

AL FARABI 10TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES

November 16-17, 2021 Malatya, Turkey

PROCEEDING BOOK

**EDITOR
Haluk CÖMERTOĞLU**

**All rights of this book belong to IKSAD Publishing House
Authors are responsible both ethically and juridically**

ISBN: 978-625-7898-55-3

CONFERENCE ID

Title of Conference : AL FARABI 10th International Conference on Social Sciences
Date and Place : November 16-17, 2021 Malatya, Turkey
Organization : Arapgir Municipality and IKSAD

ORGANIZING COMMITTEE

Haluk CÖMERTOĞLU - Mayor of Arapgir
Prof. Dr. Mustafa Talas - Niğde Ömer Halisdemir University
Prof. Dr. Ramazan GAFARLI - Azerbaijan National Academy of Sciences
Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK - Tekirdag Namık Kemal University
Dr. Kadir AYDIN - Adiyaman University

TOTAL NUMBER OF PAPER: 131

Papers from Turkey : 62
Other Countries : 69

PARTICIPATING COUNTRIES

Turkey, Ukraine, Philippine, Azerbaijan, Italy, Nigeria, Mexico, Pakistan, Iran, Georgia, Romania, Indonesia, Malaysia, Bulgaria, Albania, Kazakhstan, Moldova, Slovakia, Sri Lanka, Vietnam, China

SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Salih OZTURK - Namık Kemal University

Prof. Dr. Alexander V. Voznyuk - Zhytomyr Ivan Franko State University

Prof. Dr. Hacer HUSEYNOVA - Azerbaijan State Pedagogical University

Prof. Dr. Şebnem ASLAN - Selcuk University

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU - Ankara University

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY - Karabük University

Assoc. Prof. Dr. Gonul SAMEDOVA - Azerbaijan State Pedagogical University

Assoc. Prof. Dr. H.Burçin HENDEN ŞOLT - Zonguldak Bülent Ecevit University

Assoc. Prof. Dr. Ivaylo Staykov - New Bulgarian University

Assoc. Prof. Dr. Vedat YILMAZ - Van Yüzüncü Yıl University

Assist. Prof. Dr. Melike METERELLİYOZ KUYZU - TOBB University of Economics and Technology

Dr. Nurmukhamed KENZHEGULOV - Egyptian University of Islamic Culture Nur-Mubarak

Dr. Gulshen MEHERREMOVA - Azerbaijan Language University

Dr. Aygun MEHERREMOVA - Baku State University

Dr. Damezhan SADYKOVA - Kazak State Pedagogy University

Dr. Esra BÜDÜN AYDIN - Kırklareli University

Dr. Faisal Zulhumadi - Universiti Utara Malaysia

Photo Gallery

GENERAL EVALUATION OF LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY
TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Vedat YILMAZ,
Dr. Öğr. Servet YİĞİT
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Zoom Meeting

H1 - Observer

Original Sound Off

Recording

AL-EARABI
10th INTERNATIONAL CONFERENCE
ON SOCIAL SCIENCES
November 16-17, 2021, ARAPGIR-MALATYA, TURKEY

OCCLUSION TECHNIQUES TO TRAIN VISUAL RESEARCH
STRATEGIES IN SPORT

GIOVANNI ESPOSITO
University of Salerno, Italy, Faculty of Sports Sciences
Department of Political and Social studies

Participants Chat Share Screen Pause/Stop Recording Breakout Rooms Reaction

Leave Room

Zoom Meeting

H1 - Observer

Original Sound Off

Recording

Literature review

An event-related visual occlusion method for examining anticipatory skill in natural interceptive tasks

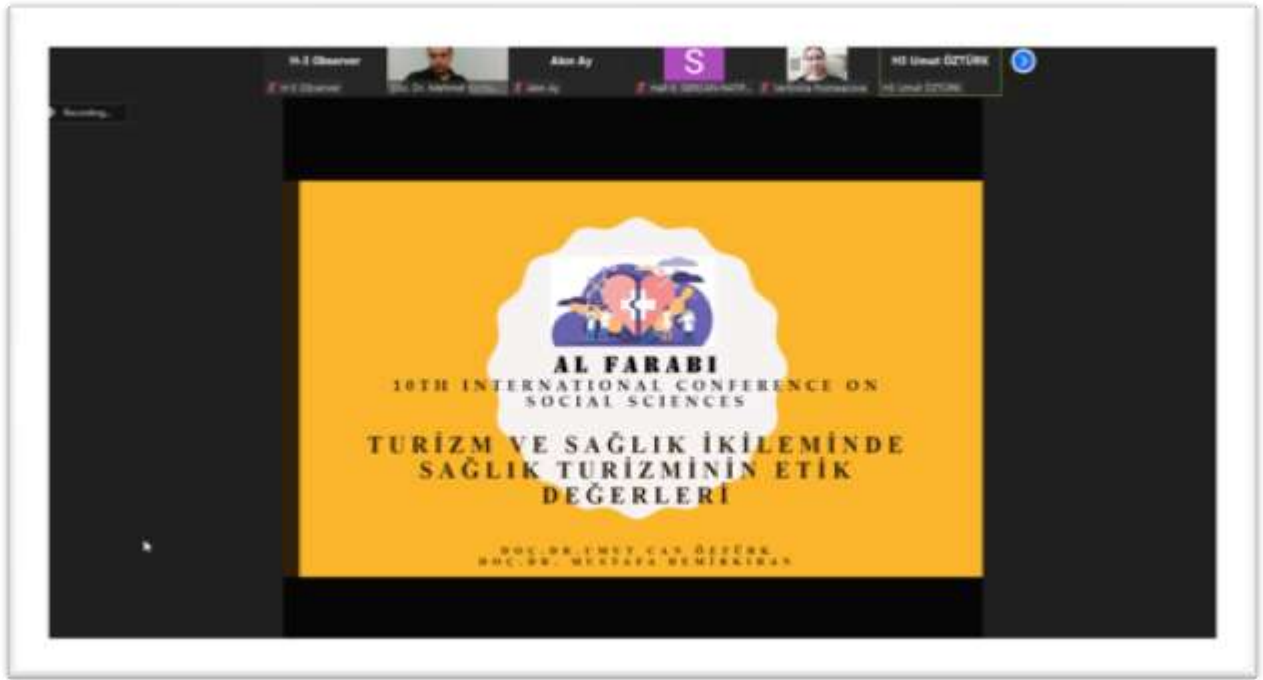
Event-Related Visual Occlusion (ERVO) is a method that allows researchers to study the anticipatory skill of athletes in natural interceptive tasks. ERVO involves the use of a video camera to capture the action of the ball and a video screen to display the action to the athlete. The athlete is then required to intercept the ball based on the visual information provided on the screen. ERVO allows researchers to manipulate the amount of visual information available to the athlete, thereby allowing them to study the effects of different levels of visual occlusion on anticipatory skill.

ERVO has been used to study the anticipatory skill of athletes in a variety of sports, including basketball, soccer, and tennis. In basketball, ERVO has been used to study the anticipatory skill of players in the key position. In soccer, ERVO has been used to study the anticipatory skill of goalkeepers. In tennis, ERVO has been used to study the anticipatory skill of players in the baseline position.

ERVO is a powerful tool for studying the anticipatory skill of athletes in natural interceptive tasks. It allows researchers to manipulate the amount of visual information available to the athlete, thereby allowing them to study the effects of different levels of visual occlusion on anticipatory skill.

© 2021 Giovanni Esposito

AL-FARABI
10th International Conference on
Social Sciences
Arapgir -Malatya, Turkey
November 16-17, 2021

CONFERENCE PROGRAM

Meeting ID: 835 0388 6748
Passcode: 123456

ÖNEMLİ, DIKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- ❖ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ❖ Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ❖ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ❖ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ❖ Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- ❖ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ❖ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ❖ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.
- ❖

Dikkat Edilmesi Gerekenler - TEKNİK BİLGİLER

- ◆ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ◆ Zoom’da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ◆ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ◆ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- ◆ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ❖ To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- ❖ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ❖ The Zoom application can be used without registration.
- ❖ The application works on tablets, phones and PCs.
- ❖ The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- ❖ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ❖ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ◆ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ◆ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ◆ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- ◆ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.
- ◆

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number:

Exp: Hall-1, Zhandos Alimgerey

-Opening Ceremony-

Date: 16.11.2021

Turkey Time:

10:00 -11:00

Samime Aydınlar Kültür Merkezi

Mustafa Latif EMEK

*Chairman of the Institute of Economic Development and Social Researches
(IKSAD)*

Honorary President of Conference

Haluk CÖMERTOĞLU

Mayor of Arapgir

Member of the Organizing Committee

Prof. Dr. Mustafa Talas

Niğde Ömer Halisdemir University

Participant Countries: Azerbaijan, Turkey, Malaysia, Ukraine, Kazakhstan, India, Nigeria, Pakistan, Albania, Iran, Sri Lanka, Iraq, Indonesia, Italy, Slovakia, Moldova, Romania, Philippine, Bulgaria

Date: 16.11.2021

Turkey Time:

10:00-12:00

**Samime Aydınlar Kültür Merkezi
IN PERSON PRESENTATIONS**

Moderator: Prof. Dr. Mustafa ÜNAL

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
MENTAL AND PHYSICAL HEALTH IN ISLAM AND CHRISTIANITY IN TERMS OF RELIGIOSITY	Mustafa ÜNAL Ramazan Adıbelli Alper Güzel	Erciyes Üniversitesi Gazi Üniversitesi
GİRMANA KANYONU'NUN (MALATYA) JEOMORFOLOJİSİ	Zeki BOYRAZ Nurçin TÜRKOĞLU	İnönü Üniversitesi
HEKİMHAN İLÇESİ TARIM VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ (1991-2018)	Zeki BOYRAZ Sevda ÖZTÜRK	İnönü Üniversitesi

Date: 16.11.2021

Ankara Time:

10:00-12:30

Session-1

Hall-1

Moderator: Asst. Prof. Dr. Anı SEV ATEŞ

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
GABDULLA TUKAI - THE FIRST NATIONAL TATAR POET	Liliya Gazizova	Erciyes University, Kayseri, Turkey
ABOUT THE EXPRESSIVE POTENTIAL OF NON-STANDARD FORMS OF DEGREES OF COMPARISON IN THE RUSSIAN LANGUAGE (POETIC TEXT)	Victor CHETVERYK	H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine
"I WANT TO TELL THE STORY AGAIN:" JEANETTE WINTERSON'S WEIGHT AS A PALIMPSEST	Anı SEV ATEŞ	Kütahya Dumlupınar University, Turkey
BİR AŞKIN MELÂMETLE YOĞRULMUŞ SAFLIĞINDA YUNUS'U OKUMAK	Erdem SEVİMLİ	Milli Eğitim Bakanlığı
UNDERSTANDING CASA MARIQUIT AS AN ILONGGO CULTURAL HERITAGE SITE: TOWARDS THE DEVELOPMENT OF A VIDEO DOCUMENTARY INSTRUCTIONAL MATERIAL	John Erwin Prado Pedroso	West Visayas State University, Philippine
SCHOOL ON WHEELS AND MULTIMEDIA-AIDED INSTRUCTIONS AS MEDIATORS OF STUDENTS' LOCAL CULTURAL HERITAGE SITES KNOWLEDGE	John Erwin Prado Pedroso	West Visayas State University, Philippine
BEYOND E-CERTIFICATES: LESSONS LEARNED FROM WEBINARS	John Erwin Prado Pedroso	West Visayas State University, Philippine
NEW FORMS OF THEATRICAL COMMUNICATION AND PUBLIC RELATIONS DURING THE COVID-19 PANDEMIC	Florentina Popa	Danubius University of Galati
DUAL NUMERALS IN KHATIB TABRIZI'S COMPOSITION "TAHZIB ISALHI-L-MANTIQ"	Hamidli G.Sh.	Azerbaijan National Academy of Sciences

Date: 16.11.2021

Turkey Time:

10:00-12:30

Session-1

Hall-2

Moderator: Dr. Saffet KARAYAMAN

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERDE MUHASEBE VE MOTİVASYON SORUNLARI	Yunus Emre GENÇ	Giresun Üniversitesi, Turkey
ERKEK ÖĞRENCİLERDE SPOR EĞİTİMİNİN UYKU KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI	Gamze GÜNEY Meliha UZUN Osman İMAMOĞLU	Ardahan Üniversitesi, Turkey YüksekokuluŞırnak Üniversitesi, Turkey Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turkey
KORONAVİRÜS SALGIN SÜRECİNDE GENÇ İNSANLARIN İYİ OLUŞ DURUMLARININ ARAŞTIRILMASI	Gamze GÜNEY Meliha UZUN Osman İMAMOĞLU	Ardahan Üniversitesi, Turkey Şırnak Üniversitesi, Turkey Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turkey
A MANAGEMENT AND ORGANIZATION PROBLEM; MANIPULATION FROM TEACHERS TO PARENTS	Saffet KARAYAMAN	Artvin Çoruh Üniversitesi, Turkey
THE MEDIATING ROLE OF CYNICISM IN THE EFFECT OF PSYCHOLOGICAL CONTRACT VIOLATION ON PERFORMANCE	Coşkun AKÇA	Kastamonu Üniversitesi, Turkey
COPING MECHANISMS OF INFORMATION TECHNOLOGY STUDENTS DURING THE NEW NORMAL	Virginia Natividad-Franco Archie Nel B. De Jesus	Bulacan State University, Bulacan, Philippines
SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE OTANTİK DEĞERLENDİRME: KARİKATÜRLER İLE ALTERNATİF BİR ÖLÇME-DEĞERLENDİRME UYGULAMASI	Feyza KARAKURT	Şehit Zekeriya Bitmez İmam Hatip Ortaokulu

Date: 16.11.2021

Turkey Time:

10:00-12:30

Session-1

Hall-3

Moderator: Tokar A. (Токаръ Андрей Анатольевич)

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
PROBLEMS OF LEGAL APPLICATION OF FIREARMS IN UKRAINE	Strashko Oleksandr	Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Ukraine,
DEVELOPMENT OF THE ARMED FORCES AND OTHER MILITARY FORMATIONS OF UKRAINE AT THE STAGE OF AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION	Tokar A. (Токаръ Андрей Анатольевич)	Dnipropetrovsk state University. Dnipro, Ukraine
ПРОФЕСІОНАЛЬНИЙ ОТБОР І ОБУЧЕННЯ БУДУЩИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	Tokar A. (Токаръ Андрей Анатольевич)	Dnipropetrovsk state University. Dnipro, Ukraine
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ В СФЕРЕ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ	Задорожная Илона Игоревна	Днепропетровского государственного университета внутренних дел
TRAINING CADETS FOR POLICE INTERVIEWS USING SCENARIOS AND SERIOUS GAMES	Ruslan VALIEIEV	Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine
РИСКИ ПРИМЕНЕНИЯ ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОЛИЦЕЙСКИХ	Бодырев Дмитрий Анатольевич Волик Милана	Днепропетровского государственного университета внутренних дел
НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИКИ ОГНЕВОЙ ПОДГОТОВКИ КУРСАНТОВ УВО МВД УКРАИНЫ К СОРЕВНОВАНИЯМ.	Бодырев Дмитрий Анатольевич	Днепропетровского государственного университета внутренних дел
СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И РЕАЛИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ УКРАИНЫ ВО ВРЕМЯ БОРЬБЫ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ	Щербина Дарья Витальевна	Днепропетровского государственного университета внутренних дел
АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРОФЕСІОНАЛЬНОЇ ПОДГОТОВКИ СОТРУДНИКОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНИХ ОРГАНОВ УКРАЇНИ К ОБЕСПЕЧЕННЮ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ	Олег Завистовский	Днепропетровский государственный университет внутренних дел Днепр, Украина

Date: 16.11.2021

Turkey Time:

13:00-15:30

Session-2

Hall-1

Moderator: Eugene Hakizimana

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
THE URGENCY OF FIRST AID TRAINING IN ISLAMIC BOARDINGS SCHOOLS AZ-ZABUR PEKALONGAN	Muhlisin Wiwit Irvanto Kholis Zahrotin Fidela Shabrina Rahmaillahi Ika Nur Aini Wilujeng Rohmiyanti Syarif Hidayatullah	Unit Kegiatan Khusus (UKK) KSR PMI Unit IAIN Pekalongan, Pekalongan Utara
OCCLUSION TECHNIQUES TO TRAIN VISUAL RESEARCH STRATEGIES IN SPORT	Giovanni ESPOSITO	University of Salerno, Italy
ISSUES AND CHALLENGES OF CORONAVIRUS OUTBREAK IN NIGWEIA	Eme, Chukwuemeka G. Elikwu Michael	National Open University of Nigeria (NOUN), Abuja, Nigeria Veritas University, Bwari, Abuja, Nigeria
THE ROLE OF FOOD WASTE IN URBAN FOOD SAFETY: THE CASE OF TURKEY	Ömer Faruk BİLBAY	Harran Üniversitesi, Turkey
AN INVISIBLE FACE OF TECHNOLOGICAL PATTERNS OF GOODS	Eugene Hakizimana	Universidad Autónoma Metropolitana-México
65 YEARS OF MODERN CONSERVATION OF IRAN'S BIODIVERSITY: THE TRANSITION FROM HARD TO SOFT PROTECTION	Amirali Boroumand Azita Farashi	Ferdowsi University of Mashhad

Date: 16.11.2021

Turkey Time:

13:00-15:30

Session-2

Hall-2

Moderator: Prof. Dr. Ali ŞAHİN

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
POLITICAL CULTURE AND VOTING BEHAVIOR: A Case of Punjab , PAKISTAN	Zeeshan Saif Chadhar	Forman Christian College (A Chartered University) Lahore
KONYA VALİSİ AVLONYALI MEHMED FERİD PAŞA'NIN BEYŞEHİR-SEYDİŞEHİR-BOZKIR VE KARAMAN KAZALARI GEZİSİ VE RAPORU	Mustafa Ali UYSAL	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
VATANDAŞLARIN BELEDİYE KURUMSAL KAPASİTE ALGISI: KEÇİÖREN BELEDİYESİ ÖRNEĞİ	Ali ŞAHİN Mehmet POLAT Adnan SÖYLEMEZ	Selçuk Üniversitesi Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Selçuk Üniversitesi
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ITS IMPACT ON INTERNATIONAL RELATIONS SYSTEM STRUCTURE	Tinatin Mshvidobadze	Professor Gori State University (Georgia)
ADAPTATION STRATEGIES OF CASSAVA FARMERS TO CLIMATE CHANGE IN UGHELLI NORTH LOCAL GOVERNMENT AREA OF DELTA STATE, NIGERIA	Egware, R. A.	Benson Idahosa University
VATANDAŞLARIN BELEDİYE HİZMET KALİTESİ ALGISI: KEÇİÖREN BELEDİYESİ ÖRNEĞİ	Ali ŞAHİN Mehmet POLAT Adnan SÖYLEMEZ	Selçuk Üniversitesi Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Selçuk Üniversitesi

Date: 16.11.2021

Ankara Time:

13:00-15:30

Session-2

Hall-3

Moderator: Dr. Öğr. Üyesi Kurtuluş MERDAN

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
EMPLOYEE DEVELOPMENT AND TURNOVER INTENTION: A META-ANALYTICAL REVIEW	Ahmet Hakan Özkan	İstanbul Gedik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
ÇAYIN ÜRETİM MALİYETİ VE KARLILIK DURUMU: ÇAYKUR İŞLETMELERİ ÖRNEĞİ	Kurtuluş MERDAN	Gümüşhane Üniversitesi
ADAPTATION STRATEGIES OF CASSAVA FARMERS TO CLIMATE CHANGE IN UGHELLI NORTH LOCAL GOVERNMENT AREA OF DELTA STATE, NIGERIA	Ejuetueyin, J. O.	John Oritsejolomi Ejuetueyin Benson Idahosa University
TÜRKİYE'DE TARIM VE GIDA ÜRÜNLERİNDE YAŞANAN FİYAT ARTIŞLARININ NEDENLERİ VE EKONOMİYE YANSIMALARI	Kurtuluş MERDAN	Gümüşhane Üniversitesi
CURRENT AND POTENTIAL APPROACHES TO THE IMPACT OF COVID-19 ON EMERGING ECONOMIES	Klejda Gabeshi	University of Craiova, Romania
IMPACT OF TRANSIT ROUTE ON GLOBAL OIL SUPPLY TO CHINA: IN THE CONTEXT OF CHINA PAKISTAN ECONOMIC CORRIDOR (CPEC)	Sajid Nazir	Institute of Business Management, Lecturer, Logistics and Supply Chain Department, Karachi, Pakistan
МИРОВЫЕ МОДЕЛИ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ: СРАВНЕНИЕ И ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ	Данилевич Н.С. Рудакова С.Г. Щетинина Л.В.	ДВНЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»
WHAT THE LEVINE MODEL REVEALS ABOUT FINANCIAL DEVELOPMENT AND ECONOMIC GROWTH IN INDONESIA	Elvina Primayesa, Edi Ariyanto, Febriandi Prima Putra	Andalas University, Padang, Indonesia
EFFECT OF MONETARY AND FISCAL POLICIES ON REAL ESTATE INVESTMENT FINANCING IN GOMBE METROPOLIS	Aminu Yakubu Boyi Garba, Deborah Sanı Inusa Milala Shuaibu H Manga	Federal polytechnic Kaltungo, Gombe State.Nigeria

Date: 16.11.2021

Turkey Time:

16:00-18:30

Session-3

Hall-1

Moderator: Dr. Öğr. Üyesi Özlem COŞKUN

Autors	Country	Title
BASKET WEAVING IN HATAY REGION AND THE HUMBELIS BASKET THAT IS ABOUT TO DISAPPEAR	Fatmagül SAKLAVCI	Sivas Cumhuriyet Universitesi
A CULTURAL HISTORY OF "FOLKLORES AND EMOTIONS"	Shehar Bano	GCU, lahore, Pakistan
INTRODUCTION TO CHRISTIAN TRADITION OF EXEGESIS: EXEGETES AND THEIR WORKS	Musa Osman Karatosun	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
TRIBES COMMUNITY IN RAJASTHAN: A TRUE NARRATIVE OF SETTLEMENT	Ananda Majumdar	The University of Alberta
ANCIENT WORLD CULTURAL EXCHANGES ON THE SILK ROAD	Ali Aghayari	Master of History of Islamic Iran / Tabriz
FÂRÂBÎ FELSEFESİNİN MİR DÂMÂD'IN HUDÛS ANLAYIŞINA ETKİSİ	Nurettin YAKIŞAN	Bingöl Üniversitesi
THE ULTIMATE SYSTEM AS AN OBSTACLE TO CENTRALISTIC STRUCTURE IN THE SELJUK ADMINISTRATIVE STRUCTURE	Özlem COŞKUN	Kastamonu Üniversitesi
ARAPGIR WING RUG WEAVES	Songül ARAL	İnönü Üniversitesi

Date: 16.11.2021

Turkey Time:

16:00-18:30

Session-3

Hall-2

Moderator: Assoc. Pro. Ivaylo Staykov

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN COVODIZATION TELEMEDICINE - ECONOMIC AND SOCIAL EFFECTS	Radko Radev	University of National and Worls Economy, Sofia, Bulgaria
E-COMMERCE IN ALBANIA: TRENDS AND CHALLENGES	Enxhi MARKU Ledia SULA	Logos University College
PROHIBITION AND PROTECTION OF CHILD LABOUR IN INTERNATIONAL LABOUR LAW	Ivaylo Staykov	New Bulgarian University, Sofia, Bulgaria
WORLD MODELS OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY: COMPARISON AND WAYS OF IMPLEMENTATION	Nataliia Danylevych Svetlana Rudakova Liudmyla Shchetinina	Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine
FROM DEVELOPMENT PLANS TO MEDIUM-TERM PROGRAMS: ANALYSIS OF GROWTH STRATEGIES IN TURKEY	Mehmet KAYA Şebnem HANAR	Dicle Üniversitesi
EVALUATION OF PERFORMANCE PERCEPTION OF EMPLOYEES IN FURNITURE BUSINESSES BEFORE AND AFTER THE COVID-19 PANDEMIC	Ahmet Bora KIRKLIKÇI	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
THE USE OF LEADERSHIP TYPES IN HEALTH INSTITUTIONS MANAGEMENT IN TURKEY: A SYSTEMATIC REVIEW	Bahar ERDOĞAN, Elif ÜLER	Yozgat Bozok Üniversitesi
CONFLICT IN HEALTH INSTITUTIONS AND ITS REASONS	Bahar ERDOĞAN, Elif ÜLER	Yozgat Bozok Üniversitesi
SMART CITY COMPONENTS	Vedat YILMAZ, Cüneyt TELSAÇ	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
GENERAL EVALUATION OF LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY	Vedat YILMAZ, Servet YİĞİT	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
DETERMINATION OF THE CHARACTERISTICS OF NATURAL VEGETATION DISTRIBUTION UNDER THE EFFECT OF LITOLOGICAL STRUCTURE BY GIS METHODS	Murat GÖMÜÇ Pınar POLAT	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Date: 16.11.2021

Turkey Time:

16:00-18:30

Session-3

Hall-3

Moderator: Doç. Dr. Mehmet Korkud Aydın

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
THE ROLE OF PROGNOSTICATION IN DESIGN	Shvets Olena Steblivska Natalia	Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine
PERCEPTUAL AND COGNITIVE IMPORTANCE OF BALANCE AND ENTROPY IN MUSICAL RHYTHMS	Nurfer Tercan Gulzhikhan Nuryшева	Al-Fārābī Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan
FARABI AND HIS PHILOSOPHICAL THOUGHT ABOUT UTOPIA	Mohammadjafar Chamankar Mohammadbager Jabbarian	Urmia University
THE HANDLING OF CATEGORIES IN THE SHARH-AL-MAWĀQIF	Abdulkadir Coşkun	Yalova University
COMPETITIVENESS OF TURKEY IN THE TOURISM SECTOR: AN EVALUATION WITHIN THE SCOPE OF SUSTAINABLE TOURISM	Sercan HATİPOĞLU Müjde AKSOY	Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
DEVELOPMENT OF KINETIC ART IN THE TERRITORY OF GERMANY	Shvets Olena Fyliak Mariia-Karolina	Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine
FINE ARTS EDUCATION IN THE HISTORY OF TURKISH MODERNIZATION FROM "SANAYI-I NEFİSE" TO FINE ARTS ACADEMY	Mehmet Korkud Aydın	Kırıkkale Üniversitesi
PAN TURKIST JOURNALS AND THEIR EFFECTS ON TURKISH POLITICAL LIFE (1930-1950)	Mehmet Korkud Aydın	Kırıkkale Üniversitesi
ETHICAL VALUES OF HEALTH TOURISM IN TOURISM AND HEALTH DILEMMA	Umut Can ÖZTÜRK Mustafa DEMİRKIRAN	Isparta Üniversitesi, Türkiye
CHANGE AND TRANSFORMATION OF JOURNALISM: REFLECTION OF SEARCH ENGINE FOCUSED JOURNALS ON THE CONTENT	Akın AY, Besim YILDIRIM, Bilge Çağlar Demir	Merzifon Amasya Atatürk Üniversitesi Gümüşhane Üniversitesi
THE FREEDOM OF THE PRESS IN THE CONTEXT OF THE XXI CENTURY	Veronica POZNEACOVA	Moldova State University, Chisinau, Republic of Moldov

Date: 17.11.2021

Turkey Time:

10:00-12:30

Session-1

Hall-1

Moderator: Dr. Sibel BARCIN

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
EXAMINATION OF READING SKILLS OF KYRGYZ STUDENTS AT A1 LEVEL LEARNING TURKISH	Dr. Sibel BARCIN	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
8.SINIF ÖĞRENCİLERİN ÇEVRE VE SORUNLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	Ayten UÇARÇELİK Bülent ÇAVAŞ	Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk Üniversitesi
NİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN LİSANSÜSTÜ EĞİTİME YÖNELİMLERİNİN ARAŞTIRILMÜASI	Erkan OKTAY Enzel ÖZGENÇ OSMANOĞLU	Atatürk Üniversitesi
PANDEMİ DÖNEMİNDE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN E-OYUN OYNAMA ALIŞKANLIKLARININ İNCELENMESİ	Erkan OKTAY Enzel ÖZGENÇ OSMANOĞLU	Atatürk Üniversitesi
USE OF CARTOONS IN SOCIAL STUDIES LESSON	Feyza KARAKURT	Şehit Zekeriya Bitmez İmam Hatip Ortaokulu
TELEVİZYON KULLANIMININ ÇOCUKLARIN GELİŞİMİNE ETKİLERİ ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ	Ümmüşeyma Sertdemir Osman Tayyar ÇELİK	İnönü Üniversitesi
ABOUT THE MODERN WAY OF EDUCATION DURING THE DISTANCE LEARNING	Tetiana VERETIUK	H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine
INTERNATIONALIZATION OF THE HIGHER EDUCATION THROUGH CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING	Jana Luprichova	University of Ss. Cyril and Methodius, Trnava, Slovakia
DANCESPORT AS AN EDUCATIONAL TOOL IN PRIMARY SCHOOL	Sara ALIBERTI	University of Salerno, SA, Italy
EMOTION REGULATION SKILLS OF PRE-SCHOOL CHILDREN	Özgül İlayda KEÇELİOĞLU Osman Tayyar ÇELİK	İnönü Üniversitesi
MECHANISMS AND REQUIREMENTS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN THE CURRICULUM OF BACHELOR STUDENTS IN THE ACADEMIC SYSTEM OF IRANIAN UNIVERSITIES	Amirali Boroumand Azita Farashi	Ferdowsi University of Mashhad
DUYGUSAL OKURYAZARLIK ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ	Büşra Nur YİĞİT Osman Tayyar ÇELİK	İnönü Üniversitesi

Date: 17.11.2021

Turkey Time:

10:00-12:30

Session-1

Hall-2

Moderator: Dr. Öğr. Üyesi. Cansu GÜR

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
METAPHORICAL PERCEPTIONS OF PRE-SCHOOL TEACHERS FOR CHILDREN WITH HIGH CREATIVITY LEVEL	Davut AÇAR Osman Tayyar ÇELİK	Hakkari University İnönü Üniversitesi
FOSTERING SOCIAL COMPETENCE AND ACADEMIC ACHIEVEMENT IN INCLUSIVE CLASSROOM SETTINGS BY UTILIZING A COOPERATIVE LEARNING TECHNIQUE AMONG STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	Fr. Baiju Thomas	Ramakrishna Mission Vivekananda Educational and Research Institute, Vidyalaya Campus
EVALUATION OF PRE-SCHOOL TEACHERS' PERCEPTIONS OF SELF-EFFICIENCY ACCORDING TO TALIS STARTING STRONG 2018 RESULTS: THE EXAMPLE OF TURKEY	Osman Tayyar ÇELİK Yasin TOK	İnönü Üniversitesi Malatya Turgut Özal Üniversitesi
COMMUNICATIONS OF PROFESSORS DURING COVID-19 PANDEMIC	Elda LATOLLARI	University of Medicine Tirana (UMT), Albania.
EXAMINATION OF POSTGRADUATE THESES ON INTERNET ADDICTION IN ADOLESCENTS	Büşra PAŞ Osman Tayyar ÇELİK	İstanbul Gedik Üniversitesi
INVESTIGATING EFFECTS OF DELAYED SIGN LANGUAGE EXPOSURE ON SECONDARY CHARACTERS' INTRODUCTION	Cansu GÜR	Atatürk Üniversitesi,
EXAMINATION OF GRADUATE STUDIES ON CHILDREN'S BOOKS IN TURKEY	Esra YURDAKUL Osman Tayyar ÇELİK	İnönü Üniversitesi
INVESTIGATION OF THE EFFECT OF PERCEPTIONAL SELECTIONS ON THE PREFERENCES OF UNIVERSITY STUDENTS IN USING SOCIAL MEDIA TOOLS	Burcu CANDEMİR Mehmet Latif CANDEMİR	Muş Alparslan University
EXAMINATION OF TEACHERS' STRESS SOURCES IN TERMS OF PROFESSIONAL SENIORITY	Osman Tayyar ÇELİK Ayşe DOĞAN	İnönü Üniversitesi
8.SINIF ÖĞRENCİLERİN BİLİM VE TEKNOLOJİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	Gülşah KAYA Bülent ÇAVAŞ	Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk Üniversitesi

Date: 17.11.2021

Ankara Time:

10:00-12:30

Session-1

Hall-3

Moderator: Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
CONSTITUTIONALISM AS A THEORY OF LEGITIMACY	Nadia Maftouni	University of Tehran
ARAP-İSRAİL SORUNU: AVRUPA BİRLİĞ'İNİN TUTUMU	Hüseyin ADİYEV	Kocaeli Üniversitesi
Al-Fārābī's 'VIRTUOUS CITY ' AND A NEW TECHNO-POLITICS	Bogdana TODOROVA	Bulgarian Academy of Science
FARABİ VE KANT'TA AKIL-AHLAK-TOPLUM İLİŞKİSİ	Bünyamin Duran	Manisa CBÜ İİBF
THE EFFECTS OF CORONAVIRUS PANDEMIC ON THE GLOBALIZATION PROCESS: AN ASSESSMENT OF THE FUNDAMENTAL APPROACHES TO GLOBALIZATION	Ahmet KARADAĞ	İnönü Üniversitesi, İİBF
RETHINKING THE RELATIONSHIP BETWEEN FREEDOM AND THE STATE DURING THE PANDEMIC PROCESS: AN ASSESSMENT OF CLASSICAL LIBERALISM	Ahmet KARADAĞ	İnönü Üniversitesi, İİBF
AN ASSESSMENT FOR AKKUYU NUCLEAR POWER PLANT	Bekir Can Menziöz, Birtan Varyoz, Dilek Öztaş, Aytunç Ateş	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
AfD (ALTERNATIVE FÜR DEUTSCHLAND) AS THE POLITICAL ACTOR OF THE EXTREME RIGHT IN GERMANY	Ali ÇİÇEK	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
DEMOCRACY IN THE TURKISH WORLD: A COMPARISON OF INDEXES	Ali ÇİÇEK	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
IMPACT OF CRUDE OIL PRICE VOLATILITY ON ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA; AN ARCH AND GARCH APPROACH	Gwaison, Panan Danladi Akinromade Alabi O.Wakilat Muhammed Dahir Ahmad	Nigeria Police Academy Wudil-Kano Nigeria Defence Academy
CBRN THREATS, NUCLEAR POWER PLANT AND FACILITY ACCIDENTS	Birtan Varyoz, Bekir Can Menziöz, Dilek Öztaş, Aytunç Ateş	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
OPTIMIZING INTRACITY TRIP MAKING AND CITY LIVABILITY OF LAGOS, NIGERIA	Ayobami Ademola AKANMU Kolawole Taofeek GBADAMOSI Felix Kayode OMOLE	University of Technology, Akure, Nigeria
AGROBUSINESS UNIT UNIVERSITI TEKNOLOGI MARA KELANTAN BRANCH: AN EARLY RESEARCH	Hadhifah Fadhlina Ismail, Zaila Idris, Shafiza Safie, Zulkifli Mohamed	UiTM Kelantan Branch, Malaysia

Date: 17.11.2021

Turkey Time:

13:00-15:30

Session-2

Hall-1

Moderator: Dr. Öğr. Üyesi Erdem ONCU

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
PREDICTING NON FUNGIBLE TOKEN MARKET CAP: FACEBOOK PROPHET ANALYSIS	Erdem ONCU	Akdeniz Karpaz Üniversitesi
IMPACT OF SOCIAL MEDIA USAGE ON CUSTOMER SATISFACTION: A STUDY ON BANKING INDUSTRY NORTHERN SRI LANKA	Anamiga, S, Kumaradeepan,V	University Of Jaffna, Sri Lanka
INVESTIGATION OF THE EFFECT OF SOCIAL MEDIA TOOLS ON THE SHOPPING PREFERENCES OF THE MOTHERS FOR THEIR CHILDREN	Burcu CANDEMİR Osman Tayyar ÇELİK	Muş Alparslan Üniversitesi İnönü Üniversitesi
INVESTIGATION OF IMPLICIT DYNAMICS OF CRIMES COMMITTED BY THE CONVICTED WOMEN IN PUNJAB, PAKISTAN	Asma Islam Sohail Amjad	Riphah International University, Faisalabad, Pakistan
RESEARCH OF ANTHROPOGENIC TRANSFORMATION OF THE NORTH-EASTERN SLOPE OF THE GREAT CAUCASUS BASED ON GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEMS (GIS)	Reşat SADULLAYEV	Azerbaycan, Baku Devlet Üniversitesi
IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON LIFE EXPECTANCY OF THE POPULATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	Omira Aida S.	Turan University
ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN JAPAN: LESSONS LEARNT AND IMPLICATIONS FOR VIETNAM	Tuan-Dung Hoang, Anthony Halog	Vietnam National University, Hanoi The University of Queensland, Australia
STATE REGULATION OF THE ECOSYSTEM OF WATER BODIES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	Bekhojayeva Aygöl	Korkut Ata Üniversitesi, Kazakistan

Date: 17.11.2021

Turkey Time:

13:00-15:30

Session-2

Hall-2

Moderator: Assist. Prof. Alireza Moghaddasi

TITLE	AUTORS	AFFILIATION
ANALYSIS OF IMPACT OF INDUSTRIAL SECTOR ON THE ECONOMIC GROWTH OF NIGERIA. (1981-2018)	Ukaegbu, Jude Ukanwanne, Mba, Paul Terty, Chikelu, Uchenna Chikezie	Federal College of Education Technical, Asaba-Delta State. Nigeria
THE STRATEGIC IMPORTANCE OF ENTREPRENEURSHIP AS A MECHANISM FOR SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA	Prince Adesanya Abel Segun	Lagos State Polytechnic Ikorodu, Lagos, Nigeria
EFFECT OF WORKPLACE GOSSIP ON EMPLOYEE PERFORMANCE: AN OVERVIEW	ZAINAB ONOZARE MAIYAKI, LAWAL AMIRU BALARABE	Federal University, Gusau. Zamfara State, Nigeria
THE EFFECT OF SOCIAL MEDIA MARKETING ACTIVITIES ON CUSTOMER RESPONSE: DETERMINING THE MEDIATING ROLE OF BRAND IMAGE AND BRAND AWARENESS	Alireza Moghaddasi	Imam Reza International University, Mashhad, Iran
POLICY EVALUATION IN EFFORTS TO SUPPORT ACCESSIBILITY OF REMOTE AREA HEALTH SERVICES: A CASE STUDY	Nana Noviana Weni Rosdiana	Regional Research and Development Agency South Kalimantan Province, Indonesia Universitas Negeri Surabaya, Indonesia
ILLEGAL FINTECH PEER TO PEER LENDING WITH OJK AS SUPERVISORY AUTHORITY	Kur'aini Nur Dinia, Maulida Isnaini Afwa Wahid	Islamic State Institute of Pekalongan, Indonesia.
FOLLOWING SMART MONEY WITH ON-CHAIN ANALYSIS	Andrei-Dragos Popescu	University of Craiova, Craiova, Romania.
THE IMPACT OF WOMEN'S FINANCIAL LITERACY ON FINANCIAL INCLUSION IN PAKISTAN	Safia Rafique, R. M. Ammar Zahid	Virtual University Pakistan, Yunnan Technology and Business University, China.
AN ANALYSIS OF PROGRESS OF MSME'S IN GARHWAL REGION OF UTTARAKHAND	Deepali Tomar	Govt. Arts college, University Of Kota, Kota
DESCRIPTIVE ANALYSIS OF GRADUATE THESIS WRITTEN IN TURKEY ON GUERRILLA MARKETING AS AN ALTERNATIVE MARKETING STRATEGY	Sercan HATİPOĞLU Mújde AKSOY	Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

CONTENTS

CONGRESS ID	I
PROGRAM	II
PHOTO GALLERY	III
CONTENT	IV

AUTHOR	TITLE	No
Mustafa ÜNAL Ramazan Adıbelli Alper Güzel	MENTAL AND PHYSICAL HEALTH IN ISLAM AND CHRISTIANITY IN TERMS OF RELIGIOSITY	1-2
Zeki BOYRAZ Nurçin TÜRKÖĞLU	GİRMANA KANYONU'NUN (MALATYA) JEOMORFOLOJİSİ	3
Zeki BOYRAZ Sevda ÖZTÜRK	HEKİMHAN İLÇESİ TARIM VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ (1991-2018)	4-5
Liliya Gazizova	GABDULLA TUKAI - THE FIRST NATIONAL TATAR POET	6
Victor CHETVERYK	ABOUT THE EXPRESSIVE POTENTIAL OF NON-STANDARD FORMS OF DEGREES OF COMPARISON IN THE RUSSIAN LANGUAGE (POETIC TEXT)	7
Ansı SEV ATEŞ	"I WANT TO TELL THE STORY AGAIN:" JEANETTE WINTERSON'S WEIGHT AS A PALIMPSEST	8
Erdem SEVİMLİ	BİR AŞKIN MELÂMETLE YOĞRULMUŞ SAFLIĞINDA YUNUS'U OKUMAK	9-23
John Erwin Prado Pedroso	UNDERSTANDING CASA MARIQUIT AS AN ILONGGO CULTURAL HERITAGE SITE: TOWARDS THE DEVELOPMENT OF A VIDEO DOCUMENTARY INSTRUCTIONAL MATERIAL	24
John Erwin Prado Pedroso	SCHOOL ON WHEELS AND MULTIMEDIA- AIDED INSTRUCTIONS AS MEDIATORS OF 'STUDENTS' LOCAL CULTURAL HERITAGE SITES KNOWLEDGE	25
John Erwin Prado Pedroso	BEYOND E-CERTIFICATES: LESSONS LEARNED FROM WEBINARS	26
Florentina Popa	NEW FORMS OF THEATRICAL COMMUNICATION AND PUBLIC RELATIONS DURING THE COVID-19 PANDEMIC	27
Hamidli G.Sh.	DUAL NUMERALS IN KHATIB TABRIZI'S COMPOSITION "TAHZIB ISALHI-L-MANTIQ"	28-29
Yunus Emre GENÇ	ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERDE MUHASEBE VE MOTİVASYON SORUNLARI	30

Gamze GÜNEY Meliha UZUN Osman İMAMOĞLU	ERKEK ÖĞRENCİLERDE SPOR EĞİTİMİNİN UYKU KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI	31-39
Gamze GÜNEY Meliha UZUN Osman İMAMOĞLU	KORONAVİRÜS SALGIN SÜRECİNDE GENÇ İNSANLARIN İYİ OLUŞ DURUMLARININ ARAŞTIRILMASI	40-46
Saffet KARAYAMAN	A MANAGEMENT AND ORGANIZATION PROBLEM; MANIPULATION FROM TEACHERS TO PARENTS	47-56
Coşkun AKÇA	THE MEDIATING ROLE OF CYNICISM IN THE EFFECT OF PSYCHOLOGICAL CONTRACT VIOLATION ON PERFORMANCE	57-65
Virginia Natividad-Franco Archie Nel B. De Jesus	COPING MECHANISMS OF INFORMATION TECHNOLOGY STUDENTS DURING THE NEW NORMAL	66
Feyza KARAKURT	SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE OTANTİK DEĞERLENDİRME: KARİKATÜRLER İLE ALTERNATİF BİR ÖLÇME-DEĞERLENDİRME UYGULAMASI	67-68
Strashko Oleksandr	PROBLEMS OF LEGAL APPLICATION OF FIREARMS IN UKRAINE	69-71
Tokar A. (Токаръ Андрей Анатольевич)	DEVELOPMENT OF THE ARMED FORCES AND OTHER MILITARY FORMATIONS OF UKRAINE AT THE STAGE OF AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION	72-74
Tokar A. (Токаръ Андрей Анатольевич)	ПРОФЕСІОНАЛЬНИЙ ОТБОР І ОБУЧЕНІЕ БУДУЩИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	75-76
Задорожная Илона Игоревна	СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ В СФЕРЕ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ	77-78
Ruslan VALIEIEV	TRAINING CADETS FOR POLICE INTERVIEWS USING SCENARIOS AND SERIOUS GAMES	79
Бодырев Дмитрий Анатольевич Волик Милана	РИСКИ ПРИМЕНЕНИЯ ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОЛІЦЕЙСКИХ	80-81
Бодырев Дмитрий Анатольевич	НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИКИ ОГНЕВОЙ ПОДГОТОВКИ КУРСАНТОВ УВО МВД УКРАИНЫ К СОРЕВНОВАНИЯМ.	82-83
Щербина Дарья Витальевна	СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И РЕАЛИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ УКРАИНЫ ВО ВРЕМЯ БОРЬБЫ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ	84-85
Олег Завистовский	АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРОФЕСІОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СОТРУДНИКОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ УКРАИНЫ К ОБЕСПЕЧЕНИЮ	86-87

ОХРАНЫ ПРАВОПОРЯДКУ

Muhlisin Wiwit Irvanto Kholis Zahrotin Fidela Shabrina Rahmaillahi Ika Nur Aini Wilujeng Rohmiyanti Syarif Hidayatullah	THE URGENCY OF FIRST AID TRAINING IN ISLAMIC BOARDINGS SCHOOLS AZ-ZABUR PEKALONGAN	88
Giovanni ESPOSITO	OCCLUSION TECHNIQUES TO TRAIN VISUAL RESEARCH STRATEGIES IN SPORT	89-93
Eme, Chukwuemeka G. Elikwu Michael	ISSUES AND CHALLENGES OF CORONAVIRUS OUTBREAK IN NIGWEIA	94
Ömer Faruk BİLBAY	THE ROLE OF FOOD WASTE IN URBAN FOOD SAFETY: THE CASE OF TURKEY	95-102
Eugene Hakizimana	AN INVISIBLE FACE OF TECHNOLOGICAL PATTERNS OF GOODS	103
Amirali Boroumand Azita Farashi	65 YEARS OF MODERN CONSERVATION OF IRAN'S BIODIVERSITY: THE TRANSITION FROM HARD TO SOFT PROTECTION	104
Zeeshan Saif Chadhar	POLITICAL CULTURE AND VOTING BEHAVIOR: A Case of Punjab , PAKISTAN	105
Mustafa Ali UYSAL	KONYA VALİSİ AVLONYALI MEHMED FERİD PAŞA'NIN BEYŞEHİR-SEYDİŞEHİR-BOZKIR VE KARAMAN KAZALARI GEZİSİ VE RAPORU	106-112
Ali ŞAHİN Mehmet POLAT Adnan SÖYLEMEZ	VATANDAŞLARIN BELEDİYE KURUMSAL KAPASİTE ALGISI: KEÇİÖREN BELEDİYESİ ÖRNEĞİ	113-122
Tinatin Mshvidobadze	ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ITS IMPACT ON INTERNATIONAL RELATIONS SYSTEM STRUCTURE	123
Egware, R. A. J.O. Ejuetueyin	ADAPTATION STRATEGIES OF CASSAVA FARMERS TO CLIMATE CHANGE IN UGHELLI NORTH LOCAL GOVERNMENT AREA OF DELTA STATE, NIGERIA	124
Ali ŞAHİN Mehmet POLAT Adnan SÖYLEMEZ	VATANDAŞLARIN BELEDİYE HİZMET KALİTESİ ALGISI: KEÇİÖREN BELEDİYESİ ÖRNEĞİ	125-133
Ahmet Hakan Özkan	EMPLOYEE DEVELOPMENT AND TURNOVER INTENTION: A META-ANALYTICAL REVIEW	134-138
Kurtuluş MERDAN	ÇAYIN ÜRETİM MALİYETİ VE KARLILIK DURUMU: ÇAYKUR İŞLETMELERİ ÖRNEĞİ	139-140
Kurtuluş MERDAN	TÜRKİYE'DE TARIM VE GIDA ÜRÜNLERİNDE YAŞANAN FİYAT ARTIŞLARININ NEDENLERİ VE EKONOMİYE YANSIMALARI	141-148
Klejda Gabeshi	CURRENT AND POTENTIAL APPROACHES	149

TO THE IMPACT OF COVID-19 ON EMERGING ECONOMIES		
Sajid Nazir	IMPACT OF TRANSIT ROUTE ON GLOBAL OIL SUPPLY TO CHINA: IN THE CONTEXT OF CHINA PAKISTAN ECONOMIC CORRIDOR (СПЕС)	150
Данилевич Н.С. Рудакова С.Г. Щетинина Л.В.	МИРОВЫЕ МОДЕЛИ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ: СРАВНЕНИЕ И ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ	151-153
Elvina Primayesa, Edi Ariyanto, Febriandi Prima Putra	WHAT THE LEVINE MODEL REVEALS ABOUT FINANCIAL DEVELOPMENT AND ECONOMIC GROWTH IN INDONESIA	154
Aminu Yakubu Boyi Garba, Deborah Sanı Inusa Milala Shuaibu H Manga	EFFECT OF MONETARY AND FISCAL POLICIES ON REAL ESTATE INVESTMENT FINANCING IN GOMBE METROPOLIS	155-168
Fatmagül SAKLAVCI	BASKET WEAVING IN HATAY REGION AND THE HUMBELIS BASKET THAT IS ABOUT TO DISAPPEAR	169-170
Shehar Bano	A CULTURAL HISTORY OF "FOLKLORES AND EMOTIONS"	171
Musa Osman Karatosun	INTRODUCTION TO CHRISTIAN TRADITION OF EXEGESIS: EXEGETES AND THEIR WORKS	172-185
Ananda Majumdar	TRIBES COMMUNITY IN RAJASTHAN: A TRUE NARRATIVE OF SETTLEMENT	186-189
Ali Aghayari	ANCIENT WORLD CULTURAL EXCHANGES ON THE SILK ROAD	190-195
Nurettin YAKIŞAN	THE EFFECT OF AL-FÂRÂBÎ PHILOSOPHY ON MÎR DÂMÂD'S CREATION THOUGHT	196
Özlem COŞKUN	THE ULTIMATE SYSTEM AS AN OBSTACLE TO CENTRALISTIC STRUCTURE IN THE SELJUK ADMINISTRATIVE STRUCTURE	197-198
Songül ARAL	ARAPGIR WING RUG WEAVES	199
Radko Radev	APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN COVODIZATION TELEMEDICINE - ECONOMIC AND SOCIAL EFFECTS	200
Enxhi MARKU Ledja SULA	E-COMMERCE IN ALBANIA: TRENDS AND CHALLENGES	201
Ivaylo Staykov	PROHIBITION AND PROTECTION OF CHILD LABOUR IN INTERNATIONAL LABOUR LAW	202-219
Nataliia Danylevych Svetlana Rudakova Liudmyla Shchetinina	WORLD MODELS OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY: COMPARISON AND WAYS OF IMPLEMENTATION	220-222
Mehmet KAYA Şebnem HANAR	FROM DEVELOPMENT PLANS TO MEDIUM-TERM PROGRAMS: ANALYSIS OF GROWTH	223-224

STRATEGIES IN TURKEY		
Ahmet Bora KIRKLIKÇI	EVALUATION OF PERFORMANCE PERCEPTION OF EMPLOYEES IN FURNITURE BUSINESSES BEFORE AND AFTER THE COVID-19 PANDEMIC	225-230
Bahar ERDOĞAN Elif ÜLER	THE USE OF LEADERSHIP TYPES IN HEALTH INSTITUTIONS MANAGEMENT IN TURKEY: A SYSTEMATIC REVIEW	231-250
Bahar ERDOĞAN, Elif ÜLER	CONFLICT IN HEALTH INSTITUTIONS AND ITS REASONS	251-258
Vedat YILMAZ, Cüneyt TELSAC	SMART CITY COMPONENTS	259-266
Vedat YILMAZ, Servet YİĞİT	GENERAL EVALUATION OF LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY	267-275
Murat GÖMÜÇ Pınar POLAT	DETERMINATION OF THE CHARACTERISTICS OF NATURAL VEGETATION DISTRIBUTION UNDER THE EFFECT OF LITOLOGICAL STRUCTURE BY GIS METHODS	276-277
Shvets Olena Stebliyvska Natalia	THE ROLE OF PROGNOSTICATION IN DESIGN	278-281
Nurfer Tercan Gulzhikhan Nurysheva	PERCEPTUAL AND COGNITIVE IMPORTANCE OF BALANCE AND ENTROPY IN MUSICAL RHYTHMS	282
Mohammadjafar Chamankar Mohammadbager Jabbarian	FARABI AND HIS PHILOSOPHICAL THOUGHT ABOUT UTOPIA	283
Abdulkadir Coşkun	THE HANDLING OF CATEGORIES IN THE SHARH-AL-MAWĀQIF	284-285
Sercan HATİPOĞLU Müjde AKSOY	COMPETITIVENESS OF TURKEY IN THE TOURISM SECTOR: AN EVALUATION WITHIN THE SCOPE OF SUSTAINABLE TOURISM	286-297
Shvets Olena Fyliak Mariia-Karolina	DEVELOPMENT OF KINETIC ART IN THE TERRITORY OF GERMANY	298-302
Mehmet Korkud Aydın	FINE ARTS EDUCATION IN THE HISTORY OF TURKISH MODERNIZATION FROM "SANAYI-I NEFİSE" TO FINE ARTS ACADEMY	303-311
Mehmet Korkud Aydın	PAN TURKIST JOURNALS AND THEIR EFFECTS ON TURKISH POLITICAL LIFE (1930-1950)	312-318
Umut Can ÖZTÜRK Mustafa DEMİRKIRAN	ETHICAL VALUES OF HEALTH TOURISM IN TOURISM AND HEALTH DILEMMA	319-320
Akın AY, Besim YILDIRIM, Bilge Çağlar Demir	CHANGE AND TRANSFORMATION OF JOURNALISM: REFLECTION OF SEARCH ENGINE FOCUSED JOURNALS ON THE CONTENT	321-324

Veronica POZNEACOVA	THE FREEDOM OF THE PRESS IN THE CONTEXT OF THE XXI CENTURY	325-333
Sibel BARCIN	EXAMINATION OF READING SKILLS OF KYRGYZ STUDENTS AT A1 LEVEL LEARNING TURKISH	334-338
Ayten UÇARÇELİK Bülent ÇAVAŞ	8.SINIF ÖĞRENCİLERİN ÇEVRE VE SORUNLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	339-343
Erkan OKTAY Enzel ÖZGENÇ OSMANOĞLU	UNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN LİSANSÜSTÜ EĞİTİME YÖNELİMLERİNİN ARAŞTIRILMÜASI	344-354
Erkan OKTAY Enzel ÖZGENÇ OSMANOĞLU	PANDEMİ DÖNEMİNDE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN E-OYUN OYNAMA ALİŞKANLIKLARININ İNCELENMESİ	355-366
Feyza KARAKURT	USE OF CARTOONS IN SOCIAL STUDIES LESSON	367-368
Ümmüşeyma Sertdemir Osman Tayyar ÇELİK	TELEVİZYON KULLANIMININ ÇOCUKLARIN GELİŞİMİNE ETKİLERİ ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ	369-376
Tetiana VERETIUK	ABOUT THE MODERN WAY OF EDUCATION DURING THE DISTANCE LEARNING	377
Jana Luprichova	INTERNATIONALIZATION OF THE HIGHER EDUCATION THROUGH CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING	378
Sara ALIBERTI	DANCESPORT AS AN EDUCATIONAL TOOL IN PRIMARY SCHOOL	379-380
Özgül İlayda KEÇELİOĞLU Osman Tayyar ÇELİK	EMOTION REGULATION SKILLS OF PRE- SCHOOL CHILDREN	381-387
Amirali Boroumand Azita Farashi	MECHANISMS AND REQUIREMENTS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN THE CURRICULUM OF BACHELOR STUDENTS IN THE ACADEMIC SYSTEM OF IRANIAN UNIVERSITIES	388
Büşra Nur YİĞİT Osman Tayyar ÇELİK	DUYGUSAL OKURYAZARLIK ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ	389-396
Davut AÇAR Osman Tayyar ÇELİK	METAPHORICAL PERCEPTIONS OF PRE- SCHOOL TEACHERS FOR CHILDREN WITH HIGH CREATIVITY LEVEL	397-402
Baiju Thomas	FOSTERING SOCIAL COMPETENCE AND ACADEMIC ACHIEVEMENT IN INCLUSIVE CLASSROOM SETTINGS BY UTILIZING A COOPERATIVE LEARNING TECHNIQUE AMONG STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	403
Osman Tayyar ÇELİK Yasin TOK	EVALUATION OF PRE-SCHOOL TEACHERS' PERCEPTIONS OF SELF-EFFICIENCY ACCORDING TO TALIS STARTING STRONG 2018 RESULTS: THE EXAMPLE OF TURKEY	404-413

Elda LATOLLARI	COMMUNICATIONS OF PROFESSORS DURING COVID-19 PANDEMIC	414-424
Büşra PAŞ Osman Tayyar ÇELİK	EXAMINATION OF POSTGRADUATE THESES ON INTERNET ADDICTION IN ADOLESCENTS	425-433
Cansu GÜR	INVESTIGATING EFFECTS OF DELAYED SIGN LANGUAGE EXPOSURE ON SECONDARY CHARACTERS' INTRODUCTION	434
Esra YURDAKUL Osman Tayyar ÇELİK	EXAMINATION OF GRADUATE STUDIES ON CHILDREN'S BOOKS IN TURKEY	435-441
Burcu CANDEMİR Mehmet Latif CANDEMİR	INVESTIGATION OF THE EFFECT OF PERCEPTIONAL SELECTIONS ON THE PREFERENCES OF UNIVERSITY STUDENTS IN USING SOCIAL MEDIA TOOLS	442-443
Osman Tayyar ÇELİK Ayşe DOĞAN	EXAMINATION OF TEACHERS' STRESS SOURCES IN TERMS OF PROFESSIONAL SENIORITY	444-453
Gülşah KAYA Bülent ÇAVAŞ	8.SINIF ÖĞRENCİLERİN BİLİM VE TEKNOLOJİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	454-459
Nadia Maftouni	CONSTITUTIONALISM AS A THEORY OF LEGITIMACY	460-465
Hüseyn ADİYEYEV	ARAP-İSRAİL SORUNU: AVRUPA BİRLİĞ'NİN TUTUMU	466
Bogdana TODOROVA	Al-Fārābī's 'VIRTUOUS CITY ' AND A NEW TECHNO-POLITICS	467-472
Bünyamin Duran	FARABİ VE KANT'TA AKIL-AHLAK-TOPLUM İLİŞKİSİ	473-474
Ahmet KARADAĞ	THE EFFECTS OF CORONAVIRUS PANDEMIC ON THE GLOBALIZATION PROCESS: AN ASSESSMENT OF THE FUNDAMENTAL APPROACHES TO GLOBALIZATION	475-483
Ahmet KARADAĞ	RETHINKING THE RELATIONSHIP BETWEEN FREEDOM AND THE STATE DURING THE PANDEMIC PROCESS: AN ASSESSMENT OF CLASSICAL LIBERALISM	484-490
Bekir Can Menziöz, Birtan Varyoz, Dilek Öztaş, Aytunç Ateş	AN ASSESSMENT FOR AKKUYU NUCLEAR POWER PLANT	491-497
Ali ÇİÇEK	AfD (ALTERNATIVE FÜR DEUTSCHLAND) AS THE POLITICAL ACTOR OF THE EXTREME RIGHT IN GERMANY	498-504
Ali ÇİÇEK	DEMOCRACY IN THE TURKISH WORLD: A COMPARISON OF INDEXES	505-514
Gwaison, Panan Danladi Akinromade Alabi O.Wakilat Muhammed Dahir Ahmad	IMPACT OF CRUDE OIL PRICE VOLATILITY ON ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA; AN ARCH AND GARCH APPROACH	515

Birtan Varyoz, Bekir Can Menziöz, Dilek Öztaş, Aytunç Ateş	CBRN THREATS, NUCLEAR POWER PLANT AND FACILITY ACCIDENTS	516-523
Ayobami Ademola AKANMU Kolawole Taofeek GBADAMOSI Felix Kayode OMOLE	OPTIMIZING INTRACITY TRIP MAKING AND CITY LIVABILITY OF LAGOS, NIGERIA	524-540
Hadhifah Fadhlina Ismail, Zaila Idris, Shafiza Safie, Zulkifli Mohamed	AGROBUSINESS UNIT UNIVERSITI TEKNOLOGI MARA KELANTAN BRANCH: AN EARLY RESEARCH	541
Erdem ONCU	PREDICTING NON FUNGIBLE TOKEN MARKET CAP: FACEBOOK PROPHET ANALYSIS	542-548
Anamiga, S, Kumaradeepan,V	IMPACT OF SOCIAL MEDIA USAGE ON CUSTOMER SATISFACTION: A STUDY ON BANKING INDUSTRY NORTHERN SRI LANKA	549
Burcu CANDEMİR Osman Tayyar ÇELİK	INVESTIGATION OF THE EFFECT OF SOCIAL MEDIA TOOLS ON THE SHOPPING PREFERENCES OF THE MOTHERS FOR THEIR CHILDREN	550-556
Asma Islam Sohail Amjad	INVESTIGATION OF IMPLICIT DYNAMICS OF CRIMES COMMITTED BY THE CONVICTED WOMEN IN PUNJAB, PAKISTAN	557
Reşat SADULLAYEV	RESEARCH OF ANTHROPOGENIC TRANSFORMATION OF THE NORTH-EASTERN SLOPE OF THE GREAT CAUCASUS BASED ON GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEMS (GIS)	558-559
Omir Aida S.	IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON LIFE EXPECTANCY OF THE POPULATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	560-563
Tuan-Dung Hoang, Anthony Halog	ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN JAPAN: LESSONS LEARNT AND IMPLICATIONS FOR VIETNAM	564
Bekhojayeva Aygül	STATE REGULATION OF THE ECOSYSTEM OF WATER BODIES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	565
Ukaegbu, Jude Ukanwanne, Mba, Paul Torty, Chikelu, Uchenna Chikezie	ANALYSIS OF IMPACT OF INDUSTRIAL SECTOR ON THE ECONOMIC GROWTH OF NIGERIA. (1981-2018)	566
Prince Adesanya Abel Segun	THE STRATEGIC IMPORTANCE OF ENTREPRENEURSHIP AS A MECHANISM FOR SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA	567-578
Zainab Onozare Maiyaki, Lawal Amiru Balarabe	EFFECT OF WORKPLACE GOSSIP ON EMPLOYEE PERFORMANCE: AN OVERVIEW	579-583
Alireza Moghaddasi	THE EFFECT OF SOCIAL MEDIA MARKETING ACTIVITIES ON CUSTOMER RESPONSE:	584

	DETERMINING THE MEDIATING ROLE OF BRAND IMAGE AND BRAND AWARENESS	
Nana Noviana Weni Rosdiana	POLICY EVALUATION IN EFFORTS TO SUPPORT ACCESSIBILITY OF REMOTE AREA HEALTH SERVICES: A CASE STUDY	585-591
Kur'aini Nur Dinia, Maulida Isnaini Afwa Wahid	ILLEGAL FINTECH PEER TO PEER LENDING WITH OJK AS SUPERVISORY AUTHORITY	592
Andrei-Dragos Popescu	FOLLOWING SMART MONEY WITH ON-CHAIN ANALYSIS	593
Safia Rafique, R. M. Ammar Zahid	THE IMPACT OF WOMEN'S FINANCIAL LITERACY ON FINANCIAL INCLUSION IN PAKISTAN	594
Deepali Tomar	AN ANALYSIS OF PROGRESS OF MSME'S IN GARHWAL REGION OF UTTARAKHAND	595-602
Sercan HATİPOĞLU Müjde AKSOY	DESCRIPTIVE ANALYSIS OF GRADUATE THESIS WRITTEN IN TURKEY ON GUERRILLA MARKETING AS AN ALTERNATIVE MARKETING STRATEGY	603-612

DİNDARLIK AÇISINDAN İSLAM VE HİRİSTİYANLIKTA RUH VE BEDEN SAĞLIĞI

Prof. Dr. Mustafa ÜNAL
Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Ramazan Adıbelli
Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dr. Alper Güzel
Gazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu

ÖZET

İnsanlık tarihi boyunca bütün dinler, insanın bedensel ve ruhsal hayatıyla ilgilenmişlerdir. Bu bağlamda din kurucuları ve dini metinler de insan sağlığı ile ilgili çok değişik tavsiyeler ve uygulamalar temin etmişlerdir.

Bu bildiriye İslam ve Hıristiyanlığın insan hayatını kutsal metinlere dayanarak tasvir edeceğiz ve tartışacağız. Diğer bir deyişle, İslami anlayışı Kur'an ve hadislere göre, Hıristiyan anlayışını da Kutsal Kitap'a göre anlatacağız.

İslam inancına göre hayat anlamsız bir var oluş değildir, o insanların yararlı, hayırlı işler yapması için Allah tarafından belirlenmiş bir zaman dilimidir. Buna bağlı olarak ölüm de anlamı ve amacı olmayan bir yok oluş değildir. Ölüm, ahrete geçişin ilk aşamasıdır. İnsanın dünyadayken işlediği sevap ve günahlar orada değerlendirilecektir. Dünyevi hayat, ölümden sonraki hayat için bir imtihan sahnesidir. Genel anlamda İslam, inananlarına fiziki ve ruhsal sağlıklarını korumalarını ve geçmiş peygamberlerin yaşadığı büyük felaket ve sıkıntılarla karşılaşsalar bile, son nefeslerine kadar imanlarını koruyup Müslüman olarak ölmelerini emreder.

İslami öğretiye göre insan kutsal kabul edilir, çünkü onu Allah yaratmış ve Allah kendi ruhundan ona üflemiştir. Dolayısıyla insan, bütün insanlarla bir tutulur, başka bir deyişle insan, sadece bir kişi değildir, o aynı zamanda mecazi olarak bütün insanlığı simgelemektedir. Eğer bir kimse, bir başkasını öldürürse, bütün insanlığı öldürmüş kabul edilir. Bu nedenden dolayı, kişi Allah'a düzenli bir biçimde kulluk yapabilmek için bahşedilmiş insan hayatını korumak zorundadır.

Kutsal Kitap Hıristiyan hayatında, inananın karşılaştığı üzüntü ve hastalık anlarında okudukça teselli bulduğu ve aynı zamanda hayatında karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmesi için güç veren merkezi bir eğilime sahiptir. İsa'nın ve azizlerin hayatlarının örneğinde görüleceği üzere, Kutsal Kitabın her bir sayfası günümüz modern insanı için bir destektir. Bu bakış açısından, Kutsal Kitap mucizevi tedavi ve şifalarla doludur.

Anahtar Sözcükler: Kur'an, İnciller, Ruh sağlığı, Beden Sağlığı, hastalık ve sıkıntı, imanı korumak.

MENTAL AND PHYSICAL HEALTH IN ISLAM AND CHRISTIANITY IN TERMS OF RELIGIOSITY

ABSTRACT

During the human history all religions have interested in physical and mental life of man. In this context founders and holy books of religions in question have advised different advices and implementations or prescriptions for human life.

In this presentation we will describe and analyse understanding of human life in Islam and Christianity with regard to the sacred manuscripts that is Qur'an, Prophetic Narrations and New Testament.

In the Islamic understanding life is not a meaningless existence, it is a limited time determined by God for man in order to do useful and good deeds. Correspondingly, death is not meaningless and aimless annihilation, either. Death is the first step for passing to the hereafter where all vices and virtues will be judged. In short worldly life is a scene of examination for next life.

According to Islamic thought human being is regarded as sacred, because God firstly created man as lifeless form from dust and then formed man in His own shape in the wombs. He breathed into his nostrils the breath of life and man became a living soul. This means that man with his body is mortal, but with his spirit he is eternal. In another words, human is sacred because of breathed spirit of God, and that is why it is eternal. Consequently, man is not only one, but he is a symbol of all humanity. The Bible has a central dimension in the life of Christians, as through it the believer finds solace in the sorrows and illnesses he faces, but also draws strength to overcome any difficulty in life. Through the example of the life of Christ and the saints, every page of the Bible is a support for every modern human being. In this perspective, the Holy Bible is full of miracles of cure and healing.

Keywords: Qur'an, Gospels, Mental and Physical Health, Illness, hardship, protecting faith.

GİRMANA KANYONU'NUN (MALATYA) JEOMORFOLOJİSİ

Prof. Dr. Zeki BOYRAZ

İnönü Üniversitesi

Nurçin TÜRKOĞLU

İnönü Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Bu çalışmada Girmana Kanyonu'nun jeomorfolojik özellikleri incelenmiştir. Çalışma sahası Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almaktadır. Saha idari olarak Malatya il sınırları içerisinde kalmaktadır. Bu çalışma Girmana Kanyonu'nun oluşumunu ve jeomorfolojik özelliklerini açıklamak ve turistik çekiciliği yüksek jeomorfositlerin turizm amaçlı kullanımlarını tartışmak amacıyla yapılmıştır. Çalışma esas itibarıyla arazi gözlem ve incelemelerine dayanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için Coğrafi Bilgi Sistemlerinden yararlanılmış, Meteoroloji İstasyonu iklim verileri ve DSİ Kuruçay verileri ile haritalanma yapılmış, yorumlanmıştır. Araştırma sahasının temelinde Üst Kretase ofiyolitleri ve Üst Jura-Alt Kretase kıvrımlı kireçtaşları yer almaktadır. Bunları yatay tabakalı Eosen arazileri uyumsuz olarak örtmektedir. En üstte ise Alt Miyosen kireçtaşları yine yatay olarak bulunmaktadır. Başlangıçta Kuruçay, Alt Miyosen arazileri üzerinde ilksel eğime uygun olarak kurulmuştur. Daha sonra temelde yer alan Üst Kretase ofiyolitlerini ve Üst Jura-Alt Kretase kireçtaşlarını epijenik olarak yarmıştır. Girmana Kanyonu 7 km uzunluğa ve 600 m derinliğe sahiptir. Kanyonun yamaçları basamaklı bir görünüm arz etmektedir. Girmana Kanyonu içinde ve yakın çevresinde turistik albenisi yüksek çok sayıda jeomorfosit bulunmaktadır. Bunların koruma-kullanma ilkesine bağlı kalınarak turizm amaçlı kullanılması yerel kalkınmayı destekleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Girmana Kanyonu, Yatay yapı, Sürempoze Vadi.

GEOMORPHOLOGY OF GİRMANA CANYON (MALATYA)

ABSTRACT

In this study, the geomorphological features of Girmana Canyon were investigated. The study area is located in the Upper Euphrates Section of the Eastern Anatolia Region. The area is administratively within the provincial borders of Malatya. This study was carried out to explain the formation and geomorphological features of Girmana Canyon and to discuss the tourism use of geomorphocyttes with high tourist attraction. The study is mainly based on field observations and investigations. In order to achieve this aim, Geographic Information Systems were used, mapping was made and interpreted with Meteorology Station climate data and DSI Kuruçay data. Upper Cretaceous ophiolites and Upper Jurassic-Lower Cretaceous folded limestones are located at the base of the research area. These are unconformably overlain by horizontally bedded Eocene lands. At the top, the Lower Miocene limestones are again horizontal. Initially, Kuruçay was established on the Lower Miocene lands in accordance with the primary slope. Later, it epigenically split the Upper Cretaceous ophiolites and Upper Jurassic-Lower Cretaceous limestones in the basement. Girmana Canyon is 7 km long and 600 m deep. The slopes of the canyon present a stepped appearance. There are many geomorphocyttes with high tourist attraction in Girmana Canyon and its surroundings. Using them for tourism purposes, adhering to the principle of protection and use, will support local development.

Keywords: Girmana Canyon, Horizontal structure, Sürempoze Valley.

HEKİMHAN İLÇESİ TARIM VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ (1991-2018)

Prof. Dr. Zeki BOYRAZ

İnönü Üniversitesi

Sevda ÖZTÜRK

İnönü Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Hekimhan İlçe'sinin tarım ve hayvancılık faaliyetleri adlı çalışmada İlçenin coğrafi özellikleri göz önünde bulundurularak 1991-2018 yılları arasında ki durumu incelenmiştir. Hekimhan Yukarı Fırat bölümünün de Malatya iline bağlı bir ilçedir. İlçenin yüzölçümü 1844 km² ve il merkezine uzaklığı 80 km'dir. Coğrafi açıdan dağlık ve engebeli bir yapıya sahip olan ilçenin ortalama yükseltisi 1080 m. olup en yüksek noktası Yama Dağıdır (2680). İlçenin yükseltisi batıdan doğuya doğru artmaktadır, bu da ulaşımı ve yerleşmeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Hekimhan güney de tohma çayına kuzey de ise yama dağına uzanmaktadır. Yerleşmeler ilçenin en önemli akarsularından Hekimhan çayı vadisinde ki düzlüklerde ve bu düzlükleri kuşatan yamaçların ve dağların güneyin de bulunmaktadır. Hekimhan İlçesinde iklim ve yeryüzü şekillerine bağlı tarım ile hayvancılık gelişmiştir. "Hekimhan İlçesi Tarım ve Hayvancılık Faaliyetleri" adlı inceleme de ilçe de hakim olan ekonomik faaliyetlerden tarım ve hayvancılığın ilçe açısından yeri ve önemini belirlemek olası sorunlara çözümler sunmak çalışmanın asıl amacıdır .Bu çalışmada 1991-2018 yılları arasında ki bitkisel üretim ve hayvancılık verilerine T.Ü.İ.K den ulaşarak hakim ekonomik faaliyetlerin seyri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın birinci aşamasın da; çalışılacak konu belirlenip, konuyla ilgili literatür taraması yapıldı. Sınır belirlenip, konuyla ilgili uygun makaleler, kitaplar incelenmiştir.Çalışmanın ikinci aşamasında; T.Ü.İ.K den çalışmanın konusunu oluşturan 1991-2018 yıllarında ki bitkisel üretim ve hayvancılık ile ilgili istatistiki bilgiler temin edilmiştir. Arazi çalışması, gezi-gözlem ve anket çalışması yöntemleri kullanılmıştır. Alınan verilere göre istatistiki tablolar, grafikler ve haritalar oluşturulmuştur. Son aşaması olan üçüncü aşamada ise; harita, tablo, grafik yorumlanarak çalışmanın amacı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tarım, hayvancılık, TUIK.

AGRICULTURE AND LIVESTOCK ACTIVITIES IN HEKIMHAN DISTRICT (1991-2018)

ABSTRACT

In the study titled Agriculture and Livestock Activities of the District of Hekimhan, the situation of the district between 1991 and 2018 was examined, taking into account the geographical characteristics of the district. Hekimhan is a district of Malatya province in the Upper Euphrates section. The area of the district is 1844 km² and its distance from the city center is 80 km. The average elevation of the district, which has a mountainous and rugged structure in terms of geography, is 1080 m. and its highest point is Mount Yama (2680). The elevation of the district increases from west to east, which negatively affects transportation and settlement. Hekimhan extends to Tohma Stream in the south and Yama Mountain in the north. The settlements are located on the plains in the valley of the Hekimhan Stream, one of the most important streams of the district, and in the south of the slopes and mountains surrounding these plains. Agriculture and animal husbandry have developed depending on climate and landforms in Hekimhan District. The main purpose of the study is to determine the place and importance of agriculture and animal husbandry, which is one of the dominant economic activities in the district, in terms of the district, and to offer solutions to possible problems. It was tried to determine the course of dominant economic activities by reaching from .Ü.İ.K. In the first stage of the study; The subject to be studied was determined and a literature review was conducted. The border was determined and appropriate articles and books on the subject were examined. In the second stage

of the study; Statistical information on crop production and animal husbandry in the years 1991-2018, which is the subject of the study, was obtained from T.Ü.İ.K. Field study, excursion-observation and survey methods were used. According to the data received, statistical tables, graphics and maps were created. In the third stage, which is the last stage; The aim of the study was tried to be revealed by interpreting maps, tables and graphics.

Keywords: Agriculture, animal husbandry, TUIK.

GABDULLA TUKAI - THE FIRST NATIONAL TATAR POET

Dr. Liliya Gazizova

Russian literature Erciyes University, Kayseri, Turkey

ABSTRACT

At the beginning of the twentieth century, Tatar literature was formed as the literature of modern times. The work of the great Tatar poet Gabdulla Tukai marked the turn of the national aesthetic process on a new road. The national Tatar literary development merges with the main line of the world aesthetic process. The point of this merger is Tukai, who was already called a national poet during his lifetime.

He was one of the first to introduce socio-political concepts and topical issues of the time into the use of national poetry – problems of Tatar society, national identity, Tatar periodicals, public education, women's rights, etc.

Tukai became the founder of the modern literary language of the Tatars. He created new poetic forms that corresponded to the new content of the historical life of the Tatar people.

The importance of the national in art and literature was emphasized by the famous Russian philosopher N. Berdyaev: "Everything creative in culture bears the stamp of national genius... The national genius reveals the all-human, through his individual he penetrates into the universal."

The significance of Tukai as an innovator poet, a democratic poet who took a new look at the world and man, is the reason for his extraordinary popularity and the translation of his works into many Eastern languages. The exceptional position assigned to G. Tukai and his poetry in the national pantheon is similar to that occupied by A. Pushkin in the history of Russian literature and culture as a whole. The special place of both poets in the national consciousness is due to the universally synthesizing nature of their creative genius. G. Tukai became the figure in which the dialogue of Tatar literature with the Russian-European world was embodied with the greatest completeness and power."

The relevance of the topic lies in the fact that national literatures have entered a new stage of their development today. Each of them strives to assert its identity in new conditions. We rely on the traditions established in Tukai studies (in the works of R. Ganieva, N. Lisov, G. Halit, Z. Ramiev,) of studying the creativity of G. Tukai, research in the field of poetics of his works.

Research methods - historical, comparative, comparative, system-structural, hermeneutic.

Keywords: Tatar poetry, Gabdulla Tukai, national poet.

ABOUT THE EXPRESSIVE POTENTIAL OF NON-STANDARD FORMS OF DEGREES OF COMPARISON IN THE RUSSIAN LANGUAGE (POETIC TEXT)

Victor CHETVERYK

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, H.F. Kvitka-Osnovianenko Faculty of Ukrainian Language and Literature, Department of Foreign Literature and Slavic Languages (PhD Student), Kharkiv, Ukraine

ABSTRACT

As is well known, expressiveness is a specific feature of all language units. For example, these are unusual sentence intonation, non-standard word-formation, language models specific to a particular language, occasionalism as lexical means of artistic expression, used to express the evaluation of marked forms, including the superlative form of adverbs, forms of comparative and superlative degrees of adjectives, as well as their relative forms, which indicate the high degree of quality; at the level of vocabulary it's the use of words that have an additional component in lexical meaning; at the syntactic level, it's a violation of the usual order of words or repetitions, etc. Insufficient attention is paid to the functioning of the degrees of comparison of different parts of speech in a poetic text, in particular their expressive potential, although they accumulate a huge stylistic, evaluative and emotional potential. Therefore, the study of the expressive potential of the degrees of comparison has great importance both for the study of their morphological functioning in the poetic text and for understanding the author's style. In this connection, the study of the expressive potential of non-standard degrees of comparison of language units, which allow the author to more fully, informally and originally convey the idea of comparison, gradation, to compare the features of objects and phenomena deserved particular attention. The presence of forms of degrees of comparison formed based on the non-standard lexical base indicates that gradation (gradation) can be applied to a much wider range of parts of speech than is generally accepted in traditional linguistics. Forming of non-standard comparative forms, such units in certain cases, distinguish from a range of qualities/properties those that are hidden in the semantics of the lexical unit and contribute to their intensification. For example, having considered the comparative forms of the noun, it can be argued that such formations are a kind of similarity of occasional synonyms to the normative forms of the adjective and the degrees of its comparison; in other cases, this process serves to strengthen a range of qualities and properties that potentially belong to the lexical meaning of a noun (for example, (in Russian) "море – морейшее", "война – войнее"). The functioning in the space of poetry, such forms often form a combination (juxtaposition) of the comparative unit and derived unit (with common root word), which also contributes to the intensification of the internal qualities of these units. Such forms quite often can interact with other means of actualization (for example, attraction, formation of a morphological dominant, etc.). This process, as already mentioned, makes the text more expressive, attracts the reader's attention and so on. By analyzing the cases of non-standard forms of comparison degree in poetry, it can be argued that due to the expressive capabilities of such units, which are morphologically marked, they are actively used by poets to create expressive texts. The actualization in the text is due to the use of the various processes that significantly enhance the basic expressive potential of different parts of speech, namely: the transition of adjectives from one type to another, the formation of non-standard forms of the degrees of comparisons which are not typical for language; formation of "super superlative" lexical and semantic meaning etc. Such language actualization based on non-standard degrees of comparison gives the poetry an expressive richness and is an additional means of emphasizing and attracting the reader's attention, and also it's a basis for language development.

Keywords: Russian; degree of comparison, non-standard form, poetry.

“I WANT TO TELL THE STORY AGAIN:” JEANETTE WINTERSON’S *WEIGHT* AS A PALIMPSEST

Asst. Prof. Dr. Anı SEV ATEŞ
Kütahya Dumlupınar University

ABSTRACT

This study aims to read Jeanette Winterson’s retelling of the myth of Atlas, *Weight*, as a text that anatomises and epitomises the concept of palimpsest. The palimpsest is a term that explicates the pluralistic, multi-layered nature of the text, and it is a trope the author uses as a strategy to comment on the nature of storytelling in its broadest sense. Accordingly, the text may be read as a record that accommodates various layers of discourses and narratives. Winterson uses the concept as a metaphorical and structural element, and she portrays the myth of Atlas as a dynamic entity in the process of becoming. The palimpsest both shapes the surface of the text and is used as a medium that embodies the content. In other words, she creates a palimpsestuous text which embodies and suggests different palimpsests and invites the reader to read the text and its constituents as palimpsests that operate on several levels of signification. The palimpsest is used as a medium that brings together and critically reshapes various discourses or modes of thought; thus, it creates a space both for preservation and modification. The author also integrates the preoccupations and techniques of postmodern fiction into the palimpsestuous structure of the text. This paper presents *Weight* as a stratum that constitutes one of the several layers of a larger palimpsestuous structure and also as an individual palimpsest that brings together different discourses and story worlds.

Keywords: Jeanette Winterson, *Weight*, palimpsest, myth, intertextuality

BİR AŞKIN MELAMETLE YOĞRULMUŞ SAFLIĞINDA YUNUS'U OKUMAK

Dr. Erdem SEVİMLİ
Milli Eğitim Bakanlığı

ÖZET

Horasan'dan Anadolu'ya doğru genişleyerek gelen melamet düşüncesi Yunus Emre'yi de etkilemiştir. Kötülüklerini ifşa ederek iyiliklerini ketum nefis mücadelelerinin Allah'a ulaşan çizgisinde gölgeleyen bu Hak yolcularının seyri, Yunus'un temiz Türkçesi'nde devamlılık kazanmıştır. Gösteriş içerikli ibadetten, riya mesnetli tavırdan arındırılmış ve nefsin dünyevi arzularından yalıtılmış bu anlayış, kula kulluktan geri durulan bir derviş dindarlığının gölgesinde melametle yoğrularak Yunus'un saf ve temiz diline akmıştır. Bu saflık, Yunus'un dilinde rafine bir melamet öğretisinin eşliğinde hakiki sevgiliyle aracı olmadan halvet etmeyi ve bu halveti ebedi vuslata ulaştırmayı amaçlamıştır. Böyle bir amaçla melamet yoluna çıkan Yunus Emre; dünya malının ve servetinin renkli dünyasına ve lüksüne kendini kaptıran, haram çeşnili servetine bulaşan, yani menfaat devşiren kimselerin tutumuna "feragat" prensibiyle set çekmiştir. Böylece şair, bu seddi Allah'ın rızasına ulaşılacak melami eşikte sağlamlaştırma yoluna gitmiştir. Bu seyr-i sülûkun melameti berzahında duran Yunus, kuru zühtü değil, Allah'a tam bağlılığı ilke edinmiş, kendi beyliğini melametle saflığında inşa etmiştir. Nice sultanların ipliğini pazara çıkaracak güçte olan bu beylik, Yunus'un aşk söylemine melametle yoğrulmuş saflığı derç edebilmiştir. Yunus Emre'deki aşkı, bir de bu melameti saflıkla okumak ve değerlendirmek gerekmektedir. Bu çalışmada bu melami saflığın izleri; "aşkın melami mahiyeti", "halvete giden melameti berzah", "feragat prensibinin melametle bulunduğu melami eşik" başlıkları altında yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, aşk, melamet, saflık

READING YUNUS WITH THE PURITY OF A LOVE BLENDED WITH MELAMET (CONDEMNATION)

ABSTRACT

The thought of melamet (condemnation), which expanded from Khorasan to Anatolia, also affected Yunus Emre. The course of these righteous travelers, who exposed their evils and shadowed their goodness in the line of their secretive self-struggles reaching Allah, gained continuity in pure Turkish of Yunus. This understanding, which was purified from ostentatious worship, hypocritical attitude, and isolated from the worldly desires of the soul, was blended with melamet in the shadow of dervish piety that refused to serve someone slavishly and flowed into the pure and clean language of Yunus. This purity, accompanied by refined teaching of melamet in the words of Yunus, aimed to merge with the true lover without intermediaries and to deliver this merger to the eternal body. Yunus Emre, who set out on the road to melamet for such a purpose with the principle of "renunciation", set a barrier to the attitude of those indulging in the colorful world and luxury of worldly goods and wealth, involving in misgotten wealth to gain benefits. Thus, the poet tried to consolidate this barrier at the melami threshold, where Allah's consent would be attained. Standing at the melamet ravine of this course, Yunus took the principle of complete devotion to Allah, not plain asceticism, and built his own principality in the purity of melamet. This principality, which was strong enough to disclose secrets of many sultans (kings), was able to add the purity blended with melamet to the love discourse of Yunus. It is necessary to read and evaluate the love of Yunus Emre with this purity of melamet. In this study,

the traces of this purity of melamet are interpreted under the headings “The melami nature of love”, “the melameti rafined leading to seclusion”, “the melami threshold where the principle of renunciation meets melamet”.

Keywords: Yunus Emre, love, melamet, purity

GİRİŞ

IX. yüzyılda Horasan'da ortaya çıkıp özellikle Nişabur'da yaygınlık kazanan ve etkisini günümüzde de sürdüren Melamet düşüncesi bir tasavvufi meşrep olarak pek çok zümre, gurup ve kişi gibi Türk dilinin ser-çeşmesi Yunus Emre'yi de etkilemiştir. Yunus, içi dışı bir derviş kimliği ile kendi ifadesiyle *melametlik donun* giyerek bu yola girmiş, ikiyüzlülük duygusundan azade bir gönülle bağlılarını ya da taliplilerini de bu yola davet etmiştir. Sert ve gür bir ses tonuyla melamet bayrağını omuzladığı görülen şair, başka hiçbir elbiseye muhtaç olmadığı hissiyle Allah'a muhtaçlığı öncelemiş, Hak hırkasını bürünerek bu muhtaçlığın verdiği başı yüceliği melamet yolunun inceliğine eklemleyebilmiştir:

Hele biz iş bu yola gelmedük riyâyıla

Bu melametlik tonın bizümle geyen gelsün (Yunus Emre G.237/2)

Melameti yol, hırka ve taç gibi her türlü dünyalık alametlerini terk etmeyi öngörmektedir. Çünkü Yunus'un da değindiği gibi bu Hak yolunun temel düsturu, riyadan kaçınmak amacıyla gizlilik ve şöhretten sakınmaktır (Bolat 2011: 16). Yunus sadece şair değil bir derviş olarak da bu yola girmiştir. O, bu nedenle kendini aşk yolunda melami saymıştır. Bu deruni donanımla şair; gösterişten, kapalıktan nefsinin arındırarak manevi bir katarsise başvurmuş, halkın ne dediğini önceleyip nefsinin kölesi olmaktansa, Hakk'ın sözüne kulak verip nefsinin düşmanı, hakiki dostun kölesi olmayı seçmiştir. Bu ulvi seçim Yunus Emre'yi melametın asıl düşman addettiği ham sofuluk yolundan alıkoymuştur. Bu nedenle onun dili de melametın riyadan arınmış rafine hâli misali temiz, akıcı ve doğaldır. Yunus, bu doğallığı; Hakk'a olan müştaklığında da devam ettirmiş, aşk anlayışını melamet yolunun incelikleri doğrultusunda biçimlendirmiştir. Bu biçimlenişte o, gözüyle gördüğünü eteğiyle örtmeyi, yani insanların kusurlarını değil kendi nefsinin kusurlarını bulup onlarla cedelleşmeyi birincil prensip edinmiştir. Melametın asıl sevgiliye olan ilgisi, yani Hak âşıklığı da bu minval üzerine inşa edilmiştir.

Göziyle gördüğünü örte eteğiyle

Bu yol key ince yoldur yüregi döyen gelsün (Yunus Emre G.237/3)

Aşk'a tutkuyla bağlanan ve bunu bir tutkuya dönüştüren Yunus Emre'deki aşk anlayışının elbette bir tarihsel arka planı ve beslendiği bir kaynak bulunmaktadır. Bu ideal ve ilahi olan aşk; kaynağını Emevîler döneminde yaşanan uzri aşk, yani temiz ve iffetli aşk anlayışından almaktadır. O dönemde aşk, şehirde dünyevileşmenin ve geniş sefahat ortamının etkisiyle gelişen hadari aşk ve kırsalda bu yaşama tamamen yabancı saf ve temiz niteliklerle beliren uzri aşk olmak üzere iki koldan gelişmiştir. Klasik Türk şiirine de kaynaklık eden ve Vâdî'l-Kur'a'da meydana gelen bu aşk, Abbasîler döneminde İslami yaşantıya uymayan bazı yaşayış şekillerine tepki olarak gelişimini tasavvufi aşka dönüşerek devam ettirmiştir. Bir bakıma bu dönüşüm, Kays'ın Leylâ'ya, Cemil'in Buseyne'ye beslediği iffetli duygularla bezenmiş saf ve temiz bir aşkın beşerilikten ilahi olana evrilişinin serencamı olmaktadır. Bu serencam, İslami yaşantıyı önemseyen ve şiirlerini bu doğrultuda şekillendirmek isteyen mutasavvıfların ilgisini çekmiştir. Bu şairler, uzri aşkın niteliklerinde bulunan aşka dair bazı tutum ve davranış şekillerini alarak şiirlerinde işlemiş ve uzri aşkı tasavvufi bir niteliğe büründürmüşlerdir. Böylece beşeri aşktan temelini aldığı görülen uzri aşk, şiirlerde yoğunlukla işlenir olmuştur. Bu aşk,

ilahi aşk konulu gazellerin çekirdeğini oluşturan uzri aşktır ve referans noktasını beslediği temel olan Arap şiirinden almıştır (Armutlu 2020a: 151-159; Sevimli 2021b: 506)¹.

Aşkın beşerilikten ilahi olana dönüşümünü içeren bu süreçten Yunus da etkilenmiş, temelinde uzrılık bulunan bu tasavvufi aşk anlayışını şiirlerinde dillendirmiştir. Uzri aşkın niteliklerine baktığımızda pek çok mutasavvıf gibi Yunus'un şiirlerinde de benzer yönleriyle işlendiği görülmektedir. Bunlar: içten, yakıcı, Mecnun misali çöle sürükleyip diyar diyar dolaştıran, ulvi, eziyet ve ıstırap yüklü bir sevgiyi öngörmesi; biricik ve tek sevgiliden gelen her türlü cefa ve eziyete katlanma ve sabretme duygusu, ölene kadar sevgiliyi terk etmeme ve onun sevgisini yürekte saf, temiz ve iffetli duygularla koruma, sevgili uğruna ölme ve aşkı bir şehadet olarak görme gibi duygulardır² (Sevimli 2021b: 506). Bu nitelikler, böyle bir aşkın uzri olduğunu göstermesi yönüyle önem arz etmektedir. Bu durumu, Yunus dâhil pek çok mutasavvıf şairin şiirlerinde farklı imaj ve tasavvurlarla görmek mümkündür. Yunus; uzri aşktan aldığı bu temiz, saf ve iffetli duyguları ilahi olan mercie yönlendirmiş, en güzel şiirlerini Hakk'a olan müştaklığı nispetinde dillendirmiştir. Bu dillendiriş, masivanın her türlü olumsuzluklarından azade bir hâlde melametten aldığı etkilerle birleşerek Yunus'un temiz Türkçesi'nde karşılığını bulmuştur. Yunus, bu saf ve temiz söylemi ile ilahi aşkı bir bağlantı noktası olarak ele alarak insan odaklı hümanist felsefesine de eklemiştir. Melamet düşüncesi bu duygulara derin bir nefis arındırma ve ruhsal dönüşüm mücahedesini ekleyerek Yunus'un şiirinin çehresini zenginleştirmeye vesile olmuştur.

Melamet, Yunus'taki aşkın mahiyetinde Allah'ın rızasına giden bir seyr-i sülûk olmuştur. Bu Hak yolculuğu; kötülüklerini ifşa ederek iyiliklerini ketum nefis mücadelelerinin Allah'a ulaşan çizgisinde gölgeleyen melamilerdeki kınanma duygusuyla bütünleşerek Yunus'un temiz Türkçesi'nde devamlılık kazanmıştır. İbadeti gösterişten, riya mesnetli tavırdan arındırılmış ve nefsin dünyevi arzularına set çekilerek uzaklaştırmış olan bu anlayış, kula kulluktan azade bir derviş dindarlığının gölgesinde melametle harmanlanarak Yunus'un saf ve temiz diline akmıştır. Bu saflık; Yunus'un dilinde rafine bir melamet öğretisinin eşliğinde hakiki sevgiliyle aracı olmadan halvet etmeyi ve bu halveti, ebedi vuslata ulaştırmayı amaçlamıştır (Sevimli 2021c: 24). Böyle bir amaçla melamet yoluna çıkan Yunus Emre; dünya malının ve servetinin renkli dünyasına ve lüksüne kendini kaptıran, haram çeşnili servetine bulaşan, yani menfaat devşiren kimselerin tutumuna “feragat” prensibiyle set çekmiştir. Böylece şair, bu seddi Allah'ın rızasına ulaşılacak melami eşikte sağlamlaştırma yoluna gitmiştir. Bu seyr-i sülûkun melameti berzahında duran Yunus, kuru zühtü değil, Allah'a tam bağlılığı ilke edinmiş, kendi beyliğini melametle saflığında inşa etmiştir. Nice sultanların ipliğini pazara çıkaracak güçte olan bu beylik, Yunus'un aşk söylemine melametle yoğrulmuş saflığı derç edebilmiştir. Yunus Emre'deki aşk, birçok şiirine bakıldığında bu melameti saflıkla biçimlenmiştir. Yunus'un hoşgörü deryasına akan yine bu melameti prensipler olmuştur. Bu nedenle Yunus'taki ilahi aşkı melamet çerçevesinde değerlendirmek ve okumak gerekmektedir.

Yunus, melameti saflığın eşliğinde aşk ile cansız bedenini diriltmiş, sen ben ikiliğini kaldırarak vahdete dayalı bir halvete dervişçe tutumuyla yol almıştır. Bu tutum onu diline sen ben ayrımının kalktığı hoşgörüyü de derç etmiştir (G.403/3). Şair, bu doğrultuda melameti yolun benimsediği gibi kötülüğü insanlardan değil, nefisten ve zamanın genel gidişinden bilmiş, dünyaya karşı emin olmayı öncelemiştir. Böylece Yunus, kibir ve kinin terk edildiği bir feragat düşüncesiyle melamet hırkasına bürünerek “fakr”ı, yani fakirlik ve dervişliği seçmiştir (403/4). Elbette Yunus, bu yolun bir rehber, mürşit eşliğinde kat edileceğinin bilincindedir. Bu nedenle Yunus, melamet düşüncesinin Allah'ın rızasına ulaşmada öncelendiği nefis mücadelesine sıkıca sarılmıştır. Melamilerin “büyük cihat” olarak

¹ Bu aşk anlayışı Leylâ ve Mecnun gibi iki kahramanlı aşk mesnevilerinde de ele alınmıştır. Bu aşkın da kaynağında beşerilik bulunmaktadır. Geniş bilgi için bkz. Armutlu, S. (2020b). *Lâmî-i Çelebi Şem' ü Pervâne*, İstanbul: Kitabevi Yayınevi. 12-16

² ARMUTLU, Sadık (2020a). *Gazel Felsefesi (Gazelde Beşerî Aşkın Kaynaklarını Aramak Hadarîlik-Uzrîlik)*. İstanbul: Kesit Yayınevi.

gördükleri bu amansız nefis savaşını (Sevimli 2020c: 875) gerçek bir derviş, diğer bir deyişle insan-ı kâmil olmanın gereği saymıştır (G.123/1). İçe yönelişin, Hakk'a vasıl olmada bir berzah niteliği kazandığı bu duygu durumu, dış dünyaya lakaytlığı da beraberinde getirmiştir. Yunus'ta bu lakaytlık; bir dervişin dünyayı terk prensibi ve çile çekerek olgunlaştığı izole bir yaşantıyı öngörse de melami nitelikler taşır. Bu nitelikleri benimsediği görülen şair, Allah'a hoşnut kul olmayı diliyle ikrara vardırarak, bu ikrarı hakiki dosta duyduğu aşk ile perçinlemektedir. Bu manevi sağlamlık, Yunus'un Hakk'a aşına, halka bigâne olmak düsturu ile çıktığı yolda, halka ve âleme lakaytlığını kendine de döndürür. Sabır ve kararlılığı yitiren gönlün nefisten arınmak için giriştiği bu mücadelede bu nedenle kulaktan giren sözü kalp işitmez olmakta, halk sözüne kapatılan duyusal eşikte Hak kelamını duyarak yoluna devam etmektedir (G.117/4). Bu durum melamet düşüncesinde de böyledir. "Melamiler de zamane insanların ne dediğiyle ya da kendileri hakkında ne diyecekleri ile ilgilenmeyen bir lakaytlık içerisinde davranmışlardır. Bu konuda zamanenin tavrına asla teslim olmamışlar, dünya halkının kınanma ve ayıplanmalarına bigâne kalarak emin adımlarla melamet yolunda yürümeye devam etmişlerdir. Onların gösterdiği bu inkâr, halkın değerlerine ya da inançlarına karşı asla bir tepkisel tutumu öngörmemiştir. Çünkü onlar halk içinde, yaşamayı ilke edinmişler, halkın sırtından geçinme gibi davranışlar ya da düşünceleri fikirlerinden kovmuşlardır. Zira melamiler, (Nur 34/37) halk içerisinde yaptıkları ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı zikretmekten alıkoyamadığı insanlar olmak için çabalamışlardır (Sevimli 2020c: 890). Bu feragat prensibi ile Yunus, kalbini melametle saflaştırma yoluna gitmiş, ilahi halveti söz ile değil, tüm varlığıyla istemiş, duyumsamış ve içselleştirmiştir (G.237/6). Bu duyusal eşik, Yunus'a canından geçtiği derviş dindarlığını bağışlamış, bu geçitte şair kendi sultanlığını ilan etmenin huzurunu yaşamıştır (G.197/4).

Masivanın haram içerikli servet umdelerinden, bunların temsilcisi konumundaki dünya sultanlığına yönelen tavır melametten selamete ulaşan çizgide en büyük onur, makam ve sultanlık olmuştur. Başkasına yük olmadan yaşamak, insanların ne dediğine karşı duyarsız tutum takınarak Hakk'a yönelmek, bu kullukta kendini büyük görmeden ve bencillik taslamadan doğruluk üzere yürümek, melamileri rafine öğretilerinin eşliğinde ideal bir İslâm ahlakının zirvelerine taşımıştır. Bu manevi yükseliş, bir "melami istiğna hâlidir. Bu hâl onlara sağlam bir kişilik, alçakgönüllü bir duruş ve ahlakta üstün bir fazilet bağışlamıştır. Bu yüksek ahlaki müstağnilik, melami âşıkları Allah'a kul, nefsine karşı ise bir sultan konumuna getirmiştir" (Sevimli 2021a: 411). Yunus'ta bu zirveyi pek çok şiirinde müşahade ettiğini belirtmektedir. Mücadelesi nefsine yönelen şair, bu bağlamda bir ağaç gibi dallandırdığı hoşgörü halesine pek çok kimseyi dâhil etmeyi düşünmüştür. Böyle bir düşünüş, melametle kollarını uzatan bu ağacın gölgesine herkesi alabilmiş, yapraklarını derde derman kılabilmiştir (G.324/3). Yunus'un aşk anlayışını da biçimlendiren bu prensiplerin, kaynağının melamet olduğu görülebilmektedir. Bu nedenle Yunus'ta Allah'ın rızasına açılan bu büyük aşk yolculuğunu melametle değerlendirmek ve okumak gerekmektedir. Bu çalışmada melametın nefis arındırma ilkesinde görünür kılınan ve gönül saflığıyla Allah'ın rızasına ulaşmayı önceleyen bu melami arınmışlığın izleri; "aşkın melami mahiyeti", "halvete giden melameti berzah", "feragat prensibinin melametle buluştuğu melami eşik" başlıkları altında yorumlanmıştır. Çalışmada bu başlıklar, melamet düşüncesinin ilkeleri doğrultusunda Yunus'un bazı şiirlerinde hareketle tahlil edilmiş, melameti aşk kavramının Yunus'taki tesirleri betimlenmiştir. Şu ana kadar Yunus'taki aşkın melami mahiyetine çok az değinildiği görülmektedir. Böyle bir aşkın kaynağının klasik Türk şiirinin de yöneldiği temel kaynak olan Arap edebiyatı kaynaklı uzri aşk anlayışı olduğu hususu da bakirliğini korumaktadır. Bu nedenle bu makale, Yunus'taki aşkın melami mahiyetinin uzri aşkla temellenen kaynaklarına belli düzeylerde temas etmesiyle önem arz etmektedir.

1. Aşkın Melami Mahiyeti³

Aşkın melami mahiyeti kendi varlığından geçip Hakk'a doğru yol almaktır. Yunus, "bir ben vardır bir de benden içeri" derken bu aşka işaret etmektedir. Varlığını Hakk'a adayan Hak yolcusunun artık gözleri bir şey görmemektedir. Leylâ'dan çok onun sevgisiyle meşgul olunan bu aşkıta, perdeler kalkmakta Halk ile halk olunmanın zevki müşahede edilmektedir. Arada ağyar gerektirmeyen bu aşk, Allah'a sadece kalple ve nefsin arındırıldığı rıza geçidinden geçerek ulaşılan aracısız bir eşikte durmaktadır. Bu eşikte nefis saflaştığı gibi kalp de temizlenmekte, melametle saflığında kendini bulmaktadır. Yunus da bu, melametle saflaşmış kalple şiirlerini dillendirmiştir. Bu dillendirişle birlikte şiir, artık Yunus'un olmaktan çıkmış, insanlığa mal olmuştur. Bu evrensel aidiyet, nefsin kötülüklerinden arınmış bir kalbin artık Allah'ın rızasına kavuşması, bu razılığın ürünü olmasındaki bağlılık ve samimiyette belirgin olmaktadır. Bu aşk; kınanma hissiyle çeşitli belaları göğüslemeyi gerektirse de hakiki dostun, yani Allah'ın elinden sunulan bir ilahi aşk şarabının esrikliğinde melameti bir şerbetin hoş içimi misali âşığa ön görmektedir. Bu öngörü Hakk'a olan muhabbetle saliki hâlden hâle döndürmekte, onu bu aşk yolculuğunun sıkıntılarını hoşnut kılan bir çehreye büründürmektedir:

'İşk durur âfet belâ döndürür hâlden hâle

Dost elinden piyâle hoş melamet olmuşlar (68/4)

Aşkın melami mahiyeti Yunus için bir varoluştur. Ebedidir ve geçiciliğin tezaudunda konumlanmıştır. Yunus Emre, bu konumu ilahi ve yüce olanda bulmuştur. Böyle bir konumda beşeri aşk elbette köprü vazifesi görmektedir, Hakk'a olan muhabbet yolculuğunda bir manevi eşik rolü üstlenmektedir. Bu eşik, Şemin Pervane'ye yürüyüşü misali şekillenmekte, *bu dünyaya sevi/aşk için gelindiği* bilinci, motif gibi gönle işlenmektedir. Bu aşkıta kişi, Pervanenin kendini feda etmesinin Şem'de kendi varlığını bulması sebebiyle olduğunu idrak etmektedir. Bu engin idrak, başkalarını da bu *sevi/aşk* potasına almayı gerektirmekte, bu hoşgörü denizi Firavun'u bile hoş gören bir deruni toleransta karşılığını bulmaktadır (Sevimli 2020c: 874). Melametle şekillenen bu sınırsız hoşgörüyü Yunus, Allah'a duyduğu aşkın mahiyetinde bulmuştur. Bu nedenle Yunus'un aşkıta varlığını Şem'e feda etmek, kolay kılınmaktadır. Çünkü aşk, varlığın ta kendisi olmaktadır. Böylece aşk ile can vermek de varlığını aşka adanmak da kolaylaşmaktadır:

İlâhî bir 'ışk vir bana ben benliğüm bilmeyeyin

Yavu kelayın ben beni isteyüben bulmayayın (269/1)

Yunus, aşkın melami mahiyetinde gönlündeki çalkantıları ve aşkın feryatlarını dindirmiş, bu aşk sayesinde nefisini yenerek yüksek mertebelere ulaştırmıştır (Pür 2020: 286). Nefis mertebelerini aşmaya da elbette ilahi aşk neden olmuştur. Yunus'ta böyle bir ilahi aşk ateşinin alevleri altında bütün olumsuzluklar âdetâ yanmakta, kin ve ikiyüzlülük alaşağı edilmektedir. Bu mücadelede, Allah'ın rızasına ulaştırmada melametle yoğrulan gönlü çelikleştirmekte, âdetâ yeniden diriltircesine bu ilahi sevginin bereketli yağmurlarıyla filizlenen yeni bir 'kişilik' ortaya çıkarmaktadır. Bu kişilik, tüm insanlığı hatta diğer canlıları dahi geniş bir sevgi halesi içerisine alarak Yunus'un engin hoşgörüsünün şemsiyesi altında toplamaktadır (Pür 2020: 287). Şair; bu kapsayıcı tolerans ile, halk nazarında melamiler gibi kınanıp kötü adlı olarak anılsa da bir nevi şahılgını ilan etmektedir. Bu melamet şahılgı Yunus'un deyişleyle âşıklığın ta kendisidir, adanmışlıktır ve ilahi olana olan kulluğun temelidir. Bu adanmışlık hissi; Yunus'taki aşkı melami bir çehreye büründürmüş ve onu bu yolun başlısı kılmıştır. Bu yolun menzili Allah'ın rızasının kazanıldığı, nefsin mutmain olduğu bir kalbi duygulanım eşliğinde durmaktadır:

Yunus eydür ol melamet şeyhligi 'âşıklığa sat

'Âşık da n'ister eyü ad bed-nâmi hoşdur 'âşıkun (146/7)

³ Klasik şiirde aşkın melâmî mahiyetini de içeren Melâmîlik ve Melamet düşüncesini örnek şiirlerden hareketle bütüncül hâde ortaya koyan bir çalışma için bkz. (Sevimli, E. (2021c). *Rafine Bir Hak Âşıklığının Edebî Seyri: Klasik Şiirde Melamet Düşüncesi ve Melâmîlik*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.

Melami düşüncede aşk, kötü adlılık üzerine yükselmektedir. Bu nedenle melamiler kötülüklerini sergilemekte, iyiliklerini perdelemektedir. Çünkü bu perdeleme, halkın isteğini Hakk'ın rızasına tebdil etmekte, onların Hak ile daha çok hemhâl olmalarını ve nefis gairesini temizlemelerini sağlamaktadır (Sevimli 2020a: 334). Yunus'ta aşk, melami bir mahiyette seyredirken mecnunvari bir mahiyet de kazanmaktadır. Zira bu aşkta kötü adlılık melametle gelen kınanma ve sövgüleri karşılamaktadır. Bu karşılayışta, halkın talepleri lakaytlıkla göğüslenmekte, bu umursamazlık gibi görünen tutum bir ibadet saikiyle gösteriş ile başkalarına hoş görünme ve tenezzül etme davranışını törpülemektedir. Melametle yapılan bu manevi törpüleme, küfrün imana değişildiği bir ince çizgide Allah'a olan yolculuğu devam ettirmektedir. Buradaki küfür; gerçek anlamda bir sapkınlık olmayıp Hakk'ın rızasını kazanmak için halkın alakasına vurulan bir ket, bir melami tavır olmaktadır. Klasik pek çok şairde görülen bu düşünce, aşkın melami mahiyetinden kaynaklanmaktadır. Bu mahiyet, zahidin gösteriş kokan ve makam, mevki sevdasıyla yapılan ibadetini değiştirmeyi, dinin gerçek mahiyetini anlamayı gerektirmektedir. Yunus'un *birkaç köşkle birkaç huriyi* bir pula bile saymayarak asıl olarak Hakk'ın cemalini arzu etmesinde de bu mahiyet rol oynamaktadır:

Yûnus Emre'ye ne gam 'âşık melamet bed-nâm

Küfrüm îmâna şol dem anda değışüp geldüm (181/10-11)

Bu mahiyette taşlar yerine oturmakta, nefis düşmanı alt edilerek Allah'a olan razılık tam menziline bulmaktadır. Bu ilahi menzilde melamet başa gelecek en güzel şey olmakta, bir muştı, müjdeli bir söz misali yerli yerine oturtulmaktadır. Yunus, bu yerindeliği melamet yoluna giren bir âşık olarak sağladığını özellikle vurgulamaktadır:

Yârenlerüm eydürler 'âşık melamet gerek

Geldi benüm başuma ol söz yirinceyimiş (124/7)

Bu aşkın mahiyetinde aşk; dinsel önderliğe soyunmakta, gönül ise ona uymaktadır. Çünkü bu deruni donanımda asıl ibadet; Allah'ın yüzünü görmek, orayı kible edinmektir. Bu edinişte süregelen devamlılık, aşkı asıl saadete, yani melametle biçimlendirilmiş selamete ulaştıracak niteliktedir. Yunus'taki aşkı bu melami duyuş ve düşünüşle yorumlamak, O'ndaki aşkın mahiyetini daha görünür hâle getirecek seviyededir:

'İşk îmâmdur bize gönül cemâ'at

Kıblemüz dost yüzi dâimdür salât (20/1)

2. Halvete Giden Melameti Berzah

Yunus'un çıktığı aşk yolculuğu, asıl sevgiliye ulaşan melameti bir berzahta bulunmaktadır. Bu güzergâhta âşık; hissedilen ve duyulan maddi âlemlerle, ancak kalben duyumsayabileceği manevi âlemin arasında bir köprü vazifesi gören berzahta durmaktadır (Gökçe 1992: 525). Bu geçitte karanlık ve aydınlığı ayıran sınırı müşahede ettiği görülen Hak yolcuları, arafta kalmayacakları bilinciyle hareket etmektedir. Mârifet denizinin coşkun sularından herkesin nefisine ve kalbinin saflık derecesine göre nasiplendiği bu durak, Hakk'ın ilgisine mazhar olmak için bir kavuştak rolü oynamaktadır. Beşeri aşkın ilahi aşka evrildiği bir duyusal dönemeçte halvete giden yol, melametle saflaştırılmış bir kalbin huzuru içerisinde Hak ile ülfet etmenin huzurunu tecrübe etmektedir. Bu tecrübe ile ruhunu dünya denilen maddi âlemin karanlıkları içerisinde çıkararak salık, ışığa ve aydınlığa olan özlemini halvete tutkunluğu ile giderecek bir ruhsal geçişi yaşamaktadır (Furkan, 25/53). Bu berzahta yolcu; Allah'a yalvarmaya bile vakit bulamamakta, dost ile varlığın bütünleştirildiği ve O'na olan sevgilinin içselleştirildiği bir halvet anını müşahede etmektedir. Çünkü Allah'ı anmak için bir vaktin belirlenmediği inançsal çizgide (Araf, 7/205), kalpler sürekli Allah'ı anmakla huzur bulmakta (Ahzab, 33/41), melami düşünce de olduğu gibi gönle yönelik derinleştirilirken, dış dünyaya lakaytlık perçinlenmektedir. Melamilerin kınandıklarını bile bile halkın ne dediğiyle ilgilenmeyip, gönül kulağıyla Hak sözüne yönelmelerinde bu duygunun payı bulunmaktadır. Halkın içinde yaşayıp, halkla beraber dürüstçe çalışmayı ve kazanmayı düşünen melamilerin bu tavrı asla halka karşı olmamıştır. Bu

terk ediş görüntüsü, onların gönlüne aşkı hükümran eylemiş, bu manevi otorite melametle birleşerek asıl huzurun bulunduğu Allah'a yönelişi sağlamaştırılmıştır. Dünya huzurunun ve rahatının gönülden çıkarıldığı bu manevi yürüyüş, diğer bir deyişle melameti berzah hali, halka ve elinde olana muhtaçlık duymama duygusu çerçevesinde, âşığı Allah'a tabi, halka müstağni kılmıştır. Halvet mülkü melamete olan yolculuğun gayesi de burada bulunmaktadır (Sevimli 2021a: 426). Artık nefisten kurtarılmış kalpler, sadece Allah'ı zikretmekle mutmain olmaktadır (Ra'd, 13/28). Yunus da bu duruma açıklık getirir. Ona göre halvete giden eşikte, araya vakit koymak gereksizdir. Çünkü Allah'ı sürekli anmak ve onun sevgisiyle halvet olmak gerekir. Bu halvet, sadece namaz gibi ibadetlerde Hakk'ı anmanın eksik kalacağını duyurmakta, O'nu her daim hissetmek ve onun varlığını duyarak, O'na kavuşmanın manevi hazzını yaşayarak O'nunla halvet olmayı gerektirmektedir. Yunus'un bir gönül kırıklığını tüm ibadetlere feda etmesinde de aynı düşünce yatmaktadır:

Münâcat gibi vakt olmaz arada

Kim ola dostıla, bu demde halvet (20/6)

Bir kez gönül yıkdunısa bu kıldugun namâz degül

Yitmiş iki millet dahı elin yüzün yumaz degül (166/1)

Elbette, halvetin melami berzahı çetinliklerle doludur. Bu yolda kınanmalar, sövgüler söz konusu olmakta, gönül nefsin saptırmaları karşısında tökezleyebilmektedir. Yunus'ta aşağıdaki beytinde bu halvet anının kolay olmadığını vurgulamaktadır. O, tasavvuf ehli olarak, birçok mutasavvıf gibi Kur'an-ı Kerimde farklı ayetlerdeki isimlendirmelerden hareketle nefsin yedi mertebeye ayrılmasına dikkat çekmektedir. Nefs-i Emmare'den son nefis olan Nefs-i Kâmile'ye kadar olan bu mertebelerde sufi/salikh manevi bir dönüşüm yaşayarak, hakiki sevgiliye, yani dosta ulaşır. Zaten nefis-i kâmile dostun rızasının, ilahi hikmet ve irfanın egemen olduğu insan-ı kâmil olunan bir aşamayı ifade etmektedir (Ayış 2019: 551-552). Melameti berzahın son aşaması ve menzili de olan bu makama ulaşmak için, elbette nefsin her mertebesinden sırayla geçip onu uslandırmak ve gönlü saflaştırmak gerekmektedir. Bu yol zorluklarla, taşlarla, engeller ve setlerle doludur. Herkes bu berzahı aşım Simurg'un Kaf'a ulaşması misali dosta kavuşmayı başaramamaktadır. Bu nedenle Yunus *buraya giresim gelir* demektedir, bu yolculuğa hazır olmadığını duyurmaktadır. Bu ifadeler, çetin nefis mücadelesinin halvete götüren melami berzahına işaret etmesi yönüyle önem arz etmektedir:

Ma'sûka halvetinün yidi kapısı vardur

Ol kapudan içerü seyrân kulasum gelür (46/3)

Bu berzaha yolculuk eden kimsenin azığının sabır olması gerekmektedir. Melamet taşlarına uğradığı hâlde bu menzili terk etmeyen âşık, bu sabra Eyüp Peygamber'e verilen onulmaz dertler misali sarılmalı ve sinanmalıdır. Çünkü bu melametliğin, yani kınanma ve sövgülerin sonu Allah'ın rızasına ulaşacaktır. Tıpkı Eyüb'ün türlü belalara katlandıktan sonra sabrının mükâfatı olarak selameti bulması gibi, âşık da yolun sonunda asıl sevgilinin teveccühüne ulaşacaktır. Bu teveccüh, Hakk'ın ülfetini melametle sağlamaştırılan bir halvete dönüşebilecektir:

Dostdan belâ gelicegiz Eyyûb'layın sabreylegil

Niçe sıhhât buldı teni bunca belâ çekmiş iken (273/10)

Eyyûb'un kurda yidürdün tenini

Sabrıla buldı o dahı dermânı (379/7)

Yol ne kadar çetin, melami güzergâh bir o kadar engellerle örülmüş olsa da halvete yürüyüş durmamalıdır. Çünkü bu seyr-i sülûkta Hallac'ın "Ene'l-Hak" çağrısında duyumsandığı gibi bir hâletle ilahi sevgili yürekten hissedilmektedir. Böyle bir hissi; aynı zamanda asıl sevgili menzilden kendine doğru koşan taliplisine duyurmaktadır. Karşılıklı bir yek-vücutluluk hâliyle duyumsanan bu teveccüh, bir ilahi sarhoşlukla her daim devr-i daimini devam ettirmektedir. Çünkü devamlılık kazanmayan bir yolculuk ilahi sarhoşluğun bitmesine neden olabilecek, gönlün ilahi sevgilinin muhabbeti yerine dünyanın eğlencesini ikame etmesini beraberinde getirebilecektir. Bu durum, elbette melameti berzaktan halvete emin adımlarla yürüyen bir kimsenin isteyeceği bir hâlet olmayacaktır. Zira bu hâlet,

ilahi perişanlığı dünyevi perişanlığa değiştirmekte muktedir olmaktadır. Yunus, bu berzahta kalınamayacağını ikinci beytinde ifade etmektedir. Şair; bu harabat ikliminin melametle süslenmiş yapısını betimlerken yolun güçlüğüne bir kez daha vurgu yapmakta, binlercesinin yolculuğu tamamlamayıp geri dönebileceğine işaret etmektedir:

Nâ-gehân cânân ilinden irdi bu cânâ haber

Bu harâbât ikliminde eglenme yûri kıl sefer

Bu harâbât iklimi anun melametdür tonı

Dökilür kanlar saçılır sad-hezarân başı yiter (67/1-2)

Bu berzahta halveti bulmak isteyenler her şeyden, özellikle de bedeninden tecrit olmayı göze almalıdır. Beden denilen kesretin ilahi halvetle değiştirildiği bu yolun sonunda öyle bir uca/sona ulaşılır ki artık bu kavşak bir dinlenme ve eğlenme menzili hâline gelir. Bu menzilde elbette ermişlikten de tecrit olmak gerekir. Çünkü her şeyin bırakıldığı bu manevi eşikte geriye sadece O, yani hakiki sevgili kalmaktadır. Bu berzahın son aşaması da orada eğlenmek ve teferrüce durmakla görünür olmaktadır:

Aradum çıkdum bir uca eglendüm teferrüce

Eren soyın soylayup ol soya düşüp geldüm (181/10)

Bu gerçek bir aşktır. Bu aşkta arlanmak nedir bilinmemekte, melamet hırkası giyilerek asıl sevgilinin uğruna can feda etmek için yürünmektedir. Artık halvet gerçekleşmiş, dostun sohbeti can kulağına erişmiştir. Halvetin sahibi Allah; yola baş koyanlara muhabbetinden damıtmış ve onu halvetini/sohbetini isteyenlere bir kömeç balı gibi içirmiştir. Halvetin ilahi esriklikle bulunduğu bu güzergâhta melamet hırkası, ilahi aşkın yüceliğini kavramış âriflere bir süs gibi biçilmiştir. Selametten melamete giden bu yol, kanaati bir melamet hırkası gibi bürümeyi gerektirmekte dünya selametini ilahi huzurun müşahede edildiği asıl esenlik yurduna terk etmektedir. Bu aşama halvetin melameti berzahta durduğu yeri betimlemektedir:

Gerçek sana 'aşkısam 'ârlanmaklık nemdür benüm

Şükrâne cânımı virem ger melamet tonın geyem (219/5)

Bugün sohbet bizüm oldı bize bizüm diyen gelsün

İçürdi 'ışk bize şehdin nûş eyleyüp yudan gelsün (230/1)

Bu kömeç balı gibi ilahi muhabbeti gönlüne içiren halvet yolcusu, yani Allah'ı gerçekte seven kişi, halvetten uzlete giden çizgide durmaktadır. Bu çizgide melametle kınanıp halktan ayrı kalmayı yeğleyen kimseler, gönül dünyalarına sadece Allah'ı alacak, onda gayrı her şeyi unutacaktır. Bu basit bir çilecilik ve uzlet değil, melametın öngördüğü bir nefis arındırma duyusudur. Gözü ve gönlü Hak sevgisi ile dolan kimse, işte bu melami berzahta halveti tam olarak müşahede etmiştir:

Yûnus'un gönli gözi toludur Hak sevgüsü

Sohbet ihtiyâr iden yâd u bilişden geçer (70/8)

Bu berzahın duyumsal eşiği konumunda bulunan melamet; hırkası, tacı, üniforması olmayan, gösteriş kokan ibadeti dışlayan, nefsi arındırmayı önemseyen ve bu yolda halktan gelen her türlü kınama ve ayıplamaları göğüslemeyi öngören bir düşünce olarak kendini göstermektedir. Horasan temelli olan bu ekolde, kötülükler sergilenerek halkın ilgisi savuşturulmakta, yerine Hakk'ın rızası ikame edilmektedir. Çünkü halkın ilgisi şöhreti, dünya malına bağlanmayı ve menfaati öngörecektir. Melamet berzahının yolcusu, bunlardan azadedir. O, birilerinden ümit beklenen bir dini yaşantıyı değil, emeğiyle geçinmeyi ilke edinen temiz bir anlayışı öngörmüştür. Bu nedenle pek çoğu halkın elinde olana meyletmemiş, ümit tüccarlığı da yapmamıştır. Melami berzahın halvete müştak yolcuları konumunda olan bir melami, ibadetini Allah'a olan kulluğuna hasretmiş, elden, halktan ve fani olan dünyadan gelen her türlü menfaat yüklü kazancı reddetmiştir. Melami, böylelikle nefsin bütün taleplerine gem vurmak için nefsiyle savaşmış, bunu ibadet telakkisine mühürlemiştir (Harmancı 2011: 121). Yunus da pek çok şair gibi bu düşünceye sempati beslemiştir. O, melameti selamet bilmiş, onu bir kanaat hırkası gibi bürüyerek selamete, yani halvetin son berzahı olan Allah'ın rızasına

yürümeyi önemsemiştir. Bu önemseyiş, beraberinde Hak ile olan halveti özümseyişi de getirmekte, âriflik mertebesinde manevi ilahi ilmi almak, yani bu feyizle hemhal olmayı birincil amaç saymaktadır. Klasik pek çok şair gibi Yunus'ta bu berzahtan geçerek gönlünü arındırmış, menfaati ve dünya selametini/rahatlığını önemseyen zahidin karşısında ârifane bir tavırla durmuştur. Melametle karılan bu düşüncede halvete gidilirken her türlü gösteriş alameti olan hırka, cübbe ve taç bırakılmakta, Allah ile ülfet edinmiş hâlde bulunan bedene melamet gömleği biçilmektedir:

Kanâ 'at hırkası içre selamet başını çekdüm

Melamet gönleğin biçdüm 'ârif olup geyen gelsün (230/1-2)

O berzahta artık, kıyamet günü bile melamet günü addedilmektedir. Yunus'un o günü *ağlaşarak* karşılalım demesi, melameti kınanmanın kıyamete kadar sürmesine duyulan arzu da karşılık bulsa gerektir. Çünkü Allah'la olan halvetin devamı, ancak kalpteki saflığın ve bedendeki masumiyetin korunması ile mümkün olabilmektedir. Bu imkân, asıl kötülüğü nefsinde görüp, nefsi sürekli kötülererek gönlünü ve bedenini ilahi halvete hazır tutan melamette hak ettiği karşılığı bulmaktadır:

Anup kıyâmet gününü

Aglaşalum ol gün için

Ol gün melamet günüdür

Aglaşalum ol gün için (272/1)

Geri sönüşü olmayan ve Hak ile ülfetin gerçekleştiği halvette, Simurg tekliği müşahede etmiş hâldedir. Asıl zühtün, yani Allah'a tam bağlılığın söz konusu olduğu bu berzah, Allah'la halvete ulaşan kimsenin kurduğu beylikte görünür olmaktadır. Bu beylik, nice sultanların ipliğini pazara çıkartacak güçtedir. Bu nedenle pek çok klasik şair gibi Yunus da melami halvete bağlanarak dünya saltanatını yadsıdığı, geda/dilenci/derviş olmayı daha üstün tuttuğunu belirtmektedir. Burada Allah'ın rızası galebe çalmakta, dünya beyliğinin zenginlik ve haram karışık servetinin üzerinde bir üstünlük nişanı olarak yükselmektedir. Bu nişan, menfaat içerdiği için ilahi sultanlığa erişemeyecek olan dünya saltanatının devrini geriye bırakmakta, o devranları geçmişe emanet etmektedir:

Bunlar eve girmeyeler zühd ü tâ 'at kılmayalar

Bu beyliği bulmayalar zîrâ geçdi devrânları (368/4)

Melami berzahta halvetin kendisi bir ibadettir. Bu ibadet de ham sofuluk ve gösteriş içeren tavırlardan ulvidir. Her şeyin Allah'a kavuşmanın özlemiyle dolduğu, âşıkların gönül ve gözlerinin ilahi halveti müşahede ettiği ve içselleştirdiği bu kavşakta, kuru ibadet ayrık hâlde gelmektedir. Gönül; hakiki dostun sevgisiyle meşgul olduğu bu ortamda, asıl güzergâh olarak kalmıştır:

'Âşıklarun gönli gözi ma'sûkın isteyü gider

Ayrık sûretde ne kalur kim kıhsar zühd ü tâ 'at (17/2)

Artık ikilik ve gayrılık kalmamıştır. İki iken birlik gelmiş, halvet asıl amacına ulaşmıştır. Burada Yunus, melami berzahın yolcusu olarak görünmekte, asıl maksadı ile Allah'ın sevgisine mazhar olduktan sonra kendini masivaya kapattığını müşahede etmektedir. O artık, her şeyiyle, ruhuyla Allah'ı anmakta ve O'nu içinde yaşamaktadır. Hallac'ın Ene'l-Hak nidası misali tehlike arz eden bu düşünce aslında deruni bir varoluş tecrübesinin yansımasıdır. Bu berzahta varlığın birliği ilkesi gereği, Allah'ın sevgisi bütün sevgilere üstün gelmekte ve tecellisinden tüm varlıklar nasiplenmektedir. Melamet de benimsediği incinsen de incitme ilkesi gereği ifade bulan bu düşünce, her şeyin O olduğu, her canlının bu asıl sevgilinin cemalinden bir iz taşıdığı engin hoşgörüde yolculuğunu gönüller yaparak devam ettirmektedir. Melametle yoğrulmuş bu düşünce kötülüğü nefisten bilerek yetmiş iki milleti bir gören insanlık sevgisinde buluşmakta, insancıl bir halveti de manasına eklemektedir. Buradaki aynılığın ilahi olanın eylemleriyle aynı potada düşünülmesi elbette mümkün değildir. Böyle bir durum, her canlıda ilahi bir tecellinin bulunduğu halvet hâlinde dirliğini ve birliğini bulmaktadır:

Nutfeden Âdem yaradan yumurdadan kuş düreden

Kudret dilini söyleyen zikr eyleyen Sübhân benim (211/2)

Zira mülk Allah'ındır. Her şeyin sahibi elbette odur. Tabiattaki her şey Allah'ın tecellisidir ve Kur'an hükmüyle Allah'ı zikretmektedir (Hadid, 57/1). Tabiata yansıyan bu halvet hâli, herkesi melamet denilen asıl selametın çatısı altında toplayarak, nefisten arındırılmış gönle Hakk'ın halvetini yerleştirmektedir:

Her bir çiçek bin nâzıla öger Hakk'ı niyâzıla

Her murgı hoş âvâzıla ol pâdişâhı zikreder

Melami berzahta kişi; artık halveti, yani Allah'ın sevgisini elde etmiş hâldedir. Bu mertebede korku ve ümit duyguları silinmiştir. Çünkü kuşlar arkalarına dönüp baktıklarında Simurg'un kendileri olduğunu anlamışlardır. Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ında Aşk ile Hüsn'ün varlıklarını birleştirdikleri manevi duygu durumu vahdet-i vücudun bu birlik ilkesine işaret etmektedir. Çünkü âşık da maşuk da aynıdır. Allah'ın güzelliğinden bir parçadır, tecellisidir. Bu mertebede artık ilim ve amel hükümsüzdür, ne terazi ne sırat gereklidir. Çünkü Allah aşkı galip gelmiştir. Zaten İslam inancında da ibadetler Allah için yapılır. Birileri için ya da sırf cenneti elde etme gayesiyle ibadet etmek elbette zararlıdır, yasaktır. Ma'un Suresi 4-7'de bu tarz kimseleri kuvvetli bir azabın beklediği anlatılmaktadır. Yunus bu nedenle üç beş köşkten ve hurilerden geçmiş, gönül kıranların namazının batıl olduğunu belirtmiş, asıl sevgili olan Allah'ın rızasını öncelemiştir. Daha önce de vurgulandığı gibi, hakiki sevgilinin halvetine giden bu eşik, melametın gösteriş olur kaygısıyla ibadetleri gizli yapma ya da yürekte duyarak yaşama anlayışında karşılığını bulmaktadır:

Havf ü recâ nice gelür varlık yokluk biragana

İlm ü 'amel sızgımaz anda ne terâzû ne hod sırat (17/7)

Hak denizinin ancak melametle saflaştırılmış gönüllere aktığı bu berzahta durmak ve bu mevki korumak da önem arz etmektedir. Bu yüzden Yunus, o yolda pusuda bekleyen riya hususunda muhatabını uyarmakta, onun buyruklarını dinlememeyi katiyetle vurgulamaktadır. Sarp melamet berzahında yolun zorluklarının hakiki halvete götürdüğünü bilen kişinin riyadan arınmış ve saflaşmış kalbine ihlas gelip konuk olmakta, Hakk'ın halvetine giden yolun engellerini tamamen ortadan kaldırma vazifesi görmektedir. Bu engeller kalkmadıkça melametle saflaşmış kalbiyle hiçbir kimse gerçek anlamda Allah'ın vuslatına nail olamamaktadır. Yunus bunu, bir nevi *birbirinizi sevmedikçe gerçekten iman etmiş sayılmazsınız* emri gereği beytinin manasına işlemekte, Hakk'a giden yolun aşk/sevgiden geçtiğini âdeta tescillemektedir. Yolun sayısız bağlıları; bu manevi tescili aldıklarında ilk önce nefislerine bakmakta, yolun sonuna ise ancak melametın düşman bildiği nefsi öldürenler ulaşabilmektedir. Nefisle mücadeleyi büyük cihat edinen bu melamet yolcuları (Furkan, 25/52), asıl mücadeleyi ona yöneltmek ilahi halvete giden yolları onu alt ederek kat etmektedirler. Bu seferde birliği de dirliği de sağlayan elbette "aşk"tır. Binlerce Hamza'nın sahip olduğu gücü kendinde toplayan bu sevginin coşkunluğu, dağları bile yerinden oynatabilecek güce ulaşabilmektedir (Dağlı 2017: 93). Yunus'un binlerce nefisini öldürmüş neferi bu yola sevk etmesindeki manayı bu güçte aramak manidar görünmektedir:

Riyâ çökük yirde durur key sakın oda buyurur

İhlâs gelüp cümlesin yur Yûnus yolu yavlak sezer (83/7)

Yüz bin riyâ çerisi bilün vardur bu yolda

Nefs öldürmüş er gerek ol çeriyi gırası (191/7)

Bu berzahta, âşığın tek rehberi melamet olmakta, halvete giden yol melameti berzahtan geçerek aşılabilir. Yunus; bunu pekiştirici bir beyan ile duyurarak melameti, âşık olana bir âşıklık alameti misali özgü kılmaktadır:

'Âşık olanun nişânı vardur

Melamet olur bellü beyânı (163/6)

Bu güzergâhta, nefis melametle saflaştırıldıktan sonra, Hak yolcusu geri dönüp kendini görmekte, eksik yönlerinin kalıp kalmadığını bir otokontrol mekanizmasıyla tespit etmektedir. Bu tespitlerden sonra aşk kuşağını kuşanmış berzah erleri (Dağlı 2017: 101), rıyanın kişiye iyi ad getirmeyeceğini

bilerek melametini de önemsemediği kötü adlılığa meyletmektedir. Böyle bir meyil, ilahi halvetle esrik olmuş miskin Yunus'u karanlıktan aydınlığa ulaştırmakta, bu berzahın eşiginde tüm alakaları terk ederek kendini Allah'a adamaya yönelmektedir. Yunus'taki miskinlik söyleminde beliren bu aşk yolculuğunu, halvete ulaşacak melameti berzahta değerlendirmek ve görmek gerekmektedir:

*Yunus miskîn mestânesin sen seni gör ko bunları
Dünyede riyâhî dirlik kişiye eyü ad degül (83/6)*

3. Feragat Prensibinin Melametle Buluştuğu Melami Eşik

Yunus'ta aşk "feragat ve fakr" kavramı doğrultusunda melametle buluştuğu eşikte melami bir hâl alarak da gelişimini devam ettirir. Bu duygu ile o, mal ve mülk sahibi olmayı değil, onların esiri olmamayı yeğleyen bir düşünüş içerisine girmiştir. Bu doğrultuda kendini miskin, derviş, düşkün ve fakir addeden Yunus, bu eşikte dünyanın yüklerinden feragat etmiş, Hakk'ı derinden duymanın ve onunla her dem birlikte bulunmanın gönlünde bıraktığı zenginliği yaşamıştır. Şairin nazarında vazgeçme olgusu, sadece dünyaya olan ilgileri yadsımayı değil, dost uğruna can terkini yapmayı da öngörmektedir. Yunus'a göre, Hak uğruna canından ve teninden geçmeye âşık demek mümkün değildir. Gerçek âşık; melamet yolunda kendini halkın ilgisinden soyutlamalı, bu yolda kötü addedilerek dile düşmeyi göze almalıdır. Böyle bir feragat prensibi melametle buluştuğu eşikte âşığın kalbini saflaştırarak, bu saflığı, halkın ilgisinden koparıp Hakk'ın rızasına doğru yönlendirmektedir. Melametini asıl gayesi de budur. Dünyanın zenginliklerini yadsıma ya da insanından uzaklaşma bağlamında bir feragat ve inziva melamet düşüncesinde yer etmemiştir:

*Âşık mı diyem ana cân terkin urmadı
Âşık ana diyeler melamet dile düşdi (391/4)*

Şiirlerine bakıldığında onun asıl zenginliği melametle saflaştırılmış gönlünde bularak dünya zenginliklerinden feragati önemsemediği görülmektedir. Bu vazgeçiş prensibi ile şair, Hakk'a kulluğu, dünya sultanlığına terk eden bir çizgide kendini konumlamaktadır. Çünkü melameti kınanmayı içeren feragat ve fakr düşüncesi doğrultusunda benimsediği terk-i dünya düşüncesi onun nazarında dünyanın taht ve tacından daha değerli bir hâl almıştır. Kulun kula muhtaçlığının silindiği bu melami eşikte Yunus, Melamiler gibi taht ve tacı terk etmeyi ve asıl manevi gücünü kazanmayı duyumsamıştır. Bu ilahi güç, yine kendine dönecek Hz. Muhammed'in şefaati ve duası ile asıl merci olan Allah'ın katında hak ettiği değerliliği bulacaktır:

*Terk idesin taht u tâcî bulasın itdüğün güci
Muhammed Hak yalvarıcı şefâ'atumuz andadır (29/7)*

Yunus, melamet perişanlığını ilahi aşkın verdiği sarhoşluk içerisinde duyumsamaktadır. Bu yüzden o; bu aşk uğruna melamet olmayı düşlemekte, dünya tekkesinden Hak meyhanesine yürümeyi öncelemektedir. Bu melameti perişanlık hâli, asıl sevgilinin sevgisine ve ilgisine nail olmak için çıkılan seyr-i sülûku salike özgü kılacak nitelikleri bünyesinde taşımaktadır. Bu kendine dönüş ve Hakk'a teslimiyet yürüyüşü, feragatin melametle kesiştiği eşikte âşık ile asıl sevgiliyi bir potada birleştirecek niteliktedir:

*Benem bugün harâbât u melamet
Benem ol yürüyen seyrân içinde (371/5)*

Melameti vazgeçiş fikri, Allah'ın himmetinin nefisten arındırılmış kalbe yönlendirdiği bir ödül niteliğindedir. Bu himmet; mutasavvıf kişiye ölmeden önce ölmeyi kolaylaştırmakta, Hak yolunda nefsiyle olan amansız savaştan zaferle dönen bir yiğit kimseye dönüştürebilmektedir. Kılıcın bile kesemeyeceği bu ilahi güç, ne hoştur ki Hakk'a beden denilen kesreti rahatlıkla emanet etmeyi cesaret edinmektedir:

*Zihî bahadur cân terkin urur
Kılıç mı keser himmet giyeni (371/6)*

Hakk'a teslimiyetle halkın elinde olana tenezzülden alıkoyan bu mücadele, elbette bir aşk savaşının melameti siper edinen yapısında bulunmaktadır. Bu melameti zırh, halk nezdinde sövgü ve kınanmayı öngörse de miskinlik ve kötü adlılığı, Yunus'un söylemiyle aşk neferine ödül olarak sunmaktadır. Bu; basit bir halktan kopuş ya da dünyayı terk fikri değil, nefis düşmanının alt edilmesine yarayan bir ruhsal dönüşüm ve arınma hâli olmaktadır:

'İşk çengine düşenün melamet olur işi

Anun için bed-nâmdur miskîn Yûnus'un adı (371/9)

Bu *feragat* prensibi; pek çok mutasavvıf gibi, Yunus'un duygu dünyasında da dünya sultanlığı derecesinde bir paye olarak yer etmiştir. Şairin nazarında "fakr", yani Allah dışındaki her şeyden arınmayı öngören manevi yokluk fikri, pek çoğu karşısında önemsiz kalmıştır. Bu yoklukla çıkılan yolda Hakk'a duyulan sınırsız aşk, melami berzahta olgunlaştığı anda masivaya ait bütün şeylerden vazgeçişle kendini göstermeye başlamaktadır. Fakirliğin övünç sayıldığı bu eşikte aşk ile melamet neşesi birleşmekte, asıl sevgili taliplisinin gönlünde yer etmektedir. Bu yoldan ilerleyen aşk yolcusu; kendini asıl sevgilinin varlığında bulmuş, bu varlık feragat prensibinin melametle buluştuğu eşikte âşık ile maşuğunu birleştirmiştir. Bu birleşim noktasında artık her yol Allah'a açılmakta, kaçılacak yerlerin tamamı yine asıl menziline dönmektedir. Yunus'un nazarında bu vazgeçiş fikri, kişinin Hakk'ı bulduğu ve tüm yolların onun halvetine açıldığı bir miraç hükmünü kazanmaktadır.

Gel imdi hicâbun aç senden ayrıl sana kaç

Sende bulasın mi 'râc sana gelür cümle yol (151/3)

Dünya saltanatına ve sultanlığına karşı şiirsel söylemlerde tepkisel bir tavrı beraberinde getiren ve gidalığı sempatik kılan feragat, bir sefaletin ve yoksulluğun yansıması değil, manevi anlamda duyumsanan bir yokluğun simgesi olmuştur. Maddi zenginliğin, manevi değerlerin üzerinde konumlanmamasını isteyen bu terk edişte dünyayı ve insanları kötüleme fikri değil, Hakk'a ulaşmada engel olan unsurları bertaraf etmek esas olmaktadır (Uludağ 1995: 132). Bu temelle Yunus, sofuların dünyalık için talep ettiği kendi deyimiyle iki çardak vazifesi gören Cennet'i bile Allah aşkı için terk etmeyi düşünebilmektedir. Bu düşünce Hatem-i Tay'ın sultanlığı bıraktığı eşikte durmakta, pek çok şair gibi Yunus'un da duygu dünyasına yerleşmiş bulunmaktadır:

Sofilere vir sen anı bana seni gerek seni

Hâşâ ben terk idem seni şol bir evle çârdâğičün (119/6)

Bu manevi eşikte duran binlerce sultan ve melik dahi Allak aşkı uğruna sultanlıklarından vazgeçebilmektedir. Bu vazgeçişte melamet, ilahi içe doğuşun bütün hükümdarlık alametlerini, şeref olgusu, asker ve otağları şiirsel söylemlerde olsa bile yerle bir ettiği bir ruhsal parametrenin kavuşmak noktası olmaktadır. Pek çok şairi, padişah dahi olsa şiirsel söylemlerinde asıl sevgili uğruna derbeder, miskin, mecnun bir harabati âşık hâline getiren de bu aşktır (Şentürk 2015: 146; Sevimli 2020b: 34):

Yüz bin melik ü selâtın dost yüzini göreyidi

Terk ideydi ten tertîbin 'izzet ü leşker hânûmân (139/5)

Hakk'a duyulan aşk, sadece taht ve taç feragatini değil, akabinde tüm davaları ve aşk dışındaki tüm manidar unsurları da terk edişe sürüklemektedir. Çünkü Hakk'ın bütün güzellikleri toplayan cemali, bu dünyalık emarelerinin tamamını gereksiz kılmaktadır. Bu nedenle Yunus, Allah'ın güzel yüzünü istemekte, dünyaya ihtiyacı olmadığını vurgulamaktadır:

Bize dîdâr gerek dünyâ gerekmez

Bize ma'nî gerek da'vâ gerekmez (101/1)

Böyle bir eşik, öyle bir duraktır ki orada ar namus gibi dünya halkının talep ettiği ve istediği üstünlük addedilen şeylerden de birer birer vazgeçilmektedir. Bu feragatle dostun ilgisine mazhar olunmakta dostu yürüyüş devam ettirilmektedir. Bu arzu, gönül dünyasını her yönüyle Hakk'a adayan derviş Yunus'un, miskinliği sultanlığa değişen tavrında belirgin kılınmaktadır.

Dosta bilişene irsem dostun yolına yürisem

'Ârıla nâmûsî kosam dervîş olubilsen dervîş (123/5)

Yunus'un yukarıdaki beytinde ifade ettiği bu terk fikri; Allah aşkı ile tutuşan kimseyi bir melamet şahı niteliğine bürümekte, Hayâlî Bey'in ifadesiyle namus ve hayâ askerlerine kılıç çekip dağıtmakla eş değer tutulmaktadır. Yunus'un ifade ettiği aşkıta, feragat prensibine yön veren de bu melamet tutkunluğu olmaktadır:

Şah-ı melametüm kim her âh-ı âteşinden

Çekdüm kılıç sipâh-ı namus u 'âra karşı (Hayâlî, g.4/2)

Halka hoşnut gösteren ve gösteriş içeren benlik ibarelerinin de birer birer yıkılmasıyla geriye sadece melametle saflaştırılmış kalbe doğan o ulvî sevgi kalmaktadır. Artık benlik ve can kaygısı gibi bağlardan azade olunduğu için, dış dünyaya kurulan şatafatlı ve lüks yapılar değersizleşmekte, içe yönelişin yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yoğunlukta melameti benimseyen âşık bir kalp mimarı rolüne bürünmekte, dışını değil içini imar etmenin ve bu yüce aşk binasını sağlam hâlde tutmanın yollarını aramaktadır. İç mimarlığın dış yapıdaki pürüzleri giderdiği bu feragat prensibi, görüleceği üzere melametle bütünleşmekte, bu niteliklerle belirgin hâle gelmektedir. Buradan yola çıkıldığında Yunus'taki aşkın mahiyetini ve kaynağını bir de bu bağlamda değerlendirmek ve okumak önem arz etmektedir:

Terk eylegil ten tertîbin gider senden benlik adın

İçün 'imâret olmadın taşundağı ma'mûr nedür (49/4)

Melametın feragatle çizgileri belirgin kılınan Hak âşıklığının son menzili yine kulluk ikrarının sağlamaştırıldığı Hak olmaktadır. Aslına dönmek için çıkılan bu yolda sadece Allah'a duyulan aşk galip gelmekte, onun bağışladığı Cennet ve Cehennem olguları geri planda kalmaktadır. Çünkü can terki, yol erleri için ikiliği kaldırarak emaneti asıl sahibine vermenin huzurunu inşa etmiştir. Bu huzur ile aslına dönen beden, neyin aslı vatanına dönmesi misali feryatlarını dindirmiştir. Beyte hâkim olan feragat prensibinde bu duyguların rolü bulunduğu görülebilmektedir:

Tutulmadı Yunus cânı geçdi tamudan uçmaktan

Yola düşüp dosta gider gine aslın ulaşmaga (1/11)

Bu vazgeçiş, bir süre sonra, derviş olarak Yunus'un gönlünü kararsızlığa sevk ederken, dilini sürekli Allah'ı zikretmeye yönlendirmektedir. Böyle bir ruh hâliyle şair, melametın önemsemediği terk ve halka lakayt duruş prensibinden hareketle feragati içselleştirmekte, gönül dünyasını ve işitme duyusunu Hakk'a olan ülfetine özgü kılarak sadece Allah'ı düşünmeye kendini adamaktadır. Bu ruh hâli; halvete giden melami eşikte durarak nefsin kötülüklerinden arındırılmış gönlü kalbi zikir ile Allah'ın rızasına yönlendirmektedir. Bu melami eşikte son aşamaya gelen sufi, artık Allah'la ülfet etmiş hâldedir. Bu hâl Hallac gibi Ene'l-Hak nispetinde, Allah'ı ta derinlerde tecrübe etmeyi gerekli kılmaktadır. Bu aşamada zikir durmakta, söz bitmektedir. Sufi sadece hakiki dostla meşgul olduğu için dış dünyaya kendini kapamakta, hiçbir söze kulak vermemekte, asla bunları işitmemektedir. Bu aşamada bir de tehlike bulunmaktadır. Melami berzahta olduğu bilinciyle hareket eden mutasavvıf, böyle bir mertebede iken Hallac gibi aşırı coşkunuğa kapılıp Hakk'a olan ülfetine zarar getirecek tutumlara da başvurabilir. Bu yüzden Yunus, *hoş dervişem* demeyi yeğlemiş görünmektedir. Bu seçim; Hakk'a ulaşan çizgide onun sevgisine tam teslimiyet, halka karşı ise elsiz, ayaksız ve de dilsiz olmayı öngörmektedir. Melamilerin mezar taşlarının bile isimsiz olmasında bu duygunun payı bulunmaktadır. Böyle bir duygu, deniz misali coşkun aşk söyleminde Yunus'a da tesir etmiştir. Şiirlerine bakıldığında bu tesir doğrultusunda Yunus'taki aşkı melamet prensiplerine bağlayarak okumak gerektiği anlaşılmaktadır:

Hoş dervişem sabrım yok, dilimde ezkârım çok

Kulağımdan gireni, hergiz içim işitmez (117/4)

SONUÇ VE TARTIŞMA

IX. yüzyılda Horasan'dan doğan bir tasavvufî ekol olan melamet, Yunus'un düşün ve şiir dünyasını da etkiler. Bu doğrultuda Yunus, aşkı melami bir mahiyete büründürür ve onu gönül saflığının simgesi

hâline getirir. Böyle bir melameti saflıkta Yunus; şiirlerine yansıyan melamet düşüncesini Melami bir berzah ve feragatle belirginleşen melameti eşikten geçirerek, bu düşünceyi aşk anlayışına eklemiştir. Bu anlayışın melami izleri şöyle bir mahiyet arz eder:

- Melamet; nefis saflaştırması ve gönül temizliğini önceler. Bu nefis mücadelesi cihat hükmünde bir ruhsal mücadele ile bütünleştiği için Yunus, pek çok şiirinde melamet yolunun güçlüğünden bahseder. Bu duygu, şairin aşk anlayışına melami bir mahiyet olarak yansır, içselleştirilerek vazgeçilmezlik ve bağlılık ile pekiştirilir.

- Melametın kötülüklerini sergileyerek ve iyiliklerini perdeleyerek uyguladığı nefis katarsisi, Yunus'un aşkının mahiyetine de tesir eder. Bu arındırma ve saflaştırma duygusu, Yunus'ta engin bir hoşgörüyü belirgin kılar. Şairin; incinsen de incitme şeklinde ifade ettiği derin hoşgörüsünde melametın nefsin sahibini değil, nefsi düşman gören ve onunla mücadele eden inanış biçimi yer edinir. Bu inanış; şairin diline sen ben ayrımının olmadığı sınırsız toleransı nakşeder. Buna melameti hoşgörünün nakkaşlığı demek manidardır.

- Yunus'ta melameti saflık derviş dindarlığının göstergesidir. Bu bağlamda şair; melameti dostun, yani Allah'ın bir lütfu olarak görür. Bu lütuf, ilahi esriğin verdiği hâletle hâlden hâle girilen bir ruhsal duygusallıkta belirgin kılar.

- Yunus'ta aşkın melami mahiyeti, Hak uğruna her şeyden vazgeçtiştir. Bu vazgeçiş, aşk ile kurulan ve aşkla yasası çizilen bir melamet şahlığını öngörür. Böyle bir hükümlanlıkta, melametın de önemsedığı kötü adlılık ve miskinlik dünya sultanlığından üstün hâle gelir.

- Yunus'taki aşk anlayışının kaynağı da Emeviler döneminde taşrada gelişen uzri aşktır. Bu aşk, saf, iffetli, temiz duyguları, tek ve biricik sevgiliye olan tutkunluğu, uğrunda ölüm olsa da sevgiliden vazgeçmemeyi öngörür. Bu aşk anlayışının, tarihsel süreçte Emevi ve Abbasi dönemi siyasi ve sosyal gelişmeleri sonucunda tasavvufa evrilse de temel noktası beşeriliktir. Yunus, pek çok şair gibi aşkın beşerilikten irfani boyuta dönüşen bu yöndeki mahiyetini alarak aşk anlayışını oluşturur. Şairin pek çok şiirine bakıldığında, bu kaynaktan aldığı şiirsel ilhamla, pek çok şair gibi ilahi aşk anlayışının mahiyetini oluşturduğu ve bunu melametle pekiştirdiği görülür. Yunus, bu saf ve temiz söylemi ile ilahi aşkı bir bağlantı noktası olarak ele alarak insan odaklı hümanist felsefesine de ekler. Melamet düşüncesi, bu duygulara derin bir nefis arındırma ve ruhsal dönüşüm mücadelesi ekleyerek Yunus'un şiirinin çehresini zenginleştirmeye vesile olur.

- Yunus'a göre âşık, melamet olmalıdır. Şair, bu duyguyu şiirsel söylemlerinde hem bir düşünce biçimi hem de bir tavır olarak yerli yerinde görmüş ve kalben benimsemiştir.

- Yunus'ta melameti saflık bir berzahdır. Şair; bu berzahta arafta kalmayarak, Allah'ın rızasına odaklanır. Bu güzergâh şair için, dost ile her daim birlikte olunan bir eşiktir. Bu eşikte dostun kendisi vardır ve ona ulaşmaya aracı ibadetler bile geri plandadır. Yunus'un, gönül yıkanın ibadetini önemsiz addetmesinin altında bu melami duygu eşığı yer alır.

- Yunus'ta melami berzah, saflıkla bütünleşir. Bu güzergâh, şairin nazarında çetin bir dönemeçtir. Bu çetin dönemecin menzili sabırla, teveccühü Hakk'ın ülfeti ile örülüdür. Buna Hakk'ın halvetini melametle sağlamaştırıran duygusal güzergâh demek manidardır. Çünkü bu duygu, melametle biçimlenmiş hâlde Yunus'un pek çok şiirine karılmış hâldedir.

- Melameti berzahdan geçmek için baştanbaşa melametle donanmak gerekir. Bu yolun son aşamasında Hak ile halvet söz konusudur. Bu gerçek bir aşktır ve Allah'a razılığı önceleyen melameti saflıkta müşahede edilir.

- Melamet berzahı Yunus'ta, Allah'a kulluğu bedenine özgü kılan bir ruhsal donanımdır. Bu kulluk; melamet de olduğu gibi, halktan olan her şeyi ve fani olandan kaynaklı her olguyu reddeder. Bu reddediş, şairdeki ibadet telakkisini melametle mühürler. Bu içkinlik, melamet gömleğini Allah aşkıyla bütünleştirir. Bu bütünlük, melamelerin taç, hırka ve cübbeden vazgeçen düşünce yapılarının Yunus'un şiirsel söylemine yansımalarının ibareleridir.

- Melameti berzaha Hak ile olan tüm sınırlar kalkar ve ikilik teklife dönüşür. Bu ikame melamet güzergâhının eşliğinde kendini Allah'a tam olarak teslim etmeyi öngörür. Yunus'taki miskinlik ve acizlik fikrini, bu melameti berzah hâliyle yorumlamak ve okumak gerekir.
- Bu eşik Yunus'ta feragat prensibini melamete buluşturur. Bu durum kendine dönüş ve Allah'a tam adanmışlık ile dünya sultanlığını hiçliğe sürükler. Bu yürüyüşün kesişim noktasında âşık ile maşuk aynı noktada birleşir. Bu manevi vazgeçiş, melamette olduğu gibi halkın elinde olana tenezzülden geri durma, teveccühü sadece Allah'tan bekleyerek melameti bir zırha bürünmedir.
- Bu eşikte masivaya ait olan her şey değersizleşir. Bu terk fikri, melamette olduğu gibi Cennet'i bile birkaç köşk ve birkaç huriden ibaret olarak duyumsatır. Yunus'taki bu düşüncesini, içini imar ederek dışını dış dünyaya kapatan melamet düşüncesinde aramak gerekir. Bu düşünce Yunus'un gönül dünyasını imar eder ve melamete kurduğu engin toleransı bir ağacın dalları misali herkese uzatır. Bu nedenle Yunus'taki aşkın mahiyetini bu melamete düşünce ve onun öngördüğü saflıkla değerlendirmek ve okumak gerekir.

KAYNAKÇA

- Armutlu, S. (2020a). *Gazel Felsefesi (Gazelde Beşerî Aşkın Kaynaklarını Aramak Hadarîlik-Uzrîlik)*. İstanbul: Kesit Yayınevi.
- Armutlu, S. (2020b). *Lâmî-i Çelebî Şem' ü Pervâne*, İstanbul: Kitabevi Yayınevi.
- Ayiş, Ş. M. (2019). "Nefis Mertebelerinin Psikolojideki Karşılıkları Üzerine Bir Değerlendirme: Robert Frager Örneği". *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14: 547-567.
- Bolat, A. (2011), *Bir Tasavvuf Okulu Olarak Melametilik*. İstanbul: İnsan Yayınları
- Dağlı, A. (2017). "Aşk" terimine, Yunus Emre'nin Kazandırdığı Edebî Tasarımlar", *Yunus'un Nefesi III. Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri* (6 Mayıs 2017), Ordu: 89-112.
- Gökçe, C. (1992). "Berzah", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.: 525
- Harmancı, E. (2011). "Fütüvvet-Melamet İlişkisi". *Alevilik Araştırmaları Dergisi* 12: 117-124
- Pür, İ. (2020). "Yunus Emre'nin İlahi Aşk ve Sevgi Anlayışı". *International Social Sciences Studies Journal* (6/55): 284-291.
- Sevimli, E. (2020a). "Klasik Şiirde Izdırabın Aşırı Boyutu: Seng-i Melamet". *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [Journal Of Old Turkish Literature Researches]* (3/1): 295 – 348
- Sevimli, E. (2020b). "16. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Kalenderî Algısı". *Sosyal Bilimle Araştırma Dergisi [SBARD]* (35/1): 31-66.
- Sevimli, E. (2020c). "Klasik Türk Şiirinde Melami İbadet Anlayışının Şiirsel Terennümleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 25: 884-888.
- Sevimli, E. (2021a) "Klasik Şiirde Âşığın İstiğna Mülkünün Sultanlığına Doğru Yolculuğu: Melami Âşıklığın, Melamete Selâmete Tercih". *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (7 / 1): 405-434 . <https://doi.org/10.31463/aicusbed.883166>.
- Sevimli, E. (2021b). "Beşerî Aşk Bağlamında Gazel Felsefesini Yeniden Düşünmek". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 26: 491-536.
- Sevimli, E. (2021c). *Rafine Bir Hak Âşıklığının Edebî Seyri: Klasik Şiirde Melamet Düşüncesi ve Melamilik*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.
- Tarlan, A. N. (1945). *Hayâlî Bey Divânı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tatçı, M. (2020). *Divân-ı Yunus Emre*. İstanbul: H Yay.
- Uludağ, Süleyman (1995). "Fakr", *İslam Ansiklopedisi*. C.12. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 191-193.

**UNDERSTANDING CASA MARIQUIT AS AN ILONGGO CULTURAL HERITAGE SITE:
TOWARDS THE DEVELOPMENT OF A VIDEO DOCUMENTARY
INSTRUCTIONAL MATERIAL**

John Erwin Prado Pedroso, PhD.
West Visayas State University, Philippines

ABSTRACT

Ilonggos are proud of *Casa Mariquit*, an old well-preserved heritage house, in Jaro, Iloilo City. This beautiful mansion is named after the wife of the late Vice President Fernando Lopez, Sr., Maria Salvacion "*Mariquit*" Javellana-Lopez (Alegre, 2012). It **magnifies** our lives and those of our ancestors' social values, beliefs, religions, and customs, specifically on the food we eat, the clothes we wear, the religions we follow, and the skills we learn today. This study is anchored on Constructivism, Symbolic interactionism, and the Theory of Cultural Reproduction. The research design follows the Interpretivist Methodology (Crotty, 2003), a hybrid of Grounded Theory, Oral History, and Participatory Action Research. Snowball technique was employed in identifying the informants. Interview Questionnaire, photographs, field notes, published articles, videos, students' portfolios, and interview voice record of informants were the data sources. It is found out that *Casa Mariquit reflects Ilonggo Elite Lifestyle, Its Residents are Sources of Ilonggo Superstitious Beliefs Stories, An Architectural Wonder, A Residence of Marian Devotion, and A Museum Today*. Furthermore, a video documentary was produced and used as instructional material.

Keywords: Culture, Video Documentary, Instructional Material

SCHOOL ON WHEELS AND MULTIMEDIA-AIDED INSTRUCTIONS AS MEDIATORS OF STUDENTS' LOCAL CULTURAL HERITAGE SITES KNOWLEDGE

John Erwin Prado Pedroso, PhD.

West Visayas State University, Philippines

ABSTRACT

This study attempted to determine the level of local cultural heritage sites knowledge of students through school on wheels and multimedia-aided instructions. It involved 60 participants selected through purposive sampling. The study made use of a duly-validated researcher-made Iloilo Cultural Heritage Sites Questionnaire. Frequency count, mean, and standard deviation were the descriptive statistics used while *t*-test was used for inferential statistics set at 0.05 level of significance. These were analyzed using the Statistical Packages for Social Sciences (SPSS) software. The results revealed that the level of student's historical and architectural knowledge of local cultural heritage sites were "moderate" and shifted to "high" when school on wheels and multimedia-aided instructions were used. There were significant differences that existed in the historical and architectural knowledge of the students on Iloilo cultural heritage sites.

Keywords: Instructions, Cultural Heritage, Students' Knowledge

BEYOND E-CERTIFICATES: LESSONS LEARNED FROM WEBINARS

Dr. John Erwin Prado Pedroso

Faculty, College of Education, Professional Education Department
Adviser, Education Student Council & 3S Society (*Social Science Students' Society*)
(UNESCO Accredited Organizations in the Philippines) West Visayas State University

ABSTRACT

This research study aimed to describe the lessons which students earned from joining webinars. This utilized qualitative- narrative analysis methodology and involved six informants through purposive sampling based on inclusion criteria. In-depth interview and focus group discussion using semi-structured interview and written reflection based on Gibb's reflective model were employed to gather data. The data were transcribed, analyzed, compared, and rigidly categorized into different themes to provide a backbone of the narratives. Lessons that students learned from joining webinars were 1. Simple, yet deep descriptions, 2. Humble, yet genuine feelings, 3. Objective, yet, heartfelt evaluation, 4. Patchy, yet holistic analysis, 5. Innovative, yet personal conclusions, and, 6. Firm, yet purposeful actions. The findings of this study have significant implications on social studies teachers, curriculum planners, and school policy makers in considering the importance of webinars in revitalizing teaching learning in the new normal.

Keywords: Webinars, Lessons, Online Distance Learning, E-Certificates, Social Studies

NEW FORMS OF THEATRICAL COMMUNICATION AND PUBLIC RELATIONS DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Senior Lecturer Florentina Popa, PhD

Faculty of Communication and International Relations
Danubius University of Galati

ABSTRACT

The Covid-19 pandemic affected all areas of activity, but the cultural domain is one of the most affected until the activity is blocked. However, during the pandemic, it is necessary to de-stress the population through stress through cultural events. Any crisis also generates opportunities, and new forms of communication that use the Internet make it difficult to overcome spatial, temporal and cultural barriers. I propose to analyze the new online channels used for theatrical communication in Romania caused by the Covid-19 pandemic, but which open new possibilities for promoting the theatrical act and the actors involved at international level.

The research method is qualitative and is based on the analysis of how the messages transmitted are adapted to the online channels and the feedback from the receivers.

The conclusion of the research proves that this new form of online communication in the world of theater, which until now had the specific direct relationship with the audience in the hall, is enriched with new approaches that attract and keep the audience at a distance, but equally emotionally involved in the theatrical act.

Keywords: Covid-19 pandemic, theatrical communication, cultural barriers, online theatrical platforms

ДВОЙСТВЕННОЕ ЧИСЛО В ПРОИЗВЕДЕНИИ ХАТИБА ТАБРИЗИ «ТАХЗИБ ИСЛАХИ-Л-МАНТИГ»

Гамидли Г. Ш.

Научный Сотрудник Институт Востоковедения НАНА (Национальная Академия Наук
Азербайджана)

Категория двойственного числа существовала в древних языках [индоевропейской семьи](#) и многих других языках. В подавляющем большинстве современных индоевропейских языков двойственное число исчезло, оставив только более или менее многочисленные следы своего существования. В настоящее время категория двойственного числа существует в [семитских](#) языках (например, в арабском и иврите), в трёх славянских (в [словенском](#) и двух [лужицких языках](#)), в некоторых диалектах украинского языка и ряде других языков.

В статье речь идет о двойственном числе в арабском языке, в котором оно сохранилось в литературном языке, а так же о том, что в произведении Хатиба Табризи «Тахзиб Ислахи-л-мантиг» рассматриваются слова в двойственном числе. При изучении главы, «باب ما جاء مثني» «В которой приводятся слова в двойственном числе», автор статьи пришел к выводу, что Хатиб Табризи привел здесь слова субстантивированного двойственного числа, то есть те слова, которые употребляясь в двойственном числе приобрели совершенно новое значение, нежели имеют в единственном. Автор статьи приводит в пример такие слова как الملوان: الليل والنهار – *открытое пространство: ночь и день*, الذهب والفضة: الحجران – *камни: золото и серебро*, الأسودان: التمر والماء – *черные: финик, вода*, الزعفران: الذهب والزعفران – *желтые (дв.ч.): золото и шафран*, الأحمران: الشراب واللحم – *красные (дв.ч.): вино и мясо*, القمر والشمس: الأزهرا: «*блестящие (дв.ч.) – солнце и луна*»: الصرعان: «*две мечети: мечеть в Мекке и мечеть в Медине*», والمسجدان: مسجد مكة ومسجد المدينة – *борющиеся: утро и вечер*, الغداة والعشي: المصران: الكوفة والبصرة – *столицы: Куфа и Басра*. В результате проведенного анализа, автор приходит к выводу, что слова в субстантивированном двойственном числе обогатили лексику арабского языка, за счет расширения семантического значения слова. Мы можем проследить, что в основном значение субстантивированного слова, объединяет два близких или же противоположных по значению слов.

Ключевые слова: арабский язык, лексика, Хатиб Табризи, двойственное число, «Тахзиб ислахи-л-мантиг»

DUAL NUMERALS IN KHATIB TABRIZI'S COMPOSITION "TAHZIB ISALHI-L-MANTIQ"

Hamidli G.Sh.

Researcher Institute of Oriental Studies of the Azerbaijan National Academy of Sciences

ABSTRACT

The article features the dual number in Arabic, in which it is preserved in the literary language. The dual is not used in dialects. Khatib Tabrizi's book titled "Tahzib Islahi-l-mantiq" considers the words in the dual number.

In the chapter "باب ما جاء منثى", which features the words given in the dual number, the author of the article comes to a conclusion that Khatib Tabrizi uses here the words of the substantive dual number and those words in the dual number acquired a completely new meaning, rather than have in a single one.

Key words: Arabic, vocabulary, Khatib Tabrizi, dual numbers, "Tahzib Islahi-l-mantiq"

ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERDE MUHASEBE VE MOTİVASYON SORUNLARI

Öğr. Gör. Yunus Emre GENÇ
Giresun Üniversitesi

ÖZET

Günümüzün kaçınılmaz gerçeği küreselleşmenin sonucu olarak işletmeler artık farklı ülkelerde tek bir firma çatısı altında faaliyet sürdürür olmuşlardır. Uluslararası alanda farklı ekonomik düzen, politik koşullar, yasalar ve kültürler içinde faaliyet gösteren çok uluslu işletmeler birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Çok uluslu işletmelerin karşılaştıkları sorunların arasındaki muhasebe sorunları bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle yatırımcı ve finansal analistlerin yatırım öncesi dikkate aldığı uluslararası değişiklik gösteren finansal tabloların okunmasında ortak bir dilin kullanımı gerekli olmuştur. Çalışmada öncelikle bu ihtiyacın sonucu olan uluslararası muhasebe standartlarına çok uluslu şirketlerin uyum sorunları ve bu sorunlara çözüm önerileri üzerinde durulmuştur. Daha sonra uluslararası muhasebe uygulamalarında karşılaşılan kültürel sorunlar ve çok uluslu işletmelerde muhasebe çalışanlarının karşılaştığı sorunlar tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çok Uluslu İşletmeler (ÇUI), Muhasebe Sorunları, Motivasyon

ACCOUNTING AND MOTIVATION ISSUES IN MULTINATIONAL COMPANIES

ABSTRACT

Today, in reaction to globalization companies now work in international extent. This brings some issues to multinational companies because of internationally different economic system, political conditions, regulations and cultures. Accounting issues, which multinational companies face to, have some risk with. Particularly, common language to read financial tables is needed, which investors and financial analysts take consider before investment in. This paper discourse firstly on convergence issues of multinational companies to international accounting standards and solution suggestions related to it. Later on cultural issues in international accounting practices and issues in multinational companies, which accountants face with, were discussed.

Keywords: Multinational Companies, Accounting Issues, Motivation

ERKEK ÖĞRENCİLERDE SPOR EĞİTİMİNİN UYKU KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Gamze GÜNEY
Ardahan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Meliha UZUN
Şırnak Üniversitesi

Prof. Dr. Osman İMAMOĞLU
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ÖZET

Uyku, her insanın bir sonraki güne daha zinde ve mutlu olarak uyanması ve yaşamını devam ettirebilmesi açısından günlük hayatın gereksinimlerinden biridir (Filiz ve Kaya, 2021). Bu çalışmada üniversite öğrencisi erkek öğrencilerde spor eğitiminin uyku kalitesi üzerindeki etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinden 160 öğrenci ve diğer fakültelerden 186 sedanter erkek öğrencinin doldurmuş olduğu “Fiziksel Aktivite Anketi” ve “Pittsburgh Uyku Kalitesi Ölçeği” değerlendirilmiştir. Karşılaştırmalar t-test, tek yönlü ANOVA ve LSD testleri ile yapılmıştır.

Bu çalışmada PUKİ değeri sporcu öğrencilerde 3,64 ve sedanter öğrencilerde 5,89 olarak bulunmuştur. Subjektif uyku kalitesi, uykuya geçme süresi, uyku etkinliği, uykuyu etkileyen durumlar, uyku verici madde kullanımı, gün içinde uyuklama, genel uyku kalitesi ve PUKİ değerleri arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,001$). PUKİ ortalaması fiziksel aktivite seviyesi düşük olanlarda 6,41 puan, orta olanlarda 5,49 ve yüksek olanlarda 3,98 olarak tespit edilmiştir. Fiziksel aktivite seviyesine göre subjektif uyku kalitesi, uyku süresi, uyku etkinliği, uykuyu etkileyen durumlar, uyku verici madde kullanımı, gün içinde uyuklama, genel uyku kalitesi ve PUKİ ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$ ve $p<0,001$).

Üniversite öğrencisi erkek spor eğitimi öğrencilerin iyi ve sedanter öğrencilerin kötü uyku kalitesine sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Erkek öğrencilerin fiziksel aktiflik derecesine göre ise genel uyku kalitesi ve uyku skoru değiştiği görülmüştür. Üniversite öğrencisi sedanter erkek öğrencilerde uyku kalitesinin artırılması için bedensel olarak daha aktif olmaları önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite öğrencisi, Fiziksel Aktivite, Uyku kalitesi

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF SPORTS EDUCATION ON SLEEP QUALITY IN MALE STUDENTS

ABSTRACT

Sleep is one of the necessities of daily life in order for every person to wake up the next day more fit and happy and to continue her life (Filiz ve Kaya, 2021). In this study, it was aimed to investigate the effect of sports training on sleep quality in male university students. Physical activity questionnaire and

Pittsburgh sleep quality scale filled by 160 students from Ondokuz Mayıs University Yaşar Doğu Sports Sciences Faculty and 186 sedentary male students from other faculties were evaluated. Comparisons were made by t-test, one-way ANOVA and LSD tests.

In this study, the PUKI value was found to be 3.64 for athletic students and 5.89 for sedentary students. The difference between subjective sleep quality, time to fall asleep, sleep efficacy, conditions affecting sleep, sleep inducing substance use, daytime sleepiness, general sleep quality and PSQI values are statistically significant ($p<0.001$). The average PSQI was 6.41 points in those with low physical activity, 5.49 in those with moderate and 3.98 in those with high levels. According to physical activity level, the difference between subjective sleep quality, sleep duration, sleep efficacy, conditions affecting sleep, sleep inducing substance use, daytime sleepiness, general sleep quality and PSQI averages is statistically significant ($p<0,05$ and $p<0.001$).

It was concluded that male university student sports-trained students had good sleep quality and sedentary students had poor sleep quality. It was observed that overall sleep quality and sleep score changed according to the physical activity level of male students. It may be suggested that sedentary male university students be more physically active in order to increase the quality of sleep.

Keywords: University student, Physical Activity, Sleep quality

GİRİŞ

Uyku kaybı ve uyku bozuklukları, en yaygın ancak sıklıkla gözden kaçan ve kolayca tedavi edilebilen sağlık sorunları arasındadır. Uyku kaybı ve uyku ile ilgili bozuklukların halk sağlığı üzerindeki sonuçları iyi özellikli olmaktan uzaktır. Uyku bozulmalarının daha az görünür sonuçları çok daha yaygındır ve halk sağlığının neredeyse tüm temel göstergelerine zarar verirler. Bunlar ölüm, hastalık, performans, kazalar ve yaralanmalar, işleyiş ve yaşam kalitesi, aile sağlığı ve sağlık hizmeti kullanımı ile ilgilidir. Otomobil kazaları gibi bu sonuçlardan bazıları, uyku bozukluğundan sonraki saatler (veya dakikalar) içinde aniden ortaya çıkar ve bu nedenle uyku problemlerine bağlanması nispeten kolaydır. Diğerleri - örneğin, obezite ve hipertansiyon - aylar ve yıllar süren kronik uyku problemleri boyunca daha sinsi gelişir. Onlarca yıllık araştırmalardan sonra, uyku kaybı ve uyku bozukluklarının insan sağlığı üzerinde derin ve yaygın etkileri olduğu kesin olarak ortaya konulabilir (Harvey ve Bruce, 2006; Walsh ve ark., 2006) . Uyku; belirli bir zamana ait, düzenli ve kişinin duyuşal etkenlerle uyandırılabilirdiği kalıcı olmayan bilinçsizlik hali olarak bilinmektedir (Aktaş ve ark., 2015). Uyku sinir sisteminin etkin katılımı ile oluşan, belli bir amacı olan bir süreç olarak görülür (Irak, 2011). Uyku merkezi sinir sisteminin fonksiyonlarında tamir eden bir işlem olarak kabul görür (Kurt ve ark., 2010).

Ferdin en önemli ihtiyaçları arasında olan gece uykusu, bütün yaşlarda sağlık ile kaliteli yaşamın önemli etkilerinden kabul edilir (Yüksel, 2016). Kaliteli uyku; hayat şekli, çevresel etkiler, iş ve sosyal hayat, gelir düzeyi ve ruhsal baskılar gibi çeşitli etkenlerden etkilenir (Duman ve ark., 2020). Uyku kalitesi yeterli olanlarla karşılaştırıldığında iyi olmayan uyku kalitesi olan öğrencilerin bedensel ve psikososyal sağlık sorunları anlamlı biçimde fazlaca yaşadıkları bildirilmektedir (Saygılı ve ark., 2011). Kalitesiz uykunun bazen tıbbi rahatsızlığın bir belirtisi olabileceği ile uyku sıhhati ile bedensel ve psikolojik yeterlilik arasında kuvvetli ilişki olması belirtilir (Aysan ve ark., 2014). Uyku-uyanıklık sürecini bozulması kaliteli uykuyu bozarak bedensel ve ruhsal fonksiyon azaltmasına neden olur (Karaman Özlü ve Özer, 2015). Klinik olarak önemli uyku bozukluğuna sahip yetişkinlerin yaklaşık yüzde 80 ila 90'ı teşhis edilmemiş durumda kalmaktadır (Young ve ark., 1997).

Genellikle yetişkinlerde uyku kaybı, gecelik ortalama 7 ila 8 saatlik bazal ihtiyaçtan daha kısa süreli uyku anlamına gelir. Uyku kaybının ana semptomu gündüz aşırı uykululuktur. Ancak diğer semptomlar arasında depresif ruh hali ve zayıf hafıza veya konsantrasyon yer alır (Dinges ve ark., 2005). Uyku kaybı, bireyler yaşlandıkça sıklığı kötüleşmeye devam eden oldukça yaygın bir sorundur. Son araştırmalar, yetişkinlerin en az yüzde 18'inin yetersiz uyku aldığını bildirdiğini bulmuştur (Liu ve ark., 2000; Kapur ve ark., 2002; Strine ve Chapman, 2005). Uyku latensi (alma süresi), uyku dönemi ve uyku periyodundaki uyanma miktarı gibi uykunun sayısal taraflarını kapsadığı gibi; uykunun yoğunluğu, dinlendiriciliği gibi öğeleri içerir (Yüksel, 2016). Uyku ihtiyacı yaş, cinsiyet, fiziksel aktivite hastalık, duygusal süreç, ilaçlar, çevre, içki ve diğer ikaz ediciler gibi faktörler etken olabilir (Aktaş ve ark., 2015).

Üniversitelilerde uyku durumuna bakıldığında, üniversitelilerin eksik uyuduğuna dair genel bir inanç bulunmaktadır (Orzech ve ark., 2011). Öğrencilerin uyku problemleri ne bağlı olarak belli bir noktaya odaklanmada, can sıkıntısı, bitkinlik, agresiflik veya saldırganlık, kaygı ve depresyon gibi problemleri olduğu bilinir (Saygılı ve ark., 2011). Uyku problemlerinin tanınmaması sadece teşhis ve tedaviyi sağlamaz, aynı zamanda ciddi halk sağlığı sonuçlarını önlemeye katkıda bulunur. Uluslararası Uyku Bozuklukları Sınıflandırmasına (AASM, 2005) göre yaklaşık 90 farklı uyku bozukluğu olmasına rağmen, çoğu şu semptomlardan biriyle işaretlenir: aşırı gündüz uykululuğu, uykuyu başlatma veya sürdürmede zorluk veya anormal hareketler, davranışlar ve duyular uyku sırasında meydana gelen. Uyku kaybının ve uyku bozukluklarının kümülatif etkileri, hipertansiyon, diyabet, obezite, depresyon, kalp krizi ve felç riskinde artış dahil olmak üzere çok çeşitli zararlı sağlık sonuçlarıyla ilişkilendirilmiştir (AASM, 2005).

Son yıllarda uyku, seçkin sporcular için performansı değiştirebilen kontrol edilebilir bir faktör olarak giderek daha fazla kabul görmektedir. Spor ve uyku bilimindeki gelişmelerin yanı sıra beslenme, zihinsel sağlık ve sağlıklı yaşamla aynı zamana denk gelen uyku, statik bir hareketsizlik durumundan ziyade gelişmiş bir eğitim rejiminin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir (Kutscher, 2019).

Bu çalışmanın amacı erkek öğrencilerde spor eğitiminin uyku kalitesi üzerindeki etkisinin araştırılmasıdır.

YÖNTEM

Bu araştırmanın verileri kişisel Fiziksel Aktivite Değerlendirme Anketi ve "Pittsburgh Uyku Kalite İndeksi" kullanılarak elde edilmiştir.

Katılımcılar: Bu çalışmaya Ondokuz Mayıs Üniversitesinden Yaşar Doğu spor bilimleri fakültesinden 160 öğrenci ve diğer fakültelerden 186 sedanter erkek öğrenci katılmıştır. Katılım gönüllülük esasına göredir. Kronik hastalığı olan öğrenciler çalışma dışında bırakılmıştır.

Fiziksel Aktivite Değerlendirme Anketi (FADA): Araştırmamızda Craig ve ark., (2003) tarafından geliştirilen ve Türkçe geçerlilik güvenilirliği ($r=76$) Öztürk M. (2005) tarafından yapılan kısa form FADA kullanılmıştır. FADA'da fiziksel aktivitelerin, tek seferde en az 10 dakika yapıyor olması ölçüt alınmıştır. Anket ile son 7 gün içerisinde;

- Şiddetli fiziksel aktivite (futbol, basketbol, aerobik, hızlı bisiklet çevirme, ağırlık kaldırma, yük taşıma vb.) süresi (dk).
- Orta dereceli fiziksel aktivite (hafif yük taşıma, normal hızda bisiklet çevirme, halk oyunları, dans, bowling, masa tenisi vb.) süresi (dk).

- Yürüme ve bir günlük oturma süreleri (dk) sorgulandı. Şiddetli, orta dereceli aktivite ve yürüme süreleri aşağıdaki hesaplamalarla bazal metabolik hıza karşılık gelen MET'e çevrilerek toplam fiziksel aktivite skoru (MET-dk/hafta) hesaplandı (Craig ve ark., 2003).

Yürüme skoru (MET-dk/hf) = 3.3 * yürüme süresi * yürüme günü

Orta şiddetli aktivite skoru (MET-dk/hf) = 4.0 * orta şiddetli aktivite süresi * orta şiddetli aktivite günü

Şiddetli aktivite skoru (MET-dk/hf) = 8.0 * şiddetli aktivite süresi * şiddetli aktivite günü

Toplam Fiziksel Aktivite Skoru (MET-dk/hf) = Yürüme + Orta şiddetli aktivite + Şiddetli aktivite skorları.

Toplam fiziksel aktivite skoruna göre katılımcıların fiziksel aktivite düzeyleri “düşük, orta ve yüksek” biçiminde sınıflandırılır. Toplam fiziksel aktivite skoruna göre katılımcıların fiziksel aktivite düzeyleri “düşük, orta ve yüksek” biçiminde sınıflandırılırken;

Fiziksel Aktivite Düzeyleri: 600 MET-dk/hafta nın altı olanlar düşük düzey, 600-3000 MET-dk/hafta arası olanlar orta düzey ve 3000 MET-dk/hafta üstü olanlar yüksek düzey aktif olarak kabul edilirler.

Pittsburgh Uyku Kalitesi İndeksi (PUKİ): Buysse ve ark., (1989) tarafından geliştirilmiş olup, iç tutarlılığı ($\alpha=83$) olarak tespit edilmiştir. Türkiye’de ise Ağargün ve ark., (1996) tarafından yapılmış olup iç tutarlılık katsayısı ($\alpha=80$) olarak bildirilmiştir PUKİ, son bir ay içerisindeki uyku kalitesi ve uyku bozukluğunun tipi ve şiddeti konusunda bilgi sağlayan bir ölçektir. Toplam 24 sorudan oluşan ölçekte 19 soru kişi tarafından cevaplanırken, 5 soru kişinin yatak arkadaşı tarafından cevaplanmaktadır. Kişi tarafından cevaplanan sorular değerlendirmeye alınırken, yatak arkadaşı tarafından cevaplanan sorular değerlendirmeye alınmamaktadır. PUKİ, 1 toplam skor ve 7 alt boyuttan oluşmaktadır (öznel uyku kalitesi, uyku latensi, uyku süresi, alışılmış uyku etkinliği, uyku bozukluğu, uyku ilacı kullanımı, gündüz işlev bozukluğu). Ölçekteki her bir madde 0 (hiç sıkıntı olmaması)-3 (ciddi sıkıntı) puan arasında bir değer almaktadır. Yedi alt boyuta ilişkin puanların toplamı ise toplam PUKİ puanını vermektedir. Her bir alt boyutun puanı 0 ile 3 arasında değişmektedir. Toplam PUKİ puanı ise 0-21 arasında değişmektedir. Toplam puanı ≤ 5 ve altında olanların uyku kalitesi “iyi” olarak değerlendirilirken, >5 ise kötü uyku kalitesini ifade etmektedir (Ağargün ve ark., 1996).

BULGULAR

Yaşları 17-30 arasında olan toplam 346 erkek üniversite öğrencisinin sporcu ve sedanter olma, fiziksel olarak aktiflik olma durumuna göre uyku kalitesi ve uyku bileşenleri karşılaştırmaları tablo 1 ve tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1. Sporcu ve sedanter üniversite öğrencisi erkeklerde uyku kalitesi ve uyku bileşenlerinin karşılaştırılması

	Spor durum	N	Ort.	SS	t-test
Subjektif uyku kalitesi	Sporcu	160	0,63	0,64	-8,20**
	Sedanter	186	1,30	0,83	
Uykuya geçme süresi	Sporcu	160	1,06	0,95	-3,51**
	Sedanter	186	1,42	1,00	

Uyku süresi	Sporcu	160	0,29	0,71	-1,11
	Sedanter	186	0,39	0,83	
Uyku etkinliği	Sporcu	160	0,20	0,55	-3,69**
	Sedanter	186	0,50	0,90	
Uykuyu etkileyen durumlar	Sporcu	160	0,79	0,54	-4,84**
	Sedanter	186	1,08	0,56	
Uyku verici madde kullanımı	Sporcu	160	0,11	0,39	-3,95**
	Sedanter	186	0,00	0,00	
Gün içinde uyuklama	Sporcu	160	0,56	0,78	-6,13**
	Sedanter	186	1,20	1,11	
Genel uyku kalitesi	Sporcu	160	1,29	0,48	-5,63**
	Sedanter	186	1,65	0,67	
PUKİ	Sporcu	160	3,64	2,71	-6,63**
	Sedanter	186	5,89	3,46	

** $p < 0,001$

Tablo 2. Fiziksel aktivite durumuna göre erkek öğrencilerde Uyku kalitesi ve uyku bileşenlerinin karşılaştırılması

	Fiziksel aktivite	N	Ort.	SS	F/LSD
Subjektif uyku kalitesi	Düşük (1)	64	1,45	0,85	23,37** 1>2,3 2>3
	Orta (2)	96	1,16	0,79	
	Yüksek (3)	186	0,74	0,73	
	Toplam	346	0,99	0,82	
Uykuya geçme süresi	Düşük (1)	64	1,38	0,92	2,47
	Orta (2)	96	1,39	1,06	
	Yüksek (3)	186	1,15	0,97	
	Toplam	346	1,25	0,99	
Uyku süresi	Düşük (1)	64	0,55	0,97	3,26* 1>3
	Orta (2)	96	0,36	0,71	
	Yüksek (3)	186	0,26	0,72	
	Toplam	346	0,34	0,78	
Uyku etkinliği	Düşük (1)	64	0,73	1,07	12,44** 1>2,3 2>3
	Orta (2)	96	0,42	0,84	
	Yüksek (3)	186	0,20	0,52	
	Toplam	346	0,36	0,77	
Uykuyu etkileyen durumlar	Düşük (1)	64	0,94	0,50	5,50* 2>3
	Orta (2)	96	1,10	0,64	
	Yüksek (3)	186	0,87	0,53	
	Toplam	346	0,95	0,57	
Uyku verici madde kullanımı	Düşük (1)	64	0,00	0,00	4,40* 3>1,2
	Orta (2)	96	0,01	0,10	
	Yüksek (3)	186	0,09	0,36	
	Toplam	346	0,05	0,27	

Gün içinde uyuklama	Düşük (1)	64	1,36	1,31	13,25** 3<1,2
	Orta (2)	96	1,05	1,06	
	Yüksek (3)	186	0,67	0,80	
	Toplam	346	0,90	1,02	
Genel uyku kalitesi	Düşük (1)	64	1,81	0,75	13,50** 1>2,3
	Orta (2)	96	1,48	0,60	
	Yüksek (3)	186	1,37	0,53	
	Toplam	346	1,48	0,61	
PUKİ	Düşük (1)	64	6,41	3,90	16,43** 3<1,2
	Orta (2)	96	5,49	3,30	
	Yüksek (3)	186	3,98	2,84	
	Toplam	346	4,85	3,33	

* $p<0,05$ ve ** $p<0,001$

Tablo 3. Fiziksel aktivite ve uyku bileşenleri Korelasyon durumları

	SU	UGS	US	UE	UED	GU	GUK	PUKİ
Fiziksel aktivite (FA)	-,418**	-,114	-,185**	-,280**	-,092	-,355**	-,342**	-,354**
Subjektif uyku kalitesi (SU)		,433**	,265**	,293**	,504**	,553**	,650**	,763**
Uykuya geçme süresi (UGS)			,219**	,333**	,466**	,401**	,660**	,746**
Uyku süresi (US)				,520**	,122	,070	,510**	,527**
Uyku etkinliği (UE)					,102	,174**	,570**	,584**
Uykuyu etkileyen durumlar (UED)						,416**	,441**	,623**
Gün içinde uyuklama (GU)							,609**	,692**
Genel uyku kalitesi (GUK)								,887**

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmalar, yetersiz uyku ve uykusuzluk gibi uyku bozukluklarını artıran depresyon riski ve diğer duyu durum bozuklukları ile artan yorgunluk, azalmış psikomotor performans, zayıf bellek konsolidasyonu ve düşük çalışma performansı ve işe devam edememe nedeniyle önemli işyeri maliyeti artışı görülmektedir (Broström ve ark., 2018; Edinger ve ark., 2008; Kessler ve ark., 2011; Skouteris ve ark., 2009; Shekleton ve ark., 2010; Skouteris ve ark., 2008). Venter ve ark., (2010) seçkin Güney Afrikalı sporcuların % 41'inin uykuya dalmada sorun yaşadıklarını belirtirken, % 60'ının sabahları uyanma sorunları yaşadığını ve bunun da kısmen uykusuzluğun göstergesi olabileceğini bildirdi. Benzer veriler Erlacher ve ark., (2011) seçkin Alman sporcuların % 79'u önemli bir müsabaka veya maçtan önce

uykuya dalma sorunları bildirirken, % 32'si sık sık gece uyanma yaşamıştır. Özkan ve ark., (2015) çalışmalarında spor yapanların spor yapmayanlara nazaran daha düşük toplam uyku kalitesi ortalamasına sahip olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların spor yapma durumlarına göre Fiziksel Aktivite Düzeyi ve Toplam Uyku Kalitesi puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu çalışmada PUKİ değeri sporcu öğrencilerde 3,64 ve sedanter öğrencilerde 5,89 olarak bulunmuştur. Subjektif uyku kalitesi, Uykuya geçme süresi, Uyku etkinliği, Uykuyu etkileyen durumlar, Uyku verici madde kullanımı, Gün içinde uyuklama, Genel uyku kalitesi ve PUKİ değerleri arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$ ve $p<0,001$). Bu çalışmada spor eğitilmiş öğrencilerin öznel uyku kalitelerinin ve uykuya geçme sürelerinin, uyku etkinliğinin, uykuyu etkileyen durumların, gün içinde uyuklamanın, genel uyku kalitesi ve PUKİ değerlerinin sedanterlerden daha iyi düzeyde olduğu görülmüştür.

Bu çalışmaya göre sporcuların iyi uyku kalitesi gösterdikleri görülmüştür. Uyku, atletik antrenmandan iyileşmenin temel bir bileşeni olarak kabul edilmesine ve anekdotlara göre en etkili tek toparlanma stratejisi olduğu bildirilmesine rağmen, rekabetçi sporcularda uyku kalitesinin değerlendirilmesi, kötü uyku kalitesinin önemli bir prevalansını ortaya koymaktadır (Halson, 2008; Semuels, 2008). Elit sporcuların yüksek uyku rahatsızlığı oranlarını rapor etmeleri şaşırtıcı değildir. Bir anket çalışmasında, üniversite sporcularının % 42'si, Pittsburgh Uyku Kalitesi İndeksi'nde (PSQI) 5'ten fazla bir puanla gösterilen zayıf uyku bildirdi (Mah ve ark., 2018). Başarı ve başarısızlık arasında küçük bir farkla, elit sporcuların nasıl uyuduklarını, ne zaman uyuduklarını ve en yüksek performans için ne kadar uyuduklarını düşünmeleri gerekir. Sporcuların uykusu, birçoğu spor ortamında yerleşik olan sayısız nedenden dolayı rahatsız olabilir. Bununla birlikte, alandaki araştırmalar ilerledikçe, optimum uykunun önündeki engeller azalmakta ve uyku, sporcular, antrenörler ve performanslarını destekleyen sağlık hizmeti sağlayıcıları arasında giderek daha fazla bir performans ve iyileşme aracı olarak kabul edilmektedir (Kutscher, 2019). Özkan ve ark., (2015) çalışmalarında fiziksel aktivite düzeylerinin orta derece olduğu ve toplam uyku kalitesi ortalamalarının kötü olduğu belirtilmiştir. Duman ve ark., (2020) yapılan bir çalışmada öğrencilerin uyku süreleri ve alışılmış uyku etkinliklerinin oldukça iyi kalitede olduğu, uyku ilacı kullanımının olmadığı/çok düşük oranlarda olduğu bu haliyle uyku ilacı kullanım düzeyinin de oldukça iyi kalitede olduğu belirlenmiştir.

Uyku kalitesi iyi olanlarla kötü olanlar karşılaştırıldığında; kötü uyku kalitesine sahip öğrencilerin fiziksel ve psikososyal sağlık problemlerini anlamlı şekilde daha fazla deneyimledikleri (Lund ve ark., 2010), uykusuzluk sonucunda konsantrasyon olmaktan zorlanma, yorgunluk, sinirlilik, anksiyete ve depresyon gibi sorunlar yaşadıkları bildirilmektedir (Fernandez ve ark., 2009). Bu çalışmada PUKİ ortalaması fiziksel aktivite seviyesi düşük olanlarda 6,41 puan, orta olanlarda 5,49 ve yüksek olanlarda 3,98 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada fiziksel aktivite seviyesine göre Subjektif uyku kalitesi, Uyku süresi, Uyku etkinliği, Uykuyu etkileyen durumlar, Uyku verici madde kullanımı, Gün içinde uyuklama, Genel uyku kalitesi ve PUKİ ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,001$).

Özkan ve ark., (2015) yapılan bir çalışmada fiziksel aktivite düzeyi ile toplam uyku kalitesi arasında negatif yönlü, düşük derece, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yine toplam uyku kalitesi ve toplam uyku kalitesi alt boyutları arasında pozitif yönlü, orta derece, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada PUKİ değeri ile subjektif uyku kalitesi, uykuya geçme süresi, uyku süresi, uyku etkinliği, uykuyu etkileyen etkenler ve genel uyku kalitesi arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Bu çalışmada da benzer sonuçlar görülmüştür.

Üniversite öğrencisi erkek spor eğitilmiş öğrencilerin iyi ve sedanter öğrencilerin kötü uyku kalitesine sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Erkek öğrencilerin fiziksel aktiflik derecesine göre ise

genel uyku kalitesi ve uyku skoru değiştiği görülmüştür. Üniversite ğrencisi sedanter erkek öğrencilerde uyku kalitesinin artırılması iin bedensel olarak daha aktif olmaları önerilebilir.

KAYNAKA

- AASM (American Academy of Sleep Medicine). (2005). The International Classification of Sleep Disorders. Westchester, IL: American Academy of Sleep Medicine.
- Aktaş, H., şaşmaz, C., Kılıner, A., Mert, E., Glbol, S., Klekioğlu, D., Kılar, S., Yüce, R., İbik, Y., Uğuz, E. ve Demirtaş, A. (2015). Yetişkinlerde fiziksel aktivite düzeyi ve uyku kalitesi ile ilişkili faktörlerin araştırılması, *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilim Dergisi*, 8(2), 60-70.
- Aysan, E., Karaköse, S., Zaybak, A. ve Günay İsmailoğlu, E. (2014). Üniversite ğrencilerinde Uyku Kalitesi ve Etkileyen Faktörler, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 7(3), 193-8.
- Broström, A.; Wahlin, Å.; Alehagen, U.; Ulander, M.; Johansson, P. (2018). Sex-specific associations between self-reported sleep duration, depression, anxiety, fatigue and daytime sleepiness in an older communitydwelling population. *Scand. J. Caring Sci.* 32, 290–298.
- Craig, C.L., Marshall, A.L., Sjöström, M., Bauman, A.E., Booth, M.L., Ainsworth, B.E., Pratt, M., Ekelund, U., Yngve, A., Sallis, J.F., and Oja, P. (2003). International physical activity questionnaire: 12-country reliability and validity. *Med sci sports Exerc*, 195(9131/03), 3508-1381
- Dinges D, Rogers N, Baynard . (2005). Chronic sleep deprivation. In: Kryger MH, Roth T, Dement WC, editors. Principles and Practice of Sleep Medicine. 4th ed. Philadelphia: Elsevier/ Saunders; pp. 67–76
- Duman N., Akbaba E., Demir A. (2020). Investigation of Sleep Quality of Psychology Students, *World Journal of Human Sciences*, 1:140-161.
- Edinger, J.D.; Means, M.K.; Carney, C.E.; Krystal, A.D. (2008). Psychomotor performance deficits and their relation to prior nights' sleep among individuals with primary insomnia. *Sleep*, 31, 599–607.
- Erlacher D, Ehrlenspiel F, Adegbesan OA, and Galal El-Din H. (2011). Sleep habits in German athletes before important competitions or games. *J Sports Sci* 29: 859–866,
- Fernández-Mendoza, J., Vela-Bueno, A., Vgontzas, A. N., Olavarrieta-Bernardino, S., Ramos-Platn, M. J., Bixler, E. O., (2009). Nighttime sleep and daytime functioning correlates of the insomnia complaint in young adults. *Journal of Adolescence*, 32 (5), 1059-74.
- Halsom SL. (2008). Nutrition, sleep and recovery. *Eur J Sport Sci* 8: 119–126.
- Harvey R Colten and Bruce M Altevogt. (2006). Sleep Disorders and Sleep Deprivation: An Unmet Public Health Problem. National Academies Press (US), ISBN-10: 0-309-10111-5, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK19961/>
- Irak, M. (2011). Farklı bilin durumu: uyku, *Pivolka dergisi*, 20(6), 16-9.
- Kapur VK, Redline S, Nieto F, Young TB, Newman AB, Henderson JA. (2002). The relationship between chronically disrupted sleep and healthcare use. *Sleep*. 25(3):289–296.
- Karaman zlu, Z. ve zer, N. (2015). Richard-Campbell Uyku leği Geerlilik ve Gvenilirlik alışması, *Türk Uyku Tıbbi Dergisi*, 5(2), 29-32.
- Kessler, R.C.; Berglund, P.A.; Coulouvrat, C.; Hajak, G.; Roth, T.; Shahly, V.; Shillington, A.C.; Stephenson, J.J.; Walsh, J.K. (2011). Insomnia and the performance of US workers: Results from the America insomnia survey. *Sleep*, 34, 1161–1171.
- Kutscher S. (2019). Sleep & Elite Athletic Performance, *Practical Neurology*, 41-47. <https://practicalneurology.com/articles/2019-mar-apr/sleep--elite-athletic-performance>

- Kurt, C., Pekünlü, E., Çatıkkaş, F. ve Atalağ, O., (2010). Tam ve Kısmi Uyku Yoksunluğunda Performans, *MCBU Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 70-6.
- Liu X, Uchiyama M, Kim K, Okawa M, Shibui K, Kudo Y, Doi Y, Minowa M, Ogihara R. (2000). Sleep loss and daytime sleepiness in the general adult population of Japan. *Psychiatry Research*. 93(1):1-11.
- Lund, H. G. Brian, B. A, Reider, D., Annie, B. A, Whiting, B., & Roxanne Prichard, J. (2009). Sleep patterns and predictors of disturbed sleep in a large population of college students, *Journal of Adolescent Health*, 26, 1-9
- Mah CD, Kezirian EJ, Marcello BM, Dement WC. Poor sleep quality and insufficient sleep of a collegiate student-athlete population. *Sleep Health*. 2018;4(3):251-257.
- Orzech, K. M., Salafsky, D. B., & Hamilton, L. A. (2011). The State of Sleep Among College Students at a Large Public University. *Journal of American College Health*, 59 (7), 612-619.
- Özkan I, Özarslan A., Bekler F. (2015). The Correlation Among Physical Activity, Quality of Sleep and Depression Among The University Students, *Niğde University Journal of Physical Education And Sport Sciences Vol 9, Special Issue*, 65-73.
- Samuels C. (2008). Sleep, recovery, and performance: The new frontier in high-performance athletics. *Neurol Clin* 26: 169-180
- Saygılı, S., Çil Akıncı, A., Arıkan, H. ve Dereli, E. (2011). Üniversite Öğrencilerinde Uyku Kalitesi ve Yorgunluk, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 88-94.
- Skouteris, H.; Wertheim, E.H.; Germano, C.; Paxton, S.J.; Milgrom, J. (2009). Assessing sleep during pregnancy: A study across two time points examining the Pittsburgh Sleep Quality Index and associations with depressive symptoms. *Womens Health Issues*, 19, 45-51.
- Shekleton, J.A.; Rogers, N.L.; Rajaratnam, S.M. (2010). Searching for the daytime impairments of primary insomnia. *Sleep Med. Rev.*, 14, 47-60.
- Skouteris, H.; Germano, C.; Wertheim, E.H.; Paxton, S.J.; Milgrom, J. (2008). Sleep quality and depression during pregnancy: A prospective study. *J. Sleep Res.*, 17, 217-220.
- Strine TW, Chapman DP. (2005). Associations of frequent sleep insufficiency with health-related quality of life and health behaviors. *Sleep Medicine*. ;6(1):23-27.
- Walsh JK, Dement WC, Dinges DF. (2005). Sleep medicine, public policy, and public health. In: Kryger MH, Roth T, Dement WC, editors. *Principles and Practice of Sleep Medicine*. 4th ed. Philadelphia: Elsevier/Saunders, pp. 648-656.
- Venter RE, Potgieter JR, and Barnard JG. (2010). The use of recovery modalities by elite South African team athletes. *S Afr J Res Sport Phys Educ Recreation* 32: 133-145.
- Young T, Evans L, Finn L, Palta M. Estimation of the clinically diagnosed proportion of sleep apnea syndrome in middle-aged men and women. *Sleep*. 1997;20(9):705-706.
- Yüksel Kaçan, C., Örsal, Ö. ve Köşgeroğlu. N. (2016). Hemşirelerde Uyku Kalitesi, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 19(3), 144-51.

KORONAVİRÜS SALGIN SÜRECİNDE GENÇ İNSANLARIN İYİ OLUŞ DURUMLARININ ARAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Gamze GÜNEY
İstanbul Ayvansaray Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Meliha UZUN
Şırnak Üniversitesi

Prof. Dr. Osman İMAMOĞLU
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ÖZET

Psikolojik iyi olma, her ferдин var olan potansiyelini gelebileceği en üst noktaya çıkararak, kendisini gerçekleştirmesini ve optimal işlevselliğe ulaşmasını ifade etmektedir. Başka bir deyişle, bireyin kendini olumlu algılaması, kendisini gerçekçi olarak tanıyarak güçlü yanları ve sınırlarının farkında olması, bununla birlikte kendinden memnun olmasını, özerk ve bağımsız bir şekilde hareket edebilmesini ve yaşamını anlamlı bulmasını içermektedir (Şensoy ve ark., 2020). Bu çalışmanın amacı koronavirüs salgın sürecinde genç insanların iyi oluş durumlarının araştırılmasıdır. Toplam 282 genç insanın doldurmuş olduğu Psikolojik iyi oluş ölçeği değerlendirilmiştir. İstatistiksel işlemlerde bağımsız t-testi, paired t- testi, tekyönlü varyans analizi ve LSD testleri kullanılmıştır.

Cinsiyete göre salgın öncesi ve sürecinde psikolojik iyi oluş durumlarının farklılığı istatistiksel olarak önemlidir. Yine Salgın öncesi durum psikolojik iyi oluş puanı salgın sürecinde psikolojik iyi oluş puanından anlamlı şekilde yüksektir. Salgın sürecinde uyku düzenine göre iyi oluş puanları anlamlı şekilde değişmiştir. Yine algıladıkları bağışıklık durumuna göre psikolojik iyi oluş puanları da istatistiksel olarak anlamlıdır. Salgın sürecinde Televizyon seyretme ve internette koronavirüs haberlerini takip etme saatlerine göre iyi oluş puanı değişmiştir. Buna karşılık Sosyal medyada Koronavirüs haberlerine maruz kalma durumuna göre iyi oluş puanları benzerdir ($p>0,05$).

Genç insanlarda Koronavirüs salgın sürecinde iyi oluş durumlarını cinsiyete, uyku düzenine ve bağışıklığa güvenme durumuna göre değiştiği tespit edilmiştir. İnsanların iyi bir uyku düzenine sahip olması ve bağışıklıklarına güvenlerini artırmaları önerilir. Sosyal medyada haberlerin de daha bilinçli olarak verilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs Salgını, Psikolojik İyi Oluş, Genç, Sosyal Medya

INVESTIGATION OF THE WELL-BEING OF YOUNG PEOPLE DURING THE CORONAVIRUS EPIDEMIC PROCESS

ABSTRACT

Psychological well-being means that each individual realizes himself and reaches optimal functionality by maximizing his potential. In other words, an individual's positive perception of himself includes being aware of his strengths and limitations by knowing himself realistically, being satisfied with himself, being able to act autonomously and independently, and finding his life meaningful (Şensoy et al., 2020). The aim of this study is to investigate the well-being of young people during the coronavirus epidemic process. Psychological well-being scale filled by a total of 282 young people was evaluated. Independent t-test, paired t-test, one-way analysis of variance and LSD tests were used in statistical processes.

The difference in psychological well-being before and during the epidemic according to gender is statistically significant. Again, the pre-epidemic psychological well-being score is significantly higher than the psychological well-being score during the epidemic process. During the epidemic period, well-being scores changed significantly according to the sleep pattern. Also, psychological well-being scores are statistically significant according to their perceived immune status. During the epidemic process, the well-being score changed according to the hours of watching TV and following coronavirus news on the internet. On the other hand, well-being scores are similar according to exposure to Coronavirus news on social media ($p>0.05$).

It has been determined that in young people, during the coronavirus epidemic process, their well-being varies according to their gender, sleep patterns and their reliance on immunity. It is recommended that people have a good sleep routine and increase their confidence in their immunity. It can be suggested that news on social media should be given more consciously.

Keywords: Coronavirus Outbreak, Psychological Well-Being, Youth, Social Media

GİRİŞ

İyi oluş kavramı hem bedensel ve ruhsal sağlık açısından hem de başarı, yüksek iş performansı ve mutluluk gibi birçok olumlu yaşam çıktıları ile ilişkilendirilir (Ayyash-Abdo ve Alamuddin, 2007; Deci ve Ryan, 2008; Ryan ve Deci, 2001; Weiss ve ark., 2008). Psikolojik iyi oluş kişinin kendini gerçekleştirme çabası olarak tanımlanır ve altı boyutu içerir. Bunlar; başkalarıyla pozitif ilişkiler, çevresel ustalık, kendini kabullenme, özerklik, kişisel gelişim ve yaşam amacı olarak sayılır (Kjell ve ark., 2013; Kokko, Tolvanen ve Pulkkinen, 2013; Ryan ve Deci, 2001). Psikolojik iyi olmak stressiz olmaktan ya da başka ruh sağlığı problemlerinin olmamasından çok daha fazlasını içerir (Tuzgöl, 2005).

İnsanların yaşam kalitesinin bir göstergesi olarak da kabul edilen iyi oluş, zihinsel, duygusal, bilişsel ve fiziksel sağlığa olan katlıları ve depresyon, aleksitimi, tükenmişlik, stres gibi patolojilerin engellenmesiyle bağlantılı olan duygusal süreçleri merkeze alan yapılarla ilişkileri bakımından son derece önemli bir kavramdır (Lin ve ark., 2016; Meral, 2014; Paez ve ark., 2013; Shaheen ve Shaheen, 2016). İyi oluş öznel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş diye iki boyutta düşünülür. Öznel iyi oluş olumlu ve olumsuz duygulanımla birlikte yaşam doyumunu kapsar (Diener, 1984; Pavot, 2008). Öznel iyi oluş yerine kişisel iyi oluş kullanılabilir. Kişisel iyi oluş, bireyin yaşam doyumunu ve kalitesini nasıl algıladığını ifade etmek için kullanılan en kapsamlı kavram olmasının yanı sıra, ferdin genel iyi oluşunun asgari düzeyde ölçümünü sağlar (Sarriera ve ark., 2012; Yousefi, Alipour ve Sharif, 2011; Wills, 2009). Ferdin kişisel iyi oluşunu belirlemeye yönelik sekiz önemli alan olduğu ileri sürülür. Bunlar, yaşam standardı, kişisel sağlık, yaşamda başarı, kişisel ilişkiler, kişisel güvenlik, toplumsal bağ/aidiyet, gelecekte emin olma ve maneviyat/dindir (Meral, 2014; Bekiroğlu ve Tatar, 2019).

Ortaya çıkan bir salgın insanlar üzerinde olumsuz etkileri olur. Stresler arasında güvenlik algısı, tehdit ve bulaşma riski, bilinmeyene karşı bilgisizlik, karantina ve hapsetme, damgalama (belirli bir durum, kalite veya kişi ile ilişkili utanç işareti) ve sosyal dışlanma ile finansal kayıp ve iş güvensizliği bulunmaktadır (Hamouche,2020; MacIntyre, 2020; Shigemura ve ark., 2020). Bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları olumsuz durumlar ve zorluklara olumlu yönlerinden bakmaya yönelik bakış açısı geliştiren pozitif psikolojinin temel belirleyicisi “iyi oluş” tur (Çankır ve Yener, 2017). Psikolojik anlamda iyi olmak, iyimserlik, sorumluluk, umut içinde olma, fedakârlık gibi özelliklerin çokluğuna ve bunların içtenlikle gerçekleştirilmesine bağlı olarak artmakta veya eksilmektedir. Bununla birlikte iyilik hali, hayatı daha anlamlı kılan davranışların bir yan ürünü olarak belirlemekte ve kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (Bahadır, 2011).

Bu çalışmanın amacı Koronavirüs salgın sürecinde genç insanların iyi oluş durumlarının araştırılmasıdır.

YÖNTEM

Katılımcılar: Toplam 282 kişinin doldurmuş olduğu anketler değerlendirilmiştir. Anketler sosyal medya üzerinden gönüllülük esasına göre doldurulmuştur.

Veri toplama Aracı

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği: Psikolojik İyi Oluş ölçeği öznel iyi oluş kavramının sosyo-psikolojik yönünü tamamlayıcı bir ölçek olarak Diener ve ark., (2009 ve 2010) tarafından geliştirilmiştir. Türkçeye uyarlama çalışması Telef (2011 ve 2013) tarafından yapılmıştır. 8 maddeden oluşan ve 7’li likert tipi bir ölçektir. Puanlama 1: kesinlikle katılmıyorum –7: kesinlikle katılıyorum şeklindedir. Ölçek maddeleri: Sosyal ilişkilerim destekleyici ve tatmin edicidir. Geleceğim hakkında iyimserim gibi cümleleri içerir. Olumlu ilişkiler, yeterlik hisleri, anlamlı ve amaçlı bir yaşama sahip olmak gibi insan fonksiyonunun önemli öğelerini değerlendiren bir ölçme aracıdır. Alınan yüksek puanların bireyin sahip olduğunu psikolojik kaynak ve gücün çokluğunu gösterir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan 56’dır (Telef, 2011; 2003). Bu çalışmada Cronbach alfa güvenirliği 0,89 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

İstatistiksel işlemlerde SPSS 23,00 paket programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını test etmek için Kolmogorov-Smirnov testi yapılmış ve verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. İstatistiksel işlemlerde bağımsız t-testi, paired t- testi, tekyönlü varyans analizi ve LSD testleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Cinsiyete göre Yaş, Boy uzunluğu ve Vücut ağırlıkları karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Ort.	SS	t-test
Yaş (Yıl)	Kadın	137	23,29	4,71	-1,80
	Erkek	145	24,27	4,40	
Boy Uzunluğu (cm)	Kadın	137	165,20	6,62	-16,85**
	Erkek	145	178,03	6,16	
Vücut ağırlığı (kg)	Kadın	137	58,96	7,59	-16,61**
	Erkek	145	82,23	14,64	

** $p < 0,001$

Tablo 2. Cinsiyete göre Salgın öncesi ve sürecinde Psikolojik iyi oluş durumları

	Cinsiyet	N	Ort.	SS	t-test
Salgın öncesi duruma Psikolojik iyi oluş	Kadın	137	30,38	10,77	-2,69*
	Erkek	145	33,58	12,77	
Salgın sürecinde Psikolojik iyi oluş	Kadın	137	29,16	12,82	-1,29*
	Erkek	145	32,18	13,42	
Salgın öncesi durum Psikolojik iyi oluş		282	44,56	10,37	Paired= -4,22**
Salgın sürecinde Psikolojik iyi oluş		282	46,59	12,83	

* $p<0,05$ ve ** $p<0,001$

Tablo 3. Salgın sürecinde uyku düzenine ve bağışıklık durumuna göre psikolojik iyi oluş puanı karşılaştırılması

		N	Ort.	SS	F/LSD
Uyku düzeni	Uyku durumunda değişiklik olmadı (1)	218	34,25	12,63	45,48** 1>2,3
	Daha fazla uyuyorum (2)	36	18,78	4,18	
	Daha az uyuyorum (3)	28	18,50	7,92	
Bağışıklığı algılama	Bağışıklık güçlü (1)	142	33,96	13,96	17,57** 1>2,3 2>3
	Bağışıklık kısmen güçlü (2)	110	29,60	11,63	
	Bağışıklık zayıf (3)	30	19,40	6,61	

** $p<0,001$

Tablo 4. Salgın sürecinde Televizyon seyretme ve internette koronavirüs haberlerini takip ile Sosyal medyada buna maruz kalma durumuna göre iyi oluş puanları karşılaştırılması

		N	Ort.	SS	F/LSD
TV+ internet	0-2 saat	204	32,10	13,58	6,92** 2<1,3
	3-4 saat	66	25,64	10,50	
	5 saat ve üzeri	12	35,00	13,58	
Sosyal Medyada Maruz kalma	Asla + Arada sırada(1)	92	33,29	12,27	2,06
	Bazen (2)	39	27,69	12,46	
	Genellikle (3)	101	30,02	13,26	
	Çok sık (4)	50	29,72	14,76	

** $p<0,001$

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada katılımcıların yaş ortalaması erkeklerde 24,27 yıl ve kadınlarda 23,29 yıl şeklinde olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların boy uzunluğu ve vücut ağırlıkları cinsiyete göre birbirinden farklı olduğu tespit edilmiştir ($p<0,001$).

Cao ve ark., (2020) çalışmalarında koronavirüs 19 salgınının psikolojik etkisinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini belirtmişlerdir. Inglehart bir çalışmada (2002) cinsiyete göre iyi oluş düzeyinin değiştiğini belirtmiştir. Buna karşılık Bekiroğlu ve Tatar (2016) çalışmalarında böyle bir sonuç elde edilmemiştir. Şener ve İmamoğlu (2020) çalışmalarında cinsiyete göre salgın öncesi ve sürecinde psikolojik iyi oluş durumlarının değiştiğini ve kadınların iyi oluş puanlarının erkeklerden

daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Bu çalışmada cinsiyete göre salgın öncesi ve sürecinde psikolojik iyi oluş durumlarının farklılığı istatistiksel olarak önemlidir ($p<0,05$). Bu çalışmada ise erkeklerin iyi oluş puanları kadınlardan daha yüksektir. Yine Salgın öncesi durum psikolojik iyi oluş puanı salgın sürecinde psikolojik iyi oluş puanından anlamlı şekilde yüksektir ($p<0,001$). Salgın süreci psikolojik iyi oluş seviyesini düşürmüştür. Şener ve İmamoğlu (2020) çalışması koronavirüs süreci ilk ortaya çıktığı zamanlarda yapılmış iken bu çalışma yaklaşık bir yıl sonra yapılmıştır. Denek grupları da farklıdır. Yine de muhtemelen koronavirüs sürecinden kadınlar erkeklere göre daha fazla etkilenmiş olabilirler.

İyi oluş bireyin yaşamında endişe, tedirginlik, depresyon ve diğer psikolojik rahatsızlıkları duymama hali olarak tanımlanmaktadır (Ryff, 1995). Sarı ve Çakır (2016) çalışmalarında mutluluk korkusu ile psikolojik iyi oluş arasında da negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Şener ve İmamoğlu (2020) çalışmasında Salgın sürecinde Uyku düzenine göre öğrencilerin iyi oluş puanları anlamlı şekilde değişirken algıladıkları bağışıklık durumuna göre psikolojik iyi oluş benzer bulunmuştur. Bu çalışmada Salgın sürecinde Uyku düzenine göre iyi oluş puanları anlamlı şekilde değişmiştir ($p<0,001$). Uyku durumunda değişiklik olmadı diyenler çok fazladır ve psikolojik iyi oluş puanları daha fazla ve az uyuyanlardan çok yüksektir. İnsanların psikolojik iyi oluş düzeylerinin yükselmesi için iyi bir uyku düzeninin olması gerektiği söylenebilir. Bu çalışmada algıladıkları bağışıklık durumuna göre psikolojik iyi oluş puanları da istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,001$). Bağışıklığı güçlü olanların psikolojik iyi oluş puanları daha yüksektir. İnsanların bağışıklıklarına güvenleri azaldıkça psikolojik iyi oluş durumları da kötüleşmektedir. Sarı ve Çakır (2016) iyi oluşa yönelik kültürün etkisinin göz ardı edilemeyeceği belirtmişlerdir. Koronavirüs salgını sürecinde kültürel ve sosyal destek önemli olduğu göz ardı edilmemelidir. Öğrencilere iyi oluş konusunda eğitim ve seminerler düzenlenmesi önerilebilir.

Şener ve İmamoğlu (2020) çalışmalarında salgın sürecinde Televizyon seyretme ve internette koronavirüs haberlerini takip etme saatlerine göre iyi oluş puanı benzer iken Sosyal medyada Koronavirüs haberlerine maruz kalma durumuna göre iyi oluş puanları farklı olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada salgın sürecinde Televizyon seyretme ve internette koronavirüs haberlerini takip etme saatlerine göre iyi oluş puanı değişmiştir ($p<0,001$). Buna karşılık Sosyal medyada Koronavirüs haberlerine maruz kalma durumuna göre iyi oluş puanları benzerdir ($p>0,05$). İki çalışmanın sosyal medyadaki koronavirüsle ilgili iyi oluş etkilenme durumları farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılık araştırılan denek grubu farklılığı, araştırılan zamanın farklılığı gibi etkenlere bağlanabilir.

Sonuç: Genç insanlarda Koronavirüs salgın sürecinde iyi oluş durumlarını cinsiyete, uyku düzenine ve bağışıklığa güvenme durumuna göre değiştiği tespit edilmiştir. İnsanların iyi bir uyku düzenine sahip olması ve bağışıklıklarına güvenlerini artırmaları önerilir. Sosyal medyada haberlerin de daha bilinçli olarak verilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Ayyash-Abdo, H., & Alamuddin, R. (2007). Predictors of subjective well-being among college youth in Lebanon. *The Journal of Social Psychology*, 147(3), 265-284.
- Bahadır, A. (2011). *İnsanın anlam arayışı ve din - Logoterapik bir araştırma(İkinci Baskı)*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Bekiroğlu, B., Tatar, O. (2019). Genç Yetişkinlerde Kişisel İyi Oluşun Duygu Odaklı Yapılarla İncelenmesi. *Social Sciences Research Journal*, 8 (3), 204-218.
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J. & Zheng, J. (2020). The Psychological Impact of the COVID-19 Epidemic on College Students in China. *Psychiatry Research* 287(112934), 1-5.
- Çankı B., Yener S. (2017). *İş'te Pozitif Davranış*, Çizgi Kitabevi Yayınları: 809, ISBN: 978-605-196-097-5

- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008). Hedonia, eudaimonia, and well-being: an introduction. *Journal of Happiness Studies*, 9(1), 1-11.
- Diener, E., Scollon, C. N., & Lucas, R. E. (2009). The evolving concept of subjective well-being: The multifaceted nature of happiness. *Social Indicators Research*, 39
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
- Hamouche S. (2020). COVID-19 and employees' mental health: stressors, moderators and agenda for organizational actions [version 1; peer review: awaiting peer review] *Emerald Open Research*, 2:15 (<https://doi.org/10.35241/emeraldopenres.13550.1>).
- Inglehart, R. (2002). Gender, aging, and subjective well-being. *International Journal of Comparative Sociology*, 43(3-5), 391-408
- Kjell, O. N., Nima, A. A., Sikström, S., Archer, T., & Garcia, D. (2013). Iranian and Swedish adolescents: differences in personality traits and well-being. *PeerJ*, 1, e197.
- Kokko, K., Tolvanen, A., & Pulkkinen, L. (2013). Associations between personality traits and psychological well-being across time in middle adulthood. *Journal of Research in Personality*, 47(6), 748-756.
- Lin, D. T., Liebert, C. A., Tran, J., Lau, J. N., & Salles, A. (2016). Emotional intelligence as a predictor of resident well-being. *Journal of the American College of Surgeons*, 223(2), 352-358.
- Macintyre CR. (2020). On a knife's edge of a COVID-19 pandemic: is containment still possible? *Public Health Res Pract*. 30.
- Meral, B. F. (2014). Kişisel İyi Oluş İndeksi-Yetişkin Türkçe formunun psikometrik özellikleri. *The Journal of Happiness and Well-Being*, 2(2), 119-131.
- Paez, D., Seguel, A. M., & Martinez-Sanchez, F. (2013). Incremental validity of alexithymia, emotional coping and humor style on happiness and psychological well-being. *Journal of Happiness Studies*, 14(5), 1621-1637.
- Pavot, W. (2008). The assessments of subjective well-being. In M. Eid & R. J. Larsen (Eds.), *The science of subjective well-being* (pp. 124-140). New York: The Guilford Press.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: a review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 141-166.
- Ryff, C. D. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science*, 4, 99-104
- Sarı T., Çakır G. (2016). Mutluluk Korkusu İle Öznel Ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Journal of Research in Education and Teaching*, Cilt:5 Özel Sayı Makale No: 25: 222-229
- Sarriera, J. C., Abs, D., Casas, F., & Bedin, L. M. (2012). Relations between media, perceived social support and personal well-being in adolescence. *Social Indicators Research*, 106(3), 545-561.
- Shaheen, S., & Shaheen, H. (2016). Emotional intelligence in relation to psychological wellbeing among students. *The International Journal of Indian Psychology*, 3(4), 206-213.
- Shigemura J, Ursano RJ, Morganstein JC, et al.(2020). Public responses to the novel 2019 coronavirus (2019-nCoV) in Japan: mental health consequences and target populations. *Psychiatry Clin Neurosci*. 74(4): 281–282.
- Şener O.A., İmamoğlu O. (2020). Korona virüs salgın Sürecinde Üniversite Öğrencilerinin İyi Oluş Durumları, 3. *International Conference On Sports for All And Wellness Proceedings Books*, 187-194
- Telef, B. B. (2001). Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PİOO): Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.11. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 3–5 Ekim, Selçuk-İzmir.
- Telef, B. B. (2013). Psikolojik iyi oluş ölçeği (PİOO): Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 374-384.
- Tuzgöl D. M. (2005). Ruh sağlığı ve öznel iyi oluş. *Eurasian Journal of Educational Research*, 20, 223-231.

- Weiss, A., Bates, T. C., & Luciano, M. (2008). Happiness is a personal(ity) thing: the genetics of personality and well-being in a representative sample. *Psychological Science*, 19(3),205-210.
- Wills, E. (2009). Spirituality and subjective well-being: evidences for a new domain in the personal well-being index. *Journal of Happiness Studies*, 10(1), 49-69.
- Yousefi, A. A., Alipour, A., & Sharif, N. (2011). Reliability and validity of the “Personal Well-being Index-Adult” in mothers of mentally retarded students in north of Tehran-Iran. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 5(2), 106-113.

BİR YÖNETİM VE ORGANİZASYON SORUNU; ÖĞRETMENİN VELİ MANİPÜLASYONU

Dr. Saffet KARAYAMAN

Artvin Çoruh Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmada; organizasyonlardaki paydaşların manipüle edilmesi konusu irdelenmiştir. Bunun için okul örgütü yapısı ele alınmıştır. Öğretmenlerin okul yönetimi ile ilişkilerinde öğrenci velilerini manipüle etme durumları incelenmiştir. Çalışma ortamlarının manipülasyon olgusunun en yoğun yaşandığı yerler olmasına rağmen, yeterince araştırılmadığı düşünülmektedir. Çalışma; 2020-2021 eğitim öğretim yılında, İstanbul ilinin farklı ilçelerinden amaçlı örneklem yöntemiyle seçilen 8 okul müdürünün katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel çalışma türlerinden olgubilim deseninde olan bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılara aydınlatılmış onam metni okutulmuş ve onayları alınmıştır. Elde edilen veriler, ortak temalar altında kategorize edilmiştir. Araştırma sonucunda; Okul organizasyonlarında öğretmen tarafından manipüle edilen veli sorunlarının çok yaygın olduğu saptanmıştır. Sözü edilen manipülasyon olgusunun yaşandığı alanlar yoğunluk sırasına göre sıralanmış ve açıklanmıştır. Bulgulara göre, öğretmenlerin velilerini manipüle ettikleri alanlar şu şekilde ortaya çıkmıştır; 1. Sınıf içi sorunlar, 2. Öğretmenin performansı, resmi görev ve yükümlülükleri; 3. Genel okul kuralları alanı; 4. Sosyal etkinliklerle ilgili talepler; 5. Derslik ve okul donanımı, temizlik gibi konular olarak sıralandığı görülmüştür. Araştırmanın son kısmında öğretmenlerin velilerini yönetime karşı manipüle etmeleri konusunda ne gibi tedbirler alınacağına ilişkin öneriler sunulmuştur. Devamında ise öğretmenlerin okul yönetimine karşı velilerini manipüle etmemelerine engel olucu pratik mevzuat önerileri önerisi getirilmiştir. Eldeki bu çalışmanın, negatif bir örgütsel davranış aracı olarak kullanılan manipülasyon kavramının okul örgütlerinde tezahürüne dair tespitler, bu olgunun unsurları ve boyutları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın etik kurul onayı mevcuttur.

Anahtar Kelimeler: Manipülasyon, Yönetim ve Organizasyon, Öğretmen Manipülasyonu, Veli.

A MANAGEMENT AND ORGANIZATION PROBLEM; MANIPULATION FROM TEACHERS TO PARENTS

ABSTRACT

In this study; The issue of manipulating stakeholders in organizations has been examined. For this, the structure of the school organization has been discussed. The situations of teachers' manipulation of the parents of the students in their relations with the school administration were examined. Although work environments are the places where the phenomenon of manipulation is experienced most intensely, it is thought that it has not been adequately researched. Study; It was carried out with the participation of 8 school principals selected by purposive sampling method from different districts of Istanbul in the 2020-2021 academic year. Semi-structured interview form was used in this study, which is in the phenomenology design, which is one of the qualitative study types. Before the interview, the informed consent text was read to the participants and their consent was obtained. The data obtained were categorized under common themes. As a result of the research; It has been determined that the problems of parents manipulated by the teacher are very common in school organizations. The areas where the mentioned manipulation phenomenon is experienced are listed and explained in order of density. According to the findings, the areas where teachers manipulate their parents emerged as follows; It was seen that they were listed: 1. Classroom problems, 2. Teacher's performance, official duties and responsibilities, 3. General school rules area, 4. Requests for social activities, 5. As classroom and school equipment, cleaning. In the last part of the study, suggestions were made about what kind of precautions should be taken in order to manipulate teachers' parents against the administration. Afterwards, a proposal for practical legislation was introduced to prevent teachers

from manipulating their parents against the school administration. In this study, it has been tried to reveal the manifestation of the concept of manipulation, which is used as a negative organizational behavior tool, in school organizations, the elements and dimensions of this phenomenon. The study has ethics committee approval.

Keywords: Manipulation, Teacher Manipulation, Management end Organization, Parent

Giriş

Karmaşanın ve çatışmaların tam ortasında bulunan yöneticiler için, var olan yönetim ilkeleri, günümüz beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Değişime ayak uyduramayan ve statükonun korunmasını ideal yöneticilik zannıdoğru kabul eden uzlaşmacı yönetici modelinin örgüt içi ve dış çevrenin baskısına dayanamayacaktır (Bursalıoğlu 40; Şişman 24). Bu nedenlerle yöneticiler, kullandıkları yönetim stratejilerini güncel tutmak durumundadırlar. Örgütün amaçları ile örgüt üyelerinin ve hizmet alan paydaşların beklentilerinin kesiştiği noktada ortaya çıkan ilkeler, o örgüt için en ideal yönetim ilkeleri olacaktır (Aslanargun ve Bozkurt 351).

Yeni kamu yönetimi anlayışında hesap verebilirlik önem kazanmıştır. Bu anlayış okullarda da etkisini yoğun olarak göstermektedir. CİMER (T.C Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi), 444 0 632 (MEB İletişim Merkezi), bilgi edinme kanunu gibi platformlar bir zorunluluk olarak kurum web sitelerinin ana sayfalarında ve siyasilerin açıklamalarında yerini almaktadır. Bunların bir sonucu olarak, öğrenci velilerindeki hesap sorucu mahiyetteki davranışları artmıştır. Özellikle büyükşehirlerde ve kalabalık okullarda bu durum kendisini göstermektedir. Ancak bu hesap sorma davranışlarının amacını aşip; okul idarelerine bir mobbing aracı haline geldiği de bir gerçektir (Işık ve Bahat 63-65). Buradaki eksik bilgi ve iletişim hatalarına, çeşitli paydaş manipülasyonlarının neden olduğu söylenebilir. Manipülasyonun en sık yaşandığı alanların iş ortamları olduğu konusunda araştırmacıların hem fikir olmuşlardır (Yılmaz 451). Fakat literatürde, organizasyonlarda manipülasyon kavramı ile ilgili çakışma sayısı çok az sayıdadır.

Sorunları tarif ederken ve onu takdim ederken kullandığımız kavram, terim ve imgelerle karşımızdaki kişinin tepkilerini yönlendirme çabalarına manipülasyon denilmektedir (Koçel 123). Manipülasyonun oxford sözlüğüne göre manipülasyon; birinin başka birini ya da bir şeyi kontrol etmesi, etkilemesi; genellikle kontrol edilen farkına varamaz (Oxford, 2021). Türk Dil Kurumuna (TDK) göre ise; yönlendirme, yönlendirim. Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021). Manipülasyon ile ilişkili kavramlar şunlar olabilir; yönlendirmek, körüklemek, ajitasyon, provoke etmek, kıskırtmak, doldurmak, maşa olarak kullanmak, paravan olarak kullanmak, maskeleyerek, kalkan yapmak, öne sürmek, kukla olarak öne sürmek gibi.

Günümüzde insan ilişkilerinde manipülasyonların arttığı (Hyde ve Grieve 109 ; Haji ve Cuypers 440) bilinmektedir. Bu kadar yaygın olan ve toplumsal tehlike halini alan bu kavramın etkilerini ortaya konulması için, organizasyonlardaki mevcut durumun ortaya konulması gerekmektedir (Yılmaz, 451). Okul organizasyonları insan ilişkilerinin, paydaş çeşitliliği ve beklentilerinin yoğunluğu nedeniyle manipülasyonun en yoğun yaşandığı ortamlardır. Özellikle ilköğretim velileri; en değerli varlığını emanet ettiği öğretmenin takdirini, sevgi ve saygısını kazanmakla, çocuğunun sınıfta daha iyi bir konumda olacağına ve öğretmenin ona daha fazla ilgi göstereceğini, onu koruyup kollayacağına inanmaktadırlar. Öğretmeniyle iyi ilişkiler kuramama durumunda ise çocuğunun etkileneceğini ve bunun hiçbir yasayla sağlanamayacağına inanmaktadır. Çünkü öğretmen sınıfta yalnızca vicdanı ile baş başadır. Veli, çocuğunun eğitimi için öğretmenin sözünü, tutumunu öncelemekte, öğretmenin okul yönetimine bakışını model almakta, öğretmenin tutumuna göre pozisyon almaktadır. Velinin bu pozisyonu, onu öğretmenin manipülasyonlarına açık hale getirmektedir. Bazı öğretmenlerin okul yönetimleriyle

ilişkilerinde velilerden destek almaları, öğretmen- müdür iletişiminde bazı hususları velilerine aksettirmeleri gayet tabiidir. Bazı öğretmenlerin, bu bilgi aktarımında ve veliden destek alma süreçlerinde bazı bilgileri manipüle ettikleri göz ardı edilmeyecek bir gerçektir.

Veli, en değerli varlığı çocuğunun geleceği için onun öğretmeniyle iyi ilişkiler kurma ve sürdürme çabasıdır. Öğretmenin veli üzerindeki etkileri tahmin edilemeyecek kadar güçlüdür.

Bazen öğretmen, yönetimden bir talebini veli yoluyla sürdürmektedir. Hesap verebilirlik kavramının okullarda da öncelenmesi nedeniyle, velilerin okuldan talepleri ve veli müdahaleleri artmıştır. Öğretmenlerinin elde edemediği talep veya isteği veliler rahatlıkla isteyebilmekte ve şikâyet baskısıyla çoğunlukla da bu istekleri elde edebilmektedirler. Bilinçli ya da bilinçsizce okul yönetiminden bir talebi veya bir bürokratik sürecini velisi ile paylaşan ve onları bu istekler doğrultusunda manipüle eden öğretmen davranışlarıyla karşılaşmaktadır.

İnsan ilişkilerinden oluşan örgütlerin yönetiminde problemlerin yaşanması, çıkar çatışmalarının olması, iletişim kazalarının olması kaçınılmazdır (Aslanargun ve Bozkurt 362). Okulda yönetim sorumluluğunu üstlenen müdürler ile öğretmenler arasında problem yaşanması beklenen bir durumdur. Ancak bunun taraflarca nasıl yürütüldüğü ve bu problemlerin çıkışı ve gelişmesinde ilişkili diğer paydaşların rolleri de oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı okul müdürleri ile öğretmenler arasında oluşan problemlerde, veli paydaşının aldığı pozisyonun temellerine inmek, bu sorunlara velilerin müdahil olmasının kökenini betimlemektir. Velinin ne denli manipülasyon ve provokasyona uygun bir konumda olduğunu, bu durumun okullarda neden olduğu sorunlar tartışmaya açılmaya çalışılmıştır.

Eldeki bu çalışma, okullarda yaşanan öğretmen-müdür ve müdür-veli çatışmalarının temeline inmeyi hedeflemektedir. Bu çalışma aslında; öğretmenlerin okul yönetimi ile yönetsel ilişkilerinde, öğrenci velilerini amaca ulaşmada bir araç olarak işe sürmesi, onları kendi amaçları doğrultusunda manipüle etmesi durumunu betimlemektedir. Bu yönüyle alanda çalışanlar, kanun koyucular ve okul organizasyonunda çalışan akademisyenler için önemli bir bakış açısı sunması umulmaktadır. Eldeki bu çalışmanın amaçları şunlardır.

1. Öğretmenlerin, okul yönetimi ile ilişkilerinde, amaçları doğrultusunda öğrenci velilerini manipüle etme durumunu araştırmak,
2. Manipülasyon olgusunun ne tür olaylarda veya taleplerde yoğunlaştığını ortaya çıkarmak,
3. Söz konusu manipülasyonun olumsuz etkilerini gün yüzüne çıkarmak.

Yöntem

Bu çalışma; var olan ancak yeterince tanımlanmamış, literatürde yerini almamış ancak oldukça önemli görülen; “öğrenci velilerinin manipülasyonu” gün yüzüne çıkarmayı hedeflenmiştir. Çalışma, nitel araştırma türlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseninde tasarlanmıştır. Olgubilim çalışmalarında amaç, incelenen olguyu kendi yaşamlarında bizzat deneyimleyen katılımcılardan veri toplayarak onların söz konusu olguya ilişkin tecrübelerini, olguyu nasıl deneyimlediklerini betimlemektir (Çetin 3204). Okul müdürlerinden alınan yanıtlardan yola çıkılarak öğretmenlerin okul yönetimiyle yaşadığı bir sorunun çözümünde ya da bir talebini karşılamada öğrenci velilerini işin içine katarak ulaşmak istediği amaç doğrultusunda onları manipüle etme durumuna ilişkin örnek olaylara ulaşılmaya çalışılmıştır. Okul müdürleriyle yapılan görüşmeler sonucu ulaşılan nitel veriler içerik analizi ile ortak temalar çerçevesinde gruplanarak (Creswell 243) yorumlanmıştır.

Çalışma Grubu

Olgubilim araştırmalarında en iyi veri kaynakları, olguyu yaşayan ve bu olgu hakkında derin bilgiler verecek, dışa yansıtacak birey ve gruplardır. Bu nedenle, olgubilim türündeki çalışmalarda amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmakta ve araştırılan olguya ilgili deneyimleri bulunan kişiler seçilmektedir. Bu sayede olguyu deneyimleyen kişilerden olguya ilgili ayrıntılı bilgi elde edilmiş olunur (Onat Kocacıyık 57).

Çalışma ilkokul müdürleriyle sınırlı tutulmuştur. Bunun nedeni ilkokul çocukların küçük olmalarından dolayı velilerinin sürekli okulla iç içe olmalarıdır. Buna ek olarak ilkokul sınıf öğretmenleri o sınıftan sorumlu tek öğretmen olup, öğrenci velileriyle sıkı bir iletişim içindedirler. Görüşülecek müdürleri belirlerken, öğrenci mevcudu 1000' in üzerindeki olmasına dikkat edilmiştir. 2020-2021 eğitim yılında, İstanbul ilinde farklı ilçelerde aktif görev yapan 8 ilkokul müdür ile görüşme yapılmıştır. Katılımcıların kimliklerini korumak için her bir katılımcı K1, K2, K3 şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Katılımcılara Ait Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Mesleki Kıdem	Yöneticilik Kıdemi	Branş	Eğitim Durumu
K1	E	40	15	8	Sınıf Öğretmenliği	Yüksek Lisans
K2	E	42	19	9	Sınıf Öğretmenliği	Lisans
K3	E	47	26	15	Din Kült. Ahlak Bil	Lisans
K4	E	56	33	13	Sınıf Öğretmenliği	Lisans
K5	K	37	16	10	Sınıf Öğretmenliği	Lisans
K6	E	49	25	7	Sınıf Öğretmenliği	Lisans
K7	K	37	15	3	Sınıf Öğretmenliği	Yüksek Lisans
K8	E	46	24	11	Sınıf Öğretmenliği	Yüksek Lisans

Görüşmeye katılan okul müdürlerinin yaş aralığı 37-56 arasında olup mesleki hizmet süreleri 15-33 yıl arasında, yöneticilikteki görev süreleri ise 3-15 yıl aralığında değişmektedir. Bir okul müdürü dışında diğerlerinin sınıf öğretmenliği branşında olduğu görülmektedir. Katılımcıların 2 tanesi bayan, 6 tanesi ise erkektir. Katılımcıların 3 tanesi yüksek lisans eğitimi almış, 5 tanesi ise lisans mezunudur.

Verilerin Toplanması

Araştırmada görüşme tekniği kullanılmış, geçerliği ve güvenilirliği arttırmak için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanarak alan taraması yapılmıştır. Demografik özelliklere ilişkin sorular standartlaştırılmış, bazı sorular da açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Bu görüşme türünde derinlemesine bilgi elde etmek mümkün olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 353). Açık uçlu sorular bölümünde katılımcılara ‘*Bir talebi yerine getirilmeyen öğretmenin velisini öne sürme durumuyla, ya da sınıf içi konularla veya ders dışı etkinlikleriyle ilgili bir isteğinde velisini öne süren, idare ile ilişkisinde velilerini manipüle eden öğretmen davranışıyla karşılaştınız mı?*’ sorusu sorulmuştur. ‘Evet’ cevabı üzerine görüşme sürdürülmüş ve konuyla ilgili 3 örnek olay anlatması istenmiştir. Görüşmeler, katılımcıların uygun oldukları zamanda, bir kafede samimi bir sohbet ortamında yapılmıştır. İki müdürün isteği doğrultusunda müdür odalarında görüşülmüştür. Okul müdürlerinin anlatımları, görüşme formu üzerine not alınmış, görüşme bitiminde kendilerine okunmuş ve tekrardan onayları alınmıştır. Bir görüşme ortalama bir saat sürmüştür.

Verilerin Analizi

Katılımcıların isimlerinin açığa çıkmaması için çalışmada kişiler ‘K1, K2, K3...’ şeklinde kodlanmıştır. Görüşmeler sonunda elde edilen veriler doküman haline getirilerek betimsel ve içerik analizi için çerçeve oluşturulmuştur. Katılımcılardan alınan öyküler temalarına göre gruplandırılmış ve manipüle edilen veli davranışlarının dört ana temada yoğun olarak dağıldığı görülmüş ve şu şekilde sıralanmıştır;

1. Sınıf içi sorunların üzerinde,
2. Öğretmenin performansı, resmi görev ve yükümlülükler, genel okul kuralları hakkında,
3. Sosyal etkinliklerle ilgili talepler,
4. Derslik ve okul donanımı, temizlik gibi konular.

Verilerin ana temalar halinde gruplanması ve sunumu aşamalarında kolay anlaşılabilir bir dil kullanılmasına özen gösterilmiş ve gereken yerlerde doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Bulgular

Görüşlerine başvuru okul müdürlerinin karşılaştığı; ‘‘öğretmenlerce manipüle edilmiş veli davranışlarının’’ yoğunlaştığı konular bakımından, karşılaşılan sıklığını gösteren örnek olay sayısı ve aktaran katılımcı kodları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Manipülasyonun Görüldüğü Temalar ve Anlatı Sayısı Tablosu.

S.N	Manipülasyonun Gözlemlendiği Alan/Tema	Örnek Sayısı	Aktaran Katılımcılar
1	Sınıf içi sorunlarla ilgili	8	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8
2	Öğretmenin performansı, resmi görev ve yükümlülükler, genel okul kuralları hakkında	5	K2, K4, K6, K7, K8
3	Sosyal etkinliklerle ilgili taleplerde	6	K1, K2, K3, K5, K6, K7
4	Derslik ve okul donanımı, temizlik gibi konularda	5	K1, K3, K4, K5, K8

Bu temalara ilişkin örnek olaylardan bazıları, tema başlıkları altında olduğu gibi aktarılmış ve açıklamalar getirilmiştir. Her grup için 2 farklı örnek olaya yer verilmiş olup, toplamda 24 örnek olaydan, 8 tanesi makaleye aktarılmıştır.

Sınıf İçi Sorunlar Hakkında Manipülasyon

Aşağıdaki örneklerde, sınıf içi sorunlar hakkında öğretmene manipüle edilen velilere ilişkin, okul müdürlerinin anlatımlarından elde edilen örnek olaylara yer verilmiştir.

K1. Birinci sınıfların birinde bir öğrencimizin yaramazlığıyla ilgili ilgili birkaç veli geldi. Buna bir çözüm bulun müdür bey dediler. Öğretmenle görüşmeleri gerektiğini, her çocuğun eğitim hakkı olduğu, disiplin cezası vb. olmadığını anlattım. Sonra öğretmenimizle konuyu konuştum. Öğretmenimiz de çocuğun arkadaşlarına zarar verdiğini, çok sorun çıkarttığını söylüyordu. Mevzuat gereği okuldan atma, disiplin cezası gibi yaptırımların olmadığını birlikte konuştuk. Aslında her sınıfta bu tür vakalar vardı. Birkaç gün sonra veliler yine geldiler. Veli sayısı da artmıştı. Yaramaz olan çocuğun sınıfının değiştirilmesini istiyorlardı. Gerekirse Milli Eğitime, CİMER’e yazacaklarını filan söylüyorlardı. Tam iki saatimi harcadım. Öğretmen sorunu veliye yansıtmasaydı, öğretmenliğini kullansaydı, rehberlik servisiyle süreci yürütseydi bu kadar sorun olmayacaktı. Aslında öğretmen sınıfında sorun istemiyordu, sorunlu(!) öğrenci istemiyordu. Bunu açıkça söyleyemediği için, sınıf içindeki olayları velilere anlatarak, konu ile ilgili velilerini öne sürüyordu. Bu konu hakkında veli gruplarının baskıları arttı. Günlerce tartışmak için geldiler. Engel olarak beni gördüler ve bana düşman oldular. Sonunda veliler şikayetçi oldular. Kimisi müdür bizimle görüşüyor diye şikâyet etti. Kimi geliş gidişimde saat tutup okula geç geldiğim gibi mesaimle ilgili şikâyetlerde bulundular. Bazıları okulda dedektif gibi onlarca eksik bulup sürekli CİMER’e yazdılar. Sonunda soruşturmaların biri bitti biri başladı ve o kuldan sürgün edildim.

K3. Sınıf içerisinde velilerin olmaması gerekirken, bir öğretmenimiz sınıfında sürekli birkaç veli bulunuyordu. Ders bitiminde öğretmen ve sınıfta duran belirli veliler birlikte çıkıyorlardı. Bu durumun diğer çocukları da etkilediğini fark ettim. Birkaç veli de bu durumdan rahatsızlıklarını müdür yardımcısına söylemişler. İlgili öğretmenimizle durumu konuştuk. Ancak öğretmen, velilerin çoğunun memnun olduğunu, bu velilerin sınıfta olmadığı zamanlarda ve derste kendisine yardımcı olduklarını, memnun olmayanın kim olduğunu ısrarla sordu. Birde karşılıklı sorun olmaması için isim vermedik. Biz uygulamanın yanlış olduğunu kendisine aktardım ancak öğretmen çok hoşnut olmadı. Ertesi gün

sınıfta olan veliler ve yanlarında birkaç tanesi daha kızgın bir şekilde odama geldiler. Siz bizi neden istemiyorsunuz, bize garazınız nedir, niye sınıfımıza karışıyorsunuz, öğretmenimizin moralini bozuyorsunuz gibi sözler söylediler.

İlkokul velileri; sınıf içerisinde öğrencilerin oturma düzenine, çocuğunun diğer çocuklarla yakınlığına, oyun düzenine, hatta aynı sırada birlikte oturacağı arkadaşının seçimine kadar tüm değişkenlerle yakından ilgilenmektedirler. Öğrenci velileri, öğretmenin tüm bu uygulamaları ile yakından ilgilenmekte, çocukları için öğretmenlerinin yakın ilgisini elde etmeye çalışmaktadırlar. Bu durum veliyi öğretmene aşırı bağımlı kılmaktadır. Veliler, sınıf içindeki en ufak işlemler konusunda olağan üstü bir duyarlılığa sahiptirler. Örneğin; Öğretmenin yaramaz bir öğrencinin sınıfı rahatsız ettiği ve tüm uyarılarına rağmen düzelmediğini velilerine söylemesi; aslında bu öğrencinin bu sınıfta olmaması gerektiğinin değişik bir ifadesidir. Öğretmen, manipüle olmak için hairda bekleyen velileri aslında manipüle etmiştir. Doğru olan; manipüle olmak için tüm alıcıları açık bir kitleye reaksiyon göstereceği detay barındıran gereksiz açıklamaların yapılmaması gerekir.

Öğretmenin Performansı, Resmi Görev ve Yükümlülükleri, Genel Okul Kuralları Konularında Manipülasyon

Aşağıdaki örneklerde, bu başlık altındaki konular hakkında öğretmence manipüle edilen velilere ilişkin, okul müdürlerinin anlatımlarından elde edilen iki örnek olaya yer verilmiştir.

K2. Yıl içinde dönem dönem okulumuzdaki bazı öğretmenlere BİMER, CİMER, Alo 147 (Milli Eğitim Bakanlığı iletişim merkezi-MEBİM147 telefon hattı) gibi platformlardan teşekkür mesajları gelmekte. İlginç olan, sadece belirli öğretmenlere gelmekte. Tamamen benzer cümleler, yapmacık ve organize bir hareket. Zaten teşekkür mesajı daha okula ulaşmadan öğretmen gelip soruyor. Bir teşekkür mesajı gelecekmış hocam, öyle bir şey geldi mi filan diye...Birde onları tebliğ edip dosyaya kaldırmak, ilçeye üst yazıyla bildirmek gerekiyor. Yani pek çok iş yükü oluşturuyor. Aslında veli eğitim sürecini bizzat gözlemleyici değil. Çünkü okulda değil. Biz hangi öğretmenin ne derece özverili olduğunu daha iyi biliyoruz. Ancak bazı öğretmenler tribünlere oynamayı çok iyi biliyorlar. Öğretmenlik, veliye karşı şirin gözükme, onları yönlendirme seviyesine düşmüş durumda. Yani bir tür pazarlama olayı. Kendine güvenen, işinin hakkını veren öğretmen bu tarz yapay tebrikleri umursamıyor ve itibar da etmiyor. Bazıları da iyi öğretmen desinler diye, etiketi için bunu yapıyor. Çünkü iyi veliler, eğitimi önemseyen veliler reklamı tanıtımı iyi öğretmeni istiyorlar. Bilinçli velinin çocuğuna eğitim vermek de öğretmen için arzulanan bir şey.

K4. Derse sürekli geç giren bir öğretmenimizi odama çağırıp uyarmıştım. Öğretmenimiz diğer görevlerinde de biraz vurdumduymazdı. Bu durumda ısrar edince bir yazı ile filan tarihte neden derse geç girdiği ile ilgili bilgi isteğinde bulundum. Bu öğretmenimiz sınıftan 5-6 velisiyle sürekli içli dışlıydı. Bunlardan birkaçı benimle görüşmeye geldiler. Öğretmenlerinin çok üzgün olduğunu. Ders işleyemediğini, odaklanamadığını söylüyorlardı. Sebebi ise okul yönetimiymiş. Sık sık müdür odasına çağırıyormuşuz ve baskı yapıyormuşuz. Öğretmenin psikolojisi bozulmuş.

Öğretmen resmi bir görevli olup çeşitli yasal yükümlülükleri olan bir memurdur. Öğretmenler, kariyer kaygısı taşımakta ve kendileri hakkında bir özlük dosyası tutulmaktadır. Bazen de uymadığı bir yasal sorumluluk nedeniyle inceleme-soruşturmaya tabi tutulabilmektedirler. Bu durumda okul müdürünün kendisi hakkındaki tutumunu, ve üzerinde uygulanacak yaptırımları etkileme refleksine girebilmektedir. Bu tür durumlarda, velilerini kullanan, onları manipüle eden öğretmenlerle karşılaşılmaktadır.

Sosyal Etkinliklerle İlgili Taleplerde Manipülasyon

Aşağıdaki örneklerde, sosyal etkinlikler hakkında öğretmence manipüle edilen velilere ilişkin, okul müdürlerinin anlatımlarından elde edilen örnek olaylara yer verilmiştir.

K7. Okula yakın bir kültür merkezinde bir sinema etkinliği düzenleniyordu. Öğretmenimiz buna

katılmayı çok istiyordu ve ilgili müdür yardımcısı ile müzakere ettiler. Sonuçta bu etkinliğe velilerin kendi çocuklarıyla gidebileceği, toplu gidişte lojistik birtakım sıkıntılar oluşacağı değerlendirilmiş ve uygun bulunmamıştı. Ancak bir saat sonra 10 tane veli müdür olarak bana geldiler. Sanki veliler eğitim profesörüydüler. Bu etkinliğe neden izin vermiyoruz diye bizi adeta topa tuttular. Canımız çıktı. İlçe müdürü aradı beni fırçaladı. İki gün sonra 20 tane Alo 147 geldi. İlgili müdür yardımcısını şikâyet ettiler. Velilere kaba davranmış, yerinde yokmuş vs. Sonra müdür yardımcımız geçirdiği soruşturmadan ceza aldı ve istifa etti.

K6. Bir öğretmenimizin toplu beslenme amacıyla dışardan bir büfe ile anlaştığı, belirli zamanlarda, bir gün toplu simit, bir gün toplu poğaça gibi yiyecekleri büfecinin sınıfa getirdiğini gördük. Okula kira veren kantinci bu durumu şikâyet etti. Okul yönetimi olarak kontrolümüz ve denetimimiz dışında olduğundan bu durumun yanlış olduğunu öğretmene anlattık. Birkaç gün sonra büfeci, sonrasında sınıf annesi ve birkaç veli bana niye yasakladığımı, niye karıştığımı filan söyleyerek tam bir baskı unsuru oluşturdular. Öğretmene durumu aktardığımızda ‘hocam ben de söylüyorum ama dinlemiyorlar. Onlar da kendilerine göre haklılar. Aslında iyi oluyordu’ gibi cevaplar verdi. Aslında diğer sınıflarda böyle bir sıkıntı yoktu. Sorunun ana kaynağı öğretmendi. Bu öğretmen okulda özerkliğini ilan etmiş, adeta bağımsızlaşmış, velileriyle aşırı bir samimiyet içerisinde bir öğretmendi. Zaten her öğrenciyi sınıfına kabul etmek istemiyordu.

Okullarda çok fazla ders dışı etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinlikler okul müdürünün iznine bağlıdır. Okul müdürünün izin verirken dikkat edeceği hususlar, çekinceler çoğunlukla öğretmenlerce aynı düzeyde önemsenmeyebilir ya da bunlar anlaşılabilir. Ders dışı etkinliklerde izin talebi öğretmence yapılmaktadır. Uygun görülmeyen bir etkinlik çok rahatlıkla bürokratik bir süreç olarak yasal dayanaklarıyla birlikte öğretmene iletilebilmektedir. Ancak talebinde ısrar eden öğretmen, olumsuz cevabı velisine yansıttığı anda öğrenci velisi okul müdürüyle karşı karşıya gelebilmektedir.

Derslik ve Okul Donanımı, Temizlik Gibi Konularda Manipülasyon

Aşağıdaki örneklerde, yukardaki başlık hakkında öğretmence manipüle edilen velilere ilişkin, okul müdürlerinin anlatımlarından elde edilen iki örnek olaylara yer verilmiştir.

K8. Okula yeni atanmıştım. Yaz döneminde yeni derslikler yaptım ve sınıf düzenlemeleri değişti. Zümre toplantılarında sınıf dağılımlarını yaptık ve öğretmenlere bildirdik. Ertesi gün 20 tane veli, biz tuvalet yanındaki sınıfa istemiyoruz, neden en üst kata ve tuvalet yanına bizi attınız gibi şikâyetlerde bulundular. İsrarla eski sınıflarını istemekteydiler. Bu konu daha yeni göreve başlangıcında onlarca sevmeyen kitle oluşturmuştu. Bu sınıfın öğretmeni ne yazık ki o sınıfa istememiş ve velilerini kalkan olarak kullanmıştı.

K5. Bir sınıfımızın velileri sınıfın temizliğiyle ilgili sürekli şikâyete geliyorlardı. Durumu öğretmenle paylaştım. Diğer sınıflar gibi standart olduğunu, hizmetlinin de elinden geleni yapmaya çalıştığımı söyledim. Öğretmen sürekli ama daha iyi olabilir, ama şöyle ama böyle diye sürekli memnuniyetsizlik gösteriyordu. Ben de devletten gelen bir ödenek yok, hizmetli sayısı bu kadar. Hem diğer sınıflardan niye şikâyet gelmiyor diyerek uzun uzun anlatıyordum. Veliler yine bu şikâyetle ilgili uzunca konuşup ayrılmışlardı. Saat de çıkış saatinden bir saat kadar sonra idi. Camdan baktığımda okul bahçe çıkışında öğretmen onları bekliyordu. Birlikte köşedeki kafeye geçtiler. Öğretmende ertesi zamanlarda benimle hiçbir paylaşımında bulunmadı. Sürekli müdürler eleştiriliyor ama böyle öğretmenlerin sayısı hiç az değil.

Öğretmenler, okul organizasyonunda kendilerinin iki farklı noktada konumlandıklarıdır: Velisi ile birlikte okuldan hizmet alan veya okul yönetimiyle ve topyekün okulla birlikte öğrenciye/dolayısıyla velisine hizmet sunan. Bazı öğretmenler kendilerini okul yönetimi ile birlikte okulun bir parçası olarak görür ve velisine hizmet sunan olarak pozisyon alırken, bazı öğretmenler ise, velisi ile tam bir bütünlük oluşturarak sınıfını okuldan ayrı ve özerk bir konumda tutarak, okuldan ve okul yönetiminden hizmet alan olarak konumlandıklarıdır. Bu durum, okul organizasyonlarında var olan en temel ayırım olmasına rağmen, araştırmalarda karşımıza çıkmayan bir konudur. Pek çok

öğretmen-müdür çatışmasının temelinde, kendisini farklı yerlerde konumlandıran öğretmen davranışları bulunmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Eldeki bu çalışma; Okullardaki pek çok çatışmanın temelinde ilgisiz (üçüncü) kişilerin sürece dahil edilmesi ve öğretmen temelli manipülatif davranışların olduğunu göstermektedir. Bazen öğretmenler, okul yönetimiyle ilgili işlerinde kendileri geride durarak, öğrenci velilerini ileri sürdülmektedir. Bu durum veli ilgisinin en yüksek düzeyde olduğu ilkokullarda çok görülmektedir. Hesap verebilirlik kavramının popülerleşmesi nedeniyle, öğrenci velilerinin kolayca manipüle oldukları, öğretmen ile okul yönetimi ilişkilerine müdahale ettikleri ve okul işleyişini karmaşaya soktukları görülmektedir.

Bir isteği yerine getirilemeyen, ya da bir talebi uygun bulunmayan öğretmenin, öğrenci velilerine durumu yansıtırken sunduğu ‘‘çerçeve’’ çok önemlidir. Öğretmen tarafından manipüle edilen velilerin okul müdürüne bakış açılarında, algı ve tutumlarında çerçeveleme etkisi meydana getirdiği görülmektedir. ‘‘Çerçeveleme etkisinin’’ (Framing Effect) karar vermede ciddi bir muhakeme körlüğüne neden olduğu (Karayaman 2753), rasyonellikten sapmaya sebep olduğu belirtilmektedir (Gök Demir; 177).

Öğretmenlerin, okul yönetimi ile ilişkilerinde, öğrenci velileri üzerindeki manipülasyonlarının karşılaştığı ana temalar; yoğunluk sırasıyla aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir.

Sınıf içi sorunların üzerinde,

Öğretmenin performansı, resmi görev ve yükümlülükleri, genel okul kuralları hakkında,

Sosyal etkinliklerle ilgili taleplerde,

Derslik ve okul donanımı, temizlik gibi konularda öğretmenlerin öğrenci velilerini manipüle etme durumlarında.

Bu durumun eğitim hukukunda ve disiplin mevzuatında kör nokta olarak kaldığı söylenebilir. Okullardaki çalışma barışının korunması, çatışmaların en aza indirilmesi ve birtakım mağduriyetlerinin azaltılması için; mevzuatta bu hususa yer verilmesi gerekmektedir.

Pratik bir öneri olarak mesleki etik davranış ilkelerinde bu konunun yer alması gerekmektedir. Öğretmenlik meslek etiğine şu cümlelerin eklenmesi önerilir; ‘‘Okul yönetiminden bir talebim kabul edilmediğinde veli ile paylaşmayacağım. Talebimle ilgili tek muhatap ben olacağım, asla velimi aracı yapmayacağım, sürece dahil etmeyeceğim, onları manipüle etmeyeceğim’’. Yine Türkiye’de öğretmenlik meslek kanunu yoktur. Öğretmenlerle ilgili disiplin mevzuatı 657 sayılı devlet memurları kanununa göre yürütülmektedir. Oysa, hiçbir kamu kurumunda ya da özel sektör organizasyonunda veli paydaşı benzeri hiçbir paydaş türü bulunmamaktadır. Bu unsurun etkileri, rolü, konumu hesaba katılmadıkça eğitim organizasyonlarının sağlıklı yapılanmasından söz edilemez. Devlet memurları kanununa veya çıkarılması umut edilen öğretmenlik meslek kanununda şöyle bir madde konulması önerilir; ‘‘Okul yönetiminden bir talebi kabul edilmediğinde velileri/farklı paydaşları sürece dahil eden, talebiyle ilgili yalnızca kendisinin muhataplığı ilkesini çiğneyen, amaçları için velisini/ileri süren, diğer paydaşları manipüle ettiği sübuta eren öğretmenin.....cezası ile tecziye edilir/görev yeri değiştirilir.’’. Kısa vadede, Millî Eğitim Bakanlığı’nın, inceleme-soruşturmalarda bu durumu göz önünde bulunduracağını belirtmesi, bu olgu hakkında bir farkındalık oluşturacak, bu kör noktanın görünürlüğünü sağladığı için okul organizasyonlardaki zincirleme çatışmaları en aza indirgeyecektir.

Çalışma ortamlarındaki manipülatif davranışların diğer paydaş grupları üzerinde de araştırılması önerilmektedir. Özellikle yönetim ile çatışma halinde olan bir çalışanın diğer çalışanları yönetime karşı manipüle etme durumu araştırılması gereken bir durumdur. Öğrenci velilerinin öğretmenlerine karşı birbirlerini manipüle etmeleri, ya da okul müdürünün bir yönetim ve strateji aracı olarak paydaşlar üzerinde manipülasyon etkisini kullanmasına yönelik araştırmaların yapılması

önerilmektedir.

Kaynaklar

- Aslanargun, Engin, Sinan Bozkurt. "Okul müdürlerinin okul yönetiminde karşılaştığı sorunlar." *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 2012, ss. 349-368.
- Austin, Elizabeth J., Daniel Farrelly, Carolyn Black ve Helen Moore. "Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side?" *Personality and Individual Differences*, 43(1), 2007, ss.179-189.
- Ayaydın, Yakup ve Ahmet Katılmış. "Okullardaki eğitim-öğretim faaliyetlerine ilişkin velilerin görüşleri." *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2019, ss.11-28.
- Berkovich, Izhak ve Ori Eyal. "Educational leaders and emotions: An International Review of Empirical Evidence 1992–2012." *Review of Educational Research*, 85(1), 2015, ss.129-167.
- Bursalıoğlu, Ziya. *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranışlar*. Ankara: Pegem Akademi, 2010.
- Buss, David M.. Selection, evocation, and manipulation. *Journal of personality and social psychology*, 53(6), 1987, ss.1214-1221.
- Creswell, Jhon W.. *Qualitative Inquiry And Research Design: Choosing Among Five Approaches* (2nd ed.), United States of America: Sage Publications, Inc. 2007.
- Çetin, Şahin. "Okul müdürlerinin karşılaştığı sorunlar: Nitel bir inceleme." *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(4), 2019, ss.1637-1648. Doi:10.24106/kefdergi.3204
- Çınkır, Şakir. "İlköğretim okulu müdürlerinin sorunları: Sorun kaynakları ve destek stratejileri." *İlköğretim Online*, 9(3), 2010, ss.1027-1036.
- Gök Demir, Zuhâl. "Karar vermede çerçeveleme etkisi." *Akdeniz İletişim Dergisi*, 13,2010, ss.161-180
- Haji, Ishtiaque ve Stefaan E. Cuypers. "Moral Responsibility and The Problem of Manipulation Reconsidered." *International Journal of Philosophical Studies*, 12:4, 2006, ss.439-464.
- Hyde, Jane ve Rachel Grieve. "The dark side of emotion at work: emotional manipulation in everyday and work place contexts." *Personality and Individual Differences*, 129, 2018, ss.108-113. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.03.025>
- Işık, Metin ve İsa Bahat. "Hesap verebilirlik bağlamında MEBİM 147 hakkında eğitim yöneticilerinin görüşleri." *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 49(49), 2019, ss.50-68. Doi:10.15285/maruaebd.525247
- Karayaman, Saffet. "Okul yöneticilerini etik ikileme iten baskı ve güç kaynaklarının okul kademelerine göre incelenmesi." *İnsan ve İnsan*, 8(27), 2021, ss.235-253. Doi: 10.29224/insanveinsan.797652
- Karayaman, Saffet. "Okul yöneticilerinde duygusal zekâ ve etik karar verme ilişkisi." *Turkish Studies Education*, 15(4), 2020, Ss.2741-2756.
- Koçel, Tamer. *İşletme yöneticiliği*. Ankara: Beta Yayıncılık, 2013.
- Onat-Kocabıyık, Oya. "Olgubilim ve gömülü kuram: Bazı özellikler açısından karşılaştırma." *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 2015. Ss.55-66.
- Oxford Dictionary (2021). Oxford dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/oxford> adresinden erişilmiştir.
- Özdemir, Nedim ve Selçuk Turan. "Okul müdürlerinin manipülatif davranışları ile öğretmenlerin özerklik algıları ve bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkiler." *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 2018, ss.1707-1726, Doi:10.29299/kefad.2018.19.02.018
- TDK. (2021). Türk dil kurumu sözlükleri. <https://www.sozluk.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Şişman, Mehmet. *Öğretim liderliği*. Ankara: Pegem Akademi, 2011.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2011.

Yıldırım, Kamil ve Şennur Yenipınar. “Okul yöneticilerine göre öğretimsel hesapverebilirlik olgusunun nitel analizi.” *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), 2019, ss.151-162. Doi:10.24106/kefdergi.2420

Yılmaz, Hasan. “İnsan ilişkilerinde manipülasyon ölçeği.” *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (4), 2018, ss.449-467.

PSİKOLOJİK SÖZLEŞME İHLALİNİN PERFORMANS ÜZERİNE ETKİSİNDE SINIZMİN ARACI ROLÜ

Dr. Coşkun AKÇA
Kastamonu Üniversitesi

ÖZET

İşgören ile örgüt arasındaki sosyal değişim ilişkisinde, psikolojik sözleşme ihlal edildiğinde ilişki kalitesi düşmekte ve bu durum da işgörenlerin örgütlerine karşı olumsuz tutumlar sergilemesine ve performans düşüklüğüne yol açmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı, psikolojik sözleşme ihlalinin performans üzerine etkisinde örgütsel sinizmin aracı rol oynayıp oynamadığını tespit etmektir. Çalışmanın örneklemini Kayseri’de faaliyet göstermekte olan büyük ölçekli bir işletmenin mavi yakalı çalışanları oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında verilerin toplanmasında anket formundan yararlanılmıştır. Analizlerde kullanılabilir nitelikte toplam 389 anket formu elde edilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde çeşitli istatistiksel analizlerden faydalanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda; psikolojik sözleşme ihlali ile örgütsel sinizm arasında pozitif %38,0 düzeyinde; psikolojik sözleşme ihlali ile performans arasında negatif %38,8 düzeyinde; örgütsel sinizm ve performans arasında negatif %39,6 düzeyinde ilişkiler tespit edilmiştir. Regresyon analizi sonucunda ise psikolojik sözleşme ihlalinin performansa etkisi (beta katsayısı) $-0,465$ olarak tespit edilmiştir. Analize araştırmanın aracı değişkeni olan örgütsel sinizm değişkeni eklendiğinde psikolojik sözleşme ihlalinin performansa etkisinin ($\beta = -0,261$) azaldığı tespit edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda psikolojik sözleşme ihlalinin performansa etkisinde örgütsel sinizmin kısmi aracılık rolü oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Sözleşme İhlali, Performans, Sinizm

THE MEDIATING ROLE OF CYNICISM IN THE EFFECT OF PSYCHOLOGICAL CONTRACT VIOLATION ON PERFORMANCE

ABSTRACT

In the social change relationship between the employee and the organization, when the psychological contract is violated, the quality of the relationship decreases and this situation leads to negative attitudes of the employees towards their organizations and low performance. Therefore, aim of this study is to determine whether organizational cynicism plays a mediating role in the effect of psychological contract violation on performance. The sample of the study consists of blue-collar employees of a large-scale enterprise operating in Kayseri. A questionnaire form was used to collect data within the scope of the study. A total of 389 questionnaire forms that can be used in the analysis were obtained. Various statistical analyzes were used in the analysis of the obtained data. As a result of the analysis of the data; positive correlations 38.0% level between psychological contract violation and organizational cynicism; negative correlations 38.8% level between psychological contract violation and performance; negative correlations 39.6% level between organizational cynicism and performance were found. As a result of the regression analysis, the effect of psychological contract violation on performance (beta coefficient) was determined as $-0,465$. When the organizational cynicism variable, which is the mediator variable of the research, is added to the analysis, it was determined that the effect of psychological contract violation on performance ($\beta = -0,261$) decreased. As a result of the analysis, it was concluded that organizational cynicism played a partial mediating role in the effect of psychological contract violation on performance.

Keywords: Psychological Contract Violation, Performance, Cynicism

1. GİRİŞ

Başarılı olmak ve hedeflerini etkili bir şekilde gerçekleştirmek isteyen kuruluşlar, insan kaynaklarından en iyi şekilde yararlanmaları gerekmektedir. Bunu yapmak için, işverenlerin, çalışanların kendilerinden ne beklediklerini bilmesi gerekir. Örgütlerin, çalışanlarının beklentilerini anlaması ve yönetmesi için örgüt ve çalışan arasındaki sözleşmenin örgüt tarafından yerine getirilmesi önem taşımaktadır (Festing ve Schafer, 2014). Örgütün yazılı olmayan anlaşma sistemi çerçevesinde, bazen vaat ve yükümlülükleri yerine getirilemeyebilir. Böyle bir durum, psikolojik sözleşmenin ihlali olarak tanımlanır ve çalışanın olumsuz tutum gelişimi ile sonuçlanır.

Psikolojik sözleşmeler, istihdam ilişkisini anlamak için önemli bir çerçeveyi temsil eder. Psikolojik sözleşmeler çalışanların, örgüt tarafından verilen vaatlere dayalı olarak, almaya hak kazandıkları veya almaları gerekenler hakkındaki inançlarını ifade eder (Morrison ve Robinson, 1997). Çalışan ile örgüt arasındaki karşılıklı ilişkilerde verilen söz ve yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda yaşanan psikolojik sözleşme ihlalleri, çalışanları olumsuz örgütsel sonuçlara yönlendirmektedir.

Literatür incelendiğinde, örgütün sözlerini tutmamasının büyük olasılıkla zararlı sonuçlara yol açtığı görülmektedir. Bu görüşü destekleyen meta analizler, psikolojik sözleşme ihlalinin iş tatminini, güveni, bağlılığı ve performansı azalttığını ve işten ayrılma niyetini artırdığını ortaya koymaktadır (Bal vd., 2008). Bu tür vakaların başka bir boyutunda, çalışanlar bazen kişiliklerine göre şiddet eğilimleri de sergileyebilirler (Zhao vd., 2007).

Bu bağlamda, psikolojik sözleşmede algılanan ihlallerin performansa etkisini ve bu etkide örgütsel sinizmin aracı rolünün araştırılması bu çalışma çerçevesinde ele alınan konuları oluşturmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Psikolojik Sözleşme İhlali

Psikolojik sözleşme başlangıçta istihdam ilişkilerinin öznel doğasını karakterize etmek için Argyris (1960) tarafından tanımlanmış olsa da, mevcut kavramsallaştırma bireylerin verilen vaatlere ilişkin inançlarına ve beklentilerine odaklanmaktadır. Levinson, psikolojik sözleşmeyi, kuruluşlar ve çalışanlar arasında var olan karşılıklı beklentilerin toplamı olan yazılı olmayan bir sözleşme olarak tanımlamaktadır (Levinson, 1972). Çalışanlar ile örgütleri arasındaki ilişkiyi tanımlayan psikolojik sözleşmeler giderek daha önemli hale gelmektedir. Psikolojik sözleşmeler, hem bireysel hem de örgütsel yönleri içeren, çalışanlar ve örgütler arasındaki bireysel yükümlülük beklentilerinin bir yansımasıdır (Rousseau, 1995). Psikolojik sözleşmeler, organizasyon ile çalışanlar arasında bir ilişki alışverişi olduğu ve her iki tarafın beklentilerini ve yükümlülüklerini dikkate alma ihtiyacı anlamına gelir (Schein, 1980).

Çalışanlar, kuruluşun sözleşmede yer alan yükümlülükleri yerine getirmediğine inandıklarında ihlal meydana gelir (Rousseau, 1990). İhlal, bir çalışanın psikolojik sözleşmeden kaynaklanan beklentileri ile gerçek deneyimler arasında algılanan bir tutarsızlıktır (Rousseau, 1995). Psikolojik sözleşme ihlali, kuruluşun vaatlerini veya yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getiremediğine ilişkin çalışan algılarını ifade eder (Morrison ve Robinson, 1997; Zhao vd., 2007).

Andersson (1996), sözleşme ihlaline ilişkin algıları, aşağıdaki gibi işyeri özellikleriyle ilişkilendirmiştir:

- Üst düzey yöneticiler için adaletsiz ücret ve işten çıkarma politikası ve uygulaması, kurumsal sosyal sorumsuzluk ve üst düzey yöneticiler adına stratejik vizyon eksikliği dahil olmak üzere iş ortamının doğası.

- İletişim eksikliği, düşük iş gören sesliliği, sert muamele, yönetsel yetersizlik ve çalışanların zekâsına veya duygularına çok az saygı gösteren yönetsel hevesler gibi organizasyon kültürünün veya ikliminin doğası.
- Rol çatışmasının derecesi, belirsizlik ve aşırı yük gibi işlerin ve rollerin doğası.

2.2. Performans

Performans, iş görenlerin bireysel olarak meslektaşlarına göre işle ilgili çeşitli davranış ve sonuçlarda gerçekleştirdiği üretkenlik düzeyi olarak tanımlanır (Babin ve Boles, 1998). Performans, Merriam webster sözlüğüne göre, bir sözleşme, vaat veya yükümlülük şartlarının eksiksiz ve başarılı olarak yerine getirilmesidir. İş gören herhangi bir işletmenin can damarıdır. Kurumun başarısı veya iflası iş görenin performansına bağlıdır (Elnaga ve İmran, 2013). İş gören performansı, kurumun performansı ve başarısı ile doğrudan bağlantısı olan çalışanın finansal veya finansal olmayan sonucunu gösterir. Muchinsky (2003), iş gören performansını bireysel düzeyde başarı ile incelenebilecek, ölçülüp değerlendirilebilecek bir takım işgücü davranışları olarak açıklamaktadır. İnsan Kaynakları alanına özgü bir terim olan iş gören performansı, bir şirketteki veya kurumdaki çalışanların performansı ile ilgili her şeydir. Çalışanların çalışmalarına ilgili doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen tüm yönleri içerir (Elnaga ve İmran, 2013).

Örgüt perspektifinde iş gören performansı kavramı, genellikle bir iş görenin örgütün amaçlarına ulaşmasındaki etki derecesi olarak tanımlanır (Ameen ve Baharom, 2019). Motowidlo (2003), iş gören performansının görevle ilgili hususlar, beklenen davranışlar ve en önemlisi finansal rakamlar açısından değerlendirilebileceğini savunmaktadır. Dahası, Schmitt ve Chan (1998) iş gören performansını “Yapabilirim” ve “Yapacağım” olarak ikiye ayırmaktadır. “Yapabilirim” kategorisi, iş görenlerin bilgi becerilerinden ve çeşitli görevleri yerine getirme yeteneklerinden oluşurken, “Yapacağım” kategorisi, işlerini ve görevlerini gerçekleştirirken iş görenlerin motivasyonunu gösterir. Ek olarak, Williams (2002) iş gören performansını işle ilgili davranış ve görev çıktısı olarak kavramlaştırmaktadır. Görev çıktısı, ne kadar kaliteli iş yapıldığına bakar, oysa işle ilgili davranış, görevin başarma performansını elde etmede yararlı olan davranışsal taraf olarak kabul edilir.

2.3. Örgütsel Sinizm

Sinizm, felsefi olarak bir yaşam tarzı şeklinde ifade edilmektedir (More, 1923). İlk araştırmalar, sinizmi, başkalarından hoşlanmayan ve başkalarına karşı güvensizlik duyan bir tutum olarak tanımlamaktadır (Cook ve Medley, 1954). Daha yakın tarihli çalışmalar, toplumdaki belirli şirketlerin günümüz konjonktürün getirdiği yüksek beklentileri karşılamaındaki başarısızlıktan kaynaklanan hayal kırıklığını sinizm ile eşleştirmektedirler. (Kanter ve Mirvis, 1989). Naus ve arkadaşlarına göre (2007), sinizm, bir örgüt üyelerinin çalışma ortamındaki problemlerle olaylara ve koşullara karşı kendilerini savunma biçimidir. Andersson (1996), sinizmi organizasyonlarında, yöneticilere ve/veya işyerinde mevcut olan diğer şeylere karşı güvensizlik, hayal kırıklığı, umutsuzluk ve aşağılama gibi kısıtlama duygularıyla nitelendirilen bir tutum olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda, sinizm, ilgisizlik, istifa, yabancılaşma, umutsuzluk, başkalarına güvensizlik, şüphe, hakaret, hayal kırıklığı ve küçümsemenin yanı sıra zayıf performans, kişilerarası çatışma, devamsızlık, işten ayrılma ve tükenmişlik gibi olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmektedir (Andersson ve Bateman, 1997).

Andersson (1996) örgütsel sinizmi “bir kişiye, gruba, ideolojiye, sosyal düzene veya kuruma karşı duyulan hüsrana, hayal kırıklığı ve olumsuz duygular ile karakterize genel ve özel bir tutum” olarak tanımlamaktadır. Örgütsel sinizmin temel inancı, liderlerin kendi menfaatlerini daha da arttırmak için gizli güdümlere ve aldatmaya dayalı eylemlere öncülük ederek, dürüstlük, adalet ve samimiyet ilkelerinin feda edildiğine dair inançtır (Abraham, 2000). Örgütsel sinizm, “çalışanın örgütüne karşı, üç boyuttan oluşan olumsuz bir tutum” olarak tanımlanabilir (Dean vd, 1998, s. 345):

- 1) Örgütün bütünlükten yoksun olduğuna dair bir inanç,

- 2) Kuruma karşı olumsuz duygu,
- 3) Bu inançlarla tutarlı olarak kuruma yönelik küçük düşürücü ve eleştirel davranış eğilimleri.

2.4. Psikolojik Sözleşme İhlali, Performans ve Sinizm İlişkisi

Psikolojik sözleşmenin ihlali bir inanç ihlali olarak kabul edilebilir. Bu ihlal sonucunda, birey kendini haksızlığa uğramış hissetmekte, sisteme duyulan güvenin aşındığını ve başkalarına duyulan inancın hiçe sayıldığını düşünmektedir (Rousseau, 1989). Örgütsel sinizm, çalışan ile örgüt arasındaki psikolojik sözleşme ihlalinin ürünü olarak görülebilir. Ayrıca psikolojik sözleşme ihlali çerçevesinde, yönetimin kurumsal performansı artırmanın yollarını bulma sorumluluğunu sürekli olarak ihlal ettiği düşünülmektedir (Abraham, 2000). Sinizm de ilgisizlik, istifa, yabancılaşma, umutsuzluk, başkalarına güvensizlik, şüphe, hakaret, hayal kırıklığı ve küçümsemenin yanı sıra zayıf performans, kişilerarası çatışma, devamsızlık, işten ayrılma ve tükenmişlik gibi olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmektedir (Andersson ve Bateman, 1997).

Johnson ve O'Leary Kelly (2003), araştırmalarında psikolojik sözleşme ihlalinin sinizm üzerine etkisini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma neticesinde psikolojik sözleşme ihlalinin algısının sinizme neden olduğunu tespit etmişlerdir. Alev ve Bozbayındır (2021) çalışmalarında, psikolojik sözleşme ile öğretmenlerin işten ayrılma niyetleri ve sinizm davranışları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Psikolojik sözleşmeye bağlılık ile örgütsel sinizm ve işten ayrılma niyeti arasında negatif bir ilişki vardır. Yani psikolojik sözleşmeler yerine getirildiğinde sinizm azalırken; psikolojik sözleşme ihlali olduğu durumlarda sinizm artmaktadır. Bal ve arkadaşları (2010) çalışmalarında, sosyal değişim teorisine dayanarak psikolojik sözleşme ihlali ile iş performansı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sonucunda psikolojik sözleşme ihlali ile iş performansı arasında negatif bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Byrne ve Hochwarter (2007), çalışmalarında sinizm ve performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sinik duygulara sahip olan çalışanın diğer çalışanlara göre performansının daha düşük olduğunu sonucunu elde etmişlerdir. Elden (2020) çalışmasında psikolojik sözleşme ihlali ile performans arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda psikolojik sözleşme ihlali ve iş performansı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Bacaksız ve arkadaşları (2018), araştırmalarında örgütsel sinizm ve performans arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sonucunda örgütsel sinizm ile performans arasında negatif ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Literatürden ve yapılan araştırmaların sonuçlarından yola çıkarak psikolojik sözleşme ihlalinin performans üzerinde etkisinde sinizmin aracı rol oynayacağı varsayılmıştır ve bu kapsamda örgütsel sinizmin aracılık rolünü tespit etmek amacıyla aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

Hipotez 1: Psikolojik sözleşme ihlali performansı negatif yönde etkiler.

Hipotez 2: Psikolojik sözleşme ihlali örgütsel sinizmi pozitif yönde etkiler.

Hipotez 3: Örgütsel sinizm performansı negatif yönde etkiler.

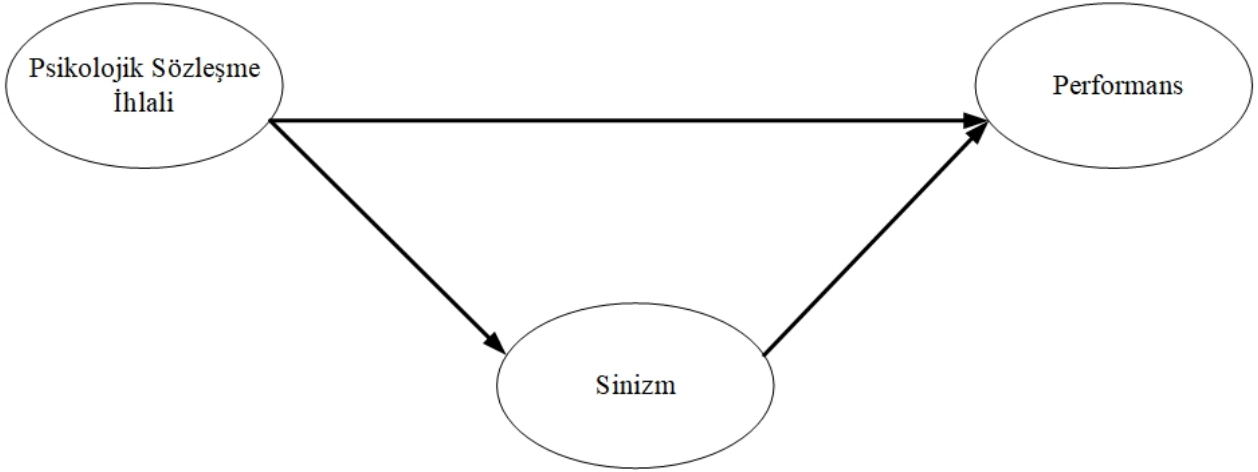
Hipotez 4: Psikolojik sözleşme ihlalinin performans etkisinde örgütsel sinizmin aracılık etkisi vardır.

3. YÖNTEM

Psikolojik sözleşme ihlalinin performans üzerine etkisinde sinizmin aracı rolünün incelendiği bu çalışmada, öncelikle araştırmanın amacı, modeli, örnekleme ve kullanılan ölçeklere ilişkin bilgiler yer verilmiştir. Daha sonra ölçeklere ait bulgular analiz edilerek yorumlanmıştır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Modeli

Bu araştırmanın amacı, psikolojik sözleşme ihlalinin performans üzerine etkisinde örgütsel sinizmin aracı rol oynayıp oynamadığını tespit etmektir. Araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan araştırma modeli aşağıdaki Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

3.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini Kayseri ilinde faaliyet göstermekte olan büyük ölçekli bir işletmenin mavi yakalı çalışanları oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde kolayda örnekleme yöntemi ile 389 katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırmada yer alan katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde, katılımcıların %64,5’i (251 kişi) erkeklerden oluşmaktadır. Medeni durumları itibari ile %79,4’ü evlidir. Eğitim düzeyi itibari ile %56,6’sı lise ve dengi okul mezunudur. Örneklemin yaş ortalaması ise 38,9 olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerinin toplanmasında literatürde kabul gören ölçeklerden faydalanılmıştır. Psikolojik sözleşme ihlalini ölçmek üzere faydalanılan ölçek, Robinson ve Rousseau (1994) tarafından geliştirilen “Psikolojik Sözleşme İhlali Ölçeği”dir. Sinizmi ölçmek Wilkerson ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilmiş olan “Örgütsel Sinizm Ölçeği”nden yararlanılmıştır. Performansı ölçmek için ise Büte (2011) tarafından geliştirilen “Performans Ölçeği” kullanılmıştır.

Araştırmada yararlanılan ölçeklerin güvenilirliklerini test etmek amacıyla Cronbach’s Alpha Katsayıları hesaplanmıştır. Psikolojik sözleşme ihlalini ölçeğine ilişkin Cronbach’s Alpha Katsayısı ,879 sinizm ölçeğine ilişkin Cronbach’s Alpha Katsayısı ,884 ve performans ölçeğine ilişkin Cronbach’s Alpha Katsayısı ,852 olarak tespit edilmiştir.

3.5. Araştırma Bulguları

Araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin standart sapma ve ortalama değerleri ile bu değişkenler arasındaki korelasyon derecesi aşağıdaki Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Değişkenlerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyonlar

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	1	2	3
1 Psikolojik sözleşme ihlali	2,8525	,84009	1		
2 Sinizm	2,8186	,97993	,380**	1	
3 Performans	3,3085	,78932	-,388**	-,396**	1

Tablo 1’de görüldüğü üzere, değişkenlerin ortalama değerleri 2,85 ile 3,30 arasındadır. Psikolojik sözleşme ihlali ile sinizm arasında pozitif 0,38 düşük düzeyde, psikolojik sözleşme ihlali ile performans arasında negatif -0,388 düşük düzeyde ve performans ile sinizm arasında negatif -0,396 düşük düzeyde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Araştırma hipotezlerini test edebilmek için hiyerarşik regresyon analizinden yararlanılmıştır. Aşağıdaki Tablo 2’de analiz sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 2. Regresyon Analizleri ve Bulguları

Bağımlı Değişken: Performans					
Bağımsız Değişken	R²	F	β	t	p
Sabit			4,349	33,237	,000
Psikolojik sözleşme ihlali	,151	68,749	-,465	-8,292	,000
Bağımlı Değişken: Sinizm					
Bağımsız Değişken	R²	F	β	t	P
Sabit			1,554	9,529	,000
Psikolojik sözleşme ihlali	,144	65,337	,443	8,083	,000
Bağımlı Değişken: Performans					
Bağımsız Değişken	R²	F	β	t	p
Sabit			4,207	37,493	,000
Sinizm	,157	71,812	-,319	-8,474	,000

Tablo 2’deki bulgulara göre sinizmin %14,4’ü ($R^2=,144$; $F=65,337$) ve performansın %15,1’inin ($R^2=,151$; $F=68,749$) psikolojik sözleşme ihlali tarafından açıklandığı görülmektedir. Ayrıca performansın %15,7’sinin ($R^2=,157$; $F=71,812$) sinizm tarafından açıklandığı ve bulguların $p<0,01$ düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre araştırmanın hipotezleri olan **H1**, **H2** ve **H3** kabul edilmektedir.

Psikolojik sözleşme ihlalinin, performans üzerine etkisinde sinizmin aracılık rolünü belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki Tablo 3’te sinizmin aracılık rolüne yönelik hiyerarşik regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 3. Psikolojik Sözleşme İhlalinin Performans Üzerine Etkisinde Sinizmin Aracılık Rolünü İncelemeye Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi ve Bulguları

Model 2, Bağımlı Değişken: Performans					
Bağımsız Değişken	R²	F	β	t	p
Sabit			4,712	33,830	,000
Psikolojik sözleşme ihlali	,352	123,564	-,261	-5,735	,000
Sinizm			-,433	-5,975	,000

Tablo 3 incelendiğinde hipotezin anlamlılığını ölçen p değerinin 0,05 ten küçük ve F değeri $\pm 1,96$ ’dan büyük olduğundan dolayı kurulan hipotezin istatistiksel olarak geçerli ve anlamlı bir hipotez olduğu görülmektedir. Aracı değişkenin etkisini tespit edebilmek için H1 ve H4 Hipotezlerinde yer alan bağımsız değişken (psikolojik sözleşme ihlali) ve bağımlı değişken (işte performans) arasındaki Beta kat sayıları incelenmiştir. Sinizm aracı değişkeninin analize katılması ile ($\beta= -,261$) azalma meydana gelmiştir ancak tamamen ortadan kalkmamıştır ($p=,000$). Bu analizler

sonucunda psikolojik sözleşme ihlalinin performans üzerine etkisinde sinizmin kısmi aracılık rolü oynadığı tespit edilmiştir.

SONUÇ VE TARIŞMA

İşgörenler ve örgütleri arasında var olan karşılıklı beklentilerine dayanan ve yazılı olmayan bir sözleşme olarak tanımlanan psikolojik sözleşmenin ihlal edilmesi durumunda zararlı sonuçlar meydana gelmektedir. Yaşanan ihlaller sonucunda, işgören kendini haksızlığa uğramış hissetmekte, örgüte ve çalışma arkadaşlarına karşı sinik duygular beslemektedir. Sinik çalışanlar düşük performans gösterme eğiliminde olmaktadır. Alanyazından ve diğer araştırmalardan yola çıkarak oluşturulan model çerçevesinde bu araştırmanın amacı, psikolojik sözleşme ihlalinin performans üzerine etkisinde sinizmin aracılık rolünü incelemektir.

Araştırmanın örneklemini Kayseri ilinde faaliyet göstermekte olan büyük ölçekli bir işletmenin mavi yakalı çalışanları oluşturmaktadır. Kolayda örnekleme yöntemi ile 389 katılımcıdan elde edilen veriler sonucunda araştırmanın tüm hipotezleri kabul edilmiş ve psikolojik sözleşme ihlalinin performans üzerine etkisinde sinizmin kısmi aracılık rol oynadığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, literatürde yapılan diğer çalışmaların sonuçları (Johnson ve O’Leary Kelly 2003; Byrne ve Hochwarter 2007; Matthijs Bal vd., 2010; Bacaksız vd., 2018; Elden, 2020; Alev ve Bozbayındır 2021) ile örtüşmektedir.

Araştırma sonucunda işgörenlerin psikolojik sözleşme ihlali algılarının performans düzeylerinde önemli bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte psikolojik sözleşme ihlalinin sinizmi artırdığıda tespit edilmiştir. İhlal durumunda çalışanlar örgüte karşı sinik duygular beslemekte ve performansları azalmaktadır. Bu doğrultuda yöneticilerin üzerinde hassasiyetle çalışmaları ve psikolojik sözleşme ihlaline neden olan unsurların belirlenmesi ve ortadan kaldırılması önerilmektedir. Örgüt tarafından işgörenlerin beklentilerinin karşılanması ve verilen sözlerin yerine getirilmesi önem arz etmektedir. Sözlerin yerine getirilmesi, çalışanların emeklerinin karşılığını alabilmeleri sonucunda ihlal algısı ortadan kalkabilecektir.

Araştırma psikolojik sözleşme ihlalinin performans üzerine etkisinde sinizmin aracı rolüne yönelik literatürdeki boşluğu doldurması bakımından önem arz etmektedir. Araştırmanın verilerinin sadece Kayseri ilindeki mavi yakalı çalışanlardan toplanmış olması araştırmanın bir kısıtını oluşturmaktadır. Araştırma sonuçları tüm mavi yakalı çalışanlar için genellenmemelidir. Araştırma örnekleminin farklı sektör ve bölgelerden seçilerek gerçekleştirilecek çalışmalarla daha genel sonuçlar elde edilebilir. Gelecekteki araştırmaların psikolojik sözleşme ihlallerinin, duygusal bağlılık, mesleki stres, tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti gibi diğer değişkenlerle ilişkisini ortaya koymasının faydalı olabileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Abraham, R. (2000). Organizational cynicism: Bases and consequences. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 126(3), 269-292.

Alev, S., & Bozbayındır, F. (2021). Examination of the Relationships between the Psychological Contract, Organisational Cynicism, and Turnover Intention. *Eurasian Journal of Educational Research*, 92, 79-97.

Ameen, A., & Baharom, M. N. (2019). The Assessment of Effect of Performance Appraisal Purposes on Employee Performance in Nigerian Civil Service. *Electronic Journal of the Faculty of Social Sciences and Humanities (Fssk), Universiti Kebangsaan Malaysia (Ukm), Bangi, Selangor*. 16(5), 1-17.

Andersson, L. M. (1996). Employee Cynicism: An Examination Using a Contract Violation Framework. *Human Relations*, 49(11), 1395-1418.

- Andersson, L. M. and Bateman, T. S. (1997). Cynicism in the workplace: Some causes and effects. *Journal of Organizational Behavior*, 18(5), 449-469.
- Argyris, C. (1960). *Understanding organizational behavior*. Homewood, Ill: Dorsey Press.
- Babin, B. J., & Boles, J. S. (1998). Employee behavior in a service environment: A model and test of potential differences between men and women. *Journal of marketing*, 62(2), 77-91.
- Bacaksız, F. E., Tuna, R. ve Seren, A. K. (2018). Sağlık Çalışanlarında Performans ve Örgütsel Sinizm İlişkisi: Hemşireler Üzerinde Bir Araştırma. *ACU Sağlık Bilgiler Dergisi*, 9(1), 52-58.
- Bal, P. M., De Lange, A. H., Jansen, P. G. W., & Van Der Velde, M. E. G. (2008). Psychological contract breach and job attitudes: A meta-analysis of age as a moderator. *Journal of Vocational Behavior*, 72(1), 143–158. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2007.10.005>
- Bal, P.M., Chiaburu, D.S., & Jansen, P.G. (2010). Psychological contract breach and work performance: Is social exchange a buffer or an intensifier? *Journal of Managerial Psychology*, 25, 252-273.
- Büte, M. (2011). Etik iklim, örgütsel güven ve bireysel performans arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 171-192.
- Byrne, Z. S. ve Hochwarter, W. A. (2007). Perceived Organizational Support and Performance Relationships Across Levels of Organizational Cynicism”, *Journal of Managerial Psychology*, 54-72.
- Cook, W. W. and Medley, D. M. (1954). Proposed Hostility and Pharisaic Virtue Scales for the MMPI. *Journal of Applied Psychology*, 38, 414-418.
- Dean, J. W., Brandes, P. and Dharwadkar, R. (1998). “Organizational Cynicism”, *Academy of Management Review*, 23(2), 341-352.
- Elden, B. (2020). Psikolojik Sözleşme İhlalinin İş Performansına Etkisi: Havaalanı Yer Hizmet Çalışanları Üzerinde Bir Uygulama. *Journal of Organizational Psychology And Behavior*, 1(1), 68–78.
- Elnaga, A., & Imran, A. (2013). The Effect of Training on Employee Performance. *European Journal of Business and Management*, 5(4), 137-147.
- Festing, M., & Schäfer, L. (2014). Generational challenges to talent management: A framework for talent retention based on the psychological-contract perspective. *Journal of World Business*, 49(2), 262–271.
- Johnson J. L. ve O'leary-K. A. M. (2003). The Effects of Psychological Contract Breach and Organizational Cynicism: Not All Social Exchange Violations are Created Equal. *Journal of Organizational Behavior*, 24(5), 627-647.
- Kanter, D. L., & Mirvis, P. H. (1989). *The cynical Americans: Living and working in an age of discontent and disillusionment*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Levinson, H., Molinari, J. and Spohn, A.G. (1972). *Organizational Diagnosis*. Harvard University Press, Cambridge, 90-95.
- Merriam-Webster, Inc. (2003). *Webster’s Tenth New Collegiate Dictionary*. Springfield, MA: Author.
- More, P. E. (1923). *Hellenistic Philosophies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Morrison, E. W., & Robinson, S. L. (1997). When employees feel betrayed: A model of how psychological contract violation develops. *The Academy of Management Review*, 22(1), 226–256
- Motowidlo, S. J. (2003). Job performance. *Handbook of psychology*.
- Muchinsky, P. M. (2003). *Psychology: Applied to work*. Belmont, CA: Wadsworth/Thomson Learning.
- Naus, F., Van Iterson, A. and Roe, R. (2007). Organizational cynicism: Extending the exit, voice, loyalty, and neglect model of employees' responses to adverse conditions in the workplace. *Human Relations*, 60, 683–718.
- Robinson, S. L., & Rousseau, D. M. (1994). Violating the psychological contract: Not the exception but the norm. *Journal of organizational behavior*, 15(3), 245-259.

- Rousseau, D. M. (1989). Psychological and implied contracts in organizations. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 2, 121-139.
- Rousseau, D.M. (1990). New hire perceptions of their own and their employer's obligations: A study of psychological contracts. *Journal of Organizational Behavior*, 11, 389-400.
- Rousseau, D.M. (1995). Psychological contracts in organizations: Understanding written and unwritten agreements, Thousand Oaks, Sage Publications.
- Schein, E. H. (1980). *Organizational psychology*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
- Schmitt, N. & Chan, D. (1998). Foundations of organizational science. Personnel selection: A theoretical approach. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Wilkerson, J. M., Evans, W. R., & Davis, W. D. (2008). A test of coworkers' influence on organizational cynicism, badmouthing, and organizational citizenship behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 38(9), 2273-2292.
- Williams, R. S. (2002). Managing employee performance: Design and implementation in organizations. Cengage Learning EMEA.
- Zhao, H., Wayne, S. J., Glibkowski, B. C., & Bravo, J. (2007). The impact of psychological contract breach on work-related outcomes: A meta-analysis. *Personnel Psychology*, 60, 647-680.

COPING MECHANISMS OF INFORMATION TECHNOLOGY STUDENTS DURING THE NEW NORMAL

Virginia Natividad-Franco, Ph.D.

Bulacan State University, College of Information and Communications Technology
City of Malolos, Bulacan, Philippines

Archie Nel B. De Jesus, Ph.D.

Bulacan State University, College of Information and Communications Technology
City of Malolos, Bulacan, Philippines

ABSTRACT

Information Technology (I.T.) and the net have transformed people's approach to life and educational access. These changes brought pressures and challenges to students to adapt to the new normal. The study aimed to determine the coping mechanisms of the I.T. students during the new normal. The study utilized a mixed-methods type of research, which develops a novel theoretical perspective by combining the strengths of quantitative and qualitative methods.

The study's respondents are the 515 students from the College of Information and Communications Technology at Bulacan State University, Philippines. A validated survey instrument was disseminated through messenger to randomly selected students in the college. Furthermore, a focus group discussion with the college organization officers was done via google meet.

The findings revealed a 3.27 weighted mean on their coping behavior, which means that the Information and Technology students experienced this behavior sometimes. Moreover, to cope up with the challenges in the new normal education, the coping mechanisms they did enable them to survive in their studies are time management, self-determination, giving oneself to rest and to relax through mobile games, communicating with friends. Lastly, change of environment. Furthermore, appropriate behavior in managing the stress brought by the new normal education will make studying lighter and enjoyable. Recommendations as regards coping mechanisms were submitted to the administrators to further

Keywords: Coping Behavior, Coping Mechanism, Information Technology, New Normal

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE OTANTİK DEĞERLENDİRME: KARİKATÜRLER İLE ALTERNATİF BİR ÖLÇME-DEĞERLENDİRME UYGULAMASI

Doktora Öğrencisi-Öğretmen Feyza KARAKURT
Şehit Zekeriya Bitmez İmam Hatip Ortaokulu

ÖZET

Karikatürler sınıf tartışmalarını başlatmaya, çok disiplinli dersleri desteklemeye, düz anlatıma dayalı dersleri görselleştirmeye, yüksek düzeydeki soruları desteklemeye ve özgün bir değerlendirmeye temel sağlamaya oldukça uygundur. Öğrenme öğretme sürecinde öğrencinin anlamlı öğrenmesini sağlamak için yapılan birçok etkinlikten biri de somut öğrenmeleri sağlayan materyal kullanımıdır. Bu materyallerden biri de karikatürdür. Özellikle disiplinler arası bir ders olan sosyal bilgiler dersi için karikatür öğrenme sürecinin tüm aşamalarında kullanılabilir potansiyeli taşımaktadır. Bu çalışma, sosyal bilgiler dersinde alternatif bir ölçme-değerlendirme etkinliği olarak karikatür kullanımının öğrenilen bilgilerin kalıcılığına etkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, 7.sınıf sosyal bilgiler dersinde “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesi öğretim süreci sonucunda karikatürler ile hazırlanmış ölçme-değerlendirme formları uygulanmış, öğrencilerinin eksik öğrenmeleri karikatürler aracılığı ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma, Malatya ilinde 2021–2022 eğitim öğretim yılında bir devlet okulunda 7. sınıfta öğrenim gören toplam 34 öğrencinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan 17 adet karikatürün yer aldığı ölçme-değerlendirme formu ve yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Öğrencilerden, ölçme-değerlendirme formunda yer alan karikatürleri inceleyip, altlarında yer alan boşluklara karikatürlerle ilgili yorumlarını yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin, öğrendiklerini, öğrenme süreci ile ilgili duygu ve düşüncelerini yazılı olarak açıklamalarına olanak sağlanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda öğrenciler iletişim, kitle iletişim, ben dili, sen dili, medya gibi birçok kavramı birbiri ile doğru ilişkilendirebilmiştir. Öğrenciler karikatürle ile yapılan ölçme-değerlendirme etkinliğini eğlenceli ve bilgilendirici bulduklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, ölçme-değerlendirme, karikatür

AUTHENTIC ASSESSMENT IN SOCIAL STUDIES COURSE: AN ALTERNATIVE ASSESSMENT AND EVALUATION APPLICATION WITH CARICATURES

ABSTRACT

Caricatures are well suited to spark classroom discussions, support multidisciplinary lessons, visualize lecture-based lectures, support high-level questions, and provide the basis for authentic assessment. One of the many activities carried out to ensure the meaningful learning of the student in the learning-teaching process is the use of materials that provide concrete learning. One of these materials is caricatures. It has the potential to be used in all stages of the learning caricature process, especially for the social studies course, which is an interdisciplinary course. This study was conducted in order to reveal the effect of using caricatures as an alternative assessment-evaluation activity in the social studies course on the permanence of the learned informat . In the study, measurement-evaluation forms prepared with caricatures were applied as a result of the teaching process of the "Communication and Human Relations" unit in the 7th grade social studies lesson, and the missing learning of the students was tried to be determined through cartoons. The study was carried out with the participation of a total of 34 students studying in the 7th grade of a public school in the province of Malatya in the 2021-2022 academic year. In the research, measurement-evaluation form containing 17 cartoons prepared by the researcher and semi-structured interview form were used as data collection

tools. The students were asked to examine the cartoons in the measurement-evaluation form and write their comments about the cartoons in the spaces below. Students were given the opportunity to express their feelings and thoughts about the learning process in writing. The obtained data were analyzed through descriptive analysis and content analysis. As a result of the research, the students were able to correctly associate many concepts such as communication, mass communication, I language, you language, and media. Students stated that they found the scale-evaluation activity with cartoons fun and informative.

Keywords: Social studies, measurement-evaluation, caricature

PROBLEMS OF LEGAL APPLICATION OF FIREARMS IN UKRAINE

Strashko Oleksandr

Ukraine, Dnipro Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs Faculty of Strategic Investigations

ABSTRACT

The use of firearms by the police, even in our troubled times, creates a great resonance in society. Society is divided into two camps: supporters and opponents of the police, who opened fire on the defeat. The current law of Ukraine "On the National Police" in Article 46 regulates the use of weapons quite clearly. The situations described in this article are a list of circumstances when a weapon can be used. Instead, the prosecutor's office will find out whether all possible measures were taken by the police before using weapons.

The current practice is that the Ukrainian police use weapons quite reluctantly: even if they are de jure right, a police officer risks being found guilty of illegal use. This is what public opinion is all about. As a result, police often give in to security guarantees for fear of repercussions.

The purpose of our study is to highlight the problems in the legal aspect of the use of weapons, the relationship with foreign practice, and outline ways to solve them.

Scientific and research research in this area has been repeatedly carried out by public figures, legal scholars, practitioners and others. It should be noted the works of G. Novitsky, V. Osadchy, A. Chernov, A. Alenin, Y. Groshev, I. Bogatyrev, O. Larin and others. However, modern conditions "dictated" by the street require innovations in this area.

Since 2018, according to the report of the State Bureau of Investigation, 442 proceedings have been conducted on the grounds of abuse of power by law enforcement officers, which were accompanied by violence. However, the National Police does not provide the number of cases of firearms use, and even more so the number of deaths after use. Since the establishment of the National Police until 2018, 1,197 police officers have been injured in the line of duty, 38 of them in the area of the anti-terrorist operation. 24 police officers were killed, four of them in the anti-terrorist operation zone. However, in the United States, according to statistics from the Federal Bureau of Investigation, in 2017, 987 people were shot dead by police, 47 police officers died in execution. All 987 cases were recognized as legal, which cannot be said about the cases of domestic experience.

This is a problem of the national level. Every day, according to reports, the National Police are risking their lives to increase the number of illegal weapons in the hands of citizens - at the same time, it is becoming increasingly difficult for law enforcement officers to ensure, first of all, the safety of citizens in unstable situations. One by one, court decisions that recognize a police officer's actions as illegal reduce the police officer's confidence and determination in committing an action, in our case the use of firearms.

In my opinion, in order to make employees more effective, Article 46 of the Law of Ukraine "On the National Police" should be expanded or abolished altogether. Returning to foreign practice, in the same United States of America there is no codified law on the use of weapons at all, in such practice only court precedents and orders signed at the level of local government are used. The first such order was a written manual on the use of force and firearms, issued by the New York City Police Chief in 1972. Although he was followed by most departments, a common legal standard for police use of force did not exist until the mid-1980s. Of paramount importance was the Tennessee v. Garner trial (1985), in which a court found unconstitutional a "fugitive criminal rule" in many states that allowed a police officer to use a firearm against an unarmed suspect. escape during detention. Since then, the use of extreme coercion has been recognized as lawful and conditional only if there are grounds to believe

that the suspect or his actions may significantly endanger the life or health of a police officer or others. There are currently two national standards for the use of force: a ban on the use of firearms against an unarmed fleeing suspect, and a broader ban on the use of any measure of coercion without objective necessity.

But if Ukraine recognizes the decisions of the United Nations and other international organizations, it may be worthwhile to resort to European practice. The legal document that guides the European Court in dealing with cases of abuse of power by law enforcement officers is the document Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, adopted by the UN Congress in 1990.

This document, in particular, states that law enforcement officials use firearms against people only when other measures are insufficient, and only in the following cases:

- self-defense or protection of others persons from imminent threat of death or serious injury;
- prevention of committing a particularly serious crime, which entails a significant threat to life;
- arrest of a person who intends to commit a serious crime and who resists government officials;
- preventing the escape of a person who is likely to have committed a serious crime.

However, under any circumstances, the intentional use of force, which results in the death of a person, can only take place when it is absolutely necessary to protect life. Also important for the Court are the provisions of this document that in all cases of use of force or firearms, law enforcement officials must:

- show restraint;
- act on the basis of the seriousness of the offense;
- act on the basis of a legitimate aim to be achieved;
- minimize the possibility of harm, injury and protection of human life.

The court points out that from Art. 2 of the Convention, it follows that the use of lethal weapons by police may be justified by certain circumstances. However, this article does not give the government a kind of "carte blanche" (ie unlimited powers). Improperly regulated and arbitrary actions by government officials are incompatible with respect for human rights. This means that, in addition to the general permission of national law, the actions of police officers in the use of firearms must be fully regulated by them, including the introduction of a system of appropriate and effective safeguards against the abuse of force.

Thus, in view of the above, the following conclusion can be drawn: today there is an urgent need to improve the existing regulatory framework for the use of firearms by police as an international experience (case law of the European Court of Human Rights, implementation of the UN Convention on the Principle of Force and Firearms). officials to maintain law and order, etc.), and based on domestic realities.

Used Books:

1. The Constitution of Ukraine of June 28, 1996 № 254k / 96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (access date 23.04.2019).
2. Expert analysis of the issue MAKARATZIS v. GREECE: ECtHR on police use of firearms to stop a vehicle. URL: <http://umdpl.info/police-experts.info/2016/07/19/makaratzis-v-greece-espl-schodo-vykorystannya-politsejskymy-vohnepalnoji-zbroji-dlya-zupynky-transportnoho-zasobu/>
3. Report on the activities of the State Bureau of Investigation for 2018. URL: <https://dbr.gov.ua/report/zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2018-rik>
4. Law of Ukraine On the National Police of 25.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/ed20180831>

5. Statistics provided by The Washington Post. URL:
https://www.washingtonpost.com/graphics/2018/national/police-shootings-2018/?utm_term=.75c45443f413

DEVELOPMENT OF THE ARMED FORCES AND OTHER MILITARY FORMATIONS OF UKRAINE AT THE STAGE OF AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION

Tokar A.

Teacher of the department, tactical and special training, Dnipropetrovsk State University, Dnipro, Ukraine

ABSTRACT

An important aspect of state formation of Ukraine as an independent state is the creation of its Armed Forces, which must guarantee the sovereignty, territorial integrity of the country, ensure reliable protection of national interests from military threats. Since the beginning of aggressive actions by the neighboring and a kind of "fraternal" Russian Federation, it has become especially relevant and needed in the modern Armed Forces. The occupation of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol by the Russian Federation and its support for the separatist movement in a large part of the Donetsk and Luhansk regions led to a violation of Ukraine's territorial integrity and state sovereignty. A hybrid war was waged against the sovereign Ukrainian state. The Armed Forces of Ukraine entered into real hostilities with a well-armed and trained enemy who, had never before been considered a probable enemy in our headquarters [1].

As a direct participant in the fighting in eastern Ukraine since 2014, I want to testify to the rather disgraceful state of the Armed Forces and the National Guard (NMG), with which we met well-prepared enemy troops. In preparation for entering the Anti-Terrorist Operation sector, our battalion commander directly stated that we had nothing but Soviet small arms, old uniforms and steel helmets, and that you would need almost everything in the sector, from uniforms and bulletproof vests to walkie-talkies and generators. , sleeping bags and food ". For which we, mobilized and volunteers, bought and searched for all these items ourselves. In our first rotation, we rode in school buses, and additional extra-weapon weapons were collected in all parts of the NMG. There were not even combat training instructors who could at least show how to practice weapons in modern realities and developments. And that's why we found several "specialists" from the SBU and private security, who conducted several classes on a voluntary basis.

An important stage in the real repulse of the enemy and the future liberation of the occupied territories was the creation of volunteer battalions (VB). Given the gradual loss of control by the Interior Ministry and the Security Service over the situation in Donbass, in April 2014 the Interior Ministry decided to create alternative military units that would take over the functions of law enforcement. Within the structure of the ministry there are voluntary special units for the protection of public order - battalions of the special police patrol service.

According to the forms of subordination and affiliation, the newly created units can be divided into territorial defense battalions and special police battalions.

Among the created VBs, only a few fully correspond to the name "voluntary". With the onset of hostilities, only part of the units were formed on a voluntary basis, without the involvement of law enforcement. Among them: "Azov", "Aidar", "Timur", "Donbass", "DUK", "OUN". Other units, which officially have the definition of "voluntary" in their name, were partially voluntary. Exclusively from volunteers, military units were formed, which consisted of foreigners: "Georgian Legion", tactical group "Belarus", as a private structure of the Volunteer Ukrainian Corps "DUK" and soldiers of the battalion. Dzhokhar Dudayev ", which mainly included Chechens. Since the beginning of the war in the East of Ukraine there have been volunteer detachments of the "Right Sector" - "DUK" and

"OUN", which were not under the control of the Ministry of Internal Affairs and the Ministry of Defense. [2].

Volunteers from the VB played a significant role in the liberation of many cities in the occupied territories. Many of them have done so at the cost of their lives. On their side was great motivation, courage, independence. When the fighters of one of the VBs came to our position in order to strengthen this area in the event of a possible offensive by Russian troops, we were really happy that the fired fighters would be fighting next to us.

But it should be said that the VB was formed by "fire steps" and different people came there, some with criminal backgrounds and under patriotic slogans, illegal actions and outright crime took place.

In order to streamline the staff, to bring all military formations into the current legislation of Ukraine, all VBs were invited to move to the staff brigades of the Armed Forces and the NMO on a contractual basis. Some VBs have moved almost all of them to official formations. For example, VB "Aidar", "Donbass" and others.

In 2015, the Ukraine 2020 program was approved and the version of the Strategic Defense Bulletin of Ukraine was updated. According to these documents, a new defense policy was developed, which provided for increased funding for the country's defense sector, reform and functional optimization of all units of the Armed Forces, as well as bringing the Ukrainian army in line with NATO standards by 2020.

The essence of the reform is a clear division of powers between the military authorities involved in the development, training and provision (generation) of the Armed Forces, and those who use troops. According to the principles of NATO countries, the Defense Ministry, as a central authority, should exercise democratic civilian control over the Armed Forces, provide resources to the army, and determine defense policy, and the General Staff will implement it.

Starting from 2014, several mechanized brigades were created in the Armed Forces from scratch, which included new separate territorial defense battalions, which were created as part of partial mobilization. Some cadre units have increased in number to wartime states.

On June 16, 2016, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted Law № 1420-VIII, which supplemented the structure of the Armed Forces with a new separate type of troops - the Special Operations Forces of the Armed Forces of Ukraine. Structurally, they included separate special purpose units and centers of information and psychological operations.

At the last plenary session of the fifth session, the Verkhovna Rada adopted the Presidential Draft Law on the Fundamentals of National Resistance (№5557). Currently, TPO units have been established in each regional center, which are gradually increasing their capacity and power by conducting military exercises of both regional nature and participation in international exercises, for example: "Spring Storm - 2019" in Estonia. [3]

But despite all Ukraine's actions to protect its independence and territorial integrity, the question of where to occupy its territories remains open. Only in an external military alliance with civilized countries can we restore our status and quell Russia's imperial ambitions. At present, 54% of Ukrainians support joining the North Atlantic Alliance (NATO). At the Brussels Summit in June 2021, NATO leaders reaffirmed the decision taken at the 2008 Bucharest Summit that Ukraine would become a member of the Alliance with the Membership Action Plan (MAP) as an integral part of the process and Ukraine's right to determine its own future and foreign policy, of course, without outside interference. [4]

Literature:

1. History of the Armed Forces of Ukraine (since 1991) URL <https://www.zsu.gov.ua/menu/5fe440852f429b1f88ce9cbc>

2. Anton Bogdalov HISTORY OF FORMATION AND ACTIVITY OF VOLUNTEER
BATTALIONS IN THE ATO AREA URL
<http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6688/1/Bogdalov.pdf>.

3. Draft Law on Territorial Defense of Ukraine Cabinet of Ministers of Ukraine
(kmu.gov.ua) <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-teritorialnu-oboronu-ukrai>

4. NATO — News: Brussels Summit Communiqué issued by the Heads of State and
Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021, 14-
Jun.-2021

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ ОТБОР И ОБУЧЕНИЕ БУДУЩИХ ПОЛИЦЕЙСКИХ

Токарь А.А.

Старший преподаватель кафедры тактико-специальной подготовки (Днепропетровский государственный университет внутренних дел) Украина, Днепр

Новая полиция Украины кардинально отличается от «старой», работать в полиции теперь почетно, престижно, гордо и очень ответственно – так считает много граждан страны.

Работа полицейских направлена на выявление преступлений, для чего они проводят беседы в общеобразовательных учреждениях, круглосуточно патрулируют улицы и дороги, общаются с представителями различных социальных групп, оперативно реагируют на все жалобы, поступающие. Стоит понимать, что трудовые будни полицейских - это не только погони и опасности, но и работа с гражданским населением, сотрудничество с территориальными организациями, представителями власти. [1]

Поэтому сейчас почти каждый ученик старших классов, а иногда уже взрослые люди имеют мечту работать в правоохранительных органах. Их главный аргумент что «... именно Я могу изменить страну», и поэтому начинают изменения с себя. Но целесообразно здесь заметить, что только достаточно маленький процент граждан, которые хотят изменить себя и главное могут это сделать.

Многие люди оставляют свою мечту из-за того, что не могут пройти отбор в полицию и прежде всего ее физическую часть.

Установлены следующие нормативы: для мужчин - бег 1000 м за 3,40 минут бег 100 метров за 14,00 секунд отжаться и прокачать пресс 55 раз в минуту. Для женщин - бег 1000 м за 4,10 минуты; бег 100 метров за 16,50 секунд отжаться от пола 26 раз. Это установлении нормативе 2015 года. [3]

Ребята, которые немного не уложились в нормативы физподготовки, все равно получают возможность проходить обучение в полицейской академии.

Экс глава Нацполиции Князев отметил, что многие люди отсеиваются именно на этапе сдачи экзамена: "Я считаю, нам необходимо изменить подход и давать шанс кандидату" подтянуть "за несколько месяцев уровень своей подготовки до надлежащего уровня".

Вообще в 2016 году изменились требования к кандидатам в правоохранительные органы. Например, в 2015 году мужчины должны были подтягиваться на турнике, а сейчас от них требуется выполнить комплексное силовое упражнение, которое предусматривает упражнения для пресса, лежа на спине, и отжима.

С каждым годом меняются требования. По моему мнению, это не очень правильно. На один перед полицейский в первую очередь должен быть физически развит очень хорошо. Кроме этого умственные способности у него должны быть на высоком уровне. Это обусловлено тем, что очень много информации нужно знать и уметь правильно применять закон и статьи. Это необходимо, чтобы в результате было меньше ситуаций, когда суд признает полицейские не корректным в своих действиях. [2]

В этапах конкурсного отбора является только проверка IQ кандидата и знание основ законодательства. Но не каждый человек, который хочет быть полицейским, может знать основы законодательства. Я считаю, что люди приходя на отбор не слишком владеют законом. И это нормально том, откуда вчерашняя домохозяйка может знать закон?

По моему мнению, нужно чтобы был этап на IQ и на знание языков. Это сейчас очень важно знать свой язык в совершенстве и знать хотя бы на среднем уровне иностранный язык. Сейчас очень много иностранцев приезжают в нашу страну на экскурсию, обучение или даже жить. Но они могут не знать украинский язык и им нужна помощь. В такой ситуации люди

чаще всего обращаются к полицейским. За короткое время очень трудно выучить язык, поэтому это является одним из приоритетных требований к правоохранительным органам Украины.

В качестве примера, Великобритания: если в большинстве стран мира особое внимание уделяется физической подготовке и дисциплины, то британские полицейские в первую очередь смотрят на грамотность кандидата, его сообразительность, уровень образования и коммуникативные навыки. После одобрения заявления человека отправляют в специализированный центр отбора. Здесь проверяют коэффициент умственного развития (IQ), уровень эрудиции и его профессиональные качества. Особенно ценятся умение самостоятельно принимать решения, гибкость, ориентированность на потребности общества, умение работать в коллективе. На каждом этапе кандидат должен набрать определенное количество баллов.

Еще пример - Швейцария. В Швейцарии тоже есть индивидуальный подход к отбору новых кадров в полицию. Это хорошее знание французского языка (государственными языками также считаются немецкий и итальянский), тест на грамотность, дополнительный тест на владение иностранным языком, личное собеседование и психологическое освидетельствование. И это не считая обязательного швейцарского гражданства, хорошей физической подготовки и прав категории В.

Прием на службу в полицию - важнейшая функция органов управления, требует большого внимания к профессиональному отбору новых сотрудников, воспитания и обучения кандидатов в полицейские. К кандидатам на службу в рядах полиции Великобритании, Швеции, Италии, Испании, Германии, Португалии, США и большей части других стран предъявляются довольно жесткие требования. (С.69)

Разумеется, слепое копирование зарубежного опыта недопустимо, так как правовые основы, социальные условия службы полицейских за рубежом отличаются от деятельности отечественных стражей правопорядка. (С.78)

Поэтому нужно больше подробнее уделять внимание отбору кандидатов на службу в ряды Национальной полиции. Целесообразно пересмотреть параметры отбора с учетом всех аспектов развития кандидатов, их физических, психологических, нравственных и мотивационных аспектов. Украинскому народу нужны достойные защитники правопорядка.

Литература:

1. Карагодин А.В., Николаенко Е. Особенности организации государственной службы в органах внутренних дел на современном этапе // Проблемы правоохранительной деятельности. 2013. № 1.
2. О Национальной полиции Украины: Закон Украины от 02.07.2015 года № 580-VIII. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Жданов И. В. Мотивационная составляющая профессионализма работников органов внутренних дел / В. Жданов // Вестник Национального университета внутренних дел. - 2004. - № 28. - С. 351-356.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ В СФЕРЕ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ

Задорожная Илона Игоревна

курсант второго курса ФПФОДР Днепропетровского государственного университета
внутренних дел

Что же такое предупреждения преступности? Если говорить простыми словами то, «предотвращение преступности - это меры, предпринимаемые для предотвращения (избегание) совершение правонарушений».

Вообще деятельность, которая направляется на предотвращение преступности осуществляется путем воздействия на:

- причины и условия преступления, связанные с обществом;
- умение воспроизводить преступления, ориентированные на самые опасные виды преступности (организованная преступность)
- города, где часто сталкиваются общество и преступность.

Для деятельности правоохранительных органов предупреждения преступности является одним из основных направлений. В то же время на органы Национальной полиции (как структурной единицы МВД) возлагаются задачи по оказанию полицейских услуг в сферах: обеспечение общественной безопасности и порядка; охраны прав и свобод человека, а также интересов общества и государства; противодействия преступности; предоставление в пределах, определенных законом, услуг по помощи лицам, которые из личных, экономических, социальных причин или вследствие чрезвычайных ситуаций нуждаются в такой помощи (п. 3.5.) [1].

Для эффективной работы правоохранительных органов, населения считает целесообразным иметь следующие качества:

- умение квалифицированно осуществлять правоохранительную деятельность по предотвращению преступности, раскрываемости преступлений и охране общественного порядка;
- совестно выполнять свои обязанности и соблюдать законы;
- надавать помощь обычным людям;
- относится ко всем людям с уважением.

Если принять во внимание последний пункт желаемых качеств, то здесь возникает спорный вопрос: должен полицейский относиться с уважением к тем людям, которые подавляют его честь и достоинство? Конечно нет, ведь часто возникают случаи, когда лицо при коммуникации с полицейским получает телефон и начинает снимать его. Цель таких действий - снять недостатки, допускает милиционер во время общения, а затем направить их же против него. Поэтому, если люди хотят вежливого и сдержанного отношения к себе, то прежде всего должны относиться с уважением к другим. Милиционер, в свою очередь, чтобы избежать такой ситуации должен четко и умело использовать свои навыки, которых он приобрел во время обучения или подготовки к несению службы, соблюдать законы и нормативно-правовых актов.

Очень часто в сфере предупреждения преступности важную роль играет проведение профилактической работы, которая прежде всего дает возможность понять в чем именно проблема возникновения и увеличения правонарушений. Благодаря ей полицейский может обнаружить и устранить причины и условия, способствующие совершению правонарушений. Не менее важным результатом профилактической работы является выявление лиц, склонных к совершению правонарушений. Очень часто человек, сам того не понимая, может начать

действовать против закона (хулиганить, грабить и т.д.). На это влияет психологическое состояние, которое может ухудшаться после возникновения тяжелых жизненных ситуаций, возникших в прошлом человека. В таком случае задача полицейского будет заключаться в исправлении поведения таких лиц.

Одним из видов профилактической работы полицейского профилактическая помощь. Вообще она базируется на созданиях пунктов помощи обездоленным, тем людям, которые освобождены из мест лишения свободы. Но сейчас этот вид профилактики приобретает актуальность в новом направлении, которое базируется на том, что многие люди возвращаются с АТО и их восприятие мира меняется на психологическом уровне. Профилактическая помощь разъясняет опасности виктимологической поведения (склонность стать жертвой преступления) и адекватных действий в условиях, способствующих совершению правонарушений. Поэтому люди, которые вернулись из таких зон как АТО, могут воспользоваться этим видом профилактической работы, тем самым облегчить себе адаптации к нормальным жизненным условиям, в которые они вернулись [3].

Таким образом, эффективность деятельности правоохранительных органов в сфере предупреждения преступности заключается в том, что каждый милиционер, выполняя свои обязанности должен уметь коммуницировать с людьми, умело и быстро находить выход из ситуаций, которые возникают в его профессиональной деятельности и опираться исключительно на законы и нормативно правовые акты.

Литература:

1. О Национальной Полицию: Закон Украины от 2 июля 2015 Ведомости Верховной Рады Украины. 2015.
2. Осыка И. М. Критерии оценки эффективности деятельности правоохранительных органов: опыт США и Великобритании. [Электронный ресурс].
3. Об административном надзоре за лицами, освобожденными из мест лишения свободы: Закон Украины от 20 декабря 1994 года. Ведомость Верховной Рады. 1994.
4. Об утверждении Положения о Национальной полиции: постановление Кабинета Министров Украины от 28 октября 2015 № 877.

TRAINING CADETS FOR POLICE INTERVIEWS USING SCENARIOS AND SERIOUS GAMES

Asst. Prof. Dr. Ruslan VALIEIEV

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine, Juridical Faculty, Legal Subjects Department

ABSTRACT

Police officers very often conduct non-cooperative dialogue in police interviews. When training future police officers, it is necessary to prepare for such a situation. However, knowledge transfer alone is not enough. Appropriate skills and abilities must be trained. For this purpose, special trainings are being developed at the Dnipropetrovsk University of Internal Affairs (Ukraine, Dnipro).

We have studied the research of M. Bruijnes et al. The authors propose an effective methodology for training police officers to use different communication tactics, such as “Show willingness to talk, react empathic”.

Also we studied the paper of C. J. Dando and R. Bull. The authors propose a method of not simulating verbal and non-verbal signs of deception, but their experiences, albeit in a game situation.

As a result, we have developed training scenarios in which police cadets interview actors who tell them the truth only when using successful communication tactics, such as “Emphasize commonalities” or “Show expertise” etc. At this moment, the teacher gives the actor a special sign and the actor tells the truth or part of it. The script uses a detective plot and the cadets gradually identify new characters and interrogate them using different tactics.

Also, the second type of training has been implemented, when the actors on the day before the class play in a simple computer game, “living” one day in the life of an ordinary citizen or a terrorist. The task of the cadets during the training is to identify “citizens” and “terrorists” by interviewing them and identifying verbal and non-verbal signs of deception.

Such types of training have some limitations. The development of these scenarios and games requires a significant amount of time, while having a low replay value since the cadets already know the plot and features of “an ordinary day in the life of civilians”. Also, we still find it difficult to apply reliable instruments to measure their effectiveness. However, this methods increase the motivation of cadets and their academic performance in related topics.

References

Bruijnes, M., Kolkmeier, J., op den Akker, R., Linssen, J., Theune, M., & Heylen, D. (2013, November). Keeping up stories: design considerations for a police interview training game. In Proceedings of the Social Believability in Games Workshop (SBG2013) (p. 14). Centre for Telematics and Information Technology (CTIT).

Dando, C. J., & Bull, R. (2011) Maximising opportunities to detect verbal deception: Training police officers to interview tactically. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 8(2), 189-202.

Keywords: police training, detection of deception, scenarios, serious game

РИСКИ ПРИМЕНЕНИЯ ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОЛИЦЕЙСКИХ

Бодирев Дмитрий

Старший преподаватель кафедры тактико-специальной подготовки Днепропетровского государственного Университета внутренних дел

Волик Милана

Курсант 2 курса факультета Подготовки специалистов для органов досудебного расследования Днепропетровского государственного Университета внутренних дел

Огнестрельное оружие является одним из эффективных средств борьбы с преступностью, позволяет в значительной степени обеспечить защиту прав личности, интересов общества и государства. Выполняя Конституционную обязанность по защите прав человека и гражданина, государство наделяет сотрудников полиции правом применения огнестрельного оружия, как составной частью их полномочий по противодействию совершению общественно опасных деяний.

Законом Украины «О полиции» от 2 июля 2015 установлено полномочия полицейского применять огнестрельное оружие в качестве исключительной, наиболее суровой меры принуждения. Пункт 4 статьи 46 Закона содержит четкий перечень случаев, в которых полицейский уполномоченный применить оружие на поражение. Пунктом 6 этой же статьи указаны случаи, когда оружие может применено без предупреждения. Все названные Законом случаи связаны с необходимостью полицейского защитить свою жизнь и здоровье, обязанностью защитить своих коллег, членов семьи, рядовых граждан, а также выполнить возложенные служебные задачи такие, как освобождение заложников, задержание правонарушителей и другие [2].

Правомерность применения огнестрельного оружия каждый раз проверяется органами прокуратуры, которые выясняют, были ли достаточные основания для применения огнестрельного оружия и носила ситуация исключительный характер. В каждом конкретном случае проверке подлежат факты, был ли нанесенный ущерб необходимым и достаточным в такой обстановке, прекращение соответствующего нападения невозможно было достичь другими средствами, имело событие исключительный характер [3].

Актуальной в современном законодательстве проблема гарантий прав и свобод полицейского в случае применения им огнестрельного оружия. Сегодня законодатель должен четко выделить следующие гарантии для защиты прав полицейского как гражданина.

Особого внимания заслуживает Уголовный кодекс Украины, где отдельные положения выступают как обеспечение правомерности действий полицейского во время, например, задержание лица, совершившего уголовное преступление. В Уголовном кодексе Украины содержится понятие «превышение мер, необходимых для задержания преступника». Согласно ч. 2 ст. 38 Уголовного кодекса Украины, это умышленное причинение лицу, совершившему преступление, тяжкого вреда, явно не соответствующего опасности посягательства или обстановке задержания преступника. Такое превышение мер влечет ответственность по статьям 118 и 124 УК Украины [1].

Собственно, самой гарантией является то, что представители власти, работники правоохранительных органов, члены общественных формирований по охране общественного порядка и государственной границы или военнослужащие не подлежат уголовной ответственности за вред, причиненный при исполнении служебных обязанностей по

предотвращению общественно опасного посягательства и задержания правонарушителей, если они не допустили превышение мер, необходимых для правомерного задержания преступника.

Но нужно отметить, тот факт, что многолетний опыт личного состава правоохранительных органов свидетельствует о том, что каждый инцидент применения огнестрельного оружия милиционером и полицейским более чем в 90% случаев заканчивается служебным расследованием, открытием уголовного производства и обвинительного приговора по статье 365 Уголовного кодекса Украины. Полицейский, который применяет огнестрельное оружие, несет крайне большой риск быть привлеченным к уголовной ответственности за превышение служебных полномочий [4, с. 172].

Подводя итог вышеизложенного, следует отметить: применение оружия сотрудниками полиции является важной составной частью выполнения многих служебно-боевых задач. При этом сотрудник, который применяет оружие, должен помнить о правовых основаниях применения огнестрельного оружия, наступление уголовной ответственности за ее неправомерное применение, а также запрет применения огнестрельного оружия в местах, где существует вероятность причинить вред другим лицам.

Литература

1. Уголовный кодекс Украины от 5 апреля 2001 № 2341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата обращения: 18.10.2021).

2. О Национальной полиции: Закон Украины от 02.07.2015 № 580-VIII // База данных «Законодательство Украины» / Верховная Рада Украины. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата обращения: 18.10.2021).

3. Новицкий Г. Памятка сотрудникам полиции «О применении огнестрельного оружия». Информационно-аналитический центр Национальной безопасности Украины. URL: <http://mediarnbo.org/2016/02/10/pam-yatka-spivrobotnikam-politsiyi-shhodo-zastosuvannya-vognepalnoyizbroyi/> (дата обращения: 18.10.2021).

4. Орлова, Т. О рисках применения огнестрельного оружия в условиях законодательства Украины и пути обеспечения безопасности полицейского. Подготовка полицейских в условиях реформирования системы МВД Украины: сборник научных работ Харьков: ХНУВД, 2019. С. 171-173.

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИКИ ОГНЕВОЙ ПОДГОТОВКИ КУРСАНТОВ УВО МВД УКРАИНЫ К СОРЕВНОВАНИЯМ

Бодырев Дмитрий

старший преподаватель кафедры тактико-специальной подготовки Днепропетровского государственного университета внутренних дел

Особая роль и место в профессиональном становлении человека, в том числе и сотрудника полиции, отводится спортивной деятельности. Спорт, как составная часть физической культуры воспитывает у сотрудника стремление к победе, достижению высоких результатов, мобилизует физические, психические и моральные качества человека [1]. Спорт дает возможность сотрудникам полиции развивать свои физические и волевые качества, укреплять здоровье и продлевать долголетия, что в нынешних условиях является одной из актуальных проблем здоровья населения.

Большое значение в профессиональной подготовке сотрудников полиции играют служебно-прикладные виды спорта, как среди территориальных подразделений полиции, так и среди образовательных организаций системы МВД Украины (полиатлон, хортинг, практическая стрельба), способствующие развитию прикладных качеств, необходимых в решении оперативно-служебных задач.

Так, сотрудники территориальных подразделений, курсанты МВД Украины, участвуя в учебно-тренировочном процессе при подготовке к соревнованиям и принимая непосредственно в них участие, совершенствуют не только свои физические качества и психологические способности, но и развивают такие нравственные качества, как стремление к победе, уверенность в себе, сопереживание за результат всех участников команды. Кроме того, подготовка к соревнованиям, где ежедневно сотрудники переносят физические нагрузки, совместно с выполнением служебных обязанностей способствует воспитанию у них дисциплинированности, ответственности за порученное дело, терпимости к преодолению различного рода трудностей.

Все это говорит о направленности соревнований и их влияние на развитие профессионально важных качеств сотрудника полиции при выполнении оперативно-служебных задач, в том числе и в экстремальных ситуациях. Поэтому основная цель данных соревнований - подготовить высококвалифицированных сотрудников полиции, способных решать любого рода служебно-боевые задачи.

Современные условия несения службы диктуют необходимость создания новых научно-методических подходов к обучению стрельбе из боевого ручного стрелкового оружия. В системе профессиональной подготовки сотрудников полиции особая роль отводится огневой подготовке, которая представляет собой педагогический процесс, направленный на усвоение теоретических знаний, умений и навыков, необходимых для умелого и полного использования возможностей различных видов оружия, ведения прицельной стрельбы в различных условиях оперативно-служебной деятельности и из различных положений, обеспечение выполнения служебно-боевых задач, связанных с его применением или использованием.

Особое значение в огневой подготовке сотрудников полиции и спортсменов сборных команд должно играть метод моделирования. Ведь разработка модели сотрудника полиции и требований к его профессиональной компетентности является наиболее актуальной в современных условиях.

Кроме того, предлагается использовать в учебно-тренировочном процессе спортсменов с целью отработки техники и тактики стрельбы следующие стрелковые упражнения без нагрузки и с нагрузкой в различных погодных условиях в ограниченное время:

1. Одиночная стрельба без нагрузки (стрельба из положения стоя лицом к мишени).
2. Одиночная стрельба без нагрузки (стрельба из положения стоя лицом к мишени).
3. Скоростная стрельба без нагрузки (стрельба из положения стоя лицом к мишени на скорость пятью выстрелами).
4. Скоростная стрельба с нагрузкой (стрельба 3x5 выстрелов в мишень после пробежки по пересеченной местности отрезка длиной 1 км). [2]

Таким образом, данные специальные подготовительные упражнения будут способствовать повышению скорострельности и слаженности действий на огневом рубеже. Также для улучшения качества и надежности стрельбы на соревнованиях необходимо увеличивать количество комплексных тренировок с более высокой частотой сердечных сокращений по сравнению с прошлым подготовительным сезоном, а также количество выстрелов в соревновательном режиме. Для более полноценного достижения результата необходимо уменьшить время «на готове» к производству первого выстрела и довести скорострельность до 10-12 секунд при ритме стрельбы примерно равным - 1,7-2,0 секунды. Кроме того, проводить некоторые тренировочные занятия на околосоревновательных, соревновательных скоростях для формирования навыка быстрой и точной стрельбы.

Список использованной литературы:

1. Методические рекомендации по привлечению курсантов к организации и проведению занятий по огневой подготовке [Электронный ресурс] / Ю. Г. Юрчук, Н. А. Мацишин, И. В. Лопаткин // Сборник научных трудов Национальной академии Государственной пограничной службы Украины. Серия: Педагогические науки. - 2017. - № 4. - С. 490-498. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadrcpn_2017_4_43 (дата обращения 20.10.2021)
2. Мультимедийные тренажерные технологии - эффективное средство повышения уровня огневой подготовки [Электронный ресурс] / А. С. Марченко // Современная специальная техника. - 2016. - № 3.

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И РЕАЛИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ УКРАИНЫ ВО ВРЕМЯ БОРЬБЫ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ

Щербина Дарья Витальевна

курсант второго курса ФПФОДР Днепропетровского государственного университета
внутренних дел

Начало XXI века ознаменовало себя появлением новой глобальной проблемы - коронавирусной болезни COVID-19. Но проблема не приходит одна, вслед за пандемией во многих странах мира, в том числе и в Украине, стремительно начал расти уровень преступности. Так, по статистическим данным и итогам I полугодия 2020 уровень преступности составил 48,84%, а индекс безопасности - 51,16, что подтверждает сверхвысокий уровень среди стран Европы [1]. Как известно, «творцом» преступности является биологическое существо - человек. Ученые начали исследовать проблему: «Почему именно в период пандемии индекс преступности значительно увеличивается?». Точного ответа никто не дает, так как на поведение человека могут влиять различные факторы окружающей среды.

С марта 2020 года «Всемирная организация здравоохранения» провозгласила распространение пандемии, как эпидемию. Чтобы ограничить деятельность лица, власти ввели карантинные меры, так называемую «самоизоляция». То есть, помещение можно оставлять только в случае крайней необходимости. Активный образ жизни населения превратился в тихий и спокойный, ограничен собственным домом, отсюда - количество показателей преступности имеет снизиться (так считают власти). Мероприятия карантинного влияния значительное влияние на экономику всех стран мира, не обошло это и наше государство. Часть населения получила статус «безработный» из-за остановки процессов в производствах и недостаток средств для выплаты рабочим.

Эффективность деятельности полиции в первую очередь зависит от уровня доверия населения и принятия полицейским различных мероприятий по обеспечению безопасности граждан. Ведь, в данных условиях начали набирать обороты рост экономических преступлений, таких как: мошеннических действий в крупных и особо крупных размерах, присвоение имущества, самоуправство, хищения государственных средств и др., Которые маскируются под эгидой проведения программы борьбы с пандемией. [3]

Если рассматривать функции правоохранительных органов в период пандемии, то можно сказать, что положения действующего законодательства Украины об административной ответственности за нарушение карантинных требований потребует усовершенствования. Например, расширить перечень полномочий Национальной полиции по проверке документов и осуществления полицейского попечительства в условиях карантина [2, с. 153].

Опасность глобального заражения человечества обострила значение борьбы с преступностью. Еще более негативным явлением является неверие общества, потеря гражданами доверия к органам государственной власти, за их пренебрежение законами. На сегодня преступность не исчезла в нашей стране, это свидетельствует о том, что все методы деятельности правоохранительных органов не достаточно действенными, а следовательно нуждаются в постоянной модернизации. Национальная полиция во времена пандемии должен действовать более решительно, жестоко пресекать правонарушения в отношении режима ношения медицинских масок среди всех граждан. В это же время, необходимо обеспечить социальное воспитание населения, ведь каждый человек в государстве должен понимать всю серьезность и глобальность данной проблемы. Отголоски карантина еще долгое время будут влиять на общество каждого государства, в том числе и на преступность тоже.

Список использованных источников:

1. Стан та структура злочинності в Україні за 2015 – 2019 рр. та 1 півріччя 2020 р. Державна судова адміністрація України.
2. Бугайчук К.Л. Питання вдосконалення положень чинного законодавства України щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби covid-19. *Право і безпека*. 2020. №2 (77). С. 147-155. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2020.2.20>.
3. В Україні найвищий рівень злочинності у Європі. Рейтинг. ЗІК: Новини. 19 липня, 2020. URL: https://zik.ua/news/ludyna/v_ukraini_naivyshchyi_riven_zlochynnosti_u_yevropi_reitynh_975222.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СОТРУДНИКОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ УКРАИНЫ К ОБЕСПЕЧЕНИЮ ОХРАНЫ ПРАВОПОРЯДКА

Олег Завистовский

старший преподаватель кафедры тактико-специальной подготовки Днепропетровский государственный университет внутренних дел Днепр, Украина

Современная ситуация в Украине характеризуется углублением экономического кризиса, дезинтеграционными процессами, что дестабилизируют государственный строй, девальвацией нравственных и моральных ценностей в обществе, ростом тяжких преступлений, усилением противоречий между интересами разных социальных групп и слоёв населения, резким ухудшением условий жизни населения, вследствие ряда причин, которые в основном вытекают с коренных изменений общественно-политической и социально-экономической обстановки.

В условиях дальнейшего развития Украины, обеспечение прав и свобод граждан особое место приобрела проблема повышения качества и эффективности деятельности сил охраны правопорядка. Успешное осуществление правоохранительной деятельности не в последнюю очередь зависит от того, в совершенстве ли владеют сотрудники полиции передовыми формами и методами борьбы с преступностью, надлежащим ли образом применяют их в практической деятельности.

Деятельность по охране общественного порядка, борьбы с преступностью, обеспечения прав и свобод граждан всегда была опасной [1, с. 44]. Ведь, как жизнь не стоит на месте, так же и противодействие криминалитету постоянно требует от правоохранителей употреблять разноплановые мероприятия для поддержания правопорядку в государстве, обеспечение законных прав и свобод граждан.

Профессиональная деятельность по защите граждан, их прав и свобод, борьбы с преступностью с давних времён опиралась на специальные знания, что обусловило необходимость профессионального роста правоохранителей. Уровень профессиональной подготовки сотрудников правоохранительных органов ежегодно растёт.

На необходимость надлежащей профессиональной подготовки людей, которые стоят на защите прав и свобод граждан, обращалось внимание ещё в конце XIX– начала XX вв. в разных странах мира. За годы, прошедшие с тех времён, система профессиональной подготовки сотрудников, как и подходы к ней, неоднократно менялись.

Проблемы профессиональной подготовки сотрудников правоохранительных органов освещались в работах М.И. Ануфриева, С.Е. Бутова, Г.И. Васильева, И.П. Закорка, Б.Б. Шаповалова и других. Отдельные вопросы самообороны работников правоохранительных органов рассматривались в работах И.В. Лебедева, Н.М. Ознобишина, В.А. Спиридонова, Б.Б. Шаповалова, А.А. Харлампиева и других.

В нормативно-правовых документах, которые регламентируют организацию обучения личного состава сил охраны правопорядка отмечается, что профессиональная подготовка является организованным, непрерывным и целенаправленным процессом с овладения знаниями, специальными умениями и навыками, необходимыми для успешного выполнения служебно-боевых задач и функциональных обязанностей.

С целью качественного выполнения полицейских функций стоит первоочередной вопрос профессионального обучения сотрудников. Следует отметить, что в каждом органе и подразделении внутренних дел Украины действует регламентированная ведомственными

нормативными документами соответствующая система обучения и воспитания сотрудников [2, с. 212].

Кадровая политика сил охраны правопорядка основывается на целом ряде принципов. Между профессионализмом и компетентностью работников правоохранительных органов и та таким явлением объективной реальности, как подготовка и обучение личного состава, существует тесная, объективно обусловленная причинная связь.

Подготовка лиц, которые задействуются на охрану общественного порядка должна быть организована на уровне, способном обеспечить силы охраны правопорядка высокопрофессиональным, компетентным персоналом, способным качественно и эффективно выполнять должностные обязанности по охране и защите прав, свобод и законных интересов всех участников правоотношений.

В то же время существующая практика профессиональной подготовки работников обеспечивает лишь их готовность и способность к применению мер физического воздействия к правонарушителям, то есть направлена на нейтрализацию опасности непосредственно физическому здоровью сотрудника, оставляя без внимания другие категории опасности, что создают угрозу психическому здоровью и социальному благополучию правоохранителей. Так же следует констатировать, что такая подготовка первоначально и устойчиво ориентирована на обеспечение только оперативно-служебные сферы деятельности. Вопросы личной безопасности в повседневной жизнедеятельности правоохранителей остаётся как методично, так и практически не решённым.

Профессиональная подготовка сил правопорядку Украины должна иметь ярко выраженный профессионально ориентированный характер и готовить сотрудников к тем условиям, в которых ему предстоит работать.

На этапе реформирования возникает проблема в комплексном исследовании теоретических и практических проблем организационно-правового обеспечения профессиональной подготовки сил охраны правопорядка, практическая значимость которой заключается в решении ряда проблем прикладного характера, связанных с усовершенствованием законодательства в сфере профессиональной подготовки персоналу, а так же в разработке практических рекомендаций по критериям повышения профессионального мастерства сотрудников, задействованных на охрану правопорядка.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональное обучение, охрана правопорядка.

Литература:

1. Шаповалов Б.Б., Завистовский О.Д. Обеспечение выживания полицейских и персонала охраны в экстремальных ситуациях: американский подход/ Журнал «Бизнес и безопасность», № 1 – 2021 – С. 44-45.

2. Завистовский О.Д. Вопросы специальной физической подготовки сотрудников спецподразделений ОВД, которые задействуются к охране общественного порядка// Актуальные проблемы противодействия правонарушениям и преступлениям в сфере общественной безопасности: материалы Междунар. научн.-практ. конф. (Днепропетровск, 19 окт. 2012г.). – Днепропетровск: Днепр. гос. ун-т внутр. дел, 2012. – С. 211-213.

THE URGENCY OF FIRST AID TRAINING IN ISLAMIC BOARDINGS SCHOOLS AZ-ZABUR PEKALONGAN

Muhlisin

Unit Kegiatan Khusus (UKK) KSR PMI Unit IAIN Pekalongan, Pekalongan Utara

Wiwit Irvanto

Unit Kegiatan Khusus (UKK) KSR PMI Unit IAIN Pekalongan, Pekalongan Utara

Kholis Zahrotin

Unit Kegiatan Khusus (UKK) KSR PMI Unit IAIN Pekalongan, Pekalongan Utara

Fidela Shabrina Rahmaillahi

Unit Kegiatan Khusus (UKK) KSR PMI Unit IAIN Pekalongan, Pekalongan Utara

Ika Nur Aini

Unit Kegiatan Khusus (UKK) KSR PMI Unit IAIN Pekalongan, Pekalongan Utara

Wilujeng Rohmiyanti

Unit Kegiatan Khusus (UKK) KSR PMI Unit IAIN Pekalongan, Pekalongan Utara

Syarif Hidayatullah

Unit Kegiatan Khusus (UKK) KSR PMI Unit IAIN Pekalongan, Pekalongan Utara

ABSTRACT

Basically, knowledge and understanding of first aid is very important for the community. Where first aid is the first step that medical lay people can take to provide assistance to others who are in need of quick and immediate help. Seeing the importance of first aid knowledge, UKK KSR PMI Unit IAIN Pekalongan held a training entitled, "The Urgency of First Aid Training at the Az-Zabur Islamic Boarding School Pekalongan". This training uses several methods, such as lecture, practice, and discussion methods. Lectures are used to open the material. While the practical method is used in the delivery of aid procedures, how to help and the use of first aid support tools. The data analysis technique in this first aid journal uses qualitative data analysis techniques, where the data obtained is not in the form of numbers. The research is based on Usman's theory, that first aid is the provision of immediate assistance to sick people or accident victims who require basic medical treatment to prevent disability or death. The results of this training show that education and assistance to all levels of society is really needed, especially the students at the Az-Zabur Islamic Boarding School regarding first aid training. With the aim, so that students have adequate skills and knowledge about first aid. So that they are able to provide independent treatment if there is a medical case that makes them have to help others.

Keywords: First aid; pesantren; urgency; education.

OCCLUSION TECHNIQUES TO TRAIN VISUAL RESEARCH STRATEGIES IN SPORT

Giovanni ESPOSITO

University of Salerno, Italy, Department of Political and Social Studies

ABSTRACT

In sport, efficient vision is essential as participants and objects move in rapid and complex trajectories. The way athletes continually move their eyes to focus on selected visual field areas has generated considerable interest in recent research. It has long been known that experts use perceptual strategies in visual research. A search strategy controls eye movements to allow the performer to make more efficient use of the time available for the visual field analysis. These practices can be used to encourage players to direct their attention to the movements and positions of the players without the ball, thus developing anticipation. Many techniques have been used to study anticipation cues in sport and can be primarily divided into laboratory research and field research. The typical laboratory paradigm involves using video to simulate the visual field that the performer has available during the actual action. The most popular techniques involve the video occlusion approach and the reaction time paradigm. Instead, in field research, there is a greater ecological emphasis on measuring performance using techniques such as high-speed video analysis and the use of liquid crystal occluding glasses. This study aims to summarise the state of the art of effects of these perceptual strategies to understand how and to what extent they affect the various domains. Articles derived from Google Scholar, PubMed and Scopus search engines and databases were reviewed. Keywords included viewing time, visual occlusion, sports vision training. Only the articles that met the inclusion criteria (relevance of the topic, visual occlusion techniques as a training tool) were selected for systematic review. Data quality and validity were assessed by examining the methodologies of each study and comparing studies of similar populations using the PRISMA method. Research suggests that experienced players using these perceptual strategies globally improve at predicting ball direction and making accurate predictions based on pre-contact anticipation cues. However, some critical issues emerge as obstructing the vision during the performance can cause subjects to rely on different sources of information than those they would typically use. Perhaps the advancement of the technology of these occlusion systems could allow solving these problems, becoming a promising investigative technique in sport.

Keywords: Visual occlusion, sports performance, visual search strategies

SPORDA GÖRSEL ARAŞTIRMA STRATEJİLERİNİ EĞİTMEK İÇİN OKLÜZYON TEKNİKLERİ

ÖZET

Sporda, katılımcılar ve nesnelere hızlı ve karmaşık yörüngelerde hareket ederken verimli görme esastır. Sporcuların seçilen görsel alan alanlarına odaklanmak için gözlerini sürekli olarak hareket ettirmeleri, son araştırmalarda büyük ilgi uyandırmıştır. Uzmanların görsel araştırmalarda algısal stratejiler kullandıkları uzun zamandır bilinmektedir. Bir arama stratejisi, icracının görsel alan analizi için mevcut zamanı daha verimli kullanmasını sağlamak için göz hareketlerini kontrol eder. Bu uygulamalar, oyuncuları dikkatlerini topsuz oyuncuların hareketlerine ve pozisyonlarına yönlendirmeye teşvik etmek için kullanılabilir, böylece beklenti geliştirilebilir. Sporda beklenti ipuçlarını incelemek için birçok teknik kullanılmıştır ve bunlar öncelikle laboratuvar araştırmaları ve saha araştırmalarına ayrılabilir. Tipik laboratuvar paradigması, icracının gerçek eylem sırasında sahip

olduğu görsel alanı simüle etmek için video kullanmayı içerir. En popüler teknikler, video oklüzyon yaklaşımını ve tepki süresi paradigmasını içerir. Bunun yerine, saha araştırmasında, yüksek hızlı video analizi ve sıvı kristal kapaticı camların kullanımı gibi teknikler kullanılarak performansın ölçülmesine daha fazla ekolojik vurgu yapılmaktadır. Bu çalışma, çeşitli alanları nasıl ve ne ölçüde etkilediklerini anlamak için bu algısal stratejilerin etkilerinin son durumunu özetlemeyi amaçlamaktadır. Google Scholar, PubMed ve Scopus arama motorlarından ve veri tabanlarından elde edilen makaleler incelendi. Anahtar kelimeler izleme süresi, görsel oklüzyon, spor görme eğitimiydi. Sistematik inceleme için sadece dahil etme kriterlerini (konunun uygunluğu, eğitim aracı olarak görsel oklüzyon teknikleri) karşılayan makaleler seçildi. Veri kalitesi ve geçerliliği, her çalışmanın metodolojileri incelenerek ve PRISMA yöntemi kullanılarak benzer popülasyonlara ait çalışmalar karşılaştırılarak değerlendirildi. Araştırmalar, bu algısal stratejileri kullanan deneyimli oyuncuların, top yönünü tahmin etme ve temas öncesi tahmin ipuçlarına dayalı doğru tahminler yapma konusunda küresel olarak geliştiğini gösteriyor. Bununla birlikte, performans sırasında görüşün engellenmesi, deneklerin tipik olarak kullanacaklarından farklı bilgi kaynaklarına güvenmelerine neden olabileceğinden bazı kritik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Belki de bu oklüzyon sistemlerinin teknolojisinin ilerlemesi, bu problemlerin çözülmesine ve sporda umut verici bir araştırma tekniği haline gelmesine izin verebilir.

Anahtar Kelimeler: Görsel oklüzyon, spor performansı, görsel arama stratejileri

Introduction

Scientific research has shown a close link between the perceptual system's collection of information sources and effective performance in sport. Athletes have to make quick decisions in complex and ever-changing environments in many sports. For example, in team ball games, it is necessary to act based on information from the ball, teammates and opponents, all under pressure from opponents trying to restrict the time and space available to perform the actions (Davids et al., 2005). Effective performance in these contexts requires the player to focus only on the most relevant and crucial sources of information (Mann et al., 2007). So knowing "where" and "when" to look are essential aspects of winning performance. Most of the information we receive and use to plan our actions comes from the visual system. Visual information is important for decision-making. It is used to understand the meaning of the situation better and derives from a search based on relevant clues aimed at choosing and programming an adequate response. They make it possible to estimate the opponent's potentially executable action and, therefore, reduce the event's uncertainty in its space-time coordinates.

Performers who tackle a task find themselves putting visual research processes into action. The visual research process involves using vision to obtain information from the environment to determine what to do at any given moment (Magill, 1993). Typically, visual search strategies are assumed to be determined by task-specific knowledge structures stored symbolically in long-term memory. It is assumed that through learning, a performer builds a broad base of knowledge that can be used to interpret events based on past experiences in similar circumstances (Brams et al., 2019). This knowledge would orient the performer's visual search strategies towards the most important areas of the visual field based on experience and contextual information. Essentially, visual research strategies would develop over years of training, exercise, play and observation. These strategies can encourage players to direct their attention to the movements and positions of the players without the ball, thus developing anticipation.

This study aims to summarise the state of the art of effects of these perceptual strategies to understand how and to what extent they affect the various domains

Method

Articles derived from Google Scholar, PubMed and Scopus search engines and databases were reviewed. Keywords included viewing time, visual occlusion, sports vision training. Only the articles that met the inclusion criteria (relevance of the topic, visual occlusion techniques as a training tool) were selected for systematic review. Data quality and validity were assessed by examining the methodologies of each study and comparing studies of similar populations using the PRISMA method.

Literature review

Many techniques have been used to study anticipation cues in sport and can be primarily divided into laboratory research and field research. The typical laboratory paradigm involves using video to simulate the visual field that the performer has available during the actual action. The most popular techniques involve the video occlusion approach and the reaction time paradigm. In the first, the duration and nature of the image are controlled externally and limited by the experimenter, while in the second one, the response time or viewing time is under the control of the subject and matches it with the accuracy of the response.

The temporal occlusion approach in laboratory research involves the presentation of videos that represent the appropriate field of view, that is, the competitor's perspective, such as the serve in tennis or the penalty kick in football. The video is then edited to end at different moments to provide the subject with different amounts of anticipated information about the ball's trajectory. The video is then presented to the subjects, who are asked to predict the final result of the observed sequence, that is, the point where the ball will arrive. Jones & Miles (1978) used this paradigm to investigate whether tennis players and non-players could correctly anticipate the direction of the opponent's serve. Another study (Williams et al., 1994) examined the importance of using a movement-based response paradigm to study anticipation in sport. Experienced and inexperienced football defenders viewed 1vs1 and 3vs3 offensive sequences on a large projection screen, filmed from the defender's perspective. Subjects in one condition had to respond verbally by indicating as quickly and accurately as possible to indicate which court area the pass would be made. In contrast, they had to move to intercept the ball physically in the second condition. The results show that experienced players were much faster than inexperienced players, while no differences were found between groups in accuracy. The reaction time paradigm has also been used in volleyball (Coelho & Chamberlin, 1993), baseball (Paull & Glencross, 1997), cricket (Abernethy & Russell, 1987) and football (Helsen & Pauwels, 1992; 1993). ; Williams & Davids, 1998).

On the other hand, there is a greater ecological emphasis on measuring performance using techniques such as high-speed video analysis and liquid crystal occluding glasses in field research. Day's study (1980) attempted to replicate the research of Jones and Miles (1978) by using a helmet that allowed the occlusion of the view upon contact of the racket with the ball in tennis. The subjects were on a tennis court and had to respond to the services of an opponent who was instructed to execute forehand hits in random positions. The glasses obscured the receiver's view controlled by a pressure switch placed on the bat's racket. The results confirmed those previously obtained in the laboratory, demonstrating that more experienced subjects can make accurate predictions based on pre-contact anticipation cues.

Starkes et al., (1995) used this paradigm with experienced and novice volleyball players, who saw and had to estimate the arrival point of 12 services in 3 occlusion conditions (pre-contact, contact, post-contact). The results show that experienced players are better overall at predicting the ball's direction and that all subjects were more accurate when they had information from ball contact and the start of the flight. A further study (Savelsbergh et al., 2002) investigated the eye movements of goalkeepers while blocking a penalty kick and found that the hips and trunk were only fixed about 3% of the time.

In contrast, when approaching the ball, the expert goalkeepers stare at the head at the beginning, 6-8% of the time, and then look at the ball 8% of the time, i.e. in the last 300 msec.

Discussion

A limitation in the temporal occlusion approach is that it provides information only regarding the extraction time of relevant visual cues. Still, it does not tell us anything about the anticipation cues that the athlete uses in the anticipation process. However, this question can be addressed by combining temporal occlusion with spatial occlusion. Spatial occlusion involves the selective occlusion of sources of clues for the test duration. The idea is that the accessibility of a clue, and the time it becomes available, influence the agent's perceptual strategy. However, not much research has been done using the spatial occlusion paradigm. It is believed that it is better to use eye movement registration techniques to define which visual field areas provide the most informative visual clues. In reality, the data may be crossed to corroborate the discoveries made with the two different methods.

It is also possible to appreciate three specific recurring problems in occlusion studies. First of all, many studios have presented clips featuring the action of a single performer (which may have its own peculiarities). Second, the experimenter often decides in advance which clues are important and when they are needed, a problem that is exacerbated by the fact that experienced athletes are likely to use more than one clue at a time. Third, Sperling (1963) has shown that visual information is kept in memory for a short time even after the stimulus is occluded. Therefore, the subjects' performance could be due to the time of occlusion and the duration of the iconic persistence. Still, it is a problem that is solved simply by using masking.

In addition, there is no contextual information before the situation to be answered, which is usually available to the athlete. For these reasons, it is important in studies on the relationship between perception and action in sport to try as much as possible to increase ecological validity (Aksum et al., 2020). It is necessary to study situations as ecological as possible, both in stimulation and response modalities, using realistic protocols that closely replicate the athlete's usual environment (Williams & Davids, 1998; Agostini et al., 2004).

Laboratory research guarantees the experimenter rigorous control of the variables; however, it is useful, especially in the study of sports skills, at least to replicate and verify the results obtained in an effective performance setting, that is to say, in the field. At the same time, some studies do not report appreciable differences between responses to simple stimuli in classical laboratory situations and more complex responses in ecological conditions. For example, in a study of responses to anticipation signals in the tennis serve, in conditions where the visual image was occluded before the flight of the ball, Farrow and Abernethy (2002) found no difference between a verbal response (in which the perceived direction of the ball was headed) and a motor response (in which an actual movement of the tennis racket in the direction deemed correct).

Even in the case of field research, however, there are methodological doubts. Concerning the techniques of high-speed video, identifying the moment in which the anticipation movement begins is problematic and involves the subjectivity of the experimenter. Moreover, this approach sees the athlete as an essentially linear and serial information processor while decision making is a continuous and cumulative process, which begins before the final selection of the answer.

Conclusion

The use of occlusion techniques in real sports settings raises doubts as occluding the vision during performance can cause subjects to rely on different sources of information than those they would normally use. Moreover, the occlusion of the vision means that the subjects' occlusion means that the subjects cannot respond physically but only verbally. The progress of the technology of these

occlusion systems and the recording systems of eye movements, increasingly versatile and less bulky, have improved a lot and could allow solving these problems, becoming a promising investigative technique in sport.

References

- Abernethy, B., & Russell, D. G. (1987). Expert-novice differences in an applied selective attention task. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 9(4), 326-345.
- Agostini, T., Righi, G., Galmonte, A., & Bruno, P. (2004). The relevance of auditory information in optimizing hammer throwers performance. In *Biomechanics and sports* (pp. 67-74). Springer, Vienna.
- Aksum, K. M., Magnaguagno, L., Bjørndal, C. T., & Jordet, G. (2020). What do football players look at? An eye-tracking analysis of the visual fixations of players in 11 v 11 elite football match play. *Frontiers in psychology*, 11, 2624.
- Brams, S., Ziv, G., Levin, O., Spitz, J., Wagemans, J., Williams, A. M., & Helsen, W. F. (2019). The relationship between gaze behavior, expertise, and performance: A systematic review. *Psychological Bulletin*, 145(10), 980.
- Chamberlain, C. J., & Coelho, A. J. (1993). The perceptual side of action: Decision-making in sport. In *Advances in psychology* (Vol. 102, pp. 135-157). North-Holland.
- Dauids, K., Williams, A. M., & Williams, J. G. (2005). *Visual perception and action in sport*. Routledge.
- Day, L. Anticipation in junior tennis players (1980). In J. Groppe & R. Sears (Eds.). *Proceedings of International Symposium on the Effective Teaching of Racquet Sports*. Urbana-Champaign: University of Illinois, p. 107-116.
- Farrow, D., & Abernethy, B. (2002). Can anticipatory skills be learned through implicit video based perceptual training?. *Journal of sports sciences*, 20(6), 471-485.
- Helsen, W. and Pauwels, J. M. 1992. "A cognitive approach to visual search in sport". In *Visual search II*, Edited by: Brogan, D. and Carr, K. 177-184. London: Taylor and Francis.
- Helsen, W., & Pauwels, J. M. (1993). The relationship between expertise and visual information processing in sport. In *Advances in psychology* (Vol. 102, pp. 109-134). North-Holland.
- Jones, C. M., & Miles, T. R. (1978). Use of advance cues in predicting the flight of a lawn tennis ball. *Journal of human movement studies*, 4(4), 231-235.
- Mann, D. T., Williams, A. M., Ward, P., & Janelle, C. M. (2007). Perceptual-cognitive expertise in sport: A meta-analysis. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29(4), 457-478.
- Magill, R. A. (1993). Modeling and verbal feedback influences on skill learning. *International Journal of Sport Psychology*.
- Paull, G., & Glencross, D. (1997). Expert perception and decision making in baseball. *International Journal of Sport Psychology*, 28, 35-56.
- Savelsbergh, G. J., Williams, A. M., Kamp, J. V. D., & Ward, P. (2002). Visual search, anticipation and expertise in soccer goalkeepers. *Journal of sports sciences*, 20(3), 279-287.
- Sperling, G. (1963). A model for visual memory tasks. *Human factors*, 5(1), 19-31.
- Starkes, J. L., Edwards, P., Dissanayake, P., & Dunn, T. (1995). A new technology and field test of advance cue usage in volleyball. *Research quarterly for exercise and sport*, 66(2), 162-167.
- Williams, A. M., Dauids, K., Burwitz, L., & Williams, J. G. (1994). Visual search strategies in experienced and inexperienced soccer players. *Research quarterly for exercise and sport*, 65(2), 127-135.
- Williams, A. M., & Dauids, K. (1998). Visual search strategy, selective attention, and expertise in soccer. *Research quarterly for exercise and sport*, 69(2), 111-128.

ISSUES AND CHALLENGES OF CORONAVIRUS OUTBREAK IN NIGWEIA

Eme, Chukwuemeka G.

Lecturer, Department of Business Administration, National Open University of Nigeria (NOUN),
Abuja, Nigeria

Dr. Elikwu Michael

Lecturer, Department of Business Administration, Veritas University, Bwari, Abuja, Nigeria

ABSTRACT

Corona-virus (COVID-19) is an infectious disease caused by a newly discovered corona-virus (WHO, 2020). It rapidly emerged as a global health threat, and on the 30th of January, 2020, was declared to be a public health concern of international concern by WHO. Subsequently, the threat was raised to an unprecedented risk level, by its declaration as a pandemic by WHO on the 11th of March, 2020. Therefore, this research article focuses specifically on the outbreak of COVID-19 on Nigeria till date. Its primary aim is to highlight the accompanying reactions, measures, and eminent developments by the Nigerian government in their struggle to curtail the spread, reduce infection rates, and cushion its impact on their economy. The methodology and materials used to carry out this research include extensive literatures, reviewed to reveal a clearer, and a more complete picture on the lapses of the government in their drive to manage the outbreak. It also points to circumstances which may have made it difficult for the government to respond effectively. Another methodology adopted is qualitative research method, where relevant information from various literary sources were extracted, which informed the conclusion of the research. It concludes that although the efforts of the government could be applauded for their swift response, a lot is still left to be desired in the management of the outbreak. The outbreak has exerted intense pressure on the health systems, posed a challenge to the economic structures of the world, and particularly, that of Nigeria, thereby worsening its economic crisis, and exposing its citizens to a retinue of vulnerability as a result of non-existent social support systems.

Keywords: Coronavirus, Economic impact, Nigeria, Misinformation Healthcare Systems

KENTSEL GIDA GÜVENLİNDE GIDA İSRAFININ ROLÜ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Dr. Ömer Faruk BİLBAY

Harran Üniversitesi

ÖZET

Günümüzde nüfus artışı, kitlesel göçler, iklim değişikliği, kuraklık, sel ve taşkın olayları, doğal kaynakların atıklarla kirlenmesi ve benzeri sorunlara bağlı olarak gıda güvenliği sorunu hızla artmaktadır. Gıda yetersizliğine bağlı artan gıda güvenliği riskine karşılık 2021 BM Gıda İsrafi Raporu'na göre her yıl dünya genelinde 931 milyon, Türkiye'de ise yaklaşık 7,7 milyon ton yiyecek çöpe atılmaktadır. Bu oran Türkiye'de kişi başına 93 kg gıda israfına denk gelmektedir. Gıda israfının yaşandığı alanların başında ise kentler gelmektedir. Çünkü kentler, bir taraftan hızlı nüfus artışının meydana getirdiği aşırı tüketime bağlı olarak gıda israfının en fazla yaşandığı alanlar olurken diğer taraftan gıda atıklarının meydana getirdiği çevresel sorunlardan en fazla etkilenen bölgeler olmaktadır. Kentlerin gıda israfının meydana getirdiği olumsuzluklardan etkilenme düzeyleri, nüfus yoğunluğu, denetim, atıkların yeniden kullanımını sağlayacak teknolojik imkânlar, gıda israfını önleyici tedbirler ve kurumsal iş birliği, gıda tüketim bilinci ve vb. faktörlere göre değişebilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, kentsel alanlarda yaşanan gıda israfının nedenlerini tespit etmek, gıda israfını azaltıcı örnek uygulamaları araştırmak ve gıda güvenliğinin sağlanmasına yönelik politika önerilerinde bulunmaktır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, gıda güvenliğini tehdit eden sorunlar ve nedenleri açıklanmıştır. İkinci bölümde, kentsel gıda israfına ilişkin istatistik bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, kentlerde gıda israfını önleyici örnek politika ve uygulamalar irdelenmiştir. Dördüncü bölümde, Türkiye'nin gıda güvenliği fırsatlar ve tehditler ekseninde ortaya konulmuştur. Sonuç kısmında ise araştırma neticesinde elde edilen bulgular ve politika önerileri açıklanmıştır.

Anahtar Kavramlar: Gıda Güvenliği, Gıda İsrafi, Gıda Krizi, Türkiye

THE ROLE OF FOOD WASTE IN URBAN FOOD SAFETY: THE CASE OF TURKEY

ABSTRACT

Today, the problem of food security is increasing rapidly due to population growth, mass migrations, climate change, drought, flood and flood events, pollution of natural resources with waste and similar problems. Despite the increasing food safety risk due to food insufficiency, according to the 2021 UN Food Waste Report, 931 million tons of food is thrown away every year around the world, and about 7.7 million tons in Turkey. This rate corresponds to 93 kg of food wastage per person in Turkey. Cities are at the forefront of the areas where food waste is experienced. Because cities, on the one hand, are the areas where food waste is experienced the most due to excessive consumption caused by rapid population growth, on the other hand, they are the regions most affected by environmental problems caused by food wastes. The levels of being affected by the negative effects of food waste, population density, control, technological opportunities to ensure the reuse of wastes, measures to prevent food waste and institutional cooperation, food consumption awareness and etc. may vary according to factors. In this context, the aim of the study is to determine the causes of food waste in urban areas, to research sample practices to reduce food waste and to make policy recommendations for ensuring food safety. The study consists of four parts. In the first chapter, the problems that threaten food safety and their causes are explained. In the second part, statistical information on urban food waste is given. In the third chapter, exemplary policies and practices to prevent food waste in cities are examined. In the fourth chapter, Turkey's food security is presented on the axis of opportunities and threats. In the

conclusion part, the findings and policy recommendations obtained as a result of the research are explained.

Keywords: Food Safety, Food Waste, Food Crises, Turkey

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana doğal kaynaklara bağlı olarak hayatını devam ettirebilmiştir. Gıda, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçlarını da doğadan elde ettiği kaynak ve geliştirebildiği imkânlar neticesinde karşılayabilmiştir. Fakat insanoğlu doğanın kendisine sağladığı bunca nimete rağmen doğaya karşı o kadar vefalı olamamıştır. Doğayı korumak yerine onu kendi arzusu doğrultusunda tahrip etmiş ve doğal kaynakları sömürmeye devam etmiştir. Daha fazla tüketmek arzusu uğruna doğal alanları, canlıları ve bitkileri yok etmiştir. Bu tahribat sonucunda iklim değişikliği, kuraklık, sel ve taşkınlar gibi doğal afetlerin sayısı ve boyutu giderek artmıştır. Doğal afetlerin yanı sıra hızlı nüfus artışı, kırsal alanlardan kentsel alanlara yaşanan göç, doğal kaynakların dengeli dağılması, sosyoekonomik gelişim düzeyi, kapitalizmin sürekli tüketimi teşvik etmesi, çevre kirliliği, gıda israfı vb. sorunların artması dünyada gıda güvenliğini tehdit etmiş ve dünya bir gıda krizi sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Ülkelerin yaşanan bu gıda krizinden ve gıda güvenliğini tehdit eden sorunlardan etkilenme düzeyleri coğrafi konum, sosyoekonomik gelişim düzeyi, etkin yönetim, bilinç düzeyi vb. faktörlere göre farklılaşmaktadır. Örneğin sosyoekonomik açıdan gelişmemiş olmanın yanı sıra coğrafi koşullar bakımından tarımsal üretimin elverişli olmadığı Afrika kıtası ülkelerinde temiz ve güvenilir gıdanın üretimi ve erişimi sorunu yaşanırken gelişmiş ülkelerde gıdanın depolanma, yeniden kullanım imkânları yetersizliği ve aşırı tüketime bağlı israf sorunları yaşanmaktadır. Dünya ülkeleri ulusal ve uluslararası boyutlarda yürütülen çalışmalar, alınan kararlar, uygulanan politikalarla sorunlara çözüm arayışına girmiştir. Türkiye de gıda güvenliği sorununa çözüm aranması gereken ülkeler arasında yer almaktadır. Çünkü Türkiye gerek bulunduğu coğrafi konum, gerekse hızlı nüfus artışı ve kentleşme oranı bakımından gıda krizinin yaşanabileceği ülkeler arasında yer almaktadır. Bu açıdan sorunların tespit edilerek gıda israfını azaltıcı yöntem ve politikaların ortaya konulması gıda güvenliğinin sağlanması bakımından önem arz etmektedir. Gıda israfının kentsel gıda güvenliğindeki yerini ortaya koyan bu çalışmamızda, kitap, dergi, tez, makale, rapor, haber ve araştırma siteleri gibi yayın organları araştırmanın ana kaynaklarını oluşturmaktadır. Kaynaklardan elde edilen bulgular sürdürülebilir bir gıda güvenliği için gerekli koşullar ekseninde analiz edilerek çalışmaya aktarılmıştır. Çalışmanın kentlerde gıda israfını azaltıcı uygulamalara rehberlik etmesi ve bu doğrultudaki politikalara katkı sunması beklenmektedir.

Kentlerde Gıda Güvenliği Sorunu ve Nedenleri

Günümüzde kentlerde farklı neden ve boyutlarda meydana gelen gıda güvenliği sorununu, hızlı nüfus artışı, iklim değişikliği, salgın ve kitlesel göçler, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi, ulusal ve uluslararası politikaların etkin olmayışı, yüksek ekonomik büyüme, bilinçsiz tarımsal ilaç kullanımı, gıda israfı olmak üzere yedi temel başlık altına incelemek mümkündür.

Gıda güvenliği sorununu meydana getiren unsurların başında yer alan hızlı nüfus artışı, küresel ölçekteki bir sorunun temelini oluşturmaktadır. Çünkü artan her birey, gıda, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçların karşılanması için doğal kaynaklar üzerinde bir baskı oluşturmanın yanı sıra atıklar ve çevre kirliliği açısından da olumsuz bir etkiye sahiptir. Birleşmiş Milletler Nüfus Tahmini Raporu'na göre 2021 yılında 7,9 milyar olan dünya nüfusunun 2050 yılında 9,7 milyara yaklaşması beklenmektedir (BM, 2021a). Günümüz tüketim hızı göz önünde bulundurulduğunda artan nüfusun gıda ihtiyacının karşılanabilmesi için gıda üretiminin %60 arttırılması gerekmektedir (FAO, 2020:8).

Gıda güvenliğini tehdit eden ikinci unsur ise iklim değişikliği ve meydana getirdiği etkiler olmaktadır. Gıda israfı ise iklim değişikliğini arttıran faktörler arasında yer almaktadır (BM, 2021b). İklim

değişikliği gerek dünyada gerekse Türkiye’de su kaynaklarını, tarım ürünlerini doğrudan etkilemektedir. Yaz aylarında artan sıcaklığın meydana getirdiği kuraklık ve su kaynaklarının azalması tarlalarda verim düşüklüğüne neden olmaktadır (Çapar, 2019: 3). Son yıllarda ani mevsimsel değişimler gıda üretim sürecinin dalgalı bir seyir izlemesi ve yüksek fiyat artışlarını beraberinde getirmektedir. IPCC ([Intergovernmental Panel on Climate Change](#))’nin 2013 yılında yayımladığı rapora göre 2050 yılına kadar tarım ürünlerinde %3-84 arasında fiyat artışının olması söz konusudur (TUSİAD,2018:44). Tarımsal ürünlerdeki bu fiyat artışı gıda sektörünün yer aldığı tüm ürünlerde fiyat artışını beraberinde getirecektir.

Gıda güvenliğini tehdit eden üçüncü unsur ise salgın ve bölgesel çatışmalara bağlı kitlesel göçler olmaktadır. Covid-19 salgını, açlık ve yoksulluğun yaygın olduğu ülkeleri hastalıklara karşı daha savunmasız hale getirebilmektedir. BM Dünya Gıda Programı 2021 yılı Küresel Gıda Krizi Raporu’na örneğin Afrika ve Ortadoğu ülkelerinin Covid-19 salgınından ciddi şekilde etkilendiği vurgulanmaktadır (WFP, 2021: 16) Ayrıca gıda üretim ve tedarik süreci salgın nedeniyle aksaklıklara yol açmıştır. Salgın döneminde çoğu Avrupa ülkesinde bulunan alışveriş merkezlerinden raflar uzun süre boş kalmış geçici bir gıda krizi yaşanmıştır. Bu durum bize salgın hastalıkların gıda güvenliği süreci üzerinde ciddi bir risk oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde savaş, açlık, salgın vb. sorunlar nedeniyle yaşanan kitlesel göçler gıda güvenliğinde yeterli gıda temin etme sorunlarını gündeme getirmektedir.

Gıda güvenliğini tehdit eden dördüncü unsur ise uluslararası politikaların yetersiz kalmasıdır. Gıda israfı ve gıda kayıpları küresel ölçekte insanlığı etkileyen bir risk haline gelmiştir. Yasal otoriteler ve sivil toplum örgütleri sorunu çözmek adına birtakım girişimlerde bulunmaktadırlar. Gıda israfını ve kaybını azaltma süreci görüldüğünden daha karmaşık, birden fazla değişkene bağlı, çok yönlü ele alınması gereken bir konu olmaktadır (Tekiner vd., 2021: 126). Uluslararası boyutta açlık ve yoksulluğu önleme politikalarının yardımlardan ibaret olması üzücü bir gerçekliktir (insamer.com, 2014). Gıda israfını önleyici ve gıda güvenliğini tehdit edecek faaliyet gösteren ülkelere yönelik henüz bir sınırlama veya yaptırımın olmayışı acı gerçeklik olarak devam etmektedir. Dünya genelinde silah üretimine ayrılan milyarlarca doların söz konusu açlık ve yoksullukla mücadele eden ülkelere yönelik yapılacak iyileştirme faaliyetlerine harcanmaması açlık ve yoksulluğun devam etmesine neden olmaktadır (Yalçınkaya, 2019:1). Benzer şekilde savaşlarda harcanan paraların atık gıdaların yeniden kullanımı veya gıda israfı olacak gıdaların yoksul ülkelere ulaştırılmasına harcanmaması ülkeler arasındaki gıda güvenliği adaletsizliğini daha da keskinleştirmektedir.

Gıda güvenliğini tehdit eden beşinci unsur ise yüksek ekonomik büyümedir (Gürlük ve Turan, 2008: 65). Öyle ki gelişmiş ülkelerde meydana gelen açlık ve yoksulluk sorunu gelişmiş ülkelerde obeziteye bağlı sağlık sorunlarını yaşayan insan sayısının her geçen gün artması olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmemiş ülkelerde gıdanın korunması, depolanması veya nakliye sürecinde yaşanan sorunlara bağlı bir gıda kaybı meydana gelirken gelişmiş ülkelerde insanların ihtiyaç fazlası olarak nitelendirilebileceğimiz aşırı tüketime bağlı gıda kayıpları yaşanmaktadır. Diğer bir ifadeyle bir ülke gıdayı koruyamadığı için diğer bir ülke ise ihtiyacı olmayan ürünleri olarak gıda kayıplarına neden olmaktadır.

Gıda güvenliğini tehdit eden altıncı unsur ise tarımsal üretimdeki bilinçsiz ilaç kullanımınıdır. Daha fazla üretmek adına tarım alanlarına bırakılan aşırı gübreleme, zirai ilaç kullanımı, haşere böcek öldürücüler toprağa, ürünlere, canlılara ve doğaya zarar verebilmekte ve çevre kirliliğine neden olabilmektedir (Pehlivan, 2020: 1). Toprağa, su kaynaklarına ve diğer canlılara zarar vermesi sürdürülebilir bir tarımın uygulamasını engellemektedir. Ekosistemde bulunan her canlının ekolojik denge içinde önemli bir rolü olduğu göz önünde bulundurulduğunda aşırı ve bilinçsizce yapılan ilaçlamanın toprağa ve bitkilere faydalı olabilecek canlıların da yok olmasına neden olacaktır. Örneğin ülkemizde bal üretiminin yanı sıra tarımsal üretim içinde oldukça faydalı bulunan bal arıları

kullanılan zararlı ilaçlar nedeniyle telef olmaktadır. Bu durum hem bal üretiminin hem de gıda üretiminin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

Gıda güvenliğini tehdit eden yedinci belki de en önemli unsur ise gıda israfıdır. Gıda israfı bir taraftan gıdaların kullanılmadan çöpe giderek atık sorununu meydana getirmekte diğer taraftan açlık ve yoksulluğun giderek daha da arttığı dünyamızda dengesiz ve adaletsiz bir gıda paylaşım sorununu ortaya çıkarmaktadır. Gereksiz yere alınan her gıda ürünü, gıda ürünlerine olan talebi arttırıcı etkisi olduğundan gıda fiyatlarının yükselmesini de beraberinde getirmektedir.

Genel olarak bakıldığında gıda güvenliğini meydana getiren sorunların temelinde insanların lüks yaşam arzusu ve aşırı tüketim hırsları nedeniyle doğal dengeyi bozması, bilinçsiz tüketimi, yönetimlerin gelecek kuşaklar için sürdürülebilir gıda yönetimini benimsemeyişleri, adaletsiz ve dengesiz bir gıda paylaşımının olması gibi sorunlar yatmaktadır. Fakat dikkat çekici unsur şudur ki tüm bu olayların sebebi insan ve benimsediği gıda tüketim anlayışıdır. O nedenle gıda güvenliğini sağlamanın en mümkün yolunun tüm paydaşların rol ve sorumluluğun olduğu bütünlük gıda yönetiminin olduğunu söylemek mümkündür.

Gıda İsrafına İlişkin İstatistik Bilgiler

Günümüzde gıda güvenliğini tehdit eden unsurların başında gelerek gıda krizine neden olan gıda israfı küresel ölçekte tüm ülkelerin sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından hazırlanan 2021 yılı Gıda İsrafı Raporunda yer alan bilgiler krizin boyutunu ortaya koymaktadır. Raporda yer alan bilgilere göre yıllık dünya genelinde 931 milyon ton gıda çöpe giderek israf olmaktadır. Bu miktar, gıda üretiminin %17'sinin israf edildiğini göstermektedir. Gıda israfına bağlı yaşanan kayıpları %61'i evlerde %26'sı gıda servisinde %13'ü ise tedarik zincirinde meydana gelmektedir (FAO, 2021). Yaşanan gıda israfının ekonomik maliyeti ise yaklaşık bir trilyon doları bulabilmektedir. 2018 yılında Boston Consulting Group (BCG) tarafından yapılan araştırmaya göre mevcut eğilimlerin devam etmesi halinde gıda atıklarının 2030 yılında 2,1 milyar tona ve ekonomik olarak 1,5 trilyon dolarlık bir değere ulaşacağı tahmin edilmektedir (BCG, 2018). Çöpe giden gıdaların sadece dörtte birinin kurtarılması ise 824 milyon aç insanın doyurulması mümkün olabiliyor (cumhuriyet.com.tr, 2021). Gıda kayıplarının %56'sı gelişmiş ülkelerde meydana gelirken %44'ü ise gelişmekte olan ülkelerde yaşanmaktadır (Demirbaş, 2018:521). Kişi başına en çok gıda israfı yapan ilk beş ülke, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Meksika, Türkiye, Etiyopya ve Mısır olurken en çok gıda israfı yapan ülkelerin başında ise Hindistan, Nijerya, Endonezya, Amerika Birleşik Devletleri ve Pakistan gelmektedir. Kişi başına en fazla gıda israfını yapan ülkeler arasında yer alan Türkiye'de yıllık 7,7 milyon ton gıda israfı yapılırken kişi başına düşen yıllık israf miktarı ise 93 kg'dır (FAO, 2021). Dünya genelinde israf edilen gıdaların dağılımına bakıldığında en fazla israf edilen gıda maddeleri %44 oranında sebze ve meyvelerden oluşmaktadır. İkinci sırada %20 ile kök ve yumru bitkiler üçüncü sırada ise %19 ile tahıl ürünleri gelmektedir. Gıda tedarik sürecinde israfın en fazla olduğu aşamaların başında ise %35 ile tüketim daha sonra %24 ile üretim, %24 ile toplama ve depolama, %5 ile dağıtım süreci gelmektedir (Gönültaş, 2020:16). Ayrıca Türkiye'de ekmek tüketimi en fazla israf yapılan gıdalar arasında yer almaktadır. Farklı kurumlarca hazırlanan israf raporlarına göre yıllık 4,5-10 milyon arası ekmek israfından söz edilmektedir. Yukarıdaki bilgilere bakıldığında gıda güvenliği sorununun küresel ölçekte tüm ülkeleri etkilediği görülmektedir. Gıda israfında ise yine benzer şekilde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere aynı problemin yaşandığını söylemek mümkündür. Kurumlar tarafından hazırlanan raporlarda veriler farklılık gösterebilse de değişmeyen unsurun önlem alınmaması halinde gelecek kuşakların ciddi bir gıda krizi sorunu ile karşı karşıya kalacağıdır.

Gıda İsrafını Önleyici Örnek Politika ve Uygulamalar

Artan gıda israfını azaltmaya yönelik yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Küresel ölçekte faaliyet gösteren kuruluşların faaliyetleri arasında “Save Food”, “Think Eat Save Campaign”, “World Food Bank” öne çıkan programlar olmaktadır. Afrika, Asya ve Orta Asya Programı bölgesel, Waste & Resources Action Programme (WRAP), Greencook, Love Food Hate Waste, Less Food Wasted Means More Money in Your Wallet ise ulusal düzeyde yürütülen programlar olarak öne çıkmaktadır (Dölekoğlu vd., 2014: 178). Bu programların temel özelliği gıda israfını azaltmayı amaçlamaları, sistemli ve planlı çalışmaları, sivil toplum kuruluşları, işletmeler, vatandaşlar, yerel ve ulusal hükümetlerle iş birliği içinde olmalarıdır. Gönüllülük esasına dayanan yerel ve bölgesel projeler ile gıda israfını azaltmayı başaran birçok girişim bulunmaktadır. Bu girişimler arasında yer alan City Harvest projesi ile Amerika’da restoran, fırın, market ve tarlalardan toplanan günlük 68 bin yıllık 25 milyon kg gıda kurtarılarak 500 kuruma ulaştırılmaktadır. 150 tam zamanlı çalışanı, 10 bin gönüllüsü bulunan organizasyonun 2 bin bağışçısı bulunmaktadır. Benzer şekilde kalite ve temizlik açısından bir sorunu olmayan gıdalardan reçel yapan, tarlalarda toplanmaması halinde çürüyecek meyveleri toplayıp ihtiyaç sahibine dağıtan, kaldırımlara konulan buzdolapları ile ihtiyaç fazlası ürünleri ihtiyaç sahipleri alıncaya kadar koruyan, gıda israfını azaltmayı amaçlayan yerel yönetimler çözüm önerileri ve yol haritası sunmak gibi faaliyetleri yürüten birçok organizasyon bulunmaktadır (ekoig.com, 2015). Bu kapsamda Türkiye’de yürütülen “sofrana sahip çık”, “ekmek israfını önleme kampanyası” da başarılı sonuçlar vermiştir. 2013 yılında başlatılan kampanya ile ekmek israfında %18 azalma olmuş ve 300 milyon TL tutarında tasarruf sağlanmıştır. Kampanya ile insanların tüketim alışkanlıkları azalmış ve insanlar tüketim miktarına göre ekmek almaya başlamıştır. Bu durumda ise 2,5 milyar dolayında bir tasarruf sağlanmıştır. Tüketimin ve israfın azalmasıyla beraber toplam 2,8 milyar tasarruf sağlanmıştır (FAO, 2020: 4). Dünya genelinde ve Türkiye’de uygulanan gıda bankacılığı sistemi gıda israfı konusunda önemli bir rol üstlenmektedir (Demirbaş, 2017:524). Gıda bankacılığı sistemi, üretim fazlası veya bağış yapılan sağlıklı ürünlerin edilmesi, depolanması ve bu ürünlerin doğrudan veya farklı yardım kuruluşları aracılığıyla yoksullara ve doğal afetlerden etkilenenlere ulaştıran ve kâr amacı gütmeyen vakıf, dernek vb. kuruluşların oluşturduğu organizasyonlar olarak tanımlanmaktadır (Ögüz ve Akarçay, 2015: 2). Gıda bankacılığı, ülkelerin teşvik edici uygulamaları neticesinde giderek yaygınlaşmaktadır. Tüm bu uygulamalar bize gıda israfının çözülemeyecek bir problem olmadığını göstermektedir. Ayrıca tüketim alışkanlığına ve gıda israfının azaltılmasına bağlı olarak ciddi ekonomik iyileşmelerde sağlanmaktadır. Gerek dünya genelinde gerekse Türkiye özelinde yürütülecek örnek faaliyetlerin gıda krizini azaltma ve gıda güvenliğini sağlamada önemli bir rol oynadığı ortadadır. Bu açıdan yerel ve ulusal düzeyde yürütülecek projelerin desteklenmesi ve teşvik edilmesi bu konuda atılacak uygulamaların başında gelmektedir.

Gıda İsrافی ve Gıda Güvenliği Ekseninde Türkiye İçin Risk ve Fırsatlar

Türkiye’de gıda güvenliğini risk ve fırsatlar açısından değerlendirecek olursak üç temel risk ve üç temel fırsattan söz etmek mümkündür. Bu risklerin başında kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru yaşanan yoğun göç gelmektedir. Türkiye’de 1950 yılında %75 olan kırsal nüfus oranı 2000’li yıllarda %35’lere kadar gerilemiştir. 2020 yılı verilerine göre toplam nüfusun %93’ü il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır (TÜİK, 2021). Bu durum kırsal alanda tarım ve hayvancılıkla uğraşarak üretici konumunda olan kişilerin, kentsel alanlara gelerek tüketici konumuna dönüşmesine neden olmaktadır. Nitekim Türkiye İstatistik Kurumuna Göre 2009-2021 yılları arasını kapsayan 12 yılda çiftçi sayısı %48 oranında düşmüştür (Independent, 2021). Tarım ve hayvancılıkla uğraşan kişi sayısının her geçen gün azalması tarımsal, hayvansal ve endüstriyel üretim sürecini olumsuz etkileyecektir. Türkiye için ikinci büyük risk ise Türkiye’nin sahip olduğu coğrafi konum sebebiyle iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek ülkeler arasında yer almasıdır (WWF, 2021: 56). Ülkemizde iklim değişikliğine bağlı olarak yaz aylarında yaşanan kuraklık ve kış aylarında yaşanan sel ve taşkın olayları gıda üretimine

doğrudan etki etmektedir. Ayrıca toprak erozyonunun artması ve su kaynaklarının giderek azalması verimli arazilerin daralmasına ve ürün verimliliğinde düşüşlere neden olabilmektedir. Türkiye için üçüncü büyük risk önceden planlanamayan küresel etkiye sahip salgın, kitlesel göç ve afet olaylarıdır. Suriye krizi nedeniyle Türkiye'ye kitlesel bir göç yaşanmış ve yaklaşık 4 milyon sığınmacı ülkemize gelmiştir. Yaşanan yoğun göç nedeniyle sınır illerinde kira ve temel gıda maddelerinde fiyat artışları yaşanmış bu duruma bağlı olarak enflasyon bu illerde daha yüksek çıkmıştır (Taştan vd., 2016: 12). Gelen sığınmacıların gıda ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda gelecek yıllarda benzer şekilde yaşanacak kitlesel göçlerin bir gıda krizi meydana getirebilecektir.

Türkiye'de gıda güvenliğinin sağlanması ve gıda israfının azaltılması konusuna fırsatlar açısından bakıldığında avantajlı olunan konuları ise üç başlık altında toplamak mümkündür. Bu avantajlardan birincisi Türkiye'nin dört mevsimin yaşanabildiği bir iklime coğrafyasında yer alması ve farklı tarım ürünlerinin yetiştiği verimli toprakların bulunmasıdır. Bu durum hayvancılık sektörü içinde olumlu etkiye sahiptir. Ülkemiz hayvan ve bitki çeşitliği bakımından zengin konumdadır. Doğru ve etkin politikalarla gıda üretim sürecinde çok verimli sonuçlarının alınması mümkündür. İkinci büyük avantaj genç nüfusunun fazla olmasıdır. Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında en geç ülke sıralamasında birinci sırada yer almaktadır. Dünya genelinde gıda üretim sürecinde karşılaşılabilecek sorunlardan birisini de genç istihdam sorunu oluşturmaktadır. Türkiye bu açıdan genç nüfusun yoğun olduğu bir yapıya sahip olması bakımından gıda üretim sürecinde yaşanabilecek genç istihdam sorununun aşılması mümkün olabilir (Alkin, 2021). Üçüncü büyük fırsat, halkın gıda israfı konusunda farkındalık ve hassasiyetinin gıdanın israfını azaltılmasında etkin rol oynayabileceğidir. Sofrana sahip çık hoşgörülü ve yardımsever bir millet olması projelerin verimli sonuçlar doğurmasına katkı sunabilir. Bu ve benzeri projelerde yer almak isteyen veya katkı sunacak insan potansiyeline sahip olunması bakımından gıda israfını azaltıcı projelerde etkin sonuçların alınabileceğini söylemek mümkündür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma kapsamında şu bilgiler tespit edilmiştir:

Tarihsel süreçte sosyoekonomik değişimler ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak üretim ve tüketim miktar ve türleri de farklılaşmıştır.

İnsanoğlu artan nüfusun ihtiyacını karşılamak amacıyla daha fazla üretmeye, yaşam kalitesinin gelişmesine bağlı olarak daha fazla tüketmeye başlamıştır.

Sınırlı olan doğal kaynaklar insanoğlunun doymak bilmeyen arzusu ve çevrenin giderek tahrip olmasına bağlı olarak çift yönlü bir baskıya maruz kalmaktadır.

Ülkelerin sosyoekonomik yapısı, gelişmişlik düzeyi, coğrafi koşulları sorunların tür ve boyutunu artırmaktadır.

Yetersiz ve güvensiz gıda sorunu yaşanan ülkelere yönelik dünya ülkelerinin sessiz kalması veya iyileştirici uygulamaların yapılmayışı sağlıklı gıdaya erişimde adaletsiz bir dağılımı meydana getirmektedir.

Uluslararası düzeydeki politikaların etkin olmayışı ve alınan kararların bağlayıcı etkisinin olmayışı çözüm sürecinin uzamasına neden olmaktadır.

Gıda israfını azaltmaya yönelik farkındalığın yeteri düzeyde olmaması, atık gıdaların yeniden kullanımı sağlayacak teknolojik yatırımların yapılmamış olması gıdaların israf boyutunu artırmaktadır.

Gıda güvenliğini tehdit eden gıda israfının azaltılmasına yönelik üç politika önerisinde bulunmak mümkündür:

Bunlardan birincisi yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde gıda krizine yönelik bir farkındalık oluşturularak toplumun bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Toplumun gıda israfının gıda güvenliğini nasıl tehdit ettiğini bilmeden ve bu konuda daha bilinçli tüketim yapmasını sağlamadan gıda

güvenliğinin sağlanması pek mümkün gözükmemektedir. Okullarda, yazılı ve görsel medya organlarında gıda israfının meydana getirdiği sorunlara daha fazla yer verilmeli, seminer kongre ve panellerde konuya akademik çözümler geliştirilmelidir. İkincisi sınırlandırıcı ve teşvik edici uygulamalar getirilmesidir. İnsanların tüketim alışkanlıklarını değiştirmenin diğer yolu da ürün sınırlama (kota), depozito, fazla kullanımda yüksek ücret ve az kullanımı teşvik edici uygulamaların yaygınlaştırılmasıdır. Atık gıdaların geri dönüşümüne katkı sunan kişilerin ulaşım, eğitim, sosyal alanlarda indirim yapılması ise teşvik edici uygulamalar arasında yer alabilir. Sınırlama ve teşvik uygulamasının yaygınlaştırılması halinde tüketim oranlarının azalması ve atık gıdaların yeniden kazanımı sağlanabilir. Üçüncüsü atık gıda yönetimi aktif hale getirilmelidir. Yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve vatandaşlar gıda israfının önlemede sorumluluk sahibi kılınmalıdır. Gıda israfının önlenmesi ancak bütüncül bir yaklaşımla mümkün olabilecektir. Bu nedenle gıda israfının azaltılması ve atık gıdaların değerlendirilmesinde tüm paydaşların sorumluluk alması gıda güvenliğinin oluşmasına katkı sunacaktır. Son olarak şunu söylemek mümkündür ki gıda güvenliğini arttırmak ancak gıda israfını azaltmak ile mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akarçay Ögüz, A. & Akarçay, Ç. (2015). Türkiye’de Uygulanan Gıda Bankacılığı Sisteminin İşleyişi Ve Vergisel Avantajlarının Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması. *Öneri Dergisi*, 11 (44) , 1-16. <https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Maruoneri/Issue/17905/187920>
- Alkin, K. (2021). Gıda güvenliği gençlerin elinde, Sabah Gazetesi Haber Sitesi, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/kerem-alkin/2021/04/30/gida-guvenligi-genclerin-elinde>
- BCG, (2018). Boston Consulting Group(BCG),Tackling the 1.6-Billion-Ton Food Loss and Waste Crisis, <https://www.bcg.com/en-tr/publications/2018/tackling-1.6-billion-ton-food-loss-and-waste-crisis>
- Birleşmiş Milletler Türkiye (2021b). “BM Uyarıyor, Gıda İsrafı İklim Değişikliğini Besliyor”. <https://turkey.un.org/tr/114941-bm-uyariyor-gida-israfi-iklim-degisikligini-besliyor>
- Birleşmiş Milletler (BM) (2021a).*World Population Prospects - Population Division - United Nations*". <https://population.un.org/wpp/Graphs/Probabilistic/POP/TOT/900>
- Cumhuriyet Gazetesi Haber Sitesi (2021). <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/israf-edilen-gidanin-yuzde-25i-ile-870-milyon-ac-insan-doyurmak-mumkun-1808920>
- Çapar, G. (2019). İklim Değişikliği Alanında Ortak Çabaların Desteklenmesi Projesi (iklimİN), İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi 8. <http://suyonetimi.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/88/2019/10/%C4%B0klim%C4%B0N-Projesi-E%C4%9Fitim-Serisi-Mod%C3%BC1-8.pdf>
- Demirbaş, N. (2018). Dünyada ve Türkiye’de Gıda İsrafını Önleme Çalışmalarının Değerlendirilmesi, 21-22 Nisan, VIII. IBANESS Kongreleri Serisi-Plandiv/Bulgaristan
- Dölekoğlu, C.Ö., Gün, S., Giray, F.H., (2014). Yoksulluk ve Gıda İsrafı Sarmalı, 11. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Cilt 1, s. 172-181, 3-5 Eylül, SAMSUN.
- Ecoiq İnternet Sitesi (2015). Gıda israfını azaltmaya yönelik 24 girişim, <https://ekoicq.com/2015/12/28/dunyada-gida-israfini-azaltmaya-yonelik-24-girisim/>
- FAO (2021). Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü: Gıda İsrafı Endeksi Raporu 2021. <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/35280/FoodWaste.pdf>
- FAO. (2020). Türkiye’nin Gıda Kayıpları ve İsrafının Önlenmesi Azaltılması ve Yönetimine İlişkin Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı. Ankara. <https://www.fao.org/3/cb1074tr/CB1074TR.pdf>
- Gönültaş, H. , Kızılaslan, H. & Kızılaslan, N. (2020). Gıda İsrafının Davranışsal Belirleyicileri; Tokat İli Örneği. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 9 (3) , 14-24. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbad/issue/58584/737837>
- Gürlük, S. & Turan, Ö. (2008). Dünya Gıda Krizi: Nedenleri ve Etkileri. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22 (1) , 63-74 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ziraatuludag/issue/16751/174156>

Independent Türkiye Haber Sitesi (2021). Türkiye’de Çiftçi Sayısı Son 12 Yılda yüzde 48 azaldı, <https://www.indyturk.com/node/370796/ekonomi%CC%87/t%C3%BCrkiyede-%C3%A7ift%C3%A7i-say%C4%B1s%C4%B1-son-12-y%C4%B1lda-y%C3%BCzde-48-azald%C4%B1>

İnsamer Haber Sitesi (2014). Dünyada ve Türkiye’de Açlık Sorunu, https://insamer.com/tr/dunyada-ve-turkiyede-aclik-sorunu_107.html

Pehlivan, B. (2020). Tarım İlaçları ve Kanser-1, Milliyet Gazetesi Cadde Web Sitesi, <https://www.milliyet.com.tr/cadde/berrin-pehlivan/tarim-ilaclari-ve-kanser-1-6198200>

Taştan, C. Vd. (2016). Uluslararası Kitleli Göçler Ve Türkiye’deki Suriyeliler, I.Uluslararası Göç Ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu 11-13 Kasım 2016, Ankara Polis Akademisi Yayınları, <https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/goc-konferansi.pdf>

Tekiner, İ. H. , Mercan, N. N. , Kahraman, A. & Özel, M. (2021). Dünya ve Türkiye’de gıda israfı ve kaybına genel bir bakış. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3 (2) , 123-128. DOI: 10.47769/izufbed.884219

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2021:a). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-SistemiSonucl-ari-2020-37210> (Erişim Tarihi: 11.08.2021)

TUSİAD (2020). TÜSİAD (Türkiye Sanayi ve İş Adamları Derneği) Tarım ve GIDA, Sürdürülebilir Büyüme Bağlamında Tarım ve Gıda Sektörünün Analizi <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10544-tarim-ve-gida-2020-surdurulebilir-buyume-baglaminda-tarim-ve-gida-sektorunun-analizi>

WFP World Food Programme (2021). Dünya Gıda Programı, 2021 Küresel Gıda Krizi Raporu, <https://www.fao.org/emergencies/resources/documents/resources-detail/en/c/1398545/>

Yalçınkaya, H. (2019). 113 milyon insanın açlık çektiği dünyada yatırımlar silaha yapılıyor, journal.ist haber sitesi, <https://www.gzt.com/jurnalist/113-milyon-insanin-aclik-cektigi-dunyada-yatirimlar-silaha-yapiliyor-3494373>

AN INVISIBLE FACE OF TECHNOLOGICAL PATTERNS OF GOODS

Dr. Eugene Hakizimana

Tecnológico de Estudios Superiores de Ecatepec -México, Member of Complexity Studies Program,
Cognition and Institutions, Universidad Autónoma Metropolitana-México

ABSTRACT

This paper studies technological patterns of goods as an invisible face of goods. It uses a context of market distribution systems of most common three supermarkets in Mexico like Walmart, Aurrera, and Soriana to show how goods, through technological patterns create standards of exchange-values that enhance consumer choice. It bases its analysis on affirmation of M. Douglas and B. Isherwood that nothing has value by itself.

Keywords: technological patterns, good value, exchange-value.

References

- Aoyagi, M., 2018. Bertrand competition under network externalities. *Journal of Economic Theory*, Volume 178, pp. 517-550.
- Aspers, P. & Beckert, J., 2011. *The Worth of Goods_ Valuation and Pricing in the Economy*. New York, USA: Oxford University Express.
- BAR-ISAAC, H., CARUANA, G. & CUÑAT, V., 2012. INFORMATION GATHERING EXTERNALITIES FOR A MULTI-ATTRIBUTE GOOD. *THE JOURNAL OF INDUSTRIAL ECONOMICS*, LX(01), pp. 162-185.
- Dholakia, R. R., 2012. *Technology and Consumption. Understanding Consumer choice and Behaviors*. Verlag New York: Springer .
- Dorman, P., 2014. *Microeconomics. A Fresh restart*. Verlag Berlin Heidelberg : Springer .
- Elsner, W., Heinrich, T. & Schwardt, H., 2015. *The Microeconomics of Complex Economies. Evolutionary, Institutional, Neoclassical, and Complexity Perspectives*. University of Bremen, Bremen, Germany: Academic Press.
- Goldenberg, J., Libai, B. & Muller, E., 2010. The chilling effects of network externalities. *International Journal of Research in Marketing* , Volume 27, pp. 4-15.
- Huffpost, 2018. www.dineroenimagen.com/actualidad/estos-son-los-supermercados-favoritos-de-los-mexicanos/103747. [Online]
[Accessed 10 March 2019].
- Kolmar, M., 2017. *Principles of microeconomics. An integrative approach*. s.l.:Springer Texts in Business and Economics.
- Mankiw, N. G., 2006. *Principles of Microeconomics*. Fourth Edition ed. s.l.:Thompson South-Western
- Sraffa, P., 1960 . *Production of commodities by means of commodities. Prelude to a critique of economic theory*.. Cambridge : At the University Press .
- Sraffa, P., 1960. *Production of Commodities by Means of Commodities. Prelude to a critique of economic theory*.. Bentley House, 2000 Euston Road, London, N.W.I: The Cyndics of the Cambridge University Press .
- Vizer, E. A. & Carvalho, H., 2015. La perspectiva ecológica y la hipermediatización social. *Palabra Clave*, 18(4), pp. 1087-1110.
- Yia, Y. & Yanga, H., 2017. An evolutionary stable strategy for retailers selling complementary goods subject to indirect network externalities. *Economic Modelling*, Volume 62, pp. 184-192.

65 YEARS OF MODERN CONSERVATION OF IRAN'S BIODIVERSITY: THE TRANSITION FROM HARD TO SOFT PROTECTION

Amirali Boroumand

Department of Environment, Faculty of Natural Resources and Environment, Ferdowsi University of
Mashhad

Azita Farashi

Department of Environment, Faculty of Natural Resources and Environment, Ferdowsi University of
Mashhad

ABSTRACT

Intensification of the pressure of hunting and trapping in Iran, led to the establishment of an independent organization called the hunting center in 1956, with the aim of preserving the generation of hunting animals and monitoring the implementation of regulations in this area. In 1967, following the approval of the law on hunting and trapping, the Hunting and Trapping Supervision Organization replaced the above center. The tasks of the Hunting and Fishing Supervision Organization go beyond the scope of monitoring and enforcing hunting regulations, including studies on the country's wildlife, wildlife breeding and conservation and the designation of areas as zoos and zoological museums. In 1971, the name of the Hunting and Trapping Surveillance Organization was changed to the Department of Environment and the name of the High Council for Hunting and Trapping Supervision was changed to the High Council for Environmental Protection. In 1974, after the Stockholm conference and the approval of the law on environmental protection and improvement in 21 articles, with the granting of new powers to the Department of Environment, a new chapter in the protection of the country's biodiversity began and continued to this day. The present study is an explanatory-analytical study which presents an overview of the historical schema of conservation of Iran's biodiversity and its metamorphoses, tries to analyze the progress horizon of this process with a critical approach. The findings of this study indicate that the achievements of sixty-five years of biodiversity conservation in Iran are mainly hardware and in comparison, the software of effective conservation - education and public participation- has been neglected. The recommendations of this study mainly try to localize the strategies of the international organizations such as International Union for Conservation of Nature for environmental management.

Keywords: History of conservation in Iran, effective environmental protection, biodiversity, environmental education, public participation.

POLITICAL CULTURE AND VOTING BEHAVIOR: A Case of Punjab, PAKISTAN

Zeeshan Saif Chadhar

M.Phil. Scholar at Department of Political Science Forman Christian College (A Chartered University) Lahore

ABSTRACT

Voting plays a crucial role in every democratic society. Voting is a tool that citizens use to approve or disapprove a government, political party or a candidate. While voting behavior is an aggregate of individual voting preferences. The paper mainly focuses on Political culture and voting behavior of Kala shah Kaku. This paper focuses on the relative impact of various social and political factors in determining the voting behavior of semi urban area and rural area of kala shah Kaku. In retrospect, people of Kala Shah Kaku do not vote consecutively for same political party. It is because those political parties in Kala Shah Kaku are not strong and people mainly vote for political personalities rather than party ideology or manifesto. This work is an attempt to show that, besides sociological factors, rational factors are also prevalent in Kala Shah Kaku. This Paper shall be constructed through mix method approach.

Keywords: Political participation, Voting behavior, Political culture, models of voting behavior

KONYA VALİSİ AVLONYALI MEHMED FERİD PAŞA’NIN BEYŞEHİR-SEYDİŞEHİR-BOZKIR VE KARAMAN KAZALARI GEZİSİ VE RAPORU

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Ali UYSAL
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

ÖZET

Sultan II. Abdülhamid dönemi önemli devlet adamlarından olan Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa 27 Mart 1898 tarihinde Konya valisi olarak atanmıştır. Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa, bir önceki görev yeri olan Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi azalığı görevinden sonra atandığı bu görevinde 29 Kasım 1902 tarihine kadar kalmıştır. Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa, üst düzey bürokrat olarak önemli görevlerde bulunmuş, Konya valiliğinin ardından sadrazamlık koltuğuna oturmuştur. Valilik görevi süresince önemli projelere imza atmış, Konya vilayetinin kalkınması için çalışmıştır. Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa valilik yaptığı süre zarfında Konya vilayetine bağlı kaza ve kasabalara çeşitli geziler yapmıştır. Bu gezilerde edindiği izlenimleri rapor haline getiren Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa, bu raporları Sadarete göndermiştir. Görev yaptığı süre zarfında faal bir vali görüntüsü çizen Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa, bu gezilerden birisini de 28 Şubat 1901 tarihinde yapmıştır. On iki gün süren gezide ilk olarak Beyşehir kazasına giden Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa ardından Seydişehir, Bozkır, Karaman kazaları ile Belviran ve Kasaba nahiyelerini ziyaret etmiş ve gözlemlerini yazıya dökmüştür. Dönemin Osmanlı taşrası hakkında önemli bilgiler veren bu rapor ile gezi güzergâhında bulunan yerlerin problemleri direkt olarak gözlenmiştir. Bu çalışma ile Konya Valisi Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa'nın söz konusu yerler hakkındaki gözlemleri incelenecektir. Osmanlı arşiv kaynaklarından faydalanılarak yapılacak olan bu çalışma ile o dönemin tarih literatürüne önemli bir katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rapor, Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa, Konya

KONYA GOVERNOR AVLONIAN MEHMED FERID PASHA'S VISIT AND REPORT TO BEYŞEHİR, SEYDİŞEHİR, BOZKIR AND KARAMAN DISTRICTS.

ABSTRACT

Avlonian Mehmed Ferid Pasha, one of the important statesmen during the reign of Sultan Abdulhamid II, was appointed as the governor of Konya on March 27, 1898. Avlonian Mehmed Ferid Pasha remained in this position until 29 November 1902, when he was appointed after his previous position as a member of the Council of State Tanzimat. Avlonian Mehmed Ferid Pasha had important duties as a senior bureaucrat, and he sat in the seat of grand vizier after being the governor of Konya. During his term as governor, he undersigned important projects and worked for the development of Konya province. During his time as the governor, Avlonian Mehmed Ferid Pasha made various trips to the districts and townships of the Konya province. Avlonian Mehmed Ferid Pasha, who made a report on the impressions he gained during these trips, sent these reports to the Grand Viziership. Avlonian Mehmed Ferid Pasha, who portrayed an active governor during his tenure, made one of these trips on February 28, 1901. During the twelve-day trip, Avlonian Mehmed Ferid Pasha first went to the district of Beyşehir, then visited the districts of Seydişehir, Bozkır, Karaman, and the townships of Belviran and Kasaba, and wrote down her observations. With this report, which gives important information about the Ottoman province of the period, the problems of the places on the travel route were directly observed. In this study, the observations of Konya Governor Avlonian Mehmed Ferid Pasha about these places will be examined. With this study, which will be made by making use of Ottoman archive sources, it is aimed to make an important contribution to the historical literature of that period.

Keywords: Report, Avlonian Mehmed Ferid Pasha, Konya

GİRİŞ

Avlonya⁴ Mutasarrıfı Mustafa Nuri Paşa'nın oğlu olan Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa, 1851 yılında Yanya'da dünyaya gelmiştir. Kökenleri Güveği Sinan Paşa ve Tepedelenli Ali Paşa'ya dayanmaktadır. Ferid Paşa, önce Avlonya'da Sıbyan Mektebi'nde eğitim almaya başlamış, daha sonra vilayet merkezi olan Yanya'da Rüşdiye Mektebi'ne gitmiş, daha sonra da Rum İdadisine giderek eğitimini tamamlamıştır. Rum İdadisinde okurken Latince, Yunanca, İtalyanca ve Fransızca öğrenmiştir.⁵ Memuriyet hayatına, babası Resmo, Kandiye ve Hersek'te mutasarrıf iken çeşitli görevlerde bulunarak başlamıştır. İlk olarak 1866 yılında Girit'e bağlı Resmo Sancağı Cinayet Meclisi Baş Kitabetinde memur olmuştur. Daha sonra Kandiye Sancağı Tahrirat Kalemî Müsevvid-i Evvelliği, Bosna eyaleti kolordu kâtipliği, İzvornik Sancağı tahrirat müdür muavinliği, Hersek divan-ı harbi başkâtipliği, Gaçka Sancağı tahrirat müdürlüğü, Trebinye kaymakamlığı, Hersek tümeni başkâtipliği, Bulgaristan fevkalade komiser muavinliği, komiser vekilliği, Diyarbekir, Halep ve Hüdavendigâr adliye müfettişliği, Şura-yı Devlet İstinaf Savcılığı, Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi azalığı gibi görevlerde bulunduktan sonra 27 Mart 1898'de Konya Valisi olarak atanmıştır. Ocak 1903-Temmuz 1908 arasında Sadrazamlık yapan Mehmed Ferid Paşa, hayatının son 2 yılını Mısır ve Avrupa'da geçirmiş ve 8 Aralık 1914'te San Remo'da vefat etmiştir.⁶

I. Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa'nın Konya Valiliği

Sultan II. Abdülhamid döneminin önemli devlet adamlarından olan Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa⁷ 27 Mart 1898 tarihinde Konya vilayeti valiliğine atanmıştır.⁸ Bu tarihte Konya vilayetine bağlı; Konya, Isparta (Hamidâbad), Burdur, Antalya (Teke) ve Niğde sancakları bulunmaktadır.⁹ Mehmed Ferid Paşa Konya'da, eğitim ve ziraat başta olmak üzere birçok alanda köklü reformlar yapmıştır.¹⁰ Vilayette asayişî sağılarken, aynı zamanda hükümet konağı, hapishane, okullar, yollar, köprüler ve çeşmeler yaptırmıştır. Çayırbağı Suyu'nu Konya'ya taşıması sonucunda uzun süre su sorunu yaşanmamıştır.¹¹ Valiliği sırasında maiyetinde bulunan, II. Meşrutiyet sonrası Konya mebusu olan Kazım Gürel de onu takdir ederek, halkı emsalini görmedikleri bir huzura kavuşturduğunu, rüşvetin kökünü kestiğini ve çiftçileri yeni ziraat aletleriyle tanıştırdığını belirtmiştir.¹² Şurayı Devlet Tanzimat Dairesi azalığı görevinden sonra atandığı Konya vilayeti valiliği görevini 29 Kasım 1902 tarihine kadar yürütmüştür. Mehmed Ferid Paşa, Konya vilayeti valiliğinin ardından Rumeli vilâyâtı için hazırlanan talimatın uygulanmasını izlemek üzere kurulan komisyon azalığına atanmıştır.¹³

⁴ Güney Arnavutluk'ta önemli bir liman şehri olan Avlonya, 1417 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Avlonya sancağı, Osmanlı Devleti'nin Adriyatik sahillerindeki ilk limanıdır. Machiel Kiel, "Avlonya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 118.

⁵ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadrazamlar*, C. III, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982, s. 1587; Abdülhamit Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa Bir Ömür Devlet*, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 32-33; Hüseyin Muşmal & Esmeray Yaman, "Konya Valisi Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa'nın 1899 Yılındaki Vilayet Gezisi Raporuna Göre Karaman İzlenimleri", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2019, Sayı 22, s. 173.

⁶ Abdülhamit Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa Bir Ömür Devlet*, s. 32-38; Abdülhamit Kırmızı, "Usûl-i Tadrîs Hâlâ Tarz-ı Kadîm Üzre: Konya Valisi Ferid Paşa'nın Eğitimi İslah Çalışmaları", *Dîvân İlmi Araştırmalar*, Sayı 19, 2005/2, s. 197; Savaş Açar, "Konya Valiliğinden Sadrazamlığa Bir Ömür "Devletlü": Avlonyalı Ferid Paşa", *Aksaray Üniversitesi Genç Kalemler Tarih, Düşünce ve Kültür Dergisi*, S. 3, Bahar 2016, s. 43-44

⁷ Abdülhamit Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa Bir Ömür Devlet*, s. 7.

⁸ BOA, İ.DH., 1353/63 (28 Mart 1898).

⁹ KVS, H. 1312, s. 272-273.

¹⁰ Talha Burak Ünlü, "Avlonyalı Ferid Paşa Bir Ömür Devlet", *Tarih Kritik Dergisi*, C. 3, S. 2, Nisan 2017, s. 68; Fikriye Karaman, "Avlonyalı Ferid Paşa Bir Ömür Devlet", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S. 33, 2015, s. 111.

¹¹ Hüseyin Muşmal & Esmeray Yaman, *a.g.m.*, s. 174.

¹² Abdülhamit Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa Bir Ömür Devlet*, s. 162.

¹³ BOA, İ.DH., 1404/24 (29 Kasım 1902).

1871 tarihli *İdare-i Umumiyye-i Vilayet Nizamnamesi*'nin yedinci maddesine göre Osmanlı valileri, yılda bir veya iki defa vilayeti teftiş etmek zorundaydılar. Bu teftiş gezilerinde vilayetlerdeki memur, mutasarrıf, kaymakam ve diğer taşra görevlileri denetlenmiş; yerel eşrafla görüşülmüş, vilayete bağlı sancak, kaza ve nahiyelerdeki ihtiyaçlar belirlenmiş, vilayetin durumu padişaha rapor olarak sunulmuştur. Vilayet raporları, gezilen yerlerle ilgili mülkiye, adliye, maarif ve maliye gibi birçok başlık altında önemli veriler sunmuştur¹⁴.

Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa, valilik yaptığı süre zarfında Konya vilayetine bağlı sancak ve kazalara çeşitli geziler yapmıştır. Bu gezilerde edindiği izlenimleri rapor haline getiren Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa, söz konusu raporları İstanbul'a göndermiştir. Görev yaptığı süre zarfında faal bir vali görüntüsü çizen Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa, bu gezilerden birisini de 28 Şubat 1901 tarihinde yapmıştır. İlk olarak Beyşehir kazasına giden Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa, ardından Seydişehir, Bozkır, Karaman kazaları ile Belviran ve Kasaba nahiyelerini gezmiştir.

II. Konya Valisi Mehmed Ferid Paşa'nın Beyşehir-Seydişehir-Bozkır-Karaman Gezisi

Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa'nın söz konusu gezisi yaklaşık 12 gün sürmüştür. Kış ayları olmasına rağmen yapılan bu gezi sonucu Vali Mehmed Ferid Paşa tarafından tafsilatlı bir rapor hazırlanmıştır. Osmanlı Arşivi Fonlarından Yıldız Perakende Umumi (Y.PRK.UM) fonunda 53-37 numaralı dosya-gömlek adresinde muhafaza edilen rapor, gezilen bölgelerde teşhis edilen maarif, nâfia, asayiş ve yönetim alt başlıklarında önemli bilgiler vermektedir.

Teftiş sonucu karşılaşılan sorunlar şunlardır:

Beyşehir kazasında memurların genel durumu iyi olmasına karşın burada genel bir teftişe ihtiyaç olduğu görülmüştür. Mevcut Beyşehir Kaymakamı Rüştü Bey'in bir meseleden dolayı işten el çektilmesi üzerine kaza idaresi mahalli redif binbaşısı tarafından yürütülmektedir. Beyşehir kazası hükümet konağının yıkılmaya yüz tuttuğu görülmüş, öte yandan yapılmaya başlanıp yarım bırakılan bir ibtidâi mektebin var olduğu tespit edilmiştir. Beyşehir kaymakam vekiline buraların inşaatlarının tamamlanması için gerekli talimatlar verilmiş ve kaynak temininde bulunulmuştur. Beyşehir kazasında balık avlamak için kurulmuş bulunan ancak kullanılmayan bir balık dalyanının kötü kokuya sebep olduğunu görmüş ve kasabadan bir saat uzakta müsait bir yerde yeniden inşasına karar verilmiştir. Beyşehir'e bağlı Tavvana (Doğanbey Bucağı) köyünün 800 hanenin üzerinde olmasına rağmen burada hükümet görevlisinin olmadığı, bu nedenle vukuat meydana geldiği görülmüş, köyün nahiye olması için teşebbüse geçilmiştir. Şimdilik buraya bir zabıt ve birkaç zabtîyenin gönderilmesine karar verilmiştir. Beyşehir kazasında bir mezbananın yokluğu da tespit edilmiştir. Halk sağlığının korunması açısından bir mezbananın kurulmasına karar verilmiştir. Konya'nın en büyük geliri ağnam rüsumu olması sebebiyle bu vergiyi toplayacak ağnam memurlarının seçimine dair tedbirler alınmıştır.

Beyşehir'den Seydişehir'e geçilmiştir. Burada ilk dikkat çeken konu Seydişehir'in öşür açığı olmuştur. Kazanın 570 bin kuruş bütçesi olması lazım gelirken 270 bin kuruşluk bir kısmın mültezimlerin zimmetinde kaldığı görülmüş, bunun da kaza mal müdürünün görevini ihmalinden ortaya çıktığı anlaşılmış, mal müdürünün değiştirilmesi için gerekli muamele başlatılmıştır. Konya ve Seydişehir arasındaki yolların tamir edilmesine ihtiyaç görülmüş, burada gerekli çalışmayı yapması için bir mühendisin görevlendirilmesi uygun görülmüştür. Son olarak Seydişehir kazası civarında olan Karaviran Gölü'nden su akıtılarak Konya Ovası'nın sulanması amacıyla yapılan kanalın kapandığı tespit edilmiş, bu kanalın tekrardan açılması için gerekli çalışmalar başlatılmıştır.

Seydişehir'den Bozkır kazasına geçilmiştir. Burada ilk olarak ağnam memurlarının seçimi yapılmıştır. Kazada redif zabıtlarıyla mülkiye memurları arasında bir ihtilafın varlığı tespit edilmiş ve bu ihtilaf giderilmiştir. Bozkır kazasının bazı köylerinde kaçak barut imal edildiği görülmüştür. Kaçak barut

¹⁴ Abdülhamit Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa Bir Ömür Devlet*, s. 185; Hüseyin Muşmal & Esmeray Yaman, *a.g.m.*, s. 175.

imaliyle beraber kazadaki zabitanın genel durumunun iyi olmadığı da tespit edilmiş, burada gerekli düzenlemelerin yapılması için Konya'dan Tabur ağası Şakir Efendi getirilmiştir. Bundan sonraki süreç için de Bozkır'da bir yüzbaşının devamlı kalmasına karar verilmiştir. Bozkır kazasında kaçak barut imalinin yanında tütün kaçakçılığının da yaygın olduğu anlaşılmış, buradaki kaçakçıların Bursa ve İzmit'ten geldikleri görülmüştür.

Bozkır kazasından Karaman kazasına geçilmiştir. Karaman kazasında Nâfia (Bayındırlık) hizmetlerinin kaliteli olduğu görülmüştür. Karaman'da yapılan incelemelerde kaza hapishanesinin harap olduğu görülmüştür. Buranın tamiri için belediye varidatından 15 bin kuruş tahsis edilmiştir. Kazadaki bir diğer sorun da kaza merkezindeki yolların bozuk olmasıdır. Bu yolların tamiri için de bir mühendisle belediye heyeti görevlendirilmiştir. Teftiş esnasında Karaman kazası ahalisi, belediye tabibi hakkında, yeteneksiz olduğu yönünde bir şikâyette bulunmuştur. Yapılan inceleme sonucu tabibin Mekteb-i Tıbbiye mezunu olduğu ve Karaman'a 4 ay önce atandığı anlaşılmış, kazadaki bir önceki tabibin de halkın şikâyeti sonucu değiştirildiği tespit edilmiş, söz konusu tabip için bir muamele yapılması için yeterli bir gerekçe bulunamamıştır. Ancak kazadaki ahalinin tıbbi hizmet alımında problem yaşamaması için gerekli önlemleri alması için belediye uyarılmıştır. Ayrıca sıhhiye müfettişi vasıtasıyla genel sağlık ve doktorların durumunun sık sık teftişiyle şikâyete ve bir eksikliğe meydan verilmemesi kararlaştırılmıştır. Ağnam memurlarının maaşları fazla olarak tahsis olduğundan onların azaltılması ve bazı tasarruf tedbirleri ile ziraatçıların ödediği temettü vergisinin azaltılması işleri tamamlanmıştır¹⁵.

III. Konya Valisi Mehmed Ferid Paşa'nın Beyşehir-Seydişehir-Bozkır-Karaman Gezisi Raporu¹⁶

Mabeyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Başkitabet Celilesine

Atufetlü Efendim Hazretleri

Bu defa 12 gün içinde Beyşehir, Seydişehir, Bozkır, Karaman kazalarını ve Belviran ile Kasaba nahiyelerini dolaşarak ahval-i umumiye ile muamelat-ı cariyeye-i hükümeti teftiş eyledikten sonra dün Konya'ya avdet olunmuştur.

Şiddet-i şita arasında ihtiyacat-ı mahalliyenin tedkikine ma'tuf olan seyahat ve mesai-i acizanem levazım-ı maadeletin bir kat daha neşri ve umur-ı nafianın temin-i terakkiyatı gibi neticeler istihsali ve binaenaleyh zat-ı akdes-i hazreti şehriyari hakkında davat-ı hayriye isticlabı maksad-ı sadakatkaranesine mütebenni olduğundan mecra-ı mesalih ve mesai anlaşılmak üzere münhasıran biraz malumat arzına cüret olunur.

Şöyleki memurin-i mevcudenin kısm-ı azamı ifa-yı vazifece asar-ı gayret göstermekte buldukları halde dahi devair-i vilayetin her yeri yine bir takib ve teftişe muhtaç olub ale'l-husus meşhud olan müsavi-i ahvalden dolayı eli işten çektirilmiş olan Beyşehir Kaymakamı Rüşdü Bey'in muhakemesi hakkında babıaliden muntazır olan mezuniyet henüz gelmemiş ve kazanın umur-ı vekalet ile mahali redif binbaşısı tarafından idare olunmakta bulunmuş olduğundan her yerden ziyade mezkur Beyşehir kazası umur ve muamelatının suret-i cereyan-ı umumiyesi nazar-ı dikkat-i kemteranemi davet ve oraya muvasalatımla beraber mesalih-i müterakemenin rü'yet ve tedkikine müsaraat olunmuş olduğu gibi harabeye yüz tutmuş olan Beyşehir hükümet konağının bedelat-ı nakdiye tahsilat aidatından iki bin gurusun sarfıyla tamirat kararlaştırılmış ve evvelce inşasına başlanılarak na-tamam kaldığı görülen büyük bir mekteb-i ibtidainin dahi bazı evkaf-ı munderise varidatından ve hamiyetmendânın vereceği ianattan tamir ikmalî tensib edilerek kaymakam vekaletine vesaya-yı mukteziye ifa kılınmıştır.

Beyşehir kazasının ittisalinde balık seyrine mahsus olan dalyan vehamet-i hevaya hizmet eylediği evvel ve ahir cereyan eden muhabereden anlaşılmış ve buraca harab tabir olunan mezkur dalyanın kasabadan bir saat uzak mahalde tesisleriyle vehamet-i hevaya badi bir takım miyah-ı rakidenin

¹⁵ BOA, Y.PRK.UM., 53/37 (28 Şubat 1901).

¹⁶ BOA, Y.PRK.UM., 53/37 (28 Şubat 1901).

akıtılması lüzumunu refakat-i acizanemde bulunan vilayet müfettişi dahi tasdik eylemiş olduğundan mahzur-ı mazarratı meşhudat-ı bendeganeme teyid eden bu ariza-i vehimenin ref' ve izalesi lüzumu tekrar maliye nezaretine derdest-i iş'ar bulunmuştur.

Sekiz yüz haneyi havi olan Tavvana[Doğanbey Bucağı] karyesinde hükümet memuru bulunmadığı ve bundan ötürü orada vukuat zuhur eylediği bizzat görüldüğünden ileride saye-i intizamvaye-i cenabı padişahide orada bir nahiye teşkili esbabına teşebbüs olunmak ve mesarif-i vakıa-i daimesinin karşılığı tedarik edilmek üzere şimdilik birkaç zabtiye ile bir zabitin orada ikamesi tezekkür olunarak hemen icab-ı icra olunduğu misillü Beyşehir daire-i belediyesinin yüzbin guruşa karib sermayesi vaktiyle şunun bunun zimmetinde kaldığı ve heyet-i belediye bir mahalde oturarak fazla bedel-i icar verilmekte olduğu ve hıfzıssaha nokta-i nazarından inşası elzem olan mezbah bir kasabada henüz meydana getirilmediği anlaşıldığından tarik-i kanuniyeye tevessül olunarak mezkur bakayanın sür'at-i istihsali ve bir daire-i belediye ile selhhanenin inşası esbabının istikmal olunması ve bu sene umur-ı nafia için mezkur kazadan mevki-i imalata sevk olunacak amele-i mükellefenin tetkikiyle şimdiden defatirinin tanzimi kararlaştırılarak hususat-ı mezkurenin tesri-i tesviyesine vilayet polis serkomiseri memur edilmiştir.

Konya'nın en büyük varidatı ağnam rüsumu olmasına ve esasen bu devir ve sefer-i çakeranem şu rüsümün mektumat ve su-i istimalat vukuu gibi zıya-ı hukuk-ı hazineden meydan verilmeyecek bir suret-i salimede temin-i hüsn-i istifası esbab ve tedabirini kararlaştırmak maksadına mübteni bulunmasına nazaran tayin ve sevk olunacak ağnam memurlarının hüsn-i intihabıyla bir suret-i müstakimane ifa-yı vazife edebilmeleri esbabı ihzar ve tahsil-i emvale müteallık tedabir dahi ittihaz edilmiştir.

Hapishanesinin her ciheti ve mevkûf ve mahkûm olan eşhasın ahvali tahkik olunarak tesri-i rü'yet-i mesalih zımnında mahkeme-i bidayet riyasetine lazım gelen vesayanın ifasını ve müdde-i umuminin tedkik edebileceği umura aid defterin hemen bi't-tanzim Konya'ya tesrii lüzumu ilaveten ihzar olunmasını müteakib oradan Seydişehir'ne gelinerek muamelat-ı mülkiye ve maliye-i kazanın tedkikine lede'l-ibtidar 570 bin guruştan ibaret olan mezkur Seydişehir'nin varidat-ı öşriyyesinden 270 bin guruşu mültezimlerin zimmetinde kaldığı ve bu da zehayirin sevk ve furuhtuna imkan bulunamamasından ileri geldiği görüldüğünden mültezimlerin zimmetinde bırakılan mezkur varidatın tahsili esbabına şiddetle teşebbüs olduğu gibi mal müdürünün henüz kefil vermediği halde hilaf-ı usul ve nizam olarak ifa-yı vazife eylediği ve zaten ihtiyar ve hasta bulunduğu anlaşıldığından serian tebdiliyle mükeffell ve muktedir başka müdürün tayini nezaret-i aidesine bildirilmiştir.

Konya ile Seydişehir arasında bulunan tarikler muhtaç-ı tesviye bazı aksam-ı menbaası mevcut ve bunların kariben tesviye ve inşasıyla mürur ve uburun teshili ihtiyacı revnümün olub mezkur inşaata ibtidar olunması kararlaştırıldığı cihetle sevk olunacak amele-i mükellefenin defteri tanzim ve keşfiyata memur edilen mühendisin vazifesi teshil olunmak üzere kaymakama tebliğat ifa olduğu gibi Seydişehir kasabasında vaki ve mürur-ı zaman ile mail-i inhidam olan muallimhane cami-i şerifin icra-yı tamirâtı içinde keşfiyat-ı lazıme icrası heyet-i mahalliyeye tebliğ olunmuştur.

Seydişehir civarında olan Karaviran Gölü'nden Konya ovasına doğru vaktiyle ahalinin açtığı cedvel kapandığından mezkur cedvelin küşadı ve gölden gelecek su ile Konya Ovası'nın lüzumuna mebni oraya bir heyet-i fenniye gönderilmişti. Mezkur heyet-i fenniyenin kifayet ve muamelatı bizzat görülerek derdest-i tedkik olan evrak hakkında istihsal-i muamelat-ı kafiye olunacak ve ona göre icabına bakılacaktır.

Seydişehir'nden Bozkır kazasına muvasalat olunmuş ve ağnam memurlarının hüsn-i intihab-ı vesayasının ifasıyla beraber asakir-i redife-i şahaneye mahsus duyunun ikmalî ve redif zabitleriyle memurin-i mülkiye arasında devam edegelen ihtilafatın halli esbabına tevessül olunarak kısmen istihsal-i muvaffakiyet ve hapishanenin tamiriyle tesriine müsaraat edilmiştir. Kaza-yı mezkurun bazı kurasında kaçak barut imal olduğu haber verildiğine ve kazanın ehemmiyet-i mevkiasıyla mütenasib olmayan zabitasının ahval ve muamelatı şayan-ı islah görülmesine mebni serian merkez vilayetten

Tabur Ağası Şakir Efendi'nin celbi ve bir yüzbaşının daimen oralarda ikamesi kararlaştırılarak icab-ı icra olduğu gibi mezkur barut imalat-ı memnuasına zinhar meydan verilmemesi suret-i ekidede kaymakam-ı kazaya tebliğ ve zabıta-i mahalliyenin ıslahına memur mumaileyh Tabur Ağası için dahi bir talimat-ı vazıha tevdi' olunmuştur. Kaçak maddesinden bahs olunurken bir müddetten beri bütün kaçakçılığını itiyad etmiş olan eşhasın dahil-i vilayette seyr ü sefer etmemeleri hakkında ittihaz olunan tedabirin bir suret-i daimede tesiri olabilmesi imkanı bulunamadığının arz ve tekrarı faideden gayri hali görülmüştür. Vilayet ahalisinden kaçakçı olanların tehdid-i cüretlerine muvaffakiyet hasıl olduğu halde İzmir'den Bursa'dan gelmekte olan kaçakçıların duhul ve tecavüzüne sedd-i mümanaat çekilememiş ve bu da gereği mezkur Bursa vilayetinde eşhas-ı merkumenin tedib ve tevkifine ehemmiyet verilememesinden ileri gelip hatta cinayat-ı azimesinden dolayı idam cezasıyla mahkum olduğu halde Sinop hapishanesinden firar etmiş olan Sarıh karyesi ahalisinden Gemiş Ali nam şahsın Konya vilayetinde bu kadar tecavüzat ve ceraimi mesbûk ve meşhud iken Hüdavendigâr vilayeti bunun kabul-i istimanına delalet eylediği ve Babıalce bu babda iş'aratta bulunduğu evrak-ı havadiste görülmüştür. Halbuki bu kabil şerirler hakkında hükümet tarik-i istimanı açacak olursa avakıb itibariyle birçok eşhas-ı şerireyi teşci' etmiş olacağından fikr-i kahiranemce vilayet-i müşarunileyhanın delalet-i vakıası rehin-i isabet değildir. Müddet-i cüziye içinde Karaman kazasında birçok asar-ı nafia vücuda getirilmiş ve saye-i şahanede mahsul-i mesai-i abidanem olan yollar ile bir buğday pazarı vesair ebniye görülmüş olduğundan mezkur kaza heyeti cidde sezavar-ı takdirdir.

Orada mevcut olan hapishanenin her tarafı harap ve mevkufinin meşhud olan ahvali cidden dai-i ızdırab olub bunun yenden inşası için aranılan tahsisatın vüruduna kadar hal-i hazırın devamı mümkün olamayacağından belediye varidatından makbuzen 15 bin guruş sarfıyla hapishanenin yeniden tamir ve tevsii kararlaştırılmış ve bu sene yeniden bazı sokaklar inşa ve küşadı tasavvur olunarak buna mahsusen bir mühendisle belediye heyeti memur edilmiştir.

Karaman kasabası civarında olup kimseye aid olmadığı halde şunun bunun istifade edegeldiği Suğla arazisinden ita oluna gelen öşürden maada mekatib-i iptidaiye-i mahalliyeye bir miktar iane istihsali esbab ve istikmal olunmuştur.

Karaman ahalisinden bazıları belediye tabibinin adem-i ehliyetinden bahisle şikayette bulunmuşlar ise de tabib mumaileyh mekteb-i tıbbiye-i mülkiyeden diploma ile muhreç olub adem-i vukufu hakkında dermiyan olunan şikayet amiyane mesmu' olamayacağına ve kendisi daha 4 ay evvel gelerek maddeten bir kusuru dahi meydana konulmadığına ve daha evvel bir diğer tabib ahali-i kazanın talep ve şikayeti üzerine tebdil edilmiş olduğuna mebni şimdi bir madde-i müeyyene olmadıkça hakkında muamele icrası ve şikayetin takibi mümkün olamayacağı ifade olunmuş olduğu gibi ahalden mutedil fiyat ile ecza furuhtu ve züefa-yı merzanın tehir-i müdavat ve muayenesine meydan verilmemesi suret-i ekidede kaza daire-i belediyesine tebliğ ve tenbih edilmiştir. Konya'ya memurin-i acizanem icra buyrulmazdan evvel ekser kazalarda belediye tabibleri bulunmayıp bu yüzden zayıat-ı mühimme vukubulmakta iken saye-i selamtvaye-i hazreti şehriyaride şimdi vilayetin hemen umum kazalarında etıbba tayin ve merza-yı ahalinin hüsn-i müdavatı temin olunmuş ise de her yerde hoşnudi-i umumiye celb edebilecek etıbbanın vücudu müşekkel ve mamafih sıhhiye müfettişi marifetiyle sıhhat-ı umumiye ve ahval-i etıbbanın sık sık teftişiyle şikayete ve bir güne noksana meydan verilmemesi mukarrerdir.

Ağnam memurlarının alacağı maaşat fazla olarak tahsis olduğundan onların tenkisi ve bazı tasarrufat istihsali ile züra' temettü vergisinin bi'l-müzakere tenzili muamelesi ikmal olunmuştur. Saye-i umranvaye-i cenabı hilafetpenahide sekene-i vilayet-i umumi ve daimi olan asayiş ve sükun-ı hazırın fevaid-i mahsusasından müteşekkir olarak işbu 1316 sene-i rumiyesinde meydana gelen mahsulatın kesret-i fevkaladesi de halkın refah-ı maişetini tevsii' ve ikmale cidden hizmet etmiş ise de zehayirin arzu derecesinde piyasalarda yüksek fiyat ile satılamamasından ve İzmir'de iki defa zuhur eden hastalık sebebiyle muamelat-ı ticariyeden sekte olmasından ve evvelce kıyyesi 4-5 guruşa satılmakta olan yapagının bu sene Transval muharebesinin devamına mebni fiyatı 3 ve 3,5 guruşa

tedenni etmesinden ve Fransa'nın el haletü hazihi üzüm mahsülüne öşür ve gümrük rüsumu vaz' etmekte bulunmasından ve imal olunan halıların Fransa ve İngiltere ile Amerika'da bu sene kesret üzere satılamamasından naşi vilayete pek az para girmiş ve binaen ale'z-zalîk tekalîf-i emirîyyenin vakt-i zamanıyla istihsali kesb-i gayret eylemiştir.

Mamafih ahaliye kat'en şiddet gösterilmeyerek iki senedir varîdat-ı devletin hüsn-i cibayetinde temin edilen muvaffakiyetin aynen dahi imkanpezîr husul olması memul ve müşkülât-ı iktisadiyeye çaresiz olacak tedabir-i mahalliyeye devam olunması mukarrer bulunmuştur. Baki emr ü ferman hazreti menlehül emrindir.

[fi]15 Şubat sene[1]316-9 Zilkade sene[1]318[28 Şubat 1901]

[imza]Konya Valisi[Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa]

SONUÇ

Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa, yöneticisi olduğu Konya vilayetinde yaklaşık 4 yıl görev yapmıştır. Görev süresince faal bir vali görüntüsü çizen Mehmed Ferid Paşa, dönemin taşra panoraması çizmesi açısından önemli bir hizmette bulunmuştur. Beyşehir, Seydişehir, Bozkır ve Karaman kazalarının 20. yy başlarındaki genel durumu hakkında dikkat çekici bilgiler veren Mehmed Ferid Paşa, gördüğü aksaklıkları açık bir şekilde yazmış ve günümüze önemli bir kaynak bırakmıştır. Konya valisi Mehmed Ferid Paşa'nın şahsi gözlemlerini içeren rapor, özellikle söz konusu yerleşim birimlerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik ve ihtiyaçlarının araştırılması açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Y.PRK.UM.*, 53/37 (28 Şubat 1901).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *DH.MKT.*, 466/26 (18 Şubat 1902).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İ.DH.*, 1353/63 (28 Mart 1898).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İ.DH.*, 1404/24 (29 Kasım 1902).

Konya Vilayet Salnamesi (KVS), Hicri 1312.

Açar, Savaş (2016). "Konya Valiliğinden Sadrazamlığa Bir Ömür "Devletlü": Avlonyalı Ferid Paşa", *Aksaray Üniversitesi Genç Kalemler Tarih, Düşünce ve Kültür Dergisi*, S. 3, Bahar 2016, s. 43-53.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal (1982). *Son Sadrazamlar*, C. III, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Karaman, Fikriye (2015). "Avlonyalı Ferid Paşa Bir Ömür Devlet", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S. 33, s. 107-114.

Kırmızı, Abdülhamit (2014). *Avlonyalı Ferid Paşa Bir Ömür Devlet*, Klasik Yayınları, İstanbul.

Kırmızı, Abdülhamit (2005). "Usûl-i Tedrîs Hâlâ Tarz-ı Kadîm Üzre: Konya Valisi Ferid Paşa'nın Eğitimi İslah Çalışmaları", *Dîvân İlmi Araştırmalar*, Sayı 19, 2005/2, s. 195-229.

Kiel, Machiel (1991). "Avlonya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul, s. 118-120.

Muşmal, Hüseyin & Yaman, Esmeray (2019). "Konya Valisi Avlonyalı Mehmet Ferid Paşa'nın 1899 Yılındaki Vilayet Gezisi Raporuna Göre Karaman İzlenimleri", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2019, Sayı 22, s. 171-188.

Ünlü, Talha Burak (2017). "Avlonyalı Ferid Paşa Bir Ömür Devlet", *Tarih Kritik Dergisi*, C. 3, S. 2, Nisan 2017, s. 66-69.

VATANDAŞLARIN BELEDİYE KURUMSAL KAPASİTE ALGISI: KEÇİÖREN BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Ali ŞAHİN
Selçuk Üniversitesi

Öğr. Gör. Mehmet POLAT
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Adnan SÖYLEMEZ
Selçuk Üniversitesi

ÖZET

Avrupa Birliği uyum sürecinde yerel yönetimlerin güçlendirilmesi istenmektedir. Bu bağlamda sadece mevzuatın değiştirilmesi ve uyumlaştırılması yeterli görülmemekte bunun yanında değiştirilen mevzuatın uygulanabilmesi ve AB tarafından aktarılan fonların verimli kullanılabilmesi için gerekli kurumsal kapasitenin de oluşturulması istenmektedir. Türkiye’de buna bağlı olarak yerel yönetimler ile ilgili mevzuatı değiştirerek yerel yönetimlere daha fazla yetki ve sorumluluk verilmiştir. Ancak yerel yönetimlerin verilen sorumlulukları gereği gibi yerine getirebilmeleri için idari kapasitelerinin yeterli olup olmadığı pek göz önünde bulundurulmamıştır.

Ayrıca vatandaşın en sık hizmet aldığı yerel yönetim birimleri olan belediyelerden vatandaşın etkin hizmet alabilmesi belediyelerin kurumsal kapasiteleri ile yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. Diğer bir ifadeyle güçlü kurumsal kapasiteye sahip olan belediyelerin sunmakta oldukları hizmetleri daha etkin bir şekilde yerine getirdikleri ileri sürülmektedir.

Bu nedenle araştırmanın amacı belediyelerin kurumsal kapasitesi ile ilgili vatandaşın algısını ölçmek olarak belirlenmiştir. Bu amaca uygun olarak nüfus bakımından Ankara’nın en büyük Türkiye’nin ise ikinci en büyük ilçesi olan Keçiören Belediyesi’nden hizmet alan vatandaşlara kurumsal kapasite anketi uygulanmıştır. Araştırma kapsamında 883 anket değerlendirmeye alınarak SPSS 20.0 programıyla analiz edilmiş ve elde edilen bulgular ışığında belediyenin kurumsal kapasitesinin geliştirilebilmesi için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Kapasite, Vatandaş Algısı, Keçiören

CITIZENS' PERCEPTION OF MUNICIPAL INSTITUTIONAL CAPACITY: THE CASE OF KEÇİÖREN MUNICIPALITY

ABSTRACT

In the European Union harmonization process, it is desired to strengthen local governments. In this context, not only is the amendment and harmonization of the legislation considered sufficient, but it is also required to establish the necessary institutional capacity for the implementation of the amended legislation and the efficient use of the funds transferred by the EU. Accordingly, local governments have been given more authority and responsibility by changing the legislation related to local governments in Turkey. However, it has not been taken into account whether the administrative capacity of local governments is sufficient to fulfill their assigned responsibilities properly.

In addition, it is thought that the effective service of the citizens from the municipalities, which are the local government units where the citizens receive service most frequently, is closely related to the

institutional capacities of the municipalities. In other words, it is claimed that municipalities with strong institutional capacity perform their services more effectively.

For this reason, the aim of the research is to measure the perception of the citizens about the institutional capacity of the municipalities. In accordance with this purpose, an institutional capacity questionnaire was applied to the citizens receiving service from Keçiören Municipality, which is the largest district of Ankara in terms of population and the second largest district of Turkey. Within the scope of the research, 883 questionnaires were evaluated and analyzed with the SPSS 20.0 program, and various suggestions were made in order to improve the institutional capacity of the municipality in the light of the findings.

Keywords: Institutional Capacity, Citizen Perception, Keçiören

1.GİRİŞ

1980’li yıllarla beraber, küreselleşme sürecine bağlı olarak kamu yönetiminin kapalı, hantal ve verimsiz yapısı giderek daha çok sorgulanmaya başlamaktadır. Kamu hizmetleri, klasik yönetim anlayışında gizli ve kapalı gerçekleştirilir iken; yeni yönetim anlayışında bu hizmetler, açıklık ve katılımcılığa dayalı yapılmaktadırlar. Günümüzde kamu yönetiminin rolü yeniden tanımlanarak; bu rol, başlıca yönetmekten ziyade yönlendirmek üzerine yoğunlaşmaktadır. Yeni yönetim anlayışında kamu hizmetleri sunulurken, halkın kendilerini ilgilendiren kararlara katılması, kendilerini ilgilendiren konulardan haberdar edilmesi, kendi görüş ve düşüncelerini yönetime aktarması beklenmektedir (Önen, 2017: 249). Geleneksel kamu yönetiminde “kamu kurumları ne üretirse halk onu tüketir” anlayışı geçerli iken, yeni kamu yönetiminde “vatandaşın ihtiyaçlarına göre üretim” anlayışı geçerlidir (Usta ve Memiş, 2010: 334).

Yeni toplumsal düzeni özel sektörden biraz geç algılayan kamu kuruluşları da özel sektörden bazı hususları aktarmak suretiyle hizmet sunum yöntemlerini ve kurumsal yapılarını değiştirme yoluna gitmişlerdir (Şahin, 2007:161). Bu bağlamda vatandaşa en yakın hizmet sunum birimleri olan ve vatandaşın en sık başvurduğu yerel yönetim kuruluşu olan belediyeler de toplumun yeni taleplerine cevap verebilmek için yapısal bir dönüşüm geçirmektedir. Bu yapısal dönüşümün başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi ise belediyelerin kurumsal kapasitelerine bağlıdır. Bu nedenle belediyeler yapısal dönüşümlerini başarılı bir şekilde gerçekleştirmek için kurumsal kapasitelerini geliştirmeye gayret etmektedirler.

1.1.Kapasite ve Kurumsal Kapasite Kavramı

Kapasite kavramının birçok farklı tanımı mevcuttur. Dolayısıyla kavramın tanımı hakkında fikir birliği söz konusu değildir. Bu çeşitlilik farklı nedenlerden dolayı ortaya çıkmıştır. Farklı disiplinler ve bilgi kuruluşları kapasite konularını oldukça farklı açılarından değerlendirmektedir. Bilim insanları konuyu kendi disiplinlerinin bakış açısından ele almakta ve farklı aktörler - uygulayıcılar, danışmanlar, analistler - kapasite konularını kendi bakış açılarıyla değerlendirmektedir (Morgan, 2006:2). Ayrıca kapasite kavramının genişliği belirsizliğe yol açan bir başka neden olarak karşımıza çıkmaktadır (Hou vd., 2003: 301). Sonuç olarak birçok tanım ortaya çıkmıştır. Aşağıda bu tanımlardan bazıları verilmiştir.

Honadle (1981) kavramı “değişimi öngörme ve etkileme, politika hakkında bilinçli, akıllı kararlar vermek, politika uygulamak için programlar geliştirmek, kaynakları çekmek ve özümsemek, kaynakları yönetmek, gelecekteki eylemleri yönlendirmek için mevcut faaliyetleri değerlendirme kabiliyeti” olarak tanımlamaktadır.

UNDP (2008) ise kavramı “bireylerin, kurumların ve toplumların sürdürülebilir bir şekilde işlevleri yerine getirme, sorunları çözüme ve hedef belirleme ve gerçekleştirme becerisi” olarak tanımlamaktadır.

Kurumsal kapasite karmaşık, gizemli ve dinamik bir kavramdır. Kavramın anlamını artıran bir dizi bireysel unsur içerdiği için karmaşıktır. Ayrıca, kurumsal kapasite örtülü olduğundan ve doğrudan ölçülemediğinden, sadece bileşenlerini ölçerek değerlendirilebildiği için de gizemlidir. Bunun yanında kurumsal kapasite kavramı sürekli geliştiği için dinamiktir (Borisov, 2018:6). Bu nedenle kapasite kavramı gibi kurumsal kapasite kavramı için de ortak bir tanım bulunmamaktadır.

Arnold Howitt kurumsal kapasiteyi “sorunları belirleme, bunlarla başa çıkmak için politika alternatiflerini geliştirme ve değerlendirme ve hükümet programlarını işletme yeteneği” olarak tanımlamaktadır (Honadle, 1981: 576).

Polidano (2000), kurumsal kapasiteyi devletin çıktılarını sağlamak için gereken insan ve fiziksel kaynakları verimli bir şekilde yönetme yeteneği olarak tanımlarken devlet kapasitesini ise devletin sosyal ve ekonomik desteği harekete geçirme ve halkla ilgili hedeflere ulaşmak için halkın rızasını sağlama yeteneği olarak tanımlamaktadır (Painter ve Pierre, 2005; 2). Tüm tanımlar birlikte göz önüne alındığında kapasitenin yetenekle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda kapasite kurumların kendine verilen görevleri en uygun şekilde yerine getirebilme yeteneği olarak değerlendirilmektedir.

2. KEÇİÖREN BELEDİYESİ KURUMSAL KAPASİTE ALGISI

2.1. Araştırmanın Amacı

Belediyeler vatandaşın en sık hizmet aldığı yerel yönetim birimleridir. Vatandaşın belediyelerden etkin hizmet alabilmesi belediyelerin kurumsal kapasiteleri ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle güçlü kurumsal kapasiteye sahip olan belediyelerin sunmakta oldukları hizmetleri daha etkin bir şekilde yerine getirdikleri iddia edilmektedir.

Bu nedenle araştırmanın amacı belediyelerin kurumsal kapasiteleri hakkında vatandaş algısını belirlenmektir. Ayrıca belediyelerin kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi için çeşitli önerilerde bulunmaktadır.

Katılımcıların anket form sorularına verdiği yanıtlardan elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programı aracılığıyla istatistiksel açıdan analiz edilmiştir. Araştırma kapsamındaki katılımcılar temel olarak; cinsiyet, yaş, siyasi görüş, kurumsal kapasite değişkenleri açısından incelenmiştir.

2.2. Araştırmanın Kapsamı

Belediyelerin kurumsal kapasitelerinin vatandaşlar tarafından ne şekilde algılandığını belirleme amacının Keçiören özelinde tespit edilebilmesi için anket uygulaması Keçiören Belediyesi yetki alanıyla sınırlı tutulmuştur. Anket uygulaması sonucunda araştırma için kullanılabilir ve eksiksiz 883 katılımcının anket verileri değerlendirilmeye alınmıştır. Öncelikle, elde edilen anket formu verilerinin demografik açıdan analizi yapılarak; cinsiyet, yaş, eğitim, gelir gibi değişkenler açısından değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Araştırmamızın en önemli kısıtı; anket yönteminin doğasında bulunan katılımcıların objektif ve yönlendirilmemiş yanıtların doğru bir şekilde yansıtılmasında gizlidir.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın uygulama bölümünde, anket yöntemi uygulanmıştır. Anket iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik bilgilere yönelik sorular yer almakta, ikinci bölümde ise vatandaşların belediyenin kurumsal kapasite algısını belirten ifadelerle yönelik likert tipi sorulara yer verilmektedir. Anketler katılımcılara dağıtılarak gerekli açıklamalar doğrultusunda uygulanmıştır. Araştırmanın başlangıç aşamasında bir grup üzerinde pilot bir çalışma yapılarak, anket tasarımı ve uygulama süreciyle ilgili geri bildirimler alınmış, anket formu üzerinde yeniden düzenlemeler yapılmıştır. Ankete cevap veren katılımcıların ifadelerle katılım düzeyi aşağıdaki gibi ölçeklendirilmiştir.

1. Kesinlikle Katılmıyorum
2. Katılmıyorum
3. Kısmen Katılıyorum
4. Katılıyorum
5. Kesinlikle Katılıyorum

Katılımcıların kurumsal kapasite algısını belirleyebilmek için Söylemez ve Şahin (2019)'in, çalışmalarından yararlanılarak 15 maddelik 5'li Likert tipi bir ölçek oluşturulmuştur. Ölçek güvenilirlik analizi 15 ifadenin tamamı için yapılmış ve % 93,9 olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda kullanılan ölçek güvenilirlik koşulunu sağlamaktadır.

Farklı değişkenlere göre katılımcın ölçeğe yönelik ifadeleri normal dağılım ve homojenlik açısından analize tabi tutulmuştur. Katılımcıların durumlarıyla ilgili ifadelerin (Sig.= $p>0,05$) normal dağılım ve homojenlik koşullarını sağlamadığı görülmüştür. Normal dağılıma sahip olmayan grup ortalamaları arasındaki farklılığı test etmek için Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testi gibi parametrik olmayan testlerden yararlanılmıştır. Sosyal bilimler alanında Mann Whitney U testi sıkça kullanılan testlerden biridir. Cinsiyet açısından katılımcıların ölçek ifadelerine yönelik ortalamalar arasında farklılığının bulunup bulunmadığını Mann Whitney U testi aracılığıyla ölçmek mümkündür. İki ayrı ortalamanın belirli bir önem düzeyinde farklılık taşıyıp taşımadığı bu test aracılığıyla kontrol edilebilmektedir. Bu testlerde tasarlanan H0 ve H1 hipotezleri, genellikle birbirine zıt iki önerme şeklinde kurulmaktadır (Altunışık, 2010:180). Kruskal Wallis testi ile ikiden fazla grup ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı tespit edilirken, aynı zamanda birden fazla grup ortalamasının aynı anda karşılaştırılması da yapılabilmektedir (Özdemir, 2013:271). Çalışmada katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve siyasi görüşleri ile ölçek ifadelerine verdikleri yanıtlar anlamlı şekilde farklılaşmış farklılaşmadığını tespit etmek için Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri yapılarak sonuçları aşağıda paylaşılmıştır.

2.4. Analiz ve Bulgular

2.4.1. Demografik Bilgiler

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen sorulara ait demografik bilgiler, çeşitli değişkenlere göre açıklanmıştır. Bu kapsamda incelenecek demografik değişkenler: cinsiyet, yaş, eğitim, siyasal görüş başlıklarından oluşmaktadır.

Araştırmaya katılanların Katılımcıların 466'sı kadınlardan ve 417'si erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcılar genel olarak 18-25 ve 25-40 yaş kişilerden oluşturmaktadır. Eğitim durumu genel olarak önlisans ve üzeri olarak tespit edilmiştir. Katılımcılar siyasal görüş olarak kendilerini tanımladıklarında 355 kişi ile milliyetçi ilk sırada yer almaktadır. Bunu 262 ile muhafazakar ve 114 ile Atatürkçü yanıtı takip etmektedir.

Vatandaşların kurumsal kapasite algısını ölçmek için kullanılan ölçek fiziksel varlık, finansal ve mali yapı, bilgi teknolojileri olmak üzere üç kurumsal kapasite bileşeninden oluşmaktadır. Aşağıda bu bileşenlerle ilgili bulgular ayrı ayrı başlıklar şeklinde yer almaktadır.

2.4.2. Kurumsal Kapasite Algısı Fiziksel Varlıklar İlgili Bulgular

Çalışmanın bu bölümde kurumsal kapasitenin fiziksel varlıklar bileşeni ile ilgili ifadelerin analizi yapılarak elde edilen bulgular aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo 1. Fiziksel Varlıklar (Belediye binası modern ve kullanışlı bir yapıdır.)

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	48	5,4	5,4	3,41
	Katılmıyorum	115	13,0	18,5	
	Kısmen Katılıyorum	272	30,8	49,3	
	Katılıyorum	326	36,9	86,2	
	Kesinlikle Katılıyorum	122	13,8	100,0	
	Toplam	883	100,0		

Katılımcılara yöneltilen “belediye binası modern ve kullanışlı bir yapıdır” ifadesine katılımcılar genel olarak katılıyorum cevabını vermişlerdir. Ancak ortalamanın kısmen katılıyorum ifadesine çok yakın olduğunu da belirtmek gerekir. Bu bağlamda katılımcılar belediye binasının modern ve kullanışlı olduğunu düşünmektedir (Tablo 1).

Tablo 2. Fiziksel Varlıklar (Belediyenin araç gereç ve ekipmanları hizmet için uygundur.)

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	37	4,2	4,2	3,46
	Katılmıyorum	88	10,0	14,2	
	Kısmen Katılıyorum	299	33,9	48,0	
	Katılıyorum	346	39,2	87,2	
	Kesinlikle Katılıyorum	113	12,8	100,0	
	Toplam	883	100,0		

Vatandaşlar belediyenin araç, gereç ve ekipmanlarının hizmete uygunluğu konusunda da belediye binası ile ilgili düşüncesine benzer bir düşünceye sahiptir. Vatandaşların araç gereçlerin hizmete uygun olduğunu düşündükleri söylenebilir (Tablo 2).

Tablo 3.Fiziksel Varlıklar (Belediyenin hizmet alanlarındaki araç ve gereçleri yeterlidir.)

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	37	4,2	4,2	3,42
	Katılmıyorum	95	10,8	14,9	
	Kısmen Katılıyorum	312	35,3	50,3	
	Katılıyorum	339	38,4	88,7	
	Kesinlikle Katılıyorum	100	11,3	100,0	
	Toplam	883	100,0		

Katılımcılara fiziksel varlıklarla ilgili olarak yöneltilen bir diğer ifade ise belediye araç, gereç ve ekipmanlarının yeterliliğiyle ilgilidir. Katılımcılar araç, gereç ve ekipmanların yeterli olduğunu düşünmektedir. Ancak yinelemek gerekirse diğer fiziksel varlıklar ile ilgili ifadeler verilen yanıtlar gibi burada ortalamanın kısmen katılıyorum ortalamasına çok yakın olduğunu vurgulamak gerekmektedir (Tablo 3).

Tablo 4.Fiziksel Varlıklar (Belediyenin araç, gereç ve ekipmanları ihtiyaç halinde yenilenmektedir.)

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	42	4,8	4,8	3,48
	Katılmıyorum	74	8,4	13,1	
	Kısmen Katılıyorum	307	34,8	47,9	
	Katılıyorum	335	37,9	85,8	
	Kesinlikle Katılıyorum	125	14,2	100,0	
	Toplam	883	100,0		

Katılımcılara belediye araç, gereç ve ekipmanlarının yeterliliğinden sonra bu araç, gereç ve ekipmanların ihtiyaç halinde yenilenme durumu sorulmuştur. Katılımcılar genel olarak araç, gereç ve ekipmanların ihtiyaç halinde yenilendiğini düşünmektedir (Tablo 4). Fiziksel varlıklarla ilgili olarak yöneltilen ifadeler birlikte değerlendirildiğinde genel olarak katılımcıların olumlu yönde ifadeleri yanıtladıkları görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların belediyenin kurumsal kapasitesini fiziksel varlıklar açısından orta düzey olarak algıladıkları söylenebilir.

2.4.3. Kurumsal Kapasite Algısı Finansal ve Mali Yapı İlgili Bulgular

Çalışmanın bu bölümde kurumsal kapasitenin finansal ve mali yapı bileşeni ile ilgili ifadelerin analizi yapılarak elde edilen bulgular aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo 5. Finansal ve Mali Yapı (Belediye bütçesinden uygun harcama yapmaktadır.)

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	98	11,1	11,1	3,00
	Katılmıyorum	189	21,4	32,5	
	Kısmen Katılıyorum	279	31,6	64,1	
	Katılıyorum	247	28,0	92,1	
	Kesinlikle Katılıyorum	70	7,9	100,0	
	Toplam	883	100,0		

Finansal ve mali yapı ile ilgili ilk ifade belediye bütçesinden uygun harcama yapma durumunu belirlemeye yönelik olarak katılımcılara yöneltilmiştir. Bu ifadeyi yanıtlayanlar belediyenin uygun harcamalar yaptığına kısmen katılmaktadır (Tablo 5). Bu açıdan katılımcılar belediyenin bazen uygun harcamalar yaparken bazen de uygun olmayan harcamalar yaptığını düşünmektedir.

Tablo 6. Finansal ve Mali Yapı (Belediye mali yapı açısından iyi durumdadır.)

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	75	8,5	8,5	3,23
	Katılmıyorum	123	13,9	22,4	
	Kısmen Katılıyorum	285	32,3	54,7	
	Katılıyorum	327	37,0	91,7	
	Kesinlikle Katılıyorum	73	8,3	100,0	
	Toplam	883	100,0		

“Belediye mali yapı açısından iyi durumdadır” ifadesine de katılımcılar uygun harcamanın sorulduğu ifadeye benzer şekilde yanıt vermiştir. Katılımcılar belediyenin mali durum açısından kısmen iyi bir durumda olduğunu belirtmişler (Tablo 6).

Tablo 7. Finansal ve Mali Yapı (Sorunların çözümünde belediyenin bütçesi yeterli görünmektedir.)

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	48	5,4	6,0	3,32
	Katılmıyorum	103	11,7	18,9	
	Kısmen Katılıyorum	281	31,8	54,2	
	Katılıyorum	277	31,4	89,0	
	Kesinlikle Katılıyorum	88	10,0	100,0	
	Toplam	883	100,0		

Belediyenin bütçesinin yeterli olup olmadığının katılımcılar tarafından nasıl algılandığını belirlemeye yönelik olarak yöneltilen ifadeye katılımcılar kısmen yeterliliği ifade eden kısmen katılıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 7). Bu çerçevede katılımcıların belediyenin bütçesinin sorunların çözümünde tam olarak yeterli olmadığını düşünmektedirler. Finansal ve mali yapı ifadeleri birlikte değerlendirildiğinde katılımcılar belediyenin kurumsal kapasitesini finansal ve mali yapı açısından da orta düzeyde bir kapasiteye işaret ettiğini değerlendirmektedir.

2.4.4.Kurumsal Kapasite Bilgi Teknolojileri İlgili Bulgular

Çalışmanın bu bölümde kurumsal kapasitenin bilgi teknolojileri bileşeni ile ilgili ifadelerin analizi yapılarak elde edilen bulgular aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo 8. Bilgi Teknolojileri (Belediyenin bilgi işlem ve teknolojik altyapısı yeterlidir.)

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	62	7,0	7,0	3,24
	Katılmıyorum	130	14,7	21,7	
	Kısmen Katılıyorum	304	34,4	56,2	
	Katılıyorum	309	35,0	91,2	
	Kesinlikle Katılıyorum	78	8,8	100,0	
	Toplam	883	100,0		

Belediyelerde önemli bir kapasite bileşeni de bilgi işlem ve teknolojik alt yapı olarak alan yazınında yer almaktadır (Söylemez ve Şahin, 2019; Uçar Kocaoğlu, 2019). Bu nedenle katılımcılara ilk olarak bilgi işlem ve teknolojik alt yapının yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcılar belediyenin bilgi işlem ve teknolojik alt yapısını kısmen yeterli görmektedir (Tablo 8).

Tablo 9. Bilgi Teknolojileri (Belediye e- belediye hizmetlerini verecek donanımına sahiptir.)

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	59	6,7	6,7	3,35
	Katılmıyorum	117	13,3	19,9	
	Kısmen Katılıyorum	265	30,0	49,9	
	Katılıyorum	336	38,1	88,0	
	Kesinlikle Katılıyorum	106	12,0	100,0	
	Toplam	883	100,0		

Belediyeler artık teknolojik gelişmelere uygun olarak belediye hizmetlerinin elektronik ortamda verilebilecek olanlarını elektronik ortama aktararak bu kanallardan e- belediye hizmetlerini etkin bir şekilde vermelidirler. Belediyelerin e-belediye hizmetlerini etkin bir şekilde verebilmeleri için gerekli donanımına sahip olmaları gerekmektedir. Bu çerçevede belediyenin e-belediye hizmetlerini yürütecek donanım açısından katılımcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Katılımcıların bu ifadeye de

verdikleri yanıtlar belediyenin kısmen e-belediye hizmeti verecek donanımına sahip olduğu yönündedir (Tablo 9).

Tablo 10. Bilgi Teknolojileri (Vatandaşların bilgileri güvenli bir şekilde korunmaktadır.)

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	41	4,6	4,6	3,49
	Katılmıyorum	95	10,8	15,4	
	Kısmen Katılıyorum	270	30,6	46,0	
	Katılıyorum	348	39,4	85,4	
	Kesinlikle Katılıyorum	129	14,6	100,0	
	Toplam	883	100,0		

Belediyeler hizmet verdiği vatandaşın elektronik ortamda işlediği gerek kişisel bilgilerini gerek ödeme yaptığı kart bilgileri ve benzeri her türlü bilginin güvenliğini sağlamak zorundadır. Bu açıdan katılımcıların “belediye vatandaşların bilgilerini güvenli bir şekilde korumaktadır” ifadesini değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcılar bu ifadeye diğer ifadelerden daha yüksek düzeyde katılmaktadır. Ancak yine bu ifade de orta düzeye çok yakındır (Tablo 10).

Çalışmada ayrıca ölçek sorularına verilen cevapların cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve siyasi görüşe göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri yapılmıştır. Sonuç olarak ölçek sorularına verilen cevaplar cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve siyasi görüşe göre farklılaşmadığını tespit edilmiştir.

SONUÇ

Belediyeler halka en yakın ve halkın en çok hizmet aldığı yerel yönetim kuruluşlarıdır. Dolayısıyla yerel halkın en çok hizmet aldığı bu kuruluşların etkin bir şekilde görevli oldukları bu hizmetleri vermeleri önem arz etmektedir. Yerel yönetim kuruluşlarının ise bu hizmetleri etkin bir şekilde verebilmeleri kurumsal kapasitesiyle doğru orantılıdır. Nitekim zayıf kurumsal kapasiteye sahip kuruluşların görevlerini etkin bir şekilde yerine getiremedikleri bilinen bir gerçektir.

Bu çalışmada Keçiören Belediyesi'nin kurumsal kapasitesi vatandaş tarafından değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle çalışmada kurumsal kapasite algısı ölçülmektedir. Bu çerçevede araştırmanın geneli göz önüne alındığında katılımcılar belediyenin kurumsal kapasitesini orta düzey olarak algılamaktadır. Gerçekte belediyenin kurumsal kapasitesi daha yüksek veya daha düşük olabilir ancak belediye vatandaş tarafından orta düzey bir kurumsal kapasiteye sahip olarak algılanmaktadır. Bu nedenle belediyenin kurumsal kapasite artırma çalışmalarına başlayarak kurumsal kapasitesini geliştirmelidir. Bu noktada en önemli vurgu finansal konularda olduğu için belediyenin kurumsal kapasite artırımına finansal ve mali yapıdan başlaması yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

ALTUNIŞIK, Remzi, ÇOŞKUN, Recai ve YILDIRIM, Engin (2010), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

- BORISOV, B. (2018). The Administrative Capacity Index of State Administration. *Business Management, D. A. Tsenov Academy of Economics*, 20(1), 5-22.
- HONADLE, B.W. (1981). A Capacity-Building Framework: A Search For Concept And Purpose. *Public Administration Review*, 41(5), 575-580.
- HOU, Y., MOYNIHAN, P. D. VE INGRAHAM, W. P. (2003). Capacity, Management and Performance: Exploring the Links. *The American Review of Public Administration*, 33(3), 295-315
- MORGAN, P. (2006). The Concept of Capacity. A Contribution to the Larger Report Capacity, Change and Performance. Maastricht: ECDPM.
- ÖNEN, S.M. (2017). Kamu Yönetiminin Değişiminde Açıklık Anlayışı: Malatya Büyükşehir Belediyesi'nin Yeni Belediyecilik Uygulamaları, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 52 (2), 248-265.
- ÖZDEMİR, Ali (2013), *Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamalar*, Beta Yayınları, İstanbul.
- PAINTER, M., PIERRE, J. (2005). *Challenges to State Policy Capacity Global Trends and Comparative Perspectives*. Palgrave Macmillan, New York
- SÖYLEMEZ, A , ŞAHİN, A . (2019). Yerel Yönetimlerde Kurumsal Kapasitenin Ölçülmesi (Konya Örneği) . *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi* , *Assam Uluslararası Hakemli Dergi* 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı , 471-493.
- ŞAHİN, Ali (2007), "Türkiye'de E-Belediye Uygulamaları ve Konya Örneği", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.29, ss.161-189.
- UÇAR KOCAOĞLU, B. (2019). Kamu Kurumlarında Yönetimsel Kapasitenin Güçlendirilmesi, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 114, Temmuz-Eylül, 117-133.
- UNDP (2008). *Capacity Assessment Methodology User's Guide*, Capacity Development Group Bureau for Development Policy, New York.
- USTA, R., MEMİŞ, Ö . (2010). Belediye Hizmetlerinde Kalite: Giresun Belediyesi Örneği . *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 15 (2) , 333-355.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ITS IMPACT ON INTERNATIONAL RELATIONS SYSTEM STRUCTURE

Tinatin Mshvidobadze

Professor Gori State University (Georgia)

ABSTRACT

This paper looks at the relationship between technological and political change in the context of global politics, focusing on the relationship between the Internet and sovereign territorial states.

The single most important consequence of technological change on global politics today, as in the past, is its impact on global governance.

This study integrates heterogeneous datasets and network science concepts with several power factors and artificial intelligence advances as a methodology to understand the evolution of the international system with a perspective around research, knowledge, innovation, and technology as an endogenous variable.

We provide quantitative evidence of the evolution of artificial intelligence innovations and technological power to identify system structure changes, both in central and peripheral countries.

Artificial intelligence has the potential to change business, society and the economy, but the impact on international power could be most important. We highlight several implications for the structure of the international system in response to advances in AI technology. However, to incorporate technology as an endogenous variable in the study of IR allows us to interpret the future of the international system as a combination of international fitness and technology capabilities. Those factors have been achieved only by some countries with a national ecosystem through public policies of innovation systems, industrial policy, education policy, research and knowledge policies, and foreign policy strategy.

Keywords: Relationship Artificial Intelligence; Center-Periphery; International Power; Network Science.

ADAPTATION STRATEGIES OF CASSAVA FARMERS TO CLIMATE CHANGE IN UGHELLI NORTH LOCAL GOVERNMENT AREA OF DELTA STATE, NIGERIA

John Oritsejolomi Ejuetueyin

Benson Idahosa University Department of Agriculture and Agricultural Technology

Dr. Robert A. Egware

Benson Idahosa University

ABSTRACT

The study examined the adaptation strategies of cassava farmers to climate change in Ughelli North Local Government Area of Delta State, Nigeria. To achieve this, the study examined the socio-economic characteristics of the cassava farmers, examined cassava farmer's awareness of climate change, identified the forms of climate change in the study area, and examined various adaptation strategies to climate change used by cassava farmers in the survey area. Using a multi-stage random sampling technique, primary data were collected with the aid of a well-structured questionnaire from one hundred cassava farmers. Data collected were analysed using descriptive statistics and Likert scale. The results showed that majority (56%) of the cassava farmers were females which may be attributed to more responsibility of the females as home managers. The average age of the cassava farmers was 49 years showing that majority of the respondents were in their middle ages. Most (89%) of the farmers were married and the mean household size was 8 persons. Majority (92%) of the farmers were considered literate since they had either secondary or tertiary education. Results revealed that 70% of the farmers were aware of climate change. Further, it was revealed that the highest form of climate change in the study area was delayed/erratic rainfall. 27 adaptation strategies were employed by the cassava farmers in the study area. Use of different tillage systems (mean = 2.88), changes in planting date and harvesting date (mean = 2.86) as well as more frequent weeding (mean = 2.63) were the 3 most frequently employed climate change adaptation strategies. It is recommended that cassava farmers' should form or join cassava farmers' association where they can share knowledge among themselves on the effects of climate change, adaptation strategies and constraints to effective adaptation and also proffer possible solutions to climate change.

Keywords: climate change, adaptation strategies, cassava farmers

VATANDAŞLARIN BELEDİYE HİZMET KALİTESİ ALGISI: KEÇİÖREN BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Ali ŞAHİN
Selçuk Üniversitesi

Öğr. Gör. Mehmet POLAT
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Adnan SÖYLEMEZ
Selçuk Üniversitesi

ÖZET

21. yüzyıl sadece bilgi ve teknolojiye değil, aynı zamanda mevcut yönetim anlayışında da hızlı bir değişim ve gelişmenin yaşandığı bir çağ olarak kabul edilmektedir. “Bilgi toplumu”, olarak adlandırılabilen bu çağda ortaya çıkan yeni toplumsal yapılar, kendilerine özgü kurum ve ilkeleri de beraberinde getirmekte ve bu yapılar, klasik yönetim anlayışının temel kural ve ilkelerinin geçerliliklerini tartışmaya açmaktadır. Toplumsal gereksinimlere yanıt vermek esasına göre oluşturulan kamu yönetiminin, toplumda yaşanan hızlı değişime ayak uyduramadığı ve bunun sonucu olarak kamu yönetimi tarafından sunulan kamu hizmetlerinin kalitesinin toplumsal talepleri karşılamaktan uzak olduğu görüşü, bilgi toplumunun ortaya koyduğu yeni yaklaşımlarla yaygın olarak kabul görmeye başlamıştır.

Kamu yönetiminin genel olarak karşı karşıya kaldığı bu tablo yerel yönetimlerde daha vahim bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten halkın en sık hizmet aldığı ve karar organlarını belirlediği yerel yönetim birimleri olan belediyeler bazen halkın beklentilerinden oldukça kopuk bir hizmet sunumu gerçekleştirmektedir. Bu nedenle belediye hizmetlerinden yararlanan bireylerin memnuniyet derecesinin ölçülebilmesi ve düzenleyici faaliyetler geliştirerek vatandaş odaklı bir hizmet sunumu için hizmet kalitesinin bilimsel olarak ölçülmesi gerekmektedir.

Bu nedenle çalışmanın amacı belediye hizmet kalitesini ölçülmesi olarak belirlenmiştir. Bu amaca uygun olarak SERVQUAL hizmet kalitesi ölçeği Keçiören Belediyesi’nden hizmet alan vatandaşlara uygulanmıştır. Araştırmada toplam 883 anket formu değerlendirmeye alınarak SPSS 20.0 programı kullanılarak analiz edilmiş ve elde edilen bulgular ışığında belediyenin hizmet kalitesi boşlukları belirlenerek önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hizmet Kalitesi, Vatandaş Algısı, Keçiören

CITIZENS' PERCEPTION OF MUNICIPAL SERVICE QUALITY: THE CASE OF KEÇİÖREN MUNICIPALITY

ABSTRACT

The 21st century is accepted as an age in which rapid change and development are experienced not only in information and technology, but also in the current management approach. The new social structures that emerged in this age, which we can call the "information society", bring with them their own unique institutions and principles, and these structures open the validity of the basic rules and

principles of the classical management approach to discussion. The view that the public administration, which was created on the basis of responding to social needs, could not keep up with the rapid change in society and as a result, the quality of public services offered by the public administration was far from meeting the social demands, has started to be widely accepted with the new approaches introduced by the information society.

This picture, which the public administration is generally faced with, is more dire in local administrations. In fact, municipalities, which are the local government units where the public receives services most frequently and determine the decision-making bodies, sometimes perform a service delivery that is quite disconnected from the expectations of the public. For this reason, it is necessary to measure the quality of service scientifically in order to measure the level of satisfaction of individuals benefiting from municipal services and to provide a citizen-oriented service by developing regulatory activities.

For this reason, the aim of the study was determined as measuring the quality of municipal service. In accordance with this purpose, SERVQUAL service quality scale was applied to the citizens receiving service from Keçiören Municipality. In the research, a total of 883 questionnaires were evaluated and analyzed using the SPSS 20.0 program, and in the light of the findings, the service quality gaps of the municipality were determined and suggestions were made.

Keywords: Service Quality, Citizen Perception, Keçiören

1.GİRİŞ

Kurumsal öğrenmenin sistematik hale geldiği, bilginin en önemli sermaye aracı olduğu, teknolojiden kaynaklanan değişimin hız kazandığı günümüzde, insanların beklentileri de hızlı bir evrim geçirmektedir. Belediyeler de insanların beklentilerindeki bu hızlı değişime uyum sağlamalı ve hizmet sunarken kamu yararını göz önünde tutmalıdır. Böylelikle etkin, verimli ve hızlı çalışabilen bir sistem ortaya çıkmış olacaktır. Belediye hizmetlerden yararlanan bireylerin memnuniyet derecesinin ölçülebilmesi ve düzenleyici faaliyetler geliştirerek yurttaş odaklı bir hizmet sunumu için hizmet kalitesinin bilimsel olarak ölçülmesi gerekmektedir (Söylemez ve Şahin, 2018: 673).

Önemi gün geçtikçe artan hizmet kalitesi, bilimsel çalışmalarda da aynı paralelde araştırılan ve incelenen bir konu haline gelmiştir. Alan yazınında yer alan tanımlamalar göz önüne alındığında bu tanımların ortak noktasının kalite kavramının müşteri ihtiyaçlarından hareketle tanımlanması olduğu gözükmemektedir. Bu tanımlardan hareketle kaliteyi kısaca “müşteri ihtiyaçlarının karşılanma derecesi” şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu açıdan bakıldığında kalite, müşteri ihtiyaçlarının belirlenmesiyle başlamakta, müşteri ihtiyaçlarının tam olarak karşılanmasıyla nihayet bulmaktadır (Arıkboğa, 2016:55; Halis, 2016:79-80). Ancak hizmetlerin değişken, soyut, stoklanamaz ve ayrılmaz nitelikte olması hizmet kalitesini de soyutlaştırmaktadır. (Bulgan ve Gürdal, 2008: 240). Bu durum vatandaşların ya da müşterilerin hizmet kalitesi algısı ve hizmet memnuniyetinin ölçülmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, hizmet kalitesi yerine literatürde “algılanan hizmet kalitesi” terimi kullanılmaktadır (Şahin vd., 2012:68).

Nitekim seçmen davranışlarını belirleyen en önemli faktörlerden biri algılanan hizmet kalitesidir. Gerçekten yerel yönetimlerde rekabetin zayıf olmasına ve kârın temel bir amaç olmamasına rağmen,

halkın desteğini kazanmak ve artırmak için, belediyelerin hizmetten yararlananlara kaliteli hizmet sunma gereksinimi bulunmaktadır (Usta ve Memiş, 2010: 335).

Belediye hizmet sunduğu vatandaşların algılanan kalite düzeyleri bazında “yüksek”, “orta” ve “düşük” olmak üzere farklı gruplara ayrılması, daha sonra da bu grupların çeşitli özellikler bakımından incelenmesi yoluna gitmek mümkündür. Belediye hizmet kalitesi ölçümlerini belli zaman aralıklarında tekrarlaması yoluyla algılanan hizmet kalitesinin zamanla nasıl bir değişim gösterdiğini de tespit edebilir (Bulgan ve Gürdal, 2015:249).

Belediyelerde yerel hizmet kalitesini yakalamak için kaynakların etkin kullanılması şarttır. Kaynakların etkin kullanımı ile ifade edilmek istenen konu, uluslararası kalite standartlarda üretim ve sunumun gerçekleştirilmesidir. Bunun sağlanması için bir taraftan belediye idaresinin yaptığı üretimlerle halkı kaliteli yaşama alıştırmayı, diğer taraftan ise halkın belli kesimlerince de olsa belediye idaresini uluslararası kalitede hizmet sunumu konusunda istek ve önerilerle ya da sivil toplum kuruluşları ile yönlendirmesi ve böylece kaynakların bir defa ve yerinde kullanılmasıdır (Söylemez ve Şahin, 2018: 674).

2. KEÇİÖREN BELEDİYESİ HİZMET KALİTESİ ALGISI

2.1. Araştırmanın Amacı

Kamu hizmetlerinin hepsini ülkelerin başkentlerinden yürütmek mümkün değildir. Bu mümkün olsa bile, hizmetlerin verimliliği ve etkinliği azalır, toplumsal fayda gerçekleştirilemez. Ayrıca demokratik siyasal değerler geliştirilemez ve halkın kamu hizmetlerine karşı ilgisi azalır. Mahalli şartların farklılığı, mekansal uzaklık, halkın yönetime katılımı ve halka daha iyi hizmet sunma gibi sorun ve ihtiyaçlar yerel yönetimleri ortaya çıkarmıştır (Eryılmaz, 2018:183). Mahalli idarelerin varlık sebebi olan yerel ihtiyaca uygunluk; ihtiyaca uygunluk olarak tanımlanabilen kaliteyle örtüşmektedir. Diğer bir ifadeyle yerel yönetimlerin varlık sebebi kaliteli hizmet sunmak olarak da değerlendirilmektedir. Bu nedenle araştırmanın amacı vatandaşın en sık hizmet aldığı yerel yönetim birimi olan belediyelerin hizmet kalitesi algısını ölçmek olarak belirlenmiştir.

Katılımcıların anket form sorularına verdiği yanıtlardan elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programı aracılığıyla istatistiksel açıdan analiz edilmiştir. Araştırma kapsamındaki katılımcılar temel olarak; cinsiyet, yaş, siyasi görüş, hizmet kalitesi değişkenleri açısından incelenmiştir.

2.2. Araştırmanın Kapsamı

Belediyelerin hizmet kalitesi vatandaşlar tarafından ne şekilde algılandığını belirleme amacının Keçiören özelinde tespit edilebilmesi için anket uygulaması Keçiören Belediyesi yetki alanıyla sınırlı tutulmuştur. Anket uygulaması sonucunda araştırma için kullanılabilir ve eksiksiz 386 katılımcının anket verileri değerlendirmeye alınmıştır. Öncelikle, elde edilen anket formu verilerinin demografik açıdan analizi yapılarak; cinsiyet, yaş, eğitim, gelir gibi değişkenler açısından değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Araştırmamızın en önemli kısıtı; anket yönteminin doğasında bulunan katılımcıların objektif ve yönlendirilmemiş yanıtların doğru bir şekilde yansıtılmasında gizlidir.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın uygulama bölümünde, anket yöntemi uygulanmıştır. Anket iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik bilgilere yönelik sorular yer almakta, ikinci bölümde ise vatandaşların belediyenin hizmet kalitesi algısını belirten ifadelerle yönelik likert tipi sorulara yer verilmektedir. Anketler katılımcılara dağıtılarak gerekli açıklamalar doğrultusunda uygulanmıştır. Araştırmanın başlangıç aşamasında bir grup üzerinde pilot bir çalışma yapılarak, anket tasarımı ve uygulama süreciyle ilgili geri bildirimler alınmış, anket formu üzerinde yeniden düzenlemeler yapılmıştır. Ankete cevap veren katılımcıların ifadelerle katılım düzeyi aşağıdaki gibi ölçeklendirilmiştir.

1. Kesinlikle Katılmıyorum
2. Katılmıyorum
3. Kısmen Katılıyorum
4. Katılıyorum
5. Kesinlikle Katılıyorum

Katılımcıların kurumsal kapasite algısını belirleyebilmek için Söylemez ve Şahin (2018)'in, çalışmalarından yararlanılarak 17 maddelik 5'li Likert tipi bir ölçek oluşturulmuştur. Ölçek güvenilirlik analizi 17 ifadenin tamamı için yapılmış ve % 96,2 olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda kullanılan ölçek güvenilirlik koşulunu sağlamaktadır.

Farklı değişkenlere göre katılımcın ölçeğe yönelik ifadeleri normal dağılım ve homojenlik açısından analize tabi tutulmuştur. Katılımcıların durumlarıyla ilgili ifadelerin (Sig.= $p>0,05$) normal dağılım ve homojenlik koşullarını sağlamadığı görülmüştür. Normal dağılıma sahip olmayan grup ortalamaları arasındaki farklılığı test etmek için Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testi gibi parametrik olmayan testlerden yararlanılmıştır. Sosyal bilimler alanında Mann Whitney U testi sıkça kullanılan testlerden biridir. Cinsiyet açısından katılımcıların ölçek ifadelerine yönelik ortalamalar arasında farklılığının bulunup bulunmadığını Mann Whitney U testi aracılığıyla ölçmek mümkündür. İki ayrı ortalamanın belirli bir önem düzeyinde farklılık taşıyıp taşımadığı bu test aracılığıyla kontrol edilebilmektedir. Bu testlerde tasarlanan H_0 ve H_1 hipotezleri, genellikle birbirine zıt iki önerme şeklinde kurulmaktadır (Altunışık, 2010:180). Kruskal Wallis testi ile ikiden fazla grup ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı tespit edilirken, aynı zamanda birden fazla grup ortalamasının aynı anda karşılaştırılması da yapılabilmektedir (Özdemir, 2013:271). Çalışmada katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve siyasi görüşleri ile ölçek ifadelerine verdikleri yanıtlar anlamlı şekilde farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri yapılarak sonuçları aşağıda paylaşılmıştır.

2.4. Analiz ve Bulgular

2.4.1. Demografik Bilgiler

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen sorulara ait demografik bilgiler, çeşitli değişkenlere göre açıklanmıştır. Bu kapsamda incelenecek demografik değişkenler: cinsiyet, yaş, eğitim, siyasal görüş başlıklarından oluşmaktadır.

Araştırmaya katılanların katılımcıların 161'i kadınlardan ve 225'i erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcılar genel olarak 18-25 ve 25-40 yaş kişilerden oluşturmaktadır. Eğitim durumu genel olarak ön lisans ve üzeri olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların siyasal görüş olarak kendilerini nasıl tanımladıklarına baktığımızda 109 kişi sosyal demokratlar, 106 kişi muhafazakârlar ve 93 kişi milliyetçiler olmak üzere birbirine yakın sayıda katılım sağladığı görülmektedir.

2.4.2. Hizmet Kalitesi Algısı ile İlgili Bulgular

Bu çalışmada hizmet kalitesi algı ölçeğinde yer alan 17 ifadeden 10'u çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen 10 ifadenin analizi neticesinde elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Belediyede hizmet almak istediğim birime kolaylıkla ulaşırım.

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	36	9,5	9,5	3,06
	Katılmıyorum	84	22,1	31,6	
	Kısmen Katılıyorum	120	31,6	63,2	
	Katılıyorum	101	26,6	89,7	
	Kesinlikle Katılıyorum	39	10,3	100,0	
	Toplam	380	100,0		

Hizmet kalitesinin bir boyutu erişilebilirlik olarak Parasuraman ve arkadaşlarının (1988) geliştirdiği SERVQUAL ölçeğinde yer almaktadır. Bu ölçeğe uygun olarak araştırmada ilk olarak katılımcıların hizmet almak istediği birime kolaylıkla ulaşım ulaşamadığı ile ilgili ifade yöneltilmiştir. Katılımcılar genel olarak belediyeden hizmet almak istediği birimine ulaşma konusundaki ifadeye kısmen katılmaktadır (Tablo 1).

Tablo 2. Belediyede hizmet aldığım işler sorunsuzca halledilmektedir.

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	53	13,7	13,7	2,88
	Katılmıyorum	77	19,9	33,7	
	Kısmen Katılıyorum	146	37,8	71,5	
	Katılıyorum	82	21,2	92,7	
	Kesinlikle Katılıyorum	28	7,3	100,0	
	Toplam	386	100,0		

Hizmet kalitesinin bir unsuru da vatandaşlara iş veya işlemlerinin sorunsuzca halledilmesidir. Bu açıdan katılımcıların “belediyede hizmet aldığım işler sorunsuzca halledilmektedir” ifadesini değerlendirmesi istenmiştir. Katılımcılar iş ve işlemlerinde kısmen sorun yaşadıklarını ifade etmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Belediye çalışanları vatandaşa karşı nazik davranmaktadır.

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	80	21,1	4,2	2,86
	Katılmıyorum	54	14,2	14,9	
	Kısmen Katılıyorum	128	33,8	50,3	

	Katılıyorum	72	19,0	88,7	
	Kesinlikle Katılıyorum	45	11,9	100,0	
	Toplam	379	100,0		

Hizmetin doğası gereği üretimiyle tüketimi eş zamanlı olduğu için hizmet, hizmeti üreten çalışanla hizmeti tüketen vatandaş arasındaki etkileşimin sonucunda ortaya çıkmaktadır (Parasuraman vd., 1985:42). Bu nedenle hizmeti sunan çalışanın davranışları önemli hale gelmektedir. Dolayısıyla araştırmanın bir diğer ifadesini belediye çalışanlarının vatandaşa karşı nazik davranıp davranmadıkları olarak belirlenmiştir. Katılımcılar bu ifadeye de diğer ifadelere benzer şekilde kısmen katılıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 3).

Tablo 4. Belediye çalışanları işleri ile ilgili yeterli bilgi ve donanıma sahiptir.

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	71	18,7	18,7	2,78
	Katılmıyorum	96	25,3	44,1	
	Kısmen Katılıyorum	98	25,9	69,9	
	Katılıyorum	74	19,5	89,4	
	Kesinlikle Katılıyorum	40	10,6	100,0	
	Toplam	379	100,0		

Belediye çalışanlarının hizmet sunumunda nazik davranışları tek başına yeterli değildir. Nitekim çalışanların sunduğu hizmetle ilgili yeterli bilgi ve donanıma da sahip olması gerekmektedir. Katılımcıların belediye çalışanlarını sunduğu hizmetle ilgili yeterli bilgi ve donanıma sahipliği açısından değerlendirmesi istenmiştir. Katılımcılar belediye çalışanlarının kısmen yeterli bilgi ve donanıma sahip olduğunu belirtmiştir (Tablo 4).

Tablo 5. Belediye için vatandaş memnuniyeti önemlidir.

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	82	21,2	21,2	2,89
	Katılmıyorum	64	16,6	37,8	
	Kısmen Katılıyorum	80	20,7	58,5	
	Katılıyorum	134	34,7	93,3	
	Kesinlikle Katılıyorum	26	6,7	100,0	
	Toplam	386	100,0		

Belediye açısından vatandaş memnuniyetinin öneminin değerlendirilmesinin istendiği Tablo 5'te 2.89 ortalamayla katılımcılar belediye açısından vatandaş memnuniyetinin orta düzeyde önemli olduğunu ifade etmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcılar belediyenin vatandaş memnuniyetini kısmen önemli olarak gördüğünü düşünmektedir.

Tablo 6. Belediye vatandaşların isteklerini dikkate alarak kendini geliştirir.

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	78	20,6	20,6	2,88
	Katılmıyorum	61	16,1	36,7	
	Kısmen Katılıyorum	106	28,0	64,6	
	Katılıyorum	97	25,6	90,2	
	Kesinlikle Katılıyorum	37	9,8	100,0	
	Toplam	379	100,0		

Hizmet kalitesinin önemli bir boyutu da hizmet sunumunda vatandaşların beklentilerini çeşitli yöntemlerle belirleyerek hizmet sunumunun vatandaşların beklentileri doğrultusunda gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesidir. Belediyenin vatandaşların isteklerine göre hizmet sunumunu gerçekleştirip gerçekleştirilmediğinin ölçülmeye çalışıldığı ifadeye katılımcılar kısmen vatandaş isteklerine uygun şekilde hizmet sunulduğunu belirtmiştir (Tablo 6).

Tablo 7. Belediyeden hizmet alırken vatandaşın zamanı gereksiz yere alınmıyor.

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	83	21,5	21,5	2,85
	Katılmıyorum	81	21,0	42,5	
	Kısmen Katılıyorum	84	21,8	64,2	
	Katılıyorum	86	22,3	86,5	
	Kesinlikle Katılıyorum	52	13,5	100,0	
	Toplam	386	100,0		

Hizmet sunumunda önemli bir diğer konu ise hizmet sunulurken vatandaşın zamanının gereksiz yere alınmamasıdır. Hizmet sunulurken vatandaşın gereğinden fazla zamanı alınırsa bu vatandaşın memnuniyetsizliğine sebep olurken vatandaşın belediye ile ilgili şikâyetleri artacaktır. Bu nedenle hizmetin mümkün olan en hızlı şekilde sunulması gerekmektedir. Katılımcılardan “belediyeden hizmet alırken vatandaşın zamanı gereksiz yere alınmıyor” ifadesini değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcılar belediyenin bazen hizmet sunarken zamanlarını gereksiz yere aldığını belirtmiştir. Bu ifade de genel olarak kısmen katılıyorum şeklinde cevaplandığı 2,85 ortalama bakılarak söylenebilir (Tablo 7).

Tablo 8. Belediye çalışanları vatandaşla samimi bir iletişim kurmaktadır.

		Frekans	Yüzde	Kümülatif	Ortalama
--	--	---------	-------	-----------	----------

				Yüzde	
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	73	18,9	18,9	2,89
	Katılmıyorum	77	19,9	38,9	
	Kısmen Katılıyorum	112	29,0	67,9	
	Katılıyorum	69	17,9	85,8	
	Kesinlikle Katılıyorum	55	14,2	100,0	
	Toplam	386	100,0		

İletişim üzerinde dikkatle durulması gereken bir hizmet kalitesi boyutu olarak görülmektedir. Katılımcılar “belediye çalışanları vatandaşla samimi bir iletişim kurmaktadır” ifadesine de kısmen katılmaktadır. Bu bağlamda katılımcılar belediye çalışanlarının iletişimlerini kısmen samimi olarak değerlendirmektedir (Tablo 8).

Tablo 9. Belediye personeli temiz kıyafetli ve düzgün görünüşlüdür.

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Ortalama
GEÇERLİ	Kesinlikle Katılmıyorum	69	17,9	17,9	2,96
	Katılmıyorum	92	23,8	41,7	
	Kısmen Katılıyorum	61	15,8	57,5	
	Katılıyorum	115	29,8	87,3	
	Kesinlikle Katılıyorum	49	12,7	100,0	
	Toplam	386	100,0		

Hizmetin hizmeti üreten çalışanla hizmetten yararlanan vatandaş arasındaki etkileşim sırasında eş zamanlı üretildiği yukarıda vurgulanmıştır. Bu çerçevede hizmeti sunan çalışanın temiz kıyafetli ve düzgün görünüşlü olması hizmet kalitesi açısından değerlendirilmesi gereken bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılara “belediye personeli temiz kıyafetli ve düzgün görünüşlüdür” ifadesi yöneltilmiştir. Katılımcılar 2,96 ortalamaıyla bu ifadeye de genel olarak kısmen katıldıklarını belirtmiştir (Tablo 9).

Çalışmada ayrıca ölçek sorularına verilen cevapların cinsiyet, yaş, eğitim durumu,, çalışılan sektör ve siyasi görüşe göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri yapılmıştır. Sonuç olarak ölçek sorularına verilen cevaplar cinsiyet ve yaş değişkenleri açısından anlamlı şekilde farklılaşmazken eğitim durumu, çalışılan sektör ve siyasi görüşe göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir.

SONUÇ

Belediyeler rekabet eden veya kar amacıyla hareket eden kurumlar değildir ancak seçimle işbaşına gelenlerin tekrar seçilebilmesi için vatandaşların beklentisine uygun hizmetleri yine vatandaşların beklentisine uygun kalitede sunması gerekmektedir. Bu bağlamda belediyelerin vatandaşların hizmet kalitesi beklenti ve algılarını belirli dönemlerde ölçerek beklenti ve algı arasında boşluk olması

halinde bu boşlukların vatandaşların beklentisi yönünde doldurulması gerekmektedir. Bu nedenle araştırmada hizmet kalitesi ölçülmüştür ancak hizmet kalitesi vatandaş algısı bakımından ölçülmüştür.

Keçiören Belediyesi ile ilgili çalışmanın verileri genel olarak değerlendirildiğinde vatandaşın genel olarak belediyenin sunmuş olduğu hizmetin kalitesini orta düzey olarak değerlendirdiği görülmektedir. Ancak vatandaş algısı beklentiye göre değiştiği için beklentinin de ölçülerek konunun daha net bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Yine de elimizdeki verilerle de belediyenin hizmet kalitesini iyileştirmesi gerektiğini söylemek mümkündür. Hizmetin belediye çalışanları tarafından üretilmesiyle tüketimi eş zamanlı olduğu için bu noktada hizmeti sunan belediye çalışanları ön plana çıkmaktadır. Belediye hizmet kalitesini artırmaya hizmeti sunan çalışanını eğiterek başlayabilir.

Ayrıca araştırmanın sonunda paylaşılan önemli bir veriye burada da değinmek gerekmektedir. Hizmet kalite algısı kişinin eğitim durumuna, mesleğine ve siyasi görüşüne göre farklılaştığı için değerlendirme yaparken bu unsurları da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Belediyenin geliştirmesi gereken diğer bir konu ise hizmeti mümkün olan en hızlı şekilde verilmesini sağlayarak vatandaşın zamanın gereksiz yere alınmasının önüne geçilmesidir. Bu noktada belediye e-belediye olanaklarını kullanarak veya iş ve işlemlerin standartlarını oluşturarak iş veya işlemlerin belli bir sürede tamamlanmasını sağlayabilir.

KAYNAKÇA

ALTUNIŞIK, Remzi, ÇOŞKUN, Recai ve YILDIRIM, Engin (2010), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

ARIKBOĞA, Ü. (2016). Belediyelerde Toplam Kalite Yönetimi İstanbul Büyükşehir Belediyesi Gelirler Müdürlüğü Örneği, Strategic Public Management Journal (SPMJ), Issue No: 3, ISSN 2149-9543, 53-75.

BULGAN, U., GÜRDAL, G. (2015). Hizmet Kalitesi Ölçülebilir mi?, ÜNAK'05: Bilgi Hizmetlerinin Organizasyonu ve Pazarlanması, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, 22 Eylül, 240-259.

HALİS, M. (2016). Toplam Kalite Yönetimi, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

ÖZDEMİR, Ali (2013), Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamalar, Beta Yayınları, İstanbul.

PARASURAMAN, A., ZEİTHAML, V.A., BERRY, L.L. (1985) A Conceptual Model of Service Quality and its Implication , Journal of Marketing ,Vol 49, 41-50.

PARASURAMAN, A., ZEİTHAML, V.A., BERRY, L.L. (1988) SERVQUAL: A multiple- Item Scale for measuring consumer perceptions of service quality, Journal of Retailing, 64(1), 12-40.

SÖYLEMEZ, A , ŞAHİN, A . (2018). Vatandaşların Yerel Hizmetin Sunumuna Yönelik Algı ve Beklentilerinin Değerlendirilmesi (Mamak Belediyesi Örneği), Türk İdare Dergisi, 487, 671-707.

ŞAHİN,A.,BAYRAKÇI, E.,ŞAHİN, K. (2012) Belediyelerde Hizmet Kalitesi ve Vatandaş Memnuniyeti ve Karatay Belediyesi'nde Bir Uygulama,Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1), 67-76.

USTA, R., MEMİŞ, Ö . (2010). Belediye Hizmetlerinde Kalite: Giresun Belediyesi Örneği . Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 15 (2) , 333-355.

EMPLOYEE DEVELOPMENT AND TURNOVER INTENTION: A META-ANALYTICAL REVIEW

Ahmet Hakan Özkan

Doktor Öğretim Üyesi, İstanbul Gedik Üniversitesi, Spor Yönetimi Bölümü

Ahmet Erkasap

Doktor Öğretim Üyesi, İstanbul Gedik Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

ABSTRACT

This meta-analysis study aimed to survey the antecedents of turnover intention regarding employee development. In this perspective, developmental feedback, competence development, professional development, training and development, development opportunities, and career development variables were added into meta-analysis. Moreover, some other antecedents were listed in the review part of this study. 23 suitable studies were brought together for this meta-analytical review. The findings of this study are useful for the managers striving to improve their strategies and policies to reduce turnover intention.

Keywords: Employee development, turnover intention, meta-analysis.

JEL: D23, M10, M19.

Introduction

Employee development is a significant subject for the management practice. Increasing experience will be more useful with the true employee development policies. Turnover intention is the biggest threat on employee development.

The organizations try to improve development programs to increase the efficiency and effectivity. Employee development can be necessary when the organizations cannot find the employees with the preferred qualifications. But there might be some other reasons. For example, the organizations may have a very specific structure and operations and this may cause some additional development requirements.

Developmental feedback, competence development, professional development and training are some variables regarding employee development. Developmental feedback refers to the constructive feedback received by the employees (Joo et al., 2015). Competence development is efforts of improving a characteristic of the employee (Pare & Tremblay, 2007). Professional development is the contribution of a job to the professional knowledge or skills of an employee (Acker, 2018).

Development opportunities and career development some other variables regarding the employee development. Development opportunities are opportunities to gain more skill and knowledge or some other opportunities contributing to the employee (Hughebaert et al., 2019). Career development is the the possibility of promotion opportunities (Kraak et al., 2017).

This study aimed to survey the effects of variables regarding development of the employees on turnover intention by using a meta-analytical review. The effect sizes of the surveyed relationships will be computed by integrating the collected studies to each other. Other significant antecedents of turnover intention will also be listed.

Concepts of This Study and Turnover Intention

Developmental feedback, competence development, professional development, training, development opportunities and career development are significant antecedents of turnover intention. The employees prefer to stay in an organization if they feel like this organization improves their skills and knowledge.

Opportunities, promotion chances, and contributions of the organization are related to the development of an employee and they affect the turnover intention of the employees.

According to these, the research question of this study can be prepared as below:

Research question: *Do variables related to employee development affect turnover intention significantly?*

Methodology

The design of this meta-analysis was arranged according to Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA) guidelines are followed (Moher et al., 2009). The Scopus, Web of Science, and Proquest databases were used to find the suitable studies.

The chosen keywords for the search were “development” and “turnover intention. The studies were evaluated according to the criteria of Zangaro and Soeken (2007). 23 studies were suitable for this meta-analytical review and none of them was eliminated due to low quality scores.

Findings

The effect of the surveyed variables on turnover intention were analyzed and shown in table 1 together with the heterogeneity analysis results. The number of the studies forming each data and the number of the included subjects are also indicated. The results showed that each data set is heterogeneous. The data set regarding development opportunities has the lowest heterogeneity, it is the only data set that is heterogeneous at a .05 level of significance.

Table 1. The Antecedents of Turnover Intention/Analysis Results

The concepts	I ²	k	N	r
Developmental feedback	96.729*	2	532	-.201
Competence development	95.596*	2	494	-.413
Professional development	89.021*	3	1152	-.392
Training&development	94.264*	5	1186	-.385
Development opportunities	63.184**	2	1084	-.492
Career development	90.445*	4	3565	-.372

*Heterogeneous at a .01 level of significance

** Heterogeneous at a .05 level of significance

The effect sizes of each data set is *medium* (Cohen, 1988). The effect size of development opportunities on turnover intention is the highest and the effect size of developmental feedback on turnover intention is the lowest. The direction of each effect size is negative.

The publication bias of data sets including more than 4 studies should be tested. Publication bias is the assumed inconsistency regarding the quantitative accuracy of the data set affecting the reliability. It is accepted as a sign of missing part that is not included into the data. Duval and Tweedie’s trim and fill test is used to test the publication bias of two data sets regarding the effects of training and development and career development on turnover intention. This test did not detect any publication bias. The results were also tested by using Egger’s regression test. The analysis results did not exceed .033 that is threshold as shown in table 2 (Egger et al., 1997).

Table 2. Publication Bias Test/Egger’s Regression Test Results

Concept	Test Result
Training&development	.021
Career development	.013

This study also determined some other antecedents of turnover intention regarding development. But they are not added into the meta-analysis. The reviewed variables are shown in table 3. The sample

size and Pearson correlation value provided by the study are shown together with the study confirming that this variable is a significant antecedent of turnover intention. Moreover, the sector and country are shown as some other characteristics of the surveyed study. Training and development contract had the smallest effect size on turnover intention and organizational support for development had the highest effect size on turnover intention.

Tablo 3. Other Antecedents of Turnover Intention

	Sample size	Correlation	Confirming Study	Sector	Country
Training&development contract	553	-.19	Chin&Hung, 2019	Insurance	Taiwan
Development value	380	-.293	Kashyap&Verma, 2018	Various	India
Professional ability development	372	-.512	Ohunakin et al., 2018	Tourism & Hospitality	Nigeria
Work-life development	650	-.21	Jiang&Shen, 2018	CRM	USA
Lack of personal development	336	.57	Arnoux-Nicolas et al., 2016	Various	Belgium
Managerial support for development	5088	-.705	Kumar et al., 2018	IT	India
Organizational support for development	5088	-.691	Kumar et al., 2018	IT	India

Discussion

The development itself and the opportunities related to development are important for the employees. The meta-analysis results and review results showed that such variables have a significant effect on the turnover intention of the employees.

The employees prefer to feel like they are getting better. Moreover, they prefer to have more hope about their future. Development opportunities increase their hope about getting a better job in the future. Otherwise, they may think like they waste time with their current job.

The employees can be convinced like they are getting improved. They do not need clear opportunities or contributions. Organizational prestige or the work itself can affect their development perceptions. Development perceptions have significant connections with the turnover intention of the employees.

This study is the first meta-analysis surveying the relationship between the variables regarding employee development and turnover intention. Except lack of personal development, all the other variables have a negative significant effect on turnover intention. This indicates that an increase on these variables reduce turnover intention.

Conclusion and Implications

The effect size of development opportunities is the highest and it is almost *large*. This shows that the expectations of the employees about their job regarding their capability and future has a significant effect on their turnover intention. The managers can provide the employees more opportunities to develop themselves to decrease their turnover intention. All the other variables taking place in the meta-analysis have a *medium* effect size (Cohen, 1988).

The review results also supported this finding partly as the effect of managerial support for development and organizational support for development on turnover intention are the highest among

the others. The organizations and their managers can support the development of their employees to keep turnover intention under control.

The effect size of developmental feedback on turnover intention is the lowest compared to the other variables. According to this results, the managers can provide feedback to their employees for their development without fearing that they will tend to quit. Moreover, the results showed that the direction of the relationship between developmental feedback and turnover intention is negative. In other words, developmental feedback decreases the turnover intention of the employees.

The results provided by this study can contribute to the management policy of an organization. The managers can improve and adjust such policies by using the information provided by this study. Furthermore, they can also arrange their attitudes by reviewing the knowledge provided by this article.

References

- Aburumman, O., Salleh, A., Omar, K., & Abadi, M. (2020). The impact of human resource management practices and career satisfaction on employee's turnover intention. *Management Science Letters*, 10, 641-652.
- Acker, G.M. (2018). Self-care practices among social workers: do they predict job satisfaction and turnover intention? *Social Work in Mental Health*, 16(6), 710-724.
- Albrecht, S.L., & Marty, A. (2020). Personality, self-efficacy and job resources and their associations with employee engagement, affective commitment and turnover intentions. *The International Journal of Human Resource Management*, 31(5), 657-681.
- Arnoux-Nicolas, C., Sovet, L., Lhotellier, L., Di Fabio, A., & Bernaud J.L. (2016). Perceived work conditions and turnover intentions: The mediating role of meaning of work. *Frontiers in Psychology*. 7:704, 9 pages.
- Chin, P., & Hung, M. (2013). Psychological contract breach and turnover intention: The moderating roles of adversity quotient and gender. *Social Behavior and Personality*, 41(5), 843-860.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Earlbaum Associates. <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-12-179060-8.50012-8>
- Dechawatanapaisal, D. (2018). Nurses' turnover intention: The impact of leader-member exchange, organizational identification and job embeddedness. *Wiley: Original Research*. <https://doi.org/10.1111/jan.13552>
- Dhanpat, N., Modau, F.D., Lugisani, P., MaboJane, R., & Phiri, M. (2018). Exploring employee retention and intention to leave within a call centre. *SA Journal of Human Resource Management/SA Tydskrif vir Menslikehulpbronbestuur*, 16, 13 pages.
- Egger, M., Davey-Smith, G., Schneider, M., & Minder, C., (1997). Bias in meta-analysis detected by a simple, graphical test. *British Medical Journal*, 315, 629 – 634. <https://doi.org/10.1136/bmj.315.7109.629>
- Jiang, H., & Shen, H. (2018). Supportive organizational environment, work-life enrichment, trust and turnover intention: A national survey of PRSA membership. *Public Relations Review*, 44, 681–689.
- Joo, B., Hahn, H., & Peterson, S.L. (2015) Turnover intention: the effects of core self-evaluations, proactive personality, perceived organizational support, developmental feedback, and job complexity. *Human Resource Development International*, 18(2), 116-130.
- Joo, B. & Park, S. (2010). Career satisfaction, organizational commitment, and turnover intention: The effects of goal orientation, organizational learning culture and developmental feedback. *Leadership & Organization Development Journal*, 31(6), 482-500.
- Jung, C.S., Chan, H.S., & Hsieh, C. (2017). Public employees' psychological climates and turnover intention: evidence from Korean central government agencies. *Public Management Review*, 19(6), 880-904.

- Kashyap, V., & Verma, N. (2018). Linking dimensions of employer branding and turnover intentions. *International Journal of Organizational Analysis*, 26(2), 282-295.
- Kim, S.S., Im, J., & Hwang, J. (2015). The effects of mentoring on role stress, job attitude, and turnover intention in the hotel industry. *International Journal of Hospitality Management*, 48, 68-82.
- Kraak, J.M., Lunardo, R., Herrbach, O., & Durrieu, F. (2017). Promises to employees matter, self-identity too: Effects of psychological contract breach and older worker identity on violation and turnover intentions. *Journal of Business Research*, 70, 108–117.
- Kumar, M., Jauhari, H., Rastogi, A., & Sivakumar, S. (2018). Managerial support for development and turnover intention: Roles of organizational support, work engagement and job satisfaction. *Journal of Organizational Change Management*, 31(1), 135-153. (1st data set)
- Li ,S., Rees, C.J., & Branine, M. (2019f). Employees’ perceptions of human resource management practices and employee outcomes: Empirical evidence from small and medium-sized enterprises in China. *Employee Relations: The International Journal*, 41(6), 1419-1433.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., & Altman, D. G. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *Annals of Internal Medicine*, 151(4), 264-269. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000097>
- Mustafa, G. & Ali, N. (2019). Rewards, autonomous motivation and turnover intention: Results from a non-Western cultural context. *Cogent Business & Management*, 6, 1-16.
- Ohunakin, F., Adeniji, A., Oludayo, O., & Osibanjo, O. (2018). Perceptions of frontline employees towards career growth opportunities: Implications on turnover intention. *Verslas: Teorija Ir Praktika/Business: Theory and Practice*, 19, 178-187.
- Pare, G. & Tremblay, M. (2007). The influence of high-involvement human resources practices, procedural justice, organizational commitment, and citizenship behaviors on information technology professionals’ turnover intentions. *Group & Organization Management*, 32(3), 326-357.
- Reddy, A.V., & Anjali, G. (2017). Intention to quit and determinants of employee engagement: an empirical investigation among the banking professionals of Guntur Region (India). *Organizational Psychology*, 7(4), 73–85.
- Sheehan, C., Tham, T.L., Holland, P., & Cooper, B. (2019). Psychological contract fulfilment, engagement and nurse professional turnover intention. *International Journal of Manpower*, 40(1), 2-16.
- Stormbroek, R., & Blomme, R. (2017). Psychological contract as precursor for turnover and self-employment. *Management Research Review*, 40(2), 235-250.
- Van Dam, K., Meewis, M., Van derHeijden, B.I.J.M. (2013) Securing intensive care: towards a better understanding of intensive care nurses’ perceived work pressure and turnover intention. *Journal of Advanced Nursing*, 69(1), 31–40.
- Yu, M., & Lee, H. (2018). Impact of resilience and job involvement on turnover intention of new graduate nurses using structural equation modeling. *Japan Journal of Nursing Science*, 15, 351–362.
- Zangaro, G. A. & Soeken, K. L. (2007). A meta-analysis of studies of nurses’ job satisfaction. *Research in Nursing & Health*, 30(4), 445–58. <https://doi.org/10.1002/nur.20202>

ÇAYIN ÜRETİM MALİYETİ VE KARLILIK DURUMU: ÇAYKUR İŞLETMELERİ ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Kurtuluş MERDAN
Gümüşhane Üniversitesi

ÖZET

Türkiye’de çay tarımı, Rize, Trabzon, Artvin, Ordu ve Giresun illerini kapsayan bir bölge içerisinde yapılmaktadır. Çaylık alanların %66’sı Rize’de, %20’si Trabzon’da, %11’i Artvin’de, %3’ü ise Ordu ve Giresun illerinde bulunmaktadır. Çay tarımı ve sanayisi, tarıma dayalı sanayinin gelişmesinde, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin artmasında, gelir dağılımında, erozyonun önlenmesinde ve bölgesel göçün önlenmesinde önemli katkılar sunmaktadır.

1983 yılında Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAY-KUR), faaliyetlerinde özerk ve sınırlı sermayesi ile tüzel kişiliğe haiz, bir Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK) olarak faaliyete başlamıştır. ÇAY-KUR’a bağlı 47 adet yaş çay işleme fabrikası ve 1 adet paketleme fabrikası, 2 adet pazarlama ve üretim bölge müdürlüğü bulunmaktadır. İşletme 16.500 çalışmanı ve 6.600 ton/gün yaş çay işleme kapasitesi ile Türkiye çay sektörünün en büyüğü ve lideri konumundadır. İşletmeden elde edilen verilere göre çay üretimi 786.813 dekar çaylık alanda yapılmaktadır. Bölgede üretilen çayın yaklaşık %55-60’ı ÇAY-KUR tarafından satın alınmaktadır.

Bu çalışmada çayın üretim maliyeti ve karlılık durumu ÇAY-KUR ekseninde ele alınmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulardan paketli siyah çayın üretim maliyetinin 24,24TL/KG, paketli yeşil çayın üretim maliyetinin 49,61TL/KG, paketli organik çayın üretim maliyetinin 37,48TL/KG ve tasnifli çayın üretim maliyetinin ise 17,20TL/KG olduğu tespit edilmiştir. Bölgede 200.845 yaş çay üreticisiyle 126.541 ton paketli çay üretimi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda son yıllarda zarar bildiriminde bulunan ÇAYKUR işletmelerinin 2020 yılını da 547.247.289,94 TL zarar ile kapattığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Maliyet, Üretim, Çay

PRODUCTION COST AND PROFITABILITY OF TEA: THE CASE OF ÇAYKUR ORGANIZATION

ABSTRACT

Tea cultivation in Turkey is carried out in a region covering the provinces of Rize, Trabzon, Artvin, Ordu, and Giresun. 66% of the tea fields are located in Rize, 20% in Trabzon, 11% in Artvin, and 3% in Ordu and Giresun provinces. Tea cultivation and industry make important contributions to the development of agriculture industry, socio-economic levels, income distribution, and to the prevention of erosion and regional migration.

ÇAY-KUR, the General Directorate of Tea Enterprises, was founded in 1983 as an autonomous and legal-entity State Economic Organization with limited capital. There are 47 fresh tea processing factories and 1 packaging factory, 2 marketing and production regional directorates affiliated to ÇAY-KUR. It is the largest and leading organization in the Turkish tea industry with 16,500 employees and a fresh tea processing capacity of 6,600 tons/day. According to the data received from the organization, tea production is made on 786,813 decares of tea area. About 55-60% of the tea produced in the region is purchased by ÇAY-KUR.

In this study, the production cost and profitability of tea are examined in relation to ÇAY-KUR. The findings of the research revealed that the production costs of packaged black tea is 24.24TL/KG, packaged green tea is 49.61TL/KG, packaged organic tea is 37.48TL/KG, and sorted tea is

17.20TL/KG. 126,541 tons of packaged tea was produced with 200,845 fresh tea producers in the region. In the research, it was found that ÇAYKUR enterprises, which have reported loss in the last years, and closed the year 2020 with a loss of 547,247,289.94 TL.

Keywords: Cost, Production, Tea

TÜRKİYE’DE TARIM VE GIDA ÜRÜNLERİNDE YAŞANAN FİYAT ARTIŞLARININ NEDENLERİ VE EKONOMİYE YANSIMALARI

Dr. Öğr. Üyesi Kurtuluş MERDAN
Gümüşhane Üniversitesi

ÖZET

Türkiye küçük ölçekli işletmelerin yoğunlukta olduğu tarımsal yapıya sahip bir ülkedir. Türkiye gibi devlet müdahalesinin olduğu ülkelerde buğday, pirinç ve mısır gibi ürünlerde ürün fiyatları üretim maliyetleri göz önünde bulundurularak tespit edilmektedir. Dünya fiyatlarında meydana gelen değişiklikler Türkiye’deki ürün fiyatlarını genel olarak etkilenmektedir. Ülkede üretim ve pazarlama zincirinin uzun olmasının da etkisiyle fiyat dalgalanmalarının tüketiciye etkisi beklenmedik büyüklükte olabilmektedir.

Türkiye’de ihracatçı ülkelerin herhangi bir gerekçe ile yaptıkları ihracat kısıtlamaları ve engellemeleri piyasa aktörleri için riskli bir ortam oluşturmaktadır. Bu durum spekülasyon nitelikli dalgalanmaların önünü açmaktadır. Bu noktada üreticilere göre daha fazla pazarlama gücü olan aracılar üretim miktarını da dikkate alarak, döviz kurlarındaki değişimleri, stok maliyetlerini ve navlun ücretlerini fiyata yansıtılabilmektedirler.

Petrol fiyatlarındaki artışa bağlı olarak üretim maliyetleri her geçen gün artmaktadır. Tarımsal ürünlerde yaşanan talep artışı arz-talep ve fiyat oluşumu açısından bir dengesizlik ortaya çıkarmaktadır. Bu durum aynı zamanda uluslararası piyasalarda ürünlerin rekabet edebilirliğini de azaltmaktadır.

Elde edilen bulgular, Türkiye’nin gelecekte biyoyakıt üretim miktarının ve kullanımının artacağı yönündedir. Bu durum tarımsal ürünlere olan talebin daha da artmasını sağlayacaktır. Talebin artması gelir artışını beraber getirirse de kısa vadede fiyatların artmasına orta ve uzun vadede gıda güvenliği açısından büyük bir riskin ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarım Ürünleri, Fiyat, Talep

THE REASONS OF PRICE INCREASE IN AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS IN TURKEY AND ITS REFLECTIONS ON THE ECONOMY

ABSTRACT

Turkey is a country that heavily relies on agriculture industry with mostly small-scale enterprises. In countries with government intervention, such as Turkey, prices for products such as wheat, rice, and corn are determined by considering the production costs. Changes in product prices around the world generally affect the product prices in Turkey as well. Due to the long production and marketing chain in the country, the effect of price fluctuations on the consumer can be unexpected.

Export restrictions and obstructions of countries against Turkey for any reason create a risky environment for market actors. This paves the way for speculative fluctuations in prices. At this point, intermediaries with more marketing power than manufacturers may reflect the changes in exchange rates, inventory costs, and freight charges to the price, by also considering the amount of production.

Production costs increase day by day due to the increase in oil prices. The increased demand for agricultural products creates an imbalance in supply-demand and prices. This also reduces the competitiveness of the products in international markets.

Findings indicate that Turkey's biofuel production and use will increase in the future. This will further increase the demand for agricultural products. Although the increased demand results in increased income as well, this will lead to increased prices in the short term and pose a great risk in terms of food security in the medium and long term.

Keywords: Agricultural Products, Price, Demand

GİRİŞ

Son dönemlerde tarım ve gıda ürünlerinin fiyatlarının giderek artması ve bu artışın süreklilik kazanması az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri olumsuz etkilemiş ve bu durum toplumsal huzursuzluğa neden olmuştur. Nüfusu kontrol altında tutan gelişmiş ülkelerde yaşayan insanların gıdaya ulaşabilirliği daha kolay olduğundan asıl tehdit dünya nüfusunun yaklaşık %85'ini oluşturan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yönelik gerçekleşmiştir. Ortaya çıkan bu gelişmeler bazı ülkeleri birtakım tedbirler almaya itmiştir. Bu önlemler genel olarak ticareti kısıtlayıcı nitelikte olmuştur.

Son yıllarda küresel ısınmaya bağlı olarak Kyoto Protokolünde sera etkisi yaratan gazların azaltılarak fosil yakıtlar yerine alternatif enerji kaynaklarına geçilmesi gereği vurgulandığından tarımsal arz fazlası olan birçok ülkede biyoyakıtları özendirici politikalar uygulamaya konulmuştur. Aynı zamanda, ABD'nin biyoyakıt kullanımına yönelik destekleyici politikaları, küresel ürün stoklarında yaşanan azalma ile aynı döneme denk geldiğinden bu sonuç tarım ürünleri fiyatlarında artışın başlıca gerekçesi olarak ortaya çıkmıştır. Burada fiyat artışına neden olan etmenler değişmediği sürece, uzun vadede tarım ve gıda ürünlerinin fiyatlarının reel olarak artacağı beklenmektedir. Bu artışın aynı zamanda toplumu fakirleştirici etkileri de bulunmakta bu durum dünyada bir başka büyük sorunu oluşturmaktadır.

2020 yılından itibaren Covid-19 pandemisinin de etkisiyle birlikte dünya genelinde enflasyon oranlarında hızlı bir artış yaşanmaktadır. Yaşanan bu enflasyonun kaynağını tarım ve gıda ürünleri oluşturmaktadır. Kişi başına geliri yüksek olan ülkeler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre gıda enflasyonundan daha az etkilenmektedirler. Bunun gerekçesi gelişmiş ülkelerde gıda ürünlerinin tüketici mal sepetinde yerinin küçük olması, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ise fazla olması ile açıklanabilir. Gıda payının düşük olduğu ülkelerde gıda enflasyonuna çok az rastlanırken düşük gelirli ülkelerde ise enflasyonu etkileyen en etkili kalem gıda ürünleri olduğu için gıda enflasyonuna çok fazla karşı karşıya kalınmaktadır. Aynı zamanda gıda fiyatlarındaki artış düşük gelirli ülkelerde genel enflasyonu artırmasının yanı sıra sosyo-ekonomik açıdan da toplumu olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'de tarımsal fiyatlarda yaşanan fiyat dalgalanmaları dünya piyasalarındaki dalgalanmalarla paralellik göstermekte, ürünlerdeki arz-talep dengeleri ise değişebilmektedir. Bu paralellığın ana unsurunu tarımsal ürünlerdeki talep yönlü fiyat baskısı oluşturmaktadır. Tarım ve gıda fiyatlarında artışın temelde birçok nedeni bulunmaktadır. Bunlar arasında küresel ısınma ve buna bağlı olarak kuraklığın neden olduğu ürün arzında yaşanan sorunlar, petrol fiyatlarında yaşanan artışın nakliye ve üretim girdileri gibi maliyet unsurları üzerindeki olumsuz etkileri, gelişmekte olan ülkelerin hızlı büyümesine bağlı olarak yaşanan refah artışı ve bunun getirdiği et ve süt talep artışı, ihracatçı ülkelerin ticareti kısıtlayıcı tedbirler alması, mali piyasalarda mal borsalarına giren sermayenin yarattığı spekülasyon etkileri ve biyoyakıtların üretiminin desteklenmesine bağlı olarak bazı tarımsal arz fazlası ihracatçı ülkelerin dünya piyasalarında yarattığı gıda dışı ürün talebi sayılabilir.

Son yıllarda yaşanan kuraklık ve sıcaklık stresinin tarım ürünleri üzerindeki etkisini en aza indirebilmek için dayanıklı ürünlerin geliştirilmesi gelecekte tarımsal üretimin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Aynı zamanda tarım ve gıda ürünlerindeki fiyat artışlarının önüne geçebilmek için öncelikle ürün ve bölge bazlı desteklemelerin sağlanması, enerji tasarrufunun özendirilmesi, tarım ve gıda işletmelerinde maliyetleri düşürücü ve verimliliği artırıcı yatırımların yapılması ve kırsal kalkınmanın sağlanması gerekmektedir.

Dünya Piyasalarında Yaşanan Gelişmeler

Küresel gıda fiyatları, covid-19 salgınının etkisiyle birlikte 2020 yılından bugüne kadar yükselişini aralıksız sürdürmekte, bu artış dünya genelinde artan enflasyonun itici bir gücünü oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) aylık yayımladığı Gıda Fiyat Endeksi'nden elde edilen bulgular Nisan 2020'den beri gıda fiyatlarındaki artışın devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Gıda fiyatlarındaki artış 2021 yılında da artarak sürmektedir. Küresel düzeyde normalleşme dönemine girilmeye başlanılsa da gıda fiyatlarındaki artış tedarik zincirinde büyük sorunlara neden olmaktadır. Mayıs 2021 yılında gıda fiyatlarında son on yılın en büyük rekoru kırılmıştır. Arap Baharı'nın yaşandığı 2011 yılından bu yana, Gıda Fiyat Endeksi 10 yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Endeksteki bu artışın nedeni bitkisel yağlara bağlanabilir. Bitkisel yağ fiyatlarındaki artış ağustos ayında yıllık %67,9'a kadar ulaşmıştır. FAO'nun raporuna göre bitkisel yağ fiyatlarındaki artışın nedeni olarak hava koşulları ve biyodizel için artan talep gösterilmektedir.

Son yayınlanan küresel gıda raporuna göre, 2021 yılı ağustos ayında gıda fiyat endeksi yıllık bazda yaklaşık %33'lük bir artış göstermiştir. Bu dönemde en büyük artış bitkisel yağdan sonra %48,1'lik oranla şekerde olmuştur. Şekerde bu artışın nedeni olarak Brezilya'daki olumsuz hava şartlarının arzı azaltması gösterilmektedir. Yine aynı dönemde yıllık bazda tahıllarda %31,1'lik artış görülmüştür. Tahıl fiyatlarının artmasında öngörülemez ve elverişsiz hava şartlarının üretimi azaltması etkili olmuştur. Bu dönem içerisinde et ürünlerinde %22, süt ürünlerinde %13,6'lık bir artış kaydedilmiştir. ABD'de Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) 2021 yılı ağustos ayında yıllık bazda %5,3 artış göstermiş, gıda enflasyonu ise aynı dönemde % 3,7'ye yükselmiştir. Gıda enflasyonundaki yükselişte et fiyatlarının önemli etkisi bulunmaktadır. Ülkede kırmızı ve beyaz et, balık ve yumurtadaki yıllık fiyat artışları %8 olarak gerçekleşmiştir. Almanya'da ise yıllık enflasyon 1993 yılından beri ilk defa %4'ün üzerine çıkmıştır. 2021 Eylül ayında ölçülen bu enflasyon artışında enerji ve gıda fiyatlarının artması etkili olmuştur. Ülkede gıda fiyatlarındaki yıllık artış %4,9 olarak ölçülmüştür. İngiltere'de ise Ağustos 2021 yılı itibarıyla enflasyon son 9 yılın en yüksek seviyesine ulaşarak %3,2 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyonun yükselmesinde gıda, akaryakıt ve ikinci el otomobil fiyatlarının artmasının etkisi olduğu söylenebilir. AB ülkelerinde ise enflasyon Eylül 2021 yılı itibarıyla yıllık %3,4 ile 2008 yılından bu yana en yüksek seviyesine ulaşmıştır (www.aa.com.tr). Enflasyon sadece gıda sektöründe yaşanan bir olgu olmayıp küresel bir nitelik taşımaktadır. Bunun nedenlerini özetleyecek olursak:

- Kovid-19'un küresel tedarik zincirini bozması ve deniz taşımacılığındaki yüksek maliyeti,
- Kovid-19 krizine önlem olarak ABD ve Avrupa'da benimsenen genişletici para ve maliye politikalarının küresel spekülasyon emtia piyasasına büyük likidite sağlaması,
- Enerji fiyatlarının yüksek düzeyde olması ve yeşil enerji politikasından dolayı Avrupa, ABD ve Brezilya'da çok sayıda gıda ve arazinin biyoenerji için kullanılmasının teşvik edilmesi,
- İklim değişikliğinin etkileri enflasyonu artırıcı etkenler olarak sıralanabilir.

Gıda fiyatlarında yaşanan artıştan en fazla düşük gelirli ve gıda ithalatına bağımlı ülkeler etkilenmektedir. Gıda fiyatlarında bu dalgalanmaların 2022'nin ikinci yarısına kadar devam edeceği, daha sonra düşüş trendine gireceği öngörülmektedir. Gıda fiyatlarındaki artış neticesine uygulanan genişletici politikalar petrol fiyatlarını da etkilemiştir. Petrol fiyatlarındaki bu yükseliş ABD Merkez Bankası (Fed) ve Avrupa Merkez Bankasının (ECB) 2022'nin ikinci yarısından itibaren uygulayacağı daraltıcı politikalarla düşüşe geçecektir. Fakat tarım ürünlerindeki bu fiyat artışları geçmişteki düşük seviyesine genel enflasyon nedeniyle gelmeyecektir. Küresel gıda fiyatlarını değiştirmenin zor olduğu bir konjektörde hükümetler iç gıda pazarına mutlaka müdahalede bulunmalıdır. Aynı zamanda global pazardan gıda satın alıp iç pazarda satarak enflasyonla mücadele edilebilir. Hükümetler bu şekilde iç pazardaki spekülasyonları da engellemiş olacaktır.

Sonuç olarak; kısa vadede yüksek fiyatların devam edeceği öngörülmektedir. Bu noktada hükümetler iç arzı artırmak için gelecek yılların gıda üretimine odaklanması gerekmektedir. Bu kapsamda enflasyondan etkilenen bütün ülkeler uluslararası arenada bir araya gelmeli, ABD gibi gıda ihracatçısı ülkelere biyoenerji için üretimi azaltma ve küresel arzı artırma yönünde baskı yapmalıdırlar (www.aa.com.tr).

2. Türkiye Piyasasında Yaşanan Gelişmeler

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de tarım ve gıda ürünlerinde önemli fiyat dalgalanmaları görülmektedir. Tarım ürünlerinde fiyat dalgalanmalarının önüne geçebilmek için arzın güvence altına alınması ve tarım-gıda zincirinin etkin çalışması gerekmektedir. Üretici tarımsal faaliyetin devamlılığı için yeterli ölçüde gelir elde edebilirse, fiyat dalgalanmalarından etkilenmeyecektir.

Tablo 1. Yıllar İtibariye Tarımın GSYH'deki Payı

<i>Yıllar</i>	<i>Tarımın GSYH Payı (%)</i>
1923	43
1930	47
1940	45
1950	41
1960	38
1970	31
1980	24

1990	16
2000	10
2010	9
2015	7
2016	6,1
2017	6,0
2018	5,8
2019	6,4
2020	6,7
2021*	3,6

Kaynak: <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Veriler/GSYH.pdf>. *2021 yılı verileri ilk altı aylık dönemi kapsamaktadır.

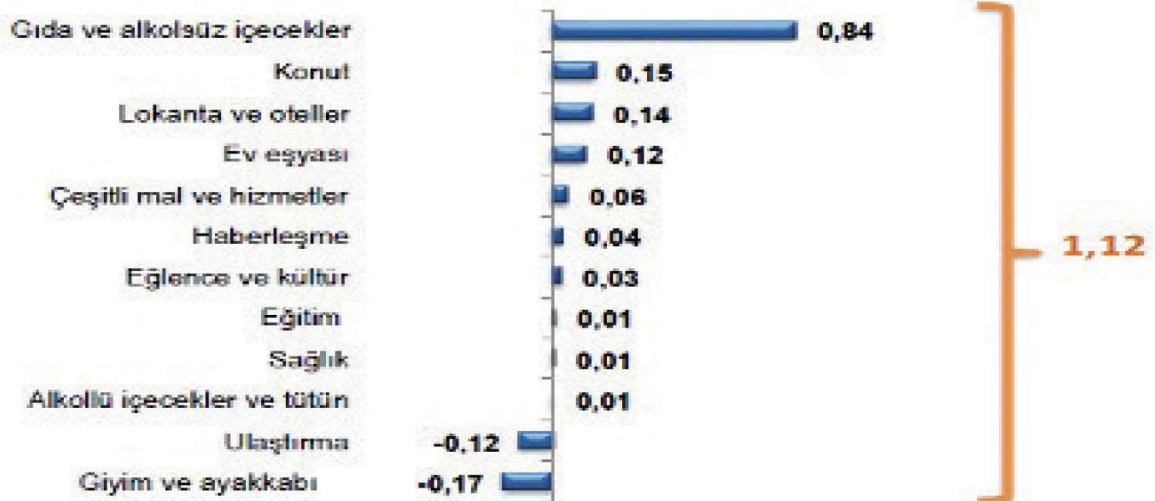
Tablo1’de özetlenen bulgular Cumhuriyet’ten günümüze kadar olan dönem içerisinde tarımın GSYH içindeki payının sürekli azaldığını ortaya koymaktadır. Son dönemlerde tarımın payı oldukça düşmüştür. Gelişmekte olan ülkelerde nüfus artış hızı fazla olduğundan temel gıdalara sürekli ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada dışa bağımlılığı azaltmak için tarımsal üretime ağırlık verilmelidir.

Üretilen ürün üreticiden tüketiciye ulaşırken taşıma giderleri, aracılık hizmetleri, ambalajlama işlemleri azaltılabilirse ürünler tüketiciye daha düşük fiyattan satılır. Tarım-gıda zinciri maliyetlerden kaynaklanan fiyat artışları nedeniyle uzun olmaktadır. Bu artışlar az aracı, kısa mesafe ve kısa depolama süreleri ile azaltılabilir.

Maliyetlerin artması fiyatların da artmasına neden olmaktadır. Özellikle son yıllarda yaşanan küresel ısınma ve bunun kuraklık üzerindeki etkisi göz önüne alındığında hayvansal ürün fiyatlarında büyük bir artış yaşanmaktadır. Bu durum et ve süt fiyatlarına yansımaktadır. Maliyetlerdeki bu artışlar üreticilerin üretimini azaltmaya ya da üretimden çekilmelerine neden olmaktadır. Bu noktada hayvansal ürün arzı azalır, fiyatlar daha da yükselir. Burada temel sorun üretim maliyeti ise hayvansal üretimde maliyet dalgalanmalarını önleyecek tedbirler alınmalı, et ve süt arz güvenliği güçlendirilmelidir.

Türkiye İstatistik Kurumu’ndan elde edilen veriler incelendiğinde Türkiye’de gıda fiyatlarındaki artışın, enflasyondaki artışı açıklamada önemli bir unsur olduğu ortaya konulmaktadır. Ağustos 2021’de TÜFE bir önceki aya göre %1,12’lik bir artış göstermiştir (Grafik 1). Bu artışta en büyük pay tüketici mal sepetinde 133 ürünle %25,94’lük orana sahip gıda ürünlerine aittir. Aylık bazda ise gıda fiyatları %3,18’lik artışla TÜFE’yi 84 baz puan artırmıştır. Ağustos 2021’deki aylık bazda enflasyonun %75’i gıda fiyatlarındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

Grafik 1. Ağustos 2021’de Ana Harcama Gruplarının TÜFE’ye Katkısı

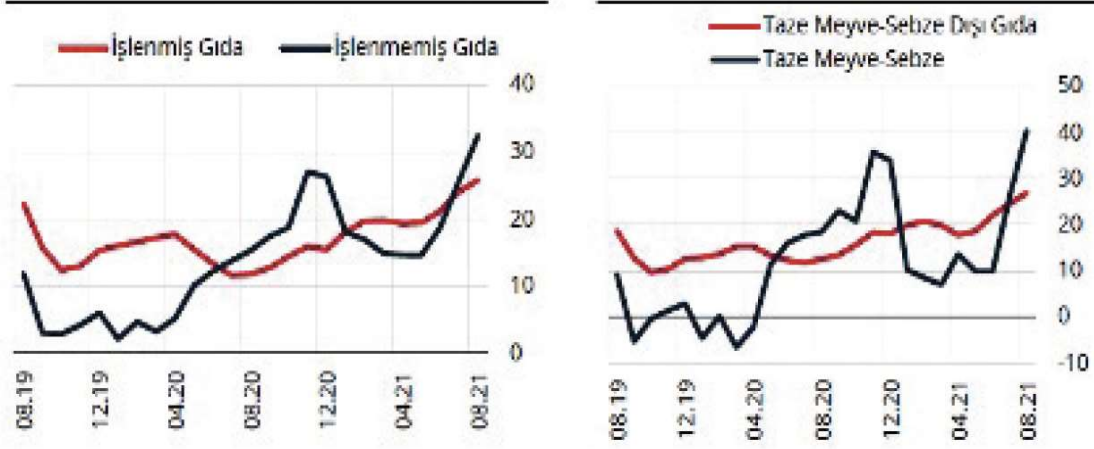

Kaynak: TÜİK (2021)

Türkiye’de yıllık bazda gıda enflasyonu %29’lara kadar ulaşmıştır. Söz konusu artışın oranını Grafik 2’de yer alan gıda fiyatlarındaki yıllık değişim vermektedir. Ağustos’ta aylık %3,18 artış gösteren gıda enflasyonu 4,08 puan artış göstererek yıllık bazda %29’a kadar yükselmiştir. Bu artış işlenmiş ve

işlenmemiş gıda ürünlerinin fiyatlarındaki artıştan kaynaklanmıştır. Artışın kaynağını daha çok işlenmiş gıda grubunda yer alan taze meyve ve sebze fiyatları oluşturmaktadır.

Grafik 2. Gıda Fiyatlarındaki Yıllık Değişim

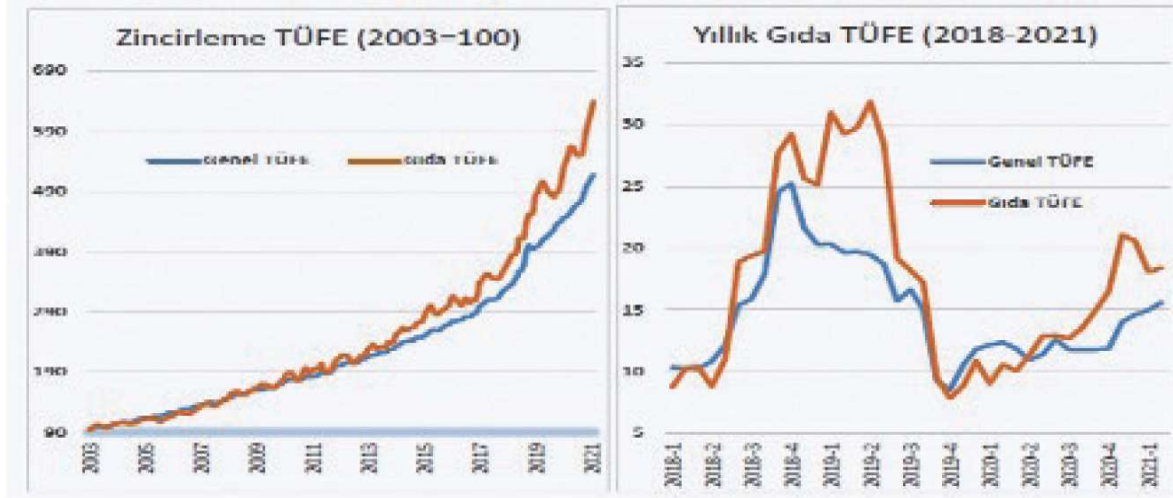

Kaynak: TCMB (2021)

2020 yılı yılından sonra gıda fiyatlarında yaşanan artışı sadece Covid-19 pandemisine bağlamak gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Bu süreci 2010 yılından itibaren değerlendirmek önem arz etmektedir. 2008’de ABD kaynaklı ortaya çıkan global ekonomik kriz sonrasında biyoyakıt üretimindeki artışa ve iklim değişikliğine bağlı olarak dünya gıda enflasyonu yaşanmaya başlamıştır. Türkiye ise bu sorunla en belirgin şekilde 2019’un ilk çeyreğinde karşılaşmıştır. Türkiye’de dünya genelinde yaşanan pandeminin ve kuraklığın etkisiyle 2020’nin son çeyreğinde tarım ürünlerinde yaşanan fiyat artışını daha belirgin hissetmeye başlamıştır.

Türkiye’de gıda enflasyonunu, gıda TÜFE’nin genel TÜFE’ye göre artması şeklinde tanımlamak daha akılcı olacaktır. Grafik 3 ve Grafik 4, bu açıklama bağlamında incelendiğinde Türkiye’de son yıllarda gıda enflasyonun yüksekliği ekonomi için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Türkiye’de 2003-2021 arasında gıda TÜFE’nin genel TÜFE’nin üzerinde yer aldığı ve sadece 2004 ve 2008’de genel TÜFE’nin altında seyrettiği görülmektedir. Dünya gıda fiyatlarının çok hızlı tırmanışa geçtiği yıl olan 2008 ve sonrasında, Türkiye’de de zincirleme gıda TÜFE’nin genel TÜFE’nin hep üzerinde olduğu görülmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede gıda enflasyonundaki yukarı yönlü ayrışma 2014 itibarıyla daha da belirgin hale gelmiştir. Bu bulgulardan hareketle Türkiye’de 2003-2021 arasında gıda enflasyonun olduğu fakat 2020 sonrasında hem pandemi hem de kuraklığın etkisiyle bu durumun daha da belirginleştiği söylenebilir.

Grafik 3. Türkiye için Genel TÜFE ile Gıda TÜFE Karşılaştırması

Kaynak: SETA (2021)

Gıda enflasyonunun seyrine Grafik 4'te yer alan ÜFE cephesinden bakıldığında, gıda ÜFE ile genel ÜFE her ne kadar benzerlik gösterse de 2012'den sonra gıda ÜFE'deki dalgalanmaların arttığı görülmektedir. Özellikle 2014-2017 arasında ve 2020'den sonra da yine pandeminin etkisiyle gıda enflasyonu yükselişe geçmektedir. 2020 sonrası süreçte ise genel enflasyondan arayı oldukça açtığı görülmektedir. Bu da önümüzdeki dönemde gıda enflasyonunun, kendini daha uzunca bir süre ve daha şiddetli göstereceğini ortaya koymaktadır.

Gıda enflasyonuna politika yapımcılar çözüm önerileri ararken gıda enflasyonunun nedenlerini iyi analiz etmeleri gerekmektedir. Enflasyonu artıran her türlü etken gıda enflasyonunu da artırmaktadır. Gıda enflasyonunun temel sebebi iklim değişikliği neticesinde ortaya çıkan kuraklığın tarımsal verimi ve üretimi azaltması olarak gösterilmektedir. Benzer şekilde petrol fiyatlarındaki artışın, üretim faktörlerini, taşıma ve nakliye gibi maliyetleri artırması, biyoyakıt üretimin artmasına bağlı olarak tarımsal üretim fazlası ihracatçı ülkelerin uluslararası piyasalarda meydana getirdiği gıda dışı üretim talebi, sermaye piyasalarında sermayenin oluşturduğu spekülasyon etkileri ve ihracatçı ülkelerin ticareti kısıtlayıcı uygulamaları, hızlı büyümeden kaynaklanan refah artışı ile birlikte et ve süt ürünlerine yönelik talep artışı da gıda enflasyonuna neden olan faktörler arasında yer almaktadır. Benzer şekilde dünya gıda fiyatlarındaki artışın yanı sıra tedarik zincirinde yaşanan sorunlar, enerji ile yakın ilişkisinden dolayı enerji fiyatlarındaki artışlar, üreticinin kendi malını satamaması, doğal afetler, salgınlar ve ekonomik krizlerin de gıda fiyatlarını artırıcı etkileri bulunmaktadır.

Elde edilen bulgulardan hareketle Türkiye'de gıda enflasyonunun nedenleri dünya piyasalarındaki gıda enflasyonunun nedenleri ile paralellik göstermektedir. Bu benzerliğin temel nedeni dünya piyasaları için geçerli olan tarım ürünlerine yönelik talep yönlü fiyat baskısıdır. Türkiye'de gıda enflasyonunun en önemli nedeni olarak gıda tedarik zincirindeki bozulmalar gösterilmektedir. Bu noktada en ciddi problem tüketicinin ödediği fiyat ile üreticinin eline geçen fiyat arasındaki farkın yüksek olmasıdır. Burada yüksek pazarlama marjından dolayı bir yandan gıda fiyatları artmakta diğer yandan da çiftçinin eline geçen pay azalmaktadır. Bu payın azalması Türkiye'de çiftçilerin ürünlerini kendilerinin değil de aracılar vasıtasıyla satıyor olmasına bağlanabilir. Bu durum ürünlerin tarladan pazara olan sürecini uzatmakta ve uzayan bu süreçte artan aracı paylarıyla birlikte gıda fiyatları daha da artmaktadır.

3. Türkiye'nin Tarımsal Üretim ve Tüketim Yapısı

Ürün bolluğu durumunda fiyatların düşmemesi için ürünlerin talepten fazla olan kısmı satın alınır ve stoklanır. Böylece ürün fiyatlarının dalgalanması iki yönlü olarak önlenir. Onun için de mera yönetimi, yem bitkileri ekiminin planlanması ve endüstriyel yem fiyatlarının istikrara kavuşturulması gerekir. Ancak mera kapasitesi dikkate alınarak uzun vadeli çözüm, mevcut meraların geliştirilmesi ve mera yapısına ve yem bitkileri üretim kapasitesine uygun hayvan türlerinin yetiştirilmesidir. Bu politikalar

yerine ucuz et ithalatı üreticiyi daha da zayıf duruma düşürür ve sorunun esas kaynağı olan yem maliyetlerinin düşmesine hiçbir katkı sunmaz.

Toplam üretimle tüketim dengesizliği et, süt ve ürünlerinin fiyatlarının dalgalanmalarına neden olan ikinci bir dengesizliktir. Bu dengesizlik de öncelikle üretim sürecinde kendini gösterir. Talebi aşan üretim nedeniyle et ve süt fiyatları düştüğünde çiftçi hayvan sayısını azaltır ya da hayvancılık faaliyetinden çekilir. İlk başta et fiyatlarını düşüren bu etki ikinci aşamada hem et hem süt üretiminde zincirleme azalışa yol açar ve fiyatlar yükselir. Üretimin artarak yeniden talebi karşılar hâle gelmesi, hayvan stokunun artırılması ile mümkün olur bu da en az birkaç yıl alır. Hayvan sayısındaki artış talebin üzerinde bir üretim ile sonuçlanırsa aynı döngü tekrarlanır. Hayvan ve ürün arzının daraldığı durumlar bu ürünlerin fiyatlarındaki artış ile birlikte spekülasyonu da teşvik eder. Dolayısıyla fiyatlar biraz daha yükselir. Bunun da çözümü et ve süt fiyatlarına üretim seviyesini ayarlayarak istikrar kazandırmaktır. Toplam üretimin toplam talebi karşılayacağı bir üretim seviyesini sürdürmeyi garantilemek için planlama ve teşvik mekanizmaları birlikte kullanılabilir. Birincil üretimi takip eden aşamalarda spekülasyonu önlemek yine ürün arzına müdahale ile olur. Arzın fazla olduğu zamanlarda ürün fazlası satın alınıp stoklanır, sonraki dönemde ürünün üretimi az ise bunlar piyasaya sürülür. Stoklanamayan ürünler ya da aşırı stoklar da yoksullara, açlık çeken ülkelere yardım olarak gönderilebilir. Türkiye’de yapıldığı gibi et fiyatları yükseldikçe et ithal etmek kısa vadede et fiyatını azaltsa da süt fiyatını etkilemez. Ucuz ithal et yerli çiftçinin üretimden çekilmesine neden olarak uzun vadede sorunu daha da ağırlaştırarak uzun vadeli, kalıcı çözüm sağlayamaz. O nedenle Türkiye insanı belirsiz bir süre daha pahalı et ve süt tüketmeye devam edecektir (Öztürk, 2019).

4. Gıda Enflasyonunu Önlemek İçin Alınması Gereken Tedbirler ve Çözüm Önerileri

Türkiye’de gıda enflasyonu ile mücadele edebilmek için öncelikle istikrarlı ve rekabet gücü yüksek bir yapının oluşturulması ve yapısal üretimin artırılması gerekmektedir. Bu bağlamda sertifikalı tohum kullanılması, sulama ve enerji sistemlerinin geliştirilmesi, sulamanın yaygınlaştırılması ve arazi toplulaştırılması büyük önem arz etmektedir. Tüm bunlara ilaveten gıda sektöründe pazarlama ağının geliştirilebilmesi için üretici örgütlenmesinin ve ürün ticaretinin etkin yapılması, kayıt dışılığın azaltılması ve yasal çerçevenin pazarlama standartlarına kavuşturulması öncelikli tedbirler arasında yer almaktadır.

Türkiye’de gıda enflasyonunu önlemeye yönelik 2020’de Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından “Dijital Tarım Pazarı” (DİTAP) uygulamaya konmuştur. Bu uygulama ile üreticinin ürününü satabilmesi ve tüketicinin ise kaliteli ürünü uygun fiyatlardan alabilmesi amaçlanmaktadır. Diğer taraftan artan gıda fiyatları ile mücadele 2014’te kurulan ve 2016’da TCMB’ye devredilen “Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları İzleme ve Değerlendirme Komitesi” önemli görevler üstlenmiştir. Yine Şubat 2021’de gıda fiyatları için erken uyarı sistemini kullanarak yapacakları araştırma ve inceleme sonuçlarını para politikası sürecine raporlamak amacıyla “Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları Analiz Müdürlüğü” kurulmuştur. Son olarak Ekonomik Reform Paketi 2021’de yer alan “Yeni Hal Yasası” da fahiş fiyatları ve fırsatçılığı önlemeye amaçlanmaktadır. Bu yasayla birlikte altyapı ve modernizasyon çalışmaları gıda sektörünün daha etkin çalışmasını sağlayacak ve bu şekilde gıda enflasyonunun önüne geçilmiş olacaktır.

Yine gıda enflasyonunun en önemli nedenlerinden biri olan üretimden satışa kadar olan süreçte aracılık maliyetlerinin düşürülmesi de bu yasanın en önemli hedefleri arasındadır. Kamuoyunda yasanın var olan yapıyı bozup yeniden tasarlamaktan ziyade hali hazırda var olan aksaklıklara ve problemlere odaklanması durumunda çok daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Elde edilen bulgular tarım ve gıda ürünleri fiyatlarının son yıllarda izlediği seyrin dışına çıktığını ortaya koymaktadır. Türkiye’de tarımın yapısal problemleri, sektörün mülkiyet yapısında bir dönüşüm olmaksızın çözülemesini durumdadır. Tüm tarihsel ve güncel değerlendirmeler bu yöne işaret etmektedir.

2020 yılı yılından sonra gıda fiyatlarında yaşanan artışı sadece Covid-19 pandemisine bağlamak gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Bu süreci 2010 yılından itibaren değerlendirmek gerekmektedir. 2008’de ABD kaynaklı ortaya çıkan global ekonomik kriz sonrasında biyoyakıt üretimindeki artışa ve iklim değişikliğine bağlı olarak dünya gıda enflasyonu yaşanmaya başlamıştır. Türkiye ise bu sorunla en belirgin şekilde 2019’un ilk çeyreğinde karşılaşmıştır. Türkiye’de dünya genelinde yaşanan Covid-

19 pandemisinin ve kuraklığın etkisiyle 2020'nin son çeyreğinde tarım ürünlerinde yaşanan fiyat artışını daha belirgin hissetmeye başlamıştır.

Türkiye'de gıda enflasyonu ile mücadele edebilmek için öncelikle istikrarlı ve rekabet gücü yüksek bir yapının oluşturulması ve yapısal verimliliğin artırılması gerekmektedir. Bunun için sertifikalı tohum kullanılması, sulama ve enerji sistemlerinin geliştirilmesi, sulamanın yaygınlaştırılması ve arazi toplulaştırılması büyük önem arz etmektedir. Tüm bunlara ilaveten gıda sektöründe pazarlama ağının geliştirilebilmesi için üretici örgütlenmesinin ve ürün ticaretinin etkin yapılması, kayıt dışılığın azaltılması ve yasal çerçevenin pazarlama standartlarına kavuşturulması öncelikli tedbirler arasında yer almaktadır.

Tarım ve gıda ürünleri fiyatlarındaki artışlar enflasyon üzerinde baskı oluştursa da, kısa vadede üreticilerin lehine gibi görünen durum, orta ve uzun vadede tüm toplumu etkileyecektir. Öte taraftan gıda harcamalarının en yoksul kesimlerin bütçesinde önemli bir orana sahip olması bu kesimlerin fiyat artışlarından daha fazla etkileneceği anlamına gelmektedir. Enflasyonla mücadele öncelikle tarım ve gıda sektörünün tüm süreçlerinin istikrarlı bir yapıya kavuşturulması ile mümkün olabilecektir. Fiyatlardaki dalgalanmalar, tüm ekonomiyi olumsuz etkilemekte; bu nedenle devlet tarım ve gıda ürünleri piyasalarına yönelik etkin politikalar izlemelidir. Bunun yanı sıra gıda fiyatlarının istikrarsız sonuçlarına piyasa içinde çözümler üretilmeli, sektör fiyat, rekabet ve ürün arz yönüyle izlenmeli ve yönetilmelidir.

KAYNAKÇA

Öztürk, M. (2019). Türkiye Tarım Gıda Sistemi ve Gıda Fiyatlarında Dalgalanmalar, Toplum ve Hekim, Cilt:34, Sayı:4

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gida-fiyatlarindaki-artis-tum-dunyanin-kabusu/2385207>. Erişim Tarihi: 10.11.2021.

<https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Veriler/GSYH.pdf>, Erişim Tarihi: 11.11.2021.

<https://www.setav.org/kategori/rapor/>, Erişim Tarihi: 10.11.2021.

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/44ef4763-3e5e-45fe-aabf-3f8ce00f13b3/afiyatagustos21.pdf?MOD=AJPERES&CACHE=NONE&CONTENTCACHE=NONE>, Erişim Tarihi: 09.11.2021.

<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Enflasyon-ve-Fiyat-106>, Erişim Tarihi: 08.11.2021

CURRENT AND POTENTIAL APPROACHES TO THE IMPACT OF COVID-19 ON EMERGING ECONOMIES

Klejda Gabeshi

PhD Student, Faculty of Economics and Business Administration, University of Craiova, Romania

ABSTRACT

The COVID-19 health crisis has ravaged both developed and emerging markets, causing a more severe impact on the emerging economies. The coronavirus pandemic marked a turning point for unconventional monetary policies in emerging markets, many of which have engaged in government bond-buying programs to address market syncope and relax short-term monetary policy conditions. This paper aims to approach a comprehensive analysis of the impact of the COVID-19 health crisis on the economy of the emerging markets, emphasizing the effects and the implications that this sanitary crisis has on the performance and credit activity of the banking sector. As the pandemic created a state of panic among investors in March 2020, emerging markets saw unprecedented net capital outflows, causing dramatic jumps in government bond yields. Like doctors, bank supervisors respond to an extraordinary crisis situation that is constantly changing, using combined response tools for natural disasters, risky events and episodes of banking stress. Banks should remain focused on maintaining ongoing operations, given the increased difficulties in conducting such operations remotely. As an alternative to direct lending programs, a number of central banks in both advanced and emerging economies have started credit financing programs to support lending to the non-financial sector. Emerging market central banks have used a wide range of instruments to support their economies and financial systems, many of which have been used for the first time. These measures have helped to support the functioning of domestic financial markets, lower domestic interest rates and facilitate the credit flow to households and businesses. Thus, this paper will provide the current and potential approaches to the impact of COVID-19 sanitary crisis on emerging economies.

Keywords: Banking Sector, COVID-19 Health Crisis, Emerging Economies

IMPACT OF TRANSIT ROUTE ON GLOBAL OIL SUPPLY TO CHINA: IN THE CONTEXT OF CHINA PAKISTAN ECONOMIC CORRIDOR (CPEC)

Sajid Nazir

Institute of Business Management, Lecturer, Logistics and Supply Chain Department, Karachi,
Pakistan

ABSTRACT

Purpose - Transit routes play a significant role in the transportation of goods and services in a supply chain. A short and safe transit route improves overall transport efficiency and environmental sustainability while reducing logistical costs. Since the China's need of oil is increasingly day by day. Therefore, the logistics service providers (LSP's) continually seeks a quick and safe transit route for faster demand response time with low price. China Pakistan Economic Corridor (CPEC) is new hope for LSP's for the supply of oil and other goods to China with a short and safe transit route. Since the Middle Eastern countries and Africa are the main supplier of oil to China therefore the following three routes has been taken. The research assesses and evaluates the traditional routes in comparison to CPEC in terms of transportation cost, travel time in days, and route distance from Angola (Route - A), Saudi Arabia (Route - B), and Oman (Route – C) to China. Three different countries and routes have been selected as they are the leading supplier of oil to China. The results show that the distance between ports from Angola, Saudi Arabia, and Oman to China via the CPEC route will be reduced by approximately 37%, 89%, and 93% accordingly. Moreover, transportation costs will be reduced by the US \$7.3 million of all three routes, while the travel time will be reduced by ten days for Route-A, 19 days for Route-B, and 17days for Route-C accordingly. In this research, routes distance and time have been calculated through an online sea-route distance website (Sea routes and distances, 2021), while per day transportation cost of "very large crude carrier (VLCC)" travel has been quoted by Hellenic shipping. Moreover, the project CPEC is under construction; therefore, no accurate data regarding sea routes or distance is available.

Keywords: CPEC, Transit routes, LSP's

МИРОВЫЕ МОДЕЛИ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ: СРАВНЕНИЕ И ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ

Данилевич Н.С.

ДВНЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

Рудакова С.Г.

ДВНЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

Щетинина Л.В.

ДВНЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

Сегодня во всем мире на финансовый успех компании сильно влияет такой показатель как успешность влияния предприятий на разных заинтересованных или задействованных в производстве лиц – стейкхолдеров. Очевидно, что немаловажную роль в создании положительного образа бизнеса в глазах общества играет не только рекламная кампания и качество товара, но и правильный имидж. В свою очередь, его невозможно сформировать без сбалансированного подхода ко всем общественным группам, а так же без качественно нового уровня взаимоотношений с работниками и партнерами. По этой причине в начале 80-х годов зарождается новая концепция корпоративной социальной ответственности. Впоследствии, она начинает занимать важное место в формировании политики крупнейших компаний Соединенных Штатов и Европы.

Большинство крупнейших компаний Западной Европы и Соединенных Штатов создали свою политику корпоративной социальной ответственности. Были созданы объединения компаний, основной целью которых явилось развитие и распространение концепции корпоративной социальной ответственности; разработка этой идеи была начата экспертами и исследователями, работающими в области корпоративного управления. Изучение самой концепции корпоративной социальной ответственности было введено во все учебные курсы по корпоративному менеджменту высших ведущих экономических учебных заведений.

Рассмотрим американскую модель корпоративной социальной ответственности, ведь долгое время существовало мнение, что КСО это чисто американское явление. Учитывая природу американского предпринимательства, базирующуюся на максимальной свободе субъектов, многие сферы общества и по сей день остаются саморегулируемыми. Например, право американцев на здравоохранение у большинства является именно правом выбора гражданина пользоваться медицинскими учреждениями или нет (отсюда и добровольность медицинского страхования). Для экономики США характерно минимальное вмешательство государства в частный сектор, поэтому оно затрагивает лишь базисные (неотъемлемые) права членов общества. Соответственно, все инициативы в области корпоративной социальной ответственности добровольны для компаний по своей природе, что говорит о полной открытости американской модели корпоративной социальной ответственности.

Несмотря на это, Америка известна своими традициями систематического участия бизнеса и/или его представителей в финансировании самых разнообразных некоммерческих проектов. Там выработаны многочисленные механизмы участия бизнеса в социальной поддержке общества: немислимое количество корпоративных фондов, нацеленных на решение различных социальных проблем за счет бизнеса (классическим примером может быть Фонд Билла и Мелинды Гейтс, в большинстве своем финансируемый из личного состояния для целей улучшения систем образования и здравоохранения в разных странах мира); финансирование профессионального образования частным сектором так, как не спонсируется ни в какой другой стране мира. Это частично объясняется тем, что бизнес заинтересован в добровольных инвестициях в образование, финансирование пенсионных и страховых программ для персонала и других социально значимых

программ. Ответственное поведение корпораций перед обществом, в котором они функционируют, поощряется соответствующими налоговыми льготами и зачислениями, закрепленными на законодательном уровне.

В отличие от США, где корпоративная социальная ответственность инициируется компаниями, выходя за рамки стандартных требований законодательства в вопросах взаимоотношений бизнеса со своими стейкхолдерами, европейские корпорации больше ограничивают себя в вопросах ответственности перед обществом. Европейская модель корпоративной социальной ответственности не открыта. Напротив, и корпоративная деятельность, традиционно рассматриваемая в США как КСО (то есть проведенная исключительно по инициативе бизнес-сообщества), в Европе, как правило, регулируется нормами, стандартами и законами соответствующих государств.

А именно одной из основных особенностей европейской модели корпоративной социальной ответственности является ее государственное регулирование. Поэтому эта модель часто относится к скрытым формам корпоративной социальной ответственности. Несмотря на существенные отличия европейских стран, в применении концепции корпоративной социальной ответственности, схожего между ними больше. Это проявляется, прежде всего, в том, что европейские политики придают большое значение поддержке разнообразных инициатив в корпоративной социальной ответственности.

Мы можем выделить следующие отличия европейской модели корпоративной социальной ответственности от американской:

- Экономическая ответственность в основном фокусируется на аспекте прибыльности бизнеса и ответственности компании перед ее акционерами (типичный американский подход). Европейцы в данную группу также относят ответственность перед работниками компании и местными общинами;
- юридическая ответственность является базой для любой формы социальной ответственности в Европе. Ведь европейский бизнес рассматривает государство как институт, приводящий в исполнение принятые правила поведения, в то время как в США подобное государственное регулирование воспринимается скорее как вмешательство в вопрос личной свободы;
- большинство социальных проблем относятся европейскими компаниями к сфере нравственной ответственности. Европейцы вообще не слишком склонны доверять частному сектору. Именно этим в Европе объясняется более высокий уровень общественного внимания к бизнесу. Например, вопросы атомной энергетики, испытания медицинских препаратов на животных, генной инженерии не сходят с повестки дня европейцев;
- благотворительность в Европе не так популярна, как в США. Последнее разъясняется уровнем налоговой нагрузки, что существенно превосходит американские аналоги. Как следствие, европейские компании участвуют в филантропических акциях преимущественно через юридически закрепленные механизмы [1, 2].

Принципы социальной ответственности формируются за счет публичных ожиданий. В последнее время общественные ожидания, адресованные бизнесу, значительно изменились, ведь обществу стало не безразлично, как компания ведет свою деятельность: чем она при этом руководствуется и как она распоряжается своими доходами. Чтобы компания осуществляла свою деятельность таким образом, чтобы соответствовать ожиданиям общества, она должна выработать программу действий, связанную с соблюдением этических, правовых, благотворительных, природоохранных, коммерческих и общественных принципов.

На наш взгляд корпоративная социальная ответственность залог удачного ведения бизнеса, особенно в современных реалиях. Сейчас все мы переживаем кризис переосмысления не только своего поведения в отношении общества и окружающей среды, но и соответствующего поведения бизнеса. Кто угодно будь то потенциальный работник или клиент, задумывается с кем он имеет дело и хочет, чтобы этот кто-то был социально-ответственным.

Литература:

1. Carroll A. B. Corporate social responsibility: The centerpiece of competing and complimentary frameworks. *Organizational Dynamics*. 2015. №44. Pp. 87-96.
2. Hinson R. E., Ndhlovu T. P. Conceptualising corporate social responsibility (CSR) and corporate social investment (CSI): the South African context. *Social Responsibility Journal*. 2011. №7. Pp. 332-346.

WHAT THE LEVINE MODEL REVEALS ABOUT FINANCIAL DEVELOPMENT AND ECONOMIC GROWTH IN INDONESIA

Elvina Primayesa

Faculty of Economics, Andalas University, Padang, Indonesia

Edi Ariyanto

Faculty of Economics, Andalas University, Padang, Indonesia

Febriandi Prima Putra

Faculty of Economics, Andalas University, Padang, Indonesia

ABSTRACT

This study examines the effect of the financial sector on economic growth in Indonesia for the period 1980 - 2020. The Levine model is used to analyze the relationship between the financial sector and economic growth in the country. The financial development indicators used are domestic credit to private sector by banks, domestic credit to private sector, and claims on the private sector. This study uses the autoregressive distributed lag approach to estimate the relationships among variables. The results reveal that, financial development has no effect on economic growth in the short-run. However, in the long-run, domestic credit to private sector by banks and domestic credit to the private sector have a positive and significant effect on economic growth, and claims on the private sector has a positive and not significant effect on economic growth. These results indicate the strong influence of banks on economic activity and show that the channeled credit is manifested in the accumulation of physical capital.

Keywords: Financial Sector, Economic Growth, Levine Model, ARDL Model

JEL Classification: O43, O47, G21, G23, G28

EFFECT OF MONETARY AND FISCAL POLICIES ON REAL ESTATE INVESTMENT FINANCING IN GOMBE METROPOLIS

Aminu Yakubu Boyi

Asst. Lecturer: Depart of Estate management, Federal polytechnic Kaltungo, Gombe State.Nigeria

Garba, Deborah

Depart of Estate management and valuation, Abubakar Tafawa Balewa University Bauchi, Bauchi state
Nigeria

Sani Inusa Milala

Department of Real Estate and Facilities Management Faculty of Technology Management and Business
Universiti tun Hussein Onn Malaysia

Shuaibu H Manga

Department of Estate Management Federal Polytechnic Mubi

ABSTRACT

The problem of the fiscal and monetary policy in the sector of real estate investment financing within the Gombe metropolis has become a factor among the object that hinder the development of investments in the study area, this study examines the effect of monetary and fiscal policy on real estate investment financing in Gombe metropolis to reveal the effect of monetary and fiscal policy on real estate investment financing. It gathered field data with a structured closed-ended questionnaire administered within the Gombe metropolis using simple random. The data were analyzed using regression through the use of a statistical package for sciences (SPSS). From the result It also indicated statistical evidence that there is a weak significant influence of monetary policy on the performance of the sources of real estate investment finance in the study area and no significant influence of fiscal policy on the performance of the sources of real estate investment finance in the study area. The study recommended that interest rate should be adjusted to an optimum standard that the developer will be happy with, the state government should also consider the real estate sector when it comes to its spending to boost the sector, investors should not rely on a single source of real estate investment financing. Proper taxation procedures and reasonable rates should be imposing to encourage rapid development.

Keywords: Monitory Policy, Fiscal policy, Real Estate, and Investment.

1.0 Introductions

Real estate has continued to play a significant role in man's evolution. It is not a coincidence that food, shelter, and clothing believed to be the three essentials that sustain mankind, also have some linkage to land (Erden& Holcomb, 2006). Food grows out of land while the shelter is affixed to it, and man's clothing is made largely from what grows out of the land. Indeed, whether in ancient times or today's modern system, land constitutes a significant index for man's wealth, and as economic activities have assumed more sophistication over time, land has continued to play a central role in their development (Erden& Holcomb,

2006). There is hardly any business venture that does not require to be supported by some form of real estate (Cooper,2012). From the small business that requires real estate as offices from where its business can be organized, to the major venture that needs it for its factory(Cooper,2012). Economics and management studies have long established that production is dependent on four factors, out of which land is one, along with labor, capital, and machinery (Balchin, Kieve& Bull, 2009). It therefore simply stands to reason that to be true to his professional responsibility every commercial/business lawyer ought to have a proper grasp of real estate law. The client needs advice on this in one form or the other (Balchin, Kieve& Bull, 2009). The real estate sector was an important driver of economic growth in many countries during the economic boom (Kamau, 2011).

Several professional bodies influence the activities of industry participants through regulations and pronouncements. These include the Nigerian Institution of Estate Surveyors and Valuers (NIESV), Nigerian Institute of Town Planning (NITP), Nigeria Institute of Architects (NIA), Nigerian Institute of Quantity Surveyors (NIQS), Nigerian Society of Engineers (NSE), and Nigerian Institute of Building (NIOB). On the financial side, the CBN and the Securities and Exchange Commission (SEC) are responsible for regulations. Laibson (1998) developed simulation theory and examined the extent to which policies enable the provision of real estate across a wide range of countries. estate finance systems are those that enable the provision of long-term finance. Pottow (2007) in structural-form theory documented the evolution of mortgage finance in SSA (Sub- Saharan Africa) to determine what steps need to be taken to extend it to the middle-class, to enable them to address their real estate needs to the extent of their affordability. From the classical theory standpoint as cited by Tobias and Mambo, (2012) real estate investment is negatively affected by changes in monetary policy particularly government domestic debt that is viewed in competition with the real estate for scarce loanable funds available in the economy.

According to Tobias and Mambo, (2012) The Keynesians theory believes that governments are justified to stimulate economic growth through the use of the deficit-causing fiscal policy. They assume that the economy is not at full employment and that the interest rate sensitivity of investment is low. In credit channel theory as cited by Tobias and Mambo, (2012), analysis of the relationship between monetary policy and output reveals that credit plays a significant role. This study is based on simulation theory by Laibson (1998) which examines the extent to which policies affect the provision of real estate investment.

The major issue in real estate development and investment is finance (Tobias & Mambo, 2012). There is no iota of doubt that funding is an important factor in real estate development and investment. The complexity and to a large extent, it is capital-intensive nature, demands proper and adequate funding to make it realizable (Tobias & Mambo, 2012). The terms and availability of the needed funds determine the trend of estate operation (Tobias & Mambo, 2012). Availability and easy accessibility of estate finance in sufficient quantity will accelerate all forms of property development in every country (Tobias& Mambo, 2012). According to Sherman (2004) as cited by Kamau, (2011) Proper financing is all-important to successful property investment and development in the world. Taking interest rate as an example of policy, UK has a better stand on the real estate sector as they operate 5% interest rate France 10%, South Africa 20% (Medee&Nembee, 2011). Various forms of finance on varying terms from diverse investing agencies are available to the property market (Zhu,2006). The principal field where various forms of investment finance are employed is that of development where every loan has to be specially tailored for an individual scheme and the particular stages within the scheme (Zhu,2006). Since property development, in particular, involves huge capital expenditure, finance is, therefore, an essential input, the nature of which is to provide capital to enable the enterprise to operate commercially (Zhu,2006). The cost and availability of finance for real estate development can influence the viability of such a project (Zhu,2006). The government's stand on

taxes and interest rates for instance have a direct impact on real estate investment financing (Anyanwu,2010). When the government lowers income tax and interest rates, for instance, real estate investors may find it easy to access the funds and vice versa. In a nutshell, real estate investment financing is bound to be affected favorably when there is a favorable policy (Anyanwu,2010).

Several studies were carried out related to the effects of monetary and fiscal policies on real estate investment. Medee and Nembee (2011) conducted a study on the impact of monetary policy on the housing market and concluded that interest rate and taxation have a great effect on the housing market. Ajisafe and Folorunso (2002) in their study conducted on the effect of fiscal policy on property development concluded that improved spending by Government boots the delivery of property. Wahome (2010) conducted a study to establish the effect of monetary policy on the performance of firms. Thomas H, (2008) in his study on the effect of mortgage institutions on real estate development, recommended that mortgage institutions have generally impacted positively on real estate development.

Most of the studies carried out on monetary and fiscal policies focus on real estate investment (property development or property management). However this study will build on the past studies and attention will be focused on the sources of real estate investment finance within Gombe metropolis such as commercial banks, personal savings, pension funds, mortgage institutions, insurance companies, etc.

2.0 literature review

Real Estate Investment

According to the long man dictionary, Real estate refers to Properties in the form of land or houses, the business of selling houses or land. Real estate refers to land and all-natural and human-made improvements permanently attached thereto, and the right appurtenant, including air (David, 2013). According to Gerald, (2002), Real estate is an asset form with limited liquidity relative to other investments. Mugees, (2010) defines real estate as “land and the improvements associated with it,” furthermore, Alabi, Okunola, Dabara&Odewande (2012) asserted that real estate can be broken down into the following core groups: Residential, commercial, industrial, recreational, religious, and agricultural. Real estate plays an important role in reflecting the social, economic, and political conditions of a society; this, in turn, presents a compelling opportunity for shrewd investors who desire to create and sustain wealth through viable investments. Not only does the sector provide many long-term investment benefits, including healthy income returns, diversification benefits, and a hedge against inflation, but also fundamental factors such as the improvement of the risk/return characteristics of the overall investment portfolio (Thambiah&Foscari, 2011; Fiorilla& Halle, 2011; Dabara, 2015).

Real estate investment involves the purchase, ownership, management, rental, and/or sale of real estate for profit (Ratcliff, 2010). Real estate investment can be described as an investment in land and landed property (Lewis, 2013). Investments in real estate could be done either directly or indirectly. Direct real estate investments imply the acquisition and management of physical properties. This involves the purchase of freehold or leasehold interests in real estate (Holland, 2006). Indirect real estate investment, on the other hand, entails investing in a product whose performance is based on some measure of property performance; this includes buying shares or bonds in a publicly quoted real estate company (Glascock, 2007). Dabara (2015) asserted that one of the reasons for investors’ preference for real estate investments is its seeming ability to protect the purchasing power of their investment funds. This is predicated on the fact that certain investment asset classes tend to lose their purchasing power during a period of inflation i.e., decrease in value as inflation increases (Jack, Micheal& James, 2009; Odu, 2011; Dabara, 2014) hence the need for both individual and institutional investors to first ascertain the inflation-hedging potential of an

asset class before committing their hard-earned investible funds to such asset class to avoid loss from erosion by inflation.

Characteristics of real estate investment

Some characteristics outline by Gerald, (2010) are :

Fixity; Real estate is fixed in location, which greatly restricts the scope of its marketability. As a result of this fixity, real estate value are affected by any political and economical activities occurring in the immediate vicinity.

Longevity; Real estate is generally considered to be a long-term investment because of the durability of the improvement and the permanence of the land. This quality of longevity enables investors to estimate, with some degree of reliability, the present value of the future stream of income from their properties.

Permanence; is the attribute of permanence that forms the basis for our system of long-term mortgage-debt amortization. Investment in real estate usually involves a relatively large amount that requires complex financial arrangements. These complexities, in turn, require the expertise of lawyers, accountants, brokers, property managers, real estate consultants, and other specialists.

Risk; real estate investment is a risk, a relatively high-risk venture that reflects uncertainties of a somewhat unpredictable market. There is no readily identifiable, organized national market for real estate as there is for stocks and bonds. The realty market is a combination of the local market that reacts speedily to changes in local economic and political activities and somewhat more slowly to regional and international events.

Market segmentation; the real estate industry also suffers from market segmentation. The fractured aspect of this unorganized and largely unregulated market is further complicated by the lack of standardization of the product and the fact that many of the market participants react intuitively, giving little attention to formal feasibility or marketing studies.

Benefits of real estate investment

Some of the benefits of having real estate in your portfolio as identity by Gerald, (2010) are;

Diversification Value - The positive aspects of diversifying your portfolio in terms of asset allocation is well documented. Real estate returns have relatively low correlations with other asset classes (traditional investment vehicles such as stocks and bonds), which adds to the diversification of your portfolio.

Yield Enhancement - As part of a portfolio, real estate allows you to achieve higher returns for a given level of portfolio risk. Similarly, by adding real estate to a portfolio you could maintain your portfolio returns while decreasing risk.

Inflation Hedge - Real estate returns are directly linked to the rents that are received from tenants. Some leases contain provisions for rent increases to be indexed to inflation. In other cases, rental rates are increased whenever a lease term expires and the tenant is renewed. Either way, real estate income tends to increase faster in inflationary environments, allowing an investor to maintain its real returns.

Ability to Influence Performance - Real estate is a tangible asset. As a result, an investor can do things to a property to increase its value or improve its performance. Examples of such activities include: replacing a leaky roof, improving the exterior, and re-tenanting the building with higher quality tenants. An investor has a greater degree of control over the performance of a real estate investment than other types of investments.

Leverage of OPM – When making real estate investments, it is very common to use other people's money to do it. You get a mortgage and pay it back, sometimes over thirty years! You can even structure your deals so no money comes out of your pocket, yet you still get all the benefits. Imagine the average person trying to buy gold or stocks with a thirty-year fixed-rate loan. Not going to happen.

Principal Paydown – When using OPM, of course, you have to pay it back with interest. But with each payment, you are also paying a bit of principal and getting closer and closer to owning the property free and clear. You are building up equity with each principal pay down and thus building wealth.

Problems of Real Estate investment in Nigeria (Tobias & Mambo, 2012)

Land Policies

Our recent history reveals that in nearly every facet of our society we feel the government's overbearing, suffocating role. Whether in the provision of telecommunication, electricity, energy, etc, the government saw it as its ordained responsibility to provide these facilities. This do-it-all, economic monopolistic philosophy was adopted from the welfarist economic philosophy which the Labour Party Government that our colonial masters, Great Britain, adopted after the second world war. It was believed that it was well suited for a developing nation that was anxious about equitable wealth distribution, and that it protected its economically weak on summers from profiteering investors. Unfortunately, the government allowed itself to extend this philosophy to our land policies. It considered it its place to drive real estate development, hence section 1 of the Act proclaims that all land is vested in government to be held "in trust and administered for the use and common benefit of all Nigerians". If our real estate sector is not thriving, in the considered view of the writer, it is traceable to the philosophy behind the Act. As with other sectors at that time, the Government believed its role was to develop the real estate sector. We would recall that the central program of the National Party of Nigeria led Federal Government of the Second Republic was housing, which led to the development of residential houses across the country in selected cities and towns. Not only was that Government unable to sustain the development at that time, today the houses that were built share an unenviable place in our growing list of abandoned projects in this country. And today, many years after, that philosophy largely remains. Virtually every government has either an Authority/parastatal or a property development company with the objective of developing the real estate sector. At the Federal level, we have the Federal Housing Authority ("FHA"), at the Federal Capital Territory level, we have the Abuja Investment and Property Development Company (AIPDC), at the state level, the Lagos State Development Property Company (LSDPC) is an example. I must not be misunderstood. These companies are doing a marvelous job developing property and creating income for their governments. But despite these efforts real estate development remains painfully low. If we look around us more private property development companies are engaged in property development. For instance, there are promising projects along the Epe/Lekki Expressway. Babalakin & Co. happens to be exclusive solicitors to what is perhaps the most successful private estate in Nigeria, the Victoria Garden City. Some projects are going on in Port Harcourt as well as in Abuja. But lest we be deceived, there is still so much to be done. Our real estate development is limited largely to residential and to some extent hotel, office, and shopping complexes. By comparison, in developed economies, the private sector is engaged in the development of stadia, airports, hospitals, roads, rail, bridges, tourist and entertainment centers, museums, theaters, etc. and some of these structures are truly gigantic. The point to be made is that the role of our government ought to be to create the enabling environment for the private sector to drive real estate development. Regrettably, this has not been our experience in Nigeria. Although Government has since accepted the failure of the monopolistic market and is moving towards a free-market economy through the introduction of some statutes², amidst so many calls for the reform of the Act, the Act is yet to be changed.

Real Estate Finance

According to Atterberry as cited by Ajisafe and Folorunso, (2002) Real estate finance can be looked at, as the fund needed to carry out real estate development and other related operations. It is an essential ingredient in modern-day real estate development and most large-scale development would not take their present scale without substantial credit (Ajisafe & Folorunso, 2002).

Sources of real estate finance

As a result of the huge capital outlay needed for real estate development, developers usually source funds to complement their equity capital (Kamau, 2011). Large developers will usually have multiple funding arrangements with a variety of financial agencies. Nevertheless, the field is becoming so complex and competitive that effective project management is increasingly concerned with how control over a particular scheme will be influenced by the origin and nature of development finance (Kamau, 2011). There are various sources through which real estate investors can get funds to finance real estate development, those outline by Sherman as cited by Kamau,(2011) include;

Equity Capital

This is the fund realized from personal savings and family savings. It is usually low because of low per capita income, unequal distribution of income, and high population in each family unit resulting in excessive consumption, low savings, and low investment in Nigeria. Since this equity capital is usually small, it is prudent for him to decide on a mixture of equity and debt capital which will not only guarantee the highest expected return but also not impair the viability of the development. A developer's ability to borrow will be enhanced by the size of equity capital at his disposal.

Direct Loans

These are the loans got directly from various lenders such as banks and other financial institutions for a specific period. They are classified according to their duration, short, medium, and long terms.

Short Term Loans: The conventional method of raising funds for the acquisition of land and the subsequent development of potential investment property over a two to three-year period is by way of short-term finance. The traditional sources of short-term finance are the commercial and merchant banks as well as finance houses. The terms on which these loans are provided are usually very stringent and the interests charged are usually on a variable interest basis and 2 percent to 6 percent above the basic rate. In the past, joint-stock or clearing banks have also been involved in this kind of loan. One advantage of loans in commercial banks is that a substantial proportion tends to mature, within 1-5 years. Most times, the forms of collateral security demanded by the banks are not quite satisfactory and prospective borrowers are deterred by these rather inflexible demands. Merchant banks too have the same maturity pattern as commercial banks but are even more concerned with liquidity. To mobilize funds into the residential housing sector, commercial and merchant banks were directed by the central bank of Nigeria to treat the residential sector as a preferred sector and allocate at least 7 percent of their loanable funds into the sector. The guidelines further stipulated that where the total housing loans granted by the banks in any given year are lower than the level prescribed by the central bank, the shortfall will be taken from the banks and on-lend through the central bank to the federal mortgage bank. Loans for residential building construction were for a minimum period of 15 years. However, these guidelines have not been strictly complied with as the banks are structured to accommodate comfortably short-term lending. Property companies also provide short-term loans to developers.

Medium-Term Loans: These are loans granted for periods not exceeding 10 years. They are normally obtained by direct loan or overdraft from commercial banks. Such loans are frequently raised while arrangements are being made for long-term loans. The banks are free to lend to whom they choose. Loans are repaid in a lump sum or by arrangement and are subject to recall by the bank at any time.

Long Term Financing: Long-term development finance as its name implies is finance that is redeemable within 20 to 30 years or even more and usually at a relatively lower rate of interest. The greater equity participation providers in Nigeria are the federal mortgage bank of Nigeria, various states' property Development Corporation and Insurance and Assurance Companies, etc. Their lending activities are concentrated mainly in the residential housing sector. Long-term development finance has traditionally been raised either by mortgage particularly in terms of a credit squeeze by sale and leaseback. Another aspect of long-term financing is the forward sale, which is normally provided by insurance companies and pension funds. These companies tend to exercise extremely tight control over the entire project, including land acquisition, design, construction, and sale or letting of the project.

Monetary policy

Monetary policy is one of the principal economic management tools that governments use to shape economic performance. Measured against the fiscal policy, monetary policy is said to be quicker at resolving economic shocks (Tobias Olweny & Mambo Chiluwe, 2012). According to Toa Safo and Folorunso (2002). Monetary Policy refers to the specific actions taken by the Central Bank (Monetary Authority) to regulate the value, supply, and cost of money in the economy to achieve predetermined macroeconomic goal

Monetary policy tools

Monetary policy guides the central bank's supply of money to achieve the objectives of price stability (or low inflation rate), full employment, and growth in aggregate income (Denman, 2005). This is necessary because money is a medium of exchange and changes in its demand relative to supply, necessitate spending adjustments (Denman, 2005). Fiduciary or paper money is issued by the central bank based on an estimate of the demand for cash (McCarthy, 2000). To conduct monetary policy effectively, the central bank adjusts the monetary aggregates, the policy rate, or the exchange rate to affect the variables which it does not control directly (Megarry, 2004). The instruments of monetary policy used by the central bank depend on the level of development of the economy, especially the financial sector (Central Bank of Nigeria Act of 2007). These instruments could be direct or indirect.

Direct tools of Monetary Policy

Direct Credit Control; The central bank can direct Deposit Money to Banks on the maximum percentage or amount of loans (credit ceilings) to different economic sectors or activities, interest rate caps, liquid asset ratio, and issue credit guarantees to preferred loans. In this way, the available savings is allocated and investment directed in particular directions as desired by the authorities.

Indirect tools of Monetary Policy

Reserve Requirements; This instrument is used by the central bank to influence the level of bank reserves and hence, their ability to grant loans. Reserve requirements are lowered to free reserves for banks to grant loans and thereby increase the money supply in the economy. On the other hand, they are raised to reduce the capacity of banks to provide loans thereby reducing the money supply in the economy.

Open Market Operations (OMO); The most important and flexible tool of monetary policy is open market operations. It is the buying and selling of government securities in the open market (primary or secondary) to expand or contract the amount of money in the banking system. By purchasing securities, the central bank injects money into the banking system and stimulates growth whereas selling securities absorbs excess money. Thus, if there is excess liquidity in the system, the central bank will in a bid to reduce the money supply sell the government securities such as Treasury Bills. On the other hand, in periods of liquidity shortages, the central bank buys government securities to increase the money supply.

Instruments commonly used for this purpose include treasury bills, central bank bills, or prime commercial paper. OMO enables the central bank to influence the cost and availability of reserves and bring about desired changes in bank credit and money supply. This important instrument of monetary policy has several advantages because it is flexible and precise, it is implemented quickly and easily reversed and the central bank has complete control. The effectiveness of OMO, however, depends on the existence of well-developed financial markets that are sensitive to interest rate movements.

Discount Window Operations; This instrument is a facility provided by the central bank which enables the DMBs to borrow reserves against collaterals in form of government or other acceptable securities. The central bank operates this facility following its role as lender of last resort and transactions are conducted in form of short-term (usually overnight) loans. The central bank lends financially sound DMBs at the policy rate. This rate sets the floor for the interest rate regime in the money market (the nominal anchor rate) and thereby affects the supply of credit, the supply of savings (which affects the supply of reserves and monetary aggregate), and the supply of investment (which affects employment and GDP).

Other tools

Exchange Rate; The balance of payments can be in deficit or surplus and this can affect the monetary base, hence the money supply, in one direction or the other. By selling or buying foreign exchange, the central bank ensures that the exchange rate is at an optimal level. The real exchange rate when misaligned affects the current account balance because of its impact on external competitiveness.

Prudential Guidelines; The central bank may require DMBs to exercise particular care in their credit operations to achieve specified outcomes. Key elements of prudential guidelines remove some discretion from bank management and replace them with rules.

Moral Suasion; The central bank issues licenses to DMBs and regulates the operation of the banking system. Thus, it can persuade banks to follow certain policies such as credit restraint or expansion, increase savings mobilization and promote exports through financial support, which otherwise they may not do, based on their risk/return assessment.

Fiscal policy

Fiscal policy can be defined as how governments adjust spending levels as well as tax rates to influence a country's economy. It entails the government's management of the economy through the manipulation of its income and spending power to achieve certain desired macroeconomic objectives (goals) amongst which is economic growth (Medee&Nembee, 2011). The term fiscal policy has conventionally been associated with the use of taxation and public expenditure to influence the level of economic activities. The implementation of fiscal policy is essentially routed through the government's budget. The budget is, therefore, more than a plan for administering the government sector. It (budget) both reflects and shapes a country's economic life. The most important aspect of a public budget is its use as a tool in the management of a nation's economy (Omitogun&Ayinla, 2007). Fiscal policy deals with government deliberate actions in spending money and levying taxes to influence macro-economic variables in the desired direction. This includes sustainable economic growth, high employment creation, and low inflation (Microsoft Corporation, 2004). Thus, fiscal policy aims at stabilizing the economy. Increases in government spending or a reduction in taxes tend to pull the economy out of a recession; while reduced spending or increased taxes slow down a boom (Dornbusch&Fischer, 2001). Fiscal policy involves the use of government spending, taxation, and borrowing to influence the pattern of economic activities and also the level and growth of aggregate demand, output, and employment. The fiscal policy entails the government's management of the economy

through the manipulation of its income and spending power to achieve certain desired macroeconomic objectives (goals) amongst which is economic growth (Medee&Nembee, 2011). Olawunmi&Tajudeen (2007) opine that fiscal policy has conventionally been associated with the use of taxation and public expenditure to influence the level of economic activities. They further said the implementation of fiscal policy is essentially routed through the government's budget. Fiscal policy as mostly to achieve macroeconomic policy; it is to reconcile the changes which government modifies in taxation and expenditure, programs or to regulate the full employment price and total demand to be used through instruments such as government expenditures, taxation, and debt management (Holtz-Eakin, Lovely & Tosin, As noted by Anyanwu (2010) the objective of fiscal policy is to promote economic conditions conducive to business growth while ensuring that any such government actions are consistent with economic stability. From the foregoing, it is clear that if fiscal policy is used with circumspection and synchronized with other measures, it will likely smoothen out business cycles and lead to economic growth and stability.

Objectives of Fiscal Policy

Government spending and the policies guiding the public expenditure of the government do influence macroeconomic conditions. These policies affect tax rates, interest rates, and government spending, to control the economy. Fiscal policy is how a government adjusts its levels of spending to monitor and influence a nation's economy. Fiscal policy and monetary policy go hand in hand with each other. Both are interdependent. The fiscal policy serves as an important tool to influence aggregate demand (The Strategist, 2013). The instruments of fiscal policy are government spending and taxation. Depending upon the existing situation of the economy, the government can employ either expansionary or contractionary fiscal policy. Expansionary fiscal policy increases the aggregate demand whereas contractionary or deflationary fiscal policy reduces the aggregate demand. Changes in the level, timing, and composition of government spending and taxation have an important effect on the economy. The Strategist (2013) noted the major objectives of fiscal policy as follows:

Full employment: It is a very important objective of fiscal policy. Unemployment reduces the level of production, and hence the level of economic growth. It also creates many problems for unemployed people in their day-to-day life. So, countries try to remove unemployment and attain full employment. Full employment refers to that situation, where there is no involuntary unemployment in the economy. To attain this objective, government tends to:

- Increase its spending
- Lower the personal income taxes
- Lower the business taxes, or
- Employ a combination of increasing government spending and decreasing taxes

Fiscal policy tools

According to Debelle, Savastano& Sharma (2008), the two main tools of fiscal policy are taxes and spending. Taxes influence the economy by determining how much money the government has to spend in certain areas and how much money individuals have to spend. For example, if the government is trying to spur spending among consumers, it can decrease taxes. A cut in taxes provides families with extra money, which the government hopes they will turn around and spend on other goods and services, thus spurring the economy as a whole.

Spending is used as a tool for fiscal policy to drive government money to certain sectors that need an economic boost. Whoever receives those dollars will have extra money to spend – and, as with taxes, the government hopes that money will be spent on other goods and services. The key is finding the right

balance and making sure the economy doesn't lean too far either way. Before the Great Depression in the 1920s, the U.S. government took a very hands-off approach when it came to setting economic policy. Afterward, the U.S. government decided it needed to play a larger role in determining the direction of the economy.

Types of fiscal policy

According to DeBelle, Savastano & Sharma (2008), there are two main types of fiscal policy: expansionary and contractionary. Expansionary fiscal policy, designed to stimulate the economy, is most often used during a recession, times of high unemployment, or other low periods of the business cycle. It entails the government spending more money, lowering taxes, or both. The goal is to put more money in the hands of consumers so they spend more and stimulate the economy. Contractionary fiscal policy is used to slow down economic growth, such as when inflation is growing too rapidly. The opposite of expansionary fiscal policy, contractionary fiscal policy raises taxes and cuts spending.

Simulation theory

The theory was developed by Laibson (2004) and examines the extent to which markets enable the provision of real estate investment finance across a wide range of countries. Real estate is a major purchase requiring long-term financing, and the factors that are associated with well-functioning real estate investment finance systems are those that enable the provision of long-term finance. The theory further states that countries with stronger legal rights for borrowers and lenders (through collateral and bankruptcy laws), deeper credit information systems, and a more stable macroeconomic environment have deeper real estate finance systems. These same factors also help explain the variation in real estate investment finance across emerging market economies such as Kenya. Across developed countries, which tend to have low macroeconomic volatility and relatively extensive credit information systems, variation in the strength of legal rights helps explain the extent of real estate investment finance. To a certain extent, a statistical comparison of the loan-to-value and loan-to-income ratios can provide a good indication of the risks that real estate investors run in financing their investments. At the same time, this kind of comparison ignores the causes of the risks, namely the volatility or uncertainty of future interest rates, real estate prices, and changes in income. It also disregards the main mortgage characteristics, the cost of taking out a mortgage, and the direct and indirect subsidies, including interest deductibility, factors that have a big influence on the real costs and risks for real estate investors.

3.0 Methodology

Research methodology is the architecture or the layout of the research framework. According to Polit and Hungler (2003) methodology refers to ways of obtaining, organizing, and analyzing data. This section contains research design, population, sample frame, sample size, and method of data analysis. The section also covers the research ethical issues to be observed. This study adopted the descriptive and exploratory where survey research design using a questionnaire, seeking to survey the opinion of real estate investors on the effects of monetary and fiscal policies on real estate investment financing in Gombe metropolis using simple random sampling is used in the process of selecting the respondent for the research, the population of this study comprises the entire real estate investors within Gombe metropolis. There are 110 real estate investors in the study area where 86 sample size was adopted according to the Krejcie and Morgan (1970) table which conforms with the rule of thumb.

4.0 Result and Discussion

ANALYSIS OF QUESTIONNAIRE ADMINISTERED

Table 4.1: Questionnaire Administered

Questionnaires Administered	Frequency	Percentage
Total Number of Valid Returned	77	89.6
Total Number of Invalid Returned	2	2.3
Total Number of not Returned	7	8.1
Total Number Administered	86	100

Table 4.1 above showing the total number of questionnaires administered in the study area. A total of eighty-six (86) questionnaires were distributed to the respondents of which seventy-seven (77) representing 89.5% were valid, while two (2) were invalid representing 2.3% of the questionnaire and seven (7) were not return representing 8.1% of the questionnaire.

Table 4.4: Effects of monetary policy on the performance of sources of real estate investment finance.

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Df	Mean Square	F	Sig.
1	.035 ^a	.050	.012	.45800	1	.019	.091	.763 ^b
					75	.210		

The results in table 4.4 indicated that there is a weak significant influence of monetary policy on the performance of sources of real estate investment finance at $r^2=.050$ $F(1, 75) = 0.091$, $p=0.763$, $B = -0.035$. This indicated a 50% effect size, positive Beta on the performance of sources of real estate investment finance in the study area.

Table 4.5: Effect of fiscal policy on the performance of sources of real estate investment finance.

A regression was carried out to assess the effect of fiscal policy on the performance of sources of real estate investment finance. The result was presented in the table below.

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Df	Mean Square	F	Sig.
1	.011 ^a	.060	.013	.45825	1	.002	.009	.924 ^b
					75	.210		

The results in table 4.5 indicated that there is no significant influence of fiscal policy on the performance of sources of real estate investment finance at $r^2=.060$ $F(1, 75) = .009$, $p=0.924$, $B = -0.011$. This indicated a 60% effect size, with a positive Beta on the performance of sources of real estate investment finance in the study area.

5.0 Conclusion

The study aims to assess the effect of monetary and fiscal policies on real estate investment finance with the view to show the effect of monetary and fiscal policies in the study area. Looking at the result of the findings indicated that interest rate, taxation, Government spending, exchange rate, and reserve requirement are the most important policies in the study area because they become the development factor where government finance is sourced. Findings also indicated that commercial banks, mortgage institutions, pension funds,

insurance companies, and personal savings are the greatest performing sources of real estate investment finance in the study area. It also indicated statistical evidence that there is a strong significant influence of monetary policy on the performance of the sources of real estate investment finance in the study area and significant influence of fiscal policy on the performance of the sources of real estate investment finance in the study area. With the above statement, the conclusion may be drawn that monetary and fiscal policy have an impact on the real estate financing investment in the study area.

6.0 RECOMMENDATIONS

Based on the findings from the respondents and information reviewed in the literature, it is essential to make some viable recommendations on the way of minimizing the provision of policies in the study area.

The following recommendations were made

- i. The federal mortgage bank of Nigeria (FMBN) and other commercial banks should make the provision to grant loans to individual developers directly and not through difficult procedures which become so long.
- ii. The interest rate should be adjusted to an optimum standard that the developer will be happy with.
- iii. The state government should also consider the real estate sector when it comes to its spending to boost the sector.
- iv. Mobilization of finance for real estate development.
- v. Investors should not rely on a single source of real estate investment financing.
- vi. Proper taxation procedures and reasonable rates should be imposed to encourage rapid development.

7.0 References

- Ajisafe, R. A. and B. A. Folorunso (2002), The Relative Effectiveness Of Fiscal And Monetary Policy In Macroeconomic Management In Nigeria, *The African Economic And Business Review*, 3(1), Pp23-40.
- Alabi , J.K., Okunola, A.S., Dabara, I.D.,&Odewande, A.G. (2012). *Principles of Property Development and Management*. Ibadan, Aseda Publishing.
- Anyanwu, J. C. (2010). *Nigerian public finance*. Onitsha: Joanne Educational Publishers.
- Balchin, P. Kieve, J.L. and Bull: *Urban Land Economics*. The Macmillan Press Ltd., London (2009).
- Burns, A. & Groove, B. (2003). *The Practice of Nursing Research: Conduct, critique & utilization*. 4th edition. W. B. Saunders Company
- Central Bank of Nigeria Act of 2007.<[http://www.cenbank.org/out/Eduseries/institutional.CBN Act, 2007](http://www.cenbank.org/out/Eduseries/institutional.CBN%20Act,%202007).
- Cooper, J.R.: *Real Estate Investment Analysis*. Lexington Books (2012).
- Dabara, I. D. (2014). Inflation correlation with commercial real estate' investment returns in Akure, Nigeria. *Journal of Scientific Research and Report*. 3(23), 2996-3015. Retrieved from <http://www.sciencedomain.org/abstract.php?iid=664&id=22&aid=6137#.VBytY1dbrt8>
- Dabara, I. D. (2015). The inflation-hedging performance and risk-return characteristics of residential property investments in Gombe, Nigeria. *Advances in Research Journal*. 3(1), 71-83. Retrieved from http://www.sciencedomain.org/abstract.php?iid=645&id=31&aid=6249#.VDgdp1f_afU
- David, S. (2013) *Essentials of Real Estate Investment*, Tenth edition.
- Debelle, G., Masson, P., Savastano, M., Sharma, S., „Inflation Targeting as a Framework for Monetary Policy”, *IMF Economic Issues*, no. 15, (2008)
- Denman, D.R.: *Land Use: An Introduction to Land Use Analysis*. The Estate Gazette Ltd., London (2005).

- Dornbusch, R. & Fischer, S. (2001). *Macro-economics*. (5th ed.). New York: McGraw-Hill Publishing Company.
- Erden L. and R.G. Holcombe, The Linkage Between Public and Private Investment: A Co-integration Analysis of a Panel Developing Countries, *Eastern Economic Journal*, 32(3), (Summer 2006).
- Federal Republic of Nigeria, Mortgage Institutions Decree No. 53 of 1986.
- Federal Republic of Nigeria, National Housing Fund Decree of 1992.
- Fiorilla, P. & Halle, M. (2011). Market opportunities in global real estate securities. Retrieved from http://www.investmentmanagement.pramerica.com/media/managed/documents/pim_pramerica/GRES_Opp_P RA_0511.pdf
- Gerald, B.R.: *Property Investment and the Capital Markets*. E & F N Spon, London (2010)
- Gluscock, J. L. (2007) Market conditions, risk and real estate portfolio returns: some empirical evidence. *Journal of Real Estate Finance and Economics*, 4 (4): 363-373.
- Holland, N. (2006) Indirect property investing- an alternative to direct ownership? Risk and rewards newsletter. Issue no.
- Jack, H. R., Micheal, T. B., & James, R. W. (2009). The inflation-hedging effectiveness of real estate. Retrieved from: <http://aux.zicklin.baruch.cuny.edu/jrer/papers/pdf/past/vol04n02/v04p045.pdf>
- Kamau, L. W. (2011). Factors Influencing Investment in the Real Estate Industry in Nairobi County, Kenya. Unpublished Thesis Moi University
- Kothari, C. (2004). *Research Methodology: Methods & Techniques*, 2nd edition. New Age International Publishers, New Delhi, India
- Laibson, D. I. (1998). Comments on personal retirement saving programs and asset accumulation, by James M. Poterba, Steven F. Venti and David A. Wise, in *studies in the Economics of Aging*. David A. Wise, ed. Cambridge Mass NBER and the University of Chicago Press, pp 106-24.
- Lewis, M.G.: *When Real Estate Becomes Big Business: Mergers, Acquisitions and Joint Ventures*. Cahners Publishing (2013).
- McCarthy, J.F.: *Highway Financing by the Toll System*. Bureau of Public Administration, University of California, Berkeley (2000).
- Medee, P.N., & Nembee, S.G. (2011). Econometric analysis of the impact of fiscal policy variables on Nigeria's economic growth (1970 - 2009). *International Journal of Economic Development Research and Investment*, 2(1), 13-25.
- Megarry: *Manual of the Law of Real Property* 6th Ed. Stevens & Sons Ltd., London (2004).
- Mugenda, O. M. and Mugenda, A. G. (2003). *Research Methods: Quantitative and Qualitative Approaches*, Acts Press, Nairobi-Kenya
- Mughees, S. (2010). The benefits and importance of commercial real estate. Retrieved from <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/28268>
- Odu, T. (2011). Analysis of Relative Inflation Hedging Capacities of Prime Commercial Properties in Lagos. *Global Journal of Human Social Science*. Vol. 11 Issue 10. Pg 42-51; ISSN: 2249-460X. Retrieved on 16th July, 2012, from: https://globaljournals.org/GJHSS_Volume11/8-An-Analysis-of-Relative-Inflation-HedgingCapacities.pdf
- Olawunmi, O., & Tajudeen, A. (2007). Fiscal policy and Nigerian economic growth. *Journal of Research in National Development*, 5 (2), 5-17.
- Oprenheim, P.: *Property Financing Methods*, The Estate Gazette Ltd., London (2008).
- Paish, F.W.: *Business Finance*. Report of Committee on Finance and Industry. Macmillan (2009).

- Polit, D. F. and Hungler, C.T. (2003). In *Nursing Research: Principles and Methods*. (7th Edition) (413-444). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins
- Pottow, J. (2007). The Non discharge ability of Student Loans in Personal Bankruptcy Proceedings: The Search for a Theory. U of Michigan Public Law Working Paper No. 75; U of Michigan Law & Economics, Olin Working Paper No. 07-005; *Canadian Business Law Journal*, Vol. 44, 2006.
- Ratcliff, R.U.: *Real Estate Analysis*. McGraw Hill, New York (2010).
- Saunders, M., Lewis, P. and Thornhill, A. (2009). *Research methods for business students*. (5th Edition). London: Prentice Hall
- Sekaran, U. (2011). *Research Methods for Business : A Skill Building Approach*. 5th Edition. Aggarwal printing press, Delhi, ISBN: 978-81-265-3131-8
- Thambiah, Y., & Foscari, N. (2011). Real Assets: Inflation Hedge Solution Under a Modified Risk Framework. Retrieved from https://www.credit-suisse.com/asset_management/doc/thought_leadership/real_assets_white_paper_201109_en.pdf
- Tobias Olweny and Mambo Chiluwe (2012) *Journal of Applied Finance & Banking*, vol.2, no.2, 2012, 239-287 ISSN: 1792-6580 (print version), 1792-6599 (online) International Scientific Press, 2012
- Zhu, H. (2006). The structure of housing finance markets and house prices in Asia, *BIS Quarterly Review*, pp 55-69.

HATAY YÖRESİNDE SEPET ÖRÜCÜLÜĞÜ VE YOK OLMAYA YÜZ TUTAN HÜMBELEZ SEPETİ

Dr. Fatmagül SAKLAVCI

ÖZET

Tabiatta kendi halinde yetişen ya da özel olarak yetiştirilen bazı bitkilerin sap, dal ya da yapraklarının belli tekniklerle ve çeşitli biçimlerde örülmesi işlemine bitkisel örücülük denmektedir. Günümüzde Karadeniz Bölgesi, Kocaeli Karamürsel, Çanakkale, Aksaray Gülağaç bitkisel örücülük ile ünlü yerler arasındadır. Hatay ili ve çevresinde de bitkisel örücülük geçmişte yoğun olarak yapılmasına rağmen günümüzde merkez Antakya ilçesi ve birkaç ilçede devam ettirilmektedir. Örne işlemi için kullanılan bitkiler yörede yetişen buğday, arpa, çavdar, yulaf, su kenarlarında yetişen sazlar ve hümbelaz çalısıdır. Bitkiler kendi neminde örülmekte, kuru ise nemlendirilmektedir. El yordamı ile yapılan örgülerde sepet örme, napoliten örgü, hasır örme ve sarma bağlama teknikleri kullanılmaktadır. Örne işleminde kullanılan bitkilerden birisi olan yöresel ismiyle hümbelaz çalısı (*myrtus communis compacta*), Akdeniz bölgesine özgü bir bitkidir. Mersin meyvesi, murt fidanı ve hümbelaz olarak da bilinmektedir. Yüksek yerlerde yetişen bitkinin beyaz ve siyah olmak üzere zeytine benzeyen, içi çekirdekle dolu meyvesi sindirim sorunlarına iyi gelmektedir. Hoş kokusu olan bitkinin dalları pide fırınlarında ekmek yaparken yakılmakta böylece hem koku vermekte hem de güzel ses çıkarmaktadır. Hatay'da geçtiğimiz son 3-4 yıla kadar bu bitkinin dalları sepet yapımında kullanılmaktayken malzemeye ulaşım ve ekonomik şartlardan dolayı günümüzün son ustası Abdullah Özdemir hümbelaz sepet yapım işini bırakmış, elinde sadece birkaç örnek kalmıştır. Özdemir, sepet örme işini Süleyman Usta'dan çocukluk yaşlarında öğrenmiş, uzun yıllar devam ettirmiştir. Hümbelaz sepetlerin diplik ve kulaklı gibi çeşitleri vardır. Diplik sıcak toprak çömleklerin ya da tencerelerin taşınmasında ve altlarında nihale olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda sıcak çömlek ve tencere diplik üzerine konduğunda güzel bir rayiha yaymaktadır. Bahçelerde sebze meyve toplamak, ot taşımak amaçlı kullanılan diğer bir hümbelaz sepete de kulaklı ya da çeki adı verilmektedir. Çok zahmet ve emek gerektiren geleneksel sanatların gelecek nesillere aktarılması maddi ve manevi olarak desteklenmesine, bu işe gönül veren kişilere bağlıdır. Çalışmamızın amacı Hatay yöresi sepet örücülüğü hakkında bilgi vermek ve yok olmaya yüz tutan hümbelaz sepetinin tanıtımını yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Sepet Örücülüğü, Hatay, Hümbelaz Sepeti

BASKET WEAVING IN HATAY REGION AND THE HUMBELIS BASKET THAT IS ABOUT TO DISAPPEAR

ABSTRACT

The process of knitting the stems, branches or leaves of some plants grown in nature or specially grown in various ways with certain techniques is called vegetative weaving. Today, the Black Sea Region, Kocaeli, Karamürsel, Çanakkale and Aksaray Gülağaç are among the famous places with basketry. Although herbal knitting was done intensively in the past in Hatay province and its surroundings, it is continued in the central Antakya district and a few counties today. The plants used for the knitting process are wheat, barley, rye, oats, reeds that grow near the waters, and humbelis shrubs grown in the region. Plants are knitted in their own moisture and moistened if dry. Basket, Neapolitan, wicker knittings and wrapping binding techniques are used in handmade weaving. Humbelis bush (*Myrtus communis compacta*), is a plant native to the Mediterranean region. Myrtle fruit is also known as murt sapling and hambelez. The white and black olive-like fruit of the plant grows in high places, and is filled with seeds, is good for digestive problems. The branches of the plant has a pleasant smell, are burned while making bread in pita ovens, thus giving both an odor and a nice sound. Until the last 3-4 years in Hatay, the branches of this plant were used to make baskets, but due to the availability of materials and economic conditions, the last master of our day, Abdullah Özdemir, left this business and only a few examples remained. Özdemir learned basket knitting from Süleyman Usta in his childhood and continued for many years. Humbelis baskets have varieties such as bottom and eared. The bottom is used as a trivet for carrying and under the hot earthen pots. It also

exudes a nice flavor when placed in hot pots. Another basket eared is used to collect vegetables and fruits in gardens. The continuation of traditional arts, which require a lot of effort, and their transfer to future generations, depend on their financial and moral support and on people who set their heart on this work. The aim of our study is to give information about the basket weaving of the Hatay and to introduce the humbelis basket, which is about to disappear.

Keywords: Basket Weaving, Hatay, Humbelis Basket

A CULTURAL HISTORY OF “FOLKLORES AND EMOTIONS”

Shehar Bano

ABSTRACT

Emotions in the folktales in the society of Pakistan were opacity and obscured. However, the study of these micro cases of historical past can highlight the events and circumstances of that time. To unravel the cultural history I will use methodology as demonstrated by Carlo Ginzburg. The obscure cultural aspects like folktales might exist in different versions but they served as clues and as windows to study culture. Folk tales as low knowledge can provide the understanding about the collective mentalities of the society. The emotional expression in folk tales signifies the affiliation, idiosyncratic style and historico-cultural aesthetics. The popular folk tales which are narrated in different styles such as Qissa, martial tales and religious tales did not only depict the romances but also the general trends popular in the society. They had been least be the part of state agenda and strictly confined to the social life of different communities. The anatomy of the culture through the folklores of Pakistan like Sassi and Punnun, Sohni Mahiwal and Heer Ranjha and including the anecdotes, denoted the shrines and local narrative towards the various religious and historical events such as Karbala (the incident of Death of Hadhrat Imam Hussain, the grandson of Prophet Muhammad). The folklores in this conjectural paradigm will provide an inference about the sense of life and folkways which had been in interaction with a national discourse. Culture of Pakistani society in a very context had the collective mentalities as it was equally affected by the different historical events and narration of folktales was correspond to those events.

Keywords: cultural history, folklores, emotions

HIRİSTİYAN TEFSİR GELENEĞİNE GİRİŞ: MÜFESSİRLER ve ESERLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Musa Osman Karatosun

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

ÖZET

Kutsal Kitabın temel mesajı İsa'nın Enkarnasyonuna odaklanır ve bu vesileyle onun gösterdiği mucizelerden, insanlık için yaptığı fedakârlıklardan ve yaşamın mahiyetine ve anlamına dair açıkladığı yeni vahiyden bahseder. Müjde olarak anılan bu ilk metinler temelde dört İncil'dir. Bunlara ilaveten Pavlus'un seyahatleri ile oluşturduğu yeni cemaatler ve bu cemaatlere yazdığı mektuplar da Kutsal Kitabın birer parçası olmuştur. Bu metinlerin hiçbirisi bizzat İsa tarafından yazdırılmamıştır. Bilakis bu metinler tarihsel süreçte Kutsal Ruh'un esinliğini alan birkaç ölümlü yazar tarafından şekillenerek nihai halini almıştır. Kutsal Kitapta zaman zaman çelişkili ifadeler görülmektedir. Bu çelişkili ifadelerin nasıl anlaşılması gerektiği ise Hıristiyanlık tarihindeki tefsir geleneğinde cevabını bulur. Yüzyıllar boyunca birçok müfessir abidevi eserler kaleme alarak Kutsal Kitabı yorumlamıştır. Kutsal Kitap yorumları tarihi süreçte beş kategoride ele alınmaktadır. Bunlar Yahudi Yorumlar, Patristik Yorumlar, Ortaçağ Yorumları, Modern Katolik Yorumlar ve Katolik Olmayanların Yorumları şeklinde kronolojik olarak sıralanabilir. Bu minvalde Yahudi Yorumlar temelde Yahudi geleneği içinden çıkarak Eski Ahit'i yorumlayan Yahudi din bilginlerinin eserlerini içerir. Patristik Yorumlar ise erken dönem Yunan ve Latin Kilise Babalarının eserlerini ihtiva eden 7. yüzyıla kadarki süreci ifade eder. Ortaçağ Yorumları dönemi ise 7. yüzyıldan 16. yüzyıla kadarki süreci açıklamak için kullanılan bir terimdir ve Hıristiyan Tefsir Geleneğinin altın çağı olarak kabul edilir. Modern Katolik Yorumlar ise daha çok Cizvit tarikatının önde gelen yazarlarının ortaya koyduğu çalışmaları ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Katolik Olmayanların Yorumları ise başta Protestan mezhepleri olmak üzere diğer mezheplerin önde gelen din adamları tarafından kaleme alınan tefsir kitaplarını kategorize etmek için kullanılan bir terimdir. Bu çalışmada her bir döneme ait başlıca müfessirlerden ve onların eserlerinden kısaca bahsedilerek bu isimlerle ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalar nicel bir değerlendirmeye analize tabi tutulmuştur. Literatür taraması gibi görülebilecek bu çalışmayla birlikte alandaki boşluklar tespit edilmiştir. Böylece ileride yüksek lisans ve doktora çalışmalarında çalışılabilecek müfessirlere işaret edilmeye çalışılmıştır. Özellikle Ortaçağ bilginlerine yoğun ilginin olduğu, ancak Modern Katolik müfessirler ile ilgili çalışmaların yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hıristiyanlık, Kutsal Kitap Yorumları, Müfessirler, Tefsir Geleneği, Altın Zincir

INTRODUCTION TO CHRISTIAN TRADITION OF EXEGESIS: EXEGETES AND THEIR WORKS

ABSTRACT

The core message of the Bible focuses on the incarnation of Jesus and on this occasion talks about the miracles he performed, the sacrifices he made for humanity, and the new revelation he unfolded about the nature and meaning of life. These first texts, referred to as the gospel, are basically the four Gospels. In addition to these, the new congregations that Paul formed through his travels and the letters he wrote to these congregations became a part of the Bible. None of these texts were dictated by Jesus himself. On the contrary, these texts were shaped by a few mortal writers inspired by the Holy Spirit in the historical process and took their final form. Contradictory statements appear in the Bible at some points. How these contradictory expressions should be understood finds its answer in the tradition of exegesis in the history of Christianity. Over the centuries, many commentators have written monumental works and interpreted the Bible. Bible interpretations have historically been divided into five categories. These can be listed chronologically as Jewish Commentaries, Patristic Commentaries, Medieval Commentaries, Modern Catholic Commentaries, and Non-Catholic Commentaries. In this way, Jewish Commentaries basically include the works of Jewish religious scholars who interpreted the Old Testament from within the Jewish tradition. Patristic Commentaries, on the other hand, refer to the period up to the 7th century, which includes the works of the early Greek and Latin Church Fathers. The period of Medieval Commentaries is a term used to describe the period from the 7th to the 16th centuries and is considered the golden age of the Christian Tradition of Exegesis. Modern Catholic Commentaries, on the other hand, is a term used to express the works of the leading writers of the Jesuit order. A commentary by Non-Catholics is a term used to categorize exegesis books written by prominent clergy of other denominations, especially Protestant denominations. In this study, the main commentators of each period and their works were briefly mentioned and the studies carried out in Turkey about these names were analysed with a quantitative evaluation. With this study, which can be seen as a literature review, gaps in the field have been identified. Thus, it has tried to point out the commentators who can be studied in postgraduate and doctoral studies in the future. It has been determined that there is a great interest in medieval scholars, but studies on modern Catholic commentators are insufficient.

Keywords: Christianity, Biblical Exegesis, Exegetes, Tradition of Exegesis, Catena Aurea

Giriş

Hıristiyanlığın ortaya çıkışından itibaren ilk inanlılar İsa'yı gerçek bir kurtarıcı olarak görmüşler ve onun mesajını nesilden nesle aktarmak için var güçleriyle çalışmışlar hatta bu uğurda bazıları şehit olmuşlardır. Geleneksel inanca göre, İsa'nın mesajı kendisinden sonra Kutsal Ruh'un himayesi, rehberliği ve esiniyle önce ağızdan ağza, sonra da farklı şehirlerde bir araya gelen cemaatlerin birbirleriyle mektuplaşmaları yoluyla varlığını, canlılığını ve etkisini korumuş ve M.S. 3. yüzyılda bu mektuplar, yazılar ve Hz. İsa hakkında anlatılar bir araya getirilmiştir. Böylece Kutsal Kitap literatürü teşekkül etmiştir. Ortaya çıkan bu literatür temelde Hz. İsa'nın hayatının anlatıldığı dört İncil ve havarilerin işlerinin anlatıldığı mektuplardan ibaretti. Bunlara kadim Yahudi geleneğinden tevarüs edilen metinler de eklendiğinde ilk Hıristiyanların elinde iki farklı kültürü yansıtan ve birbirinden farklı şeyler anlatıyor gibi görünen metinler bulunmaktaydı. Böyle bir durumda ne yapacaklardı? Elbette daha iyi bir mümin olmak için daha doğru anlamaya çalışacaklardı ve bu metinlerdeki görünür tenakuzları uzlaştırmak ve ilk bakışta görünmeyen gerçekleri açığa çıkarmak için yorumlamaya başladılar.

İş bu tebliğin amacı Hıristiyanlığın tarihi sürecinde Kutsal Kitap tefsirlerine dair ortaya konulan bütün fikriyatı ince ayrıntıları ile ele almak değildir. Böyle bir konuyu tebliğ boyutunda işlemek imkânsıza yakın bir iştir. Yine amacımız Kutsal Kitap müfessirlerinin Hıristiyanlık tarihine damga vuran teolojik, felsefi ve filolojik açıklamalarını, yöntemlerini, kaynaklarını ve ortaya koydukları kavramsal zemini tartışmak da değildir.

Dolayısıyla bu çalışmanın konusu Kutsal Kitap yorum geleneğinin önemli tarihsel dönemlerini kronolojik bir anlatıyı esas alan bir çizgide kısaca sunmaktır. Bu dönemlerde teberrüz etmiş önemli simaları ve onların Kutsal Kitap tefsiri ile ilgili çalışmaları zikretmek ve müfessirler ile ilgili ülkemizde yapılan akademik çalışmalardan da bahsederek alan yazındaki boşlukları tespit ve tahlil etmek başlıca amaçlarımızdandır. Konu ile ilgili gelecekte yapılabilecek çalışmaları işaret ederek Hıristiyan teolojinin daha geniş bir tarihsel düzlemde ele alınmasını sağlamaya çalışmak da amaçlarımızdan birisidir.

Bu ekseninde, çalışmamızın problemi de ortaya konulmaktadır. Çalışmamızda; Hıristiyanlığın Kutsal Kitap tefsir geleneği kronolojik olarak hangi dönemlere ayrılmaktadır? Bu dönemlerdeki en önemli müfessirler kimlerdir? Bu müfessirlerin konuyla ilgili en bilinen eserleri nelerdir? Bu alanlarda Türkiye'deki araştırmacılar nicelik açısından kaç tane makale, tez veya kitap kaleme almışlardır? gibi sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmayı hazırlarken müfessirlerle ilgili bilgiler; tarih kitaplarından, ansiklopedi maddelerinden ve bu müfessirleri konu edinen akademik eserlerden literatür taraması yöntemiyle alınmıştır.¹⁷ Hemen akabinde, benzer şekilde bu müfessirler ile ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalar da başta YÖK Tez Merkezi olmak üzere çeşitli alan indeksleri taranarak yapılmış olan makaleler, tezler ve kitaplar tespit edilmiştir. Böylece hem Hıristiyan tefsir geleneğindeki önemli simaları belli bir tarihsel zemine oturtmak hedeflenmiştir hem de hakkında daha az çalışmalar yapılan teologlara vurgu yaparak alandaki boşluklar işaret edilmiştir. Bu minvalde tespit edilen çalışmalar yalnızca nicelik olarak sayılmış, nitelik olarak içeriklerine değinilmemiştir. Ayrıca bu çalışmaları ismen zikretmenin metin insicamını bozucu bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle bu çalışmaların yazarlarına da herhangi bir atıf verilememiştir. Özellikle bazı müfessirlerle ilgili yapılan çalışmalar sayıca o kadar fazladır ki, sadece çalışma isimlerini kaydetmek bile sayfalarca yekûn tutmaktadır. Çünkü bazı simalar sadece Dinler Tarihi ile ilişkili isimler değildir; Din Felsefesi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi gibi diğer Sosyal Bilimlere de konu olabilecek nitelikte eserler bırakmış kişilerdir. Bu minvalde Hıristiyan tefsir geleneğinin tarihsel serencamı aşağıdaki beş ana kısma ayrılarak incelenmiştir:

Yahudi Tefsirleri

Kilise Babaları Dönemi (604 öncesi)

İskenderiye Ekolünün Yunan Babaları

¹⁷ Bu noktada makalenin taslağını oluşturmak için yoğun bir şekilde faydalandığımız A. Maas, "Biblical Exegesis", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1909), makalesini belirtmeliyiz. Mass'ın kaydettiği çerçevedeki müfessirleri ulusal tez veri tabanından (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) tarayarak, ilgili çalışmaları ile mukayese edip alandaki boşlukları tespit etmeye çalıştık. Ayrıca yine ulusal makale arama veri tabanlarına da müracaat ettik.

Antakya Ekolünün Yunan Babaları
Latin Babalar
Ortaçağ Dönemi (Catenae ve Scholia)
Skolastik Öncesi Latin Yazarlar (604 - 1200)
Skolastik Sonrası Latin Yazarlar (1200 - 1546)
Trent Konsili Sonrası Katolik Tefsir Geleneği
Katolik Tefsir Geleneğinde Altın Çağ (1546 - 1660)
Katolik Tefsir Geleneğinde Geçiş Dönemi (1660 - 1800)
Modern Katolik Tefsirleri (1800 sonrası)
Katolik Olmayanların Tefsirleri

Bu tarihsel dönemler aynı zamanda müfessirlerin yorum metotlarında da belli kırılmalara işaret etmektedir. Bu noktada, Kutsal Kitabı yorumlamak amacıyla Hıristiyan tefsir geleneğindeki ortaya konulan belli başlı bazı metotlardan bahsedilmelidir.

I. Kutsal Kitap Yorum Metotları

a. Lafzi Yorum

Hıristiyan inancına göre vahiy, tanrının bir şahsı olarak İsa'nın enkarnasyonu suretiyle doğrudan dünyaya açılması ile gerçekleşmiştir. Bu yüzden onun her kelimesi tanrı tarafından bizzat seçilmiş ve özel olarak kullanılmıştır. Bu yüzden yorumcu, her bir kelimeyi sözlük anlamıyla anlamak durumundadır. Bu, Kutsal Yazılar'daki sözlerle belirtilen ve doğru yorumlama kurallarını arayan yorumcu tarafından keşfedilen ilk anlamıdır.¹⁸

b. Ahlaki Yorum

Kutsal Kitabın anlamından insanın manevi gelişimine doğru bir anlam çıkarmak için yapılan yorumdur. Çünkü kutsal kitabın insanı sadece iman ile ilgili konularda bilgilendirmek değil manevi eğitimini tamamlamak için de gönderildiğine inanılıyordu. Bunun temelleri özellikle Yahudi düşüncesindeki helal-haram davranışlardan kaynaklanmaktadır. İlk Hıristiyanlar her ne kadar bu yap-yapma düşüncesini reddetse de 10 emirin ahlaki olgunlaşma yolundaki gerekliliğini kabul etmişlerdir.¹⁹

c. Mecazi Yorum

Kutsal Kitabın mecazi yorumu genellikle lafzi anlam ile anlaşılan ilk anlamının ötesindeki başka bir anlamı ortaya çıkarmak amacını güder. Bu anlama tarzı genellikle sonradan başvurulan bir metot olmuştur. Ancak bazı Heretik grupların kutsal metin ayetlerini kendi yanlış görüşlerine delil olarak sunmaları ile bu yorum tarzı ayetlerin aslında görüldüğü şeyleri söylemediğini, derinlerde başka bir mecazi anlamı olduğunu ifade etmek için kullanılan bir metot olmuştur. Özellikle bu metot Eski Ahit'te yer alan bazı kurtarıcı eylemlerin esasında Hıristiyanlık doktrinleri ile yorumlanması şeklinde tezahür etmiştir.²⁰

d. Tinsel Yorum (Anagojik)

Bu yorum metoduna göre dünyevi olan esasında uhrevi olana götüren bir yoldan ibarettir. Yani, tinsel anlama metoduna göre kutsal metinlerde bahsi geçen olaylar ruhani bir bakış açısı ile öteki dünyaya ait bir biçimde yorumlanmalıdır. Böylelikle yeryüzündeki olaylar göksel dünyaya ait bir bakış açısı ile yorumlanır.²¹

e. Ayetlerin Çaprazlama Okunması (Paralellism)

Kutsal kitabın bir bölümünde geçen özel bir kavram veya kelimenin, Kutsal Kitabın başka bir bölümündeki kullanım şekliyle açıklanmasına verilen özel bir metottur. Bu metod bazen Eski Ahit metninin Yeni Ahitteki bir ayet ile açıklanması olarak karşımıza çıktığı gibi, bazen de Yeni Ahit metninin yine başka bir Yeni Ahit metniyle açıklanması şeklinde de tezahür eder.²²

II. Kutsal Kitap Müfessirleri ve Eserleri

Kutsal kitabın yorumlanması tarihsel beş ana bölüme ayrılabilir. Her devrin ana özelliklerinden bahsederek bu devirlerde yorumları ile önemli bir iz bırakmış alimlerden bahsedeceğiz. Ayrıca bu yazarlarla ilgili ülkemizde yapılan akademik çalışmaları sıralayacağız.

¹⁸ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, (Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1997), md. 116.

¹⁹ *CCE*, md. 117.

²⁰ *CCE*, md. 117.

²¹ *CCE*, md. 117.

²² Maas, "Biblical Exegesis", <http://www.newadvent.org/cathen/05692b.htm>

A. Yahudi Tefsirler

Kutsal Kitabın tefsir çalışmalarının kökeninde Yahudiliği görmekteyiz. Özellikle Rabbini gelenekte iki türlü yorum vardı. Bunlar **peshat** denilen ayetlerin ilk anlamlarının seçildiği saf ve basit anlama metoduydu. Diğeri **deras** denilen ve ayetlerde ilk etapta anlaşılmayan anlamların yorumlanma yoluyla ortaya konulduğu metottur. Yahudi yorumları temelde İbranice konuşan rabbilerin, Hıristiyanların kabul ve tasdik ettiği Eski Ahit metinlerine dair yaptıkları yorumlardır.

Philo'nun yorumları: Kendisi Yunan literatürüne hâkim, İskenderiyeli Yahudi bir filozoftu. İsa'nın Galile'de vaaz verdiği zamanlarda Sanhedrin'in başındaki kişi Philo'nun kardeşi İskenderiyeli Alabarch'dı. Philo'ya göre Sokrat ve Plato gibi filozofları büyük kılan yegâne etmen, onların Musa'nın görüşlerinden beslenmiş olmalarıydı. Böylece **Philo**, Yunan felsefesi ile Eski Ahiti uzlaştıran bir yorum benimsedi. Onun metodu **Alegorik metot** olarak bilinir. Lafzî anlamlarından ziyade metinlerin batınî anlamlarına ağırlık vermiştir.

Targumlar: bu eserler de özellikle İbranice eski ahit metinlerini dönemin dili olan Aramice'ye çevirip şerh eden eserlerdir. **Mişna ve Talmudlar:** Mişna ve Talmudlar, İbranî din adamlarının inancına göre Musa'nın zamanından beri onun kendisi tarafından belli grup rabbiye aktardığı sözlü yasalar bütünü idi. Bu sözlü yasalar da özellikle **Rabbi Akiba** ve **Rabbi Jehudah ha-Nasi** tarafından yazıya geçirilen ilk Mişna ile başlamıştır. **Rabbi Hillel:** Rabbinik yorumcuların önemli simalarından birisidir. Kutsal Kitap yorumu yaparken takip edilmesi gereken yedi önemli prensip (middot) yazmıştır. Bu prensipler daha sonra **Galile'li Eliezer ben Yose** (M.S. 150 civarı) bu prensipleri 32'ye çıkarmış ve bu Ortaçağ'a kadar bu prensipler takip edilmiştir.²³

Midraşlar: Bu metinler de Mişna'ların daha detaylı şerh edilmesiyle oluşan metinlerdir. Daha çok fikhî hükümleri ihtiva eden eserlerdir.

Karaî meshebinin yorumları: özellikle m.s. sekizinci yüzyılda rabbi Anan ben David tarafından kurulan bu mezhep, Mişna, Talmud ve Midraşların otoritesini reddedip yalnızca Eski Ahit metnine sadık kalmaktadır.

Sa'adia ben Joseph (882 - 942): Ortaçağdaki önemli Yahudi bir bilginidir ve Kutsal Kitap yorumu yaparken ortaya koyduğu temel prensip herhangi bir yorumun akıl ve mantık ile çelişmemesi gerektiğini söylemiştir. Özellikle Kutsal Kitabı Arapçaya çevirmesi ve Arapça bir tefsir yazması önemli bir adımdır.

Orta Çağ: Saaadiah of Fayum (ö.892), Solomon ben Isaac (d.1040), Troyes'li Rabbi Sholomo Yitzhaqi (1040-1105) de önemli bir eser kaleme alarak dil açısından tutarsız tefsirleri reddetmiştir. **Toledo'lu Abraham Ibn Ezra (ö.1168), Musa İbn Meymun (ö.1204)** gibi yazarlar da Eski Ahit yorumları yapmışlardır. Özellikle İbn Meymun'un "Moreh nevukhim, yani Delaletü'l Hairin" isimli eseri Kutsal Kitabın birbirleriyle çelişiyor gibi görünen ayetlerini mantıksal bir zemine oturtmayı konu edinmektedir.²⁴

Modern Dönem Eski Ahit Yorumları: Isaac Abarbanel (ö.1508), Elias Levita (ö.1549) ve Azarias de Rossi (ö.1577) gibi yazarlar da ciddi eski ahit yorumcularıdır.²⁵

Tablo 1. Yahudi Müfessirler ile İlgili Türkiye'de Yapılan Çalışmalar:

Müfessir	Kitap	Tez	Makale
Philo	1	1	3
Rabbi Akiba	-	-	-
Rabbi Jehudah Ha-Nasi	-	-	-
Rabbi Hillel	-	-	-
Galile'li Eliezer ben Yose	-	-	-
Sa'adia ben Joseph (882 - 942):	-	-	-
Saaadiah of Fayum (ö.892)	-	-	-
Solomon ben Isaac (d.1040)	-	-	-

²³ Targumlar ile ilgili daha detaylı bilgi için: Franz Schüllein, "Targum", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1912), içinde.

²⁴ Özellikle İbn Meymun'un hayatı, eserleri ve dini görüşleriyle ilgili Wiliam Turner, "Teaching of Moses Maimonides", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1910), başlangıç düzeyinde bilgi sunmaktadır.

²⁵ Isaac Abarbanel ile ilgili detaylı bilgi Norbert M. Samuelson, "Abravanel, Isaac", *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (USA: Thomson Gale, 1987), içinde bulunabilir.

Troyes’li Rabbi Sholomo Yitzhaqi (1040-1105)	-	-	-
Toledo’lu Abraham İbn Ezra (ö.1168)	-	1*	3*
Musa İbn. Meymun (ö.1204)	3	7	24
Isaac Abarbanel (ö. 1508)	1*	-	-
Elias Levita (ö. 1549)	-	-	-
Azarias de Rossi (ö. 1577)	-	-	-

Yahudi müfessirler ile ilgili Türkiye’deki akademik ilginin daha çok Ortaçağ Yahudi bilginlerinden İbn Ezra ve İbn Meymun üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Tablodaki * işaretli rakamlar, konuyla doğrudan ilgili olmasa da çalışmalarının bir bölümünde bu âlimleri konu edinen araştırmacıları göstermektedir. Çalışmaların üzerinde yoğunlaştığı İbn Meymun sadece Yahudi Kutsal Kitap şerhleri ile değil, Yahudiliğin inanç ve ibadetleriyle ilgili bir çok alanda görüşleri önemli bir simadır. Bu yüzden sadece Dinler Tarihi disiplininde değil, Din Felsefesi ve Kelam Anabilim dallarında da kendisiyle ilgili mukayeseli çalışmalar yapılmaktadır.

B. Patristik Yorumlar

Patristik Yorumlar Yunan ve Latin Kilise babalarının Kutsal Kitap yorumlarını içeren dönemi kapsar.

B.1. İskenderiye Ekolünün Yunan Babaları

İskenderiye ekolünün karakteristik özelliği alegorik metoda önem vermesidir. Bu yazarlara göre Kutsal Kitabın lafzî anlamlarından ziyade mecazî ve batınî anlamları daha önemlidir. Geleneğe göre İskenderiye ekolü İncil yazarı Aziz Markus’a dayanmaktadır. bu ekolün en önemli temsilcisi **Aziz Pantaenus’tur**. II. yüzyılın sonuna doğru İskenderiye Okulunun lideri olduğu bilinmektedir. Eserleri günümüze ulaşmamıştır. Eusebius ve Aziz Jerome onun kutsal kitap yorumları yaptığına tanıklık etmektedir. Daha sonra **İskenderiyeli Clement (ö. 215 civarı)** önemli bir yorumcu olarak karşımıza çıkar. Kendisi Aziz Pantaenus’un öğrencisi ve halefidir. Başlıca *Cohortatio ad Gentiles*, *Paedagogus*, *Stromata* gibi eserleri vardır.²⁶

Daha sonra **İskenderiyeli Origen (185-254)** gelir. Clement’in halefidir. İskenderiye okulunun en meşhur yazarıdır. *Hexapla* en büyük eseridir. Ayrıca, Kutsal Kitabın üç katmanlı izahına dair Platon’dan esinlendiği bir metot geliştirmiştir. Buna göre Kutsal Kitabın lafzî, ahlakî ve mistik olmak üzere üç boyutlu anlamları vardır. Bunlardan başka bu ekolün temsilcileri şu şekilde devam etmektedir. **Julius Africanus (215 civarı)**, **Aziz Yüce Dionysius (ö. 265)**, **Kayseryalı Eusebius (ö. 340)**, **Aziz Athanasius (ö. 373)**, **İskenderiyeli Didymus (ö. 270)**, **Aziz Epiphanius (ö. 403)**, **İskenderiyeli Aziz Cyril (ö. 444)**, **Aziz Yüce Basil (ö. 379)**, **Aziz Gregory Nazianzus (ö. 389)**, **Aziz Nyssalı Gregory (ö. 394)** olarak sıralanabilir.²⁷

Tablo 2. İskenderiye Ekolü Müfessirleri ile İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar:

Müfessir	Kitap	Tez	Makale
Aziz Pantaenus	-	-	-
İskenderiyeli Clement (ö. 215)	-	1*	-
İskenderiyeli Origen (185 - 254)	-	1	4
Julius Africanus (215 civarı)	-	-	-
Aziz Yüce Dionysius (ö. 265)	-	1*	-

²⁶ Aziz Pantaenus’un hayatı, eserleri ve görüşlerinin kısa bir tahlili için Francis Joseph Bacchus, "Pantaenus", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1912), maddesine ve İskenderiyeli Clement’in hayatı ve eserleri için Havey Francis, "Clement of Alexandria", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1908), maddesine müracaat edilebilir.

²⁷ "The Epistles of Clement", *Ante-Nicene Fathers. The Gospel of Peter, the Diatessaron of Tatian, the Apocalypse of Peter, the Vision of Paul, the Apocalypse of the Virgin and Sedrach, the Testament of Abraham, the Acts of Xanthippe and Polyxena, the Narrative of Zosimus, the Apology of Aristides, the Epistles of Clement (complete text), Origen’s Commentary of John, Books 1-10, and Commentary on Matthew, Books 1, 2, and 10-14.*, çev. John Keith, ed. A. Cleveland Coxe vd., (New York: Christian Literature Publishing Co., 1896), ; Ferdinand Prat, "Origen and Origenism", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1911), ; "To His Wife", *Ante-Nicene Fathers. Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second*, çev. S. Thelwall, ed. A. Cleveland Coxe vd., (New York: Christian Literature Publishing Co., 1885a), içinde.

Kayseryalı Eusebius (ö. 340)	-	-	2
Aziz Athanasius (ö. 373)	-	2	3
İskenderiyeli Didymus (ö. 270)	-	-	-
Aziz Epiphanius (ö. 403)	-	-	1*
İskenderiyeli Aziz Cyril (ö. 444)	-	-	-
Aziz Yüce Basil (ö. 379)	-	1*	1
Aziz Gregory Nazianzus (ö. 389)	-	1	1
Aziz Nyssalı Gregory (ö. 394)	-	1	1

İskenderiye ekolünün müfessirleri ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar dengeli bir biçimde dağılmış gibi görünmektedir. Neredeyse bütün isimler özel olarak çalışılmıştır. Yapılan çalışmalarda genellikle bu müfessirlerin Hıristiyanlığın bazı doktrinleri ile ilgili görüşlerine ağırlık verilerek eserleri bu minvalde okunduğu görülmektedir. Bu nedenle daha kapsayıcı çalışmaların devam etmesi bu Kilise babalarının görüşlerinin Ortaçağ ve sonrası Hıristiyan dünyayı nasıl şekillendirdiğinin görülmesi bakımından önem arz etmektedir.

B.2. Antakya Ekolünün Yunan Babaları

Antakya ekolünün karakteristik özelliği kutsal metnin dil bilimsel ve tarihsel anlamlarına vurgu yaparak mecazi anlam yorumlarından beri durmalarıdır. Bu ekolün temel temsilcisi **Aziz John Chrysostom (ö. 407)**’dur. Ondan sonra **Misisli Theodore (ö. 428)** gelmektedir. O, Kutsal Kitabın lafzi, tarihsel ve gramer açıdan ele alınmasında o denli aşırıya gitmiştir ki Ezgilerin Ezgisi bölümünün kutsal kitaptan olmadığını iddia ederek Beşinci Ekümenik Konsilde görüşleri aforoz edilmiştir. **Pelusiumlu Aziz İsidore (ö. 434)** da iki yüz kadar mektubunda kutsal kitap ayetlerini yorumlamıştır. **Cyrus Piskoposu Theodoret (ö. 458)** de Kutsal Kitabın ilk sekiz kitabı, Krallar, Mezmurlar, Ezgilerin Ezgisi, Peygamberler ve Pavlus’un Mektuplarına dair sorduğu sorularla tanınır. Yine **Aphraetes (IV. yüzyıl civarı)**, Edessa (Urfa) ekolü tarafından yüceltilen bir yorumcudur.²⁸

Tablo 3. Antakya Ekolünün Müfessirleri ile İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar:

Müfessir	Kitap	Tez	Makale
Aziz John Chrysostom (ö. 407)	-	1*	-
Misisli Theodore (ö. 428)	-	-	3*
Pelusiumlu Aziz İsidore (ö. 434)	-	-	-
Theodoret (ö. 458)	-	-	-
Aphraetes (4. yy civarı)	-	-	-

Hıristiyanlık tarihinde Antakya ekolünün görüşleri tarihin belli bir döneminden sonra önemini yitirmiştir. Özellikle Efes Konsilinden sonra bu ekolün en büyük temsilcilerinden Nestorius’un aforoz edilmesiyle birlikte bu ekolün parlak dönemi de bitmişti. Özellikle Nestorius’un görüşleriyle ilgili çalışmalar bulunmakla birlikte, kendisinin yazılarının pek azı günümüze geldiği için hakkındaki çalışmalar genellikle İsa’nın tabiatı meselesi ile ilgilidir. Ancak özellikle bu ekolün en önemli temsilcilerinden John Chrysostom üzerine daha fazla çalışmanın yapılması ve görüşlerinin aydınlatılması hem Doğu Hıristiyanlığının erken dönemlerini anlamada, hem de lafzi yorumun uygulanışını görmede oldukça önemli olacaktır.

B.3. Latin Babalar

Latin Babalar hem Antakya, hem de İskenderiye ekollerinin metotlarını bir arada kullanarak iki aşırı uçtan kaçınıp orta yolu tesis etmeye gayret etmişlerdir. Bunların en önemli simaları **Tertullian (ö. 160)**, **Aziz Cyprian**, **Aziz Victorinus**, **Politiersli Aziz Hilary** ve **Aziz Ambrose (ö. 397)** olarak sıralanabilir. Özellikle Ambrose kısmen İskenderiyeli ekolündendir. Eserlerinin sonunda Pavlus’un Mektuplarının yorumları bulunmaktadır. Bu mektup yorumlarının kendisine ait olmadığı

²⁸ Chrysostom Baur, "Theodore of Mopsuestia", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1912b); ; Chrysostom Baur, "St. John Chrysostom", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1912a); ; Joseph Mctorley, "St. Basil the Great", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1912); ; Louis Saltet, "St. Jerome", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1912), eserleri ilgili müfessirlerin hayatlarına dair giriş bilgilerini içermektedir.

düşünülmektedir. **Rufinus ve Aziz Jerome (ö. 420)** bu ekolden sayılır. **Aziz Augustine (ö. 430)** ve **Yüce Gregory (ö. 604)** Orta Çağdaki pek çok Latin yazarın ilham aldığı eserler kaleme almıştır.²⁹

Tablo 4. Latin Babalar ile İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar:

Müfessir	Kitap	Tez	Makale
Tertullian (ö. 160)	-	-	5*
Aziz Cyprian	-	1	1*
Aziz Victorinus	-	-	-
Politiersli Aziz Hilary	-	-	-
Aziz Ambrose (ö. 397)	-	-	-
Rufinus	-	-	-
Aziz Jerome (ö. 420)	-	-	-
Aziz Augustine (ö. 430)	2	14	24
Yüce Gregory (ö. 604)	-	-	9*

Latin Babaların Kutsal Kitap tefsiri tarihinde etkisi oldukça büyük olmuştur. Antakya ve İskenderiye ekolünün görüşlerini mezcederek kendilerine özgü bir yorum ile geliştirdikleri fikirler sonraki yüzyıllarda Kilisenin doktrinlerini etkilemişlerdir. Bu isimler ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında Aziz Augustine üzerine yoğun bir ilginin olduğu görülmektedir. Sadece Dinler Tarihi alanında değil Din Felsefesi ve Kelam alanlarında da Aziz Augustine’in görüşleri mukayeseli bir biçimde araştırılmaktadır. Aziz Augustine’e ait eserlerin ikisi de Türkçeye tercüme edilmiş durumdadır. Aziz Ambrose ve Aziz Jerome’nin görüşlerinin bir kısmının Aziz Augustine’i etkilediği düşünüldüğünde bu ikisi hakkında hiçbir çalışmanın yapılmamış olması manidardır. Yine, Aziz Gregory hem Ermeni Kilisesinin teşekkülünde, hem de Katolik Kilisesinin ibadet hayatında çok önemli bir konumdaki bir simadır. Onun hem Kutsal Kitap görüşleri, hem de teolojik görüşlerinin doktora düzeyinde araştırılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

C. Ortaçağ Yorumları

Bu döneme Catenae ve Scholia Dönemi (7.yy’dan 16.yy’a kadar) de denmektedir. Catenae, Latince zincir demektir. Bu dönemdeki her yazar kendilerinden öncekilerin yorumlarını ve metodlarını kullanarak hatta bazen onların öğrencileri olarak bir silsile meydana getirirler. İşte bu silsile içindeki başlıca yazarlar şunlardır:

C.1. Skolastik Öncesi Yazarlar (604 – 1200)

Yunan Zinciri olarak adlandırılan yazarlar şunlardır: **Gaza’lı Procopius (6.yy)**, **St. Maximus (7.yy)**, **St. John Damascene (8.yy)**, **Olypiodorus (10.yy)**, **Oecumenius (10.yy)**, **Konstantinopol’lü Nicetas (11.yy)**, **Aziz Theophylactus (11.yy)**, **Euthymius Zigabenus (12.yy)**. **Latin Zinciri** olarak adlandırılan yazarlar ise şunlardır: **Venerable Bede (ö. 735)**: Grekçe ve İbranice şerhler yazmıştır. Eski ve Yeni Ahit’in pek çok kitabına detaylı şerhler yapmıştır. Alcuin (ö. 804) ve Halbersdat’lı Haymo (ö. 855)’da önemli eserler kaleme almıştır. **Walafrid Strabo (ö. 849)**: Benedikt tarikatına mensup bir yazardır. En önemli eseri ‘Glossa Ordinaria’ olup kutsal kitap metinlerinin hem alegorik hem lafzi anlamlarını vermiştir. **Laon’lu Anselm (ö. 1117)** Paris’te bir profesördü. *Glossa Inerlinearis* isimli bir eser kaleme almıştır. Kutsal kitap metinlerinin satır aralarına ilgili metnin muhtemel lafzî ve alegorik anlamlarını yazmıştır. **Deutz’lü Rupert (ö. 1135)**, **Peter Abelard (ö. 1142)** ve **Aziz Bernard (ö. 1153)** de önemli yazarlardandır.³⁰

²⁹ "Apology", *Ante-Nicene Fathers. Latin Christianity: Its Founder, Tertullian. Three Parts. I. Apologetic; II. Anti-Marcion; III. Ethical*, çev. S. Thelwall, ed. A. Cleveland Coxe vd., (New York: Christian Literature Publishing Co., 1885b), ; "To His Wife", ; John Chapman, "Tertullian", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1912), ; John Chapman, "St. Cyprian of Carthage", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1908), ; Léon Clugnet, "St. Victorinus", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1912), ; Eugène Portalié, "Life of St. Augustine of Hippo", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1907), ; Johann Peter Kirsch, "Sts. Rufinus", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1912), eserler müfessirlerin hayatlarıyla ilgili temel bilgileri içermektedir. Bunlardan başka Tertullian’ın *De pr scriptionibus*; Origen’in *De Principiis IV. 8-27* eserleri de kutsal kitap tefsirini konu edinir.

³⁰ John Bonaventure O’Connor, "St. John Damascene", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1910), ; Fortescue Adrian, "Oecumenius", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton

Tablo 5. Skolastik Öncesi Müfessirler ile İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar:

Müfessir	Kitap	Tez	Makale
Gaza’lı Procopius (6.yy),	-	3*	-
St. Maximus (7.yy),	-	-	-
St. John Damascene (8.yy),	-	-	-
Olypiodorus (10.yy),	-	-	-
Oecumenius (10.yy),	-	-	-
Konstantinopol’lü Nicetas (11.yy),	-	-	-
Aziz Theophylactus (11.yy),	-	-	-
Euthymius Zigabenus (12.yy).	-	-	-
Venerable Zigabenus (ö. 735)	-	-	-
Walafrid Strabo (ö. 849)	-	-	-
Laon’lu Anselm (ö. 1117)	-	4*	7
Deutz’lü Rupert (ö. 1135),	-	-	-
Peter Abelard (ö. 1142)	-	-	4
Aziz Bernard (ö. 1153)	-	1	1

Ortaçağ Hıristiyan teolojisini şekillendirmekte skolastik dönem öncesi yazarların görüşleri oldukça önemli bir temel oluşturmaktadır. Daha sonra bunların görüşleri ardılları tarafından geliştirilmiş ve Hıristiyan teolojisinin belirginleşmesini sağlamıştır. Bu isimlerden sadece Anselm üzerine akademik ilginin yoğunlaştığı görülmektedir. Diğer isimler ile ilgili en azından makale seviyesinde eserlerini ve görüşlerini tanıtıcı yazıların ele alınması gerektiği görülmektedir.

C.2. Skolastik Sonrası Yazarlar (1200 - 1546)

Skolastik sonrası yazarlar Ortaçağa damgasını vurmuş simalardır. Bunların eserlerinde mantık ve teoloji ile ilgili meseleler oldukça yekun tutmaktadır. Ortaçağların sonlarına doğru ise filolojik yorumlar ve metin kritiğinin ilk nüveleri başlamaktadır. Dolayısıyla bu isimlerin yorum geleneğine katkıları çeşitlilik göstermektedir.

Bu isimlerin başında **Peter Lombard (ö. 1164)** gelmektedir. Kendisi Kutsal Kitabın tefsirinin yöntemlerini, tanımlarını, bölümlerini ve ayrımlarını etraflıca ele alıp baştan sona tartışan bir isim olarak Ortaçağ tefsir geleneğinin başlangıcı sayılmaktadır. Daha sonra günümüzdeki Kutsal Kitabın bölüm adlarını veren **Stephen Langton (ö. 1228)** gelmektedir. Daha sonra Kutsal Kitap için ilk defa bir konkordans/indeks yazan **Albertus Magnus (ö. 1280)** gelmektedir. *Summa Theologiae*’ın yazarı **Thomas Aquinas (ö. 1274)** ve *Pugio Fidei*’nin yazarı **Raimondo Martini (ö. 1290)** sadece Kutsal Kitap tefsiri için değil Din Felsefesi başta olmak üzere pek çok alanda çok büyük katkılar sağlamışlardır.³¹

Kutsal Kitabın filolojik açıdan ele alınması ve ayrıca Papalık emriyle büyük üniversitelerde açılan Doğu dilleri kürsüleri sayesinde Yahudilerin ve Müslümanların dillerinin çalışılarak ana kaynaklarının öğrenilmesi ile tefsir ilminde yeni bir döneme girilmiştir. Bunun ilk örneği **Nicholas de Lyra (13.yy)**’dır. Fransisken tarikatına mensup bir yazardır. Yeni Ahit’in tamamına şerhler yazdığı *Postillae* isimli bir eseri vardır. Özellikle lafzî anlama ağırlık vermiştir. Martin Luther’in görüşlerini doğrudan etkileyen önemli bir yazardır. Bunlardan başka **Burgos’lu Paul (ö. 1435)**, **Carthusian’lı Denys (ö. 1471)** ve **Laurentius Valla (ö.1457)** da önemli simalardandır. Bu dönemde **Erasmus**; 1517 yılında ilk defa Yunanca Yeni Ahit metnini yayınlamıştır. Böylece Kutsal Kitabın nüshalarının artış gösterdiği bir dönem olarak da ele alınabilir.

Protestanlığın ilk fikir nüveleri ortaya çıkınca Katolik Kilisesi bu yeni fikirlere karşı Trent konsilini düzenleyerek doktrin olarak Katolik dogmayı yeni bir nefes ile ortaya koymayı hedeflemiştir. Buna bağlı Kutsal Kitap yorum geleneğindeki Protestan görüşlere karşı Katolik görüşün savunulması da bu tarihten sonra ortaya çıkmıştır.

Company, 1911), ; Herbert Thurston, "The Venerable Bede", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1907), ; Edward Myers, "Hugh of St. Victor", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1910), gibi çalışmalar konuyla ilgili giriş bilgilerini içermektedir.

³¹ Daniel Kennedy, "St. Thomas Aquinas", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1912), Aquinas ile ilgili giriş bilgilerini içermektedir. Konuyla ilgili Türkiye’de oldukça fazla çalışma yapılmış ve Aquinas’ın kendi eserlerinin bir kısmı da tercüme edilmiştir.

Tablo 6. Skolastik Sonrası Müfessirler ile İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar:

Müfessir	Kitap	Tez	Makale
Peter Lombard (ö. 1164)	-	1	-
Stephen Langton (ö. 1228)	-	-	-
Albertus Magnus (ö. 1280)	-	-	2
Thomas Aquinas (ö. 1274)	5	23*	42*
Raimondo Martini (ö. 1290)	-	-	-
Nicholas de Lyra (13. yy)	-	-	-
Burgos’lu Paul (ö. 1435), Carthusian’lı Denys (ö. 1471)	-	-	1
Laurentius Valla (ö.1457)	-	-	-
Erasmus (14. yy)	3	3*	2*

Ortaçağ Hıristiyan teolojisini şekillendiren skolastik dönem sonrası yaşamış alimler ile ilgili yapılan çalışmalar daha tatmin edici bir konumdadır. Özellikle Thomas Aquinas üzerine yapılan çalışmalar Dinler Tarihi, Din Felsefesi ve Kelam Anabilim dallarında oldukça yoğun bir şekilde işlenmiş, kendisinin görüşleri etraflıca ele alınmış ve özellikle Kutsal Kitap yorumlarıyla ilgili metodları da incelenmiş durumdadır. Aquinas ile ilgili Türk akademisyandaki en büyük eksik *Summa’nın* herhangi bir Türkçe tercümesinin henüz hala yapılamamış olmasıdır. Thomas Aquinas’tan başka özellikle Raimondo Martini dönemine damga vuran isimlerdendir, ancak kendisi ile ilgili hiçbir çalışmanın yapılmamış olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemin son yazarlarından sayılabilecek Erasmus ile ilgili yapılan çalışmalar ise onun Kutsal Kitap ile ilgili görüşleriyle ilgili birkaç tane çalışma olmasına rağmen, Türkiye ile Avrupa Birliğine bağlı ülkeler arasında yapılan uluslararası anlaşmalardan birisi olan Erasmus Programının çıktılarının akademik açıdan ele alındığı onlarca çalışmaya rastlanılmıştır. Erasmus’un dini kimliğinin bu çalışmalarda vurgulanmadığı görülmektedir.

D. Trent Konsili Sonrası Katolik Tefsir Geleneği

D.1. Katolik Tefsir Geleneğinde Altın Çağı (1546 - 1660)

Bu dönemde Tefsir ile ilgili eser kaleme alan 350 kadar yazar vardır. Bu yüzden bütün bunların tek tek isimlerini söylemek imkânsıza yakındır. Bu yüzden konularına göre eserler üzerinden kişileri şöyle sıralayabiliriz:

Tefsir metodolojisi ile ilgili eser yazarlar:

- Adrichomius (ö. 1585)
- Flaminius Nobilius (ö. 1590)
- Ben Arias Montanus (ö. 1598)
- Petrus Morinus (ö. 1608)
- Lucas Brugensis (ö. 1619)
- De Tena (ö. 1622)
- Joannes Morinus (ö. 1659)
- Franc. Quarismius (ö. 1660)

Kutsal Kitabın tamamını ya da büyük bir kısmını tefsir eden yazarlar:

- Sa’lı Manoel (ö. 1596)
- Mariana (ö. 1624)
- Tirinus (ö. 1636)
- A Lapide (ö. 1637)
- Gordon (ö. 1641)
- Menochius (ö. 1624)
- de la Haye (ö. 1661)

Yeni Ahit’in bir kısmını tefsir eden yazarlar:

- Jansenius Gandavensis (ö. 1575)
- Maldonatus (ö. 1583)
- Ribera (ö. 1591)
- Serarius (ö. 1609)
- Lorinus (ö. 1634)

Eski Ahit'in bir kısmını tefsir eden yazarlar:

- Andreas Masius (ö. 1573)
- Forerius (ö. 1581)
- Pradus (ö. 1595)
- Villalpandus (ö. 1608)
- Genebrardus (ö. 1597)
- Agellius (ö. 1608)
- Pererius (ö. 1610)
- Bellarmine (ö. 1621)
- Sanctius (ö. 1628)
- Malvenda (ö. 1629)
- de Muis (ö. 1644)
- de Salazar (ö. 1646)

Bu müfessirler ile ilgili Türkiye'de yapılan *herhangi bir akademik çalışmaya rastlanılmamıştır*.³²

D.1. Katolik Tefsir Geleneğinde Geçiş Dönemi (1660 - 1800)

Katolik Tefsir geleneğinin geçiş dönemi kadim dönemlerdeki skolastik düşünceden tarihsel bir anlayışa geçişi ifade eder. Bu dönemdeki yazarların bakış açısı kutsal metni tarihsel düzlemde anlamak ve öyle yorumlamaktır. Bunlar arasında **Lamy (ö. 1715)**, **Daniel Huet (ö. 1721)** ve **Nat. Alexander (ö. 1722)** sayılabilir. Bazı araştırmacılar da Kutsal Kitabın tefsiri için kadim geçmişte yazılmış kilise dokümanlarını toplayıp neşretmişler ve böylece dönemin baskı şartlarıyla bu kadim yazıların kaybolmalarını engellemişlerdir. Bu konuyla ilgili **B. de Montfaucon (ö. 1741)**, **P. Sabatier (ö. 1742)** ve **Jos. Blanchinus (ö. 1764)** önemli simalardandır. Bunlara ilaveten metin kritiği alanında **Houbigant (ö. 1784)** ve de **Rossi (ö. 1831)** tarafından kayda değer çalışmalar ortaya konulmuştur.

Bu müfessirler ile ilgili Türkiye'de yapılan *herhangi bir akademik çalışmaya rastlanılmamıştır*.

E. Modern Katolik Tefsirleri (1800 sonrası)

Modern zamanlar bir müfessirin doğru bir tefsir metodunda bulunabilmesi ve isabetli yorumlar yapabilmesi için alet ilimleri bakımından en şanslı olduğu çağlardan birisidir. Çünkü bu dönemde müfessirin elinde Kutsal Kitabın tek bir bölümü değil tamamı nihai bir şekilde bulunmaktadır. Bu yüzden herhangi bir ayeti sadece bağlamında değil, diğer bütün ayetler ile birlikte okuma fırsatı bulunur. Yine tarihsel malzeme eski zamanlardaki müfessirlerden çok daha fazla ve doyurucu miktarda kullanıma açıktır. Son olarak, kadim Yunanca ve Latince sözlük ve dil bilimi çalışmaları derin anlamları yakalamakta hiç olmadığı kadar müfessirlerin elini güçlendirmektedir. Bu yüzden modern zamandaki tefsirlerde genellikle kişiler değil belli bir kolektif çalışmayı yönlendiren kurum ve kuruluşlar ortaya çıkmaktadır. Bu tür çalışmalardan, Fransızca "**La Saint Bible avec Commentaires**" serisi kayda değer yeni yorumlar ortaya koymuştur. Rahip Cornely, Knabenbauer ve von Hummelauer'ın ortaklaşa ortaya koyduğu "**Cursus**" da Latince Kutsal Kitap tefsiri çalışmalarındandır. "**Biblische Zeitschrift**" ve "**Dictionnaire de la Bible**" gibi ansiklopedik ciltler ise Kutsal Kitap tefsir geleneğindeki modern bulguları içeren en doyurucu kaynaklardır.

Bu müfessirler tarafından hazırlanan bu eserler akademik çalışmalarda sıklıkla atıf almakla birlikte bu çalışmaların incelendiği *herhangi bir akademik çalışmaya rastlanılmamıştır*.

F. Katolik Olmayanların Tefsirleri

Katolik olmayanların tefsir çalışmaları Protestanlık mezhebindeki kutsal kitap yorumlarını ifade etmektedir. Bu yorumlar kendi aralarında üç döneme ayrılabilir. *Reform* dönemi olarak birinci dönemdeki başlıca müfessirler mezhep kurucuları olan Martin Luther (ö. 1546) ve Calvin (ö. 1564)

³² Bu müfessirlerle ilgili Anthony Maas, "Christian Kruik van Adrichem", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1907), ; F. M. Rudge, "Benedictus Arias Montanus", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1907), ; Antonio Pérez Goyena, "Juan Maldonado", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1910), ; Walter Drum, "Jerome de Prado", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, 1911), gibi eserlere müracaat edilebilir.

sayılabilir. İkinci dönem *Rasyonalistler* olarak bilinen müfessirlerin çalışmalarına verilen isimdir. Bunlardan örneğin Reland (ö. 1718) Kutsal Kitapta geçen yer isimleri ile ilgili coğrafik bilgiler veren bir isimdir. Bochart (ö. 1667), Goodwin (ö. 1665) ve Spencer (ö. 1695) gibi isimler Yahudi kamu ve dini tarihinin bazı Kutsal Kitap ayetlerini anlamak için elzem olduğunu iddia ederek özellikle bu konularda tarihsel çalışmalar ortaya koymuşlardır. Yine bu dönemde ortaya koyulan *London Polygot* isimli çok dilli bir Kutsal Kitap nüshası o döneme kadarki bütün Kutsal Kitap çevirilerinin üstünde yer alan çok önemli bir eserdir. Bu eserde Drusius (ö. 1616), de Dieu (ö. 1642), Grotius (ö. 1645), Vitrina (ö. 1722), Cocceius (ö. 1669), Clericus (ö. 1736) ve Brian Walton (ö. 1658) gibi önemli simalar her bir sütunda bir dil olmak üzere dokuz dilli bu eseri kaleme almışlardır. Bu diller; İbranice, Samiri İbranicesinde, Aramice, Yunanca, Latince, Etiyopya Dilinde, Süryanice, Arapça ve Farsçadır. Bu tefsir ve tercüme çalışmalarına binaen Kutsal Kitaptaki mantık ile çelişen, başta mucizeler olmak üzere bu gibi anlatıları reddeden bir akım da ortaya çıkmıştır. Kutsal Kitabın rasyonel okuması şeklinde tezahür eden bu görüşün temsilcisi Semler (ö. 1791) olmuştur. Semler'in görüşlerini geliştiren H.E.G. Paulus (ö. 1851) biraz daha ileri giderek mucizeler ile ilgili bütün ayetleri, Yahudi inancıyla ilgili bütün bilgileri ve tarihsel olmayan her şeyi reddetmiştir. Daha sonra başka yazarlar Kutsal Kitabın ruhani bir havası olması gerektiğini söyleyerek onun reddettiği birçok şeyi mitsel bir anlatının göstergeleri olarak görebilerek yorumlamayı tercih etmişlerdir.

Müfessir	Kitap	Tez	Makale
Martin Luther (ö. 1546)	5*	10*	20*
Calvin (ö. 1564)	1*	13*	17*
Reland (ö. 1718)	-	-	-
Spencer (ö. 1695)	-	-	-
Semler (ö. 1791)	-	-	-

Protestanlığın kurucu isimlerinden Martin Luther ve Calvin ile ilgili pek çok anabilim dalında birbirinden farklı çalışmalar yapılmıştır. Genellikle Protestanlık bağlamında ele alınan bu kişilerin teolojik görüşleri de alanyazında tartışılmıştır. Buna ilaveten özellikle Martin Luther'in 95 maddelik tezi de Latince'den Türkçeye çevrilen eserler içerisinde kaydedilmelidir. Ancak görüldüğü üzere, Luther ve Calvin'den sonraki Protestan alimler neredeyse hiç çalışmamıştır. Bu kişilerin Kutsal Kitap hakkındaki bazı görüşleri ve yöntemleri oldukça önemlidir. Özellikle Kutsal Kitap'taki bilgileri doğrulamak için diğer pozitif bilimlerden (coğrafya, tarih vs.) faydalanılmasının gerektiğini ilk belirten ve bunu çalışmalarında uygulayanlar bu alimlerdir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yahudiliğin içine doğan Hıristiyanlık, başından beri tarihsel açıdan kendisini onun bir devamı gibi göstermeyi amaçlamıştır. Bizzat İsa tarafından "... dendiğini duydunuz" şeklindeki kalıp ifadeler ile Yahudi geleneğinde var olan kutsal metinlere atıf yaparak çoğu zaman ahlaki açıdan bu metinleri yeniden yorumlamıştır. Örneğin, *zina etmeyin* dendiğini duydunuz şeklinde tebliğine başlarken *gözün zinasının* dahi günahın bir boyutu olduğunu ifade ederek bundan dahi sakınılması gerektiğini ifade etmiştir. İsa Mesih ile başlayan bu yorumlama süreci tarihsel süreçte sistemleşerek hem Eski Ahit ayetlerinin hem de Yeni Ahit ayetlerinin tam olarak nasıl anlaşılması gerektiğinin usul ve esasları birçok alim tarafından çeşitli biçimlerde ortaya konulmuştur.

Kutsal Kitabın anlamını ifşa etme çabası olarak özetlenebilecek tefsir çalışmalarıyla uğraşan ilk dönem Kilise babaları, yöntem olarak Yahudilikten esinlenerek bu metinleri lafzi anlamda anlamaya ve anlamlandırmaya uğraşmışlardır. İsa Mesih'in şahsıyla insanlara açıklanan vahiy, onlara göre her bir harfiyle kusursuz ve mükemmel bir mesajdı. Bu yüzden Kutsal Kitapta ne yazıyorsa o şekilde anlaşılmalıydı. Tarihsel süreçte bu ayetlerin bazılarının lafzi anlamları heretik mezheplerin doğmasına sebep olunca, bazı ayetleri mecazi anlamak gerektiği ortaya konuldu. Bu yöntemler çeşitli biçimlerde şekillenerek farklı yüzyıllarda pek çok âlim tarafından değişik biçimlerde tatbik edilmiştir.

Kutsal Kitabı yorumlayan bu alimlerin eserleri yalnızca Hıristiyan doktrini ile ilişkili veriler ortaya koymamıştır. Bilakis, Hıristiyan bakış açısının dünyayı anlamlandırma çabasıyla doğan bu eserler tarihsel süreçte İlahiyat bilimlerine ve Din Felsefesi, Din Psikolojisi, Dinler Tarihi ve Din Sosyolojisi gibi diğer sosyal bilimlere veri sağlayan eserler konumuna gelmiştir. Bu yüzden ülkemizde bu teologların birçoğu hakkında araştırmalar yapılagelmektedir.

Çalışmamızda hakkında akademik çalışmalar yapılan ünlü müfessirlerle ilgili nicel veriler ortaya konulmuştur. Bu minvalde şunlar söylenebilir: Ortaçağ alimleri apoloji temelli bir yaklaşım ile

Kutsal Kitabın diğer dinler nezdinde tartışma yaratan başlıklarını savunmak için sadece belli bir konuya veya Kutsal Kitabın sadece belirli bölümlerine şerh getirip bunları tefsir etmişlerdir. Protestanlığın çıkışından sonra Trent Konsili ile Kutsal Kitabın yorumlanması için yöntem ile ilgili genel çerçeve çizilmiş ve bundan sonra Kutsal Kitap yorumları hacimce ve konu olarak büyük ölçüde artış göstermiştir. Usul çalışmaları da bu döneme denk gelmektedir.

Sonraki yüzyıllarda gelişen alet ilimleri sayesinde dil çalışmaları bir çok farklı dilden Kutsal Kitap metninin neşredilmesini sağlamıştır. Bu dönemde, geçmişteki tarihsel verileri toplamaya ve geçmişin yorumlarını keşfetmeye önem verilmiştir. Böylece ilk dönem Papalık dokümanları, Kilise Babalarının yazıları ve diğer evraklar dönemin baskı şartlarına uygun olarak yeniden basılmıştır.

Modern tefsir döneminde ise bir kişinin gücünü aşacak boyutta çalışmalar olarak görüldüğü için kolektif çalışmalara ağırlık verilmiştir. Protestan müfessirlerin itirazları ve bunlara Katoliklerin cevapları ayrı bir alandaki gelişmeyi göstermektedir.

Türkiye'deki akademik çalışmalarda ise genel ilginin Erken Dönem Kilise Teolojisi ve Tarihi çalışmaları bağlamında Patristik döneme yönelik olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Skolastik Sonrası dönemin güçlü isimlerinden Aquinas ve Erasmus ile ilgili de çalışmalar da yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Ancak, Katolik Tefsir Geleneğinin Altın Çağı olarak bilinen Trent Konsili sonrasındaki döneme yönelik ilginin oldukça az hatta neredeyse sıfır olduğu tespit edilmiştir. Modern dönemdeki ünlü simaların eserlerine ise atıf verilmek için müracaat edildiği görülmektedir. Bu kişilere dair yapılacak çalışmalar, onların metotlarının ortaya çıkarılması ve belki yöntem olarak onlardan faydalanılmasını beraberinde getirebilir.

Böylece başta Dinler Tarihi olmak üzere, Din Felsefesi, Karşılaştırmalı Dinler ve sosyal bilimlerin diğer alanlarında bu alimler ile ilgili yapılabilecek çalışmalara ışık tutulmaya çalışılmıştır. Konu olarak belki İslam alemine hitap etmese bile kaynak ve yöntem olarak bu eserler Kuran tefsir çalışmalarına farklı bir ışık tutabilecek hüviyettir. İslam'daki ve Hıristiyanlıktaki benzer konuların dönemin alimleri tarafından nasıl tartışıldığı araştırılmak istendiğinde çaprazlama okumalar yapabilmek için burada hakkında bahsedilen alimlerle ilgili daha çok sayıda ve daha nitelikli çalışmaların ortaya konulması elzemdir. Böylece her iki dini geleneğin ünlü simalarının aslında benzeri metotlar kullanıp kullanmadıkları ortaya konulmuş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Maas, A. "Biblical Exegesis". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1909. 30 Temmuz 2018. New Advent: <https://www.newadvent.org/cathen/05692b.htm>
- Catechismus Catholicae Ecclesiae*. Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2. Basım, 1997.
- Schüllein, Franz. "Targum". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1912. 19 Kasım 2021. New Advent: <https://www.newadvent.org/cathen/14454b.htm>
- Turner, Wiliam. "Teaching of Moses Maimonides". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1910. 19 Kasım 2021. New Advent: <https://www.newadvent.org/cathen/09540b.htm>
- Samuelson, Norbert M. "Abravanel, Isaac". *Encyclopedia of Religion*. Ed. Lindsay Jones. 17-18. USA: Thomson Gale, 1987.
- Bacchus, Francis Joseph. "Pantaenus". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1912. 19 Kasım 2021. New Advent: <https://www.newadvent.org/cathen/11446b.htm>
- Francis, Havey. "Clement of Alexandria". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1908. 19 Kasım 2021. New Advent: <https://www.newadvent.org/cathen/11446b.htm>
- "The Epistles of Clement". çev. John Keith. *Ante-Nicene Fathers. The Gospel of Peter, the Diatessaron of Tatian, the Apocalypse of Peter, the Vision of Paul, the Apocalypse of the Virgin and Sedrach, the Testament of Abraham, the Acts of Xanthippe and Polyxena, the Narrative of Zosimus, the Apology of Aristides, the Epistles of Clement (complete text), Origen's Commentary of John, Books 1-10, and Commentary on Matthew, Books 1, 2, and 10-14*. ed. A. Cleveland Coxe vd. 225-248. New York: Christian Literature Publishing Co., 1896.
- "To His Wife". çev. S. Thelwall. *Ante-Nicene Fathers. Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second*. ed. A. Cleveland Coxe vd. 39-49. New York: Christian Literature Publishing Co., 1885a.

Prat, Ferdinand. "Origen and Origenism". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1911. 19 Kasım 2021. New Advent: <https://www.newadvent.org/cathen/11306b.htm>

Baur, Chrysostom. "St. John Chrysostom". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1912a. 19 Kasım 2021. New Advent: <https://www.newadvent.org/cathen/08452b.htm>

Baur, Chrysostom. "Theodore of Mopsuestia". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1912b. 19 Kasım 2021. New Advent: <https://www.newadvent.org/cathen/14571b.htm>

Mcsorley, Joseph. "St. Basil the Great". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1912. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/02330b.htm>

Saltet, Louis. "St. Jerome". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1912. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/08341a.htm>

"Apology". çev. S. Thelwall. *Ante-Nicene Fathers. Latin Christianity: Its Founder, Tertullian. Three Parts. I. Apologetic; II. Anti-Marcion; III. Ethical.* ed. A. Cleveland Coxe vd. 17-60. New York: Christian Literature Publishing Co., 1885b.

Chapman, John. "St. Cyprian of Carthage". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1908. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/04583b.htm>

Chapman, John. "Tertullian". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1912. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/14520c.htm>

Clugnet, Léon. "St. Victorinus". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1912. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/04583b.htm>

Kirsch, Johann Peter. "Sts. Rufinus". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1912. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/02084a.htm>

Portalié, Eugène. "Life of St. Augustine of Hippo". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1907. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/02084a.htm>

Adrian, Fortescue. "Oecumenius". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1911. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/11214b.htm>

Myers, Edward. "Hugh of St. Victor". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1910. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/07521c.htm>

O'Connor, John Bonaventure. "St. John Damascene". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1910. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/08459b.htm>

Thurston, Herbert. "The Venerable Bede". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1907. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/02384a.htm>

Kennedy, Daniel. "St. Thomas Aquinas". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1912. 18 Temmuz 2018. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/14663b.htm>

Drum, Walter. "Jerome de Prado". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1911. 19 Kasım 2021. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/12332a.htm>

Maas, Anthony. "Christian Kruik van Adrichem". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1907.

Pérez Goyena, Antonio. "Juan Maldonado". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1910. 19 Kasım 2021. New Advent: <https://www.newadvent.org/cathen/09567a.htm>

Rudge, F. M. "Benedictus Arias Montanus". *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1907.

TRIBES COMMUNITY IN RAJASTHAN: A TRUE NARRATIVE OF SETTLEMENT

Ananda Majumdar

The University of Alberta (Bachelor of Education after Degree Elementary, Faculty of Education, Community Service-Learning Certificate and Certificate in International Learning, CIL)

ABSTRACT

There are many tribal communities in Rajasthan. Meena Tribal, Garasia Tribal, Bishnoi Tribal, Bhil Tribal, Gadia Lohar Tribal, Meghval Tribal, Rabari Tribal, Saharia Tribal, Kalbelia Tribal. The name Meena came from the Sanskrit name Meen. The Rik Veda mentioned this tribal community as well. They are living in the northern part of Rajasthan. In ancient times they had a kingdom called the Matsya Kingdom. They are the worshipper of Lord Shiba, Human and Lord Krishna. Garasia tribe is another tribal community with tiny houses and a one-room house prepared by bamboo and mud. Bishnoi tribe has been called the incarnation of Lord Vishnu. They are vegetarian and the protector of trees and wildlife. Gadia Lohar is another tribe of Rajasthan. They belong to the Nomadic community of Rajasthan. The tribal society of Meghval is from Mewar in Rajasthan. Rabari tribe of Rajasthan are the worshipper of Mata Devi. Sahariya Tribe is only the primitive tribal community of Rajasthan. The tribe of Kalbeliya is known for frequent movement. They catch the snake and sell its venom. The paper aims to discover various tribal communities of Rajasthan that spread later all over India. The methodology is a documentary analysis. The outcome is to know about the many oldest communities of India in Rajasthan and explore a multicultural image in the Indian scenario. The feature question is, why do they abuse in the central Indian lifeline?

Keywords: Indian state of Rajasthan, Tribal Settlement, Religion, Ancient India, King Maharana Pratap

Introduction: Tribes of Rajasthan are estimated at 13.48 percent of the total population. In the context of tribal residence, Rajasthan stands for the first among Indian states. Bhil community is the largest community among all tribal communities. Bhil women have been found in the great epic of Ramayana and Mahabharata. Bhil community is the food gather. They have many fairs such as Baneshewar fair, Holi etc. Mina tribal community has derived from fish in Sanskrit. It has been said that the Mina community is incarnational of the fish God. In Matsya Purana, it has been illustrated. There were many kingdoms of the Mina community in India before the Bhil came. Damaria is another tribe community of Rajasthan that lives in the Udaipur district of Rajasthan. Gracias is a small tribe community residing in southern Rajasthan. Khadi tribal community of Rajasthan belongs from Maharashtra. They do not wear ornaments but make tattoos on their body. There are some other tribal communities such as Kokna, Koli, Nayaka and Patella. Sahariya tribal community of Rajasthan has been recognized as the most backward tribe. Their profession is cultivation, hunting and fishing. Kanjar tribal communities of Rajasthan have been identified as the wanders in the jungle. Sansi is another tribal group that majorly lives in the Bharatpur district. There is a ritual of widow marriage in all tribal communities except Sansi. They do not practice widow remarriage.

The objective of the Paper: The paper's objective is to illustrate the Tribal communities of Rajasthan and to know their livelihood.

Literature Review: Tribal communities of Rajasthan are glimpses of Indian culture and Indian civilization in the context of traditionalism. The culture of Tribal, their accommodation, and food are different from each other and their language. But for a long time, they could not adapt their amalgamation with the main societal structure. They have been exploited, deprived in the past and

even at present. This paper has discussed the tribal communities of Rajasthan along with the exploitation, deprivation of many resources.

Methodology: The paper has been assumed through subordinate sources of data. Subordinate sources of data include academic articles, websites etc. The method to writing the report has been taken by the description of sources, by reading, gathering in-depth insights on topics, focusing on exploring ideas, summarising, and interpreting and mainly expressed in words (documentary analysis through qualitative approach).

Result and Discussion: The tribal population in Rajasthan is focused in the areas of Sirohi, Udaipur, Dungarpur, Chittorgarh, and Banswara districts to the Kota, Sawai-Madhopur, Tonk, Jaipur, and Kota districts. Bhil community is one of the ancient tribes of India who could be identified as one of the Dravidian racial tribes of Western India and fits Australoid groups of tribes. They are not gypsies. The Bhil country of South-Western Rajasthan is mountainous, comprising the roughest part of the Aravalli hills. They live inmates of separated hovels among the hills. Their huts statuses on a little knoll in the middle of its way of refined ground. The settlement has been divided into several paras or pholas that offer shelter and defence in any violence. Bhil occupancy of Rajasthan is a group of huts within a solitary attachment which is their strength as a collective tribal community. They have migrated within India and settled as well. The settlement process through migration even expanded in India's far northeast region, such as in Tripura. The Meena's is another tribal community of Rajasthan that comprises almost half of the tribal population. They live in thick forests is called Mewasas. Mewasas settlement was one of the oldest forms of tribal living place in the Indian state of Rajasthan. The groups of their houses were called pal, where most of the population fitted. Jaipur, Sawai-Madhopur and Tonk territory were the areas where Meena's were settled. The term Meena is from the Sanskrit word meen, which is fish. Meena's community originates from Lord Vishnu's Matsya Avatar. The classification of Meena's community, such as Purana Basis Meena's and Naya Basis Meena's, dictated their role in society. Purana Basis Meena's are agriculturists, and Naya Basis belongs to the light-fingered who was accused of stealing traditionally. And they had to go to the police station under the Criminal Tribal Act. The Garcia community is another tribe of the Rajasthan state of India. They did not build their houses as a group but as infrequent adobes. They would build their houses at the incline of the hills and heaps, where ground spread ahead of them. Houses would be made of leaves and bamboo and little plastered over with cow-dung. It has been said that Bhil tribal community is related to Eklavya, and from ancient times, they ruled over the territories of Southern Rajasthan. They were formed into rulers like Dungariya, Dungarpur, Banksia, Banswara, Korea, which is Kota and Dewa, which is Udaipur. The bhil community in ancient times was considered as one of the trustworthy soldiers and security guards. The author Abul Fazal wrote in his book Ain-i-Akbari about them that they were the most diligent and law enduring populace. In Hindu Mythology, Mata Shabari was a well-known Bhil figure who offered half-eaten berries to Lord Rama and Lakshmana. In Mahabharata existence of the Bhil community has been explained. The settlement of other tribes in Rajasthan, such as Santhals and Gonds, has existed similarly to other tribes. Tribes of India have consisted of three major groups: Bhil, Gond and Santhal. Bhil is the largest group of India, with a population of an estimated 17071049. The Gond tribal group is the second-largest with an estimated 13256928 population, and the Santhal tribe group is the third largest with an estimated population of 6570807. The settlement and migration of the tribe's community in India have been extended through various routes and places within India. Gaddi tribe group is the successors of Garhwa rulers of Rajasthan, who are living in South-western Rajasthan, and migrated in the Western Himalayas in Kangra and Chamba district of Himachal Pradesh. Rajasthan is mainly enriched by Bhil and Meena tribe's community, and both have contributed to their unique traditions, civilization, and rites. This is how the tribe culture of

Rajasthan is quite rich by various communities of tribes such as Bhil, Meena, Santhal, Gond, Gadia Lohar, Bishnoi, Meghval, Rabari, Garasia etc. They are all linked with Vedic India and have been migrated since then to present India's several states through an evolutionary process. They settled from South-West Rajasthan to the North-East of Indian states such as Tripura's Bhil community, Assam, Uttar Pradesh, Madhya Pradesh, Gujarat, Telangana. Their domestic migration process was due to obtain better economic life from place to place. They have been modified through various evolutionary processes. Historically they were a part of India's Vedic age, Ramayana, and Mahabharata periods and survived by following their rituals, customs, and traditionalism. Historically they survived the attacks of Hunas, Aryans, Sakas, Kusanas and successfully maintained their values, norms, and ethics. The history of the tribe's community of the world detects that they were linked with soil and nature, such as the sun; the tribal communities of Rajasthan are not different from the rest of the global tribe's community. They accepted Hinduism as their major religion through their connection with the traditional Santana Dharma of ancient India; however, Sikhism is also quite predominant amongst these tribes of Rajasthan. The modern-day society creates a state-of-art image in a socio-economic environment that creates influences of various religions such as Buddhism, Christianity, Parsi, Islam, and the tribes of Rajasthan take up these religions as their religious faith and Hinduism and Sikhism. Cultivation is still the main professionalism of those tribe communities of Rajasthan. Still, due to modernization and the requirement of the settlement process, they developed themselves as business and commercial personnel. At the core of the state of Rajasthan, the Garsia tribes live with their resources of ethos, art, and music, which makes their wonderful culture. The acculturation process was thus created in Rajasthan, through which the state has been turned into a global tourism spot and destination in India. The tribes, desert, environment, dynasties, and histories of Rajasthan have connected each other. Therefore, it has created a mystery for everyone to explore those ancient tribes and their activities. The Bhil community occupies a major position, while Gadia Lohar Tribe has importance as well. They have superb language, food, habits, and stunning clothes. All the tribes of Rajasthan distribute a common behaviour, but they are different through jewels, get-ups, carnivals, and centenaries. Stories of ethnic communities are not always good. In Rajasthan, it was a similar picture of tribal communities. They were isolated from the mainstream of society. The tribal of Southern Rajasthan was the first settlers in the country. They were brutally tortured by the landlord of the feudal society from the beginning. They remained illiterate, innocent because of their connection with nature (soil and sun). After India's independence, they have been given protection constitutionally through various amendments and have been given reserve community status. It has been observed that the tribal in southern Rajasthan (Bhil) had been divided into classes that created hierarchies among them and the colonial system influenced them for various social and economic classifications. They were deprived through this class system by the Jaigirdar and the little upper classes of their society. The Colonial system and the traditionalism of feudalism, hierarchies made them isolated economically, socially, and politically. The government of India expensed a lot of money on the development of the tribal communities in Rajasthan to bring them into the mainstream of Indian society. However, money has been utilized for the non-tribal community development in some cases and areas by the district and local administration. Feudalism and Rajasthan have special relations and connections with Bhil tribes. The development of tribes in the feudal system was nothing but a horrifying period. Mewar and Dungarpur of southern Rajasthan were given educational facilities for the Bhil boys. The settlement of Bhil tribes in feudal India and Rajasthan was based on assured livelihood facilities such as providing land for cultivation and other equipment. Rajput rulers paid for the entire expenses on behalf of the Bhil community. It was a special relationship between Bhil and Rajput rulers due to Bhil's heroic work for the dynasty at that time. Therefore, tribes in India and Rajasthan have seen two special periods such as feudal India and India after independence. Their settlement has been permanent by the initiative of the government of India through the preservation of

the communities. Under-five years national development planning government of India has made community development programs, rural society, Tribal development blocks. Overall, the settlement process of Tribal communities finally has seen a real development under the government assistance through a secular image from the form of their ancient India, feudal India, and India after independence.

Conclusion: The feature question is why do they abuse the main Indian lifeline? Tribal development, education, empowerment have been challenged in Indian society since the British rule in India. The complexity of the tribal population, its diversity makes it more complicated for mainstream integration. Their sub-nationalism was always a challenge for development. The post-independent scenario was more complicated. Integration had been completed among the above, not from the below. Integration helps for the promotion of injustice by benefiting mainstream society only, while tribal communities are upset because of the beneficiary absence. Land Alienation is one of the disasters for the tribes whose lands have been captured. Forests have been taken by both the British and Indian governments, and tribal communities have always lost lands. The majority of the tribes of Rajasthan are under the poverty line. Their hunting-gathering and traditional agriculture are an old and traditional way of live life. Tribal communities have been suffered from chronic infection, many diseases because of insufficient and bad nutrition setup. Tribe. Formal education made little impact on tribal communities. The government had no sincere and primarily direct program for the entire communities. Therefore, formal education in tribal communication had no contribution due to its insufficient practice. The tribal culture was always undergoing due to the rise of other cultures. They have been forcedly influenced by the Western culture causing their deprivation. Migration was always a problem in tribal areas through which their land was captured. These are a few reasons behind their legging with mainstream society.

References:

- Webindia123.com. 2021. Tribal Settlements of Rajasthan - People of Rajasthan - Cultural Complexity of Rajasthan. [online] Available at: <<https://www.webindia123.com/rajasthan/people/people1.htm>> [Accessed 20 January 2021].
- Mishra, M., 2021. Comprehensive Essay On “Bhils Tribe” Of India. [online] World’s Largest Collection of Essays! Published by Experts. Available at: <<https://www.shareyouessays.com/essays/comprehensive-essay-on-bhils-tribe-of-india/111193>> [Accessed 20 January 2021].
- Kumar, M., 2021. Tribes of India - Gond, Santhal, Munda, Khasi, Bhil, Tharu, Bhatia, Buxa. [online] My academy - UPSC, PCS, Engg, SSC & RRB. Available at: <<https://www.myacademyonline.in/2020/06/tribes-of-india.html>> [Accessed June 23, 2020]
- Tribesindia.in. 2021. About Rajasthan Tribal Peoples | Indiatribes.Com. [online] Available at: <<http://tribesindia.in/rajasthan-tribes.php>> [Accessed 20 January 2021].
- SHARMA, G. N. (1986). Social and political awakening among the tribal of Rajasthan. Jaipur, Centre for Rajasthan Studies, University of Rajasthan.
- Sharma, G.N. (1986). Social and Political Awakening Among the Tribal of Rajasthan (Book, 1986) [Worldcat.Org]. [online] Worldcat.org. Available at: <<https://www.worldcat.org/title/social-and-political-awakening-among-the-tribals-of-Rajasthan/oclc/19695175>> [Accessed January 2021] by. (2016, July 20).
- Rajasthan: Tribal Communities of Rajasthan for RAS (RTS) Prelims Examination. Jammu Kashmir PCS Exam Notes.<https://jammukashmir.pscnotes.com/rajasthan-culture/rajasthan-tribal-communities-of-rajasthan-for-ras-rts-prelims-examination/>

ANCIENT WORLD CULTURAL EXCHANGES ON THE SILK ROAD

Ali Aghayari

Master of History of Islamic Iran / Tabriz

ABSTRACT

Ferdinand Von Richthofen the German geologist was the first to name the trade route (s) between China, Central Asia and Europe the Silk Road. This naming was due to the fact that silk played a key role in the trade of this route, while other goods such as precious stones, spices, tea, paper, porcelain, etc. crossed the Silk Road to its destination in the west.

The Silk Road, with all its climatic, economic and social features and characteristics, over time became a commercial highway and gained worldwide fame among the nations. The natural, cultural, and subsistence diversity of the many realms through which this famous road passed, It caused that in addition to transporting goods and moving material cargoes demanded by lands and countries on both sides of the road, willingly or unwillingly, the beliefs, beliefs, customs, beliefs and beliefs of many religions were transferred from one part of the world to the other. In this way, the beliefs of nations were influenced and enriched by the opinions and beliefs of other nations. Christianity spread from the West, along the Silk Road and through the surrounding lands to the Far East, and the ideas of Islam, Zoroaster, Buddha and other mystical schools and beliefs of one nation infiltrated another country. Religions grew and spread the ideas and opinions expressed in them.

Based on the library method and content analysis of first-hand sources, this paper seeks to answer the question of how the Silk Road created the main cultural crossroads where the richest and most extensive human heritage is located. In this way, how cultural exchanges (especially in the field of religions) took place between societies.

Keywords: Silk Road, East and West Cultural Exchanges, Nations, Religions, Thought.

Introduction

What comes to mind from the name of road, road and highway in the first place is the traffic and passage of caravans, goods and goods from one side to the other. The Silk Road is one of the most well-known ways of connecting and connecting the two sides of the world, especially in ancient times. Is. Among the major cargoes in trade and commerce of distant and distant lands over the centuries was the activity of the Silk Road, the movement of opinions and beliefs and religions, each of which had a specific territorial and climatic identity. The great religions of ancient times, including Islam, Christianity, Buddhism, Zoroastrianism, and the mystical and doctrinal sects of philosophers and reformers such as Socrates, Manichaeism, Mazdak, and Confucius, were present in this world highway in the form of caravans and caravans for many centuries The foreign land originated from its place of origin and, in spite of all the influences and influences, appeared in different forms in other countries. This article intends to explain the role of the Silk Road and why and how different religions are present and established in it, based on historical documents. In other words, this article was designed in response to the question of what role the Silk Road played in the movement of religions and beliefs of the nations associated with this highway.

Problem statement

According to what is used from the main and sub-routes and passages of the Silk Road in different periods of the life of this road, it can be acknowledged that the Silk Road is the main areas of

livelihood before the geographical discoveries of new centuries and the recognition of new roads and routes.

Human civilization has been included in different eras and from this perspective, it can be introduced as one of the most significant symbols and civic representations of the ancient world. This long and great journey has left a rich legacy and rich heritage for different nations in its path, which is a world heritage, especially of cultural and spiritual type, with its transcontinental capabilities in a multinational and comprehensive area. , Has a world-famous reputation.

Extraordinarily wide and long Silk Road and a route between the Pamirs and the Tibetans to the Mediterranean Sea and southern Europe in the era of domination and establishment of great ancient civilizations, including the Parthians and Sassanids, which has a kind of political order and system. They were economically stable, providing the means for attracting merchants and securing the caravans. The slow, slow caravan travels of ancient times in Iran, China, and Rome, especially in the era of empires with vast domains that united the limited borders of small and large lands, influenced the type of interaction, especially the spiritual type, of these lands. The lack of restrictions due to different governments in these global governments and the clash of religions and the conflict of different opinions, in general, resulted in the intellectual and cultural development of the nations along this path, which is one of the transcendence of religious beliefs and transcendental beliefs. These were the categories.

The spiritual nature of the Silk Road

When we talk about the Silk Road and the related communication highways, the connection between East and West and the connection and intersection of different and different nations and religions comes to mind. Accordingly, East and West are not only a special and independent geographical and conventional identity, but also a part of the essence, dough, spiritual and cultural of every human being on both sides of the known past and present world. Silk has been the most important communication route of human civilization with the connection of East to West and the possibility of confronting the thoughts, religions and beliefs of different ethnic groups and nations in far and near countries on both sides of the world. It was through this path and related issues and the related ways that the Enlightenment and mystical foundations of the East went to the West and the philosophical thoughts and ideas of the West reached the courts and translation offices of the East, and different sciences, technologies, arts and worldviews. With the intermediate influences and influences, it was transferred between different nations and states, and the richness and strength of those opinions became the mother cradle of those ideas. For two thousand years, the Silk Road was the world's most prominent means of communication, transforming great civilizations. In this respect, the consequences of the spiritual connection on the Silk Road have been much richer and stronger than the material connection on this highway. The religions of Islam, Christianity, Zoroastrianism, Buddhism, Manichaeism, and the intellectual and mystical views of Confucius, Aristotle, and Mazdak owed much of their breadth and scope to this great highway.

This important land crossing, which was a transit point for commercial goods and connected China, India, and Central Asia to the Mediterranean, passed through Armenia; Large cities stood in the way of this road, which became the home of foreigners and the center of the spread of Greek culture in the east. On the other hand, it was of great importance due to the trade connection and, consequently, the cultural connection of the small Indo-European monarchies that were on this path. (Grosseh, 1989: 94) Iran in ancient times and later in the era of Muslim Arab domination was one of the influential lands in the cultural, religious and commercial dimensions of silk. A large part of the spiritual identity of the Silk Road was owed to Iran and the various ruling dynasties in ancient times in the Parthian and Sassanid eras to semi-independent dynasties in the era of the Islamic Caliphate in the Najd region of

Iran (Grishman, 1349: 139) in Parthian relations between Iran And China was established and ambassadors and representatives were exchanged in the two countries.

In terms of the cultural and spiritual content of the Silk Road in the vast territory and its vast area in the east and west of ancient times, significant issues and topics can be studied, including the influence of different religions through this highway to other parts of the world. (Grishman, *ibid* : 427) Iranian dialects in the passage of silk and in a gradual state, gave way to Turkish languages (Barteld, 1997: 56). The Silk Road opened the door to communication between the two sides of the world, and as a result, political relations were established, and as a result, cultural and religious relations were established and gradually expanded.

The Silk Road and the Relocation of Religions

The presence of followers of different religions in different lands in the east and west of the world was one of the consequences and cultural and spiritual functions of the Silk Road. Famous religions that claim to have a global mission, including Zoroastrianism, Christianity, Buddhism, Manichaeism, Judaism and Islam, in a gradual process and over many years and centuries, in the form of caravans and commercial and political groups of this highway from They went from point to point and attracted a diverse range of new followers. The spread of Zoroastrianism as a deep-rooted and ancient religion, followed by trade and political relations along the Silk Road. Zoroastrians reached Sughd via Transoxiana and then the Tarim River Basin. Zoroastrianism flourished in this place and then spread to China by the Sogdians, who were famous merchants in the field of the Silk Road. The influence of the Zoroastrian religion in the East, especially China, was so strong that it reached the Chinese court and Khaqan China, called Ming Tai Ho

In fact, since the sixth century BC, three systems or principles of thought and ideology had become widespread in the world, one of which was the religion of Zoroaster along with the religion of Buddhism and Confucian beliefs and principles. Just as the advent of the Buddha had a profound effect on the Najd of Iran, especially in the eastern regions, the Zoroastrian religion on both sides of the Najd of Iran went beyond the borders of Iran by merchants and missionaries, and according to some, the Zoroastrian religion was the first Central and from there reached China. (Thanks, 2536: 9)

Buddhism was another religion that moved away from its motherland along the Silk Road and influenced it and reached other lands. Silk Road trade relations intensified this transfer and consolidation and its success in the western world. Buddhism became the official religion of the government and spread to eastern Iran and Buddhist temples were established throughout eastern Iran (Mushkour, 1347: 377). Buddhism was mentioned in China in 65 AD; But the ritual had previously been unofficially transferred to the land by Silk Road traders. This happened in the era of the Minoan Empire of the Han dynasty. Buddhism reached China as a long-running Iranian-Buddhist movement during the Sassanid era, which stretched across the Atlantic. Religions that originated in Iran and were fought in Europe and Africa penetrated the Central Asian desert (Gershman, *ibid*: 427).

Christianity was another religion that benefited from the influence of the functions and uses of the Silk Road. In different periods of Iranian history, including the Parthian era and especially during the Sassanid era, one of the major and noteworthy issues was the Christian religion and Christians. With the advent of Christianity, many of them sought refuge in Iran due to the opposition and restrictions of the Roman Empire on Christians, and the religious tolerance of the Parthian court. Their presence promoted Christianity and the proliferation of Christians in Iran. With the formalization of Christianity in the West and the conversion of Constantine the Great to this religion, the situation changed; Especially since with the recognition of this religion in Armenia, Christianity was considered a great enemy for the Iranian court. Christianity and Christians in Iran were persecuted as a result of this development, and this trend continued more or less until the separation of Nestorian Christianity from Jacobite Christianity.

In this way, another major religion of the world followed in the footsteps of the Silk Road with its missionaries and believers, and traveled from its motherland to the farthest lands on the other side of the world. The Iranians, who played an active and effective role in the Silk Road because of their intermediate nature, were also extremely effective in the transfer and movement of religions; As the Chinese even at first considered the Nestorian altar of Christians to be an Iranian religion and their church was not called the Persian Church.

Manichaeism and the Manichaean Reformation, which blended a common blend of Christianity, Zoroastrianism, Buddhism, and the mystical and mystical schools, were among the religious denominations that were more successful than other religions because of their combined nature. , Affected the surrounding cities and countries and connected the Silk Road. Mani benefited from Eastern and Western ideas and was influenced by Christian, Zoroastrian and Buddhist thoughts and ideas and was influenced in the East and West of the world (Kristen Sen, *ibid*: 219). Mani religion returned to China in 694 AD and until the year 732 AD, the time when the Emperor of China issued a decree to abandon the ritual of public propaganda was common. Manichaean influence in the East was such that the Uighur rule of Mongolia made it their official religion, and this adherence remained stable until the extinction of that dynasty. Manichaeism at the hands of Mani himself who traveled to India and infiltrated that land.

Islamnia as a universal religion claiming the salvation of mankind on earth, by the commanders and soldiers of the Arab Corps, while occupying the entire Sassanid Empire and connecting West Asia to the Far East, spread from its homeland to the farthest lands in the East and West Found a way. Arab Muslim merchants crossed the Euphrates to China and introduced Islam to China via the Canton Sea and land by silk caravan. Around 650 AD, Kautsang, the emperor of the Tang dynasty in China, when he realized that a new government had taken over the Silk Road trade routes, sent an ambassador to Medina and Uthman (the third caliph) also sent an ambassador to China in 651 AD. From 1313 to 726 AD, delegations were exchanged between the two sides, and even a group of Alawites who had fled the persecution of the Umayyads fled to China before 750 AD and settled there. China (Havan Tsang) When he was ousted by some, he sent an army to help him and he regained his throne (Ghorbani, 1361: 216) Relations between the Muslim Arabs and the Far East opened up to such different dimensions. And the overall result was the presence of Islam and the growth of Islam among the Chinese, who today number more than one hundred million Muslims in China.

According to Ibn Battuta, Muslims in each of the cities of China have a separate scientific center where they live separately and have mosques for Friday prayers in their respective neighborhood, etc., and they live with full respect and dignity. Timur Gurkhani also took scholars, scholars, politicians and capitalists from different lands in the east and west from different lands of Iran and Anatolia to Samarkand along the Silk Road and this city where the caravans of this highway and arena came and went. Various products had a thriving market, effectively becoming the cultural center of Timur's time.

Conclusion

Due to the length of the highway and its branches and branches, the Silk Road has left many numerous social, cultural and religious works in Mahan over the centuries. East and West have always looked for ways to connect and exchange goods and necessities. This connection was made from the second century BC, with the territorial development of the two empires of China and Rome and political stability in Parthian Iran, and caravans from Antioch in Syria (Syria) crossing the Levant and the Euphrates and Seleucia in the Tigris to Hamadan and Rey and Sad Gates were reached and then exchanged goods when they reached Merv and Balkh, and over the centuries and years later, these connections expanded with the expansion of branches and branches of the Silk Road. It included more

countries and areas, and the Silk Road accounted for a large volume of East-West trade in the absence of modern air, sea, and railroads.

But in the midst of these trade and political exchanges, there was also a dramatic cultural and religious transmission, Buddhism was introduced to China by Tamil merchants, and Sogdian merchants left Zoroastrian and Christian religions with them as far away as Central Asia and the Sahara. China expanded. Christianity, Manichaeism, and Islam, along with the teachings of Buddhism and Confucius, and the philosophical views of Greece and mystical sects, swept through all the states and lands associated with this ancient highway and the presence of different religions and followers along the Mediterranean. And North Africa, or in the Middle East, including Iran and Mesopotamia and the Far East and Central Asia, all emerged as a result of the effectiveness of the Silk Road and its long-term multifunctional activities and functions.

Certainly, the lack of this communication highway would have very different results in this movement and transmission of religions and beliefs of nations in the east and west of the world. The Silk Road became a chain of connection and transmission between different religions and beliefs in different lands, and this connection greatly contributed to the expansion and enrichment of religions; So that the presence of Eastern and Western religions and their followers on both sides of the world today, is largely due to the cultural services and spiritual connections of the Silk Road in the centuries and years of operation and dynamism of the world highway in ancient times and beyond. It has been.

References

- 1- Azeri, Aladdin. 1988, History of Iran-China Relations, Tehran, Amirkabir.
- 2- Ibn Battuta. 1982, Ibn Battuta Travelogue, translated by Mohammad Ali Movahed, Ch 3, Tehran.
- 3- Ibn Nadim, Muhammad Ibn Ishaq. 1346, Index, translated by Reza Tajaddad, Ch 2, Tehran, Bank of Commerce of Iran Press.
- 4- Barthold. 1997, History of the Turks of Central Asia, translated by Ghaffar Hosseini, Ch 1, Tehran, Toos Publications.
- 5- Boyle G. 1989, History of Iran (Cambridge), translated by Hassan Anousheh, Ch 1, Tehran, Amirkabir.
- 6- Petroshevsky and others. 1975, History of Iran in the ancient period up to the eighteenth century, vol. 1, Tehran, Payam.
- 7- Thank you, Abbas. 2536, Iran according to ancient China, Tehran, Ministry of Foreign Affairs,
- 8- Dubois Nelson. 1342, Parthian political history (Parthians), by Ali Asghar Hekmat, Tehran, Ibn Sina.
- 9- Durant, Will. 1963, East of the Cradle of Civilization, translated by the Translators Group, Vol. 1, Tehran, Islamic Revolution Publications.
- 10- Dehkhoda, Ali Akbar. 1339, Dictionary of Dehkhoda, Vol. 3, Tehran.
- 11- 1979. دیاکونف, Parthians, translated by Karim Keshavarz, Ch 2, Tehran, Payam.
- 12- Ghorbani, Zayn Al-Abedin. 1982, Causes of the Progress of Islam and the Decline of Muslims, Tehran.
- 13- Kristen Sen, Arthur. 1348, Iran during the Sassanids, Tehran, Amirkabir.
- 14- Kwa Chi, Handa. Iranian Religions in China Journal of Historical Studies, Vol. 6, No. 8
- 15- Grosse, René. 1989, The Emigrant of the Nomads, translated by Abdolhossein Mikdeh, Tehran, scientific and cultural.
- 16- Ganji, Mohammad Hassan. May 1986, The Muslim Population of the World and Some of Its Demographic Characteristics, Proceedings, Maghrafiya Seminar, Vol.
- 17- Gershaman, Roman. 1349, Iran from the beginning of Islam, translated by Mohammad Moin Tehran, scientific and cultural.
- 18- Mashkoo, Mohammad Javad. 1347, Social History of Iran in Ancient Times, Ch 1, Tehran.

- 19- Namagh, Arghun Hossein. Manichaeism among the Uyghurs, the term of Abdaqadir Ahangari, Journal of Historical Studies, Vol. 6, No. 1.
- 20- Ministry of Foreign Affairs, 7th Political Bureau. October 1982, Information about the People's Republic of China.
- 21- Yaqubi, Ahmad Ibn Wadj. 1982, Yaghoubi History, translated by Mohammad Ebrahim Ayati, Ch 5, Tehran, book translation and publishing company.

THE EFFECT OF AL-FÂRÂBÎ PHILOSOPHY ON MÎR DÂMÂD'S CREATION THOUGHT

Nurettin YAKIŞAN

Bingol University, Faculty of Islamic Sciences

ABSTRACT

As it is known, the philosophy of al-Fârâbî has been the subject of research in many aspects in the scientific community of our country, and the studies on the effects of this philosophy on subsequent intellectual activities have created an important acquis. But unfortunately, no study has been done on the effects of al-Fârâbî on the late Muslim thinkers. With this consideration, we aimed to investigate the echoes of al-Fârâbî philosophy in the hudûs view of Mir Damâd, one of the most influential figures in Safavid Iran.

Mîr Dâmâd (d. 1631) is considered to be the founder of the Isfahan School, which brought vitality to recent Islamic Philosophy studies. Known as the Third Teacher (Muallim-i Sâlis), this philosopher referred to al-Fârâbî as "My Partner in Teaching (Şerîkî fi't-ta'lîm)" and clearly expressed his respect for his authority in philosophical sciences. However, he opposed him on the problem of the creation-eternity of the world and secondary issues related to this problem such as the types of priority-posteriority and non-existence, and even claimed that the theory of essential creation advocated by al-Farabi is "a kind of associating partners with Allah".

Mîr Dâmâd claimed that al-Fârâbî was very successful in grounding the ontological difference he envisaged between the Creator and contingent beings in the context of the existence-essence distinction, but he neglected to apply this proof, which is based on certain premises, in the creation of the universe and the Creator's priority to him at the real existence level.

One of the questions sought to be answered in this study is whether Mîr Dâmâd can be considered as a philosopher belonging to the al-Fârâbî school (based on his mention of al-Fârâbî as "My Partner in Training" instead of mentioning his name in his works).

Keywords: Al-Fârâbî, Mîr Dâmâd, eternity of the World, essential creation, perpetual creation.

SELÇUKLU YÖNETİM YAPISINDA MERKEZİYETÇİ YAPILANMANIN ÖNÜNDEKİ ENGEL OLARAK ÜLÜŞ SİSTEMİ

Dr. Öğr. Üyesi Özlem COŞKUN

Kastamonu Üniversitesi

ÖZET

Oğuzlar' ın Kınık boyundan gelen Selçuklular 1040 tarihinde Dandanakan Savaşı'yla merkezi Horasan'da bulunan büyük bir devlet kurmuşlar ve buldukları coğrafyada kendilerine has bir yönetim anlayışının temelini atarak daha sonraki Türk- İslam devletlerine de örnek teşkil etmişlerdir.

Selçuklularda yönetim yapısına bakıldığında, yeni bir coğrafyaya gelme ve din değiştirme gibi köklü değişimler akabinde İran devlet geleneği, İslami kural ve kaideler yönetime etki etmişse de onlar kendilerinden önce kurulan Türk devletlerinde var olan yönetim yapısını devam ettirmişlerdir. Dandanakan Zaferi'nin ardından toplanan kurultayda ülke topraklarının şehzadeler arasında paylaşılması Selçuklu yönetim anlayışında Eski Türk devletlerinde uygulanan ülüş sisteminin devam ettiğini göstermektedir. Ülüş sisteminin getirdiği dezavantajları engellemek ve devleti merkeziyetçi bir yapıya kavuşturabilmek için Eski Türk devlet yapılanmasında ülke iki kısma ayrılarak ülkenin doğu kısmı merkez kabul edilmiş, böylece bir nevi bu duruma kısmi bir çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Ancak 1071 Malazgirt Zaferi'nin ardından Alp Arslan bu uygulamayı da sonlandırarak doğu ve batı hükümdarlığını tek bir noktada kendinde toplayarak Selçuklu yönetiminde güçlü merkeziyetçi bir yönetim yapısı oluşturmak için adım atmıştır. Alp Arslan'dan sonra gelen Selçuklu sultanları da aynı şekilde merkeziyetçi bir yapı oluşturmak için gayret göstermiş olsalar da Eski Türk devlet geleneğinde var olan ülüş sistemi bu anlayışın önüne geçmiştir. Çünkü Selçuklularda da diğer Türk devletlerinde olduğu gibi ülkeyi hanedanın ortak malı sayan ülüş sisteminden dolayı hanedan üyelerinin her biri farklı bölgelerde valilik yaparak kendilerine ait askeri ve idari düzenlerini kurmaya devam etmişlerdir.

Bu çalışmada Selçuklu Devleti'nin muhtelif dönemlerde merkeziyetçi anlayışı güçlendirmek adına yapmış oldukları uygulamalardan bahsederken onların Eski Türk devlet telakkisinden getirmiş oldukları ülüş sisteminin tam olarak merkeziyetçi yapıya geçişi nasıl engellediğini incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Merkeziyetçi yapı, Ülüş sistemi

THE ULTIMATE SYSTEM AS AN OBSTACLE TO CENTRALISTIC STRUCTURE IN THE SELJUK ADMINISTRATIVE STRUCTURE

ABSTRACT

The Seljuks, who came from the Kınık tribe of the Oghuzes, established a great state with the Dandanakan War in 1040, the center of which was in Khorasan, and they set an example for the later Turkish-Islamic states by laying the foundation of a unique management approach in their geography.

When we look at the administrative structure of the Seljuks, after the radical changes such as coming to a new geography and changing religion, although the Iranian state tradition, Islamic rules and rules affected the administration, they continued the administrative structure that existed in the Turkish states established before them. The sharing of the country's lands among the princes in the congress convened after the Dandanakan Victory shows that the ülüş system applied in the Old Turkish states in the Seljuk administration understanding continues. In order to prevent the disadvantages brought by the Ülüş system and to give the state a centralized structure, the country was divided into two parts in the old Turkish state structure and the eastern part of the country was accepted as the center, so a partial solution was tried to be produced for this situation. However, after the 1071 Malazgirt Victory, Alp Arslan ended this practice and took a step to create a strong

centralized management structure under the Seljuk administration by gathering the eastern and western rulers in a single point. Although the Seljuk sultans, who came after Alp Arslan, tried to create a centralized structure in the same way, the *ülüş* system that existed in the old Turkish state tradition prevented this understanding. Because, in the Seljuks, as in other Turkish states, each of the members of the dynasty continued to establish their own military and administrative orders by acting as governors in different regions due to the system of *ülüş*, which considered the country to be the common property of the dynasty.

In this study, while talking about the practices of the Seljuk State in various periods to strengthen the centralist understanding, we will try to examine how the *ülüş* system, which they brought from the Old Turkish state conception, prevented the transition to a centralized structure.

Keywords: Seljuks, Centralist structure, *Ülüş* system

ARAPGİR KANATLI KİLİM DOKUMALARI

Doç. Dr. Songül ARAL

İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü

ÖZET

Bildirinin konusunu; “Arapgir Kanatlı Kilim Dokumaları” başlığı tanımlamaktadır. Çalışma başlığına ait sahada tespit edilen iki kanat veya perde olarak adlandırılan kilimlerin tanıtılması amacıyla konu seçilmiştir. Geleneksel dokumalar alanında yapılacak diğer çalışmalara ve incelemelere katkı sağlaması bakımından konu önemlidir. Malatya kilim dokumaları evreni içinde yer alan Arapgir kanatlı kilim dokumaları örneklemi ve teknik özellikleri nelerdir? sorusuna cevap aranmış ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi ile konunun ilgili alana aktarılması hedeflenmiştir. Konuya ait veriler, nitel araştırma kapsamında ki yöntem ve tekniklerin uygulanması ile elde edilmiş ve metin olarak sunulmaya çalışılmıştır.

Araştırma; Arapgir kanatlı kilim dokumalarına ait iki örneklem üzerinden detaylı teknik analizleri yapılmış ve benzer özellik gösteren örnekler arasından seçilen motif ve desen özellikleri bakımından farklı görselleri metne aktarılmıştır. Geleneksel kilim dokumalarının teknik özelliklerinden yola çıkılarak Arapgir kanatlı kilim dokumalarına ait teknik özellikler tespit edilmiş, bu özellikler içinde yer alan motif ve desen özellikleri belirlenmeye çalışılmış, kanatlı kilim dokumalarda kullanılan motif anlatım dili kayıt altına alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: El sanatları, Dokuma, Arapgir kilim, Malatya, Kanatlı kilim.

ARAPGİR WING RUG WEAVES

ABSTRACT

The subject of the paper; “Arapgir Winged Rug Weavings” defines the title. The subject has been chosen in order to introduce the rugs called two wings or curtains found in the field of the study title. The subject is important in terms of contributing to other studies and examinations in the field of traditional weavings. What are the samples and technical features of Arapgir winged rug weavings in the Malatya rug weaving universe? The answer to the question was sought and it was aimed to transfer the subject to the relevant field by evaluating the data obtained. The data on the subject were obtained by applying the methods and techniques within the scope of qualitative research and tried to be presented as a text.

Research; Detailed technical analyzes were made on two samples of Arapgir winged kilim weavings, and the different images in terms of motif and pattern features selected among the samples with similar characteristics were transferred to the text. Based on the technical features of traditional rug weavings, the technical features of Arapgir winged rug weavings were determined, the motif and pattern features included in these features were tried to be determined, and the motif expression language used in winged rug weavings was tried to be recorded.

Keywords: Handicrafts, Weaving, Arapgir rug, Malatya, Winged rug.

APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN COVODIZATION TELEMEDICINE - ECONOMIC AND SOCIAL EFFECTS

Radko Radev

University of National and World Economy, Business faculty, Industrial Business, Sofia, Bulgaria

ABSTRACT

This paper aims to present the economic and social effects of artificial intelligence (AI) in cardiovascular telemedicine. The lack of cardiologists and doctors in entire world regions is a significant problem in the fight against cardiovascular diseases (CVDs). Many health systems around the world do not provide equal access to health care for all people. The lack of access to medical examination, monitoring, and treatment turns CVDs into the number one cause of death worldwide, especially in developing countries. The cost of CVDs, as the most common treatment in developed countries, is extremely high. The application of AI in telemedicine allows expanding the scope of monitoring and diagnosing people suffering from CVDs. Telemedicine, based on AI, reveals opportunities for expanding the geographical range of medical services provided. AI multiplies the number of observations while reducing the cost of medical services. Thus, even in regions where there is no medical care, it is possible to monitor and diagnose people with CVDs. Diagnosis can be performed without leaving the workplace. The positive social and economic effects of AI application in CVDs telemedicine determine the need for its introduction and validation globally. This need is growing during the time of COVID – 19 and other risky diseases.

Keywords: COVID – 19, Artificial intelligence, cardiovascular diseases (CVDs), economic effects

E-COMMERCE IN ALBANIA: TRENDS AND CHALLENGES

Msc. Enxhi MARKU

Logos University College

Dr. Ledia SULA

Logos University College

ABSTRACT

E-commerce defined broadly as the sale of goods and services facilitated through the internet – is a key growth opportunity for Albania. The digital economy has the potential to play a key role in overcoming obstacles to trade. Online sales allow businesses to reach more customers both at home and abroad. Customers benefit from more favorable terms and more choices. Sectors that deal with online sales create jobs, in companies that enable technology, distributions or online payments required by the activity of this sector. E-commerce tends to overcome information obstacles and since products can be sold to customers online without high financial costs, thus, firms can take advantage from this opportunity.

However, there is a need for key reforms to maximize the benefits of digital commerce as an opportunity for economic development in Albania. During the COVID-19 pandemic, online markets have played an important role in enabling economic life to continue despite the constraints of social distance. Quarantine promoted e-commerce globally and as everywhere in Albania, businesses tried to adapt to the conditions they had towards an online trade. A World Bank Enterprise Survey in 2020 found that about 20 percent of Albanian firms surveyed either started or grew their online business during the crisis.

This paper reviews Albania's e-commerce enabling environment and identifies recommendations to help Albania better leverage the opportunities associated with digital trade. These reforms are related to digital connectivity, online payments, private sector opportunities and capabilities, as well as the regulatory framework on e-commerce. E-commerce needs to be brought to those segments of the population that are clearly underserved. Expanding access to online payments is another recommendation to help in the development on the e-commerce. Many Albanians still need to gain experience as online buyers and sellers.

Keywords: e-commerce, covid19 pandemic, digital connectivity

PROHIBITION AND PROTECTION OF CHILD LABOUR IN INTERNATIONAL LABOUR LAW

Associate Professor Ivaylo Staykov, PhD

Member of the Law Department of New Bulgarian University, Sofia, Bulgaria

ABSTRACT

The subject of the scientific research is the international legal framework of child labour – its prohibition and special labour protection. The universal and regional international legal acts are presented, with special attention paid to the rule-making activity of the International Labour Organization.

Keywords: child labour, prohibition, labour law protection, International Labour Organization, international labour law

I. Увод

Проблематиката на детския труд има многоаспектни измерения – социални, икономически, психологически и правни. Тя е била предмет на анализ в продължение на векове – от класическото детско робство и трудовата експлоатация на деца, до съвременните му форми – детски труд в опасни и вредни условия; деца, работещи като домашна прислуга; съвременно робство и принудителен детски труд; търговия с деца, детска проституция и детска порнография. Това са въпроси, които никога не са загубвали своята актуалност. Всяка историческа епоха поставя нови проблеми и измерения относно детския труд, като съвремието, в което живеем, разкрива и един парадокс. В днешния свят все още съществуват елементи на класическото детско робство и трудовата експлоатация на деца, като в същото време се създават нови форми за експлоатация на деца, в унисон с динамичното развитие на глобализацията и информационното общество¹.

Предмет на настоящото научно изследване е международноправната уредба на детския труд – неговата забрана и специална трудовоправна закрила².

¹ Вж. Нормотворческа дейност на МОТ в епоху на глобализацията. МКТ. 85-я сесия 1997 г. Доклад на Генералния директор М. Хансенна. Женева: МБТ, 1997; Декларация на МОТ за социална справедливост в интересите на справедливата глобализация. Женева: МБТ, 2008. Вж. и *Големинев, Ч.* Глобализацията и правото. – *Правна мисъл*, 2002, № 3, с. 3-11; *Базедоу, Ю.* Относно глобализацията и правото. – *Юридически свят*, 2005, № 2, с. 87-100; *Борисов, О.* Перспективи за развитието на международното публично право под влияние на глобализацията. – В: Сборник с доклади от Международна научна конференция „Ролята и значението на международното и наднационалното право в съвременния свят“, организирана по повод 90-годишнината на проф. д-р Иван Владимиров. С.: Издателски комплекс – УНСС, 2018, с. 57-76; *Петрова, П.* Международноправна защита на правото на труд и четвъртата индустриална революция. – Във: Въздействие на международното право и правото на Европейския съюз върху българската правна система. С.: Издателски комплекс – УНСС, 2019, с. 84-90; *Маркова, Пл.* Нормотворческата дейност на МОТ в условията на глобализацията. – В: Международната организация на труда и България – 100 години и напред. Сборник с доклади и научни съобщения от Международната научнопрактическа конференция, посветена на 100-годишнината от създаването на МОТ, 27-28 юни 2019 г., Софийски университет „Св. Кл. Охридски“. Ред. кол. София: Сиби и др., 2020, с. 70-78; *Богатыренко, З. С.* Международна организация на труда в съвременния свят (к 90-летию МОТ). – Труд за рубежом, 2008, № 4, с. 3-62.

² В текста се използват следните съкращения: МОТ – Международна организация на труда; МКТ – Международна конференция на труда (Генерална конференция); МБТ – Международно бюро на труда; КПД – Конвенция за правата на детето; КТ – Кодекс на труда; ООН – Организация на обединените нации; МПИСКП – Международен пакт за икономическите, социалните и културните права; МПГПП – Международен пакт за гражданските и политическите права.

II. Съдържателни и терминологични уточнения

За разбирането на международноправната уредба на детския труд е необходимо да се направят няколко съдържателни и терминологични уточнения.

На първо място проблемът се свежда до използването в международноправните актове понятие „дете“. Това е всяко физическо лице под 18-годишна възраст. Легалната дефиниция на това понятие се съдържа в чл. 1 от Конвенцията за правата на детето на ООН от 1989 г., в сила от 2 септември 1990 г. То е възприето и в чл. 2 от Конвенция № 182 на Международната организация на труда за забрана и премахване на най-лошите форми на детския труд.

Поради обстоятелството, че възрастта, до която едно физическо лице е дете – до навършване на 18-годишна възраст, е с широка възрастова амплитуда, в определени възрастови граници на детето по смисъла на чл. 1 КПД и чл. 2 от Конвенция № 182 на МОТ трудът е забранен, а от определени възрастови граници нагоре до навършване на 18 години на детето, трудът е допустим и разрешен, но трябва да бъде специално закрилян. Забраната и закрилата на детския труд са две взаимно допълващи се насоки на международноправната уредба на труда на лицата до 18-годишна възраст³.

Закрилата на детския труд е специална трудовоправна закрила на тези лица, когато е допустимо да полагат наемен труд. Специалната трудовоправна закрила на непълнолетните работници (наред с тази за някои други категории трудещи се) се наслагва над общата закрила на труда на всички трудещи се. Това е проява на субектната диференциация на международноправната уредба, която цели създаването на подходящи и благоприятни условия на труд за някои категории трудещи се⁴. Обезпечаването и специалната закрила на трудовите права на социално уязвими категории трудещи се, в това число и на децата, се отнася към общопризнати международни принципи на съвременното трудово право, които се основават на позитивистични и публичноправни критерии⁵.

Тази субектна диференциация по отношение на работника или служителя като страна на индивидуалното трудово правоотношение отдавна е възприета и във вътрешното трудово право на всички развити държави, както и в България. В националното ни право това е преди всичко законовата уредба в глава XV от КТ (чл. 301-320), и в частност по отношение на закрилата на труда на непълнолетните (детския труд) – чл. 301-305 КТ⁶. С правната уредба на общата минимална 16-годишна възраст за приемане на работа (чл. 301, ал. 1 КТ) българското

³ Така *Мръчков, В.* Международно трудово право. С.: Сиби, 2000, с. 164.

⁴ Пак там, с. 163.

⁵ Относно мястото на трудовите и другите социални права в исторически възникналата и развила се система на правата на човека върху идейните концепции на естествено-правната школа и юридическия позитивизъм вж. *Стайков, Ив.* Трудовите права – между естествено-правните и юридико-позитивистичните възгледи за правата на човека. – В: *Правата на гражданите и тяхната защита.* Сборник доклади и статии от международната научна конференция, Нов български университет, 6 ноември 2018 г. С.: Издателство на Нов български университет, 2019, с. 399-411.

⁶ Вж. подробно *Мръчков, В.* Трудово право. 10. прераб. и доп. изд. С.: Сиби, 2018, с. 182-185, с. 466-469; *Средкова, Кр.* – В: *Мръчков, В., Кр. Средкова, Ат. Василев, Ем. Мингов.* Коментар на Кодекса на труда. 13. прераб. и доп. изд. С.: Сиби, 2021, с. 897-911; *от нея:* Трудово право. Специална част. Дял I. Индивидуално трудово право. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2011, с. 29-32; Специална закрила на някои категории работници. С.: Наука и изкуство, 1988, с. 11-34; *Василев, Ат.* Трудово право. Бургас: Бургаски свободен университет, 1997, с. 468-469; *от него:* Трудовоправна закрила на непълнолетните. – Обществено възпитание, 1983, № 2, с. 9-15; *Станкова, Ем.* Правни проблеми на труда на непълнолетните. – Проблеми на труда, XXV, 1984, № 3, с. 39-44; *Хасъмска, М.* Закрила на труда на непълнолетните лица. – Труд и право, XI, 2002, № 9, с. 40-43; *Койчева, Р.* Закрила на труда на непълнолетните в българското законодателство. – Научни трудове на УНСС, LXI, 2021, том 3, с. 331-340.

трудова законодателство е в съответствие с международните трудови конвенции и с другите универсални и регионални международноправни актове относно този въпрос⁷.

III. Уредба на детския труд в универсалните международноправни актове

1. На първо място трябва да се посочи Конвенцията за правата на детето, приета от Общото събрание на ООН на 20 ноември 1989 г., в сила от 2 септември 1990 г.⁸ Тази универсална международна конвенция е най-всеобхватният многостранен международен договор за правата на детето. Нейното основно социално-правно предназначение е защитата на широк кръг права на детето, в т.ч. и различни аспекти на забраната и закрилата на детския труд⁹. Забраната на детския труд е уредена в чл. 32, ал. 1 КПД като право на детето да бъде защитено от икономическа експлоатация и извършване на работа, която крие опасност или може да попречи на образованието му или да навреди на неговото здраве, умствено, физическо, морално или социално развитие. В чл. 32, ал. 2 КПД е уредено, че държавите членки трябва да предприемат законодателни, административни, социални и общообразователни мерки за обезпечаване на прилагането на конвенцията относно различните аспекти на закрилата на детския труд, като в частност: а) установят в националното си законодателство минимална възраст или минимални възрасти за започване на работа по трудово правоотношение, б) да определят необходимите изисквания за продължителност на работния ден и условията на труд и в) да предвидят съответните видове наказания и други санкции за обезпечаване на ефективното спазване на нормите на конвенцията. Конвенцията съдържа и разпоредби относно предотвратяването на крайните форми на детски труд и детска експлоатация, като сексуална експлоатация и сексуално прелъстяване (в т.ч. детска проституция и детска порнография), похищение, търговия и контрабанда с деца за всякакви цели и под всякаква форма (напр. участието на деца във въоръжен конфликт), както и всякакви други форми на експлоатация, които нанасят вреди върху който и да е аспект от благосъстоянието на детето. Отношение към разглеждания проблем имат и двата Факултативни протокола към КПД – относно търговията с деца, детската проституция и детската порнография¹⁰, и относно участието на деца във въоръжени конфликти¹¹.

Конвенцията задължава държавите членки да приемат във вътрешното си законодателство всички съответни мерки, които да съдействат за физическото и психологическото възстановяване и социална реинтеграция на децата, които са станали жертва на пренебрежение, експлоатация и злоупотреба. Конвенцията изрично признава правото на детето да получи образование и урежда принципа за задължителното, достъпно и безплатно

⁷ Вж. подробно *Мръчков, В.* Българското трудово законодателство и международните трудови конвенции и препоръки. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1978, с. 196-207; *Средкова, Кр.* Минимална възраст за приемане на работа. – Труд и право, XI, 2002, № 6, с. 16-17.

⁸ Конвенцията на ООН за правата на детето е ратифицирана от Република България на 11.04.1991 г. с решение на Великото народно събрание (обн., ДВ, бр. 32 от 23.04.1991 г.), а текстът ѝ е обнародван в ДВ, бр. 55 от 12.07.1991 г. Конвенцията е влязла в сила за България от 3.07.1991 г.

⁹ Вж. *Йотов, Б.* Конвенцията за правата на детето и задълженията на българския законодател. – Правна мисъл, 1993, № 2, с. 93-96; *Тодорова, В.* Конвенцията на ООН за правата на детето и българското законодателство. – Правата на човека, I, 1997, № 1, с. 27-35; *Исеини, Зенун Хазби.* Общи принципи относно статута на децата според Конвенцията за правата на детето от 1989 г. – Правна мисъл, 2001, № 4, с. 78-88; *Белякова, Б.* Защита на децата в светлината на международните актове в тази област. – Европейска интеграция и право, 2005, № 3, с. 65-72.

¹⁰ Ратифициран от Република България със закон, приет от 39-то Народно събрание на 31.10.2001 г., обн., ДВ, бр. 97 от 13.11.2001 г. Издаден от Министерството на външните работи, обн., ДВ, бр. 28 от 19.03.2002 г. Факултативният протокол е в сила за България от 18.01.2002 г.

¹¹ Ратифициран от Република България със закон, приет от 39-то Народно събрание на 31.10.2001 г., обн., ДВ, бр. 97 от 13.11.2001 г. Издаден от Министерството на външните работи, обн., ДВ, бр. 28 от 19.03.2002 г. Факултативният протокол е в сила за България от 12.02.2002 г.

начално образование. А правото на образованието, чрез професионалната квалификация, е неразривно свързано с правото на труд и неговата практическа реализация. От друга страна, образованият човек, дори в детска възраст, по-трудно би се поддал и би станал жертва на трудова експлоатация, особено в най-уродливите ѝ форми.

2. В чл. 10, ал. 3 от Международния пакт за икономическите, социалните и културните права на ООН от 16 декември 1966 г., в сила от 3.01.1976 г. е уредено изискването всяка държавна членка да установи пределна възраст, под която наемането на деца на работа е забранено и наказуемо. В МПИСКП също е уредено задължителното безплатно начално образование¹².

В Международния пакт за гражданските и политически права от 16 декември 1966 г., в сила от 23.03.1976 г., се съдържа забрана за робството, закрепостяването и задължителния труд на децата и защитата на непълнолетните работници¹³.

Конвенцията за правата на детето, МПИСКП и МПГПП на ООН по правната си същност са многостранни международни нормативни договори. Формата за възприемането им във вътрешния правов ред на държавите членки е тяхната ратификация¹⁴.

Към универсалните международноправни актове на ООН трябва да се посочат и Допълнителната конвенция за премахване на робството, търговията с роби и институтите и обичаите, сходни с робството от 1956 г., в сила от 30.04.1957 г., която наред с всичко друго забранява и дълговото робство на деца, и Конвенцията за борба с търговията с хора и с експлоатацията за проституция на трети лица, в сила от 25.07.1951 г.¹⁵.

3. От универсалните международноправни източници най-богато е нормотворчеството на Международната организация на труда, като специализирана международна правителствена организация на ООН. В своето стогодишно съществуване МОТ чрез своя висш орган Международната конференция на труда (Генералната конференция) е приела 19 конвенции и 12 препоръки относно различните аспекти на забраната и закрилата на детския труд¹⁶.

3.1. Своите първи две конвенции за детския труд МОТ приема през 1919 г., в годината на своето учредяване и на първата сесия на МКТ, проведена във Вашингтон (САЩ) на 29 октомври 1919 г. Това е Конвенция № 5 относно минималната възраст за приемане на работа в индустрията, която забранява приемането на работа на деца, по-малки от 14 години, в

¹² Значението на правото на образование на детето, нееднократно е споменавано по различни поводи и в актовете на МОТ, поради неразривната му връзка с правото на труд, в т.ч. и със забраната и закрилата на детския труд. Така например в чл. 7, ал. 2, б. „с“ от Конвенция № 182 на МОТ за забрана и премахване на най-лошите форми на детския труд от 1999 г. е уредено, че всяка държава членка, вземайки предвид значителната роля на образованието за ликвидиране на детския труд, трябва да вземе ефективни и срочни мерки за осигуряване на безплатно основно образование и когато е възможно и подходящо професионално обучение за всички деца, отстранени от най-тежките форми на детския труд.

¹³ Двата Пакта са ратифицирани с Указ № 1199 на Президиума на Народното събрание от 23.07.1970 г. и са обнародвани в ДВ, бр. 43 от 1976 г. Вж. подробно *Бахнев, Ю.* Международните пактове за правата на човека. – Международни отношения, 1976, № 4, с. 30-40; *Мръчков, В.* Международна закрила на правата на човека. – Земя и прогрес, 1985, № 7, с. 54-58; *от него:* Международноправната закрила на икономическите и социалните права и тяхното осъществяване в България. – Международни отношения, 1988, № 10, с. 15-27; *Лозанова, Цв.* Международните договори за защита на правата на човека – еволюция и съвременна оценка на правната им същност. – Юридически сборник на Бургаския свободен университет, Юридически факултет. Том IX. Бургас: БСУ, 1998, с. 47-74.

¹⁴ Показателен е фактът, че КПД е най-ратифицираната международна конвенция в света. Възприета е от над 190 държави.

¹⁵ Вж. и *Александров, Ем.* Международна защита на правата на детето. – Международни отношения, 1979, № 4, с. 38-45.

¹⁶ *Койчева, Р.* Проблемът за детския труд в актовете на МОТ и в българското законодателство. – В: Проблеми на трудовото и осигурителното право. Научна конференция в памет на проф. д-р Атанас Василев по повод 70 години от рождението му. София: Издателски комплекс – УНСС, 2020, с. 78-89.

промишлените предприятия¹⁷ и Конвенция № 6 относно нощния труд на децата в индустрията от 1919 г.¹⁸ Показателен е фактът, че от шестте конвенции – № 1 до № 6, приети на първата сесия на МКТ, две от тях са посветени на забраната и закрилата на детския труд. След това през десетилетията са приети последователно девет отраслови конвенции за минималната възраст за приемане на работа, както и конвенции, които се отнасят до други аспекти на закрилата на детския труд: Конвенция № 7 за минималната възраст (морски труд) от 1920 г.¹⁹; Конвенция № 10 за минималната възраст (земеделие) от 1921 г.²⁰; Конвенция № 15 за минималната възраст (преносвачи на въглища и огньари на кораби) от 1921 г.²¹; Конвенция № 16 относно задължителните медицински прегледи на деца и юноши, приети на служба в параходите от 1921 г.²²; Конвенция № 33 за минималната възраст (неиндустриални дейности) от 1932 г.²³; Конвенция № 58 (ревизирана) за минималната възраст (морски труд) от 1936 г.²⁴; Конвенция № 59 (ревизирана) за минималната възраст (индустрия) от 1937 г.²⁵; Конвенция № 60 (ревизирана) за минималната възраст (неиндустриален труд) от 1937 г.²⁶; Конвенция № 77 относно медицинския преглед за работоспособността на децата и юношите (индустрия) от 1946 г.²⁷; Конвенция № 78 относно медицинския преглед за работоспособността на децата и юношите

¹⁷ Конвенцията е ратифицирана от България със закон, обн., ДВ, бр. 189 от 22.09.1921 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 14.02.1922 г. и е в сила за България от същата дата. Конвенцията е денонсирана през 1980 г. с ратификацията на Конвенция № 138.

¹⁸ Конвенцията е в сила от 13.06.1921 г. Конвенцията е ратифицирана от България със закон на 31.10.1921 г., обн., ДВ, бр. 189 от 22.11.1921 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 14.02.1922 г. и съгласно чл. 11 от конвенцията, тя е в сила за България от същата дата. Конвенцията е обн., ДВ, бр. 38 от 13.05.1997 г.

¹⁹ Конвенцията е приета на 2-та сесия на МКТ в Генуа (Италия) на 15.06.1920 г. Конвенцията е ратифицирана от България със закон, обн., ДВ, бр. 189 от 22.09.1921 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 14.02.1922 г. и е в сила за България от същата дата. Конвенцията е денонсирана през 1980 г. с ратификацията на Конвенция № 138.

²⁰ Конвенцията е приета на 3-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 25.10.1921 г. Конвенцията е ратифицирана от България със закон, обн., ДВ, бр. 81 от 14.07.1924 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 6.05.1925 г. и е в сила за България от същата дата. Конвенцията е денонсирана през 1980 г. с ратификацията на Конвенция № 138.

²¹ Конвенцията е приета на 3-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 25.10.1921 г. Конвенцията е ратифицирана от България със закон, обн., ДВ, бр. 81 от 14.07.1924 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 6.05.1925 г. и е в сила за България от същата дата. Конвенцията е денонсирана през 1980 г. с ратификацията на Конвенция № 138.

²² Конвенцията е приета на 3-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 25.10.1921 г. и е в сила от 20.11.1922 г. Конвенцията е ратифицирана от България със закон, обн., ДВ, бр. 81 от 14.07.1924 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 6.03.1925 г. и съгласно чл. 6, ал. 3 от конвенцията, тя е в сила за България от същата дата. Конвенцията е обн., ДВ, бр. 39 от 16.05.1997 г.

²³ Конвенцията е приета на 16-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 27.04.1932 г. Тази конвенция не е ратифицирана от България.

²⁴ Конвенцията е приета на 21-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 24.10.1936 г. Конвенцията е ратифицирана от България с указ на Президиума на Великото народно събрание, обн., ДВ, бр. 207 от 7.09.1949 г. Ратификацията ѝ е регистрирана в МБТ на 29.12.1949 г. и е в сила за България от 29.12.1950 г. Конвенцията е денонсирана през 1980 г. с ратификацията на Конвенция № 138.

²⁵ Конвенцията е приета на 23-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 23.07.1937 г. Конвенцията е ратифицирана от България с указ на Президиума на Народното събрание, обн., „Известия“, бр. 23 от 26.03.1959 г. Ратификацията ѝ е регистрирана в МБТ на 22.07.1960 г. и е в сила за България от 22.07.1961 г. Конвенцията е денонсирана през 1980 г. с ратификацията на Конвенция № 138.

²⁶ Конвенцията е ратифицирана от България с указ на Президиума на Великото народно събрание, обн., ДВ, бр. 207 от 7.09.1949 г. Ратификацията ѝ е регистрирана в МБТ на 29.12.1949 г. и е в сила за България от 29.12.1950 г. Конвенцията е денонсирана през 1980 г. с ратификацията на Конвенция № 138.

²⁷ Конвенцията е ратифицирана от България с Указ № 745 на Президиума на Великото народно събрание от 31.08.1949 г., обн., ДВ, бр. 207 от 7.09.1949 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 29.12.1949 г. Съгласно чл. 13, ал. 3 от конвенцията тя е в сила за България от 29.12.1950 г. Конвенцията е обн., ДВ, бр. 38 от 13.05.1997 г.

(неиндустриални дейности) от 1946 г.²⁸; Конвенция № 79 относно ограничаване на нощния труд на децата и юношите в неиндустриалните предприятия от 1946 г.²⁹; Конвенция № 90 за нощния труд на децата в индустрията (ревизирана) от 1949 г.³⁰; Конвенция № 112 за минималната възраст (рибари) от 1959 г.³¹; Конвенция № 123 за минималната възраст за допускане на подземна работа в мините от 1965 г.³²; Конвенция № 124 за медицинския преглед на младежите с оглед на допускането им до подземна работа в мините от 1965 г.³³; Конвенция № 138 относно минималната възраст за приемане на работа от 1973 г.; Конвенция № 182 относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-тежките форми на детския труд от 1999 г.

Необходимо е да се посочат и няколко препоръки на МОТ относно различни аспекти на забраната и закрилата на детския труд: Препоръка № 14 за нощния труд на децата и младежите (земеделие) от 1921 г.; Препоръка № 41 за минималната възраст (неиндустриални дейности) от 1932 г.; Препоръка № 52 за минималната възраст (семеини предприятия) от 1937 г.; Препоръка № 60 относно чиракуването от 1939 г.; Препоръка № 79 за медицинския преглед на децата и юношите от 1946 г.; Препоръка № 80 за нощния труд на юношите (неиндустриални дейности) от 1946 г.; Препоръка № 96 за минималната възраст в каменовъглените мини от 1953 г.; Препоръка № 124 за минималната възраст (подземни работи) от 1965 г.; Препоръка № 125 за условията на заетост на юношите (подземни работи) от 1965 г.; Препоръка № 136 за специалните програми за младежта от 1970 г.; Препоръка № 146 за минималната възраст за приемане на работа от 1973 г.; Препоръка № 190 относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-тежките форми на детския труд от 1999 г.³⁴.

²⁸ Конвенцията е приета на 29-та сесия на МКТ в Монреал (Канада) на 9.10.1946 г. и е в сила от 29.12.1950 г. Конвенцията е ратифицирана от България с Указ № 745 на Президиума на Великото народно събрание от 31.08.1949 г., обн., ДВ, бр. 207 от 7.09.1949 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 29.12.1949 г. Съгласно чл. 12, ал. 3 от конвенцията тя е в сила за България от 29.12.1950 г. Конвенцията е обн., ДВ, бр. 38 от 13.05.1997 г.

²⁹ Конвенцията е приета на 29-та сесия на МКТ в Монреал (Канада) на 9.10.1946 г. и е в сила от 29.12.1950 г. Конвенцията е ратифицирана от България с Указ № 745 на Президиума на Великото народно събрание от 31.08.1949 г., обн., ДВ, бр. 207 от 7.09.1949 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 29.12.1949 г. и съгласно чл. 11, ал. 3 от конвенцията, тя е в сила за България от 29.12.1950 г. Конвенцията е обн., ДВ, бр. 38 от 13.05.1997 г.

³⁰ Конвенцията е приета на 32-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 8.06.1949 г. и е в сила от 12.06.1951 г. Тази конвенция не е ратифицирана от България.

³¹ Конвенцията е приета на 43-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 19.06.1959 г. Конвенцията е ратифицирана от България с указ на Президиума на Народното събрание, обн., „Известия“, бр. 83 от 23.11.1960 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 2.03.1961 г. и е в сила за България от 2.03.1962 г. Конвенцията е денонсирана през 1980 г. с ратификацията на Конвенция № 138.

³² Конвенцията е приета на 49-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 23.06.1965 г. Конвенцията е ратифицирана от България с Указ № 729 на Президиума на Народното събрание от 24.07.1969 г., обн., ДВ, бр. 59 от 29.07.1969 г. Ратификацията ѝ е регистрирана в МБТ на 3.10.1969 г. и е в сила за България от 3.10.1970 г. Конвенцията е денонсирана през 1980 г. с ратификацията на Конвенция № 138.

³³ Конвенцията е приета на 49-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 23.06.1965 г. и е в сила от 1 септември 1965 г. Конвенцията е ратифицирана от България с Указ № 729 на Президиума на Народното събрание от 24.07.1969 г., обн., ДВ, бр. 59 от 29.07.1969 г., попр., бр. 64 от 1969 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 3.10.1969 г. Съгласно чл. 7, ал. 3 от конвенцията тя е в сила за България от 3.10.1970 г. Конвенцията е обн., ДВ, бр. 62 от 6.08.1971 г.

³⁴ За правната същност на препоръките на МОТ, за общите им белези и за съществените им различия от конвенциите на МОТ виж. *Мръчков, В.* Правна и политическа същност на конвенциите и препоръките на Международната организация на труда. – *Правна мисъл*, 1975, № 1, с. 13-26; *от него*: Международно трудово право, с. 74-77; *Средкова, Кр.* България, Европа, светът – и социалното законодателство. – *Информационен бюлетин по труда на Министерството на труда и социалната политика*, 1999, № 1, с. 75-82; *Стайков, Ив.* 100 години членство на България в Международната организация на труда и значение на международните трудови стандарти. – *Съвременен право*, 2020, № 2, с. 23-40; *Иванов, С. А.* Проблемы международного регулирования труда. Москва: Изд. „Наука“, 1964, с. 8-66; *Лушиникова, М. В., А. М. Лушиников.* Международное трудовое право и международное право социального обеспечения: введение

Сред многото трудови конвенции се откроява кодифициращата Конвенция № 138 на МОТ от 1973 г., която съдържа основната съвременна международноправна уредба на минималната възраст за приемане на работа³⁵. Тя е приета на 58-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 26 юни 1973 г. и е в сила от 19 юни 1976 г. В тази конвенция са уредени в единство принципите, които постепенно се установяват в отделните предшестващи конвенции и препоръки на МОТ, като за разлика от тях, Конвенция № 138 има приложно поле спрямо всички сектори на икономическата дейност и обхваща децата, които са заети при наемен труд, така и тези при ненаемен труд.

3.2. През последното десетилетие на ХХ век проблемът за детския труд стана особено актуален поради високия брой работещи деца в света и тежката експлоатация, на която са подложени³⁶. Забраната на детския труд присъществаше и в дейността на различните органи на световни и регионални правителствени и неправителствени организации: Комисията на ООН по правата на човека³⁷, на специализираните международни организации към ООН – органите на МОТ, УНИЦЕФ и Световната здравна организация, Световната федерация на асоциацията на туристическите бюра и Световната организация по туризъм, Международната организация на криминалната полиция, Интерпол, Международната конфедерация на свободните профсъюзи, Международната организация на предприемачите и други. Специално във връзка със сексуалната експлоатация на деца Комитетът на министрите към Съвета Европа приема Препоръка R (91)11, 1991, която се отнася до сексуалната експлоатация, порнографията и проституцията, както и за търговията с деца и младежи.

Особено активно е сътрудничеството между различните специализирани международни организации на ООН, чиято дейност е свързана с проблематиката на забраната и закрилата на детския труд, както и между всяка една от тях и самата ООН. Като пример може да се даде сътрудничеството между органите на МОТ и на ООН. След приемането и влизането в сила на КПД, Международното бюро по труда регулярно изпраща информация за прилагането на КПД относно различни аспекти на детския труд до работната група, която се събира до сесиите на Комитета по правата на детето, който разглежда докладите на държавите членки относно прилагането на тази конвенция. Основанието за това международно сътрудничество се съдържа в учредителните актове на ООН и на МОТ, както и в разпоредби по прилагането на различни универсални международноправни актове, относими към правата на детето, и в частност относно детския труд. По силата на чл. 12, ал. 1 от Устава на МОТ („Отношения с международните организации“) – МОТ сътрудничи в рамките на този Устав с всички общи международни организации, натоварени да координират дейностите на специализираните международни организации, и със специализираните международни правителствени организации, които имат задачи в сходни области. От гледна точка на дейността на МОТ, информацията, която МБТ събира, обобщава и изпраща до Комитета по правата на детето, е не само прилагане на посочения чл. 12, ал. 1 от Устава на МОТ, но е и дейност в изпълнение на функциите на МБТ, уредени в чл. 10, т. 1 от Устава на МОТ – „събирането и разпространението на информация по всички въпроси относно международната уредба на положението на

в курс. Учебно пособие. Ярославль: Ярославский государственный университет им. П. Г. Демидова, 2010, с. 111-117.

³⁵ Конвенцията е ратифицирана от Република България с Указ № 219 на Държавния съвет от 7.02.1982 г., обн., ДВ, бр. 13 от 15.02.1980 г. Ратификацията ѝ е официално регистрирана в МБТ на 23.04.1980 г. Конвенцията е в сила за България от 23.04.1981 г., съгласно чл. 12, ал. 3 от конвенцията. Конвенцията е издадена от Министерството на труда и социалните грижи, обн., ДВ, бр. 38 от 13.05.1997 г.

³⁶ Вж. подробно *Десев, Н.* Премахването на детския труд – предизвикателство за международната общност. – Проблеми на труда, XXXIX, 1998, № 7, с. 76-83.

³⁷ Съгласно Резолюция на Общото събрание на ООН 60/251 от 15.03.2006 г. неин правоприемник е Съветът по правата на човека, като помощен орган на Икономическия и социален съвет на ООН.

трудовете се и на условията на труд и особено изследването на въпросите, които се предлагат за разглеждане от Генералната конференция, за приемане на международни конвенции, както и извършването на всички специални разследвания, които са му възложени от Конференцията или от Административния съвет“. Това е изследователската, проучвателната и информационната дейност (функция) на МОТ³⁸. На свой ред Комитетът по правата на детето като орган на ООН, съставен от независими експерти, наблюдава изпълнението на двата Факултативни протокола към КПД относно участието на деца във въоръжен конфликт и относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография³⁹.

Необходимо е да се отбележи особената активност на социалните партньори в МОТ по отношение на проблема за детския труд. Международната конфедерация на свободните профсъюзи, една от първите неправителствени организации, които остро поставят и полемизират въпроса за използването на детския труд, организира през 1994 г. световна кампания за премахване на детския труд, като продължава и активната си дейност за защита на работещите деца и провеждане на различни изследвания в тази област. На свой ред Генералният съвет на Международната организация на предприемачите приема през м. юни 1996 г. специална резолюция за детския труд, съдържаща множество основополагащи препоръки, адресирани към работодателите и техните организации. В този акт също така се предлага Изпълнителният комитет на организацията да контролира изпълнението на резолюцията едновременно с изпълнението на програмната дейност на организацията.

3.3. Въпреки приетата от МОТ в началото на 90-те години на XX век Международна програма за премахване на детския труд⁴⁰, по данни на Статистическия отдел на Международното бюро на труда през 1998 г. в света работят (включително и в отрасли с опасни и вредни условия на труд като мини, кариери, строителство, керамично и стъklarско производство, пиротехническа индустрия, дълбоководно риболовство и др. под.) около 250 млн. деца, от които работещите деца на възраст между 5 и 14 години е не по-малко от 120 млн.⁴¹ На 83-та сесия на Международната конференция на труда през 1996 г. е приета специална резолюция за премахване на най-тежките, позорни и унижителни форми на използване на детския труд. В отчета за 1996 г. на Специалния докладчик на ООН по въпроса

³⁸ Международната организация на труда осъществява целите и задачите си, посочени в Преамбюла на нейния Устав и доразвити в програмната Филаделфийска декларация от 10.05.1944 г., чрез своята дейност, в която се очертават три основни насоки или т.нар. функции на МОТ: нормотворческа дейност; дейност по техническо сътрудничество; научноизследователска, проучвателна, информационна и издателска дейност. Трите основни насоки в дейността (функции) на МОТ са тясно свързани и се допълват взаимно. Всяка една от тях допринася за изпълнението на уставните цели и задачи на МОТ. Вж. по тези въпроси *Шкунаев, В. Г.* Международная организация труда – вчера и сегодня. Москва: Международные отношения, 1968, с. 73-121; *Мръчков, В.* Международно трудово право, с. 37-39; *от него:* България пред международните трудови норми. – В: Международните трудови конвенции в България. С.: КНСБ, 1992, с. 22-24; *Йосифов, Н.* Функции и органи на Международната организация на труда. – Проблеми на труда, XXXIII, 1992, № 8, с. 56-70; *Костин, Л. А.* Международная организация труда. Москва: Экзамен, 2002, с. 174-199.

³⁹ Вж. и *Лозанова, Цв.* Международен механизъм за защита на правата на човека – правна същност, видове и тенденции на развитие. – Юридически свят, 1999, № 2, с. 161-187.

⁴⁰ Програмата започва да се прилага през 1992 г. вследствие на финансовата подкрепа на правителството на Федерална република Германия. В началото усилията на програмата са концентрирани в шест държави (Непал, Тайланд, Индия, Филипини, Индонезия, Кения), но в следващите години тя започва да се прилага в повече от 25 държави. Значително нараства и броят на държавите донори на програмата, като се включват Австралия, Белгия, Испания, Канада, Люксембург, Норвегия, Съединените американски щати и Франция. Вж. IPEC: A programme of action against child bondage. Geneva: ILO, 1992; *Bequale, A., Meyers, W. E.* First things first in child labour: Eliminating work detrimental to children. Geneva: ILO, 1995.

⁴¹ Детски труд: Цел – искоренить нетерпимые его формы. Женева: Международное бюро труда, 1996, VI (1), 2. изд. 1998, с. 7-9.

за търговията с деца, детската проституция и детската порнография, се посочва, че в Азия около 1 млн. деца се явяват предмет на сексуална търговия⁴². На следващите две сесии – 85-та през 1997 г. и 86-та през 1998 г. на МКТ е обсъдена и приета на 18 юни 1998 г. Декларацията „За основополагащите принципи и права в сферата на труда и механизма за нейната реализация“⁴³, която включва и премахването на най-тежките форми на детския труд и призовава държавите към строго спазване на минималната възраст за постъпване на работа, установена в Конвенция № 183 на МОТ от 1973 г. Така принципът за реална забрана на детския труд е изрично включен сред четирите общопризнати принципи на международноправното регулиране на труда и като едно от основните права на човешката личност (чл. 2, б. „с“) ⁴⁴. Самата Конвенция № 138 на МОТ относно минималната възраст за приемане на работа от 1973 г. е включена в „8-те ключови конвенции за основните права“ и беше предвиден засилен международен контрол за спазването ѝ. Премахването на детския труд става една от основните задачи на МОТ и на всички нейни членове поради факта на членуването им в организацията, независимо от това дали са ратифицирали или не Конвенция № 138 на МОТ от 1973 г. за минималната възраст. За постигането на тази цел Декларацията предвижда държавите членки на МОТ да представят ежегодно доклади за изпълнението на Конвенция № 138 на МОТ, за да се упражнява контрол от контролните органи на МОТ, като се използва процедурата на докладите по чл. 19, ал. 5, б. „е“ и ал. 6, б. „d“ от Устава на МОТ⁴⁵.

Един от същностните елементи на Декларацията на МОТ за основополагащите принципи и права в сферата на труда от 1998 г. се отнася до изготвянето под ръководството на Генералния директор на МБТ на световен доклад, който да бъде представен пред МКТ. Този ежегоден доклад се посвещава на един от четирите основополагащи международни принципи в сферата на труда, посочени в декларацията. Той се съставя въз основа на докладите, представени от държавите членки, вкл. и от тези, които не са ратифицирали основополагащите конвенции, както и въз основа на всякаква друга събрана информация в световен мащаб. Въз основа на това през годините са разработени и представени няколко доклада относно принципа

⁴² Комиссия ООН по правам человека: Права ребёнка: Доклад Специального докладчика по вопросу о торговле детьми, детской проституции и детской порнографии (Доклад № E/CN.4/1996/100, 17 янв. 1996 г.), с. 10.

⁴³ Богатыренко, З. С. Новейшие тенденции в нормотворческой деятельности Международной организации труда. – Труд за рубежом, 2003, № 3, с. 129–158; от него: Международная организация труда и ее нормотворческая деятельность. – В: Международная организация труда: конвенции, документы, материалы. Москва: Издательство „Норма“, 2007, с. 32-34.

⁴⁴ Вж. по тази проблематика *Стайков, Ив.* Общопризнатите принципи и норми на международноправното регулиране на труда. – В: Международната организация на труда и България – 100 години и напред. Сборник с доклади и научни съобщения от Международната научнопрактическа конференция, посветена на 100-годишнината от създаването на МОТ, 27-28 юни 2019 г., Софийски университет „Св. Кл. Охридски“. Ред. кол. С.: Сиби и др., 2020, с. 123-133; *Лушиков А. М., М. В. Лушикова.* О единстве (унификации, гармонизации) и дифференциации источников международного трудового права и международного права социального обеспечения. – Вестник трудового права и права социального обеспечения, 2009, № 4, с. 49-51; *Люттов, Н. Л.* Основополагающие международные права и принципы в сфере труда: проблемы определения. – Вестник трудового права и права социального обеспечения, 2009, № 4, с. 103-118; *Томашевский, К. Л.* Источники трудового права государств – членов Евразийского экономического союза (проблемы теории и практики). Минск: Учреждение образования Федерации профсоюзов Беларуси „Международный университет МИТСО“, 2017, с. 331-332.

⁴⁵ Вж. *Средкова, Кр.* Прилагане на международните трудовоправни норми – вътрешен и международен контрол. – Юридически свят, 2007, № 1, с. 41-60; *Мръчков, В.* Нормотворческата дейност на МОТ и България през изтеклите 100 години. – В: Международната организация на труда и България – 100 години и напред. Сборник с доклади и научни съобщения от Международната научнопрактическа конференция, посветена на 100-годишнината от създаването на МОТ, 27-28 юни 2019 г., Софийски университет „Св. Кл. Охридски“. Ред. кол. С.: Сиби и др., с. 54-55.

за ефективна забрана на детския труд: 2002 г. – за реалното прилагане на забраната на детския труд; 2006 г. – „Премахване на детския труд: целта е близо“ и други.

IV. Уредба на детския труд в регионалните международноправни актове

В унисон с развитието на международноправната уредба на забраната и закрилата на детския труд на универсално ниво, се приемат актове и на регионално ниво, преди всичко в Европа.

През 1991 г. Комитетът на министрите към Съвета на Европа приема Препоръка R (91)11, която се отнася до сексуалната експлоатация, порнографията и проституцията, както и за търговията с деца и младежи⁴⁶.

Специално трябва да се отбележи значението на Европейската социална харта на Съвета на Европа (ревизирана версия от 3.05.1996 г.) като многостранен международен регионален нормативен договор в социалната област⁴⁷. Тя урежда най-големия брой основни, преди всичко трудови, права, съотнесено към техния брой в другите международноправни актове към днешна дата. В Хартата в единство са уредени трудови и други социални права, както и задълженията на държавите за реалното осъществяване на тези права, които през десетилетията са били уредени в различни актове на ООН, в конвенции и препоръки на МОТ, в регионални международноправни актове⁴⁸. Както посочва образно известният руски трудовоправник и компаративист проф. Игор Я. Киселев (1932–2005) „Хартата може да се разглежда като важен международноправен акт, който осъществява синтез на основните трудови права за европейските държави и установява определена „летва“ по отношение на нивото на защитната функция на трудовото право, под което не може да се спуска нито една цивилизована европейска държава, която признава демокрацията и социалните ценности и идеали“⁴⁹. Специално във връзка с разглежданата проблематика, трябва да се посочи разпоредбата на чл. 7, ал. 1 и 2 от Хартата, в която се урежда диференцираната норма на минималната възраст за приемане на работа – 15 и 18 години.

По отношение на правото на Европейския съюз трябва да се посочи Директива 94/33/ЕО от 22.06.1994 г. за защита на правата на работещите младежи (за закрила на труда на младите хора). Тя забранява полагането на труд от лица, ненавършили 15-годишна възраст, и урежда условията на труд на младежите от 15-18 годишна възраст и специалната закрила на техния труд⁵⁰. Директивата е в сила от 1996 г.

⁴⁶ *Христозов, Хр.* Въпроси на правния статус на детето в правото на Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи. – *Правата на човека*, II, 1998, № 2, с. 53-63

⁴⁷ Този международен договор е приет и открит за подписване в Торино на 18 октомври 1961 г. През 1988 г. е подписан Допълнителен протокол към него, който съдържа четири нови компонента, свързани с правата на човека. През 1995 г. е въведен нов протокол, касаещ системата на колективните жалби, а на 3 май 1996 г. в Страсбург е приет ревизирият вариант на Хартата, която България подписа през 2000 г. и обн., ДВ, бр. 43 от 2001 г. Вж. *Павлов, Б.* Европейската социална харта и защитата на основните социални права в България и в Европа. – *Международни отношения*, XXIX, 2000, № 6, с. 57-60; *Средкова, Кр.* Прилагане на Европейската социална харта във вътрешните правни системи. – *Съвременно право*, 2006, № 5, с. 7-24.

⁴⁸ Вж. подробно *Средкова, Кр.* 20 години Европейска социална харта в България. – *Съвременно право*, XXXI, 2020, № 2, с. 7-22.

⁴⁹ *Киселев, И. Я.* Трудовыe стандарты Совета Европы. – *Труд за рубежом*, 1999, № 4, с. 115.

⁵⁰ Вж. подробно *Попова, Цв.* Въвеждане на Директива 94/33/ЕО за закрила на младите хора на работното място в българското трудово законодателство. – В: *Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право*. Том III. Трудовото право на Европейския съюз и българската правна система. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2009, с. 117-129; Вж. и *Кичева, Д., Р. Христова.* Системата за закрила на детето – в съответствие с европейските стандарти. – *Информационен бюлетин по труда*, XLIV, 2011, № 10, с. 58-72.

V. Същност на забраната на детския труд

Пред обективната невъзможност изведнъж и изцяло да бъде забранен и премахнат детския труд при широките размери и разнообразните форми, в които той се използва в съвременния свят, МОТ избра един по-реалистичен и прагматичен подход: забрана и премахване на най-тежките и нетърпими форми на детския труд. Тях имат предвид посочената резолюция на МКТ от 1996 г. и Декларацията на МОТ за основополагащите принципи и права в сферата на труда от 1998 г., като ги наричат „най-лошите форми на детския труд“.

Като резултат от многогодишната дейност на различните органи на МОТ през 1999 г. се прие специалната Конвенция № 182 относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-тежките форми на детския труд (за забрана и премахване на най-лошите форми на детския труд, в друг превод на български език), както и допълващата я Препоръка № 190 относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-тежките форми на детския труд от същата година⁵¹. Двата акта на МОТ за най-лошите форми на детския труд допълват Конвенция № 138 на МОТ относно минималната възраст от 1973 г. По този начин двете уредби си разпределят общата задача – закрила на труда на децата, при което Конвенция № 182 и Препоръка № 190 закрилят децата, като забраняват използването на детския труд в някои определени като „най-лоши форми“, а Конвенция № 138 урежда условията, при които децата (лицата до 18-годишна възраст) могат да бъдат приемани на работа.

Основната идея на съвременната международноправна уредба на забраната на детския труд е най-лошите форми на детския труд да бъдат абсолютно забранени, а другите съществуващи форми – да бъдат премахнати за в бъдеще. Тези форми са изчерпателно изброени в чл. 3 от Конвенция № 182 на МОТ. Те могат да бъдат разделени на две групи.

Първата група обхваща работи и дейности, които унижават човешкото достойнство, не са общественоползвателни и поради това са забранени за всички, и в които използването на детския труд, е особено вредно за децата. Това са: всички форми на робство или практики, подобни на робство, такива като търговия и трафик на деца, крепостничество заради дългове и крепостничество изобщо, както и насилствен или принудителен труд, включително насилствено или принудително набиране на деца за използването им във военни конфликти (б. „а“); използването, доставянето или предлагането на деца за проституция, за производство на порнография или порнографски изяви (б. „б“); използването, доставянето или предлагането на деца за незаконни дейности, в частност за производство и трафик на наркотици, определени в съответните международни договори (б. „с“).

Втората група са работи и дейности, които са общественоползвателни и разрешени, но които поради естеството си и/или условията, при които се извършват, са вредни за здравето и морала на децата и са опасни за тях (б. „д“). Тези работи и дейности се определят от националното законодателство или от компетентните власти на всяка държава членка на МОТ след консултации със заинтересованите работодателски и синдикални организации (чл. 4, ал. 1). Те са посочени примерно в чл. 3 и чл. 4 от Препоръка № 190 на МОТ и обхващат работи и дейности, които: излагат децата на физическо, психическо и сексуално напрежение; извършват се под земята, под водата или високо над земята; свързани са с опасни машини или с пренасяне

⁵¹ Конвенцията е приета на 87-та редовна сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 17.06.1999 г. Конвенцията е ратифицирана от България със закон, приет от 38-то Народно събрание на 21.06.2000 г., обн., ДВ, бр. 54 от 4.07.2000 г. Издадена от Министерството на труда и социалната политика, обн., ДВ, бр. 68 от 3.08.2001 г., в сила за Република България от 28.07.2001 г.

Вж. и Решение на Народното събрание за вземане на акт от Препоръка № 190 относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-тежките форми на детския труд, приета на 87-та сесия на Генералната конференция на Международната организация на труда през юни 1999 г. в Женева, прието на основание чл. 86, ал. 1 от Конституцията на Република България и чл. 19, ал. 6, б. „б“ от Устава на МОТ, обн., ДВ, бр. 54 от 4.07.2000 г.

на тежести; с вредни вещества; с голяма продължителност на работното време или с полагане на нощен труд и други подобни. В своя чл. 4, ал. 3 конвенцията задължава държавите членки периодично да осъвременяват списъка на тези работи и дейности след консултации със заинтересуваните организации на работодателите и на работниците и служителите.

Държавите, които ратифицират Конвенция № 182 на МОТ, се задължават да създадат специални контролни органи за спазване на установените забрани за полагане на детския труд, както и да изработят в сътрудничество и консултации с работодателските и синдикалните организации програми за премахване на най-лошите форми на детския труд, да предвидят юридически санкции (наказателни, административни, дисциплинарни) за нарушаване на забраната за използване на най-лошите форми на детския труд (чл. 5-7 от Конвенция № 182 и чл. 5-14 от Препоръка № 190 на МОТ).

VI. Същност на закрилата на детския труд

Закрилата на детския труд е относима към лицата от „по-висока“ детска възраст – до 18 години, за които е позволено да работят (което означава, че е спазена принципната забрана за детския труд). Тя обхваща три групи въпроси: 1. минимална възраст за постъпване на работа; 2. забрана за полагане на нощен труд; 3. задължителни медицински прегледи.

1. Както стана ясно от изложеното по-горе, международноправната уредба на минималната възраст за постъпване на работа в конвенциите и препоръките на МОТ има еволютивен характер. Нейното създаване започва непосредствено след учредяването на МОТ като отраслова уредба.

В самото начало тази минимална възраст е определена на 14 години за постъпване на работа в индустриалните предприятия (Конвенция № 5 от 1919 г.), за морския труд (Конвенция № 7 от 1920 г.), земеделието (Конвенция № 10 от 1921 г.) и други. През 30-те години на XX век започва постепенно възприемане на минималната възраст от 15 години – за морския труд (Конвенция № 58 от 1936 г.), за индустриалните предприятия (Конвенция № 59 от 1937 г.), за неиндустриалните дейности (Конвенция № 60 от 1937 г.) и други.

Още от 20-те години на XX век и особено след края на Втората световна война започва и въвеждането на по-висока минимална възраст за някои тежки и вредни работи. Конвенция № 15 от 1921 г. възприема 18 години като минимална възраст за огняри на кораби, а няколко десетилетия по-късно Конвенция № 112 от 1959 г. урежда тази възраст и за огняри на риболовни кораби. Конвенция № 33 от 1932 г., Конвенция № 59 и Конвенция № 60 от 1937 г. изискват от държавите членки в националното си законодателство да определят по-висока минимална възраст за работи, които са вредни или опасни за живота, здравето и морала на непълнолетните. Конвенция № 123 от 1965 г. урежда като минимална 16-годишна възраст за постъпване на работа в мините.

Вече беше посочено важното значение на кодифициращата Конвенция № 138 на МОТ от 1973 г. В чл. 2, ал. 3 тя установява като минимална възраст за постъпване на работа завършването на задължителното образование, но не по-ниска от 15 години. За държави, чиято икономика и училищни институции не са достатъчно развити, след консултации с заинтересуваните работодателски и синдикални организации (ако такива организации съществуват), тази възраст като първи етап може да се фиксира на 14 години (чл. 2, ал. 4). В чл. 3, ал. 1 от конвенцията е уредено, че минималната възраст за приемане на работи, които могат да навредят на здравето и на морала на юношите и са опасни за тях, е 18 години. На леки работи, определени в националното законодателство, могат да бъдат приемани и лица от 13- до 15-годишна възраст (чл. 7). Държавите, които ратифицират Конвенция № 138 с придружаващата ратификацията задължителна декларация, определят възприетата от тях минимална възраст за приемане на работа на техните територии и на транспортните средства,

регистрирани на териториите им, съобразно предвидените в конвенцията гъвкави възможности за това. Държава членка, която е ратифицирала конвенцията, може впоследствие да уведоми Генералния директор на МБТ чрез нови декларации, че повишава минималната възраст, определена преди това (чл. 2, ал. 1 и ал. 2)⁵².

От направения анализ следва, че Конвенция № 138 на МОТ от 1973 г. ревизира предходните я конвенции за минималната възраст по отрасли и видове дейности, приети в предходните 50 години, като систематизира и кодифицира международната уредба в тази проблематика⁵³. Както с основание отбелязва проф. Васил Мръчков „тя е и продължава да бъде „модел“ за кодифициране на отрасловата международна уредба и в други области на международното трудово право“⁵⁴.

2. Принципното положение в международното трудово право е, че нощният труд за лицата до 18-годишна възраст е забранен. Международноправната уредба се съдържа в три конвенции на МОТ.

Съгласно чл. 2, ал. 1 от Конвенция № 6 относно нощния труд на децата в индустрията от 1919 г. забранено е наемането за нощен труд на деца под 18 години в индустриални – публични или частни, предприятия или в техните клонове с изключение на тези, в които са наети само членовете на едно и също семейство, освен в случаите, предвидени в следващите разпоредби на конвенцията⁵⁵. Конвенцията забранява децата да полагат труд във времеви интервал от 10 часа вечерта до 5 часа сутринта, който труд се квалифицира като „нощен“ (чл. 3, ал. 1 – „терминът „нощ“ означава период най-малко 11 последователни часа, който включва интервала от 10 часа вечерта до 5 часа сутринта“).

Тридесет години по-късно в Конвенция № 90 за нощния труд на децата в индустрията (ревизирана) от 1949 г. времеви интервал на нощния труд, съответно нощна почивка, в индустриалните предприятия се увеличава до 6 часа сутринта, т.е. 12 последователни часа.

Конвенция № 79 относно ограничаване на нощния труд на децата и юношите в неиндустриалните предприятия от 1946 г. въвежда забрана за нощния труд за децата под 14 години, които са приети на работа на пълен или непълен работен ден, и децата над 14 години, които подлежат на задължително образование, за времеви период от 8 часа вечерта до 8 часа сутринта, т.е. най-малко 14 последователни часа (чл. 2, ал. 1). Децата над 14 години, които не подлежат на задължително образование, както и юношите под 18 години не трябва да бъдат наемани или да работят през нощта за период най-малко от 12 последователни часа, които

⁵² Ратификацията на Конвенция № 138 от България е придружена от следната декларация по чл. 2, ал. 1 от конвенцията: „В Народна република България минималната възраст за приемане на работа се определя на 16 години, като съгласно чл. 7 от същата конвенция само в изключителни случаи могат да се приемат на работа лица от 15- до 16 годишна възраст, и то с разрешение на Инспекцията по труда“ (обнародвана в ДВ, бр. 13 от 7.02.1980 г.). Следва да се подчертае, че Конвенция № 138 на МОТ е ратифицирана от България при действието на Кодекса на труда от 1951 г. (отм.), от когато е възприета и минималната възраст за постъпване на работа 16 години и изключенията за лица под 16 години, т.е. повече от две десетилетия преди приемането на конвенцията. При приемането на втория Кодекс на труда през 1986 г. и към днешна дата тази вътрешноправна уредба на забраната и закрилата на детския труд е непроменена (вж. чл. 301-304 КТ). Вж. и *Мръчков, В.* Приносът на българското трудово законодателство за укрепване на международната защита на социалните и икономическите права на човека. – Правна мисъл, 1980, № 3, с. 71-80.

⁵³ Вж. изричната разпоредба на чл. 10 от конвенцията относно ревизирането при определени условия на всички предходни конвенции за минималната възраст, както и за денонсирането на някои предходни конвенции при влизането в сила и поемането на задължения по тази конвенция.

⁵⁴ *Мръчков, В.* Международно трудово право, с. 168.

⁵⁵ В дефинитивната норма на чл. 1, ал. 1 от конвенцията е определено кои са „индустриалните предприятия“ по смисъла на конвенцията, като чл. 1, ал. 2 задължава компетентната власт във всяка държава членка да определи разграничителната линия между индустрията, от една страна, и търговията и земеделието, от друга.

обхващат интервала от 10 часа вечерта до 6 часа сутринта (чл. 3, ал. 1). Съгласно дефиницията за прилагането на конвенцията за „неиндустриални дейности“ се смятат всички дейности, различни от тези, които са признати от компетентните власти за индустриални, земеделски и морски (чл. 1, ал. 2), като компетентната власт във всяка държава членка определя разделителната линия между неиндустриалните дейности, от една страна, и индустриалните, земеделските и морските дейности, от друга (чл. 1, ал. 3).

3. Международноправната уредба на задължителните медицински прегледи на лицата до 18 години, които се наемат на работа, се съдържа в четири конвенции на МОТ: Конвенция № 16 относно задължителните медицински прегледи на деца и юноши, приети на служба в параходите от 1921 г., Конвенция № 77 относно медицинския преглед за работоспособността на децата и юношите (индустрия) от 1946 г., Конвенция № 78 относно медицинския преглед за работоспособността на децата и юношите (неиндустриални дейности) от 1946 г. и Конвенция № 124 за медицинския преглед на младежите с оглед на допускането им до подземна работа в мините от 1965 г.

Конвенция № 16 е типична отраслова трудова конвенция и се отнася за специалната трудовоправна закрила на лица до 18-годишна възраст, които работят на кораби, т.е. полагат морски труд. Конвенцията е приета на 3-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 25 октомври 1921 г. и е в сила от 20 ноември 1922 г. Съгласно чл. 2 от конвенцията, с изключение на корабите, на които работят само членовете на едно и също семейство, децата и юношите под 18-годишна възраст могат да бъдат приемани на работа на кораби⁵⁶ само след представяне на медицинско свидетелство, които удостоверява тяхната годност за тази работа, подписано от лекар, одобрен от компетентната власт. Заестостта на тези деца и юноши с морски труд може да продължи само след подновяване на медицинския преглед през периоди, които да не надвишават 1 година, като при всеки нов преглед представят медицинско свидетелство, което удостоверява годността за морски труд (чл. 3).

Конвенция № 77 и Конвенция № 78 са приети на 29-та сесия на МКТ в Монреал (Канада) на 9.10.1946 г. и са влезли в сила на 29.12.1950 г. Двете конвенции предвиждат задължителен предварителен обстоен медицински преглед за приемане на работа на лицата до 18-годишна възраст, за да се установи тяхната годност да извършват съответната работа (чл. 2, ал. 1). Медицинският преглед за годност се извършва от квалифициран лекар, одобрен от компетентната власт, и се удостоверява чрез медицинско свидетелство или бележка, приложени към разрешението за работа или към трудовата книжка (чл. 2, ал. 2). До навършване на 18-годишна възраст на лицето медицински преглед се извършва периодично – най-малко един път в годината, а за дейности с повишена опасност и рискове за здравето – до навършване най-малко на 21-годишна възраст (чл. 3, ал. 2 и чл. 4, ал. 1).

Конвенция № 124 е приета на 49-та сесия на МКТ в Женева (Швейцария) на 23.06.1965 г. и е в сила от 1.09.1965 г. Тази конвенция изисква извършването на предварителен обстоен медицински преглед за годността на младежите до навършване на 21-годишна възраст при постъпването им на подземна работа в мините, както и на периодични медицински прегледи най-малко един път в годината до навършване на 21-годишна възраст (чл. 2, ал. 1)⁵⁷. Съгласно чл. 3, ал. 2 рентгенова снимка на белите дробове се изисква при първоначалния медицински

⁵⁶ В чл. 1 от конвенцията се съдържа дефиниция за термина „кораб“ по смисъла и за прилагането на тази конвенция – всички параходи, кораби или други плавателни съдове, каквито и да са те, публична или частна собственост, които извършват морско корабоплаване, с изключение на военните кораби.

⁵⁷ Съгласно определителната норма на чл. 1, ал. 1 при прилагането на конвенцията под термина „мина“ се разбира всяко предприятие, както публично, така и частно, целта на което е извличането на вещества, които се намират под земята, и което обхваща подземната работа на лицата. Съгласно чл. 1, ал. 2 разпоредбите на тази конвенция се прилагат и за приемането на подземна работа и използването на подземна работа и в кариерите.

преглед за приемането на работа и ако това се сметне за необходимо от медицинска гледна точка, и при следващите периодични медицински прегледи.

Конвенция № 77, Конвенция № 78 и Конвенция № 124 на МОТ уреждат, че извършването на медицинските прегледи не трябва да бъдат за сметка (не трябва да водят до никакви разходи) на детето, юношата и неговите родители или настойници (чл. 5 от Конвенция № 77 и Конвенция № 78 и чл. 3, ал. 3 от Конвенция № 124). Това задължение поражда трудности при прилагането на конвенциите и обяснява сравнително малкия брой ратификации, които те са получили през годините.

VII. Заключение

Въпреки енергичните и последователни мерки на международната общност, както и дейността на законодателните и изпълнителните органи на държавите членки на МОТ през изминалите сто години, за съжаление и към днешна дата, броят на работещите деца и особено на работещите деца при опасни и вредни условия на труд, в световен мащаб продължава да бъде изключително висок. Затова анализираната проблематика продължава да бъде актуална, като тя постоянно присъства в дневния ред на много правителствени и неправителствени световни и регионални международни организации.

Библиография:

1. Александров, Емил. Международна защита на правата на детето. – Международни отношения, 1979, № 4, с. 38-45.
2. Базедоу, Юрген. Относно глобализацията на правото. – Юридически свят, 2005, № 2, с. 87-100.
3. Белякова, Биляна. Защита на децата в светлината на международните актове в тази област. – Европейска интеграция и право, 2005, № 3, с. 65-72.
4. Бахнев, Юри. Международните пактове за правата на човека. – Международни отношения, 1976, № 4, с. 30-40.
5. Богатыренко, З. С. Новейшие тенденции в нормотворческой деятельности Международной организации труда. – Труд за рубежом, 2003, № 3, с. 129–158.
6. Богатыренко, З. С. Международная организация труда и ее нормотворческая деятельность. – В: Международная организация труда: конвенции, документы, материалы. Москва: Издательство „Норма“, 2007, с. 9-48.
7. Богатыренко, З. С. Международная организация труда в современном мире (к 90-летию МОТ). – Труд за рубежом, 2008, № 4, с. 3-62.
8. Борисов, Орлин. Перспективи за развитието на международното публично право под влияние на глобализацията. – В: Сборник с доклади от Международна научна конференция „Ролята и значението на международното и наднационалното право в съвременния свят“, организирана по повод 90-годишнината на проф. д-р Иван Владимиров. София: Издателски комплекс – УНСС, 2018, с. 57-76.
9. Василев, Атанас. Трудовоправна закрила на непълнолетните. – Обществено възпитание, 1983, № 2, с. 9-15.
10. Василев, Атанас. Трудово право. Бургас: Бургаски свободен университет, 1997, 608 с.
11. Големинов, Чудомир. Глобализацията и правото. – Правна мисъл, 2002, № 3, с. 3-11.
12. Декларация МОТ о социальной справедливости в целях справедливой глобализации. Женева: Международное бюро труда, 2008.
13. Десев, Николай. Премахването на детския труд – предизвикателство за международната общност. – Проблеми на труда, XXXIX, 1998, № 7, с. 76-83.

14. Детский труд: Цель – искоренить нетерпимые его формы. Женева: Международное бюро труда, 1996, VI (1), 2. изд. 1998, 124 с.
15. Иванов, С. А. Проблемы международного регулирования труда. Москва: Издательство „Наука“, 1964.
16. Исеини, Зенун Хазби. Общи принципи относено статута на децата според Конвенцията за правата на детето от 1989 г. – Правна мисъл, 2001, № 4, с. 78-88.
17. Йосифов, Никола. Функции и органи на Международната организация на труда. – Проблеми на труда, XXXIII, 1992, № 8, с. 56-70.
18. Йотов, Борислав. Конвенцията за правата на детето и задълженията на българския законодател. – Правна мисъл, 1993, № 2, с. 93-96.
19. Киселев, И. Я. Трудовые стандарты Совета Европы. – Труд за рубежом, 1999, № 4.
20. Кичева, Даниела, Росица Христова. Системата за закрила на детето – в съответствие с европейските стандарти. – Информационен бюлетин по труда, XLIV, 2011, № 10, с. 58-72.
21. Койчева, Райна. Проблемът за детския труд в актовете на МОТ и в българското законодателство. – В: Проблеми на трудовото и осигурителното право. Научна конференция в памет на проф. д-р Атанас Василев по повод 70 години от рождението му [София, 6 ноември 2020 г.]. София: Издателски комплекс – УНСС, 2020, с. 78-89.
22. Койчева, Райна. Закрила на труда на непълнолетните в българското законодателство. – Научни трудове на УНСС, година LXI, 2021, том 3, с. 331-340.
23. Комиссия ООН по правам человека: Права ребёнка: Доклад Специального докладчика по вопросу о торговле детьми, детской проституции и детской порнографии (Доклад № E/CN.4/1996/100, 17 янв. 1996 г.).
24. Костин, Л. А. Международная организация труда. Москва: Экзамен, 2002, 416 с.
25. Лозанова, Цветанка. Международните договори за защита на правата на човека – еволюция и съвременна оценка на правната им същност. – Юридически сборник на Бургаския свободен университет, Юридически факултет. Том IX. Бургас: БСУ, 1998, с. 47-74.
26. Лозанова, Цветанка. Международен механизъм за защита на правата на човека – правна същност, видове и тенденции на развитие. – Юридически свят, 1999, № 2, с. 161-187.
27. Лушников А. М., М. В. Лушникова. О единстве (унификации, гармонизации) и дифференциации источников международного трудового права и международного права социального обеспечения. – Вестник трудового права и права социального обеспечения, 2009, № 4.
28. Лушникова, М. В., А. М. Лушников. Международное трудовое право и международное право социального обеспечения: введение в курс. Учебное пособие. Ярославль: Ярославский государственный университет им. П. Г. Демидова, 2010, 248 с.
29. Лютов, Н. Л. Основополагающие международные права и принципы в сфере труда: проблемы определения. – Вестник трудового права и права социального обеспечения, 2009, № 4, с. 103-118.
30. Маркова, Пламенка. Нормотворческата дейност на МОТ в условията на глобализация. – В: Международната организация на труда и България – 100 години и занапред. Сборник с доклади и научни съобщения от Международната научнопрактическа конференция, посветена на 100-годишнината от създаването на МОТ, 27-28 юни 2019 г., Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Редакционна колегия. София: Сиби, БАТПОО, ИК „Труд и право“, НОИ, МТСП и др., 2020, с. 70-78.
31. Мръчков, Васил. Правна и политическа същност на конвенциите и препоръките на Международната организация на труда. – Правна мисъл, 1975, № 1, с. 13-26.
32. Мръчков, Васил. Българското трудово законодателство и международните трудови конвенции и препоръки. София: ДИ „Наука и изкуство“, 1978, 351 с.

33. Мръчков, Васил. Приносът на българското трудово законодателство за укрепване на международната защита на социалните и икономическите права на човека. – Правна мисъл, 1980, № 3, с. 71-80.
34. Мръчков, Васил. Международна закрила на правата на човека. – Земя и прогрес, 1985, № 7, с. 54-58.
35. Мръчков, Васил. Международноправната закрила на икономическите и социалните права и тяхното осъществяване в България. – Международни отношения, 1988, № 10, с. 15-27.
36. Мръчков, Васил. България пред международните трудови норми. – В: Международните трудови конвенции в България. София: Конфедерация на независимите синдикати в България, 1992, с. 19-56.
37. Мръчков, Васил. Международно трудово право. София: Сиби, 2000, 360 с.
38. Мръчков, Васил. Трудово право. 10. прераб. и доп. изд. София: Сиби, 2018, 1000 с.
39. Мръчков, Васил. Нормотворческата дейност на МОТ и България през изтеклите 100 години. – В: Международната организация на труда и България – 100 години и напред. Сборник с доклади и научни съобщения от Международната научнопрактическа конференция, посветена на 100-годишнината от създаването на МОТ, 27-28 юни 2019 г., Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Редакционна колегия. София: Сиби, БАТПОО, ИК „Труд и право“, НОИ, МТСП и др., 2020, с. 29-59.
40. Мръчков, Васил, Красимира Средкова, Атанас Василев, Емил Мингов. Коментар на Кодекса на труда. 13. прераб. и доп. изд. София: Сиби, 2021, 1224 с.
41. Нормотворческата дейност на МОТ в епоха глобализации. МКТ. 85-я сесия 1997 г. Доклад Генералного директора М. Хансенна. Женева: Международно бюро на труда, 1997.
42. Павлов, Борислав. Европейската социална харта и защитата на основните социални права в България и в Европа. – Международни отношения, ХХІХ, 2000, № 6, с. 57-60.
43. Петрова, Паунита. Международноправна защита на правото на труд и четвъртата индустриална революция. – Във: Въздействие на международното право и правото на Европейския съюз върху българската правна система. София: Издателски комплекс – УНСС, 2019, с. 84-90.
44. Попова, Цвета. Въвеждане на Директива 94/33/ЕО за закрила на младите хора на работното място в българското трудово законодателство. – В: Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право. Том III. Трудовото право на Европейския съюз и българската правна система. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2009, с. 117-129.
45. Средкова, Красимира. Специална закрила на някои категории работници. С.: Наука и изкуство, 1988, 91 с.
46. Средкова, Красимира. България, Европа, светът – и социалното законодателство. – Информационен бюлетин по труда на Министерството на труда и социалната политика, 1999, № 1, с. 75-82.
47. Средкова, Красимира. Минимална възраст за приемане на работа. – Труд и право, ХІ, 2002, № 6, с. 15-18.
48. Средкова, Красимира. Прилагане на Европейската социална харта във вътрешните правни системи. – Съвременен право, 2006, № 5, с. 7-24.
49. Средкова, Красимира. Прилагане на международните трудовоправни норми – вътрешен и международен контрол. – Юридически свят, 2007, № 1, с. 41-60.
50. Средкова, Красимира. Трудово право. Специална част. Дял I. Индивидуално трудово право. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2011, 543 с.
51. Средкова, Красимира. 20 години Европейска социална харта в България. – Съвременен право, ХХХІ, 2020, № 2, с. 7-22.

52. Стайков, Ивайло. Трудовите права – между естествено-правните и юридико-позитивистичните възгледи за правата на човека. – В: Правата на гражданите и тяхната защита. Сборник доклади и статии от международната научна конференция в чест на акад. Антонио Фернандес де Бухан и Фернандес, почетен доктор на Нов български университет, проведена на 6 ноември 2018 г. С.: Издателство на Нов български университет, 2019, с. 399-411.
53. Стайков, Ивайло. Общопризнатите принципи и норми на международноправното регулиране на труда. – В: Международната организация на труда и България – 100 години и занаят. Сборник с доклади и научни съобщения от Международната научнопрактическа конференция, посветена на 100-годишнината от създаването на МОТ, 27-28 юни 2019 г., Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Редакционна колегия. София: Сиби, БАТОО, ИК „Труд и право“, НОИ, МТСП и др., 2020, с. 123-133.
54. Стайков, Ивайло. 100 години членство на България в Международната организация на труда и значение на международните трудови стандарти. – Съвременно право, XXXI, 2020, № 2, с. 23-40.
55. Станкова, Емилия. Правни проблеми на труда на непълнолетните. – Проблеми на труда, XXV, 1984, № 3, с. 39-44.
56. Годорова, Велина. Конвенцията на ООН за правата на детето и българското законодателство. – Правата на човека, I, 1997, № 1, с. 27-35.
57. Томашевский, К. Л. Источники трудового права государств – членов Евразийского экономического союза (проблемы теории и практики). Минск: Учреждение образования Федерации профсоюзов Беларуси „Международный университет МИТСО“, 2017, 560 с.
58. Хасъмска, Мария. Закрила на труда на непълнолетните лица. – Труд и право, XI, 2002, № 9, с. 40-43.
59. Христов, Христо. Въпроси на правния статус на детето в правото на Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи. – Правата на човека, II, 1998, № 2, с. 53-63.
60. Шкунаев, В. Г. Международная организация труда – вчера и сегодня. Москва: Международные отношения, 1968.
61. Bequle, A., Meyers, W. E. First things first in child labour: Eliminating work detrimental to children. Geneva: ILO, 1995.
62. Giving globalization a human face. Report III (Part 1B). Geneva: ILO, 2012, 400 p.
63. IPEC: A programme of action against child bondage. Geneva: ILO, 1992.
64. Labour regulation in the 21-st Century: in search of Flexibility and Security. Series Edit.: T. Fashoyin, M. Tiraboschi; Duest Edit.: T. Davulis, D. Petrylaite. – Newcastle upon Tyne. Cambridge Scholar Publishing, 2012, 24 p.
65. Lord Wedderburn ... [et al.]. Labour law in the post-industrial era: essays in honour of Hugo Sinzheimer. Dartmouth, 1994, VIII, 152 p.
66. The International Labour Organization fundamental conventions. Geneva: ILO, 2002, 78 p.

МИРОВЫЕ МОДЕЛИ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ: СРАВНЕНИЕ И ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ

Данилевич Н.С.

ДВНЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»
кафедра социэкономки и управления персоналом

Рудакова С.Г.

ДВНЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»
кафедра социэкономки и управления персоналом

Щегинина Л.В.

ДВНЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»
кафедра социэкономки и управления персоналом

Сегодня во всем мире на финансовый успех компании сильно влияет такой показатель как успешность влияния предприятий на разных заинтересованных или задействованных в производстве лиц – стейкхолдеров. Очевидно, что немаловажную роль в создании положительного образа бизнеса в глазах общества играет не только рекламная кампания и качество товара, но и правильный имидж. В свою очередь, его невозможно сформировать без сбалансированного подхода ко всем общественным группам, а так же без качественно нового уровня взаимоотношений с работниками и партнерами. По этой причине в начале 80-х годов зарождается новая концепция корпоративной социальной ответственности. Впоследствии, она начинает занимать важное место в формировании политики крупнейших компаний Соединенных Штатов и Европы.

Большинство крупнейших компаний Западной Европы и Соединенных Штатов создали свою политику корпоративной социальной ответственности. Были созданы объединения компаний, основной целью которых явилось развитие и распространение концепции корпоративной социальной ответственности; разработка этой идеи была начата экспертами и исследователями, работающими в области корпоративного управления. Изучение самой концепции корпоративной социальной ответственности было введено во все учебные курсы по корпоративному менеджменту высших ведущих экономических учебных заведений.

Рассмотрим американскую модель корпоративной социальной ответственности, ведь долгое время существовало мнение, что КСО это чисто американское явление. Учитывая природу американского предпринимательства, базирующуюся на максимальной свободе субъектов, многие сферы общества и по сей день остаются саморегулируемыми. Например, право американцев на здравоохранение у большинства является именно правом выбора гражданина пользоваться медицинскими учреждениями или нет (отсюда и добровольность медицинского страхования). Для экономики США характерно минимальное вмешательство государства в частный сектор, поэтому оно затрагивает лишь базисные (неотъемлемые) права членов общества. Соответственно, все инициативы в области корпоративной социальной ответственности добровольны для компаний по своей природе, что говорит о полной открытости американской модели корпоративной социальной ответственности.

Несмотря на это, Америка известна своими традициями систематического участия бизнеса и/или его представителей в финансировании самых разнообразных некоммерческих проектов. Там выработаны многочисленные механизмы участия бизнеса в социальной поддержке общества: немыслимое количество корпоративных фондов, нацеленных на решение различных социальных проблем за счет бизнеса (классическим примером может быть Фонд

Билла и Мелинды Гейтс, в большинстве своем финансируемый из личного состояния для целей улучшения систем образования и здравоохранения в разных странах мира); финансирование профессионального образования частным сектором так, как не спонсируется ни в какой другой стране мира. Это частично объясняется тем, что бизнес заинтересован в добровольных инвестициях в образование, финансирование пенсионных и страховых программ для персонала и других социально значимых программ. Ответственное поведение корпораций перед обществом, в котором они функционируют, поощряется соответствующими налоговыми льготами и зачислениями, закрепленными на законодательном уровне.

В отличие от США, где корпоративная социальная ответственность инициируется компаниями, выходя за рамки стандартных требований законодательства в вопросах взаимоотношений бизнеса со своими стейкхолдерами, европейские корпорации больше ограничивают себя в вопросах ответственности перед обществом. Европейская модель корпоративной социальной ответственности не открыта. Напротив, и корпоративная деятельность, традиционно рассматриваемая в США как КСО (то есть проведенная исключительно по инициативе бизнес-сообщества), в Европе, как правило, регулируется нормами, стандартами и законами соответствующих государств.

А именно одной из основных особенностей европейской модели корпоративной социальной ответственности является ее государственное регулирование. Поэтому эта модель часто относится к скрытым формам корпоративной социальной ответственности. Несмотря на существенные отличия европейских стран, в применении концепции корпоративной социальной ответственности, схожего между ними больше. Это проявляется, прежде всего, в том, что европейские политики придают большое значение поддержке разнообразных инициатив в корпоративной социальной ответственности.

Мы можем выделить следующие отличия европейской модели корпоративной социальной ответственности от американской:

- Экономическая ответственность в основном фокусируется на аспекте прибыльности бизнеса и ответственности компании перед ее акционерами (типичный американский подход). Европейцы в данную группу также относят ответственность перед работниками компании и местными общинами;
- юридическая ответственность является базой для любой формы социальной ответственности в Европе. Ведь европейский бизнес рассматривает государство как институт, приводящий в исполнение принятые правила поведения, в то время как в США подобное государственное регулирование воспринимается скорее как вмешательство в вопрос личной свободы;
- большинство социальных проблем относятся европейскими компаниями к сфере нравственной ответственности. Европейцы вообще не слишком склонны доверять частному сектору. Именно этим в Европе объясняется более высокий уровень общественного внимания к бизнесу. Например, вопросы атомной энергетики, испытания медицинских препаратов на животных, генной инженерии не сходят с повестки дня европейцев;
- благотворительность в Европе не так популярна, как в США. Последнее разъясняется уровнем налоговой нагрузки, что существенно превосходит американские аналоги. Как следствие, европейские компании участвуют в филантропических акциях преимущественно через юридически закрепленные механизмы [1, 2].

Принципы социальной ответственности формируются за счет публичных ожиданий. В последнее время общественные ожидания, адресованные бизнесу, значительно изменились, ведь обществу стало не безразлично, как компания ведет свою деятельность: чем она при этом руководствуется и как она распоряжается своими доходами. Чтобы компания осуществляла свою деятельность таким образом, чтобы соответствовать ожиданиям общества, она должна

выработать программу действий, связанную с соблюдением этических, правовых, благотворительных, природоохранных, коммерческих и общественных принципов.

На наш взгляд корпоративная социальная ответственность залог удачного ведения бизнеса, особенно в современных реалиях. Сейчас все мы переживаем кризис переосмысления не только своего поведения в отношении общества и окружающей среды, но и соответствующего поведения бизнеса. Кто угодно будь то потенциальный работник или клиент, задумывается с кем он имеет дело и хочет, чтобы этот кто-то был социально-ответственным.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, принципы социальной ответственности, стейкхолдеры, общественные ожидания.

Литература:

1. Carroll A. B. Corporate social responsibility: The centerpiece of competing and complimentary frameworks. *Organizational Dynamics*. 2015. №44. Pp. 87-96.

Кравцова Е.М., Матвеева В.Ю. Модели социальной ответственности бизнеса в мировой экономике. *Экономика, предпринимательство и право*. 2016. Том 6. № 1. С. 81-98. doi: 10.18334/epp.6.1.35241

KALKINMA PLANLARININ ORTA VADELİ PROGRAMLARA: TÜRKİYE’DE BÜYÜME STRATEJİLERİNİN ANALİZİ

Doç. Dr. Mehmet KAYA
Dicle Üniversitesi

Doktora Öğrencisi Şebnem HANAR
Dicle Üniversitesi

ÖZET

Büyüme kavramından daha kapsamlı olan kalkınma, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi gelişmelerine katkı sağladığı gibi az gelişmiş ülkeler için de bir yol haritası olmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren sanayileşme üzerine kurulan kalkınma stratejisi için, bugüne kadar farklı modeller uygulansa da, 1960-1970 arası dönemdeki planlı kalkınma modeli sürece ayrı bir damga vurmuştur. Harrod-Domar büyüme kuramına esasla hazırlanan beşer yıllık kalkınma planlarında, tüm iktisadi faaliyetler % 7 büyüme hedefi doğrultusunda düzenlenmeye çalışılmıştır. İlk üç planda bu hedefe ulaşılmış dördüncü plan ise siyasi ve ekonomik kriz dolayısıyla uygulanamamış, 1980’den sonra ise neoliberal küreselleşme ile bütünleşmek üzere dışa açık/ihracata dayalı kalkınma modeline geçilmiştir. Devletin ekonomideki ağırlığını özelleştirme vb. politikalarla azaltmaya yönelik bu modelde, kalkınma planları rafa kaldırıldığı gibi Devlet Planlama Teşkilatı da 2011 yılında kapatılmıştır. Nihayet küresel ekonomiyle bütünleşmenin bir başka adımı olarak ilki 2006-2008 yılını kapsayan orta vadeli programlar (OVP) yürürlüğe konulmuştur. Orta vadeli programlar (OVP), ülkenin genel ekonomik durumunun ihtiyaçları doğrultusunda makro politikaların hedef, ilke ve temel ekonomik büyüklüklerini de kapsayacak şekilde stratejik bir planlama ile hazırlanmaktadır. Hazırlanan diğer politika belgeleri ile yakın bir ilişkisi bulunan orta vadeli programlar, bütçe ile de yakın bir ilişki içerisinde bulunmaktadır. Her yıl bir sonraki üç yıl için hazırlanan bu orta vadeli programlar kamu için de bir yol haritası olma özelliği taşımaktadır. Hazırlanan orta vadeli programların sosyo-ekonomik alanlarda yaşanan gelişmelerin sağlam ve istikrarlı olarak devam etmesiyle birlikte güven esasına dayanması da önem arz etmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de uygulanan kalkınma programlarının son yüz yıllık süreci incelenecek, orta vadeli programlar ve Türkiye’nin büyüme stratejilerine sırasıyla değinilerek Türkiye’de kalkınma ve stratejiler üzerine değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Büyüme, Kalkınma, Kalkınma Planları (KP), Orta Vadeli Programlar (OVP)

FROM DEVELOPMENT PLANS TO MEDIUM-TERM PROGRAMS: ANALYSIS OF GROWTH STRATEGIES IN TURKEY

ABSTRACT

The concept of growth, more comprehensive development of developed and developing countries socio-economic, cultural and political development for less developed countries, such as contributing to a road map. Although different models have been applied for the development strategy based on industrialization since the establishment of the republic, the planned development model in the period between 1960 and 1970 has put a dec stamp on the process. In the five-year development plans prepared based on the Harrod-Domar growth theory, all economic activities have been tried to be

regulated in accordance with the 7% growth target. This goal was achieved in the first three plans, and the fourth plan was not implemented due to the political and economic crisis, and after 1980 it was switched to an external open/ export-based model of staying in order to integrate with neoliberal globalization. Privatizing the state's weight in the economy, etc. in this model of policy reduction, development plans were shelved and the State Planning Organization was closed in 2011. Finally, as another step of integration with the global economy, the medium-term programs (MTP) covering the first year 2006-2008 were put into effect. Medium-term programs (MTP) are prepared by strategic planning in accordance with the needs of the general economic situation of the country, including the goals, principles and main economic dimensions of macro policies. Medium-term programs that have a close relationship with other prepared policy documents also have a close relationship with the budget. These medium-term programs, which are prepared every year for the next three years, are also a roadmap for the public. It is also important that the medium-term programs prepared are based on trust, while the developments in socio-economic fields continue to be sound and stable. In this study, the last hundred years of development programs implemented in Turkey will be examined, medium-term programs and Turkey's growth strategies will be discussed respectively and evaluations will be made on development and strategies in Turkey.

Keywords: Growth, Development, Development Plans (DP), Medium-Term Programs (MTP)

MOBİLYA İŞLETMELERİNDE ÇALIŞANLARIN PERFORMANS ALGISININ COVID-19 PANDEMİSİ ÖNCESİ VE SONRASI DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Bora KIRKLIKÇI
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

ÖZET

Diğer birçok endüstri gibi, orman ürünleri endüstrisi de COVID-19 pandemisinin patlak vermesinden küresel olarak büyük darbe almıştır. Pandemi öncesi mobilya sektöründe TÜİK verilerinde; işyeri sayısı yaklaşık 39 bin, çalışan sayısı ise yaklaşık 198 bin olarak görülmektedir. Sektörün son beş yılda ağırlıklı kapasite kullanım oranı %73, üretim değeri ise yaklaşık 45 milyar TL'dir. Geçtiğimiz yıl içerisinde ticarete olumsuz etkileri önemli ölçüde hissedilen pandemi koşullarına rağmen mobilya ihracatı bir önceki yıla göre %12 oranında artış kaydederken, mobilya ithalatı ise %9 oranında azalmıştır. Bu veriler sadece pandeminin başladığı yıla ait bir karşılaştırma sunarken 2021 yılı için etkiler henüz raporlandırılmamıştır. Bu çalışma, mobilya işletmelerinde çalışanların performans algısına, COVID-19 pandemisinin etkisini değerlendirmek amacı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini yerli kuruluş özelliği gösteren orta ve büyük ölçekli mobilya işletmelerinde, usta, ustabaşı ve işçi statüsünde 84 çalışan alınmıştır. Çalışmada performans algısının belirlenmesinde Kırklıkçı ve Gedik (2021) tarafından geliştirilen 21 madde ve üç alt boyuttan oluşan 5'li likert tipi dereceleme ölçeği olan Performans Algısı Ölçeği (PAÖ) kullanılmıştır. Ölçeğin alt boyutları; verimlilik, işletme gelirleri ve ürün geliştirmedir. Çalışmaya katılanların yaş ortalaması $37,85 \pm 7,99$ olup, %69'u erkek, %58'i lise veya ön-lisans mezunu, %81'i işçidir. İşletmedeki çalışma süreleri ortalaması $6,60 \pm 1,21$ 'dir. İşletmelerin %74'ü aile/sahıs sahiplik yapısındadır ve %75'inde 150'den az kişi çalıştırmaktadır. Çalışmaya katılanların pandemi öncesi PAÖ verimlilik ($p < 0,05$), işletme gelirleri ($p < 0,001$) alt boyutları ve toplam puan düzeyleri ($p < 0,05$), pandemi sonrasında istatistiksel olarak anlamlı şekilde düşük bulunmuştur. Ancak PAÖ ürün geliştirme alt boyut puanlarında değişim anlamlı değildir ($p > 0,05$). Kırklıkçı ve Gedik (2019) orman işletmelerinde performans üzerine etkili ana faktörlerin; verimlilik, işletme gelirleri ve yeni ürün geliştirme yeteneklerinin olduğunu bildirmiştir. Nitekim bu çalışmanın sonuçları COVID-19 pandemisinin mobilya işletmelerinde çalışanların performans algısını başta işletme gelirleri olmak üzere ciddi şekilde etkilediğini göstermiştir. Elde edilen veriler aslında pandemiyi yıkıcı etkisinin azaldığı bir dönemde alınmış olmakla birlikte, yine de işletme performansları üzerine pandemiyi etkilerinin sürdüğü söylenilebilir.

Anahtar Kelimeler: Mobilya İşletmeleri, Performans Algısı, COVID-19 Pandemisi

EVALUATION OF PERFORMANCE PERCEPTION OF EMPLOYEES IN FURNITURE BUSINESSES BEFORE AND AFTER THE COVID-19 PANDEMIC

ABSTRACT

Like many other industries, the forest products industry has been hit globally by the outbreak of the COVID-19 pandemic. In the data of TÜİK in the furniture sector before the pandemic; The number of workplaces is approximately 39 thousand and the number of employees is approximately 198 thousand. The weighted capacity utilization rate of the sector in the last five years is 73%, and the production value is approximately 45 billion TL. Despite the pandemic conditions, whose negative effects on trade were felt significantly in the past year, furniture exports increased by 12% compared

to the previous year, while furniture imports decreased by 9%. While these data only provide a comparison for the year the pandemic started, effects for 2021 have not yet been reported. This study was carried out to evaluate the effect of the COVID-19 pandemic on the performance perception of the employees in furniture businesses. The sample of the study included 84 workers in the status of master, foreman and worker in medium and large-scale furniture businesses, which show the characteristics of domestic establishments. In the study, the Perceived Performance Scale (PPS), a 5-point Likert-type rating scale consisting of 21 items and three sub-dimensions, developed by Kırklıkçı and Gedik (2021), was used to determine the perception of performance. Sub-dimensions of the scale; productivity, operating income and product development. The average age of the participants in the study is 37.85 ± 7.99 , 69% of them are male, 58% are high school or associate degree graduates, and 81% are workers. The average working time in the business is 6.60 ± 1.21 . 74% of businesses are family/person owned and 75% employ less than 150 people. Pre-pandemic PPS productivity ($p < 0.05$), operating income ($p < 0.001$) sub-dimensions and total score levels ($p < 0.05$) of the participants in the study were found to be statistically significantly lower after the pandemic. However, the change in PPS product development sub-dimension scores was not significant ($p > 0.05$).

Kırklıkçı and Gedik (2019) stated that the main factors affecting performance in forest businesses; productivity, operating income and new product development capabilities. As a matter of fact, the results of this study have shown that the COVID-19 pandemic has seriously affected the performance perception of employees in furniture businesses, especially operating income. Although the data obtained was actually taken at a time when the devastating effect of the pandemic had decreased, it can still be said that the effects of the pandemic on business performances continue.

Keywords: Furniture Businesses, Perception of Performance, COVID-19 Pandemic

GİRİŞ VE AMAÇ

Diğer birçok endüstri gibi, COVID-19 pandemisinin patlak vermesinden orman ürünleri endüstrisi ve alt sektörlerinden biri olan mobilya sektörü küresel olarak büyük darbe almıştır. Malezya’da küçük ve orta ölçekli mobilya işletmelerinin pandemi sırasında finansal yönetim ve tedarik zinciri aksamaları nedeniyle kapasitelerinin çok altında faaliyet gösterdiği ve finansal baskı altında olduklarına dikkat çekilmiştir (Ratnasingam et al., 2020). Ayrıca mobilya sergileri, perakende alışveriş merkezleri ve galeriler gibi çağdaş mobilya pazarlama platformlarının, COVID-19 pandemisi sırasında kesintiye uğramasının ürünlerin tedarikçilere ulaştırılmasını engelleyerek işletmelere ciddi zarar verdiği bildirilmiştir (Ratnasingam et al., 2021). Hırvatistan’da yapılan bir çalışmada mobilya endüstrilerinin başarısı ve gelişimi için önemli bir itici güç olarak bilinen mobilya tüketicilerinin satın alma davranışlarının, pandemi sırasında öncesine göre değişmediği bildirilirken (Pirc Barčić et al., 2021), başka bir çalışmada mobilya tüketicilerinin daha çok park ve bahçe mobilyalarını yenileme isteklerinin arttığı belirlenmiştir (Genç ve Merdan, 2021).

Pandemi öncesi TÜİK verilerine göre mobilya sektöründe; işyeri sayısının yaklaşık 39 bin, çalışan sayısının ise yaklaşık 198 bin olduğu bildirilmiştir. Sektörün son beş yılda ağırlıklı kapasite kullanım oranı %73, üretim değeri ise yaklaşık 45 milyar TL’dir (STB, 2020). Geçtiğimiz yıl içerisinde ticarete olumsuz etkileri önemli ölçüde hissedilen pandemi koşullarına rağmen mobilya ihracatında bir önceki yıla göre %12 oranında artış kaydedilirken, mobilya ithalatı %9 oranında azalmıştır (TB, 2021). Bu veriler sadece pandeminin başladığı yıla ait bir karşılaştırma sunarken, 2021 yılı için etkileri henüz raporlandırılmadığı için net değildir.

Mobilya işletmelerin, pandemi sonrası değişen dünya ekonomisine ayak uydurabilmeleri için performans iyileştirme ve verimlilik artırma çalışmalarına yoğunlaşmaları zorunludur. Kırklıkçı ve Gedik (2019a) çoğunluğunu mobilya işletmelerinin oluşturduğu orman ürünleri işletmelerinde

performans üzerine etkili ana faktörlerin; verimlilik, işletme gelirleri ve yeni ürün geliştirme yeteneklerinin olduğunu bildirmiştir. Performans geliştirme çalışmalarında işletmenin performans hedeflerinin ve amaç ve değerlerinin çalışanlarla beraber belirlendiği katılımlı yönetim anlayışının önemine işaret edilmiştir (Aydın ve Tiryaki, 2015). Mobilya işletmelerinde performansının artırılması üzerinde en etkili araçlardan biri inovasyon çalışmalarıdır. Mobilya işletmelerinin inovasyon yeteneklerinin araştırıldığı bir çalışmada bu işletmelerin tamamına yakınının iyileştirilmiş ürün/hizmet inovasyonu gerçekleştirdiği bildirilmiştir (Aşkın, 2019).

Türkiye’de mobilya işletmelerinin performansı pandemi öncesi sınırlı şekilde çalışılmış bir konudur. “COVID-19 pandemisinin işletme performansını ne şekilde etkilediği?” ise bilinmemektedir. Bu doğrultuda bu çalışma, mobilya işletmelerinde çalışanların performans algısına, COVID-19 pandemisinin etkisini değerlendirmek amacı ile gerçekleştirilmiştir.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem:

Bu çalışma mobilya işletmelerindeki 84 çalışan üzerinde, performans algısına COVID-19 pandemisinin etkisinin değerlendirilmesi amacı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın birincil verisini Kırklıkçı (2019) tarafından 2017 yılında elde edilen veriler oluşturmuştur. Bu doğrultuda önceki çalışmada bulunan 462 mobilya işletmesinde çalışan 661 kişiden çalışmaya alınma kriterlerine uyan 110 çalışan olduğu belirlenmiştir. Bu kişilere mail ortamında ulaşılarak “Google forms” üzerinden hazırlanan bir çevirim içi form ile performans algıları sorulmuş ve Eylül-Ekim 2021 tarihleri arasında ikincil veriler toplanmıştır. Formlara geri dönen 84 çalışanın birincil ve ikincil verileri üzerinden karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmaya alınma kriterleri (1) işletmenin yerli bir kuruluş olması, (2) işletmenin en az 50 ve üzeri çalışan olması, (3) katılımcının işletmede usta, ustabaşı ve işçi statüsünde olması, (4) 2017-2021 tarihleri arasında kurumda görev yapmaya devam etmiş olması, (5) pandemiden işletmenin etkilendiğini belirtmiş olması, (6) çalışmaya katılmayı kabul etmesi olarak belirlenmiştir.

Veri Toplanması ve Analizi:

Çalışmada performans algısının belirlenmesinde Kırklıkçı ve Gedik (2021) tarafından geliştirilen 21 madde ve üç alt boyuttan oluşan 5’li likert tipi dereceleme ölçeği olan Performans Algısı Ölçeği (PAÖ) kullanılmıştır. Ölçeğin alt boyutları; verimlilik, işletme gelirleri ve ürün geliştirmedir. Çalışmada kurumsallaşma algısının pandemi öncesi ve sonrası düzeyinin değerlendirilmesinde Wilcoxon işaretli sıra testi kullanılmıştır. Tanımlayıcı veriler sayı, yüzde ve ortalama olarak gösterilmiştir. Değişkenlerin gruplar arası karşılaştırmalarında non-parametrik testler (Kruskal-Wallis test, Mann-Whitney U test) kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık için $p < 0,05$ olarak belirlenmiştir. Çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için bir devlet üniversitesinin sosyal bilimler etik kurulundan izin alınmıştır. Katılımcıların çalışmaya alınmasında gönüllülük ilkesine göre hareket edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya katılanların yaş ortalaması $37,85 \pm 7,99$ olup, %69'u erkek, %58'i lise veya ön-lisans mezunu, %81'i işçidir. İşletmedeki çalışma süreleri ortalaması $6,60 \pm 1,21$ 'dir. İşletmelerin %74'ü aile/şahıs sahiplik yapısındadır ve %75'inde 150'den az kişi çalıştırmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışmaya katılan işletmelerin ve yöneticilerin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı

Özellikler	n	%
İşletmenin sahiplik yapısı		
Aile/şahıs	66	73,8
Yerli sermaye ortaklık	22	26,2
İşletmenin faaliyet süresi (yıl)		
0-19	34	40,5
20-39	38	45,2
40 ve üzeri	12	14,3
İşletmenin çalışan sayısı		
50-149	63	75,0
150-249	9	10,7
250 ve üzeri	12	14,3
Çalışanın cinsiyeti		
Kadın	26	31,0
Erkek	58	69,0
Çalışma pozisyonu		
Usta/ustabaşı	16	19,0
İşçi	68	81,0
Çalışanların yaş ortalaması	$37,85 \pm 7,99$ (23-58)	
Çalışanların işletmedeki çalışma süresi (yıl)	$6,60 \pm 1,21$ (5-9)	
Çalışanların sektördeki çalışma süresi (yıl)	$7,33 \pm 1,29$ (5-9)	
Çalışanın eğitim durumu		
İlkokul-Ortaokul	22	26,2
Lise-Ön lisans	49	58,3
Lisans ve üzeri	13	15,5

Çalışmaya katılanların pandemi öncesi PAÖ verimlilik ($p < 0,05$), işletme gelirleri ($p < 0,001$) alt boyutları ve toplam puan düzeyleri ($p < 0,05$), pandemi sonrasında istatistiksel olarak anlamlı şekilde düşük bulunmuştur. Ancak PAÖ ürün geliştirme alt boyut puanlarında değişim anlamlı değildir ($p > 0,05$) (Tablo 2). Çalışanların ve işletmelerin tanıtıcı özelliklerine göre pandemi sonrası PAÖ alt boyut ve toplam puan düzeyleri karşılaştırıldığında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 2. Performans algısı düzeyinin pandemi öncesi ve sonrasında karşılaştırılması

Performans Algısı Alt Boyutları ve Toplamı	Pandemi Öncesi	Pandemi Sonrası	Z	P
Verimlilik	$4,31 \pm 0,69$	$4,07 \pm 0,76$	-2,301	,021*
İşletme gelirleri	$4,30 \pm 0,72$	$3,85 \pm 0,68$	-3,723	,000*

Ürün geliştirme	3,99±0,89	3,96±0,92	-,261	,794
Performans	4,25±0,69	4,00±0,69	-2,580	,010*

Z=Wilcoxon signed rank test, *p<0,05

TARTIŞMA

Bu çalışma orta ölçekli ve aile/ şahıs sahiplik yapısında olan 84 mobilya işletmesinde çalışan 84 mavi yakalı çalışanın performans algılarının COVID-19 pandemisi öncesi ve sonrası karşılaştırılması amacıyla gerçekleştirilmiştir. COVID-19 pandemisi öncesi ve sonrası performans algısı düzeyi tüm alt boyut ve toplamda orta düzeye çok yakın iken, geçen 4 yıl içindeki değişim tüm alt boyutlar içinde özellikle işletme gelirlerinde ileri düzeyde anlamlı olarak düşüktür. Yani çalışanlar işletmelerinin gelirleri yönünden performansının COVID-19 pandemisinden ciddi şekilde etkilediğini bildirmişlerdir. Bayram (2021) ve Ateş, Enez ve Külçe (2021) COVID-19 pandemisinin orman ürünleri endüstrisi işletmelerine hammadde tedarik zincirinin ve ürün sevkiyatının durdurulması nedeniyle büyük ekonomik zarar verdiğine işaret etmiştir. Önceki iki çalışmanın sonuçları performans algısı işletme gelirleri alt boyutundaki dramatik düşüşün sebebinin destekler niteliktedir. Mobilya işletmelerin COVID-19 pandemisinde performanslarını artırmaya yönelik web sitesi, e-posta ve sosyal medya gibi dijital pazarlama stratejilerini artırmaları gereklidir.

Performans algısı verimlilik alt boyutunda da pandemi sonrasında anlamlı düzeyde bir düşüş bulunmuştur. Kırklıkçı ve Gedik (2019a) orman ürünleri endüstrisinde performansı etkileyen birincil faktörün verimlilik olduğunu bildirmiştir. Kırklıkçı ve Gedik (2019b) mobilya ve levha işletmelerinde limited şirket statüsünde olanların, yenileme/yeni yatırım yapanların ve çalışan sayısı 10-49 olanların daha olumlu verimlilik algısına sahip olduklarını bildirmiştir. Bu çalışmanın örnekleminin bu belirleyici niteliklere sahip işletmelerden oluşmaması verimlilik algısının en çok etkilenen alan olmamasını açıklayabilir. Hali hazırda bu işletmelerin düşük olan verimlilik algılamaları pandemiden çok büyük derecede etkilenmemiş olabilir.

Performans algısı alt boyutlarından biri olan ürün geliştirmede pandemi öncesi ve sonrası değişim olmamıştır. Bekar (2020) COVID-19 salgınında mobilya sektöründe tasarım, ürün özellikleri, paketleme, ürün boyutları gibi ürün geliştirme çalışmalarına gidildiğini bildirmiştir. Gemser ve Leenders (2001) endüstriyel tasarımın şirket performansı üzerindeki etkisinin koşulsuz olmadığını ve endüstri evrimine ve tasarım stratejisine bağlı olduğunu bildirmiştir. Her ne kadar mobilya sektöründe ürün geliştirme çabalarının olduğu bildirilmiş olsa da, pandemiye yönelik stratejilerin ürün geliştirmeye belki de çok yansıtılmamış olması işletme performansını artırıcı bir etki yaratmamış olabilir. Diğer taraftan bu alanda herhangi bir gerilemenin yaşanmamış olması da olumlu bir bulgudur. Sonuç olarak, 2017 yılında hali hazırda orta düzeye yakın performans algısına sahip mobilya işletmesi çalışanları 2020 yılında başlayan bu krizde işletmelerinin performansında en çok finansal zorlukları yani işletme gelirlerindeki düşüşü algılamışlardır. Bunun nedeni gelirlerin düşmesinin belki de onları işten çıkarılma, emekli edilme veya farklı çalışma sistemlerine geçmeye zorlama gibi doğrudan etkileyebilecek bir faktör olmasıdır. Sonuç olarak, işletmeler krizi etkin yönetememiş ve performans kaybı yaşamışlardır. Mobilya işletmeleri özellikle KOBİ'ler bu krizle baş etmede otomasyonu ve teknolojiyi hayata geçiren Endüstri 4.0'a geçmeli, performans yönünden dayanıklılıklarını artırmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Ratnasingam, J., Khoo, A., Jegathesan, N., Wei, L. C., Abd Latib, H., Thanasegaran, G., ... & Amir, M. A. (2020). How are small and medium enterprises in Malaysia's furniture industry coping with Covid-19 pandemic? Early evidences from a survey and recommendations for policymakers. *BioResources*, 15(3), 5951-5964.

2. Ratnasingam, J., Jegathesan, N., Ab Latib, H., Ioras, F., Mariapan, M., & Liat, L. C. (2021). Digital marketing during the COVID-19 pandemic: A case study of its adoption by furniture manufacturers in Malaysia. *BioResources*, 16(2), 3304-3317.
3. Pirc Barčić, A., Kitek Kuzman, M., Vergot, T., & Grošelj, P. (2021). Monitoring consumer purchasing behavior for wood furniture before and during the COVID-19 pandemic. *Forests*, 12(7), 873-890.
4. Genç, A., & Merdan, R. (2021). Investigating the effect of Covid-19 pandemic process on furniture usage frequency and consumer preferences. *Res Mobilis*, 10(12), 109-126.
5. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (STB, 2020). Mobilya Sektör Raporu. Sanayi Genel Müdürlüğü Sektörel Raporlar ve Analizler Serisi. Erişim Adresi: <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/plan-program/MobilyaSektorRaporu2020.pdf> Erişim Tarihi: 20.10.2021.
6. T.C. Ticaret Bakanlığı (TB, 2021). Mobilya Sektör Raporu. İhracat Genel Müdürlüğü Maden, Metal ve Orman Ürünleri Dairesi. Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Mobilya%20Sekt%C3%B6r%20Raporu%202021.pdf> Erişim Tarihi: 20.10.2021.
7. Kırklıkçı, A. B., & Gedik, T. (2019a). Türkiye mobilya ve levha işletmelerinin performans algısı. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 7(3), 1073-1086.
8. Aydın, A. & Tiryaki, S. (2015). Mobilya endüstrisinde yönetsel uygulamalar. *Selçuk University Journal of Engineering Sciences*, 14(2), 950-961.
9. Aşkın, A. (2019). Orta ve büyük ölçekli mobilya işletmelerinin inovasyon yeteneklerinin belirlenmesi: Marmara, Ege ve İç Anadolu Bölgesi örneği. Doktora tezi, Orman Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye (Danışman: Doç. Dr. Yıldız Çabuk).
10. Kırklıkçı, A.B. (2019). Kurumsallaşmanın işletme performansı ve verimliliği üzerine etkileri (Türkiye levha ve mobilya işletmeleri örneği), Doktora tezi, Orman Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, Düzce Üniversitesi, Düzce, Türkiye (Danışman: Doç. Dr. Tarık Gedik).
11. Kırklıkçı, A.B. & Gedik, T. (2021). Development study of perceived institutionalization and perceived performance scales. *Drvna Industrija*, 72(2), 131–142.
12. Bayram, B.Ç. (2021). The impact of Covid-19 on Turkish forest products industry. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23(2), 565-570.
13. Ateş, S., Enez, K. & Külçe, T. (2021). Kovid-19 pandemi sürecinin Kastamonu orman ürünleri sanayii üzerine etkileri. *European Journal of Managerial Research (EUJMR)*, 5(8), 20-32.
14. Kırklıkçı, A.B. & Gedik, T. (2019b). Türkiye mobilya ve levha işletmelerinde verimlilik algısı üzerine bir araştırma. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 21(3), 785-792.
15. Bekar, A. (2020). Ürün konumlandırma COVID-19'un ihracat ve pazarlama stratejisine etkisi: Pandemi süreci ve sonrası mobilya sektörü. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, (4), 852-873.
16. Gemser, G., & Leenders, M. A. (2001). How integrating industrial design in the product development process impacts on company performance. *Journal of Product Innovation Management: an International Publication of the Product Development & Management Association*, 18(1), 28-38.

TÜRKİYE’DE SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİNDE LİDERLİK TÜRLERİNİN KULLANIMI: SİSTEMATİK DERLEME

Öğr. Gör. Bahar ERDOĞAN
Yozgat Bozok Üniversitesi

Öğr.Gör.Elif ÜLER
Yozgat Bozok Üniversitesi

ÖZET

Amaç: Bu sistematik derlemenin amacı; Türkiye’de sağlık kurumlarında yapılan liderlik araştırmalarının sistematik olarak incelenmesidir.

Yöntem: Tanımlayıcı olarak planlanan bu araştırmada; Ulusal Tez Tarama veri tabanında “Liderlik, sağlık kurumları, sağlık kurumlarında liderlik” anahtar kelimeleriyle tarama yapılarak 2002-2021 yılları arasında yayınlanmış sağlık kurumlarında liderlik araştırmaları incelenmiştir.

Bulgular: Yapılan inceleme sonucunda Türkiye’de 2002 ve 2021 yılları arasında sağlık kurumlarında liderliğe dayalı olarak yapılmış 12 doktora tezi, 36 yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 48 çalışma olduğu saptanmıştır. Doktora tezleri incelendiğinde en fazla kullanılan liderlik türünün dönüşümcü liderlik (%33.3), etik liderlik (%25) olduğu saptanmıştır. Yüksek lisans tezleri incelendiğinde ise en fazla kullanılan liderlik türünün dönüşümcü liderlik (%19.4), transformasyonel liderlik (%19.4), etik liderlik (%16.6), hizmetkar liderlik (%16.6) olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Sağlık hizmeti sunumunun başarısında önemli role sahip olan liderlerin uygulamalarındaki başarı, liderlik davranışları ile ilişkilidir. Liderlik türlerinin, sağlık hizmetinin kalite yönetimine sağladığı olumlu katkısı nedeniyle liderlik uygulama ve araştırmaları önem arz eder. Sağlık personelinin kişisel gelişimi, liderlik özelliklerinin ortaya çıkarılmasının önemi düşünüldüğünde, sağlık kurumlarında liderlik uygulama ve araştırmalarında somut uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak Türkiye’de sağlık kurumlarında liderlik üzerine yürütülen araştırmalar incelendiğinde son 20 yılda 48 adet araştırma yapılmış olması sağlık kurumlarında liderlik kavramının yeteri kadar çalışılmadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, sağlık kurumları, sağlık kurumlarında liderlik

THE USE OF LEADERSHIP TYPES IN HEALTH INSTITUTIONS MANAGEMENT IN TURKEY: A SYSTEMATIC REVIEW

ABSTRACT

Aim: The aim of this systematic review; It is a systematic review of leadership research in health institutions in Turkey.

Method: In this descriptive study; The leadership researches in health institutions published between 2002-2021 were examined by scanning with the keywords "Leadership, health institutions, leadership in health institutions" in the National Thesis Search database.

Results: As a result of the examination, it was determined that there were a total of 48 studies, 12 doctoral theses and 36 master's theses, based on leadership in health institutions between 2002 and 2021 in Turkey. When doctoral theses were examined, it was determined that the most used leadership type was transformational leadership (33.3%) and ethical leadership (25%). When the master's theses were examined, it was determined that the most used leadership types were transformational leadership (19.4%), transformational leadership (19.4%), ethical leadership (16.6%), and servant leadership (16.6%).

Conclusion: Success in the practices of leaders, who have an important role in the success of health service delivery, is related to leadership behaviors. Leadership practices and research are important because of the positive contribution of leadership types to the quality management of health care. Considering the personal development of health personnel and the importance of revealing their leadership characteristics, concrete practices are needed in leadership practices and research in health institutions. However, when researches on leadership in health institutions in Turkey are examined, the fact that 48 studies have been conducted in the last 20 years shows that the concept of leadership in health institutions is not studied enough.

Keywords: Leadership, health institutions, leadership in health institutions

GİRİŞ

Sağlık sektörü, sürekli değişime ve gelişime açıktır. Bu nedenle, sağlık hizmetinin etkili ve verimli sürdürülmesi ancak güçlü, yetkin bir yönetim ve lider ile sağlanabilir (Ayeleke et al, 2018: 89). Lider özelliği taşıyan bireyler, sağlık kuruluşlarında, hastane örgüt kültürü ile personel performansını artıran, sağlık hizmetinin kaliteli sunulmasını sağlayan ve organizasyonda yeri önemli olan kişilerdir (Uysal vd., 2012: 27). Günümüzde liderlik kavramı, performans kavramının karşılığı olarak ifade edilmektedir. (Slavkin, 2010: 36). Yönetme ve yönlendirme süreci olan liderlik, sağlık kurumlarının bugününü etkilediği gibi, geleceğini de etkileyebilecek önemli bir faktördür.

Sağlık kurumlarının amacı, kişilerin ihtiyaç duyduğu sağlık bakım hizmetlerini kaliteli sunmaktır. Sağlık kurumlarının hizmet üretimi ve sunum biçimiyle kendine özgü özelliklerinin olması, sağlık kurumlarının amacına ulaşabilmesi için hizmet sürecine çalışanların aktif olarak katılması gerekliliğini ortaya çıkarır. Sağlık personelinin hizmet sürecine aktif katılımı ancak etkin bir liderlik ile oluşturulur. Yönetme ve yönlendirme süreci ile kaliteli hizmetin sunulmasında yöneticilerin görevleri oldukça fazladır. Bir örgütün işleyişinde kontrol mekanizması olan yönetici liderler, olumlu ve olumsuz yöndeki değişimlerin de kilit noktasıdır. Personel gelişimi için eğitim programları düzenlemek ve kişilerin katılımını sağlamak,

uzmanlaşma derecesine göre belirli görevler vererek sorumluluk duygusunu geliştirmek liderlerin sorumluluğudur (Hernez-Broome, et al., 2015: 27).

Kendine özgü özellikleri ile sağlık kurumlarında; yapılacak işin planlanması, alınacak kararlara personelin dahil edilmesi, çalışan ile yönetici arasındaki iletişimin şekli, çalışanlarının görüşlerini rahatça söyleyebilmesi gibi birçok faktör lider ile ilişkilendirilebilir. Yönetimin sahip olduğu tutum, sağlık kurumlarındaki çalışan memnuniyetini sağlamada etkilidir (Herzberg, et al., 1959; Love, 1977).

Sağlık kurumlarının yönetimi, koordinasyonu ve kesintisiz hizmet sunmasında, ekibin profesyonel şekilde çalıştırılmasında, kaliteli bakımının geliştirilmesinde, ve bakımın maliyetini azaltmada liderin özellikleri önemlidir. Başarılı ve etkin sağlık kurumları yönetiminde ekibin profesyonelliği, disiplinli olması ve koordine çalışması gerekmektedir. Bu nedenle sağlık kurumları yönetiminde tercih edilen liderlik türü önemlidir.

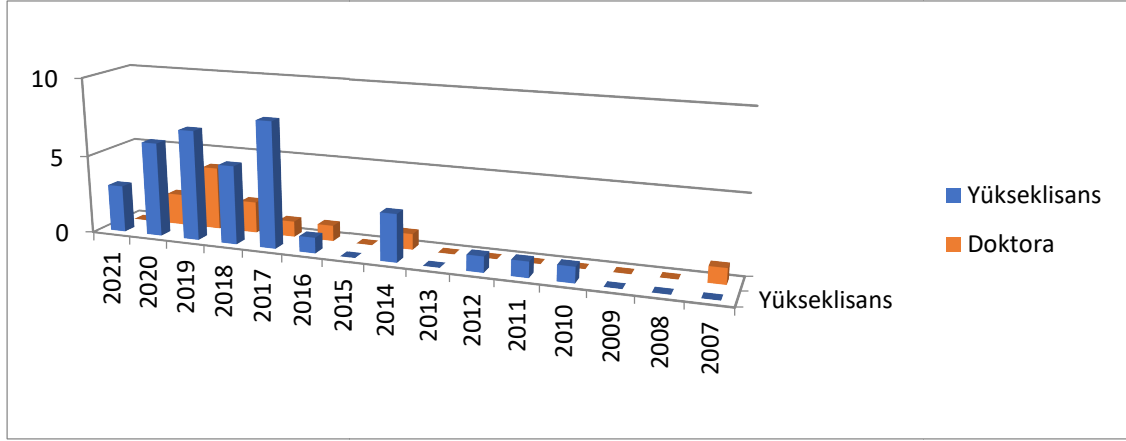
Sağlık Kurumları Yönetiminde Liderlik Türlerinin Kullanımı

Literatürdeki araştırmalara farklı biçimlerde ele alınan liderlik kavramı sağlık kurumları açısından da önemlidir. Sağlık sistemlerinin hızla değişmesi, sağlık kurumlarında nitelik yönünden zengin yönetici ve liderlere olan ihtiyacı artırmaktadır (Keklik, 2012: 77). Bu nedenle doğru liderler, kaliteli sağlık hizmetinin sunulmasını, toplumun sağlık kurumlarından beklentisinin karşılanmasını, sınırlı kaynakların dağıtılmasını, sağlık hizmetleri sunumu ve sürdürülmesinde görev alan bütün paydaşların yönetilmesini doğru stratejilerle sağlayarak sağlık kurumunun başarısını artırmaktadır.

Sağlık kurumlarında liderlik, kişinin yararı için başkalarını etik olarak etkileme becerisidir (Hargett vd., 2017). Lider, kritik düşünerek karar verme sürecinde kuramsal bilgiyi yol gösterici olarak kullandığında, çalışanların mesleki gücünü de istenilen yönde etkileyebilir. Bu nedenle liderlerin özellikler ve benimsedikleri liderlik türleri sağlık kurumlarında kullanıldığında, sorunlara çözüm getirci yaklaşımlar sağlayarak sağlık bakım hizmetinin kalitesini artırır. Sağlık kurumları yönetiminde kullanılan liderlik türleri, sağlık bakım hizmetinin kalitesini değerlendirme de, elde edilen verileri düzenleme, çözümlenme ve bu bilgileri kanıt temelli açıklama olanağı sağlarlar.

Son yıllarda küreselleşme ile sağlık kurumlarında rekabet artmıştır. Artan rekabet ile birlikte liderlik kavramına olan ilgi artmıştır. Lider en kaba ifade ile standart özelliklere sahip bir personelden beklenenin üzerinde verimlilik alan kişidir. Buna rağmen sağlık kurumları yönetiminde ve araştırmalarında liderlik özelliklerinin ve türlerinin kullanımı sınırlı kalmakla beraber bu alanda yapılan araştırmalarda artma eğiliminin olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 1: Yüksek Lisans ve Doktora Çalışmalarının Yıllara Göre Dağılımı

Türkiye’de sağlık kurumları yönetimi araştırmalarında çoğunlukla kullanılan liderlik türlerinin dönüşümcü (transformasyonel) liderlik, etik liderlik ve hizmetkar liderlik olduğu belirlenmiştir.

Sağlık kurumlarında yapılan araştırmalarda en sık karşılaşılan liderlik türünden biri olan dönüşümcü (transformasyonel) liderliğin kavramsal yapısı incelendiğinde, liderlik de olduğu gibi net bir tanımın yapılamadığı ve transformasyonel liderlik, dönüşümsel liderlik, değişimci liderlik, reformcu liderlik gibi kavramlarla ifade edildiği görülmektedir. Dönüşümcü liderlerin örgüt üyelerinin davranış ve tutumlarında değişiklikler yapabildiği, örgütün misyon ve hedeflerine katkıda bulunmayı sağladığı, astlarını daha yüksek bir motivasyonla çalıştırmayı başardığı bilinmektedir (Hemedoğlu-Evliyaoğlu, 2012: 60). Bu nedenle dönüşümcü liderler sorgulayan, düşünen, risk alan kişilerdir.

Başkalarının hakları ve onuruna saygı gösterecek şekilde yönlendirmeleri içeren etik liderliğin kavramsal çerçevesinde, kişiler üzerinde değişiklik oluşturabilen etkileyici davranışlar ve kişilerarası ilişkiler yoluyla kurallara uygun davranma ve karşılıklı iletişim yer almaktadır.

Hizmetkar liderlik, insanlara yön veren bireylerin sahip oldukları rollerinde köklü değişiklikleri gerekli gören yeni bir liderlik biçimidir. Topluma hizmet etme düşüncesiyle başkalarının desteğiyle liderlik yapar. Uygun davranışları modelleyerek başkalarını geliştirir. Bu liderin özellikleri arasında kişiler arası destek, eşitlik, ahlaksal bütünlük yer almaktadır (Kesimli, 2013: 3-4).

Sonuç olarak sağlık kurumları yönetiminde liderlik özellikleri ve türleri, uygulama ve araştırmalar için önemlidir. Ancak Türkiye’de sağlık kurumlarında yürütülen araştırmalarda belirli liderlik türlerinin incelendiği belirlenmiştir. Bu çalışmada, Türkiye’de sağlık kurumları yönetiminde yapılan liderlik araştırmalarının sistematik bir sırayla incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonuçlarıyla sağlık kurumları yönetimi konusunda liderlik türlerinin sağlık kurumları yönetiminde değişiklik oluşturup oluşturmayacağı konusuna destek sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Literatür İncelemesi

Bu araştırma, Eylül- Ekim 2021 tarihleri arasında, Ulusal Tez Tarama veri tabanında “Liderlik”, “sağlık kurumları”, “sağlık kurumlarında liderlik” anahtar kelimeleriyle tarama yapılarak 2002-2021 yılları arasında yayınlanmış sağlık kurumlarında liderlik araştırmaları inceleyen tanımlayıcı bir araştırmadır.

Araştırmaların Çalışmaya Alınma Kriterleri

- ✓ Araştırmanın Türkiye’de yapılmış, Türkçe yazılmış olması
- ✓ 2002- Ekim 2021 yılları arasında sağlık kurumlarında yapılmış olması
- ✓ Araştırmanın özet metnine veya tam metnine herhangi bir tarama motoru aracılığıyla ulaşabilme
- ✓ Araştırmanın başlığında kullanılan liderlik türünün açıkça belirtilmiş olması
- ✓ “Liderlik”, “sağlık kurumları”, “sağlık kurumlarında liderlik” anahtar kelimeleri ile yapılan taramada görüntülenebiliyor olması

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmada ilgili literatürler de tanımlanmış bütün liderlik türleri anahtar kelime olarak belirtilememiştir. Araştırmacılar tarafından anahtar kelimeler belirlenmiştir. Belirlenen anahtar kelimelerle arama yapılması ulaşılacak yayın sayısının azaltma ihtimalini taşıdığından, belirli anahtar kelime ile tarama yapma çalışmanın sınırlılığı olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmaları, araştırmacılar değerlendirilmiştir. Değerlendirme sürecini yönetmek için kriterlerin yer aldığı bir liste oluşturulmuştur. Oluşturulan listede yer alan kriterler “evet” ya da “hayır” olarak işaretlenmiştir. Kriterlerden hepsini karşılayan araştırmalar incelenmiştir.

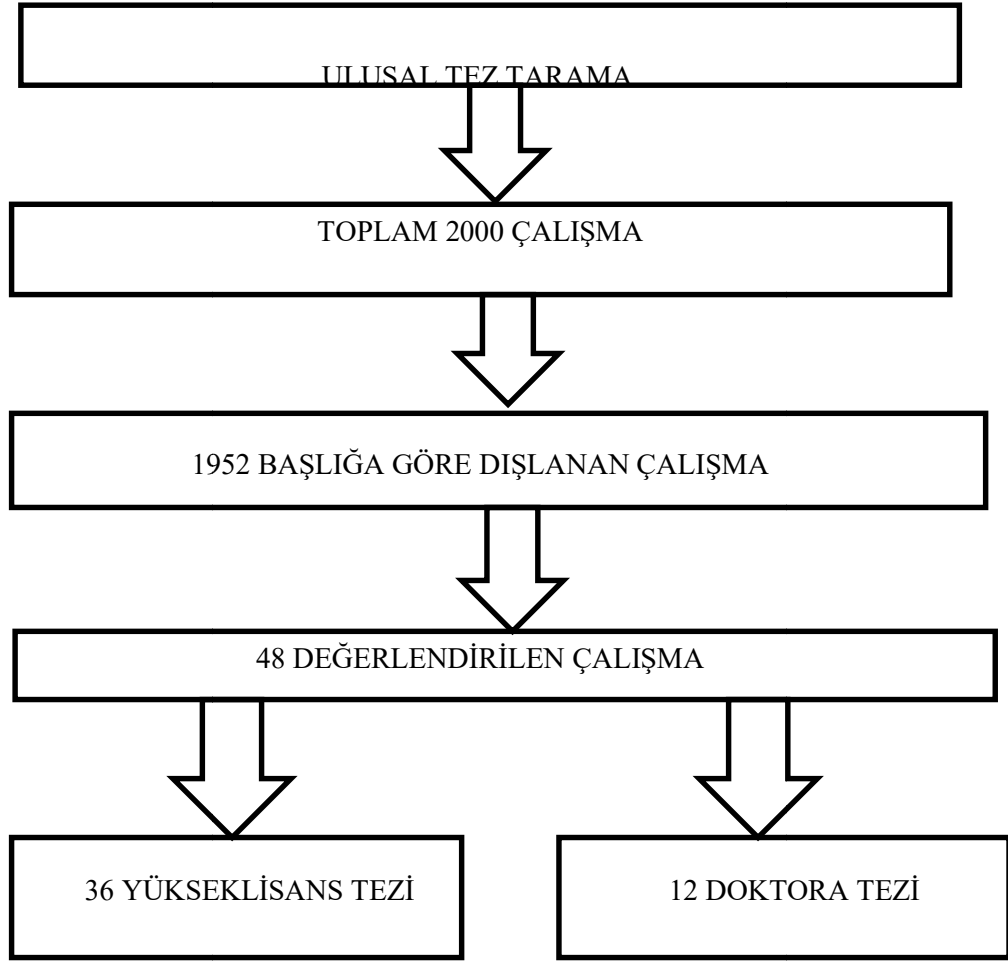
Verilerin Toplanması

Araştırma incelenme sürecinde işlemler aşama aşama sürdürülmüştür. Birinci aşama araştırmaya alınma kriterlerinin belirlenerek değerlendirme formunun oluşturulmasıdır. Oluşturulan forma göre veri tabanı taraması yapılmıştır. Yapılan taramaya göre Türkiye’de 2002 ve 2021 yılları arasında sağlık kurumlarında liderliğe dayalı olarak yapılmış 12 adet doktora düzeyi tez, 36 adet yüksek lisans düzeyi tez olmak üzere toplam 48 çalışma olduğu saptanmıştır.

Sürecin ikinci aşamasında da; araştırmaya dahil edilen araştırmanın adı, araştırmanın türü, araştırmada tercih edilen liderlik türü, araştırmanın örnekleme örnekleme yer alan kişi sayısı, araştırmanın gerçekleştirildiği yıl ve araştırmanın sonucu tablo şeklinde oluşturulmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzdelik) kullanılarak veriler değerlendirilmiştir.

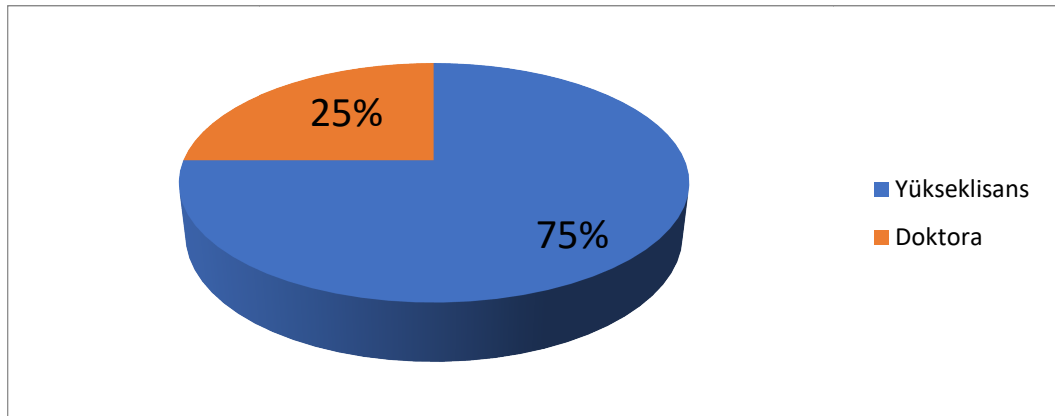

Şekil 2: Araştırma Akış Şeması

BULGULAR

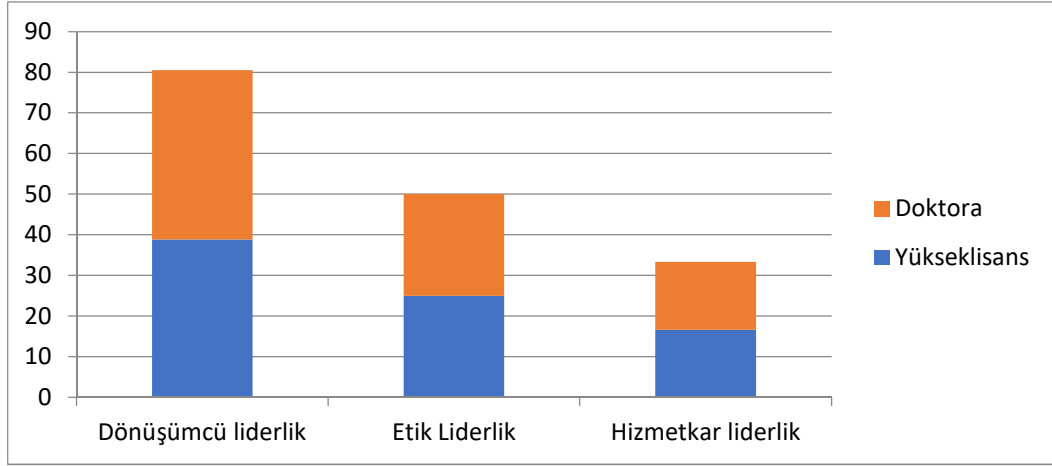
Türkiye’de 2002 ve 2021 yılları arasında sağlık kurumları yönetiminde kullanılan liderlik türleri incelendiğinde 12 adet doktora düzeyi tez, 36 adet yüksek lisans düzeyi tez olmak üzere toplam 48 adet çalışma olduğu saptandı.

Şekil 3: Lisansüstü Tez Çalışmalarının Dağılımı (%)

Araştırmaların %58,3'ü tanımlayıcı, ilişki arayıcı nitelikte yürütülmüştür. Bu araştırmalarda, lisansüstü eğitimde en fazla kullanılan liderlik türü dönüşümcü (transformasyonel) liderlik (%39,5), etik liderlik (%14,5), hizmetkar liderlik (%16,6)'tir.

Şekil 4: Sağlık kurumları yönetiminde yüksek lisans ve doktora düzeyinde kullanılan liderlik türlerinin dağılımı (%)

Yüksek lisans düzeyi araştırmalarda en fazla kullanılan liderlik türü dönüşümcü (transformasyonel) liderlik (%38,8), etik liderlik (%16,6), hizmetkar liderlik (%16,6)'tir. Doktora düzeyi araştırmalarda en fazla kullanılan liderlik türü dönüşümcü (transformasyonel) liderlik (%41,6), etik liderlik (%25,5), hizmetkar liderlik (%16,6)'tir.

Sağlık kurumları yönetiminde liderlik türlerini kullanan doktora düzeyi tez çalışmaları ve özellikleri Tablo 1.'de, yüksek lisans düzeyi tez çalışmaları ve özellikleri Tablo 2.'de yer almaktadır.

Tablo 1. Sağlık kurumlarında liderlik türlerine dayalı doktora tez çalışmalarının özellikleri (n:12)

Araştırma Adı	Araştırmanın Türü	Kullanılan Liderlik Türü	Örneklem grubu	Yıl	Araştırma Sonucu
1)Dönüştürücü liderlik ve örgüt kültürü ilişkisi: Sağlık kurumları üzerine bir uygulama (Gümüşhane ili örneği)	Tanımlayıcı, İlişki arayıcı	Dönüşümcü liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n: 400)	2020	Dönüştürücü liderlik, örgüt kültürünü etkilemektedir.
2)Sağlık kurumları yöneticilerinin algılanan hizmetkâr liderlik özelliklerinin lider etkililiği ve kurum performans göstergeleri üzerindeki etkisi	Tanımlayıcı, İlişki arayıcı	Hizmetkar liderlik	Hastane yöneticisi (n:414)	2020	Sağlık yöneticilerinin kişilik özelliklerinin hizmetkâr liderlik özelliklerini etkilediği ve hizmetkar liderlik özellikleri, lider etkililiğini artırmaktadır.
3)Kurum çalışanlarının, örgütsel bağlılığını etkileme sürecinde otantik ve hizmetkâr liderlik davranışlarının incelenmesi: Sağlık Bakanlığı merkez teşkilatı örneği	Genel tarama modeli	Otantik ve Hizmetkar liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n: 476)	2019	Otantik liderlik ve hizmetkâr liderlik örgütsel bağlılığı artırmaktadır.
4)Etik liderlik ve örgütsel adalet algısının çalışanların örgütsel sinizm davranışlarına etkisi üzerine bir sağlık kuruluşunda	Tanımlayıcı, İlişki arayıcı	Etik liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n: 500)	2019	Örgütsel adalet algısı, etik liderlik davranışlarından etkilenmektedir.

uygulama					
5)Stratejik ve dönüşümcü liderlik ile iş gören performansı ilişkisi: Sağlık sektöründe bir araştırma	Tanımlayıcı, İlişki arayıcı	Stratejik ve dönüşümcü liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n: 297)	2019	Stratejik ve dönüşümcü liderlik, bireysel performansı olumlu etkilemektedir.
6)Algılanan etik liderliğin duygusal emek üzerindeki etkisinde örgütsel bağlılığın aracılık rolü: Sağlık kurumlarında bir araştırma	Tanımlayıcı araştırma	Etik liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:343)	2019	Algılanan etik liderlik, duygusal emek üzerindeki etkilidir.
7)Sağlık yöneticilerinin paternalist liderlik davranışlarının çalışanların iş doyumunu ve örgütsel adalet algısı ilişkilerinin incelenmesi	Tanımlayıcı, İlişki arayıcı	Paternalist liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:706)	2018	Örgütsel adalet algısının artması, paternalist liderlik davranışı ile ilişkilidir..
8)Sağlık yöneticilerinin dönüşümcü ve otantik liderlik özelliklerinin yenilikçilik iklimine ve yenilikçi iş davranışına etkisi	Tanımlayıcı, İlişki arayıcı	Dönüşümcü ve otantik liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:263)	2018	Yenilikçilik iklimi, yöneticilerin dönüşümcü liderlik özelliklerinden etkilenmektedir. Yenilikçi iş davranışı üzerinde, yöneticilerin otantik liderlik özellikleri etkilidir.
9)Etik liderlik yaklaşımlarının çalışanların örgütsel bağlılığına ve performansına etkileri: İstanbul ilinin Bahçelievler ilçesinde özel sağlık	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Etik liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:366)	2017	Örgütlerde gözlemlenen etik davranışlar hizmet kalitesini artırır.ve çalışanların örgütsel bağlılığı ve performansı üzerinde olumlu etkiler gösterdiği belirlenmiştir.

kuruluşlarında bir araştırma					
10) Klinik liderlik ölçeğinin Türkçe geçerlik güvenilirlik çalışması: Niğde ili Kamu Hastaneleri Birliği örneği	Ölçek uygulama tekniği	Klinik liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:701)	2016	Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan araştırmanın uyum indeksi yüksektir. Ölçek, 5 boyut ve 40 sorudan oluşmuştur.
11) Etkileşimci ve dönüşümcü liderlik davranışları ile örgütsel bağlılık ilişkisinde örgüt kültürünün rolü: Sağlık kuruluşunda bir uygulama	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Etkileşimci ve dönüşümcü liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:414)	2014	Algılanan etkileşimci ve dönüşümcü liderlik davranışları sağlık personelinde örgütsel bağlılığı artırmıştır.
12) Servis sorumlu hemşirelerine uygulanan transformasyonel liderlik eğitim programının liderlik uygulamaları üzerine etkisi	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Transformasyonel liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:181)	2007	Hemşirelerin liderlik uygulamaları, uygulanan özel transformasyonel liderlik eğitim programıyla gelişmiştir.

Sağlık kurumları yönetiminde liderlik türleri kullanılarak çoğunlukla tanımlayıcı, ilişki arayıcı türde yapılan (9 çalışma) doktora çalışmaların örneklemini çoğunlukla hastane sağlık çalışanları (%91,6), hastane yöneticileri (%8,3) oluşturmaktadır (Tablo 1).

Tablo 2. Sağlık kurumlarında liderlik türlerine dayalı yüksek lisans tez çalışmalarının özellikleri (n:36)

Araştırmanın Adı	Araştırma Türü	Kullanılan Liderlik Yaklaşımı	Örneklem grubu	Yıl	Araştırma Sonucu
1) Pandemi sürecinde hemşirelerin otantik liderlik algısı ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ile hasta güvenliği algıları arasındaki ilişkisinin analizi	İlişki arayıcı	Otantik liderlik	Hemşire (n:273)	2021	Etkin bir yönetim algısı, hemşirelerin hasta güvenliği algısını etkilemektedir..

2) Sorumlu hemşirelerin dönüşümcü liderlik davranışının çalışan hemşirelerin örgütsel bağlılıklarına etkisi	Deneysel	Dönüşümcü liderlik	Hemşire (n:221)	2021	Dönüşümcü liderlik, örgütsel bağlılığı artırmaktadır.
3) Dönüşümcü liderlik ile ekipte motivasyon ve doyum düzeyleri arasındaki ilişki: Hastane örneği	İlişki Arayıcı	Dönüşümcü liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:489)	2021	Dönüşümcü liderlik yaklaşımının motivasyon ve doyum üzerine etkili olduğu bulunmuştur.
4) Toksik liderlik ve sağlık çalışanlarının toksik liderlik algı düzeylerinin araştırılmasına yönelik bir hastane örneği	Tanımlayıcı	Toksik liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:153)	2020	Toksik liderlik davranışları çalışanları ve çalışılan kurumları da olumsuz yönde etkilemektedir.
5) Sağlık çalışanlarının klinik liderlik anlayışının ekip çalışmasına etkisi: Bir kamu hastanesi örneği	Tanımlayıcı	Klinik liderlik	Hekim, Hemşire (n:350)	2020	Klinik liderlik anlayışı ekip çalışmasını olumlu yönde etkilemektedir.
6) Hastanelerde çalışan hekim ve hemşirelerin klinik liderlik özelliklerine ilişkin görüşleri: Ankara ili örneği	Tanımlayıcı	Klinik liderlik	Hekim, Hemşire (n:265)	2020	Hekim ve hemşireler, klinik liderlik özelliklerinin farkındadır.
7) Etik liderlik davranışlarının çalışanların örgütsel bağlılıklarına etkisi ve İran'ın Tebriz şehrindeki devlet hastanelerinde bir	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Etik liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:350)	2020	Örgütsel bağlılık, etik liderlik davranışından etkilenmektedir.

araştırma					
8) Yönetici hemşirelerin transformasyonel liderlik davranışlarının hemşirelerin mutluluğuna etkisi	Tanımlayıcı ve İlişki arayıcı	Transformasyonel liderlik	Hemşire (n:474)	2020	Yönetici hemşirelerin gösterdiği transformasyonel liderlik davranışları hemşirelerin mutluluğunu olumlu yönde etkilemektedir.
9) Sağlık kurumlarında transformasyonel liderlik davranışlarının iş doyumuna etkisi: Meta-analiz araştırması	Sistematik derleme, meta analiz yöntemi	Transformasyonel liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:9962)	2020	Transformasyonel liderlik davranışları, iş doyumunu etkilemektedir.
10) Hemşirelerdeki örgütsel sessizlik ile etik liderlik arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma	Tanımlayıcı, İlişki arayıcı	Etik liderlik	Hemşire (n:277)	2019	Üniversite Hastanesinde çalışan hemşirelerde, devlet hastanesinde çalışan hemşirelere göre örgütsel sessizlik daha yüksektir.
11) Katılımcı liderlikle örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisinin depsiolojik sahiplenmenin rolüne ilişkin sağlık sektöründe bir araştırma	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Katılımcı liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:286)	2019	Katılımcı liderlikte psikolojik sahiplenme, örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkiler.
12) Hizmetkar liderlik tarzının örgütsel öğrenmeye etkisi: Hastane çalışanları üzerine bir araştırma	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Hizmetkar liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:522)	2019	Hizmetkar liderlik, örgütsel öğrenmeyi olumlu yönde etkilemektedir.
13) Yönetici hemşirelerin hizmetkar liderlik davranışlarının hemşirelerin	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Hizmetkar liderlik	Hemşire (n:885)	2019	Yöneticilerin hizmetkar liderlik davranışları, hemşirelerin yenilikçi davranışlarını ve iş performansını olumlu etkilemektedir.

yenilikçi davranışlarına ve iş performansına etkisi					
14) Sağlık çalışanlarının hizmetkâr liderlik algılarının lider-üye etkileşimi ve örgütsel güven üzerine etkisi	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Hizmetkar liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:399)	2019	Lider-üye etkileşiminde, hizmetkar liderlik algısı örgütsel güven düzeyini artırır.
15) Sağlık çalışanlarında transformasyonel liderlik ve tükenmişlik arasındaki ilişki	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Transformasyonel liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:301)	2019	Sağlık çalışanlarının yöneticilerinin transformasyonel liderlik davranışlarını tam anlamıyla göstermemesi çalışanların çalışanların tükenmişliğini artırmaktadır.
16) Etik liderlik davranışının örgütsel adalet algısı üzerindeki etkisi: Sağlık sektöründe bir uygulama	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Etik liderlik	HastaneSağlık Çalışanları (n:194)	2019	Örgütsel adalet algısı, sergilenen etik liderlik davranışı artırmaktadır.
17) Yönetici hemşirelerin hizmetkar liderlik düzeylerinin değerlendirilmesi	Tanımlayıcı	Hizmetkar liderlik	Hemşire (n:311)	2018	Sorumlu hemşirelerin hizmetkar liderlik sergilemesi, hemşirelerinden memnuniyet düzeylerinde etkilidir.
18) Servis sorumlu hemşirelerinin dönüşümcü liderlik uygulamalarının incelenmesi	Tanımlayıcı	Dönüşümcü liderlik	Hemşire (n:240)	2018	Dönüşümcü liderlik uygulamalarının geliştirmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
19) Sağlık yöneticilerinin stratejik liderlik davranışlarının kriz yönetimi üzerine etkisi:	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Stratejik liderlik	Hastane Yöneticileri (n:385)	2018	Stratejik liderlik, kriz yönetimi ve alt boyutlarını etkilenmemektedir.

İstanbul ili özel hastaneler uygulaması					
20) Yönetici hemşirelerin transformasyonel liderlik uygulamalarını gösterme durumları	Tanımlayıcı	Transformasyonel liderlik	Hemşire (n:300)	2018	Yönetici hemşireler transformasyonel liderlik uygulamalarını göstermektedir.
21) Hemşirelerin bazı özellikleri ile yöneticilerin otantik liderlik yaklaşımlarının hemşirelerin örgütsel vatandaşlık düzeylerine etkisi	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Otantik liderlik	Hemşire (n:334)	2018	Yönetici hemşirelerinin otantik liderlik becerilerinin geliştirilmesi Hemşirelerin örgütsel vatandaşlık davranışları gösterebilmelerini sağlayacaktır.
22) Dönüşümcü liderlik tarzı ve örgütsel sessizlik ilişkisi: Özel sağlık sektöründe bir uygulama	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Dönüşümcü liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:211)	2017	Dönüşümcü liderlik, örgütsel sessizliği azaltmaktadır.
23) Yöneticilerin etik liderlik davranışları ve hemşirelerin örgütsel adalet algıları	Tanımlayıcı	Etik liderlik	Hemşire (n:177)	2017	Etik liderlik ve adalet algısını artırmaktadır.
24) Sağlık kuruluşlarında yöneticilerin stratejik liderlik özelliklerinin değerlendirilmesi (Sivas ili Numune Hastanesi örneği)	Tanımlayıcı	Etik liderlik	Hastane yöneticileri (n:100)	2017	Etik liderliğin sahip olduğu ortalama puan yüksektir.

25)Sağlık çalışanlarında güçlendirme, başarı güdüsü ve etik liderlik ilişkisi	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Etik liderlik	Hastane sağlık çalışanları (n:290)	2017	Etik liderlik, başarı güdüsü ve personel güçlendirmenin artırılması ile artar.
26)Paternalist liderlik ve örgüt kültürünün örgütsel sinizme etkileri: Fatih sağlık hizmet bölgesinde bulunan kamu ve özel hastanelerin karşılaştırılması	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Paternalist liderlik	Hastane sağlık çalışanları (n:8000)	2017	Çalışanların örgütsel sinizm algısı, yöneticilerin paternalist liderlik davranışlarından etkilenmez.
27)Yönetici hemşirelerin otantik liderlik düzeylerinin değerlendirilmesi	Tanımlayıcı	Otantik liderlik	Hemşire (n:309)	2017	Hemşireler; otantik lider olarak, sorumlu hemşirelerini algılamaktadır.
28)Hemşirelerin yöneticilerine ilişkin dönüşümcü liderlik algıları	Tanımlayıcı	Dönüşümcü liderlik	Hemşire (n:375)	2017	Hemşirelerin sahip oldukları özellikler yöneticilerinin liderlik davranışlarını almaları farklılık göstermektedir.
29)Sağlık kuruluşlarında yöneticilerin otoriter ve demokratik liderlik davranışlarının çalışanların motivasyonu üzerindeki etkileri	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Otoriterve demokratikliderlik davranışlarının çalışanların	Hastane sağlık çalışanları (n:384)	2017	Motivasyon, demokratik ve otokratik liderlik davranışlarından etkilenmektedir.
30)Servis sorumlu hemşirelerinin transformasyonel liderlik uygulamaları ve hemşirelerin uygulamalar	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Transformasyonel liderlik	Hemşire (n:276)	2016	Servisten sorumlu hemşirelerin, transformasyonel liderlik uygulamaları, gözlemci hemşirelerin hemşirelik uygulamaları üzerinde kontrol durumunu etkilemektedir.

üzerindeki kontrolün belirlenmesi					
31) Sağlık sektöründe hizmetkar liderlik algılaması, stres, örgütsel sinizm davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi (Kahramanmaraş Necip Fazıl Şehir Hastanesi örneği)	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Hizmetkâr liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:325)	2014	Hizmetkar liderlik algılaması arttıkça, stresi azaltmaktadır. Hizmetkâr liderlik algılaması arttıkça örgütsel sinizm azalmaktadır.
32) Hizmetkar liderlik ile lider-üye etkileşimi arasındaki ilişki: Bir devlet üniversitesinde araştırma.	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Hizmetkâr liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:230)	2014	Hizmetkar liderlik ile lider-üye etkileşimini artırmaktadır.
33) Yönetici hemşirelerin dönüşümcü liderlik özellikleri ve örgütsel bağlılık düzeylerinin ölçülmesi	Tanımlayıcı	Dönüşümcü liderlik	Hastane Sağlık Çalışanları (n:70)	2014	Yönetici hemşirelerin dönüşümcü liderlik özellikleri kullanılan değişkenlere farklıdır. Dönüşümcü liderlik özellikleri örgütsel bağlılığı artırmaktadır..
34) Servis sorumlu hemşirelerinin transformasyonel liderlik davranışları ve birlikte çalıştıkları hemşirelerin motivasyon durumları	Tanımlayıcı	Transformasyonel liderlik	Hemşire (n:432)	2012	Çalışan hemşirelerin motivasyonu, transformasyonel liderlik davranışlarından etkilenmektedir.
35) Dönüşümcü ve etkileşimci liderlik davranışının yönetici	Tanımlayıcı.	Dönüşümcü ve etkileşimci liderlik	Hemşire (n:62)	2011	Liderlik eğitimini almayan yönetici hemşirelerin dönüşümcü liderlikle ilgili bireysel ilgi alt boyutunun liderlik eğitimi alan yönetici hemşirelere göre daha düşüktür.

hemşireler tarafından algılanışı					
36) Servis sorumlu hemşirelerinin transformasyonel liderlik davranışları ve duygusal zekalarının incelenmesi	Tanımlayıcı İlişki arayıcı	Transformasyonel liderlik	Hemşire (n:123)	2010	Liderlik davranışları duygusal zekadan etkilenmektedir.

Sağlık kurumları yönetiminde liderlik türleri kullanılarak çoğunlukla tanımlayıcı, ilişki arayıcı türde yapılan (19 çalışma) yüksek lisans çalışmalarının örneklemini yarısını hemşire (%50), hastane sağlık çalışanları (%47,2) oluşturmaktadır (Tablo 2).

TARTIŞMA

Günümüzde sağlık hizmetleri sunumunun yükünün giderek artması ile birlikte sağlık hizmetlerinin yönetiminde liderlerin önemi de artmıştır. Doğrusal olmayan ve etkileşimli uzmanlıkların var olduğu sağlık sistemi, nitelikli yönetici ve liderlerin var olması gerekliliğini doğurmaktadır. Sağlık hizmetleri sektörünün dinamik yapısı, sistemin karmaşıklığı, yaşanan hızlı değişimler, gelişmeler birçok farklı uzmanlık alanındaki meslek profesyonellerinin etkileşim içerisinde çalışmasına ve sunulan hizmet türlerinin farklılaşmasına neden olmaktadır (Bolman-Deal, 2003: 86–110). Sağlık hizmetleri yönetiminde hastane sağlık çalışanlarına rehber olabilecek özellikleri; sağlık bakım hizmetlerinin kesintisiz devam ettirilmesinde, hasta bireyler ile sağlık çalışanlarının birlikte ve etkili çalışmasının sağlanmasında, kaliteli bakımın sunulmasında, maliyetin azaltılıp, etkililiğin artırılmasında, sağlık profesyonelleri tarafından kullanılabilir. Sağlık kurumları yönetiminde aktif rolü olan liderlerin, liderlik konusunda farkındalığının artırılması da önem taşımaktadır.

İncelenen lisansüstü çalışmalarda, dönüşümcü (transformasyonel) liderlik, 5'i doktora çalışması, 14'ü yüksek lisans çalışması olmak üzere toplam 19 çalışmada kullanılmıştır. Tanımlayıcı, ilişki arayıcı olarak yürütülmüş doktora çalışmalarında liderlik türleri açıklanırken birincil kaynaklara ulaşıldığı tespit edilmiştir. İncelenen çalışmaların, genel itibarıyla liderlik, liderlik türleri ve kullanılan ana kavramlarının açıklanması, aynı liderlik türlerinin bulunduğu benzer çalışma sonuçlarına yer vererek yazıldığı saptanmıştır. Çalışmalarda liderlik türleri, kuramsal çerçevede açıklanarak yürütüldüğü görülmüştür. Ayrıca çalışmalarda kullanılan liderlik türlerinin belirlenen diğer değişkenleri açıklanmış olup, belirlenen liderlik türlerinin güçlü yönleri ve yetersiz kaldığı yönlerinin tam anlamıyla açıklanmadığı tespit edilmiştir. Araştırmalara baktığımızda, Koç'un tanımlayıcı, ilişki arayıcı çalışmasında dönüştürücü liderliğin örgüt kültürünü etkilediği belirlenmiştir. Kılınc'ın tanımlayıcı, ilişki arayıcı çalışmasında stratejik ve dönüşümcü liderliğin, bireysel performansı olumlu etkilediği bulunmuştur. Korku'nun tanımlayıcı, ilişki arayıcı çalışmasında Yöneticilerin dönüşümcü liderlik özelliklerinin yenilikçilik iklimi etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen çalışmalarda dönüştürücü liderliğin örgüt kültürü, bireysel performans, yenilikçi iklim, örgütsel bağlılık, liderlik türünün liderlik uygulamalarına etkisi gibi değişkenler ile ilişkinin değerlendirilmesi amaçlandığı saptanmıştır.

Etik liderliğin kullanıldığı çalışmalar incelendiğinde; 3 doktora tezi, 6 yüksek lisans tezi olduğu saptanmıştır. Tanımlayıcı, ilişki arayıcı olarak yürütülmüş doktora çalışmalarında liderlik türleri açıklanırken birincil kaynaklara ulaşıldığı görülmüştür. İncelenen çalışmaların, genel itibarıyla liderlik, liderlik türleri ve kullanılan ana kavramlarının açıklanması, aynı liderlik türlerinin bulunduğu benzer çalışma sonuçlarına yer vererek yazıldığı belirlenmiştir. Çalışmalarda liderlik türleri, kuramsal çerçevede açıklanarak yürütüldüğü görülmüştür. Ayrıca çalışmalarda kullanılan liderlik türlerinin belirlenen diğer değişkenleri açıklanmış olup, belirlenen liderlik türlerinin güçlü yönleri ve yetersiz kaldığı yönlerinin tam anlamıyla açıklanmadığı tespit edilmiştir. Araştırmalar incelendiğinde, Tamer'in tanımlayıcı, ilişki arayıcı çalışmasında, örgütlerde gözlemlenen etik davranışlar hizmet kalitesini artırdığı ve çalışanların örgütsel bağlılığı ve performansı üzerinde olumlu etkiler gösterdiği belirlenmiştir. Şenel'in tanımlayıcı çalışmasında algılanan etik liderliğin, duygusal emek üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Abay'ın tanımlayıcı, ilişki arayıcı çalışmasında etik liderlik davranışlarının, örgütsel adalet algısını etkilediği belirlenmiştir. İncelenen çalışmalarda etik liderliğin örgütsel adalet, duygusal emek, örgütsel bağlılık ve performans üzerine etkisi gibi değişkenler ile ilişkinin değerlendirilmesini amaçladığı belirlenmiştir.

İncelenen lisansüstü çalışmalarda, hizmetkar liderlik, 2'si doktora çalışması, 6'sı yüksek lisans çalışması olmak üzere toplam 8 çalışmada kullanılmıştır. Genel tarama modeli ve tanımlayıcı, ilişki arayıcı tipte yürütülen doktora çalışmalarında, liderlik türleri açıklanırken birincil kaynaklara ulaşıldığı görülmüştür. İncelenen çalışmaların, genel itibarıyla liderlik, liderlik türleri ve kullanılan ana

kavramlarının açıklanması, aynı liderlik türlerinin bulunduğu benzer çalışma sonuçlarına yer vererek yazıldığı belirlenmiştir. Çalışmalarda liderlik türleri, kuramsal çerçevede açıklanarak yürütüldüğü görülmüştür. Ayrıca çalışmalarda kullanılan liderlik türlerinin belirlenen diğer değişkenleri açıklanmış olup, belirlenen liderlik türlerinin güçlü yönleri ve yetersiz kaldığı yönlerinin tam anlamıyla açıklanmadığı tespit edilmiştir. Araştırmalar incelendiğinde, Topaktaş'ın tanımlayıcı, ilişki arayıcı çalışmasında, sağlık yöneticilerinin kişilik özelliklerinin hizmetkâr liderlik özelliklerini etkilediği ve hizmetkar liderlik özelliklerinin de, lider etkililiğini artırdığı bulunmuştur. Topal'ın genel tarama modeli ile yaptığı çalışmada, otantik liderlik ve hizmetkâr liderliğin örgütsel bağlılığı artırdığı belirlenmiştir. İncelenen çalışmalarda hizmetkar liderliğin örgütsel bağlılık ve kurum performans üzerine etkisi gibi değişkenler ile ilişkinin değerlendirilmesi amaçlandığı tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonucunda, Türkiye'de 2002 ve 2021 yılları arasında sağlık kurumları yönetiminde kullanılan liderlik türleri üzerine yapılmış çalışmaların çoğunluğunu yüksekisans tez çalışmalarının oluşturduğu belirlenmiştir. Bu araştırmalarda, en fazla kullanılan liderlik türleri arasında dönüştürücü (transformatif) liderlik, etik liderlik ve hizmetkar liderlik bulunmaktadır.

Sonuç olarak; sağlık hizmetinin sürdürülmesinin sağlanmasında önemli rolü olan liderlerin uygulamalarındaki başarı, liderlik davranışları ile ilişkilidir. Liderlik türlerinin, sağlık hizmetinin kalite yönetimine sağladığı olumlu katkısı nedeniyle liderlik uygulama ve araştırmaları önem arz eder. Sağlık personelinin kişisel gelişimi, liderlik özelliklerinin ortaya çıkarılmasının önemi düşünüldüğünde, sağlık kurumlarında liderlik uygulama ve araştırmalarında somut uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak Türkiye'de sağlık kurumlarında liderlik üzerine yürütülen araştırmalar incelendiğinde son 20 yılda 48 adet araştırma yapılmış olması sağlık kurumlarında liderlik kavramının yeteri kadar çalışılmadığını göstermektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda sağlık kurumları yönetiminde uygulanacak liderlik araştırmalarının desteklenmesi ve yaygınlaştırılması, liderlik türlerinin sağlık hizmetinin kalite yönetimine hastalıkların sağlayabileceği olumlu katkısı nedeniyle araştırmalarda güçlü ve zayıf yönleriyle kullanılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abay, P.(2019). Etik liderlik ve örgütsel adalet algısının çalışanların örgütsel sinizm davranışlarına etkisi üzerine bir sağlık kuruluşunda uygulama. *Yayınlanmış Doktora Tezi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayeleke, Reuben Olugbenga, Dunham, Anette, North, Nicola, Wallis, Katherine. (2018). *The Concept of Leadership in the Health Care Sector*. Selection of Our Books Indexed in the Book Citation Index in Web of Science™ Core Collection (BKCI).
- Bolman, L.G. & Deal, T. (2003). *Reframing Leadership. Business Leadership*. Jossey-Bass, ABD
- Hargrett, C.W., Doty, J.P., Hauck, J.N., Webb, A.M., Cook, S.H., Tsipis, N.E., Neumann, J.A., Andolsek, K.M.& Taylor, D.C. (2017). Developing a model for effective leadership in healthcare: A concept mapping approach. *Journal of Health-care Leadership*, 9, 69-78.
- Hemedoğlu, E., Evliyaoğlu, F. (2012). Çalışanların Dönüştürücü Liderlik Algılarının Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 58-77.
- Hernez-Broome, G, Hughes, R. L., & Center For Creative Leadership. (2015). *Leadership Development: past, Present, and Future*. Human Resource Planning, 9(2014), 1-6.
- Herzberg, F., Mausner, B., Snyderman, B. B. (1959). The motivation to work. John Wiley & Sons.
- Keklik, B. (2012). Sağlık Hizmetlerinde Benimsenen Liderlik Tiplerinin Belirlenmesi: Özel Bir Hastane Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 14(1), 73-93.

- Kesimli, İ. (2013). Liderlik Davranış Türleri. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2, 1.
- Kılınç, E.(2019). Stratejik ve dönüşümcü liderlik ile işgören performansı ilişkisi: Sağlık sektöründe bir araştırma. *Yayınlanmış Doktora Tezi*. İnönü üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Koç,Ö. (2020). Dönüştürücü liderlik ve örgüt kültürü ilişkisi: Sağlık kurumları üzerine bir uygulama (Gümüşhane ili örneği). *Yayınlanmış Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Korku, C.(2018). Sağlık yöneticilerinin dönüşümcü ve otantik liderlik özelliklerinin yenilikçilik iklimine ve yenilikçi iş davranışına etkisi. *Yayınlanmış Doktora Tezi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Love, J. J. (1977). A study of the relationships between perceived organizational stratification, and individual job satisfaction and adaptiveness in hospital laboratories. *American Journal of Medical Technology*, 12(43).
- Slavkin, H. (2010). Leadership for health care in the 21st Century: A personal perspective. *Journal of Healthcare Leadership*, 2,35-41.
- Şenel, G. (2020). Algılanan etik liderliğin duygusal emek üzerindeki etkisinde örgütsel bağlılığın aracılık rolü: Sağlık kurumlarında bir araştırma. *Yayınlanmış Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tamer, G. (2017). Etik liderlik yaklaşımlarının çalışanların örgütsel bağlılığına ve performansına etkileri: İstanbul ilinin Bahçelievler ilçesinde özel sağlık kuruluşlarında bir araştırma. *Yayınlanmış Doktora Tezi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Topaktaş, G.(2020). Sağlık kurumları yöneticilerinin algılanan hizmetkâr liderlik özelliklerinin, lider etkililiği ve kurum performans göstergeleri üzerindeki etkisi. *Yayınlanmış Doktora Tezi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Topal, A. (2019). Kurum çalışanlarının, örgütsel bağlılığını etkileme sürecinde otantik ve hizmetkâr liderlik davranışlarının incelenmesi: Sağlık Bakanlığı merkez teşkilatı örneği. *Yayınlanmış Doktora Tezi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uysal, Ş. A., Keklik, B., Erdem, R., Çelik, R. (2012). Hastane Yöneticilerinin Liderlik Özellikleri İle Çalışanların İş Üretkenlik Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 15(1), 25–57.

SAĞLIK KURUMLARINDA ÇATIŞMA KAVRAMI VE NEDENLERİ

Öğr.Gör.Elif ÜLER

Yozgat Bozok Üniversitesi

Öğr. Gör. Bahar ERDOĞAN

Yozgat Bozok Üniversitesi

ÖZET

Sağlık kurumları, sağlık sektörünün kendi içerisinde sahip olduğu özel dinamikler nedeniyle kırılğan bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda sağlık kurumlarının hizmet sektörü içerisinde yer alması, matriks bir yapıya sahip olması, bu kurumlarda yaşanan olumlu ve olumsuz durumların sonuçlarının hizmeti satın alan kişilere direk olarak yansımaya neden olmaktadır. Sağlık kurumlarının içerisinde yer aldığı sektör ve yapısal özellikleri düşünüldüğünde, örgüt içi çatışmaların yaşanması muhtemel bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çatışma kavramı tarafları birey, grup ve örgüt olan sosyal bir olgudur. Örgütlerin rasyonel bir yapıya sahip olmaları bazı problemlerden kaçınılabildiği ve çatışmaların engellenebileceği anlamına gelmemektedir. Çatışma türleri literatür de genel olarak birey, bireyler arası, gruplar arası ve işletmeler arası olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda örgütlerdeki çatışma nedenlerin de örgüt içi bağımlılıklardan, amaçlardan ve algılama farklılıklarından ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Sağlık kurumları matriks yapıları nedeniyle birey, bireyler arası ve gruplar arası çatışma yaşanma ihtimali yüksek bir örgüt yapısına sahiptir. Bir örgütte yaşanan çatışma, örgüt için zararlı olabileceği gibi iyi yönetildiği takdirde örgüte avantaj da sağlayabilmektedir. Çatışma kavramı literatürde yoğun olarak çalışılmış olmasına rağmen sağlık kurumları bağlamında yapılan çalışma sayısı çok azdır.

Sağlık kurumlarının, sektörden kaynaklanan kendine has yapısı nedeniyle çatışmaya sebep olan faktörleri iyi tespit edebilmesi ve çatışma yönetimini etkin bir şekilde uygulayarak çözümler üretebilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışma da sağlık kurumlarında yaşanan çatışma ve nedenleri Ulusal Tez Merkezinde yayınlanan tezler üzerinden incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sağlık kurumları, çatışma, çatışma nedenleri

CONFLICT IN HEALTH INSTITUTIONS AND ITS REASONS

ABSTRACT

Health institutions have a fragile structure due to the special dynamics of the health sector. At the same time, the fact that health institutions are in the service sector and have a matrix structure causes the results of the positive and negative situations experienced in these institutions to be directly reflected on the people who buy the service. Considering the sector and structural characteristics of health institutions, it is a possible outcome to experience intra-organizational conflicts.

The concept of conflict is a social phenomenon whose parties are individuals, groups and organizations. The fact that organizations have a rational structure does not mean that some problems can be avoided and conflicts can be prevented. Conflict types are generally discussed in the literature as individual, inter-individual, inter-group and inter-firm. In this context, it is possible to say that the causes of conflict in organizations arise from inter-organizational dependencies, goals and perception differences. Health institutions have an organizational structure with a high probability of conflict between individuals, individuals and groups due to their matrix structure. Conflict experienced in an organization can be harmful to the organization as well as providing an advantage if it is managed well. Although the concept of conflict has been studied extensively in the literature, the number of studies in the context of health institutions is very few.

Due to its unique structure arising from the sector, health institutions should be able to identify the factors causing conflict well and produce solutions by applying conflict management effectively. For this reason, in this study, the conflicts in health institutions and their causes were examined through the theses published in the National Thesis Center.

Keywords: Health institutions, conflict, causes of conflict

GİRİŞ

Sağlık kurumları, “teşhis, tedavi, bakım” ve “sağlığın korunmasına yönelik” hizmet veren kurumlardır. Hizmetlerin soyut, türdeş olmama, ayrılmazlık ve dayanıksızlık ilkesine ilaveten sağlık sektörünün kendi içerisinde yer alan özel dinamiklerin olması nedeniyle sağlık kurumlarında yaşanan herhangi bir olumsuzluğun telafisinin yapılabilmesi mümkün değildir. Çatışma, genel olarak işletmelerde olumsuz sonuçlar doğuran, işletmelerin etkinliğini ve verimliliğini etkileyen bir durum olarak literatürde karşımıza çıkmaktadır. Sağlık kurumlarının yönetim açısından matriks bir yapıya sahip olması, sağlık kurumlarında çatışma yaşanma ihtimalini artırmaktadır.

Örgüt içi çatışmaların nedenlerinin tespit edilmesi çatışma yönetiminin sağlıklı ve başarılı olarak yönetilmesine neden olacaktır. Bu nedenle özellikle sağlık kurumlarında çatışma nedenlerinin tespiti kurumları telafisi olmayan sonuçlarla karşı karşıya kalmaktan kurtaracaktır.

1.Sağlık Kurumları

Sağlık kurumları, bireylerin sağlıklarıyla ilgili gerek fizyolojik gerekse ruhsal olarak yaşamış oldukları sıkıntı sonucunda başvurdukları, genel olarak “teşhis, tedavi, bakım” ve “sağlığın korunmasına yönelik” hizmet veren organizasyonlardır. Organizasyonlar, ulaşmak istedikleri hedefleri tek başına yerine getiremez. Bu nedenle organizasyonlarda çalışan kişiler, bir grup halinde gayret, bilgi ve yeteneklerini birleştirerek, işbölümü ve koordinasyon sağlayarak organizasyonu amaçlarına ulaştırır (Çelik, 2015: 91). Sağlık kuruluşları da sağlık hizmetini sunabilmek için farklı meslek gruplarından oluşan bir işgücünü, gün geçtikçe gelişen ve çeşitlenen tıp teknolojisini, tıbbi cihaz sektörünü içinde barındırarak hizmet vermektedir (Barsbay, 2019: 247).

Sağlık sisteminin kendine özgü yapısı nedeniyle sağlık kurumlarındaki hizmet bir tek kişi tarafından verilememektedir. Sistem içerisinde kişilerin birbiriyle bağımlı bir ilişki içerisinde olması gerekmektedir. Bu bağımlılık iş ile iş, iş ile insan ve insan ile insan arasında gerçekleşmekte ve yapılacak işler arasında yatay ve dikey ilişkiler belirlenmelidir (Uğurluoğlu ve vd., 2019: 194). Örneğin bir doktor işinde ne kadar iyi olursa olsun teşhis ve tanı için laboratuvar sonucuna ihtiyaç duymaktadır. Yine bir laborant işini ne kadar iyi yaparsa yapsın gerekli olan teçhizat idare tarafından temin edilmedikçe işini iyi yapabilmesi mümkün değildir. Laborantın verileri tahlil etmesi ve doktora ulaştırması, doktorun koyacağı tanı ve teşhisi etkilemektedir. Bu nedenle sağlık kurumlarında çalışan kişiler birbiriyle kısır bir döngü içerisinde etkileşim içinde olmak zorundadır. Sağlık hizmetleri ikamesi olmayan hizmetler içerisinde yer almaktadır (Temgimlioğlu ve vd., 2017:75).

Organizasyonların işlerliğini devam ettirebilmesi için kullanmış oldukları araç ve ilkeler, içerisinde yer alınan sektöre göre değişiklik göstermektedir. Bu durum her organizasyonun farklı yapılaraya sahip olmasına neden olmaktadır. Sağlık kurumları da yönetim açısından matriks yapılar olarak değerlendirilir. Matriks yapı genel olarak yönetimde proje temelli işler için kullanılan bir yapı modelidir. Ancak sağlık kurumlarının da yürütülen faaliyetlerin karmaşık ve çeşitli olması, bazı işlerin ivedilik gerektirmesi, sunulacak hizmet için son teknolojinin kullanılması, hasta bakımı için farklı uzmanlık alanından kişilerin birlikte çalışma zorunluluğu gibi faktörler sağlık kurumlarının matriks bir yapı içerisinde değerlendirilmesi gerekliliğini doğurmaktadır (Çelik, 2015: 95). Bu durum da sağlık kurumlarındaki işleyiş de ikili otorite ile karşılaşmaktadır. İkili otorite kullanılan kurumlarda koordinasyon, denetim ve çatışma sorunlarının yaşanması muhtemel sonuçlar arasında yer almaktadır.

2.Çatışma

Çatışma kavramı tarafları birey, grup ve örgüt olan sosyal bir olgudur. Bu nedenle kavram işletme, ekonomi, sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi disiplinler tarafından da çalışılmaktadır. Kavramın farklı disiplinler tarafından çalışılması farklı olarak tanımlanmasına da neden olmaktadır. Çatışmayı, bir organizasyon veya grup içerisindeki anlaşmazlık (Beheshtifar, 2013; 216,), bireyler arasındaki etkileşim sorunları (Rainey, 2013:16), bir örgüt de bireyler veya grupların birlikte çalışma sorunlarından kaynaklanan ve faaliyetlerin normal akışında devam etmemesine veya karışmasına neden olan olaylar (Eren, 2020: 563, Üstün, vd., 2005; 219), iki veya daha fazla kişi ya da grup arasındaki kaynakların kullanımına yönelik anlaşmazlık olarak tanımlanmak mümkündür (Koçel, 2018: 661).

Çatışma kavramının tanımlarına bakıldığında genel olarak olumsuz bir durumdan söz edildiği dikkat çekmektedir. Çatışma kavramına ilişkin yapılan araştırmalarda da bunun örgütleri olumsuz yönde etkilediği gözlenmektedir (Barki and Hartwick, 2004:217). Buna rağmen günümüzde yöneticiler tarafından stratejik bir bakış açısıyla yönetilen bir çatışmanın yıkıcı olmaktan çok yapıcı olduğu da söylenebilir. İyi yönetilmiş bir çatışma örgüte esneklik, verimlilik ve yaratıcılık sağlamakta bu da modern örgütlerin yaşaması için gerekli olan uzmanlık alanlarının gelişmesine destek vermektedir (Lipsky vd., 2020: 449-450, Nash ve Hann, 2020: 427, Şahin vd., 2006; 553). Eren çatışmanın örgütler için olumlu sonuçlarını, orijinal ve iyi fikirler ortaya çıkması, bireylerin araştırma yapma eğilimlerini artırması, sonuç elde edilecek çalışmaların yapılması, düşünce ve fikirlerin açıklanması, güdülenmenin artması, bireylerin kendi bilgi, yetenek ve kapasitelerini değerlendirme şansına sahip olması şeklinde ifade etmektedir (2020: 563-564).

Örgütlerde yaşanan çatışma türleri Rahim (2001) tarafından kişisel, kişiler arası, grup içi ve gruplar arası olarak ele alınmıştır. Yine Rahim (2001) tarafından geliştirilen organizasyonların çatışma ölçeği ülkemizde çatışma kavramıyla ilgili yapılan çalışmalarda yoğun olarak kullanılmaktadır.

Örgütlerde yaşanan çatışmanın farklı nedenlerden kaynaklandığına ilişkin olarak farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazı bilim insanları çatışmanın anlaşmazlıklar ve fikir ayrılıklarından kaynaklandığını, bazıları ise engelleyici davranışlardan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Barki ve Hartwick'e göre bu süreç, kişilerarası çatışmalar bağlamında ortamsal, bilişsel, davranışsal ve duygusal unsurlar içermekte ve karşılıklı bağımlı tarafların, hedeflerine ulaşmada müdahale ve uyuşmazlıklar algılamasıyla, birbirlerine olumsuz duygusal tepkiler hissetmeleri sonucu oluşmaktadır (2004:217). Çatışma kavramının birden fazla tanımının olması ve farklı disiplinler tarafından da çalışılması, örgütlerdeki çatışmaların nedenlerinin de farklı başlıklar altında toplanmasına neden olmaktadır. Bu araştırma da çatışma nedenleri, Koçel'in örgütlerde yaşanan çatışma nedenlerine dair oluşturmuş olduğu on üç başlık altında değerlendirilmiştir (2018: 668-671);

İşler arası fonksiyonel karşılıklı bağlılık; Örgütler arasında belirli işler nedeniyle var olan bağlılık sonucu çıkan çatışmayı ifade etmektedir. Birbirine bağımlı işlerin olmadığı örgütlerde bu tür bir çatışma yaşanma olasılığı düşük iken, sağlık kurumları gibi matriks yapıya sahip olan işletmelerde iş süreçlerinin beraber yürütülmesi nedeniyle çok sık rastlanılan bir çatışma durumu olduğunu söylemek mümkündür (Yılmaz ve Eroğlu, 2010, s.143-144).

Belirli Kaynakların Paylaşılması; Örgütteki bireylerin belirli kaynakları ortak olarak kullanmaları nedeniyle kendi paylarını artırmak için girmiş oldukları rekabetin neden olduğu çatışmalar olarak ifade edilebilir.

Amaç Farklılıkları; Aynı örgütte çalışan kişilerin ulaşmak istedikleri amacın farklı olması örgütte yaşanan çatışma nedenleri arasında yer alabilir.

Algılama Farklılıkları; Kişi veya grupların belirli olayları farklı bakış açılarından değerlendirmesi ve algılaması çatışmaya neden olabilecek etkenler arasında yer almaktadır.

Yönetim alanıyla ilgili belirsizlik; Yönetim tarafından, iş tanımlarının net olarak yapılmaması veya bir görevi iki ayrı birimin yerine getirmesinin beklenmesi sonucu yaşanan belirsizlikler örgütlerde çatışmaya neden olarak faktörler arasında değerlendirilmektedir (Ertürk, 2009; 227).

İletişim noksanlıkları; İletişim alanında yaşanan sıkıntılar, gönderici ve alıcı konumunda olan kişilerin bilgi seviyelerinin farklı olması gibi durumlar, kişi veya grupların iletişim kuramaması nedeniyle çatışma yaşamalarına sebep olan unsurlar arasında yer alabilir (Kılıçarslan ve Kaptanoğlu, 2019: 212).

Statü Farklılıkları; Bir örgütte belirli kişi veya grupların çalışmış oldukları departmana ilişkin statü algılarının farklı olması diğer kişi veya gruplarla çatışma yaşanmasının nedeni olabilir. Örneğin sağlık kurumlarında risk açısından düşünüldüğünde ameliyathane hemşireleri ve servis hemşirelerinin algılanan statü farklılığı nedeniyle çatışma yaşaması durumu buna örnek teşkil edebilir.

Yöneticilik tarzları arasındaki farklılıklar; Yönetici konumundaki kişilerin, kişisel özellikleri nedeniyle personele davranış şekilleri, çalışma şartları veya öncelikleri de farklılık gösterir. Bu durum farklı birimlerde olan kişiler arasında çatışma yaşanmasına neden olabilir.

Çıkar Farklılıkları; Aynı örgütte çalışan kişilerin almış oldukları ücret, prim, ikramiye, ödenek gibi maddi ve çalışma saatlerinin düzenlenmesi, lojman, ev kirasının karşılanması gibi maddi olmayan farklılıklar aynı statüye sahip çalışanlar arasında çatışmaya neden olabilir.

Kişilik Farklılıkları; Kişilerin farklı amaç, tutum, değer yargısı, yetenek gibi özellikleri örgütlerde kişilik çekişmelerine neden olabilir.

Değişen koşulların öngördüğü yeni nitelikler; Örgütün içerisinde yer aldığı sektör koşullarının değişmesi veya terfileye bağlı olarak yaşanan rol çatışmaları kişiler arası çatışmalara neden olabilir. Yıllardır aynı işletme de çalışan X kuşağından birinin terfi etmesi beklenirken, teknolojiye daha hakim Y kuşağından birinin terfi ettirilmesi örgüt içinde yaşanacak çatışmaya örnek olarak gösterilebilir.

İşçi-işveren ilişkilerindeki kutuplaşmalar; İşveren temsilcisi olan yönetici ile çalışanlar arasında kutuplaşma ve gerginlik yaşanması da çatışma nedenleri arasında sayılabilir.

Örgüt içi güç mücadelesi; Örgütte çalışan kişilerin farklı nedenlerle güç alanlarını genişletmek istemeleri de diğer kişi veya gruplarla çatışma yaşamalarına neden olabilir.

Örgütlerde yaşanan çatışmaların nedenleri tespit edildiği takdirde, yönetim ve yöneticiler tarafından bu çatışmaların çözümünü bulmak veya bu çatışmaları örgüt lehine yönetebilmek daha kolay olacaktır. Bu kapsamda çalışma da Ulusal Tez Merkezinde yayınlanmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelenmesi düşünülmüş ve sağlık kurumlarında yaşanan çatışma nedenlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırma da sağlık kurumlarında çatışma nedenlerinin yalnızca üç yüksek lisans tezinde ele alındığı ve incelendiği tespit edilmiştir.

3.Sağlık Kurumlarında Çatışma Nedenlerine Dair Yapılan Araştırmalar

Sağlık kurumlarında çatışma nedenlerine dair yapılan çalışmalarda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

Seyitoğlu (2014) tarafından yapılan araştırma da hastane yöneticilerinin çalışanları ile yaşadıkları çatışma nedenleri ve çözüm yolları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcı sayısı 200'dür. Bunların yüzdelik dağılımını ise, % 70'ini devlet hastanesi yöneticileri, % 20'sini üniversite hastanesi yöneticileri, %10'unu ise özel hastane yöneticileri oluşturmaktadır. Araştırmada Hastane yöneticilerinin ast ve üstleriyle iletişim noksanlığından, kaynakların paylaşılmasından, çıkar farklılıklarından, yönetim alanıyla ilgili belirsizliklerden ve yöneticilik tarzından kaynaklı çatışma yaşadıkları tespit edilmiştir.

Koç (2017) tarafından yapılan araştırma İzmir ilinde bulunan bir kamu hastanesinde görev yapan hemşireler üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın evreni hastane de çalışan 400 hemşiredir. Araştırmanın örneklemini ise 100 hemşire oluşturmaktadır. Bunların çalışmış oldukları departmana göre yüzdelik dağılımını ise, %51 servis, %44 yoğun bakım, %3 idari hizmetler, %2 poliklinik hemşireleri oluşturmaktadır. Araştırma da hemşirelerin, statü farklılıklarından, ast ve üst arasındaki amaç farklılıklarından, yönetim alanıyla ilgili belirsizliklerden, örgüt içi güç mücadelesinden, değişen koşulların öngördüğü yeni niteliklerden ve yönetim tarafından alınan kararlara bağlı nedenlerden çatışma yaşandığı tespit edilmiştir.

Çeliköz (2017) tarafından yapılan araştırma özel, devlet, vakıf, üniversite hastanesi ayrımı yapılmadan sağlık kurumlarında çalışan personel üzerinde yapılmıştır. Veriler, online ve yüz yüze yöntem toplanmış ve araştırmanın örneklemini 282 kişiden oluşturulmuştur. Araştırmaya katılanların %6,7 ATT, %7,1 Ebe, %64,9 Hemşire, %6,4 doktor, %14,9 diğer kadrolarda çalışan sağlık kurumu çalışanlarından oluşmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların vermiş olduğu cevaplara göre sağlık kurumlarında yaşanan çatışma nedenleri, çıkar farklılıkları, yönetim alanıyla ilgili belirsizlikler, yönetim ile çalışanlar arasındaki kutuplaşmalar, iletişimden kaynaklı noksanlıklar olarak tespit edilmiştir.

4.Sonuç

Sağlık kurumlarının vermiş olduğu hizmetleri “ teşhis, tedavi ve bakım hizmetleri” ve “kişilerin sağlığının korunmasına yönelik hizmetler” olarak iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Hizmet endüstrisinde kişilerin refah düzeylerinin artması, yeni hizmetlerin ortaya çıkması, kişilerin beklentilerinin artması sonucu sağlık alanında da değişiklikler söz konusu olmuştur. Bu nedenle 2000'li yıllardan sonra sağlık sektöründe özel girişimlerinde yoğun olarak yer almaya başladığı görülmektedir. Günümüzde sağlık kurumları devlet, vakıf ve özel sektör tarafından işletilmekte ve ayrı bir endüstri alanı olarak değerlendirilmektedir.

Sağlık sektörünün kendine has yapısı nedeniyle sağlık kurumlarında yaşanan sorunlar telafisi olmayan sonuçlar doğurabilmektedir. Bu sorunlar sağlık kurumlarının fiziksel özelliklerinden kaynaklı olabileceği gibi çalışanlar arasında yaşanan çatışmalardan da kaynaklı olarak yaşanabilir. Genel olarak bir örgütte çalışan kişilerin çatışma yaşamaları olumsuz bir durum olarak değerlendirilirken, yöneticiler tarafından stratejik olarak yönetilecek bir çatışmanın kuruma zarar değil fayda sağlayacağını yapılan çalışmalar göstermektedir. Çatışmaların stratejik olarak yönetilebilmesi için nedenlerinin iyi tespit edilmesi ve yöneticiler tarafından buna göre çözüm yolları bulunması gerekir.

Genel olarak bakıldığında sağlık kurumlarında yaşanan çatışma nedenlerinin, yönetim alanıyla ilgili belirsizlikler, iletişim noksanlıkları, çıkar farklılıkları, örgüt içi güç mücadelesi, işçi- işveren arasında yaşanan kutuplaşmalar nedeniyle olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'de sağlık sektöründe faaliyet gösteren kurumların büyük çoğunluğunu kamu kurumları oluşturmaktadır. Bu durum, işçi – işveren arasında yaşanan kutuplaşmalara yönelik çatışmaların genellikle atamalardan ve görevlendirmelerden kaynaklandığını, yönetim alanında yaşanan

belirsizliklerin ise iş tanımı ve görev tanımlarının net olarak yapılamadığını, ülkemizin kozmopolit yapısı nedeniyle kişilerin sağlıklı iletişim kuramadıklarını, yöneticiler tarafından bazı kişilere tanınan ayrıcalıkların çıkar çatışmalarına neden olduğunu ve örgüt içinde kendini güvene alma düşüncesiyle güç mücadelelerinin yaşandığını düşündürmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda sağlık kurumlarında şeffaflık ilkelerinin benimsenmesinin, 663 sayılı kanun gereği hastane yöneticisi olarak atanacak kişilerin pozisyona uygun bilgi ve deneyime sahip olmasının, iletişime yönelik eğitimler alınmasının, kurumdaki kariyer yollarının net olarak belirlenmesinin sağlık kurumlarında yaşanan çatışmalara kısmen engel olabileceği düşünülmektedir. Bu sayede sağlık kurumların da daha etkin ve verimli hizmet sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Barki and Hartwick. (2004). *The International Journal of Conflict Management*, Vol. 15. No.3. 217
- Barsbay, M. Ç. (2019). Sağlık hizmetlerini yönetmek neden zordur? Teorik tartışmalar. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3). 247-253.
- Beheshtifar. (2013). Organizational Citizenship Behavior (OCB): A Factor to Decrease Organizational Conflict. *Interdisciplinary, Journal of Contemporary Research in Business*, Cilt: 5. Sayı: 1. 214-222.
- Çelik, Y. (2015). Örgüt Teorileri ve Sağlık Kurumları Yönetimi içerisinde Sağlık Kurumları Yönetimi-1 (Ed. Prof.Dr.Mehtap Tatar). *Anadolu Üniversitesi Yayınları*
- Çeliköz, D. (2017) Sağlık Sektörü Örgütsel Çatışmalar ve Mobbing, *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Eren, E. (2020). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. 17.Baskı. İstanbul: Beta Yayınları
- Ertürk, M. (2009). *İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon*. 4. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları
- Kılıçarslan, M., Kaptanoğlu, Ö.R. (2019). The Communication Between Patients and Healthcare Personnel in Psychiatry Hospital. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (15): 210-215.
- Koç, N., (2017). Sağlık Çalışanlarında Çatışma Yönetimi. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koçel, T. (2018). *İşletme Yöneticiliği*. 17. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları
- Lipsky, D.B, Avgar, A.C. ve Lamare, J.R.. (2020) Organizational Conflict Resolution and Strategic choice: Evidence From a Survey Of Fortune 1000 Firms. *ILR Review*, Vol.73. Issue 2. Sage Publications Inc.
- Nash, D. ve Hann D. (2020). Strategic Conflict Management? A Study Of Workplace Dispute Resolution In Wales. *ILR Review*, Vol.73. Issue 2. DOI: 10.1177/0019793919874031.
- Rahim, M.A. (2001). *Managing Conflict in Organizations*. 3.Edition, Quorum Books,
- Rainey, (2013). *The Role of Conflict in Organizations Between Disciplined and Diversified Work Teams*. Capella University
- Seyitoğlu, B. (2014) Hastane Yöneticilerinin Çalışanları İle Yaşadıkları Çatışma Nedenleri Ve Çözüm Yolları Uygulamaları (Diyarbakır İli Hastaneleri Örneği). *Yayınlanmış Yüksek Lisans*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul
- Şahin, A., Emimi, F. T. ve Ünsal, Ö. (2006). Çatışma Yönetimi yöntemleri ve Hastane Örgütlerinde Bir Uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15): 553-568.
- Temgimlioğlu, D, Işık, O., Akbolat, M. (2017). *Sağlık İşletmeleri Yönetimi*. 8.Basım. Ankara: Nobel Yayın

- Uğurluoğlu, Ö., Demir, B.İ., Ürek, D. (2019). Sağlık Kurumlarında Stratejik Yönetim. 1.Basım, Ankara: Nobel Yayınevi
- Üstün B, Akgün E, Partlak N.. (2005). Çatışma Çözümü. İçinde: Hemşirelikte İletişim Becerileri Öğretimi. İzmir: Okullar Yayınevi. 218-224.
- Yılmaz, A. ve Eroğlu C. (2010). *Meslek Yüksekokulları İçin Davranış Bilimleri ve Örgütsel Davranış*. 2. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.

SMART CITY COMPONENTS

Vedat YILMAZ

Assoc. Prof. Dr. Malatya Turgut Özal University, FSSH, Department of Public Administration,
Malatya, Turkey

Cüneyt TELSAC

Doctorant, Van Yüzüncü Yıl University, FEAS, Department of Public Administration, Van,
Turkey

ABSTRACT

In order to make cities more livable in all respects, the interest in the 'smart city' is increasing day by day in policy-making studies and scientific research on the use of digital technologies. The concept of sustainable smart development contains another fundamental issue at this point, but these two concepts are intertwined. This concept seems very attractive in terms of producing pragmatic and applicable solutions for cities. However, at this point, we see that the existing infrastructures of the cities come to the fore. We see that the existing infrastructures in cities that develop economically and socially are generally much more advanced technology and more broadcast. But, the situation is different in developing cities. Infrastructure is one of the most basic arguments for a city plan. In particular, in order to define a smart city, it is based on equipping the existing residential area with advanced information and communication technologies and the effective use of information networks by citizens. According to a common definition, smart cities are the development of sustainable urbanization using information and communication technologies, based on technical systems that can create solutions to the problems of the city. We can consider a smart city as an organic structure that connects multiple subsystems and components. There are some clear criteria for this organic structure. According to these criteria; The six components determined as “smart environment, smart management, smart economy, smart life, smart society and smart transportation” are shown as the basic components that smart cities should have. The data obtained from these six components will only enable us to increase productivity and urban living standards when evaluated from a holistic perspective. In this respect, it is important to reveal what the expressed components contain in terms of understanding the concept of the smart city.

In this study, through a wide literature review and observation; by revealing the basic components that smart cities should have, it was tried to be explained by evaluating the important issues that these components indicate.

Keywords: Smart City, Mobility, Governance.

AKILLI KENT BİLEŞENLERİ

ÖZET

Kentlerin her bakımdan daha yaşanabilir bir hale gelmesi için dijital teknolojilerin kullanımıyla ilgili politika oluşturma çalışmaları ve yapılan bilimsel araştırmalarda 'akıllı şehir'e yönelik ilgi günden güne artmaktadır. Sürdürülebilir akıllı kalkınma konsepti bu noktada diğer temel bir hususu barındırmakla beraber bu iki kavram iç içe geçmiş durumdadır. Kentlere yönelik yararlı ve uygulanabilir çözümler üretilmesi açısından bu konsept oldukça çekici görünmektedir. Fakat bu noktada kentlerin sahip oldukları mevcut altyapıların ön plana çıktığını

görmekteyiz. Ekonomik ve sosyal yönden gelişen kentlerde var olan altyapıların genellikle çok daha ileri teknoloji ve daha yaygın olduklarını görmekteyiz. Buna karşın gelişmekte olan kentlerde durum daha farklıdır. Bir kent planı açısından en temel argümanların başını altyapı oluşturmaktadır. Özellikle akıllı kent tanımının yapılabilmesi için mevcut yerleşim alanının ileri seviye bilgi iletişim teknolojileriyle donatılması ve bilgi ağlarının yurttaşlar tarafından efektif şekilde kullanılmasına dayanmaktadır. Yaygın bir tanıma göre akıllı kentler, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak sürdürülebilir kentleşmenin, şehrin sorunlarına çözüm oluşturabilecek teknik sistemlere dayalı olarak geliştirilmesi şeklindedir. Bir akıllı kenti, birden fazla alt sistemi ve bileşeni birbirine bağlayan organik bir yapı olarak değerlendirebiliriz. Bu organik yapı açısından bazı belirgin unsurlar bulunmaktadır. Bu kriterlere göre; “akıllı çevre, akıllı yönetim, akıllı ekonomi, akıllı yaşam, akıllı toplum ve akıllı ulaşım” olarak belirlenen altı bileşen akıllı kentlerin sahip olması gereken temel bileşenler gösterilmiştir. Söz konusu altı bileşenlerden elde edilen veriler ancak bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde verimliliği ve kentsel yaşam standartlarını yükseltmemizi sağlayacaktır. Bu bakımdan ifade edilen bileşenlerin ne içerdiğinin ortaya konması akıllı kent kavramını anlamak açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada geniş bir literatür taraması ve gözlem yoluyla; akıllı kentlerin sahip olması gereken temel bileşenler ortaya konarak, bu bileşenlerin işaret ettiği önemli hususlar değerlendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Kent, Mobilite, Yönetişim.

1. INTRODUCTION

The concept of smart city has an appearance that constantly increases its importance in terms of local governments. While the most prominent dynamics of urban life are constantly changing, cities have to keep up with this change. For example, the urban population tends to increase worldwide. Increasing urban population creates new needs and necessities. It is extremely important for a dense population to live in harmony with the environment in a partially narrow area with certain boundaries. Especially considering limited resources; For a sustainable city management, the concept of “smart city” comes to the fore. This concept; It offers a new perspective in terms of society, economy, environment, life, transportation and management, which are the basic dynamics of urban life. This approach addresses the key concepts for healthy growth and sustainable urbanization and addresses the improvements that need to be made.

This article tries to shed light on the subject by considering the components that make up the urban dynamics in question.

2. SMART CITY

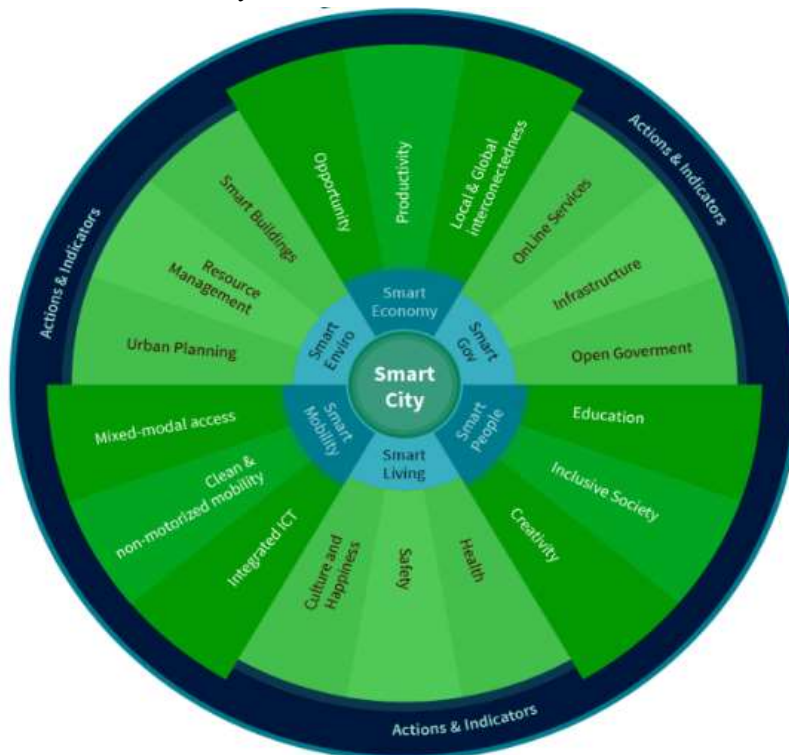
In today's world, urban life is at the center of people's life and place concept in many ways. Cities can change and exhibit differences thanks to their dynamic structures. The social value of urban life is increasing day by day. In line with this increased value, the concept of a smart city also increases its importance. The smart city concept; is generally accepted as the use of new technologies to make existing urban life more comfortable and more livable. The main point where many definitions of the concept of the smart city converge is the urban development vision, which envisages finding solutions to the existing problems of the city with the right infrastructure by using information and communication technologies, sustainable practices that attach importance to nature, solutions that will make social life more comfortable, and is in the

form especially public participation (Abella et al., 2015; Caragliu et al. 2011; Barrionuevo et al. 2012; Hall et al., 2000; Gül and Çobanoğlu, 2017; Lange, 2013; Kutlu, Örselli, & Dinçer, 2018; Singh, 2015; Washburn et al, 2009).

2.1. Smart City Components

To talk about a smart city, we need some components. When we pay attention to the prominent studies on smart city components, the diagrams made by Giffinger and Cohen are the most well-known ones. We can consider a smart city as an organic structure that integrates multiple subsystems and components. For example, Giffinger evaluated smart cities on 6 basic elements. According to this; Smart Life, Smart People, Smart Mobility/Transportation, Smart Environment, Smart Management/Governance and Smart Economy (Giffinger et al., 2015; Chourabi et al., 2012). In the following process, Cohen combined the main components of the smart city determined by Giffinger on a circular wheel and made it more visual. With this model, which Cohen called the Smart City Wheel, 6 main components that make up the smart city and each sub-component associated with these components were divided into groups of 3 and combined into a whole. The sub-components, which were determined as 33 by Giffinger (Giffinger, 2007), were made into three by Cohen and schematized as a sub-gear in the form of 18 sub-components (Cohen, 2012). The point that needs to be emphasized in Cohen's smart cities wheel, which consists of six basic components, is that these components should be evaluated as concepts that complement each other. Because, when the data obtained from these components are evaluated with a holistic point of view, it will be able to increase efficiency and urban living standards while reducing costs. In this context, comprehending what the components mean is important in terms of understanding the smart city.

Figure 1. Cohen's Smart City Wheel

Reference: Cohen, B. (2013); www.researchgate.net/figure/The-Smart-city-wheel-by-Boyd-Cohen.

2.1.1. Intelligent Management/Governance

As in every field, a governance-based model is needed in order for the administration to have a healthy structure in terms of urban as well. Governance is the most promising management element in terms of today's social life, where common minds and common interests come together. Thanks to its democratic and multi-actor structure, the decisions are taken gain a structure that can be accepted more quickly and thus internalized. At the same time, the pluralistic and tolerant structure envisaged by the governance strengthens democratic conventions. As the main actors of governance; government, regional and local governments, citizens, private sector organizations, non-governmental organizations, universities, large international companies and organizations stand out. Today, open and accountable societies, which we often see in socio-economically developed cities, have a much better motivation in terms of creating smart cities. In addition to this, another very important issue is that the citizens contribute to the innovations and initiatives that are planned to be made in line with their own wishes and desires. Participation in the decisions made by the residents of the city creates a civic consciousness and this awareness creates a sense of belonging in people. This strong consciousness and emotion that occurs paves the way for and accelerates urban development (Yılmaz and Telsaç, 2021: 246; Telsaç, 2018:32).

2.1.2. Smart Society

The most basic component of urban life is society. The urban mentality of developed societies is pluralistic and tolerant within a social fabric. Diversity and versatility indicate the wealth of these communities. A democratic structure that respects opposing views and emphasizes ethnic pluralism is seen. At the same time, it is in a developing structure where citizens attach importance to the concepts of continuous learning and lifelong education. Modern urban communities, where learning is continuous in all respects, have sufficient readiness and experience in many subjects. This concept is also a social and human capital approach, and it is also referred to as "smart citizens" or "smart people" in terms of the concept of a smart city. Intelligent person refers to a society composed of people who are tolerance, flexibility, creativity, open-minded and involved in public life in order to reach a sufficient and quality level of human and social capital. A productive and creative society is only possible through continuous education (Belli and Aydin, 2017: 425; Cohen, 2012; Giffinger, 2007: 10-11; Mecek; 2021: 440; Nam and Pardo, 2011:186-187; Uçar et al., 2017; Varol, 2017: 55).

2.1.3. Intelligent Transportation/Mobility

It is possible to say that the first practices of the smart city concept developed on environmental awareness. It would not be wrong to state that the initial foundations of the smart city concept were built on creating a clean environment. Without ignoring the applications that can cause less harm to the environment and include disadvantaged groups, mobility, namely vehicle mobility, by making use of especially the Internet of Things opportunities provided by technology; it is clear that it aims to find solutions to traffic and air pollution problems. Environmentally friendly and solid fuel-free solutions should be focused on, with emphasis on mixed transportation models. Thanks to the necessary sensors and network infrastructure, real-time traffic information is learned by drivers and passengers, providing great convenience and energy savings. According to this; integrated payment systems in public transportation, traffic density measurement, smart intersection, smart stop, smart parking / parking meter systems, smart overpass system, smart barrier-free traffic system, smart barrier systems, traffic guidance systems, smart fleet management system, road sensor, smart bike systems, smart grave information system, smart icing early warning system, wired/wireless networks, smart logistics

services and disabled charging stations should be brought to the fore. At this point, the need for sustainable, innovative and safe transportation systems should be supported by information and communication technologies, and future-oriented steps should be taken (Akdamar, 2017; Chourabi, et al., 2012; Neirotti et al., 2014: 28; Uçar et al., 2017; Varol, 2017: 54).

2.1.4. Smart Economy

Cities are at the center of economic activity. In terms of dynamism, cities constitute the most economical elements of living. The financial opportunities of the city play a leading role in terms of development. From another point of view; in order for urban development to occur, it is very important that the city attracts attention from an economic point of view. Globalizing economic parameters offer development opportunities to cities that can adapt to international markets and be competitive in these platforms. At this point, it is necessary to reveal the spirit of urban innovation and entrepreneurship. Entrepreneurs should be supported and they should be encouraged to take risks. All available means should be mobilized for sustainable urban development that promotes economic growth. In many ways, economic parameters directly affect the capital and infrastructure facilities needed by the city. In a smart city plan, economic values should be acted upon in terms of sustainability, taking into account national and international realities. A grounded city government will transform barriers to productivity and efficiency and provide the environment needed for a flexible labor market. In addition to this, the city's economic image and trademarks should be protected and projects should be created and necessary incentives should be made to move it forward. In order to evaluate opportunities, innovation should be supported continuously and entrepreneurs should be given financial and moral support. Cities that turn into a global common market; should be open to local and global cooperation and coordination (Telsaç and Gözcü, 2021: 170-171).

2.1.5. Smart Environment

When cities are not designed correctly or where planning is done wrong; it harms nature a lot. Living spaces that are not designed correctly or created with insufficient infrastructure harm nature in all respects and reduce the quality of human life. As this cycle is not a single-actor phenomenon, it can lead to irreparable results in possible mistakes. Persistence in the wrong practices, especially, presents a picture that is difficult to return to. While making smart city plans, great attention should be paid to the population that the city has or will have. Today's urban life is an area where people meet their needs both economically and socially, and it is the leading place that needs to be protected in terms of human and nature balance. Cities are also; what citizens need, green areas, parks, excursions, gatherings, socializing, and it's the only place where they can get fresh air. Observing the ecological balance, reducing air pollution, developing renewable energy sources, smart grid and meters, environmentally friendly buildings, smart lighting systems, and smart water systems, clean fuel vehicles, bicycle paths, and basic areas (school, health center, market, park, etc.) must be within walkable distances. Today, large shopping centers and meeting areas outside the city are mostly areas where people use their vehicles for transportation and cause high greenhouse gas emissions. Solid fuel consumption should be minimized and renewable resources should be given importance. In terms of sustainable resource management, it is necessary to design areas that people can reach by walking or cycling as the main argument. For places where this cannot be done, the main purpose should be to direct people to public transport. In terms of public transportation vehicles, it should be treated selectively and rail systems that are more harmful to nature should be used as long as possible (Chourabi et al., 2012; Cohen, 2012; Colldahl et al., 2013: 5; Hall et al., 2000).

2.1.6. Smart Life

Cities are the areas where most of the human population lives. Urban life has a very important place in terms of this large mass. The concept of smart life is based on approaches and practices on how to increase the quality of life of individuals living in the city. At this point, what is tried to be done is to ensure that the residents of the city lead a healthy and comfortable life. Increasing the welfare level of individuals living in the city through information communication and technologies in areas such as education, culture, social life, housing, security, employment and health, increasing their quality of life and developing comfort areas are evaluated within this scope. In order to ensure public safety in terms of urban, disaster and emergency management, fire brigade, health services and the continuity of similar vital city functions; sensors, cameras, voice tracking systems and ICT technologies should be evaluated at an optimal level. Culturally, there should be facilities where citizens of the city can go within walking distance or close to their neighborhood. In addition, education and health opportunities should be accessible in terms of urban mobility. The quality of the houses built should be prioritized in all respects and they should be kept strong and ready for possible disasters. Information technology, sensors and cameras necessary for the safety of the city should be placed in critical places and emergency response teams should be established. In terms of tourism, the image of the city should be taken care of and it should be interesting for others (Cohen, 2012; Giffinger, 2007: 13; Mecek; 2021: 445; Nam and Pardo, 2011: 187; Singh, 2015; Varol, 2017: 55).

CONCLUSION

In our globalizing world, there are very few elements where technological innovations do not create a change in social life. One of the areas where these defeats are felt the most is urban life. In particular, cities that develop socio-economically have already adapted to this change. Cities now offer citizens fast, precise and useful information and applications on many issues, thanks to their advanced information communication networks. However, the picture is slightly different for developing cities. Cities primarily need an action plan that is well thought out and evaluated together with all actors.

In terms of management, as in every other issue, in terms of urban development; in order to realize the smart city idea, it is necessary to ensure more participation of citizens in the administration. When citizens participate in the administration, they develop a sense of ownership towards the decisions taken, and as a natural result of this, they willingly obey and adapt to the rules. Efforts should be made to raise political awareness in order to ensure that citizens adopt the policies implemented in terms of urban development. From a social point of view, the involvement of citizens in the processes of decisions and policies creates an awareness. At this point, the main issue that needs to be emphasized should be the identity of the citizen and the sense of belonging. Because, thanks to this, one of the biggest obstacles to the planned urban development will be removed.

REFERENCES

Abellá-García, A., Ortiz-de-Urbina-Criado, M., & De-Pablos-Heredero, C. (2015). The ecosystem of services around smart cities: An exploratory analysis. *Procedia Computer Science*, 64, pp. 1075-1080.

- Akdamar, E. (2017). "Akıllı Kent İdealine Ulaşmada Büyük Verinin Rolü", *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*, Cilt. 10, Sayı. 2, ss. 200-215.
- Barrionuevo, J. M., Berrone, P., ve Ricart, J. E. (2012). Smart cities, sustainable progress. *IESE Insight* (14) pp. 50–57.
- Belli, A., & Aydın, A. (2017). Kent kültürü ve kentlilik bilincinin oluşumunda üniversitelerin rolü: Mustafa Kemal Üniversitesi örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl, 5, 422-434.
- Caragliu, A., Del Bo, C. and Nijkamp, P. (2011), Smart cities in Europe, *Journal of urban technology*, 18(2), pp. 65-82.
- Chourabi, H., Nam, T., Walker, S., Gil-Garcia, J. R., Mellouli, S., Nahon, K., ... & Scholl, H. J. (2012, January). Understanding smart cities: An integrative framework. In *2012 45th Hawaii international conference on system sciences* (pp. 2289-2297).
- Cohen, B. (2012). 6 Key Components For Smart Cities. *UBM Future Cities City News*. Retrieved February, 15, 2013.
- Giffinger, R. (2007). "Smart Cities, Ranking of European MediumSized Cities", *Wien: Centre of Regional Science*, pp. 10-13.
- Gül, A. ve Çobanoğlu, A. Ş. (2017). "Avrupa'da Akıllı Kent Uygulamalarının Değerlendirilmesi ve Çanakkale'nin Akıllı Kente Dönüşümünün Analizi", *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Kayfor15 Özel Sayısı*, ss.1543-1565.
- Hall, R. E., Bowerman, B., Braverman, J., Taylor, J., Todosow, H., & Von Wimmersperg, U. (2000). *The vision of a smart city* (No. BNL-67902; 04042). Brookhaven National Lab., Upton, NY (US).
- Hollands, R. G. (2008). Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial? *City*, 12 (3), pp. 303-320.
- Kutlu, Ö., Örselli, E. ve Dinçer, S. (2018). "Akıllı Kentler Düş mü Gerçek mi? Barcelona ve Konya Örnekleri", Alanya Uluslararası Yerel Yönetimler Sempozyumu, 1-3 Kasım 2018, Alanya, Antalya
- Lange, M. (2013). The Smart City You Love to Hate: Exploring the Role of Affect in Hybrid Urbanism, *Utrecht University: Media and Culture Studies*, Amsterdam, Netherlands, 2013
- Nam, T., Pardo, T.A. (2011). "City as Urban Innovation: Focusing on Management, Policy, and Context", *Center for Technology in Government University at Albany*, State University of New York, pp.186-190.
- Neirotti, P., De Marco, A., Cagliano, A. C., Mangano, G., & Scorrano, F. (2014). Current trends in Smart City initiatives: Some stylised facts. *Cities*, 38, 25-36.
- Singh, B. (2015). Smart City-Smart Life: Dubai Expo 2020. *Middle East Journal of Business*, 55(2473), 1-4
- Telsaç, C. (2018). Toplam Kalite Yönetimine İşletmeler Açısından Bakmak. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 1(1), 26-34.
- Telsaç, C., Gözcü A. (2021). Kamu Sektöründe İnovasyon, *Atlas International Congresson Social Sciences* 8. ss. 169-179.
- Uçar, A., Şemşit, S., & Negiz, N. (2017). Avrupa Birliği Akıllı Kent Uygulamaları ve Türkiye'deki Yansımaları, *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 22.
- Varol, Ç. (2017), Sürdürülebilir Gelişme de Akıllı Kent Yaklaşımı : Ankara'daki Belediyelerin Uygulamaları, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, S.1, ss. 43-58.

- Yılmaz, V. & Telsaç, C. (2021). Yerel Yönetimler ve Katılım, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (40) , ss. 235-254.
- Yılmaz, V. ve Mecek, M. (2021). “Kavram ve Kuramsal Açıdan Türkiye’de Dijital Kamu Yönetimi ve Dönüşümü”. (Ed. B. Akıncı), *Kamu Yönetiminde Değişim Olgusu: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar*, Nobel Yayınları, ss.103-137.
- Washburn, D., Sindhu, U., Balaouras, S., Dines, R. A., Hayes, N., & Nelson, L. E. (2009). Helping CIOs understand “smart city” initiatives. *Growth*, 17(2), 1-17.

INTERNET RESOURCES

- Cohen, B. (2013), The Smart City Wheel, <https://www.smart-circle.org/smart-city/boyd-cohen-smart-city-wheel/> (Date of access: 12.11.2021)
- Giffinger, R., Kramar, H. Haindlmaier, G., Strohmayer, F. (2015). Smart cities-ranking of European medium-sized cities. *Vienna University of Technology Research Report*. from <http://www.smart-cities.eu/?cid=1&ver=4> (Date of Access: 11.11.2021).
- https://www.researchgate.net/figure/The-Smart-city-wheel-by-Boyd-Cohen_fig3_317269039 (Date of access: 15.11.2021)

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç.Dr. Vedat YILMAZ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doktora Öğrencisi Servet YİĞİT
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ÖZET

Demokrasilerde esas amaç halkın kendi kendini yönetebilmesi ve kendisini ilgilendiren konularda, karar ve yönetim noktasında doğrudan söz sahibi olabilmesidir. Bu bağlamda yerel yönetimler, özellikle katılım boyutuyla demokrasi amacına önemli bir hizmet sunmaktadır. Bununla beraber Yerel Yönetimler, icra ettikleri hizmetlerin etkinliği ve verimliliği konusunda da çok önemli bir fonksiyon üstlenmektedir. Etkinlik ve verimliliğin en önemli göstergesi, hizmetin en uygun maliyetle ve en hızlı şekilde sunulmasıdır. Bu işlevi yerine getirmek de doğal olarak yerel yönetimlerden beklenmektedir. Modern devlet kavramının yer edinmesiyle beraber farklı toplumlarda farklı devlet sistemleri benimsenmiştir. Toplumların konjonktürel yapılarına uygun olarak kimi toplumlarda merkezi otorite gevşek tutularak yetkiler birimler arasında dağıtılmış; kimi toplumlarda ise geçmişten gelen devlet gelenekleri ve yine özel konjonktürel yapılarına bağlı olarak merkezi otorite olabildiğince güçlü tutulmuştur. Yasama, yürütme ve yargı erklerinin tek bir merkezde toplandığı katı merkezîyetçi, rijit ve tekçi bir anlayışın hâkim olduğu üniter yapıları devlet sistemlerinde merkezi yönetim güçlendirilmiş buna karşılık yerel nitelikteki kurumlar idari vesayet yoluyla sürekli bir denetim mekanizması altında gözetlenmeye çalışılmaktadır. Ne var ki küreselleşmenin ve neoliberal ekonomik modelin egemen olduğu son çeyrek asırda süreç içerisinde sert yapılar aşınmaya başlanmış, özellikle minimal devlet anlayışı çerçevesinde yaşanan paradigma değişimleri neticesinde yerel yönetimlerin daha da güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Yasal mevzuat çerçevesinde yerel yönetimler, haiz oldukları tüzel kişilikleri sayesinde kendi karar ve yönetim organlarına ve belirli bir bütçeye sahiptirler. Bu bağlamda idari ve mali özerklik argümanını işleterek merkezi yönetimden bağımsız olarak hizmet üretebilmektedirler.

Bu çalışmada Türkiye'de yerel yönetimlerin (İl Özel İdaresi, Belediye ve Köyler) etkinlik, verimlilik, katılım, özerklik gibi kavramlar perspektifinde, tarihsel gelişim süreci ele alınarak değerlendirilmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Katılım, Özerklik

GENERAL EVALUATION OF LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY

ABSTRACT

The main purpose in democracies is for the people to govern themselves and to have a direct say in the matters that concern them, in decision and administration. In this context, local governments provide an important service to the purpose of democracy, especially with its participation dimension. In addition, Local Administrations undertake a very important function in terms of the effectiveness and efficiency of the services they perform. The most important indicator of effectiveness and efficiency is the provision of the service at the most affordable

cost and in the fastest way. Fulfilling this function is naturally expected from local governments. With the emergence of the modern state concept, different state systems have been adopted in different societies. In accordance with the cyclical structures of the societies, in some societies, the central authority was kept loose and the authorities were distributed among the units; In some societies, the central authority has been kept as strong as possible, depending on the state traditions from the past and their special cyclical structures. In the unitary structured state systems, where the legislative, executive and judicial powers are concentrated in a single center, a solid centralist, rigid and monist understanding is dominant, the central government has been strengthened, while local institutions are tried to be monitored under a continuous control mechanism through administrative tutelage. However, in the last quarter century, when globalization and neoliberal economic model dominated, hard structures started to wear down, and it was aimed to strengthen local governments even more as a result of paradigm shifts, especially within the framework of minimal state understanding. Within the framework of legal legislation, local governments have their own decision and management bodies and a certain budget, thanks to their legal entities. In this context, they can produce services independently from the central government by operating the argument of administrative and financial autonomy.

In this study, evaluations will be made by considering the historical development process of local governments in Turkey (Special Provincial Administration, Municipality and Villages) in the perspective of concepts such as efficiency, productivity, participation and autonomy.

Keywords: Local Governments, Participation, Autonomy

Giriş

Devletin esas amaçlarından biri de yurttaşlarına kamusal nitelikte hizmet üretmek ve ürettiği bu hizmeti optimal düzeyde sunmaktır. Modern devletlerin kurulmasıyla beraber bu hizmetlerin, merkezi otoriteden ifa edilmesi beklenmiş ve devlet erki de toplanan vergiler karşılığında vatandaşa bu hizmeti sunmaya çalışmıştır. Ne var ki artan nüfus ve değişen konjonktürel yapılar, merkezi yönetimin tek başına bu hizmetleri yerine getirmesini imkânsız hale getirmiştir. İşte bu noktada merkezi otorite, yasal çerçeveler dâhilinde yetkilerinin bir kısmını merkez dışı birimlere devretmek zorunda kalmıştır. Yerel yönetimlerin orijinini oluşturan bu yaklaşım, tarihsel süreç içerisinde evrimlere ve devrimlere uğrayarak günümüze dek ulaşmıştır.

Yerel yönetimleri hem normatif hem de pozitif bakış açısıyla ele almak mümkündür. Normatif bakış açısı bizleri demokrasinin gereği olan halkın kendi kendisini yönetmesini gerçekleştirmeye götürmektedir ki bu da ideal anlamdaki demokrasinin temel ereğidir. Zira yerel yönetimler vasıtasıyla halk, kendi seçtiği temsilciler aracılığıyla yönetilebilmektedir. Pozitif bakış açısı ise kamu kurumlarınca üretilen hizmetlerin rasyonel ilkeler doğrultusunda etkin ve verimli sunulmasını gerektirmektedir. İşte bu iki istinad noktasından hareketle yerel yönetimlerin varlığının zorunlu olduğu sonucuna varabiliriz. Yerel yönetimler vatandaşın sorunlarına ve hizmet beklentilerine en hızlı cevap üreten birimlerdir. Aksi durumda hizmetleri bir bütün olarak merkezi yönetimden beklemek bürokrasi, hantallık, popülist siyasi yaklaşımlar gerçeklikleri göz önüne alındığında olanaksız görünmektedir. Tüm bunlar bir bağlam içerisinde değerlendirildiğinde yerel yönetimlerin ne tür kurumsal bir yapı tesis ettiği kolaylıkla görülebilir.

1.Yerel Yönetimlerde Kavramsal ve Kuramsal Analiz

Yerel Yönetimler, bilinen en genel tanımıyla, belirli bir mahalde, yörede, bölgede yaşayan yurttaşların yerel ve ortak gereksinimlerini karşılayan kamusal nitelikteki örgütlenmelerdir. Bu çerçevede yerel yönetimleri, sınırları yasalarca belirlenmiş bir alanda hizmet sunan bir sistem, mali ve diğer birtakım özerkliklere haiz, merkezin dışında kendisine yetki ve sorumluluğun devredildiği kurumsal yapılar (Hill, 1974: 23) olarak görebiliriz. Yerel yönetimlere ilişkin tüm tanımlarda “yerel” kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. Yerellik, TDK’ye göre “*belirli bir yere özgü, bir yere bağlı, dar, sınırlı, yayılmamış, bir yerle ilgili olan*” anlamlarını ihtiva etmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin bir aidiyet olgusu etrafında şekillendiği görülmektedir.

İdeal anlamdaki demokrasinin temel retoriği yönetimde söz sahibi olma ve yönetime katılımdır. Bu bağlamda yerel yönetimler, karar ve yönetim organlarının doğrudan halk tarafından seçilmeleri hasebiyle söz konusu durumu realize etmektedirler. Yerel yönetimler açısından diğer önemli bir husus da şudur ki, halkın beklenti, görüş, öneri ve istekleri yerel yöneticiler üzerinde önemli bir baskı unsuru oluşturmaktadırlar. Kendilerine yasalarca teminat altına alınmış olan idari ve mali özerklik hakkının verilmesi de esasen bu amacı gerçekleştirmeye yönelik bir hareket serbestisi kazandırmaktır. Ortaçağ Avrupa’sının bir ürünü olan yerel yönetimlerin, sahip olduğu öz mali kaynakları yine kendi karar ve yönetim organlarıncı belirlenen kurallar doğrultusunda kullanma hürriyetine sahip olarak, tüzel kişilik kazanmak suretiyle kentlerin özgürleşmesi ile beraber gelişimlerini günümüze dek sürdürmektedirler (Ortaylı, 1985: 9). Bu çerçeveden bakıldığında yerel yönetimlerin her geçen gün daha da büyük önem arz ettiği söylenebilir. Bu önemin arkasında yatan en önemli neden ise insanların demokrasiye olan inançları ile demokrasiye duydukları özlemin bir yansımasıdır (Tortop, Yayman, & Özer, 2006: 17-18). Çünkü tarihsel süreç içerisinde denenmiş ve denenmekte olan tüm yönetim sistemleri göz önüne alındığında, demokrasiye alternatif oluşturabilecek bir model henüz keşfedilememiştir. Yerel yönetimlere ilişkin kuramlara baktığımızda dört temel yaklaşımın olduğunu görmekteyiz: Çoğulcu(Plüralist), Weberci, Marksist ve Liberal yaklaşım (Sezer, 2021:18-19). Çoğulcu yaklaşıma göre devlet hizmet dağıtımında bir katalizör görevi üstlenmekle beraber denge-balans ayarını sağlayan önemli bir unsurdur. Yerel yönetimler de bu işlevi yerine getiren önemli bir aktör konumundadırlar. Çoğulcu yaklaşımın aksine Weberci yaklaşıma göre devlet, bizzatihi bir güç konumundadır. Yerel yönetimler de bu merkezi yapı içerisinde kendisine biçilen bürokratik işlevi icra etmektedir. Ne var ki zaman içerisinde bu süreç evrime maruz kalmış ve yerel yöneticileri merkez-yerel, merkez-özel sektör arasında bir aracı statüsünde konumlandırmıştır (Şengül, 1999:7). Marksist anlayışa göre devlet, egemen sınıfın çıkarlarına hizmet sunan bir aygıttır. Yerel yönetimler de bu görüş çerçevesinde ele alınmakta ve korporatist bir güdümler hareket etmektedir. Liberal yaklaşım ise doğal olarak devleti bir düzenleyici ve denetleyici konumunda görmek istemektedir. Minimal devlet anlayışı çerçevesinde ele alındığında merkezi otoritenin yetkilerini yerele devretmesini savunur. Hatta merkezi parlamentonun siyasal otorite yetkilerinin yerel yönetimlerce ifa edilmesini savunmaktadır (Yıldırım, 1990: 22).

2. Yerel Yönetimlerin Tarihsel Gelişimi

Yerel yönetimlerin ortaya çıkışı konusunda literatürde ortak bir görüş olmamakla birlikte genel ağırlık, kentlerin ortaya çıkışı ile beraber ele alındığı yönündedir. Yerel

yönetimler, ilk kentlerin kurulumunu izlemiş, farklı görünüş ve fonksiyonlar üstlenerek sürecini sürdürmüştür (Karakılıçık, 2016: 22). Bu bilgiler ışığında yerel yönetimlerin bir kent olgusu etrafında şekillendiği görülmektedir.

Antik çağdaki site devletlerin, Roma İmparatorluğundaki municipelerin, Antik Yunan'daki polislerin kendine has yönetimleri günümüz yerel yönetimlere ilişkin belli bazı ipuçları taşımaktadır (Keleş, 2012: 33-34). Bahsi geçen bu birimlerin süreç içerisinde önemlerini kaybetmeleri neticesinde “komün”ler, kentlerin özgürleşmesinde önemli pay sahibi olmuş ve yerel yönetimler bu aşamada ciddi mesafeler kat etmiştir. 16. yy'da ulus-devlet anlayışının hakim olması, merkezi otoriteyi güçlendirmiş buna bağlı olarak komünler eski önemlerini kaybetmeye başlamışlardır (Çiçek, 2014:55). 18.-19. yy'larda ise çeşitli reformlar ışığında gelişimini sürdüren yerel yönetimler birer “*yerel hizmet büroları*” olarak varlığını devam ettirmiş ve merkezi yönetimin yerel uzantısı olarak hizmet sunmaya devam etmişlerdir (Ökmen & Parlak, 2010: 25-26). “*Belediye terimi ilk kez 1789 tarihli Fransız Kurucu Meclisinde kullanılmıştı.*” 1835 yılında ise İngilterede belediye yönetimlerine tüzel kişilik verildi (Önder vd., 2021: 135). 20. yy.'da yerel yönetimlerin hizmet üretmeye yönelik mali kaynağa ve diğer birtakım haklara sahip olması bu süreçte yerel yönetimler için “*altın çağ*” ifadesinin kullanılmasını sağlamıştır (Keleş, 2012: 40). 21. Yüzyıl yerel yönetimlerin artık kurumsal bir hüviyete büründüğü, uluslararası alanda öneminin arttığı ve her geçen gün merkezi yönetime karşı güçlendiği bir dönemi ifade etmektedir (Çiçek, 2014: 55). Günümüzde ise yerel yönetimlerin güçlenmesi demokrasinin güçlenmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda özellikle BM, AB, Avrupa Konseyi gibi uluslararası birliklerde yerel yönetimler için ayrı bir ilgi alanı oluşturulmuş ve yerel yönetimlerin merkezi yönetime karşı güçlendirilmesi her platformda tavsiye edilmiştir.

3. Türkiye ve Yerel Yönetimler

Osmanlı imparatorluğu döneminde yerel yönetimlere ilişkin atılan adımlar 19. Yüzyılın ortalarına denk gelmektedir. Bu adımlar Osmanlının kendi iç dinamiklerinden ziyade batı ülkelerinin bir nevi dayatması neticesinde atılmıştır. Söz konusu dönemde cereyan eden Kırım savaşı, Avrupa devletleri ile münasebeti üst düzeye çıkarmıştı. Haliyle müttefik devlet unsurlarının Osmanlıdaki sayısı her geçen gün artmaktaydı. Bu bağlamda Avrupa vatandaşlarının Osmanlı topraklarında ikamet ettikleri muhitin temizliği, bakımı gibi konular önem arz etmeye başladı (Türe, 2000:38).dolayısıyla söz konusu hizmetleri icra edecek bir birime ihtiyaç hasıl olmuştu.

Etimolojik kökenine bakıldığında Arapça kökene sahip olan belediye kelimesi, “balad, baladî” sözcüğünden türetilmiştir. Anlam itibariyle, “kente özgü olan, kente ait olan ve kentsel” manasını ihtiva etmektedir. Bir yerel yönetim birimi olarak Belediye idaresi fikrinin neşet ettiği Tanzimat yılları içerisinde örnek olarak alınan Fransız komün idareleri ilk belediye teşkilatlanmasına zemin hazırlamıştır. Söz konusu girişim neticesinde kurulan İstanbul Şehremaneti bu bağlamda atılan ilk adım olmuştur. Başında merkezi hükümetin atadığı Şehremin bulunmaktaydı. Ancak mevcut konjonktürel durum içerisinde varlığını uzun yıllar sürdüremedi (Çiçek, 2014: 57). Akabinde Altıncı Daire-i Belediye kurularak kendisine ayrıcalıklı bir mali kaynak sağlandı. Sağlanan bu ayrıcalıklı bütçe ile hizmet icra eden idare, cumhuriyete dek varlığını sürdürdü (Ünal, 2011: 243-244). 1869 yılında çıkarılan Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi ile belediye yönetimi daha kurumsal bir yapıya dönüştürülerek ve lokal bir yapıdan sıyrılarak tüm İstanbul şehrine hitap eden İstanbul Şehreminliğine

dönüştürüldü. Federatif bir yapı sunan bu idare semtlerin kendi yerel yönetimlerinden sorumlu olmak üzere 14 daireyi kapsamaktaydı(Keleş, 2012: 159). 1870 yılına ait olan İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi belediye yönetimi bağlamında önem arz etmektedir. Çünkü her vilayetin, sancağın ve kazanın merkezinde bir belediye teşkilatının kurulmasını öngörmekteydi. 1876 Anayasası, belediye yönetimlerinin seçimle iş başına gelmesini düzenlemekteydi(Çiçek, 2014:58). Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla beraber belediye yönetimlerine ilişkin 1924 ve 1926 yıllarında “Belediye Kanunu Layihaları” çıkartılmış, sonrasında ise 1930 yılında “1580 sayılı Belediye Kanunu” yürürlüğe girmiştir (Önder vd., 2021: 152). 2000’li yıllara dek yürürlükte kalan bu kanun, 2005 yılında başlayan yerel yönerimler reformu kapsamında çıkarılan 5393 kanunu ile reforme edilmiştir. Benzer girişimler neticesinde 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası ve 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu yürürlüğe girmiştir. Köy yerel yönetimlerine ilişkin 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu ise halen yürürlüktedir.

3.1. Belediyeler

5393 sayılı Belediye yasasının 4. Maddesine göre bir belediye teşkilatının kurulabilmesi için o yerleşim yerinin nüfusunun 5.000 ve üzerinde olması gerekmektedir. Bunun yanında aynı madde, il ve ilçe merkezlerinde nüfuslarına bakılmaksızın belediyelerin kurulmasını öngörmektedir.

Bu bilgiler ışığında Türkiye’deki il-ilçe belediye sayıları şu şekildedir:

İl Sayısı	81
İlçe Sayısı	922
Mahalle Sayısı	32.203
Köy Sayısı	18.294
Büyükşehir Belediyesi Sayısı	30
İl Belediyesi Sayısı	51
Büyükşehir İlçe Belediyesi Sayısı	519
İlçe Belediyesi Sayısı	403
Belde Belediyesi Sayısı	387

Kaynak: (Yaylı, 2021:173).

Belediyenin karar ve yönetim organları seçimle iş başına gelir. Bu organlar;

- Belediye Meclisi
- Belediye Encümeni ve
- Belediye Başkanından oluşmaktadır.

Belediye meclisi Belediyenin karar organıdır. Belediye meclis üyeleri beş yılda bir yapılan yerel seçimler neticesinde belirlenir. Belediye encümeni belediye meclis üyeleri ile belediyenin ilgili birim amirleri arasından seçilen üyelerden müteşekkildir (Eryılmaz, 2018 210). Belediye başkanı ise belediye idaresinin başı ve yürütme organıdır. Belediye başkanı doğrudan halk tarafından seçilir.

Büyükşehir belediyesi uygulamasının İstanbul, Ankara ve İzmir kentleri ile başladığı deneyim, 2000 yılında 16 ile ulaşılmış 2014 yılında ise 30 ili kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Temel amacı büyüyen kentlerin yönetimi kolaylaştırmaktır (Arıkboğa, 2021: 210). Bir ilde Büyükşehir belediyesinin kurulmasının temel şartı il nüfusunun 750.000 ve üzerinde olmasıdır. Büyükşehir hizmet sınırı ilin mülki sınırlarıyla aynıdır. Bu illerde il özel idareleri lağvedilerek tüm yetkileri Büyükşehir belediyesine devredilmiştir.

3.2. İl Özel İdareleri

İl özel idareleri, 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu Muvakkati geçici yasasıyla düzenlenmiş olup, 1987 yılına kadar bu kanun ile yönetilmişlerdir. 1987 yılında ise 3360 sayılı yasa ile il özel idaresi kanunu olarak varlığını sürdürmüştür. Son olarak 2005 yılında 5302 sayılı İl Özel İdaresi kanunu TBMM’de kabul edilerek günümüzde de mezkûr yasa ile faaliyet icra etmektedirler.

Bir ilde il özel idaresinin kurulmasına yönelik ayrı bir düzenlenme yapılmasına gerek yoktur(Eryılmaz, 2018: 184). Zira ilgili yasanın 4. Maddesi gereğince bir yerleşim yerinin il statüsüne sahip olması ile eşanlı olarak il özel idaresi de kurulmuş olur. Dolayısıyla ilin kaldırılmasına müteakip il özel idaresinin tüzel kişiliği de sona erer. Türkiye’de İl özel idarelerinin tarihsel süreç içerisindeki sayıları aşağıdaki gibidir:

YIL	1920	1924	1926	1933	1936	1939	1954	1957	1989	1990	1991	1992	1995	1996	2014	
İL SAYISI	71	74	63	57	62	63	66	67	71	73	74	76	79	80	81	51

Kaynak: <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/ozel-idare1>

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere 1996 yılına kadar il sayısının artmasıyla beraber il özel idaresi sayısı da artmıştır. Ancak 6360 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile beraber, Büyükşehir belediyesi kurulan illerde il özel idareleri lağvedilmiş ve yetkileri bütünüyle Büyükşehir belediyelerine devredilmiştir.

İl özel idaresinin organlarına baktığımızda:

İl Genel Meclisi - Karar organı

İl Encümeni – Danışma ve Yürütme organı

Vali – Yürütme organı olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3. Yerel Yönetim Birimi Olarak Köy ve Mahalle Yönetimleri

Yerel yönetimler bağlamında ele alındığında Köy idarelerinin ortaya çıkışları 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesine denk gelmektedir (Avaner & Fedai, 2021: 271). Günümüz Türkiye’sinde ise Köyler, tüzel kişiliklerini doğrudan doğruya Anayasanın 127. Maddesine istinad etmektedirler. Bu itibarla köylerin kendi karar ve yönetim organları olabileceği gibi özerk bir yapıyla beraber kendine has mali bir kaynağının da olduğu bilinen bir gerçektir.

18 Mart 1924 tarihli 442 Sayılı Köy Kanunu, Köylerin yapısını, kuruluşlarını, idari teşkilatlanmasını, karar ve yönetim organları ile bu organların görev ve sorumluluklarını ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir(Mehmetbeyoğlu, 2020: 223). Mezkûr kanuna göre nüfusu iki binden aşağı olan yerlerde köy idaresi kurulur. Köy organlarına bakıldığında; Köy Derneği, Köy İhtiyar Heyeti ve Köy Muhtarı karşımıza çıkmaktadır. Yasaya göre köy derneği, köy muhtarı ile köy ihtiyar heyetini seçme yetkinliğine sahip olan kadın ve erkeklerden müteşekkildir. Dolayısıyla on sekiz yaşını doldurmuş her köylü, köy derneğinin doğal üyesidir. Köy İhtiyar Meclisi ise köyün yapılması gereken işleri hususunda görüş bildiren ve bu işlerin yapılmasını denetleyen organdır. Köy imamı, öğretmeni ve varsa köyde görev ifa eden sağlık memurları köy ihtiyar meclisinin doğal üyeleridirler(Avaner & Fedai, 2021:276).

Köy muhtarı, yerel seçimler neticesinde köyde ikamet eden seçmenlerce beş yıllığına seçilirler. Köy muhtarları köy tüzel kişiliğinin temsilcisidir. 442 sayılı kanun gereğince köy muhtarı, *“hem merkezi yönetimin köydeki temsilcisi, hem de yerel yönetim birimi olan köy yönetiminin başı ve yürütme organıdır.”*

Mahalle yönetimleri, köy yönetimleri gibi muhtarlıkla yönetildikleri halde hukuki statü ve tüzel kişilik gibi unsurları itibariyle birtakım farklılıklar arz etmektedir. Yılmaz ve Mecek(2019: 771) mahalle yönetimleri ile ilgili şu tespitte bulunmaktadır: *“Mahalle muhtarlıkları tüzel kişiliğe sahip olmadıkları için sözleşme yapamazlar, anlaşma imzalayamazlar, hukuki taraf olamazlar, personel istihdam edemezler ve en önemlisi bir bütçeye(mali imkânlarla) sahip olamazlar. Bu nedenle bir yerel idare olmaktan ziyade yerel hizmet sunumuna aracılık eden bir ara mekanizma olarak varlıklarını sürdürmektedirler.”* Literatürde mahalle tanımı yapılırken belirli bir tanışıklığa ve belli bir dinin mensubiyetine sahip insanların mukim bulunduğu coğrafi alanı ifade etmektedir (Ergenç, 1984: 69). Mahalle yönetiminde muhtar ve azalar bulunmaktadır. köy idarelerinde olduğu gibi bir dernek durumu söz konusu değildir. Muhtar ve azalar beş yılda bir tekrarlanan yerel seçimler sonucunda belirlenirler. Tarihsel süreçte mahalle yönetimleri, günümüzde belediye yönetimlerinin üstlendiği birçok fonksiyon mahalle yönetimleri eliyle icra edilmekteydi(Yılmaz & Mecek, 2019: 771). Buradan hareketle mahalle yönetimlerinin sosyal yapı içerisinde önemli bir yerinin olduğunu söyleyebiliriz.

SONUÇ

Türkiye, tarih boyunca merkezi otoritenin güçlü tutulmaya çalışıldığı bir imparatorluğun zihin kodları üzerinde inşa edilmiştir. Bu itibarla militarist bir yönetim anlayışı çerçevesinde dizayn edilmiş olan yönetim modeli, yetkileri tek elde toplamayı yeğlemiş, yerel yönetimlerle yetki paylaşımı konusunda pek de istekli olmamıştır. Keynesyen ekonomik modelin benimsendiği ve kamu harcamalarının arttığı 1. Paylaşım savaşından 2. Dünya savaşına dek mevcut durum bu şekilde devam edegelmiştir. Ne var ki küresel ölçekte yaşanan gelişmeler Türkiye sathında da etkilerini göstermiş ve yönetimi hemen her alanda değişime zorlamıştır.

Yerel yönetimler mahalli ve müşterek gereksinimleri karşılamak üzere kurulmuş olan idari örgütlenmelerdir. Merkezi yönetimin hizmet sunumunda yetersiz kaldığı noktalarda yerel yönetimler bu eksikliği tamamlamaktadırlar. Bununla beraber geleneksel Kamu Yönetimi anlayışının terk edilip; etkin, verimli, hesap verebilir, katılımcı, vatandaş odaklı bir anlayışın benimsenmesi yerel yönetimlerin önemini daha da arttırmaktadır. Yerel yönetimlerin üstlendiği diğer bir önemli işlev ise demokrasiye olan katkısıdır. Halkın karar alma süreçlerine doğrudan katılabildiği, karar ve yönetim organlarını bizzat seçebildiği, seçilmişlerin şeffaf ve hesap verebilir olduğu bir yönetim biçimi elbette ki ideal anlamdaki demokrasinin temel ereğidir.

Türkiye özelinde ele alındığında üniter yapılı bir devlet sistemini benimsemiş olması hasebiyle, merkezi otoritenin güçlü tutulmaya çalışıldığı bir yapıdan sıyrılarak, daha katılımcı, şeffaf, hesap verebilir, yönetim perspektifi doğrultusunda hareket eden bir yerel yönetim modelini benimsemesi büyük önem arz etmektedir. Vatandaşların ise değişen ve gelişen bilgi teknolojileri vasıtasıyla veya sivil toplum kuruluşları gibi unsurlarla yönetime doğrudan müdahil olmaları yerel yönetimleri ve dolayısıyla yerel demokrasiyi güçlendirecektir.

Kaynakça

- Arıkboğa, E. (2021). Büyükşehir ve ilçe Belediyeleri. Ö. Önder, E. B. Sipahi, & M. Yaman içinde, *Yerel Yönetimler; Yönetim, Siyaset, Kent ve Güncel Tartışmalar* (s. 201-247). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Avaner, T., & Fedai, R. (2021). Türkiye'de Mahalle ve Köy Yönetimi. Ö. Önder, E. B. Sipahi, & M. Yaman içinde, *Yerel Yönetimler Yönetim, Siyaset, kent ve Güncel Tartışmalar* (s. 269-290). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çiçek, Y. (2014). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Yerel Yönetimler. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 53-64.
- Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı şehrindeki mahallenin işlev ve nitelikleri üzerine. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 4, 69-78.
- Eryılmaz, B. (2018). *Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Hill, D. M. (1974). *Democratic Theory and Local Government*. London.
- Karakılçık, Y. (2016). *Yerel Yönetimler*. Ankara: Seçkin.
- Kartal, N. (2021). İl Özel İdareleri. Ö. Önder, E. B. Sipahi, & M. Yaman içinde, *Yerel Yönetimler Yönetim, Siyaset, Kent ve Güncel Tartışmalar* (s. 247-268). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Keleş, R. (2012). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (2012). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Mehmetbeyoğlu, N. (2020). Türkiye'de Köy Yönetimi ve Köy Yönetimi Üzerinde İdari Vesayet Yetkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(9), 227-252.
- Ortaylı, İ. (1985). *Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*. Ankara: Hil Yayınları.
- Ökmen, M., & Parlak, B. (2010). *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler İlkeler Yaklaşımlar ve Mevzuatlar* (2 b.). Bursa: Alfa Akademi.
- Önder, Ö., Sipahi, E. B., & Yaman, M. (2021). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Tarihsel Gelişimi. A. Özmen içinde, *Yerel Yönetimler Yönetim, Siyaset, kent ve Güncel Tartışmalar* (s. 131-168). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sezer, Ö. (2021). Yerel Yönetimlerin Kuramsal ve Kavramsal Çerçevesi. Ö. Önder, E. B. Sipahi, & M. Yaman içinde, *Yerel Yönetimler; Yönetim, Siyaset, Kent ve Güncel Tartışmalar* (s. 3-41). Ankara: Gazi.
- Şengül, T. (1999). Yerel Yönetim Kuramları: Yönetimden Yönetişime. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 8(3), 3-19.
- Tortop, N., Yayman, H., & Özer, M. A. (2006). *Mahalli İdareler*. Ankara.
- Türe, F. (2000). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Kökeni: Osmanlı İmparatorluğu'nda Yerel Yönetimler. *Yerel Gündem*, 2(5), 34-41.
- Ünal, F. (2011). Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Yasal ve Yapısal Dönüşümü. *Sosyal Bilimler Dergisi*(30), 241-248.

- Yaylı, H. (2021). Belediyeler. Ö. Önder, E. B. Sipahi, & M. Yaman içinde, *Yerel Yönetimler Yönetim, Siyaset, Kent ve Güncel Tartışmalar* (s. 169-200). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yıldırım, S. (1990). Yerel Yönetim ve Demokrasi. *Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslararası Sempozyumu*. Ankara: Metropol İmar A.Ş.-IULA-EMME.
- Yılmaz, V., & Mecek, M. (2019). Türkiye'de Mahalle Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi ve Hukuki Statüsü. *İDEALKENT*, 10(27), 769-799.

LİTOLOJİK YAPI BAKIMINDAN BİTKİ DAĞILIŞ ÖZELLİKLERİNİN CBS YÖNTEMLERİYLE TESPİTİ (ARAPGİR/MALATYA)

Yüksek Lisans Öğrencisi Murat GÖMÜÇ
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Pınar POLAT
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

ÖZET

Arapgir, Doğu Anadolu Bölgesi'nin, Yukarı Fırat Bölümü'nde, 38° 74' 15" ile 39° 15' 56" kuzey enlemleri ve 38° 21' 90" ile 38° 67' 29" doğu boylamları arasında yer almaktadır. Toros tektonik kuşağı içerisinde kalan Arapgir'de; Üst Paleozoyik yaşlı Keban metamorfikleri, Orta Triyas-Kretase yaşlı Munzur kireçtaşları, Alt Miyosen yaşlı Alibonca formasyonu ile Subaşı formasyonu, Üst Miyosen yaşlı Malatya volkanitleri ve Kuvaterner yaşlı formasyonlar yüzeylemektedir. Jeomorfolojik açıdan Doğu Toroslar içerisinde kalan çalışma sahası; tektonizma, volkanizma, flüvyal aşım, karstlaşma, kütle hareketleri ve erozyon gibi süreçler sonucunda günümüzdeki jeomorfolojik görünümüne ulaşmıştır. Arapgir'de, iklimik ortam koşulları kısa mesafelerde farklılaşmakla birlikte, ortalama sıcaklık 10.7 °C ve ortalama yağış ise 657 mm'dir. İklimik ortam koşullarının kontrolünde gelişen kimyasal çözünme, bitki gelişimi için gerekli olan kalsiyum, sodyum, potasyum gibi mineraller ve çeşitli elementlerin ana kayadan ayrışarak toprak suyuna karışmasını sağlamaktadır. Ana kayanın kimyasal bileşimi bitki gelişimini etkilemekte ve bitki dağılışı özellikleri ana kaya orijinine göre farklılaşmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Arapgir ve yakın çevresinde yer alan litolojik formasyonlar ile bitki dağılışı özellikleri arasındaki ilişkinin saptanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda Arc Map 10.5 programından yararlanılarak çalışma sahasına ilişkin çeşitli haritalar üretilmiş ve NDVI (Normalize Edilmiş Fark Bitki İndeksi) analiziyle bitki dağılışı özellikleri tespit edilerek litolojik formasyonlarla karşılaştırılmıştır. Analiz sonucuna göre çalışma sahasının; %15,92'si çıplak alanlardan, %48,18'i seyrek bitki örtüsünden, %22,77'si ot formasyonundan, %10,32'si çalı formasyonundan ve %2,81'ise orman formasyonundan meydana gelmektedir. Çıplak alanlar; %22,37'yle en fazla şistler üzerinde, en az %1,12'yle alüvyonlar üzerinde bulunmaktadır. Seyrek bitki örtüsü; %69,91'le en fazla neritik kireçtaşları üzerinde, en az %3,92'yle alüvyonlar üzerinde bulunmaktadır. Ot formasyonu; en fazla %44,99'la gölsel kireçtaşları üzerinde, en az %11,56'yla alüvyonlar üzerinde bulunmaktadır. Çalı formasyonu; en fazla %32,77'yle piroklastik kayalar üzerinde, en az %3,80'le neritik kireçtaşları üzerinde bulunmaktadır. Orman formasyonu; en fazla %59,23'le alüvyonlar ve %23,42'yle piroklastik kayalar üzerinde, en az %0,61'le karasal kıvrımlar ve %0,78'le neritik kireçtaşları üzerinde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arapgir, Litolojik yapı, NDVI

DETERMINATION OF THE CHARACTERISTICS OF NATURAL VEGETATION DISTRIBUTION UNDER THE EFFECT OF LITOLOGICAL STRUCTURE BY GIS METHODS (ARAPGİR/MALATYA)

ABSTRACT

Arapgir is located in the Upper Euphrates Section of the Eastern Anatolia Region, between 38° 74' 15" and 39° 15' 56" north latitudes and 38° 21' 90" and 38° 67' 29" east longitudes. The Upper Paleozoic aged Keban metamorphic formations, Middle Triassic-Cretaceous aged Munzur limestones,

Lower Miocene aged Alibonca formation and Subaşı formation, Upper Miocene aged Malatya volcanic formations and Quaternary aged formations crop out in Arapgir, which is located within the Taurus tectonic belt. The study area, which is geomorphologically within the Eastern Taurus Mountains, has reached its current geomorphological appearance because of processes such as tectonism, volcanism, fluvial erosion, karstification, mass movements and erosion. While the climatic conditions differ in short distances, the average temperature in Arapgir is 10.7 °C and the average precipitation is 657 mm. Chemical dissolution, which develops under climatic environmental conditions, allows minerals such as calcium, sodium, potassium, and various elements necessary for plant growth to be separated from the bedrock and mixed into the soil water. The chemical composition of the bedrock affects the plant growth, and the plant distribution characteristics differ by the origin of the bedrock. This study aims to determine the relationship between lithological formations in Arapgir and its surroundings and plant distribution characteristics. For this purpose, various maps of the study area were produced using Arc Map 10.5 program and plant distribution characteristics were determined by the NDVI (Normalized Difference Vegetation Index) analysis and compared with lithological formations. According to the analysis result, 15.92% of the study area consists of bare areas, 48.18% of sparse vegetation, 22.77% of grass formation, 10.32% of bush formation and 2.81% of forest formation. Bare areas are mostly on schists with 22.37% and at least on alluviums with 1.12%. The sparse vegetation is mostly on neritic limestones with 69.91% and at least on alluviums with 3.92%. The grass formation is mostly located on lacustrine limestones with 44.99% and at least on alluviums with 11.56%. The bush formation is mostly on pyroclastic rocks with 32.77% and at least on neritic limestones with 3.80%. And finally, the forest formation is mostly on alluviums with 59.23% and pyroclastic rocks with 23.42% and at least on terrestrial detritus with 0.61% and neritic limestone with 0.78%.

Keywords: Arapgir, Lithological Structure, NDVI Analysis, Natural Vegetation

РОЛЬ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ В ДИЗАЙН-ПРОЕКТИРОВАНИИ

Швец Елена

Национальный лесотехнический университет Украины, кафедра дизайна, г. Львов, Украина

Стеблевская Наталия

Национальный лесотехнический университет Украины, кафедра дизайна, г. Львов, Украина

Аннотация

В представленном материале рассмотрена роль прогностики непосредственно в области дизайн-проектирования. Мы исследовали процесс использования типологии прогнозов, также выделили основные методы, которые используются дизайнерами. Мы рассмотрели термин "тенденция", а также исследовали влияние тенденций на разработку дизайн-продукта.

Ключевые слова: будущий дизайнер, тенденции дизайна, прогностика в дизайне, прогнозирование тенденций, дизайн-проектирование.

В наше время мир и технологии развиваются в бешеном темпе, что позволяет нам проследить резкие темпы внедрения новейших технологий. Информационное общество – это общество где распространение, создание, манипуляция и интеграция информации является важным направлением деятельности. [1] Благодаря эволюции общества в сфере информации, технологии начали стремительно развиваться и стремиться к идеалу. Общество ориентировано на будущее, а не прошлое, прогресс имеет значение больше чем традиции, позиция индивида зависит от его информационной осведомленности, а у людей развивается перспективный взгляд.

Итак, все ценности такого общества изменяются и все сферы нашей жизни развиваются фантастически быстро, а потому для создания актуального продукта, который может быть востребован в обществе долгое время, проектанты используют методы прогностики, науки, которая изучает процесс прогнозирования, исследует способы, методы и законы прогнозирования.

Термин "прогностика" стал распространяться в 1960-х годах, при исследовании проблематики прогнозирования социальных явлений. Сначала прогностические исследования взяли свой старт в естественных науках, впоследствии их стали использовать ученые в общественных науках, особенно в экономических. Все это привело к формированию прогностики как отдельной дисциплины. [3]

Цель использования прогностики в дизайне – развитие методологии прогнозирования тенденций в дизайне, улучшение ее методов и создание совершенной модели разработки прогнозов.

Проблематика прогностики при проектировании заключается в изучении особенностей прогнозирования, сочетание различных методов прогнозирования, возможности использования теории вероятностей для построения прогнозов, исследования методологии прогнозов, разработка оценки правильности прогнозов и т.д.

Дизайн-прогнозирование – это процесс предсказания будущих трендов, основанный на данных из прошлого и настоящего, формирует прогнозы анализируя закономерности развития тенденции и сферы дизайн-проектирования.

Типология прогнозов базируется в зависимости от определенных критериев и признаков, основные из которых мы можем выделить [2]:

- по функционально-методологической;
- по масштабу прогнозирования;

- по объекту исследования;
- по периоду времени;
- по частоте составления;
- по форме результатов;
- по возможности взаимодействия на процесс;
- по нахождению на временной оси.

Виды методов прогнозирования, применяемых дизайнерами:

- качественные методы – субъективные, основанные на мнениях и суждениях потребителей и экспертов, обычно они используются для принятия умеренных или долгосрочных решений;
- количественные методы – прогнозирование данных по результатам исторических многочисленных доказательств;
- средний метод – все будущие значения предусматривают равняться средним показателям предыдущих данных;
- метод дрейфа – прогнозирование расти или уменьшаться со временем;
- метод маятника – движение между крайностями.

Термин "тенденция" – это все то, на что мы смотрим, делимся и создаем: буквально все сейчас влияет на то, что станет тенденцией, а что исчезнет с информационной сети. В прогнозировании тенденций присутствуют риск и неопределенность. Методы, используемые для передачи этой информации – прежде всего визуальные, но фактически обоснованные, они являются пусковыми механизмами, которые используют дизайнеры. Важным фактором при прогнозировании дизайна является контроль над данными и их последующий анализ.

Опять же, после того, как тенденция выявлена, можно использовать ряд инструментов для гипотез о влиянии (уровень принятия) и продолжительность тенденции. «Кривая диффузии продукта» или «кривая инноваций» (рис.1) является визуализацией распространения инноваций через социальную систему.

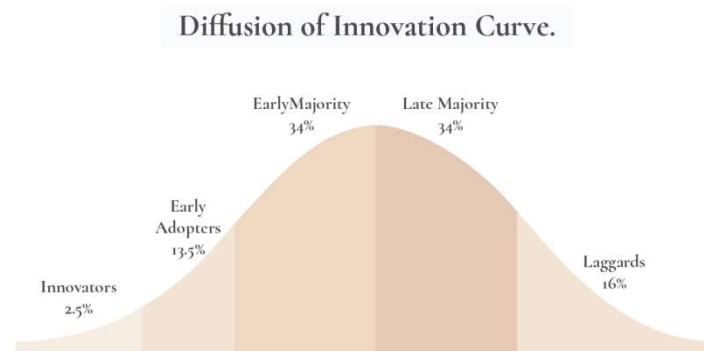

Рис.1.

Созданная в 60-х годах Эверетом М. Роджерсом, кривая распространения инноваций имеет вертикальную ось для количества потребителей и горизонтальную ось времени. Инструмент может быть использован для обозначения того, как клиенты проходят процесс принятия предложенной инновации. Используя этот прием, исследователи отслеживают, как внедряется инновация, и какими темпами для прогнозирования интереса потребителей. [6]

Дизайнеры – это специалисты, которые должны руководствоваться прогностикой в первую очередь, поскольку успех дизайнера заключается в том, что он должен видеть, анализировать и действовать в соответствии с тенденциями почти до их появления. Прогнозирование является чрезвычайно важным в дизайне и несет такие плюсы для дизайнера, как:

- оказывает надежную и актуальную информацию о нынешних и прошлых тенденциях и прогнозах на будущее;
- дает возможность предсказания будущих событий;
- помогает эффективно использовать производственные мощности;
- добавляет уверенности в принятии важных решений;
- помогает эффективно преодолеть неопределенность;
- обеспечивает лучшие услуги для клиентов;
- помогает эффективно использовать материалы и ресурсы;
- оптимизирует процес проектирования;
- повышениет удовлетворенность клиентов;
- совершенствует продвижение продукта [5] [7].

Анализируя все вышесказанное, можем сделать выводы, что прогнозирование тенденций развивает в дизайнерах: социальную и творческую интуицию, умение фантазировать, анализировать проблематику, моделировать ситуации, находить неочевидные и оригинальные решения, разрабатывать инновации.

Новые тенденции в дизайне сигнализируют о новых нуждах потребителя, поэтому дизайнер должен использовать их потенциал для получения успеха своего проекта. Прогнозирование тенденций может помочь подтвердить идею дизайна или разработку направления бренда. Эффективное использование анализа тенденций может укрепить замысел и сам предмет дизайна, сделать его востребованным для потребителя.

Также прогностика тенденций стала отдельной отраслью со своими специалистами – прогнозистами. Такие ислетователи создают прогнозы и составляют тенденции на ближайшее будущее в различных направлениях деятельности и в частности в дизайне. Доступ к профессиональному прогнозированию тенденций традиционно является дорогим, существуют различные платформы и печатные издания, которые предоставляют такую специалистам, например в дизайне таким источником является TRENDBOOK [7].

В результате исследования, можно сделать вывод о том, что дизайн-продукт обязательно должен быть создан с учетом прогностики, чтобы быть успешным у потребителя. Проанализировав такие дизайн-выставки, как: IF DESIGN AWARD или Electrolux Ideas Lab, можем видеть, как дизайнеры опираясь на прогностику разрабатывают проекты, которые будут актуальны ближайшие годы.

Литература:

1. Медведева В. Новейшие технологии как важный фактор в развитии информационного общества / В. Медведева // Наук. пр. Нац. б-ки Украины им. В. И. Вернадского: сб. наук. пр. / НАН Украины, Нац. б-ка Украины им. В. И. Вернадского, Асоц. б-к Украине. - Киев, 2017. - Вып. 46. - С. 345-357.
2. Грабовецкий Б.Е., Учебное пособие. Основы экономического прогнозирования / // Наук. пр. Нац. б-ки Украины им. В. И. Вернадского: сб. наук. пр. / Винница: ВФ ТАНГ, 2000. -Винница, 2000. - Г.- 1.1.
3. Прогностика [Электронный ресурс].- Режим доступа: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/124047/Прогностика>
4. Прогнозирование [Электронный ресурс].- Режим доступа: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/124043/Прогнозирование>
5. What is Forecasting? Types of Forecasting Methods [Электронный ресурс].- Режим доступа: <https://www.xenonstack.com/insights/what-is-forecasting>
6. What is trend forecasting, and why is it relevant for my brand? [Электронный ресурс].- Режим доступа: https://www.flaunter.com/blog/trend_forecasting/

7. TRENDBOOK [Электронный ресурс]. - Режим доступа:
<https://www.trendesignbook.com/>

PERCEPTUAL AND COGNITIVE IMPORTANCE OF BALANCE AND ENTROPY IN MUSICAL RHYTHMS

Nurfer Tercan, PhD

Philosophy and Political Science, Al-Fārābī Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan

Gulzhikhan Nurysheva

Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Philosophy and Political Science, Al-Fārābī Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan

ABSTRACT

Since the 10th century, the art of music interacted with other branches of art, science and different disciplines, and this interaction became increasingly interdisciplinary with modernism in the 19th century. One of the challenges in musical cognition is to explain how music makes sense to the listener. Musical meaning arises when it is necessary to make predictions about a possible ongoing pattern, creating uncertainty about the temporal nature of the expected outcome. It is formalized in the concept of uncertainty and entropy as a measure of information content, meaning more information is needed to describe something that is difficult to predict. Other music experts have used entropy measures in a variety of ways, including structure analysis in atonal music, stylistic diversity in tonal music, and musical differences. It is formalized in the concept of uncertainty and entropy as a measure of information content, meaning more information is needed to describe something that is difficult to predict. Among these works, in the paradigmatic memory of music philosophy, there is a work known as the first treatise on the science of music in the history of philosophy. This treatise is *Kitāb al-Mūsīqā al-kabīr* by Farabi, which is still known as the most comprehensive encyclopedia of music philosophy even in this age. In this treatise, Fārābī examines different types of music according to their different conceptions. He also explores different types of melody and impacts of music on human life. The Second Master endorses a theory of the creative production of music on the basis of physics and mathematics, based on universal principles, reflecting both the psychological processes of making music and its relationship to poetry, the closest art to music. We examine various aspects of human musical behavior with innovative results in the context of an intense history of intellectual research created by cognitive systems. The main purpose of this article is to remember Farabi's authority in music philosophy. It also includes that Farabi's philosophy is up-to-date in the conceptual framework. The proposition that music is a kind of image in Farabi's Philosophy and the results of neuropsychic and cognitive studies in the field of neuroscience philosophy in recent years have formed the basis of the discussion.

Keywords: Philosophy of Music, Cognition, Neuromusicology, Effects of Music, Musical Cognition

FARABI AND HER PHILOSOPHICAL THOUGHT ABOUT UTOPIA

Dr. Mohammadjafar Chamankar

Associate Professor, Department of History, Urmia University

Mohammadbager Jabbarian

Master of History of Islamic Iran

ABSTRACT

Farabi can be considered an unfamiliar philosopher among the later sages. His philosophical, social, cultural and political views, both in his time and after, are considered a kind of masterpiece. Among Muslims, he was considered both the father of philosophy and the father of logic. Farabi was both a philosopher of culture and a master of philosophizing in the underlying thoughts and ideas of religion. Farabi has been called the second teacher, because he presented the sciences according to the same system and thus provided a special classification. Due to philosophical issues, the founder of Islamic philosophy had arranged it according to religious teachings. It also addressed issues that every Muslim philosopher should discuss. As for the theory of the utopia, some consider him a follower of Plato, while Farabi's ideas, although following Greek thinkers, were not mere imitations of them.

Keywords: Farabi, Philosophy, Utopia

ŞERHU'L-MEVÂKIF'TA KATEGORİLERİN ELE ALINIŞINA DAİR

Dr. Abdulkadir Coşkun

ÖZET

Meşşâî gelenekte mantık ilimleri arasında değerlendirilen kategoriler konusu, İbn Sînâ (ö. 428/1037) ile birlikte ağırlıklı olarak metafizik içerisinde ele alınmaya başlamıştır. Nitekim felsefi konuları metinlerinde yoğun olarak kullanan Gazzâlî (ö. 505/1111) de kategorilere metafizik konuları arasında yer vermiştir. Müteahhirûn dönemi kelâmının kurucu ismi sayılan Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1210) ise cevher ve dokuz arazdan oluşan kategorilerin metafizik başlığı altında ele alınması gerektiğini belirtmekle birlikte bunları, başta *Mebâhisü'l-meşrikiyye* adlı eserinde olmak üzere fizikte varlığı tasnif etmek için kullanmıştır.

XIII. yüzyıl ve sonrasında nazari düşünce ekollerinin görüşlerine ayrıntılı olarak yer veren en meşhur kelim ve felsefe eserlerinden biri sayılan Seyyid Şerif el-Cürcânî'nin (ö. 816/1413) *Şerhu'l-Mevâkif* adlı eseri Fahreddîn er-Râzî'nin *Mebâhisü'l-meşrikiyye* adlı eseriyle benzer birçok özellik barındırır. Diğer yandan *Mevâkif*'in, Râzî'den sonra gelen ve felsefi kelâmın öncü düşünürlerinden biri olan Nasîrüddin Tûsî'nin (ö. 672/1274) kelim metinlerinden biri olan *Tecridü'l-akâid* adlı eserinden de önemli ölçüde etkilendiği düşünülmektedir. Şöyle ki Râzî kategoriler konusunu birden çok müstakil başlıklar altında değerlendirirken Cürcânî müstakil bir başlık altında değil de canlıya tahsis edilenler (irâde, hayat vb.) ve edilmeyenler (oluşlar ve duyularla idrak edilenler) şeklinde ayırdığı arazlar başlığı altında ele almaktadır. Bu bakımdan Tûsî ile aynı yöntemi takip ettiği söylenebilir.

Cürcânî, eksik bir istikrâya (tümevarım) dayandığı gerekçesiyle Aristo mantığındaki kategorilerin sayısı konusuna itiraz etmekle birlikte kategorilere hem bilgi-epistemoloji bahsinde hem de cevher-araz bahsinde yer vermektedir. Ona göre bilgi-ilim, zihinde meydana gelen bir suret olması itibariyle bir araz olmakta ve nitelik (کیف) kategorisinde değerlendirilmektedir. Ontolojik bakımdan da kategoriler mevcut mümkünler olarak on kategoriye inhisar ettirilmiştir. Buna göre on kategoriden biri cevher, diğer dokuzu da arazla sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada *Şerhu'l-Mevâkif*'ta yer verilen kategoriler bahsinin hangi bağlamlarda ve nasıl bir bakış açısıyla ele alındığı değerlendirilip yorumlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Seyyid Şerif el-Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkif*, arazlar, kategoriler, mekûlât, cevher, bilgi

ON THE HANDLING OF CATEGORIES IN THE *SHARH-AL-MAWÂQIF*

Dr. Abdulkadir Coşkun

ABSTRACT

The subject of categories, which is considered among the logical sciences in the peripatetic tradition, began to be dealt with predominantly in metaphysics with Avicenna (d. 428/1037). As a matter of fact, Ghazali (d. 505/1111), who used philosophical subjects extensively in his texts, also included categories among his metaphysical subjects. Fakhr al-dîn Râzî (d. 606/1210), who is considered the founding name of the theology of the muta'akhhirûn period, states that the categories consisting of essence and nine accidents should be handled under the title of metaphysics, but he used them to classify existence in physics, especially in his work called *Mebâhis al-Mashriqiyye*.

Sayyid Sharif al-Jurjānī's (d. 816/1413) work named *Sharh-al-Mawāqif*, which is considered as one of the most famous works of theology and philosophy that includes the views of the schools of theoretical thought in detail, in the thirteenth century and later, has many similar features with Fakhr al-dīn Rāzī's *Mebāhis al-Mashriqiyye*. On the other hand, it is thought that *Sharh-al-Mawāqif* has also important influences from *Tajrīd*, one of the kalam texts of Nasīr al-dīn Tūsī (d. 672/1274), who came after Fakhr al-dīn Rāzī and was one of the leading thinkers of philosophical theology. That is, while Rāzī evaluates the subject of categories under multiple separate titles, Jurjānī does not deal with it under a separate title, but under the title of accidents, which he divides into those allocated to living things (will, life, etc.) and those that are not (occurrences and perceived by senses). In this respect, it can be said that he followed the same method as Tūsī.

Although Jurjānī objects to the issue of the number of categories in Aristotelian logic on the grounds that it is based on an incomplete induction, he gives place to the categories in both the subject of knowledge-epistemology and the substance-accident issue. According to him, knowledge-science is an accident as it is a form that occurs in the mind and is evaluated in the category of quality (كيف). Ontologically, the categories are limited to ten categories as existing possibilities. Accordingly, one of the ten categories is restricted to essence and the other nine to accidents. In this study, it will be tried to evaluate and interpret the contexts and perspectives of the categories in *Sharh-al-Mawāqif*.

Keywords: Sayyid Sharif al-Jurjānī, *Sharh-al-Mawāqif*, accidents, categories, maqūlāt, essence, knowledge

TÜRKİYE’NİN TURİZM SEKTÖRÜNDE REKABET GÜCÜ: SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Arş. Gör. Dr. Sercan HATİPOĞLU

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

Öğr. Gör. Dr. Müjde AKSOY

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Manyas Meslek Yüksekokulu, İş Sağlığı ve Güvenliği Programı

ÖZET

Dünya genelinde gelişen teknoloji ve küreselleşmeye bağlı olarak yaşanan gelişmeler çerçevesinde doğal kaynakların tüketimi hızla artmış ve çevresel kaygılar gibi konular gündeme gelmeye başlamıştır. Bu kapsamda tüm sektörlerde hızlanan ekonomik kalkınma ve büyüme hamleleri ile doğal, kültürel ve sosyal kaynakların tüketimi arasında doğal bir denge kurmayı hedefleyen sürdürülebilirlik yaklaşımı giderek önem kazanmıştır. Dünyanın en büyük endüstrisi konumundaki yenilemeyen kaynakların kullanıcısı olarak turizm sektöründe de; çevre üzerinde oluşan olumsuz etkilerin azaltılarak, yerelde sosyo-kültürel değerlerin ve tüm paydaşların ekonomik çıkarlarının korunması adına “Sürdürülebilir Turizm” kavramı büyük önem arz etmektedir. Bu araştırmada sürdürülebilirlik yaklaşımının, turizm sektöründe ülkelerin rekabet gücü üzerindeki etkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu hedef doğrultusunda Türkiye’nin Turizm ve Seyahat Rekabetçilik Endeksindeki yeri ve sahip olduğu rekabet gücü, sürdürülebilir turizm yaklaşımı bağlamında irdelenmiş ve Türkiye’nin sektörde rekabet gücünü arttırabilmesi adına çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: turizm sektörü, rekabet gücü, sürdürülebilir turizm

COMPETITIVENESS OF TURKEY IN THE TOURISM SECTOR: AN EVALUATION WITHIN THE SCOPE OF SUSTAINABLE TOURISM

ABSTRACT

Consumption of natural resources has increased rapidly within the framework of developments due to developing technology and globalization throughout the world, and issues such as environmental concerns have begun to come to the fore. In this context, the sustainability approach, which aims to establish a natural balance between the accelerated economic development and growth moves in all sectors and the consumption of natural, cultural and social resources, has become increasingly important. As a user of non-renewable resources, which is the world's largest industry, in the tourism sector; The concept of "Sustainable Tourism" is of great importance in order to reduce the negative effects on the environment and to protect the socio-cultural values and the economic interests of all stakeholders in the local area. In this research, the effect of the sustainability approach on the competitiveness of countries in the tourism sector has been tried to be evaluated. In line with this goal, Turkey's place in the Tourism and Travel Competitiveness Index and its competitiveness were examined in the context of sustainable tourism approach, and inferences were made in order to increase Turkey's competitiveness in the sector.

Keywords: tourism sector, competitiveness, sustainable tourism

1. GİRİŞ

Dünyanın en hızlı büyüyen sektörlerinden biri olarak turizm, yıllık %3'lük ortalama büyüme ile hem dünya GSMH'nin hem de istihdamının yaklaşık olarak %10'unu oluşturmaktadır. Dünya Turizm Örgütü'nün 2019 yılına ilişkin raporuna göre dünyada 1,5 milyar seviyesine ulaşan uluslararası turistten 1,7 trilyon \$ gelir elde edilmiştir (WTTC, 2019). Aynı rapora göre 2019 yılında Türkiye ise ağırladığı 51,8 milyon turist ile turist sayısı açısından dünyada 6. sırada yer almış, elde ettiği 34,5 milyar \$ gelir ile de turizmden en fazla gelir elde eden 14. ülke konumuna gelmiştir (TURSAB, 2020). Elde edilen bu gelir çerçevesinde sektörün Türkiye'de; GSYİH içindeki payı %11,3, istihdam içindeki payı %9,4 ve toplam ihracat içindeki payı %17,5 seviyelerine yükselmiştir. 2029 yılına kadar turizm sektörünün yıllık %3,6 artışla 4 trilyon dolara ulaşarak toplam dünya GSYİH'sının % 3,5'ini oluşturması beklenmektedir. Bu veriler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için turizm sektörünün ekonomik yönden büyük bir rekabet avantajı yarattığını göstermektedir. Günümüzde tüm sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de rekabet avantajı elde edebilmek için sürdürülebilirlik yaklaşımı kilit bir kavram haline gelmiştir.

Temeli çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel yönden sürdürülebilirlik olan yaklaşım özellikle turizm sektörü açısından ele alındığında, turizmin çevreye verdiği olumsuz etkilerin azaltılması, yerelde sosyal ve kültürel değerlerin ve tüm paydaşların ekonomik çıkarlarının korunması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda araştırmanın amacı, Türkiye'nin turizm sektöründe uluslararası alanda sahip olduğu rekabet gücünün sürdürülebilir turizm kavramı çerçevesinde değerlendirilmesidir. Araştırmada öncelikle sürdürülebilir turizm yaklaşımı ve önemi üzerinde durulmuş, ardından Turizm ve Seyahat Rekabetçilik Endeksinin temel ve alt bileşenleri ele alınarak Türkiye'nin endeksteki yeri ve diğer ülkelere göre durumu değerlendirilmiştir. Daha sonra da Türkiye'nin Endekste sahip olduğu rekabet gücü sürdürülebilir turizm yaklaşımı bağlamında irdelenerek, Türkiye'nin sektörde rekabet gücünü arttırabilmesi adına çıkarımlarda bulunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sürdürülebilirlik Yaklaşımı

Sürdürülebilirlik kavramı, uzun vadede ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel boyutta insan faaliyetlerinden ortaya çıkabilecek olumsuzlukları önlemeyi amaçlayan ve kaynakların etkin ve verimli şekilde kullanılarak gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen yaklaşımlar bütünüdür (Cracolici ve Nijkamp,2008; Can, 2013). Sürdürülebilirlik yaklaşımı, teknolojik gelişmelere ve küreselleşmeye bağlı olarak giderek hızlanan ekonomik kalkınma ve büyüme hamleleri ile doğal, kültürel ve sosyal kaynakların tüketimi arasında doğal bir denge kurmayı hedeflemektedir. 1970'li yıllarda insan faaliyetlerinin çevre ve sosyal yapı üzerindeki olumsuz etkilerine yönelik yerel kapsamda farkındalık oluşmaya başlamış, 1980'li yıllara gelindiğinde ise bu olumsuz etkiler, ekonomik kalkınma ile ilişkilendirilerek yerel ve bölgesel kapsamda sorgulanmıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde ise sürdürülebilirlik yaklaşımı ulusal ve uluslararası boyutta ve farklı alanlarda benimsenerek yayımlanmıştır (Talu, 2010; Kılıç, 2020)

Temeli insanoğlu ile sahip olduğu doğal kaynakları bir araya getirerek, insanların kendilerini sistemin bir parçası olarak benimsediği ve refah düzeylerini arttırma çabalarını, çevreye saygılı ve toplumsal adaleti gözeterek şekilde gerçekleştirmeleri esasına dayanana sürdürülebilirlik yaklaşımı politik, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel olmak üzere farklı boyutlarda ele alınmaktadır (Gündüz, 2004; Berberoğlu ve Uygun, 2013; Nowacki vd., 2018). Ekonomik sürdürülebilirlik; ekonomik kalkınmada maliyetleri minimize ederek, üst düzey gelir ve fayda elde etmek, yoksulluğu azaltmak ve pazar ekonomisi gibi hedeflere odaklanırken, çevresel sürdürülebilirlik doğal kaynakların etkin ve verimli şekilde kullanılması, iklim değişikliği, afet önleme ve azaltma gibi konular üzerinde durmaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlik boyutu ise; toplumsal eşitlik çerçevesinde yoksulluk, eşitsizlik ve adalet konuları ile ilgilenmektedir (UNESCO, 2005; Binbaşıoğlu vd., 2019; Gedik, 2020). Her bir boyutun sürdürülebilirlik hedefi kapsamında benimsediği prensipler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Du Plessis, 1998; Akgül, 2010; Duran, 2018; Yacob vd.,2019);

Ekonomik sürdürülebilirlik prensipleri;

- Uluslararası alanda adaleti sağlamak,
- Tüm kesimler arasında gelir dağılımı ile maliyet girdi ve çıktısında eşitliği sağlamak,
- Haksız fiyatlandırma ve değiş-tokuşu önlemek,
- Yerel ekonomileri desteklemek ve yatırım politikalarında etik değerleri gözetmek.

Sosyal sürdürülebilirlik prensipleri;

- Yaşam standartlarının yükseltilerek, uluslararası alanda sosyal eşitliği sağlamak,
- Toplumsal yönden sosyal ve kültürel bütünlüğün tahsis edilerek, kişilik hak ve özgürlükleri arttırmak,
- Verimliliğin artırılması için tüm toplumu bilinçlendirmek ve sürdürülebilirlik faaliyetlerini tüm topluma yaymak.

Çevresel sürdürülebilirlik prensipleri;

- Doğal kaynakların, kültürel ve tarihi mirasın korunması,
- Yenilemeyen kaynakların kullanımını azaltarak, yenilenebilir ürünlerin sürdürülebilir kullanımının yaygınlaştırılması,
- Ekolojik çeşitliliğin korunarak, doğaya ve doğadaki canlılara verilen zararı minimize etmek.

Sürdürülebilirliğin boyutları birbirinin tamamlayıcısıdır ve bir bütün olarak algılanmalı ve karşılıklı olarak birbirlerini desteklemelidir. Ancak bu boyutların içerisinde ödün verilmesi gereken bir durumda, ekonominin geri kazanabileceği ancak doğal kaynakların yeniden kazanılamayacağı sebebi ile sosyal ve çevresel boyutların ön planda tutulması gerekmektedir (Ali, 2018). Son yıllarda yapılan çalışmalarda sürdürülebilir gelişmenin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutuna politik boyutunda eklendiği görülmektedir. Politik sürdürülebilirlik diğer üç boyut arasında dengenin sağlanarak sürdürülebilirliğin istikrarını sağlamaktadır (Nowacki vd., 2018; Oğuz, 2019). Sürdürülebilir bir gelişme bütünleşmiş bir planlama ve strateji ile doğal çevreyi, kültürel mirasları ve ekolojik dengeyi korurken, tüm paydaşların katılımı sayesinde üretkenliği ve farklı ülkeler arasında adaleti sağlamaktadır (Kılıç, 2020).

2.2. Turizm Sektörü ve Sürdürülebilirlik

Dünyanın en büyük endüstrisi konumundaki turizm gerek ülke ekonomilerine sağladığı gelir, gerekse yarattığı istihdam bakımından giderek daha da önemli bir kalkınma aracı haline gelmiştir. 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren bireylerin yaşam standartlarında, gelir düzeylerinde ve sosyal haklarında yaşanan gelişmeler doğrultusunda turizm faaliyetlerine katılan insan sayısının artması sektörün daha çok büyümesine sebep olmuş ancak turistik bölgelerde kitlesel turizmin yarattığı çevresel, kültürel ve sosyal yönden olumsuz etkiler de giderek artmıştır (Baytok vd., 2017). Özellikle 1970’li yıllardan sonra kırılan bir çevre ortamına ve kültürel açıdan hassas alanlara dayanan turizm sektöründe (Asmelash ve Kumar, 2019: 68), ekonomik çıktıyı arttırabilmek adına plansız ve kontrolsüz büyüme stratejilerinin izlenmesi doğal, çevresel ve sosyo-kültürel kaynaklar üzerinde olumsuz etkiler artmıştır

(Šimková ve Rybová, 2012; Tamer ve Yangil, 2021). Bu kapsamda tüm sektörlerde olduğu gibi, yenilemeyen kaynakların kullanıcısı olarak turizm sektöründe de; çevre üzerinde oluşan olumsuz etkilerin azaltılarak, yerelde sosyo-kültürel değerlerin ve tüm paydaşların ekonomik çıkarlarının korunması adına “Sürdürülebilir Turizm” anlayışına olan ilgi artmıştır (Akoğlan ve Türktarhan, 2012; Avcıkurt vd., 2016; Ali, 2018). Sürdürülebilirliği temel alan turizm günümüz ekonomisinde bir zorunluluk haline gelmiştir.

Turizmdeki kontrolsüz büyüme doğal çevre üzerinde; bitki örtüsünün tahribatı, su kalitesinde bozulma, yaban hayatının bozulması ve gürültü kirliliği gibi tahribatlar oluştururken, yapay çevre üzerinde ise; mimari kirlilik, alt yapı yetersizliği ve yoğun trafik gibi sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Issı, 1989; GhulamRabbany vd., 2013; Rath ve Gupta, 2017). Sosyo-kültürel açıdan ele alındığında ise turizm yerel halkın örf ve adetlerinde zayıflama, yaşam tarzlarında değişiklik ve kültürel yozlaşma gibi olumsuzluklar ortaya çıkarabilmektedir ((Šimková ve Rybová, 2012; Yılmaz vd., 2015; Tamer ve Yangil, 2021). Bu kapsamda sürdürülebilir turizm; yerel halk için ekonomik ve sosyal yönden mümkün olan en büyük faydayı gözeten, kültürel mirasa saygılı, çevresel tahribatı minimize edecek şekilde ekolojik dengenin korunmasını hedefleyen ve kaynakların gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak bütüncül bir yapıdır (Burgehelea, 2015; Solmaz, 2019; Asmelash ve Kumar, 2019). Dünya Turizm Örgütü ise sürdürülebilir turizmi tanımlarken, yerel halkın ve turistlerin kültürel bütünlüğünün, çevrenin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam kaynaklarının sürekliliğinin sağlanması üzerine vurgu yapmıştır.

İlgili literatür incelendiğinde sürdürülebilir turizmin amaçlarının; ekonomik geçerlilik, yerel refah, sosyal eşitlik, istihdam kalitesi, ziyaretçi memnuniyeti, yerel kontrol, toplumsal refah, kültürel zenginlik, fiziksel bütünlük, biyolojik çeşitlilik, kaynak verimliliği ve çevresel saflık olduğu görülmektedir (UNWTO, 2013; Yılmaz vd., 2015; Akıncı ve Kasalak, 2016). Sürdürülebilir turizmin amaçları, sürdürülebilir kalkınma boyutları çerçevesinde de aşağıdaki şekilde ele alınabilir (Tanguay vd., 2013; Solmaz, 2019; Kılıç, 2020);

- Çevresel açıdan; doğal miras ve ekolojik çeşitliliğin devamını sağlayarak, çevresel kaynakların kullanımını optimize etmek,
- Sosyo-kültürel açıdan; toplumlar arası hoşgörü, sosyal adalet ve bütünleşme çerçevesinde, yerel halkın gelenek, görenek, örf ve adetlerini koruyarak, kültürel mirasa sahip çıkmak,
- Ekonomik açıdan, tüm paydaşlara ekonomik ve sosyal fayda sağlayacak şekilde, yoksulluğu azaltmak, yatırımları teşvik etmek, istikrarlı istihdam ve gelir sağlamak.

Dünya Turizm Örgütü sürdürülebilir turizmi; turizmin yarattığı ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel olumsuzlukları ortadan kaldırmaya yönelik, tüm paydaşların ihtiyaçlarını karşılayan ve hem mevcut hem de gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri tam olarak dikkate alan turizm yaklaşımı olarak tanımlamış (UNWTO, 2021) ve 2004 yılında Tablo 1’de sunulan “Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri” adlı rehberde yer alan 12 temel göstergelyi yayınlamıştır. Sürdürülebilir turizm göstergeleri orta ve uzun vadede karar vericilerin turizmin yarattığı tahribatın giderilmesinde yol gösteren ve rehberlik eden temel ölçütlerdir (Ödemiş ve Çalık, 2019:2).

Tablo 1. Turizmde Sürdürülebilirlik Konu ve Göstergeleri

KONU	GÖSTERGE
Ev Sahibi Toplulukların Refahı	Turizmden Yerel Memnuniyet
	Turizmin Toplumlar Üzerindeki Etkileri
	Yerel Sakinlerin Temel Varlıklara Erişimi

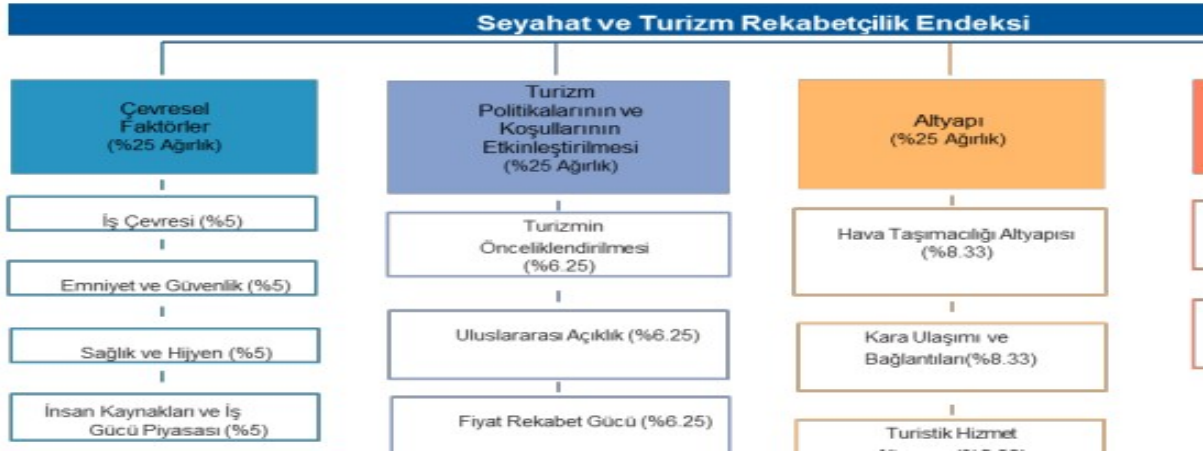
	Cinsiyet Eşitliği
	Cinsel İstismar
Kültürel Varlıkların Sürdürülebilirliği	Var olan Mirasların Korunması
Turizmde Toplumsal Katılım	Toplumun Katılımı ve Farkındalığı
Turist Memnuniyeti	Turist Memnuniyetinin Sürdürülebilirliği
	Ulaşılabilirlik
Sağlık ve Güvenlik	Sağlık (devlet, halk, çalışan sağlığı ve gıda güvenliği)
	Salgın ve Uluslararası Hastalıklarla Baş Etme
	Turist Güvenliği
	Yerel Halkın Güvenliği
Turizmin Ekonomik Faydalarını Yakalayabilmek	Turizmin Mevsimselliği
	Kaçak ve Sızıntılar (döviz, ithal mal vb.)
	İstihdam
	Turizmin Doğanın Korunmasına Katkısı
	Toplumlara ve Destinasyonlara Yönelik Ekonomik Faydalar
	Turizm ve Yoksulluğu Azaltma
	Turizm İşletmelerinin Rekabet Gücü
Değerli Doğal Varlıkların Korunması	Ekosistemlerin Korunması
	Deniz Suyu Kalitesi
Sınırlı Doğal Kaynakların Yönetimi	Enerji yönetimi
	İklim Değişikliği ve Turizm
	Suyun Kullanılabilirliği ve Korunması
	İçme Suyu Kalitesi
Turizm Faaliyetlerinin Olumsuz Etkilerini Sınırlamak	Atık su Arıtma
	Katı Atık Yönetimi
	Hava Kirliliği ve Gürültü Seviyesinin Kontrolü
	Tesis ve Altyapının Görsel Etkisinin Kontrolü
Turizm Faaliyetlerinin ve Derecelerinin Kontrolü	Kullanım Yoğunluğunu Kontrol Etme
	Olayları Kontrol Etme
Destinasyonun Planlanması ve Kontrolü	Turizmin yerel/bölgesel planlamaya Entegrasyonu
	Gelişimin Kontrol Edilmesi
	Turizmle İlişkili Taşımacılık Faaliyetleri
	Hava Taşımacılığı
Ürün ve Hizmet Tasarımı	Seyahat Tur ve Rotaları Oluşturarak Yeni Deneyim Fırsatı Sağlama
	Sürdürülebilir Turizmin Pazarlanması
	Destinasyon İmajının Korunması
Turizm Operasyon ve Hizmetlerinin Sürdürülebilirliği	Turizm İşletmelerinde Sürdürülebilirlik ve Çevresel Yönetim Politikaları ve Uygulamaları

Kaynak: UNWTO, 2004: 56-243

2.2. Dünya Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi (TTCI) Türkiye'nin Turizm Sektöründeki Rekabet Gücü

Dünya Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi ülkelerin turizme yönelik durumlarını analiz etmek amacıyla ilk kez 2007 yılında Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan bir rapordur. Rapor düzenli olarak son tek rakamla biten yıllar olmak üzere iki yılda bir yayınlanmakta ve ülkelerin turizm açısından turizm açısından zayıf ve güçlü yönlerini tespit etmek amacıyla veriler sunmaktadır. Endeks Şekil 1'de sunulduğu üzere 4 faktör ve bu faktörlere bağlı 14 alt faktörden oluşmakta, alt faktörlerin ölçümünde de 90 göstergeden yararlanılmaktadır.

Şekil 1. Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi (TTCI) 2019 Yılı Faktörleri ve Alt Faktörleri

Kaynak: Göral ve Yurtlu, 2021

Birinci faktör olarak çevresel faktörler; ülkedeki işletmecilik çerçevesini değerlendirmektedir. Çevresel faktörler; İş Çevresi, Emniyet ve Güvenlik, Sağlık ve Hijyen, İnsan Kaynakları ve İş Gücü Piyasası ile Bilişim Teknolojilerinde Hızlılık olmak üzere beş alt faktörden oluşmaktadır. Bu alt faktörlerden;

- **İş çevresinin göstergeleri;** mülkiyet hakları, kuralların doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki ticari etkisi, uyumsuzlukların çözümünde yasal çerçevenin etkinliği, zorlayıcı düzenlemelerde yasal çerçevenin etkinliği, inşaat izinleri için gereken süre, inşaat izinleriyle başa çıkma maliyeti, pazar hakimiyetinin kapsamı, iş kurma zamanı, bir iş kurmanın maliyeti, vergilendirmenin işe teşviklere etkisi, vergilendirmenin yatırım teşvikleri üzerindeki etkisi ve toplam vergi oranı şeklindedir.
- **Emniyet ve güvenlik alt faktörüne ilişkin göstergeler;** suç ve şiddetin ticari maliyetleri, polis hizmetlerinin güvenilirliği, terörizmin ticari maliyetleri, terörizm vakası indeksi ve cinayet oranı iken sağlık ve hijyen alt faktörüne ilişkin göstergeler; hekim yoğunluğu, temel sanitasyon hizmetlerinin kullanımı, temel içme suyu hizmetlerinin kullanımı, hastane yatakları, hiv yaygınlığı ve sıtma vakası oranıdır.
- **İnsan kaynakları ve iş gücü piyasasına ilişkin göstergeler;** ilköğretime kayıt oranı, orta öğretime kayıt oranı, personel eğitiminin kapsamı, müşteri odaklılık derecesi, işe alma ve işten

çıkarma uygulamaları, kalifiye eleman bulma kolaylığı, yabancı işçi çalıştırma kolaylığı, ödeme ve verimlilik ile kadınların işgücüne katılımıdır.

- **Bilişim teknolojilerinde hızlilik alt faktörünün göstergeleri;** B2B (Firmadan firmaya) işlemler için bilişim teknolojilerinin kullanımı, B2C (Firmadan tüketiciye) işlemler için internet kullanımı, internet kullanıcılarının oranı, sabit geniş bant internet abonelikleri, mobil-hücrese telefon abonelikleri, mobil geniş bant abonelikleri, Mobil ağ kapsamı ve Elektrik arzının kalitesi şeklindedir.

İkinci faktör olarak turizm politikaları ve koşulların etkinleştirilmesi faktörü; turizm endüstrisini doğrudan etkileyen politikaları değerlendirmekte ve turizmin önceliklendirilmesi, uluslararası açıklık, fiyat rekabet gücü ve çevresel sürdürülebilirlik olmak üzere dört alt faktörden oluşmaktadır. Bu alt faktörlerden;

- **Turizmin Önceliklendirilmesine ilişkin göstergeler;** devletin seyahat ve turizm endüstrisine öncelik vermesi, seyahat ve turizme yönelik devlet bütçesi, turist çekmek için pazarlama ve markalaşmanın etkinliği, seyahat ve turizm yıllık verilerinin kapsamlılığı, seyahat ve turizm verilerini aylık/üç aylık sağlamanın zamanında yapılması ve ülke marka stratejisi değerlendirmesi şeklindedir.
- **Uluslararası Açıklığa ilişkin göstergeler;** vize gereksinimleri, ikili hava hizmet anlaşmalarının açıklığı ve yürürlükteki bölgesel ticaret anlaşmalarının sayısı şeklindedir.
- **Fiyat Rekabet Gücüne ilişkin göstergeler;** bilet vergileri ve havalimanı ücretleri, otel fiyat endeksi, satın alma gücü paritesi ve yakıt fiyatı seviyeleri şeklindedir.
- **Çevresel Sürdürülebilirliğe ilişkin göstergeler;** çevre düzenlemelerinin sıklığı, çevre düzenlemelerinin uygulanması, seyahat ve turizm endüstrisinin gelişiminin sürdürülebilirliği, partikül madde konsantrasyonu, çevre anlaşması onayı, temel su stresi, tehdit altındaki türler, orman örtüsü değişikliği, atık su arıtma oranı ve balık stok durumu şeklindedir.

Üçüncü faktör olarak alt yapı faktörü; fiziksel alt yapıya ilişkin kullanılabilirlik ve kaliteye ilişkin değerlendirmedir. Alt yapı faktörü; hava taşımacılığı alt yapısı, kara ulaşımı ve bağlantılar, turistik hizmet alt yapısı olmak üzere 3 alt faktörden oluşmaktadır.

- **Hava taşımacılığı alt yapısına ilişkin göstergeler;** hava taşımacılığı altyapısının kalitesi, yurtiçi mevcut koltuk kilometreleri, uluslararası mevcut koltuk kilometreleri, uçak kalkışları, havaalanı yoğunluğu ve çalışan havayolu sayısı şeklindedir.
- **Kara ulaşımı ve bağlantılara ilişkin göstergeler;** Yolların kalitesi, Yol yoğunluğu, Asfalt yol yoğunluğu, Demiryolu altyapısının kalitesi, Demiryolu yoğunluğu, Liman altyapısının kalitesi ve kara taşımacılığı verimliliği şeklindedir.
- **Turistik hizmet alt yapısına ilişkin göstergeler;** otel oda sayıları, turizm altyapısının kalitesi, büyük araç kiralama şirketlerinin varlığı ve ATM sayılarıdır.

Dördüncü faktör olarak alt yapı faktörü; doğal ve kültürel kaynaklar ana turistik ürünleri oluşturmakta ve doğal kaynaklar ile kültürel kaynaklar ve iş seyahati olmak üzere iki alt faktörden oluşmaktadır.

- **Doğal kaynaklar alt faktörüne ilişkin göstergeler;** Dünya Mirası olan doğal sitelerin sayısı, toplam bilinen türler, toplam korunan alanların oranı, doğal turizm dijital talebi ve doğal varlıkların çekiciliği şeklindedir.
- **Kültürel kaynaklar ve iş seyahatine ilişkin göstergeler;** Dünya Mirası kültürel sitelerin sayısı, sözlü ve somut olmayan kültürel miras, spor stadyumları, Uluslararası dernek toplantılarının sayısı ile Kültür ve eğlence turizmi dijital talebi sayısı şeklindedir.

Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi'ne ilişkin Türkiye'nin 2015, 2017 ve 2019 ilişkin sıralaması Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. TTCI 2015, 2017 ve 2019 Yıllarına İlişkin Türkiye Sıralamaları

	Sıralama (140 Ülke Arasından)				Endeks Puanı (7 Üzerinden)			En İyi Ülke	En iyi Puan	Avrupa Ortalama a
	2015	2017	2019	2015	2017	2019				
Çevresel İmkânlar	78	82	82	4.5	4.5	4.6	İsviçre	6,2	5,4	
Turizm Politikası ve Çevresel Şartlar	85	75	56	4	4.2	4.5	Yeni Zeland a	5.1	4.6	
Altyapı	39	38	38	4.5	4.3	4.4	ABD	5.8	4.2	
Doğal-Kültürel Kaynaklar	29	26	27	3.3	3.5	3.3	Çin	6.1	2.9	

Kaynak: (WEF 2015; 2017; 2019a)

Tablo 2'de sunulduğu üzere; Türkiye çevresel imkânlar ile turizm politikası ve çevresel şartlar faktörlerine ilişkin endeks puanı açısından Avrupa ortalamasının altındayken; altyapı ve doğal-kültürel kaynaklar faktörlerine ilişkin endeks puanı açısından ise Avrupa ortalamasının üstündedir. Tablo 3'de ise Türkiye'nin yine aynı yıllara ait alt faktörler açısından sıralamasındaki değişimler sunulmuştur.

Tablo 3. 2015, 2017 ve 2019 Yıllarına İlişkin Türkiye'nin Alt Faktörler Açısından Sıralaması

Faktörler	Alt Faktörler	2015/141 ülke	2017/136 ülke	2019/140 ülke
Çevresel Faktörler	İş Çevresi	59	63 (-4)	71 (-8)
	Emniyet ve Güvenlik	121	116 (+5)	125 (-9)
	Sağlık ve Hijyen	63	64 (-1)	65 (-1)
	İnsan Kaynakları ve İş Gücü Piyasası	88	94 (-6)	97 (-3)
	Bilişim Teknolojilerinde Hızlılık	68	72 (-4)	71 (+1)
Turizm Politikalarının ve Koşullarının Etkinleştirilmesi	Turizmin Onceliklendirilmesi	83	87 (-4)	39 (+48)
	Uluslararası Açıklık	61	50 (+11)	52 (-2)
	Fiyat Rekabet Gücü	94	70 (+22)	48 (+22)
	Çevresel Sürdürülebilirlik	95	112	126 (-14)
Altyapı	Hava Taşımacılığı Altyapısı	16	14 (+2)	20 (-6)
	Kara Ulaşımı ve Bağlantıları	54	54	56 (-2)
	Turistik Hizmet Altyapısı	38	42 (-4)	37 (+5)
Doğal ve Kültürel Kaynaklar	Doğal Kaynaklar	73	70 (+3)	77 (-7)
	Kültürel Kaynaklar ve İş Seyahati	16	16	17 (-1)

3. SONUÇ

Bu araştırmada günümüzde tüm sektörler açısından önemli bir rekabet unsuru haline gelmiş sürdürülebilirlik yaklaşımının turizm sektörü açısından önemi ve bu yaklaşım çerçevesinde Türkiye'nin Turizm ve Seyahat Rekabetçilik Endeksinin temel ve alt bileşenleri açısından rekabet gücüne ilişkin bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda sürdürülebilirlik yaklaşımı ve turizm sektörü açısından önemi ele alınmış ve Turizm ve Seyahat Rekabetçilik Endeksinin verileri Türkiye açısından irdelenmiştir.

Endeksteki 2015, 2017 ve 2019 yılı Türkiye sıralamaları faktörler ve alt faktörler bazında incelendiğinde; çevresel faktörler açısından; iş çevresi, emniyet ve güvenlik, sağlık ve hijyen ve insan kaynakları ve iş gücü piyasası açısından sıralamada düşüş yaşandığı gözlenmektedir. Bu kapsamda düşüş yaşanan çevresel faktörler için sürdürülebilirlik göstergelerinde; üzerinde önemle durulması ve iyileştirmelerin yapılması gereken göstergeler aşağıda ele alınmıştır.

- Turizm işletmelerinin rekabet gücünü arttırmak,
- Turist memnuniyetinin sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Kullanım yoğunluğunun kontrol edilmesi,
- Turizmin yerel ve bölgesel kalkınmaya entegrasyonu,
- Gelişimin kontrol edilmesi,
- Sağlık (devlet, halk, çalışan sağlığı ve gıda güvenliği)
- Salgın ve Uluslararası Hastalıklarla Baş Etme
- Turist Güvenliği - Yerel Halkın Güvenliği
- Atık su arıtma ve katı atık yönetimi

Endeksteki 2015, 2017 ve 2019 yılı Türkiye sıralamaları faktörler ve alt faktörler bazında incelendiğinde; turizm politikalarının ve koşullarının etkinleştirilmesi faktörü açısından incelendiğinde ise; uluslararası açıklık ve çevresel sürdürülebilirlik açısından sıralamada düşüş yaşandığı gözlenmektedir. Bu kapsamda düşüş yaşanan turizm politikalarının ve koşullarının etkinleştirilmesi faktörü için sürdürülebilirlik göstergelerinde; üzerinde önemle durulması ve iyileştirmelerin yapılması gereken göstergeler ise;

- Turizmin Doğanın Korunmasına Katkısı,
- Atık su Arıtma,
- Katı Atık Yönetimi,
- Hava Kirliliği ve Gürültü Seviyesinin Kontrolü,
- Tesis ve Altyapının Görsel Etkisinin Kontrolü,
- Sürdürülebilir Turizmin Pazarlanması,
- Destinasyon İmajının Korunması,
- Turizm İşletmelerinde Sürdürülebilirlik ve evresel Yönetim Politikaları ve Uygulamaları

Endeksteki 2015, 2017 ve 2019 yılı Türkiye sıralamaları alt yapı faktörü açısından incelendiğinde, hava taşımacılığı alt yapısı, kara ulaşımı ve bağlantıları açısından sıralamada düşüş yaşandığı gözlenmektedir. Bu kapsamda düşüş yaşanan altyapı faktörü için sürdürülebilirlik göstergelerinde; üzerinde önemle durulması ve iyileştirmelerin yapılması gereken göstergeler:

- Destinasyon planlaması ve kontrolü,
- Turizmle ilgili taşımacılık faaliyetleri,
- Seyahat Tur ve Rotaları Oluşturarak Yeni Deneyim Fırsatı Sağlama
- Hava, kara ve deniz taşımacılığı faaliyetlerine ilişkin alt yapı alışmaları.

Endeksteki 2015, 2017 ve 2019 yılı Türkiye sıralamaları Doğal ve Kültürel Kaynaklar faktörü açısından incelendiğinde; doğal kaynaklar, kültürel kaynaklar alt faktörleri açısından düşüş yaşanmıştır. Bu kapsamda düşüş yaşanan doğal ve kültürel kaynaklar faktörü için sürdürülebilirlik göstergelerinde; üzerinde önemle durulması ve iyileştirmelerin yapılması gereken göstergeler:

- Turizmden Yerel Memnuniyet,
- Turizmin Toplumlar Üzerindeki Etkileri,
- Yerel Sakinlerin Temel Varlıklara Erişimi,
- Var olan Mirasların Korunması,
- Toplumun Katılımı ve Farkındalığı,
- Ekosistemlerin Korunması,
- Deniz Suyu Kalitesi,
- Enerji yönetimi,
- İklim Değişikliği ve Turizm,
- Suyun Kullanılabilirliği ve Korunması,
- İçme Suyu Kalitesi,
- Hava Kirliliği ve Gürültü Seviyesinin Kontrolü,
- Tesis ve Altyapının Görsel Etkisinin Kontrolü,
- Destinasyon imajının Korunması şeklinde sıralanabilir.

KAYNAKÇA

Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı.

Akıncı, Z., & Kasalak, M. A. (2016). Sürdürülebilir Turizm Yönetimi Açısından Özel İlgi Turizminin Yeri ve Önemi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (1), 161-182.

Akoğlan Kozak, M. & Türktarhan, G. (2012). Gönüllü turizmde kavramsal bir bakış. *Turizm & Araştırma Dergisi*, 1 (2).

Ali, A. (2018). Turizm paydaşlarının sürdürülebilir gelişmeye yönelik tutumları: Shahat Şehri örneği. Yayınlanmamış doktora tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.

Asmelash, A. G., & Kumar, S. (2019). The structural relationship between tourist satisfaction and sustainable heritage tourism development in Tigray, Ethiopia. *Helikon*, 5(3), e01335.

Avcı Kurt, C., & GÜDÜ Demirbulat, Ö. (2016). Turist rehberlerinin sürdürülebilir turizmde bakış açısı. *Journal of Tourism Theory and Research*, 2(2), 173-191.

Baytok, A., Pelit, E., & Soybalı, H. H. (2017). Alternatif Turizm Mi Turizmde Çeşitlilik Mi? Kavramsal Bir Değerlendirme. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-14.

Berberoğlu, E.O. ve Uygun, S. (2013). TÜBİTAK 4004 Projelerinin ‘Sürdürülebilir Kalkınma İçin Çevre Eğitimi’ Kapsamında Değerlendirilmesi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2): 107-133.

Binbaşıoğlu, H., Tuna, A., Özer, N., & Şad, S. N. (2019). Üniversite öğrencilerinin sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm hakkındaki bilgi düzeyleri. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 338-349.

Burghelea, C. (2015). Analysis Of Sustainable Tourism (St) In Romania. *Internal Auditing & Risk Management*, 10(1).

Can, E., (2013), Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Turizmin Sürdürülebilir Rekabet Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi, (4): 23-40.

Cracolici, M. F. and Nijkamp, P. (2008). The Attractiveness and Competitiveness of Tourist de la UNESCO, I. M. (2005). Hacia las sociedades del conocimiento. *Publicaciones Unesco. Paris.*

Destinations: A Study of Southern Italian Regions. *Tourism Management*, 30(3), 336-344.

Du Plessis, Chrisna (1998) The meaning and definition of sustainable development in the built environment, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), University of Pretoria, Pretoria.

Duran, B. (2018). Sürdürülebilirlik kavramının önemi, karşılıklı sorunlar ve Şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, BaŞkent Üniversitesi, Ankara.

GEDİK, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik Ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik Ve Sürdürülebilir KalkINMA. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.

GhulamRabbany, M., Afrin, S., Rahman, A., Islam, F., & Hoque, F. (2013). Environmental effects of tourism. *American Journal of Environment, Energy and Power Research*, 1(7), 117-130.

Göral, R., & Yurtlu, M. (2021). Uluslararası Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi Kapsamında Türkiye'nin Güçlü ve Zayıf Yönlerinin Değerlendirilmesi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(6), 544-576.

Gündüz, F. (1999). Turizmin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi ve çevreye duyarlı sürdürülebilir turizm modeli. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Issı, Y. (1989). Türkiye turizminin yapay ve doğal çevre üzerindeki etkileri. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47(1), 1304-0235.

Kılıç, M., (2020). Uzungöl bölgesinde sürdürülebilir turizm gelişimi: Sürdürülebilir turizm göstergeleri bağlamında nitel bir araştırma, Gümüşhane Üniversite, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Nowacki, M. Kqwalczyk-Aniol, J. Krolikowska, K. Pstrocka-Rak, M. ve Awedyk, M. (2018). Strategic planning for sustainable tourism development in Poland. *Intertational Journal of Sustainable Development& World Ecology*, 1 (6).

OĞUZ, İ. H. Politik İstikrar ve Çevresel Sürdürebilirlik. *Uluslararası İşletme ve Ekonomi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 1-11.

Ödemiş, M., & Çalık, İ. (2019). Çömlekçilik (Guduculuk) El Sanatının Sürdürülebilir Turizm Kapsamında İncelenmesi: Gümüşhane Dölek Köyü Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 1274-1288.

Rath, N., & Gupta, R. (2017). Environmental Impact of Tourism. 2(3), 50-53.

ŠIMKOVÁ, E., & RYBOVÁ, M. (2012). Sustainable Tourism Indicators for Regional Development. *management*, 5(15), 17.

Solmaz, S. A. (2019). Sürdürülebilir Turizm Ve Türkiye'de Çevre Politikaları. *Journal of International Social Research*, 12(66).

Talu, E. G. (2020). *Sürdürülebilirlik kapsamında yapı enformasyon modelleme:" A" konutu örneği üzerinden çözümleme ve çıkarımlar* (Master's thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).

Tamer, E. T., & Yangil, F. M. (2021). Sustainability indicators in tourism: An application on hotel business managers. *Business & Management Studies: An International Journal*, 9(3), 943.

Tamer, E. T., & Yangil, F. M. (2021). Sustainability indicators in tourism: An application on hotel business managers. *Business & Management Studies: An International Journal*, 9(3), 943.

TANGUAY, Georges A. – Juste RAJAONSON – Marie C. THERRIEN (2013), "Sustainable Tourism Indicators: Selection Criteria for Policy Implementation and Scientific Recognition", *Journal of Sustainable Tourism*, 21(6), pp. 862-879.

Tursab (2020), "Türsab Koronavirüs Raporu", <https://www.tursab.org.tr/duyurular/tursabkoronavirüs-raporu> (Erişim: 10.10.2021).

United Nations World Tourism Organisation (UNWTO). (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guide Book*. Madrid, Spain.

UNWTO, (2013). *Sustainable Tourism for Development Guidebook- Enhancing capacities for Sustainable Tourism for development in developing countries*. Madrid, Spain.

UNWTO. (2021). *UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2021*. UNWTOelibrary. [Online] <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/wtobarometereng>

WEF. (2015). *Travel and Tourism Competitiveness Report 2015*. World Economic Forum. [Online] <https://www.weforum.org/reports/travel-and-tourism-competitiveness-report-2015> [Erişim Tarihi: 03.04.2021].

WWTC, (2019). *Travel&Tourism Economic Impact 2019 World*, London.

Yacob, P., Wong, L. S., & Khor, S. C. (2019). An empirical investigation of green initiatives and environmental sustainability for manufacturing SMEs. *Journal of Manufacturing Technology Management*.

Yılmaz, İ. A., Ünal^b, A., & Çakır, G. (2015). Sürdürülebilir Turizm Literatürü Üzerine Bir Değerlendirme: Türkiye Bağlamı. *Mesleki Bilimler Dergisi (MBD)*, 4(2), 55-83.

РАЗВИТИЕ КИНЕТИЧЕСКОГО ИСКУССТВА НА ТЕРРИТОРИИ ГЕРМАНИИ

Швец Елена

Национальный лесотехнический университет Украины, кафедра дизайна, г. Львов, Украина

Фыляк Мария-Каролина

Национальный лесотехнический университет Украины, кафедра дизайна, г. Львов, Украина

Аннотация

В статье рассмотрено зарождение, развитие и трансформация кинетизма в Германии. Проведен анализ творческих работ ярких представителей кинетического искусства и дизайна разных периодов и направлений начиная с представителей Баухауза до сегодняшних дней. Рассмотрены кинетические скульптуры относительно использование природных источников энергии, а также различных типов двигателей и систем управления.

Ключевые слова: кинетическое искусство, скульптура, инсталляция, оп-арт.

В 20-м веке изобразительному искусству удалось преодолеть одну из своих главных, на тот момент, характеристик – статичность. Художники стремились расширить рамки привычного и интегрировать динамику в свои работы. Собственно так возникает кинетическое искусство. [1]

Кинетизм – это направление в искусстве, которое отражает движение и динамику в арт-объектах. Кинетическое искусство зарождалось на территории Германии в 1920-30-х годах, и базировалось на таких течениях как дадаизм, авангардизм и конструктивизм. Основателями кинетического искусства считаются Владимир Таллин, Александр Колдер, Ласло Мохой-Надь, Наум Габо и Жан Тегла.

В 1919 году в немецком городке Вермеер была основана школа строительства и конструирования – Баухауз. В эпоху технологического прогресса и индустриализации, представители Баухауза пытались интегрировать современные механизмы в создание предметов дизайна, скульптуры и архитектуры. [2]

Дизайнерские инновации – это радикально упрощены формы, рациональность и функционализм, а также идея, что массовое производство синтезируется с индивидуальным художественным духом. Характерной чертой графического искусства школы Баухауз – это отсутствие сложных форм, а использование только простых фигур: квадрат, треугольник, прямоугольник и круг. [3]

Произведениями, которые ярко представляют школу Баухауза, являются: «Метаморфозы» Герберта Байера, «Кинетическая конструкция (стоячая волна)» Наума Габо, «Модулятор света и тени» Ласло Мохой-Наде и многие другие.

Ласло Мохой-Надь венгерский художник, скульптор и режиссер создал одну из первых важнейших работ кинетического искусства – модулятор света и тени. Машина спроектирована таким образом, что все детали, а именно металлические пластины, диски, стеклянная спираль и лампочки были подвижными и функционировали с помощью встроенного электрического

мотора. Модулятор – это первая кинетическая скульптура, состоящая из большого количества элементов с зеркальными поверхностями, отражали освещение [1].

Наум Габо – скульптор и художник, который считал, что искусство должно быть функциональным и представлять определенную ценность в обществе. В своих работах художник использовал подвижные элементы, благодаря которым они казались динамичными. Кинетическая конструкция 1920 года, созданная из металла, дерева и электродвигателя, служила примером для последователей кинетического искусства.

С годами кинетическое искусство менялось: его формы, подача и даже восприятие. Вторая Мировая война повлияла на развитие культуры и искусства в Германии. В общем, кинетическое искусство 1940-х годов подверглось жесткой критике. Эта критика продолжалась до 1960-х годов, пока кинетическое искусство находилось в довольно спокойном состоянии.

В 1958 году была создана художественная группировка ZERO. Учредителями группировки были Отто Пьен и Отто Ханц Мак. Работы представителей ZERO носили пуристичный характер и были основаны на идее использования оптических иллюзий, для усиления динамики в различных произведениях искусства. С деятельностью нулевых – так называют представителей ZERO, связывают зарождение как Оп-арта (оптические иллюзии) так световой кинетики в целом. [4] Отто Пьен – немецкий художник и скульптор. В 1959 году создал «Световой балет» – композиция, которая включала кинетические скульптуры с использованием световых эффектов и мультимедийных комбинаций. Отто Ханц Мак немецкий скульптор, известный своими экспериментами со световыми установками в пустынях, именно они стали одними из первых образцов ленд-арта. Самая известная работа «Сахарский проект» – совокупность различных предметов с зеркальными поверхностями, отражающие солнечные лучи, создающих собственную композицию из света и теней. [5]

В 1962 году к группировке ZERO присоединился Гюнтер Юкер. Его отличало от других художников то, что в создании своих кинетических скульптур он использовал обычные гвозди, которые вбивал в деревянную основу и с помощью световых эффектов создавал динамику.

В 1960-х годах, параллельно группировке ZERO, развивают и обогащают культурную жизнь Германии другие художники. Световое искусство – Оп-арт приобретает огромную популярность. Благодаря многочисленным экспериментам и исследованиям, скульптуры и инсталляции производят сильное впечатление на зрителя.

Первые сферические объекты были придуманы немецким скульптором Адольфом Лютером в 1964 году. Феномен его творения заключается в использовании вогнутых зеркальных объектов, которые отражали световые лучи, приумножая их. Лютеру удалось мастерски совместить физические процессы с эстетическим потенциалом света. [6]

Одним из самых выдающихся представительниц кинетического искусства и Оп-арта была немецкая художница Ребекка Хорн. В 1970-х годах Ребекка начала создавать сложные кинетические конструкции с использованием оптических иллюзий.

В композиции «Cinema Verite» центральным компонентом является кольцо, внутри которого расположено стекло. Концентрические полосы деликатно модулированного света проецируются на стену с помощью простого оптического прибора. Световые лучи падают на стекло под определенным углом и отражаются на другую поверхность, создавая на ней различные зображеня. [7]

В 1970-х годах кинетическое искусство понемногу трансформируется. Художники и скульпторы создают арт-объекты, используя широкий спектр материалов: начиная от металла и

заканчивая подручными предметами, и даже орудиями труда. В своих кинетических работах Гюнтер Хейз использовал латунную проволоку и детали ручных часов. В 1964 году он представил свою первую выставку металлических скульптур, которая принесла ему большой успех за пределами родной Германии. В создание работы «Калог» художник использует диски, металлические пружины, катушки, винты и основание из латуни. В отличие от, художников группы ZERO, Хейз не интегрирует механические двигатели в свои кинетические скульптуры, ведь малейшего прикосновения достаточно для того, чтобы привести их в движение. [8]

В 1960-х годах немецкий художник Гарри Крамер создавал кинетические скульптуры из проволочной сетки, в виде куба или шара, которые соединялись резинкой и функционировали с помощью встроенного двигателя. Когда запускается двигатель, все элементы движутся в такт, создавая захватывающее видовище. [9]

Немецкий художник, графический дизайнер и скульптор Рольф Гласмаер один из первых в кинетических объектах начал использовать предметы промышленного производства, как художественные элементы. В 60-х годах Рольф создает настенные картины с четко расположенными элементами, которые являются обычными промышленными изделиями: дверными ручками и кольцами для штор. Все элементы одного размера и формы, созерцая издали, благодаря зеркальным поверхностям, создают динамику. Главным замыслом художника было показать ироническую строгость искусства, и подать его в игровой форме. [10]

От графических изображений в кинетических инсталляциях немецкий скульптор Генгард Фон Гравениц занимался компьютерной графикой, которую впоследствии начал использовать для серий работ по геометрическим объектам. В ранних работах Генгард рассматривал отношения между формой и цветом, линией и поверхностью, а в своих кинетических объектах показал связь между структурой и движением, случайностью и порядком. Также художник исследовал явления восприятия, определяются световыми проекциями, пространством и часом. [11]

В 1970-х годах кинетическое искусство приобретает размах. Скульпторы создают объекты, которые функционируют без электричества и используют природные источники энергии: воду, ветер и силу тяжести.

Использование воды, огня и воздуха является главным условием создания кинетических скульптур для немецкого художника Ганса Хааке, так «Конденсационный куб» – скульптура из оргстекла и воды. Определенное количество воды сохраняется в кубе; переходит в газообразное состояние, а затем снова трансформируется в жидкость. Окружающая среда меняется, соответственно и куб также, ведь эти элементы взаимосвязаны. [14]

Со временем кинетическое искусство трансформировалось, его принципы начали использовать в создании предметов дизайна и искусства, динамику можно разглядеть в предметах быта: мебели, посуде, светильниках и элементах декора. Также кинетический дизайн популярен в мультимедийном и графическом пространстве.

Современное кинетическое искусство является многогранным. Использование современных технологий дают возможность создавать невероятные световые и динамические инсталляции, а также интегрировать их в общественную среду. Так примером могут послужить работы немецкой художницы К. Кафки, которая создала кинетическую, световую инсталляцию – «Листья». Композиция выполнена из легких и плавных фарфоровых элементов, которые по форме напоминают листочки. [15]

Кинетическая инсталляция Алана Кея – это сверхсовременная система, которая функционирует с помощью компьютерного программирования. 714 металлических сфер, свисающие из тонких стальных проводов, прикрепленные к двигателям индивидуального управления. Кинетическая скульптура создает художественную визуализацию процесса поиска форм в различных вариациях. [16]

В Берлине молодые инженеры МКТ АГ в сотрудничестве с Фолхабером создали проект «Анхозора». 120 линейных серводвигателей постоянного тока, с таким же количеством регуляторов движения Фолхабера, используемые в настоящем произведении искусства, чтобы эффектно продемонстрировать идеальную хореографию. Скульптура внешне напоминает медузу, и воспроизводит ее характерные плавные формы. Каждый элемент движется только по заданной устройством траектории.[17]

Многие современные немецкие дизайнеры и архитекторы черпают вдохновение в творчестве своих предшественников, так Дерик Побер создает кинетические скульптуры, черты которых просматриваются в работах американского художника Александра Колдера. Абстрактная кинетическая скульптура Деррика создана из окрашенного дерева и металлической проволоки. Работы возьмет удачно гармонируют с разнообразным декором, поэтому их часто используют в интерьере. «Lappalainen» – немецкая мастерская близ Франкфурта, которую основали молодые дизайнеры Ривка и Вальфрид. Вдохновленные скульптурами Колдера, художники начали создавать собственные «Мобильные телефоны», видоизменяя их. [18]

В течение XX века кинетическое искусство трансформировалось и приобрело новые формы использования. Поскольку эпоха научно-технического прогресса, которую оно было призвано отражать, уже прошла, наступила в эпоха информационных технологий, социальных сетей и Интернета, появляются новые направления, которые выражают принципы мышления современного поколения.

Литература:

1. https://birdinflight.com/ru/pochemu_eto_shedevr/20191003-laszlo-moholy-nagy.html
2. <https://en.wikipedia.org/wiki/Bauhaus#Impact>
3. https://www.canva.com/ru_ru/obuchenie/bauhaus/
4. <https://magazine.artland.com/art-movement-zero-group/>
5. https://de.wikipedia.org/wiki/Heinz_Mack
6. <https://www.lempertz.com/en/catalogues/artist-index/detail/luther-adolf.html>
7. <https://highlike.org/text/rebecca-horn-2/>
8. <https://www.galerie-thomas.de/de/ausstellungen/guenter-haese>
9. <https://www.kunsthallelingen.de/en/harry-kramer-2/>
10. https://de.wikipedia.org/wiki/Rolf_Glasmeier
11. https://de.wikipedia.org/wiki/Gerhard_von_Graevenitz
12. https://www.washingtonpost.com/entertainment/museums/hans-haacke-makes-that-banana-on-the-wall-look-ridiculous/2019/12/18/5b32724a-20e0-11ea-bed5-880264cc91a9_story.html
13. <http://cordulakafka.de/de/studio-2/produktion/>

14. <https://thepassengertimes.com/2014/01/19/jaak/>
15. <https://www.faulhaber.com/en/markets/consumer/kinetic-sculpture-project-anthozoa/>
16. <https://repose-ams.com/products/copy-of-lappalainen-leaves-mobile-brass>

SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİNDEN GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİNE TÜRK MODERNLEŞME TARİHİNDE GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ

Doç. Dr. Mehmet Korkud Aydın

Kırıkkale Üniversitesi

ÖZET

Türk modernleşmesi için bir dönüm noktası olan kurumlardan biri de Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane'dir. Osman Hamdi Bey tarafından kurulan okul Cumhuriyet öncesi güzel sanatlar faaliyetleri için önemli bir merkez olmuştur. Okul 1928 yılında Güzel Sanatlar Akademisi adını almış ve Cumhuriyet idaresinin modernleşme hedefleri doğrultusunda Türk sanatını geliştirmek için faaliyetlerine devam etmiştir. Tarihsel süreç içinde Güzel Sanatlar Akademisi Türk sanat hayatını etkileyecek çok sayıda isim yetiştirmiştir. Aynı zamanda akademi uluslararası etkileşim için de önemli bir merkez olmuş, süreç içinde çok sayıda yabancı eğitimci akademi bünyesinde dersler vermiştir. Ayrıca cumhuriyetin ilk yıllarında akademi marifetiyle çok sayıda öğrenci yurt dışına eğitim amacıyla gönderilmiştir. Türkiye'de Resim sanatı başta olmak üzere sanat dallarının akademik eğitim boyutuna taşınmasında öncülük eden kurum Güzel Sanatlar Akademisi olmuştur. Devletin sanat ile ilgili yaklaşımı da kurum politikalarını doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde milli bir sanat inşa etmek, milli sanatın modern ve çağdaş olmasını sağlamak, milli ve çağdaş sanatın teşkili için ise güzel sanatlar eğitime yön vermek, Devletin konu ile ilgili yaklaşımını özetlemektedir. Kurum sırasıyla 1969'da Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, 1982 yılında ise Mimar Sinan Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür. Günümüzde ise Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi adıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Çalışmamızın amacı erken cumhuriyet dönemini kapsayacak şekilde, Güzel Sanatlar Akademisi'nin tarihsel süreç içinde Türk modernleşmesi açısından bir değerlendirmesini yapmaktır. Bu çerçevede Cumhurbaşkanlığı Arşivi Belgelerinin yanı sıra telif -tetkik eserlerin ve tezlerin taraması yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Güzel Sanatlar Akademisi, Modernleşme, Cumhuriyet

FINE ARTS EDUCATION IN THE HISTORY OF TURKISH MODERNIZATION FROM "SANAYI-I NEFİSE" TO FINE ARTS ACADEMY

ABSTRACT

"Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Sahane" was one of the institutions that emerged in the Tanzimat Period, which was a turning point for Turkish modernization. Founded by Osman Hamdi Bey, the school became an important center for pre-Republican fine arts activities. The school was named Fine Arts Academy in 1928 and continued its activities to develop Turkish art in line with the modernization goals of the Republican administration. In the historical process, the Academy of Fine Arts has trained many names that will affect the Turkish art life. At the same time, the academy has become an important center for international interaction, and many foreign educators have given lectures within the academy in the process. In addition, in the first years of the republic, many students were sent abroad for education through the academy. The Academy of Fine Arts has been the institution that pioneered the transfer of art branches, especially the art of painting, to the academic education dimension in Turkey. The Government's approach to art has also directly affected institutional policies of the institute. In this period, constructing a national art, ensuring that national art is modern and contemporary, and directing fine arts education for the formation of national and contemporary art summarizes the approach of the Government on the subject. The institution was transformed into the State Academy of Fine Arts in 1969 and Mimar Sinan University in 1982. Today, it continues its activities under the name of Mimar Sinan Fine Arts University. The aim of

our study is to make an evaluation of the Academy of Fine Arts in terms of Turkish modernization in the historical process, covering the early republican period. In this context, besides the State Archive Documents, publishing books, research articles and thesis were scanned.

Keywords: Academy of Fine Arts, Modernisation, Republic

Giriş

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini belirleyen önemli faktörlerden biri olan sanat, tarih boyunca modernleşme hareketlerinin merkezinde yer almıştır. Avrupa'nın yeniden doğuşunu ifade eden Rönesansın İtalya'da bilim ve sanat adamları tarafından başlatılması ve süreç içinde sanatsal gelişimin teknolojik gelişmelere eşlik etmiş olması bu durum için önemli bir örnektir. (Ataseven 2018, s. 1022) Nitekim Türkiye'de yenileşme çabalarına Batı etkisi sirayet ettiği andan itibaren sanatsal anlamda bir değişim çabası da öne çıkmıştır. Bu noktada Türkiye'de ki modernleşme çabalarının merkezinde Batı'nın yer aldığını söylemek bir zarurettir. Haliyle Türk modernleşmesinin bir parçası olan güzel sanatlar alanındaki gelişmeler de bu çerçevede ele alınmaktadır. (Germeç 2018, s. 1365)

Lale Devri'nde ortaya çıkan edebiyat ve mimari anlayışı sanatsal anlamda Batı'nın dikkate alındığını göstermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte toplumsal hayatta ortaya çıkan değişimler her zaman sancılı olmuştur. Lale Devri'nden itibaren toplumsal hayatı etkileyen yeni düzen çalışmaları ciddi tepkilerle karşılanmıştır. (Aydın ve Aydın 2016, s. 35 vd.) Bu durum güzel sanatlar alanındaki gelişimin de yavaş bir şekilde gerçekleşmesine sebep olmuştur.

1. Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane'nin Kuruluşu ve Yapısı

Türkiye'de güzel sanatlar alanındaki değişime öncülük yapmış okulların başında askeri bir okul olan Mühendishane-i Berri Hümayun gelmektedir. Okulda askeri amaçlarla geleneğin dışında resim teknikleri öğretilmiş, bu yolla Batı dünyasına ait perspektif kuralları resim eğitimi programında yer almaya başlamıştır. Bahriye Mektebi de resim alanında batı etkisinin hissedildiği okullardan biri olup önemli sanatçılar yetiştirmiştir. Askeri okullarda 1846-1887 yılları arasında Fransız uyruklu ressamların ders verdiği bilinmektedir. Nitekim bu okulların öğrencileri arasından askeri ve sivil okullarda sanat eğitimi vermek üzere öğretmenler yetiştirilmiştir. 19. Yüzyılda ise askeri ve sivil okulların programlarına resim derslerinin yanı sıra heykelticilik ve mimarlık eğitimleri dâhil edilmiştir. Galatasaray Mekteb-i Sultanisi ile Darrüşşafaka gibi eğitim kurumları bu konudaki önemli örneklerdir. (Altınkurt, 2005, s.2 vd.)

Türkiye'de güzel sanatlar eğitiminin gelişmesi bakımından öne çıkan isimlerin başında Osman Hamdi Bey gelmektedir. Osman Hamdi Bey Paris'te hukuk ve resim eğitimi gördükten sonra Türkiye'de güzel sanatlar alanında çalışmalar yapmıştır. 1881 yılında Müze müdürlüğüne getirilen Osman Hamdi Bey, 1882 yılında Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane'yikurmuştur. Sanayi-i Nefise Mektebi olarak da anılan bu okulun açılışı ise Türkiye'nin güzel sanatlar eğitimini şekillendiren önemli bir yenilik olmuştur. (Çetin ve Avcı 2010, s. 54)

Sanayi-i Nefise Mektebi dönemin padişahı II. Abdülhamit'in onayı ile kurulmuş olup başlangıçta Ticaret Nezaretine bağlanmıştır. Mektep, 1886 yılında ise Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Sanayi-i Nefise Mektebi için inşa edilen bina 5 derslik ve bir atölyeden ibaret olup 1882 yılının Eylül ayında tamamlanmıştır. Aralık ayında ise Fransa'dan okul kütüphanesi için kitaplar getirilmiştir. Okulun ihtiyaç duyduğu öğretmen ve memurların tayinin ardından da 2 Mart 1883 tarihinde Sanayi-i Nefise Mektebi eğitim- öğretim faaliyetlerine başlamıştır.

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk eğitimci kadrosu şu isimlerden oluşmaktadır (Şahin 1995, s. 80 vd.)

Müdür	Osman Hamdi Bey
Dahili Müdürü- Heykel Öğretmeni	Oskan Efendi
Fenn-i Mimari Öğretmeni	Vallauri
Yağlıboya Resim Öğretmeni	SolvatorValeri
Kara Kalem Resim Öğretmeni	WarniaZarzevki
Tarih Öğretmeni	Aristoklis Efendi
Ulum-u Riyaziye Öğretmeni	Kaymakam Hasan Fuat Bey
Tesrih Öğretmeni	Kolağası Yusuf Rami Efendi

Sanayi-i Nefise Mektebi eğitime yirmi öğrenci ile başlamış, iki yıl içinde öğrenci sayısı muazzam bir artış göstererek altmış olmuştur. Okulun öğrenci sayısı arttıkça eğitim ve öğretim faaliyetleri için mevcut bina yetersiz gelmeye başlamıştır. 1892 yılında okul binası Mimar Vallauri'nin hazırladığı plan doğrultusunda büyütülmüş; yeni sınıflar, büyük bir sergi salonu, hakkaklık ve heykel atölyeleri yapılmıştır. 1911 yılında ise binaya iki yeni oda ilave edilmiştir. (Şahin, 1995, s. 83)

Okul Padişahın tasdiğiyle bir yüksekokul seviyesinde eğitim vermiştir. Diğer yüksekokul öğrencileri gibi bu okulun öğrencileri de askerlikten muaf tutulmuşlar ve Maarif madalyası sahibi olmuşlardır. Bununla birlikte okul, dönemin şartları gereği sadece erkek öğrencilere eğitim vermiştir. II. Meşrutiyet döneminde kızların da yükseköğrenim görmeleri için çalışmalar başlamış ve bu doğrultuda 1914 yılında İnas (Kız) Sanayi-i Nefise Mektebi eğitime başlamıştır. Okulda sadece resim ve heykelticilik eğitimi verilmiştir. (Aydın 2014, s. 1127)

Sanayi-i Nefise Mektebinin eğitim süresi sanat dallarına göre farklılık arz etmekteydi. 1911 yılına ait okul yönetmeliğine göre; öğrenciler bir hazırlık eğitimi aldıktan sonra Resim bölümünde 5 yıl, Heykel ve Mimarlık bölümlerinde 4 yıl, Hakkaklık bölümünde ise 3 yıl süre ile eğitim görmekteydiler. (Aydın 2014, 77)

Nefise-i Sanayi Mektebi, Meşrutiyet döneminde gerçekleştirilen modernleşme çalışmaları için önemli bir merkez olmuştur. Özellikle II. Meşrutiyet döneminin Türk İnkılabı için bir laboratuvar olarak kabul edilmesinden hareketle, bu dönemde Nefise-i Sanayi Mektebi marifetiyle gelişen sanat anlayışının Cumhuriyet devrinde gerçekleştirilen sanatsal atılımlar için öncü olduğunu söyleyebiliriz.

2. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Güzel Sanatlar Akademisi'ne Dönüştürülmesi

I. Dünya Savaşı'nın mağlubiyetle sonuçlanması ve mütareke devrinin başlaması, Türk milletinin bir varlık- yokluk mücadelesine girişmesini zaruri kılmıştır. Milli Mücadele olarak adlandırdığımız bu hareket aynı zamanda Türk İnkılabı için bir ihtilal dönemi olmuştur. Özellikle Büyük Millet Meclisi'nin açılışı ile birlikte Milli Mücadele kadrosunun sadece memleketteki işgalcilerle değil ayrıca milletin istiklalini tehlikeye atan geri kalmışlıkla da bir savaş gerçekleştireceği anlaşılmıştır. Atatürk'ün Milli Mücadele'nin en sıkıntılı günlerinde 15 Temmuz 1921 tarihinde Maarif Kongresi'ni toplaması bu anlayışın önemli bir yansımasıdır.

Milli Mücadele'nin zaferle neticelenmesinin ardından Saltanatın kaldırılması ile başlayan yeni düzen çalışmaları incelendiğinde temel mantığın, Türkiye ile ilgili dünya kamuoyunun sahip olduğu

eski alışkanlıkları silmek ve Türk milletinin kendine güvenini tekrar inşa etmek olduğu anlaşılmaktadır. “Avrupa’nın hasta adamı” olarak adlandırılmış olan Türkler, artık iktisadi ve siyasi gelişimlerine engel olan tüm kayıtlardan kurtulmuş ve Atatürk’ün deyimi ile çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmak için çalışmaya başlamışlardır. Her alanda olduğu gibi sanat alanında da bu anlayış etkisini göstermiş, Sanayi-i Nefise Mektebi ile temelleri atılmış olan modern sanat anlayışı Cumhuriyet döneminde varlığını güçlenerek sürdürmüştür.(Aydın ve Aydın 2016, s. 45 vd.)

Atatürk’ün sanata verdiği önem doğrultusunda attığı adımlardan biri Sanayi-i Nefise Mektebi’nin Cumhuriyet değerleri doğrultusunda bir dönüşüme tabi tutulması olmuştur. Bu doğrultuda 1924 tarihinde yeni bir yönetmelik yayınlanmış ardından 1928 yılında okulun adı Güzel Sanatlar Akademisi olarak değiştirilmiştir. (Suher ve Aysel 2020, s.1).

1924 tarihli yönetmeliğe göre okulda Mimarlık, Resim, Heykel, Resim Darümuallimini ve Tezyini Sanatlar bölümleri bulunmaktadır. 1911 tarihli yönetmelikte yer alan Hakkaklık bölümü ise bu yönetmelikte yer almamış, bölüm kapatılmıştır. Okulun mevcut bölümlerinin öğrenim süreleri ve okula öğrenci kabul esasları da 1924 tarihli yönetmelikte detaylı bir şekilde verilmiştir. Buna göre eğitim süresi 4 yıl olan mimarlık bölümüne lise mezunları kabul edilmekteydi. Diğer bölümlerin aradığı tahsil kriteri ise lise eğitiminin ilk devresini tamamlamış olmaktı. Öğrenci kabulü ise imtihan yolu ile yapıyordu. Resim ve heykel bölümlerinde eğitim süresi için herhangi bir süre belirlenmemiş, öğrencinin 30 yaşına kadar eğitimine devam edebileceği vurgulanmıştı. Tezyini sanatlar bölümünün eğitim süresi ise dört yıl olarak belirlenmişti. Ayrıca 1924 tarihli yönetmeliğe göre okula öğrenci yetiştirmek gayesi ile misafir öğrenci kabul eden bir “serbest atölye” kurulmuştu. 1926 yılında ise akademinin niteliğini değiştiren ilginç bir değişikliğe gidilmişti. Resim, Heykel ve Tezyini Sanatlar bölümlerinden mezun olan öğrencilerin orta dereceli okul mezunu sayılmalarına karar verilmişti. Akademiyin gelişmesine olumsuz etki eden bu uygulama 1940 senesine kadar devam etmiştir. (Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 90. Yıl, 1973, s. 24 vd.)

Mehmet Cemil Bey’in müdürlüğü döneminde (1921-1925) akademi büyük bir değişim geçirmiştir. Bu dönemde kız ve erkek şubeleri birleştirilerek okul karma eğitime geçmiştir. Eski dönemden farklı olarak okulda Türk öğretmenlerin görevlendirilmesine özen gösterilmiştir. Yabancı eğitimcilerin okula mühim bir katkı sağlamış oldukları kabul edilmekle birlikte, bu uygulamadaki amaç Cumhuriyet idaresinin arzu ettiği milli sanat anlayışını şekillendirmektir. Nitekim okulda Türk sanatı öğretimine bu dönemde ağırlık verilmiştir. (Ürekli 2009, s. 96)

Cumhuriyet öncesi dönemde yurt dışına gönderilen öğrencilerin Güzel Sanatlar Enstitüsüne gerçekleştirdikleri faaliyetlerle Türk modernleşmesine katkı sağladıkları bilinmektedir. 1927 tarihinde İsmail Hakkı Baltacı tarafından Güzel Sanatlar Akademisinde Resim Öğretmenliği kursu açılmış, İsmail Hakkı Tonguç’un hazırladığı müfredat programı çerçevesinde Resim Öğretim Metodu isimli bir ders verilmiştir. Bu çalışmalara paralel olarak Ankara’da da Gazi Eğitim Enstitüsü açılmıştır. Böylece resim alanında ortaya çıkan modern metotların öğretmenler vasıtasıyla yurt genelindeki gençlere aktarımı sağlanmıştır.

Güzel Sanatlar Fakültesi’nin gelişimi okul bünyesine yeni bölümlerin dâhil edilmesi ile sürmüştür. 1929 senesinde seramik bölümü, 1936 senesinde ise Türk Tezyini Sanatlar bölümü kurulmuştur. Ayrıca 1930’lu yıllar boyunca okuldaki atölye sayısı da artırılmıştır. Güzel Sanatlar Akademisinde vitrin, tiyatro ve fotoğraf atölyeleri ise 1938-1939 eğitim- öğretim yılında öğrencilerinin istifadesine sunulmuştur. (Ürekli 2009, s.97)

1933 tarihli Üniversiteler Reformu sonrasında Güzel Sanatlar Akademisi modern bir üniversite görünümünü kazanmıştır. Dönemin akademi müdürü Burhan Toprak’ın çabaları ile okulda

tanınmış hocaların çalıştığı, bir Resim ve Heykeltçilik Müzesi kurulduğu bilinmektedir. Müze 1937 senesinde Güzel Sanatlar Akademisine bağlanmıştır.

3. Güzel Sanatlar Akademisinde Çalışan Yabancı Eğitimciler

1930'lu yıllarda Güzel Sanatlar Akademisinde eğitim ve öğretim alanında kaydedilen gelişmeler Almanya'dan Türkiye'ye sığınmış olan bilim adamları, sanatçılar ve uzmanlar marifetiyle gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında akademi bünyesinde yerli hocaların çalıştırılmasına gayret edilmişse de özellikle 1937'den sonra yabancı hocaların akademi bünyesinde çalışmaları için daha istekli bir politika takip edilmiştir. Bununla birlikte akademi her dönem yabancı uzman ve eğitimcilerin çalıştığı bilinmektedir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerine yansıdığı şekli ile bu isimler şunlardır;

- M. Weber: Weber, Güzel Sanatlar Akademisinde Sanayii Tazyiniye Mütahhasısı olarak çalışmıştır. 1 Haziran 1931 tarihinde sona eren sözleşmesi imtihanların tamamlanması için 15 Temmuz 1931 tarihine kadar uzatılmıştır. (BCA 20-39-20-30-18-1-2)
- ErnstEgli: ErnstEgli Güzel Sanatlar Akademisinde Mütahhasıs, Muallim ve Şube Müşaviri olarak çalışmıştır. (BCA 25-2-4- 30-18-1-2)
- PhilippGinther: Güzel Sanatlar Akademisinde Tezyini Sanatlar Şubesi Mütahhasısı olarak çalışmıştır. 1 Eylül 1933 senesinde biten sözleşmesi 31 Temmuz 1934 tarihine kadar uzatıldığına dair Başbakanlık kararnamesi mevcuttur. (BCA 40-77-14-30-18-1-2)
- Marie Louis Sue: 1940 senesinde akademinin tezyini sanatlar şubesi şefliğinde çalışması Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilmiştir. (BCA,89-122-9, 30-18-1-2)
- HeinrichTessenow: Alman uyruklu Tessenow Güzel Sanatlar Akademisinde Mimarlık Bölümünde Profesör kadrosu ile çalışmıştır. 1947 senesinde Bakanlar Kurulu onayı ile ise göreve başlamıştır. (BCA 114-62-6- 30-18-1-2)

Arşiv dışındaki kaynaklarda da akademiye çalışan yabancı uzman ve eğitimcilerle ilgili bilgiler mevcuttur. Buna göre, bölüm başkanı olarak mimarlık bölümünde çalışması için Prof. HansPolzig ile bir sözleşme imzalanmış ancak Polzig'in göreve başlamadan ölmesi üzerine Prof. BrunoTaut ile anlaşma yapılmıştır. Prof. Taut'tan sonra ise bu göreve 1938'de Robert Vorlholzer getirilmiştir.

1937 senesinde akademi bünyesinde bölüm başkanı olarak çalışmaya başlayan diğer yabancı eğitimciler ise şunlardır:

- Fransız LeopoldLevy Resim Bölümü başkanlığı (1937-1949),
- RudolpBelling Heykel Bölümü Başkanlığı (1937-1954). (Kopuz 2018, s. 365 vd.)

Güzel Sanatlar Akademisinde 1929-1958 yılları arasında görev alan 23 yabancı eğitimciden 17'sinin Alman uyruklu olduğu bilinmektedir. Bu sebeple Türkiye'de güzel sanatlar eğitimi anlayışının Alman ekolünden etkilenmiş olduğunu söylemek doğru olacaktır. Akademiye ki Mimarlık Bölümünde çalışan BrunoTaut'un "Temel Tasarım/ Temel Sanat" dersleri ile Alman Bauhaus⁵⁸ eğitim yaklaşımını yükseköğretimin müfredatına kazandırmıştır. Bu yolla Bauhaus yaklaşımı Türk mimarları etkilemiştir. (Bilgin ve Bilici 2021, s.166)

Güzel Sanatlar Akademisinde çalışan bir başka yabancı eğitimci ise Heykel Şubesinde görev almış olan RudolfBelling'tir. Belling Türk heykeltçiliğinin modernleşmesi konusunda önem arz eden

⁵⁸Bauhaus Yaklaşımı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Ali Artun, Esra Aliçavuşoğlu, Bauhaus: Moderneleşmenin Tasarımı, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

bir isim olmuştur. Bu noktada Belling'in atölyesinde modern heykel eğitimi vermek yerine öğrencilerini kopyacılıktan uzaklaştırıp doğadan ilham almaya yönlendirdiği görülmektedir. Böylece Belling'in verdiği eğitim neticesine Türk heykeltçiliği içinde soyut sanata yönelen sanatçılar yetişmiştir. (Bayer 2018, s. 144)

4. Güzel Sanatlar Akademisi Müdürleri (1882-1969)

Güzel Sanatlar Akademisi Türkiye'de sanat ve eğitiminin gelişmesi konusunda öncü bir kurum olmuştur. Okul gerek idare gerek eğitim kadrosu ile alanında önemli işler başarmış kimseleri bir araya getirmiştir. Bu noktada Güzel Sanatlar Akademisinde müdürlük yapmış isimleri sıralamak önem arz etmektedir. Müdürler ve görev yaptıkları yıl aralıkları aşağıdaki tabloda sıralanmıştır:(Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 90. Yıl, 1973 s.)

İsim	Göreve Başladığı Tarih	Görevden Ayrıldığı Tarih
Osman Hamdi Bey	1 Ocak 1882	24 Şubat 1910
Halil Edhem Bey	25 Şubat 1910	25 Nisan 1917
Halil Paşa	25 Nisan 1917	1 Aralık 1918
Nazmi Ziya Bey	9 Aralık 1918	18 Haziran 1927
Ali Sami Boyar	9 Mayıs 1921	12 Eylül 1921
Cemil Bey	Eylül 1921	Mart 1925
Nazmi Ziya Bey	Mart 1925	18 Haziran 1927
Namık İsmail Bey	Haziran 1927	Ağustos 1935
İsmail Hikmet Ertaylan	Ağustos 1935	10 Nisan 1936
Burhan Toprak	10 Nisan 1936	19 Temmuz 1948
Avni Başman	6 Mayıs 1948	5 Kasım 1948
Zeki Faik İzer	5 Kasım 1948	25 Kasım 1952
NijadSirel	25 Kasım 1952	18 Haziran 1959
Asım Mutlu	29 Ağustos 1959	6 Haziran 1966
Hüseyin Gezer	6 Haziran 1966	30 Eylül 1969
Ahsen Yapanar	30 Eylül 1969	14 Temmuz 1970

5. Güzel Sanatlar Akademisinin Üniversiteleşme Süreci

1969 senesinde yapılan bir düzenleme ile Güzel Sanatlar Akademisinin yapısı bir kez daha değiştirilmiştir. 1172 sayılı Kanun doğrultusunda akademi bilimsel özerklik kazanmış ve ismi de

İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi olmuştur. Kanununun 1. Maddesinde akademinin bilimsel özelliğe sahip, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, yüksek dereceli bir öğretim, araştırma ve inceleme kurumu olduğu vurgulanmıştır. 2. Madde de ise Güzel Sanatlar akademisi bölümlerinin birleştirilmesinin veya akademide yeni bölümlerin açılmasının Akademi Temsilciler Kurulunun teklifi ve Milli Eğitim Bakanının onayı ile yapılacağı belirtilmiştir. Aynı maddede akademilerin Milli Eğitim Bakanlığının onayı ile kendilerine bağlı olmak kaydıyla araştırma ve yayın yapacak yeni enstitüler kurabilecekleri de ifade edilmiştir. Kanununun 3. Maddesinde ise Devlet Güzel Sanatlar Akademilerinin görevleri şu cümleler ile izah edilmiştir;

“Güzel Sanatların çeşitli dallarında ilmi inceleme ve araştırma yeteneğine ve kendi mesleklerinde yaratma gücüne sahip, geniş kültürlü sanatçılar yetişmesini sağlayacak şekilde eğitim ve öğretim yapmak;

Akademik kariyere intisabedenleri ve edecekleri bünyesinde yetiştirmek;

Memleket Sanatının gelişme ve ilerlemesi için akademilerin çalışma ve uzmanlık alanlarına giren bilim ve sanat konularını öğretmek, incelemek ve araştırmak, sonuçlarını milli ve milletlerarası alanda tanıtmak ve yayımlamak;

Resmi veya özel kurumlar tarafından incelenmesi istenen ve akademinin çalışma alanına giren konularda düşünce ve görüşlerini bildirmek ve gerekirse bunlarla ilgili jürileri kurmak veya kurulacaklara katılmak;

Türk toplumunun sanat zevk ve kültürünü geliştirici ve yükseltici her türlü çalışmalarda bulunmak;

Türk plâstik sanatlarının, bütün dallarıyla Türk süsleme sanatlarının, Türk mimarisinin tarihî gelişmelerini tesbit etmek; sanat eserlerinin bakım ve korunması için ilmi inceleme ve araştırmaları yapmak, sonuçlarını yayınlamak ve bu alanlarda uzmanlar yetiştirmek, Millî Eğitim Bakanlığının müsaadesi ile milletlerarası sergi, kongre, toplantı ve konferanslar tertiplemek ve bunlara katılmak.”

Kanununun 4. Maddesinde Bölümlerin organları; Bölüm Profesörler Kurulu, Bölüm Yönetim Kurulu ve Bölüm Başkanı olarak ifade edilmiştir. 8. Madde de ise Akademilerin yönetim organları şu şekilde sıralanmıştır; *“Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Genel Kurulu, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Temsilciler Kurulu, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yönetim Kurulu, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Başkanı”* (Resmi Gazete 1969, s. 489-491)

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, 1982’de çıkarılan 2547 sayılı kanun doğrultusunda üniversite halini almıştır. Hâlihazırda bir yükseköğrenim kurumu olan akademinin söz konusu kanun ile birlikte idari yapısı değişikliğe uğramış ve akademi Mimar Sinan Üniversitesi adını almıştır. Mimar Sinan Üniversitesinin fakülte sayısının sınırlı tutulmasına ve böylece Güzel Sanatlar Akademisinden intikal eden mirasın korunmasına özen gösterildiği söylenebilir. Nitekim üniversite bünyesinde Mimarlık Fakültesi ile Güzel Sanatlar Fakültesi kurulmuş ayrıca akademi döneminde var olan birimlerin bir araya getirilmesi ile bir Fen Edebiyat Fakültesi kurulmuştur. Böylece üniversitenin ilk dönemde fakülte sayısı sınırlı tutulmuştur. (Suher ve Aysel 2020, s. 2-3).

Mimar Sinan Üniversitesi 2006 senesinde yapılan yeni düzenleme ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ismini almıştır. Bu değişiklik ile üniversitenin Güzel Sanatlar Akademisi mirasına vurgu yapıldığını söylemek doğru olacaktır.

6. Sonuç

Güzel Sanatlar ve bu alanda gerçekleştirilen eğitim çalışmaları Türk modernleşmesinin merkezinde yer almaktadır. 1882 yılında Osman Hamdi Bey tarafından kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi ise Türkiye’de güzel sanatlar eğitimi için bir mihenk taşı olmuştur. Sanayi-i Nefise Mektebi, II. Abdülhamit’in güzel sanatlar eğitimine verdiği önemi göstermesi bakımından da önemlidir. Başlangıçta 5 derslik ve 1 atölye ile hizmete başlayan okul tarihsel süreç içinde farklı binalarda eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür.

Sanayi-i Nefise Mektebi’nin kuruluş döneminde bünyesinde hizmet veren hocalar içinde yer alan yabancı isimler marifetiyle, Avrupa’da ki sanat anlayışı Türkiye’ye getirilmek istenmiştir. Süreç içinde okulda verilen eğitimin de bu amaç doğrultusunda değiştiği bilinmektedir.

Cumhuriyetin ilanının ardından Sanayi-i Nefise Mektebi’nin işleyişinde önemli bir değişiklik ortaya çıkmıştır. Karma eğitim benimsenmiş, milli ve çağdaş bir sanat yaratma ve bu sanat anlayışına uygun bir güzel sanatlar eğitimi vermek amacı öne çıkmıştır. Söz konusu dönemde Türk modernleşmesinin bir parçası olarak güzel sanatlar alanında bir eğitim-öğretim seferberliği de gerçekleştirilmiştir. Güzel Sanatlar Akademisinin temel unsur olduğu bu seferberlikte Eğitim Enstitüsü, ilk-orta mektepler ve liseler, Halkevleri ve Atatürk sonrası dönemde kendine has bir eğitim-öğretim metodu ile çalışmış olan Köy Enstitüleri de modern sanat anlayışının yurt geneline yayılması için çalışmışlardır.

Sanayi-i Nefise Mektebi’nin ismi 1928’de Güzel Sanatlar Akademisi olarak değiştirilmiştir. Üniversite Reformuna kadar geçen süre zarfında okulun eğitimci kadrolarının Türk vatandaşlarından seçilmesine özen gösterilmiştir. 1933’ten sonra ise kurum kadrosunda yine yabancı eğitimcilerin aktif bir şekilde görev aldığı görülmektedir. Bu durum, Türkiye’de milli sanat anlayışını Batılı normlarla yorumlayan bir güzel sanatlar eğitiminin gelişmesini kolaylaştırmıştır.

Yabancı sanatçılar, Güzel Sanatlar Akademisinde görev yaptıkları yıllar boyunca Türk sanatını etkileyecek şekilde eğitim vermiş ve yeni sanatçıların yetişmesine yardım etmişlerdir. Bruno Taut’un Türk mimarisinde, Rudolf Belling’in ise Türk heykeltiriciliğinde yeni ekoller yetiştirdikleri bilinmektedir.

Güzel Sanatlar Akademisi gerek eğitim- öğretim yöntemleri ile gerekse yetiştirdiği sanatçılar ile Cumhuriyet dönemi sanat anlayışına yön veren kurum olmuştur. Devlet eli ile gerçekleştirilen kültür sanat yatırımlarının merkezinde yer alan kurum olması bakımından Güzel Sanatlar Akademisi Cumhuriyet Tarihi açısından da önemli bir merkezdir.

Güzel Sanatlar Akademisi 1969 yılında yayınlanan 1172 sayılı kanun doğrultusunda bilimsel bir özerklik kazanmıştır. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi adını alan kurum 1982 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde faaliyetlerini sürdürmüştür. 1982 yılında çıkarılan 2547 sayılı kanun doğrultusunda Akademinin üniversiteleşme süreci tamamlanmış ve ismi Mimar Sinan Üniversitesi olarak değiştirilmiştir. 2006 senesinde ise Üniversite Senatosu tarafından alınan kararla okulun ismi Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olarak değişmiştir.

7. Kaynakça

7.1. Arşiv Belgeleri ve Resmi Yayınlar

BCA 20-39-20-30-18-1-2)

BCA 25-2-4- 30-18-1-2

BCA 40-77-14-30-18-1-2

BCA,89-122-9, 30-18-1-2

BCA 114-62-6- 30-18-1-2

Resmi Gazete, 17 Mayıs 1969, sayı: 13201

7.2. Telif/ Tetkik Eserler

ALTINKURT, Lale (2005).Türkiye’de Sanat Eğitiminin Gelişimi.*Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:12 Yıl: 2005, s.s. 1-13/,

ATASEVEN Serpil Yayman (2018). Modernizmin Sanatsal Gelişimi. *İdil*. Cilt:7 Sayı: 48, s.s. 1021- 1030

AYDIN, Derya Uzun (2014). İnas ve Sanayi-i Nefise Mektebi’nin İlk Kadın Heykeltraşları. *TurkishStudies Electronic Journal*. Sayı: 9/10, s.1125-1139.

AYDIN, Derya Uzun (2014).Sanayi-i Nefise Mektebi ve Paris Güzel Sanatlar Okulu L’ecoleDesBeauxArts Üzerine Bir Değerlendirme. *Asos Journal*. Yıl: 2 Sayı: 6, s.s. 74-81.

AYDIN Mesut, AYDIN M. Korkud (2016). *Türk İnkılabı Tarihi*. Azim Matbaacılık, Ankara.

BAYER, Z. Canan (2015). Türk Plastik Sanatlarında Modernleşme: HansHoffman ve RudolfBelling Öğretisinden Yansımalar.*Asos Journal*. Yıl:6, Sayı:5 2018, s.s. 131-151.

BİLGİN Seher, BİLİCİ Sema (2021). Erken Cumhuriyet Dönemi Modernleşme Süreci ve Bauhaus Ekolünün Etkiler (1923-1950).*Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(2) s.s. 162-169).

ÇETİN Yusuf, AVCI Mehmet Ali (2010). Çağdaşlaşma Sürecinde Sanayi-i Nefise Mektebi’nin Kuruluşu ve Asker Ressamların Bu Okuldaki Eğitim Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*. Sayı:25, s.s. 51-66.

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 90. Yıl (1973). Renkler Matbaacılık, İstanbul.

GERMEÇ, Umut (2018), Batılılaşma Yönünde Türk Resim Sanatının Estetik Bağlam Sorunu. *Ulakbilge*, C:6 Sayı:29, s.s. 1363-1387

KOPUZ, Ayşe Durukan (2018). Türkiye’de Erken Cumhuriyet Dönemi Yabancı Mimarların İzleri, Franz Hillinger Örneği. *MEGARON*, Cilt: 13 Sayı:3, s.s. 363-373

SUHER Esat,AYSEL Nezir R (2020).*Bir Çağdaşlaşma Projesi Olarak Güzel Sanatlar Akademisi ve MimarlıkEğitimi*;https://jimdostorage.global.ssl.fastly.net/file/357c6ce9fb664f05815f4e41e949fa68/GSAwSuher_10062020.pdf erişim tarihi: 10.10.2021)

ŞAHİN Sema (1995).*Türkiye’de Sanat Eğitiminin Tarihçesi*.Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

ÜREKLİ, Fatma (2009). Sanayi-i Nefise Mektebi, *TDV İslam Ansiklopedisi*. Cilt 36. İstanbul s.s. 93- 97.

TÜRKÇÜ DERGİLER VE TÜRK SİYASİ HAYATINA ETKİLERİ (1930-1950)

Doç. Dr. Mehmet Korkud Aydın
Kırıkkale Üniversitesi

ÖZET

Türkçülük, Milli Mücadele'nin gerçekleştirilmesinde etkili olan bir fikir akımı olmasının yanı sıra, Türkiye Cumhuriyeti'nin de kuruluş felsefesini teşkil etmektedir. Bu sebeple Türkçülük ve Milliyetçilik kavramları Türk siyasi hayatının son yüz yılına etki etmiştir. Bununla birlikte Cumhuriyetin ilanından itibaren Türkçü/ Milliyetçi anlayışta bir ayrışma da söz konusudur. Atatürk ilkeleri içinde yer alan Milliyetçilik anlayışına göre; "Türkiye Cumhuriyetini kuran halka Türk milleti denir" sözünden hareketle milliyetçilik anlayışı bir devlet politikası olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin fiziki sınırları dâhilinde ele alınmıştır. Bu anlayış doğrultusunda Türk Ocakları da CHP'nin bir kültür kurumu haline getirilmiş fakat ihtiyaca cevap vermediği düşüncesi ile 1932 senesinde kapatılmıştır. Türkçü kadrolar bu konuda Cumhuriyetin temel değerlerine saygılı olmakla birlikte, Turan kavramı etrafında dünya Türklerinin sorunları ile ilgilenmeye devam etmişlerdir. Türkçüler, takip ettikleri siyaset nedeniyle zaman zaman kovuşturulmaya da uğramışlardır. Özellikle II. Dünya Savaşı'nda Türk dış politikasını meşgul eden gelişmeler ışığında yaşanmış olan 1944 Türkçülük Turancılık Davası bu konu için önemli bir örnektir. Türkçü dergiler de bu dergileri çıkaran isimlerin karşılaştığı kovuşturmalardan etkilenmiş ve sık sık kapatılmışlardır. Ayrıca maddi yetersizlikler de bu dergilerin yayın hayatlarının kısa olmasına sebep olmuştur. Nitekim çalışmamıza konu olan dergilerin pek çoğu ancak birkaç sayı yayın yapabilmişlerdir.

Çalışmamız, Türkçü dergilerin siyasi çizgilerini, dönemin siyasi olaylarına karşı verdikleri tepkileri ve karşı karşıya kaldıkları kovuşturmaları ele almak ve 1930-1950 yılları arasında faaliyet gösteren Türkçü dergiler hakkında bilgi vermek suretiyle literatüre katkıda bulunacaktır. Çalışmamız; Atsız Mecmua, Çığır, Orhun, Ergenekon, Türklük, Kopuz, Bozkurt, Çınaraltı, Millet, Tanrıdağ, Türk Amacı, Doğu Büyük Ülkü Dergisi, Gök-Börü, Türkçülük, Kızılelma, Hareket, özleyiş, Altın Işık, Kürşad, Kalem, Serdengeçti, Türke Doğru vb. dergilerin taranması ile gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkçülük, Çınaraltı, Türkçülük Turancılık Davası.

PAN TURKIST JOURNALS AND THEIR EFFECTS ON TURKISH POLITICAL LIFE (1930-1950)

ABSTRACT

Turkism, which is effective in carrying out the national struggle, constitutes the founding philosophy of the Republic of Turkey. For this reason, the concepts of Turkism and Nationalism have influenced the last hundred years of Turkish political life. However, a divergence had appeared in the Turkist / Nationalist understanding with the proclamation of the Republic. Nationalism has been evaluated as a state policy in the physical boundaries of the Republic of Turkey. In line with this understanding, the Turkish Hearths were turned into a cultural institution of the RPP but were closed in 1932 with the thought that it did not respond to the need. Although Turkist cadres were respectful to the basic values of the Republic in this regard, they continued to deal with the problems of the world's Turks around the concept of Turan. Pan-Turkists have been prosecuted from time to time for the politics they follow. Especially II. The 1944 Turkism Turanism Case, which took place in the light of the developments that occupied Turkish foreign policy during the World War, is an important example of this issue. Turkist journals were also affected by the prosecutions and were frequently closed. In addition, financial insufficiencies caused the publication life of these journals to be short. As a matter of fact, most of the journals subject to our study could only publish a few issues.

Our study will contribute to the literature by addressing the political lines of Turkic journals, their reactions to the political events of the period and the prosecutions they faced, and by providing information about Turkist journals operating between 1930-1950. Our study will be carried out by scanning these journals; *Atsız Mecmua*, *Çığır*, *Orhun*, *Ergenekon*, *Turkishness*, *Kopuz*, *Bozkurt*, *Çınaraltı*, *Nation*, *Tanrıdağ*, *Turkish Purpose*, *Eastern Great Ülkü Magazine*, *Gök-Börü*, *Turkism*, *Red Apple*, *Movement*, *Longing*, *Golden Light*, *Kürşad*, *Kalem*, *Serdengeçti*, *Türke Doğru*, etc.

Keywords: Pan Turkism, Cinaralti, Racism-Turanism Lawsuit

Giriş

II. Meşrutiyet devrinde, devleti ayakta tutmak maksadıyla öne çıkarılmış ve devlet politikası haline gelmiş Türkçülük fikri, Milli Mücadele'nin gerçekleştirilmesinde toplumu harekete geçiren etken olmuştur. Bu cümleden hareketle Türkiye Cumhuriyeti'nin Türkçü bir anlayış doğrultusunda kurulduğunu söylemek doğru olacaktır. Nitekim Atatürk'ün "Türkiye'yi kuran halka Türk milleti denir" ifadesi de bu düşünce doğrultusunda söylenmiştir. Cumhuriyet idaresi yeni yapılanmasını Türkçü bir anlayış üzerine inşa etmiştir. Bununla birlikte Atatürk'ün dış politikada gerçekçi bir yaklaşım izlemesi ve Türkiye'nin gücü ölçüsünde hareket etme arzusu, O'nun Türkçülük ve milliyetçilik kavramlarına bakışını da etkilemiştir. Nitekim Atatürk ilkeleri içinde yer alan Milliyetçilik anlayışı göz önünde bulundurulduğunda Atatürk'ün Türkiye Türklerini önceleyen bir anlayışla Türkçülükten Milliyetçiliğe kaydığı anlaşılmaktadır.

Milliyetçilik konusunda devlet adamlarının benimsediği yaklaşım, II. Meşrutiyet devrinde temelleri atılmış Türkçülük anlayışı doğrultusunda hareket eden ve Turan dünyasını önceleyen çevreleri memnun etmemiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sürecinde bu çevrelerin memnuniyetsizliklerini sık sık dile getirdiklerini ve bu sebeple adli kovuşturmalara uğradıkları görülmektedir. Tarihe Türkçülük- Turancılık Davası olarak geçen ve Alparslan Türkeş, Hüseyin Nihal Atsız ve arkadaşlarının ağır bir yargılama süreci geçirdiği olaylar zinciri bu konuda verilebilecek en önemli örneklerdir.

Türkçü çevreler çalışmamıza konu olan yıllarda seslerini duyurabilmek için çok sayıda dergi çıkarmışlardır. Tespit ettiğimiz 28 dergi şunlardır; *Atsız*, *Çığır*, *Orhun*, *Ergenekon*, *Türklük*, *Kopuz*, *Bozkurt*, *Çınaraltı*, *Millet*, *Tanrıdağ*, *Türk Amacı*, *Doğu Büyük Ülkü*, *Gök-Börü*, *Türkçülük*, *Kızılelma*, *Hareket*, *Özleyiş*, *Altın Işık*, *Kürşad*, *Kalem*, *Verim*, *Türk Sazı*, *Serdengeçti*, *Bucak*, *Düven*, *Milli Birlik*, *Toprak*, *Türke Doğru*. Türkçü Dergiler, İstanbul ile birlikte Zonguldak ve Adana gibi şehirlerde yayınlanmıştır. Özellikle Zonguldak'ta çok sayıda Türkçü derginin çıkarıldığı bilinmektedir.

Türk siyasi hayatına yön vermiş olan Türkçü dergiler içinde en önemli olanları ise şunlardır;

1. *Atsız Mecmua*(1931-1932)

Hüseyin Nihal Atsız'ın çıkardığı ilk dergi olan *Atsız Mecmua* aylık olarak yayınlanmıştır. 15 Mayıs 1931'de İstanbul'da yayın hayatına başlayan dergi, 17. ve son sayısını 25 Eylül 1932 tarihinde yayınlanmıştır. 24 sayfa olarak çıkarılan derginin kapak kısmında, büyük bir Hilal ve Kurt bulunmaktaydı. Amblemlerin altında ise Ziya Gökalp'in "Ben, sen, o yok; biz varız. " sözüne yer veriliyordu. Derginin ilk sayısında Ziya Gökalp anılmış ve Gökalp'in "Çınaraltı" adlı yazısı yayınlanmıştır.

Derginin yazar kadrosunda yer alan isimler ise şunlardır; "A. Ziya Karamuk, Abdülbaki Gölpınarlı, Abdülkadir İnan, Adnan Cahit Ötügen, Ali Fethi Tevetolu, Fevziye Abdullah Tansel, Hüseyin Nihal Atsız, M. Fuad Köprülü, M. Halit Bayrı, Mahmut Ragıp Kösemihal, Mehmet Şakir Ülkütaşır, Nihad Sami Banarlı, Orhan Şaik Gökyay, Pertev Naili Boratav, Sabahattin Ali, Saadettin Nüzhet Ergun, Şerefeddin Yaltkaya, Zeki Velidi " (Tevetoğlu 1988, s. 499 vd)

Atsız Mecmua, 1932 yılının Ekim ayında çıkan sayısıyla yayın hayatından çekilmiştir.

2.Çığır Mecmuası (1933-1948)

Çığır Mecmuası ilk önce Türkçü bir anlayış doğrultusunda; “Gençlik, fikir ve sanat mecmuası” sloganı ile yayımlanmış, ardından çizgisini değiştirerek Cumhuriyet Halk Partisi’nin “Altı Ok” ilkelerini esas alan bir yayın politikasını benimsemişti. Derginin ilk otuz iki sayısında “gençlik” teması işlenmiştir. Dergi 32. sayısından sonra ise artık “kültür, fikir, sanat dergisi” olarak tanıtılmıştır. “Çığır, inkılapçı gençliğe inanıyor ve yalnız ona güveniyor” sloganıyla 15 yılda toplam 193 sayı yayınlanmıştır (Sarıçoban 2014, s.183)

Çığır Dergisi’nin yazar kadrosunda bulunan isimler ise şunlardır; “Hüseyin Namık Orkun, Hamit Zübeyr Koşay, Remzi Oğuz Arık, Abdülkadir İnan, Orhan Şaik Gökyay, M. Şakir Ülkütaşır, Mehmet Kaplan, Sadri Maksudi Arsal, Fındıklı Ziyaeddin Fahri, Mehmet Sadık Aran, Enver Behnan Şapolyo, Miraç Katırcıolu, Cemil Sena Ongun, Malik Aksel, Avni Refik Berkman, Hasan Fehmi Turgal, Halil Fikret Kanat, Hüseyin Cahit Yalçın, Mahmut R. Kösemihal ve Münir Hayri Egeli” (Sefercioğlu 2008, s.15 vd.)

3. Orhun Dergisi (1933-1944)

Orhun Dergisi, Hüseyin Nihal Atsız, tarafından Edirne’de çıkarılmıştır. Derginin ilk sayısı, Kasım 1933’te yayımlanmıştır. Dergi yayın hayatı boyunca sansüre ve kovuşturmalara uğramıştır. Nihal Atsız’ın, Türk Tarih Kurumu’nun liselerde okutulması için yayınlı ile Ali İhsan Paşa’nın mektubunu yayınlaması üzerine 1934 Temmuz sayısından sonra Bakanlar Kurulu’nun kararıyla kapatılmıştır. (Tevetoğlu 1988, 39 vd.)

Dergi yaklaşık on yıllık bir aradan sonra, 1943 yılının Ekim ayında tekrar yayına hayatına dönmüştür (Sefercioğlu 2008, s.17). Orhun’un 15. Sayısında, Hüseyin Nihal Atsız dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu’na hitap eden bir açık mektup yayınlamıştır. Atsız mektubunda Türkiye’de ki komünist hareketin yükselişe geçtiğini savunarak bu duruma tepki göstermiştir. Atsız’ın Başbakan Saraçoğlu’nu uyarmak maksadı ile yayınladığı (Orhun, 1943) mektup kamuoyunda büyük ses getirmiştir, Nitekim kamuoyu Atsız’a tepki gösterenler ve destek olanlar olmak üzere ikiye bölünmüştür. Sabahattin Ali mektuplardaki suçlayıcı ifadeler sebebiyle Nihal Atsız’ı mahkemeye vermiştir. 26 Nisan 1944’de gerçekleştirilen ilk duruşmada Mahkeme salonu Atsız’ı destekleyen gençler tarafından doldurulmuştur. Mahkeme bu manzara karşısında 3 Mayıs 1944’e ertelenmiştir.

3 Mayıs 1944 tarihinde ise Nihal Atsız’ı destekleyen gençlerin oluşturduğu kalabalık ve yaptıkları gösteriler Ankara’da tedirginliğe sebep olmuştur. Dönemin dış politika gelişmelerinin bir sonucu olarak iktidar taraftarı basın bu gösterileri bahane ederek Türkçüleri hedef gösterilmeye başlamıştır. Tarihe Türkçülük- Turancılık Davası olarak geçen yargılamalar bu şartlar altında başlamış, pek çok Türkçü yayın organı gibi Orhun Dergisi de bu olaylar üzerine kapatılmıştır.

4.Ergenekon(1938-1939)

Atatürk’ün vefatıyla aynı tarihte, Türkçü bir reflekse çıkartılan Ergenekon dergisi kısa ömürlü bir yayın organıdır. Derginin yayımlanmaya başladığı dönemde herhangi bir Türkçü dergi yayımlanmamaktaydı. Cumhuriyetin Türkçü kadro bu dönemde bir nevi tasfiyeye uğratılmıştır. II.

Dünya Savaşı sürecinde dış politikada ortaya çıkan dengeler, şüphesiz iç politikayı da etkilemiştir. Rusya'yı kızdırmaktan çekinerek komünizm karşıtı ve Turancı, Almanya'yı kızdırmaktan çekinerek faşizm karşıtı fikirleri savunmak memleket menfaatleri için tehlikeli görülmeye başlamıştır. Ergenekon Dergisi, 10 Kasım 1938 tarihinde, II. Dünya Savaşı'nın şartlarının belirginleştiği esnada, üstelik memleketin siyasi ve ideolojik olarak önemli bir geçiş sürecinde yayınlanmaya başlamıştır.

Ergenekon o dönemde 18 yaşındaki genç bir Türkçü olan Reha Oğuz Türkkkan tarafından Ankara'da çıkartılmıştır. Dergi kendisini “gençlik, ilmi, edebi, içtimai ve fikir dergisi” olarak tanımlamıştır.(Koçlar 2013, s. 263)

5. .Türklük Dergisi (1939-1940)

Türklük, Hüseyin Sadettin Arel tarafından 1939 yılının Nisan ayında çıkarılmaya başlamıştır. Türkçü bir dergi olarak İstanbul'da yayın hayatına başlamış, aylık olarak toplam 13 sayı çıkmıştır. Dergi; “Milliyetçi, Kültür Mecmuası” olarak tanıtılmıştır (Türklük 1939, Sayı 1). “Türkçü, milliyetçi olduğundan dolayı ırkçı, dilci, kültürcü ve vatancı” cümlesi ile derginin yayın ilkesi ifade edilmiştir.

Türklük dergisinin başyazarı İsmail Hami Danişmend'dir. Başlıca yazarları ise şu isimlerdir; “Hüseyin Sadettin Arel, Nurettin Ardıçoğlu, Ahmet Caferoğlu, İsmail Hami Danişmend, Nazan Danişmend, Ali Ulvi Elöve, Hüseyin Namık Orkun, Peyami Safa, Refik Ahmet Sevengil, İsmail Habip Sevük, Nuri OsmanSomer, Mehmet Şakir Ülkütaşır, Nazım Yücelt, Rıza Ruşen Yücer” Türklük Dergisinin, son sayısı 1940 yılının Nisan ayında yayınlanmıştır (Sefercioğlu 2008, s.20).

6.Kopuz Dergisi (1939-1944)

Kopuz Dergisi bir ilim ve kültür dergisi olarak yayınlanmıştır. Dergi yayın özellikleri itibari ile iki farklı dönemde yayınlanmıştır. İlk dönem ve ilk sayı Cemal Tigin adına 15 Nisan 1939'da çıkarılmıştır. (Kopuz 1943, Sayı:1) Bununla birlikte derginin gerçek sahibinin o dönemde asker olduğu için kendi adına yayıncılık yapamayan Fethi Tevetoğlu olduğu bilinmektedir (Sefercioğlu 2008, s. 22). Dergi kapağında “Aylık Milli Sanat ve Fikir Mecmuası” yazısı yer almaktaydı Başlıca yazarları ise şu isimlerdi; “Besim Atalay, Atsız, İhsan Aydın, Mehmed Halid Bayrı, İhsan Boran, Behçet Kemal Çağlar, Zeki Ömer Defne, Emin Hekimgil, Abdülkadir İnan, Rıza Nur, Hüseyin Namık Orkun, Adnan Cahit Ötüken, Ziya Özkaynak, Nejdett Sançar, Fethi Tevetoğlu, Cemal Tigin, Zeki Velidi Togan, Osman Turan, Alparslan Türkeş, Nimet Turgun Uluğtürk, İhsan Unaner, Osman Faruk Verimer, Kerim Yund, Fethi Yücel, Halide Nusret Zorlutuna” (Darendelioğlu 1975, s. 232) Kopuz Dergisi 15 Ocak 1940 tarihinde yayınlanmış olan 9. Sayısı ile yayın hayatına üç yıl ara vermiştir.

Dergi 1943 Mayıs'ında tekrar yayınlanmaya başlasa da yine uzun ömürlü olmamış, Fethi Tevetoğlu'nun Türkçülük- Turancılık Davası kapsamında tutuklanması ile 13. sayısından sonra yayından çekilmiştir (Ayın Tarihi 1944, Sayı: 127).

7.Bozkurt Dergisi (1939-1942)

Bozkurt Dergisi, Reha Oğuz Türkkkan ile arkadaşları tarafından Ergenekon Dergisi'nin devamı olarak yayınlanmıştır. Derginin ilk sayısı Mayıs 1939'da İstanbul'da; ”Her Irkın üstünde Türk Irkı!”

sloganıyla çıkmıştı. Ayrıca dergide, “Bozkurt, Ergenekon’un remzidir. Türklük yolunda sesimizin bir an bile kısıldığını görmeyeceksiniz.” ibaresi mevcuttu (Bozkurt 1939, Sayı:1).

Bozkurt Dergisi yayımlandığı sık sık kovuşturmalara uğramış ve derginin yayın hayatı kesintiye uğramıştır. İlk olarak 2. sayısında; “Türk köylüsü” başlıklı yazı sebebiyle kapatılmıştı (Sefercioğlu 2008, s. 23). Mahkeme süreci tamamlandıktan sonra derginin 3. Sayısı 28 Mayıs 1940’da çıkarılabiliyordu. Bozkurt Dergisi, 9. Sayısında yer alan “İki yıldönümü” başlıklı yazı sebebiyle 13 Ocak 1941’de tekrar kapatılmıştı (Aydın Tarihi 1941, Sayı: 86) Bozkurt Dergisinin 10. sayısı ise 6 Haziran 1941’de yayınlanabiliyordu (Resmî Gazete 1941, Sayı:4981). Dergi 11. Sayıda yer alan Turan haritası ve “Türklük Bekliyor” başlıklı yazı sebebiyle üçüncü defa kapatılmıştı (Aydın Tarihi 1941, Sayı: 93). 27 Kasım 1941 tarihinde yayın hayatına dönmeye izin verilen Bozkurt Dergisi (Resmî Gazete 1941, Sayı: 4981), 26 Mart 1942’de yayın hayatından kesin olarak çekilmişti (Aydın Tarihi 1942, Sayı: 100)

8.Çınaraltı Dergisi (1941-1944)

Çınaraltı Dergisinin ilk sayısı; “Türkçü, Fikir ve Sanat Mecmuası” sloganı ile 9 Ağustos 1941 tarihinde İstanbul’da çıkarılmıştı. Dergi, “Dilde, Dilekde, Düşüncede Birlik” ifadesi ile Gaspıralı İsmail’in; “Dilde, Fikirde, İşde Birlik” ilkesini benimsediğini göstermişti. Türkçü, kadroların toplanma yeri sayılan Çınaraltı Dergisini çıkaran isim ise Orhan Seyfi Orhon idi (Çınaraltı 1941, Sayı:1). Derginin ismi ise Ziya Gökalp’in Küçük Mecmua’da yayımladığı Çınaraltı isimli makaleye dayanmaktaydı.⁵⁹

Çınaraltı Dergisi’nin yayın kadrosu da diğer Türkçü dergileri çıkaranlar gibi kovuşturmalara uğramış ve derginin yayın hayatı boyunca çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmışlardı. Dergi 28 Mart 1942 tarihinde yayınlanan 34. Sayının ardından 2 ay süre ile kapatılmıştı (Aydın Tarihi 1942, Sayı:100). 18 Mart 1944 tarihinde yayınlanan 130. Sayı ile birlikte derginin yayın çizgisinde bir değişim ortaya çıkmıştır. Türkçü çizgisinden uzaklaşan dergi sanat, fikir ve aktüaliteye yönelmiştir. Ayrıca derginin boyutları büyümüş, kapakta yer alan Türkçü sloganlar da kaldırılmıştı. Bu durumun başlıca sebebi Türkçülerin uğradığı kovuşturmalardır. Nitekim 1944 yılında Türkçülük-Turancılık Davası etrafında yaşanan olaylar derginin çizgisindeki değişimi zaruri kılmıştır. Çınaraltı 146. sayıya kadar bu anlayış ile yayın hayatını sürdürmüştür.. 26 Ağustos-16 Eylül 1944 tarihleri arasında, ancak dört sayı çıkarılabilmiş ve bu sayılarda milliyetçilik yorumlarına, dil ve edebiyat konularına ve şiirlere yer verilmiştir. Dergi imkansızlıklar sebebiyle 18 Ekim 1944’te yayın hayatından çekilmiştir.. 17 Mart 1948 tarihinde üçüncü kez yayın hayatına başlayan Çınaraltı bu dönemde 11 sayı yayımlanmıştır. Dergi sahibi ve başyazarı Yusuf Ziya Ortaç, yazı işleri müdürü ise Adnan Tahir Güntan idi. Dergi yayın hayatını 9 Haziran 1948 tarihinde kesin olarak noktalamıştır (Sefercioğlu 2008, s.26).

9. Serdengeçti Dergisi

Osman Zeki Yüksel (Osman Yüksel Serdengeçti) tarafından çıkarılan Serdengeçti Dergisi yayın hayatına 20 Nisan 1947’de Ankara’da başlamıştır.. İlk sayısı iki kez basılan Serdengeçti’nin ilk basımında kapak sloganı; “Hakka Tapar, Halkı Tutar” (Serdengeçti 1947, Sayı:1) idi. Derginin ikinci baskısında ise; “Allaha, Millete, Vatana Koşanların Dergisi” sloganı kullanılmıştı. 14. Sayı ile birlikte

⁵⁹Ziya Gökalp’in bu makalesi için bkz: Gökalp, Ziya. (1941). “Çınaraltı”, *Çınaraltı*, Cilt: 1, Sayı: 12, (25 Ekim). İstanbul, 6.

slogan “Allah-Millet-Vatan Yolunda” olarak değiştirilmişti (Serdengeçti 1952, Sayı: 14). Derginin ilk sayısında “Serdengeçtilerin Allah, Vatan ve Millet sevgisinden güç alarak her türlü kötülüğe savaş açtıkları” anlatılmış ve gençler “Serdengeçti” olmaya çağırılmıştı (Serdengeçti 1947, Sayı: 1).

Serdengeçti dergisinde yer alan yazılarda genel olarak; millet, din ve mukaddesat konuları işlenmişti. Osman Yüksel Serdengeçti, dergisini tanımlarken “Serdengeçtideki her ses, her sada maröken koltuk, bol harcırah, hususi vagon sahiplerinin rahatını bozmuştur. O satırlar bir feryattır, bir çığlıktır. Bir milletin ızdırabını haykırıyor” demiştir (Serdengeçti 1947, sayı:3).

Serdengeçti Dergisi aylık yayınlanması kararlaştırılmış bir yayın organı olsa da, adli kovuşturmanın yanı sıra maddi ve fiziki yetersizlikler sebebiyle düzenli çıkarılamamıştır. Bu nedenle 1947- 1967 yılları arasında dergi ancak 33 sayı halinde yayınlanabilmiştir.⁶⁰

10. Sonuç

Çalışmamıza konu olan yıl aralığında yayınlanmış olan Türkçü dergiler incelendiğinde, bunların maddi imkânsızlıklar karşısında yayıncılarının fedakârlıkları ile çıkarıldıklarını söylemek doğru olacaktır. Maddi imkânsızlıkların yanı sıra adli ve idari kovuşturmalar da bu dergilerin yayın hayatını olumsuz etkilemiştir. Sık sık sansüre uğrayan ve kapatılan Türkçü dergiler, dönemin ağır koşulları altında ayakta kalmaya çalışmışlardır. Bu sebeple tespitini yaptığımız yirmi sekiz derginin önemli bir kısmının yayın hayatını ancak birkaç sayı sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Buna rağmen Türkçü gruplar bir araya geldikçe yeni bir yayın organı çıkarmaktan geri kalmamışlar ve Türk basın tarihindeki yerlerini almayı başarmışlardır.

Türkçü yayın organları özellikle 1944 yılında başlayan Türkçülük- Turancılık Davası sebebiyle ciddi bir baskı ile karşı karşıya kalmışlardı. Öyle ki bu dönemde hemen hemen tüm Türkçü dergiler kapatılmıştı. II. Dünya Savaşı'nın Türk dış politikasında yarattığı etki, iç politikada Türkçü gruplara baskı olarak etkisini hissettirmişti. Buna rağmen Türkçü gruplar yayıncılık faaliyetlerini sürdürmeyi başarmışlardır.

Günümüzde etkili olan Milliyetçilik ve Türkçülük anlayışlarının da bu dergiler etrafında şekillendiğini söylemek doğru olacaktır. Hüseyin Nihal Atsız ve Osman Yüksel Serdengeçti bu konuda verilebilecek iki önemli örnektir. Atsız günümüz Türkçülerinin fikir babası olarak kabul edilirken Serdengeçti ise Türk- İslam milliyetçiliği diye adlandırılan milliyetçilik anlayışının ilk temsilcilerinden olmuştur. Haliyle söz konusu dönemde yayın hayatında bulunan Türkçü kalemlerin ve bunların çıkardıkları dergilerin günümüz Türkçü- Milliyetçi kadrolarının fikir dünyasını şekillendirdiklerini söylemek de doğru olacaktır.

11. Kaynakça

11.1. Resmi Yayınlar

Ayın Tarihi.(1941). Sayı: 86. (Ocak). Ankara, 319.

Ayın Tarihi.(1941). Sayı: 93. (Ağustos). Ankara.

Ayın Tarihi.(1942). Sayı: 100. (Mart). Ankara, 328.

Ayın Tarihi.(1942). Sayı: 100. (Mart). Ankara, 328.

Ayın Tarihi.(1944). Sayı: 127 (Haziran), 452.; Sefercioğlu, age., 23.

⁶⁰Osman Yüksel Serdengeçti, çoğunluğu dergide yer alan yazılardan olmak üzere 92 kez cezalandırılmış, 8 tanesinden toplam 4 buçuk yıl hapis yatmıştır. Sorgulama ve mahkûmiyet kararlarıyla ilgili okuyucuyu bilgilendiren Osman Yüksel, 54 defa sorguya çekildiğini, 6 defa da hapishaneye girdiğini anlatmaktadır. Bkz. *Serdengeçti Dergisi.* (1958). Sayı: 27. (Mart). Ayyıldız Matbaası. Ankara, 7.; Sefercioğlu, age., 33.

T.C. Resmi Gazete. (1941). Sayı: 4805. (10 Mayıs). Ankara, 906.

T.C. Resmi Gazete. (1941). Sayı: 4981. (11 Aralık). Ankara, 2017.

Makale ve Yayınlar

Bozkurt Dergisi. (1939). Sayı: 1. (Mayıs). İstanbul.

Çınaraltı Mecmuası. (1941). Sayı: 1.(9 Ağustos). İstanbul.

Darendelioğlu, İlhan Egemen (1975). *Türkiye’de Milliyetçilik Hareketleri.* İstanbul: Toker Yayınları.

Koçlar, Bekir.(2013). Türk Milliyetçiliği Düşüncesini Tanımlama ve Temellendirme Çalışmalarına Bir Örnek: Ergenekon Dergisi. *History Studies.*Volume: 5. Issue: 2. (March). A Tribute to Prof. Dr. Halil INALCIK.p. 263-286.

Kopuz Dergisi. (1943). Sayı: 1, (Mayıs), Samsun.

Orhun.(1943)., Sayı: 15 (Mart). İstanbul.

Sarıçoban, Gülay. (2014). Çığır Dergisi ve Hıfzı Oğuz Bekata Üzerine. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi.* (Güz). Sayı: 21. ss. 183-196, 183.

Sefercioğlu, Necmeddin (2008). *Türkçü Dergiler.* Ankara: Türk Ocakları Şubesi Yayınları.

Serdengeçti Dergisi. (1947). Sayı: 1. (Nisan). Sesışık Matbaası. Eskişehir, 1.

Serdengeçti Dergisi. (1947). Sayı: 1. (Nisan). Sesışık Matbaası. Eskişehir, 2.

Serdengeçti Dergisi. (1947). Sayı: 3. (Ekim). Ülkü Basımevi-Konya, 6.

Serdengeçti Dergisi. (1952). Sayı: 14. (Mart). Yeni Matbaa. Ankara, 1.

Tevetoğlu, Fethi. (1988). “Türkçü Dergiler, VII: Atsız Mecmua”. *Türk Kültürü.* Cilt: XXVI, Sayı: 304 (Ağustos). Ankara: [Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları](#), 499-505.

Türklük Dergisi.(1939). Sayı: 1, (Nisan), İstanbul, 3.

TURİZM VE SAĞLIK İKİLEMİNDE SAĞLIK TURİZMİNİN ETİK DEĞERLERİ

Doç. Dr. Umut Can ÖZTÜRK

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Isparta M.Y.O., Isparta, Türkiye

Doç. Dr. Mustafa DEMİRKIRAN

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Isparta M.Y.O., Isparta, Türkiye

ÖZET

İnsan tarihin başından beri iyi oluş halini dengede tutmak ya da yükseltmek, şifa bulmak, gençleşmek için hep bir arayış içinde olmuştur. Kimi zaman bir termal alan, kimi zaman bir simyacı kimi zaman gençlik pınarının peşine düşmüştür. Aslına bakıldığında bugün de geçmişten çok kopuk değildir. Gündelik hayatın getirdiği zorluklar, stres, genç hissetme ve görünme çapası etrafında arayışlarını sürdürmektedir ki bu da öz itibarıyla sağlık turizminin bir boyutunu oluşturmaktadır. Burada çok ince bir çizgi bulunmaktadır; yapılan faaliyet turizm kapsamında olmakla birlikte sağlık boyutunu da içinde barındırmaktadır. Fakat aynı ikilem sağlık turizmi kapsamındaki sağlık kuruluşlarında kar amacı güden ticari birer oluşum olduğu gerçeğini de beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte sağlık turizmini diğer turizm türlerinden ayıran kendine has özellikleri vardır. Sağlık turizminin merkezinde insan sağlığı ve daha önemlisi insan hayatı olduğu için bütüncül bağlamda yüksek hassasiyet gerektiren, ihmal payının olmadığı bir yapıya sahiptir (Eriş ve Barut, 2020). Yukarıda sözü geçen ikilem ve tespitler sağlık turizmi üzerinde etik tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Sağlık turizmi kavramı içerik açısından kürtaj, üreme, estetik, alternatif tıp gibi yeni boyutlarla genişledikçe bu problemler daha da çeşitlenmektedir.

Etik, davranışları şekillendiren davranış standartlarını belirleyen. çoğu zaman bir meslek alanında benimsenen düzgün ve uygun davranma standardı anlamına gelmektedir (Karakoç, 2010; 91). Bu bağlamda sağlık turizminde etik algısının sağlık sektöründen oldukça etkilendiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Yine kendi öz yapısı itibarıyla misafire yaklaşım bağlamında turizm kanadından da etkiler taşımaktadır. Bu çalışmada sağlık turizminde etik sorunsalı yerli ve yabancı literatür çerçevesinde Yirik ve Ekici (2014) çalışması baz alınarak bilgilendirmede, hasta mahremiyetinde, sağlık hizmetlerine erişimde, tedavide, fiyatlandırmada ve yasal düzenlemelerin uygulanmasında etik davranma olarak yedi temel başlıkta incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Sağlık, Turizm, Etik

ETHICAL VALUES OF HEALTH TOURISM IN TOURISM AND HEALTH DILEMMA

Assoc. Dr. Umut Can ÖZTÜRK

Isparta University of Applied Sciences, Isparta Vocational School., Isparta, Turkey

Assoc. Dr. Mustafa DEMİRKIRAN

Isparta University of Applied Sciences, Isparta Vocational School., Isparta, Turkey

ABSTRACT

Since the beginning of history, human beings have always been in a quest to balance or increase their well-being, to find healing and to rejuvenate. Sometimes a thermal area, sometimes an alchemist, sometimes went after the fountain of youth. As a matter of fact, it is not so disconnected from the past today, it continues its searches around the difficulties brought by daily life, stress, feeling and looking young, which in essence constitutes a dimension of health tourism. There is a very fine line here;

Although the activity is within the scope of tourism, it also includes the health dimension. However, the same dilemma brings with it the fact that health tourism enterprises are not only health institutions but also commercial entities with the aim of profit. However, health tourism has its own characteristics that distinguish it from other types of tourism. Since human health and, more importantly, human life is at the center of health tourism, it has a structure that requires high sensitivity in a holistic context and does not have the share of negligence (Eriş and Barut, 2020). All the above-mentioned dilemmas and determinations also bring ethical discussions on health tourism. As the concept of health tourism expands with new dimensions such as abortion, reproduction, aesthetics and alternative medicine, these problems become more diverse.

Ethics, setting the standards of behavior that shape behavior. most of the time, it means the standard of proper and appropriate behavior adopted in a profession (Karakoç, 2010; 91). In this context, it would not be wrong to state that the ethical perception in health tourism is highly influenced by the health sector. Again, due to its own structure, it also carries influences from the tourism side in terms of approaching the guest. In this study, the ethical problem in health tourism has been examined in seven basic areas as ethical behavior in informing, patient privacy, access to health services, treatment, pricing and implementation of legal regulations, based on the study of Yirik and Ekici (2014) within the framework of domestic and foreign literature.

Keywords: Health Tourism, Health, Tourism, Ethics

HABERCİLİĞİN DEĞİŞİMİ VE DÖNÜŞÜMÜ: ARAMA MOTORU ODAKLI HABERCİLİĞİN İÇERİKLERE YANSIMASI

Öğr. Gör. Akın AY

Gazetecilik ve Haberleşme Bölümü, Merzifon Amasya

Doç. Dr. Besim YILDIRIM

Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Erzurum

Doktor Öğretim Üyesi Bilge Çağlar Demir

Gümüşhane Üniversitesi/İletişim Fakültesi/Gazetecilik Bölümü/Genel Gazetecilik Anabilim Dalı

ÖZET

Günümüzde teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesi sonucu dijitalleşme günden güne artmakta ve günlük yaşantımızı da bu dijitalleşme etkilemektedir. Değişimin vazgeçilmez olduğu günümüzde bilgi teknolojinin ilerlemesine paralel olarak gazetecilik pratiklerinde de yeni bir mecra ortaya çıkmıştır. Hızla gelişen teknolojik çağ ile birlikte “Robot gazetecilik”, “Veri gazeteciliği”, “Post dijital çağ” gibi kavramların günümüzde de kullanılması kaçınılmaz hale gelmiştir. Robot gazeteciliğin getirdiği değişim ve dönüşüm sayesinde artık haber editörleri seo editörlüğüne dönüşmüş ve robot gazetecilik “Google gazeteciliği” kavramına bürünmüştür. Arama motoru optimizasyonu (SEO) ile birlikte artık haber içerikleri Google içeriğine dönüşerek Seo editörlüğü ortaya çıkmıştır. Haber sitelerine giren internet kullanıcılarının hangi konular üzerine yoğunlaştıklarını tespit edebilmek için seo editörleri; haber içeriğinin de en fazla tıklanan haberleri ilk sıraya çekerek haber- değer kavramını ikinci plana atmışlardır. Seo editörlüğüne dönüşen gazetecilik anlayışı işe birlikte çalışılan gazetenin ya da ajansın Google arama motorunda ilk sekmede ve ilk sıralarda yer alması çok önemlidir. Bunu yaparken gazeteciler Google Trends’i de takip etmekle yükümlüdürler ve bunun göstergesi olarakta gazetecilikte takip edilmesi gereken unsurların çoğaldığı da görülmektedir. Arama motoru optimizasyonu (Seo) gazetecilik literatürü açısından yeni bir konu ve günümüzde de teknik anlamda yeteri kadar ele alınmamıştır. Bu doğrultuda çalışmada Seo kavramına ilişkin detaylar verilmiş Seo hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Araştırma sonucunda gazeteciliğin değişim dönüşümü açısından Seo nedir? Baclink nedir ? Gazetecilik robotlaşıyor mu? gibi çeşitli sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır. Araştırma da gazeteciliğin perspektifi açısından ve Seo haberciliğinin teknik alt yapısının anlaşılabilmesi için de önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arama Motoru Optimizasyonu(Seo), Dijital Gazetecilik, Yeni Medya

CHANGE AND TRANSFORMATION OF JOURNALISM: REFLECTION OF SEARCH ENGINE FOCUSED JOURNALS ON THE CONTENT

ABSTRACT

Today, as a result of the rapid progress of technological developments, digitalization is increasing day by day and this digitalization affects our daily lives. With the rapidly developing technological age, the use of concepts such as "Robot journalism", "Data journalism", "Post digital age" has become inevitable today. Thanks to the change and transformation brought about by robot journalism, news editors have now turned into seo editors and robot journalism has taken on the concept of "Google journalism". With search engine optimization (SEO), news content has now turned into Google content, and Seo editorship has emerged. In order to determine which subjects the internet users who enter the news sites focus on, seo editors; In the news content, they put the most clicked news in the first place and put the concept of news-value into the second plan. It is very important that the journalism approach, which has turned into SEO editorial, is in the first tab and in the first place in the

Google search engine of the newspaper or agency that we work with. While doing this, journalists are also obliged to follow Google Trends, and as an indicator of this, it is seen that the elements that should be followed in journalism have increased. In this direction, details about the concept of Seo are given in the study, and detailed information about Seo is given. As a result of the research, what is Seo in terms of the change transformation of journalism? What is backlink? Is journalism becoming robots? An attempt has been made to seek answers to various questions such as The research is also important for the perspective of journalism and for understanding the technical infrastructure of SEO journalism.

Keywords: Search Engine Optimization (Seo), Digital Journalism, New Media

GİRİŞ

Seo editörleri günümüzde artık gazeteciliğin yeni bir alanı olarak günümüzde yerini almaktadır. Gazeteciliğin değişen pratikleri arasında (ekonomi-spor, politika) yer alan seo editörlüğü ile birlikte yaygın bir uygulama alanı haline dönüşmüştür. Gazeteciler seo odaklı çalışmalarını onların Google'da aranana her konunun haber değeri taşıyacağı anlamına gelmemektedir. Seo editörlüğüne dönüşen gazetecilik anlayışı işe birlikte çalışılan gazetenin yada ajansın Google arama motorunda ilk sekmede ve ilk sıralarda yer alması çok önemlidir. Bunu yaparken gazeteciler Google Trends'i de takip etmekle yükümlüdürler ve bunu göstergesi olarakta gazetecilikte takip edilmesi gereken unsurların çoğaldığı da görülmektedir. Arama motoru optimizasyonu (Seo) gazetecilik literatürü açısından yeni bir konu ve günümüzde de teknik anlamda yeteri kadar ele alınmamıştır. Bu doğrultuda çalışmanın ilk kısmında seo kavramına ilişkin detaylar verilmiş ve Seo hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda gazeteciliğin değişim dönüşümü açısından Seo nedir? Baclink nedir ? Gazetecilik robotlaşıyor mu? çeşitli sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır. Araştırma da gazeteciliğin perspektifi açısından ve Seo haberciliğinin teknik alt yapısının anlaşılabilmesi için de önem arz etmektedir. Seo; Google'da aranan en fazla cümlelerin raporlanması anlamına gelmektedir. Web sitelerinde iyi konumlandırılabilme için seo editörlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Arama motoru optimizasyonu (Seo) sayesinde web sitelerinin ziyaretçi trafiği artırılabilir. Seo çalışmalarının ana kümesi şu şekilde oluşmaktadır. Girilen mevcut sitesinin analizi, sitenin genel yapısının belirlenmesi, anahtar kelimelerinin incelenmesi, içeriğe göre anahtar kelimelerinin incelenmesi sektör dinamiklerine göre iyileştirmeler ve teknik analizlerdir. Ürünlerin internet kullanıcıların amaçları doğrultusunda arama motoru optimizasyonu kullanılabilir. Bu çalışmada, Google'ın dijital dünyada yeni üretim biçimi, dağıtım kanalları ve gelir elde etme üçgeninde haberciliği nasıl etkilediği betimlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda ortaya çıkan veriler ışığında gazeteciliğin geleceği açısından öneriler sunulmuştur

İNTERNET GAZETECİLİĞİNDEN “GOOGLE” GAZETECİLİĞİNE GEÇİŞ

Günümüzde teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesi sonucu dijitalleşme günden güne artmakta ve günlük yaşantımızı da bu dijitalleşme etkilemektedir. Değişim vazgeçilmez olduğu günümüzde bilgi teknolojinin ilerlemesine paralel olarak gazetecilik pratiklerinde de yeni bir mecra ortaya çıkmıştır. Hızla gelişen teknolojik çağ ile birlikte “Robot gazetecilik”, “Veri gazeteciliği”, “Post dijital çağ” gibi kavramların günümüzde de kullanılması kaçınılmaz hale gelmiştir. Robot gazeteciliğin getirdiği değişim ve dönüşüm sayesinde artık haber editörleri seo editörlüğüne dönüşmüş ve robot gazetecilik “Google gazeteciliği” kavramına bürünmüştür. Haber siteleri artık çevrimiçi ziyaret sayılarını artırabilmek ve gelir kaynağı elde edebilmek için Seo haberciliğine dönüşme yoluna gitmektedir (Güzel & Özmen, 2018:211). Arama motoru optimizasyonu (SEO) ile birlikte artık haber içerikleri Google içeriğine dönüşerek Seo editörlüğü ortaya çıkmıştır. Haber sitelerine giren internet kullanıcılarının hangi konular üzerine yoğunlaştıklarını tespit edebilmek için seo editörleri; haber

içeriğin de en fazla tıklanan haberleri ilk sıraya çekerek haber- değer kavramını ikinci plana atmışlardır. Bu davranış ile de birlikte meşrutiyette sorgulanmaya başlanmıştır.Google Trends uygulamasının haber içerikleri üzerinde etkisinin çok olması gazetecilerin haber yükünü artırmaktadır. Google Trends; önemli kelimelerin sınıflandırılıp ön plana çıkarılması anlamına gelmektedir. Haber editörlüğünden Seo editörlüğüne dönüşen habercilik anlayışı artık Google'ye göre şekillenmekte ve aranan içerikler habere dönüştürülmektedir (Korap Özel & Deniz, 2018:166).Muhabirlikte yaşanan haber hızı artık tıklanma hızına evrilip Seo editörleri Google site hızını sayfaları sıralamak için dikkate aldığı sinyaller olarak belirtmişlerdir (Karaman,2020:61).Tık odaklı habercilik kaygısı ile hazırlanan haber içerikler yayın sürecine müdahale ederek habercilik anlayışını değiştirmiştir (Giomelakis & Veglis, 2015: 383).

Karaman'(2020:61)daha hızlı yüklenen sayfaların daha iyi bir kullanıcı deneyimi sunduğunu ve daha hızlı yüklemenin hem daha iyi sıralar getirdiğini dönüştürdüğünü ve bunun da sayfa giriş çıkış oranlarının daha düşük ortalama süre ortaya çıkardığını belirtmiştir. Sayfa yükleme sürelerini azaltmak için;

- Html,Css ve JS'yi küçültün
- Site içerisindeki tüm yönlendirmeleri ve kırık bağlantıları azaltın
- Tarayıcı ön belleklemeyi kullanın
- Sunucunuzun yanıt süresini hızlandırın
- Büyük boyutlu sayfaları belirleyin ve site genelinde sayfa boyutunu azaltın
- Sayfa oluşturma süresinin azaltın
- Görselleri optimize edin (Karaman,2020:61).

Seo'da ne kadar çok anahtar kelimeler kullanılırsa seo çalışmaları o kadar çok başarıya ulaşmaktadır. Rekabeti yüksek olan bir kelime üzerinden çalışma yapılacak ise diğer türev kelimelere de odaklanarak site içerisinde çeşitli içerikler oluşturulup bu doğrultu da bir link inşası kurgusu yapılması gerekmektedir(Gülten ve Kolci ,2018:36).Binlerce haber siteleri 5-10 farklı ajanslardan haberleri almaktadırlar.Haber içeriği farklı olmadan başka haber sitelerinde de yayımlanabilir.Haber arandığı zaman ilk haberi yayımlar haber ajansları olmasına rağmen ilk sıralarda haber siteleri yer almaktadır.Seo daki ana mantık linklerin iyi bir şekilde analiz edilmesi ile doğru orantılıdır.Farklı zamanlarda farklı yerlerde farklı türlerde link inşası çalışmaları sağlanarak başarıya ulaşılabilir. Bu durumu Gülten ve Kolci (2018) Şu şekilde açıklamaktadır:

“Günlük hayatımıza uyarlayacak olursak güvenilirliği az olan kişilerden duyduğumuz önemli bilgilere şüpheyle yaklaşırken daha fazla güven duyduğumuz kişilerin aynı bilgiyi vermesine inanmamız ve güven duymamız gibidir. Günlük hayatımızda tanıdıklarımıza duyduğumuz güvenin oluşmasında tüm kriterler Google içinde geçerlilik kazanarak web sitelerin tüm adımlarında etkisini göstermektedir” (Gülten ve Kolci ,2018:36).

Yeni medya teknolojileri ile birlikte Seo editörlerinin görevi olan Google'da yapılan aramalar da üst sıralara çıkabilmek için haber başlıklarında engel başlık matruşka haber gibi temel ayrımlara başvurmaktadırlar. Arama Motoru Optimizasyonu (Seo) editörlerinin ölümsüz içerik olarak adlandırdıkları sağlık,magazin ,seyahat gibi konulara çeşitli suni içerikler ürettikleri görülmektedir.Dijital gazeteciliğin gelişim sürecine paralel olarak toplumun hangi konuya önem veriyorlar ise,editörler de o konu hakkında “Google” içerikler üretmektedir.Bu üretilen içerikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Namaz saatleri
- Ulaşım araçları saatleri
- Ekonomi haberleri(Altın,dolar,euro fiyatları)
- Sağlık haberleri
- Hava durumu

- Magazin haberleri.

Çevrimiçi gazetecilikte çok daha fazla kullanılan yöntemlerden birisi de çengel başlığın kullanılmasıdır. Çengel başlık; haberin içeriği ile başlığın uyuşmaması, başlığa soru ile başlanıp haberin içeriğinde soruya cevap verilmemesidir (Deniz ve Özel,2018:94). Seo da habercilik ve gazetecilik alanı dışında diğer tüm siteler içinde sıralama yapılmaktadır.Bu çalışma yapılırken çeşitli algoritmalar ve içerikler detaylar önem arz etmektedir.Anahtar kelimelerin kullanımı ile yapılan bu çalışmalar ile birlikte “Google” da varsan varsın yoksun yoksun mantığı yer etmeye başlamıştır.

SONUÇ

Gazetecilik kavramının değişmesi ile birlikte her şey hızlı şekilde değişim ve dönüşüme uğramıştır. Haberciliğin temel yapı taşlarından olan etik değerler Seo kavramı ile birlikte evrilip başka bir kavrama dönüşmektedir. Evrilen ve başka bir kavrama dönüşen bu kavram artık “Google gazeteciği” ismi ile birlikte yoluna devam edip çeşitli alanları da beraberinde getirmiştir.Bu alanların başında Seo editörlüğü gelmektedir.Seo editörleri artık kapan manşetler ve çengel başlıklar kullanarak gazetecilik içeriklerini başka bir kenara atıp haberciliğin özü olan “doğru haber” unsurunu göz ardı etmektedirler.Sonuç olarak gazetecilik pratikleri değişmiş ve artık gazetecilikte içerik değil okurun beklentisine göre haberler yapılmaya devam edilmiştir.

KAYNAKÇA

Güzel, M., & Özmen, K. (2018). Google tekelinde haberciliğin dönüşümü. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (29), 206-229.

Korap Özel, E., & Deniz, Ş. (2019). “Tık” ve “etik” arasında sıkışan gazetecilik: İnternet gazeteciliğinin ortaya çıkardığı yeni etik sorunlar ve gazetecilerin konuya bakış açısı üzerine bir araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 443-466.

Deniz, Ş., & Özel, E. K. (2018). Google gazeteciliği: Dijital çağda bir ‘gerekli kötü’ olarak SEO haberleri ve haberin ‘tık’ uğruna deformasyonu. *Journal of Communication Sciences*(55), 77-112.

GIOMELAKIS, Dimitrios - VEGLIS, Andreas (2015). Investigating Search Engine Optimization Factors in Media Websites: The Case of Greece. *Digital Journalism*. Cilt: 4Sayı:3, 379-400.

Kaan Gülten - Erhan Kolci (2018) SORULARLA SEO (TÜRKİYE’NİN SEO HOCASINDAN) İstanbul: Webtures Yayınevi

Karaman Ayhan, (2020). SEO Kitabı (Oyunu kurallarına göre oynamaya hazır mısınız?)

THE FREEDOM OF THE PRESS IN THE CONTEXT OF THE XXI CENTURY

Veronica POZNEACOVA

Moldova State University, Faculty of Law, Chisinau, Republic of Moldova, 3rd year student

ABSTRACT

The freedom of the press is one of the fundamental rights universally recognized. This freedom is regulated by international human rights treaties. The freedom of the press is regulated by the constitutional acts of several states, being positioned as constitutional freedom. Despite of the importance of this right, we attest to the resizing of this fundamental freedom in the context of the digital reality of the Twenty-First Century. Nowadays, the phenomenon of fake news is becoming widespread. News does not always present the information objectively and independently, which contributes to misinformation of the population. We should note the phenomenon of the utilization of news for promotion of the particular interests of certain categories of people. In this context, the freedom of the press should be analyzed as one of the fundamental freedoms regulated by the international and national acts, on the one hand, and, on the other hand, we should investigate the obligation of the administrators of websites, television programs, news and all responsible persons to present the information completely and objectively. So, this paper highlights the importance of the liberty of the press in the context of the digital epoch, the limits of this freedom, regulated by actual legislation, and the responsibility of channels for the presented content. In this context, we would analyze the regulation of this freedom in the international human rights treaties, would mention the negative aspects of the freedom of press and would study the actual limits of realization of this freedom.

Keywords: human rights, treaties, freedom of the press, law, information

INTRODUCTION

The liberty of press emerged as an important element that ensures the awareness and maintenance of a high level of competence of public authorities. Thus, the English Bill of Rights (1689) gave to the members of Parliament complete freedom to discuss the cases related to the Kingdom and officials, without which their work would be ineffective (Bill of Rights February 13, 1689). This possibility of freedom of expression was appreciated even by some authoritarian regimes that left small and secure “islands of freedom” (for example, uncensored newspapers) for their stability. The reason for keeping non-censored magazines was based on the necessity of having an objective idea of what is really happening in the region and beyond. This freedom represents one of the most important conditions for finding and establishing truth.

From the point of view of the political system, the most important part of freedom of expression refers to the freedom to publish the information that may affect the outcome of elections or the functioning of the government. The freedom of expression becomes one of the most important instruments for protecting all human rights together with democratic procedures that ensure Government accountability to voters. As Karl Popper noted, this freedom plays a key role in ensuring the stability of liberal democracy, since the freedom of expression makes it possible to control the government and even the political system under the objective requirements of society. (Popper K. R., 1962)

Liberalism revealed the ethical aspects of freedom of speech, which, at the emotional level, dominated the utilitarian view, highlighting the human dignity and objective needs (natural rights) given to the person from birth. The concept was reformulated by Kant, who created the secular theory of human rights. Kant considered that the principles of human society have a fundamental natural nature. This approach was reflected in the USA “Bill of rights” (1791) and the “French Declaration of human and

citizen rights” (1789) for the first time. According to these regulations, the freedom of expression could be restricted only in certain cases provided by law. Actually, the circumstances that legitimate the restrictions of this right include the protection of national security, public order, health and morality, reputation, rights of other people (including copyright), confidential information, Justice. (European Convention on Human Rights, 1950, art. 10)

For the first time, this principle was enshrined at the state level by the English Bill of Rights (1689). (Bill of Rights February 13, 1689) The Bill of Rights provides constitutional protection for certain individual liberties, including freedom of the press, freedom of speech, freedom of religion and the right to assemble and petition the government. (Freedom of the Press, 2017)

Another document, which proclaims the liberty of press, is the Declaration of human and citizen rights 1789 that appeared as a final act of the Great French Revolutions. The articles 10 and 11 regulate the right to free opinion and expression. According to the article 10 of this declaration “*No one may be disturbed on account of his opinions, even religious ones, as long as the manifestation of such opinions does not interfere with the established Law and Order.*” (Declaration of human and citizen rights, 1789) **The article 11 of the Declaration of human and Citizen Rights** establish that “*The free communication of ideas and of opinions is one of the most precious rights of man. Any citizen may therefore speak, write and publish freely, except what is tantamount to the abuse of this liberty in the cases determined by Law*”. (Declaration of human and citizen rights, 1789) So, we should mention that the article 11 of the Declaration of human and Citizen Rights establish the freedom of press as the fundamental human right.

Analyzing the international act that regulates the freedom of press, we should mention the Universal Declaration of Human Rights. The article 18 establishes that “*Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance*”. (Universal Declaration of Human Rights, 1948, art. 18) This article regulates 3 freedoms: freedom of thought, conscience and religion. In addition, this article includes the right to conduct religious services, to manifest religious behavior. The provisions of this article should be analyzed in conjunction with article 19, according to which “*Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers*”. (Universal Declaration of Human Rights, 1948, art. 19) The freedom of the press is based on the human right to think freely, to formulate and express own opinion. The results of human reflection could be published and shared. The person could not be limited in his/ her right to express his opinion, except in the cases regulated by law.

Also, the freedom of press is guaranteed by the European Convention of Human Rights, which establishes that “*1. Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers. This Article shall not prevent States from requiring the licensing of broadcasting, television or cinema enterprises.*” (European Convention on Human Rights, 1950, art. 10) According to this article, freedom of speech is guaranteed to all persons and no one could be limited in this right. Freedom of the press is manifested in several aspects. This freedom includes the people’s right to have, to formulate their opinion, the right to receive and transmit information and ideas, as well as the right not to be bound by the borders of the state in communication.

However, freedom of the press may be limited by the state in several cases. The European Convention establishes that “*2. The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the*

protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary”. (European Convention on Human Rights, 1950, art. 10) So, we could conclude that this right is not the absolute one and could be restricted in the conditions established by law.

We should mention that the freedom of the press is regulated by the International Covenant on Civil and Political Rights. According to the article 19 of this international treaty “*1. Everyone shall have the right to hold opinions without interference. 2. Everyone shall have the right to freedom of expression; this right shall include freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, regardless of frontiers, either orally, in writing or in print, in the form of art, or through any other media of his choice.*” (International Covenant on Civil and Political Rights, 1976, art. 19) So, this right should be guaranteed to all people. Everyone could express this / her thoughts orally or written. Also, this right includes the liberty of art expression. So, the liberty of the press represents the possibility of expressing the person’s ideas through the mass media.

The paragraph 3 of this article establishes that “*3. The exercise of the rights provided for in paragraph 2 of this article carries with it special duties and responsibilities. It may therefore be subject to certain restrictions, but these shall only be such as are provided by law and are necessary: (a) For respect of the rights or reputations of others; (b) For the protection of national security or of public order (ordre public), or of public health or morals.*” (International Covenant on Civil and Political Rights, 1976, art. 19) We could conclude that this article largely repeats the provisions of other international treaties in the field of human rights. The freedom of the press can be violated if the published information damages the reputation of a person, public interests, National Security, good morals, as well as the health of the population. Other restrictions cannot be justified.

Analyzing the national regulation of the freed of press, we should note the First Amendment of the Constitution of the USA, which establishes: “*Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances*”. (The Constitution of The United States, 1787, the First Amendment) Generally speaking, it means that the government may not jail, fine, or impose civil liability on people or organizations based on what they say or write, except in exceptional circumstances. (Geoffrey R. Stone, Eugene Volokh)

According to the annotation to the Constitution of the USA, we should clarify some important aspects that refer to the freedom of press. Firstly, we should note that some scientists have raised the question of whether the free speech clause and the free press clause are coextensive, or whether one reaches where the other does not. It has been much debated, for example, whether the institutional press is entitled to greater freedom from governmental regulations or restrictions than are non-press individuals, groups, or associations. Justice Stewart has argued: That the First Amendment speaks separately of freedom of speech and freedom of the press is no constitutional accident, but an acknowledgment of the critical role played by the press in American society. The Constitution requires sensitivity to that role, and to the special needs of the press in performing it effectively.(Houchins v. KQED 438 U.S. 1, 17, 1978) But, as Chief Justice Burger wrote: The Court has not yet squarely resolved whether the Press Clause confers upon the ‘institutional press’ any freedom from government restraint not enjoyed by all others. (Freedom of Press: Overview)

Secondly, we should mention that the freedom of press could be limited. Several Court holdings do firmly point to the conclusion that the press clause does not confer on the press the power to compel government to furnish information or otherwise give the press access to information that the public generally does not have.(Houchins v. KQED, 438 U.S. 1, 1978) Nor, in many respects, is the press entitled to treatment different in kind from the treatment to which any other member of the public may be subjected.(Branzburg v. Hayes, 408 U.S. 665, 1972) Generally applicable laws do not offend the

First Amendment simply because their enforcement against the press has incidental effects. (Cohen v. Cowles Media, 501 U.S. 663, 669, 1991). Yet, it does seem clear that, to some extent, the press, because of its role in disseminating news and information, is entitled to deference that others are not entitled to—that its role constitutionally entitles it to governmental sensitivity, to use Justice Stewart’s word. (Freedom of Press: Overview)

The importance of the First Amendment of Constitution of the USA is manifested by the fact that it protects and fosters individual self-expression as a worthy goal; it also and as importantly affords the public access to discussion, debate, and the dissemination of information and ideas. It is clear that the same principle—the right of the public to receive information—governs nonpolitical, corporate speech. (Freedom of Press: Overview) The Supreme Court has held that restrictions on speech because of its content—that is, when the government targets the speaker’s message—generally violate the First Amendment. Laws that prohibit people from criticizing a war, opposing abortion, or advocating high taxes are examples of unconstitutional content-based restrictions. Such laws are thought to be especially problematic because they distort public debate and contradict a basic principle of self-governance: that the government cannot be trusted to decide what ideas or information “the people” should be allowed to hear. (Geoffrey R. Stone, Eugene Volokh)

We should note that the Supreme Court of the USA has interpreted “speech” and “press” broadly as covering not only talking, writing, and printing, but also broadcasting, using the Internet, and other forms of expression. The freedom of speech also applies to symbolic expression, such as displaying flags, burning flags, wearing armbands, burning crosses, and the like. (Geoffrey R. Stone, Eugene Volokh)

The principle of freedom of the press in the national legislation of the Republic of Moldova is regulated in the article 32 of Constitution, according to which “(1) *Every citizen shall be guaranteed the freedom of thought and opinion, as well as the freedom of expression in public by way of word, image or any other means possible.*” (Constitution of the Republic of Moldova, 1994) These provisions regulate the freedom of the press at the constitutional level from several perspectives. The legislator guaranteed both people’s freedom of thought, opinion and freedom to express their ideas. We should note person could choose any means for the expression of their own ideas, for example, oral speech, written, visual expression, or art. However, the freedom of speech could be restricted. “(2) *The freedom of expression may not harm the honor, dignity or the rights of other people to have and express their own opinions or judgments.* (3) *The law shall forbid and prosecute all actions aimed at denying and slandering of the State and people, instigation to sedition, war of aggression, national, racial or religious hatred, incitement to discrimination, territorial separatism, public violence, or other manifestations encroaching upon the constitutional order*”. (Constitution of the Republic of Moldova, 1994) So, paragraphs 2 and 3 of the article 32 regulate the exception of the exceptions to the guarantee of freedom of opinion, expression and the press.

Also, this right is implemented by “The law on access to information” that regulates: “a) *the relationship between the information provider and the natural and/or legal person in the process of ensuring and realizing the constitutional right of access to information; b) principles, conditions, ways and means of achieving access to official information in the possession of information providers; rights of information seekers; e) obligations of information providers in the process of ensuring access to official information; f) the modality of defending the right of access to information*”. (Law no. 982/2000 on Access to Information)

In this study we should highlight the importance of the human rights institution to define the role and importance of freedom of the press in the contemporary era. We should mention that “*without the assurance of human rights in society, the human personality could not develop freely. At the same time, without the free development of the human personality, social progress is impossible. The economic and social-political progress of the society is guaranteed, if there are regulated and*

implemented the fundamental human rights and freedoms. The human rights institution is therefore a determinant of human progress." (Greco, R, 2008, p. 162)

The importance of the freedom of press could be explained from 3 philosophical paradigms. The first paradigm is related to the principle of human autonomy, which answers the question "What is a person?" We are beings who think and feel. We vitally need to communicate, to share our thoughts, experiences and knowledge with others, especially because of the need of each man to think, to feel, to understand. This represents the possibility of manifestation of personality, human identity. So, communication with other people is the component part of the human being, and freedom of communication is the natural, inalienable right of every man. If we lose the possibility of expressing ourselves, we lose an important part of our personality. The most important question is how can we live in society and remain free? People are born free and should live freely, and the right to freedom of opinion and expression gives and guarantee us this possibility.

Another philosophical paradigm represents the principle of democracy, because freedom of speech is the indispensable part of this political regime. The opinions and beliefs of citizens represent the basis of state power during the democracy. People should have access to the results of the work of public bodies, which should guarantee the transparency of the decisional process. In this context, we should mention the public discussions that refer to the legislative process are very important because it allows the manifestation of public opinion.

The paradigm of truth is expressed in the fact that absolute truth does not exist, but it does not exclude that there is a necessity to seek to this truth. This goal becomes impossible if in society there is no free discussion between the state bodies and the citizens. We could see the situation from several points of view; see advantages and disadvantages of the law, reforms or other question of major importance during the public discussions. This right also includes the right to opposition, because the opposition could express the Public Opinion, which differs from the official position of the state. Namely, the opposition represents the power that deals with the identification of the alternative ways of solving problems of major importance and ensures the transparency of the work of public bodies.

We should mention some restrictions that relate to the freedom of the press. According to US judicial practice, some categories of speeches are not protected by the 1st Amendment of the US Constitution. There are generally three situations in which the government can constitutionally restrict speech under a less demanding standard. (Geoffrey R. Stone, Eugene Volokh¹)

Firstly, we should mention that in some circumstances, the Supreme Court has held that certain types of speech are of only "low" First Amendment value, such as: a. Defamation: False statements that damage a person's reputations can lead to civil liability (and even to criminal punishment), especially when the speaker deliberately lied or said things they knew were likely false. ([New York Times v. Sullivan](#), 1964). b. True threats: Threats to commit a crime (for example, "I'll kill you if you don't give me your money") can be punished. ([Watts v. United States](#), 1969). c. "Fighting words": Face-to-face personal insults that are likely to lead to an immediate fight are punishable. ([Chaplinsky v. New Hampshire](#), 1942). But this does not include political statements that offend others and provoke them to violence. For example, civil rights or anti-abortion protesters cannot be silenced merely because passersby respond violently to their speech. ([Cox v. Louisiana](#), 1965). d. Obscenity: Hard-core, highly sexually explicit pornography is not protected by the First Amendment. ([Miller v. California](#), 1973). e. Child pornography: Photographs or videos involving actual children engaging in sexual conduct are punishable, because allowing such materials would create an incentive to sexually abuse children in order to produce such material. ([New York v. Ferber](#), 1982). f. Commercial advertising: Speech advertising a product or service is constitutionally protected, but not as much as other speech. For instance, the government may ban misleading commercial advertising, but it generally can't ban misleading political speech. ([Virginia Pharmacy v. Virginia Citizens Council](#), 1976). (Geoffrey R. Stone, Eugene Volokh¹)

Outside these narrow categories of “low” value speech, most other content-based restrictions on speech are presumptively unconstitutional. Even entertainment, vulgarity, “hate speech” (bigoted speech about particular races, religions, sexual orientations, and the like), blasphemy (speech that offends people’s religious sensibilities), and violent video games are protected by the First Amendment. The Supreme Court has generally been very reluctant to expand the list of “low” value categories of speech. (Geoffrey R. Stone, Eugene Volokh¹)

Secondly, the government can restrict speech under a less demanding standard when the speaker is in a special relationship to the government. For example, the speech of government employees and of students in public schools can be restricted, even based on content, when their speech is incompatible with their status as public officials or students. A teacher in a public school, for example, can be punished for encouraging students to experiment with illegal drugs, and a government employee who has access to classified information generally can be prohibited from disclosing that information. (*Pickering v. Board of Education*, 1968). (Geoffrey R. Stone, Eugene Volokh¹)

Thirdly, the government can also restrict speech under a less demanding standard when it does so without regard to the content or message of the speech. Content-neutral restrictions, such as restrictions on noise, blocking traffic, and large signs (which can distract drivers and clutter the landscape), are generally constitutional as long as they are “reasonable.” Because such laws apply neutrally to all speakers without regard to their message, they are less threatening to the core First Amendment concern that government should not be permitted to favor some ideas over others. (*Turner Broadcasting System, Inc. v. FCC*, 1994). But not all content-neutral restrictions are viewed as reasonable; for example, a law prohibiting all demonstrations in public parks or all leafleting on public streets would violate the First Amendment. (*Schneider v. State*, 1939). (Geoffrey R. Stone, Eugene Volokh¹)

What are the abuses of the principle of freedom of press today? There is so-called fake news, the concept that refers to the publication of the unverified or false information, for example about famous people or some diseases. “Fake news” is an expression that became popularized and politicized during the 2016 U.S. elections. Predating these elections, it primarily denoted inaccurate news pieces (often intentionally fabricated), or was used as a more specific term for political satire in the form of staged news shows. The meaning of the term now ranges from fabricated news circulated via social media to a polemic umbrella term meant to discredit “legacy” news media. (Quandt, T., Frischlich, L., Boberg, S., & Schatto-Eckrodt, T., 2019) Alcott and Gentzkow specify fake news rather narrowly as “news articles that are intentionally and verifiably false, and could mislead readers.” (Alcott and Gentzkow, 2017, p. 213) They explicitly exclude other forms of misleading information, such as mistakes by journalists or politicians, rumors or conspiracies without association to specific news articles, and entertainment-oriented formats such as satire. Other academics broadly perceive fake news as part of the larger issue of misinformation online (e.g., Wardle & Derakhshan, 2017), or specifically as “a new form of political misinformation ... in journalistic accounts” (Guess, Nyhan, & Reifler, 2018, pp. 1–2). In a widely cited first draft article on fake news, Wardle (2017) introduces a typology of mis- and disinformation. She argues that the content, the underlying motivations of the creators, and the dissemination of information varies, and that mis- and disinformation can exist in various forms, rather than just one clear-cut type called fake news. Wardle identifies seven distinct types on a scale of intended deceit. These range from satire over misleading headlines, misleading content, and false contextual information to imposter content (with faked source information), manipulated content, and fully fabricated content. (Quandt, T., Frischlich, L., Boberg, S., & Schatto-Eckrodt, T., 2019) This situation could be encountered in various scientific or even legal fields, which influence people’s opinion on important social issues. Another aspect represents the propaganda carried out by the media, especially during the election campaign, when the news manipulates the public opinion.

We could conclude that the phenomenon of fake news is widely spread both in the information presented by magazines, television channels, articles on the internet, and information presented on social networks. The presentation of fake news represents an abuse of the freedom of press, which in this case is used for disinformation of people, manipulation and propaganda of the interests of some circles of people.

Another abuse of this right is the publication of personal information, which represents both the violation of the person's right to privacy and the right to image. The publication of fake news violates the code of ethics applied to printed publications and other television channels that disseminate information. It is possible criminal prosecution of reporters and authors of analytical programs, articles and other content in which in published personal information. It is forbidden the publication of the articles or the dissemination of information that calls for racism, racial discrimination, terrorism, and suicide.

Russian Federation adopted several laws prohibiting the dissemination and creation of fake news in March 2020 such as the Federal Law No. 27-FZ of March 18, 2019 "On Amendments to the Code of Administrative Offences of the Russian Federation", as well as the Federal Law No. 31-FZ "On Amendments to Article 15-3 of the Federal Law "On Information, Information Technologies and Information Protection". Both laws prohibit the dissemination of information on the Internet that creates *"a threat of harm to the life or health of citizens, property, a threat of mass disruption of order and public safety, a threat of interference with the functioning or termination of the functioning of life support facilities, transport or social infrastructure, credit institutions, energy, industry or communications facilities."*

Federal laws introduced parts nine, ten and eleven in Article 13.15 of the Administrative Code, and also provided the blocking of the resource that posted fake news in provisions of "The Law On Information, Information Technologies and Information Protection" (2006). The authorities applied restriction of access to the resource when the media refuses to delete the posted news.

The adopted amendments to the legislation determined fines from 30,000 to 100,000 rubles for ordinary citizens, from 60,000 rubles to 200,000 rubles for officials, as well as from 200,000 to 500,000 rubles, for companies. This range of amounts is provided for those who published the fake news for the first time. If the publication led to someone's death, or caused harm to health, caused damage to property - the fine increases to 400,000 rubles for ordinary citizens, 900,000 rubles, for officials or 1.5 million rubles, for companies. (Fake-news and the pandemic: how legislation combats disinformation, 2020)

Currently, there are few news channels that publish verified information and are independent in reflecting the events. In 2017, a U.S.-based nonprofit, Freedom House, found that just 13 percent of the world's population enjoys a free press—a media environment where political news coverage is robust and uncensored, and the safety of journalists is guaranteed. The world's 10 worst-rated countries and territories include: Azerbaijan, Crimea, Cuba, Equatorial Guinea, Eritrea, Iran, [North Korea](#), [Syria](#), Turkmenistan and Uzbekistan. The United States ranked 37 of 199 countries and territories for press freedom in 2017. Norway, the Netherlands and Sweden were the top ranking countries. (Freedom of the Press, 2017)

CONCLUSION

Actually, the freedom of press is widely regulated at the international and national level. This freedom represents the basic principle of the democratic political regime. However, the freedom of press is not the unlimited one. States elaborate restriction of it based, for example, on the national security, public order, protection of other people's rights. Currently, we could detect some abuses of this principle. It is widely spread the phenomenon of fake news through which the media manipulates with public opinion. Some states sanction the publication of fake news to combat this negative phenomenon. We

could conclude that actually the principle of press freedom is facing new challenges that require state intervention to reduce the impact of fake news on public opinion, and, on the other hand, public authorities must guarantee compliance with the principle of freedom of press.

REFERENCES

- Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election (NBER Working Paper 23089). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. doi:10.3386/w23089
- Bill of Rights (1791). [Bill of Rights \(1791\) - Bill of Rights Institute](#)
- Bill of Rights February 13 , 1689 [Билль о правах 13 февраля 1689 г. \(shmat.by\)](#)
- [Branzburg v. Hayes, 408 U.S. 665 \(1972\)](#) (grand jury testimony be newspaper reporter); [Zurcher v. Stanford Daily, 436 U.S. 547 \(1978\)](#) (search of newspaper offices); [Herbert v. Lando, 441 U.S. 153 \(1979\)](#) (defamation by press); [Cohen v. Cowles Media Co., 501 U.S. 663 \(1991\)](#) (newspaper's breach of promise of confidentiality).
- Chaplinsky v. New Hampshire (1942) [Chaplinsky v. New Hampshire | Oyez](#)
- [Cohen v. Cowles Media, 501 U.S. 663, 669 \(1991\)](#). U.S. Reports: [Cohen v. Cowles Media Co., dba Minneapolis Star & \(and\) Tribune Co., et al., 501 U.S. 663 \(1991\)](#). (loc.gov)
- Constitution Annotated Analysis and Interpretation of the U.S. Constitution Amdt1.3.1 Freedom of Press: Overview [Freedom of Press: Overview | Constitution Annotated | Congress.gov | Library of Congress](#)
- Constitution of the Republic of Moldova Published: 29.03.2016 in Monitorul Oficial no. 78 Article No. 140 Effective date: 08/27/1994 [Constitution of the Republic of Moldova — Presidency of the Republic of Moldova \(presedinte.md\)](#)
- Cox v. Louisiana (1965) [Cox v. Louisiana | Oyez](#)
- European Convention on Human Rights as amended by Protocols Nos. 11, 14 and 15 supplemented by Protocols Nos. 1, 4, 6, 7, 12, 13 and 16 https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf
- Fake-news and the pandemic: how legislation combats disinformation (2020) [Fake-news и пандемия: как законодательство борется с дезинформацией \(pravo.ru\)](#)
- Freedom of the Press (2017) History.Com Editors [Freedom of the Press - HISTORY](#)
- Geoffrey R. Stone, Eugene Volokh *Common Interpretation Freedom of Speech and the Press* [Interpretation: Freedom of Speech and the Press | The National Constitution Center](#)
- Guess, A., Nyhan, B., & Reifler, J. (2018, January 9). Selective exposure to misinformation: Evidence from the consumption of fake news during the 2016 U.S. presidential campaign. Retrieved from <https://www.dartmouth.edu/~nyhan/fake-news-2016.pdf>
- [Houchins v. KQED 438 U.S. 1, 17 \(1978\)](#) (concurring opinion). Justice Stewart initiated the debate in a speech, subsequently reprinted as Stewart, *Or of the Press*, 26 Hastings L. J. 631 (1975). Other articles are cited in [First National Bank of Boston v. Bellotti, 435 U.S. 765, 798 \(1978\)](#) (Chief Justice Burger concurring).
- [Houchins v. KQED, 438 U.S. 1 \(1978\)](#), and *id.* at 16 (Justice Stewart concurring); [Saxbe v. Washington Post, 417 U.S. 843 \(1974\)](#); [Pell v. Procunier, 417 U.S. 817 \(1974\)](#); [Nixon v. Warner Communications, 435 U.S. 589 \(1978\)](#). [Richmond Newspapers v. Virginia, 448 U.S. 555 \(1980\)](#); [Globe Newspaper Co. v. Superior Court, 457 U.S. 596 \(1982\)](#).
- International Covenant on Civil and Political Rights Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966 entry into force 23 March 1976, in accordance with Article 49 [OHCHR | International Covenant on Civil and Political Rights](#)
- Law no. 982/2000 on Access to Information Published : 28-07-2000 in Monitorul Oficial no. 88-90 art. 664 [LP982/2000 \(legis.md\)](#)

Miller v. California (1973) [Miller v. California | Oyez](#)

New York Times Company v. Sullivan (1964) [New York Times Company v. Sullivan | Oyez](#)

New York v. Ferber (1982) [New York v. Ferber | Oyez](#)

Pickering v. Board of Education (1968) [Pickering v. Board of Education | Oyez](#)

Popper K. R. (1962) Open Society and its enemies [The Open Society And Its Enemies : K_r popper : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)

Quandt, T., Frischlich, L., Boberg, S., & Schatto-Eckrodt, T. (2019). Fake news. *The international encyclopedia of journalism studies*, 1-6.

Schneider v. State of New Jersey (1939) [Schneider v. State of New Jersey | Oyez](#)

The Constitution of The United States (1787) <https://constitutionus.com/>

The Declaration of the Rights of Man and of the Citizen (1789) [The Declaration of the Rights of Man and of the Citizen | Élysée \(elysee.fr\)](#)

The Federal Law No. 27-FZ of March 18, 2019 “On Amendments to the Code of Administrative Offences of the Russian Federation” [Федеральный закон от 18.03.2019 № 27-ФЗ · Официальное опубликование правовых актов · Официальный интернет-портал правовой информации \(pravo.gov.ru\)](#)

The Federal Law No. 31-FZ “On Amendments to Article 15-3 of the Federal Law “On Information, Information Technologies and Information Protection” [Федеральный закон от 18.03.2019 № 31-ФЗ · Официальное опубликование правовых актов · Официальный интернет-портал правовой информации \(pravo.gov.ru\)](#)

The law “On Information, Information Technologies and Information Protection” (2006) [Федеральный закон "Об информации, информационных технологиях и о защите информации" от 27.07.2006 N 149-ФЗ \(последняя редакция\) / КонсультантПлюс \(consultant.ru\)](#)

Turner Broadcasting System, Inc. v. Federal Communications Commission (1994) [Turner Broadcasting System, Inc. v. Federal Communications Commission | Oyez](#)

U.S. Supreme Court *Watts v. United States*, 394 U.S. 705 (1969) *Watts v. United States* No. 1107, Misc. Decided April 21, 1969 394 U.S. 705 [Watts v. United States :: 394 U.S. 705 \(1969\) :: Justia US Supreme Court Center](#)

Universal Declaration of Human Rights (1948) [Universal Declaration of Human Rights | United Nations](#)

Virginia State Board of Pharmacy v. Virginia Citizens Consumer Council, Inc. (1976) [Virginia State Board of Pharmacy v. Virginia Citizens Consumer Council, Inc. | Oyez](#)

Wardle, C. (2017, February 16). Fake news: It’s complicated. First Draft. Retrieved March 7, 2018, from <https://firstdraftnews.com/fake-news-complicated/>

Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making (Council of Europe report DGI (2017)09). Strasbourg, France.

Greco, R (2008). *Stere-Juristul*. CH.: UNIVERSUL 248 P. ISBN 978-9975-944-72-4.

TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRENEN KIRGIZ ÖĞRENİCİLERİN A1 DÜZEYİNDE OKUMA BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Dr. Sibel BARCIN

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

ÖZET

Dil öğretimi sürecinde okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerisinin birlikte geliştirilmesi büyük önem taşır. Öğrenciler için yazma becerisinin kazanılması diğer becerilere göre daha zordur. Bununla birlikte okuma ve yazma becerisi arasında benzer zihinsel süreçler yer almaktadır. Bu sebeple dil öğrenimi sürecinde okuma becerisini geliştiren bir öğrencinin yazma becerisini de geliştirdiği gözlenmiştir.

Kırgız öğrenciler için Türkiye Türkçesini öğrenmek diğer dillere göre daha kolaydır. Buna karşın öğrenciler çeşitli dil bilgisi konularında zorlanabilmektedirler.

Bu çalışma, Altın Köprü Türkçe Öğretimi ders kitabında yer alan A1 düzeyindeki okuma anlama metinlerini kapsamaktadır. Çalışmanın amacı, Kırgızlara Türkiye Türkçesi öğretiminde A1 düzeyinde okuma becerisini incelemek ve öğrencilerin hatalarını tespit etmektir. Çalışmanın örneklemi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu bünyesinde 2021-2022 öğretim yılında öğrenim gören 24 Kırgız öğrencidir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması esas alınmış ve veriler gözlem aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında öğrencilerin ilk haftalarda alfabedeki benzer bazı harfleri yanlış okudukları görülmüştür. Özellikle /c/ sesinin okunmasında yanlışlıklar gözlenmiştir. Bununla birlikte ilk haftalarda kimi zaman /g/ sesinin İngilizcedeki gibi seslendirildiği; Rusçanın Kırgız Türkçesine etkisi sonucu telaffuzda yanlışlar yapıldığı saptanmıştır. Bu sonuçlara dayanarak öğrenme-öğretme ortamında yanlış seslendirilen harflerin tekrar edilmesi ve telaffuz çalışmasına daha çok önem verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi öğretimi, Ders kitabı, Okuma becerisi.

EXAMINATION OF READING SKILLS OF KYRGYZ STUDENTS AT A1 LEVEL LEARNING TURKISH

ABSTRACT

It is very important to develop your reading, listening, speaking and writing skills together in the process of language learning. Writing skills are more difficult for learners to acquire than other skills. However, there are similar mental processes between reading and writing skills. For this reason, it has been observed that a student who improves his reading skills while learning a language also improves his writing skills.

It is easier for Kyrgyz students to learn Turkish than other languages. On the other hand, students may have difficulties in various grammar subjects.

This study covers the reading comprehension texts at the A1 level in the Altın Köprü Turkish Teaching textbook. The purpose of the study is to examine the reading skill at A1 level in teaching Turkish to the Kyrgyz students and to identify the mistakes of the learners. The study involved 24 Kyrgyz students who studied at the Kyrgyz-Turkish Manas University at the school of foreign languages in the 2021-2022 academic year. The study was based on case study, one of the qualitative research methods, and the data were obtained through observation. Considering the results obtained from the study, it was observed that students misread some similar letters in the alphabet in the first weeks. In particular, mistakes were observed in the reading of the /c/ sound. However, some students

in the first weeks pronounced /g/ as in English. It was found that mistakes were made in pronunciation as a result of the influence of the Russian language on Kyrgyz. Based on these results, it is recommended to repeat the wrongly pronounced letters in the learning-teaching environment and to pay more attention to the pronunciation practice.

Keywords: Teaching Turkish, Textbook, Reading skill.

1. Giriş

Kırgızlara Türkiye Türkçesi öğretiminin niteliğini artırmak için dört temel becerinin birlikte kazandırılması önemlidir. Kullanılacak materyaller öğrencilerin duyularını uyaracak düzeyde olması öğretimin daha iyi olmasını sağlayacak ve öğrencilerin derse karşı tutumlarını olumlu şekilde değiştirecektir.

Okuma becerisi, içerisinde birçok değişkeni barındıran ve sistemli bir eğitim sürecini gerektiren dil öğrenim alanıdır. Okuma becerisinin ilişkili olduğu değişkenleri genel olarak okuma eğitiminden ve öğrenciden kaynaklananlar olmak üzere iki grupta toplayabiliriz. Okuma eğitimin niteliği, kullanılan yöntem ve teknikler, öğretmenin yaklaşımı ve öğretim ortamının fiziksel koşulları okuma eğitiminden kaynaklanan değişkenleri oluşturmaktadır. Bu değişkenler üzerinde çalışıldıkça ve dil eğitiminin olanaklarına bağlı olarak geliştirilebilen ve üzerinde sıklıkla çalışılan alanlardır. Ancak öğrencinin ön bilgileri, dil eğitimini istemesi, öğrendiği dile ait kültürel ve o dile ait ön bilgisi öğrenciden kaynaklanan değişkenleri oluşturmakta ve bunların çok azı geliştirilebilir niteliktedir (İşcan, 2016: 491).

Okuma becerisini geliştirmek için bu beceri ile ilişkili olan değişkenlerin tanınması ve okuma eğitiminde farklı stratejilerden yararlanılması önemlidir (Tüfekçioğlu, 2013: 103).

Okuma becerisinin geliştirilebilmesi için öğrencinin okuma amaçlarını belirlemesi gerekmektedir. Çünkü okumanın amaçları bu sürecin neden yapıldığını ve bu süreçten ne beklediğini belirlemektedir. Okuma amaçlarının okuma becerisinin geliştirilmesi için tek başına yeterli değildir. Bu durumda öğrencinin belirli stratejileri kullanması gerekmektedir (Şen, 2015: 77).

Okuma süreci bir beynin diğer bir beyinle belirli bir konu etrafında diyalogu olarak algılanabilir. Yazı ise kişinin kendi beyinini tanıma sürecidir. Yazma, bir bakıma bireyin şemalarında var olanları bulup düzene koymasındır. Bu nedenle yazma süreci okumanın aynası olarak görülebilir. Yazma, kaligrafik bir eylemin adı olsa da aynı zamanda bir metin oluşturmak anlamında düşünme yeteneğini en üst düzeyde kullanma işlevidir. Bu bağlamda okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerileri okul yaşamındaki başarının temelini oluşturmakta ve bireyin kişisel başarısının sınırlarını belirlemektedir (Karadağ ve Kayabaşı, 2011: 990).

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, nitel araştırmaya başvurulmuştur. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: s. 41). Çalışmanın yöntemi durum çalışmasıdır. Yıldırım ve Şimşek (2018: s. 289) durum çalışmasını “nasıl ve niçin sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine olanak veren araştırma yöntemi” olarak tanımlar.

2.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, A1 düzeyinde Türkiye Türkçesi öğrenen Kırgız öğrencilerin okuma becerilerini ölçmektir. Bu kapsamda araştırmanın temel problem cümlesi şu şekildedir: “Türkiye Türkçesi öğrenen Kırgız öğrencilerin okuma becerilerinin önündeki en önemli sorun veya sorunlar nelerdir?”

Araştırmanın alt problemleri ise aşağıdaki gibidir:

1. Alfabedeki benzer harf yanlışları nelerdir?
2. Telaffuzda görülen yanlışlar nelerdir?

2.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini yabancı dil olarak Türkçe öğrenen A1 düzeyindeki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu bünyesinde 2021-2022 öğretim yılında öğrenim gören 24 Kırgız öğrencidir.

2.4. Verilerin Toplanması

Öğrencilerin okuma becerilerini değerlendirmek üzere Altın Köprü Türkçe öğretimi ders kitabından faydalanılmıştır. Öğrenciler tarafından ders kitabındaki okuma metinleri okunurken öğretici gözlem yoluyla çeşitli notlar almıştır. Verilerin belirlenmesi için söz konusu kitaptaki “Türkiye’de Bir Yabancı” adlı okuma metni seçilmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, kitaptaki “Türkiye’de Bir Yabancı” adlı okuma metninin okunmasından hareketle elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Ö1. Dairem *eki* oda, bir salon.

Kırgız Türkçesindeki sayı adları bir, eki, üç, dört şeklinde yazılmaktadır. Bu sebeple Türkiye Türkçesindeki sayı adları ile benzerlik göstermektedir.

Ö2. Komşular da çok *nazik* ve *güleryüzlüler*.

Ö3. Komşular da çok *nazik* ve *güleryüzlüler*.

Ö4. Komşular da çok *nazik* ve *güleryüzlüler*.

Öğrenciler nazik sıfatındaki /a/ sesini kısa okumuşlardır. Bu yüzden öğrenciler telaffuzda hata yapmışlardır.

Ö5. İzmir *cazları* çok sıcak, bu nedenle yaz akşamları hep balkondayım.

Ö6. İzmir *yazları* çok sıcak, bu nedenle yaz akşamları hep balkondayım.

Ö7. İzmir *cazları* çok sıcak, bu nedenle yaz akşamları hep balkondayım.

Türkiye Türkçesindeki yaz mevsiminin Kırgız Türkçesindeki şekli “cay”dır. İlkbahar ise “caz” demektir. Öğrenciler hedef dil ile Kırgız Türkçesindeki genel benzerlikten dolayı olumsuz aktarım yapmışlardır.

Ö7. Komşular da çok nazik ve *güleryüzlüler*.

Ö8. Komşular da çok nazik ve *güleryüzlüler*.

Ö9. Komşular da çok nazik ve *güleryüzlüler*.

Ö10. Komşular da çok nazik ve *güleryüzlüler*.

Ö11. Komşular da çok nazik ve *güleryüzlüler*.

Ö12. Komşular da çok nazik ve *güleryüzlüler*.

Ö13. Komşular da çok nazik ve *güleryüzlüler*.

Çoğu öğrenci +lü sıfat yapım ekini telaffuz etmekte zorlanmıştır.

Ö14. *Ailem* Kuala Lumpur’da.

Öğrenci aile adını ayle şeklinde okumuştur.

Ö15. Bornova gündüz de akşam da *hareketli* bir ilçe.

Ö16. Bornova gündüz de akşam da *hareketli* bir ilçe.

Ö17. Bornova gündüz de akşam da *hareketli* bir ilçe.

Ö18. Bornova gündüz de akşam da *hareketli* bir ilçe.

Ö19. Bornova gündüz de akşam da *hareketli* bir ilçe.

Ö20. İzmir'de *hayat* güzel.

Bazı öğrenciler /h/ sesinin telaffuzunda zorlanmışlardır.

Ö21. Eşi Haris Malezya'da ünlü bir *şarkıcı*.

Ö2. Eşi Haris Malezya'da ünlü bir *şarkısı*.

Ö5. Eşi Haris Malezya'da ünlü bir *şarkıcı*.

Ö22. Eşi Haris Malezya'da ünlü bir *şarkıcı*.

Ö18. Eşi Haris Malezya'da ünlü bir *şarkıcı*.

Ö20. Eşi Haris Malezya'da ünlü bir *şarkıcı*.

Ö23. Eşi Haris Malezya'da ünlü bir *şarkıcı*.

Latin alfabesindeki /c/ sesinin Kiril alfabesindeki karşılığı /s/ şeklindedir. Bu sebeple kimi öğrenci /c/ sesini /s/ şeklinde okumuştur.

Ö24. *Erkek kardeşim* Tavfik, Nairobi Üniversitesi Veteriner Fakültesinde öğrenci.

Öğrenci kardeş kelimesini okurken /k/ sesinin sesletiminde zorlanmıştır.

Ö16. *Ege* Üniversitesi Tıp Fakültesinde doktorum.

Bazı öğrenciler *Ege* kelimesini okurken /g/ sesini /j/ şeklinde okumuşlardır. Bu kapsamda bu öğrencilerin İngilizce etkisiyle hatalı okudukları söylenebilir.

Ö16. Evim İzmir, Bornova'da, dört *katlı* eski bir apartmanda.

Ö16. O, 2 yaşında, sempatik ve çok *akıllı* bir çocuk.

Yukarıdaki cümlelerde öğrenciler okuma sırasında /k/ sesinin sesletiminde hata yapmışlardır.

Ö8. *Ege* Üniversitesi *Tıp* Fakültesinde doktorum.

Öğrenci /ı/ sesini /i/ sesi olarak okumuştur. Bu okuma yanlışını çoğu öğrenci yazma becerisinin ilk haftalarında yapmaktadır.

Ö22. Bornova *gündüz* de akşam da *hareketli* bir ilçe.

Ö22. Başarılı, çalışkan ve yetenekli bir *genç*.

Yukarıdaki cümlelerde öğrenci /g/ sesini /k/ sesi olarak seslendirmiştir. Bununla birlikte Türkiye Türkçesinde gün adının karşılığı Kırgız Türkçesinde kündür.

Ö16. Eşi Haris Malezya'da *ünlü* bir şarkıcı.

Öğrenci ünlü sıfatının sesletiminde hata yapmıştır.

Ö16. *Ege* Üniversitesi Tıp *Fakültesinde* doktorum.

Öğrenci fakülte ismini fakül'tet olarak okumuştur.

Ö5. Henüz 2. sınıfta.

Öğrenci sıra sayısını belirtmek için kullanılan noktayı fark etmemiştir.

4. Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonucunda, Türkiye Türkçesi öğrenen Kırgız öğrencilerin Rusçanın Kırgız Türkçesine etki etmesi sonucunda telaffuzda zorlandıkları; çoğu öğrencinin İngilizce öğrenirken Latin alfabesiyle tanışmaları sonucunda bazı kelimeleri yanlış seslendirdikleri belirlenmiştir. Bununla birlikte iki lehçe arasındaki benzerliklerden dolayı öğrencilerin ana dillerinden olumsuz aktarım yaptıkları gözlenmiştir. Bu çerçevede ana dilin etkisiyle yapılan yanlışların önüne geçilmesi için konuşma becerisine yönelik etkinliklerin sayısı artırılabilir.

Öğrencilerin metni anlamak için okuma yaptıkları göz önünde bulundurulduğunda metnin kapsadığı bilgi düzeyinin öğrencinin seviyesine uygun olması beklenmektedir. Buna karşın bazı öğrencilerin +II sıfat yapım ekini telaffuz etmede ve anlamada zorlandıkları göze çarpmaktadır.

Okuma metninde Bornovalıların iyiliksever oldukları, komşuların ise nazik oldukları dile getirilmiştir. Okuma metni bu yönüyle hem Türk kültürüne hem de nezaket ifadelerine yer verdiğini göstermiştir. Bu bakımdan metinde kültürel boyutun bulunması A1 kazanımlarıyla örtüşmektedir. Bununla birlikte

seçilen metnin okuma becerisinin amaçlarına uyduğu, gerçek yaşamın amaçlarıyla benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Özetle, sesli okuma ile öğrencilerin doğru sesletim yapıp yapmadıkları değerlendirilmiş; çoğu öğrencinin olumsuz aktarım yaptığı anlaşılmıştır.

Kaynaklar

İşcan, A. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Okuma Becerisi Kazandırmada Filmlerin Kullanımı. *Turkish Studies*, 21(11), 487-500.

Karadağ, R. ve Kayabaşı, B. (2011). Yazılı Anlatım Becerilerinin Geliştirilmesinde Okuma Metinleri Olarak Gazete Köşe Yazılarının Kullanılması. *Turkish Studies*, 6(3), 989-1010.

Şen, E. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Okuma Becerisini Geliştirmek Üzere “Bellek Stratejilerinin” Kullanımı. *E-Dil Dergisi*4, 64-83.

Tüfekçioğlu, B. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçe Okuma Becerisinin Yöntem ve Materyal Açısından Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma. *E-Dil Dergisi*1, 101-117.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

8.SINIF ÖĞRENCİLERİN ÇEVRE VE SORUNLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ayten UÇARÇELİK
Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Bülent ÇAVAŞ
Dokuz Eylül Üniversitesi

ÖZET

Fen Eğitiminin Uyumu – İkinci Araştırma (The Relevance of Science Education- Second (ROSES), Norveç Oslo Üniversitesi'nde Svein Sjoberg ve Camilla Schreiner tarafından yürütülen ROSE projesine dayanmaktadır. ROSES ve ROSE projelerinin her ikisi de okul ve okul dışında Fen ve Teknoloji öğrenimine etki eden önemli faktörlere ışık tutmayı amaçlayan uluslararası karşılaştırmalı araştırma projesidir. Bu proje ROSE projesinin devamı niteliğinde olup, ilgi gören bir proje olması sebebiyle ROSE araştırmacıları tarafından revize edilip yeni anket bölümleri eklenmiştir. ROSES çalışmasında Fen ve Teknoloji öğretimi için gerekli unsurların ele alındığı ve kanıtların toplandığı betimsel bir araştırma tasarımı kullanılmaktadır. Bununla birlikte, hem ulusal hem de uluslararası karşılaştırma yapılması ve ayrıca fen öğretim programlarının mevcut durumunun ortaya konulmasında deneysel temelli bir bakış açısı sağlamaktadır (Ogawa ve ark, 2004).

Bu çalışmada ROSES projesi tarafından geliştirilen anketin “Çevresel sorunlar ve Ben” bölümü 8.sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Pandemi döneminde uygulaması yapılan anket kapsamında 854 veri (375 Kız, 479 Erkek) toplanmıştır. Elde edilen veriler kapsamında öğrencilerin çevreyi tehdit eden etmenler konusunda çok hassas oldukları; çevrenin korunması konusunda insanların daha dikkatli olmaları gerektiği ve çevresel sorunları çözmenin sadece gelişmiş ülkelerin bir sorunu olmadığı konusunda görüş bildirmişlerdir. Daha fazla bulgular sunu sırasında tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: ROSES, Fen Eğitimi, Çevresel Sorunlar, 8. Sınıf Öğrencileri

A RESEARCH ON 8th GRADE STUDENTS' OPINIONS ON THE ENVIRONMENT AND PROBLEMS

ABSTRACT

The Relevance of Science Education- Second (ROSES) is based on the ROSE project conducted by Svein Sjoberg and Camilla Schreiner at the University of Oslo, Norway. Both ROSES and ROSE projects are international comparative research projects that aim to shed light on the important factors affecting Science and Technology learning in and out of school. This project is a continuation of the ROSE project and since it is a project that attracts attention, it has been revised by ROSE researchers and new survey sections have been added. In the ROSES study, a descriptive research design is used in which the necessary elements for science and technology teaching are discussed and evidence is collected. In addition, it provides an empirically-based perspective in making both national and international comparisons and also in revealing the current state of science teaching programs (Ogawa et al, 2004).

In this study, the "Environmental Problems and Me" section of the questionnaire developed by the ROSES project was applied to 8th grade students. Within the scope of the questionnaire applied during the pandemic period, 854 data (375 Boys, 479 Girls) were collected. Within the scope of the data obtained, it is stated that the students are very sensitive about the factors that threaten the environment; They stated that people should be more careful about protecting the environment and solving

environmental problems is not only a problem of developed countries. Further findings will be discussed during the presentation.

Keywords: ROSES, Science Education, Environmental Issues, 8th Grade Students

Giriş

2018 yılında yeniden yapılandırılan Fen Bilimleri Dersi öğretim programının içeriğine bakıldığında, öğrencilerin öğrenme ve öğretme ortamında aktif olabilecekleri, sorgulamaya dayalı öğrenme yaklaşımının merkezde yer alacağı bir sistemin tasarlandığı görülmektedir. İlgili ders öğretim programında öğrencilerin bilginin kaynağını araştıran, sorgulayan, açıklayan, tartışan ve ürüne dönüştüren birey rolünü üstlenmeleri beklenirken, öğretmenlerden ise öğrencileri bu süreçlere yönlendirici birer yenilikçi öğretmen rolleri üstlenmeleri beklenmektedir (MEB, 2013). Öğrenme yaklaşımları olarak problem, proje, argümantasyon, iş birliğine dayalı öğrenme gibi süreçlerden net bir şekilde bahsedilmiştir. Bu süreçlerde çevre ve çevreye yönelik sorunlar ortaokul öğretim programında önemli bir tema olarak ele alınmıştır.

Bireylere çevre bilinci ve olumlu bakış açısı kazandırmada ilk etken, bireyin içinde doğduğu ailesi ve yer aldığı toplumdur. Bir birey içinde doğduğu çevredekileri gözlemleyerek ve taklit ederek büyür. Çevre eğitiminin başladığı ilk yer, bireyin ailesi ve bu dönemde kazandığı yaşantıları yani informal öğrenmeleridir. Sonraki dönemlerde ise okul öncesi ve örgün eğitim kurumları ile çevre eğitimi devam eder. Schultz ve diğerleri (2005) çevreyle alakalı sorun ve aktiviteleri bir birey olarak sahip olduğumuz niyet, inanç, ilgi, istek ise çevresel tutumumuzu ifade ederken; çevresel sorunlara yönelik merakımız ise çevresel ilgiyi işaret eder. Genç bireylerin çevresel ilgisi oldukça önemlidir. Çünkü; bugünkü teknolojik ve sanayi gelişiminden dolayı ortaya çıkabilecek çevresel sorunlarla baş etmede daha fazla rol oynayacaklar. Bu sebeple okul çağındaki öğrenciler için etkili bir çevre eğitimi çok önemlidir (Erol ve Gezer, 2006). Gelecek nesillerin daha sağlıklı ve güvenilir bir ortamda yaşamalarını sağlamak için çevreye duyarlı bireyler yetiştirmek, bir zorunluluk haline gelmiştir (Şahin ve diğerleri, 2004).

Öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik görüşlerini geniş bir ölçekte inceleyen uluslararası projelerin başında ROSE ve ikincisi olan ROSES gelmektedir. The Relevance of Science Education-Second (ROSES), okulda ve okul dışında Fen ve Teknoloji (FT) öğrenimi için önemli olan faktörlere ışık tutmayı amaçlayan uluslararası bir karşılaştırmalı araştırma projesidir. 2003 yılında ilki yapılan ve Norveç Oslo Üniversitesi'nden Svein Sjøberg ve Camilla Schreiner tarafından yürütülen ROSE projesine dayanmaktadır. ROSES Projesinin koordinatörlüğünü ise İsveç'te bulunan Linköping Üniversitesinden Dr. Anders Jidesjö; Mid Sweden Üniversitesinden Dr. Magnus Oskarsson ve Dr. Anna-Karin Westman yapmaktadır.

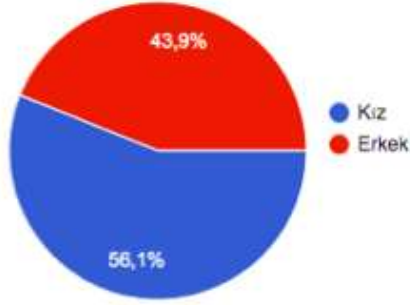
Bu proje yaklaşık 40 ülkenin katılımı ile yürütülmektedir. Proje kapsamında her ülke geliştirilen ortak ölçme aracını kendi ülke diline çevirmekte ve ilgili yaş grubu öğrencilerinden veriler toplamaktadır. Elde edilen veriler kullanılarak uluslararası ölçekte karşılaştırmalar yapılmaktadır.

Bu çalışmada ise ROSES proje kapsamında oluşturulan anketin çevre sorunlarına yönelik kısmı kullanılarak 8.Sınıf öğrencilerinin “çevresel sorunlar ve ben” hakkında görüşlerinin alınması hedeflenmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada ROSES Anketinin “Çevresel Sorunlar ve Ben” bölümü kullanılmıştır. İzmir'deki 8.Sınıf Öğrencileri üzerine online yapılan anketin ilk bölümünde demografik bilgilerin alındığı 5 soru ve “Çevresel Sorunlar ve Ben” kısmındaki ankette ise 13 madde yer almaktadır. Anket İzmir'de öğrenim görmekte olan 854 öğrenciye uygulanmıştır. Grafik 1'de öğrencilerin cinsiyet dağılımları

gösterilmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin 375'i Erkek (%43,9) ve 479'u (%56,1) ise kız öğrencilerden oluşan toplam 854 kişidir.

Grafik 1. Çalışmaya katılan öğrencilerin cinsiyet açısından dağılımları

Anket uygulamaları pandemi döneminde (2020-2021 Eğitim ve Öğretim Yılında) gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ROSES Projesi tarafından geliştirilen Anketin “Çevresel Sorunlar ve Ben” kısmında yer alan 13 madde öğrencilerin çevrim içi olarak yanıtlaması üzerine gönderilmiştir. Çalışmaya ait veriler SPSS İstatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular

ROSES Projesi tarafından geliştirilen Anketin “Çevresel Sorunlar ve Ben” kısmında çevre ve çevre sorunları ile ilgili toplam 13 madde bulunmaktadır. Bu maddeler 4'lü likert tipi bir anket yoluyla öğrencilere uygulanmıştır. Likert tipi ankette yer alan maddeler ve bu maddelere verilen yanıtlar

Tablo 1’de verilmiştir. Likert anketinde Hiç katılmıyorum-katılmıyorum-katılıyorum-Tamamen katılıyorum seçenekleri yer almıştır. Öğrencilerin çevresel sorunlar ve ben kısmındaki maddeler için yönelimlerini tam anlamak için her bir madde için katılım yüzdeleri hesaplanmıştır. Bunun için Katılıyorum ve Tamamen katılıyorum seçenekleri yüzdeleri toplanarak; Hiç Katılmıyorum ile Katılmıyorum seçenekleri yüzdelerin toplamından çıkarılarak hesaplanmıştır. Bir başka deyişle şu formül kullanılmıştır:

$$\text{Katılım yüzdesi} = (\text{Katılıyorum} (\%) + \text{Tamamen katılıyorum} (\%)) - (\text{Hiç Katılmıyorum} (\%) + \text{Katılmıyorum} (\%))$$

Bu şekilde elde edilen bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Maddeler	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Katılım Yüzdesi
1. Çevreyi tehdit eden etmenler beni ilgilendirmez.	59.6	30.4	7.0	2.9	-80.1
2. Çevre sorunları dünyanın geleceğini karanlık ve ümitsiz göstermektedir.	6.7	11.5	39.8	42.0	63.6
3. Bilim ve teknoloji tüm çevre sorunlarını çözebilir.	8.9	33.4	43.2	14.5	15.4
4. Pek çok şeyi feda etmek anlamına gelse de çevre sorunlarının çözümlenmesini isterim.	4.8	14.2	48.6	32.4	62
5. Çevre sorunlarının çözümünde bireysel olarak etkili olabilirim.	7.7	22.1	49.8	20.4	40.4
6. Çevre sorunlarımıza halen çözümler bulabiliriz.	3.2	9.7	44.1	43.0	74.2
7. İnsanlar çevre problemleri konusunda fazla endişeliler.	27.5	43.9	21.3	7.3	-42.8
8. Yaşam biçimimizde çok büyük değişiklikler yapmadan da çevre sorunları çözülebilir.	10.9	22.5	45.6	21.1	33.3
9. İnsanlar çevrenin nasıl korunacağı hakkında daha	3.2	8.1	32.6	56.2	77.5

hassas olmalılar.					
10. Dünyanın çevre sorunlarını çözmek zengin ülkelerin sorumluluğudur.	54.9	32.9	6.9	5.3	-75.6
11. Çevre sorunları uzmanlara bırakılmalıdır.	43.8	39.6	10.5	6.1	-66.8
12. Gelecek konusunda iyimserim.	18.4	33.0	34.2	14.4	-2.8
13. İnsan aktivitelerinin neredeyse tamamı çevreye zarar vermektedir.	16.3	38.8	30.4	14.5	-10.2

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin çevresel sorunlar ve ben anketi maddelerinden en fazla olumlu görüş bildirdikleri aşağıda belirtilmiştir.

Madde # 9. İnsanlar çevrenin nasıl korunacağı hakkında daha hassas olmalılar (%77,5).

Madde # 6. Çevre sorunlarımıza halen çözümler bulabiliriz (%74,2).

Madde # 2. Çevre sorunları dünyanın geleceğini karanlık ve ümitsiz göstermektedir (%63,6).

Madde # 4. Pek çok şeyi feda etmek anlamına gelse de çevre sorunlarının çözümlenmesini isterim (%62).

Aşağıdaki maddelerde ise öğrencilerin daha çok kararsız kaldıkları görülmektedir:

Madde # 12. Gelecek konusunda iyimserim (%-2,8).

Madde # 13. İnsan aktivitelerinin neredeyse tamamı çevreye zarar vermektedir (%10,2)

Öğrencilerin çevresel sorunlara yönelik ise aşağıdaki maddelere bariz bir şekilde katılmadıkları tespit edilmiştir.

Madde # 1. Çevreyi tehdit eden etmenler beni ilgilendirmez (%-80,1).

Madde # 10. Dünyanın çevre sorunlarını çözmek zengin ülkelerin sorumluluğudur (%-75,6).

Madde # 11. Çevre sorunları uzmanlara bırakılmalıdır (%-66,8).

Sonuçlar ve Tartışma

Tablo 1'den elde edilen sonuçlar ele alındığında öğrencilerin insanların çevrelerinde olup bitenler, çevrenin korunmasına yönelik faaliyetlerde biraz daha aktif olmaları gerektiğine yönelik hassasiyet taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca öğrencilerin çevresel sorunlar için çözümler bulunması noktasındaki anket maddesine de önemli düzeyde katıldıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin yüksek düzeyde olumlu görüş bildirdiği noktalardan birisi de çevre sorunlarının bu şekilde devam etmesi durumunda geleceğe dair umutlarının ve beklentilerinin olumsuz olacağına yöneliktir. Bu çevresel sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik için ise hali hazırda tüm imkanların seferber edilmesi ve gerekirse pek çok şeyin feda edilmesi anlamına da gelse bu sorunların çözülmesi konusunda yüksek derecede hassasiyet taşıdıkları bu çalışmadan çıkarılacak sonuçlardır.

Öğrencilerin anketteki bazı maddelere verdikleri cevaplardaki kararsız eğilime bakıldığında ise şu durumlar karşımıza çıkmaktadır. Öğrenciler özellikle gelecekleri hakkında iyimser olup-olmadığına yönelik durumla ilgili kararsız oldukları görülmektedir. Bu durum yukarıda belirtilen ve geleceklerine yönelik umutlarının ve beklentilerine verdikleri cevapla da örtüşmektedir. Öğrencilerin kararsız oldukları bir başka durumda insan aktivitelerinin tamamının çevreye zarar verip vermediği ile ilgilidir. Düşük sayıda öğrencinin bu konuda olumsuz görüş bildirmesine rağmen genelde öğrencilerin tüm insan aktivitelerinin çevreye tamamen zarar verip vermemesi konusunda kararsız kaldığı görülmektedir. Buradan bazı insan faaliyetlerinin çevreye yönelik koruma faaliyetleri gerçekleştirdiğinden etkilenmiş olabilecekleri düşünülebilir.

Öğrencilerin tamamen olumsuz görüş bildirdikleri alanlardan birisi ise çevreyi tehdit eden etmenlerin kendilerini ilgilendirip-ilgilendirmediğidir. Olumsuz şekilde yazılan anket maddesinde (Madde # 1. Çevreyi tehdit eden etmenler beni ilgilendirmez) öğrencilerin bu maddeye belirgin düzeyde olumsuz bir görüş bildirdikleri ve çevresel konularda hassas olduklarını ortaya koymuşlardır. Buna ilaveten öğrencilerin çevresel sorunların çözümünde sadece zengin ülkelerin sorumlu olmadığını, diğer

ülkelerinde sorumlu olması gerektiğine yönelik bir tutumda oldukları görülmektedir. Yine öğrencilerin gözünden bakıldığında, çevre sorunlarının sadece uzmanlara değil, tüm bireylerin çevre sorunları konusunda eylemlerde bulunmaları gerektiği sonucunun ortaya çıktığı görülmektedir.

Çevre ile ilk etkileşimin çocukluk çağlarında başladığı düşünüldüğünde, çevre eğitime de ilköğretim çağında başlanması ve bu düzeyde öğrencilerin çevre ve çevre sorunlarına yönelik görüşlerinin düzenli bir şekilde kontrol edilmesi, öğrencilerimizin ilerleyen yaşlarda çevresel tutumunu olumlu bir şekilde geliştirmesi açısından önem arz etmektedir (UNESCO-UNEP, 2010).

Çevre ile etkileşimi fazla olan öğrencilerimizin gelecekteki çevre sorunları üzerindeki etkileri yadsınamaz. Dolayısıyla insanlar çevre sorunlarının oluşması ve küreselleşmesinde önceliğe sahiptir. Bu sebeple çevre bilinci ve çevre sorunlarına karşı duyarlılığı erken yaşlarda kazanılması gereken becerilerdir. Bilinç düzeyinin artırılmasının ise tüm düzeylere uygun bir şekilde verilebilecek çevre eğitimi ile söz konusu olduğu düşünülmektedir (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003). Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar öğrencilerimizin hangi alanlarda çevre sorunlarına karşı hassas olduğu noktaların altını çizmektedir. Bu durumlar dikkate alınarak çeşitli çevre koruma etkinlikleri geliştirilebilir. İlköğretimdeki ilgili derslerin öğretim programlarına gerekli kazanımlar eklenmesi yoluyla öğrencilerimizin çevrelerine duyarlı birer birey olarak yetişmeleri sağlanabilir.

Kaynaklar

Çabuk, B. (2003) Üniversiteli öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1), 189-198

Erol, G. H., ve Gezer, K. (2006). Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının çevreye ve çevre sorunlarına yönelik tutumları. *International Journal of Environmental and Science Education*, 1(1), 65 – 77.

Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *Fen bilimleri dersi öğretim programı* Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Schultz, P. W., Gouveia, V., Cameron, L., Tankha, G., Schmuck, P., & Franek, M. (2005). Values and their relationship to environmental concern and conservation behavior. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(4), 457-475.

Şahin, N. F., Cerrah, L., Saka, A., ve Şahin, B. (2004). Yüksek öğretimde öğrenci merkezli çevre eğitimi dersine yönelik bir uygulama. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3),113-128.

UNESCO-UNEP (2010). A Prototype Environmental Education Curriculum for the Middle School (Revised 1994), Environmental Education Unit Science and Environmental Section Division for the Renovation of Educational Curricula and Structures.

Yamada, H., Ogawa, Y., Ishii, Y., Sato, H., Kawasaki, M., Akoh, H., & Tokura, Y. (2004). Engineered interface of magnetic oxides. *Science*, 305(5684), 646-648.

Yücel, E. (2006). *Canlılar ve Çevre, Anadolu Üniversitesi Yayınları 5*.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN LİSANSÜSTÜ EĞİTİME YÖNELİMLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Prof. Dr. Erkan OKTAY

Atatürk Üniversitesi

Arş. Gör. Enzel ÖZGENÇ OSMANOĞLU

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Öğrenciler genellikle okul hayatları bitmeden bir planlama yaparak kendilerine kariyer hedefi koyarlar. Öğrenciler mezun olduktan sonra eğitim aldıkları bilim dalının meslek gruplarında bir meslek tercih edebilirler, başka bir alana yönelebilirler ya da eğitim aldıkları bilim dalında lisansüstü eğitim yapmaya karar verebilirler. Kişilerin lisansüstü eğitim tercihinde çeşitli faktörler etkilidir. Bu faktörlerden bazıları: kişinin kendi alanında uzmanlaşma isteği, işyerinde yükselme, akademisyen olmak istemesi vb. şeklindedir. Bu çalışmanın amacı da üniversite öğrencilerinin lisansüstü eğitime yöneliminde etkili olan faktörlerin araştırılmasıdır. Bu kapsamda Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gören 507 öğrenciye 2020-2021 eğitim öğretim yılında online olarak anket uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan bağımlı değişken lisansüstü eğitimi tercih etme durumudur. Söz konusu değişken üç kategori (katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum)'li olup bir sıralamaya sahip olduğundan analiz yöntemi olarak sıralı probit modeli tercih edilmiştir. Ele alınan veri seti doğrultusunda STATA 16 paket programı yardımıyla analizler yapılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin %22,3'ü lisansüstü eğitim düşünmemekte, %52,57'si düşünmekte ve %25,10'u ise bu konuda kararsızdır. Bunun yanı sıra cinsiyet, yaş, medeni durum, babanın mesleği, lisansüstü eğitim yaparak aileyi onurlandırma düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak yurtdışı eğitim olanağını elde etme düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak rahat ve huzurlu bir yaşam geçirme düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak öğrenme isteğinin hayat boyu devam etmesi düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak eğitim sürecinin devam etmesinin aile baskısına neden olması, çalışma ortamındaki stresin olumsuz etkisi değişkenleri öğrencilerin lisansüstü eğilim durumları üzerinde istatistiki açıdan anlamlı etkiye sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Lisansüstü eğitim, Üniversite öğrencileri, Sıralı probit model

INVESTIGATION OF UNIVERSITY STUDENTS' TENDENCIES TO GRADUATE EDUCATION

ABSTRACT

Students usually set career goals by making a plan before their school life ends. After graduating, students may choose a profession in the occupational groups of the field of study they are studying, they may choose another field or they may decide to pursue a postgraduate education in the field of study they are studying. Various factors are effective in people's postgraduate education preferences. Some of these factors are: the desire to specialize in one's own field, promotion in the workplace, wanting to become an academician, etc. is in the form. The aim of this study is to investigate the factors that affect university students' orientation to graduate education. In this context, an online questionnaire was applied to 507 students studying at Erzurum Atatürk University in the 2020-2021 academic year. The dependent variable used in the study is the preference for graduate education. Since the variable in question has three categories (disagree, undecided, agree) and has a sequence, the sequential probit model was preferred as the analysis method. In line with the data set discussed, analyzes were made with the help of the STATA 16 package program. According to the findings of

the research, 22.3% of the students do not think of postgraduate education, 52.57% do, and 25.10% are undecided on this issue. In addition, gender, age, marital status, father's occupation, the idea of honoring the family by doing graduate education, the idea of obtaining the opportunity to study abroad by doing graduate education, the idea of leading a comfortable and peaceful life by doing graduate education, the desire to learn by doing graduate education continues throughout life. The variables of thought, the fact that the continuation of the education process by doing graduate education causes family pressure, the negative effect of stress in the working environment have a statistically significant effect on the graduate tendency of the students.

Keywords: Graduate education, University students, Ordered probit model

1. Giriş

Lisansüstü eğitim, lisans eğitime dayalı yüksek lisans ve doktora eğitimi ile sanat dallarında yapılan sanatta yeterlik çalışması ve tıpta uzmanlık ile bunların sonucunda eğitim öğretim bilimsel araştırma ve uygulama etkinliklerini içeren eğitim olarak tanımlanmaktadır (YÖK, Lisansüstü Eğitim Yönetmeliği Mad. 2. ve Mad.3). Lisansüstü eğitim tezsiz ve tezli yüksek lisans ile doktora programlarından oluşmaktadır.

Lisansüstü eğitimin genel amacı ülkenin ihtiyaç duyduğu bilim insanı ve öğretim üyesi gibi yüksek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi ve bu kişiler sayesinde teknik alanda gelişme sağlamaya yönelik araştırmalar yapılmasıdır (Sevinç, 2001: 126). Lisansüstü eğitim sayesinde bir alanda derinlemesine çalışılmakta ve o alanda lisans seviyesinden daha üst seviyede bir bilgi birikimi kazanılmaktadır. Lisansüstü eğitimle; kişilerin mesleki anlamda donanımlarının artması ve akademik derinleşme sağlanmakta ve ilgili alanda nitelikli elemanlar yetiştirilmektedir (Köksalan, İltar & Görmez, 2010: 280).

Üniversite öğrencileri genellikle okul hayatları bitmeden bir planlama yaparak kendilerine kariyer hedefi koymaktadırlar. Öğrenciler mezun olduktan sonra eğitim aldıkları bilim dalının meslek gruplarında bir meslek tercih edebilirler, başka bir alana yönelebilirler ya da eğitim aldıkları bilim dalında lisansüstü eğitim yapmaya karar verebilirler. Kişilerin lisansüstü eğitim tercihinde çeşitli faktörler etkilidir. Bu faktörlerden bazıları: kişinin kendi alanında uzmanlaşma isteği, işyerinde yükselme, akademisyen olmak istemesi vb. şeklindedir.

Uzun yıllardır artan lisansüstü eğitim tercihleri son zamanlarda iyice popüler hale gelerek yerli ve yabancı literatürde araştırılmaya değer bir konu haline gelmiştir. Buna rağmen konuyla alakalı literatürde sınırlılıklar mevcuttur. Bu kapsamda mevcut çalışmanın amacı Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin lisansüstü eğitime yöneliminde etkili olan faktörlerin araştırılmasıdır. Çalışmanın kapsamını oluşturan Atatürk Üniversitesi itibarıyla bu çalışma, sınırlı literatür içerisinde bu bağlamda ilktir. Çalışmanın bağımlı değişkeni olan üniversite öğrencilerinin lisansüstü eğitimi tercih etme derecesi sıralı bir değişken olduğundan çalışmada sıralı probit analizi ile araştırma yapılmıştır.

2. Literatür Araştırması

Scepansky ve Bjornesen (2003) çalışmalarında, lisansüstü eğitim almayı düşünen ve düşünmeyen öğrencileri karşılaştırmışlardır. Bu kapsamda 336 üniversite öğrencisi araştırmaya dâhil edilmiştir. Manova analizinin uygulandığı çalışmanın sonuçlarına göre, lisansüstü eğitim almayı planlayan öğrencilerin derse daha fazla devam ettiklerini ve katıldıkları ortaya çıkmıştır.

Wao (2011) çalışmasında, öğrencilerin doktora eğitimi almasını etkileyen faktörleri araştırmıştır. Bu kapsamda eğitim bilim dalında öğrenim gören 1028 doktora öğrencisine anket uygulanmıştır. Sansürlü modellerin uygulandığı çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin doktora yapmasını etkileyen en önemli değişkenler, cinsiyet, lisans ve yüksek lisans mezuniyet ortalaması, ailenin gelir düzeyi, öğrencinin

tam zamanlı mı yoksa yarı zamanlı mı kayıt yaptırdığı, motivasyon düzeyi ve aile yükümlülükleri şeklindedir.

Monk, Foote & Schlemper (2011) çalışmalarında, Amerika Birleşik Devletlerinde lisansüstü öğrenim gören coğrafya bölümü öğrencilerinin kariyer hedeflerini incelemişlerdir. Anket çalışması ile verilerin elde edildiği çalışmada coğrafya bölümüne ait 5 yüksek lisans/doktora programı ele alınmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, doktora öğrencilerinin yaklaşık yarısı akademisyen olmayı düşünürken geri kalan kısmı diğer sektörlerdeki fırsatları değerlendirmekte veya gelecekte ne yapacağı hakkında kararsızdır. Yüksek lisans öğrencilerinin ise büyük çoğunluğu ise, akademi dışındaki kariyer hedefleri ile ilgilenmektedir.

Tarvid (2017) çalışmasında, Baltık üniversitelerinde öğrencilerin doktora yapmasını etkileyen faktörleri incelemiştir. Yükseköğretime erişim sağlayan tüm büyük Baltık üniversitelerinden 2014 yılında toplanan verilerin kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre, öğrencilerin aile yapısı, iş deneyimi ve sosyal çevrelerinin öğrencilerin doktora yapmasını etkilediği belirlenmiştir.

Ethington & Smart (1986) çalışmalarında, öğrencilerinin lisansüstü eğitim almasının nedenlerini incelemişlerdir. Araştırmanın verileri Amerikan Eğitim Konseyi tarafından desteklenen Kooperatif Kurumsal Araştırma Programından (CIRP) elde edilmiştir. En küçük kareler tahminicisinin kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre, cinsiyet, öğrencilerin not ortalaması ve akademik entegrasyonun öğrencilerin lisansüstü eğitim almasında önemli faktörler olduğu ortaya çıkmıştır.

Amanak vd., (2020) çalışmalarında, ebelik öğrencilerinin lisansüstü eğitim ve kariyer tercihlerini incelemişlerdir. Bu kapsamda 270 öğrenciye anket uygulanmıştır. Tanımlayıcı istatistikler ve tek yönlü varyans analizinin bulgularına göre, öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf, üniversiteye yerleşim puanlarına göre öğrencilerin lisansüstü eğitim tercihleri değişmektedir. İçerik analizine göre öğrencilerin kariyer ve lisansüstü eğitim planlarının şekillenmesi üzerinde aile, toplum, algılanan gelir düzeyi ve öğretim elemanlarının etkili olduğu belirlenmiştir.

Alabaş, Kamer & Polat (2012) çalışmalarında, eğitim bilimlerinde lisans öğrenimini tamamlayan öğretmenlerin lisansüstü eğitim yapmaya karar vermelerinde etkili olan faktörleri araştırmışlardır. Tarama modelinin kullanıldığı çalışmada 2010-2011 eğitim-öğretim yılında farklı illerde görev yapan 30 öğretmen ile görüşülmüştür. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmenler, genel olarak lisansüstü eğitimi kişisel gelişim, meslekî kıdemde kolaylığa neden olması ve akademik personel olmak için tercih etmektedirler.

Ünal ve İter (2010) çalışmalarında, sınıf öğretmeni adaylarının lisansüstü eğitime yönelimlerini incelemişlerdir. Bu kapsamda Fırat, İnönü ve Erzincan Üniversitesi sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 312 öğrenciye anket uygulanmıştır. Tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon analizinin yapıldığı çalışmanın bulgularına göre, cinsiyet, mezun olunan lise türü ve ailenin gelirine göre öğrencilerin lisansüstü eğitime olan tutumları değişmektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin lisansüstü eğitime olan tutumlarının genel olarak olumlu olduğu belirlenmiştir.

Şahin, Zoraloğlu & Fırat (2011) çalışmalarında, üniversite öğrencilerinin yaşam amaçlarını ve eğitsel hedeflerini araştırmışlardır. Araştırmanın verileri 1839 öğrenciye uygulanan ölçekten elde edilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, öğrencilerin yaşamlarındaki öncelikle önemsedikleri amaç özel yetenek ve eğilimleri kullanmak olup, öğrencilerin yarısından fazlasının amacı ise, lisansüstü eğitim almaktır.

Büyükgöze ve Gelbal (2016) çalışmalarında, öğretmen adaylarının lisansüstü eğitime yönelik tutumlarını araştırmışlardır. İlişkisel tarama modeli ve nicel analizlerin uygulandığı çalışmanın veri setini elde edebilmek amacıyla 649 öğretmen adayına anket uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, proaktif kişilik özelliği ve başarı düzeyi öğretmen adaylarının lisansüstü eğitime yönelimlerini etkileyen önemli faktörlerdir.

Bertlek (2016) çalışmasında, lisansüstü öğrencilerin farklı bir alanda lisansüstü eğitim alma nedenlerini incelemiştir. Araştırmanın verilerini elde edebilmek amacıyla Gazi, Yıldırım Beyazıt, Ankara ve Turgut Özal Üniversitesi'nden farklı bölümlerde lisansüstü eğitim alan 40 öğrenciye anket

uygulanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, öğrencilerin farklı alanlarda lisansüstü eğitim alma nedenleri, öğrencinin kendi alanındaki sınırlılık ve sıkıcılık, sosyal konulara duyulan ilgi, farklı bir alanda gelişim isteği, öğrencinin kendi alanında akademik karşılığı olmaması vb. şeklindedir.

3. Materyal ve Yöntem

3.1. Veri Seti

Araştırmanın örnekleme çerçevesi Atatürk Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerdir. Bu kapsamda araştırmada kullanılacak veri seti bu örneklemeden oluşturulan anket çalışmasından elde edilmiş olup Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde uygulanan yatay-kesit verilerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda oluşturulan anket, 2020-2021 eğitim öğretim döneminde online olarak 507 öğrenciye uygulanmıştır. Eksiksiz işaretlenen 507 anketteki 63 soru için Cronbach alfa katsayısı 0,945 bulunmuştur. Bu sonuç, anketin %95 güvenle kullanılabileceğini göstermektedir.

3.2. Değişkenler

Çalışmanın bağımlı değişkeni 3 kategoriden (az, kararsız, çok) oluşan Erzurum Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin lisansüstü eğilimi tercih etme derecesidir. Çalışmada bu bağımlı değişkeni etkileyebileceği düşünülen çok sayıda bağımsız değişkenler modele dahil edilmiştir. Bu bağımsız değişkenlerin bazıları nominal ölçekle ölçülürken, diğerleri ordinal ölçekle ölçülmüştür. Bu bağımsız değişkenler: cinsiyet (kadın, erkek), yaş (20 ve altı, 21-24, 25 ve üzeri), medeni durum (bekâr, flört ilişkisi, sözlü/nişanlı, evli), bilim dalı (sosyal, sağlık, fen, eğitim), ailenin aylık geliri (2000 ₺ ve altı, 2001-4000, 4001 ₺ ve üzeri), aylık harcama miktarı (750 ₺ ve daha az, 751-1250, 1251 ₺ ve üzeri), babanın mesleği (memur, işçi, serbest meslek, emekli, işsiz), annenin çalışma durumu (evet, hayır), lisansüstü eğitim yaparak gelecekte ailesi ve akrabalarını onurlandıracağını düşünme (katılmıyor, kararsız, katılıyor), lisansüstü eğitim yaparak yurtdışı eğitim olanaklarını elde edeceğini düşünme (katılmıyor, kararsız, katılıyor), lisansüstü eğitim yaparak rahat bir yaşam geçireceğini düşünme (katılmıyor, kararsız, katılıyor), lisansüstü eğitim yaparak hayat boyu öğrenme isteğinin devam edeceğini düşünme (katılmıyor, kararsız, katılıyor), lisansüstü eğitime devam etmenin aile baskısına neden olacağı düşüncesi (katılmıyor, kararsız, katılıyor), çalışma ortamındaki stresin kişiyi olumsuz etkileyeceği düşüncesi (katılmıyor, kararsız, katılıyor) şeklindedir.

3.3. Metodoloji

Çalışmada kullanılan bağımlı değişkenin üç kategorili ve bir derecelendirmeye sahip olması nedeniyle analiz yöntemi olarak sıralı probit model tercih edilmiştir. Ele alınan veri seti doğrultusunda STATA 16 paket programı yardımıyla analizler yapılmıştır.

3.4. Sıralı Probit Model

Bağımlı değişkenin iki durumlu olduğu modeller ikili tercih modelleri (binary choice models) olarak adlandırılır. Bağımlı değişkenin ikiden fazla durumlu olduğu modellere ise, çoklu tercih modelleri (multiple-choice models) denmektedir. Bu iki tür modelde de temel amaç, tercih olasılığının belirlenmesidir. Bu modeller, doğrusal olasılık, logit (lojistik) ve probit modelleridir (Tarı, 2011). Çok sayıda alternatifin söz konusu olduğu durumlarda bazı bağımlı değişkenler yapıları itibarıyla sıralıdır. Bu tip değişkenlerin analizinde sıralı tercih modelleri kullanılmaktadır. $J + 1$ alternatifli bir durumda basit bir sıralı model $P(Y = j) = F(\mu_{j+1} - \beta'X) - F(\mu_j - \beta'X)$ (2.11) $j = 0, 1, \dots, J$ $\mu_0 = -\infty$ $\mu_j \leq \mu_{j+1}$ $\mu_{j+1} = \infty$ biçiminde oluşturulabilir. Burada μ ler bilinmeyen ve dolayısıyla tahmin edilecek olan katsayılar ve F birikimli dağılım fonksiyonudur. Bu model $F = \emptyset$ olması halinde sıralı probit modelini vermektedir. \emptyset standart normal dağılım fonksiyonunu temsil etmektedir. Çok alternatifli durumlarda kesikli değerler almasına rağmen, kategorik bağımlı değişkenin sıralı yapısını açıklamakta çok durumlu probit model yerine sıralı probit model daha yaygın kullanılmaktadır (Özer, 2004).

4. Bulgular

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan 516 öğrencinin %38,5'i kadın ve %61,5'i ise erkektir. Öğrencilerin %13,8'i 20 yaş ve altında, %47,3'ü 21-24 yaş aralığında ve %38,9'u ise 25 yaş ve üzerindedir. Ankete cevap veren öğrencilerin %57,6'sı bekâr, %17,8'inin flört ilişkisi var, %10,7'si sözlü/nişanlı ve %14'ü ise evlidir. Öğrencilerin %45,2'si sosyal, %13,8'i sağlık, %20,3'ü fen ve %20,7'si ise eğitim bilim dalında öğrenim görmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %5,7'sinin ailesinin aylık geliri 2000 ₺ ve altında iken, %34,1'inin 2001-4000 ₺ aralığında ve %60,2'si ise 4001 ₺ ve üzerindedir. Öğrencilerin %35,7'sinin aylık harcama miktarı 750 ₺ ve altında iken, %23,3'ünün 751-1250 ₺ aralığında ve %41'inin ise 1251 ₺ ve üzerindedir. Ankete cevap verenlerin %17'sinin babası memur, %26'sının işçi, %17'sinin serbest meslek çalışanı, %34,5'inin emekli ve %5,5'inin babası ise işsizdir. Öğrencilerin %22,5'inin annesi çalışırken, %77,5'inin annesi çalışmamaktadır. Öğrencilerin %23,1'i lisansüstü eğitim yaparak gelecekte ailesi ve akrabalarını onurlandıracağını düşünmemekte, %63,5'i düşünmekte ve %13,4'ü ise bu konuda kararsızdır. Ankete cevap veren öğrencilerin %21,5'i lisansüstü eğitim yaparak yurtdışı eğitim olanakları elde edeceğini düşünmezken, %61,5'i düşünmekte ve %17'si ise bu konuda kararsızdır. Öğrencilerin %30,8'i lisansüstü eğitim yaparak rahat bir yaşam geçireceğini düşünmezken, %52,3'ü düşünmekte ve %17'si ise bu konuda kararsızdır. Tablo 1'e göre öğrencilerin %16,8'i lisansüstü eğitim yaparak hayat boyu öğrenme isteğinin devam edeceğini düşünmemekte, %68,2'si düşünmekte ve %15'i ise bu konuda kararsızdır. Öğrencilerin %38,5'i lisansüstü eğitime devam etmesinin aile baskısına neden olacağını düşünmezken, %42'si düşünmekte ve %19,5'i ise bu konuda kararsızdır. Öğrencilerin %21,9'u çalışma ortamındaki stresin kendisini olumsuz etkileyeceğini düşünmezken, %55,2'si düşünmekte ve %22,9'u bu konuda kararsızdır.

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Frekans	Yüzde	Değişkenler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet			Annenin iş durumu		
Kadın	195	38,5	Evet	114	22,5
Erkek	312	61,5	Hayır	393	77,5
Yaş			Aileyi onurlandırma düşüncesi		
20 ve altı	70	13,8	Katılmıyor	117	23,1
21-24	240	47,3	Kararsız	68	13,4
25 ve üzeri	197	38,9	Katılıyor	322	63,5
Medeni durum			Y.dışı eğitim olanağı		
Bekar	292	57,6	Katılmıyor	109	21,5
Flört ilişkisi	90	17,8	Kararsız	86	17
Sözlü/Nişanlı	54	10,7	Katılıyor	312	61,5
Evli	71	14,0	Rahat bir yaşam geçirme düşüncesi		
Bilim dalı			Katılmıyor	156	30,8
Sosyal	229	45,2	Kararsız	86	17
Sağlık	70	13,8	Katılıyor	265	52,3
Fen	103	20,3	Öğrenme isteğinin devam etmesi		
Eğitim	105	20,7	Katılmıyor	85	16,8
Aylık gelir			Kararsız	76	15
2000 ₺ ve altı	29	5,7	Katılıyor	346	68,2
2001-4000 ₺	173	34,1	Aile baskısı		
4001 ₺ ve üzeri	305	60,2	Katılmıyor	195	38,5
Aylık harcama			Kararsız	99	19,5

750 ₺ ve altı	181	35,7	Katılıyor	213	42
751-1250 ₺	118	23,3	Stresin olumsuz etkisi		
1251 ₺ ve üzeri	208	41	Katılmıyor	111	21,9
Babanın mesleği			Kararsız	116	22,9
Memur	86	17	Katılıyor	280	55,2
İşçi	132	26			
Serbest meslek	86	17			
Emekli	175	34,5			
İşsiz	28	5,5			

Sıralı probit modelinin kurulmasından önce paralel eğriler varsayımının sağlanması gerekmektedir. Bu varsayıma göre belirlenen regresyon katsayılarının farklı kategoriler için değişmemesi gerekmektedir (Şerbetçi ve Özçomak, 2013: 95). Bu modele ait paralel eğriler varsayımını test eden Brant (P değeri) = 0,405 > 0.05 olduğundan %5 önem seviyesinde H_0 hipotezi reddedilemez. Bu durum, tahmin edilen regresyon katsayılarının bağımlı değişkenin her bir kategorisinde aynı olduğunu ve paralel eğriler varsayımının sağlandığını göstermektedir.

VIF (Variance Inflation Factors) değerinin, 5 ve üzerinde olduğu durumlarda değişkenlerin orta dereceden, 10 ve üzerinde olduğu durumlarda ise yüksek dereceden çoklu doğrusal bağlantı problemlerine yol açtığı belirlenmiştir (Salmeron, Garcia & Garcia, 2018: 2367-2368). Tablo 2’de görüldüğü gibi, modele dahil edilen bağımsız değişkenler 5 ya da daha fazla VIF değerine sahip değildir. Böylelikle, modeldeki değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı probleminin olmadığı görülmektedir. Modele alınacak bağımsız değişkenler belirlendikten sonra lisansüstü eğitime yönelim durumunu etkileyen faktörlerin sıralı probit model yöntemiyle elde edilen tahmin sonuçları Tablo 2’de verilmiştir. Kurulan modelin istatistiksel açıdan bir bütün olarak anlamlı olduğu ortaya koyulmuştur (Prob > chi2 = 0,000). Tablo 2’ye göre cinsiyet, yaş, medeni durum, babanın mesleği, lisansüstü eğitim yaparak aileyi onurlandırma düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak yurtdışı eğitim olanağını elde etme düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak rahat ve huzurlu bir yaşam geçirme düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak öğrenme isteğinin hayat boyu devam etmesi düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak eğitiminin devam etmesinin aile baskısına neden olması, çalışma ortamındaki stresin olumsuz etkisi değişkenleri öğrencilerin lisansüstü eğilim durumları üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı etkiye sahiptir.

Tablo 2: Sıralı probit model tahmin sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	Prob	VIF
Cinsiyet (Ref: Erkek)	0,018	0,133	0,893	1,360
Yaş (Ref: 20 ve altı)				
21-24	-0,038	0,169	0,823	2,530
25 ve üzeri	0,413	0,195	0,035	3,070
Medeni durum (Ref: Bekar)				
Flört ilişkisi	0,180	0,154	0,242	1,170
Sözlü/Nişanlı	0,342	0,199	0,085	1,270
Evli	0,128	0,202	0,526	1,460
Bilim dalı (Ref: Sosyal)				
Sağlık	-0,118	0,177	0,504	1,240
Fen	-0,227	0,150	0,132	1,210
Eğitim	-0,146	0,146	0,320	1,210
Aylık gelir (Ref: 2000 ₺ ve altı)				

2001-4000 ₺	-0,194	0,281	0,491	5,710
4001 ₺ ve üzeri	-0,127	0,279	0,650	6,010
Aylık harcama (Ref: 750 ₺ ve altı)				
751-1250 ₺	0,088	0,145	0,542	1,610
1251 ₺ ve üzeri	0,131	0,160	0,413	1,480
Babanın mesleği (Ref: Memur)				
İşçi	-0,285	0,178	0,110	2,020
Serbest meslek	-0,348	0,195	0,074	1,770
Emekli	-0,208	0,172	0,227	2,160
İşsiz	-0,239	0,300	0,425	1,590
Annenin iş durumu (Ref: Evet)				
	0,095	0,137	0,486	1,150
Aileyi onurlandırma düşüncesi (Ref: Katılmıyor)				
Kararsız	0,682	0,227	0,003	2,060
Katılıyor	0,273	0,189	0,148	2,930
Yurtdışı eğitim olanağı elde etme düşüncesi (Ref: Katılmıyor)				
Kararsız	-0,022	0,227	0,922	2,540
Katılıyor	0,325	0,193	0,092	3,140
Rahat bir yaşam geçirme düşüncesi (Ref: Katılmıyor)				
Kararsız	0,488	0,183	0,008	1,610
Katılıyor	0,487	0,163	0,003	2,310
Öğrenme isteğinin hayat boyu devam etmesi (Ref: Katılmıyor)				
Kararsız	-0,166	0,234	0,478	2,640
Katılıyor	0,587	0,220	0,008	3,900
Eğitimin devam etmesinin aile baskısına neden olması (Ref: Katılmıyor)				
Kararsız	-0,413	0,182	0,024	1,630
Katılıyor	-0,723	0,164	0,000	2,030
Çalışma ortamındaki stresin olumsuz etkisi (Ref: Katılmıyor)				
Kararsız	0,364	0,191	0,056	2,100
Katılıyor	0,370	0,177	0,036	2,520

Tablo 3'e göre 25 ve üzeri yaştaki öğrencilerin 20 yaş ve altındakilere göre lisansüstü eğitimi daha az düşünmesi %9,4 daha azdır. Medeni durumu sözlü/nişanlı olan öğrencilerin lisansüstü eğitimi daha az düşünmesi %7,7 daha azdır. Babasının mesleği serbest meslek olan öğrencilerin babasının mesleği memur olan öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha az düşünmesi %8 daha fazladır. Lisansüstü eğitim yaparak aile ve akrabalarını onurlandıracacağı konusunda kararsız olan öğrencilerin lisansüstü eğitim yaparak aile ve akrabalarını onurlandırmayacağını düşünen öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha az düşünmesi %15,6 daha azdır. Lisansüstü eğitim yaparak rahat ve huzurlu bir yaşam geçireceği konusunda kararsız olan ve bu ifadeye katılan öğrencilerin, lisansüstü eğitim yaparak rahat ve huzurlu bir yaşam geçiremeyeceğini düşünen öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha az düşünmesi %12,7 daha azdır. Lisansüstü eğitim yaparak öğrenme isteğinin hayat boyu devam edeceğini düşünen öğrencilerin lisansüstü eğitim yaparak öğrenme isteğinin hayat boyu devam etmeyeceğini düşünen öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha az düşünmesi %15,4 daha azdır. Lisansüstü eğitim yaparak eğitim sürecinin devam etmesinin aile baskısına neden olacağını düşünen ve bu konuda kararsız olan öğrencilerin, lisansüstü eğitim yaparak eğitim sürecinin devam etmesinin aile baskısına neden olmayacağını düşünen öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha az düşünmesi sırasıyla %16,1 ve %8,4 daha fazladır. Çalışma ortamındaki stresin kişiyi olumsuz etkilediğini düşünen ve bu konuda kararsız

olan öğrencilerin, çalışma ortamındaki stresin kişiyi olumsuz etkilemediğini düşünen öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha az düşünmesi sırasıyla %9,4 ve %9,3 daha azdır.

Tablo 3'e göre 25 ve üzeri yaştaki öğrencilerin 20 yaş ve altındakilere göre lisansüstü eğitimi daha çok düşünmesi %13,4 daha fazladır. Medeni durumu sözlü/nişanlı olan öğrencilerin lisansüstü eğitimi daha çok düşünmesi %10,9 daha fazladır. Babasının mesleği serbest meslek olan öğrencilerin babasının mesleği memur olan öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha çok düşünmesi %11,2 daha azdır. Lisansüstü eğitim yaparak aile ve akrabalarını onurlandıracağı konusunda kararsız olan öğrencilerin lisansüstü eğitim yaparak aile ve akrabalarını onurlandırmayacağını düşünen öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha çok düşünmesi %21,8 daha fazladır. Lisansüstü eğitim yaparak rahat ve huzurlu bir yaşam geçireceği konusunda kararsız olan ve bu ifadeye katılan öğrencilerin, lisansüstü eğitim yaparak rahat ve huzurlu bir yaşam geçiremeyeceğini düşünen öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha çok düşünmesi %16,4 daha fazladır. Lisansüstü eğitim yaparak öğrenme isteğinin hayat boyu devam edeceğini düşünen öğrencilerin lisansüstü eğitim yaparak öğrenme isteğinin hayat boyu devam etmeyeceğini düşünen öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha çok düşünmesi %20,2 daha fazladır. Lisansüstü eğitim yaparak eğitim sürecinin devam etmesinin aile baskısına neden olacağını düşünen ve bu konuda kararsız olan öğrencilerin, lisansüstü eğitim yaparak eğitim sürecinin devam etmesinin aile baskısına neden olmayacağını düşünen öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha çok düşünmesi sırasıyla %22,1 ve %12,4 daha azdır. Çalışma ortamındaki stresin kişiyi olumsuz etkilediğini düşünen ve bu konuda kararsız olan öğrencilerin, çalışma ortamındaki stresin kişiyi olumsuz etkilemediğini düşünen öğrencilere göre lisansüstü eğitimi daha çok düşünmesi sırasıyla %12 ve %11,8 daha fazladır.

Tablo 3: Marjinal Etkiler

	Lisansüstü eğitime yönelim düşüncesi					
	Az		Kararsız		Çok	
	dy/dx	Std. Hata	dy/dx	Std. Hata	dy/dx	Std. Hata
Cinsiyet (Ref: Erkek)	-0,004	0,031	-0,002	0,011	0,006	0,043
Yaş (Ref: 20 ve altı)						
21-24	0,010	0,044	0,003	0,012	-0,013	0,056
25 ve üzeri	-0,094**	0,046	-0,040**	0,018	0,134**	0,064
Medeni durum (Ref: Bekar)						
Flört ilişkisi	-0,043	0,035	-0,016	0,014	0,058	0,050
Sözlü/Nişanlı	-0,077***	0,041	-0,032	0,022	0,109***	0,062
Evli	-0,031	0,048	-0,011	0,018	0,042	0,066
Bilim dalı (Ref: Sosyal)						
Sağlık	0,027	0,042	0,011	0,015	-0,038	0,057
Fen	0,054	0,037	0,019	0,012	-0,073	0,048
Eğitim	0,034	0,035	0,013	0,013	-0,047	0,047
Aylık gelir (Ref: 2000 ve altı)						
2001-4000	0,044	0,061	0,017	0,027	-0,062	0,088
4001 ve üzeri	0,028	0,060	0,012	0,027	-0,040	0,088
Aylık harcama (Ref: 750 ve altı)						
751-1250	-0,021	0,035	-0,007	0,012	0,028	0,046
1251 ve üzeri	-0,031	0,037	-0,011	0,014	0,042	0,051
Babanın mesleği (Ref: Memur)						
İşçi	0,064	0,039	0,027	0,018	-0,091	0,057

Serbest meslek	0,080 ^{***}	0,045	0,031 ^{***}	0,018	-0,112 ^{***}	0,062
Emekli	0,046	0,037	0,020	0,018	-0,066	0,054
İşsiz	0,053	0,070	0,023	0,027	-0,076	0,096
Annenin iş durumu (Ref: Evet)						
	-0,023	0,033	-0,008	0,011	0,031	0,044
Aileyi onurlandırma düşüncesi (Ref: Katılmıyor)						
Kararsız	-0,156 [*]	0,052	-0,062 [*]	0,023	0,218 [*]	0,072
Katılıyor	-0,071	0,052	-0,018	0,012	0,089	0,063
Yurtdışı eğitim olanağı elde etme düşüncesi (Ref: Katılmıyor)						
Kararsız	0,006	0,062	0,001	0,013	-0,007	0,075
Katılıyor	-0,081	0,052	-0,027 ^{***}	0,015	0,108	0,066
Rahat bir yaşam geçirme düşüncesi (Ref: Katılmıyor)						
Kararsız	-0,127 [*]	0,047	-0,037 [*]	0,017	0,164 [*]	0,062
Katılıyor	-0,127 [*]	0,045	-0,037 [*]	0,012	0,164 [*]	0,056
Öğrenme isteğinin hayat boyu devam etmesi (Ref: Katılmıyor)						
Kararsız	0,053	0,073	0,002	0,006	-0,055	0,077
Katılıyor	-0,154 ^{**}	0,065	-0,048 [*]	0,014	0,202 [*]	0,077
Eğitimin devam etmesinin aile baskısına neden olması (Ref: Katılmıyor)						
Kararsız	0,084 ^{**}	0,038	0,040 ^{**}	0,017	-0,124 ^{**}	0,054
Katılıyor	0,161 [*]	0,034	0,060 [*]	0,014	-0,221 [*]	0,045
Çalışma ortamındaki stresin olumsuz etkisi (Ref: Katılmıyor)						
Kararsız	-0,093 ^{***}	0,049	-0,026 ^{***}	0,014	0,118 ^{***}	0,061
Katılıyor	-0,094 ^{**}	0,047	-0,026 ^{**}	0,011	0,120 ^{**}	0,057

* p<0,01; ** p<0,05; *** p<0,10

5. Sonuç

Lisansüstü eğitimin; kişileri bilimsel çalışmalara yönlendirdiği, nitelikli bireyler yetişmesine katkı sağladığı ve kişilere farklı bir bakış açısı kazandırdığı düşünülmektedir. Öğrencilerin lisansüstü eğitim almasında; kişinin kendini geliştirme isteği ve araştırma yapmak ve öğrenmeyi sevmesi oldukça etkilidir. Öğrenciler genellikle bu eğitimi alarak öncelikle akademisyen olmayı planlamakla beraber amaç işyerinde yükselme, kendini geliştirme isteği vb. faktörlerde olabilmektedir. Bunların yanı sıra lisansüstü eğitimin öğrencileri sosyalleştirdiği söylenebilir. Bu eğitimi alan öğrencilerin beklentileri ise, kendilerini geliştirme, alanlarında daha yetkin ve saygın insanlar olmaktır (Aydemir & Çam, 2015: 15).

Bireylerin akademik olarak başarılı olmaları, kendilerinin veya ailelerinin istek ve hayalleri, eğitim aldığı bilim dalında uzmanlaşma isteği, eğitim aldığı bilim dalı üzerinden meslek sahibi olamaması, akademisyen olma isteği, kişinin hayat boyu öğrenmeye aç olması vb. nedenlerle günümüzde birçok kişi lisansüstü eğitim (yüksek lisans ve doktora) yapmaktadır. Bu nedenle kişiyi lisansüstü eğitim almaya yönelten nedenler önem kazanmaktadır. Kişilerin cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, eğitim aldığı bilim dalı, ailesinin ve kendisinin aylık gelir ve harcama miktarları gibi demografik değişkenler ile lisansüstü eğitim almasında etkili olan daha birçok faktörün kişilerin lisansüstü eğitime yönelimini etkileyeceği söylenebilir. Bu konudaki sınırlı literatüre rağmen mevcut çalışma bütün bu faktörleri incelemektedir. Bu kapsamda sınırlı literatür içerisinde mevcut çalışma kendi özgü bir yer bulmuştur.

Üniversite öğrencilerinin lisansüstü eğitime yönelimlerinin araştırıldığı bu çalışmada araştırmada kullanılmak üzere Erzurum Atatürk Üniversitesi öğrencilerinden 507 kişiye anket yapılmıştır. Anket yöntemiyle elde edilen verilere Sıralı Probit Model yardımıyla analizler yapılmıştır. Araştırmanın

bulgularına göre; cinsiyet, yaş, medeni durum, babanın mesleği, lisansüstü eğitim yaparak aileyi onurlandırma düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak yurtdışı eğitim olanağını elde etme düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak rahat ve huzurlu bir yaşam geçirme düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak öğrenme isteğinin hayat boyu devam etmesi düşüncesi, lisansüstü eğitim yaparak eğitim sürecinin devam etmesinin aile baskısına neden olması, çalışma ortamındaki stresin olumsuz etkisi değişkenleri öğrencilerin lisansüstü eğilim durumları üzerinde istatistiki açıdan anlamlı etkiye sahiptir.

Kaynaklar

- Amanak, K., Şeker, S., Çitil Canbay, F., & Esen, E. (2020). Ebelik Öğrencilerinin Lisansüstü Eğitim ve Kariyer Tercihlerinin Belirlenmesi: Bir Karma Yöntem Çalışması. *Journal of Duzce University Health Sciences Institute*, 10(1), 58-67.
- Alabaş, R., Kamer, S. T., & Polat, Ü. (2012). Öğretmenlerin Kariyer Gelişimlerinde Lisansüstü Eğitim: Tercih Sebepleri ve Süreçte Karşılaştıkları Sorunlar. *e-international journal of educational research*, 3(4), 89-107.
- Aydemir, S., & Çam, Ş. S. (2015). Lisansüstü Öğrencilerinin Lisansüstü Eğitimi Almaya İlişkin Görüşleri. *Turkish Journal of Education*, 4(4), 4-16.
- Bertlek, S. B. (2016). Öğrencilerin Farklı Bir Alanda Lisansüstü Eğitimi Yapma Sebepleri ve Akademik Kaygıları. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(6), 339-352.
- Büyüköze, H., & Gelbal, S. (2016). Lisansüstü Eğitime Yönelik Tutumda Proaktif Kişilik ve Akademik Kontrol Odağının Rolü. (Ed.) 91-103.
- Ethington, C. A., & Smart, J. C. (1986). Persistence to Graduate Education. *Research in Higher Education*, 24(3), 287-303.
- Köksalan, B., İter, İ., & Görmez, E. (2010). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sosyo-Kültürel Özellikleri ve Lisansüstü Eğitim İsteklilikleri Üzerine Bir Çalışma (Fırat, Erzincan ve İnönü Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği ABD Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 277-299.
- Monk, J. J., Foote, K. E., & Schlemper, M. B. (2011). Graduate Education in U.S. Geography: Students' Career Aspirations and Faculty Perspectives. *Annals of the Association of American Geographers*, 102(6), 1432-1449.
- Özer, H. (2004). *Nitel değişkenli ekonometrik modeller: teori ve bir uygulama*. (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Salmeron, R., Garcia, C. B., & Garcia, J. (2018). Variance Inflation Factor and Condition Number in multiple linear regression. *Journal of Statistical Computation and Simulation*, 88(12), 2365-2384.
- Sevinç, B. (2001). Türkiye'de Lisansüstü Eğitim Uygulamaları. *Journal Of Faculty Of Educational Sciences*, 34(1), 125-137.
- Scepansky, J. A. & Bjornesen, C. A. (2003). Educational Orientation, Neo P1-R Personality Traits, and Plans for Graduate School. *College Student Journal*, 37, 574-582.
- Şahin, İ., Zoraloğlu, Y. R. & Fırat, N. Ş. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçları, Eğitsel Hedefleri Üniversite Öğreniminden Beklentileri ve Memnuniyet Durumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(3), 429-452.
- Şerbetçi, A., & Özçomak, M.S. (2013). Sıralı Lojistik Regresyon Analizi İle İstatistik ve Ekonometri Derslerinde Başarıyı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 89-110
- Tarı, R. (2011). *Ekonometri*. (13. Basım). İstanbul: Yazın Basın Yayın Matbaacılık.
- Tarvid, A. (2017). Attracting Doctoral Students: Case of Baltic Universities. *Attracting Doctoral Students*, 31(7), 1017-1041.

Ünal, Ç., & İler, İ. (2010). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Lisansüstü Eğitime Olan Tutumları (Fırat, Erzincan ve İnönü Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği ABD Örneği). *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 14(2), 147-164.

YÖK, YÖK Kanununun Mad. 2, Mad.3, 2547 Resmi Gazete, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Ankara.

Wao, H. (2011). A Mixed Research Investigation of Factors Related to Time to the Doctorate in Education. *International Journal of Doctoral Studies*, 6, 115-134.

PANDEMİ DÖNEMİNDE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN E-OYUN OYNAMA ALIŞKANLIKLARININ İNCELENMESİ

Prof. Dr. Erkan OKTAY

Atatürk Üniversitesi

Arş. Gör. Enzel ÖZGENÇ OSMANOĞLU

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Günümüzde bilgi teknolojilerindeki gelişme ve artan dijitalleşme vb. nedenlerle eğlence faaliyetleri içerisinde video oyunları, bilgisayar oyunları ve çevrimiçi oyunları içeren elektronik oyunlar (E-Oyun) oldukça popüler hale gelmiştir. Pandemi dönemi itibariyle kişiler eskisi gibi dışarda vakit geçiremedikleri için kendilerine ev içi boş zaman aktiviteleri yaratmaları gerekmiştir. Bu durumda özellikle pandemi döneminde dijital ortamda geçirilen sürenin artmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede çalışmanın amacı, Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin pandemi döneminde E-Oyun oynama alışkanlıklarının incelenmesidir. Araştırmada kullanılacak veri seti 2020-2021 eğitim öğretim döneminde online olarak 516 öğrenciye uygulanan anket verilerinden oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan bağımlı değişken E-Oyun oynama sıklığıdır. Söz konusu değişken üç kategori (hiç, ara sıra, sık sık)'li ve doğal bir sıralamaya sahip olduğundan analiz yöntemi olarak sıralı lojistik regresyon analizi tercih edilmiştir. Ele alınan veri seti doğrultusunda STATA 16 paket programı yardımıyla analizler yapılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, cinsiyet, yaş, ailenin aylık geliri, kişinin aylık harcama tutarı, babanın mesleği, annenin çalışma durumu, kişisel bilgisayar sahipliği, cep telefonu ile E-Oyun oynamak, E-Oyun için düzenlenen yarışmalara katılma durumu, pandemi döneminde E-Oyunlardan daha fazla para kazanmak, E-Oyunların kişiyi sosyal yaşamdan soyutlaması durumu ve kişinin kendine ayırması gereken vakti E-Oyuna ayırması durumu değişkenleri pandemi döneminde E-Oyun oynama sıklığı üzerinde istatistiki açıdan anlamlı etkiye sahiptir.

Anahtar Kelimeler: E-Oyun, Üniversite öğrencileri, Sıralı lojistik regresyon analizi

EXAMINATION OF E-GAME PLAYING HABITS OF UNIVERSITY STUDENTS DURING THE PANDEMIC PERIOD

ABSTRACT

Today, the development in information technologies and increasing digitalization etc. For these reasons, electronic games (E-Games) including video games, computer games and online games have become very popular in entertainment activities. As of the pandemic period, since people could not spend time outside as before, they had to create indoor leisure time activities for themselves. In this case, it has led to an increase in the time spent in the digital environment, especially during the pandemic period. In this context, the aim of the study is to examine the E-Game playing habits of the students studying at Erzurum Atatürk University during the pandemic period. The data set to be used in the research consists of the survey data applied to 516 students online in the 2020-2021 academic year. The dependent variable used in the study is the frequency of playing E-Games. Since the variable in question has three categories (never, sometimes, and often) and has a natural order, ordinal logistic regression analysis was preferred as the analysis method. In line with the data set discussed, analyzes were made with the help of the STATA 16 package program. According to the findings of the research, gender, age, monthly income of the family, monthly expenditure of the person, father's occupation, mother's employment status, personal computer ownership, playing E-Games with a

mobile phone, participation in competitions organized for E-Games, E-Games during the pandemic period. The variables of earning more money, isolating the person from social life of E-Games, and devoting the time to E-Games that one should spare for himself have a statistically significant effect on the frequency of playing E-Games during the pandemic period.

Keywords: E-Game, University students, Ordered logistic regression analysis

1. Giriş

Bilgi teknolojileri çok büyük bir hızla ilerleyerek bireylerin ve grupların çalışma saatlerini önemli derecede azaltmakta ve işten arta kalan zamanın artmasına sebep olmaktadır. Bu arta kalan zaman boş zaman olarak adlandırılmakta ve kişiler tarafından bu vakit dinlenme, eğlenme, bilgi ve becerilerin geliştirilmesi ve toplumsal yaşama gönüllü olarak katılarak değerlendirilmektedir (Argan, 2013: 37). Bunun yanı sıra bilgi teknolojilerindeki bu hızlı ilerleme sayesinde insanlar boş zaman aktivitelerini kapsamlı bir şekilde yeniden yapılandırmaktadır. En popüler boş zaman etkinlikleri, aile/arkadaşlarla görüşme, pikniğe gitmek, sinema/tiyatroya gitmek vb. çeşitli eğlence faaliyetleridir. Günümüzde ise artan dijitalleşme vb. nedenlerle eğlence faaliyetleri içerisinde video oyunları, bilgisayar oyunları ve çevrimiçi oyunları içeren elektronik oyunlar (E-Oyun) oldukça popüler hale gelmiştir. Video oyunları, Sony'nin PlayStation'ı, Microsoft'un Xbox'ı ve Nintendo'nun Wii'si gibi oyunlar bir TV monitörü ve oyun konsolu, bilgisayar bir kişisel bilgisayar (PC) gerektirmektedir. Ancak çevrimiçi elektronik oyunlarda böyle bir durum söz konusu değildir. Çevrimiçi oyun kullanıcıları sadece PC ile değil, aynı zamanda internete erişebildikleri diğer tüm cihazlarla E-Oyun oynayabilirler (Hsu, 2010).

E-Oyun sisteminin gün geçtikçe gelişmesi farklı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle bu oyunların hitap ettiği kitlenin çocuk yada genç yaşta bireylerden oluşması bu konudaki duyarlılığı arttırmaktadır. Çocukların ve gençlerin uzun süre bu oyunları oynamasının bireylerde hareketsizlik, obezite vb. sağlıklı olmayan yaşam biçimine, mutsuzluk ve saldırganlık gibi davranış ve tutumlara ve akademik performanslarının düşmesine neden olması vb. durumlar bu konuda sıklıkla anlaşmazlığa sebep olmaktadır (Rideout vd., 2005).

Kişilerin E-Oyun oynama alışkanlıklarındaki artış özellikle pandemi dönemi itibariyle iyice hız kazanmıştır. Sıklıkla tekrarlanan kapanma dönemleri, öğrencilerin uzaktan eğitim ile öğrenim görmeleri vb. sebeplerle kişilerin boş zaman olarak adlandırılan vakitleri gittikçe çoğalmıştır. Ancak kişiler bu vakitleri eskisi gibi dışarda geçirememekte kendilerine ev içi boş zaman aktiviteleri yaratmaları gerekmiştir. Evde aktivite bulma arayışı kişilerin dijital ortamda daha fazla yer alarak çevrimiçi ortam boş zaman aktivitelerinin başında gelmiştir. Bu durum, çevrimiçi aktivitelere ayrılan süreyi arttırmakla beraber daha önceleri çevrimdışı olarak yapılan aktivitelerin dijitalleşmesini sağlamaktadır (Beaunoyer vd., 2020). Dolayısıyla pandemi dönemi özellikle genç yaş aralığındaki bireylerin boş zaman aktivitelerinin neredeyse tamamen dijital ortama kaymasına sebep olmuştur (Ettikal vd., 2020).

Pandemi dönemiyle birlikte artan dijitalleşme süreci dolayısıyla yeni araştırma konuları beraberinde gelmiştir. Dijitalleşme, boş zaman aktiviteleri, dijitalleşmenin gelişimi vb. kapsamında sıklıkla literatürde kendine yer bulmaktadır. Dijitalleşme süreci içinde en çok göze çarpan konulardan birisi de E-Oyun'lardır. Literatürde bu konuda da yapılan pek çok çalışma olsa da, pandemi dönemi ile bağdaştırılan E-Oyun'la alakalı çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışmanın amacı Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin pandemi döneminde E-Oyun oynama alışkanlıklarının incelenmesidir. Çalışmanın kapsamını oluşturan Atatürk Üniversitesi itibariyle bu çalışma, sınırlı literatür içerisinde bu bağlamda ilktir. Çalışmanın bağımlı değişkeni olan pandemi döneminde üniversite öğrencilerinin E-Oyun oynama sıklığı yapısı itibariyle sıralı olduğundan çalışmada sıralı lojistik regresyon analizi ile araştırma yapılmıştır.

2. Literatür Özeti

Wack ve Dunn (2009) çalışmalarında, üniversite çağındaki erkeklerin E-Oyun oynama sıklığı ile obezite ve elektronik oyunun sosyal/duygusal bağlanımı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu bağlamda 219 erkek öğrenciye anket yapılmıştır. Öğrencilerin haftalık ortalama 9,73 saat oyun oynadığı ve bu öğrencilerin neredeyse %10'unun ise haftada ortalama 35 saat oyun oynadığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, elektronik oyun oynama sıklığının vücut kitle indeksi veya not ortalaması ile önemli ölçüde ilişkili olmadığı ve öğrencinin canı sıkıldığında veya yalnızken oyun oynama sıklığının arttığı ortaya çıkmıştır. Elektronik oyunların işlevselliğe zararlı olduğu şeklindeki genel anlayışın aksine, sonuçlar üniversite çağındaki erkekler arasında oyun oynamanın sağlıklı bir sosyalleşme, rahatlama ve başa çıkma kaynağı olarak görüldüğünü göstermektedir.

Cherly vd., (2007) çalışmalarında, ergenlerin şiddet içeren oyunları oynamaları üzerinde etkili olan faktörleri araştırmışlardır. Pensilvanya ve Güney Karolina'daki iki farklı okulda 7. ve 8. sınıf öğrencilerine 1254 anket uygulanarak araştırmanın verileri elde edilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler ve Ki-Kare analizi yardımıyla elde edilen araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin %48,8 (neredeyse yarısı)'i düzenli olarak en az bir tane şiddet içeren oyun oynarken, erkeklerin üçte biri kızların ise neredeyse %10'u her gün düzenli olarak E-Oyun oynamaktadır. Erkek olmak, internet üzerinden yabancılarla oynamak, yatak odasında oyun sistemi ve bilgisayara sahip olmak ve öfkeyi yönetmek için oynamak ergenlerin şiddet içeren oyunları oynamasını etkileyen faktörlerdir.

Straker vd., (2009) çalışmalarında, çocukların elektronik oyun oynamaları ve sağlık üzerindeki etkileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu bağlamda 9-12 yaş aralığındaki 20 çocuk üzerinde araştırma yapılmıştır. Bu 20 çocuğun hareket seviyesi ve kas aktiviteleri belirlenerek elektronik oyun oynamayan bir çocuğun ortalama hareket seviyesi ve kas aktiviteleri ile kıyaslanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre E-Oyun oynayan çocukları hareket seviyesi normal gruptakilere göre oldukça düşüktür. Funk ve Buchman (1996) çalışmalarında, çocukların elektronik oyun oynamaya yönelik cinsiyet farklılıklarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla 364 4. ve 5. sınıf öğrencisine anket uygulamışlardır. Ki-Kare analizinin uygulandığı çalışmanın sonuçlarına göre, elektronik oyunları oynarken cinsiyete göre sosyal kabul edilebilir oyunların oynanması ve cinsiyet farklılıklarının çocukların oynadığı oyun türü üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Hsu (2010) çalışmasında kişilerin E-Oyunları oynamasında hangi faktörlerin etkili olduğunu araştırmak amacıyla 277 E-Oyun oynayan kişiye anket uygulamıştır. Anketin sonucunda elde edilen verilere uygulanan analizler doğrultusunda algılanan kullanım kolaylığı, anında geri bildirim verilebilmesi, E-Oyun oynamanın kişi üzerinde meydana getirdiği keyif değişkenlerinin E-Oyun oynama üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Funk vd., (2002) çalışmalarında, ergenlerin şiddet içerikli oyunlar oynaması ile sorunlu davranış ve duyguları arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Bu kapsamda 32 öğrenci ile anket yapılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre ise, ergenlerin şiddet içerikli oyunlar oynaması ile sorunlu davranış ve duyguları arasındaki ilişki bulunamamıştır.

Ip vd., (2008) çalışmalarında üniversite öğrencilerinin bilgisayar oyunu oynama sıklığı ile akademik performansları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu kapsamda Swansea Üniversitesinden 713 öğrenciye anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, oyun oynama sıklığı ile akademik performansları arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Möller ve Krahe (2008) çalışmalarında, ergenlerin şiddet içeren video oyunları oynamaları ve saldırgan tutumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu bağlamda 295 kişiye anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre şiddet içeren oyunları oynayan ergenlerin saldırgan tutumları artmaktadır.

Onay Durdu vd., (2005) çalışmalarında, üniversite öğrencileri arasında bilgisayar oyunu oynama alışkanlıklarını ve oyun tercihlerini incelemişlerdir. Bu kapsamda Orta Doğu Teknik Üniversitesi

(ODTÜ)'nden 225 ve Gazi Üniversitesi'nden 271 öğrenci çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, en çok tercih edilen oyun türleri strateji, yarış ve aksiyon/serüven olmakla beraber oyun oynamanın temel nedeni olarak stres gösterilmiştir. ODTÜ'de erkekler kadınlara göre daha fazla oyun oynamakta ve oyun tür ve tercihleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Ancak Gazi Üniversitesi öğrencilerinde böyle bir ayrım söz konusu değildir.

Mustafaoğlu ve Yasacı (2018) çalışmalarında dijital oyun oynamanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini araştırmışlardır. Bu kapsamda 7-15 yaş aralığında çocuğu olan 139 ebeveyne anket uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, çocuklar 1-6 yaş aralığında dijital oyun oynamaya başlamakta, gün içerisinde ortalama dijital oyun oynama süresi 179,9 dakika, gün içerisinde erkekler kızlara ve ortaokul öğrencileri ilkökul öğrencilerine göre daha fazla dijital oyun oynamakta ve ebeveynlerin büyük çoğunluğu çocuklarının dijital oyun oynama süresi arttıkça çocuklarda anksiyete, depresyon, agresif tutumun arttığı ve aile içi iletişimin azaldığını düşünmektedirler. Bunun yanı sıra fazla süreli dijital oyun oynamanın duruş bozukluğu, gözlerde ağrı ve kızarıklık ve uyuma süresinde kısalma neden olduğunu belirtmişlerdir.

Uluyol (2014) vd., çalışmalarında, öğretmen adaylarının bilgisayar oynama alışkanlıkları ve oyun tercihlerini incelemişlerdir. Gazi Üniversitesi'nde 22 program kapsamında öğretmenlik okuyan öğrencilerden 426 kişiye anket uygulanmıştır. Betimsel istatistiklerin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre ankete cevap verenlerin çoğunluğu cinsiyet ayrımı olmaksızın bilgisayar oyunu oynamakta ve bu oyunları eğitim amacıyla oynadıklarını belirtmişlerdir.

Taylan vd., (2017) çalışmada, Sakarya'da öğrencilerin bilgisayar oynama alışkanlıkları ve oyun tercihlerini incelemişlerdir. Bu bağlamda Sakarya ilinde belirlenen bir ortaokul ve liseden 200 öğrenciye anket uygulanmıştır. Betimleyici istatistiklerin analiz yöntemi olarak kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre, öğrencilerin %71'inin evinde bilgisayar ve internet vardır. Ankete cevap veren öğrencilerin en fazla oynadığı oyun türü GTA serisi olduğu tespit edilmiştir.

Yavuz ve Tarlakazan (2018) çalışmalarında, üniversite öğrencilerinin mobil oyun oynama alışkanlıklarını incelemişlerdir. Bu bağlamda Kastamonu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi öğrencileri ile anket gerçekleştirilmiştir. Betimleyici istatistik analiz yöntemlerinin kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre, öğrencilerin daha çok aksiyon/macera oyunlarını tercih ettiği, yeni çıkan oyunları sıklıkla arkadaşlarından duyduklarını, oyunları eğlence maksadıyla oynadıkları, oyun oynamanın yabancı dil öğrenmeye kısmen katkısı olduğu ve öğrencilerin boş zamanlarını genellikle oyun oynayarak geçirdiği belirlenmiştir.

Özdemir (2018) çalışmasında, üniversite öğrencilerinin akıllı telefon oyun tercihleri ve kullanım alışkanlıklarını araştırmıştır. Bu kapsamda İstanbul Gelişim Üniversitesi ve Kocaeli Üniversitesinden 405 öğrenciye anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre erkekler kadınlara göre oyun seviyesini yükseltmek amacıyla daha fazla para harcamakta, öğrenciler; hareket ve serüven türündeki oyunları daha fazla tercih etmekte, stres atmak amacıyla oyun oynamakta ve ailenin aylık geliri ile akıllı telefona oyun yükleme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Güllü vd., (2012) çalışmalarında, ilköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyun bağımlılıklarını incelemişlerdir. Bu bağlamda Adıyaman'da öğrenim gören 525 öğrenciye anket yapılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre cinsiyet, sınıf, evde bilgisayar varlığı gibi değişkenler oyun bağımlılığı üzerinde önemli ölçüde etkiliyken, anne ve babanın mesleği, ailenin aylık geliri ve boş zaman değerlendirme gibi değişkenlerin oyun bağımlılığı üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Koçakoğlu (2019) çalışmasında, Konya'da öğrenim gören ilköğretim öğrencileri için bilgisayar oyun bağımlılığı ve obezite arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın verilerini elde edebilmek amacıyla 491 3. ve 4. sınıf öğrencileri ve ebeveynleri ile anket çalışması yapılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, fazla kilolu kardeşe sahip olma, baba vucüt kitle endeksinin düşüklüğü, oyun oynama süresinin yüksekliği ve anne eğitim durumunun düşük olmasının obezite üzerinde etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

3. Materyal ve Yöntem

3.1. Veri Seti

Araştırmanın örnekleme çerçevesi Atatürk Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmada kullanılacak veri seti bu örnekleme çerçevesinde oluşturulan anket çalışmasından elde edilmiş olup Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde uygulanan yatay-kesit verilerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda oluşturulan anket, 2020-2021 eğitim öğretim döneminde online olarak 516 öğrenciye uygulanmıştır. Eksiksiz işaretlenen 516 anketteki 62 soru için Cronbach alfa katsayısı 0,943 bulunmuştur. Bu sonuç, anketin %94 güvenle kullanılabileceğini göstermektedir.

3.2. Değişkenler

Çalışmanın bağımlı değişkeni 3 kategoriden (hiç, ara sıra, sık sık) oluşan Erzurum Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin pandemi döneminde E-Oyun oynama sıklığıdır. Çalışmada bu bağımlı değişkeni etkileyebileceği düşünülen bağımsız değişkenler modele dâhil edilmiştir. Bu bağımsız değişkenlerin bazıları nominal ölçekle bazıları ordinal ölçekle ölçülmüştür. Bu bağımsız değişkenler: cinsiyet (kadın, erkek), yaş (20 ve altı, 21-24, 25 ve üzeri), medeni durum (bekâr, evli), babanın mesleği (memur, işçi, esnaf, serbest meslek, çiftçi, emekli), annenin çalışma durumu (evet, hayır), ailenin aylık geliri (2000 ₺ ve altı, 2001-3000, 3001-4000, 4001-5000, 5001-6000 ₺, 6001 ₺ ve üzeri), aylık harcama miktarı (500 ₺ ve daha az, 501-750, 751-1000, 1001-1250, 1251-1500 ₺, 1501 ₺ ve üzeri), kişisel bilgisayar varlığı (evet, hayır), oyun konsolu ile E-Oyun oynama (hiç, ara sıra, sık sık), cep telefonu ile E-Oyun oynama (hiç, ara sıra, sık sık), atari ile E-Oyun oynama (hiç, ara sıra, sık sık), pandemi döneminde E-Oyun için düzenlenen yarışmalara katılma (katılmıyor, kararsız, katılıyor), pandemi döneminde E-Oyunlardan daha fazla para kazanma (katılmıyor, kararsız, katılıyor), E-Oyunların kişiyi sosyal yaşamdan soyutlaması durumu (katılmıyor, kararsız, katılıyor) ve kişni kendisine ayırması gereken vakti E-Oyuna ayırdığı düşüncesi (katılmıyor, kararsız, katılıyor)'dir.

3.3. Metodoloji

Çalışmada kullanılan bağımlı değişkenin üç kategorili ve doğal bir sıralamaya sahip olması nedeniyle analiz yöntemi olarak sıralı lojistik regresyon yöntemi tercih edilmiştir. Ele alınan veri seti doğrultusunda STATA 16 paket programı yardımıyla analizler yapılmıştır.

3.4. Sıralı Lojistik Regresyon Modeli

Bağımlı değişkenin iki durumlu olduğu modeller ikili tercih modelleri (binary choice models) olarak adlandırılır. Bağımlı değişkenin ikiden fazla durumlu olduğu modellere ise, çoklu tercih modelleri (multiple-choice models) denmektedir. Bu iki tür modelde de temel amaç, tercih olasılığının belirlenmesidir. Bu modeller, doğrusal olasılık, logit (lojistik) ve probit modelleridir (Tari, 2011).

Bağımlı değişkenin kategorik ve ordinal (sıralı) olduğu durumlarda ise sıralı (ordered) logit veya probit modelleri kullanılmaktadır. Her iki yöntem de Maksimum En Çok Benzerlik fonksiyonlarını kullanmaktadır. Söz konusu modellerin farkı ise türetildikleri olasılık dağılımdır. Sıralı probit model normal olasılık dağılımına dayanırken, sıralı logit model lojistik olasılık dağılımına dayanmaktadır. Bunun yanı sıra sıralı logit modeli sıralı probit modelden ayıran özellik, hataların lojistik olarak dağılmasıdır (McKelvey ve Zavoina, 1975:103-120).

4. Bulgular

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan 516 öğrencinin %50,6'sı kadın ve %49,4'ü ise erkektir. Öğrencilerin % 25,4'ü 20 yaş ve altında, %56'sı 21-24 yaş aralığında ve 18,6'sı ise 25 yaş ve üzerindedir. Ankete cevap veren öğrencilerin %93'ü bekârken, %7'si evlidir. Öğrencilerin %10,3'ünün ailesinin aylık geliri 2000 ₺ ve altında iken, %12,8'inin 2001-3000, %19,2'sinin 3001-

4000, %21,5'inin 4001-5000, %15,1'inin ise 5001-6000 ₺ aralığında ve %21,1'inin ise 6001 ₺ ve üzerindedir. Bu öğrencilerin %29,3'ünün aylık harcama tutarı 500 ₺ ve altında iken, %18,8'i 501-750, %18,8'i 751-1000, %12,4'ünün 1001-1250 ₺ aralığında ve %14,5'inin ise 1501 ₺ ve üzerindedir. Öğrencilerin %14,9'unun babası memur, %22,3'ünün işçi, %19,2'sinin esnaf, %19,2'sinin serbest meslek çalışanı, %6,6'sının çiftçi ve 17,8'inin babası ise emeklidir. Ankete cevap verenlerin %28,3'ünün annesi çalışırken, %71,7'sinin annesi çalışmamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %77,5'i kişisel olarak bir bilgisayara sahipken, %22,5'i sahip değildir. Öğrencilerin %62'si E-Oyun oynamak için hiç oyun konsolu kullanmazken, %20'si ara sıra ve %18'i ise sık sık oyun konsolu kullanmaktadır. Ankete cevap verenlerin %9,7'si E-Oyun oynamak için hiç cep telefonu kullanmamakta, %26,7'si ara sıra ve %63,6'sı ise sık sık cep telefonu kullanmaktadır. Öğrencilerin %75'i E-Oyun oynamak için hiç atari kullanmazken, %12,8'i ara sıra ve %12,2'si ise sık sık atari kullanmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %58,7'si pandemi döneminde E-Oyun için düzenlenen yarışmalara katılmazken, %30,6'sı katılmakta ve %10,7'si ise bu konuda kararsızdır. Öğrencilerin %66,9'u pandemi döneminde E-Oyunlardan daha fazla para kazanamazken, %20,3 kazanmakta ve %12,8'i ise pandemi döneminde E-Oyunlardan daha fazla para kazanıp kazanmadığı konusunda kararsızdır. Ankete cevap verenlerin %52,1'i E-Oyunların kendisini sosyal yaşamdan soyutladığını düşünmemekte, %27,3'ü düşünmekte ve %20,5'i ise bu konuda kararsız kalmaktadır. Öğrencilerin %52,1'i kendisine ayırması gereken vakti E-Oyuna ayırdığını düşünmemekte, %33,3'ü düşünmekte ve 19,2'si ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Frekans	Yüzde	Değişkenler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet			Bilgisayar varlığı		
Kadın	261	50,6	Evet	400	77,5
Erkek	255	49,4	Hayır	116	22,5
Yaş			Oyun konsolu kullanımı		
20 ve altı	131	25,4	Hiç	320	62
21-24	289	56	Ara sıra	103	20
25 ve üzeri	96	18,6	Sık sık	93	18
Medeni durum			Cep telefonu kullanımı		
Bekar	480	93	Hiç	50	9,7
Evli	36	7	Ara sıra	138	26,7
Babanın mesleği			Sık sık	328	63,6
Memur	77	14,9	Atari kullanımı		
İşçi	115	22,3	Hiç	387	75
Esnaf	99	19,2	Ara sıra	66	12,8
S. meslek	99	19,2	Sık sık	63	12,2
Çiftçi	34	6,6	Yarışmalara katılma		
Emekli	92	17,8	Katılmıyor	303	58,7
Anne çalışma durumu			Kararsız	55	10,7
Evet	146	28,3	Katılıyor	158	30,6
Hayır	370	71,7	E-oyunlardan para kazanma		
Ailenin aylık geliri			Katılmıyor	345	66,9
2000 ve altı	53	10,27	Kararsız	66	12,8
2001-3000	66	12,79	Katılıyor	105	20,3
3001-4000	99	19,19	Sosyal yaşamdan soyutlanma		

4001-5000	111	21,51	Katılmıyor	269	52,1
5001-6000	78	15,12	Kararsız	106	20,5
6001 ve üzeri	109	21,12	Katılıyor	141	27,3
Aylık harcama			E-oyuna ayrılan vakit		
500 ve altı	151	29,3	Katılmıyor	245	47,5
501-750	97	18,8	Kararsız	99	19,2
751-1000	97	18,8	Katılıyor	172	33,3
1001-1250	64	12,4			
1251-1500	32	6,2			
1501 ve üzeri	75	14,5			

Sıralı lojistik regresyon modeli kurulmadan önce paralel eğriler varsayımının sağlanması gerekmektedir. Paralel eğriler varsayımına göre parametrelerin tahmini değerlerinin bağımlı değişkenin tüm kategorileri için aynı kesme noktasından geçmeleri gerekmektedir (Akın & Şentürk, 2012: 184). Bu modele ait paralel eğriler varsayımını test eden Brant (P değeri) = 0,064 > 0,05 olduğundan %5 önem seviyesinde H_0 hipotezi reddedilemez. Bu durum, tahmin edilen regresyon katsayılarının bağımlı değişkenin her bir kategorisinde aynı olduğunu ve paralel eğriler varsayımının sağlandığını göstermektedir.

VIF (Variance Inflation Factors) değerinin, 10 ve üzerinde olduğu durumlarda ise ciddi bir çoklu doğrusal bağlantı probleminin olduğu ortaya çıkmıştır (Tranmer vd., 2020: 41). Tablo 2’de görüldüğü gibi, modele dahil edilen bağımsız değişkenler 5 ya da daha fazla VIF değerine sahip değildir. Böylelikle, modeldeki değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı probleminin olmadığını ortaya çıkmıştır. Modele alınacak bağımsız değişkenler belirlendikten sonra pandemi döneminde E-Oyun oynama sıklığını etkileyen faktörlerin sıralı lojistik regresyon yöntemiyle elde edilen tahmin sonuçları Tablo 2’de verilmiştir. Kurulan modelin istatistiksel açıdan bir bütün olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir (Prob > $\chi^2 = 0,000$). Tablo 2’ye göre cinsiyet, yaş, ailenin aylık geliri, kişinin aylık harcama tutarı, babanın mesleği, annenin çalışma durumu, kişisel bilgisayar sahipliği, cep telefonu ile E-Oyun oynamak, E-Oyun için düzenlenen yarışmalara katılma durumu, pandemi döneminde E-Oyunlardan daha fazla para kazanmak, E-Oyunların kişiyi sosyal yaşamdan soyutlaması durumu ve kişinin kendine ayırması gereken vakti E-Oyuna ayırması durumu değişkenleri pandemi döneminde E-Oyun oynama sıklığı üzerinde istatistiki açıdan anlamlı etkiye sahiptir.

Tablo 2: Sıralı Lojistik Regresyon Analizi

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	Prob	VIF
Cinsiyet (Ref: Erkek)	-1,058	0,232	0,000	1,4
Yaş (Ref: 20 ve altı)				
21-24	-0,443	0,262	0,090	1,63
25 ve üzeri	0,036	0,368	0,921	1,94
Medeni durum (Ref: Evli)	0,012	0,428	0,977	1,34
Babanın mesleği (Ref: Memur)				
İşçi	0,844	0,374	0,024	2,35
Esnaf	0,530	0,387	0,171	2,29
Serbest meslek	0,397	0,379	0,295	2,2
Çiftçi	0,003	0,515	0,996	1,62
Emekli	0,137	0,381	0,720	2,26
Anne çalışma durumu (Ref: Evet)	0,541	0,245	0,027	1,19

Aylık gelir (Ref: 2000 ve altı)				
2001-3000	0,239	0,413	0,563	2,21
3001-4000	-0,369	0,421	0,380	3,04
4001-5000	0,413	0,433	0,339	3,46
5001-6000	0,479	0,440	0,276	2,74
6001 ve üzeri	0,859	0,449	0,056	3,64
Aylık harcama (Ref: 500 ve altı)				
501-750	0,689	0,323	0,033	1,69
751-1000	0,479	0,346	0,166	1,93
1001-1250	0,248	0,405	0,540	1,72
1251-1500	0,253	0,526	0,630	1,43
1501 ve üzeri	-0,161	0,358	0,653	1,76
Bilgisayar varlığı (Ref: Evet)				
	-0,852	0,262	0,001	1,26
Oyun konsolu kullanımı (Ref: Hiç)				
Ara sıra	-0,035	0,306	0,908	1,6
Sık sık	0,034	0,443	0,938	2,56
Cep telefonu kullanımı (Ref: Hiç)				
Ara sıra	1,170	0,372	0,002	2,97
Sık sık	2,105	0,374	0,000	3,3
Atari kullanımı (Ref: Hiç)				
Ara sıra	0,281	0,339	0,407	1,37
Sık sık	0,543	0,543	0,318	2,26
Yarışmalara katılma (Ref: Katılmıyor)				
Kararsız	0,403	0,377	0,285	1,42
Katılıyor	1,041	0,355	0,003	2,62
E-Oyunculardan para kazanma (Ref: Katılmıyor)				
Kararsız	-0,223	0,381	0,558	1,62
Katılıyor	0,901	0,449	0,045	2,5
Sosyal yaşamdan soyutlanma (Ref: Katılmıyor)				
Kararsız	-0,639	0,341	0,061	1,99
Katılıyor	-0,357	0,336	0,287	2,31
E-Oyuna ayrılan vakit (Ref: Katılmıyor)				
Kararsız	1,078	0,345	0,002	2,01
Katılıyor	1,747	0,338	0,000	2,57

Tablo 3'e göre kadınların erkeklere göre pandemi döneminde ara sıra E-Oyun oynama sıklığı %6,5 daha fazladır. Ailesinin aylık geliri 6001 ₺ ve üzerindeki öğrencilerin ailesinin aylık geliri 2000 ₺ ve altındaki öğrencilere göre pandemi döneminde ara sıra E-Oyun oynama sıklığı %4,7 daha fazladır. Aylık harcama miktarı 751-1000 ₺ aralığında olan öğrencilerin aylık harcama miktarı 500 ₺ ve altında olan öğrencilere göre pandemi döneminde ara sıra E-Oyun oynama sıklığı %2,3 daha fazladır. Babasının mesleği işçi olan öğrencilerin babasının mesleği memur olan öğrencilere göre pandemi döneminde ara sıra E-Oyun oynama sıklığı %4 daha azdır. Annesi çalışmayan öğrencilerin annesi çalışan öğrencilere göre pandemi döneminde ara sıra E-Oyun oynama sıklığı %2,1 daha azdır. Kişisel bilgisayara sahip olmayan öğrencilerin kişisel bilgisayara sahip olan öğrencilere göre pandemi döneminde ara sıra E-Oyun oynama sıklığı %3,2 daha fazladır. E-Oyun oynamak için sık sık cep

telefonunu kullanan öğrencilerin E-Oyun oynamak için hiç cep telefonu kullanmayan öğrencilere göre pandemi döneminde ara sıra E-Oyun oynama sıklığı %4,5 daha azdır. E-Oyun için düzenlenen yarışmalara katılan öğrencilerin E-Oyun için düzenlenen yarışmalara katılmayan öğrencilere göre pandemi döneminde ara sıra E-Oyun oynama sıklığı %8,2 daha azdır. E-Oyunların kişiyi sosyal yaşamdan soyutlayıp soyutlamadığı konusunda kararsız olan öğrencilerin E-Oyunların kişiyi sosyal yaşamdan soyutlamadığını düşünen öğrencilere göre pandemi döneminde ara sıra E-Oyun oynama sıklığı %2 daha fazladır. Kişinin kendine ayırması gereken vakti E-Oyuna ayırdığı konusundan kararsız olan ve bu ifadeye katılan öğrencilerin kişinin kendine ayırması gereken vakti E-Oyuna ayırmadığını düşünen öğrencilere göre pandemi döneminde ara sıra E-Oyun oynama sıklığı sırasıyla %7,4 ve %14,9 daha azdır.

Tablo 3'e göre kadınların erkeklere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı %15,7 daha azdır. 25 ve üzeri yaştakilerin 20 yaş ve altındakilere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı %5 daha fazladır. Ailesinin aylık geliri 6001 ₺ ve üzerindeki öğrencilerin ailesinin aylık geliri 2000 ₺ ve altındaki öğrencilere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı %4,7 daha fazladır. Aylık harcama miktarı 751-1000 ₺ aralığında olan öğrencilerin aylık harcama miktarı 500 ₺ ve altında olan öğrencilere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı %6,7 daha fazladır. Babasının mesleği işçi olan öğrencilerin babasının mesleği memur olan öğrencilere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı %11,6 daha fazladır. Annesi çalışmayan öğrencilerin annesi çalışan öğrencilere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı %7,3 daha fazladır. Kişisel bilgisayara sahip olmayan öğrencilerin kişisel bilgisayara sahip olan öğrencilere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı %11,7 daha azdır. E-Oyun oynamak için sık sık ve ara sıra cep telefonunu kullanan öğrencilerin E-Oyun oynamak için hiç cep telefonu kullanmayan öğrencilere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı sırasıyla %14,8 ve %28,7 daha fazladır. E-Oyun için düzenlenen yarışmalara katılan öğrencilerin E-Oyun için düzenlenen yarışmalara katılmayan öğrencilere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı %16,3 daha fazladır. E-Oyunların kişiyi sosyal yaşamdan soyutlayıp soyutlamadığı konusunda kararsız olan öğrencilerin E-Oyunların kişiyi sosyal yaşamdan soyutlamadığını düşünen öğrencilere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı %8,1 daha azdır. Pandemi döneminde E-Oyunculardan daha fazla para kazandığını düşünen öğrencilerin bu dönemde E-Oyunculardan daha fazla para kazandığını düşünmeyen öğrencilere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı %13,3 daha fazladır. Kişinin kendine ayırması gereken vakti E-Oyuna ayırdığı konusundan kararsız olan ve bu ifadeye katılan öğrencilerin kişinin kendine ayırması gereken vakti E-Oyuna ayırmadığını düşünen öğrencilere göre pandemi döneminde sık sık E-Oyun oynama sıklığı sırasıyla %17,3 ve %28,5 daha fazladır.

Tablo 3: Marjinal etkiler

Değişkenler	Pandemi döneminde E-Oyun oynama						
	dy/dx	Hiç		Ara sıra		Sık sık	
		Std. Hata	dy/dx	Std. Hata	dy/dx	Std. Hata	
Cinsiyet (Ref: Erkek)	0,093*	0,019	0,065*	0,020	-0,157*	0,036	
Yaş (Ref: 20 ve altı)							
21-24	0,040	0,023	0,020	0,013	-0,060	0,035	
25 ve üzeri	-0,003***	0,030	-0,002	0,020	0,005***	0,051	
Medeni durum (Ref: Evli)	-0,001	0,039	-0,001	0,019	0,002	0,058	
Babanın mesleği (Ref: Memur)							
İşçi	-0,076**	0,035	-0,040**	0,018	0,116**	0,050	

Esnaf	-0,051	0,038	-0,021	0,016	0,072	0,052
Serbest meslek	-0,039	0,038	-0,015	0,014	0,053	0,051
Çiftçi	0,000	0,054	0,000	0,014	0,000	0,068
Emekli	-0,014	0,039	-0,004	0,011	0,018	0,051
Anne çalışma durumu (Ref: Evet)	-0,052**	0,025	-0,021**	0,009	0,073**	0,032
Aylık gelir (Ref: 2000 ₺ ve altı)						
2001-3000 ₺	-0,023	0,041	-0,010	0,016	0,033	0,057
3001-4000 ₺	0,040	0,045	0,009	0,012	-0,049	0,056
4001-5000 ₺	-0,039	0,042	-0,018	0,019	0,057	0,060
5001-6000 ₺	-0,045	0,042	-0,022	0,020	0,067	0,061
6001 ₺ ve üzeri	-0,074***	0,040	-0,047***	0,026	0,121***	0,064
Aylık harcama (Ref: 500 ₺ ve altı)						
501-750 ₺	-0,060	0,027	-0,037	0,019	0,096	0,046
751-1000 ₺	-0,043**	0,031	-0,023***	0,019	0,067**	0,049
1001-1250 ₺	-0,023	0,038	-0,011	0,019	0,034	0,056
1251-1500 ₺	-0,024	0,048	-0,011	0,025	0,035	0,073
1501 ve üzeri ₺	0,016	0,037	0,005	0,011	-0,022	0,048
Bilgisayar varlığı (Ref: Evet)	0,084*	0,028	0,032*	0,010	-0,117*	0,035
Oyun konsolu kullanımı (Ref: Hiç)						
Ara sıra	0,003	0,028	0,002	0,014	-0,005	0,042
Sık sık	-0,003	0,040	-0,002	0,021	0,005	0,061
Cep telefonu kullanımı (Ref: Hiç)						
Ara sıra	-0,157*	0,053	0,008	0,014	0,148*	0,045
Sık sık	-0,242*	0,051	-0,045**	0,021	0,287*	0,047
Atari kullanımı (Ref: Hiç)						
Ara sıra	-0,025	0,029	-0,015	0,020	0,040	0,048
Sık sık	-0,045	0,041	-0,032	0,039	0,077	0,080
Yarışmalara katılma (Ref: Katılmıyor)						
Kararsız	-0,036	0,032	-0,026	0,028	0,062	0,060
Katılıyor	-0,081*	0,024	-0,082**	0,038	0,163*	0,061
E-Oyunlardan para kazanma (Ref: Katılmıyor)						
Kararsız	0,022	0,038	0,011	0,016	-0,032	0,054
Katılıyor	-0,068**	0,028	-0,065	0,043	0,133***	0,071
Sosyal yaşamdan soyutlanma (Ref: Katılmıyor)						
Kararsız	0,061***	0,034	0,020**	0,008	-0,081**	0,040
Katılıyor	0,033	0,032	0,013	0,010	-0,046	0,041
E-Oyuna ayrılan vakit (Ref: Katılmıyor)						
Kararsız	-0,099*	0,029	-0,074**	0,033	0,173*	0,059
Katılıyor	-0,137*	0,024	-0,149*	0,040	0,285*	0,059

* p<0,01; ** p<0,05; *** p<0,10

5. Sonuç

Hayatımızda önemli bir yeri olan oyunlar, teknolojik gelişmelerle beraber büyük ölçüde değişime uğramışlardır. Çocuklar daha önceleri sokakta oyun oynarken, gün geçtikçe bu oyunlar bilgisayarlarda

oynanmaya başlanmıştır. Her ne kadar bazı oyunlar aynı şekilde sokakta oynanmaya devam etse de bilgisayarlar üzerinden oynanabilen oyunların sayısı her geçen gün artmaktadır. Böylelikle film ve müzik endüstrilerine rakip olabilecek elektronik oyun sektörü ortaya çıkmıştır (Yılmaz ve Çağiltay, 2004).

Günümüzde çocuklar ve gençler hem çevrimiçi olarak sanal âlemde hem de gerçek dünyada aynı anda yaşamaktadırlar. Cep telefonu, tablet vb. birçok farklı iletişim aracı haberleşme, eğlenme, bilgi alma ve çevrimiçi olmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu yeni nesil çevrimiçi ortamı bireyler, iletişim kurma, bilgi alma, alışveriş yapma, dinlenme, rahatlama, oyun oynama, stresten ve gerçek hayattan uzaklaşma vb. nedenlerle kullanılmaktadırlar. Özellikle Covid 19 pandemisiyle birlikte bireylerin hayatlarında meydana gelen boş zaman ve boşluk hissi kişileri bu çevrimiçi dünyaya girmeye zorlamıştır (Kayumova vd., 2021). Bu boşluk hissiyle birlikte kişiler dünyanın gerçeklerinden uzaklaşarak dinlenme, eğlenme vb. maksatlarla sıklıkla E-Oyunlara yönelmişlerdir. Böylelikle kişilerin bu mecrada geçirdikleri süre artışını etkileyen faktörler önem kazanmıştır.

Pandemi döneminde üniversite öğrencilerinin E-Oyun oynama sıklıklarının araştırıldığı bu çalışmada araştırmada kullanılmak üzere Erzurum Atatürk Üniversitesi öğrencilerinden 516 kişiye anket uygulanmıştır. Anket yöntemiyle elde edilen verilere Sıralı Logit Model yardımıyla analizler yapılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; cinsiyet, yaş, ailenin aylık geliri, kişinin aylık harcama tutarı, babanın mesleği, annenin çalışma durumu, kişisel bilgisayar sahipliği, cep telefonu ile E-Oyun oynamak, E-Oyun için düzenlenen yarışmalara katılma durumu, pandemi döneminde E-Oyunculardan daha fazla para kazanmak, E-Oyunların kişiyi sosyal yaşamdan soyutlaması durumu ve kişinin kendine ayırması gereken vakti E-Oyuna ayırması durumu değişkenleri pandemi döneminde E-Oyun oynama sıklığı üzerinde istatistiki açıdan anlamlı etkiye sahiptir.

Kaynaklar

- Akın, H. B., & Şentürk, E. (2012). Bireylerin Mutluluk Düzeylerinin Ordinal Lojistik Regresyon Analizi ile İncelenmesi. *Öneri Dergisi*, 10(37), 183-193.
- Argan M. (Ed.) (2013) *Rekreasyon Yönetimi*, Anadolu Üniversitesi Web-ofset Tesisleri, Eskişehir.
- Bagheri, A., Habshah, M. & Imon, R. H. M. R. (2012). "A novel collinearity-influential observation diagnostic measure based on a group deletion approach". *Communications in Statistics-Simulation and Computation*, 41 (8), 1379-1396.
- Beaunoyer, E., Dupere, S. and Guitton, M.J. (2020). Covid-19 and digital inequalities: Reciprocal impacts and mitigation strategies. *Computers in Human Behavior*, 111, 106424.
- Cherly, K., Olson, S. D., Lawrence, A. K., Dorothy, E. W., Jason, B. A., Lee, B., Armand, M. N., Eugene, V. and Beresin, M. D. (2007). *Journal of Adolescent Health*, 41(1), 77-83.
- Ettekal, A.V. and Agans, J.P. (2020). Positive youth development through leisure: Confronting the COVID-19 pandemic. *Journal of Youth Development*, 15(2), 1-20.
- Funk, J. B., Hagan, J., Schimming, J., Bullock, W. A. and Buchman, D. D. (2002). Aggression and Psychopathology in Adolescents with a Preference for Violent Electronic Games. *Aggressive Behavior*, 28, 134-144.
- Funk, J. B. and Buchman, D. D. (1996). Children's Perceptions of Gender Differences in Social Approval for Playing Electronic Games. *Sex Roles*, 35(3/4), 219-231.
- Güllü, M., Arslan, C., DüNDAR, A. ve Murathan, F. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar Oyun Bağımlılıklarının İncelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 89-101.
- Hsu, C-L. (2010). Exploring the Player Flow Experience in E-Game Playing. *International Journal of Technology and Human Interaction*, 6(2).
- Ip, B., Jacobs, G. and Watkins, A. (2008). Gaming Frequency and Academic Performance. *Australasian Journal of Educational Technology*, 24(4).

- Kayumova, L.R., Gainullina, L. N., Akhmadieva, R. S., Matvienko, V. V. and Kabakhidze, E. L. (2021). Using Interactive Platform “Round” to Organize Online Leisure Activities for Children During the Pandemic. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 17(10), 1-10.
- Koçakoğlu, U. (2019). İlköğretim 3. ve 4. sınıf öğrencilerinde bilgisayar oyun bağımlılığının obezite ile ilişkisi: Konya örneği. (Yayınlanmamış tıpta uzmanlık tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi, Meram Tıp Fakültesi Dahili Tıp Bilimleri Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Konya.
- McKelvey, R. D., & Zavoina, W. A. (1975). A Statistical Model for The Analysis of Ordinal Level Dependent Variables. *Journal of Mathematical Sociology*, 4, 103-120.
- Möller, I. ve Krahe, B. (2008). Exposure to violent video games and aggression in German adolescents: a longitudinal analysis. *Aggressive Behavior*, 35, 75-89.
- Mustafaoğlu, R. Yasacı, Z. (2018). Dijital Oyun Oynamanın Çocukların Ruhsal ve Fiziksel Sağlığı Üzerine Olumsuz Etkileri. *Journal of Dependence*, 19(3), 51-58.
- Onay Durdu, P., Tüfekçi, A. ve Çağıltay, K. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Bilgisayar Oyunu Oynama Alışkanlıkları ve Oyun Tercihleri: ODTÜ ve Gazi Üniversitesi Öğrencileri Arasındaki Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Eurasian Journal of Educational Research*, 19, 66-76.
- Özdemir, Z. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Akıllı Telefon Oyun Tercihleri ile Cinsiyet, Gelir ve Akıllı Telefon Kullanım Alışkanlıkları Arasındaki İlişkiler Üzerine İnceleme. *The Journal of Communication Studies*, 4(2), 79-107.
- Özer, H. (2004). *Nitel değişkenli ekonometrik modeller: teori ve bir uygulama*. (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Rideout, V. G. Roberts, D. F. and Foehr, U.G. (2005). Generation M: Media in the Lives of 8-18 Year-Olds. Kaiser Family Foundation: Menlo Park, California.
- Straker, L., Pollock, C., Abbott, P. R., Skoss, R. and Coleman, J. (2009). Active-Input Provides More Movement and Muscle Activity During Electronic Game Playing by Children. *International Journal of Human – Computer Interaction*, 25(8), 713-728.
- Uluyol, Ç., Demiralay, R., Şahin, S. ve Eryılmaz, S. (2014). Öğretmen Adaylarının Oyun Tercihleri ve Bilgisayar Oyunu Oynama Alışkanlıklarının İncelenmesi: Gazi Üniversitesi Örneği. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 3(2), 1-7.
- Tarı, R. (2011). *Ekonometri*. (13. Basım). İstanbul: Yazın Basın Yayın Matbaacılık.
- Taylan, H. H., Kara, H. Z. ve Durgun, A. (2017). Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Bilgisayar Oyunu Oynama Alışkanlıkları ve Oyun Tercihleri Üzerine Bir Araştırma. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 2149-8385.
- Tranmer, M., Murphy, J., Elliot, M., & Pampaka, M. (2020). *Multiple Linear Regression*. Cathie Marsh Institute Working Paper.
- Yavuz, E. ve Tarlakazan, E. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Mobil Oyun Profili ve Oynama Alışkanlıkları. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 149-163.
- Yılmaz, E., & Çağıltay, K. (2004). Elektronik Oyunlar ve Türkiye. T.B.D. 21. Ulusal Bilişim Kurultayı. Ankara.
- Wack, E. and Dunn, S. T. (2009). Relationships between Electronic Game Play, Obesity, and Psychosocial Functioning in Young Men. *CyberPsychology & Behavior*, 12(2), 242-246.

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ÇİZGİ FİLM KULLANIMI

Doktora Öğrencisi-Öğretmen Feyza KARAKURT

Şehit Zekeriya Bitmez İmam Hatip Ortaokulu

ÖZET

Sosyal bilgiler dersinde anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için öğrenme-öğretme süreçlerinin, öğrenciyi harekete geçiren, düşünmeye, sorgulamaya, araştırmaya, bilgiyi kullanmaya, kendi bilgisini oluşturmaya, problem çözmeye, işbirliğine ve sorumluluk üstlenmeye yönlendiren materyallerle zenginleştirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden öğrenme-öğretme sürecinde birçok araç-gereçten faydalanılır. Özellikle görsel-işitsel araçlar öğrencilerin en fazla dikkatini çeken materyallerdir. Alicıgüzel (1988)'e göre öğretim amacıyla hazırlanmış filmler, videobantlar, çizgi filmler hem görme hem de işitme duyularına hitap ettiği için etkili birer öğretim araçlarıdır. Çizgi filmin eğitim alanında rol oynaması ise çizgi filmin yapısında bulunan görsel düzenlemelere ve hareket ilişkisine dayanır. Çizgi filmde konular, gerçekçi bir yaklaşımla verilebileceği gibi karikatürize edilerek de sunulabilmektedir. Böylece eğitim süreci daha eğlenceli bir hale gelir (Köşker, 2005). Çizgi filmler sosyal bilgiler dersinin eğlenceli ve etkili bir şekilde geçmesine katkı sağlayabilir. Sosyal bilgiler dersi bağlamında pek çok kazanım, değer ve kavramla ilişkilendirilerek derslerde çizgi filmlerden yararlanmak mümkündür. Bu çalışmada, 6.sınıf sosyal bilgiler dersinde “Bilim, Teknoloji Ve Toplum” öğrenme alanı “Gelecekteki Yaşam” konusunda “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.” kazanımı çizgi filmler aracılığıyla kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla öğrencilere Jetgiller ve Taş Devri çizgi filmlerinden bölümler izlettirilmiştir. Öğrencilerin bilim ve teknoloji ile ilgili geçmiş, şimdi ve gelecek üzerine değerlendirmeler yapmaları sağlanmıştır. Öğrenciler iki çizgi filmde yer alan günlük yaşamdaki materyalleri, sosyal hayatı kıyaslayarak “araştırma, yenilikçilik, değişim ve sürekliliği algıma” becerilerinin ve “bilimsellik” değerinin farkında olmuşlardır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Malatya il merkezindeki bir devlet ortaokulunda öğrenim gören 25 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama araçları, araştırmacı tarafından hazırlanan etkinlik formları, etkinlik değerlendirme rubrikleri ve odak grup görüşme formundan oluşmaktadır. Verilerin çözümlemesinde ve değerlendirilmesinde nitel veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler derslerinde çizgi filmlerin ön hazırlık yapılarak öğrencilerin yaşantılarında iz bırakacak şekilde planlanarak kullanıldığı, etkinlikler yapılarak gerçekleştirildiği takdirde işlevsel ve faydalı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, çizgi film, öğrenme-öğretme süreci

USE OF CARTOONS IN SOCIAL STUDIES LESSON

ABSTRACT

In order for meaningful and permanent learning to take place in social studies lessons, learning-teaching processes should be enriched with materials that motivate students to think, question, research, use information, create their own knowledge, solve problems, cooperate and take responsibility. Therefore, many tools and materials are used in the learning-teaching process. In particular, audio-visual tools are the materials that attract the most attention of students. According to Alicigüzel(1988), films, videotapes and cartoons prepared for instructional purposes are effective teaching tools as they appeal to both visual and auditory senses. The role of cartoons in the field of education is based on the visual arrangements and movement relationship in the cartoon's structure. In cartoons, the subjects can be presented with a realistic approach, or they can be presented by caricature. Thus, the educational process becomes more fun (Köşker, 2005). Cartoons can contribute

to a fun and effective social studies course. In the context of social studies lesson, it is possible to benefit from cartoons in lessons by associating them with many acquisitions, values and concepts. this study, in the "Science, Technology and Society" learning area "Future Life" in the 6th grade social studies lesson, "It puts forward ideas about the effects of scientific and technological developments on future life." The learning outcome has been tried to be gained through cartoons. For this purpose, the students were made to watch episodes from the Jetsons and Stone Age cartoons. Students were provided to make evaluations on the past, present and future related to science and technology. By comparing the materials in daily life and social life in the two cartoons, the students became aware of the skills of "research, innovation, perception of change and continuity" and the value of "scientific". In the study, action research design, one of the qualitative research methods, was used. The study group of the research consists of 25 students studying in a public secondary school in Malatya city center. The data collection tools of the research consist of activity forms prepared by the researcher, activity evaluation rubrics and focus group interview form. Descriptive analysis method, one of the qualitative data analysis methods, was used in the analysis and evaluation of the data. As a result of the research, it has been determined that cartoons are used in social studies classes by making preliminary preparations, planned and used in a way that will leave a trace in the lives of the students, and if they are carried out by doing activities, they are functional and useful.

Keywords: Social studies, cartoon, learning-teaching process

TELEVİZYON KULLANIMININ ÇOCUKLARIN GELİŞİMİNE ETKİLERİ ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi Ümmüşeyma SERTDEMİR
İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK
İnönü Üniversitesi

ÖZET

Televizyon, günümüzde yetişkinlerin günlük yaşamlarında zamanlarını ayırdıkları en etkili teknolojik araçlardan biri olmakla beraber, bebekliklerinden itibaren çocukların da ilgisini çekmektedir. Televizyon, görsel ve işitsel duylulara hitap ederek çift yönlü bir uyaran olması sebebiyle bebeklerin ve çocukların dikkatlerini çekmektedir. Çocukların toplumsallaşması ve etrafındaki bireylerle etkileşimlerinin artması, yeteneklerinin ve okula hazırlık becerilerini kazanması için fırsatlar sunulması gerekirken, zamanlarını televizyon karşısında geçirmeleri gelişimlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Çocukların fiziksel gelişimlerini desteklemek için oyunlar, spor faaliyetleri yerine televizyon karşısında geçirilen zamanlar, televizyon karşısında yemek yenmesi, uyunması gibi yapılan hatalı davranış tutumları çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimlerini de olumsuz etkilemektedir. Nitekim bu durumların incelenmesi bakımından ülkemizde birçok çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda araştırmada, 2016-2020 yılları arasında Türkiye’ de televizyon kullanımının çocukların gelişimine etkileri üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri YÖK Tez Tarama Merkezi veri tabanında kayıtlı olan 60 lisansüstü tezdten elde edilmiştir. Toplam 60 lisansüstü tez çalışmaya dahil edilmiştir. Bu tezlerden 43 tanesi yüksek lisans, 7 tanesi doktora ve 10 tanesi uzmanlık tezidir. Veriler doküman inceleme yöntemi ile toplanmış ve içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu lisansüstü tezler; yıl, tez türü, anabilim dalı, yöntem, örneklem yöntemi, örneklem grubu, örneklem sayısı, değişkenler ve sonuçlar bakımından incelenmiştir. Araştırma sonucunda ülkemizde bu konuya yönelik araştırmaların yetersiz olduğu daha fazla çalışmaya gereksinim olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelime: Televizyon kullanımı, çocuklar, içerik analizi

EXAMINATION OF GRADUATE THESIS ON THE EFFECTS OF TELEVISION USE ON CHILDREN'S DEVELOPMENT

ABSTRACT

Although television is one of the most effective technological tools that adults devote their time to in their daily lives, it also attracts the attention of children from their infancy. Television attracts the attention of babies and children because it is a two-way stimulus by appealing to the visual and auditory senses. While it is necessary to provide opportunities for children to socialize and increase their interaction with the individuals around them, and to gain their skills and school preparation skills, spending their time in front of television may negatively affect their development. In order to support the physical development of children, wrong behaviors such as games, time spent in front of television instead of sports activities, eating and sleeping in front of television negatively affect the physical, mental and social development of children. As a matter of fact, many studies have been carried out in our country in terms of examining

these situations. In this context, it is aimed to examine the postgraduate theses on the effects of television use on children's development in Turkey between the years 2016-2020. The data of the research were obtained from 60 postgraduate theses registered in the database of YÖK Thesis Search Center. A total of 60 postgraduate theses were included in the study. 43 of these theses are master's theses, 7 of them are doctoral theses and 10 of them are specialization theses. Data were collected by document review method and analyzed by content analysis method. These postgraduate theses; year, type of thesis, department, method, sampling method, sample group, number of samples, variables and results. As a result of the research, it has been shown that there is a need for more studies in our country where research on this subject is insufficient.

Keywords: Television use, children, content analysis

GİRİŞ

TÜİK verilerine göre Türkiye nüfusunun %27.2' sini çocuklar oluşturmaktadır. Bu grup geleceğin yetişkin nüfusunu temsil etmektedir. Bundan ötürü çocukların gelişimlerini etkileyen faktörler toplumun yakından ilgilenmesi gereken konular arasında yer almaktadır. Toplumun geleceği olacak olan çocuklar günümüzde en etkin ve yaygın olarak medya araçlarından biri olan televizyondan etkilenmektedir (Büyükbaykal, 2012).Televizyon öğretici ve eğlendirici nitelikleriyle geniş kitlelere ulaşabilen bir medya aracıdır (Öztürk & Karayağız, 2007). Görsel ve işitsel duylara hitap ederek çift yönlü bir uyaran olduğu için çocukların dikkatini çekmektedir (Akkuş, Yılmaz, Şahinöz, & Sıcaklı, 2015). Çevremizde en fazla etkilediği hatta bağımlılık yaptığı kitlelerin başında çocuklar gelmektedir (Doğan, & Göker, 2012).Nitekim Akkuş vd. (2015), “3-60 ay arası çocuklarının televizyon izleme alışkanlıklarının incelenmesine” yönelik yapmış olduğu bir araştırmada bu yaş grubundaki çocukların günlük 2.08 saat televizyon izlemiş olduğu saptanmıştır. Doğan ve Göker (2012)' in “Tematik televizyon ve çocuk: ilköğretim öğrencilerinin televizyon izleme alışkanlıklarına” yönelik yapılan bir başka çalışmada çocukların büyük çoğunluğunun günde 1-2 saatten fazla televizyon izlediği ve erişkinlerin izlediği programlara maruz kaldığı görülmüştür.

Çocuk doğduğu andan itibaren ister aktif olarak ister pasif olarak olsun sürekli olarak duydukları ve gördükleri üzerine kendi dünyasını kurar. Çocuklarda gerçeklik ve sanallık arasındaki fark biz erişkinler kadar basitçe anlaşılmamaktadır. Ve medya araçları karşısında bizlere oranla daha korumasızlardır. Kontrolsüz televizyon izleme çocuğun psikolojik, bilişsel, sosyal ve fiziksel gelişim yönlerinden olumsuz etkilemektedir (Öztürk, & Karayağız, 2007).

Televizyonun çocuğa etkileri incelendiğinde;

- Çocuğun etrafındaki olaylara ve kişilere olan ilgisinin azaldığı ve buna bağlı olarak sinemaya gitme, oyun oynamak, resim yapmak, spor yapmak gibi sosyalleşmeye yönelik faaliyetlerden uzaklaştıkları görülmüştür (Büyükbaykal, 2012).
- Televizyon karşısında yemek yiyen çocukların yediklerini çiğnemededen yutma gibi yanlış yemek yeme tutumları sergiledikleri görülmüştür (Ülken, 2011).
- Televizyon karşısında hareketsiz kalmakla beraber şişmanlama, sürekli yorgun hissetme ve yanlış pozisyonda televizyon izledikleri için eklem ağrılarında artma görülmüştür (Büyükbaykal, 2012).
- Çocuklar sosyal çevreleriyle iletişim kurup oyunlara dahil olmadıkları için zihinsel faaliyetlerini etkin olarak kullanamazlar (Yavuzer, 2003).
- Uzun süre televizyon izleyen çocuklarda geç uyuma ve uyku problemleri görülmüştür (Büyükbaykal, 2012).

- Akçay ve Özcebe (2012)' nin “Televizyonun okul öncesi çocuklarının saldırganlık davranışına etkisi” üzerine yaptığı bir çalışmada TV izleme süresinin artmasıyla birlikte olumlu davranışların azaldığı, ilişkisel ve fiziksel saldırganlıkların arttığı görülmüştür.

Çocukluk döneminde temelleri atılıp şekillenmeye başlayan kişilik özellikleri çocukların erişkinlik dönemlerinde ve hayatları boyunca da etkisini sürdüreceği dikkate alındığında konunun önemi ortaya çıkmaktadır (Öztürk & Karayağız, 2007).

Bu doğrultuda araştırmanın amacı; 2016-2020 yılları arasında “Televizyonun Çocukların Gelişimine Etkilerini” inceleyen lisansüstü tezleri; yayın yılı, yayın türü, anabilim dalı, yöntem, örnekleme yöntemi, örneklem grubu, örneklem sayısı, ölçek, birlikte ele alınan değişkenler ve sonuçları açısından incelemektir. Araştırma sonuçlarının ilgili alanyazında yapılacak yeni çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Televizyonun çocuklar üzerindeki etkisini ele alan lisansüstü çalışmaları incelemeyi amaçlayan bu çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemi daha önce yapılmış çalışmaları ya da çeşitli dokümanları tematik olarak incelemeyi ve sistematik olarak raporlamayı amaçlayan bir araştırma yöntemidir.

Veri Toplama Süreci

Araştırma da verileri toplama yöntemi olarak doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Araştırma da “televizyon, televizyon kullanımı” anahtar kelimeleri belirlenmiş ve YÖK Tez Tarama Merkezi veri tabanında tarama yapılmıştır.

Tarama sonucunda 590 teze ulaşılmıştır. Çalışma kriterlerine göre değerlendirilip 60 tez çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmalar oluşturulan başlıklara göre incelenip Excel dosyasına kaydedilmiştir. Çalışma kriterleri aşağıda verildiği gibidir;

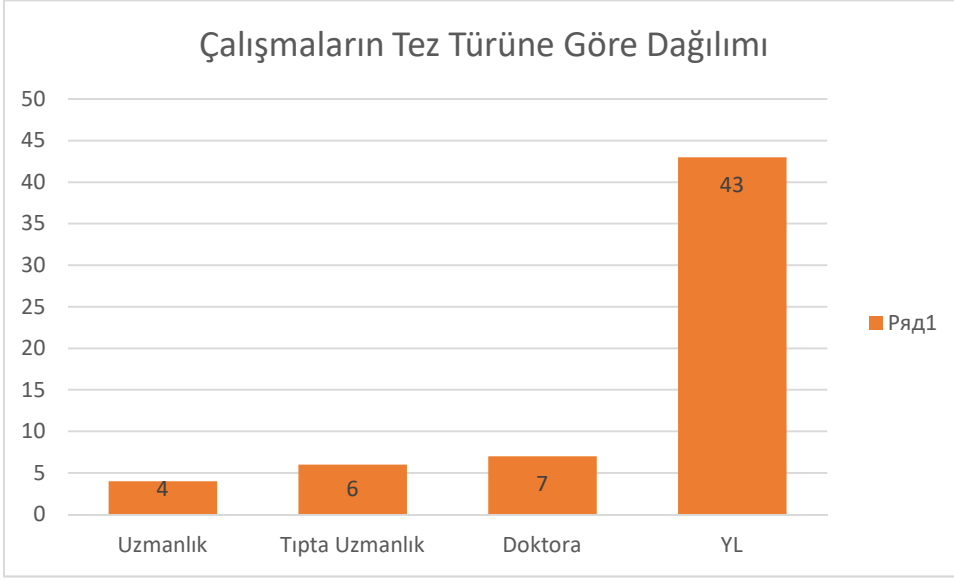
- 2016-2020 yılları arasında yapılmış çalışmalar araştırmaya dahil edilmiştir.
- Çocuklara yönelik yapılan çalışmalar araştırmaya dahil edilmiştir.
- Türkiye de yapılmış çalışmalar araştırmaya dahil edilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada betimsel içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından tez türü, yayın yılı, anabilim dalı, yöntem, örnekleme yöntemi, örneklem grubu, örneklem sayısı, veri toplama araçları ve birlikte ele alınan değişkenler olmak üzere 9 kategori belirlenmiş ve kategorilere ayrılan veriler grafikler oluşturularak ifade edilmiştir.

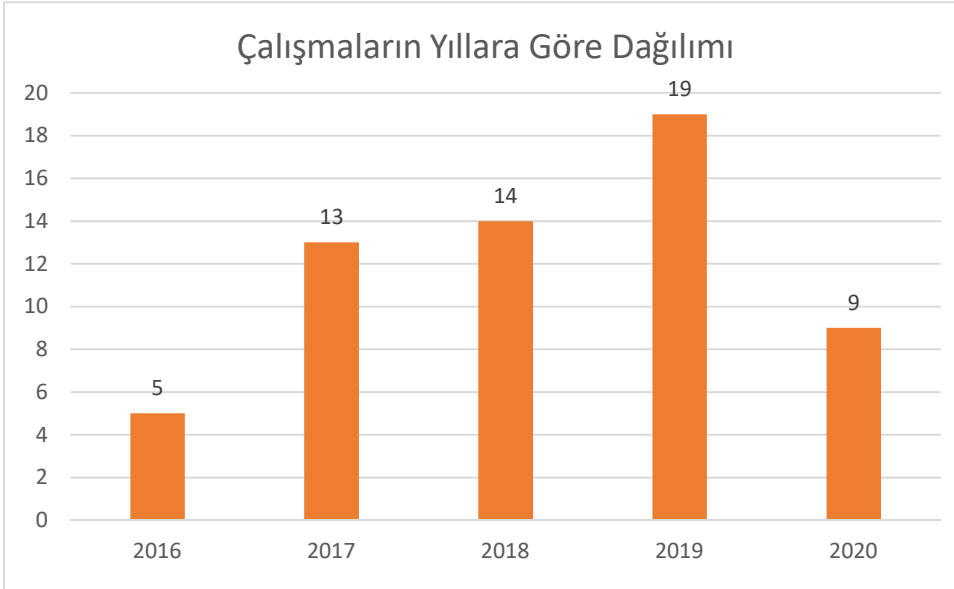
BULGULAR

Araştırmada Televizyonun çocukların gelişimine etkileri ile ele alınan lisansüstü tezlerin; tez türü, yayın yılı, anabilim dalı, yöntem, örneklem yöntemi, örneklem grubu, örneklem sayısı, veri toplama aracı ve birlikte ele alınan değişkenler açısından ele alınıp analizi yapılmıştır.

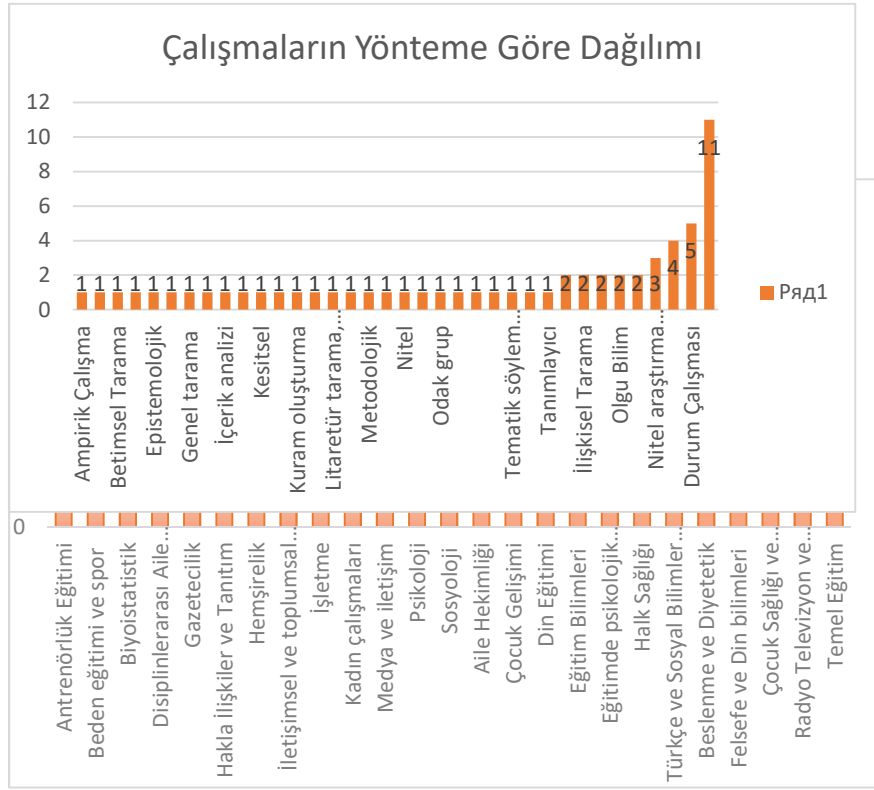

Şekil 1. Televizyonun çocukların gelişimine etkilerine yönelik tezlerinin tez türüne göre dağılımı

Grafik incelendiğinde; çalışmaların 43' ü yüksek lisans, 7' si doktora, 6' sı tıpta uzmanlık iken 4' ü uzmanlık tezinden oluşmaktadır. En fazla çalışmanın yapılan türün yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir.

Şekil 2. Televizyonun çocukların gelişimine etkilerine yönelik tezlerin yayın yılına göre dağılımı
Grafik incelendiğinde; çalışmaların 5' i 2016 yılında, 13' ü 2017 yılında, 14' ü 2018 yılında, 19' u 2019 yılında, 9' u 2020 yılında yapılmıştır.

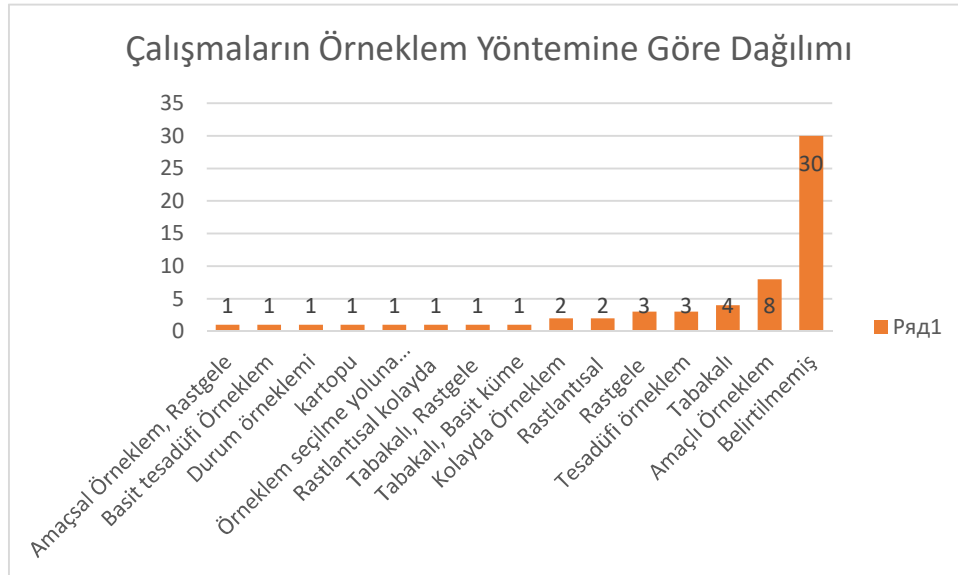
Şekil 3. Televizyonun çocukların gelişimine etkilerine yönelik tezlerin anabilim dalına göre dağılımı

Grafik incelendiğinde; Antrenörlük, Beden ve Spor Eğitimi, Biyoistatistik, Disiplinlerarası Aile Danışmanlığı, Gazetecilik, Hakla İlişkiler ve Tanıtım, Hemşirelik, İletişimsel ve Toplumsal Dönüşüm, İşletme, Kadın Çalışmaları, Medya ve İletişim, Psikoloji, Sosyoloji Anabilim dallarında 1' er; Aile Hekimliği, Çocuk Gelişimi, Din Eğitimi, Eğitim Bilimleri, Eğitimde Psikolojik Hizmetler, Halk Sağlığı, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim dallarında 2' şer; Beslenme ve Diyetetik, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim dallarında 5' şer; Radyo, Televizyon ve Sinema ile Temel Eğitim Anabilim dallarında 7' şer çalışmaya ulaşılmıştır.

Şekil 4. Televizyonun çocukların gelişimine etkilerine yönelik tezlerin yönteme göre dağılımı
Grafik incelendiğinde; 11 tanesi durum çalışması yönteminden oluşan yöntem tezler içerisinde en fazla tercih edilen yöntem olduğu görülmektedir.

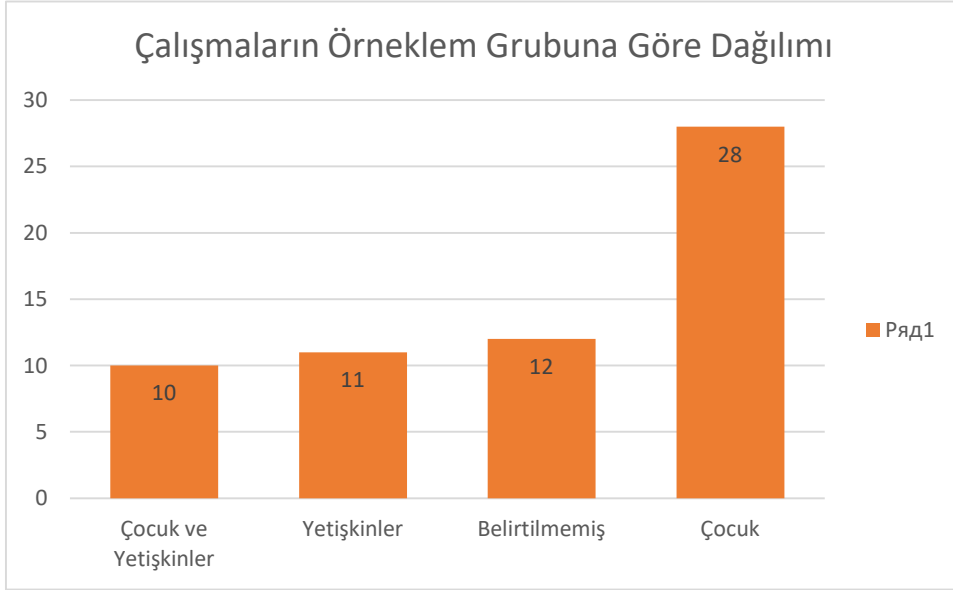
Araştırmaların Örneklem Yöntemine Göre Dağılımı

Şekil 5. Televizyonun çocuğun gelişimine etkilerine yönelik tezlerin örnekleme yöntemine göre

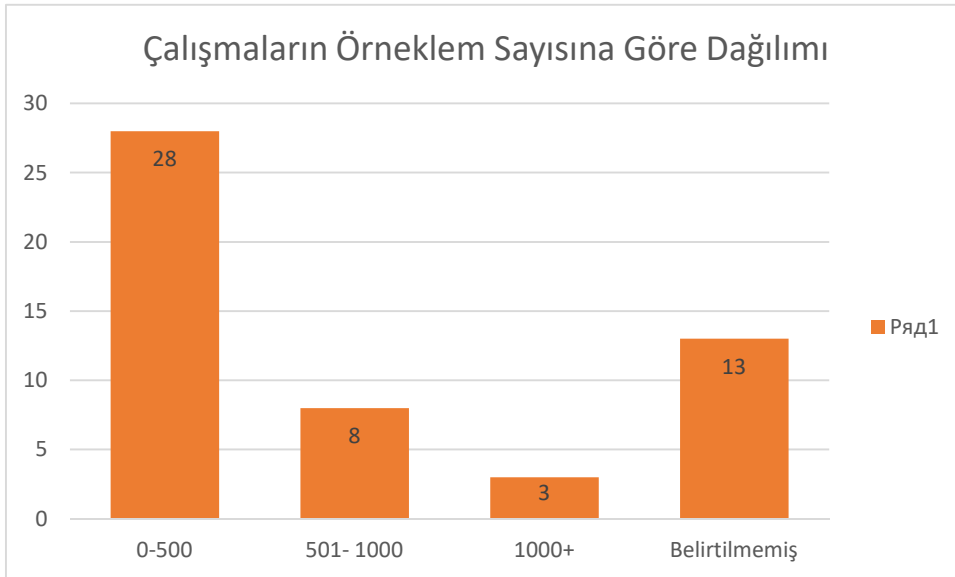
dağılımı

Grafik incelendiğinde; 30 çalışmada örneklem grubuna yer verilmediği bununla beraber en fazla tercih edilen yöntemin 8 tezde kullanılan Amaçlı örneklem olduğu görülmektedir.

Şekil 6. Televizyonun çocuğun gelişimine etkilerine yönelik tezlerin örneklem grubuna göre dağılımı

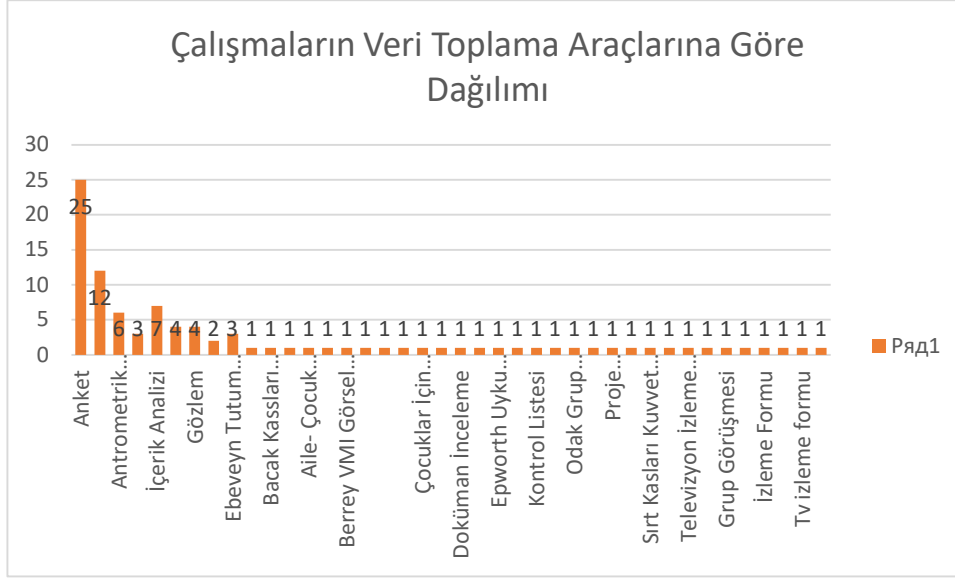
Grafik incelendiğinde; çalışmaların 28' i çocuklarla, 11' i yetişkinlerle, 10' u yetişkin ve çocuklarla yapılırken 12' sinin belirtilmediği görülmüştür.

Şekil 7. Televizyonun çocuğun gelişimine etkilerine yönelik tezlerin örneklem sayısına göre dağılımı

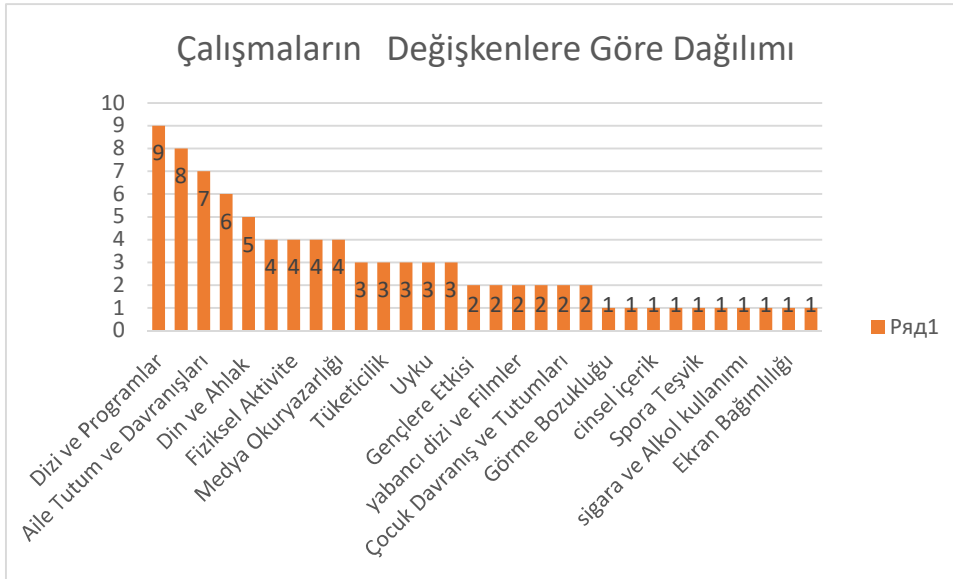
Grafik incelendiğinde; 0- 500 aralığında örnekleme yer veren 28, 501- 1000 arasında 8, 1000 üzerinde örnekleme veren 3 çalışmaya yer verildiği görülürken 13 çalışmada örneklem sayısı belirtilmemiştir.

Şekil 8. Televizyonun çocukların gelişimine yönelik tezlerin veri toplama aracına

göre dağılımı

Grafik incelendiğinde; en çok kullanılan veri toplama aracının 25 farklı araştırma da yer alan anket olduğu görülmüştür.

Şekil 9. Televizyonun çocukların gelişimine etkilerine yönelik tezlerin birlikte ele alınan değişkenlere göre dağılımı

Grafik incelendiğinde; çalışmalarda birlikte ele alınan değişkenler de en çok 9' u dizi ve programlar, 8' i aile tutum ve davranışları, 7' si din ve ahlak değişkenlerine yer verilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukların gelişiminde kalıtım ve çevrenin etkisi yadsınamaz. Çevre deyince bir çok faktör dahil edilirken televizyon da bunlardan biridir. Çocuğun gelişiminde olumlu ya da olumsuz bir

çok etkisi olduğu görülmektedir. Bu etkileri gözler önüne sermek ve alan yazındaki çalışmalarını incelemek için bu araştırmada televizyon kullanımının çocuğun gelişimine etkileri ile ilgili araştırmaların derlemesi amaçlanmıştır.

Araştırma sonucunda en fazla tez türünün yüksek lisans alanında yapıldığı görülmüştür. Alanda uzmanlık ve doktora tezlerinin az olduğu kanısına varılmıştır. 2016 - 2020 yılları arasında yapılan tarama sonucunda 60 çalışmaya ulaşılmıştır. Bunların %8,33 'ü 2016 yılında, %21,33' ü 2017 yılında, %23,33' ü 2018 yılında, %31,66' sı 2019 yılında ve %15' i 2020 yılında yapılmıştır. Çocuğun gelişimi üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda araştırmaların yetersiz olduğu kanısına varılmıştır. Bu doğrultuda alandaki araştırmacıların konu üzerine yapılacak araştırmalara yönlendirilmeleri önerilmektedir. Ana bilim dalı bazında bakıldığında çalışmalar arasında en çok Temel Eğitim (%13,33) Anabilim dalında yapıldığı görülmüştür. Çocuk gelişimi anabilim dalının birebir çocuğun gelişim alanları ve gelişimlerine etkilerini incelediği düşünüldüğünde araştırma en az katkısı (%3.33) bulunan alanlardan biri olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda alandaki araştırmacıların ve danışmanların bu konu üzerinde yapılacak çalışmaları da konu olarak baz almaları önerilmektedir. Araştırmada çoğunlukla nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı görülmüştür. Örneklem yöntemlerine bakıldığında çalışmalarda %50' sinin belirtilmemiş olmasıyla birlikte en çok %13'33 ünün amaçlı, %6,66' sının tabakalı örneklem yöntemi kullanılarak seçildiği görülmüştür. Araştırmalara ışık tutacağı düşüncesiyle örneklem yöntemlerine yer verilmesi gerektiği kanısına varılmıştır. Araştırma gruplarının %46,66' sını çocuklar, % 18.33' ünü yetişkinler, %16,66' sını yetişkin ve çocuklar oluştururken %20' sinin belirtilmemiş olduğu görülmüştür. Araştırmada 0-500 arası 501-1000 arası ve 1000+ üstü örneklem sayısı ile çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Örneklem sayısının belirtilmediği (%21,66) çalışmalarda olduğu görülmüştür. Veri toplama araçları bakımından en fazla anket formu (%41,66) ve görüşme (%20) kullanıldığı görülmüştür. Birlikte ele alınan değişkenler açısından incelendiğinde büyük çoğunluğunun dizi ve programlar(%15) ile aile tutum ve davranışlar (13,33) olduğu görülmüştür.

Araştırma tez türü, yayın yılı, ana bilim dalı yöntem, örneklem yöntemi, örneklem grubu, örneklem sayısı, veri toplama araçları ve birlikte ele alınan değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda ülkemizde bu konuya yönelik araştırmaların yetersiz olduğu daha fazla çalışmaya gereksinim olduğunu göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Akçay, D. & Özcebe, H. (2012). *Televizyonun Okul Öncesi Dönemindeki Çocukların Saldırganlık Davranışına Etkisi*. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 2(55): 82-85.
- Akkuş, S., Yılmaz, Y., Şahinöz, A. & Sucaklı, İ. (2015). *3-60 Ay Arası Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıklarının İncelenmesi*. Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal.
- Büyükbaykal, G. (2012). *Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi.
- Doğan, A. & Göker, G. (2012). *Tematik Televizyon ve Çocuk: İlköğretim Öğrencilerinin Televizyon İzleme Alışkanlıkları*. Milli Eğitim Dergisi, 42(194), 5-30.
- Öztürk, Ç. & Karayağz, G. (2007). *Çocuk ve Televizyon*. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 2(10).
- Ülken, F. (2011). *Televizyon İzlemede Anne-Baba Aracılığı İle Çocukların Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişki*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1) : 195-216.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuğunu Tanımak ve Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

ABOUT THE MODERN WAY OF EDUCATION DURING THE DISTANCE LEARNING

Tetiana VERETIUK

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, H.F. Kvitka-Osnovianenko Faculty of Ukrainian Language and Literature, Leonid Ushkalov Department of Ukrainian Literature and Journalism, Kharkiv, Ukraine

ABSTRACT

The main task of a modern university is to widen knowledge. Modern conditions of life's informatization actualize processes that contribute to the development of distance learning courses. Now it is necessary to take into account the various processes that contribute to the development of communication between the university teacher and students. Modern digital infrastructure offers some resources that contribute to the development of communication and the transfer of knowledge to the young generation in the educational process with the help of using Internet resources. Among the most popular are Google Classroom and Moodle. Using these services, you can easily establish communication between the teacher and students. These platforms provide the opportunity to post various training materials and tests. For example, on the Google Classroom platform, it is possible to post text material, assignments for seminars, and tests that help control the process of studying the topic. Also on this platform, students can leave their comments on the proposed tasks and discuss them not only with the teacher, but also with each other. Students can learn educational materials; pass the test, which allows the teacher to control the educational process. For example, while studying the course "Ukrainian Literature", a teacher can offer students such tasks as: read a novel/text, analyze it, answer a question, take a test, characterize images, and learn the writer's biography, etc. This platform can be an additional learning tool.

Keywords: education; Ukraine, distance learning, learning management system.

INTERNATIONALIZATION OF THE HIGHER EDUCATION THROUGH CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING

Jana Luprichova

University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava, Faculty of Arts, The Department of British and American studies, Trnava, Slovakia

ABSTRACT

The paper reflects the experience of the recently finished international project CLIL-Higher Education Teacher (CLIL-HET), financially supported within the framework of The Visegrad Fund. The project aimed at grouping ESP and CLIL experts to prepare the online platform for networking within Visegrad 4 and West Balkan countries to support disciplinary teachers (DTs) working in higher education institutions to set up an English education environment. The project consisted of two phases – in the first one, project partners compiled a Didactic Material for DTs on the principles of CLIL methodology. In addition, a linguistic test was prepared for DTs to assess their language level. During the second phase, DTs who taught their course totally or partially through English, received tutoring from the ESP teachers involved in the project, and they discussed lesson plans prepared by the DTs. Then, video recordings were made of the classes taught by the DTs, while ESP teachers observed these classes. An integral part of the project was the online platform. There were three important parts of the platform: the Community Corner, the Didactic Corner and the Research Corner as a support for all partners and members involved in the project.

Keywords: Higher Education Teachers, Higher Education Institutions, CLIL, internationalization.

DANCESPORT AS AN EDUCATIONAL TOOL IN PRIMARY SCHOOL

Sara ALIBERTI

University of Salerno, Faculty of Sports Science, Department of Human, Philosophical and Education Sciences, Italy

ABSTRACT

Background. In primary school, dancesport can be a useful activity for children, to be proposed during extracurricular activities or physical education lessons, because it aims to develop the whole person not only physically, but also cognitively, emotionally and socially, as required by the National Indications. Dancesport is a complete and attractive activity, able to affect all four domains of the person: physical efficiency, coordination, executive functions, life and soft skills. In this period, it is even more important to focus on the polyvalence of physical education, as the consequences of COVID-19 pandemic are beginning to emerge among children who were already moving poorly, had poor coordination, and were at risk of being overweight, well before the pandemic began. The latest scientific evidence has found reduced coordination and strength, problems relating to others and increased BMI in children. The aim of the study is to summarize the state of the art of the effects of dancesport on primary school children, to understand how and how much it affects the various domains.

Methods. Articles derived from search engines and databases of Google Scholar, Pubmed and Scopus were examined. Keywords included education, children, dancesport. Only articles satisfied the inclusion criteria (relevance and pertinence of the topic, use of dance as an educational tool, age of children, effects of dance on children) were selected for systematic review. Data quality and validity were assessed by examining the methodologies in each study and comparing studies of similar populations using the PRISMA 2020 method.

Results. Relevant research suggests that dancesport provides numerous benefits in children and therefore can be introduced into the physical education curriculum in primary school. Dancesport can be considered as a form of education that can be taught at an early starting level, working on body movement, expressiveness, executive functions, respect for others, relationality and health prevention.

Keywords: dancesport, children, physical education, polyvalence, training.

İLKOKULDA EĞİTİM ARACI OLARAK DANSPORT

ÖZET

Arka plan. İlkokulda, Dansport çocukların ders dışı etkinlikler veya beden eğitimi dersleri sırasında önerilmesi, tüm kişiyi sadece fiziksel değil, aynı zamanda ulusal endikasyonların gerektirdiği şekilde, tüm kişiyi sadece fiziksel olarak geliştirmeyi amaçlamaktadır. Dansport, dört kişinin dört alanını etkileyebilecek eksiksiz ve çekici bir etkinliktir: fiziksel verimlilik, koordinasyon, yürütme işlevleri, yaşam ve yumuşak beceriler. Bu dönemde, fiziksel eğitimin polivalansına odaklanmak daha da önemlidir, çünkü Covid-19 pandemisinin zaten kötü hareket eden çocuklar arasında ortaya çıkmaya başladığından, zavallı koordinasyona sahip ve fazla kilolu olma riski altındadır. Pandemi başlamadan önce. En son bilimsel kanıt, azaltılmış koordinasyon ve güç, başkalarıyla ilgili problemler ve çocuklarda BMI arttırılmıştır. Çalışmanın amacı, çeşitli alanları nasıl ve ne kadar etkilediğini anlamak için, dansportun ilkokul çocuklarına etkilerinin etkilerinin sanatının durumunu özetlemektir.

Yöntemler. Arama Motorları ve Google Akademik, PubMed ve Scopus veritabanlarından elde edilen makaleler incelenmiştir. Anahtar kelimeler dahil eğitim, çocuklar, dansport. Yalnızca makaleler dahil etme kriterlerini (konunun alaka düzeyi ve iddiası, bir eğitim aracı olarak, çocukların yaşı, çocukların yaşları, çocuklara etkileri) sistematik inceleme için seçildi. Veri kalitesi ve geçerliliği, her çalışmada metodolojilerin incelenmesi ve PRISMA 2020 yöntemini kullanarak benzer popülasyonların çalışmalarını karşılaştırarak değerlendirildi.

Sonuçlar. İlgili araştırmalar, dansportların çocuklarda sayısız fayda sağladığını ve bu nedenle ilkokuldaki beden eğitimi müfredatına tanıtılabileceğini göstermektedir. Dansport, erken bir başlangıç seviyesinde öğretilen, vücut hareketi, ifadesi, yürütme işlevleri, başkalarına saygı, ilişki ve sağlık önemi üzerine çalışabilecek bir eğitim şekli olarak kabul edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Dansport, Çocuk, Beden Eğitimi, Polyvalence, Eğitim.

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ DUYGU DÜZENLEME BECERİLERİ

Yüksek Lisans Öğrencisi Özgül İlayda KEÇELİOĞLU
İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK
İnönü Üniversitesi

ÖZET

Günümüz çocuklarının yaşadığı dünya hızla gelişen teknoloji dünyasıdır. Bu değişen dünya çocukların birçok gelişim ve beceri alanını farklı yönde etkilemektedir. Bu gelişim alanlarından biri de sosyal gelişimdir. Gelişen ve değişen dünyada çocuklar sosyal gelişim açısından hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilenmektedir. Sosyal gelişim alanına giren becerilerden biri de duygu düzenleme becerisidir. Duygu düzenleme bireyin bir amaç doğrultusunda duygularını anlama, yorumlama, gerektiği takdirde hafifletme becerisi olarak tanımlanabilir. Bu tanım sonucunda akla sadece olumsuz duygular değil, olumlu duygular da gelmelidir. Çocuklar için değişen ebeveyn tutumu, maruz kaldığı uyaranlar, teknolojik aletler ve yaşam tarzı çocukların duygularını anlama, tanımlama ve düzenleme becerilerini etkilediği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar okul öncesi dönem çocuklarının duygu düzenleme becerilerini etkileyen birçok faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu beceriyi yordayan farklı değişkenlerde vardır. Bebekler ve küçük çocuklar duygu düzenlemelerini sağlarken başka birine ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç her çocuğa göre farklı boyutta ve farklı şekilde kendini göstermektedir. Çocukların zaman içerisinde yaşadığı doğru deneyim ve edindiği yaşantılar çocukların duygu düzenleme becerilerini geliştirmekte ve bir başkasına olan bağımlılık durumunu giderek azaltmaktadır. Bu kapsamda çalışmada çocuklarda duygu düzenleme üzerine daha önce yapılmış araştırmalar derleme yöntemiyle incelemek ve konu ile ilgili önemli noktaların sentez şeklinde sunulması hedeflenmektedir. Çalışmanın araştırmacılara konu ile ilgili bilgi birikimi ve eleştirel değerlendirme becerisi alanlarında katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda alanyazının taranması ile birlikte konu ile ilgili literatürdeki boşlukları belirlemek ve ileriye dönük araştırmacıları için öneriler geliştirilmesi planlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duygu Düzenleme, Okul Öncesi, Derleme Makale

EMOTION REGULATION SKILLS OF PRE-SCHOOL CHILDREN

ABSTRACT

The world in which today's early childhood children live is a rapidly developing technology world. This changing world affects many development and skill areas of children in different ways. One of these areas of development is social development. In the developing and changing world, children are affected both positively and negatively in terms of social development. One of the skills in the field of social development is emotion regulation. It is thought that changing parental attitudes for children, the stimuli they are exposed to, technological tools and lifestyle affect children's ability to understand, define and regulate their emotions. Emotion regulation can be defined as the ability of an individual to understand, interpret, and, if necessary, alleviate their emotions for a purpose. As a result of this definition, not only negative emotions but also positive emotions should come to mind. Studies show that there are many factors that affect the emotion regulation skills of preschool children. At the same time, there are different variables that predict this skill. Babies and toddlers need someone else to regulate their emotions. This need manifests itself in different dimensions and in different ways according to each child. The right experiences and experiences that children have over time improve their emotion regulation skills and gradually reduce their dependence on others. In this context, in this study, it is aimed to scan the literature with the review article method and present the important points related to the subject in the form of synthesis. At the end of the study, it is aimed that the study will provide the researchers with the knowledge and critical evaluation skills on the subject. At the same time, is planned to discuss the deficiencies that will be revealed by scanning the literature and to present suggestions to researchers in future research.

Keywords: Emotion Regulation, Preschool, Review Article

GİRİŞ

Duygu; bir olay, durum, nesne veya kişi karşısında insan bedeninin iç dünyasında oluşan tepki, hissiyat olarak tanımlanabilir. İnsanlıkla birlikte var olan duygular tarih boyu birçok kuramcı ve düşünürler tarafından farklı yorumlanmış ve belli çatışmalara yol açmıştır. Duyguları tanımlamak oldukça güçtür. Bazı duygular yoğun, bazıları hafif, bazıları olumlu, bazıları olumsuzdur. Hatta duygular kültürel değerlere göre bile değişmekte, bazı duyguların evrensel nitelikleri varken bazı duyguların kültürel olarak sadece bir topluma hitap ettiği bilinmektedir. (1)

Duygusal düzenleme ise, kişinin sosyal hayatını sürdürmesi ve hedefine ulaşabilmesi için duygusunu başlatması, sürdürmesi ve yöneltmesidir. (2) Bir başka deyişle bireyin bir amaç doğrultusunda duygularını anlama, yorumlama, gerektiği takdirde hafifletme becerisi olarak tanımlanabilir. Bireyler tüm bunları yaparken kendilerine ait duygu düzenleme becerilerini kullanarak stratejiler çizer. Bu becerilerin kazanılması bireyin yaşına, gelişim özelliğine, maruz kaldığı yaşantı gibi birçok farklı sebepten etkilenerek ortaya çıkmaktadır. (2)

Duyguların gelişimine bakıldığında yaşam boyu devam eden hem fizyolojik hem de duyuşsal kökenli olan duygular doğumla beraber biyolojik etmenlerle oluştuğu gibi sonradan elde edilen deneyimler sonucu da öğrenilebilmektedir. (3) Araştırmanın örneklemindeki dönem olan okul öncesi dönemde de çocukların duygusal gelişimleri oldukça hızlı bir şekilde kendini göstermektedir. Duyguların anlamlandırılması, tanılandırılması, sürdürülmesi, düzenlenmesi ve gerektiğinde hafifletilmesi bu dönem çocuklarının elde ettiği yaşantı, deneyim ve uyaranlarla hızla gelişmektedir. (4)

Gelişen ve değişen dünyanın çocukların gelişimini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Bu alanlardan da biri de sosyal-duygusal gelişimdir. Sosyal duygusal gelişim becerileri içerisinde yer alan duygu düzenleme becerisi literatürde regülasyon kavramı olarak da ele alınmaktadır. alınacak ve okul öncesi dönem çocuklarının duygu düzenleme becerilerini etkileyen etmenlerin son beş yılda yapılmış (2017-2021) çalışmalar doğrultusunda sunulması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışma literatür taraması şeklinde yapılmış 2017-2021 yılları arasında sınırlandırılmıştır. Literatür taraması ilgili konu hakkında detaylı araştırma ve kuramsal çerçeveyi çizer. Daha önceden yapılmış olan çalışmaları sunarak yapılacak araştırmacılara temel oluşturur.(5) Tarama yapılırken “duygu, duygu düzenleme, okul öncesi” anahtar kelimeleri kullanılmıştır.

Araştırmaya dahil edilme kriterleri;

- Son beş yıl içerisinde yapılmış olması,
- Araştırma popülasyonunun okul öncesi dönem olması,
- Makalenin tam metnine ulaşılabilir olması

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA DUYGU DÜZENLEME BECERİLERİNİ ETKİLEYEN ETMENLER VE YORDADIĞI DEĞİŞKENLER

Yetişkin bir bireyin duygu düzenleme becerilerinin çocukluk döneminde kazandığı bilinmektedir. Bu becerinin kazanılmasında birçok etmenin etkili olduğu gibi bu becerinin de etkilediği birçok farklı becerinin olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar doğrultusunda çocukların duygu düzenleme becerilerini etkileyen faktörlere bakacak olursak;

- Yüksekü ve Demircioğlu (2017) ‘nun yapmış olduğu araştırma sonucuna göre çocukların duygu düzenleme becerileri cinsiyete göre anlamlı fark göstermemektedir. Yine aynı şekilde kardeş sayısı, baba eğitim durumu, baba yaşı, anne çalışma durumu gibi değişkenlerde de anlamlı bir fark bulunmamıştır. Fakat araştırma sonucunda çocukların duygu düzenleme becerilerini

anneninin yaşı, anne eğitim düzeyi, ailenin aylık gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur.

- Omrak (2019) 'ın bağlanma, duygu düzenleme, teknoloji kullanımı ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasının bulgularına göre sosyo-ekonomik düzeyin kullanmış olduğu duygu düzenleme ölçeğinin alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.
- Dağlı ve Dağlıoğlu (2021) yılında yapmış olduğu çalışmaya göre okul öncesi dönem çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin cinsiyet, yaş, okul öncesi eğitim alma süresine göre farklılaşmadığı görülmektedir. Kardeş sayısı değişkenine göre çocukların duygu düzenleme becerileri anlamlı düzeyde farklılaşmış tek çocukların üç kardeşi olan çocuklara göre duygu düzenleme alt boyutuna göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine yapılan araştırmaya göre duygu düzenleme becerisi ile problem çözme becerisi arasındaki ilişki incelenmiş aralarında pozitif yönde anlamlı fark bulunmuştur. Bu bulguya göre çocukların duygu düzenleme becerilerindeki artış problem çözme becerilerinin de artışına sebep olmaktadır şeklinde yorumlanabilir.
- Liman (2020) 'ın yapmış olduğu araştırmada diğer birçok çalışmada olduğu gibi duygu düzenleme becerilerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. Anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi değişkenleri ile çocukların duygu düzenleme becerileri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Yine bu araştırmanın diğer bir değişkenini oluşturan duygu tanıma becerisi ile duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişki incelendiğinde düşük düzeyde anlamlı farklılık bulunmuştur. Yani 66-77 aylık çocukların duygularını tanıma becerisi arttıkça duygu düzenleme becerileri de artmaktadır şeklinde yorum yapılabilir
- Mestci ve Ark. (2019) okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60-72 aylık çocukların sosyal problem çözme becerilerini geliştirmede duygu düzenleme eğitiminin etkililiğini deneysel araştırma yöntemi ile çalışmış ve literatüre sunmuştur. Araştırmanın bulgularına göre kontrol grubundan alınan ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık oluşmazken deney grubuna sunulan duygu düzenleme eğitimi sonrasında ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir fark oluşmuş bu fark son test puanının ön test puanına göre artış şeklinde olduğu görülmüştür.
- Uyar ve Ark. (2018) tarafından alanyazına sunulan çalışma okul öncesi dönem çocukların duygu düzenleme ve duyguları anlama becerilerinin yordayıcısı olarak annelerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerine gerçekleşmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre manidar bir yordayıcılık ortaya çıkmıştır. Annelerin yapmış olduğu problem odaklı ve cezalandırıcı tepkilerin çocukların duygu düzenleme becerileri üstünde pozitif yönde anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmacılar tarafından alanyazın tarandığında Jabeen, Anis-ul-Haque ve Riaz (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonuçları ile benzer doğrultuda olduğu görülmektedir. Sözü edilen çalışma, Pakistan'da gerçekleştirilmiş ve otoriter anne tutumlarının çocukların duygu düzenleme becerilerini olumsuz yönde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara bakıldığında annelerin göstermiş olduğu problem odaklı ve cezalandırıcı tepkilerinin çocukların duygu düzenleme becerileri üzerindeki olumlu etkisi kültürel etki olarak açıklanabilir.

- Yaman (2018) 'nın yapmış olduğu araştırmada çocukların duygu dzenleme becerileri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya bir de mizaç özelliği değişkeni dahil edilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre demokratik ebeveyn tutumu çocukların duygu dzenleme becerisini pozitif yönde yordamaktadır. Bulunan bu sonuca göre tahmin edildiği üzere otoriter ebeveyn tutumu araştırmada kullanılan duygu dzenleme ölçeğinin “değişkenlik/olumsuzluk” alt boyutunu arttırdığını ortaya koymuştur. Yani bir başka deyişle otoriter ebeveyn tutumu çocukların duygu dzenleme becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir fakat “değişkenlik/olumsuzluk” alt boyutunda yer alan maddeler genellikle aşırı hareketlilik, empati kuramama, dürtüsellik, otoriteye karşı gelme, çabuk değişen ruh hali ile ilgilidir. Bu durum otoriter ebeveyn tutumunun çocuğun duygu dzenleme becerisindeki durumuna bağlı olarak ebeveynlerin tutunmuş olduğu bir baş etme yolu da olabilir.
- Özkılıç (2021)'in alana sunmuş olduğu araştırma sonuçlarına göre duygu dzenleme becerilerinde cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır. 2017 yılından bu yana yapılan ve incelenen araştırmalar doğrultusunda genelden farklı olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılık erkek çocuklarının lehine olacak şekildedir. Özkılıç'ın yapmış olduğu alanyazın taramasında cinsiyet göre anlamlı farklılık bulunan araştırmalarda kız çocuklarının lehine doğru olduğu görölmektedir. Bu durum araştırmacılar tarafından kız çocuklarının duygularını ifade edebilme konusunda daha özgür bırakılması ve kültürel etmenler olarak yorumlanmıştır. Fakat bu araştırmada alanyazından farklı olarak erkek çocuklarının lehine doğru anlamlı bir farklılaşma görölmektedir. Yine aynı araştırmada çocuğun yaşı ile duygu dzenleme becerileri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Annenin yaşına göre anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Bu farka göre anne yaşı arttıkaça çocukların duygu dzenleme becerileri de artmaktadır. Aile tipi ile duygu dzenleme becerisi arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur. Geniş ailede yaşayan çocukların duygu dzenleme puanının çekirdek ailede yaşayan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yine bu çalışmaya göre alanyazında bulunan diğer araştırmalardan farklı olarak ailenin gelir düzeyi arttıkaça duygu dzenleme becerisinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum doğru ebeveyn tutumu, çocuğun kendini ifade edebilmesi için özgür ortam sunulması, ebeveynlerin eğitim düzeyi gibi etmenler aracılığıyla açıklanabilir.
- Kahraman ve Gökçen (2021)'nin yapmış olduğu çalışmaya göre demokratik ebeveyn tutumu ile çocukların duygu dzenleme becerisi arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki Otoriter ebeveyn tutumu ile duygu dzenlemenin değişkenlik/olumsuzluk alt boyutu arasında ise düşük düzey pozitif ilişki belirlenmiştir. Bu bulgular demokratik ebeveyn tutumu ile büyüyen çocukların duygu dzenleme becerisinin otoriter ebeveyn tutumu ile büyüyen çocuklara oranla daha yüksektir şeklinde yorumlanabilir. Araştırmanın değişkenlerinden bir diğerini oluşturan mizaç ile duygu dzenleme becerisi arasında düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre duygu dzenleme yetersizliği yüksek olan çocukların mizaç olarak daha tepkisel ancak daha az sebatkar olduğu sonucuna ulaşılabilir.
- Tulpar ve Ark. (2020)'nin yapmış olduğu 4–6 Yaş Aralığındaki Çocukların Bağlanma Stillerinin ve Duygu Dzenleme Becerilerinin İncelenmesi adlı araştırmasına göre çocukların güvenli bağlanma puanları arttıkaça duygu dzenleme becerilerinin de arttığı görölmüştür. Buna ek olarak güvenli bağlanan çocukların duygu dzenleme beceri puanlarının güvensiz bağlanan çocukların duygu dzenleme beceri puanından yüksek olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerden ayrılmaya verilen tepki ile çocukların duygu dzenleme becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında ebeveyninden ayrılmaya verdiği tepki kaygılı-gergin olan çocukların

duygu düzenleme becerisinin, ebeveyninden ayrılmaya verdiği tepki kabullenici-rahata olan çocukların duygu düzenleme becerisine göre daha düşük olduğu görülmektedir. Okula adaptasyon değişkenine göre okula çabuk uyum sağlayan çocukların duygu düzenleme becerilerinin okula zor uyum sağlayan çocuklarınkine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Özdemir (2019)'in yaptığı çalışmaya göre çocukların duygu düzenleme becerileri cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermemektedir. Anne baba eğitim düzeyi ile duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişki incelendiğinde üniversite mezunu olan anne-babaların çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin, diğer anne-babaların çocuklarının duygu düzenlemelerine kıyasla daha olumlu olduğu, ortaöğretim ve altı düzeyde eğitime sahip anne-babaların çocuklarına oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Özgül fobi, ayrılık kaygısı, yaygın anksiyete ve toplumsal kaygı düzeyi düşük olan çocukların duygu düzenlemelerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Çocukların duygu düzenleme becerilerinin oyun seçimlerine (itiş kakışlı oyun oynama, paralel oyun oynama, sessiz oyun oynama, tek başına oyun oynama ve sosyal oyun oynamalarına) göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür.

SONUÇ

Çocukların duygu düzenleme becerilerinin gelişmesinde en önemli yılları oluşturan okul öncesi dönemde çocuklara sunulan yaşantı, ebeveyn tutumu, aile yapısı, maddi gelir gibi faktörler etkili olmaktadır. Çocukların ileriki dönem sosyal hayatlarını şekillendirmesi ve kişilik yapılarını oluşturması noktasında çok büyük bir önemi olduğu düşünülen duygu düzenleme becerilerinin ailesinden ve yakın çevresinden etkilendiği ortaya koyulmuştur. (6) Yapılan bu derlemede de ele alınan 2017-2021 yılları arasında yapılmış çalışmaların değişken ve etmenlerine bakıldığında çocukların duygu düzenleme becerilerini aile ve ailesinin demografik özellikleri ile yakın çevresinin etkilediği görülmüştür. Çalışmada ele alınan değişkenlerin genel olarak birbirine paralel doğrultuda sonuçlar ortaya koyarak birbirlerini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Farklı sonuçlar ortaya koyan değişkenlerde yordayıcı olan farklı bir etmen olduğu düşünülebilir. Örneğin Özkılıç (2021)'in bulmuş olduğu duygu düzenleme becerisi ile cinsiyetin anlamlı düzeyde farklılaşması ve bu durumun erkek çocuklarının lehine olacak yönde olması bu çocukların maruz kaldığı ebeveyn tutumları, ailenin çocuklarını kendini ifade etme özgürlüğü sunması, kültürel değişkenler gibi yordayıcı etmenler ile açıklanabilmektedir.

Alanyazın incelendiğinde duygu düzenleme konusu ile ilgili birçok araştırmaya rastlanmış genel itibari ile aynı değişkenler üzerinde yoğunlaşıldığı görülmüştür. Ayrıca yapılan araştırmaların çoğunlukla ilişkisel tarama modeli ile yapıldığı saptanmıştır. Yeni yapılan araştırmalarda araştırmacıların ele alınan değişkenlerden farklı değişkenler ile duygu düzenleme becerisini ele alınabileceği düşünülmektedir. Yapılacak olan çalışmalara ek olarak duygu düzenleme becerilerini geliştirmeye yönelik bir müdahale programı oluşturulabileceği ön görülmüştür. Bu müdahale programının hazırlanmasında oyun, yaratıcı drama vb tekniklerin kullanılması ve etkililiğinin hesaplanması için deneysel çalışmaların yapılabilir

KAYNAKLAR

- (1) Kartal B. (Ed.). (2019). *Davranış Bilimlerine Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- (2) IŞIK A. ve TURAN F. (2015). *Normal Gelişim Gösteren Ve Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Duygu Düzenleme*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. Cilt:1 Sayı: Ek2
- (3) Aktaş Arnas Y. *Bebeklik Döneminde Gelişim ve Eğitim*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- (4) Umanel Ç. *Yaşam Becerileri*. İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- (5) Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. ve Kılıç, E. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi
- (6) Arslan Özkılıç S. (2021). *Okul öncesi dönem çocuklarının anneleriyle olan ilişkileri ve annelerin çocuğa yönelik ilgisi ile duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demircioğlu H. ve Yükçü Ş. (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı: 44
- Omrak C. (2019). *Okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma örüntüleri ve duygu düzenleme becerilerinin teknoloji kullanımıyla ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dağlı H. ve Dağlıoğlu E. (2021). *Okul öncesi dönem çocuklarının duygu düzenleme becerileri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi. Sayı 3.
- Liman B. (2020). *Cinsiyet ve anne-baba eğitim düzeyinin 66-77 aylık okul öncesi çocukların duyguları tanıma ve duygu düzenleme becerilerine etkisinin incelenmesi*. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. Sayı:1 Sayfa:209-222.
- Mestci S. ve ark. (2019). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60-72 aylık çocukların sosyal problem çözme becerilerini geliştirmede duygu düzenleme eğitiminin etkililiği: bir pilot çalışma*. Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi. Sayı:1.
- Uyar R. ve ark. (2018). *Okul Öncesi Dönem Çocukların Duygu Düzenleme ve Duyguları Anlama Becerilerinin Yordayıcısı Olarak Annelerin Duygu Sosyalleştirme Davranışları*. Eğitim ve Bilim. Sayı:195, Sayfa:1-17.
- Yaman B. (2018). *Ebeveyn tutumlarının çocukların mizaç özellikleri ve duygu düzenleme becerileri üzerindeki rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan Özkılıç S. (2021). *Okul öncesi dönem çocuklarının anneleriyle olan ilişkileri ve annelerin çocuğa yönelik ilgisi ile duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kahraman Ö. ve Gökşen E. (2021). *Okul öncesi dönemdeki çocukların duygu düzenleme becerileri ile mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Gelişim ve Psikoloji Dergisi. Sayı:2(3), Sayfa:13-23
- Tulpar L. ve ark. (2020). *4-6 yaş aralığındaki çocukların bağlanma stillerinin ve duygu düzenleme becerilerinin incelenmesi*. Gelişim ve Psikoloji Dergisi. Sayı:1(2), Sayfa:57-73
- Özdemir R. (2019). *3-6 yaş arası çocukların duygu düzenlemesi, anksiyete düzeyleri ve tercih ettikleri oyun davranışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

MECHANISMS AND REQUIREMENTS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN THE CURRICULUM OF BACHELOR STUDENTS IN THE ACADEMIC SYSTEM OF IRANIAN UNIVERSITIES

Amirali Boroumand

Department of Environment, Faculty of Natural Resources and Environment, Ferdowsi University of Mashhad

Azita Farashi

Department of Environment, Faculty of Natural Resources and Environment, Ferdowsi University of Mashhad

ABSTRACT

In order to comply with the above-mentioned laws and macro-environmental policies and based on Resolution 157 of the Educational Planning Commission of the Ministry of Science, Research and Technology (SRT) of Iran, it was decided to conduct a general course about environment for 2 years in 10 selected universities from October 2021. The aim of this study is to identify and clarify the mechanisms and requirements of hardware and software to provide and teach the course "introduction to environment" in the academic system of Iranian universities. In the first phase, two groups of documents were examined to collect information. The first group contains articles, books, dissertations, and international and national documents in the field of environmental education in higher education and the second group contains letters, notices, circulars and official documents of the department of environment (DOE) of Iran and the Ministry of Education regarding the presentation of this course. In the second phase of the study, brainstorm was used to generate new ideas about teaching the course. The method was conducted in groups in two sessions with the presence of 8 qualified experts. Experts believed that providing environmental education lessons in the form of two theoretical units and one practical unit, including combining theoretical training with field visits and prioritizing the experience of nature with the approach of using extra senses, using specialized instructors along with staff Environmental organization, presence in a natural environment and gaining nature experience and environmental insights instead of emphasizing knowledge transfer, localization of examples and teaching space in the faculty and destination group based on lived experience of students, along with extensive inter-institutional cooperation inside and outside The university will help to make this course as effective as possible.

Keywords: Environmental Education, Educational Planning, Nature Experience, Environmental Insight.

DUYGUSAL OKURYAZARLIK ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi Büşra Nur YİĞİT

İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK

İnönü Üniversitesi

ÖZET

Duygusal zeka kuramına dayanan Duygusal okuryazarlık terimi araştırıldığında literatürde çeşitli tanımları yer almaktadır. Duygusal okuryazarlık, bireyin sadece kendi ve başkalarının duygularını tanımaması olarak değil aynı zamanda kendi duygularını ve başkalarının duygularını anlayabilme ve hatta bu duyguları kontrol edebilme, o duyguları düşüncede özümseyebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırmada, Türkiye’ de duygusal okuryazarlık konusu ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada doküman incelemesi ve içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmaya dahil edilecek çalışmalara YÖK Tez Tarama Merkezi veri tabanından ulaşılmıştır. Bu kapsamda YÖK Tez Tarama Merkezi veri tabanına kayıtlı 13 teze ulaşılmıştır. Dahil etme kriterleri çerçevesinde duygusal okuryazarlık alanında yapılmış 1 doktora tezi ve 7 yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 8 tez çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma kapsamında, incelenecek tezlerle ilgili bilgileri toplamak amacıyla çeşitli kriterler belirlenmiştir. Bunlar: Tezin yayın yılı, yayın türü, çalışıldığı üniversite, çalışıldığı ana bilim dalı, çalışıldığı enstitü, veri toplama yöntemi, örneklem grubu, çalışılan demografik değişkenler bulgularının sunulması hedeflenmiştir. Elde edilen bulguların duygusal okuryazarlık alanında yapılacak olan yeni araştırmalara ışık tutacağı ve araştırmacılar için fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Duygu, duygusal okuryazarlık, duygusal farkındalık

ABSTRACT

When the term emotional literacy, which is based on the theory of emotional intelligence, is researched, there are various definitions in the literature. Emotional literacy is defined not only as the recognition of one's own and others' emotions, but also as the ability to understand and even control one's own emotions and those of others, and to internalize those emotions in thought. In this research, it is aimed to examine the postgraduate theses on the subject of emotional literacy in Turkey. In the research, document review and content analysis methods were used. The studies to be included in the research were accessed from the YÖK Thesis Search Center database. In this context, 13 theses registered in the YÖK Thesis Search Center database were reached. Within the framework of the inclusion criteria, a total of 8 theses, including 1 doctoral thesis and 7 master's theses, were included in the study in the field of emotional literacy. Within the scope of the study, various criteria were determined in order to collect information about the theses to be examined. These are: The year of publication of the thesis, the type of publication, the university where it is studied, the department where it is studied, the institute where it is studied, the data collection method, the sample group, and the demographic variables studied. It is thought that the findings will shed light on new research in the field of emotional literacy and will be beneficial for researchers.

Keywords: Emotion, emotional literacy, emotional awareness

GİRİŞ

Duygusal okuryazarlık kavramını ilk kez 1979 yılında kullanan Steiner, duygusal okuryazarlık becerisini, 'kişisel gücünüzü, yaşam kalitenizi ve aynı zamanda etrafınızdaki insanların yaşam kalitesini geliştirebilecek şekilde duygularınızı bilmek' olarak tanımlamaktadır (Steiner, 2003). Steiner' a göre Duygusal okuryazarlık çoklu becerilerden oluşur ve bu becerilere sahip olan insanlar duygularıyla baş edebilir. Duygusal okuryazarlık kuramının temelleri arasında kişilerin hem kendisinin hem de karşısında etkileşim içerisinde bulunduğu kişilerin duygularını anlaması, tanınması, bu duyguları uygun şekilde ifade edebilmesi ve duygulara cevap verebilmesi yer almaktadır (Steiner, 2003).

Başka bir tanıma bakıldığında ise duygusal okuryazarlık, sadece bireylerin kendi bilgi ve becerilerini içermez hem bireylerin hem de sistemlerin, içinde yaşadığımız toplumların tutumlarını ve okul gibi toplulukların iç dinamiklerinde gerçekleşen ilişkileri içererek, olumlu yaşantılar için gerekli olan, anlayış, bilgi ve becerileri geliştirir. Duygusal okuryazarlık bir program olmaktan daha çok ilişkilerin tüm yönlerini kapsayan değerlerin temelini oluşturan bir kavramdır (Roffey, 2008).

Duygusal okuryazarlık becerisine sahip olmanın kişisel gücü ve kişinin sosyal yaşam kalitesini geliştirdiği öne sürülmektedir (Sharp ve Herrick, 2000; akt. Balta Özkan, 2019). Duygusal okuryazarlık becerisi, özünde kişiler arası etkileşimi ve karşılıklı konuşma özelliklerini aynı kültürel kurgu içerisinde değerlendirir (Matthews, 2006). Duygusal okuryazarlık becerisi kişinin sadece kendini tanıyıp, hislerinin farkında olmasının yanı sıra çevresindekilerin de duygularının farkında olmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla duygusal okuryazarlık becerisi doğuştan getirilerek sabit kalmaz, sürekli gelişim ve değişim gösterebilen bir öğrenme alanına dâhildir. Bu görüşü destekleyen Weare (2004) kuramında, duygusal okuryazarlık becerisini oluşturan bazı ana yeterlilikleri şu şekilde öne sürmüştür;

- Kendini anlama (net, pozitif ve gerçekçi bir benlik kavramı),
- İyimserlik duygusu,
- Ahenk ve tutarlılık duygusu,
- Duygularını anlama, ifade etme ve yönetme,
- Duygularımızın nedenlerini anlama ve verilen tepkileri yönetebilme,
- Duygusal doyumu arttırabilme,
- Plan yapma ve problemleri çözmede duygular hakkında bilgi sahibi olma,
- Sosyal durumları anlama ve ilişkiler kurabilme,
- Bağlılık ve muhabbet (başkalarını sevme ve onlara güvenme),
- Empati,
- Etkili iletişim,
- İlişkileri yürütebilme (arkadaşlıklar ve zor durumlar dâhil) ve
- Bağımsızlık [otonomi].

Son yıllarda bu konu hakkında yapılan araştırmaların artmasıyla duygusal okuryazarlık becerilerinin bireyin yaşamını etkilediğinin farkına varıldığından bu kavram hakkında Türkiye' de yapılan lisansüstü tezleri incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı Türkiye'de duygusal okuryazarlık konusunda yapılan lisansüstü tez çalışmalarının içerik analizinin yapılması ve bu çalışmaların benzerlik ve farklılıklarının ortaya konmasıdır. Bu amaç doğrultusunda içerik analizi için çeşitli kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler;

- 1- Yayın yılı
- 2- Yayın türü
- 3- Çalışıldığı üniversite
- 4- Çalışıldığı anabilim dalı
- 5- Çalışıldığı enstitü

- 6- Veri toplama yöntemi
- 7- Örneklem grubu
- 8- Çalışılan demografik değişkenler

YÖNTEM

Çalışmanın bu kısmı araştırma modeli, araştırma verileri, araştırma verilerinin elde edilmesi alt kısımlarından oluşmaktadır.

Araştırma Modeli

Yapılan araştırma nitel bir çalışma olup tarama modelinden faydalanılmıştır. Tarama modeli geçmişte ya da hâlâ devam bir durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan bir yaklaşımdır (Karasar, 2008). Çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tercih edilmiştir. İçerik analizinde amaç, toplanan verileri açıklamaya yardımcı olacak kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Araştırma Verileri

Araştırmadaki verilerin evrenini Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi resmi sitesinde “duygusal okuryazarlık” anahtar kelimesi taratılarak ulaşılan 13 tez oluşturmuştur. 13 tez içerisinde kriterlere uygun olan örneklemler çalışmaya dahil edilmiştir. Bu kriterler: 0-18 yaş aralığındaki bireylerle, ebeveynlerle ve resimli çocuk kitaplarıyla çalışılmış olan lisansüstü tezler olarak belirlenmiştir. Kriterlere uygun olan 1 doktora tezi, 7 yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 8 tez araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Araştırma Verilerinin Elde Edilmesi

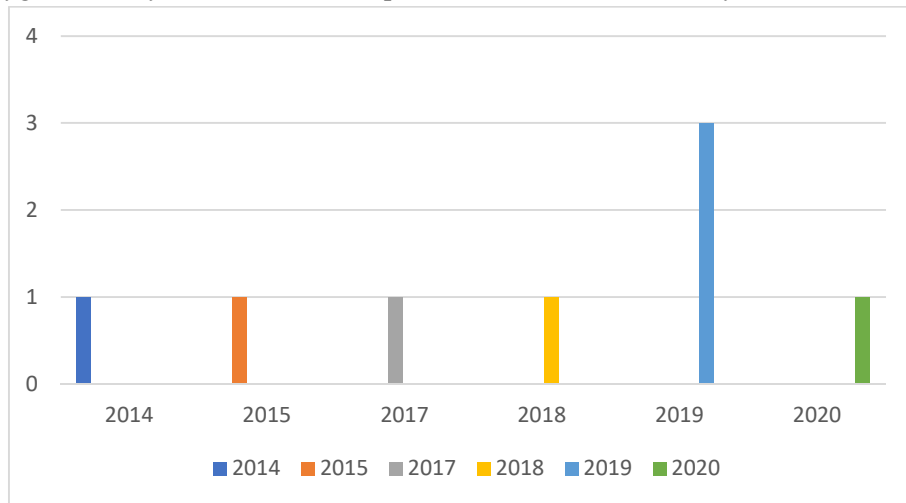
Çalışma kapsamında, incelenecek tezlerle ilgili bilgileri toplamak amacıyla çeşitli kriterler belirlenmiştir. Bunlar: Tezin yayın yılı, yayın türü, çalışıldığı üniversite, çalışıldığı ana bilim dalı, çalışıldığı enstitü, veri toplama yöntemi, örneklem grubu, çalışılan demografik değişkenler olarak belirlenmiştir. Araştırmaya dahil edilen tezlere ait bilgiler, ilgili kriterlere göre incelenerek veriler toplanmıştır.

BULGULAR

Araştırmada duygusal okuryazarlık ile ilgili ele alınan lisansüstü tezlerin; yayın yılı, yayın türü, çalışıldığı üniversite, çalışıldığı anabilim dalı, çalışıldığı enstitü, veri toplama yöntemi, örneklem grubu, çalışılan demografik değişkenler soruları ele alınıp analizi yapılmıştır.

1- Yayın Yılı

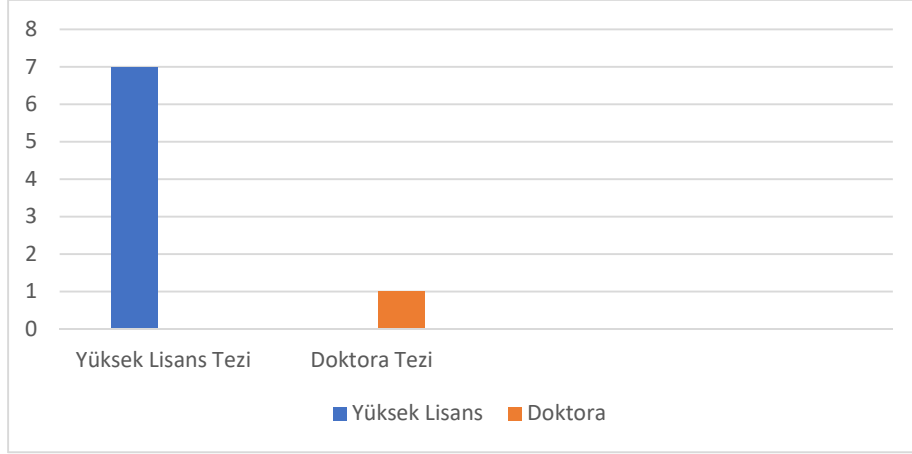
Tablo 1. Duygusal Okuryazarlık Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin Yayın Yılına Göre Dağılımı

Tablo 1'deki verilere göre Türkiye'de duygusal okuryazarlık üzerine yapılan lisansüstü tezlerin 3'ü 2019 yılında, 1'i 2014 yılında, 1'i 2015 yılında, 1'i 2017 yılında, 1'i 2018 yılında ve 1'i 2020 yılında yayınlandığı görülmektedir.

2- Yayın Türü

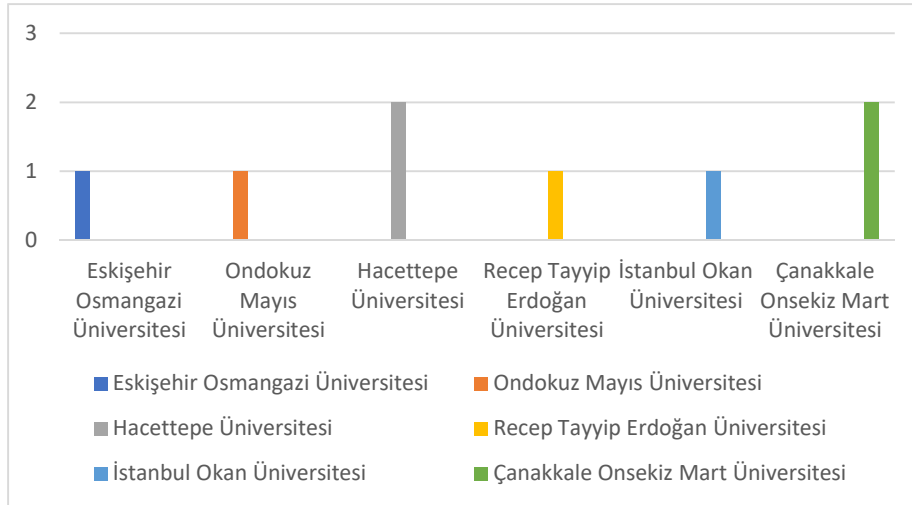
Tablo 2. Duygusal Okuryazarlık Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin Yayın Türüne Göre Dağılımı

Tablo 2'deki verilere göre Türkiye'de duygusal okuryazarlık üzerine yapılan lisansüstü tezlerin 7'sinin yüksek lisans tezi ve 1'inin doktora tezi olduğu görülmektedir.

3- Çalışıldığı Üniversite

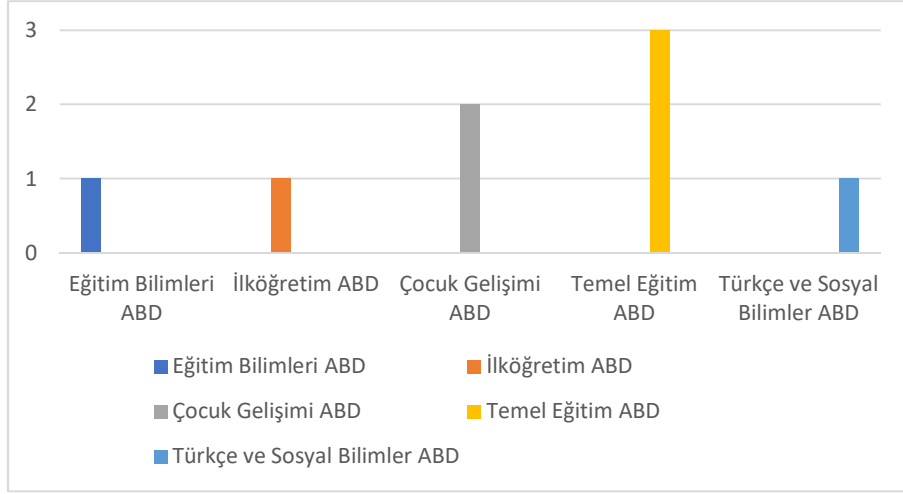
Tablo 3. Duygusal Okuryazarlık Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin Çalışıldığı Üniversitelere Göre Dağılımı

Tablo 3'teki verilere göre Türkiye'de duygusal okuryazarlık üzerine yapılan lisansüstü tezlerin 2'sinin Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde, 2'sinin Hacettepe Üniversitesinde, 1'inin Eskişehir Osmangazi Üniversitesinde, 1'inin Ondokuz Mayıs Üniversitesinde, 1'inin Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesinde ve 1'inin İstanbul Okan Üniversitesinde çalışıldığı görülmektedir.

4- Çalışıldığı Ana Bilim Dalı

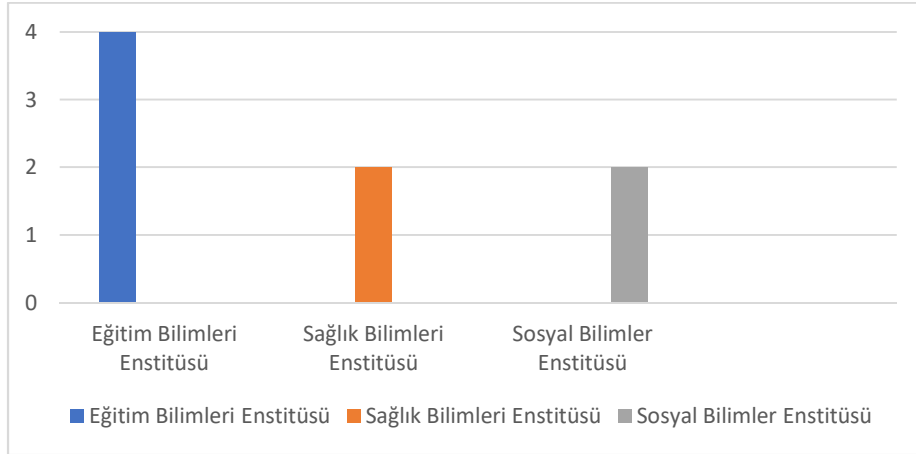
Tablo 4. Duygusal Okuryazarlık Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin Çalışıldığı Ana Bilim Dallarına Göre Dağılımı

Tablo 4'teki verilere göre Türkiye'de duygusal okuryazarlık üzerine yapılan lisansüstü tezlerin 3'ünün Temel Eğitim Ana Bilim Dalında, 2'sinin Çocuk Gelişimi Anabilim Dalında, 1'inin Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalında, İlköğretim Ana Bilim Dalında, 1' Türkçe Ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında çalışıldığı görülmektedir.

5- Çalışıldığı Enstitü

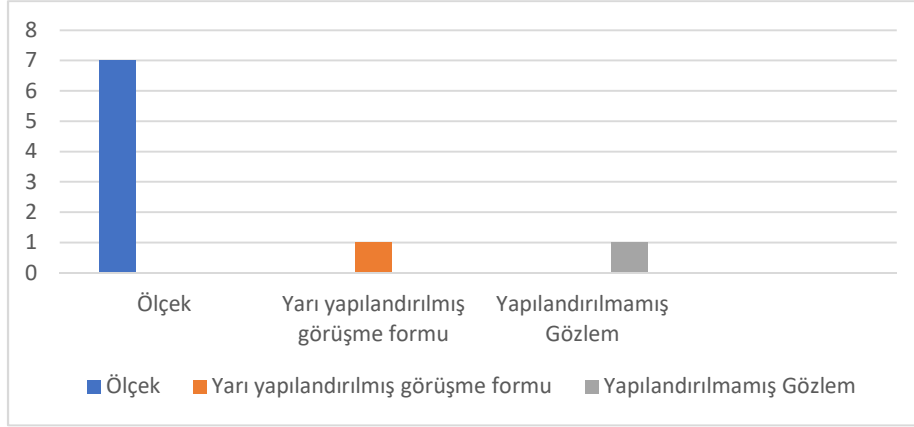
Tablo 5. Duygusal Okuryazarlık Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin Çalışıldığı Enstitülere Göre Dağılımı

Tablo 5'teki verilere göre Türkiye'de duygusal okuryazarlık üzerine yapılan lisansüstü tezlerin 4'ü Eğitim Bilimleri enstitüsünde, 2'si Sağlık Bilimleri enstitüsünde ve 2'si Sosyal Bilimler enstitüsünde çalışıldığı görülmektedir.

6- Veri Toplama Yöntemi

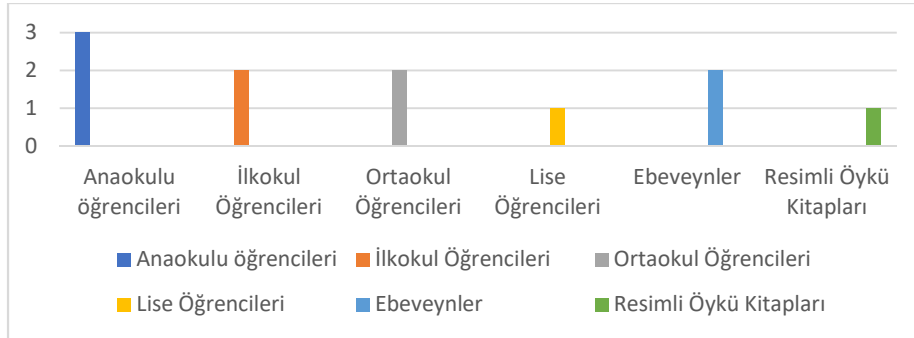
Tablo 6. Duygusal Okuryazarlık Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerinde Kullanılan Veri Toplama Yöntemleri

Tablo 6'daki verilere göre Türkiye'de duygusal okuryazarlık üzerine yapılan lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama yöntemi olarak 7 tezde ölçek, 1 tezde yarı yapılandırılmış görüşme formu ve 1 tezde yapılandırılmamış gözlem teknikleri kullanıldığı görülmektedir.

7- Örneklem Grubu

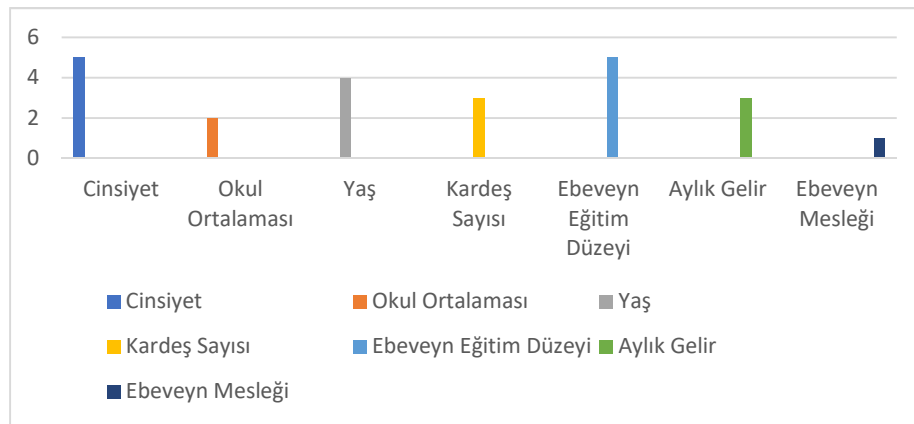
Tablo 7. Duygusal Okuryazarlık Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerinde Çalışılan Örneklem Grupları

Tablo 7'deki verilere göre Türkiye'de duygusal okuryazarlık üzerine yapılan lisansüstü tezlerin 3'ünün anaokulu öğrencilerini, 2'sinin ilkökul öğrencilerini, 2'sinin ortaokul öğrencilerini, 2'sinin ebeveynleri, 1'inin lise öğrencilerini ve 1'inin ise resimli öykü kitaplarını örneklem grubu olarak aldığı görülmektedir.

8- Demografik Değişkenler

Tablo 8. Duygusal Okuryazarlık Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerinde Çalışılan Demografik Değişkenler

Tablo 8'deki verilere göre Türkiye'de duygusal okuryazarlık üzerine yapılan lisansüstü tezlerde alınan demografik değişkenlerin 5'inin cinsiyet, 5'inin ebeveyn eğitim düzeyi, 4'ünün yaş, 3'ünün kardeş sayısı, 3'ünün aylık gelir, 2'sinin okul ortalaması, 1'inin ebeveyn mesleği olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Türkiye’de duygusal okuryazarlık konusunda YÖK veri tabanında yayınlanmış lisansüstü tezleri incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada toplam 13 teze ulaşılmıştır. Tezlerin içeriği incelendiğinde 0-18 yaş aralığını kapsayan, ebeveynlerle ya da resimli öykü kitaplarıyla çalışılan 8 teze ulaşılmıştır. Tez sayısının az olması çalışma konusuna ilginin az olduğunu gösterebilir.

Tezlerin yayımlandığı yıllara bakıldığında ilk lisansüstü tezin 2014 senesinde yayımlandığı ve en fazla çalışmanın 3 tane olmak üzere 2019 (%37,5) senesinde yayımlandığı görülmektedir. Tezlerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde doğrusal bir artış olmadığı dalgalanmalar olduğu görülmektedir.

Tezlerin yayın türüne bakıldığında 8 tezenin 7’sinin yüksek lisans tezi (%87,5) olduğu belirlenmiştir. Doktora tez çalışmalarında duygusal okuryazarlık konusuna çok daha az eğilim olduğu görülmektedir. Tezlerin Türkiye genelinde 6 farklı üniversitede yayımlandığı ve en fazla Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (%33,3) ve Hacettepe Üniversitesi (%33,3) olduğu belirlenmiştir. Tezlerin yapıldığı ana bilim dalı incelendiğinde en fazla Temel Eğitim Ana Bilim Dalında (%37,5) ardından Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalında (%25) çalışıldığı görülmektedir.

Tezleri yapıldığı enstitülere bakıldığında çoğunluğunun Eğitim Bilimleri Enstitüsünde (%50) diğerlerinin ise eşit olarak Sağlık Bilimleri Enstitüsünde (%25) ve Sosyal Bilimler Enstitüsünde (%25) çalışıldığı görülmektedir.

Tezlerin veri toplama yöntemleri incelendiğinde büyük bir farkla ölçek (%77,7) veri toplama yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Ardından yarı yapılandırılmış görüşme formu (%11,1) ve yapılandırılmamış gözlem (%11,1) ile veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu konuda deneysel ve gözleme dayalı çalışmaların artırılmasının alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Çalışmalardaki örneklem gruplarına bakıldığında en fazla anaokulu öğrencileri (%27,2) ile çalışıldığı ardından eşit olarak ilkokul öğrencileri (%18), ortaokul öğrencileri (%18) ve ebeveynler (%18) olmak üzere en az lise öğrencileri (%9) ve resimli öykü kitaplarıyla (%9) çalışıldığı görülmektedir. Duygusal okuryazarlık konusyla çalışmayı planlayan araştırmacıların daha az çalışılan örneklem gruplarını konu edinmelerinin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Tezlerde araştırılan demografik değişkenler artandan azalana göre incelendiğinde ise cinsiyet (%20,83), ebeveyn eğitim düzeyi (%20,83), yaş (%16,6), kardeş sayısı (12,5), aylık gelir (%12,5), okul ortalaması (%8,3) ve en az ebeveyn mesleği (%4,16) olduğu görülmektedir. Bu durumda az çalışılan ya da hiç çalışılmayan demografik değişkenlerin de yapılacak araştırmalara dahil edilebileceği düşünülmektedir.

Elde edilen çalışma sonuçlarına göre, duygusal okuryazarlık konusunda yapılacak çalışmaların artırılması alan yazın için önemli olduğu söylenebilir. Deney, gözlem gibi veri toplama yöntemleri kullanılabilir. Daha farklı üniversite, enstitü, ana bilim dallarında duygusal okuryazarlık çalışmalarının gerçekleştirilmesi alan yazına katkı sağlar. Bu çalışmada, duygusal okuryazarlık konusunda yapılan ulusal lisansüstü tezlerin incelenmiştir. İleride yapılacak çalışmalarda araştırmacılara duygusal okuryazarlık konusunda yapılan bildiri ve makale çalışmalarını, uluslararası çalışmaları içerik analizi yöntemiyle incelemeleri önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Alemdar, M. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinin duygusal okuryazarlık beceri düzeylerinin belirlenmesi. [Yüksek Lisans tezi, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Ateş, S. (2019). 60-66 ay arasında okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların sosyal beceri düzeyleri ile ebeveynlerin duygusal okuryazarlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Balta Özkan, A. (2019). İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin duygusal okuryazarlık ve akademik stres düzeyleri. [Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

- Bozkurt Yüçü, Ş. (2017). Bağımsız anaokullarına devam eden çocukların duygu düzenleme ve sosyal problem çözme becerileri ile ebeveynlerinin duygusal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Coşkun, K. (2015). İlkokullarda duygusal okuryazarlık eğitiminin öğrencilerin duygusal zeka düzeyine etkisi. [Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Karasar, N. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Koçak, D.C. (2018). Ankara ilindeki Üniversitelere bağlı anaokullarında bulunan 2005-2017 yılları arasında basılmış resimli öykü kitaplarının duygusal okuryazarlık açısından incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kuru Şevik, H. (2020). Kimlikli Bebekler Yaklaşımı'nın okul öncesi dönem çocuklarının (4-6 yaş) duygusal okuryazarlık eğitimlerinde kullanılması: Bir eylem araştırması. [Yüksek Lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Matthews, B. (2006). Engaging education: Developing emotional literacy, equity and co-education. Berkshire, England: Open University Press.
- Roffey, S. (2008). Emotional Literacy and The Ecology of School Wellbeing. *Educational and Child Psychology*, 25(2), 29-39.
- Sharp, P., & Herrick, E. (2000). Promoting emotional literacy: Anger management groups. (N. Barwick, Dü.) London: Routledge.
- Steiner, C. (2003). Emotional literacy: Intelligence with a heart. California: Personhood.
- Weare, K. (2004). Developing the emotionally literate school. London: Paul Chapman.
- Yazgılı, İ. (2019). Ortaokul öğrencilerinin duygusal okuryazarlık beceri seviyelerinin incelenmesi. [Yüksek Lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN YARATICILIK DÜZEYİ YÜKSEK ÇOCUĞA İLİŞKİN METAFORİK ALGILARI

Öğr. Gör. Davut AÇAR
Hakkari Üniversitesi

Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK
İnönü Üniversitesi

ÖZET

Yaşadığımız yüzyılda yaşanan hızlı gelişmeler ve yenilikler tüm canlıları etkisi altına almıştır. Yaşanılan yenilikler ve değişimler ile birlikte çocuklarda desteklenmesi gereken ve ya çocuklardan beklenen becerilerde de değişimler ve güncellemeler yapılmıştır. 21. yüzyıl becerileri içerisinde yerini alan yaratıcılık ile ilgili literatürde çok farklı tanımlar yer almasına karşın, yaratıcılığı, farklı bakış açılarına sahip olabilme, sınırların ötesine geçebilme, özgünlük, yeniliklere açık olma vb. şekillerde tanımlayabiliriz. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, çocukların yaratıcılık süreçlerinde etkili olan okul öncesi öğretmenlerin, çocukların yaratıcılıklarına ilişkin metaforik algılarını ortaya koymaktır. Araştırmaya 2021 yılında aktif olarak görev yapmakta olan 50 Okul Öncesi Öğretmeni katılmış olup, araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, yaratıcılığa ilişkin 4p çerçeve modeli kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sınıflandırmaya göre, okul öncesi öğretmenlerinin, yaratıcılığa ilişkin metaforik algıları, 30 kişisel özellikler boyutunda, 16 çevre boyutunda, 13 ürün boyutunda ve 6 süreç boyutunda yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcılık, Metafor, 21. yüzyıl becerileri

METAPHORICAL PERCEPTIONS OF PRE-SCHOOL TEACHERS FOR CHILDREN WITH HIGH CREATIVITY LEVEL

Lect. Davut AÇAR
Hakkari University

Assoc. Prof. Osman Tayyar ÇELİK
İnönü University

ABSTRACT

In the century we live in, rapid developments and innovations have affected all living things. Along with these innovations and changes experienced, there have also been changes and updates in the skills of children that need to be supported or the skills expected from them. Although there are many different definitions in the literature on creativity, which takes its place among the skills of the 21st century, it can be defined in different ways such as having different perspectives, being able to go beyond the borders, originality, being open to innovations, etc.. In this context, the aim of this study is to reveal the metaphorical perceptions of preschool teachers, who are effective in children's creativity processes, about children's creativity. 50 Preschool Teachers who are actively working in 2021 participated in the research and qualitative research method was used. The findings obtained in the research were evaluated within the scope of the 4p framework model related to creativity. According to this classification, preschool teachers' metaphorical perceptions of creativity were included in the dimensions of 30 personal characteristics, 16 environmental, 13 product and 6 process.

Keywords: Creativity, Metaphor, 21st century skills

GİRİŞ

İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliklerden birisi olan yaratıcılık, geçmişten günümüze ilgi görmeye devam eden bir konu olmuştur (Eker ve Sak, 2016). Yaratıcılığa kronolojik olarak baktığımızda, yaratıcılığa doğuştan sahip olunan, üstün yetenekli bireylere ait özellik olarak görülürken, 20 yy. yapılan çalışmalar, geçmişten gelen yaratıcılık fikrinin değişmesine sebebiyet vermiştir (Arioğlu,1999). Günümüzde yaratıcılık, sanattan mimariye, ekonomiden eğitime vb. tüm alanlarda yer bulmaya devam eden ve güncelliğini koruyan bir kavramdır (Kanlı, 2017).

Yaratıcılık kavramının çok farklı tanımlamaları mevcut bulunmakla birlikte, TDK' da yaratıcılık, 'Her bireyde var olduğu kabul edilen, bir şeyi yaratmaya iten farazi yatkınlık' olarak geçmektedir. (TDK, 2021). Barlett yaratıcılığı, ana yoldan ayrılma, kalıplardan çıkma ve denemelere açık olma olarak tanımlamıştır (Oğuzkan, Demiral, Tür ve Tezcan, 1987). Şahin(2016) yaratıcı olmayı, bir konu hakkında sıra dışı ve farklı biçimde düşünmek olarak tanımlamıştır.

Yaratıcılık yaşamın ilk yıllarından itibaren görülmekle birlikte çocuğun oyunlarında gözlemlenir hale gelmeye başlar. Çocukların oyunlarda, materyalleri yaratıcı şekilde yeni fikirler elde etmek ve yaratıcı fikirlerini kullanmak için materyalleri farklı şekilde kullandıklarını gözlemlenir. Çocukların anaokullarında, resimler yapmaya çalışması, resimleri boyaması, müzik dinlemesi, şarkılar söylemesi, farklı oyunlar oynaması, vb. içerisinde yaratıcı özellikler barındıran etkinlikler ile kendilerini ifade etme imkanı bulmaları, düşüncelerine düzen ve yön vermelerinde önemlidir (Hakbilen, 1979).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yaratıcılığın yaşamın ilk yıllarında gelişmekte olduğu göz önüne alındığı zaman, okul öncesi öğretmenlerinin çocukların yaratıcılıklarına olan etkisi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Bu bağlamda anaokulu öğretmenlerinin yaratıcılık düzeyi yüksek çocuklara ilişkin metaforik algılarının belirlenmesi araştırmanın önemi olarak görülmektedir. Araştırmanın amacı, metafor yöntemini kullanarak okul öncesi öğretmenlerinin yaratıcılık düzeyi yüksek çocuklara yönelik algılarını incelemektir.

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemleri, bize sosyal bir olguyu başkalarının bakış açılarından görmeyi ve bu bakış açılarını meydana getiren süreç ve sosyal yapıyı ortaya koymamızı sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Metafor yöntemi, bize nitel çalışmalarda, daha zengin ve derinlemesine bilgi toplamamıza yardımcı olmakla birlikte (Patton, 2002), sosyal olgularda betimleme, anlama ve karşılaştırma yapabilmemize olanak sağlamaktadır (Silman ve Şimşek, 2006).

Katılımcılar

Araştırmanın evreni 2021- 2022 eğitim öğretim yılında Hakkari ve Iğdır İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okullarda aktif görev yapmakta olan okul öncesi öğretmenleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın örneklemini ise şu anda aktif görev yapmakta olan 50 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarda yaratıcılıklara ilişkin metaforik bakış açılarını tespit etmek amacıyla iki aşamalı form kullanılmıştır. Birinci aşamada katılımcılara, '

Yaratıcılık düzeyi yüksek bir çocuğu canlı, cansız bir varlığa, bir nesneye, bir tarihi kişiliğe, bir bitkiye ya da herhangi bir şeye benzetmeniz istense neye benzetirsiniz?’ sorusu yöneltilmiştir. İkinci aşamada ise katılımcılara, 1. soru da seçtikleri metaforun ‘Nedenlerini açıkla mısınız?’ sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların doldurdıkları formlar temel veri aracı olarak kabul kullanılmış ve uzman görüşü dahilinde değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

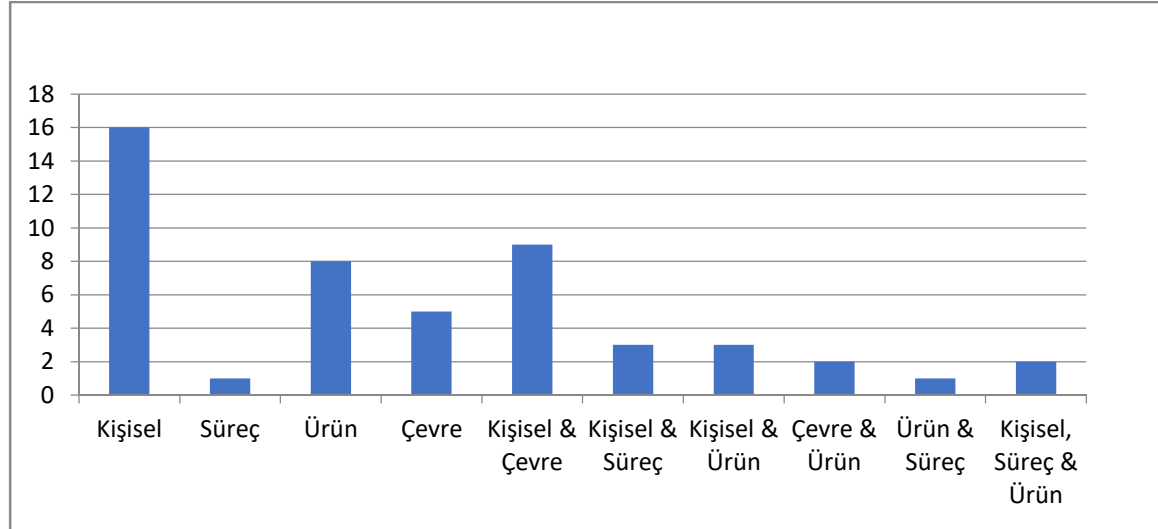
Okul öncesi öğretmenlerinin, yaratıcılık düzeyi yüksek çocuğa ilişkin oluşturdukları metaforların analizinde betimsel ve içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi birbirine benzeyen verilerin belirli kavram veya tema bağlamında bir araya getirilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Betimsel analize baktığımızda ise, verilerin özgünlüğünü bozmada gerekli görülmesi halinde katılımcıların söylemlerinden doğrudan alıntı yapılarak okuyucuya sunulması durumudur (Wolcott, 1994).

Bu bağlamda katılımcılardan elde edilen veriler, yaratıcılığa ilişkin Rhodes (1961) tarafından boyutlandırılan 4p çerçeve modeli kapsamında sınıflandırılmış ve değerlendirilmiştir.

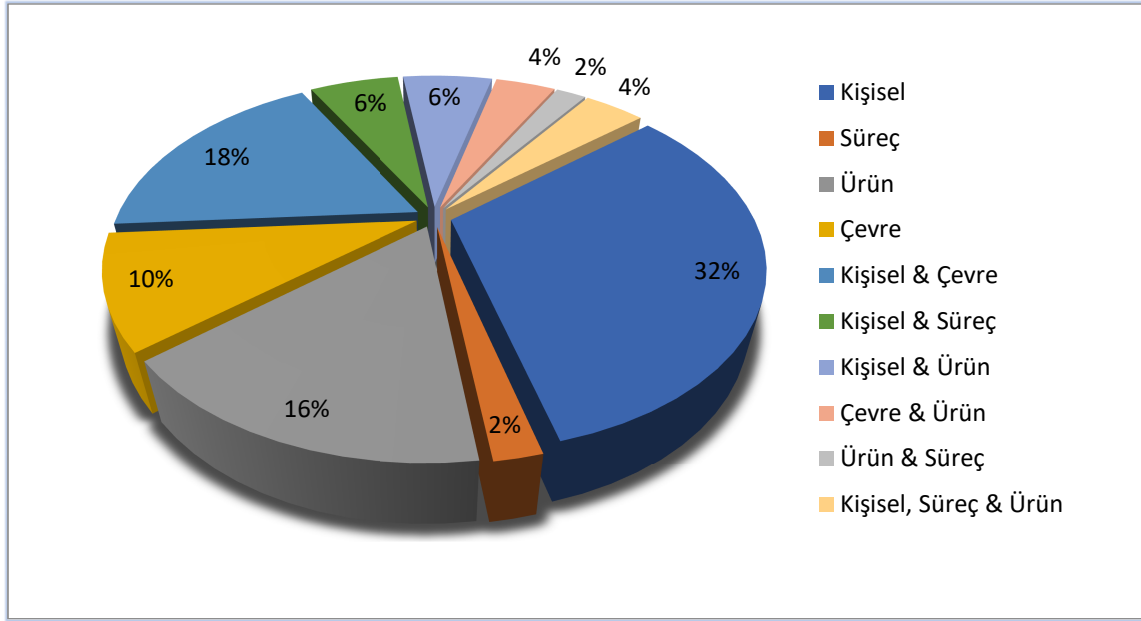
BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmanın amacına uygun olarak yapılan analizlerin sonuçlarına yer verilerek yorumlanmıştır. Öğretmenlerin oluşturdukları metafor ve metaforu seçme sebepleri 4p modeli kapsamında Kişisel, Süreç, Çevre, Ürün olarak sınıflandırılmıştır. Verilerin grafiksel ve oransal dağılımı Şekil 1 ve Şekil 2 de verilmiştir.

Şekil 1. Metafor - 4p Modeli Dağılımı

Şekil 2. Metafor - 4p Modeli Oransal Dağılımı

Şekil 1 ve Şekil 2’ de katılımcıların metaforları 4p modelinin boyutlardaki dağılımı yer almaktadır. Kullanılan metaforların yaratıcılığın 4p modelinde daha çok kişisel boyutuna vurgu yaptığı daha sonra sırasıyla; kişisel - çevre, ürün, çevre, kişisel – süreç, kişisel – ürün, çevre – ürün, kişisel – süreç – ürün, ürün – süreç , süreç boyutlarına vurgu yaptığı görülmektedir. Okul öncesi öğretmenleri en az süreç ve ürün – süreç boyutlarıyla ilgili metafor üretmiştir.

Katılımcıların yaratıcılığın 4p modeline göre ürettikleri metaforlar Tablo 1’ verilmiştir.

Tablo 1. Boyutlar ve Metaforlar

Temalar	Metaforlar
Kişisel	Midye, Gökyüzü(2),Farklı birey(2),Hz Muhammed, Okyanus(2), Tarihi Kişilik, Felsefeci, Karınca(2), Arı, Tilki(2), Akarsu,
Çevre	Güneş, Hamur(2), Sıva, Ağaç
Ürün	Ağaç, İpekböceği, Sihirli Değnek, Tohum, Fabrika(2), Hayal gücü, Akıllı Telefon
Süreç	Evren
Kişisel – Çevre	Tekerleği ilk bulan kişi, Tohum(2), Bitki, Çiçek, Kardelen, Bukalemun, Teknolojik Alet, Kitap
Kişisel-Süreç	Bellek Kartı, Bitki, Ters Lale
Çevre – Ürün	Enstrüman, Hayat
Ürün – Süreç	Farklı Birey
Kişisel – Süreç-Ürün	Yazar, Grafik tasarımcı

Aşağıda okul öncesi öğretmenlerinin yaratıcılık düzeyi yüksek çocuğa ilişkin metaforik algılarına örnekler verilmiştir.

Kişisel boyutta yer alan metafor örnekleri;

- ‘Yaratıcı çocuk midyeye benzer. Çünkü içinde ne gibi cevherler barındırdığı kabuğu aralandıkça anlaşılır.’
- ‘Gökyüzüne benzer. Çünkü fikirleri gökyüzü kadar berrak ve sınırsızdır.’

Süreç boyutunda yer alan metafor örneği;

- ‘Yaratıcı çocuk evrene benzer. Çünkü; evren gibi onlarında yaratıcılığının bir sınırı yok.’
Ürün boyutunda yer alan metafor örnekleri;
- ‘İpek böceğine benzetirdim çok faydalı olduğu için’
- ‘Yaratıcı çocuk sihirli bir değneğe benzer. Çünkü mucizeler yaratabilir.’
Çevre boyutunda yer alan metafor örnekleri;
- ‘Kurumamış bir betona benzetirdim. Çünkü istediğiniz kalıba dönüştürebiliriz ve daima istediğiniz kalıba göre kalır.’
- ‘Oyun hamuruna benzetirdim çünkü verilen şekle istediğin şekle dönüşebiliyor.’
Kişisel ve Çevre boyutunda yer alan örnek metafor örnekleri;
- ‘Yaratıcı çocukları bukalemuna benzetirim. Çünkü bukalemun karşılaştığı her konuda farklı bir renge bürünür. Çocuklar da bulunduğu her ortamda farklı düşüncelere farklı duygulara girerler. Yaratıcılıklarını her konu için farklı şekilde pratik olarak kullanırlar.’
- ‘Kardelene benzer. Çünkü hiç beklenmedik anda hiç beklenmeyen bir yerde yeşerir.’
Kişisel ve Süreç boyutunda yer alan metafor örneği;
- ‘Bir saate benzer bence. Kendini sürekli yenileyen herhangi bir şeyde çok fazla kalmayan ve geçte kalmayan sabit bir düşüncede kalmayan bir varlık olarak düşünüyorum.’
Kişisel ve Ürün boyutunda yer alan metafor örneği;
- ‘Bir bitkiye benzetirdim çünkü bitki sürekli bir gelişim ve değişim içinde olan bir şekildedir. Aktifliğini hiç bir zaman yitirmemektedir. Kışın bile bir aktivite yapmakta depolama ya da üretme yapmaktadır.’
Çevre ve Ürün boyutunda yer alan metafor örneği;
- ‘Yaratıcı çocuğu hayata benzetirim çünkü ne zaman ne yapacağı önünüze ne koyacağı ne söyleyeceği belli olmuyor. Verdiği cevaplar ile insanı şaşırtabiliyor. Önünüze neler getireceği belli olmuyor.’
Ürün ve Süreç boyutunda yer alan metafor örneği;
- ‘Toplumdan farklı insanlara benzetirim. Alışılmamış çalışmalar yapabilmeli, düşünebilmeli’
Kişisel, Süreç ve Ürün boyutunda yer alan metafor örneği;
- ‘Yaratıcı çocuk Grafik tasarım mesleğine benzetirim. Çünkü bence yaratıcı düşüncenin en özgür olduğu meslekler arasında yer alır. Grafik tasarımcılar gerçekleştirecekleri çeşitli ürün ve faaliyetleri görsel tasarımını yaratıcı yollarla, teknik ve teorik bilgilerle zihnindeki düşünce bolluğuyla birleşerek ortaya bir ürün çıkarırlar. Bu ürünler biçim ve mekân ilişkisi olan, renkleri dengeli, hayal gücü ile zengin, tasarımları çizgi yolu ile ifade edebilen ürünler elde ederler grafik tasarımcıları. Bu yüzden yaratıcı düzeyi yüksek olan çocuklara benzetirim.’

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin yaratıcılık düzeyi yüksek çocuğa ilişkin düşünceleri metafor yöntemi ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmaya 2021 – 2022 eğitim öğretim yılında aktif görev yapmakta olan 50 okul öncesi öğretmenin görüşüne ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin belirttikleri metaforların Şekil 1 ve Şekil 2’de ki dağılımlarına incelediğimizde, 4p modeli kişisel boyutta %32 olarak en sık ve 4p modeli süreç boyutta %2 olarak en az olarak yer aldığını görmekteyiz. Öğretmenlerin metaforlarının dağılımına baktığımızda çocuklardaki yaratıcılığı daha çok kişisel özellik ve ürün olarak değerlendirdiklerini görebilmekteyiz. Bunun dışında öğretmenlerin metafor dağılımına baktığımızda %18 unun çocukta yaratıcılığı hem kişisel hem de çevrenin ortak ürünü olarak görmekte olduğunu söyleyebiliriz. Tablo 1’de okul öncesi öğretmenlerinin tercih ettikleri metaforları incelediğimizde, metaforların çoğunlukla canlı varlıklar, cansız varlıklar ve bitkilerden seçtikleri görülmektedir.

Okul öncesi öğretmenlerinin yaratıcılık düzeyi yüksek çocuğa ilişkin görüşlerini ortaya çıkarıcı akademik çalışmalar yeterli değildir. Bu alanda yapılacak çalışmalar ilerideki çalışmalar için

destekleyici olması beklenmektedir. Benzer çalışmalar, farklı meslek gruplarında, üniversitelerin çocuk gelişimi programı öğrencilerinde de uygulanabilir.

KAYNAKÇA

Arioğlu, E. (1999). 03.06.1999 tarihinde 2. Teknoloji yaptığı kongresinde yaptığı konuşma. <https://docplayer.biz.tr/2995683-Ersin-arioglu-nun-3-06-1999-tarihinde-ii-teknoloji-kongresi-nde-yaptigi-konusma.html>

Eker, A. ve Sak, U. (2016). Yaratıcı zıt düşünme tekniğinin sosyal geçerliği, *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 6(2), 71-87.

Hakbilen, N. Çocuk Gelişimi El Kitabı II, (Editör. Şule Bilir), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1979.

Kanlı, E. (2017). Üstün yetenekli öğrencilerin bilimsel yaratıcılık düzeyleri, cinsiyet ve bilimsel tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi, *İlköğretim Online*, 16(4), 1792-1802.

Oğuzkan, Şükran; özgür Demiral; Gülseren Tür ve Emine Tezcan. Anaokullarında Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri, Ankara: Bilim Yayınları, 1987.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Rhodes, M. (1961). An analysis of creativity. *The Phi Delta Kappan*, 42 (7), 305-310.

Silman, F., ve Şimşek, H. (2006). Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri okulları ve merkez eğitim kurumlarına mecazlar yoluyla bir bakış. *Eğitim Araştırmaları*, 23, 177-187.

Şahin, G. (2016). *Öğretmenlerin algıladıkları okul kültürü ile yaratıcı kişilik ve yaratıcı çevre ilişkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

TDK. (2021). *Yaratıcılık*, 03.11.2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.

Wolcott, H., F. (1994). *Transforming qualitative data: Description, analysis and interpretation*. California: Sage Publications Inc.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (6. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayınları.

FOSTERING SOCIAL COMPETENCE AND ACADEMIC ACHIEVEMENT IN INCLUSIVE CLASSROOM SETTINGS BY UTILIZING A COOPERATIVE LEARNING TECHNIQUE AMONG STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Fr. Baiju Thomas

Research Scholar, Ramakrishna Mission Vivekananda Educational and Research Institute,
Faculty of Disability Management and Special Education, Vidyalaya Campus

ABSTRACT

The present study discusses fostering social competence and academic achievement in inclusive classroom settings by utilizing the cooperative learning (CL) technique among students with special educational needs (SwSEN). If SwSEN is studying in CL, they will be working in a small group with an instructor who will assist and coach them. Today's educational institutions don't encourage much collaboration. In contrast to other species, humans like to work together. In order for human existence to thrive, it is necessary for students to be connected via mutual love and collaboration. A major emphasis of this research is CL's concepts and vocabulary. CL students cooperate instead of competing to improve their education. In the classroom, student groups have been shown to be successful because of this method. An important prerequisite for the effectiveness of CL efforts is that they are not done alone or cooperatively but rather in concert. For students with SEN, instructors may use CL's educational approach to create customized courses that provide an engaging classroom atmosphere for the whole class. This research looks at the most recent advances in CL research, as well as the factors that influence its success. Education leaders generally supported the use of CL to boost school productivity, even though they did admit that the program worked much better for certain kids than others. Integrating this teaching method into inclusive classroom settings may impact students' developing thinking and reasoning, as examined in the study to better understand how instructional methods contribute to the program's success. The author aimed to incorporate new ideas about social competence and academic achievement by using a CL technique in inclusive classroom settings.

Keywords: Social Competence, Academic Achievement, Inclusive Classroom, Cooperative Learning and SwSEN.

TALIS GÜÇLÜ BAŞLANGIÇ 2018 SONUÇLARINA GÖRE OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÖZ YETERLİK ALGILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK
İnönü Üniversitesi

Öğr. Gör. Yasin TOK
Malatya Turgut Özal Üniversitesi

ÖZET

Bu araştırmada, OECD Güçlü Başlangıç Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Anketi (TALIS Güçlü Başlangıç) 2018 verilerine dayalı olarak Türkiye örnekleminde okul öncesi öğretmenlerinin genel olarak öz yeterlik düzeylerinin belirlenmesi, bununla birlikte mesleki kıdem ve istihdam şekli açısından okul öncesi öğretmenlerin öz yeterlik algılarında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Tarama modelinde tasarlanan araştırmanın çalışma grubunu TALIS Güçlü Başlangıç 2018 anketine Türkiye'den katılan mesleki kıdem açısından 1554, istihdam şekli açısından 1551 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda; okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik algıları genel olarak yüksek düzeyde bulunmuştur. Okul öncesi öğretmenleri, çocukların güvende oldukları hissini sağlama noktasında en yüksek öz yeterlik algısına sahipken çocukların bağımsız öğrenme kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olma noktasında ise nispeten düşük öz yeterlik algılarına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin öz yeterlik algıları istihdam şekli açısından anlamlı olarak farklılaşmazken mesleki kıdem açısından 21 yıl ve üzeri düzeyde mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin öz yeterlik algıları, 0-5 yıl arası mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin öz yeterlik algılarına göre daha yüksek olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara dayalı olarak, okul öncesi öğretmenlerinin mesleğe başladığı ilk yıllarda mesleki gelişimlerini desteklemek için konferans, kongre ve hizmet içi eğitim uygulamalarına katılmaları kendilerine yönelik yeterlik algılarını güçlendirebilir.

Anahtar Kelimeler: OECD, TALIS, TALIS Güçlü Başlangıç, Öz Yeterlik, Okul Öncesi Öğretmeni

EVALUATION OF PRE-SCHOOL TEACHERS' PERCEPTIONS OF SELF-EFFICIENCY ACCORDING TO TALIS STARTING STRONG 2018 RESULTS: THE EXAMPLE OF TURKEY

ABSTRACT

In this research, based on the OECD Starting Strong Teaching and Learning International Survey (TALIS Starting Strong) 2018 data, in the Turkish sample; It is aimed to determine the self-efficacy levels of preschool teachers in general, and to determine whether there is a significant difference in the self-efficacy perceptions of preschool teachers in terms of professional seniority and employment type. The study group of the research designed in the survey model consists of 1554 preschool teachers in terms of professional seniority and 1551 in terms of employment type, who participated in the TALIS Starting Strong 2018 survey from Turkey. As a result of the research, preschool teachers' self-efficacy perceptions were found to be high in general. It has been concluded that preschool teachers have the highest self-efficacy perceptions in providing children with a sense of security, while they have relatively low self-

efficacy perceptions in helping children develop their independent learning capacities. However, teachers' self-efficacy perceptions don't differ significantly in terms of employment, but the self-efficacy perceptions of teachers with a professional seniority of 21 years and above were found to be higher than the self-efficacy perceptions of teachers with professional seniority between 0-5 years. Based on these results, pre-school teachers' participation in conferences, congresses and in-service training activities to support their professional development in the first years of their career may strengthen their self-efficacy perceptions.

Keywords: OECD, TALIS, TALIS Starting Strong, Self-Efficacy, Preschool Teacher

GİRİŞ

Günümüz eğitim sisteminde bireylerin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesinde, yalnızca zihinsel alanda değil tüm gelişim alanlarında belirli yeterliğe sahip bireylerin yetiştirilmesi ön plana çıkmıştır (Arseven, 2016). Bu bağlamda geleceğin belirli yeterliğe sahip bireylerini yetiştirmek üzere bilgiyi tam ve doğru bir şekilde aktaran, kendini geliştiren, içinde bulunulan şartları dikkate alarak öğrencilere eğitim veren, rehber olan ve onları destekleyen en etkin kişi “öğretmen” olarak tanımlanabilir. Öğretmenlerin etkin bir şekilde öğretmenlik yapabilmesi için de bir takım becerilere sahip olması gerekir. Bu açıdan öğretmenlerin sahip olması gereken temel beceriler; bireysel özellikler, sınıf yönetimi ve organizasyon becerisi, öğretimi planlama becerisi, öğretimi gerçekleştirme becerisi ve değerlendirme becerisi olarak sıralanabilir (Zembat, 2020). Öz yeterlik de beceri performansının önemli bir yordayıcısıdır (McAuley, 1985). Bu doğrultuda öğretmen öz yeterliğinin, öğretmenlerin istek, heves, bağlılık ve öğretimsel davranış gibi birçok anlamlı eğitimsel sonuçla ve ayrıca başarı, motivasyon, öz-yeterlik inançları gibi öğrenci sonuçlarıyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (Tschannen-Moran ve Woolfolk Hoy, 2001).

Öz-yeterlik kavramı ilk olarak 1977'de Albert Bandura tarafından birleşik bir davranış değişikliği teorisi olarak ortaya çıkmıştır (Gallagher, 2012). Sosyal bilişsel teoriye dayanan öz yeterlik kavramını, Arseven (2016) bireyin belli bir görevi başarıyla tamamlayabilmesi için kendine olan inancı veya kendi yargısı olarak ifade ederken, Gallagher (2012) insanların istenilen sonuçlara ulaşmak için gerekli eylemleri gerçekleştirme yeteneklerine ilişkin algıları olarak tanımlamaktadır.

Öz yeterlik inançları sabit bir kişilik özelliği değildir, belirli bağlamlar veya hedeflerle ilgili olarak algılanan kapasitenin değerlendirmesini temsil eder (Gallagher, 2012). Bu değerlendirmede öz yeterliğin kalıcılığı, duygusal uyarılmayı ve davranışı etkilediği düşünülmektedir (McAuley, 1985). Bandura (1977) psikolojik süreçlerin, biçimleri ne olursa olsun, öz yeterliğin seviyesini ve gücünü değiştirdiğini belirtir. Öz yeterlik beklentilerinin; başa çıkma davranışlarını, harcanan çabayı, engeller ve caydırıcı eylemler karşısında ne kadar dayanılabileceğini belirlediği varsayılmaktadır. Bu beklentilerle öz yeterlik bilgisi, en etkili performansa dayalı olanlar olmak üzere bir dizi farklı kaynaktan elde edinilir (McAuley, 1985). Bu kaynaklar: performans başarıları, dolaylı deneyim, sözlü ikna ve fizyolojik durumlardır (Bandura, 1977). Bu kaynaklar için de sosyal bilişsel teori aynı zamanda öz yeterlik inançlarının yaşam boyunca nasıl geliştirildiğini anlamak için temel sağlar. Bu bağlamda sosyal bilişsel teori, insanlar olarak pasif bir şekilde kontrol edilmek yerine çevremizle nasıl aktif olarak etkileşime girdiğimizi ve çevremizi şekillendirmeye nasıl yardımcı olduğumuzu anlamaya çalışır. Bununla birlikte insan duygularını, davranışlarını, bilişlerini ve motivasyonunu anlamak için bir model sağlar (Gallagher, 2012).

Guo, Piasta, Justice ve Kaderavek (2010) öğretmenlerin öz yeterliklerinin okul öncesi bağlamda dikkate alınması gereken önemli bir faktör olarak ifade eder. Çünkü Okul öncesi öğretmenleri arasında güçlü öz yeterlik inançları oluşturmak, öğretmen etkililiğini arttırmaya ve dolayısıyla çocukların öğrenmesini ve gelişimini desteklemeye yardımcı olabilir (Von Suchodoletz, Jamil, Larsen, ve Hamre, 2018). Ayrıca, yeteneklerine daha fazla güvenen öğretmenler, daha iyi veli-öğretmen ilişkileri kurabilirler. Bununla birlikte ebeveynlerden gelen olumlu geribildirim, bir öğretmenin, çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını karşılama becerisine olan güvenini artırabilir (Chung, Marvin, ve Churchill, 2005).

The OECD Starting Strong Teaching and Learning International Survey (TALIS Starting Strong) OECD Güçlü Başlangıç Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Anketi (TALIS Güçlü Başlangıç) erken çocukluk eğitimi ve bakımında (EÇEB) personel ve liderlere yönelik uluslararası, büyük ölçekli bir ankettir (OECD, 2019). Bu ankette öz yeterlik sorularıyla erken çocukluk merkezlerinde çalışan öğretmenlerin; çocuğun gelişimini, öğrenmesini ve refahını destekleyici faaliyetleri (OECD. Annex 11.A) ne ölçüde yapabileceklerine ilişkin öz yeterlik algıları ortaya konulmaktadır. Okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik algılarının mesleki kıdem ve istihdam şekilleri bağlamında önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü performans başarıları ve deneyim öz yeterlik beklentilerini geliştiren kaynaklar arasında yer alır. Deneyimsel kaynaklar ne kadar güvenilir olursa, algılanan öz yeterlikteki değişiklikler de o kadar büyük olur (Bandura, 1977). Okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik algıları mesleki kıdem bağlamında çeşitli araştırmalarda (Çetinkaya, 2019; Gömlüksiz ve Serhatlıoğlu, 2013; Guo, Justice, Sawyer ve Tompkins, 2011; Kaya, 2019; Kesgin, 2006; Koç ve Sak, 2017; Semerci ve Uyanık Balat, 2018; Şenol ve Ergün, 2015; Tepe, 2011) incelenirken, Cheung (2008) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlik deneyiminin süresi öğretmenlerin genel yeterlik puanını yordayan bir değişken olarak bulunmuştur. Araştırmalarda okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik (Çetinkaya, 2019) ve yeterlik (Türkeç Aktaş, 2012) algıları istihdam şekli bağlamında sınırlı olarak incelenmiştir. Bu açıdan bu çalışmada TALIS Starting Strong (TALIS Güçlü Başlangıç) 2018 verilerine dayalı olarak Türkiye örneğinde okul öncesi öğretmenlerinin genel olarak öz yeterlik düzeylerinin belirlenmesi, bununla birlikte mesleki kıdem ve istihdam şekli açısından öğretmenlerin öz yeterlik algılarında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin; öz yeterlik düzeylerinin belirlenmesi ile mesleki kıdem ve istihdam şekilleri açısından öz yeterlik algılarında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırma tarama modelinde tasarlanmıştır. Tarama araştırmaları geçmişte ya da halen mevcut olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi sağlayan araştırma tasarımlarıdır (Karasar, 2015).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu TALIS Starting Strong 2018 anketine Türkiye'den katılan EÇEB katılımcıları oluşturmaktadır. TALIS Starting Strong 2018 anketine göre bağımsız değişkenler ve sorular bazında eksik ya da hatalı anketler çıkarıldığında çalışma grubunu toplamda mesleki kıdem açısından 1554, istihdam şekli açısından 1551 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgilerin Frekans Dağılımı

Değişken	Grup	Frekans (n)	Yüzde (%)
----------	------	-------------	-----------

Mesleki kıdem	0-5 yıl	448	28.8
	6-10 yıl	626	40.3
	11-20 yıl	387	24.9
	21+ yıl	93	6.0
Toplam		1554	100
İstihdam şekli	Kadrolu	1182	76.2
	Sözleşmeli	224	14.4
	Ücretli	145	9.3
Toplam		1551	100

Katılımcıların demografik yapıları; istihdam şekline göre, %76.2'si kadrolu, %14.4'ü sözleşmeli ve yüzde 9.3'ü ücretli pozisyonunda yer almaktadır. Mesleki kıdem açısından çalışma grubunu; 0-5 yıl arasında mesleki kıdeme sahip öğretmenler % 28.8'i, 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahip öğretmenler % 40.3'ü, 11- 20 yıl arası mesleki kıdeme sahip öğretmenler % 24.9'u, 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip öğretmenler % 6'sını oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri, OECD Güçlü Başlangıç Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Anketi 2018 (TALIS Starting Strong 2018) EÇEB personel anketi Türkiye sonuçlarından alınmıştır. Ankette okul öncesi öğretmenlerinin çocuğun gelişimini, öğrenmesini ve refahını desteklemede öz yeterlik algısına ilişkin 7 soru bulunmaktadır. Ankette yer alan öz yeterlik soruları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Ankette Yer Alan Öz Yeterlik Soruları ve Derecelendirmesi

Personelin çocuğun gelişimini, öğrenmesini ve refahını desteklemede öz-yeterlik algısı	
SS1G24	Çocuklarla yaptığımız çalışmalarda aşağıdakileri ne ölçüde yapabileceğinizi düşünüyorsunuz?
SS1G24C	Çocukların bağımsız öğrenme kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olma
SS1G24F	Çocukların birbirleriyle etkileşim kurmalarına ve iyi sosyal davranışlar sergilemelerine yardımcı olma (ör. paylaşma, başkalarına yardım etme)
SS1G24G	Üzülen bir çocuğu sakinleştirme
SS1G24H	Çocukların gelişimini izleme ve gözlemleme
SS1G24I	Çocukların özgüven geliştirmelerine yardımcı olma
SS1G24J	Çocukların yaratıcılıklarını ve problem çözmelerini geliştirmelerine yardımcı olma
SS1G24L	Tüm çocuklara güvenlik hissi sağlama
Yanıt seçenekleri: Hiç (1), Biraz (2), Oldukça (3), Çok (4)	

Kaynak: OECD, TALIS Starting Strong Survey 2018 database (OECD. Annex 11.A)

Verilerin Analizi

Araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik algılarının belirlenmesi, öz yeterlik algıları ile mesleki kıdem ve istihdam şekli açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiştir. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri ve istihdam şekilleri açısından öz yeterlik algılarına ilişkin her soru için ayrı ayrı bulunan değerler (Bkz.

Tablo 3 ve Tablo 4) parametrik test varsayımları sağlandığından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi kullanılarak hesaplamalar yapılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin mesleki kıdemleri (1554) ve istihdam şekilleri (1551) açısından her bir değişken için öz yeterlik algılarına ilişkin elde edilen verilerden eksik veri bulunan anketler kapsam dışında bırakılarak analizler gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Öğretmenlerin Öz Yeterlik Algılarına İlişkin Betimleyici İstatistik Sonuçları

Öğretmenlerin; çocukların gelişimini, öğrenmesini ve refahını destekleyici faaliyetleri bağlamında öz yeterlik algı düzeyleri ve bu düzeylerin hangi alanlarda farklılaştığına ilişkin betimsel istatistik sonuçları Tablo 3 ve Tablo 4 'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Mesleki Kıdemleri Açısından Öz Yeterlik Algılarına İlişkin Betimleyici İstatistik Sonuçları

Öz Yeterlik Algısı	\bar{X}	S	Skew.	Kurt.	Rank
Çocukların bağımsız öğrenme kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olma	3.51	.568	-.667	-.446	7
Çocukların birbirleriyle etkileşim kurmalarına ve iyi sosyal davranışlar sergilemelerine yardımcı olma (ör. paylaşma, başkalarına yardım etme)	3.73	.482	-1.589	2.020	3
Üzülen bir çocuğu sakinleştirme	3.65	.537	-1.288	.974	6
Çocukların gelişimini izleme ve gözleme	3.71	.484	-1.295	.738	4
Çocukların özgüven geliştirmelerine yardımcı olma	3.74	.468	-1.498	1.406	2
Çocukların yaratıcılıklarını ve problem çözmelerini geliştirmelerine yardımcı olma	3.68	.510	-1.301	.846	5
Tüm çocuklara güvenlik hissi sağlama	3.77	.451	-1.776	2.511	1

Skew.=Skewness; Kurt.=Kurtosis

Tablo 4. Öğretmenlerin İstihdam Şekilleri Açısından Öz Yeterlik Algılarına İlişkin Betimleyici İstatistik Sonuçları

Öz Yeterlik Algısı	\bar{X}	S	Skew.	Kurt.	Rank
Çocukların bağımsız öğrenme kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olma	3.51	.571	-.702	-.271	7
Çocukların birbirleriyle etkileşim kurmalarına ve iyi sosyal davranışlar sergilemelerine yardımcı olma (ör. paylaşma, başkalarına yardım etme)	3.73	.487	-1.645	2.442	3
Üzülen bir çocuğu sakinleştirme	3.65	.541	-1.322	1.202	6
Çocukların gelişimini izleme ve gözleme	3.70	.489	-1.352	1.170	4
Çocukların özgüven geliştirmelerine yardımcı olma	3.74	.473	-1.560	1.910	2
Çocukların yaratıcılıklarını ve problem çözmelerini geliştirmelerine yardımcı olma	3.68	.515	-1.345	1.162	5
Tüm çocuklara güvenlik hissi sağlama	3.77	.456	-1.843	3.091	1

Öğretmenlerin hem mesleki kıdemleri hem de istihdam şekilleri açısından öz yeterlik algılarına göre betimleyici istatistik verileri incelendiğinde, öğretmenlerin çocukların güvende oldukları hissini sağlama (

$\bar{X}=3.77$), çocukların özgüven geliştirmelerine yardımcı olma ($\bar{X}=3.74$), Çocukların birbirleriyle etkileşim kurmalarına ve iyi sosyal davranışlar sergilemelerine yardımcı olma ($\bar{X}=3.73$) davranışlarında öz yeterlik algılarının yüksek olduğunu, çocukların bağımsız öğrenme kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olma ($\bar{X}=3.51$) noktasında ise nispeten düşük öz yeterlik algılarına sahip oldukları görülmektedir.

Öğretmenlerin; çocukların gelişimini, öğrenmesini ve refahını destekleyici faaliyetleri bağlamında öz yeterlik algı düzeylerinin toplamına ilişkin betimsel istatistik sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin Mesleki Kıdem ve İstihdam Şekilleri Açısından Öz Yeterlik Algılarının Toplam Puanına İlişkin Betimleyici İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X} *	Ss	Madde sayısı	Min.	Max.
Öz yeterlik/ Mesleki Kıdem	1554	25.79 [3.68]	2.76	7	9	28
Öz yeterlik/ İstihdam Şekli	1551	25.78 [3.68]	2.80	7	7	28

* Köşeli parantez içindeki değer 4'lü likert ölçeğine dönüştürülmüş öz yeterlik aritmetik ortalama puanıdır.

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin mesleki kıdem açısından öz yeterlik algılarına ilişkin aritmetik ortalamanın $\bar{X}=25.79$ ($Ss=2.76$) ve istihdam şekli açısından öz yeterlik algılarına ilişkin aritmetik ortalamanın $\bar{X}=25.78$ ($Ss=2.80$) olduğu görülmektedir. Her iki değişken için de 4'lü likert ölçeğine dönüştürülmüş öz yeterlik aritmetik ortalama puanının ise $\bar{X}=[3.68]$ olduğu görülmektedir. Ölçekten alınan puanlara göre öğretmenlerin öz yeterlik algılarının düzeyi "oldukça" ile "çok" arasında yüksek bir düzeyi göstermektedir

Öğretmenlerin Öz Yeterlik Algılarının Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Analiz Sonuçları

Araştırmanın alt problemi "Öğretmenlerin öz yeterlik algıları mesleki kıdem açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?" olarak belirtilmiştir. Bu alt probleme cevap bulabilmek için katılımcı verileri üzerinden ANOVA uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Öz Yeterlik Algılarının Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Analiz Sonuçları

	Mesleki kıdem	N	\bar{X}	Ss	Sd	F	p	Fark
Öz yeterlik	1) 0-5 yıl	448	25.60	2.98	3	2.865	.036*	1-4
	2) 6-10 yıl	626	25.83	2.69	1550			
	3) 11-20 yıl	387	25.79	2.71	1553			
	4) 21+ yıl	93	26.51	2.22				
	Toplam	1554	25.79	2.76				

* $p<.05$

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin öz yeterlik algıları ile mesleki kıdemleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur [$F(3-1550)=2.865$; $p<.05$]. 21 yıl ve üzeri mesleki kıdemi olan öğretmenlerin öz yeterlik

algıları ($\bar{X}=26.51$) 0-5 yıl arası mesleki kıdemi olan öğretmenlerin öz yeterlik algılarına ($\bar{X}=25.60$) göre anlamlı olarak daha yüksektir.

Öğretmenlerin Öz Yeterlik Algılarının İstihdam Şekli Değişkenine Göre Analiz Sonuçları

Araştırmanın alt problemi “Öğretmelerin öz yeterlik algıları istihdam şekli açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?” olarak belirtilmiştir. Bu alt probleme cevap bulabilmek için katılımcı verileri üzerinden ANOVA uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Öz Yeterlik Algılarının İstihdam Şekli Değişkenine Göre Analiz Sonuçları

	İstihdam Şekli	N	\bar{X}	Ss	Sd	F	p	Fark
Öz yeterlik	1) Kadrolu	1182	25.77	2.69	2	.090	.91	
	2)Sözleşmeli	224	25.85	3.08	1548			
	3)Ücretli	145	25.73	3.22	1550			
	Toplam	1551	25.78	2.80				

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin öz yeterlik algıları ile istihdam şekilleri arasında anlamlı farklılık görülmemektedir [$F(2-1548)=.090$; $p>.05$]. Başka bir ifadeyle öğretmenlerin öz yeterlik algılarına ilişkin puanları istihdam şekilleri bakımında benzerlik göstermektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerin öz yeterlik düzeyleri ile mesleki kıdem ve istihdam şekilleri açısından öz yeterlik algıları Türkiye örnekleminde TALIS Güçlü Başlangıç 2018 verilerine dayalı olarak incelenmiştir. Öğretmenlerin öz yeterlik düzeyleri ortalama olarak 4’lü likert ölçeğinde $\bar{X}=[3.68]$ gibi yüksek bir düzeyde olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin öz yeterlik sorularına verdikleri likert türü cevapların düzeyi “oldukça” ile “çok” arasında yüksek bir düzeyi göstermektedir Bu açıdan okul öncesi öğretmenlerinin kendilerine ilişkin güçlü yeterlik algılarına sahip oldukları söylenebilir. Benzer şekilde Gömleksiz ve Serhatlıoğlu (2013) araştırmasında okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarını yüksek seviyede gördükleri sonucuna ulaşırken Kesgin (2006) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda da okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik düzeylerinin ortalamanın üstünde olduğu bulunmuştur. Okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik algıları ayrıntılı olarak incelendiğinde, sırasıyla en yüksek puan alan maddeden en düşük puan alan maddeye doğru; çocuklara güvenlik hissi sağlama, çocukların özgüven geliştirmelerine yardımcı olma, çocukların birbirleriyle etkileşim kurmalarına ve iyi sosyal davranışlar sergilemelerine yardımcı olma, çocukların gelişimini izleme ve gözleme, çocukların yaratıcılıklarını ve problem çözmelerini geliştirmelerine yardımcı olma, üzgün bir çocuğu sakinleştirme ve çocukların bağımsız öğrenme kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olma olarak sıralanmaktadır.

Okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kıdem açısından öz yeterlik algıları, 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenler ve 0-5 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler açısından farklılaşmaktadır. 21 yıl ve üzeri düzeyde kıdeme sahip öğretmenlerin öz yeterlik algıları, 0-5 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin öz yeterlik algılarına göre daha yüksek olarak bulunmuştur. Bu bulgunun nedeni okul öncesi öğretmenlerinin yıllar geçtikçe mesleki bilgi ve becerileri eklemeyerek geniş bir tecrübeye sahip olabileceği ve deneyim kazandıkça da kendine olan güveninin artması öz yeterlik algılarını güçlendirebilir. Çünkü öğretmen öz yeterliliğinin gelişmesi için öğretmenler açısından en çok öne çıkan üç faktörün: öğrenciler ve veliler tarafından gösterilen saygı ve güven, eğitim düzeyi ve günlük öğretmenlik uygulamalarından edinilen

deneyim olduğu belirtilmektedir (Cheung, 2008). Bununla birlikte araştırma sonuçları öğretmen olarak öz yeterlik algılarının artan deneyimlerinden ve kültürel perspektiflerden etkilenebileceğini göstermektedir (Lin, Gorrell ve Taylor, 2002). Mevcut araştırma sonuçlarıyla benzer şekilde, Tepe (2011) tarafında yapılan araştırmanın sonuçlarında da 16 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip okul öncesi öğretmenlerin 1-5 yıl arası mesleki deneyime sahip okul öncesi öğretmenlerine göre öz yeterlik puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Şenol ve Ergün (2015) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarında, mesleki kıdemi 16 yıl ve üzerinde olan okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik inançları tüm alt boyutlarda daha yüksek olarak bulunmuştur. Fives ve Buehl (2010) araştırmasında artan öğretmenlik deneyiminin daha yüksek yeterlik algılarına neden olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda öğretmenlik deneyiminin süresi öğretmenlerin genel yeterlik puanını yordayan bir değişken (Cheung, 2008) olarak ifade edilirken; araştırma sonuçlarından farklı olarak da bazı araştırmalarda (Çetinkaya, 2019; Gömleksiz ve Serhatlıoğlu, 2013; Kaya, 2019; Kesgin, 2006; Semerci ve Uyanık Balat, 2018) okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik algılarının mesleki kıdem açısından anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Guo ve ark. (2010) tarafından çalışmada ise daha fazla yıl okul öncesi öğretmenliği deneyimine sahip olmak öğretmenlerin öz yeterliliği ile negatif ilişkili olarak bulunmuştur.

Okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik algıları istihdam şekilleri açısından anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Başka bir ifadeyle okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik algılarına ilişkin puanları; kadrolu, sözleşmeli ya da ücretli çalışma pozisyonları bakımından benzerlik göstermektedir. Bu sonuç, öğretmenlik mesleğinde yeterlik duygusunun çalışma şekillerinden çok kişisel bilgi, beceri ve deneyimleri temel almasından kaynaklanmış olabilir. Çünkü insanların başarıyı kendi eylemlerine bağlayarak hedeflere başarılı bir şekilde ulaşması, öz-yeterlik inançları üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir (Gallagher, 2012). Araştırma sonucuyla benzer şekilde Türkeç Aktaş (2012) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin kadrolu ya da sözleşmeli çalışma şekli ile yeterlik düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bununla birlikte Çetinkaya (2019) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre sözleşmeli veya ücretli pozisyonda görev yapan okul öncesi öğretmenlerinin; “planlama”, “öğrenme ortamlarının düzenlenmesi”, “sınıf yönetimi” ve genel olarak ölçek toplamında kadrolu pozisyonda görev yapan öğretmenlere göre öz yeterlik inançlarının daha yüksek seviyede olduğu bulunmuştur.

Araştırma sonucunda; okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik algıları genel olarak yüksek düzeyde bulunmuştur. Bununla birlikte öğretmenlerin öz yeterlik algıları istihdam şekli açısından anlamlı olarak farklılaşmazken mesleki kıdem açısından ilerleyen yıllarda anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bu sonuçlara dayalı olarak, okul öncesi öğretmenlerinin mesleğe başladığı ilk yıllarda mesleki gelişimi desteklemek için konferans, kongrelere katılımı ve hizmet içi eğitim uygulamalarıyla desteklenmesi öğretmenlerin kendilerine yönelik yeterlik inançları güçlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Arseven, A. (2016). Öz yeterlilik: bir kavram analizi. *Turkish Studies*, 11(19), 63-80.

<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10001>

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.

Cheung, H. Y. (2008). Teacher Efficacy: A comparative study of Hong Kong and Shanghai primary in-service teachers, *Australian Educational Researcher*, 35(1), 103-123. doi:10.1007/bf03216877

Chung, L., Marvin, C. A. ve Churchill, S. L. (2005). Teacher factors associated with preschool teacher-child relationships: Teaching efficacy and parent-teacher relationships. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 25(2), 131- 142. doi:10.1080/1090102050250206

Çetinkaya, F. (2019). *Okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ile öğretmenlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Fives, H. ve Buehl, M. M. (2010). Examining the factor structure of the teachers' sense of efficacy scale. *The Journal of Experimental Education*, 78 (1), 118-134.

Gallagher, M.W. (2012). *Encyclopedia of Human Behavior* (Second Edition). Self-Efficacy, 314-320. University of Kansas, Lawrence, KS, USA. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-375000-6.00312-8>

Gömlüksiz, M. N. ve Serhatlıoğlu, B. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin öz-yeterlik inançlarına ilişkin görüşleri. *Turkish Studies*, 8(7), 201-221.

Guo, Y., Justice, L. M., Sawyer, B. ve Tompkins, V. (2011). Exploring factors related to preschool teachers' self-efficacy. *Teaching and Teacher Education*, 27, 961-968 doi:10.1016/j.tate.2011.03.008

Guo, Y., Piasta, S. B., Justice, L. M. ve Kaderavek, J.N. (2010). Relations among preschool teachers' self-efficacy, classroom quality, and children's language and literacy gains. *Teaching and Teacher Education*, 26, 1094-1103. doi:10.1016/j.tate.2009.11.005

Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (28. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kaya, İ. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11 (18), 345-363. DOI: 10.26466/opus.530330

Kesgin, E. (2006). *Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin öz-yeterlilik düzeyleri ile problem çözme yaklaşımlarını kullanma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Denizli ili örneği)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Koç, F. ve Sak, R. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki etkinliklere yönelik öz-yeterlik inançlarının incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 43-71.

Lin, H-L., Gorrell, J., Taylor, J. (2002). Influence of culture and education on U. S. and Taiwan preservice teachers' efficacy beliefs. *The Journal of Educational Research*, 96(1), 37-46. doi:10.1080/00220670209598789

McAuley, E. (1985). Modeling and Self-Efficacy: A Test of Bandura's Model. *Journal of Sport Psychology*, 7, 283-295. doi:10.1123/jsp.7.3.283

OECD (2019). *TALIS Starting Strong 2018 Technical Report*. Web: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/301005d1en/1/2/1/index.html?itemId=/content/publication/301005d1en&csp=d5ed60fb5c4d257bbb6358fc7741a521&itemIGO=oecd&itemContentType=book#chapter-d1e122122> adresinden 15.10.2021 tarihinde edinilmiştir.

OECD. Annex 11.A. Staff sense of self-efficacy in supporting child development, learning and well-being (S1SECD). <https://www.oecd.org/education/school/TechReport-Ch11-Annex-Self-efficacy-scale.pdf> adresinden 10.10.2021 tarihinde edinilmiştir.

Semerci, D. ve Uyanık Balat, G. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ve öz yeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 494-519. DOI: 10.17679/inuefd.394585

Şenol, F. B. ve Ergün, M. (2015). Okul öncesi öğretmen adayları ile okul öncesi öğretmenlerinin öğretmenlik mesleğine yönelik öz-yeterlik inançlarının karşılaştırılması. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(3), 297-315.

Tepe, D. (2011). *Okulöncesi öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarını belirleme ölçeği geliştirme*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.

Tschannen-Moran, M. ve Woolfolk Hoy, A. (2001). Teacher efficacy: capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education*, 17, 783-805. doi:10.1016/s0742-051x(01)00036-1

Türkeç Aktaş, Y. (2012). *Okul öncesi öğretmenlerinin yeterlilik düzeyleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Von Suchodoletz, A. Jamil, F. M., Larsen, R. A.A.A. ve Hamre, B. K. (2018). Personal and contextual factors associated with growth in preschool teachers' self-efficacy beliefs during a longitudinal professional development study. *Teaching and Teacher Education*, 75, 278-289. doi:10.1016/j.tate.2018.07.009

Zembat, R. (2020). Eğitim sisteminde öğretmen. A. Oktay (Ed). *Eğitime giriş kitabı içinde*. (s. 114-138). (10.baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

COMMUNICATIONS OF PROFESSORS DURING COVID-19 PANDEMIC

Elda LATOLLARI

Lecturer Fan Noli University Korca, Albania, Department of Education
Physical therapists Scanderbeg Academy Korca, Albania, University of Medicine Tirana (UMT), Albania

ABSTRACT

Introduction: Covid-19 pandemic caused a lot of problems in all field of world. It had a huge influence in education system, especially in university. The role of professors is rapidly evolving becoming in many ways more difficult online than when learning took place only in person, but how communication with students is changed during pandemic?

Purpose: The main objective of this study is to identify the role of communication between professors and students in online classes during pandemic. The specific objectives that were achieved are:

- Influence of technology in communication between professors and students.
- The role of pedagogical methods in teaching online

Methodology: This is a descriptive study that included 40 professors in Fan Noli University. Each of them were given a questionnaire with 12 questions which were divided in 4 categories with 3 questions each: teaching online, methodology of teaching, communication, technology.

Results: Based on statistics it was observed that all professors used online platforms for teaching students. 70% of them said that communication online with students was difficult, 65% of them changed pedagogical methodologies in order to adapt with online platforms. 80% of professors thought that teaching online was harder than they think and a very tired way. Only 30% of them were trained to developed lessons online and for them was very challenging teaching online because this was a new method in developing online classes.

Conclusions: Teaching online influences a lot in learning and communication online is very hard.

Keywords: communication, online platform, teaching, university, learning.

Introduction

The Covid-19 pandemic has caused many problems and its' negative influence was seen in every aspect of society. During this pandemic all governments all over the world closed every educational institution like schools, universities in order to save lives. Face to face classes were closed temporally and all classes were moved to online education and learning, a new version of online learning in which lectures, lessons, and all learning activities are conducted remotely. The challenges may vary across countries, systems, institutions, and groups of students This article discusses key challenges posed by the widespread adoption of online learning during the pandemic, followed by a discussion of suggestions made by different researchers to enhance the effectiveness of online learning. In developed societies, online learning is not new. It is part of the curriculum and students are generally familiar with different aspects of online learning through the use of different application.

The aim of online communication is the same as that of face-to-face communications: bonding; exchanging information; being heard and being understood. Fostering a sense of community in online classes will make the students' learning experience more meaningful and it can help them stay connected during the course life. When instructors communicate with students, whether in a face-to-face class or an online class, they communicate for the purpose of offering knowledge or having information to gain

understanding and develop relationships. Communicating with students in an online environment requires a little more thought and planning than communicating with students in the traditional environment. The effect of online learning during Covid-19 was the lack of body language. Instructors have the advantage of using body language and facial expression in a face-to-face class to help them connect and get their message across to their students. When interacting in an online class, instructors do not have the advantage of using body language to help their students communicate.

These institutions in Albania were closed since 9th March 2020 till May 2021. Online method of education was very challenging and with a lot of problems. The biggest trouble that was seen during online education was the internet network. All educational institutions in Albania did not cover 100% with internet connection. The universities in Albania had internet access only in their buildings but they did not have infrastructure to help every single student to give access to the internet. The students had to buy internet data by themselves but not all of them had the opportunity to buy data. This means that not all the students were present during online lessons. This was a result of poverty, people could not buy internet or not all students had a smart phone at home. Fan Noli University in Korca faced the same problems with internet issues.

Despite this big problem there were many other problems that we faced during online lessons. One of them was socialization. All students were in their homes and studied in distance. They also did not meet their friends. This resulted in a lack of socialization. The same thing happened even with lecturers in university, so even communication between professors and students was missing. The only communication between them was online via applications like Google Classroom, Google Meet. This way of communicating was not the same as in class. Even the voice of the professor has a big impact on the students. Professors did not explain lessons like before, they just wrote the notifications and nothing else. Based on this I worked in this study in order to value the differences in communications.

2. Objectives

This study aims to identify the role of communication between professors and students in online classes during the pandemic. Also to evaluate and suggest ways of improving effective communication between instructors and students in online courses.

The specific objectives that were achieved are:

Specific Objectives

- 1- To describe the influence of technology in communication between professors and students.
- 2- To describe the factors influencing online learning
- 3- To describe the experiences and the role of pedagogical methods in teaching online

3. METHODS AND DESIGN

A descriptive survey design implementing the quantitative perspective was selected for the purpose of the research project. In the descriptive survey, data were obtained through questionnaires and limited open-ended questions were included. The research outcomes could not be extended to other groups and generalization beyond the research context was not possible. This is a descriptive study and included professors who work in Fan Noli University, Korca. In total there were 40 people included in the study in our university. All people completed a questionnaire with 12 questions which were divided into 4 categories with 3 questions each: teaching online, methodology of teaching, communication, technology.

The questionnaire (Google Forms) was sent to the authors' contact networks by e-mail and mobile phone; posted in social networks; distributed through various media, such as websites; and shared with institutions that engage in teacher training.

Participants were further requested to respond on the dichotomous scale to 'yes/no' questions and additional questions were also included to allow for clarification of responses where necessary. Some

counter-test items were included in the questionnaire to increase the validity of the participants' responses. Open-ended questions were included at the end of each section to allow participants to elaborate on the topic.

The collection period was between October 2020 and March 2021. In the first stage of the study, 40 teachers completed the questionnaire, and 12 were excluded for incomplete or incorrect data, duplicate data, or non-consent indicated. The final sample included 26 women and 14 men.

Data collection

Interested participants found the questionnaire online and proceeded to completing the questionnaire given to them as a hard copy. The researcher were available during the completion of the questionnaires to provide clarity where necessary.

4. Measures

The data are taken from the answers of questionnaire. The data of questionnaire are valued through a descriptive way. The data are put in charts

5. Searching strategy

Data are extracted from Fan Noli university website

a. Study Criteria

A) Included criteria

- Professors, lecturers that work in Fan Noli university
- Professors that want to complete questionnaire.

B) Excluded criteria

- Students
- Professors from other university

6. Questions of questionnaire

Teaching online:

- 1-How did you teach during pandemic of Covid-19?
- 2-Did you face difficulties during online teaching?
- 3-How do you communicate with students during online teaching?

Methodology of teaching

- 4-What kind of ways were used in order to create and develop online lessons?
- 5-What strategy did you follow in order to make lessons more attractive?
- 6-What about your patience towards durance of online lessons, with students?

Communication

- 7-What communication differences did you notice between online and in-class lessons?
- 8- What kind of communications strategies did you follow in order to make students to follow you during teaching online?
- 9-How was your voice during online education: talking more than in class, talking less, reducing vocal voice, drinking more water?
- 10- Does online learning have a negative impact on communication between you and your students?
- 11- Do you think your productivity as a lecturer has increased due to communication online with students?
- 12-Do you like that communication online between you and students to continue in future?

7-Analysis of questionnaire

In the table below I represent the answers of each questions taken from lecturers. In the first column is the number of questions, in the second one is the answers, and in the third column is the percentage of lecturers that gave the specific answer. All their answers is described specifically.

Questions	Answers	Percentage
1	Online teaching, online applications	100% (40 lecturer)
2	Many difficulties like: internets issues, not all students follow online lessons	-29 lecturers (70%) found difficulties during teaching online -11 lecturers said no difficulties (30%)
3	-20 lecturers said: try to motivate students to follow them -15 lecturers said that their communication was same like in class -5 lecturers said that they punished students that didn't follow online students	-50% -38% -12%
4	-40 lecturers said: powerpoint presentations, video, applications	100%
5	-19 lecturers used videos and collaboration while communicating with students -12 -9 same way of teaching like in class	-48% -30% -22%
6	-29 were patient because students muted the microphone or students were not presented in online lessons so they were not interrupted by noise. -11 felt annoyed because students were not enough prepared for class	-73% -27%
7	-22 said they wrote notifications in google classrooms so they did not have to write messages to a students, sent lessons, during lessons they explained all difficulties. They did not shout or criticize students because they muted all microphones. They also said that they worked with students	-55% -25% -20%

	who were really interested for the lessons.	
	-10 reported that they sent notifications and lessons in google classrooms and they did not have to meet online the students	
	-8 said that they only explained the lessons	
8	-8 lecturers did not follow any strategy	-20%
	-20 said that they behaved normally with students just like they were in class. They tried to help them understand the lessons but they did not tolerate the students who did not follow online classes	-50% 30%
	-12 lecturers tried to communicate and treat students like their friends in order to win their collaboration, tried to stimulate students by raising their marks. Lecturers	
	opened the discussion more, students only asked questions what they did not understand. They also tried many times to attract their attentions by asking students or let them read the slide or participate, so they can make sure that students are with them and concentrating with them, students would have the chance to understand the course in this way.” On the other hand, a few students believe that it’s the students’ job to communicate by participating more in lectures.	
9	-25 lecturers said that they talked normally, with no loud voice, drank water continuously because they talked with no limits during lessons. They said that they did not like this form of communication.	-63% -37%
	-15 lectures said that they talked normally, tried to communicate like they were having a discussion with their students. They referred for tiredness and fatigue during lessons. They said that felt more tired when they tough online than when they were in class	
10	-15 reported that they did not have any problem with communication with students. The only	-37%

	<p>problem that they were concerned was the delivery of online lessons (e.g., through video conference systems) which were served as a general premise for online teaching and learning interaction, particularly to facilitate whole-class assignments during COVID-19 closures. Also teachers were concerned about enabling students to access a substantial part of the school year's curriculum content from home. They thought that the introduction of (new) learning content to stimulate students' cognitive activation emerged as another challenge.</p>	-63%
	<p>-25 lecturers reported that socialization was the biggest problem that they faced. They said that students that were before in university became lazy and did not study like before when they were in class, while the first year students did not have any idea how the university works, how the lessons were explained or how the exams were made, in few words they did not have idea how university life works. So this was a big challenge for them how to communicate with their students in order to explain how things in university works. So they tried to find ways to adapt or to communicate.</p>	
11	<p>-25 said that their productivity were not increased because of problems they faced during online teaching. Some these problems were: communication, lack of attention from students, internet issues etc.</p>	-67%
	<p>-15 said that their productivity were increased. During online education they explained a lot of things and they also thinks that to continue to educate their students online.</p>	-37%
12	<p>-35 said that online teaching was a solution for the hardest moment we passed, Covid-19 pandemic. They do not like to continue this kind of communication because they saw that productivity of students were low. This means that they did not concentrate to follow the teacher during online explanation of lessons,</p>	-86%
		-14%

this resulted on not understanding the lessons, so if they did not understand the lessons they would not study for exams and so on. Another big problem was online communication which is not same as in class. The voice of teacher, the way that they communicate, the way that they speak, explain issues are the main things that make students concentrate and study in university.

-5 said that they like this way of working and they also agree to continue working online. They said that we live in a world full of technology so we have to use this online education even in university. This gives a chance to teacher to work in many places at same time but also to students gives a chance to work and study at same time.

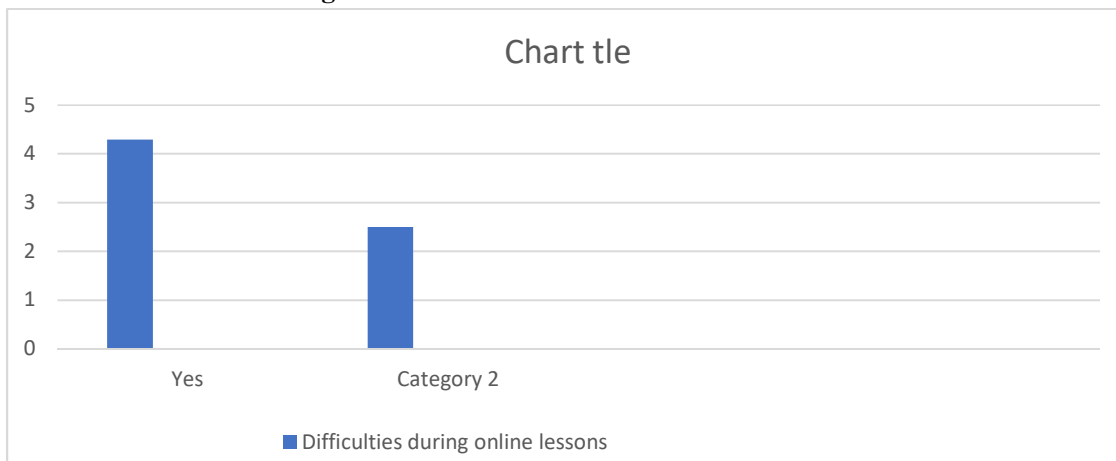
Table 1. The answers of lecturers

8. Results

Question number 2

Difficulties during online lessons	
Yes	No
70%	30%

Table 2. Difficulties during online lessons.

Graph 1. Difficulties during online lessons

In these graph I represent the data taken from table two. As we can see 70% of lecturers faced difficulties during online lessons. Some of these problems were: internet issues, not many students online etc, while 30% of them did not faced difficulties.

Question number 3

According to these questions lecturers said that they motivate students. When I got in details of what motivations included I conclude that:

- Lecturers try to make the lessons more attractive by using videos, photos.
- Lecturers tried not to punish students when they did not follow online lessons
- Lecturers also did not make very hard exams but they knew that mostly of students tried to copy during the exams.

Questions number 4

Pedagogical Methodologies changed

Yes	No
65%	35%

Table 3. Pedagogical methods

Questions number 7

According to these questions I resulted on that all lecturer’s answers were the same. The way that they used to communicate were applications like Google Classrooms. So the communications were built by the distance, via online path. When lecturers were asked they all concluded that online communication was a solution only for the pandemic but it never replace the communication that lecturers and students have in class. Verbal communication that helps us to understand each other and it can never be replaced by online communication.

Question number 8

Communications strategy

No strategy	20%
Same way of communication like in class	50%
New way of strategy of communication	30%

Table 4. Communications strategy

When I studied the results about the questions of communication strategy, I concluded that the main strategies of communication were: stimulation of students, treat them like their friends in order to win their collaboration, tried to stimulate students by raising their marks. Lecturers try to open the discussion in order to attract their students’ attentions by asking students or let them participate, so they can make sure that students are with them and concentrating with them.

Question number 10

According to this questions 63% of lecturers answered that online communication had a negative impact in communication between lecturers and students. This means that the delivery of online lessons (e.g., through video conference systems) which were served as a general premise for online teaching and learning interaction were hard because not all students can access in it. Also teachers were concerned about enabling students to access a substantial part of the school year’s curriculum content from home. They thought that the introduction of (new) learning content to stimulate students’ cognitive activation emerged as another challenge. On the other hand 37 % of lecturers reported that socialization was the biggest problem that they faced. They said that students that were before in university became lazy and did not study like before when they were in class, while the first year students did not have any idea how the university works, how the lessons were explained or how the exams were made, in few words they did

not have idea how university life works. So this was a big challenge for them how to communicate with their students in order to explain how things in university works. So they tried to find ways to adapt or to communicate.

Training programs for lecturers

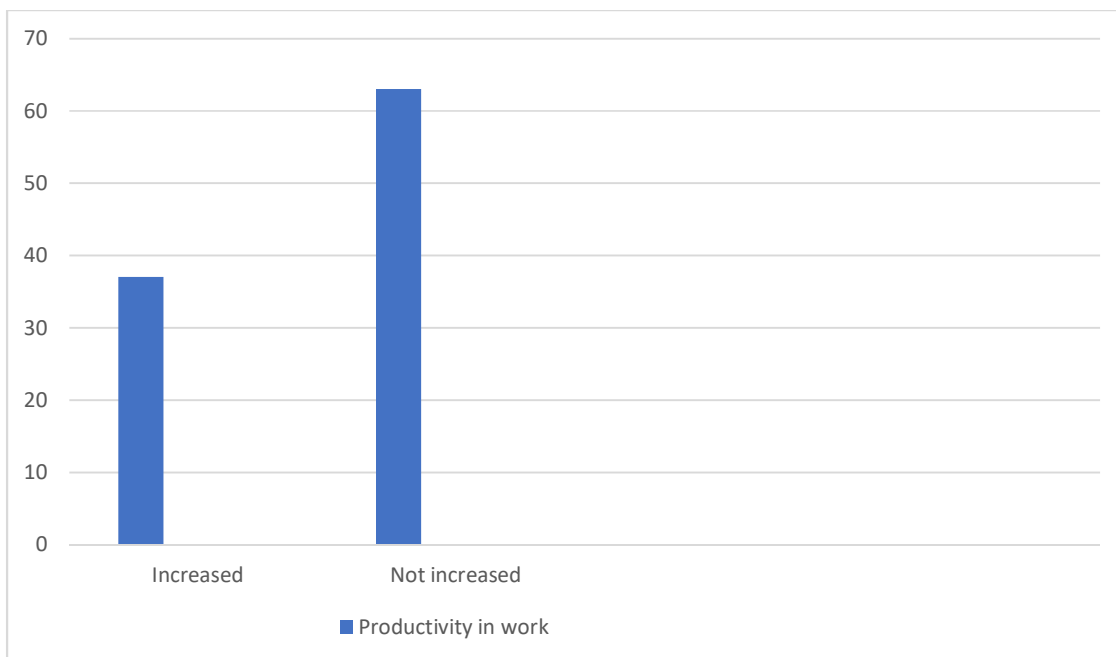
Yes	No
30%	70%

Table 5. Training programs

.70% of them said that communication online with students was difficult, 65% of them changed pedagogical methodologies in order to adapt with online platforms. 80% of professors thought that teaching online was harder than they think and a very tired way. Only 30% of them were trained to developed lessons online and for them was very challenging teaching online because this was a new method in developing online classes.

Question number 11

According to answers of these question I concluded that 63% did not have productivity during online education. They did not work like before, were not concentrated like they were in class and they were tired because of long hours in front of computer. In the other hand 37% of them said that their productivity was increased. They explained that worked a lot during the year, trained themselves in order to be more qualified in their work.

Graph 2. Productivity in work

Question number 12

Online teaching was a solution for the hardest moment we passed, Covid-19 pandemic. The biggest number of lecturers do not like to continue this kind of communication because they saw that productivity of students were low because they did not concentrate during online explanation of lessons, did not

understand the lessons, so if they did not understand the lessons they would not study for exams and so on. On the other hand only few of them like this way of working and they also agree to continue working online. They think that people can work in distance and study at same time.

This way of working and study online has the advantages and disadvantages. It will help us do many works at same time but some profession like medicine, nursery can not be studied online because students need labs. Also we can not replace online communication with face to face communication. We can not be in distance with each other anymore because we are human being and we need to socialize.

Conclusion

To summarize, the study aimed to explore whether online learning has an effect on communication between lecturers and students in a negative or positive way, if online learning affects students' productivity levels in studying, in exams or all the knowledge that they took online were enough for their professions. As well as, to evaluate and suggest ways of improving effective communication between instructors and students in online courses if this way of teaching will continue in future. The data was collected by using an online survey which was distributed to a random sample of 40 lecturers from Fan Noli University in Korca, Albania. As mentioned in the results above, the analyzed data and the information received from the lecturers all agree with the questions of the study.

The majority still prefer classroom classes over online classes due to the many problems they face when taking online classes, some of which include: their lack of motivation and understanding of the material, the decrease in communication levels between the students and their lecturers, and their increased feeling of isolation caused by online classes. This study found that online learning indeed has a negative impact on communication and its effectiveness between instructors and students. In order to improve these results the lecturers thinks that they need to be trained through programs in order to learn how to communicate or teach online. These trainings will help them use the computers, the applications of online meetings, the objectives of teaching online, the competences of lessons and this way of teaching to be more productive.

It is necessary to make other studies about this topic because teaching online is very challenging.

References

- Hiltz, S.R., Coppola, N., Rotter, N., Turoff, M. and Benbunan-Fich, R. (2000), "Measuring the importance of collaborative learning for the effectiveness of ALN: a multi-measure, multimethod approach", *Journal of Asynchronous Learning Networks*, Vol. 4 No. 2, pp. 103-125.
- Hung, M.L., Chou, C., Chen, C.H. and Own, Z.Y. (2010), "Learner readiness for online learning: scale development and student perceptions", *Computers and Education*, Vol. 55 No. 3, pp. 1080-1090.
- Ice, P., Curtis, R., Phillips, P. and Wells, J. (2007), "Using asynchronous audio feedback to enhance teaching presence and students' sense of community", *Journal of Asynchronous Learning Networks*, Vol. 11 No. 2, pp. 3-25.
- Ihmeideh, F.M., Al-Omari, A.A. and Al-Dababneh, K.A. (2010), "Attitudes toward communication skills among students'-teachers' in Jordanian public universities", *Australian Journal of Teacher Education*, Vol. 35 No. 4, p. 1.
- Jaggars, S.S. and Xu, D. (2016), "How do online course design features influence student performance?", *Computers and Education*, Vol. 95, pp. 270-284.
- Jennings, J.M. and Angelo, T.A. (Eds) (2006), *Student Engagement: Measuring and Enhancing Engagement with Learning: Proceedings of a Symposium Held on Monday and Tuesday 27 and 28 March*

- 2006 at the Frederic Wallis House Conference Centre, New Zealand Universities Academic Audit Unit, Lower Hutt.
- Jurik, V., Gröschner, A. and Seidel, T. (2014), "Predicting students' cognitive learning activity and intrinsic learning motivation: how powerful are teacher statements, student profiles, and gender?", *Learning and Individual Differences*, Vol. 32, pp. 132-139.
- Kear, K. (2010), *Social Presence in Online Learning Communities*, Proceedings of the 7th International Conference on Networked Learning 2010, 3-4 May 2010, Aalborg, Denmark.
- Keengwe, J. and Kidd, T.T. (2010), "Towards best practices in online learning and teaching in higher education", *Merlot Journal of Online Learning and Teaching*, Vol. 6 No. 2, pp. 533-541.
- Keyton, J. (2011), *Communication and Organizational Culture: A Key to Understanding Work Experience*, Sage, Thousand Oaks, CA.
- Kinash, S., Knight, D. and McLean, M. (2015), "Does digital scholarship through online lectures affect student learning?", *Journal of Educational Technology and Society*, Vol. 18 No. 2, pp. 129-139.
- Komarraju, M., Karau, S.J., Schmeck, R.R. and Avdic, A. (2011), "The Big Five personality traits, learning styles, and academic achievement", *Personality and Individual Differences*, Vol. 51 No. 4, pp. 472-477.
- Kupczynski, L., Brown, M. and Davis, R. (2008), "The impact of instructor and student interaction in internetbased courses", *Journal of Instruction Delivery Systems*, Vol. 22 No. 1, pp. 6-11.
- Lambrechts, W., Mula, I., Ceulemans, K., Molderez, I. and Gaeremynck, V. (2013), "The integration of competences for sustainable development in higher education: an analysis of bachelor programs in management", *Journal of Cleaner Production*, Vol. 48, pp. 65-73.
- Lewis, B.R., Templeton, G.F. and Byrd, T.A. (2005), "A methodology for construct development in MIS research", *European Journal of Information Systems*, Vol. 14 No. 4, pp. 388-400.
- Lunenburg, F.C. (2010), "Communication: the process, barriers, and improving effectiveness", *Schooling*, Vol. 1 No. 1, pp. 1-10.

ERGENLERDE İNTERNET BAĞIMLILIĞI ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Arş. Gör. Büşra PAŞ
İstanbul Gedik Üniversitesi

Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK
İnönü Üniversitesi

ÖZET

Bu araştırmada, 2016-2021 yılları arasında Türkiye’de ergenlerde internet bağımlılığı üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini YÖK Tez Tarama Merkezi veri tabanında kayıtlı olan 110 lisansüstü tez oluşturmaktadır. 110 lisansüstü tezdən 86 tanesi yüksek lisans, 8 tanesi doktora ve 16 tanesi ise tıpta uzmanlık tezidir. Veriler doküman inceleme yöntemi ile toplanmış ve içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu lisansüstü tezler; yıl, üniversitenin adı, enstitünün adı, anabilim dalının adı, yöntem, örnekleme yöntemi, kullanılan ölçekler, yapıldığı bölge ve veri analiz tekniğine göre incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; son yıllarda ergenlerde internet bağımlılığı ile ilgili lisansüstü tez sayılarında artış görülmüş olup 2016’dan itibaren bu artışın yaklaşık 2 katına ulaşıldığı tespit edilmiştir. Ergenlerde internet bağımlılığı ile ilgili konuda en fazla lisansüstü çalışmanın yapıldığı üniversite İstanbul Gelişim Üniversitesi olduğu sonucuna varılmış ve bu tezlerin genellikle Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde, Psikoloji Anabilim dalında yazıldığı saptanmıştır. Tezlerde çoğunlukla ilişki model kullanıldığı belirlenmiştir. Lisansüstü tezlerin çoğunluğunda tesadüfi örnekleme yöntemi ile örneklem belirlenmiştir. Veri toplama yöntemi olarak ise çoğunlukla Young (1996) tarafından geliştirilmiş olan “İnternet Bağımlılık Ölçeği”nin (Internet Addiction Scale) kullanıldığı ve yazarlar tarafından hazırlanmış olan “Kişisel Bilgi Formu” ile verilerin toplandığı tespit edilmiştir. Bu çalışmaların en çok Marmara Bölgesi’nde İstanbul ilinde yürütüldüğü görülmüştür. Araştırma bulguları doğrultusunda, konuyla ilgili doktora seviyesinde daha fazla araştırmalara gereksinim olduğu söylenebilir. Buna ek olarak bu konu ile ilgili araştırmaların farklı coğrafi bölgelerde yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ergen, İnternet Bağımlılığı, İçerik Analizi.

EXAMINATION OF POSTGRADUATE THESES ON INTERNET ADDICTION IN ADOLESCENTS

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the postgraduate theses on internet addiction among adolescents in Turkey between the years 2016-2021. The sample of the research consists of 110 postgraduate theses registered in the database of YÖK Thesis Search Center. Out of 110 postgraduate theses, 86 are master’s theses, 8 are doctoral dissertations, and 16 are specialization in medicine. Data were collected by document review method and analyzed by content analysis method. These postgraduate theses were analyzed in the form of including year, name of the university, name of the institute, the name of the department, method, sample model and data analysis technique. According to the findings obtained in the research; In recent years, there has been an increase in the number of postgraduate thesis related to internet addiction in adolescents, and it has been determined that this increase has been approximately doubled since 2016. It was concluded that the university where the most postgraduate studies on internet addiction in adolescents was conducted is Istanbul Gelişim University, and it was determined that these theses were generally written in the Institute of Social Sciences, in the Departments of Psychology. It was determined that the relational scanning model was mostly used in theses. In the majority of postgraduate theses, the sample was determined by random

sampling method. It was determined that the “Internet Addiction Scale” developed by Young (1996) was used as the data collection method and the data were collected with the “Personal Information Form” prepared by the authors. In line with the research findings, it can be said that there is a need for more research at the doctoral level on the subject. In addition, it is recommended that research on this subject be conducted in different geographical regions.

Keywords: Adolescent, Internet Addiction, Content Analysis.

GİRİŞ

Günümüzde internet, birçok insanın günlük yaşamının önemli bir parçası haline gelmiştir. İnternet ile bireylere kişisel iletişim, boş zaman ve eğlence, bilgi arama ve alışverişi ile çalışma zamanı ve konumu konusunda büyük esneklik ve kolaylık sağlanmaktadır. İnternet insanların hayatlarına birçok değerli değişiklik getirmiş olsa da, bazı bireyler bu araca bağımlı hale gelmektedir. İnternet bağımlılığı, genel olarak aşırı internet kullanım isteğinin durdurulamaması, internetten uzakta geçirilen zamanın önemini yitirilmesi, internetten yoksun kalındığında aşırı gergin hissetme (Young, 2004) olarak tanımlanmaktadır.

İnternet bağımlılığı tüm yaş gruplarında görülmektedir fakat en fazla risk altında olan grup ergenlerdir (Kaya ve İşler-Dalgıç, 2021). İnternet; ergenlerin içinde buldukları ergenlik döneminin en belirgin özelliklerinden biri olan merak duygusunu giderebilecek bilgilere kolayca ulaşmalarını sağlamaktadır (Şahin ve diğerleri, 2016; Clark ve diğerleri, 2019). Bu durum da bazen internete erişimin kontrolsüz olabilmesine neden olabilmekte ve ergende internet bağımlılığı riskini arttırabilmektedir.

Günümüzde internet bağımlılığı ergenler arasında hızla büyüyen bir sorun haline gelmiş (Fumero ve diğerleri, 2018; Kaltiala-Heino ve diğerleri, 2004) ve bu da son yıllarda 12-18 yaş arası bireylerde internet bağımlılığının etkilerini inceleyen araştırmaların sayısında bir artışa neden olmuştur (Uysal ve Balcı, 2018; Yu ve Shek, 2013). Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de 2016-2021 yılları arasında ergenlerde internet bağımlılığı konusunda yazılmış lisansüstü tez çalışmalarının; tez türü, yılı, üniversitenin adı, enstitünün adı, anabilim dalının adı, araştırmanın yöntemi, örnekleme yöntemi, kullanılan ölçekler, veri toplama yöntemi, yapıldığı bölge ve veri analizi tekniğine göre incelemektir.

YÖNTEM

Bu araştırmada doküman analizi yöntemiyle veriler toplanmıştır. Belgesel tarama olarak da bilinen doküman analizinde, var olan kayıt ve belgeler incelenerek veri elde edilmektedir. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2005). Bir başka ifadeyle doküman analizi, basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlemdir (Bowen, 2009). Kısacası, araştırma konusu hakkında diğer kişi ya da kurumlar tarafından yazılmış, hazırlanmış ya da yaratılmış çeşitli yazı, belge, yapım veya kalıntının toplanması ve incelenmesi doküman analizi olarak kabul edilmektedir (Seyidoğlu, 2016).

1 Ocak 2016- 31 Ekim 2021 tarihleri ile sınırlandırılan bu araştırmada, YÖK Tez Tarama Merkezi veri tabanında kayıtlı olan “internet bağımlılığı” ve “ergen” anahtar kelimeleriyle tam metnine ulaşılabilen lisansüstü tezler taranmıştır. YÖK Tez veri tabanında internet bağımlılığı ile ilgili 251 lisansüstü tez kaydı bulunmuştur. Bu lisansüstü tezlerden 110’u ergenlerle yapılmış olup bu tezlerin 44’ü 2016 yılından önce, 97’si farklı yaş gruplarında gerçekleştirildiğinden araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Araştırma verileri nitel araştırma tekniklerinden içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen verilerde frekans ve yüzde kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemiyle verilerden hareketle yapılan kodlamalarla temalar oluşturulmuştur.

BULGULAR

Araştırmada 2016-2021 yılları arasında ergenlerde internet bağımlılığı ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin; tez türü, yılı, üniversitenin adı, enstitünün adı, anabilim dalının adı, yöntemi, örnekleme yöntemi, çalışmada kullanılan ölçekler, çalışmanın yapıldığı bölge ve veri analizi tekniği ele alınarak analizleri yapılmıştır.

Tablo 1. Lisansüstü tezlerin türleri

Tez Türü	<i>f</i>	%
Yüksek Lisans Tezi	86	78,1
Tıpta Uzmanlık Tezi	16	14,5
Doktora Tezi	8	7,2

Tablo 1 incelendiğinde Türkiye’de ergenlerde internet bağımlılığı ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin çoğunluğunu yüksek lisans tezi ($f=86$) oluşturmaktadır. Yüksek lisans tezinden sonra en fazla bu konuyla alakalı tez ise tıpta uzmanlık tezi ($f=16$)’dir.

Tablo 2. Lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı

Yayın Yılı	<i>f</i>	%
2016	14	12,7
2017	19	17,2
2018	14	12,7
2019	27	24,5
2020	26	23,6
2021	10	9,09

Tablo 2 incelendiğinde Türkiye’de ergenlerde internet bağımlılığı ile ilgili yapılan tezlerin 14’ü 2016 yılında, 1’u 2017 yılında, 14’ü 2018 yılında, 27’si 2019 yılında, 26’sı 2020 yılında ve 10’u 2021 yılında yayınlanmış olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı

Üniversite Adı	<i>f</i>	%
Akdeniz Üniversitesi	2	1,8
Atatürk Üniversitesi	2	1,8
Beykent Üniversitesi	3	2,7
Bezmi Alem Vakıf Üniversitesi	1	0,9
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	1	0,9
Çukurova Üniversitesi	4	3,6
Dicle Üniversitesi	1	0,9
Dokuz Eylül Üniversitesi	5	4,5
Ege Üniversitesi	3	2,7

Erciyes Üniversitesi	2	1,8
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	1	0,9
Gazi Üniversitesi	2	1,8
Gaziantep Üniversitesi	2	1,8
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	1	0,9
Işık Üniversitesi	1	0,9
İbn Haldun Üniversitesi	1	0,9
İnönü Üniversitesi	6	5,4
İstanbul Üniversitesi	3	2,7
İ. Arel Üniversitesi	1	0,9
İ. Aydın Üniversitesi	2	1,8
İ. Gelişim Üniversitesi	13	11,8
İ. Kent Üniversitesi	1	0,9
İ. Medipol Üniversitesi	1	0,9
İ. Okan Üniversitesi	2	1,8
İ. Sabahattin Zaim Üniversitesi	4	3,6
İ. Ticaret Üniversitesi	1	0,9
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	1	0,9
Kırıkkale Üniversitesi	1	0,9
Kırklareli Üniversitesi	1	0,9
Kocaeli Üniversitesi	2	1,8
Maltepe Üniversitesi	2	1,8
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	3	2,7
Marmara Üniversitesi	6	5,4
Mersin Üniversitesi	2	1,8
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	0,9
Necmettin Erbakan Üniversitesi	2	1,8
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	1	0,9
Nişantaşı Üniversitesi	3	2,7
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	3	2,7
Sağlık Bilimleri Üniversitesi	6	5,4

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	1	0,9
Süleyman Demirel Üniversitesi	1	0,9
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1	0,9
Üsküdar Üniversitesi	5	4,5
Yıldız Teknik Üniversitesi	1	0,9
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	1	0,9

Tablo 3'teki verilere göre Türkiye'de ergenlerde internet bağımlılığına yönelik yapılan tezler en çok İstanbul Gelişim Üniversitesi'nde (f=13), daha sonra İnönü üniversitesi (f=6), Marmara Üniversitesi (f=6) ve Sağlık Bilimleri Üniversitesi'nde (f=6) yapılmıştır.

Tablo 4. Lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımı

Enstitü Adı	<i>f</i>	%
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	23	20,9
Sosyal Bilimler Enstitüsü	32	29,09
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	21	19,09
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	15	13,6
Fen Bilimleri Enstitüsü	1	0,9
Tıp Fakültesi	18	16,3

Tablo 4'teki verilere göre Türkiye'de ergenlerde internet bağımlılığına yönelik yapılan tezlerin 32'si Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, 23'ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde ve 21'i ise Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde yapılmıştır.

Tablo 5. Lisansüstü tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı

Anabilim Dalı Adı	<i>f</i>	%
Eğitim Bilimleri	23	20,9
Psikoloji	32	29,09
Temel Eğitim	1	0,9
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	2	1,8
Rehberlik ve Psikolojik Danışma	1	0,9
Hemşirelik	9	8,1
Klinik Psikoloji	6	5,4
Beden Eğitimi ve Spor	6	5,4
Aile Hekimliği	4	3,6
Sosyal Hizmet	3	2,7
Felsefe ve Din Bilimleri	1	0,9

Spor Eğitimi	1	0,9
Halk Sağlığı	5	4,5
Türkçe İşletme	1	0,9
Madde Bağımlılığı	1	0,9
Sinir Bilimleri	1	0,9
Ruhsal Rehabilitasyon	1	0,9
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	5	4,5
Aile Danışmanlığı ve Eğitimi	1	0,9
Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları	5	4,5
Sosyoloji	1	0,9
Bilgisayar ve Öğretimi Teknoloji Eğitimi	1	0,9
Rekreasyon	1	0,9
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi	1	0,9

Tablo 5'teki verilere göre Türkiye'de ergenlerde internet bağımlılığına yönelik yapılan tezlerin 32'si Psikoloji, 23'ü Eğitim Bilimleri ve 9'u ise Hemşirelik Anabilim Dalı'nda yapılmıştır.

Tablo 6. Lisansüstü tezlerin örnekleme yöntemlerine göre dağılımı

Örnekleme Modeli	<i>f</i>	%
Belirtmemiş	43	39,09
Amaçlı Örnekleme	1	0,9
Tabakalı Örnekleme	12	10,9
Küme Örnekleme	5	4,5
Uygun Örnekleme	11	10
Tesadüfi Örnekleme	15	13,6
Kota Örnekleme	1	0,9
Rastgele Örnekleme	13	11,8
Basit Seçkisiz Örnekleme	9	8,1

Tablo 6'daki verilere göre Türkiye'de ergenlerde internet bağımlılığına yönelik yapılan tezlerin 43'ünde örnekleme yöntemi belirtilmemiş, 15'i tesadüfi örnekleme, 13'ü rastgele örnekleme ve 12'si tabakalı örnekleme, 11'i uygun örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 7. Lisansüstü tezlerin yöntemlere göre dağılımı

Araştırma Modeli	<i>f</i>	%
İlişkisel Tarama	61	55,4

Deneysel	5	4,5
Genel Tarama	13	11,8
Kesitsel Çalışma	24	21,8
Betimsel Tarama	7	6,3

Tablo 7'deki verilere göre Türkiye'de ergenlerde internet bağımlılığına yönelik yapılan tezlerin 61'i ilişkisel tarama, 5'i deneysel, 13'ü genel tarama, 24'ü kesitsel ve 7'si betimsel tarama modeli kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 8. Lisansüstü tezlerin yapıldığı bölge

Bölge	<i>f</i>	%
Akdeniz	13	11,8
Doğu Anadolu	10	9,09
Ege	15	13,6
Güneydoğu Anadolu	4	3,6
İç Anadolu	14	12,7
Karadeniz	2	1,8
Marmara	52	47,2

Tablo 8'deki verilere göre Türkiye'de ergenlerde internet bağımlılığına yönelik yapılan tezlerin 13'ü Akdeniz bölgesinden, 10'u Doğu Anadolu bölgesinden, 15'i Ege bölgesinden, 4'ü Güneydoğu Anadolu bölgesinden, 14'ü İç Anadolu bölgesinden, 2'si Karadeniz bölgesinden ve 52'si Marmara bölgesinden örneklem alınarak yapılmıştır.

Tablo 9. Lisansüstü tezlerde kullanılan ölçeklerin dağılımı

Ölçek	<i>f</i>	%
İnternet Bağımlılık Ölçeği (Bayraktar, 2001)	55	50
Problemlili İnternet Kullanma Ölçeği (PİKO) (Ceyhan ve ark., 2007)	1	0,9
Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu (YİBT-KF) (Kutlu ve ark., 2016)	21	19,09
Özgül İnternet, Çevrimiçi Kumar ve Çevrimiçi Cinsellik Bağımlılığı Ölçeği (ÖİKCÖ) (Dinç ve Otrar, 2015)	1	0,9
İnternet Bağımlılık Ölçeği (Günüç ve Kayri, 2010),	20	18,1
Bağımlılık Profil İndeksi- İnternet Formu (BAPİNT) (Ögel ve ark., 2015)	4	3,6

İnternet Bağımlılığı Testi (Hırlak ve Çiçeklioğlu, 2016)	1	0,9
İnternet Bağımlılığı Ölçeği (Şahin ve Korkmaz, 2011)	7	6,3
Young İnternet Bağımlılığı Testi (Çakır ve Horzum, 2008)	2	1,8
İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBÖ) (Canan ve ark., 2010)	2	1,8

Tablo 9'daki veriler incelendiğinde Türkiye'de ergenlerde internet bağımlılığına yönelik yapılan 55 tezde "İnternet Bağımlılık Ölçeği (Bayraktar, 2001)", 21 tezde "Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu (YİBT-KF) (Kutlu ve ark., 2016)" ve 20 tezde "İnternet Bağımlılık Ölçeği (Günüş ve Kayri, 2010)" ölçekleri çoğunlukla kullanılmıştır.

Tablo 10. Lisansüstü tezlerin veri analiz tekniklerine göre dağılımı

Veri Analizi Yöntemi	<i>f</i>	%
Betimsel İstatistik	73	66,3
İçerik Analizi	1	0,9
T testi	79	71,8
ANOVA	63	57,2
MANOVA	5	4,5
Mann Whitney U	42	38,1
Kruskal Wallis H	32	29,09
Kolmogorov- Smirnov	31	28,1
Ki-kare	24	21,8
Korelasyon	70	63,6
Regresyon	35	31,8

Tablo 10'daki veriler incelendiğinde Türkiye'de ergenlerde internet bağımlılığına yönelik yapılan tezlerin 73'ünde betimsel istatistik, 1'inde içerik analizi, 79'unda t testi, 63'ünde ANOVA, 5'inde MANOVA, 42'sinde Mann Whitney U testi, 32'sinde Kruskal Wallis H testi, 31'inde Kolmogorov- Smirnov testi, 24'ünde Ki-kare, 70'inde korelasyon ve 35'inde regresyon analizi kullanılarak veriler analiz edilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada, 2016-2021 yılları arasında ergenlerde internet bağımlılığı ile ilgili yapılmış 110 lisansüstü tez incelenmiştir. Bu lisansüstü tezlerde; tezin türü, yılı, üniversitenin adı, enstitünün adı, anabilim dalının adı, yöntemi, örnekleme yöntemi, çalışmada kullanılan ölçekler, çalışmanın yapıldığı bölge ve veri analizi tekniği ele alınarak; veriler betimsel istatistik yöntemlerinden yüzde frekans kullanılarak yorumlanmıştır.

Analiz sonucunda, ergenlerde internet bağımlılığına yönelik yapılan lisansüstü tezler en çok yüksek lisans tezlerinden oluşmaktadır. Bu tezlerin çoğunluğu İstanbul Gelişim Üniversitesi'nde, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim dalında yapılmıştır. Bu veriler ışığında, konuyla ilgili doktora seviyesindeki çalışmalara ihtiyaç olduğu sonucuna varılabilir.

Lisansüstü tezlerde en çok nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Yapılacak lisansüstü tezlerde karma yöntem ve deneysel çalışmaların artırılması ergenlerdeki internet bağımlılığı ile ilgili daha farklı ve kapsamlı verilere ulaşmaya olanak tanıyabilir.

Ergenlerde internet bağımlılığı üzerine yapılan araştırmalarda en çok tercih edilen internet bağımlılığı ölçeği Young (1998) tarafından geliştirilen “İnternet Bağımlılık Ölçeği”dir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı .91 bulunmuştur (Young, 1998). İnternet Bağımlılık Ölçeği Türkiye’de ilk kez Bayraktar (2001) tarafından Türkçe’ye uyarlanarak geçerlik güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Bu ölçeğin kolay ulaşılabilir olması ile geçerlik ve güvenilirlik katsayısının yüksek olması sebebiyle lisansüstü tezlerde tercih edilmiş olabilir.

Sonuç olarak konuyla ilgili doktora seviyesinde daha fazla araştırmalara gereksinim olduğu ve bu konu ile ilgili araştırmaların farklı coğrafi bölgelerde yapılması gerektiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

1. Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
2. Clark, S. & Harbaugh, A.G. & Seider, S. (2019). Teaching questioning fosters adolescent curiosity: Analyzing impact through multiple-group structural equation modeling. *Applied Developmental Science*, 1-20.
<https://doi.org/10.1080/10888691.2019.1591956>
3. Fumero, A. & Marrero, R.J. & Voltes, D. & Peñate, W. (2018). Personal and social factors involved in internet addiction among adolescents: A meta-analysis. *Computers in Human Behavior*, 86, 387-400.
<https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.05.005>
4. Kaltiala-Heino, R. & Lintonen, T. & Rimpelä, A. (2004). Internet addiction? Potentially problematic use of the internet in a population of 12–18 year-old adolescents. *Addiction Research & Theory*, 12(1), 89-96.
<https://doi.org/10.1080/1606635031000098796>
5. Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
6. Kaya, A & İşler-Dalgıç, A. (2021). How does Internet Addiction affect adolescent lifestyles? Results from a school-based study in the Mediterranean region of Turkey. *Journal of Pediatric Nursing*, 59, 38-43. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2021.01.021>
7. Seyidoğlu, H. (2016). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*. Güzem Can Yayınları.
8. Şahin, C. & D. Aydın, D. & R. Balay, R. (2016). The investigation of the students’ educational use of internet and students’ Internet addiction in school of education. *Journal of Ahi Evran University Kırşehir Faculty of Education*, 17(1), 481-497.
9. Uysal, G. & Balcı, S. (2018). Evaluation of a school-based program for internet addiction of adolescents in Turkey. *Journal of Addictions Nursing*, 29(1), 43-49.
<https://doi.org/10.1097/JAN.0000000000000211>
10. Yu, L. & Shek, D.T.L. (2013). Internet addiction in Hong Kong adolescents: A three-year longitudinal study. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 26(3), 10-17.
<https://doi.org/10.1016/j.jpag.2013.03.010>
11. Young, K.S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *The American Behavioral Scientist*, 48(1), 402-415.

INVESTIGATING EFFECTS OF DELAYED SIGN LANGUAGE EXPOSURE ON SECONDARY CHARACTERS' INTRODUCTION

Cansu GÜR

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi

ABSTRACT

Background and Aim

The present study investigates whether and to what extent sign language deprivation during the critical period causes deficiencies in the narrative development. More specifically, it explores the effects of late exposure to sign language on the secondary characters' introduction in narrations. It focuses on the introductions of secondary characters and linguistic strategies used in these introductions by comparing narrations produced by deaf children exposed to a sign language quite late (i.e., late signers) to deaf children with deaf parents acquiring a sign language from birth (i.e., native signers).

Material and Method

The data were collected through the narrations of a short movie, Spider Story, which is the part of the British Sign Language [BSL] proficiency test (Herman et al., 2009). The participants were categorized into four main groups as late-signing children, native-signing children, late-signing adults and native-signing adults. Each group had 10 participants, and there were totally 40 participants. The data were coded by using ELAN, a free annotation tool for multimedia resources (Wittenburg et al., 2006) and analyzed for how secondary characters are introduced for the first time (i.e., lexical signs, classifiers and others) in the narrations.

Results

According to the results obtained from a mixed ANOVA, late signing children were native-like while introducing the referents. Also, adults (both native and late signers) preferred lexical signs more than other types while children (both native and late signers) preferred classifier constructions more than the other groups while introducing the secondary characters in their narrations.

Conclusion

The results of the present study reveal that delayed sign language exposure has no hindering effect on second characters' introduction and type of linguistic forms used. It can be concluded that the effect of delayed language exposure is not evident in narrative development at a micro level.

Keywords: delayed language exposure, native signers, late signers, second characters' introduction

References

- Herman, R., Grove, N., Holmes, S., Morgan, G., Sutherland, H., & Woll, B. (2004). *Assessing BSL development: Production test (narrative skills)*. City University Publication.
- Wittenburg, P., Brugman, H., Russel, A., Klassmann, A., & Sloetjes, H. (2006). ELAN: A professional Framework for Multimodality Research. *Proceedings of LREC 2006. Fifth International Conference on Language Resources and Evaluation*. <http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2006>

ÇOCUK KİTAPLARIYLA İLGİLİ YAPILAN LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK

İnönü Üniversitesi

Esra YURDAKUL

İnönü Üniversitesi

ÖZET

Bu araştırmada, 2020-2021 yılları arasında çocuk kitapları üzerine yapılan lisansüstü tezlerin değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Türkiye’de çocuk kitapları üzerine hazırlanan lisansüstü tezler; yıllara, üniversitelere, enstitülere, engel türüne, araştırma türüne ve araştırma modeline göre değerlendirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2020-2021 yılları arasında YÖK Tez Dokümantasyon Merkezine kayıtlı elektronik ortamda ulaşılabilen çocuk kitapları üzerine hazırlanmış 25 yüksek lisans, 6 doktora tezi olmak üzere toplam 31 tez oluşturmaktadır. Veriler doküman inceleme yöntemi ile toplanmış ve içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu lisansüstü tezler; yıl, üniversitenin adı, enstitünün adı, anabilim dalının adı, yöntem, örnekleme yöntemi, kullanılan ölçekler, veri toplama yöntemi ve veri analiz tekniğine göre incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; son yıllarda çocuk kitapları ile ilgili lisansüstü tez sayılarında artış görülmüştür. Araştırma bulguları doğrultusunda, konuyla ilgili doktora seviyesinde daha fazla araştırmalara gereksinim olduğu söylenebilir. Araştırma verileri, tablo ile sayısal olarak ifade edilmiştir. Çalışma sonucunda; yapılan tezlerin en çok 2021 yılında hazırlandığı görülmüştür. Türkiye’de çocuk kitapları üzerine yapılan lisansüstü tezlerin en fazla Hacettepe ve Gazi Üniversitesinde hazırlandığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocuk Kitapları, Lisansüstü tezler

EXAMINATION OF GRADUATE STUDIES ON CHILDREN'S BOOKS

Assoc. Dr. Osman Tayyar CELIK

İnönü University

Esra YURDAKUL

İnönü University

ABSTRACT

In this research, it is aimed to examine the postgraduate theses on children's books between the years 2020-2021 in terms of variables. Postgraduate theses on children's books in Turkey; years, universities, institutes, disability type, research type and research model. The study group of the research consists of 31 theses, 25 master's and 6 doctoral theses, prepared on children's books that can be accessed electronically, registered in YÖK Thesis Documentation Center between the years 2020-2021. Data were collected by document review method and analyzed by content analysis method. These postgraduate theses; The year, the name of the university, the name of the institute, the name of the department, the method, the sampling method, the scales used, the data collection method and the data analysis technique were examined. According to the findings obtained in the research; In recent years, there has been an increase in the number of postgraduate theses on children's books. In line with the research findings, it can be said that

there is a need for more research at the doctoral level on the subject. The research data were expressed numerically by tabulating. In the results of working; It has been seen that most of the theses were prepared in 2021. It was determined that most of the postgraduate theses on children's books in Turkey were prepared in Hacettepe and Gazi Universities.

Keywords: Child, Children's Books, Graduate theses

GİRİŞ

Kitaplar, çocuğun yaşamının her döneminde zihinsel, sosyal ve duygusal gelişim açısından önemli bir rol oynamakla birlikte, özellikle çocuk kitapları, çocukların kullandıkları dili öğrenmelerinde vazgeçilmez bir unsur olarak kabul edilmektedir. Çocuğa etkili, güzel bir dil ve anlatım yeteneği kazandıran bu eserler, çizim ve resimlerle daha etkili hale gelir ve kitap okumayı bilmeyen çocuk resimlere bakarak onları isimlendirir, yorumlar, bilmediklerini sorarak öğrenir ve gördüklerini anlatarak ifade edici dilini geliştirir (Aydoğan ve Erbay, 2006).

Çocuk kitapları, Ural (2013) tarafından 0-8 yaş aralığındaki çocuklar için hazırlanmış kitaplar olarak tanımlanmaktadır. Sipe (2001) ise resimli çocuk kitaplarını çocuklara estetik açıdan tatmin edici deneyim sağlamak amacıyla resim, yazı, kapak, sayfalar ve detayların ortaya çıkardığı ortak bir çalışma olarak tanımlanmıştır. Yapılan tanımlarda çocukların yaş ve gelişim özelliklerinin çocuk kitaplarında önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Çocukların yaşları, gelişim özellikleri ve ilgi alanlarına göre türlere ayrılmaktadır.

Çocuk kitapları, geleceğin yetişkini olarak görülen çocuğa, doğru davranış kalıplarını aşılacak, zihinsel ve ruhsal gelişimine destek olmak için önemli araçlarımızdandır. Çocuklar yaşamlarının ilk yıllarından itibaren yazılı ve görsel birçok yayın ile iç içe olma ve yaşantılarına aktarma fırsatı bulurlar. Ne kadar erken tanıma fırsatı bulurlarsa ilerleyen yaşlarda da birçok gelişim becerilerini kazanmaları kolaylaşır. Okul öncesi çağda kullanılan kitaplar, çocukların ahlak, sosyal yaşam ve insan ilişkileri açısından geliştirilmesinde en nitelikli araçlardır. Bununla beraber çocuğun zihinsel ve psikolojik gelişimiyle doğrudan ilişkili, eğitici özelliğe sahip ürünlerdir. Böylece çocuklarda kalıcı öğrenmeler kazandırır. Çocuk öncelikle resimleri görür, anlar yorumlar ve bizlere farklı yollarla aktarır. (Tuğrul ve Feyman, 2006).

Çocuk kitaplarının türlerini çocukların gelişim özelliklerine göre oyuncak kitaplar, ABC kitapları ve resimli öykü kitapları olmak üzere üçe ayırmak mümkündür. Oyuncak kitap, aynı zamanda çocukları oyuncak ve kitabı bir arada inceleme ve deneyim kazanma fırsatı buldukları kitaplardır (Ural, 2013). Bez kitaplar, şarkılı kitaplar, içerisinde birçok oyunu barındıran kitaplar oyuncak kitaplara örnek verilebilir. ABC kitapları çocukların kitaplarla tanışarak keşfettikleri, başlangıç kitapları olarak da adlandırılmaktadır. Resimli öykü kitaplarıysa, çocuk için yazılı edebiyatın başladığı, içinde çocukların yaş grubu ve gelişimsel özelliklerine uygun resimler ve yine aynı şekilde yaş ve gelişim özelliklerine uygun metinlerden oluşan yaratıcılıklarını geliştiren ve yaratıcılıklarını geliştirirken birçok bilgiyi ve beceriyi öğreten kitaplardır (Yazıcı, Yıldız ve Durmuşoğlu, 2018).

İyi çocuk kitabı, amacı ve işleviyle çocuk okurun algı ilgi ve dikkat düzeyine uygun, yalın ve içtenlikle yazılan ve hazırlanan, kendine, çevresine, hayata farklı ve yeni bakış açıları öneren, felsefi ve edebiyat tadı olan, edebiyat, sanat ve estetik değeri yüksek, çocuk gerçekliğine ve çocuk bakış açısına uygun, çocuğa göre yazılmış ve resimlenmiş kitaptır (Şirin, 2007:22)

Kitapların, çocuklara, dil bilinci ve duyarlılığı edindirecek edebiyat dünyasının kapısını aralama, okuma isteği ve alışkanlığı kazandırma gibi temel işlevleri de göz önüne alındığında, çocuğun gelişim sürecinde etkili bir eğitim aracı olduğu gerçeği ortaya çıkar (Sever, 2013). Çocuk kitaplarının en önemli özelliklerinden biri de çocuğa kitap dünyasının kapılarını açmasıdır. Konusu, dili ve resimleriyle iç içe olan çocuklar, kitap dostu ve kitap okumayı seven yetişkinler olarak büyürler. Çocuk farkında olmadan bu kitaplardaki renk, şekil, çizgi ve uyum gibi estetik ve anlam becerisi kazanır (Saçkesen, 2008).

1-7 yaş arasındaki çocukların okudukları ya da kendilerine okunan kitaplar Resimli Kitaplar adı altında toplanır (Gönen, 2000). Uzmen'e (2001) göre resimli kitap olarak isimlendirilen kitap türü, herhangi bir okuyucu kitlesi için hazırlanmış olan ve içinde resimlerin bulunduğu kitaplardır. Resimli çocuk kitapları öğretmenlerin ve anne babaların çocuklarda birçok gelişim alanını geliştirmek için kullanılan çocuk edebiyatı ürünlerindedir (Jean ve Reese, 2001).

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada; Türkiye’de çocuk kitapları ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

ARAŞTIRMANIN MODELİ

2020-2021 yılları arasında çocuk kitapları ile ilgili yapılan lisansüstü tezleri yıl, üniversite, enstitü, araştırma türü açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, bir araştırma problemi hakkında belirli zaman dilimi içerisinde üretilen dokümanlar ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların belirli bir zaman dilimine bağlı olarak incelenmesini içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Elde edilen verilerde frekans kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemiyle verilerden hareketle yapılan kodlamalarla temalar oluşturulmuştur.

ARAŞTIRMAYA DAHİL EDİLEN ÇALIŞMALAR

Araştırmanın çalışma grubunu, 2020-2021 yılları arasında YÖK Tez Dokümantasyon Merkezine kayıtlı elektronik ortamda ulaşılabilen çocuk kitapları üzerine hazırlanmış 25 yüksek lisans, 6 doktora tezi olmak üzere toplam 31 tez oluşturmaktadır.

VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Araştırma verileri, nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılarak toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan tek başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Veriler, YÖK’e bağlı ulusal tez merkezi sayfasında yapılan taramalar sonucunda toplanmıştır. Sayfada tarama terimi bölümüne “çocuk, çocuk kitapları, resimli çocuk kitapları, lisansüstü tezler” kavramları yazılarak arama yapılmıştır. Tezler pdf formatında bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Araştırmada ulaşılan lisansüstü tezleri incelemek üzere araştırmacılar tarafından “Tez İnceleme Formu” geliştirilmiştir. Geliştirilen bu formda tezlerin adını, yılını, türünü, hazırlandığı üniversiteyi ve enstitüyü, araştırma türünü ve araştırma modelini kapsayan ilgili bölümler altında kodlanmıştır. Bir araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar, diğer bir araştırmacı tarafından da kontrol edilmiştir. Kodlamalar arasında bulunan farklılıklar düzeltilerek araştırmacılar arasında uzlaşma sağlanmış ve bulgulara son şekli verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, çocuk kitapları alanında yapılan lisansüstü tezlerin; yıllara, üniversitelere, enstitülere, değişken, araştırma türüne ve araştırma modeline göre dağılımlarına yer verilmiştir.

1. 2020-2021 yılları arasında çocuk kitapları alanında yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı

Çocuk kitapları ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tez Türü					
Yıllar	Yüksek Lisans Tezi		Doktora Tezi		Toplam
2020	15		1		16
2021	10		5		15

Toplam	25	6	31
--------	----	---	----

Tablo 1 incelendiğinde çocuk kitapları ile ilgili en çok 2020 yılında hazırlandığı görülmektedir. Tez türüne bakıldığında ise yüksek lisans tezlerinin 2020 yılında doktora tezlerinin ise 2021 yılında daha çok yapıldığı tespit edilmiştir. Çocuk kitapları ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin 2020 yılından sonra artış yaşandığı söylenebilir. Bu sonuç çocukların kitap yoluyla gelişimi açısından önemli görülmektedir. Çocuk kitapları alanındaki çalışmaların artış göstermesi, çocukların kitap okuma yoluyla gelişiminin desteklenmesi açısından önemli çalışmaların yapılmasını sağlayabilecektir. Çocukların iletişim kurlmaları, boş zaman etkinliklerine katılmaları, akranları ile sosyalleşmeleri ve eğitimlerine devam edebilmeleri için kitap bir yöntem olarak kullanılabilir. Böylece çocukların topluma uyum göstermesi de sağlanabilir.

2. 2020-2021 yılları arasında çocuk kitapları alanında yapılan lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı

Çocuk kitapları ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir

Tablo 2: Lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı

Üniversite	Tez Türü		Toplam
	Yüksek Lisans Tezi	Doktora Tezi	
Hacettepe Üniversitesi	3	-	3
Bayburt Üniversitesi	2	-	2
Mersin Üniversitesi	2	-	2
İstanbul Aydın Üniversitesi	1	-	1
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	1	-	1
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	-	1
Yıldız Teknik Üniversitesi	1	-	1
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	1	-	1
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi	1	-	1
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	1	-	1
Fırat Üniversitesi	1	-	1
Siirt Üniversitesi	1	-	1
Trakya Üniversitesi	2	-	2
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi	1	-	1
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1	-	1
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	2	-	2
Bahçeşehir Üniversitesi	1	-	1
Gazi Üniversitesi	1	1	2
Özyeğin Üniversitesi	1	-	1
Bursa Uludağ Üniversitesi	-	1	1
Trakya Üniversitesi	-	1	1
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	-	1	1
Atatürk Üniversitesi	-	1	1
Kırıkkale Üniversitesi	-	1	1
Toplam	25	6	31

Tablo 2 incelendiğinde, 24 üniversitede lisansüstü çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Çalışmaların yapıldığı üniversitelere bakıldığında en çok Hacettepe Üniversitesi'nde yürütüldüğü, yüksek lisans çalışmalarının da aynı üniversitede daha çok yapıldığı, doktora çalışmalarının olduğu üniversitelerde ise dağılımın eşit olduğu görülmektedir. Tezlerin üniversitelere göre dağılımına bakıldığında 24 üniversitede çalışmaların yapılması önemli bir sonuç olarak görülmektedir. Bununla birlikte konu alanında lisansüstü programlara sahip diğer üniversitelerde çocuk kitapları alanında çalışmaların yapıldığı da görülmektedir. Çocuk kitaplarının farklı üniversite ve akademisyenler tarafından bilimsel nitelikli lisansüstü tez çalışmalarında ele alınması, kitapların çocukların gelişimi açısından daha etkili bir yöntem olarak kullanılmasını sağlayabilecektir. Çocuk kitapları, çocukların sosyal-duygusal farkındalıklarının artmasını sağlayabilir.

3. 2020-2021 yılları arasında çocuk kitapları alanında yapılan lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımı

Çocuk kitapları ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımı

Tez Türü			
Enstitü	Yüksek Lisans Tezi	Doktora Tezi	Toplam
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	2	-	2
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	3	-	3
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	9	4	13
Sosyal Bilimler Enstitüsü	11	2	13
Toplam	25	6	31

Tablo 3'e göre çocuk kitapları ile ilgili yapılan tezlerin 4 farklı enstitüde yayımlandığı tespit edilmiştir. Tezlerin en çok yayımlandığı enstitünün Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Sosyal Bilimler Enstitüsü olduğu söylenebilir. Tezlerin farklı enstitülerde yapılmış olması, çocuk kitapları ile ilgili çalışmaların farklı boyutlarıyla ele alındığını göstermektedir. Çocuk kitapları ile ilgili çalışmaların Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Enstitülerinde daha çok yayınlanması, kitabı eğitsel ve sosyal yönüyle etkin kılma çabasıyla kaynaklanıyor olabilir. Çocukların akranlarıyla olan iletişimlerini ve becerilerini, akranlarıyla olan sosyal uyumlarını ve davranış sorunlarını ortaya koymak açısından kitap önemli bir araçtır. Çocukların içinde yaşadıkları sosyal çevreyle iletişim kurmada ve çevrelerindeki çeşitli uyarıcılara tepki vermede güçlük çekmesi gibi davranış sorunları için kitabın çocukların gelişimlerini destekleme sürecinde kullanılmasının önemli olduğu söylenebilir.

4. 2020-2021 yılları arasında çocuk kitapları alanında yapılan lisansüstü tezlerin araştırma türüne göre dağılımı

Çocuk kitapları ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin araştırma türüne göre dağılımı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 4: Lisansüstü tezlerin araştırma türüne göre dağılımı

Araştırma Türü	Toplam
Nitel	23
Betimsel	6
Karma	2

Tablo 4 incelendiğinde çocuk kitapları alanında yapılan lisansüstü tezlerin 23'inin nicel, 6'sı betimsel ve 2'sinin karma araştırma türünde yürütüldüğü görülmektedir. Karma desenli araştırmaların nitel ve betimsel araştırma türüne göre daha az olduğu görülmektedir. Betimleme yöntemi, araştırması yapılan objenin ya da olgunun mevcut durumunu tanımlamaya, açıklamaya çalışan incelemedir (Kaptan, 1998, s. 59). Bu yöntemin amacı “bir örgüt, birey, grup, durum veya olgunun düzgün bir portresini çizmektir” (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010, s. 69).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında 2020-2021 yılları arasında YÖK Tez Dokümantasyon Merkezine kayıtlı elektronik ortamda ulaşılabilen çocuk kitapları üzerine hazırlanmış tezler incelenmiştir. Bu kapsamda konu ile ilgili 25 yüksek lisans, 6 doktora tezi olmak üzere toplam 31 tez olduğu görülmüştür. Tezler, yıl, üniversite, enstitü, araştırma türü ve araştırma modeli gibi değişkenler açısından incelenmiştir. Tezlerin özellikle 2020 yılından sonra artış gösterdiği, 24 farklı üniversite ve 4 farklı enstitüde çalışmaların yapıldığı ve nitel araştırma türünde ve betimsel modelde araştırmaların yürütüldüğü tespit edilmiştir. Türkiye’de çocuk kitapları ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre şunlar önerilebilir:

- i. Doktora tez danışmanları, konu ile ilgili çalışmaların yürütülmesi için öğrencilerini yönlendirebilir.
- ii. Lisansüstü programı olan diğer üniversitelerde konu ile ilgili çalışmalar yapılabilir.
- iii. Farklı desenlerde araştırmalar gerçekleştirilerek çocuk kitaplarının çocukların gelişimlerine etkileri derinlemesine incelenebilir.

SOSYAL MEDYA ARAÇLARINI KULLANMADA ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ALGIDA SEÇİCİLİKLERİNİN TERCİHLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Öğr. Gör. Burcu CANDEMİR
Muş Alparslan Üniversitesi

Öğr. Gör. Mehmet CANDEMİR
Muş Alparslan Üniversitesi

ÖZET

Günümüzde gelişen teknoloji beraberinde birçok farklı sosyal medya aracının kullanımını yaygınlaştırmıştır. Sosyal medya araçlarının kullanımının artması farklı amaçlara yönelik kullanılmasını sağlarken; dünyanın farklı yerlerindeki kişilere ulaşma, farklı bilgiler edinme, vb. birçok imkanı da beraberinde getirmektedir. Sosyal medya kullanımı esnasında bireylerin kişisel hesapları üzerinden farklı alanlarda hesapları takip ettikleri görülmektedir. Bu hesapları takip etmeyi tercih ederken ilgi alanları, mesleki deneyim, merak gibi etkenler ortaya çıkmakta ve algıda seçicilik kavramını ortaya çıkarmaktadır. Araştırma, üniversite eğitimine devam eden öğrencilerin sosyal medya araçlarını kullanmada algıda seçicilik kavramını etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu Muş Alparslan Üniversitesine Bulanık Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi ve Sosyal Hizmet bölümüne devam eden 30 öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış sorular 'Google Formlar' uygulaması kullanılarak katılımcılara iletilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile kullanılarak analiz edilmektedir. Araştırmanın veri analizi devam etmekte olup araştırma sonuçları kongre programında katılımcılara detaylı olarak açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal medya, algıda seçicilik, üniversite öğrencisi

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF PERCEPTIONAL SELECTIONS ON THE PREFERENCES OF UNIVERSITY STUDENTS IN USING SOCIAL MEDIA TOOLS

Lecturer, Burcu CANDEMİR
Muş Alparslan University

Lecturer, Mehmet Latif CANDEMİR
Muş Alparslan University

ABSTRACT

Today, developing technology has made the use of many different social media tools widespread. While the increase in the use of social media tools enables them to be used for different purposes; Reaching people in different parts of the world, getting different information, etc. brings with it many possibilities. During the use of social media, it is seen that individuals follow accounts in different areas through their personal accounts. While choosing to follow these accounts, factors such as interests, professional experience and curiosity emerge and reveal the concept of selectivity in perception. The research aims to reveal the effect of the concept of selectivity in perception on the use of social media tools by students who continue their university education. In the research, case study, one of the qualitative research methods, was preferred. The study group of the research consists of 30 students who attend Muş Alparslan University, Bulanık Vocational School Child Development and Social Work department. As a data collection tool, semi-structured questions were conveyed to the participants using the 'Google Forms' application. The obtained data are analyzed using content

analysis. The data analysis of the research continues and the results of the research will be explained to the participants in detail in the congress program.

Keywords: Social media, selective perception, university student

ÖĞRETMENLERİN STRES KAYNAKLARININ MESLEKİ KIDEM AÇISINDAN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK

İnönü Üniversitesi

Doktora Öğrencisi Ayşe DOĞAN

İnönü Üniversitesi

ÖZET

Günlük yaşamda, evde, iş yerinde ya da diğer sosyal ortamlarda karşılaştığımız çeşitli olay veya durumlar karşısında stres yaşayabiliyoruz. İş yaşamında yaşanan derin streslere, bireyin psikolojik ya da bedensel olarak cevap verdiği de çeşitli çalışmalarla kanıtlanmıştır. Meslek grupları içinde öğretmenlerin, öğretmenler içinde ise küçük yaş grupları ile çalışan okul öncesi öğretmenlerinin, diğerlerine nispeten daha fazla stres yaşadığı bilinmektedir. Okul öncesi öğretmenlerinin yaşadığı stres çok ve çeşitli etmenlere dayanabilmektedir. Bu çalışmada okul öncesi öğretmenleri için stres oluşturan etmenlerin, öğretmenlerin mesleki kıdemleriyle ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, 2018 TALIS Güçlü Başlangıç Anketine katılan Türkiye’den 1553 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada TALIS Güçlü Başlangıç Anketi verileri kullanılmıştır. Araştırmanın modeli nedensel karşılaştırma olup, verilerin analizinde betimsel istatistiklerden ve ki-kare analizinden faydalanılmıştır. Eğitim-öğretim süreci içerisinde; çok fazla ek görevlerin olması, çocuk aktiviteleri için çok fazla hazırlık yapmak, çocukların gelişimini belgelemek için çok fazla iş yapmak, yeterli personel olmadığından ekstra görevlerin olması, çocukların gelişiminden sorumlu tutulmak, sınıfı, oyunu gruba/grup davranışlarını yönetmek, merkezi ve taşra teşkilatının değişen taleplerine ayak uydurmak, özel gereksinimli çocukların uyumunu sağlamak, kaynak eksikliği (ör. finansal destek, maddi kaynaklar, personel) etkenlerinin öğretmenler üzerinde yarattığı stresin mesleki kıdem ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı, buna karşın; yapacak çok fazla idari iş olması, ebeveyn veya velilerin sorunları/kaygıları üzerine eğilme ve sınıfta, grupta/oyun grubunda çok fazla çocuk olması durumlarının, öğretmenler açısından stres yaratmasında mesleki kıdem etkisi olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: okul öncesi, stres, öğretmen

EXAMINATION OF TEACHERS' STRESS SOURCES IN TERMS OF PROFESSIONAL SENIORITY

ABSTRACT

We can experience stress in the face of various events or situations we encounter in daily life, at home, at work or in other social environments. Various studies have proven that the individual responds to the deep stresses experienced in business life, either psychologically or physically. It is known that among professional groups, teachers and among teachers, especially preschool teachers working with small age groups experience more stress than others. The stress experienced by preschool teachers can be based on many and various factors. In this study, it is aimed to examine the relationship between the factors that cause stress for preschool teachers and their professional seniority. The sample of the research consists of 1553 preschool teachers from Turkey who participated in the 2018 TALIS Strong Start Survey. TALIS Strong Start Questionnaire data was used in the study. The model of the research is causal comparison, and descriptive statistics and chi-square analysis were used in the analysis of the data. It has been seen that the stress on teachers, caused by the factors like too many additional tasks, too much preparation for children's activities, too much work to document children's development,

extra tasks despite insufficient staff, being held responsible for the development of children, managing the classroom and play group/group behavior, keeping in step with the changing demands of the central and provincial organization, ensuring the adaptation of children with special needs, lack of resources (eg. financial support, pecuniary resources, personnel) in the education and training process, has no significant relationship with professional seniority. On the other hand; it has been seen that professional seniority has an effect on the stress of teachers in cases of having too much administrative work to do, focusing on the problems/anxieties of parents or guardians and having too many children in the classroom or group/playgroup.

Keywords: preschool, stress, teacher

GİRİŞ

Latince kökenli stres sözcüğü, 18. yüzyıldan beri güç, baskı, zorlama, gerilime yol açan yük anlamında kullanılmıştır (Stora, 1992). Bu kullanım zihinsel bir zorlanmayı ve istenmeyen durumları tanımlarken, Hans Selye (1977) stresin fizyolojik ve psikolojik sonuçlarını, kadınların hormon değişimi ve farelerin bağışıklık sistemi üzerindeki etkilerini ortaya koyarak kanıtlamıştır. Böylece stres, günümüz toplumunda davranış biçimi olarak literatürdeki yerini bulmuştur (Sayiner, 2006). Stres genel olarak insanın hoş olmayan durumlar karşısında geliştirdiği bir davranış, tepki olarak kullanılsa da Selye (1976) stresin hoş karşılanan yada heyecan yaratacak bir durumda da geliştirilebildiğini çalışmalarında sıklıkla vurgular ve sınırlı stresin vücudun normal ve faydalı bir tepkisi olduğunu, aşırı ve zorlayıcı olduğunda ise bunu yaratan durumlardan kaçınılması gerektiğini söyler. Çünkü bu tür bir stres insana birçok açıdan zarar verebilir.

Otto (1986), stresi birey dışında gelişen durum, bireyin bu durumu algılayışı, bireyin kendi durumu ile kişisel istekleri ve tüm bunlar arasındaki uyum eksikliği sonucunda ortaya çıkan olumsuz yansımalar olarak açıklarken (Kelly ve Berthelsen, 1995), Cüceloğlu (1996), stresi insanın fiziki ya da sosyal çevresinin yarattığı koşullara uyum sağlayabilmek için kendi becerilerinin üzerinde gayret sarf etmesi olarak nitelendirmiştir.

Selye (1977), bireyin mevcut duruma uyum sağlama sürecini ‘Genel Adaptasyon Sendromu’ olarak nitelendirmiştir ve bu süreç 3 dönemden oluşmaktadır;

1. Alarm Dönemi: Bu dönem strese neden olan uyarının algılandığı ve organizmanın fizyolojik olarak cevap verdiği dönemdir. Bu dönemde verilen tepkiler organizmayı korumaya yöneliktir.
2. Direnç Dönemi: Bu dönemde organizma direncini mevcut kapasitesinin üzerine çıkarır ve stres yaratacak başka durumlara karşı da direnci düşer. Savunmasız kalabilir. Bu dönemde organizma gösterdiği dirençle, stresle başa çıkabilirse normal koşullarına döner. Şayet başa çıkamazsa tükenme, çöküş dönemine girer.
3. Tükenme Dönemi: Canlının uyum yeteneği ve direnci yetersiz kaldığında tükenme dönemi başlar. Yeniden alarm döneminin fizyolojik reaksiyonlarının görülebileceği bu dönemde uyum ve denge bozulur, direnç kırılır ve canlı hastalıklara açık bir konuma düşer.

Psikolojik uyumunu sağlama gayretinin sonuçsuz kaldığı tükenme döneminde yansımalar, kalp hastalıkları, tansiyon, baş ağrısı gibi bedensel olarak kendini gösterirken çeşitli duygusal problemlere de yol açabilir. Buna bağlı olarak birey, korku, endişe, depresyon, obsesyon, dikkat eksikliği, aşırı unutkanlık, ilişki kurma güçlüğü gibi problemler yaşayabilir, çoğu zaman da bu problemler davranışlarına yansır bunun sonucunda önemsiz veya önemli konularda karar vermede güçlük çekebilir. Kendini yetersiz, değersiz ve güvensiz hissedebilir. Başarısızlıklarına odaklanabilir, düşüncelere dalabilir, çevresindeki insanlara karşı aşırı güven ya da aşırı güvensizlik duyabilir. Önemsiz durumlarda aşırı endişe gösterirken önemli sorunlara ilgisiz kalabilir. Uyku bozuklukları yaşayabilir. Sağlık konusunda aşırı duyarlı olabilir ya da ölüm ve intihar düşüncesi geliştirebilir (Baltaş ve Baltaş, 1993).

Günlük yaşamda birey, her an stres meydana getirebilecek birçok durumla karşılaşılabilir. Modern toplumlarda insanın başlıca düşmanı kabul edilen stres çağımızın hastalığı olarak görülmektedir (Selye, 1976). Endüstriyel toplumlarda stres kaynaklarının artması, stresin etkilerinin görünürlüğünü ve tartışılabilirliğini artırmıştır. Stresin oluşumunu etkileyen faktörleri Bireysel ve çevresel faktörler olarak kategorize etmek mümkündür. Çevresel faktörler: kişinin sosyal çevresi, aile ve iş hayatı içerisinde meydana gelen her türlü durumu kapsayabilir. Bireysel faktörler ise bu çevresel faktörler karşısında, kişinin algısı, olayları yorumlayışı, olaylara karşı duruşu, kişilik özellikleri (aşırı bağlanma, sabırsızlık, aynı anda birden fazla şey yapmaya çalışma, rahatlamak/günün tadını çıkarmak için çok az zaman ayırma ve günlük yaşam olaylarına aceleci ve endişeli bir yaklaşım sergileme gibi), iki farklı çevresel durumun birbirini etkileyişi (ailevi sorunların iş hayatına yansması gibi), hatta kişinin sosyo-ekonomik durumu ve kültürel özellikleri olarak karşımıza çıkar. Kişinin bedensel olarak yaşadığı sıkıntılar da bireysel faktörlerin bir boyutu olarak stres düzeyini etkileyebilir. Örnek olarak hastalıklara bağlı semptomlar, fizyolojik ihtiyaçların giderilememesi gibi durumlar da farklı sürelerde stres etkisi yaratabilir (Baltaş ve Baltaş, 1993; Cüceloğlu, 1996; Erdiller ve Doğan, 2015; Saymer, 2006).

Çağımızın getirisi olan aktif iş hayatının, çevresel stres kaynakları arasında önemli bir yer aldığını söylemek mümkündür. Çalışılan ortamın yansımaları, bireylerin duygusal sağlıklarını ve iyilik hallerini önemli ölçüde etkilemektedir. Birey, çalışma ortamını zorlaştırıcı ve değiştirilemez olarak değerlendirdiğinde, psikolojik olarak olumsuz etkilenme olasılığı daha yüksektir (Jeon, Buettner ve Grant, 2018). Dünya Sağlık Örgütü, iş sağlığını; çalışanların bedensel, ruhsal ve sosyal iyi olma durumlarını en üst seviyeye taşımak, işyeri koşullarından kaynaklanacak deformasyonu önlemek, çalışanları sağlığı bozacak etkenlerden, korumak her bir çalışana kendi bedenine ve psikolojisine uygun işe yerleştirerek orada devam etmesini sağlamak olarak değerlendirir (Baltaş ve Baltaş, 1993).

Meslek grupları arasından öğretmenlerin diğer mesleklere nispeten, iş yaşamında fazla stres yaşadıkları bilinmektedir. 1930'lu yıllardan bu zamana kadar, öğretmen stresi, mevcut stresin kaynakları, aşamaları ve sonuçları, çeşitli araştırmalarla incelenmiştir. Bu çalışmalarla, öğretmenler arasında ise küçük yaş gruplarıyla çalışan okul öncesi öğretmenlerinin iş hayatında diğer kademelerde çalışan öğretmenlere göre daha fazla stres yaşadıkları, bu strese bağlı olarak da yıpranmaya ve duygusal tükenmeye dahi maruz kalabildikleri ortaya çıkmıştır (Balaban, 2000; Erdiller ve Doğan, 2015; Gökgöz ve Altun, 2014; Jeon, Buettner ve Grant, 2018; Kelly ve Berthelsen, 1995; Ryan, Nathaniel, Pendergast, Seaki ve Schwing, 2017).

Stres, öğretmen yıpranmasının büyük etkenlerinden biridir (Ryan, Nathaniel, Pendergast, Seaki ve Schwing, 2017). Kyriacou (1987), öğretmen stresini: öğretmenlerin işlerinden kaynaklanan olumsuz veya hoş olmayan duygu deneyimleri olarak tanımlar ve bu deneyimleri öğretmenin kendisinden beklenen iş tanımının kişisel refahı ve benlik algısı üzerinde oluşturduğunu düşündüğü tehdit algısı ve bununla başa çıkma çabalarından oluştuğunu söyler (Kelly ve Berthelsen, 1995).

Öğretmen stresini oluşturan birçok faktör tanımlanmıştır. Aşırı iş yükü, kaynak eksikliği, kötü fiziksel koşullar, zamansal sorunlar, çocukların davranışlarıyla ilgili sorunlar, meslektaşlarla ilişkiler, düşük statü algısı, başarısızlık, uzun çalışma süreleri, grup bazında öğrenci fazlalığı gibi faktörler, mevcut çalışmalarla belirlenmiş öğretmen stres faktörlerindedir (Kelly ve Berthelsen, 1995; Saymer, 2006).

Belirlenmiş bu stres kaynaklarının, stres yaratma durumunun ise daha önce belirttiğimiz bireysel faktörlere bağlı olarak yoğunluk göstermesi olasıdır. Öğretmenlerin çalışma grubunu oluşturduğu bir çok araştırmada, önemli bir değişken olarak yer alan mesleki kıdem, öğretmenlerin yaşadığı stresin bir yordayıcısı olup olmadığı ise bu araştırmanın sorusudur.

YÖNTEM

Araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçlarına, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgilere bu bölümde yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nedensel karşılaştırma modelinde tasarlanmıştır. Nedensel karşılaştırma koşullar üzerinde bir müdahale olmaksızın, gruplar arasındaki farklılıkların nedenlerini ve sonuçlarını belirlemeyi amaçlayan, yol gösterici ilişkisel araştırmalardır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010; Karasar, 2000).

Okul öncesi öğretmenlerinin stres kaynakları olarak belirlenen; çok fazla ek görevlerin olması, çocuk aktiviteleri için çok fazla hazırlık yapmak, çocukların gelişimini belgelemek için çok fazla iş yapmak, yeterli personel olmadığından ekstra görevlerin olması, çocukların gelişiminden sorumlu tutulmak, sınıfı, oyunu grubu/grup davranışlarını yönetmek, merkezi ve taşra teşkilatının değişen taleplerine ayak uydurmak, ebeveyn veya velilerin sorunları/kaygıları üzerine eğilmek, özel gereksinimli çocukların uyumunu sağlamak, kaynak eksikliği (ör. finansal destek, maddi kaynaklar, personel), yapacak çok fazla idari iş olması ve sınıfta, grupta/oyun grubunda çok fazla çocuk olması durumları ile öğretmenlerin mesleki kıdemi arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çalışma Grubu

BU araştırmanın örneklemini, İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD-The Organisation for Economic Co-operation and Development) tarafından yürütülen, Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Araştırması (TALIS-Teaching and Learning International Survey) kapsamında uygulanan 2018 TALİS Güçlü Başlangıç Anketine (Starting Strong Survey) Türkiye'den katılan 1553 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır.

Araştırmada TALIS Güçlü Başlangıç Anketi verileri kullanılmıştır. Araştırmanın modeli nedensel karşılaştırma olup, verilerin analizinde betimsel istatistiklerden ve ki-kare analizinden faydalanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD-The Organisation for Economic Co-operation and Development) tarafından yürütülen, Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Araştırması (TALIS-Teaching and Learning International Survey) öğretmenler, okul yöneticileri ve okullardaki öğrenme ortamları ile ilgili bilgileri toplayarak, karşılaştırılabilir bir bilgi havuzu oluşturmayı hedefler. Bu bilgiler doğrultusunda mevcut eğitim politikalarının analizi, paralel olarak öğrenme ortamlarının ve bileşenlerinin iyileştirilmesi ile ilgili çalışmalar yapılmasına olanak tanır (OCED, 2021).

Araştırmada, İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD-The Organisation for Economic Co-operation and Development) tarafından yürütülen, 2018 TALİS Güçlü Başlangıç Anketi (Starting Strong Survey) verileri kullanılmıştır. 2018 TALİS Güçlü Başlangıç Anketinde yer alan stres kaynakları ölçeği 4'lü likert tipinde hazırlanmış 12 maddeden oluşmaktadır. Ankete göre öğretmenlerde strese neden olan etmenler eğitim-öğretim süreci içerisinde;

1. Çok fazla ek görevlerin olması,
2. Çocuk aktiviteleri için çok fazla hazırlık yapmak,
3. Çocukların gelişimini belgelemek için çok fazla iş yapmak,
4. Yapacak çok fazla idari iş olması,
5. Yeterli personel olmadığından ekstra görevlerin olması,
6. Çocukların gelişiminden sorumlu tutulmak,
7. Sınıfı, oyunu grubu/grup davranışlarını yönetmek,
8. Merkezi ve taşra teşkilatının değişen taleplerine ayak uydurmak,
9. Ebeveyn veya velilerin sorunları/kaygıları üzerine eğilmek,
10. Özel gereksinimli çocukların uyumunu sağlamak,
11. Sınıfta, grupta/oyun grubunda çok fazla çocuk olması,
12. Kaynak eksikliği (ör. finansal destek, maddi kaynaklar, personel)

olarak maddelenmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi yapılırken betimsel istatistiklerden ve ki-kare analizinden faydalanılmıştır. Nitel iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı ki-kare testi ile araştırılabilir. Ki-kare testinde, niteliksel olarak belirtilen veriler kullanılır. Ayrıca, ölçümle belirtilen sürekli değişkenler de belli bir dereceden az veya çok olarak nitelendirilerek ki-kare testi uygulanabilir (Güngör, 2008).

BULGULAR

Araştırmadan elde edilen verilerin analiz edilmesi neticesinde oluşan bulgular şu şekildedir;

Tablo 1. Öğretmenlerin Mesleki Kıdeme Göre Dağılımı

Kıdem	Frekans	Yüzde
1-5 yıl arası	448	28,8
6-10 yıl arası	628	40,4
11-15 yıl arası	269	17,3
16-20 yıl arası	116	7,5
21 yıl ve üzeri	92	5,9
Toplam	1553	100,0

Tablo 1'e göre çalışmaya katılan 1553 öğretmenin %28,8'i (488 kişi) 1 ile 5 yıl arasında, %40,4'ü (628 kişi) 6 ile 10 yıl arasında, % 17,3'ü (269 kişi) 11 ile 15 yıl arasında, % 7,5'i (116 kişi) 16 ile 20 yıl arasında bir süre, % 5,9 (92 kişi) ise 21 yıl ve üzerinde görev yapmaktadır.

Tablo 2. Okul Öncesinde Çok Fazla Ek Görev Olmasının Kıdeme Göre Stres Algısı

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
1-5 yıl arası	55,1%	25,4%	8,3%	11,2%	13,515	12	,333
6-10 yıl arası	55,1%	25,2%	9,9%	9,9%			
11-15 yıl arası	58,4%	22,3%	11,5%	7,8%			
16-20 yıl arası	55,2%	22,4%	14,7%	7,8%			
21 yıl ve üzeri	64,1%	22,8%	9,8%	3,3%			

Tablo 2'ye göre eğitim-öğretim süreci içerisinde çok fazla ek görev olması durumunun yarattığı stres algısının, öğretmenlerin mesleki kıdemi açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

Tablo 3. Çocuk aktiviteleri için çok fazla hazırlık yapma durumunun kıdeme göre algısı

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
1-5 yıl arası	18,8%	44,9%	27,5%	8,9%	14,112	12	,294
6-10 yıl arası	18,9%	40,0%	33,0%	8,1%			
11-15 yıl arası	19,0%	43,9%	26,8%	10,4%			
16-20 yıl arası	19,8%	45,7%	27,6%	6,9%			
21 yıl ve üzeri	29,3%	34,8%	29,3%	6,5%			

Tablo 3'e göre eğitim-öğretim süreci içerisinde çocuk aktiviteleri için çok fazla hazırlık yapma durumunun yarattığı stres algısının, öğretmenlerin mesleki kıdemi açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

Tablo 4. Çocukların gelişimini belgelemek için çok fazla iş yapma durumunun kıdeme göre stres algısı.

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
1-5 yıl arası	15,4%	42,0%	29,9%	12,7%	24,272	12	,019
6-10 yıl arası	14,8%	32,2%	32,0%	21,0%			
11-15 yıl arası	11,9%	36,4%	35,3%	16,4%			
16-20 yıl arası	16,4%	33,6%	31,0%	19,0%			
21 yıl ve üzeri	14,1%	39,1%	35,9%	10,9%			

Tablo 4'e göre eğitim-öğretim süreci içerisinde çocukların gelişimini belgelemek için çok fazla iş yapma durumunun yarattığı stresin, 6 ile 10 yıl arasında mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin % 21 inde çok fazla etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Yapacak çok fazla idari iş olması durumunun kıdeme göre stres algısı.

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
1-5 yıl arası	25,0%	38,4%	22,5%	14,1%	31,476	12	,002
6-10 yıl arası	19,7%	33,8%	27,1%	19,4%			
11-15 yıl arası	16,4%	40,1%	28,6%	14,9%			
16-20 yıl arası	25,0%	37,9%	20,7%	16,4%			
21 yıl ve üzeri	31,5%	42,4%	19,6%	6,5%			

Tablo 5'e göre eğitim-öğretim süreci içerisinde yapılacak çok fazla idari iş olması durumunu 21 yıl ve üzerinde mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin % 31,5'i stres kaynağı olarak görmemektedir. Buna karşın %6,5'lik dilimle diğer gruplara nazaran daha azı büyük bir stres kaynağı olarak görmektedir. 6-10 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin %19,4' ü ise diğer gruplara nazaran en yüksek oranla yapılacak çok fazla idari iş olma durumunun çok fazla stres verici bulmaktadır.

Tablo 6. Yeterli personel olmadığından ekstra görevlerin olması durumunun kıdeme göre stres algısı.

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
1-5 yıl arası	50,4%	28,8%	12,5%	8,3%	13,349	12	,344
6-10 yıl arası	50,6%	30,7%	11,5%	7,2%			
11-15 yıl arası	55,0%	25,7%	13,0%	6,3%			
16-20 yıl arası	58,6%	24,1%	12,1%	5,2%			
21 yıl ve üzeri	59,8%	31,5%	6,5%	2,2%			

Tablo 6'ya göre eğitim-öğretim süreci içerisinde yeterli personel olmadığından ekstra görevlerin olması durumunun yarattığı stres algısının, öğretmenlerin mesleki kıdemi açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

Tablo 7. Çocukların gelişiminden sorumlu tutulma durumunun kıdeme göre stres algısı

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
-------	-----	-------	-------	-----------	----------------	----	---

1-5 yıl arası	25,0%	36,8%	27,2%	10,9%	11	12	,544
6-10 yıl arası	25,0%	32,0%	28,7%	14,3%			
11-15 yıl arası	29,7%	29,0%	27,9%	13,4%			
16-20 yıl arası	29,3%	30,2%	27,6%	12,9%			
21 yıl ve üzeri	28,3%	33,7%	30,4%	7,6%			

Tablo 2'ye göre eğitim-öğretim süreci içerisinde çok fazla ek görev olması durumunun yarattığı stres algısının, öğretmenlerin mesleki kıdemi açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

Tablo 8. Sınıfı, oyun grubunu/grup davranışlarını yönetme durumunun kıdeme göre stres algısı.

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
1-5 yıl arası	29,2%	35,3%	23,9%	11,6%	15,381	12	,221
6-10 yıl arası	28,5%	34,1%	26,6%	10,8%			
11-15 yıl arası	36,4%	34,6%	19,0%	10,0%			
16-20 yıl arası	31,9%	37,1%	23,3%	7,8%			
21 yıl ve üzeri	38,0%	26,1%	28,3%	7,6%			

Tablo 8'e göre eğitim-öğretim süreci içerisinde sınıfı, oyun grubunu, grup davranışlarını yönetme durumunun yarattığı stres algısının, öğretmenlerin mesleki kıdemi açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

Tablo 9. Merkezi ve taşra teşkilatının değişen taleplerine ayak uydurma durumunun mesleki kıdeme göre stres algısı.

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
1-5 yıl arası	30,4%	42,2%	18,1%	9,4%	14,069	12	,296
6-10 yıl arası	30,3%	36,0%	23,9%	9,9%			
11-15 yıl arası	33,1%	33,5%	22,3%	11,2%			
16-20 yıl arası	36,2%	34,5%	19,0%	10,3%			
21 yıl ve üzeri	39,1%	31,5%	21,7%	7,6%			

Tablo 9'a göre eğitim-öğretim süreci içerisinde merkezi ve taşra teşkilatının değişen taleplerine ayak uydurma durumunun yarattığı stres algısının, öğretmenlerin mesleki kıdemi açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

Tablo 10. Ebeveyn veya velilerin sorunları/kaygıları üzerine eğilme durumunun mesleki kıdeme göre stres algısı.

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
1-5 yıl arası	8,9%	39,3%	32,1%	19,6%	28,550	12	,005
6-10 yıl arası	15,0%	32,2%	32,8%	20,1%			
11-15 yıl arası	15,6%	38,3%	26,4%	19,7%			
16-20 yıl arası	19,0%	33,6%	30,2%	17,2%			

21 yıl ve üzeri	23,9%	33,7%	31,5%	10,9%			
-----------------	-------	-------	-------	-------	--	--	--

Tablo 10'a göre ebeveyn veya velilerin sorunlar ve ya kaygılarıyla ilgilenme durumu 6-10 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin %20,1'i tarafından çok fazla stres yapıcı etmen olarak değerlendirilirken, 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip öğretmenleri %23,9 u bu durumun hiç stres yaratmadığını aktarmaktadır.

Tablo 11. Özel gereksinimli çocukların uyumunu sağlama durumunun mesleki kıdeme göre stres algısı.

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
1-5 yıl arası	46,0%	29,0%	15,8%	9,2%	15,53	12	,214
6-10 yıl arası	38,2%	31,8%	18,9%	11,0%			
11-15 yıl arası	42,0%	26,8%	17,8%	13,4%			
16-20 yıl arası	37,1%	27,6%	25,9%	9,5%			
21 yıl ve üzeri	37,0%	30,4%	21,7%	10,9%			

Tablo 11'e göre eğitim-öğretim süreci içerisinde özel gereksinimli çocukların uyumunu sağlama durumunun yarattığı stres algısının, öğretmenlerin mesleki kıdemi açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

Tablo 12. Sınıfta, grupta/oyun grubunda çok fazla çocuk olması durumunun mesleki kıdeme göre stres algısı.

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
1-5 yıl arası	45,1%	27,5%	13,8%	13,6%	37,746	12	,000
6-10 yıl arası	33,6%	28,2%	18,3%	19,9%			
11-15 yıl arası	38,3%	21,2%	24,5%	16,0%			
16-20 yıl arası	31,0%	31,0%	21,6%	16,4%			
21 yıl ve üzeri	35,9%	37,0%	14,1%	13,0%			

Tablo 12'ye baktığımızda sınıfta, grupta ve ya oyun grubunda çok fazla çocuk olması durumu 1-5 yıl arası mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin % 45,1 lik dilimi tarafından stres yaratıcı bir etmen olarak görülmemektedir. 6-10 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler ise % 19,9 luk bir oranla bu etmeni çok fazla stres verici olarak değerlendirmektedirler.

Tablo 13. Kaynak eksikliğinin mesleki kıdeme göre stres algısı.

Kıdem	Hiç	Biraz	Fazla	Çok fazla	X ²	sd	p
1-5 yıl arası	38,8%	27,0%	19,2%	15,0%	13,287	12	,349
6-10 yıl arası	31,5%	29,9%	19,7%	18,8%			
11-15 yıl arası	33,5%	28,6%	19,7%	18,2%			
16-20 yıl arası	31,9%	30,2%	19,8%	18,1%			
21 yıl ve üzeri	35,9%	38,0%	15,2%	10,9%			

Tablo 13'e göre eğitim-öğretim süreci içerisinde kaynak eksikliğinin yarattığı stres algısının, öğretmenlerin mesleki kıdemi açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

SONUÇ

Araştırmamızda 2018 TALİS Güçlü Başlangıç Anketine (Starting Strong Survey) Türkiye'den katılmış 1553 okul öncesi öğretmeninin eğitim öğretim süreci içerisinde çeşitli stres etmenlerini, kendilerini etkileme durumuna göre 'hiç/biraz/fazla/çok fazla' şeklinde derecelendirmesi sonucu elde edilen verileri, bu öğretmenlerin mesleki kıdemleriyle karşılaştırarak, kıdem açısından stres etmenlerinin anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını inceledik.

Araştırma kapsamında ulaştığımız bulgular analiz edildiğinde, eğitim-öğretim süreci içerisinde; çok fazla ek görevlerin olması, çocuk aktiviteleri için çok fazla hazırlık yapmak, çocukların gelişimini belgelemek için çok fazla iş yapmak, yeterli personel olmadığından ekstra görevlerin olması, çocukların gelişiminden sorumlu tutulmak, sınıfı, oyunu grubu/grup davranışlarını yönetmek, merkezi ve taşra teşkilatının değişen taleplerine ayak uydurmak, özel gereksinimli çocukların uyumunu sağlamak, kaynak eksikliği (ör. finansal destek, maddi kaynaklar, personel) etkenlerinin okul öncesi öğretmenleri üzerinde yarattığı stresin mesleki kıdem ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı, buna karşın; yapacak çok fazla idari iş olması, ebeveyn veya velilerin sorunları/kaygıları üzerine eğilme ve sınıfta, grupta/oyun grubunda çok fazla çocuk olması durumlarının, okul öncesi öğretmenleri açısından stres yaratmasında mesleki kıdem etkisi olduğu görülmüştür.

- Eğitim-öğretim süreci içerisinde çocukların gelişimini belgelemek için çok fazla iş yapma durumunun yarattığı stresin, 6 ile 10 yıl arasında mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin % 21 inde çok fazla etkili olduğu görülmektedir.
- Eğitim-öğretim süreci içerisinde yapacak çok fazla idari iş olması durumunu 21 yıl ve üzerinde mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin % 31,5'i stres kaynağı olarak görmemektedir. Buna karşın %6,5'lik dilimle diğer gruplara nazaran daha azı büyük bir stres kaynağı olarak görmektedir.6-10 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin %19,4' ü ise diğer gruplara nazaran en yüksek oranla yapacak çok fazla idari iş olma durumunun çok fazla stres verici bulmaktadır.
- Ebeveyn veya velilerin sorunları veya kaygılarıyla ilgilenme durumu 6-10 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin %20,1'i tarafından çok fazla stres yapıcı etmen olarak değerlendirilirken, 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip öğretmenleri %23.9 u bu durumun hiç stres yaratmadığını aktarmaktadır.
- Sınıfta, grupta ve ya oyun grubunda çok fazla çocuk olması durumu 1-5 yıl arası mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin % 45,1 lik dilimi tarafından stres yaratıcı bir etmen olarak görülmemektedir. 6-10 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler ise % 19,9 luk bir oranla bu etmeni çok fazla stres verici olarak değerlendirmektedirler.

Tüm bu bulgular ışığında mesleki kıdem açısından fark oluşturduğu gözlemlenen; eğitim-öğretim süreci içerisinde çocukların gelişimini belgelemek için çok fazla iş yapma, yapacak çok fazla idari iş olması, ebeveyn veya velilerin sorunları ve ya kaygılarıyla ilgilenme, sınıfta, grupta ve ya oyun grubunda çok fazla çocuk olması stres etmenlerinin, 628 öğretmenle, ankete katılan tüm öğretmenlerin %40,4' ünü oluşturan 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahip öğretmen grubu üzerinde daha fazla etki gösterdiği görülmektedir. Bu örneklemin, Türkiye'de mesleki varlığı yakın geçmişe dayanan, çoğunluğunu genç öğretmenlerin oluşturduğu okul öncesi öğretmenlerini temsil ettiği varsayılırsa, ilgili stres etmenlerinin öğretmenlerin büyük bir bölümünü etkilediğini söyleyebiliriz.

Öğretmen stresi sadece öğretmenler için değil, öğrenciler, okullar ve bir bütün olarak eğitim sistemi için de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Stres altındaki öğretmenler, öğrenci davranışlarına karşı daha az toleranslıdır ve etkili sınıf yönetimi stratejileri kullanamazlar. Daha az görev odaklı davranışlar sergilerler. Daha az pekiştirici kullanırlar ve bu durum öğrencileri etkileşimlerini ve iletişimlerini bozmaktadır (Erdiller ve Doğan, 2015). Stresin yaratacağı bu sonuçlar erken çocukluk eğitimi için

olumsuz etkiler doğuracaktır. Eğitim-öğretim düzenlemeleri yapılırken bu durum göz önüne alınmalıdır ve gerekli iyileştirmeler yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Balaban, J. (2000). Temel Eğitimde Öğretmenlerin Stres Kaynakları Ve Başa Çıkma Teknikleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(7), 188-195.
- Baltaş, A., & Baltas, Z. (1993). Stres ve Başa Çıkma Yolları. Remzi Kitabevi 14. Basım. İstanbul.
- Büyükköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2010). Bilimsel araştırma yöntemleri (5. bs.). *Ankara: Pegem Akademi*, 109.
- Cüceloğlu, D. (1996). İnsan ve davranışı (7. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- DENİZ, Ü., & YILDIZ, R. (2018). Milli Eğitim Bakanlığı okul öncesi eğitim programında cinsel gelişim ve cinsel eğitim. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2), 431-447.
- Erdiller, Z. B., & Doğan, Ö. Z. C. A. N. (2015). The examination of teacher stress among Turkish early childhood education teachers. *Early Child Development and Care*, 185(4), 631-646.
- Gökgöz, H., & Altug, N. (2014). Örgütsel Stresin Öğretim Elemanlarının Performansı Üzerine Etkisinin İncelenmesine Yönelik Bir Arastırma/A Research into the Effect of Organizational Stress on the Performance of Teaching Staffs. *Ege Akademik Bakis*, 14(4), 519.
- Güngör, M. (2008). Ki-kare testi üzerine. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 84-89. <https://www.oecd.org/education/school/TALIS-Starting-Strong-Survey-MS-SQ-ISCED02.pdf> erişim tarihi: 04.10.2021.
- Jeon, L., Buettner, C. K., & Grant, A. A. (2018). Early childhood teachers' psychological well-being: Exploring potential predictors of depression, stress, and emotional exhaustion. *Early education and development*, 29(1), 53-69.
- Kelly, A. L., & Berthelsen, D. C. (1995). Preschool teachers' experiences of stress. *Teaching and Teacher Education*, 11(4), 345-357.
- Ryan, S. V., Nathaniel, P., Pendergast, L. L., Saeki, E., Segool, N., & Schwing, S. (2017). Leaving the teaching profession: The role of teacher stress and educational accountability policies on turnover intent. *Teaching and Teacher Education*, 66, 1-11.
- Sayiner, B. (2006). Stress level of university students. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 5(10), 23-34.
- Selye, H. (1976). Stress without distress. In *Psychopathology of human adaptation* (pp. 137-146). Springer, Boston, MA.
- Selye, H. (1977). A code for coping with stress. *AORN journal*, 25(1), 35-42
- Stora, J. B. (1992). Stres, Çev: Ayşen Kalın. *İletişim Yayınları*, 1.

8.SINIF ÖĞRENCİLERİN BİLİM VE TEKNOLOJİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Gülşah KAYA

Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Bülent ÇAVAŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi

ÖZET

Fen Eğitiminin Uyumu – İkinci Araştırma (The Relevance of Science Education- Second (ROSES)), Norveç Oslo Üniversitesi'nde Svein Sjoberg ve Camilla Schreiner tarafından yürütülen ROSE projesine dayanmaktadır. ROSES ve ROSE projelerinin her ikisi de okul ve okul dışında Fen ve Teknoloji öğrenimine etki eden önemli faktörlere ışık tutmayı amaçlayan uluslararası karşılaştırmalı araştırma projesidir. Bu proje ROSE projesinin devamı niteliğinde olup, ilgi gören bir proje olması sebebiyle ROSE araştırmacıları tarafından revize edilip yeni anket bölümleri eklenmiştir. ROSES çalışmasında Fen ve Teknoloji öğretimi için gerekli unsurların ele alındığı ve kanıtların toplandığı betimsel bir araştırma tasarımı kullanılmaktadır. Bununla birlikte, hem ulusal hem de uluslararası karşılaştırma yapılması ve ayrıca fen öğretim programlarının mevcut durumunun ortaya konulmasında deneysel temelli bir bakış açısı sağlamaktadır (Ogawa ve ark, 2004).

Bu çalışmada ROSES projesi tarafından geliştirilen anketin Bilim ve Teknoloji Hakkındaki Görüşlerim bölümü 8.sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Pandemi döneminde uygulaması yapılan anket kapsamında 1288 veri (760 Kız, 528 Erkek) toplanmıştır. Elde edilen veriler kapsamında öğrencilerin Bilim ve Teknolojinin toplum için önemli olduğu; gelecek nesiller bilim ve teknoloji sayesinde daha iyi fırsatlar elde edeceği, Bilim ve teknoloji HIV/AIDS, kanser gibi hastalıklara çare bulacağı konularında çok olumlu görüşlere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Daha fazla bulgular sunu sırasında tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: ROSES, Fen Eğitimi 8. Sınıf Öğrencileri

A RESEARCH ON 8th GRADE STUDENTS' OPINIONS ON SCIENCE AND TECHNOLOGY

ABSTRACT

The Relevance of Science Education- Second (ROSES) is based on the ROSE project conducted by Svein Sjoberg and Camilla Schreiner at the University of Oslo, Norway. Both ROSES and ROSE projects are international comparative research projects that aim to shed light on the important factors affecting Science and Technology learning in and out of school. This project is a continuation of the ROSE project and since it is a project that attracts attention, it has been revised by ROSE researchers and new survey sections have been added. In the ROSES study, a descriptive research design is used in which the necessary elements for science and technology teaching are discussed and evidence is collected. In addition, it provides an empirically-based perspective in making both national and international comparisons and also in revealing the current state of science teaching programs (Ogawa et al, 2004).

In this study, the My Views on Science and Technology section of the questionnaire developed by the ROSES project was applied to 8th grade students. Within the scope of the

survey applied during the pandemic period, 1288 data (760 Girls, 528 Boys) were collected. Within the scope of the data obtained, it has been found that they have very positive views on the issues such as Science and Technology is important for society; future generations will have better opportunities thanks to science and technology, and science and technology will find a cure for diseases such as HIV/AIDS and cancer. More findings will be discussed during the presentation.

Keywords: ROSES, Science Education, 8th Grade Students

Giriş

Dünya genelinde ülkeler arasındaki rekabet gücü o ülkedeki fen ve teknolojinin gelişmişlik düzeyi ile yakından ilgilidir. Bu rekabet gücü aynı zamanda toplumuda etkilemektedir. Bilim ve teknoloji alanında rekabet gücü yüksek olan ülkelerde nitelik insan gücünün yüksek seviyelerde olduğu toplumların bulunduğu görülmektedir. Sağlık alanında, çevresel sorunlarla başa çıkılması ve sürdürülebilir kalkınma ve teknolojinin daha ileriye taşınması açısından bilim ve teknoloji toplumlar açısından çok önemlidir. Eğitimde ise bilim ve teknolojinin temelleri, fen eğitimi ile sağlanmaktadır (Çavaş, 2015). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önem arz eden bu konu fen bilimleri derslerinde ve öğretim programlarında birtakım reformları da beraberinde getirmiştir (Rocard, 2007).

Farklı ülkelerde benzer gerekçelerle yapılan eğitim reformları göz önüne alınarak geliştirilen, Türkiye'nin 2018 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı incelendiğinde; Fen Bilimleri dersi öğretim programında bilim ve teknolojinin uygulama ve ekonomiye girdi üretme niteliği önemsenmiştir. Bu bağlamda her bir ünite, konu ve kazanım günlük hayat ihtiyaçlarını gidermeye yönelik teknolojiler üretilmesini gözeten bir yaklaşımı benimsemiştir. Öğrenme ve öğretme sürecinde öğretmenlerin, rehberliğiyle öğrenciler, bilimsel bilgiyi mühendislik uygulamalarıyla bütünleştirerek ürüne ortaya çıkarılması net bir şekilde ifade edilmiştir (MEB, 2018). Bu süreçte öğretim programının öğrencilerden, bilimi ve teknoloji doğru bir şekilde kullanmaları ve bir bilim insanı gibi çalışmalarını beklenmektedir.

Bireylerde epistemolojik inanç gelişimi 4-6 yaşlarında günlük yaşantılarından elde edilen deneyimlerle başlar. İstenilen inanç düzeyi, bu yaşların sonunda deneyim ve bireylerin bilime olan ilgi ile gelişim göstermektedir (Smith, 2000). Son yirmi yılda yapılan araştırmalar incelendiğinde epistemolojik inancın öğrenme üzerinde çok büyük etkileri olduğu yönündedir (Kandemir ve Kurt, 2006). Epistemolojik inanç öğrencilerin, öğrenme sürecinde çok sayıda ve nitelikli bilişsel bilgi stratejileri kullanarak akademik başarılarının daha yüksek olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra meta bilişsel açıdan da öğretim materyallerini doğru bir biçimde denetleyip kullanabilmekte ve eğitim yararına olumlu tutum geliştirdiği görülmektedir (Deryakulu ve Büyüköztürk, 2005). Bilim ve teknolojiye olan inanç öğrencilerin, bilimsel süreç becerilerinde bilgiyi edinme ve edinme yollarını öğrenmelerinde büyük bir önem taşımaktadır. Bu açıdan bilimsel süreç becerilerinin gelişimine katkı sağlamaktadır (Deryakulu ve Büyüköztürk, 2005). Fen eğitiminde de öğrencilerin bilim okur yazarı bireyler olabilmeleri, bilimsel bilgiye inanarak gelişimine katkıda bulunabilmeleri adına öğrencilere epistemolojik inancın kazandırılması oldukça önemlidir. Bu bağlamda öğrencilerin bilim ve teknoloji ile ilgili deneyim farklılıkları; ebeveyn eğitim durumları, gelir seviyeleri gibi demografik özellikler incelenmelidir.

Öğrencilerin bilim ve teknolojiye olan inançlarını belirlemeye yönelik görüşlerini geniş bir ölçekte inceleyen uluslararası projelerin başında ROSE ve ikincisi olan ROSES gelmektedir. The Relevance of Science Education-Second (ROSES), okulda ve okul dışında Fen ve Teknoloji (FT) öğrenimi için önemli olan faktörlere ışık tutmayı amaçlayan uluslararası bir

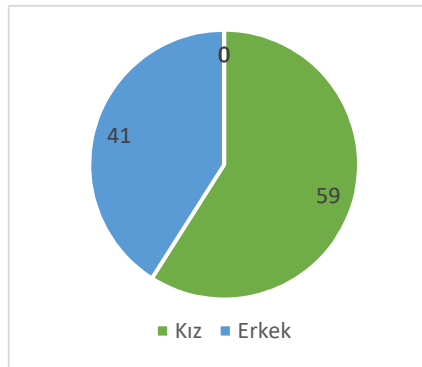
karşılaştırmalı araştırma projesidir. 2003 yılında ilki yapılan ve Norveç Oslo Üniversitesi'nden Svein Sjøberg ve Camilla Schreiner tarafından yürütülen ROSE projesine dayanmaktadır. ROSES Projesinin koordinatörlüğünü ise İsveç'te bulunan Linköping Üniversitesinden Dr. Anders Jidesjö; Mid Sweden Üniversitesinden Dr. Magnus Oskarsson ve Dr. Anna-Karin Westman yapmaktadır. ROSE Projesi ile ilgili detaylı bilgilere ROSE Projesi web sayfasından ulaşılabilir: <https://roseproject.no/>

Bu proje yaklaşık 40 ülkenin katılımı ile yürütülmektedir. Proje kapsamında her ülke geliştirilen ortak ölçme aracını kendi ülke diline çevirmekte ve ilgili yaş grubu öğrencilerinden veriler toplamaktadır. Elde edilen veriler kullanılarak uluslararası ölçekte karşılaştırmalar yapılmaktadır.

Bu çalışmada ise ROSES proje kapsamında oluşturulan anketin “Bilim ve Teknoloji Hakkında Görüşlerim” sorularına yönelik kısmı kullanılarak 8.Sınıf öğrencilerinin “Bilim ve Teknoloji” hakkında görüşlerinin alınması hedeflenmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada ROSES Anketinin “Bilim ve Teknoloji Hakkında Görüşlerim” bölümü kullanılmıştır. İzmir'deki 8.Sınıf Öğrencileri üzerine online yapılan anketin ilk bölümünde demografik bilgilerin alındığı 5 soru ve “Bilim ve Teknoloji Hakkında Görüşlerim” kısmındaki ankette ise 13 madde yer almaktadır. Anket İzmir'de öğrenim görmekte olan 1288 öğrenciye uygulanmıştır. Grafik 1'de öğrencilerin cinsiyet dağılımları gösterilmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin 528'i Erkek (%41) ve 760'ı (%59) ise kız öğrencilerden oluşan toplam 854 kişidir.

Grafik 1. Çalışmaya katılan öğrencilerin cinsiyet açısından dağılımları

Anket uygulamaları pandemi döneminde (2020-2021 Eğitim ve Öğretim Yılında) gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ROSES Projesi tarafından geliştirilen Anketin “Bilim ve Teknoloji Hakkında Görüşlerim” kısmında yer alan 13 madde öğrencilerin çevrim içi olarak yanıtlanması üzerine gönderilmiştir. Çalışmaya ait veriler SPSS İstatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular

ROSES Projesi tarafından geliştirilen Anketin “Bilim ve Teknoloji Hakkında Görüşlerim” kısmında öğrencilerin bilim teknoloji hakkında görüşleri ile ilgili toplam 13 madde bulunmaktadır. Bu maddeler 4'lü likert tipi bir anket yoluyla öğrencilere

uygulanmıştır. Likert tipi ankette yer alan maddeler ve bu maddelere verilen yanıtlar Tablo 1'de verilmiştir. Likert anketinde Hiç katılmıyorum-katılmıyorum-katılıyorum-Tamamen katılıyorum seçenekleri yer almıştır. Öğrencilerin “Bilim ve Teknoloji Hakkında Görüşlerim” kısmındaki maddeler için yönelimlerini tam anlamak için her bir madde için katılım yüzdeleri hesaplanmıştır. Bunun için Katılıyorum ve Tamamen katılıyorum seçenekleri yüzdeleri toplanarak; Hiç Katılmıyorum ile Katılmıyorum seçenekleri yüzdelerin toplamından çıkarılarak hesaplanmıştır. Bir başka deyişle şu formül kullanılmıştır:

Katılım yüzdesi = (Katılıyorum (%) + Tamamen katılıyorum (%)) - (Hiç Katılmıyorum (%) + Katılmıyorum (%))

Bu şekilde elde edilen bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Maddeler (E bölümü)	Hiç Katılmıyorum (%)	Katılmıyorum (%)	Katılıyorum (%)	Tamamen Katılıyorum (%)	Katılım Yüzdesi (%)
1.Bilim ve teknoloji toplum için önemlidir.	13,5	3,1	36,0	47,4	66,8
2.Bilim ve teknoloji, HIV/AIDS, kanser gibi hastalıklara çare bulacaktır.	13,1	7,5	44,9	34,5	58,8
3.Gelecek nesiller bilim ve teknoloji sayesinde daha iyi fırsatlar elde edecektir.	12,9	6,4	37,3	43,3	61,3
4.Bilim ve teknoloji yaşantımızı daha sağlıklı, kolay ve rahat hale getirir.	12,7	9,9	43,8	33,7	54,9
5.Bilimin yararları ortaya çıkarabileceği zararlı etkilerinden daha fazladır.	14,0	21,5	44,3	20,3	29,1
6.Bilim ve teknoloji dünyadaki yoksulluk ve kıtlığın sona ermesinde yardımcı olacaktır.	18,7	35,8	31,9	13,6	-9,0
7.Bilim ve teknoloji neredeyse bütün problemleri çözebilir.	18,6	42,7	27,3	11,4	-22,6
8.Bilim ve teknoloji yoksula yardım eder.	22,3	45,6	23,3	8,9	-35,7
9.Çevresel sorunların nedeni bilim ve teknolojidir.	24,5	46,9	20,7	7,8	-42,9
10.Bir ülkenin gelişmiş olması için bilim ve teknolojiye ihtiyacı vardır.	13,9	9,4	37,0	39,7	53,4
11.Bilim ve teknoloji gelişmiş ülkelere fayda sağlamaktadır.	13,3	8,3	40,0	38,4	56,8
12.Bilim insanların söylemek zorunda olduğu şeylere her zaman güvenmeliyiz.	22,6	42,9	25,0	9,5	-31,0
13.Sürdürülebilirliği öğrenmek önemlidir.	13,0	8,9	45,2	33,0	56,3

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin bilim ve teknoloji hakkında inançlarını belirttikleri anket maddelerinden en fazla olumlu görüş bildirdikleri maddeler aşağıda belirtilmiştir.

Madde # 1. Bilim ve teknoloji toplum için önemlidir. (%66,8).

Madde # 3. Gelecek nesiller bilim ve teknoloji sayesinde daha iyi fırsatlar elde edecektir. (%61,8).

Madde # 2. Bilim ve teknoloji, HIV/AIDS, kanser gibi hastalıklara çare bulacaktır. (%58,8).

Madde # 11. Bilim ve teknoloji gelişmiş ülkelere fayda sağlamaktadır. (%56,8).

Aşağıdaki maddelerde ise öğrencilerin daha çok kararsız kaldıkları görülmektedir:

Madde # 6. Bilim ve teknoloji dünyadaki yoksulluk ve kıtlığın sona ermesinde yardımcı olacaktır. (%-9).

Öğrencilerin bilim ve teknolojiye yönelik görüşlerinde ise olumsuz bir yaklaşımda buldukları gözlemlenmiştir.

Madde # 9. Çevresel sorunların nedeni bilim ve teknolojidir. (%-42,9).

Madde # 8. Bilim ve teknoloji yoksula yardım eder. (%-35,7).

Madde # 12. Bilim insanların söylemek zorunda olduğu şeylere her zaman güvenmeliyiz. (%-31).

Sonuçlar ve Tartışma

Tablo 1’de elde edilen sonuçlar öğrencilerin, bilim ve teknolojinin toplumlar için faydalı olduğuna inandıkları ortaya konulmaktadır. Ayrıca HIV, AIDS gibi hastalıklara, çevre sorunlarına, sürdürülebilirlik gibi sorunların çözülmesinde anket maddelerine önemli düzeyde katıldıkları tespit edilmiştir. Özellikle pandemi döneminde yapılan bu çalışma, öğrencilerin bilimin hastalıklara çare bulacağı konusunda inançlarının yüksek düzeyde olumlu görüş bildirdiği görülmüştür. Bu zorlu pandemi sürecinde öğrencilerin bilime olan inançlarının ve yapılan çalışmalardan beklentilerinin olumlu olduğu söylenilebilir. Ayrıca öğrencilerin hemen hemen yarısı, ülkelerin gelişimi için bilim ve teknolojinin faydalı olduğunu düşünmektedirler. Bu da bilim ve teknolojiye olan inancın ülkemizin gelişimi için önemli olduğu ve öğrencilerin bu konuda daha fazla bilinçlendirilmesi sonucunu beraberinde getirmektedir.

Öğrencilerin anketteki bazı maddelere verdikleri cevaplardaki kararsız eğilime bakıldığında ise şu durumlar karşımıza çıkmaktadır. Öğrenciler özellikle bilimin yoksulluk ve kıtlığın sona erdirmesi konusunda kararsız oldukları görülmektedir. Bu durum yukarıda belirtildiği gibi bilimin, gelişmiş ülkelere fayda sağladığı düşüncesiyle örtüşmektedir. Öğrencilerde, yoksulluk ve kıtlık çeken ülkeler için bilim ve teknolojinin önemli olmadığı düşüncesi hâkim olabilir.

Öğrencilerin tamamen olumsuz görüş bildirdikleri alanlardan maddelere bakılacak olursa, öğrenciler olumsuz şekilde yazılan anket maddesinde (Madde # 9. Çevresel sorunların nedeni bilim ve teknolojidir) belirgin düzeyde olumsuz bir görüş bildirdikleri ve bu da olumlu görüş bildirdikleri çevresel sorunların çözülmesinde bilime olan inançlarının olumlu olmasını desteklemektedir. Olumsuz cevapların yüzdeleri incelendiğinde bilimin yoksula yardım ettiği inancı olumsuz cevaplarda ikinci sırada yer almaktadır. Burada da yine kararsız kaldıkları yoksulluk ve kıtlık sorununa çözümde bilime olan inançlarının yetersiz olduğunu desteklemektedir. Son olarak öğrenciler yüksek oranda bilim insanların söylemek zorunda oldukları herşeye her zaman inanılmayacağı kanaatinde. Öğrenciler, bilimsel bilginin değişebileceği bilgisine sahip oldukları yorumu yapılabilir.

Enman ve Lupart (2000), yapmış olduğu çalışmada lise ve üniversite öğrencilerinin sosyal bilimler ve fen bilimleri alanlarında epistemolojik inançlarını incelemiştir. Yapılan çalışmada fen bilimlerinde okuyan öğrencilerin epistemolojik inançları sosyal bilimlerinde okuyan öğrencilerden daha gelişmiş, olgun nitelikte olduğu görülmüştür. Bu da öğrencilerin ilköğretimden ortaöğretime geçişinde bilim ve teknolojiye olan inançları ne kadar olumlu olursa fen bilimlerine yönelmelerinin o kadar etkili olacağı anlamına gelmektedir. Bu çalışma fen bilimleri öğretim programının bilim ve teknolojiye yönelik bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarda revize edilmesi ve öğrencilerin bu konuda daha çok bilinçlendirilmesine katkı sağlayacağı öğretim materyallerinin tasarlanması ve uygulamaya yönelik etkinliklerin fen bilimleri derslerinin daha iyi bir süreçte ele alınmasında faydalı olacağı sonucunu ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

Cavas, B. (2015). A new challenge by the European Union has already started: Responsible research and innovation. *Journal of Baltic Science Education*, 14(3), 292-294.

- Deryakulu, D., Büyüköztürk, Ş. (2005). Epistemolojik İnanç Ölçeğinin Faktör Yapısının Yeniden İncelenmesi: Cinsiyet Ve Öğrenim Görülen Program Türüne Göre Epistemolojik İnançların Karşılaştırılması. *Eğitim Araştırmaları*, 18, 57-70.
- Kandemir, M., & Kurt, T. (2006). Öğretmenlerin Epistemolojik İnançlarının Yapılandırıcı Öğrenme Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi, Ankara*.
- Rocard, M., Csermely, P., Jorde, D., Lenzen, D., Walberg-Henriksson, H. & Hemmo, V. (2007). Science Education NOW: A renewed Pedagogy for the Future of Europe. European Commission.
- Smith, C. L., Maclin, D., Houghton, C., & Hennessey, M. G. (2000). Sixth-Grade Students' Epistemologies of Science: The impact of School Science Experiences on Epistemological Development. *Cognition And Instruction*, 18(3), 349-422.

CONSTITUTIONALISM AS A THEORY OF LEGITIMACY

Dr. Nadia Maftouni

Associate Professor at University of Tehran

ABSTRACT

The source of political legitimacy is considered a theological issue as well as a problem of political science. Furthermore, developing the structure of government of utopia, philosophers like Farabi took up the issue and regarded revelation as the main source of political legitimacy.

The most prominent theory of political legitimacy in modern era is of Max Weber who viewed political legitimacy as arising from tradition, charisma, and bureaucratic rationality. However, Ackerman puts forth constitutionalism as the dominant model of political legitimacy in the twentieth century. In an exemplary feat of scholarship that draws on years of comprehensive historical research, Ackerman compares the birth and evolution of nine constitutions. Seeking to avoid the failures of Max Weber's theory, which ascribes political legitimacy to tradition, charisma, and bureaucratic rationality, Ackerman argues that nowadays debates over the legitimacy of states revolve, rather, around their constitutions. The latest work of the contemporary authority on constitutional law is an extensive analysis of historical, political, and cultural events of the twentieth and twenty-first centuries in various countries that criticizes, complements, and extends Weber's classic work. This paper is an analysis of the role of the constitution of the Islamic Republic of Iran in Ackerman's tripartite model. After outlining the model, I will explain Iran's place therein. It is for the first time since the Islamic Revolution that the country commands attention in an academic work of such stature. Whereas Mao's and Stalin's experience serve as negative instances of the ideal-type, Iranian system exemplifies positive revolutionary constitutionalism as well as democracy. For Ackerman, the Iranian constitutional system has, after forty years, stood the test of time.

1. Introduction

The source of political legitimacy is considered a theological issue as well as a problem of political science. Furthermore developing the structure of government of utopia, philosophers like Farabi took up the issue and regarded revelation as the main source of political legitimacy. (Farabi, 1991: 44; 1968: 133-134; 2004: 55; 2003: 116-121; 1987: 259; 1997, 195; see also: Maftouni and Baharluyi, 2011: 57-74) The most prominent theory of political legitimacy in modern era is of Max Weber who viewed political legitimacy as arising from tradition, charisma, and bureaucratic rationality. (Waters and Waters, 2015: 11-12, 137-138; Bendix, 1977: 294-297; Smith, 1970: 17-29; Greene, 2017: 295-323) However, Ackerman puts forth constitutionalism as the dominant model of political legitimacy in the twentieth century. In an exemplary feat of scholarship that draws on years of comprehensive historical research, Ackerman compares the birth and evolution of nine constitutions. Bruce Ackerman is Sterling Professor of Law and Political Science at Yale, and the author of 19 books that have had a broad influence in political philosophy, constitutional law, and public policy. His latest book entitled *Revolutionary Constitutions: Charismatic Leadership and the Rule of Law* explicates Bruce's thesis on constitutionalism. He's devoted a whole chapter, i.e. Chapter 12, on Iran and some analyses in the introduction and Chapter One besides. It should be mentioned that the mainstream literature on law has generally dismissed Iran as a case of dubious constitutional authenticity, if not outright authoritarianism. Challenging the orthodoxy, Ackerman considers the birth of the Islamic Republic of Iran among the

world's original constitutional transitions that define the rise of world constitutionalism. (Ackerman, 2019: 1-53, 166, 295, 324-360, 395; for a book review see: Maftouni, 2019: 4-5)

The prominent topics in our current debates will be about:

1. Ackerman's thesis on three pathways to constitutionalism;
2. The assessment of Iranian 1979 revolution, also called Islamic Revolution, in Ackerman's thesis.

In addition to his latest book, Bruce Ackerman has made helpful remarks on these subjects in his special interview for *Tehran Conference on Constitutional Law*, made in Yale Broadcast Studio (2019).¹

The governments of 20-21 centuries, Ackerman argues, try to legitimate their powers based upon constitutions, in different pathways though. He holds:

“Max Weber ... famously distinguishing between the very different appeals of tradition, charisma, and bureaucratic rationality. This trichotomy remains relevant, but it fails to recognize the distinctive attractions of constitutionalism.”

Trying to fill the gap, Bruce asserts that each pathway of constitutionalism puts up with own features, attractions, and pathologies. (Ackerman, 2019: 1-3)²

Prior to developing this theory, Ackerman has dealt with a variety of issues around constitutionalism in the United States. (Ackerman, 1991, 1995, 1998, 1999, 2002, 2005, 2007, 2010, 2014) Evaluating the philosophical foundations of his view on the pathways of constitutionalism, Ackerman expends compelling efforts. (Ackerman, 1980, 1982, 1989, 1997)

2. The First Pathway: Revolutionary Constitutionalism

Expanding trichotomy of Max Weber, i.e. tradition, charisma, and bureaucratic rationality, Bruce Ackerman declares his own trichotomy. As mentioned earlier, the core of Ackerman's theory of political legitimacy is constitutionalism, varying in cultural and political conditions.

The first version of Ackerman's trichotomy is termed revolutionary constitutionalism. (Ackerman, 2019: 7) In greater detail in the first version, also called the first scenario and the first pathway,³ a revolutionary trend has strenuous efforts to galvanize people against the government. Consolidating the status quo, these movements time after time fail to change the existing governments. However, every now and then revolutionary trends like Iran, Italy, Poland, France, and South Africa⁴ succeed reasonably well, capturing the political power. Despite all differences between these revolutions and countries, all of them share common circumstances, in which “revolutionary insurgents manage to sustain a struggle against the old order for years or decades before finally gaining political ascendancy.” (2019: 3-4)

¹ “Yale Broadcast Studio is a full-service video and audio production department for recording, editing, and distributing high-quality video and audio for teaching, web, YouTube, and TV broadcast.” (<https://broadcast.yale.edu/>)

² Before his book, Bruce Ackerman presented his theory in *Revolutionary Constitutionalism Conference* (2018) in the New Haven.

³ In his book, Ackerman uses the terms “pathway”, “scenario”, “model”, and “pattern” interchangeably. (Ackerman, 2019: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 17, 27, 40, 42, 48, 49, 52, ...)

⁴ Pointing to the ANC, i.e. African National Congress, I should mention that in 1979 in Iran there was no such organization. Rather, there were mosques all over the country. Mosques were revived by the second Pahlavi after destroying by the first, most likely because of the Cold War like what happened in the West. I couldn't resist throwing in this remark that a difference between Iranian mosques and Western churches is that Shiite thought is more or less homogeneous across the country, while I've heard, as a tongue-in-cheek remark by a Christian friend, that almost each church on each street is sui generis!

Successful revolutionary movements go on in four stages, the first of which is attaining political power. Ackerman names the first stage, that is, the time of insurgency, Time One. We are not to think of the first stage as one in which revolutionaries just lean on the brute force strategy. “They also denounce the existing regime as *illegitimate*.” In effect, the canons declared in the hard conditions of Time One as revolutionary principles will play a pivotal role in sustaining the revolutionary movement. Those principles included in the revolutionary pronouncements “set the stage for the construction of the new regime at Time Two,” constitutionalizing the revolutionary charisma. That is to say, revolutionaries try to render their “high-energy politics into a constitution that seeks to prevent a relapse into the abuses of the past and commits the republic to the new principles proclaimed during the long hard struggle of Time One.” (2019: 4)

Reminding us that constitutionalization is not an imperative, Ackerman points to totalitarian dictators like Lenin and Mao. He holds that Lenin and Mao, no less than leaders like Imam Khomeini, Nehru, Mandela, De Gasperi, de Gaulle, and Wałęsa, were revolutionaries against the existing regimes. However, Bruce holds, “the constitutions generated by the Communist Party served as mere propaganda devices for Stalinist and Maoist terror, and failed to impose significant constraints on the subsequent authoritarianisms of Nikita Khrushchev or Xi Jinping.” (2019: 7)

Spawned in Paris by Imam Khomeini, Iranian revolutionary constitution is deemed a positive instance of the first pathway according to Ackerman. (2019: 50) For Ackerman, the right of presidential election in Iran is a genuine right. Accordingly, Iran is regarded as a constitutional government. Replying to those who consider Iranian system to be a totalitarian regime, Bruce compares Iranian constitution with the constitution of the United States and demonstrates similarities between two constitutional institutions: Iranian Supreme Leader and American Supreme Court. (2019: 324-354)

“American Supreme Court justices, like the Supreme Leader, have life tenure—and also claim the right to safeguard the regime’s fundamental values when they are endangered by popularly elected institutions. Obviously, the value commitments of the two regimes are different; ... These differences are important. But they should not disguise the feature that the United States and Iran share in common: both are separation-of-powers systems that emerge from revolutionary constitutional traditions.” (2019: 325)

3. The Second Pathway: Reformist Constitutionalism

Although Bruce speaks of three patterns, he expands upon the first pattern in greater detail. He even has included the first pattern in the name of his book: *Revolutionary Constitutionalism: Charismatic Leadership and the Rule of Law*.

Anyway, after the first model we will turn to the second pathway.

In the second scenario, while popular movements are seeking to change an existing regime, a trend from inside the existing regime takes on strategic concessions, dividing the outsiders into two groups of moderates and radicals. Such being the case, insiders ask moderate group to abandon the radical group, that is, to join the existing regime. “This co-optation strategy culminates in landmark reform legislation that allows the “sensible” outsiders to join the establishment—and thereby reinvigorates the establishment’s claims to legitimate authority.” (Ackerman, 2019: 4)

As an instance of Ackerman’s second ideal type, he speaks of Great Britain.

“Great Britain provides a paradigmatic example. During the Napoleonic Wars, its governing elite repudiated revolution as a model for legitimate transformation. But over the next generation, the establishment refused to support hard-liners, like the Duke of

Wellington, who were determined to suppress all efforts at fundamental change. Instead, “moderate” insiders reached out to “sensible” outsiders to support the Reform Act of 1832. This set the stage for further acts of strategic co-optation at later moments of popular confrontation. During the twentieth century, perhaps the most salient example was the Parliament Act of 1911, which legitimated the politics of redistribution characteristic of the modern welfare state.” (Ackerman, 2019: 4-5)

Comparing and contrasting the two first patterns, i.e. revolutionary outsiders and reformist insiders, Ackerman believes that both of them emerge “emerge out of high-pitched struggles” while their outcomes vary. In the revolutionary-outside scenario, the existing regime is totally changed. But in the reformist-insiders scenario, the existing regime can weaken outsider momentum by making strategic concessions to the moderate revolutionary outsiders. (Ackerman, 2019: 5-6)

4. The Third Pathway: Elite Construction Constitutionalism

After the reformist constitutionalism, we turn now to the third scenario of constitutionalism. In the third pattern, called elite construction, the story begins from the point at which an existing regime starts decaying from within. However, the populace does not embark on revolutionary movements. Ackerman explicates as follows:

“The emerging power vacuum is occupied by previously excluded political and social elites, who serve as a principal force in the creation of a new constitutional order. Sometimes the new constitution allows the old elites to retain a significant share of power; sometimes it doesn’t. But whatever the particularities, the key point is that the new regime is an elite construction, not a revolutionary creation.” (Ackerman, 2019: 6)

As an example of the third pattern, Bruce puts forward the case of Spain.

“Franco’s death propelled the Falangist regime into a succession crisis. Haunted by memories of the Spanish Civil War, moderates led by King Juan Carlos preempted another revolutionary upheaval by reaching an accommodation with Franco’s bitterest enemies. Resisting hard-line pressures, the young king appointed Adolfo Suárez prime minister, who reached out to bitter opponents—most notably Santiago Carrillo, leader of the illegal Communist Party. With the support of the army chief of staff and the leader of the Spanish Church, Suárez prevailed upon the Falangist legislature to pass a Law for Political Reform, setting the stage for free elections that included the Communists. When the electorate gave left and right extremists low levels of support, elite moderates were in a position to elaborate a democratic constitution, which was overwhelmingly approved by the voters at a referendum.” (2019: 6-7)

Although the referendum was a crucial part of this scenario, it was not following mass mobilization unlike the revolutionary constitutionalism—for example what happened in 1979 in Iran. For in Spanish case, the decision of King Juan Carlos was the most crucial part of constitutionalism. In 1981, it was King Carlos who could prevent the coup d’état against the existing regime, thereby emerging the elite constitution of a new legitimate government. (See: 2019: 7)

Contrasting the third and the first pathways, Ackerman holds that in the Elite Construction Constitutionalism there is no revolutionary movement but it is a camp of elite who reconstruct the constitution, instituting a new constitutional order.

On the other hand, the difference between the third pathway and the second pathway of constitutionalism is that in the third pattern the existing regime confronting a severe crisis might maintain a small part of

political power. However, in the second pattern the existing regime making strategic concessions maintain the main part of political power. Moreover, the constitutions of the third pattern differ widely from the constitutions of the second model that are based on some succinct strategic concessions. (2019: 6)

5. Conclusion

Two aspects of Ackerman's theory go as follow. The first aspect involved in Weber's theory of legitimacy and its weak spot. So displacing Weber's trichotomy, he puts forth a groundbreaking version of legitimacy in our century. As he once put it, "It's passed time to move me on Weber's favorite list."

Pathways to constitutionalism can be categorized into three ideal-types:

1. revolutionary constitutionalism,
2. establishmentarian model, in which the insider-establishment gives strategic concessions to moderate outsiders,
3. elite construction.

Or put another way,

1. outsider revolutions, like the United States, South Africa, India, France, Italy, and Poland (out of revolution track)
2. insider evolutions, like Great Britain, Canada, New Zealand, and Australia (out of establishment track)
3. outsider elite, like Germany and Spain (out of elite construction track)

The main problem of path one is dictatorship in relevant cases, while the problem of path two is disestablishment and the problem of path three is that the elite constructions can't point to the broad popular legitimacy earned by revolutionary constitutionalism, lacking a long history of success.

The second aspect of Ackerman's theory anchored to Iran and its 1979 Islamic revolution. Iran, and Ayatollah Khomeini's leadership of its constitutional revolution, occupy a prominent position in this landmark contribution. A case of revolutionary constitutionalism, the Iranian experience compares with France, Italy, India, and South Africa, and contrasts with Mao's China and Stalin's Soviet Union.

References

- Ackerman, B. (2007). *Before the Next Attack: Preserving Civil Liberties in an Age of Terrorism*, Yale University Press.
- Ackerman, B. (2019). *Revolutionary Constitutionalism: Charismatic Leadership and the Rule of Law*, Cambridge, Harvard University Press.
- Ackerman, B. (1980). *Social Justice in the Liberal State*, New Haven, Yale University Press.
- Ackerman, B. (1997). "Temporal Horizons of Justice," *Journal of Philosophy* 94 (6):299.
- Ackerman, B. (2005). *The Failure of the Founding Fathers: Jefferson, Marshall, and the Rise of Presidential Democracy*, Cambridge and London: Harvard University Press.
- Ackerman, B. (2010). *The Decline and Fall of the American Republic*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ackerman, B. (1991). *We the People, Volume 1: Foundations*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ackerman, B. (1998). *We the People, Volume 2: Transformations*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Ackerman, B. (2014). *We the People, Volume 3: The Civil Rights Revolution*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ackerman, B. (1982). "What is Neutral about Neutrality?," *Ethics* 93 (2):372-390.
- Ackerman, B. (1989). "Why Dialogue?," *Journal of Philosophy* 86 (1):5-22.
- Ackerman, B. and Alstott, A. (1999). *The Stakeholder Society*, New Haven, Yale University Press.
- Ackerman, B. and Golove, D. (1995). *Is NAFTA Constitutional?*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ackerman, B. and Ayres, I. (2002). *Voting with Dollars: A New Paradigm for Campaign Finance*, New Haven: Yale University Press.
- Ackerman, B. and Albert, R. (2018). *Revolutionary Constitutionalism Conference*, New Haven, Yale Law School, August 24-25.
- Bendix, Reinhard. (1977). *Max Weber: an intellectual portrait*, Oakland: University of California Press.
- Farabi, A. (2003). *Ara Ahl al-Madinah al-Fadilah wa Mudadatiha*, ed. A. Bumelham, Beirut: Dar wa Maktaba al-Hilal.
- Farabi, A. (2004). *al-Fusul al-Muntaza'ah*, ed. H. Malikshahi. Tehran: Soroush.
- Farabi, A. (1968). *Kitab al-Huruf: The Book of Letters*, ed. Muhsin Mahdi, Beirut: Dar al-Mashriq.
- Farabi, A. (1987). *al-Mantiqiat*, (Vol. 1), ed. M. Danishpajuh, Qom: Maktaba al- Marashi.
- Farabi, A. (1991). *al-Millah wa Nusus Ukhra*, ed. M. Mahdi, Beirut: Dar al-Mashriq.
- Farabi, A. (1997). *al-Siasah al-Madaniah*, ed. H. Malekshahi. Tehran: Soroush.
- Farabi, A. (2005). *Tahsil al-Sa'adah wa al-Tanbih ala Sabil al-Sa'adah*, trans. A. Jaberi Moqaddam, Qom, Dar al-Hoda.
- Greene, Amanda R. (2017). "Legitimacy without Liberalism: A Defense of Max Weber's Standard of Political Legitimacy", *Analyse & Kritik*, vol. 39, Issue 2: 295–323
- Maftouni, N. (2019). "Book Review: *Revolutionary Constitutions: Charismatic Leadership and the Rule of Law*", *Socrates: The Socratic Inquiry*, vol. 1, Issue 3.
- Maftouni, N. and Baharluyi, C. (2011). "The Authority of Jurisprudent (Velayat-e Faqih) in Farabi's Philosophical System", *Political Science*, vol. 14, Issue 55.
- Smith, R. W. (1970). "The Concept of Legitimacy", *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*, vol. 35, 17–29.
- Waters Tony, Dagmar Waters. (2015). *Weber's Rationalism and Modern Society*, London: Palgrave.

ARAP-İSRAİL SORUNU: AVRUPA BİRLİĞ'İNİN TUTUMU

Hüseyin ADİYEV

Yüksek Lisans Öğrencisi, T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler
Anabilim Dalı

ÖZET

İsrail-Arap Savaşları, tarihin her döneminde farklı nedenlerle alevlenmiş, tüm dünyanın sorunu haline gelmiştir. Zaman zaman büyük güçler bu soruna çözüm odaklı politikalar, raporlar, bildirimler veya askeri güçlerle etkide bulunmaya çalışmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, savaşların çıkma nedenini, bölgenin ve diğer ulusların nasıl etkilendiğini, büyük güçlerin, özellikle de AB'nin çözüm odaklı politikalarına rağmen günümüze kadar devam eden savaşları ortaya koymaktır.

Birinci bölümde bölgede gayri-Arap toplumu adını alan Yahudilerin bağımsızlık süreci, bölgeye göçleri ve İngiliz Manda Devri zamanı yayınlanan raporlar incelenmiştir. Yanı sıra bölgede Araplara rağmen Yahudi devletinin kuruluşu ele alınmıştır.

İkinci bölümde sıcak savaşlar ve sonuçları ve Avrupa'nın Topluluk halinde bölgeye girişi ele alınmıştır. Üçüncü bölüm AB'nin bölgeye özellikle de İsrail-Filistin sorununa ilişkin yaklaşımları ve yürüttüğü politikaların tarihsel süreci ele alınan diğer konulardan biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz İçin Birlik, Akdeniz Politikası, Aliya devirleri, Arap-İsrail savaşları, Avrupa, Avrupa birliği, Avrupa Birliği'nin Komşuluk Politikası, Avrupa-Arap Diyalogu, İsrail, Küresel Akdeniz Politikası, Ortadoğu, Siyonizm.

ABSTRACT

The Israeli-Arab Wars have flared up for different reasons in every period of history and have become the problem of the whole world. From time to time, great powers tried to influence this problem with solution-oriented policies, reports, declarations or military forces. The main purpose of this study is to reveal the reasons why wars broke out, how the region and other nations were affected, and the wars that have continued until today despite the solution-oriented policies of the great powers, especially the EU.

In the first part, the independence process of the Jews, who were named as the non-Arab community in the region, their immigration to the region and the reports published during the British Mandate Period were examined. Besides, the establishment of the Jewish state despite the successive Arabs has been discussed.

In the second part, the hot wars and their consequences and the entry of Europe into the region as a Community are discussed. The third chapter has been one of the other issues discussed in the EU's approaches to the region, especially regarding the Israel-Palestine problem, and the historical process of its policies.

Keywords: Aliya periods, Arab-Israeli wars, Europe, European Union, European-Arab Dialogue, Global Mediterranean Policy, Israel, Mediterranean Policy, Middle East, Neighborhood Policy of the European Union Union for the Mediterranean, Zionism.

Al-Fārābī's 'VIRTUOUS CITY' AND THE NEW TECHNO-POLITICS

Prof. D.Sc. Bogdana TODOROVA

IPS-Bulgarian Academy of Science, al Head of Department "Social theories, strategies and prognoses"

ABSTRACT

Besides its influence on human life and the health sector, it is necessary to mention that the pandemic of Covid-19, has cost a lot of consequences in terms of politics. From the point of view of social sciences, this unexpected virus overwhelms the established forms of policymaking and enables the transition to new political discourses and practices. Europe, which has been destroyed by identity politics, remains demolished by the new isolationist dynamics of techno-politics. The aim of the article is to analyze a new techno-politics reality, its influence, and how to re-create a new 'virtuous city'. The analysis is set in three phases: a 'non-virtuous city', a new techno-politics, and a 'virtuous city' as a new path. A phenomenological approach is used as a qualitative research method, in order to achieve in-depth and detailed knowledge. In conclusion, a sense of urgency to return to the 'virtuous city', is created, which serves as a model for the most complete and natural communication for achieving common good and a dignified way of life. As the crisis escalate we need to face the legacy of the great philosopher al-Fārābī and build our own 'virtuous city'. Every form of social deconstruction must be opposed by virtues - justice, humanity, tolerance, which in return, will transform morality from a speculative construct into an effective component for sustainable development.

Keywords: COVID-19, al-Fārābī, techno-politics, 'virtuous city'

'A virtuous city resembles a perfect, healthy body, all the organs of which help each other to sustain the life of a living being and make it as complete as possible.'

Introduction

With the pandemic of Covid-19, a new phase is beginning, which will not resemble what people are generally used to and may not be as liberal but eventually might start to feel unpleasant and even become dangerous. In such a time of dynamic change, we must sadly acknowledge that joint efforts can not be started so quickly, and unfortunately, we will have to teach ourselves how to be patient, while our pain and hopelessness grow daily. This will undoubtedly result in serious social and political turmoil that will most probably aggravate the situation. From the point of view of social sciences, this unexpected virus overwhelms the established forms of policymaking and enables the transition to new political discourses and practices. Europe, which has been destroyed by identity politics, continues to be demolished by the new isolationist dynamics of techno-politics.

Nevertheless, this blow to the political and economic integrity and solidarity of Europe is a consequence of its transformation into a 'non-virtuous city' if we use the comparison of the great Arab philosopher al-Fārābī.

Method

A phenomenological approach is used as a qualitative research method, to achieve in-depth and detailed knowledge. Philosophy of history is also used both as a way of analysis and as an intellectual discipline.

Literature Review

Despite the significant contribution to the history of philosophy and cultural theory (Fakhry, 2004), al-Fārābī has received little attention in the West.

The first monograph on it in Europe was published in the late 19th century, in 1889 by the German scientist M. Steinschneider. In 1890, Fr. Ditzer published a collection of works by al-Fārābī in German. In 1934, in Paris, the work of the French-speaking Arabist Ibrahim Madkour was published: *Al-Farabi's Place in the Arab School of Philosophy*. (La place d'al-Farabi dans l'école philosophique Arabe). R. Netton published in 1992 a short study entitled: *Al-Farabi and His school*. These works are not enough to acquaint with his metaphysics and general philosophy. We should also note the works of M. Mahdi, R. Walzer, F. Najjar and D. Dunlop, who analyze in detail the philosophical problems in the treatises of al-Fārābī.

I have tried in this paper to give a comprehensive account of al-Fārābī's contribution to political theory and his impact on the geopolitical trends both the Muslim world and Europe, referred to his 'Virtuous city' (al-Madinah al-Fadilah), 'Civil Polity' (al-Siyasa al-Madaniya) and 'al-Farabi: Perfect state' (Journal of American Oriental Society). A close parallel between the state and the body developed in al-Farabi's principal political treatises, including the Virtuous city and Attainment of Happiness (Ta il al-sa'ada). His thought became dominated by ethical and political concerns and dedication to the search for happiness, with its two components of knowledge (*Ilm*) and virtue. The concept of 'happiness' is considered in the political and social context as a future project, as the achievement of social and cultural level, where the principles of civil harmony will prevail and the concept of the virtuous city as the prototype of the civil society. (Azerbaiyev, A.D., J.N.Nurmanbetova, 2016)

Another practical aspect of the study became the idea of the uniqueness and self-worth of each person, associated with the idea of human virtues and the formation of moral culture, especially today when we are overwhelmed by fear, despair and depression caused by the covid crisis. (Altaev 2020: 123) Valuable for this article are R. Hammond's ideas for a bridge between East and West and al-Farabi's contribution to the awakening of Europe, reviving the Hellenic heritage (Suleymanov, Olzhas 2010) and explaining to her the legacy of Aristotle. (Massignon, L. 1998)

Examining moral values through the prism of fundamental categories such as intellect and wisdom, justice and humanity makes it possible to construct a new model of society - the 'virtuous city'. (Kasaymzhanov, 2014)

Discussion

A "non-virtuous" city

Europe suffers the most from the epidemic. It continues to display an inability to use the "common good" and "public benefit" in crises. Recently, with the rise of the radical right in Europe, identity politics has gained considerable momentum and far-right parties have become the partners in power, either directly or by likening mainstream parties to themselves.

In addition to breaking down the identity of the Union, the first political trend that Covid-19 will displace is far-right identity politics. However, the disruption of identity politics does not mean that the Union will save the future. Because techno-politics, which replaces identity politics, also prefer the

closure of territorial and social borders. The fact that each country makes its health issue a priority eliminates the political-economic integrity and solidarity that are the most vital engine of the EU. To summarise, the EU, which has been destroyed by identity politics, continues to be destroyed by the new isolationist dynamics of techno-politics.

The people of the "*virtuous city*" want to be respected and valued, not only by their fellow citizens, but also by the world, and it is the governing city's responsibility to not only seek prosperity or pleasure for itself but to seek instead values such as valour, honour and glory. When this desire generates opposing results and the public treasury is squandered for unjustified expenses, then the "*virtuous city*" degenerates to a city of tyranny and declares a status of a so-called '*conquered city*'. A city, as al-Fārābī calls '*predatory*', is surrounded by foreign powers as well as by its inhabitants, who slowly start to become subordinate to their interests and desires. They become rude and aggressive, thirsty for luxury, blind consumers.

From his point of view, such state of a city slowly starts to resemble the '*city of the ignorant*'⁵ (which is described as the worst possible construction of a city since its inhabitants are inept to believe, appreciate or comprehend the true essence of happiness). People can identify good within the so-called "*supposed goods*", such as a sound body, wealth and pleasure, selfishness, prestige and high social status. The opposite of such alleged goods is identified by them with misery. Such freedom generates a wide range of opportunities to pursue profit and achieve one's desires, which in return leads to undesirable separation and chaos.

In a city like this, the most respected are those, who are free to pursue their private ends and interests. The governing body of such a city is recognized as the legitimate governor of the state, capable of providing what is necessary to the people. Regardless of the widening gap between him and his subordinates, this ruler will remain forever their preferred choice. The nation is drawn to such kind of ruler and will undoubtedly continue to support and contribute to his glory.

By becoming residents of the so-called '*predatory city*', people have lost such values and continue to blindly serve as residents of the '*city of alienation*', subject to a new radical ideology that escapes from following old norms and traditions or the ability to "reproduce" - does not allow the conduct of some social practices under the pretext of Covid-19.

A new techno-politics reality

Following the analysis of Ali Balci⁶ and Tuncay Kardas⁷ we can outline three main characteristics of a new techno-politics reality:

Firstly, COVID-19 has a characteristic to hamper politics. The most important reason for this is the conflict between the traditional logic of politics, which discriminates between friends and enemies, and health-based techno-politics. This dispute also influences the decision-making dynamics. The social-economic decisions about the future of a country are left to the private-technical information regimes and

⁵ al-Fārābī divides the "non-virtuous city" (al-Madinah al-Fadilah) into four subspecies - the ignorant, the wayward, the depraved, and the renegade. They are subdivided into: the city of necessity (people are searching for the things they need in order to survive — food, water, shelter), the city of ignominy (its inhabitants are engaged in the accumulation of wealth from all sources), the city of baseness (its inhabitants seek pleasure, but everyone seek it based on their own wishes and desires), the city of honor (the Platonic timocracy, the closest to the perfect city), the city of conquest (the city of tyranny) and the democratic city (the one in which people believe that everyone should be allowed to satisfy their desires without restriction).

⁶ Ali Balci is a political scientist at Sakarya University in Turkey's Black Sea region.

⁷ Tuncay Kardas is director of the Middle East Institute of Sakarya University.

representatives. COVID-19 outbreak has demonstrated that the political reflexes introduced at first are dramatically dysfunctional, and a new style of politics that elevates technology/technical information replaces it. A good example is how successful crisis management has made political power more acceptable even in the eyes of the opponents.

Secondly, civil society and solidarity politics around the world are replaced by policies of strict controls, which make a social isolation priority. This is also a development closely related to the political technique. Indeed, the introduction of politics into a techno-political form not only pushes the average citizen further out of corporate politics but also challenges preliminary assumptions about the functioning and nature of the state. This new form makes the state that holds devices of controlling health-technical regimes even more advantageous to the individual. Society, which is trying to find its way between the faltering economic structure and the volatile political practices, is becoming more confused. Society can not find another way except to surrender itself to this language and politics of health, which is emerging as a new ideological device.

Thirdly, there is a leap in social formation and communication shifting to more virtual realms. The mediocrity, which ideology “calls” the individual as the subject, is disappearing. The school, the most important medium of social reproduction, is shifting to the digital space by changing form and content, heralding a radical change. While this is a trend we have been experiencing for a long time, with the recent global Covid-19 epidemic, the traditional mechanisms of socialization that have taken the individual are seriously shaken. Another consequence of this new state is that it is easier to control individual opportunities and initiatives in one direction. With the coronavirus epidemic crisis, the increase of false communication and the shift to urgent sectoral language with virtual communication, make the future of social movements more pessimistic.

A ‘virtuous city’ as a new path

The idea of returning to al-Fārābī’s ‘*virtuous city*’⁸ is not a utopia. It is related to the geopolitical context of his political thought. (Kasaymzhanov, 2014) Like Aristotle, he linked politics to geography, but also added a territorial component. In the *vast* (humanity), *intermediate* (people), and *small* (city) communities, identified by al-Fārābī with the inhabited world, we can find a modern analogue of global, regional and national players.

In the ‘*Virtuous City*’ and ‘*Civic Polity*’, known as the ‘*Principles of Existing Things*’, al-Fārābī developed the idea that human perfection can only be achieved by uniting with other people.

“*By nature, each person is structured in such a way that to exist and achieve the highest perfection, he needs many things that he cannot provide for himself, and therefore he needs a community of people, each of whom must provide for him. One of the whole set of things he needs.*” (Aristotle, 208)

Like Plato, al-Fārābī divides people according to the type of their socially useful activity, without generating an idea of inequality. People are united by a common goal - to achieve happiness. Happiness, as a leading category in al-Fārābī’s ethics, cannot be achieved alone, in isolation. It is achievable in a virtuous city, along with justice. The pursuit of ethically responsible behavior and civic participation (the ability to be an active citizen and to transform oneself and the world) is directly related to the concept of social justice and its influence on political decisions. The acquisition of skills for effective political and social participation leads to the opportunity to plan and organize the activity and to assess the potential

⁸ A prototype actually existed in IX-XI, in a city in Southern Arabia (Bahrain). As a theoretical prototype al-Fārābī, uses Plato’s “State” as a social utopia of Antiquity. “*A Treatise on the Views of the Residents of the Virtuous City*” is one of the first political works in the Muslim world.

consequences of actions, while taking into account the positive and negative experiences. Every form of social deconstruction must be opposed by virtues such as: justice, humanity and tolerance, which conversely, will transform morality from a speculative construct into an effective component for sustainable development.

His '*Civic Polity*' develops and interprets Plato's thoughts on virtue in the light of the Islamic worldview, but connects the right order of society with the education of citizens. Today it is especially important for modern universities to educate citizens of the world and harmoniously and simultaneously to develop two main components - technological and spiritual moral. The great challenge is to form citizens of a virtuous society, based on the synthesis of knowledge and spirituality. Nowadays when the civil society and the politics of solidarity all over the world are being replaced by policies of strict controls, it is necessary to re-birth al-Fārābī's '*civil society*'.

The '*virtuous city*' symbolises the ideal, '*the ignorant*' is the reality. The opportunity for knowledge gives us the epistemological optimism⁹ and ethical intellectualism that we need today.

At the time of a leap in social formation and communication shifting to more virtual realms, the '*virtuous city*' is a model for possible and full-fledged communication, within which a person can achieve the highest good and a dignified way of life. The order and high moral qualities serve as the main features of the city not only for its inhabitants, but above all for its rulers. What it offers is a symbiosis of politics, philosophy and morality, of religion and legal theory in the general doctrine of politics. Similar model, in the context of political philosophy, should not be interpreted as "totalitarianism" aimed at suppressing human freedom in the name of future perfection, but as a possible desired future.

Conclusion

Al-Fārābī's philosophical legacy offers a new formula for Europe - combining morality, religion and legal theory into a common policy. The moral characteristics indicated by him necessary for the statesman - love of truth and nobility become the ideal norm. The governance offered by al-Fārābī is possible with a certain structural organization based on the virtues, moral purity and tolerance of the inhabitants. Similar to the past, when his ideas influenced the development of the medieval European Renaissance, nowadays they can revive discursive reasoning and develop a new European Renaissance.

The concept of a *world-city*¹⁰, is not just a metaphor, but a reference to in-depth reflections, because the city is connected to the future and is an indicator of the level of development of human society as a whole. al-Fārābī's social model for a united community is completely achievable in modern Europe.

The Covid crisis even more clearly outlines the need for such worldview, which can turn morality into a framework for the rational-cognitive and practical activity of man and solve the conflict between the traditional logic of politics and health-based techno-politics.

References

Daniel E. Burns. "Al-Farabi and the Creation of an Islamic Political Science", "*The Review of Politics*" 78, 3 (2016).

⁹ The concept of '*Enlightenment absolutism*' had a strong influence on 18th-century European social philosophy.

¹⁰ Игнатенко, А.А. *В поисках счастья. Общественно-политические воззрения арабо-исламских философов средневековья*, -М.: МЫСЛЬ, 1989, с.56 [Ignatenko, A.A. *V poiskah schastyia. Obshtestvenno-politicheskie vozzreniya arabo-islamskih filosofov srednovekovyya*, -M.: Maysly, 1989, s.56]

- Erwin I. J. Rosenthal. *Political Thought in Medieval Islam: An Introductory Outline*, Cambridge: Cambridge University Press, 1958.
- Fakhry, M. *al-Farabi: Founder of Islamic Neoplatonism: His life, Works, and Influence*, Oxford, 2002.
- Hammond, R. *The Philosophy of al-Farabi and its influence on Medieval Thought*. New York: Hobson Book Press.
- Madkour, I. *La place d'al-Farabi dans l'ecole philosophique Arabe*. P., 1934.
- Mahdi, M. *The Philosophy of Plato and Aristotle*, New York: Glencoe Press, 1962. Includes the *Attainment of Happiness*.
- Mahdi, M. *Al-Farabi and the Foundation of Political Philosophy*, With a Foreword by Charles E. Butterworth, Chicago: University of Chicago Press, 2001.
- Najjar, F. and Mallet, D. *L'harmonie entre les opinions de Platon et d'Aristote*, Damascus: Institute Francais de Damas, 1999.
- Nadja, G. Al-Farabi's Philosophy of Society and Religion In: *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Edition 2019), edited by Edward N. Zalta, <https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/al-farabi-soc-rel/>, Last seen: [30.07.2020].
- Walzer, R. *Al-Farabi on the Perfect State*, Oxford: Clarendon Press, 1985.
- Аль-Фараби. *Трактат о взглядах жителей добродетельного города*// *Философские трактаты*. Наука, 1972. [Al-Farabi. Traktat o vzglyadah zhiteley dobrodetelnogo goroda// Filozofskie traktatay. Nauka, 1972.]
- Аль-Фараби. *Ал-Мадина аль-фадила*.-Истанбул, 1985. [Al-Farabi. *Al-Madina aly-Fadila*.-Istanbul, 1985.]
- Аристотел. *Политика*, София, Отворено общество, 1995.[Aristotle. *Politika*, Sofiya, Otvoreno obshtestvo, 1995.]
- Платон. *Държавата*, Книга осма, С., Сонм, 2006.[Platon. *Darzhavata*, Kniga osma, S., Sonm, 2006.]
- Касымжанов, А. „Добродетельный город“, т.1 – Алматы, 2014. [Kasaymzhanov, A. „Dobrodetelnyay gorod“, t.1 – Almatay, 2014.]

FARABI VE KANT'TA AKIL-AHLAK-TOPLUM İLİŞKİSİ

Prof. Dr. Bünyamin Duran
Manisa CBÜ İİBF

ÖZET

Farabi, 870-950 yılları arasında yaşamış ünlü bir Türk filozofudur. Aristoteles'ten sonra "İkinci Muallim" olarak bilinir. İmanüel Kant, 1724-1804 yılları arasında yaşamış bir Alman filozofudur. Kant, İslam felsefesinden geniş ölçüde etkilenmiş bir düşünürdür.

Farabi, insan aklını çeşitli dereceleriyle ele alır ve onu İlahî Akıl ile ilişkilendirir. Öncelikle akıllı pratik (pratik) akıl ve teorik (teorik) akıl olarak ikiye ayırır. Buradan hareketle o, çok detaylı bir akıl teorisi geliştirir. Akıllı, en basitten ilahi olana kadar farklı derecelerde sınıflandırır. Ona göre insan akıllı pasif, ilahi akıl ise aktiftir. Pasif insan zihni, potansiyel akıl ve bilfiil (aktif) akıl olarak ikiye ayrılır. Çocukların zihinleri potansiyeldir, buna karşılık kişinin dış dünyadan edindiği deneyimlerle şeylerin doğasını anlamaya başladığı akıllı bilfiil akıldır. Bilfiil insan akıllı ile İlahî akıl arasında, iki akıllı birbiriyle ilişkilendiren başka bir insanî akıl düzeyi vardır; Farabi buna 'mustefad akıl' (aydınlanmış diyebiliriz) diyor. Aydınlanmış bir akıl düzeyi, bilinçli entelektüel ve bedensel eylemler yoluyla elde edilebilir. Bu aşamaya gelebilmek için bireylerin kaba hayvani içgüdülerinin etkisinden kurtulmaları gerekir.

Farabi, aydınlanmış aklın yansımasını önce devlet başkanında ve 'erdemli şehir' olarak tanımladığı toplumsal yapıda inceler. Ona göre aklın devlet başkanındaki yansımaları adalet, bilgelik, yiğitlik, cömertlik, bedensel zevklerden kaçınma, basiret, bilgiye önem verme ve saygı duyma, dürüstlük, geleneğe bağlılık, güçlü fiziksel ve ruhsal niteliklerdir. Devlet başkanı tarafından teşkilatlandırılan ve ilgili niteliklerle donatılmış erdemli şehrin sakinleri de benzer yüksek faziletlere ve ahlaki ilkelere sahiptir. Kaba hayvan içgüdülerinin etkisi altında hareket eden birey ve topluluklar, onun cahil, gaddar, saldırgan, sömürücü, hedonist dediği toplumsal yapıları oluşturur.

Kant da akıllı teorik ve pratik olarak ikiye ayırır. O, numen/metafizik alemin bir nesnesi olan Saf Pratik Akıl adını verdiği akıldan ahlakı, iradeyi ve insan özgürlüğünü, Tanrı'yı, doğal hukuku ve devlet yapısını (numen cumhuriyeti) üretir.

Anahtar Kelimeler: Farabi, Kant, Akıl

THE RELATIONSHIP OF MIND-MORAL-SOCIETY IN FARABI AND KANT

ABSTRACT

Farabi is a famous Turkish philosopher who lived between 870-950. He is known as the 'Second Teacher' after Aristotle. Immanuel Kant is a German philosopher who lived between 1724-1804. Kant is a thinker who was influenced by Islamic philosophy so to say "I am subject to Arabic philosophy" on the cover of his doctoral thesis, and even did not hesitate to reflect his degree of influence so to write "bismillah" in Arabic letters on the top corner of the cover of his thesis.

Farabi deals with the human mind with its various degrees and associates it with the Divine Mind, the Active Mind. First of all, he divides the mind into two as practical (practical) reason and theoretical (theoretical) one. From this point of view, he develops a very detailed theory of mind. He classifies the mind in different degrees from the simplest to the divine. According to him, the human mind is passive and the divine mind is active. The passive human mind is divided into a-potential mind and b-active mind

(kinetic). Children's minds are potential minds; the mind, on the other hand, is the active mind, in which a person develops and begins to understand the nature of things with the experiences he has gained from the outside world. Between the active human mind and the Divine Mind, there is another human mind that relates the two minds to each other; Farabi also calls this 'mustefad mind' (enlightened). Enlightened level of mind can be attained through the conscious intellectual and bodily actions. In order to reach this stage, individuals must be free from the influence of their gross animal instincts. The individual who reaches this stage begins to receive universal and sensory particular information from the Divine Mind.

Farabi first examines the reflections of the enlightened mind in the philosopher head of state and in the social structure, which he describes as the 'virtuous city'. The reflection of mind in the philosopher head of state, according to him, are qualities such as justice, wisdom, bravery, generosity, avoidance of bodily pleasures, prudence, giving importance to and respect for knowledge, honesty, adherence to tradition, physical and spiritual health. The inhabitants of the virtuous city organized by the head of state, equipped with the relevant qualifications, are also endowed with similar high virtues and moral principles. Individuals and communities that act under the influence of crude animal instincts form what he calls ignorant, vicious, aggressive, exploitative, hedonistic social structures.

Kant also divides mind into theoretical and practical one. He produces morality, will and human freedom, God, natural law and state structure (noumenal republic) from the mind, which he calls Pure Practical Reason, which is an object of the noumenal/metaphysical realm.

Keywords: Farabi, Kant, Reason

KORONAVİRÜS PANDEMİSİNİN KÜRESELLEŞME SÜRECİNE ETKİLERİ: KÜRESELLEŞMEYE TEMEL YAKLAŞIMLAR AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ
İnönü Üniversitesi, İİBF

ÖZET

Sosyolog Ulrich Beck küreselleşmeyi tanımlayan anahtar kavramın risk kavramı olduğunu ileri sürmüştü. Diğer bir sosyolog Zygmunt Baumann ise küreselleşmenin en genel düzeyde toplumsal yaşamın her alanında giderek görünürleşen belirsizlik dönemi olarak tanımlanabileceğini önermişti. Pandemi süreci karşı karşıya kalınan riskleri ve belirsizlikleri artırdı. Bu risk ve belirsizlikler içinde asıl önemli olan pandemi ile mücadelenin küreselleşme sürecine etkisi oldu. Pandemi ile mücadelede devletler, uluslararası sistemin temel aktörü olarak öne çıktı. Ancak pandemi ile mücadele için bu yeterli olmadı. Çünkü her devlet tek başına kendi ülkesini pandemiden koruyamadı. Pandemi sınırları anlamsızlaştırmıştı. Bu durum pandemi ile mücadelede küresel işbirliğini zorunlu kıldı. Küresel işbirliği, pandemi ile mücadelede devletlerin küresel bağlılığının bir sonucuydu. Çalışmada pandemi ile mücadele sürecinin küreselleşmeye etkisi, devletlerin güçlenmesi ve küresel işbirliği gereğinin artması bağlamında incelenecektir. Bu bağlamda küreselleşmeye farklı yaklaşımlardan aşırı küreselleşmeciler, reddiyeciler ve dönüşümcülerin tezleri değerlendirilecektir. Çalışma nitel karakterli bir araştırma olarak tasarlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Pandemi, Devlet.

THE EFFECTS OF CORONAVIRUS PANDEMIC ON THE GLOBALIZATION PROCESS: AN ASSESSMENT OF THE FUNDAMENTAL APPROACHES TO GLOBALIZATION

ABSTRACT

Sociologist Ulrich Beck suggested that the key concept that defines globalization is the concept of risk. Another sociologist, Zygmunt Baumann, suggested that globalization could be defined as increasingly visible uncertainty in all aspects of social life at the most general level. The pandemic process has increased the risks and uncertainties faced. In these risks and uncertainties, the main thing was the effect of the fight against the pandemic on the process of globalization. In the fight against the pandemic, states have emerged as the main actors of the international system. However, this was not enough to combat the pandemic. Because not every state alone has been able to protect its own country from the pandemic. The pandemic had rendered the boundaries meaningless. This necessitated global co-operation in the fight against the pandemic. Global cooperation was the result of the global commitment of states in the fight against the pandemic. In the study, the impact of the pandemic fight against globalization will be examined in the context of strengthening states and increasing the need for global cooperation. In this context, the thesis of extreme globalists, rejectionists and converters from different approaches to globalization will be evaluated. The study was designed as a qualitative research.

Keywords: Globalization, Pandemia, State.

1. GİRİŞ

1990'larda "geçici bir heves" (Waltz 2000: 47) olarak nitelendirilen küreselleşme, ister olumlu ister olumsuz olarak ele alınsın, kendisine referans verilmeksizin çağdaş dünyanın açıklanamayacağı bir kavramdır. Çünkü küreselleşme "çağdaş yaşamı tanımlayan başlıca niteliklerden biri"dir (Holton 1998: 1). Bu niteliği gereği oldukça popüler olan küreselleşmeyi anlamak, yaşanan çağ ve bu çağda

meydana gelen yeni gelişmeleri anlamakla eşdeğerdir. Bu tespiti yapmak ne kadar kolaysa küreselleşmeyi anlamak da o kadar zordur.

Küreselleşme, siyasetten ekonomiye, toplumsal olandan ekolojik olana, teknikten kültüre kadar hayatın çok geniş bir alanını etkileyen çok boyutlu değişim ve dönüşümleri içermektedir. Sosyal olguların farklı siyasal ve ideolojik bağlamlarda farklı anlamlandırılması gerçeği, küreselleşme sürecinde oluşan gelişmelerin açıklanmasına da etki etmektedir. Böylece kendisi çok boyutlu olan küreselleşme süreci farklı okumalara tabi tutulabilmekte ve farklı açıklamalara kaynaklık etmektedir.

Bir grup küreselleşmeyi yeni bir dönem olarak nitelemektedir. Bu yeni dönemde sınırlar önemsizleşmiş, ekonomik ve siyasal açıdan devletlerarası karşılıklı bağımlılık artmıştır. Bu artış o kadar yoğun yaşanmaktadır ki, tarihin hiçbir döneminde bu kadar yoğunlukta bir karşılıklı bağımlılık olmamıştır. Ama bir başka gruba göre küreselleşme eskiden kopuşu temsil eden yeni bir dönem değil, modernitenin radikalleşmesidir. Başka bir anlamlandırmaya göre ise küreselleşme denilen şey bir fanteziden ibarettir. Çünkü söz konusu olan ülkeler arası ekonomik bağımlılık ise bu daha önceki tarihlerde de yaşanmıştır. Dolayısıyla yeni olan bir durum söz konusu değildir.

Karşı karşıya kalınan pandemi süreci küreselleşme üzerine düşünmeyi yeniden bir zorunluluk haline getirmiştir. Pandemi sürecinde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların tetiklediği yeni gelişmeler küreselleşmeye temel yaklaşımlarla ilgili yeni durumlar ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada küreselleşme kavramı ve küreselleşmeye temel yaklaşımlar açıklandıktan sonra pandemi sürecinin küreselleşme ile ilgili temel yaklaşımlar üzerinde ne tür etkilerinin olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda çalışmanın temel iddiası şudur: pandemi süreci küreselleşmeye ilişkin temel yaklaşımlarda aşırı küreselleşmecilerin birçok görüşünün yanlışlanması sonucunu doğurmuştur.

2. KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE KÜRESELLEŞMENİN DAYANDIĞI TEMEL DİNAMİKLER

Soğuk Savaş sonrası dünyanın siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel yapılanması ile ilgili süreçlerin tanımlanmasına yönelik bir fenomen olan küreselleşme kavramı, üzerinde görüş birliğine varılmış bir kavram değildir. Bunun üç temel nedeni vardır. Birinci neden, küreselleşme kavramının sosyal bilimlerin genel karakterini taşıyor olmasıdır. Sosyal bilimlerdeki birçok kavram üzerinde görüş birliği yoktur. Kavramı inceleyen çoğu sosyal bilimcinin hareket noktasındaki farklılık sonuca da yansımakta ve farklı kavramsallaştırmalar ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme kavramı söz konusu olduğunda da karşılaşmakta olduğumuz bu gerçeği, konuyu inceleyen sosyal bilimcilerin çalışmalarından izlemek mümkündür.

Ulrich Beck'e (2009: 172) göre küreselleşme, "iktidarın, yönelimlerin, kimliklerin ve ağların görünümünü değiştirerek ulus ötesi aktörlerin egemen ulus devletlerin altlarını oydukları ve bu devletlerin krizle karşılaştıkları süreçleri" ifade eder.

J. E. Stiglitz'e (2002: 9) göre küreselleşme, serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve ulusal ekonomilerin daha fazla bütünleşmesi için olumlu yönde kullanılacak bir güçtür.

Giddens'a (2000: 161) göre küreselleşme, "yerel oluşumların kilometrelerce uzaktaki olaylarca şekillendirilmesi ya da tersi biçimde, uzak yerellikleri birbirine bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yaygınlaşması"dır.

Peter Dicken'e (1992: 1) göre küreselleşme "uluslararasılaşmadan daha ileri ve kompleks bir kavram olup; bu bağlamda mal ve hizmet akımlarının ülke ve bölge sınırları içinde artmasını sağlayan ve ekonomik faaliyetlerin uluslararası alanda dağılımını artırmak suretiyle ulusların fonksiyonel entegrasyonu sağlayan bir olgudur."

Harvey'e (1997) göre küreselleşme "dünyanın küçülerek yoğunlaşması"ni ifade eder. Bunun temel sebebi iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmelerdir. Bu gelişmelerin sonucu Harvey'in ifadesiyle "zaman mekan sıkışması" olarak betimlenebilecek bir gelişme yaşanmış ve dünya M. McLuhan'ın tabiriyle "küresel köy"e dönüşmüştür.

Cerny'e (1995: 596) göre küreselleşme “mal ve varlıkların yapısal farklılıklarının artarak uluslararası siyasal ekonominin temelini kapsama içinde ekonomik ve siyasal yapının bütünleşmesidir.”

Frederick P. Stutz ve Barney Worf,'e (2007: 6) göre küreselleşme, ekonomik ve toplumsal yapıları daha fazla bütünleştiren, zaman geçtikçe çok daha fazla birbirine bağımlı kılan bir süreçtir.

Oman'a (1994: 33) göre küreselleşme “mal ve hizmet akımlarını kapsayan ekonomik aktiviteleri ve bu aktivitelerin bölge ve ülke sınırları içinde artmasını sağlayan, ülke ve bölgelerarası insan akımlarını da dikkate alan mikro ekonomik bir süreçtir”.

Harris'e (1993: 1) göre küreselleşme “mal ve hizmetlerin üretiminin, dağılımının ve pazarlamasının uluslararasılaştırılmasının artmasıdır”

Winham (1996: 640) göre küreselleşme, “uluslararası ticaretteki yayılma, sınırlar arası parasal akımların artması, şirketlerin birleşmeleri ve çok uluslu şirketlerin büyümesidir”.

Küreselleşme kavramsallaştırmalarındaki bu farklılıkların ikinci nedeni, küreselleşme kavramının ifade ettiği çok boyutlu değişim ve dönüşümlerdir. Bu değişim ve dönüşümler, siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik ve çevre temellidir. Ulusal sınırların önemsizleşmesi, ulus devletin egemenlik alanının ulusal sınırlar içinde gerilerken ulus devletin yaygınlaşması, doğrusal olmayan doğası, sürece ilişkin ve ülkeler arası eşitsizlikler küreselleşmenin temel nitelikleri arasında yer alır. Bilginin, insanların, malların ve sermayenin devletler ve toplumlar arasındaki karşılıklı etkileşimindeki artan oran ve hız küreselleşmenin sosyal, ekonomik ve kültürel boyutta oluşturduğu değişimlerden biridir. Küreselleşmenin birlikte anıldığı diğer bir gelişme teknolojiktir. Hayatımızı kolaylaştırması açısından büyük faydalar sağlayan teknolojik gelişmeler, aynı zamanda büyük sorunlar ve tartışmalar da yaratmaktadır. Yapay zeka uygulamaları, hayatımıza sunacağı olumlu katkıların yanı sıra istihdam, etik ve toplumsal örgütlenmelere uygunluk açısından yaratabileceği sorunlar bağlamında da tartışılmaktadır. Küreselleşmeye içkin değişimlerden biri de toplumlar için, başta çevre olmak üzere, artan kırılganlıklar ve sürecin imtiyazlı ulus aşırı ekonomik aktörler tarafından şekillendirilmesidir. Tüm bu boyutları içerecek bir tanım vermek gerekirse küreselleşme, ekonomik, siyasal, kültürel ve ideolojik olarak bir ülkenin değerini etkilemesine izin veren farklı ulus aşırı süreçler ve içsel yapıların birleşiminden müteşekkil dünya ölçeğinde bir fenomendir (Mittelman 1996: 3).

Küreselleşme kavramı üzerinde uzlaşma olmamasının üçüncü nedeni, küreselleşmenin tartışılmaya devam ettiği içinde bulunulan zamanda bile evrimini sürdürmekte olan bir fenomen olmasıdır. Küreselleşmeyi anlamlandıran unsurların değişim hızı, sürekli olarak kendimizi, toplumları ve dünyayı algılayışımızı yeni baştan şekillendirmektedir (Coştu 2005: 3).

Küreselleşme kavramı üzerinde yaygın bir uzlaşmadan söz edilemeye de yukarıda sıralanan tanımlardan hareketle küreselleşme kavramının içerdiği ortak noktalar saptanabilir. Artan karşılıklı bağımlılık, ulus ötesileşme, yeni bir dönemin başlıyor olması, artan riskler, standartlaşma ve heterojenleşmenin birlikteliği, küresel arena bu ortaklıklardan bazılarıdır.

Küreselleşme temel dinamikleri açısından moderniteyle bağlantılı olmakla birlikte onu aşan bir kavramdır. Geleneksel toplumda teritoryal olarak zaman ve mekanın güçlü ilişkiseliliği söz konusuydu. Zaman, mekanik saatle ulaşılan ölçü birliğinin toplumsal örgütlenmede de karşılık bulmasına kadar, hep uzam ve mekan ile ilişkilendirildi. Modernite ise zaman ile uzamın ayrılığı üzerine gelişmiştir. Toplumsal ilişkilerin yerel etkileşim bağlarından kaldırılıp sonsuz uzunluktaki zaman uzam boyunca yeniden yapılandırılması bunun bir sonucudur (Coleman, Sajed 2013: 103). Modern dönemde zaman uzam uzaklaşması artmış, yerel ve uzak toplumsal biçim ve olaylar arasındaki ilişkiler buna uygun olarak esnemiştir. Küreselleşme sürecinde ise farklı toplumsal bağlamlar ya da ülkeler arasındaki bağlantı biçimleri bir bütün olarak dünya üzerinde şebekeleşmiştir (Giddens 1996: 64). Bu nedenle küreselleşme, sosyal gelişmedeki bir kopma ya da kırılma değil, modernleşmenin radikalleşmesidir.

3. KÜRESELLEŞMEYE FARKLI YAKLAŞIMLAR

Küreselleşmenin nasıl anlamlandırılması gerektiği konusunda sosyal bilimciler arasındaki ayrılıklar konuyla ilgili farklı yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda üç farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır: aşırı küreselleşmeciler, şüpheciler ve dönüşümcüler. Her üç grubun da küreselleşme olarak nitelendirilen gelişmeleri farklı bir yoruma tabi tuttıkları görülmektedir. Bu farklı yorumlamanın kısmen olgusal kısmen siyasal temellerden kaynaklandığı söylenebilir.

3.1. Aşırı Küreselleşmeciler

Aşırı küreselleşmeciler, küreselleşmeye merkezi bir önem atfederler. Onlara göre küreselleşmeye referans verilmeksizin yaşadığımız çağın tanımlanması, anlamlı bir perspektiften yorumlanması mümkün değildir. Aşırı küreselleşmecilere göre, küreselleşme ile yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemin karakteristiği, artık ulus devletin küresel ekonomide işlevsiz bir birim haline gelmiş olmasıdır. Küresel piyasa, devletin yerini almaktadır. Küresel piyasanın gelişimi toplumda daha yüksek bir rasyonaliteye karşılık geldiğinden bu durum siyasetten daha rasyonel olan küresel piyasa aktörlerinin devletin yerini almasına yol açmaktadır. Bilgi ve iletişim alanlarındaki devrimsel gelişmelerle küresel ekonominin aktörleri karşı durulamaz bir konuma yükselmişlerdir. Aşırı küreselleşmecilere göre, bugün gelinen süreçte üretim, ticaret finans ağları ulusları aşan niteliğiyle sınırları olmayan bir ekonomiyi şekillendirmişlerdir. Ulusal devletler küresel sermaye için iletim kayışından fazlası olmayanlardır. Dolayısıyla küresel piyasanın aktörleri devletlerden daha güçlüdür. Ulus devletin rolü, dünya toplumunca üstlenilmekte, devlet otoritesi gerilemektedir. Açığa çıkan boşluk, başta yerel/bölgesel otoriteler olmak üzere diğer kurumların ortaya çıkmasıyla doldurulmaktadır. Böylece toplumsal organizasyonların yeni biçimleri inşa edilmektedir (Held, McGrew, Goldbatt, Perraton 2009: 133-34).

Aşırı küreselleşmecilere göre, küresel ekonominin yükselişi, küresel yayılma ve kültürel melezleşme ile radikal yenedünya düzeninin kanıtıdır. Bu gelişmeler ise ulus devletin sonunun geldiğinin habercisidir. Ulus devletler ya kendi sınırları içindeki gelişmeleri denetlemekte ya da vatandaşlarının taleplerini yerine getirebilmekte yetersiz kalmaktadır. Küresel ve bölgesel yönetim kurumları daha fazla rol aldıkça devletin egemenlik ve otonomisi daha da aşınmaktadır (Held, McGrew, Goldbatt, Perraton 2009: 135). Günümüz dünyasında sermaye piyasalarının, sanayinin, tüketicilerin daha küresel olması ve gelişen enformasyon teknolojisinin buna imkan vermesi küresel ekonomik düzende ulus devletin sonunu hazırlayan faktörler olarak belirlemektedir (Ohmae 1995: 46-57-204). Bunun yanı sıra ülkeler arasında uluslararası işbirliği kolaylaşmış, artan küresel iletişim altyapısı aracılığıyla farklı ülke halkları, ortak çıkarlarının daha fazla farkına vararak küresel bir uygarlığın doğması için ortak bir zemin oluşturmaya başlamışlardır. Dolayısıyla küreselleşme bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine yol açacaktır (Robertson 1999: 21).

Aşırı küreselleşmeciler arasındaki liberallere göre, özgür toplumun normatif temelleri liberalizm kaynaklıdır. 20. yüzyılın sonu itibariyle liberalizm, alternatifi faşizm ve marksizmi mağlup etmişti. Bunu liberalizmin zaferi olarak yorumlayan Fukuyama ileri sürdüğü tarihin sonu tezinde ekonomik, sosyal ve siyasal kurumların ulaştığı yeni bir düzeyden ve bir ideal formdan söz etmekteydi. Artık liberal demokrasi insanlığın kaderiydi; bilimsel ve teknolojik gelişmelerden kaynaklanan homojenlik, ekonomik ve siyasal liberalizmi kaçınılmaz kılmaktaydı (Arıboğan 2017: 12). Aşırı küreselleşmecilerin diğer grubunu oluşturan marksistlere göre ise, küresel kapitalizmin zirve yaptığı bir dönem yaşanmaktadır. Ulusal sınırları aşan günümüzün küresel ekonomik düzeninde halkların kısa vadeli çıkarları ile uzun vadeli perspektifleri bu düzen tarafından ipotek altına alınmaktadır.

Aşırı küreselleşmeci yaklaşımın, küreselleşme sürecine dengesiz ve abartılı bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Aşırı küreselleşmeciler, küresel gelişmelerle birlikte siyasetin imkanlar sanatı

olmaktan çıkarak sağlam bir ekonomi yönetimine dönüştüğünü (Held, McGrew, Goldbatt, Perraton 2009: 134) iddia edecek kadar değerlendirmelerini ileri götürmüşlerdir. Ancak bu süreçte algı ve ideolojik eğilimlerin önemini küçümsemişlerdir. Ayrıca küresel gelişmelerin egemenlik ve otonomi açısından ulus devleti erozyona uğrattığı iddiası da fazlasıyla abartılı görünmektedir. Çünkü ülkeler arası karşılıklı bağımlılık ve geçirgenlik ortamında çalışmak zorunda kalmasına karşın devletlerin önem ve rolleri azalmamış, sadece değişmiştir (Heywood 2018: 36).

3.2. Şüpheliler

Giddens'ın “şüpheliler”, Held'in “küreselleşme karşıtları” olarak nitelendirdiği bu grup, küreselleşmeyi bir fantezi olarak görür; bütünleşmiş bir küresel ekonomi düşüncesini reddeder. Uluslararasılaşmanın düzeyinin tarihin önceki dönemlerine göre arttığını kabul eden şüphelilere göre, bu gelişme küresel bir ekonomik düzeni karşımıza çıkarmamıştır. Ekonomik faaliyetlerin çok büyük kısmı ulusal sınırlar içinde gerçekleşmeye devam etmektedir. Kaldı ki, yaşanmakta olan para ve mal hareketliliği tarihin önceki dönemlerinde de görülmüştür. Bu bağlamda hiçbir şey yeni değildir. Küreselleşme kavramı ile bu kadar yoğun ilgilenilmesinin nedeni ideolojiktir.

Hiçbir coğrafi referans olmadan ulus ötesini küresel olandan hatta bölgeselleşme sürecini küreselleşme sürecinden ayırmak mümkün değildir. Küreselleşme literatürünün çoğu, küresel için mekansal referanslar belirtmekte başarısızdır. Bu nedenle küreselleşme kavramı deneysel olarak işler duruma getirilemeyecek kadar geniş ve çağdaş dünyayı anlamak için eksik bir araçtır (Held, McGrew 2008: 11).

Küreselleşme sürecinde yaşananlar beklenmedik, şaşırtıcı gelişmeler değildir. Aşırı küreselleşmeciler, bu gelişmeleri abartarak bir efsaneye dönüştürmüşlerdir. Şüphelilere göre bölgeselleşme küreselleşmenin bir alternatifi olarak ortaya çıkmıştır. Dünya bütünleşik küresel bir uygarlık yerine bölgesel temelli ayrışmaya doğru gitmektedir. Klasik Altın Standardı çağı ile karşılaştırıldığında dünya ekonomisi bugün daha az entegredir (Held, McGrew, Goldbatt, Perraton 2009: 136). Küreselleşmenin bütünleşme yerine farklı kültürler, farklı uygarlıklar veya bölgeler temelinde yeni çatışmalar üretmesi daha muhtemeldir.

Şüphelilere göre, iddia edildiği gibi küreselleşme ile birlikte Kuzey-Güney eşitsizliği azalmamıştır. Üçüncü dünya ülkelerinin ekonomik marjinalizasyonu artarak devam etmektedir. Küresel aktörler olarak nitelenen uluslararası şirket nitelenmesine karşı çıkan şüpheliler, bu tür şirketlerin uluslararası bir niteliğe sahip olmalarına karşın daha çok ev sahibi ülke veya bölgeye ait olarak kaldıklarını, diğer bir deyişle küresel şirket nitelenmesinin bir efsane olduğunu iddia ederler. Bu yöndeki değerlendirmelerini daha da ileri taşıyan şüpheliler çağdaş gelişme ve değişmelerin öznesiz bir sürecin parçaları olduğu görüşündedirler (Heywood 2018: 37).

Şüphelilerin fantezi olarak gördükleri bir diğer kavram küresel kültürdür. Küreselleşmenin neden olduğu ekonomik eşitsizlik küresel kültüre bağlı küresel medeniyetleri sonuç vermek yerine toplumları köktenci ve ulusalcılığa bağlı medeniyetler çatışmasına itecektir.

Şüpheliler ulus devletlerin egemenliğinin erozyona uğratıldığı tezine de karşı çıkarlar. Ekonomik gelişmelerin daha fazla uluslararasılaşması, devletlerin yapabileceklerinin denetim altına alınmasına neden olabilmekte, ama devletleri ekonomik alanda hareketsizleştirmemektedir. Çünkü sermayenin uluslararasılaştırılması politika seçeneklerini etkide de bulunur.

3.3. Dönüşümcüler

Aşırı küreselleşmeciler ile şüpheliler arasında bir yere karşılık gelen dönüşümcüler (Heywood 2018: 38) küreselleşmeyi modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı, sosyal, siyasal ve ekonomik değişimlerin arkasındaki ana siyasal güç olarak nitelenmektedirler. Ulusal uluslararası ayırımının önemsizleştiği, karşılıklı bağlanmışlığın arttığı ve yoğunlaştığı bir döneme girildiğini vurgulayan dönüşümcülere göre piyasa önceki dönemlerle karşılaştırılamayacak kadar bütünleşmiştir. Mal dolaşımı çok yüksek düzeyde gerçekleşmekte, uluslararası ticaret büyümekte ulus

ötesi faaliyetler artmaktadır. Ekonomi giderek daha fazla hizmet sektörüne bağımlı duruma gelirken para ve mali piyasaların dünya çapında etkileşim içinde olduğu karşılıklı bağlanmışlığın hızlandığı bir süreç yaşanmaktadır.

Dönüşümcüler, siyasal açıdan aşırı küreselleşmecilerin egemenlik ve otoritelerinin önemli ölçüde erozyona uğradığı tezi ile şüphecilerin bu alanda değişen bir şeylerin olmadığı iddiasını reddetmektedir. Evrenselci Aydınlanma düşüncesi ve ona bağlı olarak gelişen modernitenin bir türevi (McGrew 1999: 62) olarak değerlendirilen küreselleşme, ulus devletlerin gücünü yeniden yapılandırmaktadır. Dönüşümcülere göre ulus devletler, farklılaşan koşullara göre egemenlik ve otoritelerini yeniden yapılandırmakta ve yeni koşullara uyum sağlamaktadır.

Dönüşümcüler, aşırı küreselleşmecilerin tersine dünyayı tek bir toplum olarak görmez. Bazı toplumların giderek birbirine daha benzer hale geldiğini, ancak bazılarının ise yeni bir küresel seviyede yer alarak gittikçe marjinalleştiklerini ileri sürerler (Held, McGrew 2008: 11).

4. KORONAVİRÜS PANDEMİSİ VE YARATTIĞI GENEL ETKİLER

Yeni tanımlanmış bir koronavirüs olan SARS-Cov-19, COVID-19 adıyla dünya çapında bir solunum yolu hastalığına yol açmıştır. COVID-19 salgını, İspanyol gribi salgınından bu yana görülen en ciddi küresel sağlık krizi olarak kabul edilmektedir. John Hopkins Coronavirus Araştırma Merkezi'nin verilerine göre, Çin'de Aralık 2019'da ortaya çıkışından Haziran 2020'nin ilk yarısına kadar virüsün küresel olarak 7,7 milyondan fazla kişiye bulaştığı ve yaklaşık 430 bin ölüme neden olduğu kayıt altına alınmıştır. Doğrulanmış vakaların, belirti vermeyen asemptomatik vakalar nedeniyle, tüm vakaların sadece bir kısmını oluşturuyor olması genel kabul gören bir görüştür. Ortak kaniya göre, virüsün yayılma oranı, koruma önlemlerinin olmadığı ortamlarda 2-3'dür. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) COVID-19'u, ilk olarak Ocak 2020'de acil durum ve takiben 11 Mart 2020'de küresel salgın olarak ilan etmiştir. 2021 yılı Ağustos ayı itibarıyla dünyada COVID-19 nedeniyle yaşanan ölümler 4,5 milyonu aşmıştır.

Yaşanan bu yeni pandemi süreci nedeniyle ülkeler farklı alanlarda kademeli önlemler almıştır. Bu bağlamda, öncelikle virüsün yaygın olduğu ülkelere gelenlere sınırlar kapatılmış; daha sonra sınırlar tüm ülkelere kapalı tutulmuş; iç ve dış uçak seferleri durdurulmuş; ülke vatandaşlarından kendi kendilerini karantinaya almaları istenilmiş; kısmi veya tam evde kalma zorunluluğu getirilmiş; bazı durumlarda sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş; eğitime ara verilmiş; kitlesel toplantılar yasaklanmış; yurtiçi seyahat kısıtlamaları getirilmiş ve bazı durumlarda kitlesel hareketlilik bütünüyle yasaklanmıştır. Bu nedenle, birçok ülke yurt dışındaki vatandaşlarının taleplerine cevap vermek için söz konusu vatandaşlarını yurda geri getirecek tahliye uçuşları düzenlemiştir.

Bu önlemler çoğu kez günlük sosyal yaşamın ve ekonomik faaliyetlerin tamamen askıya alınmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda ekonomilerde sert bir düşüş meydana gelmiştir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün Haziran 2020 Ekonomik Görünüm Raporu'na göre, "küresel ekonomi, birçok ülkede alınan faaliyetlerin durdurulması önlemlerinin ve işsizlikteki artışın yol açtığı GSYH'daki % 20'den fazla düşüş nedeniyle 1930'lardaki Büyük Buhran'dan bu yana en derin durgunluğu yaşamaktadır" (Avim, 2020).

Pandemi sürecinin yarattığı ekonomik etkiler, uluslararası bağlamda Çin'in yeni bir küresel güç olarak belirginleşmesine neden olurken, ulusal bağlamda devleti öne çıkaran gelişmelere neden oldu. Bu gelişmelere yükselen popülizm, ulusalcılık ve korumacılık eşlik etti. Pandemi sürecinin toplumları karşı karşıya bıraktığı birçok sorunun aşılmasında devletler yeni sorumluluklar yüklenmek

zorunda kaldı. Sağlık hizmetlerinin, özellikle aşılama hizmetlerinin, sunulmasından ekonomik ve sosyal önlemlere varıncaya kadar birçok sahada devletlerin yeniden dönüşüne tanıklık edildi. Tüm bu gelişmeler şu soru üzerinde yeniden düşünmeyi zorunlu kıldı: küreselleşme, insanlığın doğal evriminin bir sonucu muydu? Eğer küreselleşme insanlığın doğal evriminin sonucu ise pandemi sürecinde yaşananlar neydi?

5. PANDEMİ SÜRECİNİN KÜRESELLEŞME ÜZERİNE ETKİLERİ

Koronavirüs, tek tek bireyleri ve bir bütün olarak toplumu çok boyutlu biçimde etkileyerek insanlığın bugününü ve yarınını büyük bir güvensizliğe ve korkuya itmiştir. Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve hızla küreselleşen koronavirüs tüm dünyayı Naomi Klein'in betimlemesiyle "şok"a sokmuştur. Bu şokla birlikte ekonomiden siyasete, kültürden akademiye her şey bir anda ikincilleşmiş, pandemi küreselleşen dünyanın tek ana gündemine dönüşmüştür (Keyman: 2020).

Koronavirüsün etkisiyle küresel tedarik zincirleri kopmuş, hava taşımacılığı neredeyse durma noktasına gelmiştir. Devletler sınırlarını kapatmaya, vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini sınırlamaya, güvenlik güçlerini sokağa indirmeye; hükümetler parlamentoları "bypass" ederek karar almaya başlamışlardır. Finans piyasaları şiddetle dalgalanmaya başlamıştır. Petrol piyasalarında başlayan fiyat savaşları finans piyasalarındaki belirsizliği daha da artırmıştır.

Devletlerin virüsle mücadele önlemlerini devreye sokmaya başlamasıyla, yalnızca sınırlar değil, iş yerleri de kapanmaya başlamış; fabrikaların yanı sıra lokanta, kafe, "fast food" restoranlar, cep telefon dükkanları zincirleri on binlerce çalışanı işten çıkartmaya başlamıştır. İşsizlik artmış ve yeni bir insan tipi ortaya çıkmıştır: ailesine bakamayan, evinin kirasını, konut kredisi ve kredi kartı taksidini ödeyemeyen insan.

Bu sorunlara karşı devletler önce bir önlem olarak para politikalarını devreye soktular. Sonrasında İngiltere'den başlayarak birçok ülkede Keynesyen politikalar devreye sokuldu. Sınırların kapatılması milliyetçi, ırkçı eğilimlerle birlikte yabancı düşmanlığı da yükseltti. Bu gelişmeler devlet ötesi bir çözüm olarak görülen ve küreselleşmenin prototiplerinden biri olan Avrupa Birliği'nin de sorgulanmasına yol açarken, küreselleşmenin temel bileşenlerinden oluşan kırımları hızlandırdı, neoliberal ekonomik politikaları değişime uğrattı, küreselleşme karşıtı eğilimleri ve duyguları giderek güçlendirdi. Gelinen noktada cevabı aranan yeni soru şudur: küreselleşme sona mı erdi? Bu sorunun cevabı küreselleşmeye temel yaklaşımlardan aşırı küreselleşmecilerin tezlerinin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

6. AŞIRI KÜRESELLEŞMECİLERİN TEMEL TEZLERİ: NE KADAR GERÇEK?

Aşırı küreselleşmecilerin temel tezlerinden biri devletin gerileyeceği idi. Aşırı küreselleşmecilere göre küresel ekonomi açısından devlet işlevsizleşmişti. Küresel piyasa, daha yüksek bir rasyonelliğe karşılık geldiğinden devletin yerini küresel piyasa aktörleri alacaktı. Ulus devletin rolü, dünya toplumunca üstlenilecek, devlet otoritesi gerileyecekti. Açığa çıkan boşluk, başta yerel/bölgesel otoriteler olmak üzere diğer kurumların ortaya çıkmasıyla doldurulacak, toplumsal organizasyonların yeni biçimleri inşa edilecekti (Held, McGrew, Goldbatt, Perraton 2009: 133-34).

Pandemi süreci tam da bu iddiaların sınanmasını sağlayacak bir ortam sundu. Bu süreçte ülkelerin karşı karşıya kaldığı ekonomik, toplumsal ve sağlık riskleri, ancak devletin yeni sorumluluklar yüklenmesiyle aşılanacak niteliğe sahipti. Devletler sağlık riskleri nedeniyle bir taraftan aşı ve önleyici sağlık hizmetleri konusuna el atarken diğer taraftan oluşan hayati risklere karşı kamu güvenliğine yeni müdahalelerde bulunma gereği hissetmişlerdir. Devlet müdahaleciliği bununla da

sınırlı kalmayarak ekonomik ve sosyal risklerin yönetilebilir olmasını da kapsamıştır. Bu müdahaleler devlet otoritesinin gerilemesi iddiasının tersine devlet otoritesini artırmıştır. 2008 dünya finans krizi ile başlayan ekonomik temelli devletin yeniden güçlenmesi toplumsal ve sağlık alanlarını da kapsayacak biçimde genişlemiştir.

Aşırı küreselleşmecilerin bir diğer iddiası, ulus devletlerin kendi sınırları içindeki gelişmeleri denetlemekte ve vatandaşlarının taleplerini yerine getirebilmekte yetersiz kalmaları idi. Küresel ve bölgesel otoriteler daha fazla rol aldıkça devletin egemenlik ve otonomisi daha da aşınacaktı. Pandemi süreci aşırı küreselleşmecileri bu konuda da yanlışlamıştır. COVID-19 virüsünün pandemiye dönüşmesi sürecinde toplumlar için hayati önlemler devletlerce alınmıştır. Kimi özgürlüklerin sınırlandırılması, sınırların geçici sürelerle kapatılması yerel ve bölgesel otoriteler tarafından değil, bizzat devletlerce sağlanmıştır. Pandemi sürecinin gösterdiği önemli gerçeklik şudur: Küreselleşmenin maddi temelleri olan unsurlar bir gerçekliğe karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bu unsurların varlığı ve giderek teknolojik ilerlemelerle derinleşmesi küreselleşmenin de bir gerçeklik olarak süreceğini göstermektedir. Devlet küreselleşme sürecinde bir dönüşüm geçirmiş ve geçirmeye devam etmektedir; ama egemenlik ve otonomisi sona ermemiştir. Pandemi sürecinde önlemler devletlerce uygulanmış, fakat tek başına bir veya birkaç devletin önlem alması pandemi benzeri risklerin aşılabilmesi için yeterli görülmemiştir. Küresel önlemler belirlenmeli, küresel işbirliği yapılmalı ama alınan önlemler devletlerce uygulanmalıdır.

Aşırı küreselleşmecilerin bir diğer iddiası, sınırların önemsizleşeceğiydi. Pandemi süreci bu iddianın da yanlışlanması sonucunu doğurmuştur. COVID-19 pandemisi sürecinde devletlerin yaptıkları öncelikli iş sınırların kapatılması olmuştur. Devletler yurtdışındaki vatandaşlarını yurda getirmek amacıyla özel uçuşlar düzenlemişler; sonra da sınırlarını geçici olarak kapatmışlardır. Geçici sınır kapatmaları son bulduğunda da sınırlar kontrollü bir biçimde açılmıştır. Sınır açma işlemleri çoğu kez her ülke vatandaşını aynı anda kapsamamış, kademeli bir nitelik taşımıştır.

7. SONUÇ

1980'li yıllar aşırı küreselleşmeci görüşlerin aşırı ilgi gördüğü yıllardı. 1990'lı yıllarda SSCB'nin dağılması liberal ideolojinin mutlak zaferi olarak görülünce aşırı küreselleşmeci görüşler daha güçlendi. Bu süreçte devlete bakış giderek arakaik bir nitelik kazandı. Devletin egemenliği ve otonomisi erozyona uğrayacak, giderek devlet önemsizleşecekti. Devletin erozyona uğramasıyla oluşan boşluk küresel piyasa aktörleri başta olmak üzere yerel ve bölgesel otonomiler tarafından doldurulacaktı. Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak sınırlar da önemini yitirecekti.

Aşırı küreselleşmecilerin bu görüşleri maddi temellere dayanmaktan ziyade maddi gelişmelerin belli bir teleoloji çerçevesinde yorumlanmasından kaynaklanıyor gibiydi. Nitekim COVID-19 pandemisi aşırı küreselleşmecilerin iddialarının test edilmesi için bir vasat sundu. Bu vasat aşırı küreselleşmecilerin iddialarının büyük oranda yanlışlanması sonucunu doğurdu. Karşı karşıya kalınan gelişmeler sınırların önemsizleşmesi yerine daha da güçlenmesidir. Duvarların yıkıldığı bir tarihten duvarların yeniden yükseldiği bir tarihe doğru yol alınmaktadır. Ayrıca devlet egemenlik erozyonuna uğramaktan çok pandemi sürecinde daha da güçlenmeye başladı. Pandemi sürecinde karşı karşıya kalınan sağlık riskleri, ekonomik ve sosyal riskler devleti önemsizleştirerek değil, tersine daha güçlü devletlerle aşılabilir görünmektedir. Dikkat edilmesi gereken son nokta pandemi sürecinin ne kadar maddi temellere dayandığıdır.

KAYNAKÇA

Arıboğan, D. (2017). Duvar. İstanbul: İnkılap.

AVİM. (2020). COVID-19, Küreselleşme ve Sonrası. <https://avim.org.tr/tr/Analiz/COVID-19-KURESELLESME-VE-SONRASI> 18.06.2020.

- Beck, U. (2009). Küreselleşme nedir? Küreselleşme, Temel Metinler. Ankara: Orion.
- Cerny, P. (1995). Globalization and the Changing Logic of Collective Action. *International Organization*. 49 (4). pp. 595-625.
- Coleman, S. and Sajed A. (2013). *Fifty Key Thinkers on Globalization*. London and New York: Routledge.
- Coştu, Y. (2005). Küreselleşme Üzerine Bazı Düşünceler. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*. IV (7-8).
- Dicken, P. (1992). *Global Shift: the Internationalization of Economic Activity*. New York: Guilford Press.
- Giddens, A. (1996). *Consequens of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*. İstanbul: Alfa.
- Harris, R. G. (1993). Globalization Trade, and Income. *The Canadian Journal of Economics*. 26 (4).
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu* (Çev. S. Savran). İstanbul: Metis.
- Held, D. and McGrew A. (2008). *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması*. Ankara: Phoenix.
- Held, D. , McGrew, A. ,Goldblatt, D. and Perraton, J. (2009). *Küresel Dönüşümler, Siyaset, Ekonomi ve Kültür. Küreselleşme Temel Metinler*. Ankara: Orion.
- Heywood, A. (2018). *Küresel Siyaset*.Ankara: BB101.
- Holton, R. J. (1998). *Globalization and the Nation State*. London: Palgrave Macmillan.
- Keyman, F. (2020).*Korona Pandemisi ve Küreselleşme: Nasıl Bir Dünyada Yaşayacağız?*
<https://www.perspektif.online>. 07.04.2020.
- McGrew, A. (1999). *A Global Society, Modernity and Its Futures*. Cambridge: Open University Polity Press.
- Mittelman J. H. (1996). *The Dynamics of Globalization. Globalization: Critical Reflections*. Colorado. Lynne Rienner Publishers
- Ohmae, K. (1995). *The End of the Nation State: the Rise of Regional Economics*. London: Harper Collins.
- Oman, C. (1994). *Globalization and Regionalization: the Challenge for Developing Countries*. OECD Development Center Studies.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Stiglitz, J. E. (2002). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı* (Çev. A. Taşçıoğlu, D. Vural). İstanbul: Plan B.
- STUTZ, F. P. and WORF, B. (2007) *The World Economy: Resources, Location, Trade and Development*. New Jersey: Pearson Prentice Hall
- Waltz, K. (2000). *Globalization and American Power*. *The National Interest*. Issue 59 (Spring). pp. 46-54.
- Winham, G. R. (1996). *International Trade Policy in a Globalizing Economy*. *International Journal*. 51 (4).

PANDEMİ SÜRECİNDE ÖZGÜRLÜK DEVLET İLİŞKİSİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: KLASİK LİBERALİZM AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ

İnönü Üniversitesi, İİBF

ÖZET

Siyaset teorisinde özgürlüğün farklı kavramsallaştırma biçimleri vardır. Bunlar; rasyonel özgürlük, negatif özgürlük, pozitif özgürlük ve cumhuriyetçi özgürlüktür. Klasik liberalizm bireyin özgürlüğünü dışsal bir müdahaleden korunmuş olmasına bağlar. Yani klasik liberalizm negatif özgürlüğü esas alır. Klasik liberalizmin negatif özgürlüğü esas alması onun devlet anlayışıyla yakından ilişkilidir. Devlet ne kadar az müdahaleci olursa birey o kadar fazla özgür olur. Bu nedenle klasik liberalizmde esas olan sınırlı devlettir. Ancak pandemi süreci sınırlı devletin kendi sınırlarını aşmasını gerektirdi. Gerek sağlık alanında gerekse ekonomik ve sosyal açıdan bireylerin devletten beklentisi pandemi sürecinde arttı. Devletin müdahaleleri olmaksızın ekonomik, sosyal ve sağlık alanlarındaki sorunların çözümü mümkün görünmemektedir. Pandemi sürecinde yüz yüze kalınan gerçeklik bizleri yeni bir sorunla baş başa bıraktı. Bu sorun, klasik liberalizmde devlet ile özgürlük ilişkisinin yeniden çözümlenmesidir. Nitel karakterli çalışmanın temel konusunu bu çözümleme oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Liberalizm, Özgürlük, Devlet.

RETHINKING THE RELATIONSHIP BETWEEN LIBERTY AND THE STATE DURING THE PANDEMIC PROCESS: AN ASSESSMENT OF CLASSICAL LIBERALISM

ABSTRACT

There are different conceptualizations of liberty in political theory. These are negative liberty, positive liberty and republican liberty. Classical liberalism binds the individual's liberty to be protected from an external intervention. So classic liberalism is based on negative liberty. The principal of classical liberalism is closely associated with its state understanding of the negative liberty. The larger intrusive state, the individual is so free. Therefore, the main thing in classical liberalism is the limited state. However, the pandemic process required the limited state to exceed own limits. Both in the field of health and economically and socially, the expectation of individuals from the state increased during the pandemic process. The solution of the issues in economic, social and health areas were not possible without interventions of the state. The reality faced during the pandemic has left us with a new problem. This problem is re-resolution of the relationship between the state and liberty in classical liberalism. The main subject of qualitative character study is this analysis.

Keywords: Liberalism, Liberty, State.

GİRİŞ

Birey / toplum ve devlet ilişkisi, özgürlük temelinde siyaset teorisinin ana konularından birini oluşturur. Konuyla ilgili farklı dönemlerde farklı temellendirmeler yapılarak farklı çözümleri esas alan farklı siyaset teorilerine ulaşılmıştır. Bu teoriler arasında yer alan liberal teori birey / toplum devlet ilişkisi açısından iki farklı yönelime sahiptir. Birinci yönelim klasik liberalizm olarak bilinir. Klasik liberalizmde sınırlı devlet konusu tavizsiz biçimde vurgulanır. Sınırlı devletin güvenceleri ise negatif özgürlük ile piyasa ekonomisidir. İkinci yönelim olan sosyal liberalizmde ise klasik liberalizmin uygulamasında karşılaşılabilecek olası sorunları aşma gayretleri görülür. Buna göre salt negatif özgürlük insanların özgür olabilmesi için yeterli değildir. Çünkü insanlar hayata eşit başlamazlar ya da hayatın herhangi bir döneminde dezavantajlı konuma gelebilirler. Ayrıca sosyal liberalizmde piyasa ekonomisinin yaratacağı adil olmayan sonuçlar için de devlete sorumluluk yüklenmektedir. Bu çalışmada pandemi sürecinin yarattığı özel durum temelinde devlet toplum / birey ilişkisi klasik liberal

yaklaşım çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmada önce siyaset teorisindeki farklı özgürlük kavramsallaştırmaları hakkında kısa açıklayıcı bilgi verilmiştir. Daha sonra klasik liberalizmin olduğu ortam açıklanmıştır. Son olarak pandemi sürecinin yarattığı özel durum klasik liberal yaklaşım açısından değerlendirilmiştir.

NEGATİF ÖZGÜRLÜK

18. yüzyılla birlikte Batı dünyasında Aydınlanma sürecinin etkisiyle eleştirel aklın öne çıktığı bilinmektedir. Aydınlanma öncesinde Batıda maddi yapı değişmiş, bunu takiben toplumsal yapıda değişimler yaşanmış ve bir bütün olarak Batı insanının zihin dünyası yeniden şekillenmeye başlamıştır. Kant'ın ifadesiyle bu dönem Batı insanının “kendi aklını kullanma cesaretini göster”meye başladığı dönemdir. Siyaset teorisindeki özgürlüğün farklı kavramsallaştırma biçimlerinden biri olan negatif özgürlük böyle bir toplumsal, siyasal ve zihinsel bağlamda gelişmeye başlamıştır.

Negatif özgürlüğe katkısı olan düşünürlerden biri Thomas Hobbes'tur. Hobbes'a göre herhangi bir eylemde bulunmak isteyen ve eylemi yapmaya gücü bulunan kişi salt dış engeller nedeniyle eylemini gerçekleştiremiyor, amacına ulaşamıyorsa bir özgürlükten yoksun olma durumu mevcut demektir. Ancak Hobbes'a (2020: 162-63) göre özgürlük sadece dışsal müdahalelerden korunmuş olmaya matuf değildir. “(E)yleme tabi olmayan bir şey, engellemeye de tabi değildir” tezini ileri süren Hobbes, özgürlük için bir güce referans vermektedir.

Klasik liberallerden Locke özgürlüğü bireyin başkalarının zorlama ve sınırlamasına maruz kalmaması biçiminde tanımlamaktadır (Brenkert, 1991: 65). Başka bir ifadeyle özgürlük “bireyin olağan bir eylemi yapabilme ya da olağan dışı herhangi bir eylemi yapmama gücüne sahip olması”dır (Cranston, 1967: 17).

Hayek'e göre özgür olmak, bireyin, başkalarının keyfi kararlarına bağlı zorlamalarına tabi olmaksızın, kendi kararlarına ve planlarına uygun bir şekilde eylemde bulunabilmesi imkânıdır (Yayla, 2000: 23). Bu anlamda negatif özgürlüğe vurgu yapan Hayek'in amaçladığı liberal toplum, bireyleri diğerlerinin iradesine tabi kılma ve zor kullanmanın en aza indirildiği toplumdur (Butler, 1996: 29-30).

Negatif özgürlük anlayışında esas olan bireyin dışsal baskı ve zorlamalardan korunmasıdır. Bu bakımdan negatif özgürlük, bir şeyden özgürlük demektir. Klasik liberal düşüncede negatif özgürlük, bireyin faaliyetlerine yönelik herhangi bir sınırlama ve baskının olup olmamasıyla ilgilidir. Locke'dan günümüze liberal düşünce geleneğinde birçok düşünürün vurguladığı önemli gerçeklik, baskı ve zorlamanın özgürlüğün önündeki en önemli engel olduğudur. Dolayısıyla klasik liberalizmde birey, eylemlerine kendisi dışındakiler tarafından müdahale edilmediği ölçüde özgürdür.

Bu gerçeğe işaret eden Berlin (2007: 62) şu düşünceleri ileri sürmüştür: “Normal olarak, hiçbir kimse veya grup benim eylemlerime müdahale etmediği ölçüde özgür olduğum söylenir. Bu anlamda siyasî özgürlük, bir kimsenin, başkaları tarafından engellenmeden içinde hareket edebildiği alandan ibarettir. Aksi halde yapabilecek olduğum şeyi yapmaktan başkaları tarafından alıkonursam, o ölçüde özgür değilimdir; ve eğer bu alan başkaları tarafından belli bir asgarî düzeyin altına indirilirse, cebre maruz kalmış veya köleleştirilmiş olarak tanımlanabilirim”.

Negatif özgürlüklerin esası bireyin diğer bireylerin zorlaması altında olmaksızın hareket edebilmesinin sağlanmasıdır. Burada “zorlama” ile kastedilen bir bireyin hareket alanının bir diğeri tarafından denetlenmesi, bireyin bir kötülükten kaçınmak veya bir iyiye ulaşmak için kendi planlarına göre hareket edemeyip, bir başkasının planları ve buyrukları doğrultusunda davranmaya zorlanmasıdır. Bu durumda birey kendi zekasını veya bilgisini kullanmaya, ya da kendi hedeflerini ve inançlarını izlemeye, dışsal zorlama nedeniyle, muktedir olamamaktadır. Zorlama, bireyi düşünen ve değerlendiren bir varlık olmaktan çıkarır, onu başka birinin amaçlarının gerçekleştirilmesinde kullanılacak basit bir araç durumuna düşürür. Bu konumdaki bir bireyin eylemleri özgür eylemler olarak kabul edilemez. Özgür eylem, bireyin başkalarının isteği ve bilgisine göre düzenlediği veya

başkalarınınca düzenlenen eylem değil (Yayla, 1998: 157), kendi bilgi, inanç ve amaçlarına göre bizzat kendi iradesiyle kararlaştırıp yaptığı eylemdir.

POZİTİF ÖZGÜRLÜK

Bir şeyden özgürlük anlamında dışsal müdahalelerden korunmayı ifade eden negatif özgürlüğün tersine pozitif özgürlük bir şeye özgürlük (freedom for) anlamına gelir. Pozitif nitelemesi, özgürlük için bir şey yapma, bir eylemde bulunma gerekliliğinden kaynaklanmıştır. Burada söz konusu olan anlam özgürlüğün varlığı için “bir şey yapma” gereğinin ifadesini taşımasıyla kazanılmıştır. Dolayısıyla pozitif özgürlük anlayışı, ancak bir şeyler yaparak özgürlüğün mümkün olacağı anlamına gelen olumluluğun bir ürünü olarak pozitif sıfatıyla tanımlana gelmiştir (Yayla, 1992: 149).

Pozitif özgürlüğün temelinde özgürlüğün bireysel bir inisiyatif alanı olmaktan çok belli toplumsal koşulların ürünü olarak kabul edilmesi gerçeği bulunmaktadır. Siyaset teorisinde pozitif özgürlüğün farklı içeriklerde kavramsallaştırıldığı bilinmektedir. Bu anlamda pozitif özgürlük, öz-sahiplik, otonomi, bireysellik, bağımsızlık, sorumluluk, mutluluk ve refah üzerinden farklı içeriklerde kavramsallaştırılabilmektedir. Çalışmamızda esas olan pozitif özgürlüğün mutluluk ve refah temelli kavramıdır.

Pozitif özgürlük, bireyin toplumsal bağlamda mutluluk ve refahını amaçlar. Bireyler, ancak toplumsal bir bütünün uyumlu birer üyesi olabildikleri ve bu özelliklerini muhafaza edebildikleri sürece gerçek anlamda mutlu olabilirler. Bunun için bireylerin hemcinsleriyle bir arada yaşadıkları bir topluluk hayatına ve o hayatı düzenleyen, toplum üyelerinin aktif katılımını gerektiren güçlü bir toplumsal siyasal organizasyona ihtiyaç vardır. Bu anlamda pozitif özgürlük kavramı, sosyal refah düşüncesine ve refah devleti anlayışına meşruiyet ortamı sağlamıştır. Refah devleti düşüncesi, devletin vatandaşlarının refahı için asli sorumluluk üstlenmesine dayanır. Bu itibarla, vatandaşlarının ekonomik ve sosyal esenliklerinin korunmasında ve teşvik edilmesinde devletin ana rol oynamasını; kamu sorumluluğu ilkesi gereği vatandaşlar arasında fırsat eşitliği, servetin eşit şekilde dağılması ve hayat standartlarının yükseltilmesi için gerekli asgari şartları sağlamak adına devletin piyasaya ve sosyal hayata etkin müdahalesini savunur (Bal, 2014: 67).

Sosyal liberalizmin öncü isimlerinden Thomas Hill Green’le ön plana çıkan pozitif özgürlük anlayışı, toplumsal içerikli olup, devletin bazı toplumsal amaçlarla bireyin özel alanına müdahale etmesinin özgürlüğü arttırıcı veya “özgürleştirici” olduğu iddiasındadır. Green’e göre bu müdahalelerin özgürlüğe aykırılığı görünüştedir; gerçekte özgürlük alanını genişletmekte ve özgürlüğü mümkün kılmaktadır (Erdoğan, 1993: 41). Pozitif özgürlük taraftarlarına göre, özgürlüğü sade baskının olmaması şeklinde açıklamak yeterli değildir. Bu anlamıyla özgürlük bir slogandan öteye gidemeyecektir (Brenkert, 1991: 67).

Pozitif özgürlüğe farklı bir boyut sosyalist ve Marxist teorisyenler tarafından kazandırılmıştır. Bu teorisyenlere göre, özgürlüğün bireyler yerine sınıf ve tabaka benzeri sosyal katmanlara ait bir özellik olarak görülmesi gerekir. Özgürlüğü biçimsel bir hak olmaktan çıkartıp fiili hak haline getirmek devletin üstlenmesi gereken önemli bir görevdir. Pozitif özgürlük anlayışının modern versiyonu Neo-Marxist Herbert Marcuse’un felsefesinde bulunabilir. Marcuse’a göre, Batılı kapitalist demokrasiler özgürlüğün önündeki geleneksel engelleri kaldırmışlar fakat onların yerine yeni baskı ve tahakküm biçimleri yerleştirmişlerdir. Kitleler tüketim arzuları modern kapitalizmin teknikleri tarafından yönlendirildiği için, gerçek özgürlükten yararlanamamaktadır (Dursun, 2009: 16). Bütün bu pozitif özgürlük yorumları liberalizmin negatif özgürlük anlayışından tamamen farklıdır. Liberal sosyal teori, negatif özgürlük anlayışı üzerinde yükselirken, pozitif özgürlük, ılımlı, refah devleti savunucusu sosyal teorilere veya mantıki sonuçları en uç noktaya kadar izlendiğinde, radikal, totaliter kuramlara kaynaklık edebilmektedir (Yayla, 1998; 154). Sosyalist ve Marxist teorilerle de eklemlenebilmiş olması pozitif özgürlüğün otoriter ve totaliter sistemlere çok rahat kaynaklık edebileceğini göstermektedir.

CUMHURİYETÇİ ÖZGÜRLÜK

Cumhuriyetçi geleneğin özgürlük kavramsallaştırması olan cumhuriyetçi özgürlük düşüncesini savunanlara göre, negatif ve pozitif özgürlük ayrımı özgürlüğü açıklamada hem yetersiz (Maynor, 2003: 16-20; Pettit, 1997: 37-43) hem de bir dikotomi yaratmıştır (Maynor, 2003: 19).

Klasik cumhuriyetçi düşüncede özgürlük, bir siyasal topluluk temelinde, topluluğun siyasal yaşama aktif katılımı ve yurttaşlık erdemi bağlamında anlaşılmıştır. Klasik cumhuriyetçi özgürlük için önemli olan bencillikten sıyrılarak kamusal yararı esas alan biçimde yurttaşların aktif siyasete katılımının sağlanmasıdır. Burada aktif yurttaşlığın sınırını siyasal düzen belirlemektedir. Bu bakımdan klasik cumhuriyetçi düşüncenin Antik Yunan ve Roma mirasında asıl olan özgürlük değil, düzendir. Platon (Ağaoğulları, 2013: 230) ve Cicero özgürlüğün aşırı boyutlar kazanmasıyla yönetimin yozlaşması arasında paralellik kurmuşlardır (Ağaoğulları ve Köker, 2011: 59).

Machiavelli ve Rousseau, cumhuriyetçi özgürlük düşüncesine farklı boyutlar kazandırmıştır. Machiavelli, özgürlüğü keyfi iradenin yokluğu üzerine temellendirmiş; tek iradenin keyfi yönetimine dayanan devletleri özgürlüğün karşısına yerleştirmiştir. Machiavelli'ye (2017: 229) göre özgürlük ancak bir cumhuriyet yönetiminde mümkündür. Özgür ve bağımsız bir devlet olmaksızın yurttaşların özgür olması mümkün değildir.

Cumhuriyetçi özgürlük düşüncesine katkı sunmuş bir diğer düşünür Rousseau'ya (2002: 101) göre insan doğa durumunda özgürdür. Toplumsallaşma ile birlikte insanın özgürlüğünü yitirdiğini ileri süren düşünür, insanın özgürlüğünü geri kazanmasının yolunu toplumsal sözleşme yapmak, genel iradeyi ve onun işlemleri olan yasaları her şeyin üzerinde tutmakta görür (Ağaoğulları, 2010: 121). Rousseau'ya (2017: 17-8) göre genel iradeye ve yasaya uygun yaşayan erdemli yurttaş özgürdür. Bu bağlamda Rousseau'nun yasa vurgusu ile cumhuriyetçilik anlayışının iç içe geçtiği söylenebilir. Zira Rousseau'ya (2017: 36) göre yasaya dayanan ve kamusal yararı üstün tutan her yönetim cumhuriyettir.

Çağdaş cumhuriyetçi düşünce iki farklı koldan gelişmiştir: Neo-Atina ve Neo-Roma. Neo-Atina yaklaşımında özgürlük, aktif yurttaş ve kamusal alan bağlamında ele alınmaktadır. Buna göre kamusal alanda görünürlüğe kavuşan aktif yurttaş formundaki birey, demokratik toplum içinde siyasal katılım gösterdiği ölçüde özgürdür. Diğer bir deyişle özgürlük, özyönetim ile doğrudan ilintilidir. Birey, siyasal topluluğun bir üyesi olmanın yanında kendi kaderini belirleyebilme iradesini gösterdiği ve siyasal karar alma süreçlerine katıldığı ölçüde özgürdür (Sandel, 1996: 25-26).

Çağdaş cumhuriyetçi düşüncenin Neo-Roma yaklaşımında özgürlüğün liberal kavramsallaştırılmasına bir karşı çıkış ve ona bir alternatif oluşturma çabası vardır. Özgürlüğün negatif pozitif dikotomisini aşan bir anlamı olduğunun altını çizen Pettit, tahakkümsüzlük olarak özgürlük kavramını önerir. Cumhuriyetçi mantığın özünü tahakkümün azaltılması ve tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün ilerletilmesi biçiminde formüle eden Pettit'e göre tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün ilerletilmesini sağlamak, bireyin karşı karşıya kaldığı keyfi müdahale ihtimallerinin ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesiyle olanaklıdır. Özgürlükten mahrum olmak, salt kısıtlanmış olmak değildir. Adil bir hukuk sisteminin yahut keyfi olmayan bir rejimin getirdiği kısıtlama bireyi köleleştirmez. Özgürlükten mahrumiyet anlamında köleleşmek, keyfi bir yönetimin boyunduruğu altında bulunmakla özdeşdir (Sancar, 2012: 76-77).

KLASİK LIBERALİZMİN OLUŞTUĞU ORTAM

Her düşünce sistematığının gelişimine etki eden birçok faktör vardır. Maddi dünyada meydana gelen değişimler düşünce dünyasına da etki eder. Klasik liberal düşünce de bu gerçeklikten bağımsız değildir. Klasik liberal düşüncenin ortaya çıkışına ve gelişmesine etki eden birçok etken vardır.

Avrupa'daki din ve mezhep savaşları, 16 ve 17. yüzyıllarda yaşanan bilimsel gelişmeler, Aydınlanma düşüncesi, feodal sisteme varlık kazandıran toplumsal yapıya özgü niteliklerin değişmesi klasik liberal düşüncenin ortaya çıkışına etki eden önemli faktörlerdendir.

Batı dünyasında bir yüzyıl devam eden feodal dönem parçalı egemenlik yapısıyla toplumsal yaşamı birçok yönden olumsuz etkilemiştir. Merkezi krallıklar oluşturmak ve bunları güçlendirmek feodal dönemin olumsuzluklarından kurtulmanın çaresi olarak görülmüştür. Güçlü merkezi krallıkların oluşması ile birlikte Batı tecrübesi bağlamında insanlık bir gerçeğin daha farkına varmıştır: güçlü devlet, her koşulda güçlü toplum ve güçlü birey anlamına gelmemektedir.

Merkezi siyasal otoritenin olmadığı, parçalı siyasal iktidar yapılarına dayanan, otarşik ve kapalı bir tarımsal ekonomik sisteme sahip, toplumsal ve siyasal yaşamda dinsel düşüncenin egemen olduğu durağan feodal sistemin yerini dinamik piyasa toplumunun alması (Tok, 2012: 122) ve bu yeni toplum düzeninde yeni bir sınıfın oraya çıkması devlet toplum çatışmasını beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan yeni sınıf burjuvazi ekonomik olarak son derece güçlü ama sistem içinde yönetimsel ve siyasal açıdan varlığı olmayan bir özelliğe sahipti. Güçlü ekonomik varlığı ile eşdeğer biçimde siyasal ve yönetimsel süreçlerde belirleyici olabilmek için burjuvazinin yeni bir yönetim biçimine, yeni bir hakikat düzenine ihtiyacı vardı. Bu hakikat düzenini inşa etmenin yolu merkezi krallıkların gücünün sınırlandırılmasından geçiyordu. Aynı zamanda burjuvazinin ekonomik gücünü koruyabilmesi ekonomik faaliyetlerini özgürce sürdürebilmesine bağlıydı. Devletin hem kuruluşunun hem de işleyişinin meşruluk koşullarını doğal hukuka bağlayan John Locke'un düşünceleri böyle bir momente ortaya çıktı.

John Locke'a göre insanların doğuştan sahip olduğu haklar vardı. Bunlar; hayat, hürriyet ve mülkiyetti. Varsayımsal olarak tasarladığı doğa durumunda doğa yasasına göre bu haklarının sahibi olarak yaşayan insanların devlet ihtiyacını ortaya çıkaran iki temel eksiklik vardı: nesnel kurallar ve bu kuralları nesnel olarak uygulayacaklar. Bu iki eksiklik insanları devleti inşa etmek zorunda bırakmıştı. İnsanlar bir sözleşmeyle devleti inşa ederken yalnız cezalandırma yetkilerine devlete devrettikleri için Locke'un düşüncesinde ortaya çıkan devlet sınırlı devletti. Bu sınırlı devletin meşru olarak varlığını sürdürmesi de doğal haklara riayet ederek çalışmasından geçecekti. Doğaldır ki, böyle bir düzende ihtiyaç duyulan özgürlük başta devlet kaynaklı olmak üzere dışsal müdahaleyi reddeden negatif özgürlük olacaktır.

Klasik liberalizm düşüncesinin gelişmesinde etkili olmuş bir gelişme ise İkinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa'da ortaya çıkan faşist totaliter rejimlerdir. Bu faşist rejimlerin varlığının bireyden başlamak üzere toplumsal ve siyasal hayatı olumsuz etkileyeceği, nihayet kitlesel bir çöküşü sonuç vereceği klasik liberal düşünür Friedrich Von Hayek tarafından ileri sürülecekti. Hayek'e göre bir devletin sınırları içinde farklı yaşam tarzlarına sahip kimseler olabilirdi. Dolayısıyla devlete düşen bu farklı yaşam tarzlarına sahip vatandaşlarının mutlu biçimde yaşamalarının ortamını sağlamak olmalıydı. Hayek, ekonominin ancak piyasa ile rasyonel bir biçimde işleyebileceğini ileri sürmekte ve devlet müdahalesinden korunmuş bir siyasal, toplumsal ve ekonomik düzeni idealize emekteydi. Doğaldır ki, böyle bir düzen de ancak negatif özgürlükle varlık kazanabilirdi.

PANDEMİ SÜRECİNDE NE OLDU?

İnsanlık pandemi sürecinde aniden kendisini birçok tehlikelerle karşı karşıya buldu. Bireysel yaşam tehlikedeydi; toplumsal yaşam tehlikedeydi. Bireyin piyasa ekonomik bir aktör olma durumu riske girmişti. Ortaya çıkan covid 19 korona virüsü bireyin yaşamı için son derece etkili bir tehdit oluşturuyordu. Virüs bireyin hayatiyetini etkilemekle kalmıyor onun toplumsal yaşamdan uzak durmasını geçici de olsa zorunlu kılıyordu. Daha da önemli olan gerçeklik şuydu: bireysel ve toplumsal yaşamın karşı karşıya olduğu bu tehditten kurtulabilmek birey veya topluluk düzeyinde alınacak önlemlerle aşılabilecek nitelikte değildi. Virüsün yarattığı tehdit, çok kapsamlı ve çok boyutluydu; bu bakımdan bireyin ve grupların gücünün çok çok üstündeydi. Böyle bir tehditle başa çıkabilmek ancak kamusal kararlar alma gücüne sahip bir otoritenin alacağı önlemlerle mümkündü. Bu otorite devletten başkası değildi. Dolayısıyla pandemi sürecinde gerçekleşen, birey ve toplumun hayatının sürdürülebilmesi için yine birey ve toplum tarafından devlete yapılan zımnî bir çağrı idi.

Devletin alacağı kapsamlı önlemler aracılığıyla bireysel ve toplumsal yaşam korunacak birey piyasada ekonomik bir aktör olarak tutunabilecekti. Aşılama kampanyaları başta olmak üzere alınan sağlık önlemleri bireysel ve toplumsal yaşamın korunmasında en önemli sağlık politikalarının başında geliyordu. Bu politikaların hayata geçirilmesi gerek ekonomik açıdan gerekse uygulanabilirlik açısından birey ve grup iradesini aşan üst bir otoriteyi zorunlu kılıyordu. Bireylerin aşılınması, toplumsal yaşamın virüsün yayılmasını önleyecek biçimde yeniden düzenlenmesi ve bu konuda yeni önlemlerin saptanarak uygulamaya konulması, piyasadaki üretici aktörlere sağlanacak destekler, ancak kamusal bir otoritenin varlığı ve bu sorumluluğu yüklenmesiyle mümkündür. Lakin toplumsal ve bireysel yaşamın sürdürülebilirliği açısından gerekli sorumluluğun kamusal otoriteye verilmesi klasik liberal düşünce ve ona içkin negatif özgürlük açısından ters bir gelişme değil miydi?

PANDEMİ SÜRECİNDE DEVLETİN SORUMLULUĞU KLASİK LİBERALİZM AÇISINDAN NASIL DEĞERLENDİRİLMELİ?

Pandemi sürecinde devletin, bireysel ve toplumsal yaşamın sürdürülebilirliğinin sorumluluğunu üstlenmesi, bireyin piyasada ekonomik bir aktör olarak tutunabilmesine yönelik müdahaleleri pandemi sürecinin yarattığı sorunların ancak devlet müdahalesiyle aşılabilecek olması klasik liberal düşünce açısından bir tenakuz mudur? İlk bakışta bu durum klasik liberal düşünce açısından bir kriz gibi görülebilir. Çünkü klasik liberal düşünce özgür bireyi merkeze alan, bireyin iradesini aşan her toplumsal ve siyasal yapıyı bir şekilde bireyin iradesine bağlayan bir düşünce geleneğidir. Bu nedenle klasik liberalizmde sınırlı devlet esastır. Bireyin özgürlüğü dışsal müdahalelerden korunmuş olmak anlamında negatif özgürlükle mümkündür. Bireyin özgürlüğü ile ilgili en önemli negatif sorumluluk devlete düşmektedir. Bu durumda pandemi sürecinde devletin yüklediği yeni sorumlulukla klasik liberal düşünceyi nasıl bağdaştırabiliriz?

Her şeyden önce klasik liberal düşüncede özgürlükten kasıt bireyin özgürlüğüdür. Birey, kendi kararlarıyla eyleme geçen kimsedir. Yani bir kimse dışsal müdahale ve etkilerden korunmuş olarak kendi kararları ile eylemde bulunuyorsa bireydir ve özgürdür. Dolayısıyla burada yeni bir gerçeklikle karşı karşıya kalınmaktadır. Bir kimsenin özgür olabilmesi için öncelikle onun yaşayan, hayat sahibi bir insan olması gerekir. Yaşayan bir insan olmak özgür olabilmek için, diğer bir deyişle özgürlük sorunsalının öznesi olabilmek için ilk koşuldur. Özgürlük yaşayan insanın meselesidir. Öyleyse özgürlüğün negatif mi, pozitif mi, yoksa cumhuriyetçi özgürlük mü olacağından önce temel sorun insanın hayatta kalabilmesi, canlılık niteliğinin korunması sorunudur. Bu açıdan pandemi sürecinde devletin bireyin hayatta kalmasına yönelik sorumluluk yüklenmesini onun özgürlüğüne müdahale olarak değerlendirmemek gerekir.

Toplumsal yaşama getirilen kısıtlamalar ise geçici de olsa müdahale olarak algılanabilir. Ancak bu kısıtlamalar da bireyin hayatta kalmasına yöneliktir. Yani burada bireyin önündeki tercih devlet müdahalesiyle hayatta kalmak ile müdahalesiz hayatta kalmaktan çok yaşamla ölüm arası tercih gibidir. Pandeminin getirdiği süreçte toplumsal ve bireysel yaşam devletin kalıcı tahakküm yaratmayan müdahalelerine açık duruma gelmiştir. Bunu farklı bir açıdan negatif özgürlük alanın geçmişe göre kısmi bir daralma yaşaması olarak da okumak mümkündür. Bireyin piyasada ekonomik bir aktör olarak tutunabilmesine yönelik devlet destekleri ise klasik liberalizmin negatif özgürlük anlayışıyla açıklanabilecek bir nitelik taşımamaktadır. Bu, tam anlamıyla devletin bireyin yararına pozitif bir edimde bulunmasıdır. Birey, devletin bu pozitif edimi olmaksızın pandemi koşullarında ekonomide tutunamayacaktır. Dolayısıyla ekonomik açıdan pandemi süreci gibi olağan dışı dönemlerde klasik liberalizmin sınırlı devletinin, özgün ifadesiyle gece bekçisi devletinin, yetersiz kaldığı ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, M. A. (2013). Kent Devletinden İmparatorluğa. Ankara: İmge.

Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2011). İmparatorluktan Tanrı Devletine. Ankara: İmge.

- Bal, H. (2014). Pozitif Özgürlüğün Zorunlu Paternalizmi. *Turkish Studies*. Volume 9 (1). pp. 63-75.
- Berlin, I. (2007). İki Özgürlük Kavramı. *Liberal Düşünce Dergisi*. (Çev. Mustafa Erdoğan). Yıl 2 (45-46). ss. 69-83.
- Brenkert, G. G. (1991). *Political Freedom*. London: Routledge.
- Butler, E. (1996). Hayek (Çev. Y. Ziya Çelikkaya). Ankara: LDT.
- Cranston, M. (1967). *Freedom: A New Analysis*. London: Longmans.
- Dursun, İ. (2009). Devletin Faaliyet Alanını Belirleyen Temel Özgürlükler: Negatif ve Pozitif Özgürlükler. *Akademik İncelemeler*. 4 (1). ss. 1-19.
- Erdoğan, M. (1993). *Liberal Toplum Liberal Siyaset*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Hobbes, T. (2020). *Leviathan* (Çev. Semih Lim). İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.
- Machiavelli, N. (2017). *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*.
- Maynor, J. W. (2003). *Republicanism in the Modern World*. Malden: Blackwell.
- Pettit, F. (1997). *Republicanism: A Theory of Freedom and Government*. New York: Oxford University Press.
- Rousseau, J. J. (2002). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*. İstanbul: Say Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2017). *Toplum Sözleşmesi* (Çev. V. Günyol). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Sancar, M. (2012). *Devlet Akı Kıskaçında Hukuk Devleti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sandel, M. J. (1996). *Democracy's Discontent: America in Search of A Public Philosophy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Tok, N. (2012). *Siyasal İdeolojiler. Siyaset Bilimi* (Ed. H. Çetin). Ankara: Orion. ss. 117.179.
- Yayla, A. (1998). *Liberalizm*. Ankara: Liberte.
- Yayla, A. (2000). *Özgürlük Yolu: Hayek'in Sosyal Teorisi*. Ankara: Liberte.

AKKUYU NÜKLEER ENERJİ SANTARLI İÇİN BİR DEĞERLENDİRME

Yüksek Lisans Öğrencisi BEKİR CAN MENZİÖZ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi BİRTAN VARYOZ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç.Dr. DİLEK ÖZTAŞ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof.Dr. AYTUNÇ ATEŞ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ÖZET

Büyüyen ekonomiler, artan nüfus, gelişen teknoloji beraberinde büyük bir enerji ve elektrik ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Yapılan son araştırmalar ülkemizin elektrik tüketim talebinin ortalama olarak ekonomimizin büyüme hızından daha fazla olduğunu göstermiştir. Ülkemiz elektrik talep artışında, dünyada Çin'in ardından ikinci, Avrupa'da ise birinci sırada yer almaktadır. Tükenebilir enerji kaynaklarının bu ihtiyacı karşılama potansiyelindeki şüpheler, enerji ve enerji üretimine olan ilgiyi arttırmakla kalmamış devletlerin uluslararası politikalarına yön verecek seviyeye ulaşmıştır. Yenilenebilir enerji kaynakları potansiyelinin tamamı kullanılsa bile 2023 yılındaki elektrik tüketim ihtiyacının ancak yarısı karşılanabilmektedir. Bütün bu sebeplerden dolayı ülkeler daha az gider ile daha fazla enerji elde edebileceği, garanti ve sürekli olacak enerji üretim fonksiyonlara yönelmiştir. Bu durum da nükleer enerji santrallerine yönelimi arttırmıştır. Bu çalışmada ülkemizde faaliyete geçmesi beklenen Akkuyu Nükleer Enerji santralini olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirip, milli hedeflerimize ulaşma açısından gerekliliğini açıklamaya çalışacağız. Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin 1974'ten günümüze kadar uzanan yolculuğu, bu serüvende karşılaşılan engeller, ülkemizde nükleer santrallere duyulan kaygının sebepleri, diğer dünya ülkelerinde nükleer enerji santrali kullanımını, nükleer enerjinin kullanım alanları çalışmamızda değineceğimiz diğer konu başlıklarıdır. Bilhassa ülke olarak içinde yer aldığımız 'Gelişmekte Olan Ülkeler' kategorisi için nükleer enerji, ihtiyacın önemli bir kısmını karşılayacak ve dışa bağımlılığı azaltarak ekonomi, sanayi ve dolaylı olarak istihdam alanlarında kalkınma ve gelişmenin önemli bir faktörü olacak konumundadır. Bu anlamda halen inşaatı devam eden Akkuyu Nükleer enerji santrali, nükleer serüvenine henüz başlayamayan ülkemiz için bir öncü ve kilit proje konumundadır. Bu çalışmada Akkuyu Nükleer santralini avantaj ve dezavantajlarıyla bir tartıya yerleştirip, kalkınma, gelişme ve milli hedeflerimize ulaşma açısından önemini ve gerekliliğini anlatacağız.

Anahtar Kelimeler: Nükleer, Akkuyu, Enerji

AN ASSESSMENT FOR AKKUYU NUCLEAR POWER PLANT

ABSTRACT

Growing economies, increasing population and developing technology have brought about a great need for energy and electricity. Recent researches have shown that the electricity consumption demand of our country is higher than the growth rate of our economy on average. Our country ranks second in the world after China and first in Europe in the increase in electricity demand. Doubts about the

potential of exhaustible energy resources to meet this need have not only increased the interest in energy and energy production, but have reached a level that will shape the international policies of states. Even if the full potential of renewable energy sources is used, only half of the electricity consumption need in 2023 can be met. For all these reasons, countries have turned to energy production functions that will be guaranteed and continuous, where they can obtain more energy with less expense. This situation has increased the tendency towards nuclear power plants. In this study, we will evaluate the Akkuyu Nuclear Power Plant, which is expected to be operational in our country, with its positive and negative aspects, and try to explain its necessity in terms of achieving our national goals. The journey of Akkuyu Nuclear Power Plant from 1974 to the present day, the obstacles encountered in this adventure, the reasons for the anxiety about nuclear power plants in our country, the use of nuclear power plants in other world countries, the usage areas of nuclear energy are the other topics we will cover in our study. Especially for the 'Developing Countries' category, which we are in as a country, nuclear energy is in a position to meet a significant part of the need and will be an important factor for development and development in the fields of economy, industry and indirectly employment by reducing foreign dependency. In this sense, Akkuyu Nuclear Power Plant, which is still under construction, is a pioneer and key project for our country, which has not yet started its nuclear adventure. In this study, we will weigh Akkuyu Nuclear Power Plant with its advantages and disadvantages and explain its importance and necessity in terms of development, development and reaching our national goals.

Keywords: Nuclear, Akkuyu, Energy

GİRİŞ

Enerji konusu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile gelişme potansiyeline sahip ülkeler için büyük önem arz etmektedir. Ülkemiz için de artan nüfus, sanayi ve teknolojiye yerli ve milli hamleler, bütün şehirlere yayılan organize sanayiler, enerjiye duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Eğer bir ülke gelişmek amacıyla ise sanayisini mutlak suretle geliştirmeli ve tüketimde dışa bağımlılığı azaltarak yerli hammadde ve kaynaklara yönelmelidir. Doğalgaz ve petrol kaynaklarının belli coğrafyalarda bulunması yine bu kaynakların yenilenebilir olmaması, güneş ve rüzgar gibi yenilenebilir enerjilerin bölge iklim şartlarına bağlı olarak sürekli değişmesi birçok ülkeyi nükleer reaktör yapımına sevk etmiştir. Türkiye'nin sınırlı miktarda yerel enerji arzına sahip olması ve kendi enerji tüketiminin ancak % 30'unu karşılayabiliyor olması, enerji bakımından dışa bağımlı olması sebebiyle enerji ihtiyacını nükleer enerji tedariki ile karşılamaya doğru itmiştir. Ülkemizde yıllardır gündemde olan nükleer enerji santralleri konusunda destekçiler ve muhalifler arasında uzlaşmaya varılamamıştır. Bütün bu tartışmaların gölgesinde ülkemiz 12 Mayıs 2010 tarihinde Ankara'da Rusya Federasyonu Hükümeti ile Türkiyenin Akdeniz kıyısında Mersin ilinin Gülnar ilçesinde Akkuyu Nükleer Güç Santralini inşaa edilmesi yönünde anlaşma imzaladı.

Bu çalışmada ANGS nin önemini ve gerekliliğini ;

Dünyada nükleer santrallerin durumu

Nükleer enerji santralin diğer enerji kaynaklarına olan üstünlüğü

ANGS ne karşı olanların gerekçeleri

ANGS nin 1974 te başlayan serüveni

Başlıkları altında anlatmaya çalışacağız.

1) DÜNYADA NÜKLEER SANTRALLERİN DURUMU

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, Uluslararası Enerji Ajansı, Dünya Nükleer Birliği ve Avrupa İstatistik Ofisi verilerinden derlenen bilgilere göre, dünyada 33 ülkede faaliyet gösteren 443 nükleer reaktör bulunmaktadır. Bu reaktörlerin toplam kurulu gücü ortalama 400 bin megavattır. 400 bin megavattık kurulu gücün dağılımı ise şu şekildedir

- 1.) ABD 96 BİN 553 MEGAVAT – 94 KURULU NÜKLEER REAKTÖR
- 2.) FRANSA 61 BİN 370 MEGAVAT - 56 REAKTÖR
- 3.) ÇİN 47 BİN 498 MEGAVAT - 49 REAKTÖR
- 4.) RUSYA 28 BİN 578 MEGAVAT- 38 REAKTÖR
- 5.) JAPONYA 31 BİN 679 MEGAVAT- 33 REAKTÖR
- 6.) GÜNEY KORE 23 BİN 150 MEGAVAT- 24 REAKTÖR

Yukarıda adı geçen ülkelerin siyasi ve ekonomik durumunun diğer devletlere üstünlüğü ortadayken ülkemiz gibi gelişme hedefi olan henüz siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan potansiyeline ulaşamamış bir ülkenin aktif nükleer güç reaktörü bulunmamaktadır.

Dünya genelinde bulunan 443 reaktör ile dünya elektrik ihtiyacının yüzde 10 u nükleer enerjiden karşılanmaktadır. Fransa elektrik ihtiyacının yüzde 70 ini, Slovakya ve Ukrayna yüzde 54 ünü, Belçika ise yüzde 47 sini nükleer enerjiden karşılamaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinin 2019 yılında elektrik üretiminde nükleer enerjinin payı yüzde 24,6 olarak hesaplanırken ABD ‘de bu oran 20 olarak hesaplanmıştır.

Uluslararası Enerji Ajansı verilerine göre, geçen yıl dünyada yaklaşık 8 bin megavat nükleer enerji kapasitesi devreye alındı. Belarus ve dünya petrol zengini olan Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler geçen yıl nükleer faaliyetlerine başladılar. Bu dönemde nükleer devri Çin ve Rusya yeni reaktörlerini devreye alarak gücünü arttırdı. 2021 yılı itibariyle dünya üzerinde ülkemizde de yapımı devam eden santrallerin de dahil olduğu 53 bin megavattık nükleer enerji santrallerinin inşaatı devam ediyor.

2-) NÜKLEER ENERJİNİN DİĞER ENERJİ KAYNAKLARINA OLAN ÜSTÜNLÜĞÜ

Bu bölümünde, nükleer enerjinin diğer enerji kaynaklarına olan üstünlüğünü daha önce yapılan çalışmalar ve araştırmalar ışığında açıklayacağız.

Nükleer enerjinin bahsedilen en önemli avantajı az miktarda birincil kaynaktan yüksek miktarda enerji üretme potansiyelin olmasıdır. Örneğin dört ton maden kömüründen elde edilecek enerji bir gram uranyumdan elde edilecek enerjiye eşittir. Uranyum çok küçük miktarlarda kullanıldığından yakıt olarak maliyeti düşüktür (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 384). Bir ton uranyum, 16.000 ton kömür veya 80.000 varil petrolün yakılmasına eşdeğer 40 milyon kilovat saat elektrik üretebilir (Namli ve Namli, 2014: 30)

Nükleer enerji istikrarlı bir enerji kaynağıdır, süreklidir, koşullara bağlı olarak değişim göstermez. Rüzgar, güneş, jeotermal gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının 365 gün tam verimle çalışmama durumu, mevsimsel ve iklimsel şartlara göre enerji potansiyelinin değişkenlik göstermesi, nükleer enerjiyi daha cazip kılmıştır. Rüzgar enerjisini kullanmak için çok geniş rüzgargülü teisleri kurulmalıdır, Ülkemizin yeryüzü şekilleri bu enerjiyi kullanım alanını kısıtlamaktadır. 1 Akkuyu Projesi = 64000 adet rüzgar paneline denk gelmektedir. 8000 adet rüzgar türbini ise yüzlerce hektar arazinin işgal edilmesi anlamına geldiğinden bu durum çok maliyetli olacaktır (Polatlı, 2002) 2005 yılında enerji verimliliğinin artırılması için çıkarılan “Yenilenebilir Enerji Kanunu”, güneş enerjisinde yetersiz alım teminatları, jeo-termal kaynaklarda arama çalışmalarının yüksek maliyeti ve enerji ile doğa koruma hedeflerinin bazı durumlarda çelişmesi gibi durumlardan ötürü uzun vadeli olmamaktadır (TUIC-Tören, 2012) Nükleer enerjinin 365 gün, 24 saat, haftada 7 gün aralıksız, sabit enerji kaynağı sağlayabilen bir enerji şekli olarak gören Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (UAEA) sözcüsü Ayhan Evrensel, bu enerjinin iklim değişiklikleriyle mücadele edebilmesinde önemli rol oynadığını dile getirmektedir (AlJazee-ra Türk, 2014).

Bütün bu avantajların yanında nükleer kaynağın atık oranı diğer kaynaklara göre oldukça düşüktür. . Kıyaslanacak olursa bir nükleer santralin atık miktarı aynı güçteki bir kömür santraline oranla kütle olarak 250-300 bin kere, hacim olarak 70-80 milyon kere daha az olmaktadır (Zabunoğlu, 2007). Ayrıca aynı büyüklükteki bir fosil yakıtlı enerji santralinden yaklaşık 2 milyon ton petrol atığı veya kömür atığı çık-maktadır. Bu da nükleere kıyasla yaklaşık 67.000 kat fazla atık miktarı an-lamına gelmektedir (Nükleer Enerji Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı, 2014:12)

3-)AKKUYU NÜKLEER ENERJİ SANTRALİNE KARŞI OLANLARIN GEREKÇELERİ

Akkuyu Nükleer Enerji Santrali için olumsuz düşünen kitlenin öne sürdüğü maddelerin başında Rus şirketinin Akkuyu'daki zemin etüdünü deprem güvenirliliği açısından sağlıklı bir şekilde değerlendirmedeği görüşü yer almaktadır.Bu durum zaten hammadde ve çalışma prensibiyle oldukça tehlikeli olan nükleer santralleri yaşanılacak deprem,çığ,heyalan gibi doğal afetlerle daha da tehlikeli bir konuma getirecektir.Nitekim daha önce yaşanan Çernobil faciasında radyasyon yayılması yaklaşık dört ay boyunca devam etmiş 3200 kişi hayatını kaybetmiş,kaza ülkemizin de içinde bulunduğu birçok ülkeyi etkilemiştir.Bir diğer önemli husus ise Rusya'nın Akkuyu için önerdiği VVER-1200 modeli reaktör ünitelerinin yeni geliştirilmesi ve ilk defa ülkemizde kullanılacak olmasından doğan tehlikelerdir. Enerji Uzmanı Necdet Pamir ise Rusya Federasyonu'nda mevcut reaktörlerde yapılan testlerde çok ciddi boyutta güvenlik sorunlarının rapor edildiğini dile getirmekte, bu raporda büyük çaplı bir kaza olması durumunda mevcut personelin kazaya nasıl müdahale edeceğine yönelik yönetmeliklerinin mevcut olmadığını, daha önce yaşanmış kazaların envanterinin tutulmadığını,bu nedenle de çalışanların muhtemel kazalara karşı deneyimlerinin bulunmadığınıbelirtilmektedir (Pamir, 2013)Akkuyu Nükleer Santrali için belirtilen olumsuz görüşler içerisinde nükleer atıkların 600 yıl sonra bile zehir özelliklerini kaybetmemeleri sonucu atık depolama sorunu da yerini almaktadır. Bir diğer olumsuz görüş ise bir nükleer santralin güven vermesi için harcanacak maliyetin yüksek olmasıdır. Nükleer tepkimeler sonucu kısa sürede çok fazla enerji üretildiğinden,bu enerjinin etkisiyle çok sıcak bir ortam oluşmaktadır. Elektrik üretimi ve sürekliliğin sağlanması için devamlı olarak soğutulmak zorundadır. Soğutma işlemi akarsulardan veya denizden temin edildiğinden dışarıya çıkan su sıcak bir biçimde atılmaktadır. Reaktörün çok fazla atık su deşarj etmesi halinde zamanla bulunduğu çevrede suların ısınmasına, çevredeki canlı hayatın olumsuz etkilenmesine neden olabilir (Akova, 2016: 123-124)

4-)AKKUYU NÜKLEER ENERJİ SANTRALİNİN 1974'TE BAŞLAYAN SERÜVENİ

1965'te Türkiye 'de nükleer santralin kurulmasıyla ilgili ilk araştırma başlatıldı.

1974'te Mersin iline bağlı Gülnar ilçesindeki Akkuyu arazisi ilk nükleer santralin inşaatı için uygun bir arazi olarak kabul edildi.

1976 yılına kadar arazide detaylı zemin araştırmaları yapıldı ve bu incelemelerin sonucunda b, NGS inşaat lisansı almıştır.

Finansal ve siyasi nedenlerden kaynaklanan uzun süreli bir duraklamanın ardından Türkiye, nükleer teknolojiler alanında Rusya'nın uzun yıllara dayanan deneyiminden faydalanma kararı aldı.

İki ülke, Türkiye'nin Akdeniz kıyısında Mersin iline bağlı Gülnar ilçesinde Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin inşa edilmesi yönünde ortak karar aldı. Bununla ilgili anlaşma, Rusya Federasyonu Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında 12 Mayıs 2010 tarihinde Ankara'da imzalandı.

13 Aralık 2010'da Türkiye'nin ilk nükleer güç santrali projesini gerçekleştirmek üzere AKKUYU NGS ELEKTRİK ÜRETİM A.Ş. tescil edildi.

Aralık 2014'te Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Akkuyu NGS'nin Çevre Etki Değerlendirme Raporu'nu onayladı.

Nisan 2015'te Akkuyu NGS'nin deniz yapılarının temel atma töreni düzenlendi.

25 Haziran 2015 tarihinde Türkiye Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), AKKUYU NÜKLEER A.Ş.'ye elektrik üretimi ön lisansını verdi.

Şubat 2017'de Türk Atom Enerjisi Kurumu (TAEK), Akkuyu NGS sahasının tasarım parametrelerini onayladı.

15 Haziran 2017 tarihinde Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), AKKUYU NÜKLEER A.Ş.'ye 15.06.2066 tarihine kadar (49 yıl) geçerli elektrik üretim lisansını verdi.

20 Ekim 2017'de AKKUYU NÜKLEER A.Ş. inşaat lisansının alınmasına giden yolda önemli bir aşamayı geçerek, TAEK'ten Akkuyu NGS inşaatına ilişkin sınırlı inşaat izni aldı.

10 Aralık 2017'de Akkuyu NGS sahasında sınırlı çalışma izni kapsamında resmi inşaat başlama töreni düzenlendi. İnşaat ve montaj işleri; "nükleer adanın" güvenliği ile ilgili binalar ve yapılar hariç olmak üzere, nükleer güç santralının tüm tesislerinde sınırlı inşaat izni kapsamında yapılmaktadır.

2 Nisan 2018 tarihinde Türk Atom Enerjisi Kurumu (TAEK), AKKUYU NÜKLEER A.Ş.'ye 1. güç ünitesi için inşaat lisansı verdi.

3 Nisan 2018 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in katılımıyla Akkuyu NGS'nin 1. güç ünitesinin temel atma töreni düzenlendi. Törenle birlikte, santraldeki 1. güç ünitesinin inşasına ilişkin tam kapsamlı inşaat çalışmaları resmen başladı.

30 Kasım 2018'de TAEK, AKKUYU NÜKLEER A.Ş.'ye Akkuyu NGS'nin 2. güç ünitesi için sınırlı çalışma iznini verdi.

Alınan sınırlı çalışma izni kapsamında, Ocak 2019'da 2. güç ünitesinin tesisleri için temel kazı çalışmalarına başlandı.

8 Mart 2019 tarihinde 1. güç ünitesinin reaktör binası temelinin beton dökme çalışmaları tamamlandı.

29 Mart 2019'da Akkuyu NGS'nin 3. güç ünitesinin inşaat lisansının alınması için gerekli belgeler TAEK'e sunuldu.

Doğu Kargo Terminali'nin inşaatı tamamlandı ve Mayıs 2019'da Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'ndan işletme izni alındı. Terminal, inşaat aşamalarında ve gelecekte işletme sürecinde

reaktörlerin bileşenleri de dahil olmak üzere büyük boyutlu yüklerin, inşaat malzemelerinin ve ekipmanının alınması için tasarlanmıştır.

26 Ağustos 2019'da Nükleer Düzenleme Kurumu (NDK) Yönetim Kurulu'nun aldığı kararla Akkuyu NGS 2. güç ünitesi için ana inşaat lisansı verildi.

Lisans, güç ünitesinin tüm yapılarında tam kapsamlı inşaat çalışmalarına başlama izni vermektedir.

Gerekli izin belgeleri açısından bakıldığında, proje gelişiminin bir sonraki aşaması, 3. güç ünitesi için inşaat lisansının alınması olacaktır. Buna ilişkin başvuru, NDK tarafından değerlendirilmektedir.

Akkuyu NGS sahasında toprak tesviye çalışmaları tamamlanmış durumdadır. 1. güç ünitesi reaktör binası duvarlarının demir donatı ve beton dökme çalışmaları devam etmekte ve büyük boyutlu ekipmanın montajı için hazırlık yapılmaktadır. Geçici bina ve inşaat-montaj tesislerinin yapımı da devam etmektedir, halihazırda idari ve konut kompleksleri inşa edilmektedir.

Drenaj kanallarında inşaat işleri, arazi düzenleme ve yol yapım işleri devam etmektedir.

Güç santrali inşaat sahasında yapılan çalışmalar, AKKUYU NÜKLEER A.Ş. ile Fransız şirketi Assystem, Bureau Veritas, Türk Standartlar Enstitüsü (TSE) ve Nükleer Düzenleme Kurumu gibi bağımsız teftiş kuruluşlarının sürekli gözetimi altında, tüm Türk, Rus ve uluslararası kalite ve güvenlik gerekliliklerine uygun olarak yürütülmektedir.

Türkiye'nin ilk nükleer güç santrali projesi, Rus tasarımı VVER-1200 tipi en modern reaktörlere sahip, toplam 4800 MW kurulu güç kapasiteli dört güç ünitesi içermektedir. İnşaat çalışmaları tamamlandıktan sonra Akkuyu NGS'nin yılda 35 milyar kWh elektrik üretmesi ve Türkiye'nin elektrik ihtiyacının yaklaşık %10'unu karşılaması beklenmektedir.

Akkuyu NGS, Novovoronezh NGS-2 (Rusya, Voronej Bölgesi) projesi esas alınarak geliştirilen seri nükleer güç santrali projesidir. Akkuyu NGS'nin tahmini hizmet ömrü 60 yıl olup, bu süre 20 yıl daha uzatılabilecektir. Bu ise bölgenin uzun vadeli bir süreçte gelişeceği, istihdam alanları oluşacağı ve Türk halkının ve işletmelerinin uzun yıllar boyunca istikrarlı bir çevre dostu enerji kaynağına sahip olacağı anlamına gelmektedir.

Akkuyu NGS inşaat projesi, dünyada 'Yap-Sahip Ol-İşlet' modeline göre gerçekleştirilen ilk nükleer güç santrali projesidir. Bu, AKKUYU NÜKLEER A.Ş.'nin sadece santralin tasarımından ve inşaatından değil, aynı zamanda bakımından, işletilmesinden ve işletmeden çıkarılmasından da sorumlu olacağı anlamına gelmektedir. Bu model, tüm işletme faaliyetleri de bir nükleer sektör şirketi tarafından yürütüleceğinden dolayı inşaat kalitesi için ek güvence sağlamaktadır.

Nükleer güç santrali projesi, Rusya ve Türkiye arasındaki en büyük ortak projedir.

SONUÇ

Enerjide dışa bağımlılığı azaltmanın tüm yolları denemeli ve bu yönde yapılan araştırmalara hız verilmelidir. Enerji politikamızı dünyada belli bölgede çıkarılan hammadde rezervlerine göre değil, ülkemiz yeraltı-yerüstü kaynaklarını etkin olarak kullanıp kesintisiz, güvenilir enerji üretme üzerine kurmamız gerekmektedir. Kalkınmanın temel taşı olan enerji konusunu gündelik değişen siyasi olaylarla veya keyfi yaptırımlarla başka ülkelerin ülkemiz için belirleyeceği akıbete teslim

etmemeliyiz..Bu açıdan Akkuyu Nükleer Güç Santrali öncülüğünde ülkemizde gereken bütün önlemler en iyi şekilde alınarak nükleer güce önem verilmeli ve yeni tesisler ülkemize kazandırılmalıdır.Kazanılan bu tesisler ile enerjimizi kendimiz üretmeli,halk tüketimine daha uygun bedelle sunmalı,sanayi ve tesis hacmimizi genişleterek üreten ,gelişen bir Türkiye hedefimize ulaşmada nükleer gücün önemini kavramalı,kamuoyunu nükleer gücün önemi konusunda bilgilendirici çalışmaları hayata geçirmeliyiz.

KAYNAKÇA

- TAEK. (2000) Sürdürülebilir Kalkınma ve Nükleer Enerji, Ankara. TEAŞ. (1997) Soru ve Cevapla POLATLI, Ahmet. (2002), “Nükleer Enerji”, EnerjiRehberi.com,<http://enerjirehberi.com/makalele>
- TC ENERJİ VE TABİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI: NÜKLEER ENERJİ PROJE UYGULAMA DAİRESİ BAŞKANLIĞI. (2014)
- ZABUNOĞLU, Okan. (2007), “Yüksek Aktiviteli Nükleer Atıklar”, Nükleer Teknoloji Bilgi Platformu
- <http://www.akkunpp.com/projenin-tarihcesi>
- Akova, İ. (2016). Enerji Kullanımındaki Değişimler. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Doğanay, H., Çoşkun, O. (2017). Enerji Kaynakları. Ankara: Pegem Akademi.
- (Akova, 2016: 123-124)
- (Nükleer Enerji Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı, 2014:12)
- (AlJazee-ra Türk, 2014).

ALMANYA'DA AŞIRI SAĞIN SİYASAL AKTÖRÜ OLARAK AfD (ALMANYA İÇİN ALTERNATİF PARTİSİ)

Öğr. Gör. Dr. Ali ÇİÇEK
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

ÖZET

21. yüzyılda bir yandan Batılı ülkelerde demokrasi, insan hakları ve refah devleti uygulamaları başarılı bir şekilde gerçekleşirken diğer yandan Batı dışı toplumların bir kısmında otoriter ve totaliter rejimlerin ortaya çıkması, insan hakları ihlalleri, eğitim ve sağlık hakkı gibi temel haklardan yoksunluk gibi çok sayıda problemlili uygulamaların varlığı da dikkat çekmektedir. Bu dikotomik durum özellikle Batı dışı toplumların bireylerini, Batılı ülkelere göç etmeyi bir kurtuluş yolu olarak görmeye mecbur kılmaktadır. Başka bir deyişle, çok sayıda düzenli ya da düzensiz göçmen başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkeleri, ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelere göç etmektedir. Bahsi geçen göç akınları, demokrasinin beşiği sayılabilecek ülkelerde zaman zaman hoşnutsuzluklara neden olmakta ve bu hoşnutsuzluğu siyasi platformda aşırı sağcı olarak bilinen siyasi partiler istismar etmektedir. Almanya için Alternatif Partisi (Alternative für Deutschland- AfD), Almanya'da ortaya çıkan aşırı sağ bir parti olarak dikkat çekmektedir. Bu parti, İkinci Dünya Savaş'ından sonra Alman Parlamentosu'na girmeyi başaran ilk aşırı sağcı parti olmasından dolayı çok sayıda tartışmaya da konu olmaktadır. Bu çalışmada Almanya için Alternatif Partisi'nin aşırı sağ politikaları, özellikle göçmen karşıtlığı boyutunda değerlendirilecektir. Değerlendirme yapılırken aşırı sağ hareketlere değinilecek, karakteristik özellikleri ortaya konacak ve AfD'nin başta parti programı olmak üzere çeşitli söylem ve politikaları eleştirel bir bakış açısıyla tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aşırı Sağ Parti, Almanya için Alternatif Partisi, Göç.

AfD (ALTERNATIVE FÜR DEUTSCHLAND) AS THE POLITICAL ACTOR OF THE EXTREME RIGHT IN GERMANY

ABSTRACT

In the 21st century, democracy, human rights and welfare state practices are being implemented successfully in Western countries. However, on the other hand, authoritarian and totalitarian regimes have emerged in some of the non-Western societies, human rights violations have occurred, and people have been deprived of basic rights such as the right to education and health. This dichotomous situation compels people from non-Western societies to see immigration to Western countries as a way of salvation. In other words, a large number of regular or irregular migrants immigrate to countries such as Germany, European countries, USA, Canada and Australia. The aforementioned migration flows sometimes cause discontent even in the most democratic countries. This discontent is exploited by political parties known as far-right in the political platform. Alternative for Germany (Alternative für Deutschland- AfD) stands out as a far-right party that emerged in Germany. Since this party is the first far-right party to enter the German Parliament after the Second World War, it has been the subject of many debates. In this study, the far-right policies of Alternative for Germany will be evaluated, especially in the dimension of anti-immigration. While making the evaluation, far-right movements will be mentioned, their characteristics will be revealed, and various discourses and policies of the AfD, especially the party program, will be discussed from a critical point of view.

Keywords: Far Right Party, Alternative for Germany, Migration.

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun toplumsal bir canlı olması ve toplum halinde yaşaması kuşkusuz ki bir “insanlık durumu”na işaret eder. Toplum halinde yaşamak ise asgari ölçülerde barış ve düzeni gerekli kılmaktadır (Erdoğan, 2018, s. 25). İnsanoğlu barış ve düzenin hakim olduğu bir sosyal ve siyasal iklimde genel olarak marjinal fikirlere itibar etmez ve huzur ortamının devamını sağlamak için sağduyu ile hareket eder. Barışı, düzeni ve dolayısı ile huzur ortamını ortadan kaldıracak her türlü olay ya da olgu, insanoğlunda yeni arayışlara neden olabilir. Nitekim başta Avrupa olmak üzere demokrasinin beşiği sayılan bir çok ülkede aşırı sağ hareketlere ve partilere olan teveccühün artmasının ardında barış ortamının yok olması tartışmaları ve güvenlik arayışı, düzensiz göçmenlere karşı sınır güvenliği ve refah şovenizmi gibi gerekçeler ön plana çıkmaktadır.

Nitekim başta 11 Eylül saldırıları, 2004 yılında İspanya’nın başkenti Madrid ve 2005 yılında İngiltere’nin başkenti Londra’da gerçekleşen patlamalar, DEAŞ terör örgütünün başta Belçika, İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya, İsveç ve Danimarka’da gerçekleştirdiği bombalı eylemler ve son olarak Suriye iç savaşının neden olduğu yoğun insan göçü Avrupa’da bir panik havası yaratmış ve demokrasinin beşiği olarak görülen bu ülkelerde aşırı sağ partiler kimi ülkelerde parlamentolarda güçlenmiş, kimi ülkelerde ana muhalefet partisi ya da koalisyon ortağı olmuş, kimi yerlerde ise iktidar olmuşlardır. Aşırı sağ, en çok güvenlik kaygısından beslenmekte; yalnızca Avrupa’da değil, Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada gibi köklü demokrasi geleneğine sahip ülkelerde bile kendisine taraftar bulmaktadır (Eser & Çiçek, 2020, s. 117).

Avrupa’nın en güçlü ekonomilerinin başında gelen ve dünyada en kaliteli demokrasi uygulamalarından birine sahip olan Almanya’da, özellikle islamofobi ve göçmen karşıtlığının bayraktarlığını yapan bir siyasal parti olan Almanya için Alternatif Partisi (AfD/ Alternative für Deutschland) son yıllardaki yükselişi ile dikkat çekmektedir. Çalışmada aşırı sağcı tartışılmaktadır. AfD’nin parti programı ve partinin çeşitli açıklamaları analiz edilerek aşırı sağ politikaların ne ölçüde halkta karşılık bulduğu ortaya konulmaktadır.

2. AŞIRI SAĞ’IN ORTAYA ÇIKIŞI VE BESLENDİĞİ KAYNAKLAR (SÖYLEMLER)

Aşırı sağ söylemlere sahip olan siyasal partilerin 1970’li yıllardan itibaren parlamentolarda dikkat çekmeye başlaması ile aşırı sağ kavramı da tartışmalara konu olmaya başlamıştır. Aşırı sağ hakkında değerlendirmeler yapan Betz ve Immerfall, aşırı sağ hareketlerin 1940’lardan daha farklı bir formda karşımıza çıktığını ve mevcut durumdaki yükseliş trendinin önceki durumlardan farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Zira aşırı sağ hareketler 1940’lardan farklı olarak özellikle Batı Avrupa ülkelerinde kısa sürede ve benzer zamanlarda örgütlenmeye başlamış; sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik meselelerde buldukları ülkedeki siyasal tartışmalarda söz sahibi olmuş; ve halktan gördükleri teveccüh ile elde ettikleri konum sayesinde öncüllerinden farklılaşmışlardır (Betz & Immerfall, 1998, s. 1). Aşırı sağ kavramını; “demokratik sistemin kurallarını, eşitlik ilkesini, bireysel özgürlüğü ve siyasi aktörlerin tamamının eşit haklardan yararlanmasını reddeden ve bunun yerine ırk, etnik köken, din gibi kişisel özelliklere dayalı otoriter bir sistemin savunuculuğunu yapan, hem kendi ülkesinde hem dış politikada siyasi amaçlarına ulaşmak için ‘şiddeti’ gerekli bir araç olarak kabul eden görüş” (Betz & Immerfall, 1998, s. 3) şeklinde tanımlayan Betz ve Immerfall, tüm yerleşik demokrasilerdeki örnekler için geçerli olacak temel prensipler çerçevesinde bir sınırlandırma yapılmak suretiyle aşırı sağ kavramının çerçevesinin çizilebileceğini vurgu yapmıştır (Hançer, 2005, s. 4).

Wilson ve Hainsworth ise aşırı sağ partilerde üç temel ortak özellik olduğuna işaret etmektedir. Buna göre ilk olarak aşırı sağ partiler anti-elitisttir ve dolayısıyla basit bir söyleme dayalı olarak söylem ve politikalarını inşa ederler. Ayrıca kurulu düzeni reddeden bir popülist diskuru sıkça kullanırlar. İkinci olarak aşırı sağ partiler otoriteryen politikalar ve liderler etrafında toplanırlar. Son olarak aşırı sağ partiler milliyetçiliğin ve yabancı düşmanlığının bir tür kombinasyonu sayılabilecek nativizmden beslenirler (Wilson & Hainsworth, 2012, s. 3). Aşırı sağcı popülizme göre, elitist düzen partilerinin

program ve politikaları belirli çıkar gruplarını korumaya yönelikken, kendi programları, söylem ve eylemleri ‘gerçek halk’ın çıkarlarını korumaya yöneliktir. Başka bir deyişle aşırı sağ, siyaseti siyah ve beyazın savaşı olarak görür ve kendisine rakip olan her türlü hareketi siyah (ve halk karşıtı) olarak konumlandırır. Nitekim Mudde aşırı sağ popülizmini, toplumu homojen olmasına karşın birbirine düşman iki tabakaya ayıran, bir ideoloji olarak tanımlar. Burada aşırı sağın içinde bulunduğu taraf ya da ittifak ‘iyi ve saf halk’ iken; diğer taraf ya da ittifak ise ‘yozlaşmış seçkinler’dir (Mudde, The Populist Zeitgeist, 2004, s. 543). Halk ile seçkinler arasındaki amansız mücadele (ve hatta savaşta) kendilerini halkın neferi olarak gören aşırı sağ, seçkinleri halkın üzerinden zenginleşen, halka yabancı elitistler olarak görmektedir. Buna karşın kendini ise yerli olarak takdim eder. Aşırı sağın yerli ve yerlilik anlayışında halk, o ülke için mücadele etmiş geniş halk kitleleridir. Bu halk kitleleri için en büyük tehditlerden biri elitler, diğeri ise elitlerin insan hakları adı altında gizli ajandasıyla ülkenin ulusal karakterini değiştirmek için destekledikleri göçmen akınlarıdır. Başka bir deyişle aşırı sağ hareketlerin hedeflerinde göçmenler de vardır.

Kolaylıkla anlaşılacağı üzere radikal sağ siyasetin popülist politika önerileri ile liberal demokrasinin örtüşmediği ve hatta karşıtlıklar içerdiği alanlar hayli fazladır. Zira aşırı sağ, liberal demokrasiyi halktan ziyade seçkinlere ve seçkinlerin meydana getirdiği kurulu düzene hizmet eden bir sistem olarak kodlamış; buna karşın liberal demokratlar ise aşırı sağın önerilerini ve söylemlerini anti-demokratik şekilde eleştirmiştir. Zira liberal demokrat geleneğe göre aşırı sağ partilerin benimsediği ‘yerlilik’; bir tür etnik ve radikal milliyetçiliği temsil etmektedir ve demokrasinin önemli bileşenlerinden olan siyasal çoğulculuğa tehdit yaratırken aynı anda kişisel özgürlüklere zarar vermektedir (Aknur, 2020, s. 422).

Aşırı sağ kavramı ile ilgili tanımlama çabalarına bakıldığında literatürde bir konsensüs olmadığı, buna karşın aşırı sağ tanımlayabilecek bazı ortak kavramların olduğundan söz edilebilir. Nitekim aşırı sağ partilerin ideolojileri üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Mudde, aşırı sağın en az yirmi altı farklı tanımı olduğu ve aşırı sağcı diye bilinen partilerin en az elli sekiz farklı ayırt edici özelliği olduğuna dikkat çekmektedir. Milliyetçilik, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, demokrasi karşıtlığı ve güçlü devlet vurgusu ise aşırı sağa dair bütün tanımlarda kullanılan kavramlardır (Mudde, 2000, s. 11). Dolayısıyla aşırı sağın tanımı yapılırken asgari şartlar olarak Mudde’nin belirlediği beş kavramın (milliyetçilik, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, demokrasi karşıtlığı ve güçlü devlet vurgusu) varlığına bakılabilir.

Aşırı sağ partiler, düzen karşıtı ve yerlici popülist söylemlerini islamofobi ve göçmen karşıtlığı ile süsleyerek özellikle Batı Avrupa’da halkın teveccühünü görmekte ve bu teveccüh oylara yansımaktadır. Avrupa değerlerine ve demokrasinin özüne karşıt politikaları barındıran aşırı sağ söylemlerin halktan destek görmesi, özellikle aşırı sağcı olmayan Batı demokrasinin önemli siyasal partilerini de oy kazanmak uğruna aşırı sağcı söylemlere itmektedir. Dolayısıyla bazı Avrupa ülkelerinde aşırı sağcı partiler muhalefet ya da iktidar olurken, başka bazı ülkelerde ana akım siyasal partiler aşırı sağcı söylemleri kullanarak iktidar olabilmektedir. Dolayısıyla Batı demokrasilerinin ana akım partilerininin aşırı sağcılaşma tehdidi de ortaya çıkmaktadır. Öte yandan Tablo-1’de Avrupa ülkelerindeki aşırı sağ partilerin son yıllarda kazandıkları oy oranları, aşırı sağ söylemlerin cazibesini de ortaya koymaktadır.

Tablo-1: Avrupa’da Aşırı Sağ Partilerin Son Seçimlerde Aldığı Oy Oranları (Eser & Çiçek, 2020, s.

214)

Parti Adı	Ülke	Oy Oranı (%)	Seçim Yılı	Seçim Türü (Parlamento-Başkanlık)
FIDEZS	Macaristan	48,41	2018	Parlamento
JOBBİK	Macaristan	19	2018	Parlamento
Hak ve Adalet Partisi (PiS)	Polonya	37,7	2015	Parlamento

Özgürlük Partisi (PVV)	Hollanda	13,3	2017	Parlamento
Almanya için Alternatif Partisi (AfD)	Almanya	13	2017	Parlamento
İsveç Demokratları (SD)	İsveç	17,6	2018	Parlamento
Gerçek Finliler (Ulusal Koalisyon Partisi)	Finlandiya	17,6	2015	Parlamento
Ulusal Cephe	Fransa	21,7	2017	Cumhurbaşkanlığı
Ulusal Birlik	Letonya	12	2018	Parlamento
Altın Şafak Partisi	Yunanistan	6,3	2015	Parlamento
Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Partisi	Çek Cumhuriyeti	10,6	2017	Parlamento
Slovakya Bizim Halk Partisi (People'sPartOur Slovakia)	Slovakya	8	2016	Parlamento
Birleşik Vatanseverler (United Patriots)	Bulgaristan	9,12	2017	Parlamento
Rum Ulusal Halk Cephesi (ELAM)	Güney Kıbrıs	2,3	2016	Parlamento
5 Yıldız Hareketi	İtalya	31	2018	Parlamento
Lig Partisi	İtalya	17	2018	Parlamento
İtalya'nın Kardeşleri	İtalya	4	2018	Parlamento
İsviçre Halk Partisi	İsviçre	29,5	2015	Parlamento

Tablo-1'de neredeyse bütün Avrupa ülkelerinde aşırı sağ partilerin önemli oy oranlarına ulaştıkları görülmektedir. Özellikle demokrasinin beşiği sayılabilecek ve Avrupa Birliği değerlerinin öncüsü sayılabilecek Almanya'da da AfD'nin aldığı oy oranı, bu partinin kuruluşu, parti programı ve politikalarını bu çalışma açısından incelemeyi gerekli kılmaktadır.

3. AfD'NİN KURULUŞU, PARTİ PROGRAMI VE POLİTİKALARI

AfD, 2012 yılında Alexander Gauland, Bernd Lucke ve Konrad Adam gibi bazı ekonomi profesörleri, iş insanları ve gazeteciler tarafından kurulmuştur. AfD'nin kuruluşu, Merkel'in Euro'yu kurtarma hamlesine bir tepki olarak görülse de esasında Avrupa Birliği'ne şüphe ile yaklaşmaları, Avrupa'daki zayıf ekonomileri kurtarmak için Almanların refahının azalmasına karşı çıkmaları ve göçmen karşıtlığı temel karakteristik özelliklerini ortaya koymaktadır. Parti'nin kuruluşunda Almanya'nın eski para birimi olan Mark'a dönmeyi taahhüt etmeleri dikkat çekmiştir. Parti'nin kuruluşu ve yükselişinde Avrupa'daki ekonomik krizin yanı sıra göçmen krizi ve Brexit'in de etkisi olmuştur.

Parti, kuruluşundan itibaren hemen hızlıca örgütlenmiş ve 2013 yılındaki genel seçimlerde %4,7 ve 2014 yılında gerçekleşen Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise %7,1 oranında oy alarak kısa süre içinde büyük bir başarıya ulaşmıştır (Schäfer, 2020).

AfD'nin en çok beslendiği söylemlerden biri daha önce belirtildiği üzere göçmen karşıtlığıdır. AfD'nin parti programına bakıldığında Almanya ve Avrupa'da iltica ve mülteci programlarının değişmesi gerektiğine vurgular yapıldığı görülmektedir. AfD'ye göre, "zulüm görmeyen düzensiz göçmenlerin, mültecilerin aksine koruma talep etme hakları yoktur. Kaçmanın sebepleri, savaflara son verilmesi ya da siyasi ve dini zulüm gibi, artık geçerli olmadığına, mültecilerin oturma izinleri sona erdirilecektir. Bu mültecilerin Almanya'dan ayrılmaları gerekiyor. Almanya ve AB ortak ülkeleri, ayrılmak zorunda olanlar için teşvik sağlamalıdır" (AfD Parti Programı, 2017) görüşünü savunmaktadır.

Esasında mülteci krizi, özellikle 2015 yılı sonrasında AfD için bir tür can suyu olmuştur. Anketlerde oy oranı %4'lere kadar düşeceği öngörülen AfD, Angela Merkel'in göçmenlere açık kapı politika uygulaması sonrası 900 binden fazla mültecinin Almanya'ya göç etmesi söz konusu olmuştur (Uzunçayır, 2020, s. 194). Merkel, özellikle mülteciler konusunda kendisine çok sayıda eleştiri gelmesine rağmen liberal demokratik ve insani değerlere sahip çıkan duruşunu devam ettirmiştir. Merkel'in sağduyulu yaklaşımına rağmen Almanya genelinde bazı mültecilerin suçla özdeşleştirilmeleri, önemli bir mülteci karşıtlığına neden olmuştur. Mülteci karşıtlığının güçlenmesine neden olan örneklerden bazılarını bakmak faydalı olacaktır. Örneğin yeni yıl kutlamaları esnasında, Köln ve diğer şehirlerde göçmen kökenli suçluların yüzlerce kadına cinsel tacizde bulunduğu haberleri kamuoyunda büyük infial yaratmıştır. Bir başka örnekte Suriyeli bir mülteci, sokak ortasında hamile bir kadına pala ile saldırarak kadının ölümüne neden olmuştur. Mültecilik başvurusu reddedilen bir Suriyeli, bir müzik festivalinin yakınında kendini havaya uçurmuş; Münih'teki bir alışveriş merkezinde İran kökenli bir Alman genç, dokuz kişiyi öldürmüş ve Afgan kılığında bir Pakistanlı, Hong Kong'lu bir turist aileye bıçak ve balta kullanarak saldırmıştır (Uzunçayır, 2020, s. 197). Bahsi geçen örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu örnekler yüzünden yüz binlerce masum mülteci ve göçmen kökenli insan Alman vatandaşlarının gözünde özellikle AfD'nin mülteci ve göçmen karşıtı söylemleri ile kriminalize edilmiştir. Mültecilerden duyulan rahatsızlığı oya dönüştürmek isteyen AfD, politikalarının odak noktasına göçmen karşıtı söylemleri almıştır.

AfD, Avrupa Birliği üye ülkelerinde serbest dolaşım hakkının göçmenler ve Avrupa'nın fakir ülkeleri tarafından suiistimal edilerek "cömert Alman halkının" refahına göz dikildiğini de parti programında işlemekte ve refah şovenizminin somut bir örneğini parti programına taşımaktadır (AfD Parti Programı, 2017). Parti, göçmenler için yeni kurallar getirilmesinin elzem olduğunu, Almanya'nın eğitilmiş ve entegrasyon isteği olan mültecilere gereksinim duyduğunu ancak buna karşın ülkeye büyük kalabalıklar halinde gelen insanların ülkeye bu şekilde gelişlerinin durdurulması gerektiğini belirtmektedir (Aras & Sağıroğlu, 2020). AfD'ye göre şayet göçmen akını durdurulmazsa niteliksiz göçmenler/mülteciler hem Almanya'ya ekonomik yük haline gelecek hem de ülkenin ulusal karakteri tehdit altına girecektir.

Avrupa Birliği karşıtlığı, refah şovenizmi ve göçmen karşıtlığını seçim çalışmalarında sıkça kullanan AfD, popülist söylemleriyle oylarını her geçen gün artırmaktadır. Ulusal kimlikleri, kültürleri, refahları ve Avrupa güvenliği bakımından göçmenleri ve Müslümanları tehdit şeklinde gören AfD, seçim kampanyasında kullandığı afişlerde "Bizim Ülkemiz, Bizim Değerlerimiz", "Bizim Ülkemiz, Bizim Kurallarımız" ve "Bizim Ülkemiz, Bizim Vatanımız, Sen Benim Almanyamsın" gibi sloganlara yer vermiştir. "Almanya Almanlarındır" ve "Alman olmanın nesi yanlış?" gibi söylemler ise partinin çeşitli yöneticileri ve üyeleri tarafından sıkça dile getirilmektedir (Çalışkan, 2018, s. 53-54). Bu söylemler, kuşkusuz ki AfD'yi siyasal yelpazenin sağına koymakta ve aşırı sağcı etiketini hak ettiğini göstermektedir.

2017 yılında Almanya federal seçimlerinde %13'lük oy oranıyla meclise girmeyi başaran AfD, böylece ülkenin en güçlü üçüncü partisi haline gelmiştir. AfD'nin 2017 seçimleri öncesinde kullandığı söylemde özellikle Müslümanlar ve göçmenler hedef alınmıştır. Örneğin henüz seçimlerden bir yıl önce AfD eski eşbaşkanı Freuke Petry, Alman polislerinin gerektiğinde düzensiz göçmenleri vurabileceğini dile getirmiştir. Petry, bir başka söyleminde ise Almanya Milli Futbol Takımında oynayan Türk asıllı futbolcu Mesut Özil'in umreye gitmesi ve maçlar öncesinde Alman Milli Marşı'nı okumamasını eleştirerek onu hedef göstermiştir (Aknur, 2020, s. 432). Ayrıca 2017 seçim programında açık bir ifadeyle "AfD'nin amacı, devletimizin ve milletimizin kendi kendini yok etmesi değil, kendini korumasıdır" ibaresi eklenmiş ve "sınırsız kitlesel göçü engellemek için sınırların tek seferde kapatılması gerektiği" vurgulanmıştır (Aras & Sağıroğlu, 2020, s. 42).

AfD'nin söylemlerinde İslam karşıtlığına da sıkça yer verilmektedir. Mesut Özil örneğinin yanı sıra AfD, İslami uygulamaları da hedef almaktadır. Söylemlerinde her ne kadar doğrudan İslamiyeti değil

de İslami uygulamaları tartışmaya açsa da AfD'nin islamofobi üzerinden oy devşirdiği kuşkusuzdur. Örneğin, İslamiyet'in kadınların kapanmasını ve domuzu yasaklamasını eleştirmektedir. Bu amaçla Alman okullarında türbanın yasaklanması için yoğun bir çaba içerisine girmektedir (Tuğ, 2019, s. 43). Örneklerden de görüleceği üzere AfD'ye göre İslam dini ve uygulamaları, kendilerinin sahip oldukları liberal demokratik anayasal düzenle ve kanunlarla, Yahudi-Hıristiyan ve hümanist temellerle ile çelişki içindedir. Bu yüzden İslami uygulamaların, kendi hukuki ve değer sistemlerine uymadığını ve ülke için tehdit oluşturduğunu ileri sürmektedirler (Aknur, 2020, s. 430).

Ayrıca AfD parti programında; camilerin yabancılar tarafından finanse edilmesinin yasaklanmasını, kamusal alanda çarşaf ve burka giyilmesinin yasaklanmasını, İslami uygulamalara eleştiri yapılmasına müdahama gösterilmesini de içeren çok sayıda islamofobik ibareye yer vermektedir (AfD Parti Programı, 2017). Dolayısıyla hem Müslüman hem de göçmen ya da mülteci statüsünde olan kişiler, AfD tarafından hedef gösterilmektedir.

SONUÇ

Avrupa ve Avrupa Birliği, özellikle iki dünya savaşı sonrası dünyada insani değerleri odak alan, demokrasi ve insan haklarını yücelten, refah devleti uygulamaları ile her bir üyesine değer veren örnek bir medeniyet projesi olarak gösterilmektedir. Avrupa Birliği'nin ise bahsi geçen konularda karnesi en iyi olarak bilinen ülke Almanya'dır. Zira Almanya kaybettiği iki dünya savaşına rağmen güçlü bir ekonomi, hukuk sistemi ve siyasal sistem kurmuş; kapılarını yabancı önce yabancı işçilere sonra da sık sık anti-demokratik rejimlerin baskılarından kaçan mültecilere açık tutarak örnek gösterilmiştir. Alman siyasal sistemi de uzun yıllar bu toleransa dayanan politikaları desteklemiştir. Ancak özellikle 2000'li yıllardan itibaren çeşitli terör örgütlerinin Batılı ülkeleri hedef alması, yaşanan ekonomik krizler, göçmen akınları ve Avrupa Birliği'nin ekonomik yükünü en çok Almanya'nın çekmesinden kaynaklı olarak tüm Avrupa'da olduğu gibi Almanya'da da aşırı sağcı partiler güçlenmeye ve ana akım siyasal partilerin politikalarını şiddetli şekilde eleştirerek oy devşirmeye başlamışlardır.

Aşırı sağ partilerin karakteristik özellikleri olarak bilinen düzen karşıtlığı, popülist siyaset, yerelcilik, nativizm, biz ve onlar söylemi üzerinden kutuplaştırma ortamından beslenme, göçmen karşıtlığı, anti-elitizm ve bir lider etrafından otoriter şekilde örgütlenme gibi bir çok saikin AfD'nin örgüt yapısından söylem ve politikalarına kadar her yerde karşılık bulunduğu görülmektedir. AfD, yaşanan küresel ekonomik krizleri ve özellikle ülkelerinden göç etmek zorunda kalarak Avrupa'ya gelen mültecileri hedef göstererek bir tür refah şovenizmi ve kültürel ırkçılıkla ana akım siyasal partilerin alternatifi olduğunu sıkça vurgulamaktadır. AfD'nin bu söylemlerinin halkta karşılık bulması AfD'ye bir taban kazandırırken medeniyetin beşiği olarak sayılabilecek ülkelerin başında gelen Almanya'nın demokrasi ve insan hakları karnesine olumsuz yönde yansımaktadır. Zira AfD'nin kullandığı islamofobik, şovenist ve zaman zaman ırkçılığa kadar varan söylemler ne Avrupa Birliği ne de Demokratik Almanya'nın değerleri ile uyumsuzdur.

AfD aşırı sağcı söylemleriyle her geçen gün oy oranını artırırken, aşırı sağ söylem ve politikalara halkın teveccühünü gören ana akım siyasal partilerin de benzer söylemleri zamanla kullanmaya başlayacakları ve aşırı sağcılışacaklarını unutulmamalıdır. Zira her siyasal parti iktidar olmayı hedeflemekte ve halkın isteklerine göre politikalarını revize etmektedir. Bu durum başta Almanya olmak üzere bütün Avrupa'da demokratik ve insani değerleri göz ardı eden rejimlere kapı açabilecek bir tehdit ortamını önümüze koymaktadır.

KAYNAKÇA

AfD Parti Programı. (2017). 11 05, 2021 tarihinde [www.afd.de: https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf](https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf) adresinden alındı

- Aknur, M. (2020). Almanya'da Radikal Sağın Yükselişi: Almanya İçin Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi. *International Journal of Social Inquiry* , 415-446.
- Aras, İ., & Sağiroğlu, A. (2020). Almanya İçin Alternatif Partisi'nin Göçmen Karşıtlığı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 33-53.
- Betz, H. G., & Immerfall, S. (1998). *The New Politics Of The Right*. New York: St. Martin's Press.
- Connolly, K. (2016). Frauke Petry: The Acceptable Face of Germany's New Right? 11 05, 2021 tarihinde *The Guardian*: <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/19/frauke-petry-acceptable-face-of-germany-new-right-interview> adresinden alındı
- Çalışkan, H. E. (2018). *The Rise of Populist Radical Right Parties in Europe: The Case of Alternative for Germany (AfD)*. Ankara: Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erdoğan, M. (2018). *Özgürlük Hukuk Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eser, H. B., & Çiçek, A. (2020). Avrupa'da Aşırı Sağın Ayak Sesleri: Zenofobinin Patolojik Normalleşmesi. *Alternatif Politika* , 114-144.
- Hançer, Ö. (2005). *Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi ve Nedenleri Üzerine Bir İnceleme: Fransa ve Almanya Örnekleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ABD Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Mudde, C. (2000). *The Ideology of the Extreme Right*. Manchester: Manchester University Press.
- Mudde, C. (2004). *The Populist Zeitgeist*. *Government and Opposition* , 541-563.
- Schäfer, C. (2020). 11 05, 2021 tarihinde www.bpy.bilgi.edu.tr: <https://bpy.bilgi.edu.tr/en/blog/right-wing-populism-in-germany-the-alternative-for/> adresinden alındı
- Tuğ, B. (2019). *Avrupa Birliği Ülkelerindeki Aşırı Sağ Siyasi Partilerin İslamofobiyi Konu Alan Siyasal Reklamları Üzerine İnceleme*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim ABD Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uzunçayır, C. (2020). *Post-Faşist Dönemde Avrupa Aşırı Sağı: Almanya ve İtalya Örnekleri*. Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ABD Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Wilson, R., & Hainsworth, P. (2012). *Far-Right Parties and Discourse in Europe: A Challenge For Our Times*. Brussels : European Network Against Racism Press

TÜRK DÜNYASINDA DEMOKRASİ: İNDEKSLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Öğr. Gör. Dr. Ali ÇİÇEK
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

ÖZET

Çok tartışılan bir kavram olan demokrasi, günümüzde en azından şimdilik kötü yönetim biçimleri arasında en iyisi olma iddiasını sürdürmektedir. Bu nedenledir ki genel olarak dünyanın hemen hemen her yerinde insanlar, ülkelerindeki demokrasinin kalitesini artırmak ya da daha demokratik ülkelere göç etmek isterler. Demokratik rejimlerden; bireysel özgürlüklerin temin altına alınması, erkler arasında ayrılığın sağlanması, her bireyin hukuk önünde eşit haklara sahip olması ve eşit muamele görmesi ve hukukun üstünlüğü gibi değerleri barındıracak anlayış beklenir. Demokratik rejimler, bireyleri her türlü zorbalığa karşı koruma altına almalıdır. Başka bir deyişle siyasi, kültürel, ekonomik ya da sosyal açıdan farklılık gösteren birçok ülke vatandaşı başta özgürlük, hukuk önünde eşitlik, refah olmak üzere birçok değere demokrasi aracılığı ile ulaşabilmektedir. Ancak demokrasi olduğunu iddia etmesine karşın farklı uygulamalara sahip olan çok sayıda ülke vardır. Bu ülkelerin gerçek manada demokratik ilkelerle yönetilip yönetilmediği çeşitli düşünce kuruluşları ya da akademisyenlerin geliştirdiği kriterler ve indekslerle belirli aralıklarla ortaya konmaktadır. Bu çalışmada, genel manada demokrasilerin kalitesini ölçmeye çalışan “siyasi haklar ve özgürlükler endeksi”, “insani gelişme endeksi”, “iyi ülke endeksi”, “kırılgan devletler endeksi” ve “yolsuzluk algısı endeksi” ile Türk dünyasını meydana getiren altı ülkenin (Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan) genel durumu ortaya konmaya çalışılmış ve karşılaştırmaları yapılmıştır. Bahsi geçen durum tespiti ve karşılaştırmaların yapılmasında beş farklı indeksin en son verileri kullanılmıştır. Çalışmada bunun yanı sıra Türk dünyasını meydana getiren ülkelerde demokrasilerin kalitesini artırmak için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Türk Dünyası, Demokratik Rejimler

DEMOCRACY IN THE TURKISH WORLD: A COMPARISON OF INDEXES

ABSTRACT

Democracy, which is a controversial concept, continues to claim to be the best form of mismanagement, at least for the time being. This is why, in general, people all over the world want to improve the quality of democracy in their country or to migrate to more democratic countries. Expectations from democratic regimes are: to ensure individual freedoms, to ensure separation between powers, to have equal rights. The rule of law is another of these principles. Democratic regimes should protect people from all forms of tyranny. In other words, even if they differ politically, culturally, economically or socially, the citizens of many countries reach many values (especially freedom, equal rights and welfare) thanks to democracy. However, despite claiming to be a democracy, there are many countries that have different practices. Whether or not these countries are governed by truly democratic principles is determined periodically by criteria and indexes developed by various think tanks or academicians. In this study, the "political rights and freedoms index", "human development index", "good country index", "fragile states index" and "corruption perception index" that try to measure the quality of democracies in general, and six countries that make up the Turkish world (Turkey, Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Turkmenistan and Uzbekistan) have been tried to reveal the general situation and comparisons have been made. Current data of five different indexes were used to determine the aforementioned situation and make comparisons. In addition, some suggestions have been made to increase the quality of democracies in the countries that make up the Turkish world.

Keywords: Democracy, Turkish World, Democratic Regimes.

1. GİRİŞ

Gerek Türk siyasal hayatında gerekse Türk dış politikasında sıklıkla referans yapılan Türk Dünyası kavramı ile esasında dünyada yaşayan bütün Türkler kastedilmektedir. Türklerin ortak bir mazisi, dili ve kültürü olduğu varsayımından hareketle bir arada olmaları gerektiği fikri çeşitli fikir akımları tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır. Nitekim Türk Keneşi, Türk Dünyası Belediyeler Birliği, Türk Konseyi Üniversiteler Birliği gibi birçok oluşum da kendini Türk olarak gören ülkelerin çeşitli konularda birlik kurma çabasının bir ürünü olarak görülebilir. Yakın zamanda Türk Dili Konuşan Ülkeler Birliği olan ismi değiştirerek Türk Devletleri Teşkilatı adını alan bir başka kurum da çeşitli Türk devletlerinin siyasal, ekonomik, ulaştırma, diaspora, eğitim, gümrük, bilgi ve iletişim teknolojileri, gençlik ve spor, sağlık, medya ve enformasyon, turizm alanlarında işbirliği içinde hareket etmelerini hedef almaktadır (<https://www.turkkon.org/>).

Ortak tarihsel ve kültürel bağlara sahip olan ülkelerin birlik kurma çabaları göz önünde bulundurulursa, bu ülkelerde demokratik uygulamaların ne ölçüde uyum içinde olacağı da araştırılmayı hak etmektedir. Bu çalışmada Türk Dünyasını meydana getiren 6 ülkenin (Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan) demokrasi ve insani değerleri baz alan ve literatürde itibar gören beş farklı endeksteeki durumu karşılaştırılacaktır. Türk Dünyası bahsi geçen 6 ülkeden her ne kadar daha geniş bir coğrafyayı ifade etse de, çalışmada Türk Dünyası Birleşmiş Milletlere üye 6 Türk Cumhuriyeti ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada öncelikle demokrasi kavramını hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Daha sonra demokrasiyi tanımlama çabalarının ürünü olarak çeşitli kriterler ve endekslerin varlık amaçlarına değinilmiştir. Çalışmanın devamında ise baz alınan endeksler (bahsi geçen endeksler; “siyasi haklar ve özgürlükler endeksi”, “insani gelişme endeksi”, “iyi ülke endeksi”, “kırılgan devletler endeksi” ve “yolsuzluk algısı endeksi”dir) hakkında bilgi de verilerek, bu endekslerin en güncel verileri üzerinden Türk Dünyasındaki ülkelerin durumu karşılaştırılmıştır.

2. DEMOKRASİ'Yİ TANIMLAMA ÇABALARI VE KRİTERLER

Antik Yunan'dan günümüze kadar çeşitli formlarla zaman zaman kendini değiştiren ya da yeniden inşa eden (Erdoğan Tosun, 2001: 95) demokrasi, siyaset biliminde en temel tartışma konularının başında gelmiştir. Demokrasinin kadim geçmişten günümüze kadar neredeyse her tartışmanın odağında olması, onun her dönemde farklı algılanmasından ve tanımına dair bir konsensüsün olmamasından kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle demokrasi kavramının yaklaşık 2500 yıllık uzun bir geçmişi olmasına rağmen, kavramın tarihinin oldukça inişli- çıkışlı olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim İlkçağda Antik Yunan'da ortaya çıkan demokrasinin özellikle Atina şehir devletinde kısmi bir şekilde uygulandığı bilirse de demokrasi uygulamalarının Ortaçağ'da etkisini yitirdiği görülmektedir. Ortaçağ boyunca uygulama alanı bulamayan ve unutulmuş demokrasinin yeniden cazibeye kavuşması ve yaygın bir sosyal-siyasal ideal haline gelmesi Yeniçağ'da Aydınlanma düşüncesi ile olmuştur. Demokrasinin son 200 yıllık serüveni de çok dalgalı bir seyir izlemiştir (Erdoğan, 2015: 241; Taylan ve Çiçek, 2021: 224). Demokrasi, Antik Yunan'dan günümüze kadar varlığını bir şekilde devam ettirirken onu meydana getiren unsurlar günümüzde hala tartışmaların odağı halindedir.

Bütün bu demokrasi tartışmaları, aslında demokrasi kavramının birden çok tanımı içinde barındığını ve dolayısıyla demokrasi idealini ortaya koymanın ancak *demokrasilerde olmazsa olmaz* sayılan kriterlerin/ilkelerin belirlenmesi ile mümkün olabileceğini göstermektedir. Günümüzde neredeyse her siyasal iktidarın kendi politikalarının demokratik oluşu yönünde açıklamalar yaparak meşruiyet zeminini genişletmeye çalıştığı düşünülürse, birbirinden farklı ve hatta çoğu zaman zıt uygulamaların demokratiklik iddiasında ısrar ettikleri görülür.

Amerikalı siyaset bilimci Robert Dahl, demokrasi iddiası taşıyan siyasal rejimlerin, iktidarların ya da hareketlerin bazı kriterleri taşıması gerektiği iddiasını savunmaktadır. Dahl'a göre bir demokrasinin gerçekleşmesi için etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündemin kontrolü ve yetişkinlerin siyasal süreçlere dâhil olması gerekir (Dahl, 2015: 47).

Dahl'ın kriterlerini biraz açmak gerekirse, ilk olarak bir demokrasiden söz edebilmek için, toplumu ilgilendiren bir politikanı uygulamaya geçirilmesinden önce bu politikanın ne olması gerektiği konusunda farklı görüşleri topluma sunma noktasında her kesimin (siyasal partinin ya da sivil toplumun örgütünün) eşit ve etkin imkânlarla sahip olması gerekir. Bu kriteri Dahl, *etkin katılım* olarak adlandırır. İkinci olarak, politikanın ne olacağı konusunda karar verildiğinde, bu karar toplumun (ya da daha küçük bir birim-dernek ise üyelerin) oyuna sunulmalıdır. Ancak buradaki oylamada her bir üyenin oy vermek için eşit ve etkin imkânlarla sahip olması gerekir. Bu kriter de *oy kullanma eşitliği* olarak bilinmektedir. Üçüncü olarak, zamanın kısıtlı olduğu göz önünde bulundurularak, her üyenin ilgili alternatif politikalar ve onların muhtemel sonuçları hakkında bilgi edinmek için eşit ve etkin imkanlara sahip olması gerekir ki bu kriter de *bilgi edinebilme hakkı* olarak bilinmektedir. Dördüncü kriter gündemin kontrolü olarak bilinmektedir. Buna kriterde üyelerin gündeme konacak maddelerin nasıl olması ve isterlerse hangi maddeler olacağına karar verme yetkilerinin gerektiği ifade edilmektedir. Bahsi geçen dördüncü kriterle, önceki üç kriterin ortaya koyduğu demokratik süreç hiçbir zaman kapanmayacaktır. Başka bir deyişle toplum gidişatından ya da sonuçlarından memnun kalmadığı politikaları her zaman değiştirebilme yetkisine sahip olacaktır. Son kriter ise bir ülkede sürekli olarak ikamet eden erişkinlerin tümü ya da büyük çoğunluğunun, ilk dört kriter tarafından ortaya konan bütün vatandaşlık haklarına sahip olmasını ifade eder. Dahl bu kriteri kısaca yetişkinlerin siyasal süreçlere dâhil olması der (Dahl, 2015: 47-48). Dahl'a göre bu kriterler demokrasinin asgari şartları olup, bu kriterler sayesinde şu sonuçların ortaya çıkması arzulanır (Dahl, 2015: 56):

- Zorbalıklar önlenir
- Temel haklar temin edilir
- Genel bir özgürlük halinin önü açılmış olunur
- Toplumlar kendi kendini tayin edebilir
- Ahlaki özerlik sağlanır
- İnsani gelişmenin yolu açılır
- Temel kişisel çıkarlar korunur
- Siyasal eşitlik sağlanır
- Bütün bunlara ek olarak barış ve refaha da ulaşılır.

Dahl, bir ülkenin demokratik olarak yönetilebilmesi için bazı siyasal kurumların varlığını hayati olarak görmektedir. Ona göre modern temsili demokrasinin 6 tane siyasi kurumu vardır. Bunlardan birincisi seçimle belirlenmiş memurlardır. Politikalarla ilgili hükümet kararlarını kontrol etme işinin, anayasa tarafından vatandaşların seçimle belirlediği memurlara verildiğini vurgulayan Dahl, seçimle belirlenme özelliğinden dolayı büyük ölçekli demokratik hükümetlerin temsili olduğuna söylemektedir. İkinci olarak seçilen memurlar sık sık ve adil bir biçimde yapılan seçimlerle belirlenir ve bu seçimlerde zor kullanma eğilimi diğerlerine göre çok seyrek görülür. Üçüncü kurum ifade hürriyetidir. Vatandaşların sert bir şekilde cezalandırılma tehdidiyle karşı karşıya kalmadan politik konularda memurları, hükümeti, rejimi, sosyo-ekonomik düzeni ve hakim ideolojiyi eleştirmek de dahil olmak üzere kendilerini ifade etme hakları bulunmaktadır. Dördüncü olarak vatandaşların diğer vatandaşlardan, uzmanlardan, gazetelerden, dergilerden, kitaplardan, telekomünikasyon araçlarından ve benzer bilgi kaynaklarından alternatif ve bağımsız kaynak arama hakları vardır. Beşinci olarak demokratik politik kurumların etkin olarak çalışabilmesi için gerekli olanlar da dahil olmak üzere, vatandaşların pek çok haklarını elde etmek için göreceli olarak bağımsız kurum ya da organizasyonlar kurma hakkı vardır. Ve son olarak vatandaşların ilk beş kriter (hak) saklı kalmak koşuluyla, özgür ve

adil seçimlerde seçilecek memurlar için oy kullanma, aday olma, bağımsız politik organizasyonlar kurup bunlarda görev alma da dahil olmak üzere demokratik siyasi sisteme dahil edilme hakları vardır (Dahl, 2015: 98-100). Dahl, geliştirdiği bu sisteme poliarşi ismini vermektedir.

Dahl, bütün bunlara rağmen demokratik hükümetler de dahil olmak üzere herhangi bir hükümetten çok fazla bir beklenti içinde olmamak gerektiğini de vurgulamaktadır. Zira demokrasi vatandaşların mutlu, zengin, sağlıklı, akıllı, barışçı ya da adil olacakları konusunda garanti vermez. Demokrasi sadece idealleri ortaya koyar ve bunlara ulaşmaya çalışır. Yine de çok sayıda kusuru olmasına rağmen demokrasiyi uygulanabilir herhangi bir alternatifinden daha çekici kılan yararları da olduğunu bilmek gerekir. Zira demokrasiler zalim ve kötü diktatörlerin yönetime geçmesini engelleme konusunda büyük bir yardım aracıdır. Demokrasi, vatandaşlarına demokratik olmayan sistemlerin sağlamadığı ya da sağlamayacağı pek çok temel hakkı sağlamayı da garanti etmektedir. Ayrıca demokrasilerde, diğer yönetim sistemlerine göre mümkün olduğunca daha fazla alternatif sunulur ve vatandaşlar bu alternatifler arasında seçim yapabilme özgürlüğüne sahiptir. Başka bir deyişle demokrasiler, diğer sistemlere göre daha fazla kişisel özgürlük barındırır. Böylece demokrasi yoluyla insanların kendi kişisel çıkarlarını korumasının yolu da açılır. Diğer sistemlere göre sadece demokrasilerde vatandaşların kendi kaderlerini tayin hakkı olduğu görülecektir ki bu da çok değerli bir ilkedir. Demokrasiler aracılığı ile insanların kişisel gelişimlerinin diğer muadillerine göre daha fazla desteklenir ve göreceli de olsa siyasi eşitlik sağlanır (Dahl, 2015: 57-72).

Çoğu siyaset bilimciye göre, bir ülkede ikamet eden insanların yaşam standartlarının yükselmesi, özel sektörün geliştirilmesi, kentli bir sınıfın ortaya çıkması, eğitim seviyesinin yükseltilmesi (Bingöl, 2011: 12), sağlık sektöründeki gelişmeler ve bunlardan kaynaklı olarak yaşam sürelerinin uzunluğu gibi bir çok kriter demokrasinin kurumsallaşması açısından hayati bir öneme sahiptir.

Dahl'ın demokrasileri bir kritere bağlama girişiminin yanı sıra literatürde Dahl'dan etkilenecek çeşitli kriterler ortaya koymaya çalışan birçok düşünür vardır. Bunlardan ilk akla geleni Tatu Vanhanen (1997), Michael Coppedge ve Wolfgang H. Reinicke (1990), Keith Jagers ve Ted Robert Gurr (1995)'dur. Bahsi geçen yazarların da indeks çalışmalarından yola çıkarak daha kaliteli bir demokrasinin ortaya çıkması amacıyla çeşitli düşünce kuruluşları da bazı indeksler oluşturmuşlardır. Bu indekslerde belirlenen kriterlere göre ülkeler her yıl puanlanmakta ve sonuçlar kamuoyuna duyurulmaktadır. Bu çalışmada kullanılacak endeksler “siyasi haklar ve özgürlükler endeksi”, “insani gelişme endeksi”, “iyi ülke endeksi”, “kırılgan devletler endeksi” ve “yolsuzluk algısı endeksi”dir.

3. ÇALIŞMADA KULLANILACAK ENDEKSLER HAKKINDA GENEL BİR ÇERÇEVE

İster coğrafyada olsun, isterse aynı hükümet sistemini uyguluyor olsun, dünya üzerindeki ülkeler siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklara rağmen bazı ülkeler arasında ciddi benzerliklerin olduğunu da belirtmek gerekir. Ülkelerin hukuk, demokrasi, sağlık, medya, gelir dağılımı, barış ya da kırılganlık gibi birçok alanda ne durumda olduklarını belirleyen ve bu ülkeler arasında karşılaştırmalar yapan uluslararası istatistikler ve endeksler bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Türk dünyasını meydana getiren ülkelere Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'da siyasi haklar ve özgürlükler, insani gelişmişlik düzeyi, iyi ülke düzeyleri, kırılganlıkları ve bu ülkelerdeki yolsuzluklar beş farklı endeks bazında karşılaştırılacaktır. Bahsi geçen endekslerin 2020 yılındaki verileri baz alınarak Türk dünyasındaki ülkelerin demokrasileri karşılaştırılacaktır.

3.1. Siyasi Haklar ve Özgürlükler Endeksi

1973 yılından beri Freedom House tarafından dünyadaki siyasi hakların ve sivil özgürlüklerin durumunu değerlendiren senelik raporlar hazırlanmaktadır (www.freedomhouse.org). Freedom House tarafından hazırlanan bu rapor, 195 ülke ve 15 bölge için sayısal derecelendirmelerden ve destekleyici-açıklayıcı metinlerden oluşmaktadır. Dış analistler, 210 ülke ve bölgeyi, yerinde araştırma ve yerel temaslar ile istişareler ve haber makalelerinden, sivil toplum kuruluşlarından, hükümetlerden ve diğer

başka kaynaklardan gelen bilgilerin bir kombinasyonunu kullanarak değerlendirmektedir. Uzman danışmanlar ve bölgesel uzmanlar daha sonra analistlerin sonuçlarını inceleyerek raporu hazırlar.

Bu raporun hazırlanmasında her ülke ve bölge için seçim süreci, siyasi çoğulculuğu ve katılımı, hükümetin işleyişi, ifade ve inanç özgürlüğü, örgütlenme ve örgütsel hakları, hukukun üstünlüğü ve kişisel özerk ve bireysel haklar analiz edilerek ülkeler *özgürden (free) özgür olmaya (non-free)* doğru sıralanır (www.freedomhouse.org). Başka bir deyişle raporda siyasi katılım, seçim süreçleri, ifade özgürlükleri, örgütsel haklar ve hukukun üstünlüğü gibi çeşitli konu başlıkları altında incelenen ülkeler, 3 ayrı tanımlama ile sıralanmaktadır: özgür, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkeler. Raporda her ülke siyasi haklar ve sivil özgürlükler başlıklarında puanlanmaktadır. Siyasal haklar; seçim süreçleri, siyasi çoğulculuk ve katılım, hükümetin işleyişi alt başlıklarından oluşmaktadır. Sivil haklar ise; ifade ve inanç özgürlüğü, sivil toplum ve örgütsel haklar, hukukun üstünlüğü, kişisel özerklik ve bireysel haklar alt başlıklarından oluşmaktadır.

Freedom House raporu hazırlanırken her ülke ya da bölgeye 10 siyasi hak ve 15 sivil özgürlüğü içeren göstergelerin her biri için 0 ile 4 arasında puan verilmektedir. Özgür ülkeler toplamda en fazla puanları toplarken özgür olmayan ülkeler ise daha düşük puanlar almaktadır. 2020 raporuna göre İsveç, Norveç ve Finlandiya 100 puanlık skorla dünyada siyasi hak ve özgürlükler alanında ilk sırayı paylaşmışlardır. Dolayısıyla bu ülkeler özgür statüsündedir. Bu ülkelerin ardından Yeni Zelanda 99 puanla ikinci sırada yer almıştır. Kanada, Hollanda ve Uruguay ise 98 puanla üçüncülüğü paylaşmıştır (www.freedomhouse.org).

Türkiye; siyasi özgürlüklerden 16 puan ve sivil özgürlüklerden de 16 puan alarak toplamda 32 puan toplamış ve özgür olmayan ülkeler arasında yer almıştır. Azerbaycan; siyasi özgürlüklerden 2 ve sivil özgürlüklerden 8 puan alarak toplamda 10 puan ile özgür olmayan ülkeler kategorisinde yer almıştır. Kazakistan; siyasi özgürlüklerden 5 ve sivil özgürlüklerden 18 puan alarak toplamda 23 puan ile özgür olmayan ülkeler kategorisine yerleşmiştir. Kırgızistan; siyasi özgürlüklerden 4 ve sivil özgürlüklerden 24 puan alarak toplamda 28 puan ile özgür olmayan ülkeler kategorisinde yer almıştır. Türkmenistan; siyasi özgürlüklerden hiç puan alamamış ve sivil özgürlüklerden ise yalnızca 2 puan alarak toplamda 2 puan ile özgür olmayan ülkeler arasında yer almıştır. Son olarak Özbekistan ise siyasi özgürlüklerden 2 ve sivil özgürlüklerden 9 puan alarak toplamda 11 puan ile özgür olmayan ülkeler arasında yer almıştır (www.freedomhouse.org).

Tablo-1: Türk Dünyasındaki Ülkelerin Siyasal Hak ve Özgürlükler Raporu Puanlarının Karşılaştırması

Ülke	Siyasal Haklar Skoru	Sivil Haklar Skoru	Toplam Skor	Özgürlük Statüsü
Türkiye	16	16	32	Özgür Değil
Kırgızistan	4	24	28	Özgür Değil
Kazakistan	5	18	23	Özgür Değil
Özbekistan	2	9	11	Özgür Değil
Azerbaycan	2	8	10	Özgür Değil
Türkmenistan	0	2	2	Özgür Değil

Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın Freedom House'un gerçekleştirdiği 2020 yılı Siyasal Hak ve Özgürlükler raporundaki puanları incelendiğinde hem siyasi hem de sivil haklar konusunda kötü skorlar elde ettikleri görülmektedir. Bu ülkelerde özellikle seçim süreçleri, siyasi çoğulculuk ve katılım, hükümetlerin işleyişi konusunda çok ciddi problemler olduğu ortaya konmaktadır.

3.2. İnsani Gelişme Endeksi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan İnsani Gelişme Endeksi, her yıl dünya kamuoyunun takdirine sunulmaktadır. İlk kez 1990 yılında BM tarafından ülkelerin insani gelişmişlik seviyesini ölçmek için hazırlanan bu rapor, ekonomik büyümeyi esas alan ölçütlerin dışında insani gelişmişliğe de vurgu yapmaktadır. Bu endekste insani gelişmişliğin hesaplanması için sağlık, eğitim ve gelir kriterleri temel alınmaktadır. Sağlık konusunda incelenen ülkedeki insanların yaşam beklentisi, eğitim konusunda okullaşma oranları ve gelir konusunda ise GSYİH incelenerek, puanlama yapılmaktadır (<http://hdr.undp.org/>). Bu raporun hazırlanmasında ülkeler dört kategori altında tasnif edilmektedir. 0,800- 100 arası çok yüksek insani gelişme; 0,700-0,799 arası yüksek insani gelişme; 0,555-0,699 arası orta insani gelişme; ve 0,555 altındaki ülkeler ise düşük insani gelişme grubunda yer almaktadır (Bağce, 2016; 90).

2020 yılında açıklanan İnsani Gelişme Raporu'na bakıldığında 0,957 puan ile Norveç'in ilk sırada; 0,955'er puan ile İrlanda ve İsviçre'nin ikinci ve üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye 189 ülke arasından 2020 yılında 0,820 puan ile İnsani Gelişmişlik Raporu'nda 54. sırada yer almıştır. Raporda Azerbaycan 0,756 puan ile 88. sırada; Kazakistan 0,825 puan ile 51. sırada; Kırgızistan 0,697 puan ile 120. sırada; Türkmenistan 0,715 puan ile 111. sırada ve Özbekistan 0,720 puan ile 106. sırada yer almıştır (<http://hdr.undp.org/>).

Tablo-2: Türk Dünyasındaki Ülkelerin İnsani Gelişmişlik Raporu Puanlarının Karşılaştırması

Ülke Adı	İnsani Gelişmişlikte Dünya Sıralaması	İnsani Gelişmişlik Puanı	İnsani Gelişmişlik Durumu (Grubu)
Kazakistan	51	0,825	Çok Yüksek İnsani Gelişme
Türkiye	54	0,820	Çok Yüksek İnsani Gelişme
Azerbaycan	88	0,756	Yüksek İnsani Gelişme
Özbekistan	106	0,720	Yüksek İnsani Gelişme
Türkmenistan	111	0,715	Yüksek İnsani Gelişme
Kırgızistan	120	0,697	Orta İnsani Gelişme

Tablo-2 incelendiğinde, Kazakistan ve Türkiye'nin çok yüksek insani gelişme grubunda olduğu; Azerbaycan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın ise yüksek insani gelişme grubunda yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan ise 0,003 puanlı bir farkla yüksek insani gelişme grubunun altında yer almaktadır. Her ne kadar puanlar ve gelişmişlik grubu bakımından tabloda verilen ülkelerin konumu iyi olarak görülse de listede 0,555 puan altında yer alan (düşük insani gelişme gösteren ülkeler) ülkelerin sayısı yalnızca 34 ülke olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla insani gelişmişlik raporuna göre dünyada yalnızca 34 ülke düşük insani gelişme göstermektedir. Sıralama bu bakımdan incelendiğinde Türk Dünyasını meydana getiren ülkelerin her ne kadar gelişmişlik durumları genel olarak iyi görünse de sıralama bakımından yeterli seviyede olmadıkları söylenebilir.

3.3. İyi Ülke Endeksi

Simon Anholt tarafından geliştirilen İyi Ülke Endeksi, dünyadaki her ülkenin insanlığın ortak iyiliğine ne katkı sağladığını ve büyüklüğüne göre ne götürdüğünü (borçlandığını) ölçmeyi amaçlamaktadır. Endeksin hazırlanmasındaki ana sorun, dünyadaki ülkelerin sadece kendi çıkarlarına hizmet etmek için mi var oldukları, yoksa insanlığa ve gezegene karşı daha geniş bir sorumluluklara sahip olup olmadıkları üzerinden bir analiz yapmak ve ülkeleri sorumluluk ve sorumsuzlukları dâhilinde bir sıralamaya dahil etmektir. Dolayısıyla bu endekste ülkelerin, kendileri için (kendi ülkeleri düzeyinde) ne yaptığı ölçülmez. Endekste, her ülkenin paylaştığımız dünya üzerindeki dış etkisine bakılmaktadır (<https://www.goodcountry.org/>).

Endeks her biri 5 alt bileşenden meydana gelen 7 kategorinin ölçülmesiyle belirlenmektedir. İlk kategori; uluslararası öğrenci sayıları, bilimsel dergi ve gazete ihracı, uluslararası yayın sayısı, Nobel ödülleri ve patentlerden oluşan *bilim ve teknoloji* kategorisidir. İkinci kategori; yaratıcı ürün ihracı, UNESCO aidat borçları, seyahat hürriyeti ve basın özgürlüğünü kapsayan *kültür* kategorisidir. Üçüncü kategori; barış gücü kuvveti, BM barış gücüne katkı, uluslararası şiddet ve çatışma, silah ihracı ve internet güvenliğinden oluşan *uluslararası barış ve güvenlik* kategorisidir. Dördüncü kategori; hayırseverlik, kabul edilen mülteci sayısı, başka ülkelere göç eden mülteci sayısı, nüfus büyümesi, imzalanan BM anlaşmalarından oluşan *dünya düzeni* kategorisidir. Beşinci kategori; biyo-kapasite rezervi, zararlı atık ihracı, su kirliliği oranları, CO2 emisyonu ve diğer sera gazı emisyonlarından meydana gelen *gezegen ve iklim* kategorisidir. Altıncı kategori; yabancı sermaye akımları, adil ticaret ve pazar büyüklüğü, ülke dışındaki BM gönüllülerinden meydana gelen *refah ve eşitlik* kategorisidir. Ve son olarak yedinci kategori; uluslararası gıda yardımı, ilaç ihracı, Dünya Sağlık Örgütü'ne gönüllü bağışlar, insani yardımlar ve uyuşturucu ile mücadeleyi kapsayan *sağlık ve esenlik* kategorisidir (Bağce, 2016: 55-56).

İyi Ülke Endeksi'ne göre Türkiye'nin 125 ülke arasındaki toplam puanına göre sıralaması 56'dır. Listedeki genel sıralamada Azerbaycan 113., Kazakistan 97. ve Kırgızistan 70. sıradadır. Listede Türkmenistan ve Özbekistan'a yer vermedikleri görülmektedir.

3.4. Kırılgan Devletler Endeksi

Barış Fonu¹¹ (The Fund For Peace) tarafından hazırlanan Kırılgan Devletler Endeksinde dünya üzerindeki 179 ülke, istikrar düzeyleri ve karşılaştıkları baskı düzeyleri açısından sıralanmaktadır. Uluslararası toplumun, kırılganlığa katkıda bulunan koşulları anlaması ve yakından izlemesi ve altta yatan sorunlarla başa çıkmak veya olumsuz etkileri başka bir şekilde hafifletmek için gerekli önlemleri almaya hazır olması kritik derecede önemlidir (<https://fragilestatesindex.org/>). Kırılgan Devletler Endeksi ile ülkelerin istikrarlarını tehdit eden problem alanları ortaya konmakta ve kırılganlıkların önlenmesi için zımni bir yol haritası sunulmaktadır denebilir.

Endekste ülkelerin kırılganlıkları; güvenlik aygıtı, gruplar arası huzursuzluk, ekonomik gerileme ve yoksulluk, insan kaçışı ve beyin göçü, devletin meşruiyeti, insan hakları ve hukukun üstünlüğü, demografik baskılar, mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler, hizipleşmiş elitler, kamu hizmetleri, ekonomi ve son olarak harici müdahale olmak üzere 12 temel indikatörün toplam puanı üzerinden hesaplanmaktadır (Fragile State Index Methodology, 2017).

Endekste, ülkeler kırılganlık bakımından sürdürülebilir, kararlı, ikaz ve alarm durumlarına göre değerlendirilmektedir. Buna göre 0-19,9 puan aralığı çok sürdürülebilir; 20-29,9 puan aralığı sürdürülebilir; 30-39,9 puan aralığı çok kararlı; 40-49,9 puan aralığı kararlı; 50-59,9 puan aralığı az kararlı; 60-69,9 puan aralığı düşük ikaz; 70-79,9 puan aralığı ikaz; 80-80,9 puan aralığı yüksek ikaz; 90-99,9 puan aralığı alarm; 100-100,9 puan aralığı yüksek alarm; ve 110-110,9 puan aralığı ise yüksek alarm düzeyi olarak belirlenmiştir (Bağce, 2016: 179). Bu endekste ülkeler ne kadar yüksek puan alırsa kırılganlık seviyeleri o kadar azalmaktadır. Başka bir deyişle Kırılgan Devletler Endeksi'nde en yüksek değere sahip ülkelerin kırılganlık düzeyi daha yüksektir. Dolayısıyla bu endekste düşük puana sahip olan ülkelerin istikrar oranları daha yüksektir.

¹¹ Barış Fonu'nun resmi internet sayfasında, örgütün amacı şu şekilde tanımlanmaktadır: 60 yılı aşkın bir süredir Barış Fonu (FFP), çatışmayı azaltmak için pratik araçlar ve yaklaşımlar geliştirmede dünya lideri olmuştur. İnsan güvenliği ve ekonomik kalkınma arasındaki bağlantıya net bir şekilde odaklanan FFP, daha akıllı metodolojiler ve daha akıllı ortaklıklar tasarlayarak daha barışçıl ve müreffeh toplumlara katkıda bulunur. FFP, riskleri ve güvenlik açıklarını teşhis etmek ve toplu diyalog yoluyla çözümler geliştirmek için bağlama özel, veriye dayalı uygulamalarla politika yapımcıları, uygulayıcıları ve popülasyonları güçlendirir. FFP, merkezi Washington, D.C.'de bulunan ve Nijerya, Gana ve Tunus'ta ofisleri bulunan, kar amacı gütmeyen bağımsız bir kuruluştur.

Tablo 3: Türk Dünyasındaki Ülkelerin Kırılgan Devletler Endeksi 2021 Yılı Puanlarının Karşılaştırması

Ülke	Kırılganlık Sıralaması	Dünya	Kırılganlık Puanı	Kırılganlık Derecesi
Türkiye	57		79,9 ¹²	İkaz
Kırgızistan	68		76,4	İkaz
Azerbaycan	71		75,1	İkaz
Özbekistan	80		72	İkaz
Türkmenistan	97		68,2	Düşük İkaz
Kazakistan	112		61,2	Düşük İkaz

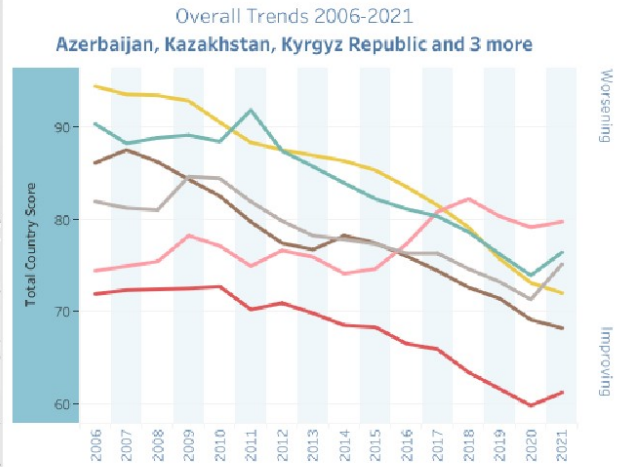
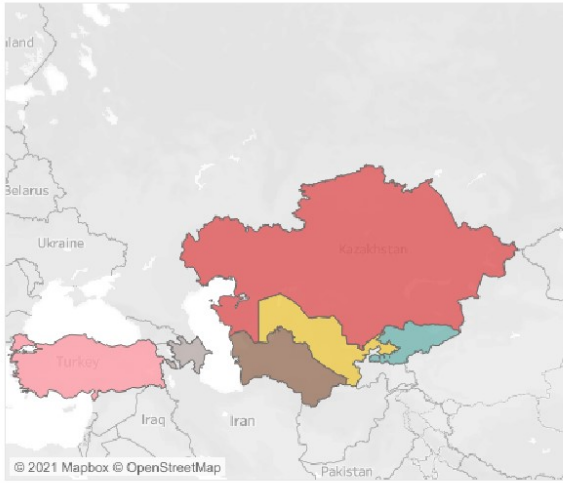
Kırılgan Devletler Endeksi'nin 2021 yılı verilerine göre 179 ülke arasından Türkiye toplamda 79,9 puan ile 57. sırada yer alırken; Azerbaycan 75,1 puan ile 71. sırada; Kazakistan 61,2 puan ile 112. sırada; Kırgızistan 76,4 puan ile 68. sırada; Türkmenistan 68,2 puan ile 97. sırada; ve Özbekistan 72.0 puanla 80. sırada yer almıştır. Endekste en kırılgan ülke (yüksek alarm düzeyinde) olarak 111,7 puan ile Yemen ilk sırada yer alırken onu Somali ve Suriye izlemiştir. Finlandiya, Norveç ve İzlanda ise çok sürdürülebilir ülkelerin başında yer almaktadır.

Tablo 4: Kırılgan Devletler Endeksi'ne Göre Türk Dünyasını Meydana Getiren Ülkelerin Karşılaştırılması

Multiple values

After making your selection from the drop-down menu, click on the "Apply" button at the base of the menu to update dashboard view.

■ Azerbaijan ■ Turkey
■ Kazakhstan ■ Turkmenistan
■ Kyrgyz Republic ■ Uzbekistan

Türkiye'nin 2014 yılındaki kırılganlık puanı 74 iken yedi yıllık süreçte 15,9 puanlık bir olumsuz artış olduğu ve kırılganlığının arttığı görülmektedir. Buna karşın Kazakistan'ın 2010 yılında kırılganlık puanı 73 iken, 2021 yılında 61,2'ye düşerek önemli derece olumlu bir seyir izlediği dikkat çekmektedir. Türkmenistan da 2007 yılında 86 olan kırılganlık puanını ve yüksek ikaz derecesini 2021 yılı itibari ile 68,2 puana çekmiş ve düşük ikaz derecesine gelmiştir. Benzer bir başarı Özbekistan için de söz konusu olmuştur. Özbekistan, 2006 yılında 95 puan ile alarm düzeyindeki ülkeler arasında yer almaktaydı. 2021 verilerine göre ise ülke 15 puanlık bir olumlu gerileme ile 80 puana ulaşmış ve ikaz düzeyinde kırılgan sayılan ülkeler arasında yer almıştır.

3.5. Yolsuzluk Algısı Endeksi

¹² Türkiye, ikaz durumundan yüksek ikaz durumuna geçiş sınırında bulunmaktadır.

Merkezi Almanya'nın Berlin kentinde bulunda Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün hazırladığı Yolsuzluk Algısı Endeksi, “yolsuzluk herkes için ekonomik büyümeyi tehdit etmektedir” mottosu ile yolsuzluğun insanlık için nasıl bir tehdit olduğuna dikkat çekmektedir. Bu endekste ülkelerin kamu sektörünün ne ölçüde yolsuz algılandığı esasına dayalı olarak ülkeler sıralanmaktadır (Bağce, 2016: 69). Yolsuzluk Algısı Endeksi'nin resmi web sayfasında, bu endeksin amacı yolsuzluğu mümkün kılan sistemleri ve ağırları ifşa ederek güçlü ve yozlaşmışları hesaba çekmek şeklinde tanımlanmıştır (<https://www.transparency.org/>).

Endekste en yüksek puanı alan ülkeler çok temiz- yolsuzluğun olmadığı ülkeler olarak görülürken, çok düşük puan alan ülkeler ise yolsuzluğun yaşandığı ülkeler olarak nitelenmektedir. Dolayısıyla puanı 0'a yaklaşan ülkelerde yolsuzluklar maksimum seviyede yaşanırken puanı 100'e yaklaşan ülkelerde ise yolsuzluklar yaşanmamaktadır.

Yolsuzluk Algısı Endeksi'nin 2020 yılı verilerine bakıldığında 88'er puanla zirveyi paylaşan Yeni Zelanda ve Danimarka çok temiz (yolsuzlukların en az yaşandığı) ülkeler olarak görülmektedir. Bu iki ülkenin ardından 85'er puanla Finlandiya, İsviçre, Singapur ve İsveç gelmektedir. Listenin en sonunda ise 12'şer puanla Somali ve Güney Sudan bulunmaktadır. Dolayısıyla endekse göre yolsuzlukların en çok yaşandığı ülkeler Somali ve Güney Sudan'dır. Bu iki ülkeyi ise 14 puanla Suriye izlemektedir. Endekste Türkiye 40 puanla 179 ülke arasından 86. sırada yer almaktadır. Azerbaycan 30 puanla 129. sırada; Kazakistan 38 puanla 94. sırada; Kırgızistan 31 puanla 124. sırada; Türkmenistan 19 puanla 165. sırada; ve Özbekistan 26 puanla 146. sırada yer almaktadır.

SONUÇ

Günümüzde demokratik yönetimler sayesinde yalnızca iç siyasi dinamikler açısından siyasal iktidarın meşruiyeti onanmakla kalmamakta, mevzu bahis iktidarların uluslararası toplum, farklı devletler ve uluslararası örgütler tarafından da meşruiyetleri kabul görmektedir. Küreselleşme fenomeni ile ülkeler arasındaki sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, vb ilişki düzeyleri artmakta, böylece ekonomik ya da siyasi işbirliklerinin kurulduğu görülmektedir.

Dünya üzerindeki Türk devletlerinin de ekonomik ve siyasal işbirliği süreçleri özellikle son zamanlarda Türk Devletler Teşkilatı başta olmak üzere çok sayıda Türk devletleri örgütünün varlığıyla en azından görünürde güç kazanmaktadır. Ancak bu güç, ancak Türk dünyasındaki ülkelerin benzer demokratik değerleri benimsemesi ve benimsemenin de ötesinde uygulaması ile mümkün olabilir. Bu yüzden özellikle çeşitli sivil toplum kuruluşları ya da uluslararası örgütler aracılığı ile ülkelerin her sene siyasi haklar ve özgürlükleri, insani gelişmişlik düzeyi, iyi ülke düzeyleri, kırılganlıkları ve bu ülkelerdeki yolsuzlukları konu alan çeşitli endeksler yayınlanmaktadır. Bahsi geçen endekslerde ülkelerin demokratik değerleri konu alan alt başlıklardaki durumları ortaya konarak, özellikle problemlili alanları da tespit edilmektedir. Bu endekslerin sayesinde bir yandan demokratik değerlerin ortak kriterleri belirlenirken diğer yandan da ülkeler arasında demokratik değerleri yaşatma konusunda bir yarış olduğu da söylenebilir.

Türk Dünyasını oluşturan ülkeler de bu yarış içinde yer alma iddiasını taşımaktadır. Ancak bu iddianın ne ölçüde gerçekleşebileceğine çeşitli endekslere bakılarak öngörülerde bulunmak mümkündür. Bu çalışmada “siyasi haklar ve özgürlükler endeksi”, “insani gelişme endeksi”, “iyi ülke endeksi”, “kırılğan devletler endeksi” ve “yolsuzluk algısı endeksi” baz alınarak Türk Dünyasındaki altı ülkenin (Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan) demokratik değerleri uygulama konusunda dünyanın neresinde oldukları ortaya konulmuş ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Her bir endeks için Türk Dünyasının ortalamasının orta ya da son sıralarda kümelendiği görülmüştür. Dolayısıyla ekonomik ya da siyasal bir birliktelik kurma ajandası bulunan Türk devletlerinin eksiklerini tespit etmesi ve demokratik değerleri geliştirmesi elzemdir.

KAYNAKÇA

Bağce, H. E. (2016). *Parlamentar Sistem mi Başkanlık mı?*, İstanbul: Gonca Yayınevi.

- Bingöl, Y. (2011). *Yirmi Birinci Yüzyılda Demokrasi Tartışmaları*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Coppedge, M. & Reinicke, W. H. (1990). "Measuring Polyarchy", *Studies in Comparative International Development*, Vol. 25, No. 1, pp. 51-72.
- Corruption Perceptions Index: <https://www.transparency.org/>, Erişim: 15.11.2021.
- Dahl, R. (2015). *Demokrasi Üzerine*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Erdoğan Tosun, G. (2001). *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Erdoğan, M. (2015). *Anayasal Demokrasi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- FragileState Index : <https://fragilestatesindex.org/>, Erişim: 14.11.2021
- FragileState Index Methodology. (2017): <https://fragilestatesindex.org/methodology/> Erişim: 14.11.2021.
- Freedom House: www.freedomhouse.org
- Human Development Report: <http://hdr.undp.org/>
- Jagers, Keith Gurr & Ted Robert (1995). "Tracking Democracy's Third Wave with the Polity III Data", *Journal of Peace Research*, Vol. 32, No. 4, pp. 469-482.
- Taylan, Ö. & Çiçek, A. (2021). "A Comparison of Democracy Indexes" içinde *IKSAD 7th International Conference On Social Sciences & Humanities*, <https://www.iksadinstitute.org/congress>, Erişim:08.11.2021.
- Türk Devletleri Teşkilatı: <https://www.turkkon.org/>, Erişim: 15.11.2021.
- Vanhanen, T. (1997). *Prospect of Democracy: A Study of 172 Countries*, Routledge, London and New York.

IMPACT OF CRUDE OIL PRICE VOLATILITY ON ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA; AN ARCH AND GARCH APPROACH

Gwaison, Panan Danladi

Economics and Mgt Science Department, Nigeria Police Academy, Wudil-Kano

Akinromade Alabi O.Wakilat

Economics Department, Nigeria Defence Academy

Muhammed Dahir Ahmad

Economics and Mgt Science Department, Nigeria Police Academy, Wudil-Kano

ABSTRACT

Oil plays a dominant role in the Nigerian economy given its huge contribution to the revenue of the country. However, it is empirically established that oil price is one of the most volatile prices which has a significant impact on the macroeconomic behavior of many developed and developing economies. This study examined the Impact of Crude oil price volatility on Economic Growth in Nigeria from 1980-2020. The study employed the expo facto research design. Time-series data were sourced from the Central Bank of Nigeria (CBN), and Nigeria National Petroleum Corporation (NNPC). The data cover a period of 1980–2020. An Autoregressive Conditional Heteroskedasticity (ARCH) and Generalized Autoregressive Conditional Heteroskedasticity (GARCH) model were used. The result from the study indicated that crude oil volatility has a very strong and negative impact on economic growth in Nigeria. The study recommended that there need for diversification of Nigeria's revenue sources, the country is endowed with vast land for cultivation, a favorable weather condition for crops and livestock to thrive as well as a large population size to man the agricultural sector. Also, the need for buffers to be built during the era of rising oil prices, the idea of excess of crude account introduced by the Obasanjo's administration in 2004 should be revisited, rebuilt, and maintained when prices of crude improve, among other recommendations were made.

Keywords: ARCH, GARCH, Volatility, Crude Oil Prices, Economic Growth

KBRN TEHDİTLERİ, NÜKLEER SANTRAL VE TESİS KAZALARI

Yüksek Lisans Öğrencisi Birtan VARYOZ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi Bekir Can MENZİÖZ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç.Dr. Dilek ÖZTAŞ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof.Dr. Aytunç ATEŞ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ÖZET

Nükleer savaş, düşmana zarar vermek amacıyla nükleer silahların kullanıldığı bir savaş çeşididir. Konvansiyonel savaştan farklı olarak nükleer savaş, kısa zaman içinde çok daha geniş bir alana çok daha fazla zararın verildiği bir savaş türüdür. Nükleer savaşın fiziksel etkileri, konvansiyonel savaşın etkilerinden farklı olarak on yıllar ya da yüz yıllar boyunca sürecektir. Nükleer bir savaş zararlı mutasyonlara ve diğer genetik bozukluklara yol açacaktır. Bu durum, savaştan yüz yıllar sonra bile milyonlarca insanı etkilemeye devam edecektir. Nükleer savaşın yarattığı genetik bozukluklar insan gen havuzunun kalitesini düşürecektir. Ekolojik sistemler tahmin etmesi zor, karışık ve bağımsız sistemlerdir. Bu sebeple nükleer bir savaşın çevre üzerindeki etkileri üzerine yapılan tahminler belirsizlikler ve uyuşmazlıklar içermektedir. Tahmin edilemeyecek sonuçların barındırılmasından dolayı çıkarım ve varsayımlar yapılabilir. Nükleer güç santralleri, nükleer fisyonla üretilen ısı enerjisini elektrik enerjisine çevirmek için kullanır. İnşası ve operasyonu detaylı şekilde takip edilen bu tesislerde kazalara karşı hazırlıklı olunmalıdır. Olası bir kaza nükleer santral yakınında yaşayan halkın sağlığını ve güvenliğini tehdit edebilecek boyutlarda radyasyona sebep olabilir. Nükleer santraldeki kaza sonucu potansiyel tehlike radyasyona maruz kalmaktır. Bu maruziyet radyoaktif maddenin santralden çevreye yayılmasından kaynaklanabilir. Bu yayılım, genellikle radyoaktif gaz ve parçacık bulutları ile karakterize edilir. En büyük tehdit radyasyon bulutunun civarındaki insanların vücutlarının maruz kaldığı radyasyondur. Bu maruziyet buluttaki veya yerde depolanan radyoaktif parçacıklardan kaynaklanabilir, aynı şekilde radyoaktif maddeler solunabilir ve besinlere karışmış olanlar tüketilebilir. Nükleer Santrallerle ilgili olayların görülme sıklığı ve olasılığı radyolojik olaylardan çok daha düşüktür. Fakat etkileri çok daha büyük coğrafyada görülebilir. Bu çalışmada; Çernobil Nükleer Santral Kazası, Fukushima Daiichi Nükleer Santral Kazası, Kyshtym Kazası ve Three Mile Island Kazası hakkında bilgi verilecektir.

ANAHTAR KELİMELER: Nükleer, KBRN Tehditleri, Enerji

CBRN THREATS, NUCLEAR POWER PLANT AND FACILITY ACCIDENTS

ABSTRACT

A nuclear war is a type of war in which nuclear weapons are used to harm the enemy. Unlike conventional war, nuclear war is a type of war in which much more damage is inflicted on a much larger area in a short time. Nükleer savaşın fiziksel etkileri, konvansiyonel savaşın etkilerinden farklı olarak on yıllar ya da yüz yıllar boyunca sürecektir. A nuclear war will lead to harmful mutations and other genetic disorders. This situation will continue to affect millions of people even hundreds of years after the war. Genetic disorders caused by nuclear war will reduce the quality of the human gene pool. Ecological systems are complex and independent systems that are difficult to predict. For this reason,

estimates of the environmental impact of a nuclear war contain uncertainties and disagreements. Inferences and assumptions can be made due to the fact that they contain unpredictable results. Nuclear power plants use the heat energy generated from nuclear fission to convert it into electrical energy. In these facilities, the construction and operation of which are followed in detail, one should be prepared for accidents. A possible accident may cause radiation that may threaten the health and safety of people living near a nuclear power plant. The potential danger as a result of an accident at a nuclear power plant is radiation exposure. This exposure may be caused by the spread of radioactive material from the power plant to the environment. This propagation is usually characterized by clouds of radioactive gas and particles. The greatest threat is the radiation that the bodies of people around the radiation cloud are exposed to. This exposure can be caused by radioactive particles stored in the cloud or on the ground, in the same way radioactive substances can be inhaled and those mixed with nutrients can be consumed. The incidence and probability of incidents related to Nuclear Power Plants are much lower than radiological incidents. But its effects can be seen in much larger geography. In this study; information about Chernobyl Nuclear Power Plant Accident, Fukushima Daiichi Nuclear Power Plant Accident, Kyshtym Accident and Three Mile Island Accident will be given.

Keywords: Nuclear, CBRN Threats, Energy

GİRİŞ

Evrenin oluşumundan bu yana radyasyon mevcuttu ve insanoğlu bu doğal radyasyonla yaşayıp, ona maruz kalarak ömrünü tamamlıyordu. Radyoaktif madde ve radyasyon, insan icadı olmayıp, geçmişte var olup gelecekte de varolacak olan bir gerçektir. Bu gerçekler, insanoğlunun, maddenin varlığını araştırması ve çözümlenmesiyle bilimin ışığında açıklanabilir hale gelmiştir.

Bu çalışmada, günümüz teknolojisindeki kullanım alanlarına girene kadar, dünya üzerinde yaşanan nükleer ile ilgili önemli olayları ve felaketleri; Nükleer Çağın Tarihi, Nükleer Enerjinin Dünya Üzerindeki Etkileri, Nükleer Enerji Santralleri ve Yaşanan Kazalar başlıkları altında inceleyeceğiz.

1.NÜKLEER ÇAĞIN TARİHİ

Nükleer enerji, insanlık tarihi boyunca gerçekleştirilen bilimsel ve teknolojik kazanımların bir birikimi sonucunda ortaya çıkmıştır. Nükleer enerjinin tarihçesi milattan önce 400 yılına kadar dayanır. Tüm maddelerin bölünemeyen küçük parçalardan oluştuğunu Yunan düşünür Demokritos söylemiş olup, Yunanca'da bölünemeyen anlamına gelen bu maddeye de "atomos" ismini vermiştir. Atom sözcüğü ise buradan türemiştir. 17. Yüzyılda Isaac Newton bu görüşü canlandırarak bilim dünyasının gündemine sokmuştur. 1800'lü yılların başında ise İngiliz bilim adamı Michael Faraday atomun kendi içinde elektron denilen parçacıklardan oluştuğunu ileri sürer. 20. Yüzyılın başlarında ise Curie ve Becquerel radyoaktiviteyi keşfederler. 1905 senesinde Albert Einstein görelilik teorisini ortaya koyar ve maddenin enerjiye dönüşebileceğini kanıtlar. 1932 yılında da İngiliz bilim adamı James Chadwick nötronu keşfeder. 1934'te Roma'da yaptığı araştırmalar sırasında İtalyan bilim adamı Enrico Fermi, nötronların bazılarının atomu parçalayabileceğini keşfetti. Otto Hahn ve Fritz Strassman 1938'de Almanya'da berilyum ve radyum içeren bir kaynaktan nötronlarla uranyumu bombardıman ettiklerinde Baryum-56 gibi daha hafif elementler bulunca şaşırdılar. Baryum ve diğer yeni oluşan maddelerin araştırmalar sonucunda uranyumun bölünmesi neticesinde var olduğunu düşündülerse de ürünlerin atomik kütleleri ile reaksiyona giren maddenin atomik kütleleri birbirini tutmuyordu. Daha sonra hem fisyon (Ağır atom çekirdeklerinin, nötron bombalanması sonucunda parçalanması), hem de kütleinin enerjiye dönüşümü teorisini, Albert Einstein'ın $E=mc^2$ formülünü kullanarak ispatlamış oldular. Fermi ve ekibi Aralık 1942'de, bugünkü nükleer santrallara benzer bir şekilde uranyum ve kontrol çubukları kullanarak ilk kontrollü, kendi kendini sürdürebilir nükleer enerji üretim düzeneğini oluşturduğunda nükleer çağ başlamış oldu.

2.NÜKLEER ENERJİNİN DÜNYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Nükleerin gücü ve potansiyelinin görülmesinin ardından, uluslararası anlamda söz sahibi olmak isteyen ülkeler, nükleer patlayıcılar ile ilgili çalışmalarını da hızla arttırmışlar; bu silah kullanımını güç unsuru olarak görmüş, adeta yarışa girmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri 1945 yılının temmuz ayında New Meksiko çöllerinde ilk nükleer silah denemesini gerçekleştirmiştir. İkinci Dünya Savaşı devam ederken ABD, savaşı sonlandırma ve Japonya'ya silah bıraktırma isteği ile 6 Ağustos 1945 tarihinde Hiroşima kentine, 9 Ağustos 1945 tarihinde de Nagazaki'ye bir atom bombası bırakmıştır. Bu iki kente bırakılan, bugünkü bombalara göre çok daha küçük ve ilkel olan bombalar, önce gözleri kör eden bir ışığa, eşyaları ve insan derisini tutuşturan bir sıcaklığa; sonrasında korkunç bir gürültü ile beraber yapıları yerle bir eden, sestten hızlı hareket eden bir şok dalgasına, arkadan da ağaçları söken eşyaları ve insanları uçuran kasırgalara sebep olmuştur. Radyoaktivite ise bu iki kentte hala insan yaşamını etkiliyor. Örneğin, başta kan kanseri olmak üzere çeşitli kanser türlerinde önemli artışlar kaydediliyor. Gelecek kuşaklardaki genetik bozukluklar ise henüz bilinmiyor. Binlerce insanın hayatını kaybettiği bu patlama, nükleer silah kullanımı konusunda tartışmalara yol açsa da, sırasıyla 1949 tarihinde Sovyet, 1957 tarihinde İngiltere, 1961 tarihinde Fransa, 1964 tarihinde Çin tarafından nükleer denemeler başlamış ve yıllar boyunca devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın son zamanlarında Amerika Birleşik Devletleri'nin, Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki şehirlerinde kullandığı nükleer silahlar, dünya tarihinde nükleer silahların savaş alanında kullanıldığı tek örneklerdir. Askeri amaçlar dahilinde kullanıldığı takdirde, insanlık tarihinde benzeri görülmemiş bir yıkım gücü ve yaydığı radyoaktivite nedeniyle telafisi mümkün olmayan çevresel etkiler, nükleer enerjinin sebep olduğu zararlar arasındadır. Barışçıl amaçlar çerçevesinde kullanıldığı takdirde elektrik enerjisi üretmek, tıpta teşhis ve tedavide kullanmak, ve tarımda verimliliği arttırmak nükleer enerjinin sağladığı imkanlar arasında sayılmaktadır.

1950'li ve 1960'lı yıllar, nükleer enerji santrallerinin hızla yayıldığı yıllar oldu. Bir adet uranyum atomunun bölünmesi sonucunda ortaya çıkan enerji miktarının, bir adet kömür atomunun yanması ile ortaya çıkan enerjinin 10 milyon katı olması, bir başka deyişle yarım kilo uranyumdan elde edilebilecek enerjinin milyonlarca litre petrol ile aynı enerjiyi üretebilmesi, nükleer enerjiye birden bire geleceğin enerji kaynağı gözüyle bakılması sonucunu doğurdu. Bundan sonraki yıllar, teknolojik gelişmeler, yeni ve daha güvenli tasarımlar, yeni kazalar, küresel ısınma ile ilgili kaygılar; nükleer enerjide gel-gitlerin yaşandığı yıllar olarak yansdı. Nükleer enerji bazı dönemler bir umut, bazı dönemler bir an önce kurtulması gereken bir illet olarak değerlendirildi. Bu gelişmelerle beraber, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, Uluslararası Enerji Ajansı, Dünya Nükleer Birliği ve Avrupa İstatistik Ofisi verilerine göre günümüzde, dünya üzerinde 33 ülkede faaliyet gösteren 443 nükleer reaktör bulunmakta ve küresel elektrik üretiminin yüzde 10'u bu santraller tarafından karşılanmaktadır.

3.NÜKLEER ENERJİ SANTRALLERİ ve YAŞANAN KAZALAR

Nükleer enerji santralleri termik santrallerden çok farklı değildir. Termik santrallerde doğalgaz, kömür gibi fosil yakıtlar yakılarak su kaynatılır ve elde edilen buhar gücü ile tribünler döndürülüp elektrik üretilir. Nükleer santrallerde suyu kaynatmak için gerekli olan enerji, atom çekirdeklerinin parçalanması ile elde edilir. Yakıt olarak radyoaktif bir madde olan uranyum kullanılmaktadır. Bu sebeple canlıların ve çevrenin zarar görmemesi konusunda diğer santrallere kıyasla çok daha sıkı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Nükleer santrallerde meydana gelen kazaların, ölümlere neden olması ve çevreye ciddi miktarda radyoaktivite salınımı yapılması ya da reaktör çekirdeğinin erimesi gibi kötü sonuçları olabilmektedir.

Olayların ve kazaların ciddiyeti, Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu tarafından 1990 yılında tanımlanan, Uluslararası Nükleer ve Radyolojik Olay Ölçeğine (INTERNATIONAL NUCLEAR

AND RADIOLOGICAL EVENTS SCALE - INES) göre tespit edilir (Şekil 1). INES, nükleer ve radyolojik olayları sınıflandırırken 3 etki alanını göz önünde bulundurur. Bunlardan ilki, **İnsanlar ve Çevre**, olaya yakın ve uzak yerlerde insanların maruz kaldıkları radyasyon dozlarını ve tesisten planlanmamış olan radyoaktif malzemenin yayılımını dikkate alır. İkincisi **Radyolojik Bariyerler ve Kontrol**, insanlar ve çevre üzerinde doğrudan etkisi olmayan olayları kapsar. Yalnızca ana tesis ve çevresi için geçerlidir. Tesis içerisindeki planlanmamış yüksek radyasyon seviyelerini ve önemli miktarda radyoaktif malzeme yayılımını kapsar. Üçüncüsü **Derinlemesine Savunma**, insanlar ve ya çevre üzerinde herhangi doğrudan etkisi olmayan olayları ve bu olayların ileri kaza seviyelerine ulaşmaması için gerekli planlanmış önlemleri kapsar.

Şekil 1. Uluslararası Nükleer ve Radyolojik Olay Ölçeği
(International Nuclear and Radiological Event Scale)

3.1. Kyshtym Kazası (1957 – Rusya)

İkinci Dünya Savaşından sonra başlayan Soğuk Savaş döneminde, SSCB ve ABD arasında bitmek bilmeyen bir yarış vardı. Her iki blok da sıcak savaşın getireceği büyük sonuçlardan dolayı ideolojik olarak savaşmayı daha mantıklı buluyordu. Uzak menzilli silah üretimiyle başlayan soğuk savaş, daha tehlikeli olan nükleer silah üretimine doğru evrildi. Soğuk Savaşta zaman kavramı kısıtlı sayılırdı. Karşı blok bir şey yapıyorsa çok vakit kaybetmeden harekete geçilmeliydi ve SSCB de tam olarak bunu yaptı. Nükleer silahlar için plütonyum üretilmesi ve nükleer yakıtın yeniden işlenmesi amacıyla 1946 yılında, Kyshtym şehrinin yaklaşık 15 kilometre doğusunda, güney-orta Ural Dağları'nın doğu eteklerinde ve Kızıltaş Gölü'nün güney kıyısında gizli bir tesis olan Mayak Nükleer Tesisi'ni kurdu. İlk Sovyet nükleer bombası muhtemelen 1949'da burada üretildi. Bu ilk başarıdan sonra Moskova giderek daha fazla bomba talep etti ve bunları yapmak için daha az zamana izin verdi. Daha hızlı üretim yapabilmek için temel güvenlik standartlarının göz ardı edildiği varsayılmakta ve 1948-1958 yılları arasında yaklaşık 17.000 işçinin aşırı dozda radyasyon aldığı düşünülmektedir. Ayrıca, radyoaktif atıkların 1949'dan 1952'ye kadar yakındaki nehre boşaltılması, aşağı akıştaki köylerde radyasyon hastalıklarına neden oldu.

Tesiste 29 Eylül 1957'de, Kyshtym felaketi olarak adlandırılan büyük bir radyolojik kirlenme kazası meydana geldi. Tesiste bulunan sıvı reaktör atıklarının depolandığı gömülü bir tankta arızalı bir

soğutma sisteminin onarılamamasının sonucunda, bir yıldan fazla bir süredir tankın içeriği radyoaktif bozunmadan dolayı sürekli olarak daha sıcak hale geldi. 29 Eylül 1957'ye kadar yaklaşık 660 ° F (350 ° C) sıcaklığa ulaşan tank en az 70 ton TNT'ye eşdeğer bir kuvvetle patladı. Nükleer olmayan patlama, tankın bir metre kalınlığındaki beton kapağını havaya uçurdu, yaklaşık 1000 metre yüksekliğe ulaşan ve atılan radyoaktif maddenin geniş çapta dağılmasına neden olan bir aerosol tüyü üretti. Kyshtym'de, daha sonra Çernobil'de serbest bırakıldığı kadar radyoaktivitenin, yaklaşık beşte ikisi serbest bırakıldı. Radyoaktif bulut bir kaç saat içinde kuzeydoğuya doğru hareket etti ve 270.000 kişiye ev sahipliği yapan 20.000 kilometrekarelik bir alanın uzun süreli kirlenmesine neden oldu. Daha sonra bölgeye Doğu-Ural Radyoaktif İzi adı verilmiştir.

Felaketten kaynaklanan radyasyona maruz kalan ve toplam nüfusu yaklaşık 10.000 olan en az 22 köy boşaltıldı. Bazıları bir hafta sonra tahliye edildi, ancak tahliyelerin tam anlamıyla gerçekleşmesi 2 yıl sürdü. Mayak'ı çevreleyen gizlilik nedeniyle, etkilenen bölgelerin nüfusu başlangıçta kazadan haberdar edilmedi, bu nedenle tahliye hemen gerçekleşmedi. 1976'da Sovyet muhalifi Zhores Medvedev'in felaketin doğasını ve boyutunu dünyaya duyurması ancak on sekiz yıl sonra gerçekleşti. 1989'a kadar Sovyet hükümeti, olayın gerçekleştiğine dair iddiaları reddetti. Doğrulanabilir bir bilgi bulunmadığından, felaketin birçok farklı açıklaması verildi. Kazadan sonra radyoaktif kontaminasyonun yayılmasını azaltmak için, kirlenmiş toprak kazıldı ve "toprağın mezarlıkları" olarak adlandırılan çitlerle çevrili muhafazalarda istiflendi. Sovyet hükümeti, etkilenen bölgeye yetkisiz erişimi yasaklayan Doğu-Ural Doğa Koruma Alanı oluşturarak kirlenmiş alanı gizledi.

Detaylar belli olduktan sonra Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Kyshtym felaketini Uluslararası Nükleer ve Radyolojik Olay Ölçeğinde (INES) 6. Seviye bir kaza olarak sınıflandırdı.

3.2. Three Mile Island Nükleer Santral Kazası (1979 - ABD)

Bu kaza, 1979 yılında Pensilvanya'da meydana gelmiş, ABD'deki ilk büyük nükleer santral kazasıdır. 28 Mart günü saat 04:00'da, ünite 2 reaktöründeki otomatik olarak çalıştırılan bir valf yanlışlıkla kapandı ve ana besleme suyu sistemine su beslemesini kapattı. Bu, reaktör çekirdeğinin otomatik olarak kapanmasına neden oldu, ancak bir dizi ekipman ve cihaz arızası, çalışma prosedürlerinde insan hataları ve sonraki saatlerde yanlış kararlar reaktör çekirdeğinden ciddi bir su soğutma sıvısı kaybına neden oldu. Bununla beraber reaktör kısmen erimiş fakat reaktörü çevreleyen beton koruyucu kabuğun olmasından dolayı çevreye ciddi bir radyasyon sızıntısı olmamış ve bir çevre felaketi yaşanmamıştır. Bu santralde, olası bir kazada radyasyonun etrafa yayılmasını önlemek için koruma kabuğu olduğundan, ortaya çıkan radyasyonun etrafa yayılması önemli ölçüde önlenmiştir. Fakat alınan tüm önlemlere rağmen radyoaktif gazların bütünü, koruma kabındaki filtrelerce temizlenememiş ve özellikle iyot-131 koruma kabını aşarak atmosfere karışmıştır. Yapılan ölçümler sonucunda koruma kabından çıkarak atmosfere karışan radyoaktivitenin, doğal radyasyonun çok az üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın santral merkez olmak üzere 8 km çapındaki bir alan içerisinde 140.000 kişi tahliye edilmiş, kazada ölen olmamıştır. İyot-131'in, santral etrafındaki besi çiftliklerindeki hayvanların besin döngüsüne karışma ihtimali düşünülerek süt ve süt ürünlerinin tüketilmesine birtakım kısıtlamalar getirilmiştir.

Three Mile Adası'ndaki kaza, sağlık sonuçlarında önemsiz olmasına rağmen, Amerikan Nükleer Enerji Endüstrisi üzerinde yaygın ve derin etkilere sahipti. Bu, Three Mile Island'dakiler gibi yedi işletme reaktörünün derhal (geçici olsa da) kapanmasıyla sonuçlandı. 1979'dan 1980'lerin ortalarına kadar Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kamu hizmetleri şirketleri tarafından yeni reaktörler sipariş edilmedi. Kaza, halkın nükleer reaktörlerin güvenliği konusundaki korkularını artırdı ve halkın yeni tesislerin inşasına karşı muhalefetini güçlendirdi. Three Mile Adası'ndaki zarar görmemiş ünite 1 reaktörü 1985 yılına kadar çalışmaya devam etmedi. Ünite 2'nin temizliği 1990 yılına kadar devam etti; üniteye verilen hasar o kadar şiddetliydi ki (çekirdeğin yüzde 52'si erimişti) kullanılamaz durumda kaldı.

Bu kaza Uluslararası Nükleer ve Radyolojik Olay Ölçeği (INES) skalasına seviye 5 olarak girmiştir.

3.3. Çernobil Nükleer Santral Kazası (1986 – Ukrayna)

Çernobil faciası tarihin en büyük nükleer felaketlerinden biriydi. Çernobil nükleer santrali, dönemin Sovyetler Birliği'ne bağlı Ukrayna'nın Pripyat şehri yakınlarında bulunuyordu. Santralde çalışan operatörler, 26 Nisan 1986 günü 4 numaralı reaktörde bir deney gerçekleştirmek istediler. Bu deneyin en temel amacı; ana güç kaynağının kesilmesi durumunda türbinlerin ne kadar süreyle enerji sağlayacağıının belirlenmesiydi. Deney sırasında beklenmeyen bir güç dalgası fark edildi. Hemen acil durum butonuna basıldı fakat buhar basıncı bir dizi tepkimeye çoktan neden olmaya başlamıştı. Basınç, reaktörün 1000 ton ağırlığındaki üst kapağını ayıracak kadar yükselmişti. Bu durum, yakıt kanallarına zarar vererek 4. reaktörde bulunan nükleer çekirdeğin erimesine neden oldu. Reaktörde çıkan yangın aşırı buhar üretimiyle birlikte büyük bir hızla atmosfere yükseldi. Böylece Pripyat başta olmak üzere Sovyetler, Avrupa, Karadeniz ülkeleri ve Türkiye üzerine nükleer serpinti bulutu yayıldı. İlk patlama iki işçinin ölümüyle sonuçlandı. Patlamadan sonraki ilk üç ayda Akut Radyasyon Hastalığı ve kalp durması nedeniyle yirmi sekiz itfaiyeci ve acil temizlik işçisi öldü. Çeşitli bağımsız çalışmalar, bu facianın 200.000 kişinin doğrudan ya da dolaylı yollardan ölümüne yol açtığını belirtiyor. Tesise sadece üç kilometre uzaklıktaki Pripyat kasabasının tamamı (nüfus 49.360) kazadan 36 saat sonra tamamen boşaltıldı. Sonraki haftalarda ve aylarda 67.000 kişi daha kirlenmiş bölgelerdeki evlerinden tahliye edildi. Kaza sonucunda toplamda yaklaşık 200.000 kişinin yer değiştirdiği düşünülmektedir.

Çernobil felaketinden; başta Ukrayna olmak üzere, kaza yerine uzaklıkları ve meteorolojik şartlara göre Avrupa ülkelerinin hemen hemen hepsi farklı seviyelerde etkilenmişlerdir. Kazanın olduğu tarihte rüzgarların güney-batı yönünden esmesinden dolayı Belarus, Finlandiya, Litvanya, Estonya gibi ülkelerde radyoaktif birikimler tespit edilmiştir. Daha sonra rüzgarın güneye doğru yön değiştirmesi ile Avrupa'nın Güney bölgelerinde, Akdeniz'in kuzeyinde ve Balkanların bazı kısımlarında radyoaktif birikimler meydana gelmiştir. Zemine yayılan radyoaktif iyot sonucu troid kanseri kaza sonucu ortaya çıkan en mühim sağlık problemlerinin başında gelmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda bölgede 4000'den fazla troid kanseri vakasına rastlanmıştır. Felaketten sonraki yıllarda, radyasyona maruz kalan bölgelerde bulunan bitkilerde ve hayvanlarda mutasyonlar meydana geldi. Yapraklar şekil değiştirdi ve bazı hayvanlar fiziksel deformitelerle doğdu.

Çernobil nükleer santral kazası, yalnızca bulunduğu ülke sınırlarını etkilemekle kalmamış ve nükleer güvenliğinin uluslararası bir önemi olduğunu tüm Dünya'ya göstermiştir. Nitekim Çernobilden yayılan radyoaktivite Avrupanın birçok ülkesini etkilemiştir. Çernobil Nükleer Santral kazasından etkilenen ülkelerde çevre ve gıda maddeleri kirlenmiştir. Tarımsal ürünlerin radyasyonlu olması endişesinin getirdiği olumsuz düşünce ekonomik problemlere de yol açmıştır.

2016 yılında nükleer santral tamamen çelik bir kalkanla örtüldü. Yaklaşık 100 yıl boyunca radyoaktif sızıntıyı engelleyeceği öngörülen bu kalkan 1.5 milyar dolara mal oldu. Çernobil faciası bugüne kadar gerçekleşen en kötü nükleer kaza olarak kabul ediliyor. Öyle ki bu facia INES'in en yüksek sınıflandırması olan 7 ile ölçeklendirildi. Bu seviyede ölçeklendirilen yalnızca iki nükleer kaza bulunuyor. Bunlardan biri Çernobil diğer ise Fukuşima nükleer santral kazalarıdır. Çernobil, maliyeti ve kayıplarıyla tüm dünya üzerinde bir çok etkisi yarattı. Bu kazanın ardından küresel ölçekte nükleer enerji santrali karşıtı protesto gösterileri düzenlenmeye başlandı.

3.4. Fukushima Daiichi Nükleer Santral Kazası (2012 – Japonya)

11 Mart 2011'de yerel saatle 14:46'da, Japonya'da şimdiye kadar kaydedilen en güçlü deprem ülkenin doğu kıyısını vurdu. 9,0 büyüklüğündeki deprem o kadar şiddetliydi ki, Dünya'yı ekseninden kaydırды. Ana Honshu adasını süpüren, 18.000'den fazla insanı öldüren ve tüm kasabaları haritadan silen bir tsunamiyi tetikledi.

Nükleer santraldeki sistemler depremi algıladı ve nükleer reaktörleri otomatik olarak kapattı. Acil durum dizel jeneratörleri, tepkimeler durduktan sonra bile inanılmaz derecede sıcak kalan soğutma sıvısının çekirdeklerin etrafında pompalanmasını sağlamak için açıldı. Ancak kısa süre sonra, 14 metreden yüksek bir dalga Fukushima'yı vurdu. Su, deniz savunma duvarını aştı, tesisi su bastı ve acil durum jeneratörlerini devre dışı bıraktı. İşçiler gücü yeniden sağlamak için acele ettiler, ancak takip eden günlerde reaktörlerin üçünde nükleer yakıt aşırı ısındı ve çekirdekleri kısmen eritti. Tesis ayrıca binalara ağır hasar veren bir dizi kimyasal patlamaya maruz kaldı. Radyoaktif malzeme atmosfere ve Pasifik Okyanusu'na sızmaya başladı. Bu durum tahliyelere ve sürekli genişleyen bir dışlama bölgesinin oluşturulmasına yol açtı.

Nükleer felaket sırasında hemen ölüm olmadı. Patlamalarda en az 16 işçi yaralandı, onlarca işçi de reaktörleri soğutmak ve tesisi stabilize etmek için çalışırken radyasyona maruz kaldı. Üç kişinin üst düzey maruziyetten sonra hastaneye kaldırıldığı bildirildi. Radyasyonun uzun vadeli etkileri bir tartışma konusudur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 2013 yılında, felaketin bölgede kanser oranlarında gözle görülür bir artışa neden olmayacağını belirten bir rapor yayınladı. Japonya içindeki ve dışındaki bilim adamları, tesisin hemen etrafındaki bölge dışında, radyasyon risklerinin nispeten düşük olduğuna inanıyor. 9 Mart 2021'de, 10. yıl dönümü öncesinde, bir BM raporu, Fukushima sakinleri arasında felaketten kaynaklanan radyasyonla doğrudan ilgili olarak belgelenen olumsuz sağlık etkileri olmadığını söyledi. Gelecekte radyasyonla ilgili herhangi bir sağlık etkisinin fark edilebilir olma ihtimalinin düşük olduğunu söyledi. Ancak birçok kişi tehlikelerin çok daha büyük olduğuna inanıyor ve bölge sakinleri temkinli olmaya devam ediyor. Yetkililer birçok alanda kısıtlamaları kaldırırsa da çoğu insan evlerine dönmedi. 2018'de Japon hükümeti, bir işçinin radyasyona maruz kaldıktan sonra öldüğünü açıkladı ve ailesine tazminat ödenmesi gerektiğini kabul etti. Bununla birlikte, tahliye edilmesi gereken vatandaşlar arasından, o sırada hastanede yatanlar da dahil olmak üzere, tahliye sırasında bir dizi insanın öldüğü doğrulandı.

Fukushima Felaketi, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından yedinci seviye bir olay olarak sınıflandırılmış ve Çernobil'den sonra bu sınıflandırmayı karşılayan ikinci felaket konumunda bulunmaktadır. On yıl sonra, kuzeydoğu Japonya'daki birkaç kasaba yasaklı kaldı. Yetkililer, bölge sakinlerinin geri dönebilmesi için bölgeyi temizlemeye çalışıyor.

SONUÇ

Nükleer enerjinin keşfinden sonra, dünyada meydana gelen değişiklikler olumlu ve olumsuz yönleriyle incelendiğinde, adeta bir çağ değişimi denebilecek seviyede gelişmeler gözlemlenmektedir. Askeri anlamda kullanıldığında çok büyük bir yıkım gücüne sahip olan nükleer silahlar, devletlerin politikalarını ve dünyada meydana gelen savaşların şeklini dahi etkilemişlerdir. Nükleer enerji araştırma geliştirme çalışmalarına önem veren ülkeler tarım, sanayi ve tıp alanlarında kendilerini geliştirmişlerdir. Nükleer santrallerini, elektrik enerjisi üretimi maksadıyla kullanan ülkelerin, fosil enerji kaynakları bakımından dışa bağımlılıkları azalmış böylece ekonomik anlamda rahatlamışlardır. Ancak dünyanın bu teknolojiyi yeni kullanmaya başlamış olması bir tecrübe eksikliği anlamına gelmektedir. Nitekim doğal afetlerden veya insan hatalarından dolayı meydana gelen kazalar, daha önce benzeri görülmemiş boyutlarda yıkımlara neden olmuş ve bu yıkımların onarılması çok zaman almış hatta imkansız hale gelmiştir. Ancak bu kazalar, hiç bir zaman nükleer enerjiden vazgeçilmesi anlamına gelmeyip, her kazadan sonra eksiklikler, aksayan teknikler gözden geçirilip daha güvenli sistemler kurulmaya devam etmiştir. Günümüze kadar yaşanan nükleer kazalarda, kazanın sadece olduğu yeri değil, çevre ülkeleri hatta bütün bir kıtayı etkilemesi söz konusudur. Meydana gelen kazalar, yeryüzünün etkilenen bölgelerini canlı yaşamına uygun olmayan bir hale dönüştürmektedir. Bu veriler ışığında nükleer enerji ile ilgili çalışma yapılacak olan bütün tesisler, dünyada yaşanmış olan tüm kazaları ayrıntılı bir biçimde inceleyerek, koruyucu tedbirlerin tümünün alındığından emin olduktan sonra faaliyetlerine başlamalıdır.

KAYNAKÇA

1. Muhammet KARATAŞLI, Tahsin ÖZER, Ahmet VARİNLİOĞLU, ENERJİ ve ÇEVRE, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi 30, (2016) (103-124)
2. Abdülazim YILDIZ, Ercan KÖSE, NÜKLEER SANTRALLERDE İŞ KAZALARI, EJONS International Journal on Mathematic, Engineering and Natural Sciences ISSN2602 – 4136
3. Bengül GÜNALP, Dünyada ve Ülkemizde Nükleer ve Radyolojik Kazaların Tarihçesi, Nucl Med Semin 2017;3:184-188
4. Scott Buttinger, The Kyshtym Disaster, Submitted as coursework for PH241, Stanford University, Winter 2017Thomas Rabl, The Nuclear Disaster of Kyshtym 1957 and the Politics of the Cold War, Arcadia, 2012, no. 20 - Arcadia Collection: Technology and Expertise
5. <https://www.afad.gov.tr/kbrn/nukleer-savas>
6. <https://www.iaea.org/resources/databases/international-nuclear-and-radiological-event-scale>
7. <https://www.iaea.org/topics/response/fukushima-daiichi-nuclear-accident>
8. <https://www.bbc.com/news/world-asia-56252695>
9. <https://www.britannica.com/event/Chernobyl-disaster>
10. <https://www.britannica.com/event/Three-Mile-Island-accident>

OPTIMIZING INTRACITY TRIP MAKING AND CITY LIVABILITY OF LAGOS, NIGERIA

Ayobami Ademola AKANMU

Federal University of Technology, Akure, Nigeria, School of Management Technology, Department of Transport Management Technology

Prof. Kolawole Taofeek GBADAMOSI

Federal University of Technology, Akure, Nigeria, School of Management Technology, Department of Transport Management Technology

Prof. Felix Kayode OMOLE

Federal University of Technology, Akure, Nigeria, School of Environmental Technology, Department of Urban & Regional Planning

ABSTRACT

The daily spatial interactions and needs for discretionary and non-discretionary trips make intracity trips making a necessity in large urban agglomerations like Lagos. As such, intracity trip making remains the daily responsibility of the people to meet the basic necessity of life and other socio-economic engagements. However, such trip making is more pronounced in urban centers and the range and volume of intracity trip making is a reflection of the state of urbanization and overall function of urban centers. As the rapidly increasing intensity of land-use brought about the separation between work and residential areas, daily trip making to access places of work, schools, healthcare, and food and also, live in a safe environment becomes problematic and endangering livability of the city. With the availability of all modal options and travel choices in Lagos metropolis, the discomfort of commuters, vulnerability of captive riders, and low coverage of conventional public transit system among others become constraints being face by typical intracity trip makers in Lagos metropolis and at the same time, adversely impacting the extent of the livability of the city underscore the necessity for this study. As such, this research aimed at optimizing intracity trip making and city livability of Lagos, Nigeria. In this regard, 1264 returned questionnaires were descriptively and inferentially analyzed, and also supported with secondary. The finding revealed among others, inadequate and inefficient operational characteristics of livability indicators. It, therefore, recommends a proactive policy shift and proper re-evaluation of livability indicators provision would go a long way in optimizing trip making and livability of Lagos for residents.

Keywords: City, Intracity trip, livability, transportation options, and Lagos

Introduction

Urbanization remained one of the dominant contemporary processes as a growing share of the global population lives in cities. In addition, the rapidly increasing intensity of land use which brought about the separation between work and residential areas equally led to the growth of travel demand in the cities. Atoyebi, Gbadamosi, Nwokoro & Omole (2015) observe that urbanization along with the increase in economic activities among other factors is responsible for the increased transportation demand in many cities and other accompanying externalities. As a result, the demand for transportation and travel intensity continues to increase and expand with the size of the city. Therefore, mobility and accessibility which are distinguished functions of transportation are central to society by allowing people to connect with places, resources, and opportunities. Thus, the transportation system is critical for the economy and remained a veritable necessity for the overall

development of the society by creating growth opportunities, generating jobs, facilitating trade, and realizing economies of scale as well as providing access to other essential and non-essential activities.

Cities continue to be magnetic elements attracting various categories of people, investments, and activities across the hinterlands, nations, and continents through enabling infrastructure that include health, housing, and recreation as well as prospects for greener pastures and comfortable living. With over 50% of the population living in urban areas and the projection that the world's urban population will increase by 1.5 times to 6 billion by 2045 (UN, 2020), city leaders have to plan for growth and provide the basic services, infrastructure, and affordable housing for the expanding populations. Litman (2021) however, opines that the aging population, rising fuel prices, increasing urbanization, increasing traffic congestion, rising roadway expansion costs, changing consumer preferences, and increasing health and environmental concerns are shifting travel demand from automobile to alternative modes in addition to raising questions about the sustainability and livability of cities. The Social Exclusion Unit (2003) however believes that the problems with transportation provision and the location of services can facilitate and reinforce social exclusion since such prevent people from accessing key local services and activities such as jobs, learning, healthcare, food shopping, or leisure. Therefore, trip making is indispensable to achieve means to work, good schools, quality healthcare, affordable cum healthy food, and live in a safe environment. As a result, transportation enables trip-making and facilitates access to improving public services, creating access to new opportunities, and creating an enabling environment for individuals and communities to realize their potential in a livable city.

With this, city livability involves making great strides in widening access, including improvements to public transportation, expanding travel options, and making changes to the goods and services to be delivered. In addition, the livability and trip making is being affected most especially in developing countries including Nigeria in various ways. For instance, Lagos with the lowest land mass in Nigeria but with the highest population and commercial and industrial base is gradually reaching a situation where the level of traffic demand justifies more reliance on transit and alternative transit options. The Lagos metropolis is highly urbanized with increased congestion, commercial clustering, parking problems, inadequate road space, the disrepair of access roads, the discomfort of commuters, vulnerability of pedestrians, intensive land-use, low coverage, and insufficient public transit system, and encroachments on road space among numerous others have exacerbated the traffic dilemma and trip making in the city and ultimately impacting the livability ability of Lagos.

Residents of Lagos, Nigeria are not exempted from mobility and trip-making agony as well as other threats that endanger mobility, accessibility, and livability of the city. For instance, trip making and general commuting in Lagos has always been with stress, delay, and restricted travel choice. Also, the poor traffic flow in major roads such as Ojota-Mile 12 road, Apapa- Oshodi expressway, Third Mainland Bridge, Ogba Road, Ikosi-Ketu road, Carter Bridge, Eko Bridge, Murtala Mohammed Way, Herbert Macaulay Way, Ojuelegba -Mushin, Agege Motor Road, Lagos-Abeokuta roads and other inner transportation facilities question the extent and perception of the livability of the city.

It is disheartening that despite accounts for over 35% of the national Gross Domestic Products (GDP) with an estimated growth rate of 6% as against 3.5% for Nigeria, Lagos is ranked 139th among the least livable cities of the world, below Douala, Harare, Karachi, Tripoli, Algiers, Dhaka, Port Moresby and above Damascus (EIU, 2021). Considering the above illustration, trip making and livability of Lagos becomes a matter of concern for this study; hence, the necessity to examine the optimization of trip making and city livability of Lagos to enhance accessibility and livability of the city.

Methods

Study Area

The study area is the Lagos metropolis which is located in the Southwestern part of Nigeria, comprising an area of 3,577 square kilometers. Lagos is bounded in the North and East by Ogun State, in the West by the Republic of Benin, and in the South by the Atlantic Ocean as well as stretches for about 180 kilometers along the coast of the Atlantic Ocean. Lagos is loosely classified into two main geographical areas namely, the 'Island' and the 'Mainland'. The island is an area of Lagos which is separated from the sprawl of the mainland by the channel draining the lagoon into the Atlantic Ocean that forms Lagos harbor (Badejo, 2009 & George, 2015), while the Mainland consists of many other Local Government Areas which sum up Lagos.

All modes of transportation are available in Lagos. Specifically, transportation facilities in the Lagos metropolitan consist of land (road, rail, and pipeline), water (ocean and inland waterways), and air modes. Road, more than any other modern means of transport, has the widest and largest network linking up different areas of the city. Some of the prominent roads include the Ikorodu Road, Western Avenue, Marina, Third Mainland Bridge, and the Apapa-Oworonsoki express road, etc. The distinctive and functional characteristics of the transportation situation in Lagos are given by Adediran (2015) who opines that Lagos has about 1.2million registered vehicles and an estimated 224 vehicles per kilometer of road space. Also, Iyiola (2004) observes that the estimates of urban transportation demand in metropolitan Lagos in 1990 ranged from 7-10 million passenger trips per day in which road transport accounts for over 95 percent. The remaining 5 percent is shared between the rail and ferry transport system which are on the decline to date.

1.3.2 Methodology

The study focuses on the residents of Lagos metropolis who constituted the bulk of commuters/ passengers. However, Lagos Metropolitan Local Government Areas have population results of 7,937,932 people in 2006 (FGN, 2007) which is projected to be 12,849,132 in 2020 at a 3.5% growth rate. The sample size consists of 0.0001% of the total population of residents of Lagos Metropolis which translates to 1,284 respondents who were selected from the study population, representing 0.0001% sample size of the projected population. This is justified given the recommendation of Bruton (1985) who stated that when the population under study is below 5,000 and over 1 million, the sample size should follow between 10% and 1% (or less). Data collected were subjected to descriptive and inferential analysis. Descriptively, the analysis includes the use of frequency tables and weighted sums to support the interpretation, of organized and summarized data. The mean weighted values involved the rating of responses on the predefined scale in which the significance of each factor as well as their corresponding weighted values with highest weighted means ranked on a scale with varying gradations using 5 points Likert's scale of measurement for data in ordinal form. Also, the extent of the influence of transportation infrastructure on the residents' perception of the livability of Lagos Metropolis was tested through Analysis of Variance.

Literature Review

Livability has become a general workable framework and concept towards improving the livelihood and ease of working most especially, in cities and large urban centers. According to Harrison, McNally, Rooney, Santalucia, Raulerson, Lim-Yap, Mann, and Burden (2010); and Kaal (2011), livability, 'sustainability', 'functionality', 'walkability', 'standard of living', 'quality of life' and 'general well-being of a population' among many other terms have emerged as new concepts in different languages for describing, and planning better places to live in recent time. By this, livability is an assessment of what a place is like to live in using criteria such as environmental quality, crime,

and safety, education and health provision, accessibility, and mobility among others. It is in this view that scholars, environmentalists, administrators, and institutions not only used different yardsticks in examining a livable city but also defined the concept from varying perspectives.

The seeds of the concept of a livable city can be traced to the ancient Greeks who promoted the ideology of fairness and justice (Amare, 2014). However, the early 19th century witnessed the idea of 'Garden cities of tomorrow' that was propounded by Ebenezer Howard and published in 1902 (Gossop, 2006). The idea of Garden cities was a reaction to the environmental and social legacy of the industrial revolution that resulted in a century of industrialization, rapid growth, poor and unhealthy housing conditions that accompanied the industrial revolution in Europe, most especially, London.

The promotion of city livability, however, is at least a century-old concern in the United States of America as it was dated to the early 1900s when New York City and other population centers dealt with industrial growth, pollution, and ill health in densely inhabited areas by successfully passing zoning laws to make the city more livable for its residents (Adejare, Akanmu & Ogunsesan, 2016). Livability then was quite literally defined as the ability of residents to live, not die from congestion, smog, tuberculosis, and other infections. The concept of a livable city, according to Kaal (2011) re-appeared in the 1950s as a powerful linguistic tool in Vancouver. Abad and Farahnaki (2017) observe that the first concept of livability in recent times was presented under the title of 'Livable Streets' by Donald Appleyard in 1981 who brought livability to planners and urban designers particularly as it related to streetscapes and transportation. Livability then became a way to describe tactics that local governments and regional planning organizations use to achieve the kind of sustainability goals. Livability is, therefore, a central concept for urban planning and is often used as a ranking tool that draws on diverse indicators such as public safety, social relations, maintenance of the streets, open spaces, and proximity to job opportunities to evaluate neighborhoods and cities.

Generally, the number of transportation options in a community is related to increased levels of livability regardless of the actual frequency of cycling and walking (Federman, 2018). By incorporating livability principles into transportation plans and programs, the U.S. Department of Transportation (2008) states that communities can maximize the efficiency of existing transportation investments while providing better access within and between activity centers. However, Harrison, McNally, Rooney, Santalucia, Raulerson, Lim-Yap, Mann & Burden, (2010) opine that livability is a system that works as well for walking, wheeling, or taking transit in most communities. As such, it is a measure of the objective quality of life that can be referred to as suitable for human living-quality of life, the standard of living, or the general well-being of a population in the city. Hence, the quality of life is seen in both objective terms using per capita gross domestic product, and in a subjective term, using self-reported life satisfaction perceptions.

Notably, the movement and spatial interaction of urban residents are no doubt, crucial to the effective functioning of the city because transportation in urban areas is highly complex because of the modes involved, the multitude of origins-destinations, and the variety of traffic (Rodrigue, Comtois & Slack, 2006). Essentially, the city is a very complex entity that requires an efficient transportation infrastructure for varying trip making and also, makes its various components of living, working, and industry interacts seamlessly (Adesanya, 2011). In the same way, the ultimate motive of both the global Millennium Development Goals (MDGs) and Sustainable Development Goals (SDGs) is to enhance the livability of human settlement through adequate provision of urban infrastructure in numerous dimensions (UN, 2015 and 2017). Ideally, the daily travel characteristics of residents provide considerable insight into the quality of life experienced and the extent of the livability of a city. It is on this basis that Osoba (2012) opines that intra-city trips for various purposes are categorized by the weekdays and weekends trips in which the distance covered for any of the trips such as work, business, social, shopping, and recreation is averaged 5km radius.

Discussion

Commuting characteristics of Residents

This section discusses the results of analyzed data on the commuting characteristics of residents and the city livability perception in Lagos metropolis with emphasis on the main livability indicators. Concerning average distance covered in making trips to work, school, and other non-discretionary trips, it is observed from Table 1 that less than one-quarter (20.6%) travels below 5km to work, while one-tenth (10.0%) covers between 5km and 10km daily to work and more than one-tenth (14.2%) travels between 11km and 15km. Also, one-third (31.2%) travels between 16km and 20km to the workplace, while the remaining 24.1% exceed 20km daily to work. Importantly, this shows that respondents overcome varying distant and near mileage to workplaces daily and as such, can travel to any length to engage in productive socio-economic undertakings.

There is overall slight variation in the daily distance travel for shopping and market. Precisely, less than one-third (28.6%) covers less than 5km, while 13.1% usually covers between 5 and 10km, and slightly more than one-quarter (26.1%) travels between 11 and 15km daily. Also, those who travel between 16 and 20km account for 19.9% while the remaining 28.6% usually cover more than 20km in their trips for shopping on daily basis. It is generally observed that respondents cover the low distance for social gathering as those who cover less than 5km, and between 5 and 10 km for social trips accounts for 36.5% and 35.9%, while less than a quarter (22.4%) covers between 11 and 15km distance for social engagement. However, mere 5.1% and 0.1% covers between 16 and 20km, and more than 20km for social trips. On the distance cover for visiting friends, relatives, and families, it is observed from Table 1 that more than one-third (38.1%) covers less than 5km, while close to half (47.5%) covers between 5 and 10km and more than one-third (13.8%) covers between 11 and 15km. This denotes rare attention being accorded to visits that cover a long distance and being discretionary as a significant number of respondents have restricted distance of more than 10km cover for such trips to friends and relatives. Religion plays a significant role in the socio-cultural and spiritual growth of society and as such, it is found that respondents travel as far as possible to practice their religion. Accordingly, more than one-third (35.0%) do cover less than 5km to attend and participate in religious functions and activities, while less than half (42.5%) cover between 5 and 10km for such purposes. More so, more than one-tenth (18.0%) covers between 11 and 15km, while the remaining cover distance that exceeds 15km. Importantly, this shows that a large proportion of respondents are spatially close to religious centers than other places of interest other than those that are non-discretionary. The results of the analysis of data on the distance covered to medical facilities attested to the fact that respondents could cover any spatial distance for medical treatment. Likewise, respondents could cover any desired spatial distance for leisure and recreation purposes.

Table 1: Respondents' commuting characteristics

Average Distance cover to work, school, etc			Average Distance cover to shopping/market		
Range	Frequency	Percentage	Range	Frequency	percent
Less than 5km	260	20.6	Less than 5 km	153	12.1
Between 5 & 10km	125	10.0	Between 5 & 10km	168	13.3
Between 11 & 15km	179	14.2	Between 11 & 15km	330	26.1
Between 16 & 20km	394	31.2	Between 16 & 20km	252	19.9
More than 20km	305	24.1	More than 20km	361	28.6
Total	1264	100.0	Total	1264	100.0
Average Distance cover for Social gathering/functions			Average distance cover to visit friends/relatives		
Range	Frequency	Percent	Range	Frequency	Percent

Less than 5km	461	36.5	Less than 5km	482	38.1
Between 5 & 10km	454	35.9	Between 5 & 10km	601	47.5
Between 11 & 15km	283	22.4	Between 11 and 15km	175	13.8
Between 16 & 20km	65	5.1	Between 16 and 20km	6	0.5
More than 20km	1	0.1	More than 20km	0	0.0
Total	1264	100.0	Total	1264	100.0
Average Distance cover to medical facilities			Average distance to leisure/recreation center		
Range	Frequency	Percent	Range of distance	Frequency	Percent
Less than 5km	349	27.6	Less than 5km	253	20.0
Between 5 & 10km	383	30.3	Between 5 & 10km	175	13.8
Between 11 & 15km	243	19.2	Between 11 & 15km	134	10.6
Between 16 & 20km	235	18.6	Between 16 & 20km	454	35.9
More than 20km	54	4.3	More than 20km	248	19.6
Total	1264	100.0	Total	1264	100.0

Source: Author's Field Work, June 2021

Transportation Infrastructure and City Livability Indicators

The extent of performance of city livability indicators vis-à-vis mobility-related needs of respondents was assessed using ten (10) livability indicators that comprise Urban Utilities and Facilities, Urban Services, Land Use, housing, social security and safety, environment, ease of accessibility and mobility, resilience, gender equality and poverty with eighty-one (81) sub-indicators were assessed on 5 points Likert's scale which has gradation that comprises Very Low (VL=1), Low (L=2), Fair (F=3), High (H=4) and Very High (VH=5). The index for each variable was arrived at by dividing the Summation of Weight Value (SWV) by the total number of responses accordingly. According to Akanmu, Salisu, Fasina, Sanni, Olatunji & Faleti (2020), the SWV for each of the variables was obtained through the addition of the product of the number of responses to each aspect and the respective weight value attached to each rating. This is expressed mathematically as thus:

$SWV = \sum_{i=1}^5 X_i Y_i$; where:

SWV = Summation of Weight Value,

X_i = number of respondents to rating i

Y_i = the weight assigned a value ($i= 1, 2, 3, 4, 5$). Therefore, the higher the RMI, the higher the level of effectiveness for the variable under consideration is and this is expressed quantitatively as;

$RMI = \frac{SWV}{\sum_{i=1}^5 X_i} = WM$. The details of the analysis are presented in Table 2 however, produces a

weighted sum estimated to be $214.9996/81= 2.5595$ as a benchmark (Relative Index Mean) and a basis for comparisons of each Mean Index value (MIV) of the sub-indicators. Concerning the sub-indicators of Urban Utilities and Facilities, it is observed from the analysis that access to public elementary and secondary schools (4.2909) and access to public medical facilities, (4.1171) are the most significant sub-indicators of city livability in the study area with transportation infrastructure significantly influencing access to them. In addition, access to telecommunication facilities and services (3.2199), availability of visual interest (2.7816), connectivity, and connectedness of streets (2.5939) is also acknowledged by respondents among the sub-indicators of urban utilities and facilities having positive impacts on their livelihood in the city. In contrast, the results equally

revealed the displeasure of respondents to sub-indicators that include access of pedestrians to sidewalk facilities (2.4494), sidewalk attraction to use (2.3343), emergency facilities and services (2.3456), access of pedestrians/commuters to first and last-mile travel (1.9369), walking permeability (1.6893), availability and adequate buffer zone facilities (1.6646).

The above results importantly acknowledged the necessity of transportation infrastructure for the efficient performance of city livability indicators as well as poor attention being accorded to other components of urban utilities and facilities which are salient ingredients of city livability. For instance, pedestrians and pedestrianization-related attributes as well as their ancillary components which are major ingredients for ensuring seamless commuting for pedestrians are not adequately provided. Therefore, the results show the near absence of pedestrian aiding facilities including handrails, protective guards, and elevated platforms that are capable of guaranteeing safe use of walkways in highly motorized Lagos metropolis. Likewise, intermittent breaks or lack of continuity in the available sidewalk facility appears to be an additional burden to pedestrians, while the results justified the need to make sidewalk/walkways attractive to use, and its design and construction should produce visual interest to attract users. However, there is a need to extend the focus on first and last-mile travel of respondents considering the poor rating of this component in the intracity trip making. Also, the poor assessment of intermediate entry and exit, as well as inadequacy (where exit) of a buffer zone for sidewalk, required shifting attention to make them ensure ease of commuting and livelihood-city livability. Concerning urban services, it is observed from the results of the analysis that access to recreation and entertainment centers/services (3.8418), access to public parks (3.7152), access to shopping malls and supermarkets (3.6187), and access to public waste management facilities and services (3.2595) are the most significant sub-indicators being impacted by transportation infrastructure. However, the results of access to fire-fighting services and access to the public library (1.2634) showed poor attention and possibly, their low attraction to respondents in their daily socio-economic engagements.

There are nine (9) sub-indicators of Land Use that were assessed by respondents in Lagos metropolis in which only five (5) show a better positive influence on the ease of commuting and livelihood by having MIV that is significantly greater than the RIV. Specifically, neighborhood pattern (3.6788), attractor destination (3.6566), development of essential services (3.5799), availability and accessibility of deterrent land uses (3.4589) and urban infrastructure maintenance (2.7856) revealed and established high intensive land uses that characterized Lagos metropolis and the existing transportation infrastructure providing expected link to facilitate both mobility and accessibility in the metropolis. However, the results of the remaining sub-indicators that comprise the establishment of social services (2.1820), development of greenery (1.7816), availability of open space uses (1.4976), and ease of accessibility to recreation activities (2.710) showed their low level of impact to transportation infrastructure in the study area. Accordingly, the results showed residential districts are characterized by established neighborhood patterns, attractor destinations for grocery, restaurants, and retail outlets; availability of deterrent land uses such as schools, offices, and shopping centers as well as the development of essential services which include stores, warehouses, and shopping centers among others which are undoubtedly predominant attributes of land use in Lagos metropolis. Invariably, the nature of land use and its intensity in the city are associated with peculiar industrial and commercial activities domicile in Lagos.

Concerning housing, five (5) indicators were assessed in which only three (3) have a Mean Index Value that is conspicuously higher than the benchmark value. As a result, housing options/types (4.0744), housing development (3.9805), and housing densities (3.9225) show a positive influence on ease of urban commuting and livelihood vis-à-vis the existing transportation infrastructure in Lagos metropolis. By this result, the existence of varying housing options by occupancy, materials, and methods of construction, design, and several floors are in no doubt noticed in the study area. Also, a

housing development by the government (Federal Government of Nigeria and Lagos State Government) and private developers, as well as individuals, are recurrent activities in Lagos to bridge housing demand and housing needs of over 20million residents of the State in which the metropolitan Lagos remained spatially prime for housing construction and development. In addition, there are varying housing densities for various categories of income groups in Lagos, most especially in the metropolitan area. There are a series of mix in housing in all housing densities in the Lagos metropolis with exception of the Government Reservation Areas in Ikeja, Magodo, and a host of others which are predominantly for high-income members of the society. However, another housing density mix is usually found adjoining such GRAs in the country. Meanwhile, there is a slight variation in the MIV sub-indicators that include neighborhood beautification and aesthetics (2.1748), while the results of the analysis, show housing affordability in Lagos metropolis is in serious doubt considering the MIV of 1.2880 estimated. Arising from this result, it can be deduced that respondents are usually under immense pressure on housing price and housing rent considering the lowest mean index value of this sub-indicator. Hence, housing affordability in the Lagos metropolis is a major issue of concern considering transportation infrastructure and ease of livelihood of respondents in the study area. This unequivocally denotes the existence of housing stress which is a minus to livability status and ranking of the city.

The importance of social security and safety to residents/respondents, communities, and commuters in intra-urban trips is enormous as they would want to reach their destinations safely and with their possessions secured. Based on the foregoing, respondents assessed eleven (11) sub-indicators of social security and safety concerning transportation infrastructures, ease of commuting, and livelihood. However, only Six (6) of the sub-indicators assessed have MIV exceeding the benchmark. As a result, development of street security facilities including the installations of Closed Circuit Television (CCTV) (3.6733), social protection (3.5385), development of risky/crime hotspots (3.3244), enforcement of pedestrian safety regulations (3.0680), development of traffic safety measures (3.2603), and availability of street lightening (3.0680) have mean index value that is slightly more than the benchmark. However, these values still showed the need for intensified efforts to boost and improve safety and security in Lagos metropolis and at the same time, attesting to positive attention that security and safety are receiving from appropriate authorities not only in the metropolis but across the state. In addition, the results of other sub-indicators which comprise adequate traffic calming (2.4438), presence of street furniture for seating and bollards (1.4367), presence of shade and rain cover (1.2793), crime-free street (1.7073), and funding and resources devoted to pedestrian planning (1.5831) show their poor contribution to ease of commuting and livelihood in the study area. While the result shows the existence of first aid and emergency services (Accident and Rescue) as acknowledged by respondents, the performance of other sub-indications portrays the high degree of vulnerability of respondents to crime and insecurity during the use of transportation systems and infrastructure for intra-city trips.

Concerning the Environment, the results of analyzed data on eight (8) sub-indicators revealed that only Six (6) sub-indicators have a fair assessment from respondents. In this, increase in water pollution and obstruction (3.8125), increase air pollution (3.8022) increase in noise pollution in the street (3.5498) and environmental degradation such as floods (2.7848) are five sub-indicators with fair assessment and still denote the need for government and other stakeholders to improve on the environment towards ensuring ease of commuting and livelihood. Water pollution and obstructions with spatial development and disposal of waste/refuse are common issues receiving the attention of the Lagos State Government in the last two decades, while air pollution is due to the concentration of industrial activities and production processes in Lagos metropolis. Lagos being host to over 65% of industrial establishments and processes in the country cannot be fully separated from air and noise pollution. Also, the high rate of motorization and automobile dependency in Lagos metropolis, like

industrial production call for a renewed approach to minimize counterproductive externalities and make the city more comfortable and habitable for residents. Other sub-indicators such as the development of stationary images for beautification (1.8323) and increase green spaces (1.2184) have MIV that is less than the estimated benchmark. However, specific statues identified to have been erected at a designated location in the metropolis include the three (3) wise at close to Alausa, Gani Fawehinmi statue and MKO Abiola statue at Ojota as well as Obafemi Awolowo statue at Ikeja among others. The remaining sub-indicators however are ranked below the estimated benchmarks. In this category are the development of greenery (1.7816), availability of open space uses (1.4976), the establishment of social services (2.1820), and ease of accessibility to recreational activities /tourist attraction along the route (2.5110). With the result of this analysis, ease of accessibility to recreational activities and establishment of social services show slight performance than the remaining sub-indicators with MIV slightly below the benchmark. In contrast, the result established the need for intensification of efforts and actions for the development of greenery and open space uses among others in the metropolis.

Significantly, ten (10) sub-indicators of ease of accessibility and mobility were assessed and the results revealed the importance of transportation in ease of urban commuting, livability, and livelihood as two (2) of the sub-indicators ranked first and second in the whole analysis and with the highest MIVs. Precisely, five (5) sub-indicators of modal choice/transportation options are among the leading sub-indicators that have MIV exceeding that of the benchmark. Notably, the shift to ridesharing/ride-hailing services has the highest MIV of 4.5879 denoting the importance placed on it by respondents, while access and use of another road modal split consisting of bus, taxi, and cab, etc. is ranked second among all the sub-indicators with the value of 4.3932. Thus, having MIV exceeding 4.0 is highly significant in this study as a result of the fact that such value confirms the great extent to which the existing transportation infrastructure and transportation options have on city livability and ease of commuting. As such, existing transportation infrastructure is positively influencing the shift to ridesharing/raid hailing services and the use of road modal shift than others. In addition, the subtitle for physical movement and access to city deliveries/urban logistics which have MIV of 3.8426 and 3.5799 is ranked tenth and sixteenth reflecting good and favorable complimentary by existing transportation infrastructure, while access to traffic information (3.0783) ranked thirty-first shows the positive influence of available sources of traffic information in the metropolis and as such, contributing to ease of urban commuting and livelihood of respondents.

In contrast, the remaining sub-indicators of ease of accessibility and mobility showed poor performance and the need to bridge the gap in their provision and management in the city. The results of the analysis in this regard revealed poor performance of dedicated bicycle lane/path (1.1835), ease of commuting (1.2017), affordability of modal fare (1.4525), and adequacy of carrying capacity of modal choice (1.2350). Resilience is now in the vanguard of sustainability and livability of cities in recent times due to adverse impacts of climate change and other anthropogenic occurrences. In this respect, respondents assessed eight (8) sub-indicators of resilience in which only proneness of the city to floods, ocean surge and other coastal consequences (3.2832) and quick response to transportation induced disaster are acknowledged (2.7555), while the results of the remaining sub-indicators revealed the need to urgently evolve a mechanism to improve the resilience of Lagos metropolis. Specifically, there are dismal results for ease of passage during a downpour (1.1329), emergency services accessibility (1.4612), rescue and first aid during an emergency (1.3845), social integration programme (1.6203), access to emergency relief package during a disaster (1.2650), and availability of social support facilities (1.1250). Hence, the need to improve the mechanism for the resilience of Lagos metropolis most especially with the global and national recognized implications of climate change and variability on human settlements and livelihoods.

The implications of these results are enormous and varied considering the poor results of the assessment city livability indicators in Lagos metropolis. The results revealed non-availability of dedicated bicycle lane/path in Lagos metropolis and the existence of transportation stress being experienced by respondents prior and during intra-city trips as such are denoted by unease commuting, affordability of modal fare (pricing), high demand volume/adequacy of carrying capacity considering over 7 million daily commuters in the metropolis as well as erratic responsiveness of preferred modal choice of respondents. The assessment equally attested to restricted access and use of rail, water, and air modal choice by respondents. It can be deduced from the above summation that only thirty-eight (38) sub-indicators across the main indicators exceed the benchmark of the whole analysis. Therefore, tactical and strategic planning and efforts have to be intensified to improve the performance and contributions of transportation options in the Lagos metropolis to ensure ease of commuting and improve the livability of the city.

Table 2: Respondents' assessment of City Livability Indicators in Lagos metropolis

Indicators	Sub-indicators	VL	L	F	H	VH	TWV	MIV	RIM	Rk
Urban Utilities and Facilities	Walking permeability	7	26	222	1112	4275	5753	1.6893	214.9996/8 4=2.5595	54
	Pedestrian aiding facility	834	410	1-02	764	0	2110	1.6693		55
	Connectivity and connection of street	497	302	309	1628	530	3266	2.5839		38
	Sidewalk attraction to use	485	382	771	1324	0	2962	2.3434		45
	Access to public water facilities	353	1596	147	256	0	2352	1.8608		43
	Availability of visual interest	393	460	216	1592	855	3516	2.7816		48
	Access of pedestrians to the sidewalk	715	20	153	928	1280	3096	2.4494		36
	Response to emergency	124	1636	501	284	420	2965	2.3457		42
	Access of pedestrians to first and last-mile travel	714	362	312	1060	0	2448	1.9367		47
	Access to public medical facilities	3	0	600	2816	1875	5204	4.1171		4
	Access to public elementary and secondary schools	22	220	702	860	3415	5219	4.1290		35
	Availability and adequate buffer zone	827	350	363	564	0	2104	1.6646		56
	Access to telecommunication facilities/services	159	470	690	1796	955	4070	3.2199		30
Urban Services	Access to recreation and entertainment centers	48	14	747	3012	1035	4856	3.8418	12	
	Access to public parks	73	210	528	2660	1225	4649	3.7152	14	
	Access to shopping malls and supermarkets	255	222	309	748	3040	4574	3.6187	18	
	Access to fire-fighting services	734	522	165	740	145	2306	1.8244	50	
	Access to the public library	931	666	0	0	0	1597	1.2634	67	
	Access to public waste management facilities	361	296	198	720	2545	4120	3.2595	29	
	Access to public postal services	678	486	774	340	0	2278	1.8022	51	
Land use	Attractor destinations(grocery, restaurant, retail,)	47	276	1056	1568	1675	4622	3.6566	17	
	Neighborhood pattern	41	272	1038	1624	1340	4650	3.6788	15	
	Availability and accessibility to deterrent land uses(schools, offices, shopping	230	78	216	3068	780	4372	3.4589	23	
	Development of essential services (stores, shopping centers,)	145	216	408	2476	1280	4525	3.5799	19	
	Development of greenery(parks, public spaces,	734	552	204	672	90	2252	1.7816	52	

	front garden,)								
	Availability of open space uses (playground, sports pitch)	865	500	216	292	20	1893	1.4976	59
	Establishment of social services (education, health, shopping, service industries, etc.)	616	482	135	1140	385	2758	2.1820	44
	Urban infrastructure maintenance/management	443	224	543	1316	995	3221	2.7856	34
	Ease of accessibility to recreational activities/tourist attractions along the route(parks, theaters, cinema,)	213	766	1431	764	0	3174	2.511	46
Housing	Housing development	59	84	477	2436	1975	5031	3.9805	8
	Housing options (types)	102	38	282	2068	2660	5150	4.0744	5
	Housing density (low, medium, and high)	117	42	336	2428	2035	4958	3.9225	9
	Housing affordability	1013	370	57	188	0	1628	1.2880	64
	neighborhood beautification and aesthetics	641	288	288	1532	0	2749	2.1748	45
Social security and Safety	Presence of street furniture(seating, bollards,)	1002	198	108	508	0	1816	1.4367	62
	Presence of shade and rain cover, trees, or canopy	1062	228	75	252	0	1617	1.2793	65
	Development of risky/crime hotspots	179	376	417	2240	990	4202	3.3244	26
	Availability of street lighting	164	284	1242	2176	0	3866	3.0585	33
	Crime free street	896	256	108	488	410	2158	1.7073	53
	Enforcement of pedestrians safety regulations	401	266	315	916	1980	3878	3.0680	32
	Development of street security facilities (e.g. CCTV)	87	338	333	2400	1485	4643	3.6733	16
	Funding and resources are devoted to pedestrian planning	863	406	180	552	0	2001	1.5831	58
	Adequatetrafficcalmingelementsper60m interval	590	230	495	784	990	3089	2.4438	40
	Development of traffic safety measures (e.g. calming)	442	104	825	1980	0	4121	3.2603	28
	Social security	92	48	777	3556	0	4473	3.5388	22
	Increase air pollution (emission) in the street	341	0	138	232	4095	4806	3.8022	14
	Increase noise pollution in the street	78	162	807	2690	480	4487	3.5498	21

Environment	Increase water pollution and obstruction	261	134	225	424	3775	4819	3.8125	13
	Promotion of environmental degradation e.g. erosion, flood, etc.	508	222	525	340	1925	3520	2.7848	35
	Development of public spaces to gather	78	176	942	3136	0	4332	3.4272	24
	Increase green spaces	1024	444	54	0	0	1540	1.2184	70
	Accessible buildings (with elevators, staircase)	77	40	585	2712	1470	4880	3.8639	10
	Development of stationary image for beautification	679	538	525	524	50	2316	1.8323	49
Ease of accessibility and mobility	Dedicated bicycle lanes	1044	428	0	24	0	1496	1.1835	73
	Access to traffic information	346	40	483	6634	370	3891	3.0783	31
	Access to city deliveries/urban logistics	233	160	396	1436	2300	4525	3.5799	19
	Substitute to physical movements	31	20	669	3392	734	4857	3.8426	11
	Shift to ridesharing/ride-hailing services	29	0	312	792	4665	5798	4.5870	1
	Ease of commuting (day and night)	1060	348	27	84	0	1519	1.2017	72
	Affordability of Modal fare	1070	2	117	492	155	1836	1.4525	61
	Adequacy of carrying capacity of modal choice (e.g. bus, taxi, rail, ferry, etc.)	973	576	9	0	0	1561	1.2350	68
	Demand responsiveness of modal choice	105	260	27	84	0	1525	1.2065	71
	Access and use of road modal split (bus, taxi, cab, etc.)	105	0	42	1276	4130	5553	4.3932	2
	Access and use of rail modal split (trains and light rail)	875	498	0	240	490	2085	1.6495	55
	Access and use of water modal split (ferry)	874	268	57	540	774	2357	1.8647	48
	Access and use of air modal split (air shuttle)	1211	34	6	136	0	1387	1.0973	79
Access and use of public transit (BRT etc.)	133	212	264	2792	1195	4596	3.6361	18	
Resilience	Quick response to transportation induced disaster	273	628	717	1300	565	3483	2.7555	37
	Prone to flood, ocean surge, etc.	125	536	498	2136	855	4150	3.2832	27
	Ease of passage during a downpour	1175	76	69	112	0	1432	1.1329	75
	Emergency services accessibility	1061	30	99	472	185	1847	1.4612	60
	Rescue and first aid during an emergency	1004	184	330	232	0	1750	1.3845	64
	Social integration programme	960	116	201	496	275	2048	1.6203	57

	Access to the emergency relief package	1121	82	96	200	100	1599	1.2650	66
	Availability of social support facilities	1043	130	153	340	100	1766	1.3972	63
Gender Equality	Preferential access to mobility options by women	1178	76	72	94	0	1422	1.1250	77
	Safe and comfortable facilities for women and physically challenged	1142	142	63	120	0	1467	1.1606	77
	Equal mobility accessibility for all users	181	392	297	2288	1080	4238	3.3528	25
Poverty	Stable source of income	373	842	375	1084	360	3036	2.4019	41
	Access to public health services/facilities	4	50	453	3132	1505	5144	4.0696	6
	Access to public water supply	1152	68	12	240	70	1542	1.2199	69
	The proportion of income spent on transportation	20	98	375	3096	1480	5069	4.0103	7
	Access to conventional public transportation	950	134	276	464	195	2019	1.5973	58
	Access to subsidy and price incentives	373	842	375	1084	360	3036	2.4019	41

Source: Author's Field Work, June 2021

Conclusion

The study has examined issues relating to trip making and livability of Lagos metropolis, Nigeria as well as established that the daily spatial interactions and needs guide the discretionary and non-discretionary trips making in the metropolis. Being an important city in Nigeria considering her socio-economic activities, huge population, and mobility demand of the residents, the study underscores the importance of trip making and the ease at which transportation infrastructure enabled and facilitates spatial interaction and at the same time, the ease of living in Lagos metropolis. The finding revealed among others, inadequate and inefficient operational characteristics of livability indicators and transportation infrastructure performance.

The study however concludes that livability indicators that comprise urban utilities and facilities, urban services, land use, housing, social security and safety, environment, ease of accessibility and mobility, resilience, gender equality, and poverty with their corresponding eighty-one (81) sub-indicators are essential in optimizing intracity trip making in Lagos and at the same time, essential to improve performance of Lagos on the subsequent livability assessment of global cities.

Based on the foregoing, the study recommends a proactive policy shift in the transportation system of Lagos metropolis and proper re-evaluation of livability indicators provision cum enabling transportation infrastructure that caters for all users of transportation and uses in the city as veritable measures to optimize trip making and livability of Lagos for residents.

REFERENCES

- Abad, H. K. K. & Farahnaki, M. (2017). Evaluation of livability of Songhor city neighborhoods using TOPSIS model. *Palma Journal*, 16(13), 175-184.
- Adeboyejo, A. T. (2021). Our cities: yesterday, today & tomorrow, 39th inaugural lecture, Ladoko Akintola University of Technology, Ogbomoso.
- Adediran, A. (2015). Planning for parking facilities and complimentary services for cities in Nigeria (Conference paper presented at 46 National Conference/Annual General Meeting). Nigerian Institute of Town Planners, Ilorin.
- Adesanya, A. (2011). *Mass transportation and city sustainability* (Lecture paper presented at the 13th Mandatory Continued Professional Development Programme). Town Planners' Registration Council of Nigeria and Nigeria Institute of Town Planners, Ibadan.
- Adejare, J. A., Akanmu, A. A. & Ogunesan, A. S. (2016). *Achieving Livable human settlements in Nigeria* (Conference paper presented at 4th National Conference of the Faculty of Environmental Studies). The Polytechnic Ibadan, Nigeria.
- Amare, S. (2014). *Enhancing livability of squares and streets: The case of Romanat District, Mekelle CBD, Mekelle, Tigray* (Master's thesis), Addis Ababa University, Ethiopia.
- Atoyebi, A. O., Gbadamosi, T. K., Nwokoro, I. I. C. & Omole, F.K. (2015). Analysis of Intra-City Public Transport System of Ojuelegba Park, Lagos State, Nigeria, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(2):624-635.

Badejo, B. (2009). Unbundling the challenges of transportation and development in Nigeria: The Lagos State example (Lecture paper presented at Department of Geography), University of Ibadan, Nigeria.

Economist Intelligence Unit (2021). Worldwide Cost of Living 2021, accessed at www.eiu.com on April 15, 2021

Fasina, S. O., Akanmu, A. A., Salisu, U. O., & Akiyode, O. J. (2020). Compliance and satisfaction with a mechanism for Development control in Abeokuta, Nigeria, *Journal of the Nigerian Institute of Town Planners*, 26(1),121-140.

Federman, Y. (2018). Neighbourhood Livability and active modes of transport: The city of Amsterdam (Master thesis), Radboud University, Nijmegen,

George, C. K. (2015). *Basic principles and methods of urban and regional planning (4thed.)* Libro-Gem Books.

Gossop, C. (2006). From garden cities to new towns. ISoCaRP Congress.

Harrison, R., McNally, L., Rooney, K., Santalucia, P., Raulerson, M., Lim-Yap, J., Mann, J. & Burden, D. (2010). *Livability in transportation guidebook-planning approaches that promote livability*. US Department of Transportation.

Iyiola, O. (2004): Development of Urban Transport in I. Vandu-Chiloko, Ogunsanya, A. A. and Sumaila, A. G. (eds): Perspectives on Urban Transportation in Nigeria, Nigerian Institute of Transport Technology, Zaria, pp. 53-69.

Jiriko, K. G. (2014). Urban Green Infrastructure as a Driver of Developing Livable Cities in Nigeria. *Journal of the Nigerian Institute of Town Planners*, 23(2), 58-82.

Kaal, H. (2011). A conceptual history of livability. City: Analysis of Urban Trends. *Culture, Theory, Policy, Action*,15(5), 532-547.

Litman, T. (2021). *Evaluating Public Transit Benefits and Costs* Victoria Transport Policy Institute.

Ogunsesan, D. K., Akanmu, A. A., Kasali, K. A. & Alabi, F. M. (2015). An analysis of intracity public transport operations in selected corridors of Lagos, Nigeria, *Applied Sciences and Engineering Journal*, 1(1), 17-25

Osoba, S. B. (2012), An analysis of intra-city patterns of residents in Lagos metropolis, Nigeria, *International Journal of Development and Sustainability*,1(2):563-580.

Social Exclusion Unit (SEU) (2003). Making the Connections: Final Report on Transport and Social Exclusion, Great Britain.

UN (2017). *The Sustainable Development Goals Report 2017*. United Nations.

UN (2015). *The Millennium Development Goals Report 2015*. United Nations.

UN Habitat (2012). *State of the world's cities 2012/2013: Prosperity of cities*. UN-HABITAT.

AGROBUSINESS UNIT UNIVERSITI TEKNOLOGI MARA KELANTAN BRANCH: AN EARLY RESEARCH

Hadhifah Fadhlina Ismail

Senior Lecturer, Faculty of Business Management UiTM Kelantan Branch

Zaila Idris

Senior Lecturer, Faculty of Information Management UiTM Kelantan Branch

Shafiza Safie

Senior Lecturer, Academy Of Contemporary Islamic Studies UiTM Kelantan Branch

Zulkifli Mohamed

Associate Professor, Faculty of Business Management UiTM Kelantan Branch

ABSTRACT

The establishment of Agrobusiness Unit of UiTM Kelantan Branch in 2020 is to actuate the efforts in campus sustainability, students and staff's entrepreneurship as well as optimizing the use of university's resources. This initiative is well-supported in cooperation with the administrators, staff and students. The objective of this research is to measure to what extent can this unit increase the added values of the university and community. This research applies qualitative approach by collecting data through literature review, observation and interview while the data analysis method is done through document and interview analysis. The research finding shows that Agrobusiness Unit brings various added values to the university in the aspects of knowledge development, agricultural skill and management improvement, industrial network and generating the university's outcomes. The impact of this project is it has nourished the cooperative spirit, volunteerism and teamwork among all the university's residents. In conclusion, Agrobusiness Unit UiTM Kelantan Branch should become the strategy and model towards university's development that indeed lead to numerous advantages and long-term benefits besides preserving the environment.

Keywords: Agrobusiness, Environmental Sustainability, Entrepreneurship, Campus

NON FUNGIBLE TOKEN PİYASA HACMİNİN TAHMİN EDİLMESİ: FACEBOOK PROPHET ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Erdem ONCU
Akdeniz Karpaz Üniversitesi

ÖZET

Non Fungible Token (NFT), blok zinciri ağında bulunan şifrelenmiş tek ve bölünemeyen bir varlıktır. Farklı olarak Bitcoin gibi kripto paralar değiştirilebilir fakat NFT değiştirilemez. NFT'nin diğer kripto varlıklardan farklılığı benzersiz ve tescilli bir yapısı olmasıdır. NFT birbirinin yerine geçemeyecek farklı değerlerde ve özgünlükte üretildiği için diğer kripto paralardan farklıdır. Kripto para birimlerinin işlevi değer depolama veya ticareti sağlamaktır. Token ise kripto paralar ile benzer işlemlere sahiptir. Değerleri benzersizliklerine bağlı olmadığı için değiştirilebilir öğeler birbirleriyle kolaylıkla değiştirilebilmektedir. Aynı miktar tutarındaki paraları değiştirebilirsiniz ve yeni paranızın farklı bir seri numarası olsa bile yine aynı miktarda paranız olur. Fakat karşılığı olmayan ürünler birbirinin yerine kullanılamamaktadır. NFT yapısı itibari benzersiz ve değiştirilemezdir. NFT üzerine yapılan çalışmaların azlığı hem konunun yeni olması hem de alan itibari ile özel bilgiye ihtiyaç duyulması sebepleri ile açıklanabilir. Literatürde NFT piyasasının gelecek hareketlerini tahmin etmek üzerine bir çalışma henüz yapılmamıştır. Çalışmada, gelecek tahmini yöntemi olan Facebook Prophet Analizi (FPA) yöntemi kullanılarak piyasanın gelecek hareketleri araştırılmıştır. Çalışmada NFT pazar hacminin tahmin edilmesi için 23 Haziran 2017 ile 1 Ekim 2021 NFT Pazar hacmi verileri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler nonfungible.com internet sitesinden temin edilmiştir. Çalışmada NFT pazarının gelecek tahmini için FPA kullanılmıştır. FPA, zaman serisi verilerini tahmin etmek için Facebook veri analizi ekibi tarafından 2017 yılında ortaya çıkarılan açık kaynaklı bir yazılımdır. Bulgulara göre NFT'nin aşırı yükseliş gösterdiği son dönem verileri haricinde başarılı bir tahminleme FPA tarafından gerçekleştirilmiştir. Gelecek için yapılan trend analizinde ise beklenti yükseliş yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Facebook Prophet Analizi, Non Fungible Token, Kripto Varlıklar

PREDICTING NON FUNGIBLE TOKEN MARKET CAP: FACEBOOK PROPHET ANALYSIS

ABSTRACT

A Non Fungible Token (NFT) is a single, indivisible encrypted asset located on the blockchain network. Differently, cryptocurrencies such as Bitcoin can be changed, but NFT cannot be changed. NFT differs from other crypto assets in that it has a unique and proprietary structure. NFT is different from other cryptocurrencies as it is produced in different values and uniqueness that cannot be replaced. The function of cryptocurrencies is to store or trade value. Tokens have similar functions to cryptocurrencies. Since their value is not dependent on their uniqueness, changeable items are easily interchangeable. You can exchange the same amount of coins and you will still have the same amount of coins even if your new coin has a different serial number. However, products that do not have a counterpart cannot be used interchangeably. NFT structure is inherently unique and unchangeable. The scarcity of studies on NFT can be explained by the fact that the subject is new and the need for special knowledge in the field. In the literature, there has not been a study yet on predicting the future movements of the NFT market. In the study, the future movements of the market were investigated by using the Facebook Prophet Analysis (FPA) method, which is a future forecasting method. In the study, NFT market volume data from June 23, 2017 to October 1, 2021 were used to estimate the NFT

market volume. The data used in the study were obtained from the nonfungible.com website. In the study, FPA is used for the future forecast of the NFT market. FPA is open source software that was revealed in 2017 by the Facebook data analytics team to predict time series data. According to the findings, a successful estimation was carried out by FPA, except for the recent data in which the NFT showed an extreme increase. In the trend analysis for the future, the expectation is in the upward direction.

Keywords: Facebook Prophet Analysis, Non Fungible Token, Crypto Assets

GİRİŞ

Non Fungible Token (NFT), bir dijital varlığın nadir ve eşsiz olduğunu kanıtlayan bir kripto para birimi türüdür. NFT, klasik kripto para birimlerinden doğal özellikleri sebebiyle farklıdır. NFT benzersizdir ve diğer kripto paralara benzer şekilde değiştirilememektedir. Değiştirilemeyen yapısından dolayı NFT herhangi bir şeyi veya varlığı benzersiz bir şekilde tanımlamaya uygun hale getirmektedir. Örnek olarak bir içerik oluşturucu, Ethereum akıllı sözleşmelerinde NFT'leri kullanarak dijital varlıkların varlığını ve sahipliğini videolar, resimler, sanat eserleri, etkinlik biletleri vb. şeklinde kolayca kanıtlayabilmektedir(Wang vd., 2021). Ayrıca, içerik oluşturucu NFT sahipliği bazı avantajlar sağlamaktadır. Bugün birçok sanat ve ekonominin kolunda NFT kullanımı tartışılmaktadır. Blok zinciri teknolojisinin potansiyelinin kripto para birimlerinden çok daha fazla olduğuna inanılmaktadır. Blok zinciri teknolojisi yakın gelecekte kişilerin veya şirketlerin verilerini doğrulama amaçlı kullanılabilir. Örnek olarak günümüzde tapu, diploma ve benzeri belgelerin onayları noter aracılığı ile gerçekleşmektedir. Blok zinciri teknolojisi ise bu onaylama sürecini saniyelere indirecek ve büyük bir maliyet tasarrufu sağlayabilecektir. NFT'nin de blok zinciri teknolojisinin önemli bir kolu olması beklenmektedir. NFT kullanımının Downing (2021) çalışmasında emlak sektörü, Dursun (2021) çalışmasında sanat, Mokofeng ve Fatima (2018) çalışmasında turizm sektörü ve Murray (2021) çalışmasında kart oyunları üzerindeki kullanılabilirliği tartışılmıştır. Tartışmaların ötesinde NFT artık önemli bir hacmi tutan piyasadır.

Blok zinciri günümüz itibari le ekonomiye etkide bulunan bir altyapı haline gelmiştir. Kripto paralar piyasalarda diğer yatırım elemanları gibi değerlendirilmekte ve alınıp satılmaktadır. Blok zinciri yapısı itibari ile dağıtılmış bir defterde saklanan ve tasarım gereği değişmez olan bir kayıt listesidir. Blok zincirinde her blok önceki bir kaydın kriptografik karmasını ve bir zaman damgasını içermektedir(Mokofeng ve Fatima, 2018). Böylece oluşturulan bilgi bir kez blok zincirinde saklandıktan sonra değiştirilemez. NFT teknoloji ve altyapı olarak yeni ve kompleks bir yapıdadır. NFT'yi daha iyi anlayabilmek için değiştirilebilir tokenlar ile karşılaştırmak gerekmektedir. Bahsedilen karşılaştırma aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 1. Token Kıyaslamaları

Değiştirilebilir Tokenlar	Değiştirilemeyen Tokenlar
Değiştirilebilir	Değiştirilemez
Bir token, aynı türden başka herhangi bir token ile değiştirilebilir; bir dolarlık banknot, sahibine hiçbir etkisi olmaksızın başka bir dolarlık banknotla değiştirilebilir.	Değiştirilemeyen token, aynı türdeki başka bir karşılıksız token ile değiştirilemez, örnek olarak değiştirilemez bir token, bir doğum belgesine benzer ve başka bir bireyin doğum belgesiyle değiştirilemez.
Benzerlik	Benzersizlik
Aynı tipteki tüm tokenlar,	Her token benzersizdir ve aynı

spesifikasyonda aynıdır, her token bir diğeriyle teknoloji altyapısı olarak benzetilmektedir.	türdeki diğer tüm tokenlardan farklıdır.
Bölünebilir	Bölünemez
Değiştirilebilir tokenlar daha küçük birimlere bölünebilir ve değer aynı olduğu sürece hangi birimlerin elde edildiği önemli değildir; tek bir 10 dolarlık banknot veya on tane 1 dolarlık banknot varsa değer olarak aynıdır.	Temel birim bir token olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla NFT'ler bölünemezler.
ERC-20	ERC-721
Erc-20, yeni tokenların üretilip platform içerisinde takas edilmesini sağlamaktadır.	ERC-721, NFT'lerin üretilmesini ve yayılmasını sağlamaktadır. Örnek olarak CryptoKitties verilebilir.

Kaynak: Mokofeng ve Fatima (2018)

Genel olarak, bir blok zinciri değişmez kayıtlardan oluşan bir defter oluşturduğundan kripto para birimi olarak değer verilebilecek bölümlere ayrılabilir. Ayrıca, Ethereum akıllı sözleşmeleri ile otomatik işlemler yürütülebilmektedir. Bu durum kripto paralara yeni bir fonksiyon sağlamaktadır. Bunun da ötesinde varlıklara mülkiyet kaydı da sağlayabilmektedir. NFT'ler benzersiz yapısı sayesinde her hangi bir belgenin eş zamanlı onaylamasını sağlayabilmektedir. Bu alandaki geçmiş çalışmalar, bu blok zincir teknolojilerinden bazılarının yüzyıllardır var olan standartları ve uygulamaları olan belirli belge türlerinin yerini alabileceğini belirtmektedir (Cornelius, 2021). NFT'ler ile birlikte sanatçılar dijital içerikten para kazanabilir, kullanıcılar veya oyuncular dijital varlıkların sahibi olabilir ve nadir koleksiyonları dijital olarak üretilirler. NFT'lerin Ethereum blok zinciri üzerinden geliştirilmiş olmasından dolayı NFT'ler kripto para piyasaları ile güçlü ve yakın bir ilişki içerisinde (Ante, 2021).

Tablo 2. Önemli NFT Projeleri

Proje	Proje İçeriği
CryptoPunks	Ethereum blok zincirinde belirli meta niteliklere sahip 10.000 benzersiz koleksiyonluk CryptoPunks koleksiyonunu içermektedir. Mayıs 2021'de CryptoPunk #1190 1,4 milyon dolara alıcı bulmuştur.
Decentraland	Kullanıcıların yeni içerik yaratabilecekleri, deneyimleyebilecekleri ve para kazanabilecekleri sanal gerçeklik platformudur. İçerik, metaverse'nin dijital parselleri olan LAND'de yayınlanmaktadır. Mayıs 2021'de 700 bin dolara Estate #4186 satılmıştır.
CryptoKitties	Çeşitli meta özelliklere sahip dijital kedi yavruları satılmaktadır. Yavru kediler, sonsuz çeşitler ve nesiller sağlayan yeni CryptoKitties oluşturmak için yetiştirilebilir. CryptoKitty #57 Mayıs 2021'de 37,8 bin dolara satılmıştır.
Axie Infinity	Eğitilebilen, büyütülebilen ve diğer yaratıklarla savaşmak için kullanılabilen Axie adlı koleksiyonluk dijital evcil hayvanlar veya fantezi yaratıkları içeren projedir. Yaratıklar sınıf, sağlık, hız, beceri vb. özelliklere sahiptir. Big Yak adlı NFT Mayıs 2021'de 693 dolara satılmıştır.

SuperRare	Dijital sanatın oluşturulmasına, ticaretine ve koleksiyonuna izin veren akıllı sözleşme platformudur. NFT örneği, Five Eyes - Tastes like hairspray, Mayıs 2021'de 185 bin dolara satılmıştır.
CryptoVoxels	Kullanıcıların mülk oluşturabileceği, geliştirebileceği ve takas edebileceği sanal bir meta veri deposudur. Mülkiyet ve arazi, Ethereum blok zincirine kalıcı olarak kaydedilmektedir. Token kullanılarak parseller renklendirilebilmektedir. 55 Hook Street adlı NFT Mayıs 2021'de 23 bin dolara satılmıştır.
MakersPlace	Dijital sanat eserlerini temsil eden NFT'lerin oluşturulması için ortaya çıkarılan bir platformdur. CHAOS #16 Sunset adlı NFT Ethereum blok zincirinde, fiziksel nesnelerin 3D tarama yoluyla dijital bir eşdeğere aktarıldığı 501 benzersiz heykel koleksiyonunun bir parçasıdır. Mayıs 2021'de 111,7 bin dolara satılmıştır.
Sorare	Kullanıcıların futbolcuların resmi kartlarını toplayıp takas edebilecekleri fantezi futbol oyunudur. Ödül kazanmak için takımlarını yönetebilirler. PSG ve Fransız milli oyuncu Kilian Mbappé'nin kartı Mayıs 2021'de 55.9 bin dolara satılmıştır.
Meebits	CryptoPunks'ın yaratıcılarının ortaya çıkardığı 3D koleksiyonluk ve kanıtlanabilir kavatarları içermektedir. Avatarlar, tip, saç stili, gömlek veya pantolon gibi çeşitli meta niteliklere sahiptir. Meebit #10761, Mayıs 2021'de 2.67 milyon dolara satılmıştır.

Kaynak: Ante (2021)

LİTERATÜR

NFT üzerine yapılan çalışmaların azlığı hem konunun yeni olması hem de alan itibari ile özel bilgiye ihtiyaç duyulması sebepleri ile açıklanabilir. Literatürde NFT piyasasının gelecek hareketlerini tahmin etmek üzerine bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bundan dolayı çalışmanın literatür kısmında bu çalışmada kullanılan gelecek tahmini yöntemi olan Facebook Prophet Analizi (FPA) yönteminin kullanıldığı çalışmalar irdelenmiştir.

Güleryüz ve Özden (2020) çalışmasında ham petrol fiyatlarının tahmini Facebook Prophet Analizi ile gerçekleştirilmiştir. 1988-2020 yılları arasındaki verinin kullanıldığı çalışmada ham petrol fiyatlarını düşüş trendinde olduğu tahmin edilmiştir.

Usher ve Dondio (2020) çalışmasında İngiltere'de değişen politik iklimde GBP (Sterlin) hareketlerinin tahmini gerçekleştirilmiştir. Tahmin için ARIMA ve FPA modelleri kullanılmıştır. ARIMA'nın GBP hareketlerini daha iyi tahmin ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sevli ve Başer (2020) araştırmasında Covid-19 salgın verilerinin gelecek tahmini FPA analizi ile gerçekleştirilmiştir. Yazarlara göre, gelecekteki vaka sayısı ve hastalıklardan kurtulan kişi sayısının trendi yükseliş yönündedir.

Toharudin vd. (2020) araştırmasında hava sıcaklıkları Long Short Term Memory (LSTM) ve FPA tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bulgulara göre, minimum hava sıcaklığı derecelerini FPA, maksimum hava sıcaklığı derecelerini LSTM daha iyi tahmin etmektedir.

Garlapati vd. (2021) çalışmasında hisse senedi tahminleri FPA ile gerçekleştirilmiştir. FPA bulgularına göre 2021 yılında öncelikle yükseliş sonrasında ufak bir fiyat düşüşü gerçekleşecektir.

VERİ VE YÖNTEM

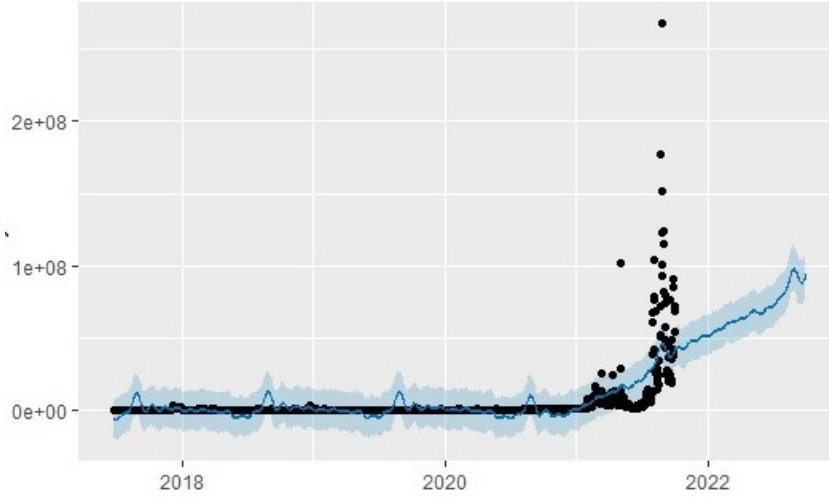
Çalışmada NFT pazar hacminin tahmin edilmesi için 23 Haziran 2017 ile 1 Ekim 2021 NFT Pazar hacmi verileri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler nonfungible.com web adresinden temin edilmiştir.

Çalışmada NFT pazarının gelecek tahmini için FPA kullanılmıştır. FPA, zaman serisi verilerini tahmin etmek için Python ve R'de bulunan açık kaynaklı bir yazılımdır. FPA, Facebook'un Core Data Science ekibi tarafından üretilmiş ve 2017 yılında araştırmacılar ulaşabilmesi için kodlar paylaşılmıştır. FPA, birden fazla mevsimselliğe sahip olan ve diğer algoritmaların dezavantajlarından bazılarıyla karşılaşmayan zaman serilerini modellemede iyi sonuçlar vermektedir (Usher ve Dondio, 2020). Modelde büyüme $g(t)$, mevsimsellik $s(t)$ ve tatiller $h(t)$ ile simgelenmektedir.

$$y(t) = g(t) + s(t) + h(t) + \varepsilon t$$

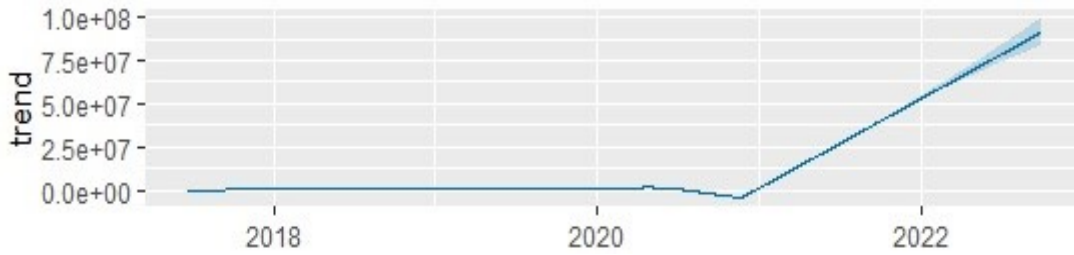
BULGULAR

Çalışmada 23 Haziran 2017 ile 1 Ekim 2021 NFT Pazar hacmi verileri kullanılarak FPA gerçekleştirilmiş ve NFT pazar hacmini ile ilgili bir tahmin grafiği oluşturulmuştur.

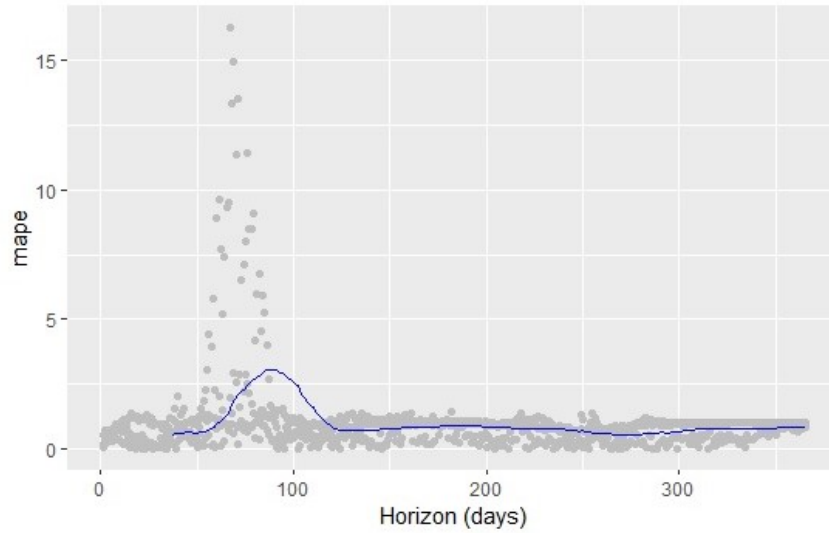
Şekil 1: NFT 2022 Tahmini

Şekilde mavi çizgi tahmini, siyah noktalar ise gerçekleşen fiyat hareketlerini göstermektedir.

Şekil 2: NFT 2022 Trend

Şekil 2'ye göre 2022 yılı trend beklentisi yükseliş yönündedir.

Şekil 3: MAPE

Şekil 3 tahminin tutarlılığını ölçen ortalama mutlak yüzde hatayı (MAPE) göstermektedir. Özellikle 40 gün sonrası olan kısa dönemde tahminde sapmalar ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Bugün dünya, dijitalleşme, bilgi ve iletişim teknolojisindeki sürekli gelişmeler, makine öğrenimi, robotik ve yapay zeka ile desteklenen derin bir dönüşüm çağından geçmektedir (Syam and Sharma, 2018). Piyasalar ve katılımcıları günümüzde yeni kavramlar ve yeni teknolojiler ile karşılaşmaktadır. Yeni bir teknoloji olan NFT, bir dijital varlığın nadir ve eşsiz olduğunu kanıtlayan bir kripto para birimi türüdür. Bu çalışmada NFT piyasa hacmi FPA yöntemi ile tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bulgulara göre NFT'nin aşırı yükseliş gösterdiği son dönem verileri haricinde başarılı bir tahminleme FPA tarafından gerçekleştirilmiştir. 2022 yılı için yapılan trend analizinde ise beklenti yükseliş yönündedir.

KAYNAKÇA

- Ante, L. (2021). Non-fungible token (NFT) markets on the Ethereum blockchain: Temporal development, cointegration and interrelations. *Available at SSRN 3904683*.
- Cornelius, K. (2021). Betraying Blockchain: Accountability, Transparency and Document Standards for Non-Fungible Tokens (NFTs). *Information, 12(9)*, 358.
- Dowling, M. (2021). Fertile LAND: Pricing non-fungible tokens. *Finance Research Letters, 102096*.
- Dursun, N. (2021). NFT/Kripto Sanat ve Hareketli Grafik İlişkisi. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 7(40):1037-1055*.
- Garlapati, A., Krishna, D. R., Garlapati, K., Rahul, U., & Narayanan, G. (2021, April). Stock Price Prediction Using Facebook Prophet and Arima Models. In *2021 6th International Conference for Convergence in Technology (I2CT)* (pp. 1-7). IEEE.
- Gülyüz, D., & Özden, E. (2020). The Prediction of Brent Crude Oil Trend Using LSTM and Facebook Prophet. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (20)*, 1-9.
- Mofokeng, N., & Fatima, T. (2018). Future tourism trends: Utilizing non-fungible tokens to aid wildlife conservation. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure, 7(4)*, 1.
- Murray, J. A. (2021). SELL YOUR CARDS TO WHO: NON-FUNGIBLE TOKENS AND DIGITAL TRADING CARD GAMES. *AoIR Selected Papers of Internet Research*.
- Sevli, O., & GÜLSOY, V. G. B. (2020). Covid-19 Salgınına Yönelik Zaman Serisi Verileri ile Prophet Model Kullanarak Makine Öğrenmesi Temelli Vaka Tahminlemesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (19)*, 827-835.

- Syam, N. & Sharma, A. (2018). Waiting for a sales renaissance in the fourth industrial revolution: Machine learning and artificial intelligence in sales research and practice. *Industrial Marketing Management*, 69: 135-146.
- Toharudin, T., Pontoh, R. S., Caraka, R. E., Zahroh, S., Lee, Y., & Chen, R. C. (2020). Employing long short-term memory and Facebook prophet model in air temperature forecasting. *Communications in Statistics-Simulation and Computation*, 1-24.
- Usher, J., & Dondio, P. (2020). BREXIT Election: Forecasting a Conservative Party Victory through the Pound using ARIMA and Facebook's Prophet. In *Proceedings of the 10th International Conference on Web Intelligence, Mining and Semantics* (pp. 123-128).
- Wang, Q., Li, R., Wang, Q., & Chen, S. (2021). Non-fungible token (NFT): Overview, evaluation, opportunities and challenges. *arXiv preprint arXiv:2105.07447*.

IMPACT OF SOCIAL MEDIA USAGE ON CUSTOMER SATISFACTION: A STUDY ON BANKING INDUSTRY NORTHERN SRI LANKA

Anamiga, S

Department Of Marketing, University Of Jaffna, Sri Lanka

Kumaradeepan,V

Department Of Marketing, University Of Jaffna, Sri Lanka

ABSTRACT

The purpose of the study was to evaluate the impact on social media usage on customer satisfaction. Specially to understand the impact social media usage on customer satisfaction in banking sector in Northern Province of Sri Lanka. The research is a deductive approach and design questionnaires to collect the quantitative data from the banking customers in the northern province of Sri Lanka. Sample of the study is 250 customers from various banks in Northern Province including state bank and private banks. Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) version 21 used as the analysis tool. Findings of the study is that there is an impact on social media usage on customer satisfaction. 69 per cent of the respondents agreed that social media is playing major role on customer satisfaction. Gender has considered as the moderating variable between social media usage and customer satisfaction and found that the gender as moderating variable does not moderate the relationship between usage of social media and customer satisfaction. Also found that social media as marketing tool play major role in in current pandemic situation. 19 per cent of the respondent express that they are finding difficulties in accepting the social media as communication tool.

Keywords: social media, Customer satisfaction and banking

SOSYAL MEDYA ARAÇLARININ ANNELERİN ÇOCUKLARINA YÖNELİK ALIŞVERİŞ TERCİHLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Doktora Öğrencisi Burcu CANDEMİR

Muş Alparslan Üniversitesi

Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK

İnönü Üniversitesi

ÖZET

Son yıllarda hızla gelişen sosyal medya araçları birçok farklı amaca yönelik olarak kullanılmaya başlamıştır. Sosyal medya araçlarının artan kullanımı farklı meslek gruplarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu meslek gruplarından biri de etkili pazarlama ya da diğer adıyla 'influencing' kavramıdır. 'İnfluencing' kavramı sosyal medya hesaplarında sosyal etki yaratarak yaptığı paylaşımlarla kişilerin dikkatini çekme eylemi olarak tanımlanabilir. Sosyal medya araçlarında pazarlama ürünlerinin tanıtımı farklı kategorilere ayrılmaktadır. Bu kategorilerden biri de anne-çocuk ürünlerinden oluşmaktadır. Annelik doğuştan bir içgüdü ile gelen ve deneyimlerle öğrenilen toplumsal bir roldür. Annenin edindiği bu deneyimler çocuğunun fiziksel ihtiyaçlarının yanısıra temel gıda, giyinme, sosyal, eğitim, vb. gereksinimlerden oluşmaktadır. Anne çocuğunun ihtiyaçlarını belirlerken farklı seçenekler arasından seçim yapmaktadır. Bazen bu seçimler kendi fikirleri doğrultusunda değil başka faktörlerin etkisiyle de ortaya çıkabilmektedir. Bunlardan biri de sosyal medya araçlarıdır. Annelerin çocukların ihtiyaçlarını karşılarırken sosyal medya araçlarında yayınlanan pazarlama ürünlerinden etkilendikleri düşünülmektedir. Araştırmanın amacı, sosyal medya araçlarının annelerin çocuklarına yönelik alışveriş tercihlerine etkisini incelemek ve ortaya koymaktır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu 22 anneden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış sorular 'Google Formlar' uygulaması kullanılarak katılımcılara iletilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda; annelerin çocukları için alışveriş yapmalarını etkileyen faktörler, annenin ürün tercihini etkileyen faktörler, annenin alışveriş tercihleri ve sosyal medyanın alışveriş tercihlerine etkisi temaları oluşturulmuştur. Bu temalar kendi alt temalarına ayrılmıştır. Oluşturulan temalar ve alt temalar incelendiğinde annelerin alışveriş yaparken çocuklarının fizyolojik ihtiyaçları, yaş ve gelişim özellikleri, çocuğunun ihtiyaç ve istekleri ile ürünün kullanıcı yorumları faktörlerinden etkilendikleri belirlenmiştir. Bununla birlikte tercih ettikleri ürünü değerlendirirken; çocuğun yaş ve gelişimine uygunluğuna, kalitesine, fiyatına, sağlıklı ve organik olmasına, eğiticilik faktörlerinin öne çıktığı belirlenmiştir. Sosyal medya araçlarının bu ürün seçimlerini etkilediği belirlenirken aynı zamanda ürünleri sadece mağazaya giderek değil online mağazacılık yöntemlerini de kullanarak da temin ettikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Anne, Sosyal medya

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF SOCIAL MEDIA TOOLS ON THE SHOPPING PREFERENCES OF THE MOTHERS FOR THEIR CHILDREN

ABSTRACT

Social media tools, which have developed rapidly in recent years, have started to be used for many different purposes. The increasing use of social media tools has led to the emergence of different occupational groups. One of these occupational groups is the concept of effective marketing or 'influencing'. The concept of 'influencing' can be defined as the act of attracting people's attention by

creating a social impact on social media accounts. The promotion of marketing products in social media tools is divided into different categories. One of these categories consists of mother-child products. Motherhood is a social role that comes with an innate instinct and is learned through experience. These experiences gained by the mother include basic food, clothing, social, education, etc., as well as the physical needs of her child. When determining the needs of her child, the mother chooses among different options. Sometimes these choices may occur not in line with her own ideas, but also under the influence of other factors. One of them is social media tools. It is thought that mothers are influenced by marketing products published on social media tools while meeting the needs of their children. The aim of the study is to examine and reveal the effect of social media tools on the shopping preferences of mothers for their children. In the research, case study, one of the qualitative research methods, was preferred. The study group of the research consists of 22 mothers. As the data collection tool, semi-structured questions were conveyed to the participants using the 'Google Forms' application. The obtained data were analyzed by content analysis. As a result of the research; the themes of factors affecting mothers' shopping for their children, factors affecting mother's product preference, mother's shopping preferences and the effect of social media on shopping preferences were created. These themes were divided into their own sub-themes. When the themes and sub-themes created were examined, it was determined that the mothers were affected by the physiological needs, age and developmental characteristics, the needs and wishes of of their children and the user comments of the product while shopping. However, while evaluating the product they prefer, it has been determined that the factors such as its suitability for the age and development of the child, its quality, price, being healthy and organic and its being educational came to the fore. While it was determined that social media tools affected these product choices, it was also seen that they procure the products not only by going to the store but also by using online merchandising methods.

Keywords: Child, Mother, Social Media

GİRİŞ

‘Anne’ kelimesi en yalın haliyle çocuğu olan kadın anlamına gelmektedir (www.sozluk.gov.tr). Tarihte birçok farklı rolü üstlenmiş olan kadın için annelik rolü tüm rollerin ötesinde büyük bir anlam taşımaktadır. Çünkü anne olmayla birlikte kadın artık kutsal bir varlık olarak tasavvur edilmektedir (Ergül ve Yıldız, 2021). Kadının anne olması toplumsal anlamdaki rolüne de farklı bir anlam yüklemektedir. Kadın artık bir annedir ve toplumdan beslenirken aynı zamanda toplumu beslemektedir (Aktaş, 2019). Anne kültürel anlamda toplumdan beslenirken bir yandan da çocuğuna hayata dair edindiği gözlem ve tecrübelerini aktarmaktadır. Bu yönüyle düşünüldüğünde geleneksel toplumlarda annelik rolünün geçmişten gelen aktarımlarla devam ettiğini söylemek mümkündür.

Toplumun kadına yüklemiş olduğu annelik rolü kadına farklı sorumluluklar yüklemektedir. Çocuğun beslenmesi, gelişimi, fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçları, vb. alanlarda birçok sorumluluğu üstlenen kadın bazı zamanlarda kendini yetersiz hissedebilmektedir. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle annelik rolü değişimlere uğramıştır (Aktan ve Kayış, 2018). Önceleri kültürel aktarımların deneyimlenmesi yoluyla öğrenilen annelik kavramı, günümüzde yerini farklı sosyal medya araçlarında paylaşım yapan annelerin bilgi ve deneyimlerine bırakmıştır (Ergül ve Yıldız, 2021; Teke, 2014). Sosyal medyada kullanılan Blogger, Facebook (Meta), Instagram, Twitter, Telegram vb. uygulamaların kullanımı anneler arasında yaygınlaşmaktadır. Bu uygulamaları kullanan ve paylaşımları ile sosyal medyada popüler olan anneler arasında ise socialmom, instamom, influencer, vb. farklı kavramlar ortaya çıkmaktadır (Atalay, 2019; Pars ve Akmeşe, 2019). Bu kavramları ‘influencer’ kavramı altına toplamak mümkündür. ‘Influencer’ kelime anlamı olarak etkileyen kişi

anlamına gelirken (www.webtekno.com); ‘Influencing’ kavramı sosyal medya hesaplarında sosyal etki yaratarak yaptığı paylaşımlarla kişilerin dikkatini çekme eylemi olarak tanımlanabilir (Ergül ve Yıldız, 2021). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte ise pazarlama sistemi de sosyal medyaya taşınmış ve ‘influencing marketing’ kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavramın ortaya çıkışıyla birlikte sosyal medya araçları yalnızca yeni arkadaş edinme, yalnızlık duygusunu giderme, popüler olan kişilerin hayatlarını takip etme gibi nedenlerle kullanmanın dışında alışveriş ve ürünlerin kullanıcı yorumları açısından da takip edilmeye başlanmasını sağlamaktadır (Timurturkan, 2019). Farklı kategorilerde birçok ürün tanıtımının yapıldığı sosyal medyada anne-bebek kategorisi en çok dikkat çekenlerden biridir.

Sosyal medya kullanıcısı olan birçok popüler anne hesabında hamilelik, doğum ve doğum sonrası süreçlerine dair hem kendileri hem de çocukları ile ilgili paylaşım yapmaktadırlar. Bu paylaşımların yanında bebek bezi, giysi, oyuncak, bebek araç-gereçleri, ek gıdalar, çocuk kitapları vb. alanlarda ürün tanıtımının yapıldığı görülmektedir (Pars ve Akmeşe, 2019). Bu anneler takipçileri ile yaptıkları ürün paylaşım linkleri yoluyla gelir elde etmektedirler. Bununla birlikte çocuğunun yalnızca fizyolojik ihtiyaçlarını değil psikolojik, sosyal-duygusal, gelişimsel, beslenme, eğitim ve daha birçok konuda ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu duyan anne, çocuğu konusunda hassas davranmaktadır. Birçok farklı kaynaktan çocuğunun ihtiyacı doğrultusunda araştırma yapmakta ve en doğru olanı seçmeye çalışmaktadır. Sosyal medyayı da bu ihtiyaçları giderme aracı olarak kullanabilmektedir. Anne, sosyal medyada popüler annelerin paylaştıkları ürünleri takip ederek çocuklarının ihtiyacına yönelik en doğru alışveriş tercihini yapabilmektedir. Araştırma sosyal medya araçlarının annelerin çocuklarına yönelik alışveriş tercihlerinde etkili olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM VE ARAŞTIRMA SÜRECİ

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Durum çalışmasının tercih edilmesinin nedeni var olan olayları derinlemesine incelemektir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırma tasarımında Denzin ve Lincoln (2008) ifade ettiği durumun sınırlanması, araştırma olgusunun belirlenmesi, veri setinin araştırılması, bulguların oluşturulması, yorumların yapılması ve sonuçların yazılması adımları takip edilmiştir.

Araştırma Örnekleme

Araştırma örnekleme amaçsal örneklem yolu ile belirlenen 22 anneden oluşturmaktadır. Amaçsal örneklem, çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanıyan bir yöntemdir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). Araştırmaya katılan annelerin %21.6 sı 25-30, %25,9 u 31-35, %26 sı 36-40 ve %17,2 si ise 41 ve üzeri yaş grubunda bulunmaktadır. Eğitim durumları incelendiğinde annelerin %26 sı lise mezunu, %4.4 ü ön lisans, %43.5 i lisans ve %26.1 i ise lisansüstü eğitim seviyesinde olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış sorular ‘Google Formlar’ uygulaması kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Örneklem grubu oluşturulurken, annelere çalışmanın gönüllülük esasına bağlı olarak yürütüldüğü ifade edilmiş ve kabul eden anneler ile form paylaşılarak veri toplama süreci tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri içerik analizi yapılarak incelenmiştir. İçerik analizi yapılırken anneler (A1, A2, A3,...,A22) şeklinde kodlanmıştır. Ardından elde edilen veriler tematik analiz yapılarak kod ve temalar belirlenmiştir. Kodlama işlemi tamamlandıktan sonra kodlar kendi aralarında bütünlük oluşturacak şekilde temalar altında toplanmıştır. Kodlayıcılar arası tutarlılık %91 olarak bulunmuştur. Kodlamalar arası tutarlılık %88'den büyük olduğu için kodlamaların güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

BULGULAR

Sosyal medya araçlarının annelerin çocuklarına yönelik alışveriş tercihlerine etkisi incelendiğinde; annelerin çocukları için alışveriş yapmalarını etkileyen faktörler, annelerin ürün tercihini etkileyen faktörler, annenin alışveriş tercihleri ve sosyal medyanın alışveriş tercihlerine etkisi temaları oluşturulmuştur.

1. Annelerin Çocukları İçin Alışveriş Yapmalarını Etkileyen Faktörler

Bulgular incelendiğinde annelerin çocukları için alışveriş yaparken; çocuklarının yaşına, isteklerine, öncelikli ihtiyaçlarına ve organik/doğal olması faktörlerinden etkilendikleri belirlenmiştir.

Tablo 1. Annelerin Çocukları için Alışveriş Yapmalarını Etkileyen Faktörler

Tema	Kod	Katılımcılar	F	Örnek cümle
Annelerin Çocukları İçin Alışveriş Yapmalarını Etkileyen Faktörler	Fizyolojik /Sağlık	A1, A6, A7, A16, A21	5	'Sağlığı ve faydalarını değerlendiririm'
	Öncelikli İhtiyaçlar	A3, A5, A9, A12, A13, A14	6	'Öncelikli olarak mutlaka alınması gereken şeyler örneğin ayakkabı mont gibi'
	İstekler	A21, A15	2	'Çocuğumun istek ve öncelikleridir'
	Yaşına ve Gelişimine Uygunluk	A10, A11, A17, A20, A22	5	'Yaşına , gelişimine uygun olması ve sağlıklı materyaller içermesi önceliğimiz'
	Doğal/organik olması	A22	1	'Yaşına uygun doğal içerikli ürünler olması'

2. Annelerin Ürün Tercihini etkileyen Faktörler

Bulgular incelendiğinde annelerin ürün tercihlerini etkileyen faktörlerin; ihtiyaçlar, kullanıcı tavsiyesi, tüketici yorumları, çocuğun yaş ve gelişim dönemleri, popüler ürünler, ürünün kalitesi, organik/sağlıklı olması, bütçeye uygunluk, eğitici ve çok yönlü olması ile günümüze uygunluk faktörlerinin etkilendiği belirlenmiştir. Bununla birlikte annelerin ihtiyaçlar ve yaş/gelişim dönemlerine uygunluk konusunda fikir birliğinde oldukları görülürken; diğer faktörler tablodaki gibi dağılım göstermektedir.

Tablo 2. Annelerin Ürün Tercihlerini Etkileyen Faktörler

Tema	Kod	Katılımcılar	F	Örnek cümle
------	-----	--------------	---	-------------

Annelerin Ürün Tercihini Etkileyen Faktörler	Kullanıcı Tavsiyeleri	A10	1	<i>'İhtiyaçlarına dikkat ederim; kullanıcı tavsiyeleri üzerine de aldığım zamanlar olur.'</i>
	Tüketici Yorumları	A11, A15	2	<i>'Öncelikli olarak ihtiyaçlarını göz önünde bulunduruyorum. Sonrasında ise yaş dönemine göre tüketici yorumları doğrultusunda alışveriş yapabiliyorum.'</i>
	Popüler Ürün	A14	1	<i>'İhtiyaçlarla birlikte kısmen popüler olan kabul gören ürünleride almaktayız'</i>
	Organik/ Sağlıklı Olması	A5, A8, A11, A20, A22	5	<i>'Gıda da içindekiler kısmı önemlidir, organik olmasına dikkat ederim.'</i>
	Bütçeye Uygunluk	A3, A9, A10, A12, A22	5	<i>'Butceme uygun olmasına dikkat ederim.'</i>
	Eğitici ve Çok Yönlü Olması	A10, A16, A20, A19, A21	5	<i>'Eğiticiğine ve çok yönlü kullanılabilirliği benim için önemlidir.'</i>
	Günümüze Uygunluk	A16	1	<i>'İhtiyaçları on planda tutarak günümüze uygun kıyafet ayakkabı vs alıyorum.'</i>

3. Annelerin Alışveriş Tercihleri

Araştırma verileri incelendiğinde annelerin alışverişlerini mağazaya giderek, online mağazacılık sistemiyle ve mağaza/online mağazacılık yöntemlerini birlikte kullanarak yaptıkları belirlenmiştir.

Tablo 3. Annelerin Alışveriş Tercihleri

Tema	Kod	Katılımcılar	F	Örnek cümle
Annelerin Alışveriş Tercihleri	Mağaza	A1, A2, A3, A5, A6, A8, A9, A14, A16, A17, A18	12	<i>'Mağazadan cunku gorerek almak daha garanti oluyor'</i>
	Online	A7, A10, A22	3	<i>'Online yapıyorum pandemi başladığından beri'</i>
	Mağaza/Online birlikte	A4, A11, A12, A15, A19, A20, A21	7	<i>'Online ve mağazada yapıyorum. Zaman sınırimız olduğu için ve yaşadığımız yerdeki şartlardan dolayı online daha çok tercih ediyorum'</i>

4. Sosyal Medyanın Annelerin Alışveriş Tercihlerine Etkisi

Bulgular incelendiğinde büyük bölümünün sosyal medya araçlarının alışveriş tercihlerini etkilemediğini belirtirken, bazıları sosyal medyayı aktif kullandıklarını, takip ettikleri kişi/hesapların yaptıkları paylaşımlardan çocuk eğitimi konusunda faydalandıklarını ve alışveriş tercihlerini etkilediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4. Sosyal Medya Araçlarının Annelerin Alışveriş Tercihlerine Etkisi

Tema	Kod	Katılımcılar	F	Örnek cümle
------	-----	--------------	---	-------------

Sosyal Medya Araçlarının Annelerin Alışveriş Tercihleri	Etkiliyor	A8, A9, A10, A14, A17, A19	5	<i>'Evet var. Nisa Başaran hocayı ve ek gıda tarifi veren anneleri takip ediyorum . Alışverişime etkisi oluyor ve yönlendirmeleri olumlu buluyorum'</i>
	Etkilemiyor	A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A11, A15, A16, A18, A2, A21, A22	17	<i>'Anasifi öğretmenini Dilek Cesur takip ediyorum kendisi ayrıca yazar önerdiği eğitici oyuncak ve kitapları uygun buluyorum çocuklarıma'</i>
				<i>'Asla etkilemiyor aksine reklamı çok olan ürünleri almıyorum'</i>

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma sonucunda; annelerin çocukları için alışveriş yapmalarını etkileyen faktörler, annenin ürün tercihini etkileyen faktörler, annenin alışveriş tercihleri ve sosyal medyanın alışveriş tercihlerine etkisi temaları oluşturulmuştur. Annelerin çocukları için alışveriş yapmalarını etkileyen faktörler incelendiğinde; fizyolojik/sağlık ihtiyaçları, öncelikli (acil) ihtiyaçları, çocuğun istekleri, yaş/gelişimine uygun alınması gerekenler ve doğal/organik olmasına dikkat ettikleri görülmüştür. Ayrıca annelerin çocukları için ürün tercih ederken ürünün; kalitesine, bütçeye uygunluğuna, sağlıklı/doğal olmasına, kullanıcı tavsiyesine, tüketici yorumlarına, eğitici ve çok yönlü olmasına ve günümüze uygunluğuna dikkat ettikleri belirlenmiştir. Annelerin alışveriş yaparken mağazaya gitmeyi daha çok tercih ettikleri belirlenirken, bir kısmı sadece online mağazacılık hizmetlerini kullandıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte bir kısmı ise alışverişini hem mağaza hem de online mağazacılık kullanarak yapmaktadır. Sosyal medya araçlarının annelerin alışveriş tercihleri incelendiğinde çoğunluğun sosyal medya hesabı kullanmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte sosyal medya hesabı sahibi olanların çocuk eğitimi, alışveriş vb. konularda bilgi edinmek amacıyla sosyal medya hesabı kullandıkları belirlenmiştir. Bu bilgiler Aktan ve Kayış (2018)'de araştırmalarında belirttikleri üzere sosyal medyanın yalnızca kişi/hesap takip etmek için kullanılmadığı; duygusal olarak yalnız olmadığını hissetmek, benzer deneyimler yaşayan anneler ile konuşmak ve annelik duygusunu deneyimlerken farklı fikirlere de başvurmak için kullanılmaya başlandığı bilgisiyle örtüşmektedir. Ayrıca sanayi devrimi ile başlayan ve yıllar içinde teknolojiyle artan hormonlu gıdalar, kanserojen madde içeren giysi ve oyuncaklar, vb. dikkat çekmektedir. Örneklem grubuna dahil olan anneler için alışveriş tercihlerinde ürünün sağlıklı, organik ve doğal olması da dikkat edilen bir diğer husustur. Araştırma bu yönüyle de Ergül ve Yıldız (2021) araştırmasında belirtilen annelerin sosyal medya üzerinden hamilelik öncesi, hamilelik ve hamilelik sonrası dönemlerde beslenme, sağlık, uygulama ve birçok konu ile ilgili bilgiye başvurduğu ve bu bilgiler doğrultusunda annelere yönelik farklı bir tüketici pazar oluştuğu yönündeki bilgilerle örtüşmektedir. Sosyal medya araçları annelerin çocuklarına yönelik alışveriş tercihlerini etkilemektedir.

KAYNAKÇA

Aktan, E. ve Kayış, H. (2018). Sosyal medya ve değişim: bloglar aracılığıyla anneliğin evrimi üzerine netnografik bir analiz. *Online Academic Journal of Information Technology*, 9(32), 39-54.

Aktaş, G. (2019). Günümüz toplumlarında anneliğin değişen biçimlerini sosyal medya kullanıcıları üzerinden değerlendirmek. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 36(2), 253-271.

Atalay, G. E. (2019). Sosyal medya ve çocuk: “Babishko Family Fun Tv” isimli Youtube kanalının eleştirel bir analizi. *Erciyes İletişim Dergisi Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu Özel Sayısı*, (1), 179-202.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi: Ankara.

Ergül, G., Yıldız, S. (2021). Sosyal Medyada Sosyal Annelik: Instagram Anneliği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Derneği*, 21(2), 611-628.

Parsa, A. F. ve Akmeşe, Z. (2019). Sosyal medya ve çocuk istismarı: Instagram anneleri örneği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 163-191.

Teke, S. (2014). Dönüşen anneliğe yönelik netnografik bir analiz: blogger anneler. *Millî Folklor Dergisi*, 26 (103), 32-47.

Timurturkan, M. (2019). Ebeveynlik ve dijital dünya: anneliğe ilişkin yaratılan yeni temsiller ve dayanışma örüntüleri. *Mediterranean Journal of Humanities*, 9(1), 315-333.

www.sozluk.gov.tr/anne 15.11.2021 tarihinde erişim sağlanmıştır.

www.webtekno.com/influencer 15.11.2021 tarihinde erişim sağlanmıştır.

INVESTIGATION OF IMPLICIT DYNAMICS OF CRIMES COMMITTED BY THE CONVICTED WOMEN IN PUNJAB, PAKISTAN

Dr. Asma Islam

Assistant Professor sociology, Riphah International University, Faisalabad, Pakistan

Dr. Sohail Amjad

Assistant Education Officer in District Jhang

ABSTRACT

This research is focused on the causes and the consequences of convicted women in their families during their sentence. Particularly in society woman has been the foundation stone of a family since the beginning of world. Especially in Pakistan, a woman is seen as preserver of social norms, traditions, customs, morality and family cohesiveness. In the present world it is gloomy to see that women's achievement is also getting extend towards criminality in the social, culture, economic and political milieu of Pakistan. The present study is going to be explaining that the number of factors i.e. large family size, poor economic status in male dominating society, poor law and order agencies and corruption all are the major factors associated with women's criminality. Current research is based on detailed interviews that were conducted by the researcher herself in face-to-face interaction with the women Prisoner after the permission of I. G Prisons, Punjab, Pakistan. Interview guide was developed for the collection of data by prisoner women and data was analyzed through narrative analysis and Content analysis.

Keywords: Convicted women, Socio-economic and cultural factors, over-population, Male-dominance, Impact of crime, large family size, Focus group discussion, thematic analysis.

**BÜYÜK KAFKASYA'NIN KUZEYDOĞU YAMACI PEYZAJLARINDA
ANTROPOGEN TRANSFORMASYONUN
COĞRAFI BILGI SİSTEMLERİ (CBS) BAZINDA ARAŞTIRILMASI**

Öğr. üyesi Reşat SADULLAYEV

Azerbaycan, Baku Devlet Üniversitesi, coğrafya fakultesi

ÖZET

Azerbaycan Cumhuriyeti sınırları içinde Büyük Kafkasya'nın kuzeydoğu yamacı kuzeyde Sudur sıradağları ve Samur Nehri, batıda ve güneybatıda Büyük Suayrıcı sıradağları, güneydoğuda Boğaz düzenliyi, doğuda Hazar Denizi ile çevrili 7 min km²'lik doğal alan kompleksi ve önemli tarım bölgesidir.

Büyük Kafkasya'nın kuzeydoğu yamacının modern doğal peyzajları yüzyıllarca süren insan etkisinin bir sonucu olarak çarpıcı biçimde değişti ve onların yerinde ikincil peyzajlar ve antropojenik kompleksler oluşturdu. Son yüzyıllık zaman diliminde antropojenik faktörlerin bitki örtüsünün temel değişimindeki rolü büyümeye devam ediyor. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ile yaptığımız analiz doğal peyzajın özellikle ovalarda tarım alanları (meyve bahçeleri, tahıllar-sebzeler, bostan ekinleri vb) ile yer değiştirdiğini gösteriyor.

Büyük Kafkasya'nın kuzeydoğu yamacının Landsat 8 verileri ve SAVI yöntemi temelinde toprak (yüzey) analizi gerçekleştirilmiştir. Uydu verilerini GIS ve SAVI yöntemlerine göre deşifre ederek, 167.200 ha (alanın %24'ü) bitki örtüsünden yoksun yamaçlar, dağ geçitleri, kurak denudasyon alanları ve kuru nehir vadileri olduğunu, ayrıca, NDVI-kontrolsüz sınıflandırma yöntemi ile Büyük Kafkasya'nın kuzey-doğu yamacındaki modern doğal orman-bitki örtüsünün 144.500 ha (%20.7) olduğunu belirledik.

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Landsat 8 verilerinin uygulanmasına dayanarak, peyzajın dönüşümünü etkileyen diğer antropojenik faktörleri de deşifre ettik: seliteb- bahçe peyzajları: 47.200 ha (bölgenin %6,8'i), ulaşım, iletişim, endüstriyel altyapı: 4.000 ha (%0.2), ekin alanları: 113.100 ha (%16.2), meyve bahçeleri ve üzüm bağları: 40.100 ha (%5,8,) çayır-mera-biçenek: 311.600 (%44.7) vb.

Anahtar kelimeler: peyzaj transformasyonu, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), Landsat 8 verileri

**RESEARCH OF ANTHROPOGENIC TRANSFORMATION
OF THE NORTH-EASTERN SLOPE OF THE GREAT CAUCASUS
BASED ON GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEMS (GIS)**

ABSTRACT

Within the borders of the Republic of Azerbaijan, the north-eastern slope of the Greater Caucasus is an important village with a natural area of 7,000 km² surrounded by the Sudur range and Samur River in the north, the Main Watershed range in the west and southwest, the Boghaz plain in the southeast and the Caspian Sea in the east farm district.

The modern natural landscapes of the north-eastern slope of the Great Caucasus have changed dramatically as a result of centuries of human influence, and in their place have formed secondary landscapes and anthropogenic complexes. Over the past century, the role of anthropogenic factors in the fundamental change of vegetation continues to grow. Our analysis with Geographic Information Systems (GIS) shows that the natural landscape is being replaced by the plant areas (orchards, cereals, vegetables, melons, etc.) especially in the plains.

Soil (surface) analysis was carried out on the basis of Landsat 8 data and SAVI method of the north-eastern slope of the Great Caucasus. By decoding the satellite images on the basis of GIS and SAVI methods, there are 167,200 ha (24% of the area) of vegetation-deprived slopes, ravines, arid-denudation areas and dry river valleys,

as well as NDVI-unsupervised classification method we have determined that the modern natural forest-vegetation cover for the eastern slope is 144,500 ha (20.7%).

Based on the application of Geographic Information Systems (GIS) and Landsat 8 data, we also deciphered other anthropogenic factors influencing landscape transformation: seliteb-garden landscapes 47,200 ha, (6.8% of the region), transport, communications, industrial infrastructure 4,000 ha (0.2%), sown areas: 113 100 ha (16.2%), orchards and vineyards: 40 100 ha (5.8%), meadow-pasture-hayfield: 311 600 (44.7%), etc.

Keywords: landscape transformation, Geographic Information Systems (GIS), Landsat 8 data

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON LIFE EXPECTANCY OF THE POPULATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Omira Aida S.

PhD student of Turan University

ABSTRACT

The purpose of the article is to identify factors affecting life expectancy of the population in the context of the COVID-19 pandemic. Today the main aim of all of humanity and each country individually is to improve and prolong human health. It should be noted that health, first of all, is the basis of normal human life. This is a multidimensional process that reflects the mental, physical and socio-economic well-being of people and the country as a whole, realizing themselves in society, covering the social, demographic and medical spheres. In addition, human health is the most important problem of society, labor potential and human capital. In connection with such issues, this article conducts a correlation analysis of factors affecting life expectancy in the Republic of Kazakhstan. This analysis shows that there is a significant and strong correlation between life expectancy, on the one hand, the level of digital literacy of the population and health care costs, on the other hand, such factors as the number of doctors of all specialties and the number of medical staff also positively influenced the life expectancy of the population, factors as the number of hospital beds, the number of hospital organizations showed a negative relationship. Improving people's health, increasing their life expectancy in modern conditions requires a significant improvement in the healthcare system, implementation of digital technologies, medical information systems, as well as an increase of the digital literacy.

Keywords: healthcare, life expectancy, COVID-19, digital literacy, labor potential, health care costs, health factors.

Introduction

Today, the global challenge is to improve the quality of life by increasing life expectancy. In order to achieve this goal, the health sector is doing a lot [1]. This industry is doing a lot to improve the health of the country, because the health of the population is a key factor in human development. Human health is the mainstay of development, affecting all aspects of the country's well-being. Public health is a multidimensional process that reflects the mental, physical and socio-economic well-being of people who live their lives in society, ie the social, demographic and medical spheres. In addition, health is the most important issue of man, labor potential and human capital.

In order to assess the trends in the health sector, it is necessary to study the life expectancy of the country. This article lists the factors that affect the life expectancy of the Republic of Kazakhstan, and a correlation econometric study was conducted to determine their impact.

This methodological research has been carried out by many foreign researchers in their work. Many foreign researchers have used correlation research methodologies to measure the factors that affect the length of a country. According to such a study, the country's life expectancy is directly, positively and strongly affected by the funds allocated from the country's GDP. This article notes that human life expectancy is affected not only by the cost of gross domestic product, but also by the level of digital literacy of the population.

With the use of digital tools, many countries have been able to withstand the COVID-19 pandemic crisis. Many modern countries are digitizing their health care systems [2].

The World Health Organization is a specialized agency responsible for international public health. The document, developed in 1947, considers health as a complex statement. The WHO concept discusses human life expectancy and the effectiveness of the health care system [3].

Public health is very complex and multidimensional. Many of the signs and phenomena presented to us prevent us from perceiving it as an independent concept. It is also necessary to systematically create a comprehensive picture of public health, overcoming differences of opinion. Experts and statisticians believe that indicators such as life expectancy in health affect economic growth. Bloom (2004) argues that life expectancy has a positive effect on the economy and is statically important. Other economists, such as Pascal (2005), also say that this figure is not positive for health care. There are also negative indicators such as mortality, maternal mortality. B.A. Reisberg considered death as a cessation of private life, but also a negative indicator of economic growth [4].

Scientists such as Deshpande, Natasha Kumar, Anusha Ramaswami and Rohini have also identified a link between life expectancy and government spending. They studied the relationship and showed a strong correlation between these indicators [5].

The article uses a system of technical and economic indicators. It uses a variety of cost-effective methods to develop the productive forces of the health care system. Two types of economic-mathematical methods were often used.

The comparative method is a universal method that can adequately assess the situation. Nevertheless, a comparison of factors and elements leads to some suggestions for improving the health care system. Many researchers have used a comparative method to describe the health system (J. Beckfield, S. Olafsdottir and B. Sosnaud, 2018) and others have compared national health systems using indicators related to economic growth, demography and epidemiology (D. Mechanic, D. Roshfort), 2013) and a comparative method was used to visualize the situation after COVID-19 (Lucy Lwke, M. Otas, Hantao Lui, Li Zhang, 2021) [6].

As mentioned earlier, life expectancy reflects and evaluates the effectiveness of the health care system. Thus, we decided to use the correlation method. Correlation is an economic-mathematical method of determining the relationship between factors. Many studies have used this method to determine the effectiveness of health indicators (S. Srinivasan, F. Coffman, Katken Kirk, 2016) and there are other foreign studies that use the correlation between health accessibility, life expectancy, demographics and COVID-19 indicators. (G. Viravan and PP Zhanuraga, 2021) [7].

The article also included reviews from electronic databases such as Medline, WHO PubMed and OECD statistics.

A correlation econometric method was used to understand how factors affect life expectancy.

The correlation study was conducted among the indicators of life expectancy, number of doctors of all specialties, number of nursing staff, number of hospital organizations, number of hospital beds, expenditures on health and social services from GDP and digital literacy of the population aged 6-74.

This correlation econometric study is shown in Table 1.

Table 1 - Correlation between health factors

	<i>y</i>	<i>x1</i>	<i>x2</i>	<i>x3</i>	<i>x4</i>	<i>x5</i>	<i>x6</i>
<i>y</i>	1						
<i>x1</i>	0,90	1					
<i>x2</i>	0,73	0,62	1				
<i>x3</i>	-0,95	-0,84	-0,71	1			
<i>x4</i>	-0,97	-0,93	-0,77	0,96	1		
<i>x5</i>	0,95	0,82	0,87	-0,98	-0,96	1	
<i>x6</i>	0,96	0,91	0,79	-0,91	-0,99	0,93	1

Note - Compiled by the author based on the source [8]

In the correlation analysis: variable y - life expectancy;
X1 - Number of doctors of all specialties, thousand people ($r = 0.90$);
x2 - Number of nursing staff, thousand people ($r = 0.73$);
x3 - number of hospital organizations ($r = - 0.95$);
x4 - number of hospital beds, thousand ($r = - 0.97$);
x5 - expenditures on public health and social services ($r = 0.95$);
x6 is the level of digital literacy of the population aged 6-74 ($r = 0.96$).

Results

As a result of this research, the cost of GDP (0.95) and the level of digital literacy of the population aged 6-74 (0.96) have a strong and positive impact on the life expectancy of the Republic of Kazakhstan. The effect is greater than (by 0.1). The number of hospital facilities and the number of hospital beds have a negative effect on life expectancy, but the number of doctors also has a positive effect on life expectancy. During the current pandemic, the government has digitized many measures to isolate people in health care. At the same time, the state has begun to digitize the health care system. It was noted that the level of digital literacy of the population is very important for the implementation of this event. It should be noted that modernity affects not only life expectancy but also its quality.

Conclusion

The results of the study reveal the country's health indicators. According to statistics, the health care system as a whole improved slowly from 2013 to 2019. Health care funding is stable, but 3-4 times less than in developed countries. Therefore, the correlation analysis was evaluated, where the main variables were life expectancy and other influencing factors. The correlation analysis showed a strong correlation between life expectancy factors and the level of digital literacy of the population aged 6-74 years, health care costs and social services. Thus, as digital literacy grows, life expectancy improves. He speaks about the need to use digital tools in the health care system. In addition, we observed a negative correlation between variables such as life expectancy and the number of hospital beds and organizations, suggesting that our health care system needs prevention. Health promotion and disease prevention play an important role in increasing life expectancy. Thus, it is necessary to prevent diseases and injuries through the introduction of digital tools in our system and the use of digital literacy in society. Similarly, we found a strong correlation between life expectancy and health care costs, but this correlation is slightly less than the relationship between life expectancy and digital literacy. Nevertheless, this increase in health care costs will improve the health and well-being of the population of the Republic of Kazakhstan.

REFERENCES

1. Towards a new public health. URL: <https://watermark.silverchair.com/1-1-1.pdf> (application date: 25.06.2021)
2. Digital technologies and cybersecurity in the context of COVID-19 distribution. URL: <https://ach.gov.ru/upload/pdf/Covid-19-digital.pdf> (date of application: 25.06.2021)
3. World Health Organization: A global brief on hypertension: silent killer, global public health crisis. URL <https://www.who.int/publications/i/item/a-global-brief-on-hypertension-silent-killer-global-public-health-crisis-world-health-day-2013> (date of application: 12.07.2021)
4. Bray F, Parkin DM. Evaluation of data quality in the cancer registry: Principles and methods. Part I: Comparability, validity and timeliness. European Journal of Cancer. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19117750/> (date of application: 14.07.2021)
5. The effect of National Healthcare Expenditure on Life Expectancy - School of Economics 2016. URL: <https://smartech.gatech.edu/handle/1853/51648?show=full>, (date of application: 16.07.2021)
6. How Important Are Health Care Expenditures for life expectancy? A comparative, European Analysis [Electronic resource]. URL:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S152586101630559X#!> (date of application: 18.07.2021)

7. Health Systems: Health, wealth and societal well-being, Maidenhead: Open University Press. URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/164383/e96159.pdf (date of appeal) : 22.07.2021)

8. Statistics of Health Protection: Main Indicators 2021. URL: <https://stat.gov.kz/official/industry/63/statistic/7> (date of application: 02.08.2021)

9. Organization for Economic Co-operation and Development: Health expenditure and financing 2021. URL: <https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=SHA>, (date of appeal: 04.08.2021)

ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN JAPAN: LESSONS LEARNT AND IMPLICATIONS FOR VIETNAM

Tuan-Dung Hoang

Hanoi School of Business and Management, Vietnam National University, Hanoi, Vietnam

Anthony Halog

School of Earth and Environmental Sciences, the University of Queensland, Hanoi, Vietnam

ABSTRACT

This article aims to examine the histories of environmental management activities in Japan. Author explores the various environmental issues in Japan, the steps and policies Japan has put in place to tackle them. Investigations on Japanese environmental approaches and policy making processes are also written. Focus is placed on how Japan manages global warming issues, waste management, and more. Japan's place on the environmental rankings of some organizations is also analyzed. Both Japanese successful and unsuccessful environmental policies and practices were introduced. The conclusion section of the article gives implications to Vietnam.

Keywords: environmental management, environmental approaches, environmental issues, global warming.

STATE REGULATION OF THE ECOSYSTEM OF WATER BODIES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Bekhojayeva Aygöl

Kızılordun Korkut Ata Üniversitesi, Ekonomi ve Hukuk Enstitüsü, Ekonomi ve Yönetim Bölümü,
Kızılorda Şehri Kazakistan Cumhuriyeti

ABSTRACT

As you know, water, water bodies are considered a great natural wealth, which is necessary for a full and normal human life and activity. Although the Republic of Kazakhstan is not among the countries with acute water deficiency, nevertheless, the problem of water supply to the population, protection and careful use of water resources is identified in the country. Already now we can safely say about the serious problems of the ecosystem of water resources and water bodies of transboundary rivers.

At the forefront, along with careful consumption of water resources, is the reduction of environmental risks, prevention of sanitary, epidemiological threats, provided that a high level of economic development, competitive ability.

Therefore, it is necessary to protect and conserve water and water bodies, use them carefully with the help of the latest technologies and digitalization.

It is planned to hold a number of events and implement programs to save water resources. For example, in order to preserve the ecosystems of water bodies and the careful use of resources, it is planned to reconstruct 120 channels[1]. 9 new reservoirs will be built in Akmola, Almaty, West Kazakhstan, Zhambyl, Kyzylorda, Turkestan regions [1]. All the necessary resources are available to implement this large-scale project.

To provide drinking water to the districts of Atyrau and Mangystau regions, the Astrakhan-Mangyshlak main water pipeline will be modernized and a new desalination plant will be built in the village of Kenderli [1].

The problem of water shortage, water resources, and their depletion can be solved with the help of the so-called "green economy" model. This model, the transition to it will help solve the problem of regulating the ecosystem of water resources at the regional and state levels.

Literature

1. Message of the President of the Republic of Kazakhstan to the People of Kazakhstan, September, 2021

ANALYSIS OF IMPACT OF INDUSTRIAL SECTOR ON THE ECONOMIC GROWTH OF NIGERIA (1981-2018)

Ukaegbu, Jude Ukanwanne

Federal College of Education Technical, Asaba-Delta State, Nigeria

Mba, Paul Torty

Federal College of Education Technical, Asaba-Delta State, Nigeria

Chikelu, Uchenna Chikezie

Federal College of Education Technical, Asaba-Delta State, Nigeria

ABSTRACT

This study examined the influence of industrial sector on the economic growth of Nigeria. The study covered the period 1981-2018. The study adopted the Ordinary Least Square (OLS) method of multiple regression analysis. The Autoregressive Distributive Lag (ARDL) Bounds Test was also employed to ascertain the presence of long run relationship between the dependent and independent variables in the model. The research findings revealed that the independent variable industrial output is insignificant, while Interest Rate, Electricity Rate used in place of the industrial sector is significant. Gross Domestic Product (GDP) was used in the place of Economic Growth in Nigeria. Augmented Dickey Fuller (ADF), Johansen co-integration was used to evaluate the effect of industrial output, interest rate and electricity Output on the economic growth in Nigeria. The results of the unit root test revealed that industrial output and electricity output were stationary at first difference while real GDP and interest rate were stationary at second difference. It shows that the model is integrated at order 1(0) and 1(1). The variables also have a long run relationship based on the Autoregressive Distributed Lag Bounds test. The result of the R-square adjusted revealed that the independent variables are 82% responsible for the changes in the dependent variable. The remaining 18% are caused by factors not included in the model, but are captured by the error term. Based on the findings, the study recommends the need for the government to regulate the activities of the power sector to ensure accountability in ensuring that steady power is provided to enable increased productivity in the industrial sector. Interest rate on loans for industrial production should be reviewed to encourage industrialization.

Keywords: Industrial Sector, Economic Growth, Autoregressive Distributive Lag (ARDL), Nigeria

THE STRATEGIC IMPORTANCE OF ENTREPRENEURSHIP AS A MECHANISM FOR SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA

Prince Adesanya Abel Segun (PhD)

Department of Business Administration and Management, Lagos State Polytechnic Ikorodu, Lagos, Nigeria

ABSTRACT

The focus of this paper is on the importance of entrepreneurship as a mechanism for sustainable economic growth in Nigeria considering the experiences of developed nations like the United States, Europe, India, and China. Entrepreneurship has been instrumental in economic growth, balanced regional development, and job creation in most dynamic economies, where technology is changing at a faster rate and the product lifetime cycle is shrinking. Research in entrepreneurship development indicates that there is a lack of a theoretical model to examine rural entrepreneurship development particularly in the developing countries. The methodology adopted in this paper is the narrative – textual case study (NTCS); it is a social science research method that relies on the information and data from several sources for problem-solving. It is undeniable fact that entrepreneurship development plays a vital role in economic development of any nation including the developing countries like Nigeria. However, despite this, most entrepreneurial policies and programs seems to favour the urban cities except recently when efforts are geared towards the rural areas. Thus, this paper examines the role of entrepreneurship in the development of the rural areas in the developing economy. The study reveals that the right business environment for entrepreneurship is lacking in Nigeria on account of bad and inadequate infrastructural facilities, political instability, terrorism, multiple taxes, all stand as barriers to entrepreneurship and economic growth. The paper concludes that government should focus on adequate security, improve infrastructural facilities and enabling environment that will lead to economic growth.

Keywords: Nigeria, entrepreneurship, sustainable development, mechanism, and economic growth.

Introduction

Entrepreneurship in Nigeria started when people in the villages and farming communities produced more products than they needed, as such; they had to exchange these surpluses with those who needed them within their immediate and neighbouring communities. The exchange of goods for goods or services was based on trade by barter initially, until commodity money was developed and used. Exchange encouraged specialisation among producers, and the communities came to realise that they can concentrate on the areas of production they are best fitted for. Consequent on the above, the culture of entrepreneurship started in Nigeria (Nicks, 2008; Raimi and Towobola, 2011).

The developed countries have long before now regard entrepreneurship and small scale enterprise as the best means of reducing poverty and sustaining their economy while the developing countries have just turned to these sectors (SME) as a strategy to reduce poverty and increase economic growth because entrepreneurship is a seed bed of innovations, inventions, and employment. The socio-economic impact of entrepreneurship on the sustainable economic growth of the Nigerian economy is difficult to accurately measure or estimate, but it is believed to be highly dynamic and significant (Chu, Kara, Benzing, Cynthia 2010).

On account of encouraging entrepreneurial initiatives, the country has experienced growth in the number of private enterprises. However, majority of these businesses are very small when their operations are measured in terms of capital, employment, and revenues (Attahir and Minet, 2000). Added to the above is difficulty confronted by small businesses in accessing bank credits, but the most serious and damaging problem threatening the state of entrepreneurship in Nigeria is a lack of government interest and support for micro, small enterprises (Ariyo, 2005; Chu et al., 2008). In addition, entrepreneurship and small and medium enterprises development is hampered by many challenges like bad roads, bribes by government officials, multiple taxes, epileptic power supply, rising overhead cost, the global economic meltdown and global pandemic. All these challenges and similar others have attracted global attention. The informal sector, which largely comprises the small scale enterprises in trade, services, agricultural and non-agricultural business, is estimated to provide 80% of jobs in rural and urban centres. Unfortunately this sector, remain at the subsistence level due to poor motivation, non-availability of basic infrastructural facilities and poor enabling environments.

This paper, therefore, discusses how Nigeria can attain a sustainable economic growth through the effort of the entrepreneurs and the government. The broad objective of this paper is to highlight the challenges facing entrepreneurship and sustainable economic growth in Nigeria using NTCS Analysis. With the challenges highlighted, realistic recommendations would be proffered for the nation to move forward.

Literature review

Theoretical evolution, many believe that entrepreneurship is the driving force behind organisation since it coordinates other factors of production. Many economists accept the idea that entrepreneur is, since the time of Marshal, the concept of entrepreneurship has continued to undergo innovators, this theory however is not applicable to less developed countries because entrepreneurs in less developed countries rarely produces brand new product rather they imitate the product and production process that have been invented in mostly developed countries.

There is no adequate literature that explores entrepreneurship and economic growth in Nigeria, hence reliance is on materials from developed and developing countries for a deep insight into the impact of entrepreneurship on sustainable economic growth and development. Entrepreneurship is the creation and management of a new organisation designed to pursue a unique, innovative opportunity and achieve rapid, profitable growth (Shane and Venkataraman, 2000). Kanothi (2009) as cited by Vale (1990) defines entrepreneurship as “an unrehearsed combination of economic resources instigated by the uncertain prospect of temporary monopoly profit”. Entrepreneurship also entails the act of risk-taking, innovation, arbitrage and co-ordination of factors of production in the creation of new products or services for new and existing users in human society (Acs and Storey 2004, Minniti and Lévesque 2008, Naudé 2007, Kanothi, 2009). The deliverable of entrepreneurship is making or doing things differently; making or providing innovative products or services; or organizing how the products are made or supplied

Awodun (2008) adopted the same approach in his effort to describe entrepreneurship; he saw entrepreneurship as an act of the recognizing opportunities in one’s environment. Mobilising resources to take advantage of such opportunities, Ensuring the provision of new or improved goods and services to consumers; and obtaining profit in return for the risk to dare. Ogundele OJk (2007), views entrepreneurship as a process of performing the entrepreneurial functions overtime in a given environment. Lawal, Kio, Sulaimon and Adebayo (2006) refer, to entrepreneurship as the act or process

of identifying business opportunities and organizing to initiate a successful business activity. From the above definitions it can be seen that entrepreneurship is the process of initiating a business enterprise using available resources within the immediate environment and nurturing it to a successful end. Initiating an enterprise is best done through Nano, micro- small medium enterprise.

According to Kindleberger (1977) as cited by Akosile, Adesanya, Ajani (2012) economic growth is defined as an increase in the macroeconomic variables like increase in the nation per-capita income, expansion in labour force, consumption pattern and volume of trade. Economic growth is the increase in the value of the goods and services produced by an economy. It is conventionally measured as the percent rate of increase in real gross domestic product, or GDP (Jones, 2002). Growth is usually calculated in real terms, i.e. inflation-adjusted terms, in order to net out the effect of inflation on the price of the goods and services produced. In economics "economic growth" or "economic growth theory" typically refers to growth of potential output, i.e., production at "full employment," which is caused by growth in aggregate demand or observed output (Erbee and Hagemann, 2002). The link between entrepreneurship as a catalyst for sustainable economic growth has been over discussed in the literature.

During the days of the British Empire, the UK economy was the largest in the world and the first to industrialise, though this led to industrial revolution and it has declined in significance, but the UK is still the sixth largest economy in the world by purchasing power parity. GDP growth was 1.1 per cent in 2008, but it is expected to contract in coming years, with GDP growth forecasts of -3.2 per cent in 2009 and -1.1 per cent in 2010. The UK has a population of 61m and a GDP per capita is US\$37.4k, which makes it the 30th richest country in the world, above the European Union average of US\$33.8k (Economy Watch, 2010). Market liberalisation in the Chinese Economy has brought its huge economy forward by leaps and bounds. China's economy is huge and expanding rapidly. In the last 30 years the rate of Chinese economic growth has been almost miraculous, averaging 8% growth in Gross Domestic Product (GDP) per annum. The economy has grown more than 10 times during that period, with Chinese GDP reaching 3.42 trillion US dollars by 2007. In Purchasing Power Parity GDP, China already has the biggest economy after the United States. Most analysts project China to become the largest economy in the world this century using all measures of GDP (Economy Watch, 2010). The smaller public sector is dominated by about 200 large state enterprises concentrated mostly in utilities, heavy industries, and energy resources (China Daily, 2006).

India, an emerging economy, has witnessed unprecedented levels of economic expansion, along with countries like China, Russia, Mexico, and Brazil. India, being a cost effective and labour intensive economy, has benefited immensely from outsourcing of work from developed countries, and a strong manufacturing and export oriented industrial framework. With the economic pace picking up, global commodity prices have staged a comeback from their lows and global trade has also seen healthy growth over the last two years (Economy Watch, 2010). Indian economy has been predicted to grow at a level of 6.9 %. Growth in the Indian economy has steadily increased since 1979, averaging 5.7% per year in the 23 -year growth record. In fact, the Indian economy has posted an excellent average GDP growth of 6.8% since 1994 (the period when India's external crisis was brought under control). Many factors are behind this robust performance of the Indian economy in 2004-05. High growth rates in Industry & service sector and a benign world economic environment provided a backdrop conducive to the Indian economy. Another positive feature was that the growth was accompanied by continued maintenance of relative stability of prices (Economy Watch, 2007).

Studies indicate that small enterprises are the leading force in the development of African economies and are essential for economic growth in many developing countries (Chu, Kara, Benzing, 2010).

Entrepreneurial initiatives especially innovation, risk bearing, employment creation, new opportunities identification and the commercialisation of results of inventions have indeed contributed to the prosperity in many regions of the world (Schumpeter, 1950; Ukaegbu, 2000, Chu, Kara and Benzing, 2008). In Africa, the contribution of entrepreneurship cannot be underscored. For instance, Ghanaian micro-enterprises employ less than 5 people, yet accounted for 70 percent of country's workforce (Government of Ghana, 2003; World Bank, 2006). Similarly, Kenya's private SMEs sector employed 3.2 million people and contributed 18 percent to the nation's GDP (OECD, 2005).

Nigeria has not been able to experience accelerated growth because it is a mono-product economy with the large proportion of government revenue coming from oil wealth, while numerous other solid minerals remain unexploited and untapped. The economy has disproportionately relied on the primary sector (subsistence agriculture and the extractive industry) without any meaningful value addition to growth and development. Consequently, the little growth recorded in the economy, so far, has been without commensurate employment, positive attitudinal change, value reorientation, and equitable income distribution, among others. These bleak growth indicators could be attributed to poor leadership, poor implementation of economic policies, weak institutions, poor corporate governance, endemic corruption, et cetera (Sanusi, 2001).

The challenge, therefore, is how will Nigeria get out of the economic mess considering the bulk of challenges and it seems no solution in sight, however the support given to the entrepreneurs of small medium enterprises by the Central Bank of Nigeria may go a long way if properly implemented to cause a gradual economic growth.

Entrepreneurship development

In an attempt to defined entrepreneurship development, Darren & Conrad (2009) described entrepreneurship as a process where an individual discovers, evaluates opportunities independently. In a similar manner, Ogundele (2007) sees entrepreneurship as a process involving recognising opportunities in the environment, mobilising resources to take advantage of such opportunities in order to provide improved goods and services for consumers and making as a reward for risk taken. Therefore, entrepreneurship is all about environmental opportunities that are waiting to be tapped. Accordingly. It is a process of creating something new and assuming the risks and rewards (Hisrich & Peters, 2002). There are four essential elements used in those definitions: creative process, risk taken, rewards, time, and effort.

Robert et al. (2008) as cited by Esuh Ossai-Igwe Lucky, (2012) noted that entrepreneurship is the creation of something new and assuming the risk and rewards. Entrepreneurship is therefore all about learning the skills needed to assume the risk of establishing a business and developing the winning strategies and executing them with all vigour, persistence and passion needed to win any win any game (Rebecca et al. 2009). The authors stressed the need for entrepreneurs/firm owners to learn new skills that would aid the firm performance. Therefore, an entrepreneur must possess some skills if he or she is to achieve a significant firm performance. Rebecca et al., (2008) Esuh Ossai-Igwe Lucky, (2012) further concluded that entrepreneurship is simply concerned with what an entrepreneur actually does - the utilisation of resources in managing an enterprise and assuming the risks and maximising profit from the business venture. They affirmed that entrepreneurship is a dynamic process of creating wealth for the well-being of both the entrepreneurs and individuals in the society. Therefore, successful entrepreneurship requires the entrepreneur to possess certain managerial skills. These skills according to Rebecca and Benjamin (2009)

among others are ability to learn new techniques in handling business operation, ability to adopt to change and to handle changes in the environment.

From the above, it could be observed that authors have used one or more criteria to define the concept of entrepreneurship. Many stressed the need for learning new skills and techniques, recognising opportunities, mobilising resources, an act or process, rewards, taken of risk and creation of wealth. However, none has recognised the importance of nurturing entrepreneurship. Therefore, entrepreneurship definition can be better appreciated if the word “nurturing” was included. It can be seen as the process of nurturing entrepreneurship, as well as the entrepreneur from the grassroots to recognise opportunities in the environment so as to mobilise resources, by taking risk in order to create wealth and at the same time making profit through effective and efficient management of the business.

In the light of this, Arowomole (2000) defined entrepreneurship as the coming into existence in the society or country of the class of individuals, who are not timid to face odds and ready to achieve a significant performance. Accordingly, Amit, Glisten and Muller (1993) defined entrepreneurship development as the process of extracting profit (firm performance) from new, unique, and valuable combination of resource in an uncertain and ambiguous environment.

Considering this definition, entrepreneurship development, could equally be seen as a gradual process in which an individual takes in establishing a business or creating wealth for the purpose of making profit. This may be in line with Amit et al. (1993)’s submission as both definitions is concern with the issue of profit, wealth creation and firm performance.

Therefore, entrepreneurship involves the process of nurturing the actual or potential entrepreneurs to become effective in running their own organisations ensuring how well the firm performs in its business operations and this has to be done at various stages and in various institutions. From the ongoing, it is clear that entrepreneurship is a process and not SMEs. Thus, it is a process to the establishment and creation of SMEs or business ventures. Entrepreneurship process leads to the birth of SMEs and business ventures in many sectors being it manufacturing, services, wholesale, or retail.

Economic growth in Nigeria

The Nigerian economy is one of the most developed economies in Africa. According to the UN classification, Nigeria is a middle -income nation with developed financial, communication and transport sectors. It has the second largest stock exchange in the continent. The petroleum industry is central to the Nigerian economic profile. It is the 12th largest producer of petroleum products in the world. The industry accounts for almost 80% of the GDP share and above 90% of the total exports. Outside the petroleum sector, the Nigerian economy is highly amorphous and lacks basic infrastructure. Several failed efforts have been made after 1990 to develop other industrial sectors (Economy Watch, 2010) Nigeria has great potentials for economic growth and development, given her vast natural resources in agricultural lands and minerals, as well as abundant manpower. In the last two decades, economic growth rate has been very low and in many years less than the population growth rate.

The general macroeconomic outcome has been poor, resulting to high poverty level (Wikipedia, 2010). GDP per capita of Nigeria expanded 132% in the 1960s reaching a peak growth of 283% in the 1970s. But this proved unsustainable and it consequently shrank by 66% in the 1980s. In the 1990s, diversification initiatives finally took effect and decadal growth was restored to 10%. Due to inflation, per capita GDP today remains lower than in 1960 when Nigeria declared independence. About 57 percent of the population lives on less than US\$1 per day. In 2005 the GDP real growth rate was 6.90 %

composed of the following sectors: agriculture, 26.8 percent; industry, 48.8 percent and services, 24.4 percent. Compare to 2009 GDP of 3.80 %, composed of agriculture, 33.4 percent; industry, 34.1 percent; and services, 32.5 percent (CIA World Fact book, 2010). The low growth rate deals with downsizing of the industrial sector in Nigeria.

One factor that impacted negatively on growth was high lending interest rates which promoted savings, but discouraged the flow of credit and investments to the real sector. Another economic phenomenon that affected growth was large budget deficits that were financed by the banking sector. Deficit/GDP ratio averaged 4.7 per cent in the last decade. The high level of deficit financing meant that the bulk of credit available to the economy was diverted to funding government, thus crowding out the private sector in the credit market. The most serious problem was inflationary pressure that devalued the currency and induced uncertainty that made entrepreneurs to postpone investment decisions. Inflation promoted the diversion of resources from productive to speculative activities with serious consequences for employment and growth (United Nations, 2003). The following are the most recent data on the growth rates of major sectors in Nigeria for period 2008-2009.

Table 1. Growth Rates of Major Sectors in Nigeria, 2019

Sector	2018 (%)	2019 (%)
Agriculture	6.3	6.2
Mining and Quarrying	-5.9	-1.0
Manufacturing	8.9	8.5
Electricity, Gas and Water	4.0	3.6
Construction	13.1	12.9
Wholesale and Retail trade, Restaurants, Hotels	14.0	11.6
Finance, Insurance, Real Estate etc	6.8	6.4
Transport and Communication	19.3	20.9
Public Administration and Defence	4.4	4.5
Other Services	10.3	10.0

Source: African Statistical Yearbook 2019 by African Development Bank

Table 2 below gives more insights into the nation's economic performance from 2010-2019. The real GDP in 2010, 2011, 2014, 2017 and 2019 were 3.8, 3.5, 7.1 and 5.3 respectively. This indicates a zigzag and inconsistent economic growth in Nigeria. The dividend of real GDP growth even when there is an increase has not been judiciously used for sustainable economic programme like entrepreneurship development and small business promotion. Consequently, the capacity utilisation of the economy from 2010 to 2019 fluctuated between 36% and 50%. This has been blamed largely on frequent power outages, multiple taxes and other challenges to entrepreneurship development (BEEPS, 2020).

Table 2: Nigeria: Performance of the Economy, 2010 – 2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019
Real GDP Growth (%)	3.8	3.5	3.5	3	7.1	6.2	6.9	5.3	6.4	5.3	6.8
Population Growth	2.67	2.61	2.54	2.53	2.45	2.37	2.38	2.379	2.025	1.99	2.0

(%)											
Unemployment Rate (%)	3.6	28.0	28.0	28.0	28.0	4.9	2.90	5.80	4.9	4.9	4.9
Manufacturing Capacity Utilization	36.1	42.7	54.9	56.05	55.7	55.88	53.3	4.6	NA	NA	NA
Inflation Rate (%)	6.9	16.6	12.9	14.20	13.80	16.50	13.50	10.50	5.40	11.60	11.50

Source: The Central Bank of Nigeria, 2010-2019

Methodology

The methodology employed in this article is the narrative-textual case study (NTCS) method, which is preferred because of the absence of sequential data related to entrepreneurship and sustainable economic growth in Nigeria. NTCS is a social science research method that employs intensively, the information, data and academic materials made available and easily accessible by information and communication technology facilities such as intranet, internet, World Wide Web, online databases, e-libraries et cetera (Abou Zeedan and Leijon, 2007). The choice of this method is informed by the fact that NTCS combines the use of quantitative and qualitative observation, text content analysis and available official statistics in different proportions for problem -solving or problem-identification depending on the objectives of the research (Ibid).

Findings

Challenges Affecting Economic and Entrepreneurship Development

Nigeria despite its abundant natural and human resources is unfortunately faced with some challenges which in the recent years have surged appreciably cause serious set-backs to entrepreneurship development. With specific reference to the SMEs, they are faced frequently harassment from the government officials who extorted money from their businesses. In addition, there is paucity of infrastructure including bad roads, water shortage, erratic supply of electricity, and poor telecommunication system (Mambula, 2002; Chu, Kara , Benzing, 2008). Added to the above discouraging challenge is difficulty accessing bank credits, but the most serious and damaging problem threatening the state of entrepreneurship in Nigeria is a lack of government interest and support for micro, small enterprises (Ariyo, 2005; Chu et al., 2008). Furthermore, the Business Environment and Enterprise Performance Surveys (2007) identified fifteen (15) critical challenges facing businesses in Nigeria. These include: access to finance, access to licenses/permit, corruption, courts, crime/theft/disorder, customs & trade registration, electricity, inadequately educated workforce, labour regulations, political stability, practices informal sector, tax administration, tax rates and transportation. The responses of the firms have also been clearly analysed according to operational sizes (small, medium, and large) as shown below.

Table 3: Critical Challenges Facing Businesses in Nigeria

Challenges of SMEs in Nigeria	Nigerian (%)	Small (%)	Medium (%)	Large (%)
Access to Finance	15.55	17.01	11.52	3.90
Access to Land	2.85	2.70	3.38	2.85

Licenses and Permit	0.57	0.58	0.60	0.00
Corruption	1.87	2.13	1.12	0.00
Courts	0.00	0.00	0.00	0.00
Crime, Thefts and Disorder	2.07	1.64	3.40	4.33
Customs & Trade Registration	1.31	1.09	2.23	0.00
Electricity	63.63	62.66	65.50	78.78
Inadequately educated work force	0.31	0.32	0.32	0.00
Labour Regulation	0.09	0.07	0.20	0.00
Political Instability	0.70	0.79	0.45	0.00
Practices Informal Sector	1.05	0.92	1.66	0.00
Tax administration	0.28	0.12	0.49	3.47
Tax Rates	2.24	2.11	2.70	2.49
Transportation	7.49	7.88	6.42	4.16

Source: Business Environment and Enterprise Performance Surveys (BEEPS)/World Bank, 2020

More importantly, a survey conducted by the Manufacturers Association of Nigeria (MAN) lends credence to BEEPS/World Bank 2007 survey. The recent MAN survey reveals that a total of 834 manufacturing companies closed down their operations in 2019. This is consequent upon the companies' inability to cope with the challenges high overhead cost and unfriendly business environment (Punch, 2017, The Nation, 2018). The closed down of 834 companies in Nigeria was attributable to epileptic power supply, high cost of alternative sources of electricity and multiple taxes, which resulted in huge cost of doing business. The closure of these companies has further compounded the already bad state of unemployment in the nation (The Nations, 2018). Typical taxes payable in Nigeria include: public convenience fee, sewage and refuse disposal fees, customary burial ground permit fees, religious places establishment permit fees, signboard and advertisement fees and radio, television license fees other than radio and television transmitter (Daily Triumph, 2018). The total figures of 834 closed down companies represent the cumulative aggregate of firms that shut down their operations in 2009 across the country. The geographical breakdown of companies during the period is as follows: 176 firms collapsed in the Northern zone covering the Kano and Kaduna states'' manufacturing axis; 178 companies closed down in the south-east zone; 46 companies shut down operations in the south - south zone consisting of Rivers, Cross River and Akwa Ibom states; 225 companies closed down in the south- west area, which comprises Oyo, Ogun, Osun, Ondo, Ekiti, Kogi and Kwara states; and 214 manufacturing firms closed down in Lagos zone covering Ikeja, Apapa, Ikorodu and other industrial divisions in the „Centre of Excellence“.

Conclusion/recommendations

Economic growth is the key to higher living standards. According to Onipede (2003), economic theory suggests several key institutions and policy factors that are important for the achievement of maximum economic growth. It is therefore recommended that the following institutions and policies be enhanced in order to make way for sustainable economic and entrepreneurship development in Nigeria:

1. There is the need for security of property right and political stability in the country. A volatile political, religious, and ethnic climate undermines security of property rights.

2. Stable money and prices are essential for development. A stable monetary environment provides the foundation for the efficient operation of a market economy. In contrast, monetary and price instability generate uncertainty and undermine the security of contracts.

3. The market and enabling environment must be competitive. In a competition, producers must woo consumers away from other suppliers. To do so, they must offer quality and cheaper alternatives. Sellers who cannot provide quality products at competitive prices have no place in a competitive market economy and thus would be driven from the market (Gwartney et al., 1999).

4. There must be in place policy and regulations that guarantee freedom of trade, within or without. Trade is very important for growth and prosperity. When the citizens are allowed unfettered right albeit within the permissible confines of the law to buy from suppliers offering the best deal and sell to purchasers willing to pay the most attractive prices, this way, they would be able to concentrate on the things they do well, while trading for those they do poorly (Gwartney et al., 1999).. Theoretically Nigeria is an open economy, which is on the face value; however, the opposite is the reality as there are many legal barriers in place, which make free trade next to impossible. These barriers should, as a matter of utmost importance be reviewed and where possible, expunged totally (Onipede, 2003).

5. Information communication technology (ICT) must be optimally utilised. ICT is a term that encompasses all forms of technology used to create, store, exchange and use information in its various forms (Business Data, Voice, Conversation, still images, Motion Pictures, Multimedia presentations and other forms, including those not yet conceived). It is the technology that is driving--„information revolution“. It is an enabler as e- Business eCommerce and e- Service

6. Right-sizing of government. Government can meaningfully enhance economic growth by providing an infrastructure for the smooth operation of markets. A legal system that provides price stability is the central elements in this area (Gartney et al., 1999). However, a government that grows too large as the case is in Nigeria, retards economic growth in a number of ways. First, as government grows, relative to the market sector, the returns to government activities diminish. The larger the government, the greater is its involvement in activities it does poorly. Second, more government means higher taxes, as the government fails to provide basic essential infrastructures for a better standard of living of its citizens. However, as taxes take more earnings from citizens, the incentive to invest declines. Third, compared to the market sector, government is less innovative and Less responsive to change (Onipede, 2003).Innovation is one of the major ways of creating job for people in Nigeria.

Most of the researches from educational and research institutions in developed countries are to solve problems of industries. This is done by Partnership among the elements in the national innovation system (NIS). The major elements in the national innovation system are: Education Institution: This is to generate knowledge-economy. Research and development Institution: generates research results for technology adaptation, and for commercial purposes. Firms and Industries Institution: the commercialisation of the industrial products. Government and financial institution: are to give incentive and fund the other elements. Development of entrepreneurial skills married with excellent knowledge of information and communication technology (ICT) as additional key to technological and entrepreneurial development is important.

Nigeria's vision of achieving sustainable economic growth and social development will remain unrealised if the nation's infrastructural needs are not addressed. The provision of infrastructure such as power, transport and water are vital. Without adequate, cheap, constant and reliable electric power supply, no technological development will be successively achieved. New innovation is lacking in Nigeria, most

entrepreneurs prefer to import goods and package for sales because of high cost of production. In order to reverse this trend, it is pertinent that government gives priority to capacity building for technological innovation, good infrastructure and provide environment conducive for business that will lead to sustainable economic growth. Additionally, since entrepreneurs are vital to economic growth, legislators and other leaders who develop economic policies should strive to encourage the innovation and risk taking of entrepreneurs. Enforcing property rights through contract, patent, and copyright laws; encouraging competition through free trade, deregulation and antitrust legislation and promoting a healthy economic climate. Any country that lacks capacity for production of goods will become a consuming nation instead of an industrial nation. Finally, the Nigerian government needs to shift from over-dependence on oil and place more attention on the development of small & medium sized enterprises for sustainable economic growth in Nigeria. Economic prosperity in Nigeria, as in the rest of the world, depends on strong and empowered private sector to lead MSEs to a higher level of growth which would significantly contribute to the country's economic well-being.

References

- Abouzeedan, Adli and Leijon, Svante (2007). Critical review of the usage of narrative- textual case studies in social sciences and the connect to traditional research methods. Paper presented at the 10 Uddevalla Symposium, 14 -16 June, Uddevalla, Sweden. Research Report, University West.
- Acs, Z.J. and D.J. Storey (2004) „Introduction: Entrepreneurship and Economic Development“, *Regional Studies* 38(8): 871-877.
- African Statistical Yearbook 2010 by African Development Bank
- Akosile, I, O, Adesanya, A, S. and Ajani, A., O. (2012) *Management of Development (A Nigerian Perspectives)* Lagos Nigeria. Olas Ventures
- Alan, Beattie (2010). *False Economy – A surprising economic history of the world.* Penguin Books“. ISBN: 978-0-141-03370-9.
- Ariyo, D. (2005). Small firms are the backbone of the Nigerian economy. Retrieved Nov. 8, 2005, from <http://www.africaeconomicanalysis.org>
- Binks, M. and P. Vale (1990) *Entrepreneurship and Economic Change* . London: McGraw Hill.
- Brouwer, M. T. (2002). Weber, Schumpeter and Knight on Entrepreneurship and Economic Development. *Journal of Evolutionary Economics*. 12, 83-105.
- Business Environment and Enterprise Performance Surveys, (2007). *Problems and Challenges of Small Medium Enterprises*.
- Central Bank of Nigeria, 2000-2010. *Statistical Bulletin - Performance of the Economy, 2000 – 2010*.
- China Daily. (2006). China's GDP Grows 10.7% in 2006, Fastest in 11 years. China Daily. Thursday, January 26, 2006. [Online] Available on <http://www.chinaDaily.com> (last accessed July 8, 2008)
- Chu, Hung M. Kara, Orhan and Benzing Cynthia (2010) "An empirical study of Nigerian entrepreneurs: success, motivations, problems, and stress". *International Journal of Business Research*. FindArticles.com. 16 Aug, 2010.
- Chu, Hung M.; Kara, Orhan and Benzing Cynthia (2008). "An empirical study of Nigerian entrepreneurs: success, motivations, problems, and stress". *International*

Journal of Business Research. FindArticles.com. 16 Aug, 2010.
http://findarticles.com/p/articles/mi_6773/is_2_8/ai_n31121252/ .

CIA World Factbook, (2010). Nigeria Economy 2010. [Online] Available:
www.theodora.com/wfbcurrent/nigeria/nigeria_economy.html.

Daily Triumph (2011). Manufacturers' Association of Nigeria laments burden of numerous taxes. <http://www.triumphnewspapers.org/maans2332011.html>

Economy Watch. (2007). Indian Economy Overview. [Online] Available:
support@economicwatch.com.

Economy Watch. (2010). China Economy. [Online] Available:
www.economywatch.com/world_economy/china.

Economy Watch. (2010). Indian Economy Overview. [Online] Available:
www.economywatch.com/indianeconomy/indian-economy-overview.html .

Economy Watch. (2010). Nigeria Economy [Online] Available:
www.economywatch.com/world_economy/Nigeria.

Economy Watch. (2010). UK Economy [Online] Available:
www.economywatch.com/world_economy/united-kingdom (last accessed September 22, 2010).

Erber, G. and Hagemann, H. (2002). Growth, Structural Change, and Employment, in: *Frontiers of Economics*, Ed. Klaus F. Zimmermann, Springer - Verlag, Berlin – Heidelberg – New York, 269-310.

Esuh Ossai-Igwe Lucky, (2012) Is Small and Medium Enterprise (SME) an Entrepreneurship? *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* January 2012, Vol. 2, No. 1 ISSN: 2222-6990 341 www.hrmars.com/journals

Government of Ghana. (2003). National Medium Term Private Sector Development Strategy Volume 1: Strategy, Available on http://findarticles.com/p/articles/mi_6773/is_2_8/ai_n31121252/.

Gwartney, J. D, Lawson, R. A, and Holcombe, R. G. (1999). Economic Freedom and the Environment for Economic Growth. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*. 155 (4) 134 - 148.

Jöhr, H. (2005). The Potential Contribution of Swiss Multinational Companies to Sustainable Economic Growth in Africa. [Online] Available: http://www.nestle.com/our_responsibility/Africa/Report.html.

Jones, C. I. (2002). *Introduction to Economic Growth*. 2nd ed. W. W. Norton & Company: New York, N.Y.

Kanothi, Raphael Ngatia (2009). The dynamics of entrepreneurship in ICT: Case of mobile phones downstream services in Kenya. Working Paper, No. 466, Institute of Social Science, The Netherlands.

Lawal, A, A. Kio, J, S. Sulaimon, A. A. and Adebayo, I., O. (2006) Entrepreneurship development in small scale business. Lagos. Akolaz ventures.

Minniti, M. and M. Lévesque (2008). „Recent developments in the economics of entrepreneurship“, *Journal of Business Venturing* 23: 603-612.

Naudé, W. (2007) „Peace, Prosperity, and Pro- Growth Entrepreneurship“, Helsinki: United Nations University.

Nicks (2008): *The History of Entrepreneurship in Nigeria*.
<http://bizcovering.com/history/the-history-of-entrepreneurship-in-Nigeria>.

- OECD Development Centre. 2005. African Economic Outlook (2004-2005).
- Onipede, S. (2003). Towards Creating an Environment for Sustainable Economic Growth in Nigeria, International Experience. [Online] Available: <http://www.economist.com/countries/Nigeria/profile.cfm?folder=profile-Economic%20structure>.
- Phoenix, A. Z. (2006). The Crucial Role of Entrepreneurship in the Economy. ArriveNet. U.S Newspaper. Tuesday, February 07, 2006 [Online] Available <http://www.ArriveNet.US/Newspaper.html>.
- Punch (2010). How 834 companies closed down in Nigeria. Vol 17, No. 19,610.
- Raimi, L. and Towobola, W. L. (2011). Open Distance Learning (ODL): A Catalyst For Educational and Entrepreneurship Development in Nigeria. Continental Journal of Education Research 4 (3): 1 – 11
- Rebecca, E. O., & Benjamin, J. I. (2009). Entrepreneurial competencies: The missing links to successful entrepreneurship in Nigeria. International Business Research, 2(2), pp.62-71.
- Sanusi, Lamido Sanusi (2010) Growth Prospects for the Nigerian Economy. Convocation Lecture delivered at the Igbinedion University Eighth Convocation Ceremony, Okada, Edo State, Nigeria.
- Schumpeter, J.A. (1950). Capitalism, socialism, and democracy. New York: Harper and Row. Journal of Sustainable Development Studies
- Shane, S., and Venkataraman, S. (2000). The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research. Academy of Management Review, 25 (1), 217-226.
- The Nations (2011). Big challenge - How 834 companies closed down in Nigeria. <http://thenationonlineng.net/web3/editorial/28749.html>.
- Ukaegbu, C.C. (2000). Working conditions and employee commitment in indigenous private manufacturing firms in Nigeria: managing business organizations for industrial development. The Journal of Modern African Studies, 38, 295 -324.
- United Nations. (2003). Human Development Reports, CIA World Factbook; World Bank, pages 1-2; December 2003. {Online} Available: www.theodora.com/wfbcurrent/.../nigeria_economy.html.
- Wikipedia. (2010). Nigeria Economy. [Online] Available:
- World Bank (2006). Ghana: World Bank Support Micro, Small and Medium Enterprises (MSME). Development, News Release No. 2006/230/AFR. Retrieved on March 16, 2006, from <http://www.worldbank.org/>.
- World Bank. (2006). Micro, small, and medium enterprise competitiveness project. Retrieved on May 30, 2006, from <http://web.worldbank.org/>

EFFECT OF WORKPLACE GOSSIP ON EMPLOYEE PERFORMANCE: AN OVERVIEW

Zainab Onozare Maiyaki

Department of Business Administration, Federal University, Gusau, Zamfara State, Nigeria

Lawal Amiru Balarabe

Department of Business Administration, Federal University

ABSTRACT

This paper seeks to conceptually examine the effects of positive workplace gossip in an organization. Qualitative design was employed in this study to explore and analyze data from the existing records on the of positive workplace gossip in an organization. Archival data were drawn from multiple sources, such as secondary existing data which include both published and unpublished written text that provided information already recorded for other purposes such as official reports, research carried out in organizations, articles, public records, project reports, and peer-reviewed journal articles on the effects of positive workplace gossip in an organization. The paper was analyzed qualitatively using the content analysis analytical tool. The paper concludes that not all gossip causes harm, and most of the time, it is neutral, noting that not all gossip is negative and encouraging a more open attitude towards positive workplace gossip could be beneficial and that lunch break and serendipitous conversations should not be viewed as wasting time but as an important mechanism for venting or facilitating interactions.

Keywords: Workplace, Gossip, Organization, Positive

INTRODUCTION

Gossip is a topic of research in evolutionary psychology which has found gossip to be an important means for people to monitor cooperative reputations and so maintain widespread indirect reciprocity. To some, it refers only to malicious or actionable talk about someone beyond the person's hearing; some believe that gossip involves just untrue tales, while others think it can include truthful remarks. Still others consider "gossip" to be any talk of a person's or institution's affairs—whether personal or professional, innocuous or slanderous.

Brady et al (2017) defined gossip as being been negative or positive. Where related increase in job related well-being, high interpersonal citizenship behaviors, less turnover intentions and job ambiguity is themed positive gossip and negative gossip is seen as destructive and damages emotional well being. Workplace gossip can be referred to as an informal communication focused on the personal, private and sensitive affairs of another by workers of an organization. According to (Kurkland and Pelled) workplace gossip can be e very serious depending on the amount of power that the gossiper has over the recipient which will in turn affect how the gossip is interpreted. There are two four types of power that are influenced by gossip.

- o Expert: When a gossiper seems to have a detailed knowledge of either the organizations value or about others in the work environment, their expert power becomes enhanced.
- o Referent: This power can either be reduced or enhanced to a point. When people view gossiping as a petty activity done to waste time, a gossiper's referent power can decrease along with their reputation. The gossiper's referent power can increase but only to a peak where the recipient begins to resent the gossiper.

- o Coercive: When a gossip tells negative information about a person their recipient might believe that the gossip will also spread negative information about them. This causes the gossip's reward power to increase.

- o Reward: when a gossip tells positive information about a person, their recipient might believe that the gossip will also spread positive information about them. This causes the gossip's reward power to increase. (Kurkland and Pelled)

Gossiping plays an important role in forming friendly atmosphere at work. It allows people to keep abreast of the important news, keep up with politics and entertainment and also, to be aware of some personal characteristics of their coworkers. It is also an essential part of culture since it encourages communication (Beck 2014). It is worthy to note that positive workplace rumors help people become more self confident at work. As such the main objective of this paper is examining the effects of positive workplace gossip in an organization. Previous researchers have majored in negative workplace gossip hence, in addition to few researches on positive workplace gossip, this paper seeks to encourage positive workplace gossip within an organization. To achieve the objective, this paper is divided into parts. Covering introduction, conceptual clarification and empirical review lastly conclusion and recommendations

CONCEPTUAL CLARIFICATION AND EMPIRICAL REVIEW

This section tries to clarify the concepts that are relevant to the understanding of this topic which are workplace gossip, positive workplace gossip, its effect and need to encourage positive workplace gossip. The section further reviewed some studies in the literature that were relevant to the study.

WORKPLACE GOSSIP

Gossip is generally viewed as an idle talk about the private and personal life for others absent at the time of discussion. Gossip can isolate and harm others, gossip can reinforce the lack of morality and accountability, gossip is also a form of social grooming. it maintains a sense community with values and shared interests, gossip in its form provides a peer-peer mechanism for disseminating information. Workplace gossip is termed as an informal communication focused on the personal, private and sensitive affairs of a worker by his/her colleagues within an organization. Peter Vajda identifies workplace gossip as a form of workplace violence, stressing that it is essentially a form of attack. Gossip is thought to disempower one while empowering another. motivators of workplace gossips are mostly known to be "low self-esteem" and desire to "fit-in". DiFonzo & Bordia identified five important functions of gossip in the workplace.

- • Breaks existing by ostracizing individuals within an organization.
- • Helps individuals learn social information about other individuals in the organization.
- • Enhances ones's social power/status/prestige within the organization.
- • Inform individuals as to what is considered socially acceptable behaviour within the organization.
- • Builds social networks of individuals by bonding co-workers together and affiliating people with each other.

POSITIVE WORKPLACE GOSSIP

Positive gossip is when people develop a positive view about a person as a result of the information shared about the individual. Thus, workplace gossip is said to be sharing in peoples achievement and celebrating their accomplishment in the workplace. Researchers considered positive gossip as a prosocial behavioral response i.e. a person shares an information that helps the group shun the adverse effects of a norm violating peer. gossiping in another light helps office workers free themselves of personal problems.

EFFECTS OF POSITIVE WORKPLACE GOSSIP

Work environment can be enhanced through positive gossip. it builds trust and increase team cohesiveness. When employees are conditioned to expect their coworkers, subordinates and supervisors to speak positively about them when conversing with others it increases morale and builds trust.

Positive gossip also serves as an excellent recruitment tool. a lot of people want to work with organizations they have good information about. Recruitment is a tasking process in the present world hence, organizations set their teams apart by fostering positive comments beyond the team. this will cause those who left to reflect on their time with the unit in a positive light and also those coming to have a positive outlook. word of mouth matters in employee recruitment and retention. Positive gossips also build positive relationship beyond working unit. when a team has a reputation for speaking good about its members, it fosters trust within the unit and affiliation and also others learn to trust and accept their work as good. Consequently, positive gossips help people to become more self-confident at work. Therefore, gossiping can be a very useful instrument at work for the employers since it can direct their team workers to the right course and help them to identify dishonest employees.

THE IMPORTANCE OF ENCOURAGING POSITIVE GOSSIPING

In spite of advantages of gossiping, there are also those who consider gossips unnecessary and even destructive phenomena. For example, if gossips become cruel and grow into bullying or ignoring of a person under discussion, it may negatively influence that person and those who gossip. Such people will distrust their working team and will look for a job in another place (Quast, 2013). It is clear that if a person becomes an issue of rumors, and only his or her negative sides or mistakes are discussed, such a person may feel abused and offended. Thus, negative gossips may even ruin people's lives. But negative gossips about others can inspire a person to work better so that not to become a victim of rumors. Moreover, if negative rumors are stopped at once, the working atmosphere will be positive. If the workers hear only good news and pleasant information about each other, they will work more effective and productive.

DiFonzo (2011) claims that gossiping should be encouraged, due to the fact that it "signals affiliation, closeness, and camaraderie" among the employees. Moreover, negative gossip serves as a useful warning about harmful people, as it is possible, for instance, to tell a new co-worker about the negative habits of the boss and thus prevent a new employee from being embroiled in troublesome situations. Grosser, Lopez-Kidwell and Labianca in their research about positive and negative gossip effect in the organizational life write about gossip being a need in the working collective in the offices of big companies with a huge number of employees. Talking behind someone's back does not sound positive, but in fact, in mostly gives a positive impact, rather than a negative one. Schreiner says "worker's co-gossiper can serve as a sounding board, and with whom she can come to terms with the change" (Schreiner, 2016) [11]. This means that getting some sympathy through gossip from the working colleagues can be handy in the office, building trust and affection among the coworkers. That is why it is

important to encourage only positive gossips at workplaces. Gossiping helps to learn about other people's experience and use or do not use this information at work. So, one can assume that a good employer will encourage positive gossiping at work to have more efficient workers.

Professor Kirk Chang, Professor of Human Resource Management, claims that workplace gossip can sometimes have a positive impact on employees. Published in the January 2020 issue of *The Chinese Journal of Psychology* The research suggests that 61 percent of gossip in the workplace is positive, and while the impact is not hugely significant, it could be considered beneficial. Professor Chang concludes that by encouraging a more open attitude towards positive workplace gossip, lunch break chat should not be viewed as wasting time, but as an important mechanism for facilitating interactions and developing relationships.

Conversely, the study also suggests that negative gossip causes employees to have feelings of cynicism, frustration, hopelessness and contempt towards the employer, thereby undermining management and the organization as a whole. Cynics at work are more suspicious of the motives of their employers and believe that managers may exploit their contributions.

ENCOURAGING POSITIVE WORKPLACE GOSSIP

One of the biggest challenges of the modern work environment is gossip. It is important to promote the positive gossip while shutting down the negative gossip. This can be difficult. However not impossible.

In order to shut down the negative gossip, you need to make it clear that this behavior is not tolerated in the workplace. Some places create policies that prohibit gossip. It is not convincing that this does any good, and it might actually cause more harm. The best way to kill negative gossip is by providing a positive example and creating a positive and prosocial environment in the workplace.

Toxic work environments are notorious for negative gossip. When there is presence toxicity in a work environment or suspect there is one, the first step is to address the problems causing the toxicity. By making sure that the supervision structures are used properly. Looking out for "bad" managers and supervisors. Managers and supervisors who want to be everyone's friend but who do not hold people accountable for good work and good behavior can promote negative gossip.

Rewarding people for good work. Speaking positively when talking about people or their work environment to others. If what is being said about another person is negative, reconsider saying it. Think about the impact of your words on morale and behavior at work.

Being cautious of people who negatively gossip about others to you. Always remember that if they are willing to talk negatively to you, they are also likely to talk negatively about you. Be careful what information you trust a negative gossip with.

Track how much of work time is spent talking about others or complaining or listening to others talk negatively or complain. one might be surprised at the time cost of negative energy. Take it seriously to save the organization money by telling people who are known for negative talk and negative energy costs that there is need to get work done, but would enjoy a chitchat with them after work. You would be surprised at how many people do not want to spend their time outside of work on the negative aspects of work. If someone is occupying your work time with negative talk, set a time limit. Give them 2 minutes and then tell them you really need to get back to work. When in a toxic work environment that you can't change through your own actions, consider leaving. Be a force for good in the world. If we refuse to participate in the negative behaviors and negative gossip, it will end eventually.

METHODOLOGY

Secondary data was used for this study. These featured both published and unpublished written text that provided information already recorded for other purposes, though related to the study, but not purposely for it. The qualitative design was employed in this study to explore and analyze data from the existing records on the effects of positive workplace gossip. Archival data were drawn from multiple sources, such as secondary existing data such as, official reports, research carried out in organizations, articles, public records, project reports, and peer-reviewed journal articles on positive and negative workplace gossip. This paper was analyzed qualitatively using the content analysis analytical tool.

CONCLUSION

Gossip serves a socio-biological purpose for the evolution of the human species. It allows us to live in larger groupings and adapt to the stressors and dangers of this reality by making people's actions and behaviors more predictable. We learn about the dangers posed to us by others and about those who can be trusted to keep us safe. This comes through many years and generations of evolution. Unfortunately, our species has started to turn this socio-biological necessity into a dangerous and harmful practice.

It is important for good people to combat the toxicity and negativity by refusing to engage in negative gossip. Commit to a life of positivity and kindness and expect the same behavior from those you associate with. That is the path forward for a kinder, more empathetic, and healthier society. Positive gossip includes prosocial behaviors that increase group cooperation and decrease selfishness. Gossip strengthens social bonds and helps to resolve conflicts. It informs us about social norms. Not all gossip causes harm, and most of the time, it is neutral. Noting that not all gossip is negative and encouraging a more open attitude towards positive workplace gossip could be beneficial. For example, lunch break and serendipitous conversations should not be viewed as wasting time but as an important mechanism for venting or facilitating interactions.

REFERENCES

- Aisheh, R. A. (2017). Positive Effects of Gossiping at Work. *Open Journal of Medical Psychology*, 7.
- Bakhtiar, o. (2021, February 12). The Daily Star. Retrieved from The Dailystar: www.thedailystar.net
- Brady, D. L., Douglas, B. J., & Lindie, H. L. (2017). Moving Beyond Assumptions of Deviance: The Reconceptualization and Measurement of Workplace Gossip. *Journal of Applied Psychology*, 70.
- Grosser, T. J., Gluseppe, L., & Virginie, L. K. (2010, May). *Group & Organization Management*. Retrieved From Researchgate: Www.Researchgate.Net
- Labianca, G., Lea, E., & Rafael, W. (2012, May). Who Are The Objects of Positive and Negative Gossip At Work? A Social Network Perspective on Workplace Gossip. Retrieved from Researchgate: Www.Researchgate.Net
- Ramakrishnan, V. (2021). Positive Organization Behaviour. *Journal of Entrepreneurship & Organization Management*, 3.
- Xiaolei, Z., Xiaoxi, C., Fengling, C., Chuxin, L., & Hongyan, L. (2020, April 17). The Influence of Negative Workplace Gossip on Knowledge Sharing: Insight from The Cognitive Dissonance Perspective. P. 17.

THE EFFECT OF SOCIAL MEDIA MARKETING ACTIVITIES ON CUSTOMER RESPONSE: DETERMINING THE MEDIATING ROLE OF BRAND IMAGE AND BRAND AWARENESS

Alireza Moghaddasi

Assistant Professor, Faculty of Management and Accounting, Management Department, Imam Reza
International University, Mashhad, Iran

ABSTRACT

The purpose of the present study was to investigate the effect of social media marketing activities of the Hyperme chain store on customer response through mediating role of brand image and brand awareness. The statistical population consists of customers of hyperme chain stores in Mashhad, Iran with unknown number and the sample size was calculated 384 customers using Cochran's formula. Sampling method in this study was also accidental and non-probability sampling. In this study, the information needed to investigate the hypotheses was gathered from the localized-standard questionnaire of Seo and Park (2018). The validity of the questionnaire was assessed by face validity as well as confirmatory factor analysis. Moreover, Cronbach's alpha coefficient was used to assess the reliability of the questionnaire. In addition, the assumptions were analyzed by structural equation method using Amos software. The results showed that social media marketing activities had a positive and significant effect on brand awareness and brand image. The brand image also has an impact on customer commitment and e-WOM. However, the findings show that brand awareness only affects e-WOM and does not affect customer commitment. Hence, after applying the Sobel test, the results show that brand image plays a mediating role in the relationship between social media marketing activities with customer commitment and e-WOM. The mediating role of brand awareness was also confirmed in the relationship between social media marketing activities and e-WOM but was not confirmed in the relationship between social media marketing activities and customer commitment.

Keywords: Social media marketing activities, Brand image, Brand awareness, e-WOM, Customer commitment

POLICY EVALUATION IN EFFORTS TO SUPPORT ACCESSIBILITY OF REMOTE AREA HEALTH SERVICES: A CASE STUDY

Nana Noviana

Doctor, Researcher at Regional Research and Development Agency South Kalimantan Province, Indonesia

Weni Rosdiana

Doctor, Universitas Negeri Surabaya, Indonesia

ABSTRACT

Background: The health system for remote areas has become the main focus, it has been mentioned in the strategic focus of these efforts to accelerate health development in the Remote Area Border and Islands (DTPK) to have equal opportunities in health care and reduced health status disparity between regions. South Kalimantan has geographical conditions that vary, this raises accessibility issues that differ from each region to achieve the health service. In this case, the health services are in remote areas such as in the area Paramasan of the district Banjar. Therefore it is necessary to evaluate the implementation of policies that truly address community needs will be the accessibility of health services.

Objective: To evaluate the implementation of policies in support of accessibility of health services in remote areas.

Methods: a descriptive case study with qualitative data analysis. Health Department research subject and village officials, and the community. The research location is at community health centers Paramasan of the district Banjar.

Results: The government's policy to build community health centers Paramasan expected to fully provide benefits in support of health care to achieve optimal service. As for problems that occur from the implementation of this policy are: community health center development policies with needs of the community Paramasan, the lack of transportation to reach the location of the community health center, and social and cultural factors also contribute to the utilization of health care facilities.

Keywords: policy evaluation, accessibility, health services, remote areas, community health centers

INTRODUCTION

Health development that is carried out on an ongoing basis to improve the health and nutritional status of the community, among others, is seen from several indicators, such as infant mortality, maternal mortality, and life expectancy at birth which continue to improve. Health development aims to increase awareness, willingness, and ability to live healthy for everyone so that an optimal degree of public health can be achieved. Health development for remote areas has become a major highlight, this has been mentioned in the focus of this strategy efforts to accelerate health development in remote areas. Border and Islands (DTPK) to get equal opportunities in health services and reduce disparities in health status between regions. South Kalimantan has different geographical conditions, this raises different problems for each region to achieve an optimal health degree.

To provide optimal service, the Banjar District Health Office strives to improve the welfare of its people by building a community health center by the Strategic Plan (strategic plan) of the Banjar District Health Office. The community health center is a health service center that is the spearhead of health services for the community. The working area of the health service center is quite large, geographically part of it is difficult to reach, the population is small, scattered in small groups that are far apart from each other. The success of health development is influenced by factors including access to and the quality of health services which continues to improve. In this case, health services are located in remote areas such as the Peramasan area, Banjar Regency.

A community health center is a health service center that is the spearhead of health services, besides that the function of the health service center is increasingly complex. The function of the community health center apart from being a health service center is as a community empowerment center. Health service is a part of public service, where the role of public policy is very much needed to meet the needs of society. To meet the needs of the community, the roles and responsibilities of policymakers are very important. This is consistent with the expression of Gerston, 2002 that public policies are made and implemented at all levels of government, therefore the responsibilities of policymakers will differ at each level according to authority.

For policies to be made to become a link between the mandate of the State for the benefit of society and the implementation of the policies implemented, the role of public administrator is needed. The role of the public administrator is also to determine whether or not a policy formulated and funds will be endorsed by the police maker through a conducive and intensive approach. As for the theory that suggests the formation of bonds between policy and achievement and the importance of implementation procedures by taking into account the concepts of change, control, and compliance with action put forward by Van Meter and Van Horn, (1975: 462): as A model of the Policy Implementation Process.

Van Meter and Van Horn in Budi Winarno (2005) define public policy implementation as actions taken by public organizations that are directed to achieve the goals set out in previous decisions. These actions include attempts to convert decisions into operational actions within a specified time as well as to continue efforts to achieve major and minor changes determined by policy decisions. Policy implementation is a crucial stage in the public policy process. A policy or program must be implemented to have the desired impact or purpose.

William Dunn mentions policy evaluation in simple terms (2008), which deals with the production of information about the values or benefits of policy results. The results of the policy will be said to be useful if the policy evaluation function is fulfilled properly, therefore the evaluation criteria must include five indicators as stated by Dunn (1994), namely:

a. Effectiveness

Of whether the desired result has been achieved.

b. Adequacy

the extent to which the results have been achieved can solve the problem

c. Leveling

whether costs and benefits are distributed equally among different groups of people

d. Responsiveness

whether the results of the policy contain group preferences/values and can satisfy

e. Accuracy

whether the results achieved were beneficial

One of the functions of policy evaluation is to provide valid and reliable information regarding policy performance. The impact of the policy, in this case, includes the following components: a. The suitability of policies with community needs, to measure how far needs, values, and opportunities have been achieved through policy/program actions. b. Implementation of policies, namely to find out whether the actions taken by implementing agencies are truly effective, responsive, accountable, and fair.

RESEARCH METHODS

This research requires a series of information following the research subject to be investigated by Paramasan Health Center, Banjar Regency, South Kalimantan Province. This research is a descriptive case study with qualitative data analysis. This study seeks to present empirical facts in a naturalistic manner and also seeks to uncover hidden values so that it is expected to describe the phenomena that affect the implementation of the Paramasan Health Center establishment policy.

The selection of informants was carried out purposively based on certain considerations following the information needed to be taken from people who have authority and better understand the policy of establishing Paramasan Health Community Center. Data collection was carried out by collecting secondary data complemented by in-depth interviews with the Health Office and village officials, as well as the community.

RESEARCH RESULT

a. Topography of Paramasan community health center

Puskesmas Paramasan is a health service center for the community located in the Paramasan area in Banjar Regency which is a mountainous area and is included in the criteria for remote areas. Paramasan community health center has an area of 560.85 km² with a total of 4 villages and a population of 4772 people. To get to the Paramasan community health center, it is taken via an asphalt road but through another district road.

b. Health workers

Health workers play an important role in carrying out the functions of the community health center, where health workers act as activators and implementers of health center services. Without health personnel, health services at the community health center will not run well. Likewise, with the Paramasan community health center, health services in the working area of the Paramasan community health center will not run well if they are not supported by existing health resources.

The government policy in planning health personnel has been stipulated in the Minister of Health Decree No.81 / Menkes / SK / I / 2004 concerning Guidelines for Health Human Resource Planning

at Provincial, District / City, and Hospital Levels. Besides, it is also necessary to pay attention to the quality and quality of health workers who are placed in health service centers, this has been regulated in Government Regulation (PP) No. 32 of 1996 concerning Health Workers.

Tables.1: The number of health workers working at the Paramasan community health center

Number	health workers	civil servants/candidates for civil servants	contract employees / temporary employees
1	Nurse	4	
2	Midwifery	1	4
3	Pharmacy assistant	1	
4	Public Health	1	
5	Nutritionist	1	
6	General Practitioner		1

Source: Basic Data of Paramasan community health center.

The placement of health workers at the Paramasan community health center has not yet fully met the needs of the community. Based on the results of interviews with agency employees adjacent to the Paramasan community health center, that health workers are difficult to find in place so this also hinders the implementation of health services. The presence of these health workers is also supported by the location of the Paramasan community health center which is difficult to reach and is reached through other district roads, besides the difficulty of communication networks in this area.

c. Policy on establishing a health center with the needs of the Paramasan community

In this case, the policy evaluation reveals how far certain goals have been achieved. Based on the theory expressed by Van Meter and Van Horn in Budi Winarno (2005), it defines the implementation of public policies as actions taken by public organizations that are directed to achieve the goals set out in previous decisions.

In this case, it means that the policies made by policyholders are actions directed to achieve the goal that the community can easily operate health service centers so that they can obtain health services according to community needs.

- Effectiveness

Government policy in the construction of the Paramasan community health center has not been able to fully address the needs of the Paramasan community. This is following the results of interviews with the community that they are still having difficulty reaching the Paramasan community health center. Because the distance to the Community Health Center is far from the

community housing, besides that, there are inadequate transportation facilities to reach the Paramasan Community Health Center.

To reach the Paramasan Community Health Center, there is still very little village transportation available, so if the community does not have its means of transportation it will be difficult to reach these health facilities.

- Adequacy

Policies in establishing health service facilities should be achieved to solve health service problems. In this case, the community has not been able to fully enjoy the role of health services because the distance is far from scattered community settlements so that it is difficult to reach due to limited transportation even though the location of the Paramasan community health center is beside a major road but far from the reach of the community of Paramasan village.

- Leveling

The policy to establish a public health center will be able to prosper the people of Paramasan. With the establishment of the Paramasan community health center, it is hoped that it will be able to maximize redistributive benefits for selected groups, such as the poor or sick.

This is following what was formulated by the philosopher John Rawls regarding one of the redistributive criteria, namely: A social situation is said to be better than others if it results in the achievement of the welfare of members of society who are disadvantaged. But in fact, the establishment of the Paramasan community health center with its location makes it difficult for the community to reach it, will this distribution of health services to remote, poor, and sick people get their right to get health services.

- Responsiveness

It is hoped that the Paramasan community health center development policy will be able to meet the community's need for health services. One of the successes of a policy can be seen from the public's response to the benefits and impacts of the establishment of this Paramasan Community Health Center. Based on the results of the interview, they were very happy with the existence of this community health center, but they also regretted why this community health center was established far from the surrounding community so that it was difficult to reach. Even though there is a village maternity hut near community settlements, there are limitations in providing services. With the limited services provided by the village maternity hut, the community has to go to the Paramasan community health center to get maximum health services.

- Precise

As stated by Winarno, 2002, accuracy refers to the value or price of program objectives and the strength of the assumptions underlying these goals, assessing whether the results of the recommended alternatives are a viable choice of objectives. In this case, the development policy of the Paramasan Community Health Center is aimed at improving the welfare of the community. The policyholders have made the right decision to establish the Paramasan community health center, only in the decision to place the location needs to be considered more to achieve the

welfare of the Paramasan community and the welfare of health workers who are stationed at the Paramasan community health center.

d. Social and cultural factors of society

The use of community health centers in remote areas is influenced by access to services not only due to distance problems, but also other factors. People who use health services in remote areas generally have low knowledge of health services, supported by low public education so that they contribute to community behavior towards health services.

Besides, social and cultural factors also contribute to the utilization of this health service. The culture of the people in remote areas which is still thick with simple methods of treatment using natural ingredients available in nature also affects the behavior of the community to seek treatment at the community health center. This happens because the culture or culture that shapes people's habits so that to straighten this rooted belief or culture requires efforts from health workers to carry out health education and promotion.

CONCLUSION

The need for local government efforts to maximize the function of community health centers to meet community needs. Some problems need to be the attention of the local government in implementing this policy such as the policy of building a health center according to the needs of the Paramasan community, fulfilling transportation facilities to reach the location of the community health center, as well as social and cultural factors that also contribute to the use of health care facilities.

so that the government policy in building Paramasan community health center is expected to fully provide benefits in supporting health services to achieve optimal service.

CONFLICT OF INTEREST

Nothing to disclosure.

Author's Contributions

Nana is the lead author and contributed fully to the research and writing of this article. And co-authors have contributed to the manuscript, they revised the writing and approved the final version.

REFERENCE

- Robbins. Stephen.P. (2016) *Organizational Behavior*. Edisi 16. Salemba Empat. Jakarta.
- Edward III, George C. *Implementing Public Policy*, Congressional Quarterly Press, Washington. 1980
- Creswell, J. (2014). *Research Design : Qualitative, and Mixed Approach* (Fourth edition). Los Angeles. SAGE.
- Data of Paramasan community health center, 2015
- Noviana N, dkk. *Implementasi Kebijakan Kesehatan Dalam Pengendalian HIV/AIDS*. PT. Pena Persada. Jawa Tengah. 2019
- Minister of Health Decree No.81 / Menkes / SK / I / 2004 concerning Guidelines for Health Human Resource Planning at Provincial, District / City and Hospital Levels.
- Government Regulation (PP) No. 32 of 1996 concerning Health Workers.
- Van Metter, Donal S & Carl E, Van Horn.(1975). "*The Policy Implementation Procces: A Conceptual Framework, Administration & Society*" *Journal Administration and Society*. doi.org/10.1177/009539977500600404
- William N. Dunn. 2008. *Public Policy Analysis*. Pearson Education.New Jersey, 2008

Source: private

ILLEGAL FINTECH PEER TO PEER LENDING WITH OJK AS SUPERVISORY AUTHORITY

Kur'aini Nur Dinia

Islamic State Institute of Pekalongan, Islamic Economics and Business Faculty, Syariaa Accounting,
Pekalongan, Indonesia

Maulida Isnaini Afwa Wahid

Islamic State Institute of Pekalongan, Islamic Economics and Business Faculty, Syariaa Accounting,
Pekalongan, Indonesia

ABSTRACT

During the Covid-19 pandemic, cases of illegal online lending or illegal peer to peer Fintech are being discussed because of the bad effects that are very detrimental to the victims. The FSA investment alert task force until June 18, 2021 has closed as many as 3,193 online lending services or Fintech peer to peer lending. This study aims to analyze the role of OJK in supervising Fintech peer to peer lending, factors supporting the rise of Illegal Fintech peer to peer lending, and OJK's efforts to resolve Illegal Fintech peer to peer lending. In this study the author uses a type of library research. Data collection was carried out using library research techniques. The results of this study indicate that OJK carries out its duties based on POJK No.77/POJK. 01/2016 concerning OJK supervision of fintech in information technology-based lending and borrowing services (peer to peer lending). Illegal online loans are increasingly widespread due to the negligence of the people themselves. OJK together with several institutions synergize with each other to overcome Illegal Fintech peer to peer lending.

Keywords: Illegal Fintech p2p lending, OJK

FOLLOWING SMART MONEY WITH ON-CHAIN ANALYSIS

Andrei-Dragos Popescu

University of Craiova, Doctoral School of Economic Sciences, Finance Department, Craiova, Romania

ABSTRACT

Because financial digital assets and blockchain data are transparent, they provide a great opportunity for on-chain analysts to form more comprehensive insights of the digital markets, based on concrete data as well as a fundamentals-driven approach rather than being merely driven by hype.

One of the exciting prospects in on-chain analysis is the ability to visualize the macro forces of underlying supply and demand governing the financial digital assets' market. As we are continuously analyzing the emerging digital finance space, we can observe the near real-time transfer of an asset from stronger to weaker hands in a bull run, the accumulation by long-term investors in a bear market, and the fluctuating profit-and-loss of entities day to day.

On-chain analysis is a research strategy that leverages information provided by the public blockchain or distributed ledgers (DLT) to assist the participants in enhancing their digital assets trading strategies. On-chain data usually includes information regarding all transactions that occur on a certain public blockchain network. The data is translated from transaction details such as sending and receiving addresses, transferred tokens or currencies, transaction amount, transaction fee, and the remaining funds for a certain address. It also contains block data such as timestamps, miner fees, rewards, and the smart contracts' code. On-chain analysts also use coin concentration metrics to determine the concentration of small, medium and large investors in the network.

We will be assessing on-chain analysis from a fundamentals driven approach as we can identify major economic activities along with investment behaviors. This type of analysis can be directed towards different financial digital assets by examining historical trends and volumes, in order to differentiate speculative and utility values.

This paper will analyze the innovative approach of financial digital assets with an in-depth analysis of the performance of smart money from an on-chain analysis perspective. The aim will be to examine and understand the differences between on-chain and off-chain metrics as Blockchain/DLT can provide an abundance of aggregated, open and incorruptible financial data.

Keywords: financial digital assets, blockchain, on-chain analysis, off-chain analysis.

THE IMPACT OF WOMEN'S FINANCIAL LITERACY ON FINANCIAL INCLUSION IN PAKISTAN

Safia Rafique

Virtual University Pakistan

R. M. Ammar Zahid

Yunnan Technology and Business University, China.

ABSTRACT

Financial literacy is an important aspect of demand side of financial inclusion. It has key role in helping individuals to access and use appropriate, formal financial products. Access to finances can relief the poor to form money and revitalize themselves out of poverty. The objective of study was to identify the impact of financial literacy on financial inclusion of women in Pakistan. The study was supported by theories of behavioral finance such as self-efficacy and goal setting theory of motivation to support financial literacy, on the other hand financial inclusion was supported by institutional theory. The target population was working women and female university graduates in three main cities of Punjab (Gujranwala, Lahore, and Faisalabad). Questionnaire was used a primary data collection tool. The sample size was 478. Before data collection pilot test was conducted to check reliability & validity of questionnaire. Content validity was tested by my supervisor and reliability was tested with the help of Cranach's test. The collected data was inserted into SPSS version 21 for analysis. The data was analyzed using inferential and descriptive statistics. Multiple regression model was used to measure independent variables of financial literacy (saving, debt, investment and financial planning management practice) and dependent variable i.e. financial inclusion. The study concluded that financial literacy (saving management, debt management, investment management and financial planning practices) have positive and significant relationship with financial inclusion. The study recommended various suggestions to all stakeholders at all level to enhance women's level of financial inclusion besides financial literacy.

Keywords: Financial literacy, financial inclusion, Savings, Debt, Investment, Financial Planning.

AN ANALYSIS OF PROGRESS OF MSME'S IN GARHWAL REGION OF UTTARAKHAND

Ms. Deepali Tomar

Ph.d. Research Scholar, Govt. Arts College, University Of Kota, Kota

ABSTRACT

MSMEs continue to be the backbone of the economy for countries like India where the problem of unemployment is steadily escalating and the agriculture land holdings continue to shrink. The State of Uttarakhand in India is looking at sustainable and inclusive industrial growth as it faces an acute problem of migration from the hilly terrain to the plains due to lack of employment and business opportunities. The purpose of this paper is to comprehensively analyse the growth and performance of MSMEs and to explore the reasons responsible for hindering their growth. A descriptive study was conducted with the help of secondary data and is based on extensive review which significantly contributes in directing the stakeholders to take appropriate measures for speedy development of the region.

Keywords: MSME, Unemployment, Business opportunities, Migration.

INTRODUCTION

In this tough global business environment micro Enterprises have survived and even flourished therefore ,in recent time the micro Enterprises sector is emerging as an option of supporting business environment of any developed and developing economy (Munoz. S. Mark Joseph (ed), (2010)). In the present time all developed and developing countries are facing unemployment, unequal distribution of wealth, income and economic fluctuations, etc. therefore , micro enterprises has emerged as an economic growth engine in all the nations of the world. . Development of micro Enterprises can help to create immediate employment opportunities at lower investment level therefore micro Enterprises have emerged as a real bone for the poor (U. Jerinabi 2009). Micro enterprises are also called small businesses. In the present time world's all developed and developing Nations are adopting the various programs of micro enterprises development for creation of self -employment opportunities and economic development. During this economic environment, in the mid 1970 Dr. Yunus introduced Holistic development strategy by linkage micro enterprises to micro finance concept in Bangladesh. After the success of the development strategy in Bangladesh ,world -wide it was considered micro enterprises are the best way to generate employment opportunities and overall economic growth .Since 1980, various development agencies and developing and developed nation had been started various micro enterprise development programs and after 1990 microenterprise have been become the synonyms of economic development in all the countries of the world . The World Bank has been actively engaged micro enterprise development since 1990 e as it approved roughly 49 project between 1989 and 1993 that aims to improve the living standards of low-income people and just under half of these incorporated micro enterprise development programme (Websler M. Leila, Riopelle Rabdall, and Chidzero Morie Anne, (1996)).

MSMEs are said to be highly innovative , having high growth potential and a a major contribution to economy as a whole but the growth and performance of MSMEs could not be assessed accurately due to the sector comprising of more unorganised an unregistered sector rather than registered. Micro, small and medium enterprises are also facing various challenges that are uncommon to the large scale companies and multinational companies like lack of finance, marketing , skilled labour, technology , infrastructure and so on. In an endeavour to promote , develop and

enhance competitiveness of the sector, Government of India enacted a single comprehensive legislation the MSME Act 2006 and also the NDA government has committed to boost micro ,small and medium enterprises by invoking slogan like “make in India’.

OBJECTIVES

- 1) To analyse the growth and development of MSME’s in Uttarakhand.
- 2) To examine problems faced by MSME’s in respect of availability of raw materials, finance, skill-promotion and capacity-building, labour and marketing strategies.
- 3) To study policies of Uttarakhand and investigate various bottlenecks emerging out in the policy and suggest appropriate guidelines for strengthening the MSME’s in Uttarakhand.

REVIEW OF LITERATURE

C. LALROLUAHPUIA (2016)- The paper “**STUDY ON THE PERFORMANCE OF MSMEs IN LUNGLEI DISTRICT, MIZORAM**”, tried to find out the role and performance of micro, small and medium scale Enterprises in Lunglei district , Mizoram It was observed in the study that the small scale and medium scale industries in India can make a significant contribution to achieve social and economic objectives such as labour absorption, eradication of poverty, reducing regional imbalances, ensuring equitable distribution of national income , rural development and growth of various development activities **Manvendra Pratap Singh, Arpita Chakraborty and Mousumi Roy (2016)-** The paper “**ENTREPRENEURIAL COMMITMENT, ORGANIZATIONAL SUSTAINABILITY AND BUSINESS PERFORMANCE OF MANUFACTURING MSMES: EVIDENCE FROM INDIA**”, was an attempt to understand the motivation of micro, small and medium enterprises towards organisational sustainability in such a competitive environment. Conceptual Framework was developed to test the link among entrepreneurial commitment, organisational sustainability and business performance. Structural equation modelling and other standard statistical analysis have been used to analyse the data collected through questionnaire survey from 262 manufacturing micro, small and medium enterprises in India. The study findings highlighted that organisation sustainability emerged as a driving source of motivation to improve the business performance among manufacturing micro ,small and medium enterprises in India. In addition ,there is significant mediation effect of organisational sustainability on entrepreneurial commitment and business performance . **Dr. Samuel Muiruri Muriithi (2017)-** The paper “**AFRICAN SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES (SMES) CONTRIBUTIONS, CHALLENGES AND SOLUTIONS**”, was based on empirical evidence and current research on small and medium scale Enterprises worldwide with the major focus on African small and medium scale enterprise and how to improve their operations and profitability It was observed that the African government have to put more efforts t and come up with practical rather than theoretical solution because of small and medium scale Enterprises alarming rate of failures and solutions **Ms. Heena Upadhyay and Dr. Vivek Singh Kushwaha (2017)-** The paper “**Growth of MSMEs in INDIA: Its' Performance and Future Prospects**”, highlighted the performance of Indian micro, small and medium enterprises and also forecasts the future trend. The research design was analytical research design. The data required for the present study had been collected from secondary sources It was observed that micro, small and medium enterprises not only help in industrialization of rural and backward areas but also they play a crucial role in providing large-scale employment opportunities at reasonably lower capital cost than large scale industries. Thereby ensuring more impartial distribution of national income, resources, wealth and thus reducing the regional imbalances. Economically this sector has strengthened the regions of the country and helps in achieving the self -reliance in every aspect of life. It also eliminate the imbalances between rich and poor. **Karabo Molefe, Natanya Meyer, Jacques de Jongh (2018)-** The paper “**A Comparative Analysis of the Socio-Economic Challenges Faced**

by **SMMEs: The Case of the Emfuleni and Midvaal Local Municipal Areas**”, tried to identify and compare the main socio-economic challenges faced by SMEs in two local areas within the Vaal Triangle region. The study used quantitative research approach and a cross-sectional research design through means of the survey method. A total of 198 SME owners that resided in both the Emfuleni (ELM) (n=100) and Midvaal (MLM) (n=98) local municipal areas were surveyed. Data analysis involved the use of descriptive statistics, cross-tabulations and chi-square tests. The study revealed that managerial and economic challenges were the biggest challenges faced by SMEs which include: lack of skilled labour, insufficient business training and local economic conditions. The findings of the study provide valuable insight towards fostering an enabling environment for SME development on local levels. **Simranjeet Kaur Virk, Pinnacci Negi (2019)**- The paper “ **An Overview of MSME Sector in India with Special Reference to the State of Uttarakhand**”, performance of micro, small and medium sector of India was highlighted by last annual report by government of India that is annual report of 2017 to 18. The study observed that MSMEs have the potential to act as a catalyst of growth and does social crisis. So observed that the Uttarakhand State should drive for MSME penetration across all the 13 districts to ensure an overall development of the state. Also the Uttarakhand government needs to provide adequate support to the MSME to develop to its full potential in the state. **Dr. Megha Batola (Main Author), CA Bijaya Laxmi Thapliyal, Ms Neha Rani, Dr Ankur Singh Bist4 (2020)**- The paper “**Growth and Performance of Small and Medium Scale Enterprises in Women Entrepreneurship Development (A Case of Uttarakhand)**”, studied the impact of type of industry, age of entrepreneur and form of Organisation on women entrepreneurial development in Uttarakhand. The study basically included the small and medium scale women entrepreneurs of Uttarakhand from Dehradun, Haridwar, Nainital, Udham Singh Nagar and Haldwani and the sample size for the study comprises of 300 women entrepreneurs chosen according to stratified random sampling. Cross-sectional bivariate analysis was performed to determine the impact of various factors on the growth and performance of women entrepreneurship development. It was observed from the study that women are unaware of latest technological developments and market trends.

RESEARCH METHODOLOGY

The study area selected to accomplish the objectives of the paper is Uttarakhand State.

Sample and Data Type

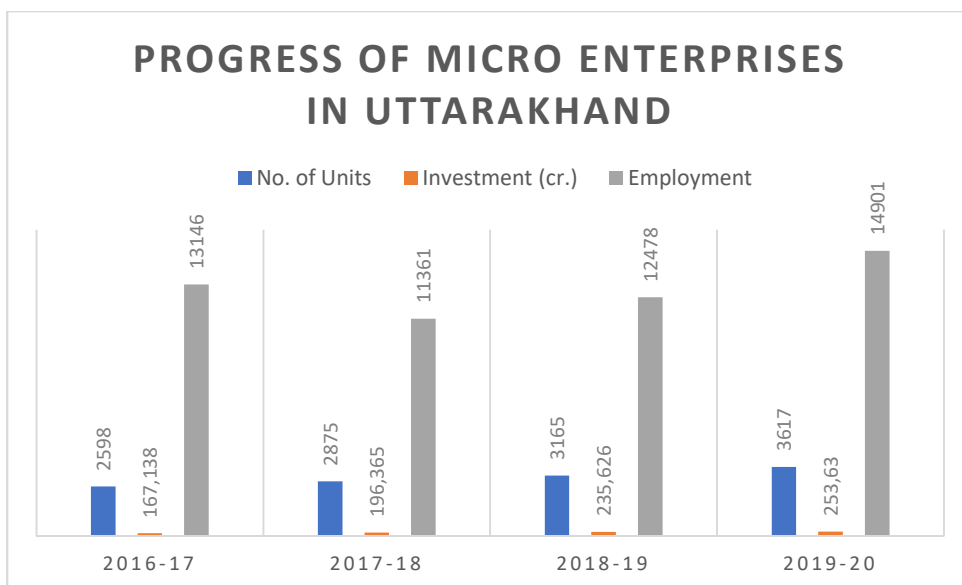
- In this study we have used secondary data due to time limitation from different sources.
- Descriptive in nature
- Both qualitative and Quantitative

Sources of Data

- Industries Department Uttarakhand
- National sample survey organization
- PHD Chamber of commerce and industry
- Confederation of Indian Industry
- KVIC reports
- Directorate Of Industries

FINDINGS

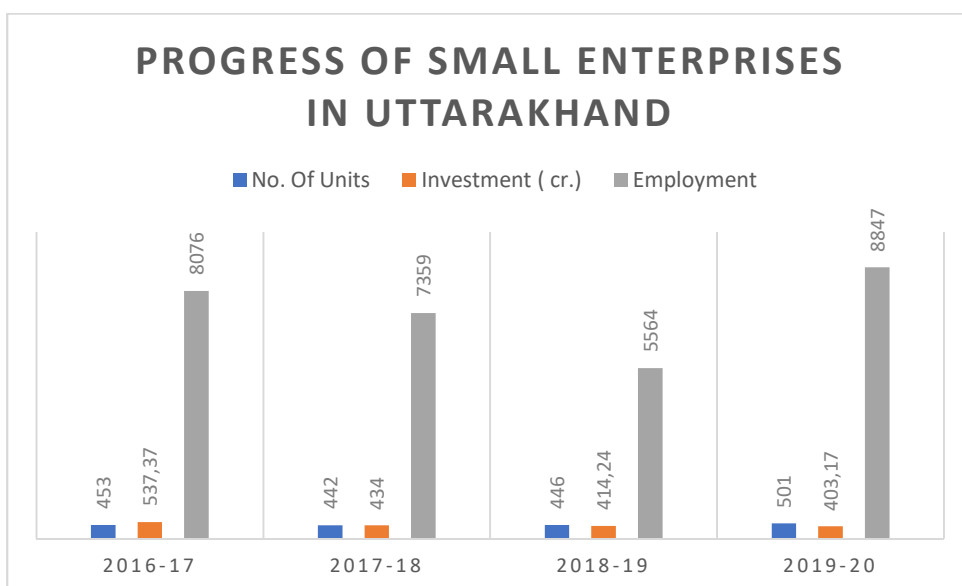
Figure 1. Progress of Micro Enterprises In Uttarakhand

Source- Directorate of Industries, Dehradun, Uttarakhand

In Uttarakhand there exists maximum number of registered micro enterprises . The figure shows an increasing trend of micro enterprises over the years with investment and employment.

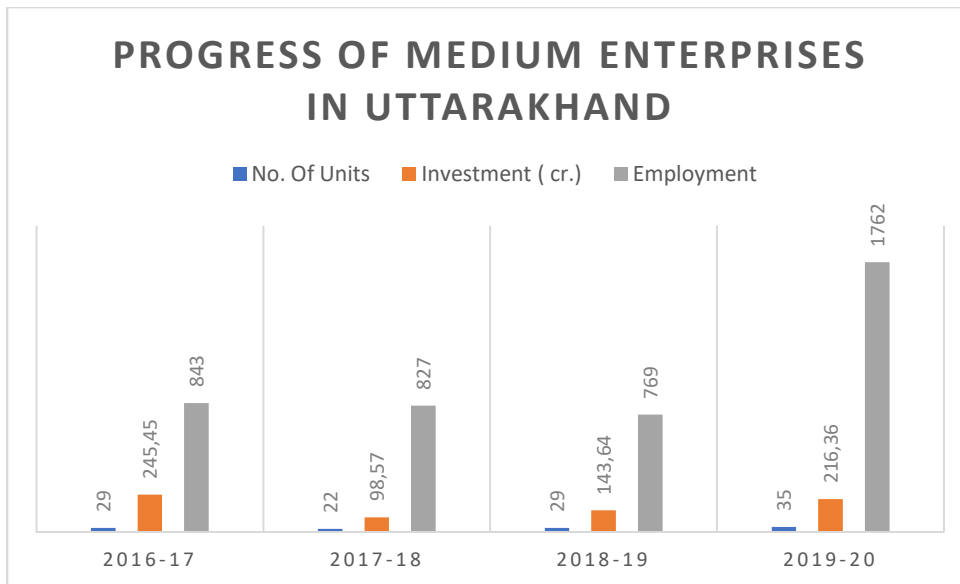
Figure 2. Progress of Small Enterprises In Uttarakhand

Source- Directorate of Industries, Dehradun, Uttarakhand

As compared to registered micro enterprises, small enterprises are less in number in Uttarakhand. The figure shows an increasing trend in employment status of small enterprises in Uttarakhand.

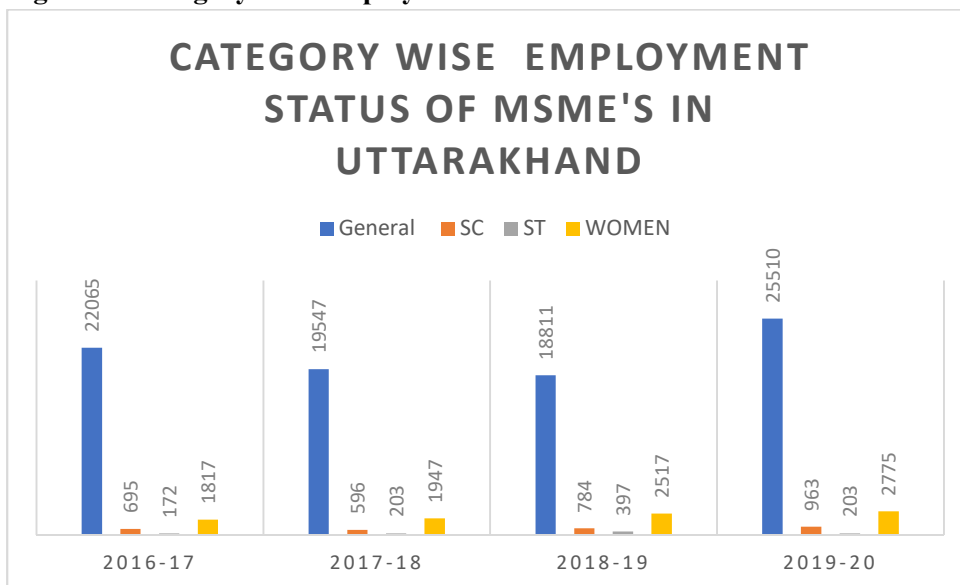
Figure 3. Progress of Medium Enterprises In Uttarakhand

Source- Directorate of Industries, Dehradun, Uttarakhand

Uttarakhand is having very less number of registered medium enterprises but still over the years the employment is increasing.

Figure 4. Category wise Employment status of MSMEs In Uttarakhand

Source- Directorate of Industries, Dehradun, Uttarakhand

The figure shows that general class people are more employed in MSME sector followed by women in Uttarakhand.

Table 1. Evaluation Of Prime Minister's Employment Generation Programme In Dehradun

The table shows the performance of prime minister's employment generation programme in Dehradun from 2016-17 to 2019-20.

Years	Nos. of Prj. received	MM Involve (in lakh) On	Nos. of Prj. sanctioned	MM (in lakh) on sanctioned	Nos. of Prj. Disbursed	MM (in lakh) on disbursement

		received				
2016-17	453	904.29	96	206.52	87	168.8
2017-18	1046	1779.23	207	401.19	102	195.95
2018-19	787	1504.6	160	363	213	442.01
2019-20	588	1280.01	125	297.71	155	320.29

Source- PMEGP e- Portal

Problems faced by MSME's in Uttarakhand

UTTRAKHAND has been facing some crucial problems since last few decades that are responsible for hindering the performance of khadi village institutions in the state. Some of them are mentioned below;

- There is a problem of effective marketing and selling in the state due to uneven geographical factors.
- Inadequate Infrastructure
- Lower technology levels
- The industries are heavily weighed down by the rules and regulation imposed on them. investment in the khadi and village sector
- Shortage of energy leading to high energy cost is also an issue.
- Problems of storage, designing, packaging and product display
- Youth of the state lacks in proper skill development and training.
- Lack of proper research and development is also an issue.

CONCLUSION

- The share of Uttarakhand to the total tourist in India (domestic tourist) has increased in past few years while in case of foreign tourist, the growth is almost stagnant, where majorities are domestic tourists.
- Statistics portrays a gloomy picture of state tourism development and also shows that there is a lot of potential for developing this sector.
- The infrastructure facility currently available is very poor after several years of creation of the state and despite the potential of all kinds of tourism, the state is not able to attract tourists because of the poor tourism infrastructure. The accommodation facilities and local transport needs improvement.
- In 2006, Uttarakhand has only 8.4 tourist rent houses per million tourists, 102.5 hotels and guest houses per million tourists and 337 beds available for every million tourists.
- MSMEs that are related to the items of expenditure in the tourism sector should be encouraged.
- More tourism based MSMEs will be established, more employees will be needed thus the local residents will get employment in service sector.
-
- More MSMEs will lead to more competition and thus better facilities for the tourists.
- Abundant and stronger tourism MSMEs with better services and facilities, will prove as a strong pillar in state's revenue stream.
- Better services and facilities will attract more tourists to the state and tourists would love to revisit the place again and recommend others too.

- This generated revenue can be channeled by the government into other streams such as social welfare.

RECOMMENDATIONS

1. Availability of Data

- There is no data which shows the percentage contribution of tourism on MSMEs, it should be made available
- Data should be made available for the revenue generated from tourism.

2. Infrastructural development

- Investments in tourism infrastructure may include development of both tourism as well as civic infrastructure.
Also involves provision of tourist information bureaus and websites for providing requisite tourist information
- Efforts towards enhancement of overall transport infrastructure in the form of good quality roads, rail network, airports, availability of tourist vehicles etc. may also be strengthened in order to improve the overall infrastructure.
- There is less number of beds per million people. Steps should be taken to increase and improve accommodation facilities.

3. Human resource development

- Provision of additional training institutes, enhancing capacity of existing ones along with introduction of short term courses providing specific skills directed at hospitality and travel trade sector employees may be required for catering to the increased manpower and skill requirements.
- Rural youth may be provided vocational training through special institutes to provide them employment opportunities.

4. Marketing programs

- Collaborative marketing efforts may be required for promotions. Focused branding and promotional campaigns may be designed.
- Involvement of local travel trade partners may be encouraged.
- Trips to involved destinations, informative sessions, financial support and incentives may be provided.
- A greater number of domestic tourism events and road shows may be organized in order to offset seasonality of tourist inflow. Events may be based on innovative themes of music, dance, sports, food, fruits, handicrafts, Indian culture and traditions, Indian villages, festivals etc.

REFERENCES

Munoz. S. Mark Joseph (ed), (2010); “Contemporary Microenterprise concept and case”, Edward Elgar Publishing Limited, The Lypiatts, 15 Lansdown Road, Cheltenham Gloss GL50, JA UK PP1

Alom Fardous,& et.al (2016); “Success Factory of Overall Improvement of Micro Enterprises in Malaysia: an Empirical Study”, Journal of Global Entrepreneurship Research 13 Feb. 2016 PP2-16 (Journaljger Springeropen.com)

Roluahpuia, C. (2016). A study on the Performance of MSMEs in Lunglei District, Mizoram.
Singh, M. P., Chakraborty, A., & Roy, M. (2016). Entrepreneurial commitment, organizational sustainability and business performance of manufacturing MSMEs: Evidence from India. *Int. J. Appl. Bus. Econ. Res.*, 14(6), 4615-4631.

Muriithi, S. (2017). African small and medium enterprises (SMEs) contributions, challenges and solutions.

Upadhyay, M. H., & Kushwaha, V. S (2017). Growth of MSMEs in INDIA: Its' Performance and Future Prospects.

Molefe, K., Meyer, N., & de Jongh, J. (2018). A comparative analysis of the socio-economic challenges faced by SMMes: The case of the Emfuleni and Midvaal local municipal areas. *Journal of Economics and behavioral Studies*, 10(4 (J)), 7-21.

Virk, S. K., & Negi, P (2019). An Overview of MSME Sector in India with Special Reference to the State of Uttarakhand.

Idbi , PP 17

Idbi , PP 470

[www. Seattlesmallbizlawyer.com](http://www.Seattlesmallbizlawyer.com)

[WWW. Heartrechalaska.com/media/what is microenterprise.pdf](http://WWW.Heartrechalaska.com/media/what%20is%20microenterprise.pdf)

BİR ALTERNATİF PAZARLAMA STRATEJİSİ OLARAK GERİLLA PAZARLAMA ÜZERİNE TÜRKİYE'DE YAZILMIŞ LİSANÜSTÜ TEZLERİN BETİMSSEL ANALİZİ

Arş. Gör. Dr. Sercan HATİPOĞLU

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

Öğr. Gör. Dr. Müjde AKSOY

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Manyas Meslek Yüksekokulu, İş Sağlığı ve Güvenliği Programı

ÖZET

Günümüzde işletmeler, küreselleşme ve teknolojiye yaşanan gelişmelere paralel olarak dinamik şekilde değişen 21. yüzyıl pazarlama ortamında rekabet ederek varlıklarını sürdürebilmek için, değer yaratacak şekilde yenilikçi çözümler aramalı ve değişikliklere daha hızlı tepki vermelidir. Bu kapsamda işletmeler daha fazla potansiyel müşteriye yeni ve yaratıcı yollardan ulaşmak için geleneksel bütünleşik pazarlama iletişiminin dışına çıkarak alternatif mecralar ve pazarlama teknikleri kullanmaya başlamışlardır. Alternatif pazarlama, tüketicinin marka ile buluşacağı rahat ve keyifli yeni kesişme noktaları yaratarak, geleneksel reklam mecraları ile iletilen içeriğin dikkat çeken, hayal gücüne dayalı ve yaratıcı mesajlarla pekiştirilmesine fırsat sunan bir pazarlama stratejisidir. İşletmelerin, tüketicilerle iletişimi yoğunlaştırmak ve kolaylaştırmak amacıyla uyguladığı en başarılı alternatif pazarlama uygulamalarından birisi de gerilla pazarlamadır. Yoğun rekabet ortamında işletmelere büyük avantajlar sağlayan gerilla pazarlama alternatif bir pazarlama tekniği olarak giderek önem kazanmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın amacı, gerilla pazarlaması alanında yapılmış çalışmalara özet bir bakış açısı sunmaktır. Araştırmada gerilla pazarlama ile ilgili Türkiye'de gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin nitel araştırma yöntemlerinden döküman analiz tekniği kullanılarak profili çıkarılmış ve konuya ilişkin çalışmaların durumuna yönelik tespitler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: alternatif pazarlama, gerilla pazarlama, döküman analizi

DESCRIPTIVE ANALYSIS OF GRADUATE THESIS WRITTEN IN TURKEY ON GUERRILLA MARKETING AS AN ALTERNATIVE MARKETING STRATEGY

ABSTRACT

Today, businesses must look for innovative solutions that create value and react more quickly to changes in order to survive by competing in the dynamically changing 21st century marketing environment in parallel with the developments in globalization and technology. In this context, businesses have started to use alternative channels and marketing techniques by going beyond traditional integrated marketing communication in order to reach more potential customers in new and creative ways. Alternative marketing is a marketing strategy that creates comfortable and enjoyable new intersections where the consumer will meet the brand, and offers the opportunity to reinforce the content conveyed through traditional advertising channels with remarkable, imaginative and creative messages. Guerrilla marketing is one of the most successful alternative marketing practices that businesses use to intensify and facilitate communication with consumers. Guerrilla marketing, which provides great advantages to businesses in an intense competitive environment, is gaining importance as an alternative marketing technique. In this context, the aim of the research is to present a brief perspective on the studies conducted in the field of guerrilla marketing. In the research, the profile of the postgraduate theses on guerrilla marketing carried out in Turkey was made using the document analysis technique, one of the qualitative research methods, and determinations were made about the status of the studies on the subject.

Keywords: alternative marketing, guerrilla marketing, descriptive analysis

1. GİRİŞ

Tüketici beklenti ve ihtiyaçlarında yaşanan değişimler, yoğun rekabet ortamı ve değişen dinamik pazar şartları, geleneksel pazarlama yöntemleri yerine müşteriler ile daha aktif iletişim ve etkileşime dayanan alternatif pazarlama yöntemlerine ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Alternatif pazarlama teknikleri geliştirmek yaratıcılık ve hayal gücü gerektirir. Pazarlamacılar, tüketicinin yolunun markanın bulunduğu noktayla kesiştiği yeni yerler tespit eder ya da yeni keşime yolları yaratırlar ve sonrasında ise o kesişme noktalarına dikkat çeken pazarlama mesajları hazırlarlar. Bu pazarlama mesajları ise geleneksel reklam mecrasında tüketiciye iletilen içeriği daha iyi hedeflenmiş yöntemlerle pekiştirme, takviye etme ya da yerine geçirmesi için bir fırsat sunar (Clow ve Baack, 2016). Bu amaçla işletmelerin uyguladığı en başarılı alternatif pazarlama yöntemlerinden birisi de gerilla pazarlamadır. Pazarlama literatüründe ilk kez J.C Levinson (1984) tarafından kullanılan gerilla pazarlama, enerji ve yaratıcılık gerektiren, psikoloji ve insan davranışına dayalı, alışılmadık yöntemler ve şaşırtıcı yollarla mesajları bireylere ve küçük topluluk gruplarına iletmeyi amaçlayan geleneksel olmayan bir pazarlama yaklaşımıdır.

Kolayca ezberlenebilecek komik, mizahi ve beklenmedik reklam kampanyaları olarak da tanımlanan gerilla pazarlama; tüketiciye benzersiz marka ve ürün deneyimi yaşatarak, marka sadakatini oluşturmaya ve başka müşterilere markanın tavsiye edilmesini sağlamaktadır. Daha az kaynak kullanarak daha hızlı sonuçlar elde edilmesini sağlayan gerilla pazarlama; tüketicilere ulaşmak için medya, reklam, halkla ilişkiler alanlarını bütünleşik olarak kullanan değer temelli pazarlama uygulamaları için önemli bir araçtır. Bu araştırmanın amacı, mevcut müşterileri elde tutarak marka sadakati yaratmanın ve yeni müşteriler kazanmanın kritik bir başarı faktörü olduğu günümüz şartlarında, işletmelere önemli bir rekabet avantajı sağlayacak gerilla pazarlaması alanında yapılmış çalışmalara özet bir bakış açısı sunmaktır. Bu kapsamda çalışmada gerilla pazarlama ile ilgili Türkiye’de gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin nitel araştırma yöntemlerinden döküman analiz tekniği kullanılarak profili çıkartılmış ve konuya ilişkin çalışmaların durumuna yönelik tespitler yapılmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Gerilla Pazarlama Kavramı

Gerilla pazarlama, şaşırtıcı değeri ve düşük bir bütçe ile gerçekleştirilen ve müşterilere unutulmaz bir marka deneyimi yaşatarak yoğun bir iletişim ve etkileşim kurabilmek amacıyla tercih edilen alternatif bir pazarlama stratejisidir (Singhal ve Tiwari , 2013). Bir başka tanıma göre gerilla pazarlama keyifle enerjik bir şekilde duyguları canlandırarak, viral oluşturmak için olağan ve günlük bir yerde alışılmadık bir şekilde yürütülen ve müşteriler üzerinde merak ve etki yaratan bir dizi iletişim aracıdır (Levinson ve Lautenslager, 2010; Chionne ve Scozzese, 2014; Isoraite, 2018; Gedik, 2020). Temeli yaratıcılık ve hayal gücüne dayanan gerilla pazarlama stratejisinin hedefi, müşteriye ürün ve hizmeti tanıtabilmek amacıyla hiç umulmadık yerlerde ulaşarak, savunmasız olduğu bir sırada iletişime geçebilmektir.

Gerilla pazarlama işletmelerin hem karlılıklarını yükseltebilmek hem de müşteri memnuniyeti sağlayabilmek amacıyla akılcı ve pratik yöntemlerin, büyük bütçelerle hazırlanmış projelerin yerini aldığı orijinal, esnek ve değişen şartlara kolaylıkla uyum sağlayan bir pazarlama kavramıdır (Levinson, 2007; Hutter ve Hoffmann, 2011; Burç ve Mazıcı, 2021). Günümüzde birçok işletmenin tercih ettiği ilginç reklamlar ve pazarlama faaliyetleri gerilla pazarlama kapsamında değerlendirilmektedir. Gerilla pazarlama stratejisinin temel amaçları özgünlük, dikkat çekmek ve düşük bütçeyle çalışmaktır. Özgünlük markaların ve ürünlerin müşterilerin hafızasında daha uzun süre kalmasını sağlarken; dikkat çekme kapsamında sadece hedef kitlenin değil tüm kamuoyunun dikkatini çekmek hedeflenmekte ve düşük bütçede gerilla pazarlamanın temel tercih sebebinin oluşturmaktadır

(Sula ve Banyar, 2015). İlgili literatür incelendiğinde gerilla pazarlamaya ihtiyaç duyulmasının sebepleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Memişoğlu, 2014);

- Ticaret hayatında yaşanan gelişmelere bağlı olarak iş hacimleri küçülmüş ve reklam gibi tanıtım faaliyetlerine ayrılan bütçeler azalmıştır.
- Pazarlama faaliyetleri de gelişen teknolojiye bağlı olarak değişime uyum sağlamak zorunda kalmıştır.
- Tüketicilerin bilinç seviyeleri yükselirken ürün ve hizmetlere yönelik psikolojik ihtiyaçları da ortaya çıkmıştır.
- Yoğun rekabet ortamında küçük işletmeler düşük maliyetli pazarlama tekniklerini kullanmak zorunda kalmışlardır.
- Yeni kurulan işletmelerin kısa sürede piyasa koşullarına uyum sağlayabilmeleri için kolay anlaşılır yöntemlere duyulan gereksinim artmıştır.

2.2. Gerilla Pazarlamanın Özellikleri

Tüketici odaklı yaklaşımıyla gerilla pazarlama, insan psikolojisine odaklanırken, çok çeşitli ürün ve hizmet sunmaktansa mükemmellik standardı çerçevesinde, daha fazla yeni müşteri ile ilişki kurmayı hedeflemektedir. Verdiği mesajlarla büyük kitleler yerine daha küçük kitleleri hedeflerken diğer pazarlama yöntemlerine göre başka işletmelerle işbirliği yapmaya odaklanır. Tüketiciyi ön plana çıkaran yaklaşımıyla daha fazla bilgi göndermek için tüketicinin rızasını almayı tercih etmektedir (Singhal ve Tiwari , 2013). Gerilla pazarlama tek bir yöntemi kullanmak yerine diğer pazarlama yöntemlerinin birleştirilerek kullanmayı önermektedir. Gerilla pazarlamada işletmenin güçlenebilmesi için yeniliklere ayak uydurup teknolojiyi takip etmesi gerekmektedir (Paksoy ve Chang, 2010: 3586-3587). Gerilla pazarlama tekniğini kullanarak etkin bir pazarlama çalışması gerçekleştirebilmek için sahip olunması gereken özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özer, 2016);

- Pazarlama planına sahip olmak,
- Takip etmenin önemini anlamak,
- Pazarlama stratejisinin sorumluluklarını yerine getirmek,
- Gerilla pazarlamada zamanlamanın önemini kavramak,
- Firmanın tanıtımını sağlayan fuar, seminer, konferans vb. etkinliklere katılmak,
- Tüketicilere doğrudan posta kartları göndermek,
- İnterneti aktif olarak kullanarak ücretsiz bilgi sağlamak, web sitesi hazırlamak ve forum sitelerine üye olmak,
- E-posta kampanyaları düzenlemek.

Yine Tam ve Khuong (2015) tarafından yapılan çalışmada gerilla pazarlamanın özellikleri yenilik, sürpriz, netlik, estetik, mizah, ilgi düzeyi ve duygu uyarılması olarak ele alınmıştır. Bu özellikler aynı zamanda gerilla pazarlamanın tüketicinin satın alma davranışını da etkileyen faktörlerdir.

2.3. Gerilla Pazarlama Süreci ve İlkeleri

Gerilla pazarlama sürecinin başarılı olabilmesi için çevreden gelen tepkilere odaklanmalı ve sürekli güncellenmelidir. Gerilla pazarlama tekniği rakip işletmelerin yeni bir ürün veya hizmeti pazara sunması durumunda fiyatlarda indirimle gidebilmeli, şaşırtıcı reklamlar hazırlayarak rakiplerinin dikkatini farklı yönlerle çekebilmelidir (Özafşarlıoğlu, 2018). Etkin bir gerilla pazarlama stratejisi için öncelikle etkin bir veri tabanı oluşturmak ve işletmenin güçlü ve zayıf yönlerini tespit edip, karşı karşıya olduğu fırsat ve tehditlerini belirleyebilmek için SWOT analizi yapılmalıdır. Ardından bu analiz sonuçlarına göre uygun pazarlama tekniğini seçerek hazırlanacak pazarlama

takvimi çerçevesinde karşı atağa geçilmelidir (Özer, 2016). Günümüzde gerilla pazarlama sadece küçük işletmeler tarafından değil büyük işletmeler tarafından yoğun olarak tercih edilmektedir.

Gerilla pazarlama sürecinde işletmeler farklı araçlar kullanmaktadırlar. Bu araçlardan biri düşük çaba göstererek bir etkinliğe veya bir oyuncu havuzuna sponsor olmak gibi faaliyetleri içeren tuzak pazarlama stratejisidir (Chamrath, 2017). Gerilla pazarlaması uygulamalarında kullanılan bir diğer araçta, geleneksel ve alışıldık olmayan iç ve dış mekan karakterine sahip reklam araçlarını temsil eden ve potansiyel müşterilerle daha rahat iletişim kurulmasını sağlayan ortam pazarlamasıdır (Flieger, 2017). Yine tüketicileri şaşırtarak etkileyen ve bir defaya mahsus olarak gerçekleştirilen duygusal pazarlama, kulaktan kulağa iletişimin dijital versiyonu olarak viral pazarlama ve klasik reklamcılığa tepki olarak ortaya çıkan ve temeli kulaktan kulağa iletişime dayanan buzz pazarlama da gerilla pazarlama araçlarındandır (Nufer, 2013; Milichovsky, 2013; Uta, 2018; Gedik, 2020). İlgili literatürden yola çıkılarak belirlenen gerilla pazarlama ilkeleri ise şu şekildedir (Farouk, 2012);

- Beklenmedik: Beklenmedik ve şaşırtıcı şekilde tüketicinin beklemediği yer ve zamanda ortaya çıkarak dikkat çekmesidir.
- Yaratıcılık ve Yenilikçilik: Tüketicinin üzerinde istenilen ilgiliyi yaratabilmesi için geniş bir hayal gücü ve yeni fikirlere ihtiyaç vardır.
- Agresif/Sert: Yoğun rekabet ortamında daha fazla müşteriye ulaşmak için sert şekilde çalışır.
- Mizahi: Mizah etkisi potansiyel müşterilerle iletişim ve etkileşimi kuvvetlendirmek için kullanılan etkili bir yöntemdir.
- Sadelik: Hedef kitleye iletilmek istenilen mesaj sade, açık, basit ve anlaşılır olmalıdır.
- Tek Atış Hakkı: Gerilla pazarlama kampanyasının yalnızca sınırlı bir süre içinde yapıldığını belirten ilkedir. Verilen mesaj tekrar kullanılmamalıdır.
- Düşük Maliyet: Gerilla pazarlamanın diğer pazarlama yöntemleri ile karşılaştırıldığında düşük bütçeli olması rekabet avantajı sağlar.
- İyi Niyet ve Müşteri Çıkarı: İyi niyet, vicdan ve merhametle, daha güçlü bir marka imajına ve motivasyonu yüksek çalışanlara sahip olmak mümkündür. Tüm bunlar işletme için rekabet avantajı sağlayan maddi olmayan varlıklardır.

3. Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak yürütülmüştür. Araştırmada ulaşılan çalışmalar doküman incelemesi kapsamında ele alınmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi edinmemizi sağlayan yazılı materyallerin analizini kapsar. Çalışmada veriler, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi web sitesi üzerinde “arama” kısmına gerilla pazarlama yazılarak, “aranacak alan” kısmına ise tümü işaretlenerek listelenen lisansüstü tezlerden elde edilmiştir. Bu kapsamda 25 adet lisans üstü tez değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Tablo 1. Türkiye’de Gerilla Pazarlama Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezler

Yılı Türü	Tezin Adı ve Yazarı	Üniversite/Enstitü ve Anabilim Dalı	Örneklem ve Teknikler	Değişkenler
2021, YL	Gerilla pazarlamanın tüketicinin reklama verdiği tepki ve satın alma niyeti üzerindeki etkisi, Z Kuşağı üzerine bir araştırma, FARAH ALSAWAIE	İstanbul Aydın Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / İşletme (İngilizce) Ana Bilim Dalı / İşletme Bilim Dalı	Anket (401 katılımcı)	Gerilla Pazarlama, Satın Alma Niyeti

2020, YL	Gerilla sanatı, gerilla reklam ve gerilla pazarlama ilişkisi, BETÜL HACİBEKİROĞLU	Haliç Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Grafik Tasarımı Ana Sanat Dalı	Anket (105 katılımcı)	Gerilla sanatı, gerilla reklam ve gerilla pazarlama
2020, YL	Konaklama işletmelerinde gerilla pazarlama: Ankara örneği, MUSTAFA ÇELİKKAYA	Atılım Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Turizm ve Otelcilik İşletmeciliği Ana Bilim Dalı / Turizm İşletmeciliği Bilim Dalı	Anket (75 katılımcı)	Gerilla Pazarlama
2020, YL	Sosyal medyada yer alan gerilla pazarlama faaliyetlerinin satın alma davranışına ve marka çağrışımına etkisi: Konya ilinde yer alan özel hastanelere yönelik bir araştırma, BÜŞRA KAVUNCU	Selçuk Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Sağlık Yönetimi Ana Bilim Dalı	Anket (500 katılımcı)	Gerilla pazarlama, marka çağrışımı, satın alma davranışı
2020, YL	Gerilla pazarlama uygulamalarının tarihsel gelişimi üzerine bir inceleme: Türkiye'deki örnekler, GÖZDE HARTA	Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı / Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bilim Dalı	Nitel Araştırma - Örnek Olay (25 vaka)	Gerilla Pazarlama
2020, YL	Eye tracking (Göz izleme) analiz yöntemi ile gerilla pazarlama örneklerinin görsel etkisinin belirlenmesi, ELİF BARİK	Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı	Deney (30 katılımcı, Eye Tracking)	Gerilla Pazarlama, Hatırlama
2019, YL	Gerilla pazarlama uygulamalarının hofstede kültür yaklaşımları açısından yorumlanması ve global kültürün oluşturulmasına yönelik içerik analizi, HAZAL KÖSE	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı	Nitel Araştırma - İçerik Analizi	Gerilla Pazarlama, Kültür
2019, YL	Türkiye'de gerilla pazarlama uygulamaları üzerine nitel bir araştırma, CAN	Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı /	Nitel - Yarı-yapılandırılmış Mülakat (23 katılımcı)	Gerilla Pazarlama

	ÇAVUŞOĞLU	Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı		
2019, YL	Sosyal medyada gerilla pazarlama paylaşımlarının tüketici satın alma kararına etkisi, MEHMET GÖKERİK	Karabük Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı	Anket (385 katılımcı)	Gerilla Pazarlama, Satın alma Niyeti
2019, YL	Pazarlama yönetimi kapsamında telekomünikasyon sektöründe gerilla pazarlama uygulamaları üzerine araştırma, BİLGEHAN KIRBAŞ	Beykent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı / Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı	Anket (262 katılımcı)	Gerilla Pazarlama, İşletme Performansı
2018, YL	Pazarlama iletişiminin bir aracı olarak gerilla pazarlama: Türkiye'de uygulanmış gerilla pazarlama kampanyaları üzerine bir araştırma, SELİN SEDEF ÖZAFŞARLIOĞLU	Nişantaşı Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı / İşletme Bilim Dalı	Nitel Araştırma - Vaka Analizi (25 vaka)	Gerilla Pazarlama
2018, YL	Gerilla pazarlama kavramı ve tüketicinin gerilla pazarlama uygulamalarına ilişkin davranışlarının incelenmesi, BURÇİN ÖKLÜK SARI	Beykent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı / İşletme Yönetimi Bilim Dalı	Anket (462 katılımcı)	Gerilla Pazarlama
2017, YL	Gerilla pazarlamanın tüketici satın alma kararı üzerine etkisi, DUYGU ALTINIŞIK	Süleyman Demirel Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı	Anket (500 katılımcı)	Gerilla Pazarlama, Satın alma Davranışı
2017, YL	Sosyal medya perspektifinden gerilla pazarlama ve bir araştırma, MEHMET BURÇ	Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı / Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bilim Dalı	Nitel Araştırma - Gösterge Bilimsel Analizi (20 vaka)	Gerilla Pazarlama

2016, YL	Bir gerilla pazarlama uygulaması olarak ambient reklamcılık: Geleneksel ve ambient reklamn etkililik açısından karşılaştırılması, SERHAT ÖZER	Anadolu Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı	Anket (388 katılımcı)	Geleneksel ve Ambient Reklam
2016, YL	Konaklama işletmelerinde gerilla pazarlama: Erzurum ölçeğinde bir uygulama, METEHAN EYÜBOĞLU	Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı	Mülakat (22 katılımcı)	Gerilla Pazarlama
2015, YL	Gerilla pazarlama ve etik: Nitel bir araştırma, FİLİZ URGANCI	Atılım Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı	Mülakat (24 katılımcı)	Gerilla Pazarlama, Etik
2014, YL	Gerilla pazarlama ile tüketici arasındaki oyunlaştırma ilişkisi, MERT CAN YÖRÜKOĞLU	Beykent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İletişim ve Tasarım Ana Sanat Dalı / İletişim Sanatları ve Tasarım Sanat Dalı	Nitel Araştırma - İçerik Analizi (8 içerik)	Gerilla Pazarlama, Oyun kavramı
2014, YL	Gerilla pazarlama faaliyetlerine ilişkin tüketici görüş ve değerlendirmelerinin belirlenmesi: Örnek bir uygulama, ALPER MEMİŞOĞLU	Atılım Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı / İşletme Yönetimi Bilim Dalı	Anket (300 katılımcı)	Gerilla Pazarlama
2013, YL	Gerilla pazarlamanın temel unsurlarından gerilla reklamcılık ve göstergebilim reklam ilişkisi: Türkiye'deki gerilla reklamcılık uygulamalarının göstergebilimsel açıdan incelenmesi, ZÖHRE REŞBER	Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı / Reklamcılık ve Tanıtım Bilim Dalı	Nitel Araştırma - Göstergebilim (30 reklam)	Gerilla Reklamcılık
2011, YL	Gerilla pazarlamanın Türkiye'deki küçük ve orta ölçekli ihracatçılarda yansımaları, GÖKHAN	Fatih Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme (İngilizce) Ana Bilim Dalı	Anket (98 katılımcı)	Gerilla Pazarlama, Kişilik Özellikleri

	ÇALIŞKAN			
2011, YL	Gerilla pazarlamanın marka çağrışımı ile ilişkisi ve bir uygulama, HANDE DURMUŞ	Yıldız Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı / İşletme Yönetimi Bilim Dalı	Nitel Araştırma - Derinlemesine Mülakat (4 katılımcı)	Gerilla Pazarlama, Marka çağrışımı
2011, YL	Küçük ve orta ölçekli işletmeler için yeni bir pazarlama anlayışı, SEFA UYSAL	Atılım Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Bölümü / İşletme Ana Bilim Dalı / İşletme Bilim Dalı	Anket (150 katılımcı)	Gerilla Pazarlama
2009, YL	Bütünleşik pazarlama iletişiminde gerilla pazarlama stratejilerinin kullanılması, NERMİN ÖZGÜL	Ege Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı / Halkla İlişkiler Bilim Dalı	Nitel (literatür taraması)	Gerilla Pazarlama
2009, YL	Turizm sektöründe alternatif bir pazarlama stratejisi olarak gerilla pazarlamanın kullanılması: Konaklama işletmeleri üzerine bir araştırma, SONER ARSLAN	Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Eğitim Bilimleri Bölümü / Turizm İşletmeciliği Eğitimi Ana Bilim Dalı	Anket (96 katılımcı)	Gerilla Pazarlama

4.SONUÇ

Özünde düşük bütçe ve sıra dışı yöntemler aracılığıyla yürütülen pazarlama faaliyetlerini içeren gerilla pazarlaması; son yıllarda, geleneksel pazarlama uygulamalarının neden olduğu karmaşadan kurtulmanın yollarını arayan çoğu işletme için alternatif bir metot olarak öne çıkmaktadır. Gerilla pazarlamasında amaç, alışılmadık yöntemlerle tüketicilere ulaşmak ve onlara markalarıyla ilgili unutamayacakları bir deneyim yaşatmaya çalışmaktır.

Konu dahilinde yapılan lisansüstü tezler incelendiğinde, gerilla pazarlaması ile ilgili yapılan tezlerin tamamının yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir. Bu nedenle, doktora tez çalışmalarında gerilla pazarlamasına daha çok yer verilebilir. Yapılan tezlerde hem nicel hem de nitel analiz yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Yapılacak araştırmalarda araştırmacılar, istatistiksel tekniklere ilişkin diğer analiz tekniklerinin yanı sıra meta analiz gibi analiz tekniklerini de kullanabilir.

Anket yöntemi ile verilerin toplandığı tezlerde örneklem büyüklüğünün 75 ile 500 kişi arasında değiştiği tespit edilmiştir. Çalışmalara ilişkin genelleme yapılabilmesi açısından daha büyük örneklemlemler ile çalışılabilir. Farklı sektörlerle yönelik gerilla pazarlama konusunda çalışmalar yapılabilir. Çalışmalarda gerilla pazarlamanın hizmet kalitesi algısı, müşteri memnuniyeti, müşteri

sadakati, algılanan değer gibi değişkenlerle ilişkisi üzerine çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmada sadece konuyla ilgili lisans üstü tezler incelenmiştir. Araştırmaların yıllara bağlı eğiliminin daha ayrıntılı olarak görülebilmesi adına bu konudaki makaleler, bildiriler ve araştırma raporları da incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Burç M., Mazıcı, E. T. (2021). Sosyal Medya Perspektifinden Gerilla Pazarlama ve Bir Araştırma. Doi: 10.47771/aid.878830
- Chamrath, M. (2017). *Guerrilla Marketing-Analysis of A Practical Example*. Masarykova Univerzita Ekonomicko-Spravni Fakulta, Bachelor's Thesis.
- Chionne, R. ve Scozzese, G. (2014). Some Evidence on Unconventional Marketing: Focus on Guerrilla Marketing, *International Business Research*, 7(12), 153-166.
- Clow, K. E. ve D. Baack. (2016). *Bütünleşik Reklam, Tutundurma ve Pazarlama İletişimi*. 7. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Farouk, F. (2012). The Role of Guerrilla Marketing Strategy to Enrich The Aesthetic and Functional Values of Brand in Egypt Market, *International Desing Journal*, 2(1), 111-119.
- Flioger, M. (2017). Implementation of Ambient Marketing by Organizations in Poland, *Handel Wewnetrzny*, 367(2), 94-102.
- Gedik, Y. (2020). Gerilla Pazarlama: Araçları, Avantajları ve Stratejileri Üzerine Teorik Bir Çerçeve. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 68-86.
- Hutter, K., Hoffmann, S. (2011). Guerrilla Marketing: The Nature of The Concept and Proposition Further Research, *Asian Journal of Marketing*, 5(2), 39-54.
- Isoraite, M. (2018). Guerrilla Marketing Features, *Ecoforum*, 7(1),14, 1-6.
- Levinson, J. C ve A. Lautenslager. (2010). *30 Günde Gerilla Pazarlama*. 3. İstanbul: Mediacat Kitapları.
- Memişoğlu, A. (2014). *Gerilla Pazarlama Faaliyetlerine İlişkin Tüketici Görüş ve Değerlendirmelerinin Belirlenmesi: Örnek Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Milichovsky, F. (2013). New Tools for Effective Marketing Communications, *Acta Universitatis Bohemiae Meridionalis*, 16(1), 35-43.
- Nufer, G. (2013a). Guerrilla Marketing—Innovative or Parasitic Marketing?, *Modern Economy*, 4, 1-6.
- Nufer, G. (2013b). Guerrilla Marketing—Structuring the Manifestations and Critical Evaluation, *Innovative Marketing*, 9(2), 60-68.
- Özafşarlıoğlu S. (2018). *Pazarlama İletişiminin Bir Aracı Olarak Gerilla Pazarlama: Türkiye’de Uygulanmış Gerilla Pazarlama Kampanyaları Üzerine Bir Araştırma* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, S. (2016). *Bir Gerilla Pazarlama Uygulaması Olarak Ambient Reklamcılık: Geleneksel ve Ambient Reklam Etkililik Açısından Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Paksoy, T., Chang, C. (2010). Revised Multi-choice Goal Programming for Multiperiod, Multi-stage Inventory Controlled Supply Chain Model with Popup Stores in Guerrilla Marketing, *Applied Mathematical Modelling*, 34, 3589-3598.
- Singhal, S. ve Tiwari, A. (2013). Guerrilla Marketing in Commercial Transportation, *International Journal of Marketing and Technology*, 3(6),16-31.
- Sula, T. ve Banyar, M. (2015). An Empirical Study of Public Perceptions on Ambient Media, *International Journal of Strategic Innovative Marketing*, 02, 49-64.
- Tam, D. ve Khuong, M. (2015). The Effects of Guerrilla Marketing on Gen Y’s Purchase Intention: A Study in Ho Chi Minh City, Vietnam, *International Journal of Trade, Economics and Finance*, 6 (4), 191-198.

Uta, C. (2018). Shaping Advertising Through Cultural Differences. *International Conference on Marketing and Business Development*, I (1).